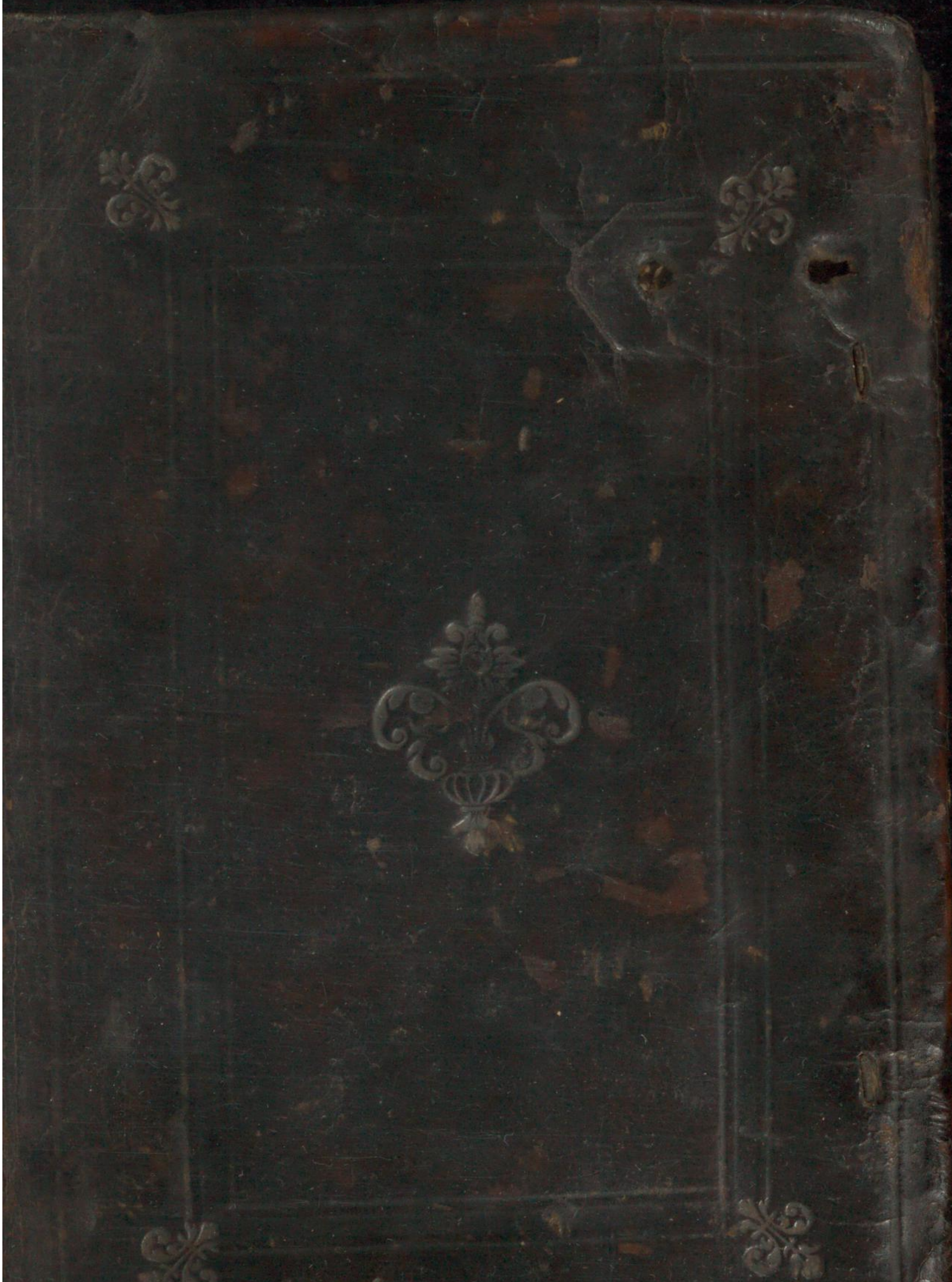
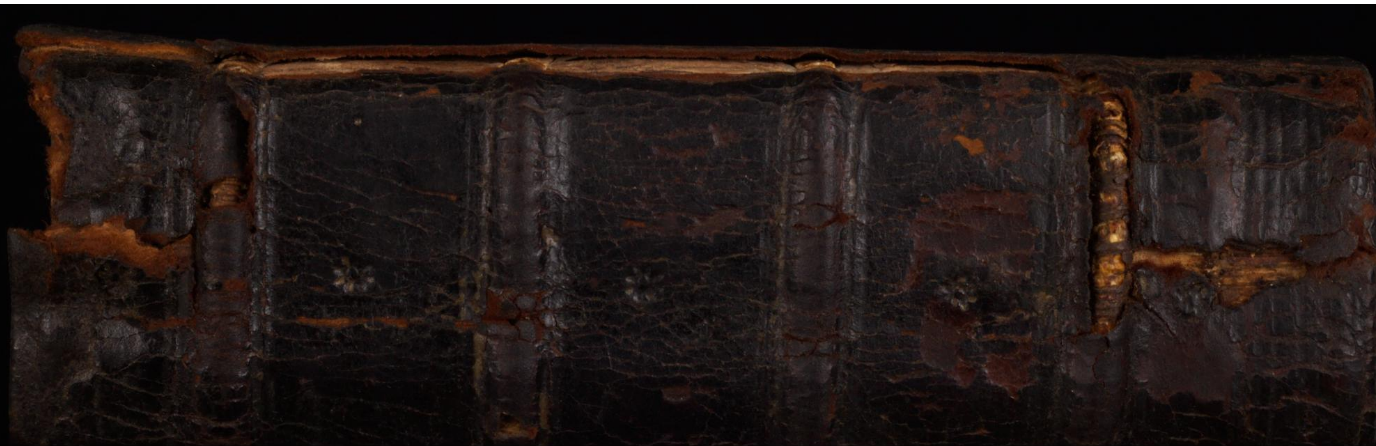
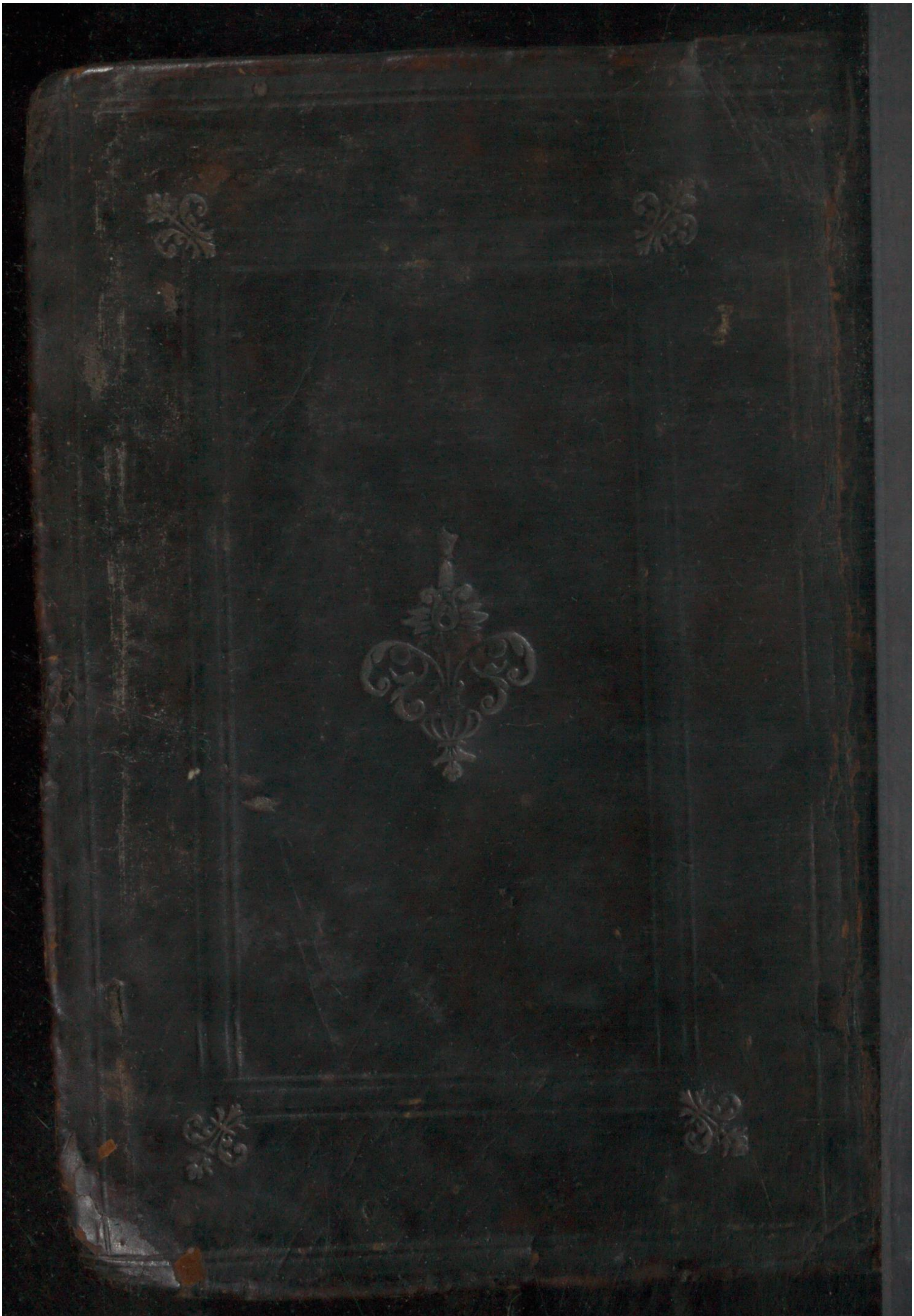

BERN.

GORDONII

OPVS, LILIVM MEDICINAE INSCRIPTVM,

de morborum propè omnium curatione, septem particulis distributum,

Vnà cum aliquot aliis eius libellis, quorum catalogum proxima pagina inuenies: omnia quàm unquam antehac, emendatiora.

Additus est Index alphabeticus amplißimus eorum, quæ in hoc toto uolumine continentur.

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium,

M. D. LIX.

BERNARDI GORDONII, MEDICI EXCELLENTISSIMI, IN OPVS SVVM, QVOD *Lilium Medicinæ appellatur,* *Proœmium.*

*

INTERROGATVS à quodam Socrates, quomodo poſſet optimè dicere: Reſpondit, Si nihil dixeris, niſi quod optimè ſciueris: nihil autem optimè ſcimus, niſi quod à nobis frequenter dictum eſt, & quod commune eſt, & quod ab omnibus receptum eſt. Et quia paupertas ingenii difficilia & extranea non ſuſtinet, ideo confidens de domino ſcientiarum, quædam communia, facilia & utilia intendo ad utilitatem humilium pertractare, librum ſcilicet de practica compilare. Et quia humilibus ſcribo, ex hoc ſuperbi abiecti ſunt: ſeparatum enim eſt conuiuium eorũ: ſuperbi enim non ſedent in communi menſa cum aliis, ſcripta communia contemnentes, imò erubeſcunt diſcere aliquid, ex quo ſemel dictum eſt. Et tamen dicit Seneca, Quòd nunquam nimis dicitur, quod ſatis non dicitur. Et Horat. Decies repetita placebunt. Quia igitur memoria hominis labilis eſt, quod cõmuniter de practica dicitur, repetere humilibus non erubeſco: quoniam ſecundum Gale. vij. de ingenio, nullus poteſt Deo melius approximare, quàm ſtudendo in ueritate & pro ueritate. Ad honorem igitur agni cœleſtis, qui eſt ſplendor, & gloria Dei patris, hunc librum intitulo Lilium medicinæ. In Lilio enim ſunt multi flores, & in quolibet flore ſunt ſeptem folia candida, & ſeptem grana quaſi aurea: Similiter liber iſte continet ſeptem partes, quarum prima erit aurea, rutilans & clara. Tractabit enim de morbis plurimis uniuerſalibus, incipiens à febribus: aliæ autem ſex partes erunt candidæ & tranſparentes, propter earũ grandẽ manifeſtationẽ.

Inchoatus autem eſt liber iſte, cum auxilio magni Dei, in præclaro ſtudio Montiſpeſſulani, poſt annum uigeſimum lecturæ noſtræ, anno Domini 1305. Menſe Iulii.

INCIPIT PARTICVLA PRIMA, ET PRIMO DE FEBRIBVS IN GENERALI.

CAPVT PRIMVM.

Febris quid.

FEBRIS est calor innaturalis mutatus in igneũ. Calor est ibi loco generis, quia omnes febres conueniunt in calore: Innaturalis dicitur ad differentiam naturalis, qui est conseruatiuus: Febrilis autem est corruptiuus mutatus in igneum. Istud est loco alterius differentiæ cõstitutiuæ: quoniam quælibet mutatio cum intensione caloris, non facit feb. sicut patet in calore generato propter iram, aut exercitium: Sed quando mutatio est magna, tunc læduntur operationes sensibiliter, & pro tanto dicebatur mutatus in igneum. Bene igitur dicebat Gal. febris est calor innaturalis mutatus in igneum. Nunc autem cùm feb. sit propria passio cordis, corde superaccenso & inflammato, spiritus, qui à corde procedunt unà cũ sanguine, trãseunt ad totum corpus, & calefaciunt ipsum uniuersaliter superius & inferius, exterius & interius, nisi accidentaliter impediantur, ut in lipparia, & similibus. Et quia feb. omnibus morbis molestior est, sicut scribitur à Gal. suo 8. de ingenio sani. ideo à febre dignum duximus inchoare. Nunc autem triplex est feb. in genere: Ephimera, cuius subiectum sunt spiritus: & Putrida, cuius subiectum sunt humores: & Hectica, cuius subiectum sunt membra solida. Febrium autem sicut aliorum morborum 4. sunt tẽpora, scilicet principium, augmentum, status & declinatio. Qui autem differentias constitutionis generum, & specierum feb. scire uoluerit, & cognitionem temporum morborum, prout distinguuntur ex parte digestionis & paroxysmorum, uadat ad librum no-

Gal. de dif. fe. feb.

ſtrum de prognoſticis. Ibi enim cum auxilio diuino fideliter aggregauimus dicta Hippocratis, & Galeni, & Auicen. & aliorum. Nunc autem intentio noſtra eſt à febre ephimera inchoare.

De febre ephimera. CAP. II.

EPhimera eſt feb. ex diſtemperantia ſpirituum procedẽs, ultra diem tertiam ſecundum ſui naturam non ſe extendens. Circa iſtam materiam quinque ſunt intelligenda. Primum erit de cauſis ephimeræ: Secundum de ſignis: Tertium de prognoſticis: Quartum de curatione: Quintum de dictorum clarificatione.

Licet enim ſecundum Auicen. cauſæ ephimerę ſint multę, ſicut eſt fluxus ſuperfluus, coïtus, ira, crapula, fames, uigiliæ, ſyncopis, & multa alia conſimilia, omnes tamen ad quatuor cauſas reduci poſſunt. Prima igitur cauſa ephimeræ ſumitur à cauſis extrinſecis actu, uel potentia, calefacientibus, uel poros claudentibus, ſicut eſt caliditas ſolis, aut ignis, aut balneum, aut ſtupha cum rebus calidis, aut balneum ſulphureum, aut aqua frigi. & breuiter omne illud quod claudit poros & retinet uapores. Nunc autem intelligendum eſt, quòd ſecundum diuerſitatem uaporum & corporum, diuerſæ febres generãtur: quoniam ſi corpus eſt plethoricum, calidum & ſiccum, & uapores cali. & ſic retinentur propter pororum clauſionem & ſimilium, tunc de facili ephimera generatur. Si autem corpus ſit cal. & humi. & uapores cal. & humi. retinentur, tunc de facili febris putrida generatur. Secunda cauſa ephimeræ ſunt cibi, potus & medicina cal. ſicut eſt uinum purum, forte, antiquum, allia, cæpæ, piper, euphorbium & ſimilia, potiſsimè in non conſuetis. Tertia cauſa eſt motus animalis & corporalis, ſicut eſt exercitium & ſimilia.

Cauſa ephimera.

Quarta cauſa eſt apoſtema inguinum, aſſellarum & ſimilium, & ſi ſint aliæ cauſæ, ad iſtas poſſunt reduci.

Signa duplicia.

Signorum ephimeræ quædam ſunt generalia, quædã ſpecialia. Generalia ſunt iſta: ephimera enim non uenit à cauſis antecedentibus, ſed à primitiuis, & utplurimum non uenit cum rigore: pulſus & urina modicum diſtant à naturali: calor in tactu non eſt pungitiuus, nec mordicatiuus, nec multum lædens tactum, ſed eſt ſicut calor naturalis, uel irati, aut illius, qui multum laborauit, & utplurimùm terminatur cum

ſudore humoroſo naturali. Et dicit Aui. quòd ſi ponatur in balneo,& non euenit aliqua horripilatio, tunc eſt ſignum ephimeræ. Signa autẽ ſpecialia ſunt iſta. Si autẽ ueniat propter ſolem & ſimilia, tunc eſt caput calidum, oculi calidi, ſi tangantur, facies & cutis, pulſus accedit ad uelocitatem. Si autem proueniat propter frigiditatẽ, mutatur pulchritudo coloris faciei, & tranſit in liuorem. Si autem ex ſtypticis & oppilantibus prouenerit, cutis ſicca inuenitur, calor occultus,& ſi diu teneatur, ſentitur calor acutus. Si autem uenerit ex cibis & potibus calidis, ſentitur caliditas in regione hepatis,& urina eſt tincta. Si autem uenerit ex labore, fatigatione, debilitas eſt in toto corpore & dolor in iuncturis. Si ex ira, oculi ſunt eminentes,& facies rubicunda. Si ex triſtitia, oculi ſunt concaui. Si ex uenenis, interiora inueniuntur calida, intenſa & deſiccata. Si iſta ſigna ſpecialia non ſufficiant, recurramus ad indicia patientis. De cauſis primitiuis non eſt multum curandum, quoniam ingenia curandi morbos non habentur ex cauſis primitiuis, ſed ex morbi eſſentia, membri natura & ſimilibus, ſicut teſtatur princeps medicorum Gal.3.de ingenio, cap.5.licet aliqui magnam credant philoſophiam inueniſſe, ſi per ſigna corporis poſſunt in cauſas primitiuas deuenire: tamen ad curationem non faciunt, bene faciunt ad notitiam. Vt uerbi gratia, ponamus nos, quòd cutis patientis ephimeram, eſt dura & aſpera, frigida & oppilata: morbo igitur cognito oportet me calefacere, ſubtiliare, ex quacunque cauſa fuerit, ſiue propter ſumach, aut gallas, aut alumen, aut balneum aquæ frigidæ, aut niuẽ & ſimilia. Poſtquam igitur morbũ cognoſco, curare poſſum quæcunque fuerit cauſa primitiua. Non igitur ualent ad curandum, licet ualeant ad cognoſcendum: quoniam poſtquã ſcio, quòd aliquis balneatus eſt in aquis ſtypticis, tunc ſcio quòd pori ſunt iam condenſati &c.

Prognoſtica. Ariſt. li.1.c.5.et lib.5.c.19. de hiſt. anima. ſcribit ephemerũ animal eſſe quadrupes & uolucre.

Febris autẽ ephimera, ſecundũ Auic. eſt facilis curationis & difficilis cognitionis, cognoſcẽs igitur poterit prædicere, hæc fe. erit bonæ terminationis & uelocis: quoniã ephimera de natura ſua nõ durat, niſi p unã diem naturalẽ,& pro tanto denominatur ab ephimerõ Græcè quod eſt piſcis Latinè: ille enim piſcis illa eadẽ die, qua oritur, eadẽ moritur. Ita eſt de iſta fe. de natura enim ſui nõ durat, niſi p 24. horas, tũc terminatur cum ſudore uaporoſo nõ plurimo. Sed propter

malitiam regiminis & naturam corporis, aliquando extendit se usq; ad quatuor dies inclusiuè, ultrà autem nõ est ephimera. ideo si post statum nõ quieuerit, pul. sit diuersus & urina indigesta, signum est trãsitus in putridam: potißimè cum fœtore eorum quæ egrediuntur à corpore. Si autem corpus est siccum & aridum in tactu, timendum est de hectica. Non autẽ fe. ephimera negligatur, quia propagines malas gignit.

Cura. Patientes ephimeram quo ad curationem, in multis conueniunt. In primis quòd detur cibus facilis digestionis, sicut est hordeatum, pulli parui, uinum album, cum multa aqua, & quòd nõ utatur aliquo cibo donec in declinatione fe. Attamen aduertendum est secundũ Gal. 8. de inge. quòd in extenuatis aliter est operandũ. Si enim inueniatur cholericus extenuatus, qui laborauit, & fuit in sole calido, & similib⁹, & incurrat fe. nullo modo est triduanum ieiunium imponendum, sed statim cibus est exhibẽdus, aliter caderet in hecticã aut in mortem. Virtute igitur constante, non cibetur nisi in declinatione. Conueniunt balnea, quoniam in declinatione fe. possunt omnes balneari, nisi quòd cauendi sunt qui ad fe. putridas sunt parati, sicut oppilati, repleti, crapulati & patientes catarrhum, nisi esset catarrhus adustiuus, sicut dicit Auic. quia in tali catarrho posset fieri balneum in declinatione.

Cura particularis pro causarũ diuersitate. Cura tamen specialis potest esse, quia aliter in calidis, aliter in frigidis, aliter in oppilatis, aliter in non crapulatis, & ita de aliis. Si igitur aliquis incurrat ephimeram propter causas calidas, utatur frigidis potißimè in capite, si uenerit propter solem, iram & similia. Si fuerit catarrhus, ℞. rosarum ru. electarum libr. ß. omnium sand. ana. ℥. ß. chamomillæ ℥. ij. aquæ fontis libr. ij. aquæ ros. ℥. iij. aceti. ℥. j. bulliant leui inundatione, & recipiat fumum. Si autem fuerit dolor capitis, calor & instantia uigiliarum, tunc ℞. se. papaueris al. ʒ. iij. olei ros. ℥. ij. aceti, aquæ ros. ana ℥. j. succi lactucæ, portul. ana ℥. ß. misceantur lento igni sicut decet, & panni intincti fronti & temporibus applicentur. aër domus infrigidetur cum multa aqua, salicibus, aceto, nenuphare & similibus. locus autem sit subterraneus, non rheumaticus, & portæ sint ex parte septentrionis.

Balneũ in declinatione. In declinatione autem fe. balneetur in aqua dul. ubi sint rosæ, chamomilla, nenuphar & melilotũ, deinde cibetur cum hordeato aut auenato, aut amydo, aut paruo pullo & similibus: utatur uino debilißimo cum multa aqua: & totum

totum infrigidatum in medio profundi putei aquæ hausibilis, deinde dormiat & quiescat. Si autem fuerit propter frigiditatem & pororum clausionem, ponatur in domo temperatè calida, temperato modo cooperiatur, suauiter fricetur & in declinatione. Si est cum oppilatione, fricetur & sudet in aëre calido, postea ponatur in aqua ubi sit chamomilla, melilotum: deinde cibetur ex auiculis minutis, aut pullis & uino, nisi esset timendum de forti oppilatione cum plenitudine corporis. Et intelligendum est, quoniam ubi est fortis oppilatio & plenitudo, & timemus de fe. putrida, tunc est facienda phlebotomia. Regulariter autem in aliqua ephimera non competit euacuatio, nisi in crapula, aut fortiter oppilato, aut repleto. Si fuerit ephimera propter cibos cal. ponantur frigida supra regionem hepatis, si cum rheumate, suffumigetur caput cum thure in plus, & rosis in minus. Si ex ira, iniungatur mansuetudo. Si ex tristitia, lætitia & similia indicantur. Si ex fame, detur cibus temperatus, sicut oportet. Si ex syncope, confortentur membra principalia, & infrà de aliis per contrarium reducantur. Sed quia ephimera cum oppilatione frequenter ducit ad putridam, ideo phlebotometur, deinde fricetur, postea stuphetur & fricetur cum farina hordei, cicerum, fabarum & nitri. Et si accideret quòd pateretur aliquam horripilationem in balneo, non stet ibi ictu oculi, sicut dicit Auicen. Si autem aliquis fuerit crapulatus, & postea exercitet se fortiter, aut stet in sole calido, si uenæ sint strictæ & eructuatio fumosa, timendum est de febre putrida, sed rarò accidit in eructuatione acetosa: tamen si cibus est in stomacho, fiat uomitus: postea si uenter non est laxus, fiant suppositoria aut clysteria: deinde in declinatione balneetur, postea cibus detur: quoniam in ephimera, longa abstinentia competit ei ex crapula nauseatiua. Materia digesta, potest fieri phlebotomia: febre autem absente, confortetur digestio stomachi cum diatrionpipereon: dentur sibi pulli & pisces petrosi. crapulato autem & nauseato, melior est medicina, si superueniat fluxus uentris spontaneus. Si autem fuerit propter apostema emunctoriorum membrorum principalium, aut furũculos, aut scabiem & similia, præcipiatur abstinentia, phlebotomia, pharmacia, & curẽtur illa, sicut debẽt curari. Curatio autẽ ponetur in suis locis. Et quia rarissimè uocatur medicus propter ephimeram, ideo

de curatione eius amplius non curo.

Clarificatio. Ad clarificationem eorum quæ dicta sunt & dicẽda sunt, oportet multa breuiter intelligere, ideo intelligendum secundum intentionem Gale.lib.de differentiis feb.In corpore enim humano non sunt, nisi tria membra, scilicet solida, humores,& spiritus, & secundum hoc sufficientia feb. sumitur. Quoniam si membra solida supercalefiant primò & subiectiuè, sic est hectica,& assimilatur calori patiẽtis in balneo secũdum Auicẽ. Si autem humores primò & subiectiuè supercalefiant, sic erit putrida: & assimilatur aquæ balnei. Si autem spiritus principaliter & subiectiuè supercalefiant, sic erit ephimera. & quia non sunt nisi tria, ideo non sunt nisi tres feb. Ad hoc sequitur quòd nulla fe. potest post se dimittere ephimeram,licet fiat econuerso, pro tanto, cùm in qua libet quodlibet calefiat, tamẽ non subiectiuè,ideo una non est alia. Si igitur cesset quod est in solidiori,cessabit quod est in subtiliori. Si cesset supercalefactio membrorum & humorum, citò cessabit & spirituum: ideo nulla febr. dimittit post se ephimeram.econtrario autem bene potest fieri:licet enim cesset calefactio spiritus subiectiuè, non tamen propter hoc aliorum. Relinquitur igitur,quòd omnes feb.possunt sequi ephimeram,ephimera autem nullam. Secundo intelligendum,quòd licet febr.dicatur calor innaturalis, non propter hoc erit causa & effectus, cùm causetur ab innaturali:quoniam calor qui est in minera, est causa, & calor qui est in actu inflammatus in corde, est effectus, & per illum diffinitur. Tertio notandum, quòd calor naturalis & innaturalis in feb.possunt idem, sustinentibus hanc uiam per hunc modum: quoniam sunt idem in specie: utrobique enim est calor,& idem numero, quia in eodem subiecto, sicut in calore fluente qui à corde procedit superaccenso:quoniam nihil aliud est feb.quàm calor innaturalis mutatus in igneum. Erunt igitur idem in numero, quia in eodem subiecto: nec sunt contraria in eodem,quia confracta sunt uel quasi,& ibi bene possunt esse, sicut sunt in quolibet misto, & pro tanto talia contraria cõfracta simul existẽtia generãt nouam speciem,sicut est febris. Alii autẽ dicunt,quòd differunt in se & in radice,quia unus uiuificat & alter mortificat, & ita possunt stare:quia inquantũ trahit ad dispositionẽ naturalẽ,uiuificat & dirigit materiã cibi & morbi: inquãtum autem attrahit ad

diſpoſitionem innaturalem, corrumpit & mortificat. Et eſt quarto notãdum, quoniam ſuppoſito quòd calor & ſpiritus differunt, quoniam fortè non differunt, ſed ponamus uerbi gratia, quòd differant, non propter hoc alia feb. erit in calore naturali, & alia in ſpiritu, quoniã quomodocũq; ſit, utrũq; tamen eſt delatiuum uirtutis, & ita non erunt quatuor febr. cum ſint ſimul, & ſimul inflãmentur, & ſimul ſint delatores. Quarto intelligendum eſt, quòd ſequitur frequentius ephimera apoſtema inguinũ, axillarum & ſimiliũ, quàm ſequatur alia apoſtemata magna, pro tanto, quia ſunt emunctoria mẽbri nobilis, ideo de facili inflãmatur ſpiritus, & cum hoc cauſata eſt ephimera, quia illa materia nõ eſt ſic putrefacta. Alia autem apoſtemata ut ſunt forunculi, ſcabies, & ſimilia, generantur magis de materia corrupta & putrefacta, potiſſimè quando eſt in interioribus, ideo talia ſequetur putrida febr. Et pro tanto dicebat Hippo. in bubonibus, omnes feb. malæ præterquam ephimera, quia materia cum qua eſt ephimera, uidetur magis peccare ratione ſuæ quantitatis, quàm ratione ſuæ malæ qualitatis. Quinto aduertendum, quomodo ad nauſeam, triſtitiam, ſomnum, ſyncopim, & alia multa conſimilia ſequantur feb. cum habeant infrigidare. Dico quod eſt per accidens: nauſea potiſſimè fit in cholerico, ubi fumi cal. & ſicci, acuti reſoluuntur, qui ſupercaleſiunt, in aliis autem propter ſpirituum conculcationem, pororum clauſionem, & ſimilia. Sexto notandũ, quòd utplurimum ephimera non eſt cum rigore, pro tanto, quia materia non eſt horribilis, putrida, inſueta. Septimo intelligendũ eſt, quòd cũ dicitur, quòd in ephimera ex calore ponantur flores frigidi in lecto. Intelligo quantũ eſt de præſenti circa lectum ad alterandum aẽrem, non quòd tangant carnẽ nudam, quia tunc eſſet timendum de clauſione pororum, & ita de putrida. Octauo notandum, quòd in curatione ephimeræ non cõpetit coitus, quia timendum eſſet de ſpirituum inflãmatione. In iſta autem materia nolo aliter ratiocinari, timens prolixitatem.

Aphoriſ. 55. partic. 4.

De cauſone. CAP. III.

CAuſon eſt feb. continua de cholera intra uaſa exiſtente in membro nobili, aut loco proximo cordi.

Cauſus, id eſt ardor.

Febris cauſonica cauſatur, aut de cholera rub. pura, aut de phlegmate ſalſo, ita quòd cholera aliquando peccat plus ratione quantitatis, aliquando ratione ſuæ qualitatis, aliquan

Cauſa.

aliquando ratione utriusq;. Inflammatur igitur fortiter, cùm chol.rub.sit inflammabilis: & plus, quia est in stomacho, aut hepate, aut locis proximis cordi: & in hoc differt à tertiana continua, quia tertiana continua, est de materia putrefacta in uenis remotis à corde, sed causon in proximis. Ideo causon, incendium interpretatur, & rarò uenit senibus: si ueniat, est signum perditionis. Iuuenibus autem uenit utplurimùm: & si conueniant alia particularia, tanto fortius. Fit etiam de phlegmate salso secundum Auicen. putrefacto, & inflammato in eisdem locis.

Differentia causi à tertiana continua.

Signa. Summum incendium & inflãmatio in toto corpore cum inquietudine, malitia tolerandi & multis pernecabilibus accidentibus, sicut est phrenesis, instantia uigiliarum, aliquando somnus profundus, nigredo & ariditas linguæ, syncopis, icteritia, tremor, fluxus uentris, & aliquando retentio egestionum, pulsus paruus & uelocissimus, urina rub. & subtilis. Tamen uidetur multipliciter diuersificari: quoniam aliquando est à principio cruda, propter multitudinem oppilationis: aliquando tincta, propter resolutionem choleræ: aliquãdo liuens & turbata, propter multitudinem putrefactionis. Et si sit causon de chole. citrina, aut phlegmate salso, omnia erunt remissiora: & afflictio, & alia particularia proportionantur phlegmati, & quia affligit xviij. horis, & aliquo modo uidetur interpolare vj. quia tempus est hyemale, & diæta sibi conueniens præcessit, & talia consimilia.

Prognostica. Hæc enim ægritudo est breuis terminationis ualde, cum terribilibus accidentibus, & si omnia bona signa appareant à principio morbi, liberabitur in die quarta aut infra: si mala, morietur in quarta aut infra. Aliquando autem extendit se usque ad vij. Ista autem ægritudo non potest prolongari, quia natura secundum Gale. non patitur morbi prolixitatem & molestationem accidentium. Signa autem bona & mala non oportet hîc apponere: alibi enim à nobis posita sunt. Hippoc. tamen uoluit prognosticare, Quibuscunque in causone tremores fiunt, alienatio soluit.

Gal. de differen. febriũ.

Aphori. 26. partic. 6.

Curatio. In curatione autem oportet considerare causam morbi, morbum, tẽpora morbi, & naturã accidentium. Quia igitur causa huius morbi est putrefactio cum forti oppilatione, in primis remoueatur oppilatio, fricando pectus, uentrem, latera, & partem quæ magis dolet cum aceto albo, oleo de chamomilla

momilla

momilla, & aqua rosa. & hoc cum suauibus fricationibus & longis. Sed contra morbum, oportet infrigidare, flammam caloris extinguere, & nimiam subtilitatem materiæ ad quandam mediocritatem reducere: & hoc est contra maleficiatos & fascinatos, qui non opinantur ingrossantia subtilibus competere. ℞.lentiginis, aquæ fontis, portul. ungulæ caballinæ, ana ℥.iij.rosarum rubearum electarum, sandali muscatelini, spodii, florum nenupha. ana ℥.j.aquæ ros. lib.ß. aquæ fontis lib.j.& ß. uini malorum granatorum ℥.ij. panis zuccari lib.j. fiat syrupus clarificatus, & condiatur lento igne, sicut decet. Digesta materia, purgetur cum cassiafist.aut thamarind.aut myrobal.citri.& similibus. Si esset de phlegmate salso, addatur apium, bruscus, asparagus, & similia: & in laxatione addantur myrobal.chebuli. Ordinetur cura secundum tempora morbi. Si enim ægritudo terminetur in quarta aut infra, nullus cibus penitus detur, si uirtus tolerare queat. Si uerò ægritudo terminetur ante quartam, aut ultra, & uirtus non possit tolerare, detur sibi cibus iuxta conuenientiam particularium. Materialia autem sunt ista, succus malorum gran.syrupus iulep, ptisana hordei colata, aut non colata, lac amygdal.brodium cicerum, lactuc.portula. panis lotus in aqua, brodium paruæ pullę cum multitudine lactucarum, hordeatum, auenatum, amyd. Accipere autem hoc uel illud, industriæ medici relinquitur, quoniam aliqui sunt fortes plus uel minus iuxta naturam ętatis, complexionis, temporis, regionis, consuetudinis, & officii quod exercent. Ex his enim & aliis, ingenium diætandi & regendi elicitur à medico sapienti, & forma totius regiminis, secundum doctrinam Galen.in regimẽto supra illam partem, Quo sumpto, si dolor loco ingruerit, &c. & non solum cibus ordinatur secũdum tempora morbi, sed & medicinæ. Quoniam ista ægritudo est periculosa, & cum terribilibus accidentibus, timemus malitiã symptomatum in statu, ideo bonũ est, ut in principio euacuetur. ℞.florum bora.florum uio.ana ℥.j.prunorum xxx.fiat decoctio, & in decoctione resoluatur cassiæ fist.mund. tamarind. ana ℥.j. detur aliquantulum ante auroram. In statu autem & aliquantulum ante statum, nihil ferè fiat, nec cibus, nec potus, nec medicinæ, nec aliquid aliud. In fine autem status, si uideremus quòd natura esset sopita in expellendo, bonum esset ipsum excitare, hoc diuersimodè, & secundum quod natura

Simplicia in causone conuenientia.

De ratiõe uictus in acutis libri primi.

tura ad diuersa mouetur emunctoria. Si autem moueretur materia ad superiora, tūc excitamus naturam cum setis porcinis infra nares subito intromissis. Si autem ad stomachum, cum uomitu. Si ad intestina, cum suppositorio uel clysteriis. Si ad uias urinales, cum diureticis & fricationibus circa illas partes. Si ad totum corpus, cum temperatè calidis: phlebotomia autem nunquam fiat, & si debeat fieri, hoc est de rarò contingentibus ualde, ratione oppilationis aut aliquorum aliorum particularium.

Hîc accipit phrenesim pro paraphrenesi.

Viso igitur de causa, morbo & temporibus, uideamus de accidentibus: & primo de phrenesi: quoniā phrenesis secundum Gale. est necabilis in omni genere suo. In principio igitur ponantur stupæ canabinæ à maiori commissura capitis usque ad oculos, & aures intinctæ in succo lactucæ, morellę, aqua ros. & aceto, & sint actu tepida, & postquam xxiiij. horæ transiuerint, ponatur catulus fissus, calidus, uiuus per spinam dorsi, aut pulmo arietis: & si non habeatur tanta copia, calefiat in aqua, & extrahatur pulmo subito ab ariete uiuo per dorsum, & capiti applicetur. Si autem febris cessauerit, & alienatio remanserit propter incinerationem materiæ, fomentetur frequenter caput ex alto cum aqua decoctionis chamomillæ, meliloti, hordei, uiol. & similium. Et si adsit stupor propter multitudinem uaporum ascendētium ad caput, fricentur fortiter extrema, & fiant ligaturæ dolorosæ in extremitatibus. Si autem adsunt uigiliæ, accipiatur farina papaueris albi, & distēperetur cum albumine ouorum, & aqua ros. panni intincti temporibus applicentur, aut emplastrentur cum rubea trochiscata circa frontem & tempora. Contra

Ad sitim & linguæ ariditatem.

sitim, & ariditatem linguæ, fiant sacculi de psyllio aut sem. cytoniorum, ponantur in aqua frigida, & teneantur super linguam, aut folia portula. infrigidata in aqua, aut frustū latum tenue pomi in aqua refrigeratum, & positum super linguam. Frequens ablutio aquæ frigidæ cū modico aceti ualet. Confert etiam mundare linguam, & os cum cannula aut manutergiis, & abluatur cū multa aqua, pauco aceti & melle. Con

Attractio aëris frigidi in acutis multum cōmendatur.

fert etiam multum & siti & febri aërem frigidum attrahere. Infrigidetur igitur & humectetur cum multa aqua & aceto aspersis, & foliis uitis albæ, cannarum, salicis, nenupharis, & similium. Et ordinetur amphora cadens ex alto, quæ continuè aquam per se haurit, sicut scitis, cū calamo sic formato,

pars

pars autem longior ponatur in aqua, & per aliam fiat fortis tractus, pòst non cessabit, & casus aquæ super peluim reddet patienti decoratissimam melodiā. Si autem icteritia uenerit ante vij. diem cōmendetis ipsum Christo: & si post, curetur sicut inferius dicetur, & abluatur facies cum aceto albo tepido, & uinum malorum granatorum tepidum oculis instilletur. Si autem uenerit syncopis, irroretur cum aqua ros. odoret camphorā, san. & aquā ros. & ista etiam ponātur supra pectus: detur sibi panis intinctus in uino cū aqua ros. multa, aut succo cytoniorū, aut acetositate citri, aut lardetur & assetur gallina, & aspergatur aqua ros. ubi fuerint ambra & gariofil. odoret eam modicum post modicum, solum transeundo, cauendo ne ex his supercalefieri possit. Odoret & sand. muscatelinos, & fricentur extrema, & multa consimilia fiant. Si autem uenter nimis fuerit laxus, detur syrupus myrtinus, aut syrupus de cytoniis. Si constipatus, fiat clystere aut suppositorium, aut detur sibi syrupus uiola. & similia.

Syncopi superuenienti quæ auxiliantur.

Mirabile uidetur, quomodo in causone ubi est ultimata inflāmatio, potest esse materia cruda. Dico quòd potest esse aliquo istorum modorum, aut quia chol. est citrina, aut phlegma salsum, aut quia ratione crapulæ nouellæ, potest esse materia cruda circa primas uenas, ita quòd ista materia non est subiectū feb. sed chol. ru. pura est putrefacta in locis proximis cordi, & cruditas est circa hepar de phlegmate salso, & chol. citrina. Dico quòd potest esse magna putrefactio, & ita fortis calor, aut quia oppilatio magna, aut quia in uenis pulmonis, stomachi, hepatis, aut in locis uicinis cordi, & ita inflammatio magna, cruditas autem est ex parte materiæ. Secundo posset aliquis dubitare de uuis hyemalibus, quomodo possunt competere, cum sit ibi dulcedo, & sint duræ digestionis. Dico quòd possunt competere, aut ratione sitis cum pertineant frigiditati, aut ratione fortis appetitus, iuxta illud, Parum deterior cibus, &c. Tertio posset fieri dubitatio, si cholera posset inflammari ad feb. sine putredine, sicut san. in synoc. Dico quòd opiniones sunt, melior tamen sententia uidetur quòd nō, quoniam multum distat cholera à temperamento. Quarto intelligendum, quòd causon est ægritudo magna & periculosa in senibus, quia fortis est ignis, qui in aqua non extinguitur, secundo in iuuenibus minus quàm in senibus, & plus quàm in pueris, secundum Auic. quoniam licet

Clarificatio.

Aphoris. 38. partic. 2.

licet ſit in iuuenibus cum conuenientia particularium, & inquantum eſt ex conuenientia cauſæ, & particularium antecedentium, tamen quantum eſt de particularibus ſubſequentibus & communicantibus, diſſoluitur corpus, uirtus, & ibi ægritudo multum periculoſa. In pueris autem eſt humiditas multa, quæ reſiſtit calori uehementer diſſoluenti, quod quidem non eſt in iuuenibus. Quinto notandum eſt, quòd boliſmus poteſt eſſe in cauſone, quantum eſt ex ſtomachi debilitate, & corporis diſſolutione. Sexto aduertendum, quòd aqua frigida mirabiliſſimè poteſt competere in cauſone, cum iſtis particularibus, quòd uirtus ſit fortis, & materia digeſta, & morbus ſit in declinatione, & quòd non ſit oppilatus, nec ſit cruditas materiæ, nec ſit apoſtematus, & quòd uehementiſſimè ſitiat, & quòd aqua frigida ſit dulcis, & conſueuerit, & quòd in una uice potet tantum, quantum poterit attrahere una uice ſine attractione anhelitus. Et hæc ſunt quæ leguntur à Gale. in regimento ſupra illam partem, His autem qui pleuretici ſunt, &c. Septimo intelligendum, quòd phlebotomia conſilio meo non debet fieri, ut uidetur: quoniam frænum auferretur chole. & igniretur, materia inflammaretur, & redderetur magis curſibilis, niſi fortè corpus eſſet plethoricum, oppilatio fortis, & ſimilia. Etiam retineamus conſilium Auicen. qui dicit capitulo de phlebotomia, quòd tardetur quantum eſt poſſibile.

Potio aquæ frigidæ, quibus, & ubi conueniat.

Acutorum morborũ 43. libri primi.

De tertiana. CAP. IIII.

TErtiana eſt febris putrida de inceſione chol. generata. Intelligendum eſt, quòd duplex eſt cholera: quædam eſt chol. rub. pura: quędam non pura propter phlegmatis admiſtionem, & appellatur chol. notha. Primo chol. aut putreſcit intra uenas & arterias, & generat continuam: aut extra, & generat interpolatam. Tertiana igitur continua generatur de chol. putrefacta in uenis & arteriis totius corporis: & in hoc differt à cauſone: quoniam cauſon, ut dictum eſt, cauſatur ex chole. putrefacta in uenis pulmonis, aut ſtomachi, aut hepatis, aut in locis proximis cordi: & omnia ſunt intenſiora in cauſone, quàm in tertiana continua: & ideo curatio feb. eadem utrobique. Tertiana autem interpolata cauſatur de chole. putrefacta extra: & ideo habet periodos, & interpolationes. Putrefit autem materia quando conculcatur, & caret euentatione, & deſtituitur, & ſupercaleſit cor: aut quia

Cauſæ.

fumus putridus petit cor, aut quia calefacit pars partem, do nec ueniat à minima uſque ad cor, aut utroque modo. Calefacto autem corde, ſic unà cum toto corpore generatur febris tertiana, igitur continua ſub cauſone reponatur: quoniam hîc magis intendimus agere de interpolata.

Signa. Signa tertianæ ſumuntur ex naturalibus: ut quia iuuenis, cholericus: & ita de aliis. & ſumuntur à non naturalibus: ut quia æſtas, & cucurrit, & comedit cal. & ita de aliis. & ſumũtur à rebus præter naturam: ut quia incipit cum rigore, ſicut cum acubus pungeretur: & eſt differentia conſtitutiua: & à principio rigoris pulſus eſt occultus, & poſtea uelox, & ſemper æqualis: & urina citrina & tenuis: & terminatur cum ſudore plurimo. Signa autem tertianæ nothæ ſunt alia & alia, iuxta phlegmatis admixtionem & conuenientiam particularium.

Prognoſtica. Tertiana uera terminatur in 7. periodis, aut infra: & ita terminatur in 14. die, aut infra: & affligit 12. horis, aut infra: & interpolata 36. Prima autem periodus eſt debilis: & ſecunda fortior: & tertia fortiſſima: & quarta eſt in ultimo: ibi enim eſt ſtatus, & nequiſſima accidentia. quinta autem incipit debilitari: ſexta autem plus: ſeptima autem modica, aut nulla. In princip. paroxyſmi uenit uomitus, & in fine ſudor. Et quia iſta ægritudo uenit cum terribilibus accidentibus, & non patitur ignorantiam, nec ſtultitiam infirmi, ideo ut melius futuris periculis obuietur, & honeſtas medici conſeruetur, bonum eſt ſemper futura pericula prædicere. Ponamus igitur quòd poſt tertium paroxyſmum ſit uocatus, & uidetur ſibi quòd phlebotomia debeat fieri, & ſyrupus adminiſtrari, & fiat totum quod debeat fieri ſecundum uiam rationis: ſed tamen nihil prognoſticauit: tunc ueniet quartus paroxyſmus fortiſſimus: uerè tunc aſſiſtentes dicent quòd phlebotomia interficit, aut poſtquam ſumpſit ſyrupum ſemper deterioratus eſt, & ita factus erit ignominioſus. Sed ſi pericula in quolibet morbo prædixerit, ſemper medicus commendabitur, & nihil ſibi imputabitur. Sit ergo regula generalis, quòd nunquam operetur in aliquo morbo, niſi prius prognoſticauerit: non eſt igitur prognoſticatio negligenda.

Curatio. In curatione igitur oportet conſiderare morbum & cauſam morbi, & naturam medicaminum, & naturã ciborum.

Intentio igitur nõ est una, sed multiplex: quoniam in curando oportet considerare causam, & materiam morbi & dyscrasiam. Non est igitur intentio simplex, sed composita: ratione igitur putrefactionis oportet subtiliare & aperire: ratione autem materiæ competunt mediocriter ingrossantia: ratione autem dyscrasiæ frigida & humida. Sed quia accidētia sunt multiplicia, sicut est inquietudo & uigiliæ, & malitia tolerandi ægritudinem, ideo talibus competunt quodāmodo stupefacientia: ideo uno solo ista compleri non possunt: igitur in syrupo oportet multa apponere propter multitudinem eorum quæ dicta sunt. Et in tertiana, ℞. endi. scariol. lactucarum nouel. & summitatum papaueris. ana.℥. ij. quatuor seminum frigidorum maiorum, & minorū mundatorum, & non mundato. ana.℥. j. rosarum ru. florum nenufaris, florum uiol. ana.℥. j. & ß. omnium sandalorum. ana ℥. ij. aceti al.℥. iij. panis zuccari lib. j. fiant syrupi clarificati quartariæ v. Digesta materia purgetur sic. ℞. florum borag. florum uio. ana.℥. j. prunorum 20. fiat decoctio, & in decoctione resoluatur cassiæ fist. mundæ, thamarind. ana.℥. j. & detur in aurora. Ratione autem accidentium, quantum est de uigiliis, incipiamus à leuioribus, ℞. olei rosa. olei nenufa. aquæ rosa. aceti al. albuminis ouorum. ana.℥. j. lactis mulieris quantum omnia, & panni madefacti fronti, & temporibus applicentur. Si autem ista nō ualeant, paulatim ascendendum est ad fortiora: quare possumus addere papauer: cū sua enim narcoticitate domesticus est, ut dicit Auic. Deinde ascendamus ad succū lactucæ, solatri, mādragoræ, iusquiami, & similium: & similiter addamus opium cum croco, & requiem, & rubeam trochiscatā. Requies est species confectionis. Et si fuerint uigiliæ cum capitis grauitate, oportet odorare camphoram, acetū, aquam rosa. sanda. chamomillam, melilotum, & similia materiam humidam desiccantia. Si autem fuerit ibi stupor, fiāt fricationes extremitatum dolorosæ. Et si fuerit uomitus, inquietudo & clamor, & reuolutio, & malitia tolerandi, suffumigetur cum narcoticis. Sed gratia putrefactionis, & oppilationis fricetur uenter cum uino al. & oleo de chamomilla & aqua rosa. De reliquis autē accidentibus fiat sicut dictum est in causone. Electuaria autem possunt esse suc. ros. uiol. diadragantum frigidum, tria sandal. diapapauer, & similia. Si autem fuerit tertiana non

uera,

uera, addatur prædictis apium, bruſcus, aſparagus & ſimilia, iuxta conuenientiam particularium. Et ſi eſſet mulier, aut phlegmaticus, aut tempus hyemale, aut oppilatio multa, quòd addatur radix fœnic. petro. lactuc. ſpica nar. ſcolopendria, lupulus, & ſimilia. Et in euacuatione poſſumus addere myrobal. rhabarb. diagrydi. & ſimilia iuxta conuenientiam particularium, quæ non curo pertractare gratia breuitatis. Si autem loquamur de curatione gratia temporum morbi, tunc intelligendum eſt, quantum eſt de natura medicaminum, quòd à principio dentur aliqua leuia laxatiua, ſicut eſt caſſiafiſtul. & thamarindi, cum decoctione prunorum, & uiol. & poſt tertiam acceſſionem poteſt fieri phlebotomia, ſi aliqua particularia conueniunt, ut fortitudo uirtutis, & plenitudo corporis. In ſtatu autem nihil fiat, nec cibale, nec medicinale, niſi aliquid aliud obuiaret, ut fortitudo ſymptomatis, & multitudo reſolutionis, & ſimilium. De cibis autẽ demus plus uel minus, ſed per cõparationẽ ad paroxyſmos ante acceſſionem per tres horas nullus detur cibus, nec in acceſſione, donec uenerit ad manifeſtam declinationem, niſi corporis liquefactio impediret. Et prohibeatur ſomnus in principio acceſſionis & potus, niſi moleſtatio accidentiũ impediret. Cibus autem qui eis competit eſt, ut dictum eſt in cauſone, ſcilicet hordeatum, auenatum, amyd. ſpinachia, mica panis ter lota, lactuca, portul. melones, cucumeres, cucurbitæ, pruna, mora, pyra cocta, poma cocta, brodium cicerum, brodium pulli, lac amygdal. pulli parui, piſces petroſi, & ſimilia. Intelligendum tamen, quòd cum olera & fructus habeãt humiditates aquoſas putrefactibiles, utile eſſet abſtinere: ſed quia rarò inuenitur aliquis ita obediens, ideo oportet multa concedere, & cum diuerſis operari ſecũdum diuerſitatem particularium. Accedamus igitur ad ea quę artis ſunt, quantum erit nobis poſſibile: quia formæ regiminis ex concurſu particularium conſurgunt.

Clarificatio.

Si dubitaret aliquis in qua febrium putrefactio eſſet maior. Dico quòd ſi nos loquamur de maioritate putrefactionis, quò ad intentionem & acumen, & furiam accidentium, tunc dico quòd maior eſt in cholerica. Sed ſi loquamur de maioritate quò ad continuationẽ, & nullam interpolationem, ſic maior eſt in feb. ſanguinea. Sed ſi nos loquamur de maioritate quò ad cõtinuationem, & difficilem eradicatio-

nem, ſic maior eſt in phlegmatica & melancholica.

Secundo poſſet aliquis dubitare ſi competit uomitus in tertiana. Dico quòd in tertiana & in omni febre interpolata in principio paroxyſmi cōpetit uomitus: quoniam ſenſibiliter alleuiatur totus paroxyſmus, & potiſſimè ſi fuerit ſpontaneus, uel ex modo facili procuratus, & aliquid purgatur de materia antecedente, & natura poſtea melius poteſt ſupra coniunctam. Et iſta uidetur intentio Auicen. cap. de quartana. Et hoc uidetur ſapere Hippo. ubi quotidie rigores fiunt, quotidie febres ſoluuntur: quia ad rigorē conſueuit ſequi ſudor, uomitus, egeſtio, & ſimilia, & ita mūdificatur corpus, & ita febris ceſſat. Et uidemus ſenſibiliter, quod cum aliquis patitur interpolatam, & in paroxyſmo nulla eſt euacuatio, tunc in tempore interpolationis eſt totus grauis & ponderoſus, & cum modica alleuiatione. Si autem in paroxyſmo fuerit mundificatus, in die interpolationis uidetur ſibi quòd ſit curatus omnino. Vtile eſt ergo in principio rigoris moderatè modicum uomitum prouocare, ſicut eſt multum utile in fine paroxyſmi tolerare ſudorem.

Vomitus in tertiana et omnibus febribus intermittentibus eſt utilis.

Tertio poſſet dubitari ſi oxyſaccara, & ſyrupus aceto. cōpetant in tertiana, poſtquam ita ſubtiliant, & materia eſt ſubtil. Intelligendum, quòd iſta materia fuit declarata à nobis per intentionem ſupra illum aphor. Quibuſcunque in cauſone &c. Breuiter tamen dico rationes prætermittēdo, quòd in materia ſubtili non competunt ſubtiliantia quò ad ſui digeſtionem, ſecundum quod determinat Auicē. cap. de curatione febrium putridarum in generali: imò competunt ingroſſantia. Et dicit Auic. quòd ille qui dicit contrariū, nō eſt audiendus. Hoc idem dicit Gal. 12. de ingenio. In tertiana igitur, quantum eſt de reductione materiæ & dyſcraſiæ, non competūt frigida & ſicca, ſed magis frigida & hum. Sed ratione oppilationis, & putrefactionis poſſunt competere oxyſaccara, & ſyrup. acetoſus: & quia etiam cum iſtis ponuntur roſæ & ſpodium, & multa conſimilia, ſicut dictum eſt cap. de cauſone: & ideo conſuetudo mea eſt quòd in talibus ego addam ſyrupum uiol. Gratia igitur ætatis & ſexus, aut temporis, aut complexionis, aut duritiei uiſcerū & oppilationum & ſimilium, autores cōcedunt oxyſaccaram, & ſyrupum acetoſum. Sed quantum ex parte materiæ, & dyſcraſiæ ſimpliciter nō uidetur cōpetere: opiniones tamen

ſunt

ſunt de iſta materia, & ideo cõſcientiæ operantis relinquo.

Quarto poſſet aliquis dubitare de chylo, ſi putrefiat ad feb. cum autores non faciant mentionem de feb. putridis, niſi humoralibus. Dico quantum eſt de præſenti, quòd chylus & humiditates tertiæ poſſunt putrefieri, cum putrefactio ſit in humidis & liquidis, cùm diſſolutione caruerunt, & tranſeunt in naturam alicuius humoris inanimalis per uiam cuiuſdam ebullitionis, & ſupercalefactionis & aduſtionis, & ita febres putridæ ſemper ſunt humores.

Quinto poſſet fieri dubitatio, ſi uno humore corrupto alij corrumpantur, propterea quòd ſunt ſimul & ſimul generantur, quare ſimul corrumpuntur. Dico quòd non eſt neceſſarium: quoniam hum. ſunt diſtincti per proprias formas, & per proprios ſitus, & per proprios motus, & ita quilibet habet ſuum regimen, & proprietatem, & propriũ temperamentum: & ita poteſt amitti temperamentum unius, & non propter hoc amittetur alterius: quare non eſt neceſſarium, quòd uno corrupto alij corrumpantur.

Sexto intelligendum, quòd ſi iuxta prædicta aliquis dubitaret, quòd melancholia corrupta, & omnes alij corrumpantur, cùm reſiſtat utraque qualitate: & ita cùm ſit fortis uictoria ex parte melancholiæ, & tamen corrumpitur, igitur & omnes. Dico quòd ſolutum eſt, quoniam uicto hoc temperamento, licet fortiſſimè repugnet, non tamen propter hoc temperamenta alia: quoniam particularia quæ concurrunt cum iſto, non eſt neceſſarium quòd concurrant cum aliis: quare &c.

Septimo poſſumus notare, quòd humor cum corrumpitur, & putrefit in carne, & in ſtomacho, & in hepate, & pulmone, & breuiter in quacunque concauitate fuerit præter naturam, ſi ibidem careat euentatione, & deſtituatur à regimine, ibidem corrũpitur, & ibi erit minera. Et iuxta hoc intelligendum quòd chol. praſſina, & æruginoſa ſunt tantæ pernecabilitatis, quòd putrefieri non poſſunt. Ante enim ueniret mors. Et iuxta hoc intelligendũ, ꝙ tertiana uera de chol. rub. naturali generata, magis in regionibus frigidis generatur. Sed tertiana notha de cho. nõ naturali cauſata, magis in regionibus cal. generatur, quia ab agente præter naturam cauſata eſt. Et iuxta hoc intelligendum, quòd in tertiana phlebotomia bene poteſt competere poſt tertium

uel quartum paroxyſmum, aliter nunquam, quia ſic reddere tur tranſcurſibilis, & fieret de ſimplici duplex, & de duplici continua, ſicut uidemus frequenter. Et licet non euacuet materiam coniunctam, antecedentem tamen euacuat.

De febre ſanguinea. CAP. V.

SYnochus eſt feb. continua de ſanguine putrefacto, intra uaſa. Synocha eſt fe. continua, quæ ephimeræ proportio natur, de ſanguine peccante ratione ſuæ quantitatis.

Cauſa. Intelligendum quòd cum aliquis conſuetus eſt exercitari, & ſubito dimittit exercitiũ, & utitur multis cibis, & potiſsi mè ſanguinem generantibus, aut ſanguinem aquoſum, ſicut eſt ſanguis generatus ex fructibus: tũc ex his & aliis ſibi conformibus, multiplicatur ſanguis: & ſi peccet ratione ſuæ quantitatis, generat febrem continuam ephimeræ proportionatam ex ſanguine non putrefacto: in qua ſi fiet phlebotomia, non cadet in putridam, ſicut ſcribit Gal. 9. de inge. Si autem abundet ſan. & peccet ratione ſuæ quãtitatis, & eſſet malę qualitatis, generat continuã de ſanguine putrefacto, qui ſynochus appellatur. Et habet tres ſpecies, augmaſticã, quæ ſemper procedit aſcendẽdo & augmẽtãdo, quia maior eſt diſſolutio quàm reſol. & eſt deterior inter omnes. Secunda ſpecies eſt epigmaſtica, quæ ſemper ꝓcedit diminuẽdo, & eſt aliis ſalubrior, quia maior eſt reſolutio & cõſumptio ꝗ̃ diſſolutio. Tertia autẽ ſpecies uocatᷣ homotonõ, ubi omnia ſunt æqualia: ſemper enim eſt in ſtatu: æqualis enim eſt diſſo lutio reſolutioni. Et iſtæ tres ſpecies ſunt in qualibet fe. ſicut declarauimus ſupra librũ Gal. de differẽtiis fe. Sanguinẽ autem opinatus eſt Gal. II. de criſi, quòd non poteſt facere fe. ſolam ſimplicẽ ſingularem: ſemper enim eſt cõpoſita: quoniã quando putreſit, & altera eius pars cõuertitur in chol. & altera in melãcholiã, ideo feb. ſolas ſimplices ſingulares non ponit niſi tres: feb. quę proportionatur chol. & feb. quę pro portionatᷣ phlegmati, & fe. quæ ꝓportionatur melãcholiæ.

Gal. lib. 2. de diffe. feb. ca. 2. ponit tres iſtius differentias, epacmaſticã, paracmaſticam, & homotonon.

Signa. Signorum quædam ſunt antecedentia, & quædam ſubſequentia, & quædam concomitantia. Signa autem antecedentia ſunt grauitas capitis, inflatio ſpatularum, repletio uenarum, rubedo faciei, flagellatio totius corporis, & ſimilia. Concomitantia ſunt dolor frontis, apparitio lampadum ardentium, paraphreneſis, turbatio mentis, tenebroſitas oculorum, plenitudo pulſus & undoſitas, & diuerſitas, dul

dulcedo oris, urina rub. & ſpiſſa & fœtida & liuens. Subſequentia ſunt tumor faciei, mollities totius corporis, & aliquando ſuperueniunt morbilli & uariolæ, & carbunculi: & ſunt mala ſigna ualde, quæ conſueuerunt in temporibus peſtilentialibus euenire. Iſta autem declarant ſanguinem putre factum. Iſta autem omnia remiſſa ſunt in ſanguine non putrefacto, quoniam ephimeræ proportionatur.

Prognoſtica.

Si autem appareant puſtulæ liuidæ aut nigræ, mortem ſignificant: ſimiliter ſi in uentre audiatur ſonus, ſicut tonitruum, ſicut dicit Auic. Lachrymæ ſi appareant propter malitiam morbi, difficultas anhelitus, & præfocatio, & apoſtemata in uiis anhelitus, & ſi poſt ſomnum ſentiat ſe grauatum, iſta omnia ſunt mortem ſignificantia. Apparitio autem uelox uel tardæ digeſtionis uel indigeſtionis ſignificat criſim breuem uel longam, ſalutem uel mortem relata ad uirtutem: quia in omni morbo ſunt diligentiſsimè conſideranda, quia ſecundum ea ſcies ea prognoſticare & dictare.

Cura.

Præcipua curatio ſynochi eſt phlebotomia.

Tota fere curatio iſtius morbi conſiſtit in phlebotomia. Intentio igitur fuit Gal. 9. de ingenio, quòd fiat phlebotomia uſque ad ſyncopin: & redarguit homines qui fortè doloſi ſunt in hoc: & uidetur mihi, quòd tutius eſt facere phlebotomiam multis uicibus, donec deficiat materia, non patiens. Magis enim diligo quòd ægritudo aliquantulum prolongetur, quàm ſi mors mihi imputetur: quia ſigna fortitudinis uirtutis, aliquando fallunt. Virtute igitur forti cum cōuenientia aliorum particularium, fiat phlebotomia mane, & ſero, & multis uicibus: imò ſi fuerit neglecta, non ſolum in 7. die uel in quacunque hora uenerit, ſecundū Gale. 9. de ingenio. Si particularia nō conueniāt, fiant uentoſæ inter ſpatulas. Si autē crapula, fiant fricationes uerſus extrema, & fortis abſtinētia, & fiant ſuppoſitoria & clyſteria: quia talia multum competunt in hoc caſu: & cùm crapula erit digeſta, fiat phlebotomia. Vtatur ergo iſto ſyrupo. ℞. endi. ſcariol. cichoreæ. ana ℥. 2. quatuor ſeminum frigidorum. ana. ℥. 1. florum nenuf. florum uio. ana ℥. 2. uini malorum granat. ℥. 3. panis zucca. libr. 1. fiat ſyrupus. Et ſi patitur inſomnietatem, ponantur in ſyrupo ſe. pauperis al. & ſi tuſsim, tollatur uinum malorum granatorum, & addātur uuæ paſſæ mūdæ ab arill. iuiubæ, ſebeſten. Et ſi pateretur cardiacā paſsionē, addantur roſę, ſandali, ſpodiū, coriādrum. Et ſi cōſtipationē, addātur

pruna cum cassiafist. & ita multa & diuersa debent apponi secundum diuersitatem compositionis accidentium. In uigiliis igitur fiat sicut superius, & in stupore sicut dictum est. Et in siti nimia fiant sacculi parui de psyllio, uel pilulæ tales, ℞. succi uuæ acerbæ, succi acetosæ, lactuc. uini malorum gra. aceti albi. ana. I. & condiantur lento igni cum pane de zucc. & fiant pilulæ, & teneantur sub lingua & supra linguam. Laxetur uenter cum cassiafistu. manna, thamarind. prunis, uel cum oxy. laxatiuo, diaprunis, trifera saracenica. Paretur aër, locus & domus, sicut dictum est superius. Cibus autem multus uel paruus, secundum longitudinem uel breuitatem morbi: sit igitur hordeatum, mica panis ter lota, lac amygd. cũ mica panis, mala granata. Et potest administrari oxysaccara, syrup⁹ acetosus, iulep, syrupus uiol. syrupus nenufar, & hydromel, sicut aliqui uoluerunt: & si sic, sit hydromel aquaticum. Sed in his temporibus inueniuntur uiri & mulieres ita delicati, quòd nihil horum sumerent: & tunc sicut in naufragio oportet te concedere pulli parui brodium coctum in multa aqua cum fasciculo lactucæ aut seminibus frigidis. Et si eadem ratione concedatur uinum, accipiantur duæ amphorę paruę, repleatur una uino, & alia aqua, & cõiungantur in suis orificiis, & aqua tingatur: & cum erit aliquantulum tincta, detur patienti, & appellabitur uinum succaratum: uel frangatur cum multa aqua bullienti: uel detur talis potus. ℞. aquæ fontis libr. 5. aceti albi lib. ß. panis zuccari puluerizati ℥. 3. misceantur fortiter, & uidebitur uinum album gallicum. s. & quasi uiride: attamen quantitas aceti, & etiam totius mistionis, quòd non sit multum acetosum, nec parum, experimento probetur.

Pilulæ in ore tenẽdæ cõtra sitim.

Clarificatio.

Si aliquis dubitaret, quod ingenium curãdi sit fortius, uel sumptum à morbo, uel sumptum à uirtute. Dico quòd ingenium à morbo aliquãdo est fortius, & aliquãdo à uirtute, secundum diuersas intentiones. Vnde intelligendum, quoniã ingenia curandi sunt multa: quædam enim sunt ad digerendum, & quædam ad cõseruandum, quædam ad euacuandũ, & quædam ad dandum similia, & quædam contraria: tunc ponamus quòd gratia ætatis & uirtutis & consuetudinis similia debeant dari in feb. sed sola feb. præcipit dari contraria. Dico quòd in hoc casu ingenium sumptum ex morbo est fortius: quoniã nõ obstãtibus omnibus aliis particulari-

bus

bus contraria debentur. Et propter hoc dicebat Gale.octa uo de ingenio, quòd cõſideratio ſumpta ex morbo omnes alias cõditiones deſtruit & annullat. Si autẽ nos loquamur de ingenio ſumpto ex parte euacuationis, ita quòd morbus præcipiat euacuationem, & uirtus præcipiat contrarium, in hoc caſu magis eſt credendum uirtuti quàm morbo. Et ſecundũ hoc dicebat Gal. in regimine, quòd ſublimior omniũ cõſiderationũ ſumpta eſt à uirtute. uerbi gratia, febris enim ſanguinea ſemper eſt cũ ſanguinis multitudine, & ideo quan tum eſt de natura morbi, cõpetit phlebotomia: ſed ſi uirtus eſt debilis, & non poſſet ſuſtinere: in hoc caſu magis eſt credendum uirtuti quàm morbo. tabulã enim ingeniorum ordinauimus, quam oportet cũ ſtudio pertrãſire. Secundo poſ ſet aliquis dubitare ſi ſanguis putreſiat, & ſi ſol⁹. Dico quòd putreſit, cum habeat duas cauſas, ſcilicet humiditatem, quæ eſt mater putrefactionis, & caliditatem, quæ eſt cauſa. Ad ſecundum dico, quòd ſolus ſang. putrefit in ſuo principio & fine: ſed poſtea ratione ſui temperamenti additur compoſitio propter alteram partem conuerſam in choleram. aliàs fecimus longiſſimos ſermones de hoc. quare & cætera. Tertio poſſet aliquis dubitare, ſi febris interpolata poſſit ex ſanguine cauſari. Dico quòd opiniones ſunt de hoc, inuenio tamen Galen. ponentem 9. de ingenio, febrẽ interpolatam de ſanguine, & Viaticus ponit hoc idem, & ſatis eſt rationabile: quia poſſibile eſt quòd ſanguis putrefiat in tanta diſtan tia à corde, quòd calefactio non poterit continue uenire ad cor: & ita non erit continua, & non erit etiam ita in remota parte, quin poſsit aliquando uenire, & ita erit interpolata. Quarto poſſet aliquis dubitare uel dicere, quomodo diſtinguuntur tempora morbi propter diuerſitatem ſpecierum? Dico quòd licet non diſtinguantur quo ad accidentia, diſtinguuntur tamen quo ad digeſtionem uel indigeſtionem. Quinto notandum, quòd ſi phlebotomia fuerit neglecta in principio, fiat pòſt uirtute ſtante, non obſtante opinione Serapio. quia Gal. uult hoc.

De *quartana*. CAP. VI.

QVartana eſt febris putrida de materia melancholica generata.

Cauſa

Cauſa quartanę eſt illud quod multiplicat materiam melancholicam, & putrefacit illam, ſicut dicit Auicen. Intelli-

gendum quòd quædam eſt quartana continua, quædam interpolata, & quædam eſt uera, & quædam non. Vera autem quartana generatur de melancholia naturali cum cõuenientia aliorum particularium, quòd ſit melancholicus, & tempus autumnale, & quòd comederit cibaria multiplicantia melancholiam, & ſimilia. Notha autem eſt de melancholia cauſata per uiam aduſtionis, & ita poteſt aduri melancholia naturalis & phlegma & chol. & ſan. propter nimios labores & comeſtionem ciborum nimis calidorum, & propter ægritudines intenſiuas, & ſimilia.

Signa. Incipit enim cum frigiditate cõgelante & horripilatione, oſſiũ confractione, & eſt pulſus occultus & paruus, & poſtea efficitur uelox, & terminatur cum ſudore plurimo: quia materia eſt ſicca, & ita nec fumoſum nec ſemiaduſtum remanet poſt paroxyſmum, ſed completè eradicatur ſecundum Gal. in de differẽtiis feb. Vrina eſt remiſſa & tenuis in principio, ſed poſtea poſt paroxyſmum multum coloratur: & faciunt ad hoc, quia uenæ ſunt ſtrictæ, & habitudo extenuata, & tempus autumnale, & alia ſimilia quæ præceſſerũt: & durat acceſsio xxiiij. horis, & interpolat. lxviij. Signa autem nothæ remiſſa ſunt, & uariantur ſecundum uarietatem humorum: quoniam ſi quartana ſit de ſanguine aduſto, uergit pulſus ad plenitudinem & undoſitatem, & tempus eſt uernale, & præceſſerunt ægritudines ſanguineæ, & ſimilia. Similiter in cholerica ſunt ſigna quæ pertinent choleræ: quoniam præceſsit ægritudo cholerica, & pulſus eſt uelox, & urina colorata & tenuis, & eſt tempus æſtiuum, & comedit res calidas, & laborauit in ſole, & ſimilia. Quartana autẽ de phlegmate habet urinã remiſſam, & ſpiſſam, & mollitiẽ in pulſu, & longitudinem paroxyſmi, & paruitatem ſudoris: & ſecundum diuerſitatem choleræ, & phlegmatis diuerſificantur ſigna: & ita de melancholica. Conſiderentur igitur ſigna iuxta diuerſitatem humorum & ſpecierum.

Prognoſtica. Quartana de ſanguine eſt ſalubrior & breuior aliarum, deinde ex chol. deinde ex phlegmate, deinde ex melancholia. Quartana autem durat regulariter per unum annum: quoniam ſicut acutæ ſequuntur motum lunæ, ita chronicæ motum ſolis. Aliquando autem durat per xij. annos ſicut dicit Aui. Omnes autem quartanæ utplurimum ſunt ſalubres. Et quartanarius habet multas dignitates, quia rarò incur

incurrit maniam, melancholiam, lepram, & ſpaſmum de repletione: quia purgatur & mũdificatur tota materia in quolibet paroxyſmo. Quartana autem de materia melancholica cum duritie ſplenis aut hepatis à proprietate membrorum eſt peſſima, & ducit ad hydropiſim. Erit igitur ægritudo longa, dato quòd bono regimine utatur: & ſi malo utatur regimine, erit longiſſima aut mortalis.

Cura. In curatione huius morbi oportet multa conſiderare. Primo, quòd non dentur nimis calida, quoniam adurunt ſanguinem: & ita errant qui dant praſſium & piper, niſi eſſent aliter repreſſa. Secundo, quòd nõ dentur nimis frigida, quia materiam congelant, & ita errãt qui dant ſuccum lactucæ, & narcotica. Tertio, quòd non dentur nimis ſicca, quia materia eſt nimis ſicca de ſe, & ita magis induratur, & ita errant qui dant aſſa & frixa & acetoſa & ſtyptica, & omnia iſta intelliguntur, niſi cum aliis fuerint bene proportionata. Quarto, quòd à principio non nimis euacuetur: nam materia non poteſt eſſe digeſta, quia in digeſtione quartanæ frequenter ſumus decepti: quia homines qui utuntur modico cibo & potu, & bene dormiunt, habent in principio quartanæ urinam ſatis bene coloratam, & hypoſtaſim: & uidetur quòd ſit ex materia morbi, & non eſt, ſed cibi. Cognoſcimus igitur digeſtionẽ materiæ morbi ex mitigatione paroxyſmorum, & alleuiatione eorundem. Quinto oportet conſiderare, quòd cibus non detur nimis ſubtilis, nec nimis in magna quantitate: quoniam ſtatus multum remotus eſt à principio: & ideo uidentur errare, qui auferunt omnes carnes & uinum uſque ad xx. uel xl. dies: quoniam uirtus nimis debilitatur, & non poteſt reſiſtere morbo. Sexto oportet aduertere, quòd nullum incrudans uel ingroſſans materiam debet exhiberi, ſicut ſunt olera cruda, & fructus & carnes groſſæ, & ea quæ ſunt duræ digeſtionis, aut in nimia quantitate aſſumpta, & ſimilia. Septimo diligenter aduertendum, quòd in die acceſſionis cibetur, & parum ante paroxyſmum per tres horas ad minus uel quinque, & poſtea cibetur in fine paroxyſmi cum eradicatus fuerit. In toto autem paroxyſmo nihil cibale detur. Octauo debemus conſiderare, quòd ante paroxyſmum, & in principio paroxyſmi prouocetur uomitus facilis, & in fine ſudor. Nono intelligendum, quòd fortia digeſtiua nec fortia euacuatiua non debent à principio

pio adminiſtrari: ſed gradatim à debilibus ad fortiora aſcen dere. In primis digeratur materia cum oxymelle ſimplici,& poſtea purgetur cum euacuatione ſibi proportionabili: & poſtea digeratur cum oxymelle diuretico,& poſtea euacuetur cum fortiori: deinde digeratur cum oxymelle ſquil. & euacuationes fiant cum fortiſſimo. In præmiſſis euacuetur cum diaſene, diaboragi, & poſtea addatur cum his aliqua portio hieræ Ruffini, & poſtea cum hiera Ruffini tantum. Decimo attendendum, quòd nõ dentur opiata niſi corpore mundificato, & in declinatione. Vndecimo aduertendum, quòd durities & oppilationes, & apoſtema ſplenis & hepatis cum diligentia tranſeamus: quia magna pars curationis exiſtit. Viſis igitur de uniuerſalibus,& ad unguẽ obſeruatis, ad particularia ueniamus. Feb. igitur quartana una ſola ſimplex ſingularis cum conuenientia ſuorum particularium per hunc modum pertractetur. Digeratur igitur materia ſic. ℞. radicũ fœn. petroſe. bruſci, aſparagi, graminis, apii, mediani corticis ebuli & ſambuci, fraxini, geneſtæ. an. ℥.j. conterantur fortiter, & temperentur per diem & noctem in aceto fortiſſimo: tunc ℞. germandrée, utriuſque ſtœchados, utriuſque calamenti, eupatorii. ana ʒ.x. foliorum abſinthij ʒ.iij. endiuiæ, ſchario. cichoreæ, ſcolopẽ. ana ℥.ij. quatuor feminũ frigidorum, lactucæ, capparis, ſpicæ nar. ſpicæ celticæ. ana ℥.j. mell. roſ. lib.j. & ß. zuc. li. ß. fiant ſyrup. lib.2. largæ. ſumantur igitur cum decoctione horum, & fumus terræ manè & ſerò tria parua cochlearia, & nouem de decoctione. Iſte autem ſyrupus ſummè remouet oppilationes ſplenis & hepatis, & ideo ualet in multis. Euacuatur igitur materia per hunc modum. ℞. florum boragi. uiol. foliorum ſenæ, epithymi, liquiritiæ mundæ, uuarum paſſarum mundatarum ab arill. ana ℥.j. fiat decoctio cum ſero caprino, & in decoctione temperentur cortices myroba. indorum, belliricorũ, & emblicorũ. ana ℥.ß. fricentur lento igne, & colentur, & dentur in aurora ante acceſſionem per unam diem uel quaſi. Et cùm multis uicibus, & paulatinè, & in parua quantitate digeſtiuum erit exhibitum, poſſumus cum fortioribus euacuare. ℞. igitur diaſenæ, diabora. hieræ Ruffini. ana ʒ.iij. lapidis armenici nouies abluti ʒ.j. miſceãtur & fiant pilulæ, & exhibeantur eũti dormitũ ſtomacho uacuo in ſecũda uice poſt acceſſionẽ. Poſtquã autẽ uidemus ægritudinẽ declinare, ſtuphetur,

& in

& in ſtupha ponamus ea quæ ponũtur in ſyrupo cum multa aqua præter zucca.& mel,ſed in maiori quãtitate,& exeunti qualibet uice offeramus aureæ alexandrinæ,theriacæ.ana ℥.j.miſceantur. Sed quia multum conqueritur de frigore & horripilatione, ideo in principio ponamus pedes & manus in aqua cal.uel applicentur lateres calidi, uel fiant fortes fricationes, calefiant extrema cum pannis calidis: uel ponantur iſta ut in collo pedum & manuum.℞.fuliginis,ſalis communis,urticarum,& terantur fortiter, & diſtemperẽtur cum aceto: & quando corpus incipit calefieri, quòd iſtud remoueatur, uel quòd ponatur in balneo aquæ cal. ita quòd non ſit nimis calida,nec ſtet ibi tantum quòd ſudet: uel inungatur ſpina dorſi,& extrema cũ aragon & marciaton.Vel quòd accipiat myrrham puluerizatam cum uino cal.uel theriacam cum ſucco menthæ. Succus calamenti ſumptus ante acceſſionem curat quartanam. Quies igitur & omnia humectantia competunt in omni quartana,ſed calefacientia & infrigidantia diuerſificantur ſecundum diuerſitatem ſpecierum.Ad quartanam igitur ſanguineam accedamus. In quartana de ſanguine fiat phlebotomia de baſilica, & digeratur materia cum ſyrupo de borag.& de fumoterræ,& mundificetur cum decoctione boragi.& polypodii,& ani.& caſſiæfi.& thamarin. hæc enim ſpecies facillimæ curationis eſt. Quartana de chol.curetur ſic. ℞.oxyſa. ſyrupi uiol. ſyrup. de fumo terræ, ana lib.j.miſceantur,& purgetur ſic.℞.florum borag.florum uiol.liquiri.mundæ,epithymi.ana ℥.j.fiat decoctio cum ſero caprino, & in decoctione temperentur cortices myroba.citri. indorum bene gummoſorum, ana ℥.j. fricentur lento igne, & coletur & detur in aurora. Si autem fuerit de phlegmate, digeratur ſic. ℞.oxyſacc.compoſitæ,oxymel.diuře. de fumo terræ. ana lib.j.miſceantur. purgetur ſic. ℞.florum borag.florum uiol.polypodii, turbith, aniſi,liquiri.mundæ, uuarum paſſarum mundarum ab aril.abſinthij, agarici, laccæ,eupatorij, ana ℥.ß.fiat decoctio in ſero caprino,& in decoctione temperentur cortices myrobal.chebul. indorum. ana ℥.j. fricentur lento igni, & coletur, & detur in aurora. Pilulæ quæ ualent in omni quartana. ℞. corticum omnium myrobal. bene gummoſorum, agarici, turbith,hieræ Ruffini. ana ℥.j.ſucci menthæ, ſucci eupatorij,ſucci abſinthij. ana ℥.ß.laccæ, amyli, ſpicæ nard.marathri. ana ʒ.ij. conficiantur

cum

cum oxymell. ſquil.& fiant pilulæ, & poſſunt exhiberi ℥.iij. & plus & minus ſecundum conuenientiam particularium. Vtatur pullis paruis,& auibus campeſtribus,& piſcibus ſquamoſis, & ouis ſorbilibus,& extremitatibus porcorum, & arietum, & hœdulorum, & utatur hordeato & auenato, & breuiter omnibus illis quæ ſunt facilis digeſtionis, & quæ non crudificant materiam, nec ingroſſant nec conſtipant, ſed magis ſubtiliant, & laxant, & aperiunt. Diuerſificantur iſta ſecundum tempora morbi in quantitate & qualitate & ordine. Competunt igitur boragines, fœniculus, petroſel. brodium cicerum, pruna matura, ſpinachia, betæ, crocus, & ſimilia. Et Auicen. mirabiliter commendat uomitum & ante cibum & poſt.

Clarifi-catio. Intelligendum quòd forti ægritudini fortis competit medicina: & ſecundum hoc in quartana medicamina fortia uidentur competere: & ideo intelligẽdum quòd quoddam eſt medicamen forte ratione ſuæ quantitatis, ſed non ratione ſuæ qualitatis, ſicut oxymel ſquil.& hiera Ruffini. Vnde in quartana non competit in principio medicamen forte ratione quantitatis & qualitatis, quia reſolueretur quod eſt ſubtile, & remaneret quod eſt groſſum. Sed bene poteſt ex altera parte tantum, ut ſi eſt debilis qualitatis, quòd detur in bona quantitate: & ſi eſt fortis qualitatis, quòd detur in parua quantitate, & hoc in principio, & in fine utroque modo. Secundo poſſet aliquis dubitare, ſi melãcholia poſſit putrefieri, cum repugnet putrefactioni utraque ſui qualitate. Dico quòd licet melãcholia ſit frigida, & ſicca in uirtute, actualiter tamen eſt liquida & fluida: & cum hoc cum coarctatur ſupercalefit, & humectatur propter uapores retentos: & ita quando putrefit multum moratur, & ideo fluxerunt xlviij. horæ antequàm duæ qualitates ſint iunctæ, cùm materia eſt extra uaſa. Tertio poſſumus dubitare, ſi phlegma aduritur, cum repugnet aduſtioni utraque ſui qualitate. Dico quòd aduritur: quoniam frigiditas & humiditas non eſt abſoluta, & ideo poteſt calefieri & aduri: uel aduritur propter admiſtionem partium calidarum aduſtarum, ſicut eſt cholera, &c. Quarto poſſet aliquis dubitare de afflictione & interpolatione breuiori ſeu longiori iſtarum feb. Dico breuiter, quòd afflictio eſt longior uel breuior ſecundum quod materia eſt aptior reſolutioni uel nõ reſolutioni, & interpolatio eſt longior

gior uel breuior, secundũ quòd materia resistit putrefactioni parum uel multum. Melancholia igitur longo tempore affligit, quia materia est grossa, & non est apta resolutioni, & multum interpolat: quia utraque qualitate resistit putrefactioni. Phlegma autem multum affligit: quia materia est uiscosa, & non de facili resoluitur, & parum interpolat, quia humor est paratus ualde putrefactioni ratione humiditatis: & ideo aut non interpolat, aut est in falsa quiete. Cholera autem parum affligit, quia citissimè resoluitur, & interpolatio sua est inter quartanam & quotidianam, cum tardè putrefiat ratione siccitatis. Quinto intelligẽdum, quòd balnea competunt in quartana in fine, quantum est in ratione morbi, sed in principio gratia accidentium.

De febre phlegmatica. CAP. VII.

QVotidiana est febr. de phlegmate putrefacto. Si autem putrefiat materia intra uasa, generat continuam: sed extra, interpolatam. Et si fuerit ex phlegmatibus frigidis, incipit cum frigiditate congelante, potissimè si est phlegma uitreum. Et si ex calore, tunc est magna sitis, & tunc est ex phlegmate salso. In phlegmate autem naturali est modicum frigus, & modica sitis.

Causa. Causa huius febr. est otium & repletio nauseatiua, & ideo libenter uenit in hyeme, & in sene, & in puero, & humidis, & phlegmaticis, & piscatoribus, & mulieribus, & habentibus eructuationes acetosas, & habentibus catarrhum descendẽtem ad stomachum, & breuiter omnia illa quæ generant chimum phlegmaticum: & sicut aliæ febres generantur generaliter ex multitudine suarum specierum, ita & hæc.

Signa. Incipit enim quotidiana uera cum modica frigiditate extremitatum, & cum pulsu paruo & occulto: & cum uenit ad statum, calor non est intensus, sed lentus & occultus, & pulsus est semper diuersus: & terminatur cum modico sudore, & urina in principio est remissa.

Prognostic. Febris enim phlegmatica de difficili eradicatur propter multitudinem materiæ, grossitiem & uiscositatem, & sicut cholerica rarò inuenitur continua, ita phlegmatica interpolata. Clausio pororum est fortis, & humiditas multa, quare putrefactio utplurimùm continua. Si autem in principio paroxysmi uideamus uomitum spontaneum, & in fine

sudorem

ſudorem plurimum, bonum ſignum eſt: quia ægritudinem breuem & ſalubrem ſignificant: quoniam ex hoc ſignificatur, quòd materia non eſt multum groſſa, nec uiſcoſa, & pori non ſunt nimis denſi: iſta enim febris libentiſſimè uenit cum oſcitationibus multis, & aliquibus alienationibus, & cum quodam ſtupore, & parua ſiti, & tumore faciei & liuore, & de facili caderent in ſubeth, & ſunt cum dolore ſtomachi continuo. Medicus igitur ut de eo fiducia habeatur, dicat aliquando aliquid de prædictis præteritis, aliquando de præſentibus, aliquando de futuris.

Cura. Curatio igitur erit ſecundum diuerſitatem ſpecierum: ſed cognito ſimplici, ſatis de facili cognoſcitur compoſitum: & curato morbo uero, ſatis de facili curatur morbus nothus: & ideo ad ueram quotidianam principaliter intendamus. In quotidiana igitur de phlegmate uitreo multum ualet ptiſana cum modico piperis: & quia materia eſt multum frigida, ideo alia exhibeantur iuxta proportionem materiæ. In quotidiana autem de phlegmate ſalſo mirabiliter ualet aqua dulcis potata quantumcunque calidior poterit, ſicut dicemus capitulo de ſiti, propter phlegma ſalſum. nunquam potui inuenire remedium in phlegmate ſal. cum diligenter & frequenter laborauerim, niſi in potu aquæ dulcis calidiſſimæ. Fiant igitur alia ſecundum qualitatis proportionem, quia non eſſet decorum omnia particularia ruminare. Si autem quotidiana fuerit de phlegmate naturali, tunc oportet aduertere. In primis igitur hic, & in quolibet morbo intendamus ad cauſam: quoniam ſi cauſam ignorares, quomodo curares? Secundo ad morbum. propter hoc Gale. 5. de ingenio, Semper ante mentis aciem, ægritudinis cognitionem habeas. Tertio oportet aduertere ad accidẽtia, propter moleſtationem quam inducunt. Tollamus igitur in primis cauſam quotidianæ, & omnium febrium putridarum, cum deoppilantibus, & poros ſubtiliantibus, & intus & extra. Fiant igitur fricationes circa uentrem, & latera, aliquando ſuauiter, aliquando fortiter, aliquando cum manibus, aliquando cum pannis aſperis, ſecundum diuerſitatem particularium. ℞. aquæ dulcis lib. j. uini albi ℥. iij. aceti albi ℥. ij. radicum apij ℥. j. olei de chamomilla ℥. j. & ß. bulliant ſimul, exinde uenter fricetur, & latera & dorſum, quoniam eſt mirabile in deoppilando, & fiat frequenter, & multis uicibus, & ſit ſemper

Nota, potus aquæ dulcis & calidæ ualet plurimum cõtra quotidianã à pituita ſalſa.

per calidum. Secundo ueniamus ad morbum: digeratur in primis materia cum hyssopo bullito in syrupo acetoso, & purgetur cum ista decoctione ℞. florum borag. polypodij, turbith, agarici, anisi, marathri, ameos, uuarum passarum mundatarum ab arill. liquiri. mundæ. ana. ℥. ß. fiat decoctio, & in decoctione temperentur cortices myrobal. chebu. ℥. j. fricentur, & colentur, & detur in aurora. Secundo digeratur materia cum oxysaccara composita, & cum oxymel. diure. & purgetur cum hierapi. Tertio digeratur sic. ℞. radicum fœn. petrosi. apij, brusci, asparagi, ana. ℥. j. hyssopi, ℥. ij. capil. uene. lib. ß. foliorum menthæ, foliorum absinthij, an. ℥. iij. endi. scario. cichoreæ, scolopen. lactucarum nouellarum. ana ℥. ij. quatuor semi. frigidorum minorum, se. uiol. se. brusci, se. asparagi, sem. endi. se. scari. ana. ℥. j. laccæ, spicæ nar. squinanti. ana. ℥. ij. mell. ro. & panis succ. ana lib. j. fiat syrupus. Materia digesta purgetur cum istis pilulis: sunt enim tanti ualoris, quòd nulla febris chronica audet stare ante cōspectum earum. ℞. turbith. ℥. j. agarici, aloës, rheubarb. corticum myroba. citri. chebulorum bene gummosorum. ana. ℥. ß. foliorum menthæ, foliorum absinthij, & eupatorij. ana ʒ. ij. zinzibe. laccæ, anisi, mastiches, piperis, spicæ nar. uuarum passa. mundatarum ab arillis, liquiri. mundæ, ana ʒ. j. conficiantur cum oxymel. squill. & fiant pilulæ. Ex istis autem potest uti à ʒ. j. usque ad ij. & possunt acui cum esula, aut diagryd. aut utroque, & dentur post unum mensem suæ confectionis. Dosis autem suę exhibitionis addatur, aut diminuatur, iuxta conuenientiam particularium. Purgatione facta in declinatione morbi possunt stuphari, & in stupha ponantur ea quæ in syrupo, sed in maiori quantitate præter saccarum, & mel cum multa aqua, & exeunti detur sibi qualibet uice theriacæ probatæ ʒ. j. & in ultimis potest balneari. Quando autem in quotidiana uidemus urinam multam coloratam & spissam, si fiat phlebotomia cum uirtute forti, non erit malum.

Viso de causa & morbo, uideamus de accidētibus. In principio igitur paroxysmi ponantur extrema in aqua calida, ubi sint chamomilla, & melilotum, & prouocetur uomitus facilis cum decoctione raphani in aqua, aut hydromell. aut syrupo acetoso, aut oxymell. diure. aut detur sibi ℥. ß. succi mediani corticis sambuci. In fine autem paroxysmi prouo-

cetur ſudor: ponatur igitur ueſica ænea, plena aqua calida, iuxta plantas pedum, & aër domus ſit temperatus. Si autem uomitus erat nimius, confortetur ſtomachus cum mentha & ſimilibus. Si autem patiatur ſtuporem, odoret ſtyracem, calamitam, & fiant fortes fricationes in extremitatibus.

Et quia ſtomachi dolor eſt continuus, emplaſtretur cum mentha & abſinthio, & pane aſſo, & aqua roſ. & roſis omnibus ſimul tritis. Si autem fuerit conſtipatus, fiat ſuppoſitorium aut clyſtere, & in clyſteri præter communia ponatur ſuccus betæ & hieræpic. Viſo de his, uideamus de diæta: & quia parum interpolat, non poſſumus bene perfectè cibum ordinare. Nullus igitur detur cibus ante acceſſionē per quatuor horas, & cibetur in maiori tranquillitate feb. Cibus igitur qui competit, eſt brodium cicerum, mica panis ter lota, & poſtea detur cum brodio cicerum, detur hordeatū, auenatum, lac amygdal. pullæ paruæ cum lactucis & petro. coctæ, & ſimilia, & paulatim & gradatim poſt uniuerſalem declinationem aſcendat ad fortiora, ita quòd paulatinè ueniat ad conſueta, ſicut in omni morbo debet fieri.

Victus ratio.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd uomitus facilis in principio quotidianæ poteſt ſignificare digeſtionem, & eſt ad bonum, non inquam digeſtionem completam, ſed occultam, & pro tanto dicitur ſignificare digeſtionem, quoniam magnam indigeſtionem non ſignificat. Nam materia non eſt multum groſſa, nec uiſcoſa, nec frigida, nec meatus conſtricti: ſed materia uidetur ſatis parata digeſtioni: aliter enim non ueniret in principio paroxyſmi cum uomitu facili & ſpontaneo, & in fine eſſet ſudor &c. Hoc ualde bonum eſt, quoniam totus paroxyſmus alleuiatur, cùm materia antecedēs minoratur. Et poteſt eſſe, ſuo modo loquendi, quædā criſis particularis, & eſt materia digeſta ſuo modo, intantum quòd obediens eſt uirtuti expulſiuæ: procuretur igitur uomitus cum facilitate in omni feb. interpolata in principio paroxyſmi.

Secundo aduertendum, quoniam licet in febre phlegmatica debeat eſſe ſudor multus, poſtquā materia eſt humida: nihilominus modicus ſudor eſt in fine paroxyſmi, imò eſt differentia conſtitutiua ſecundū intentionem Gal. in de differentiis febrium. Et ratio huius eſt, quoniam phlegma naturale eſt frigidū, groſſum & uiſcoſum, ideo materia non eſt apta ut cōuertatur in ſudorem. Si ergo aliquando conuertatur

tatur, signum est remissionis eorum quæ dicta sunt, & ideo bonum. Tertio considerandum, quare urina à principio est tenuis, licet materia sit humida & multa, est pro tanto, quia est materia indigesta, & meatus sunt oppilati, & materia est grossa, & non est habilis ad expulsionem: sed cum incipit digeri, & natura incipit præualere, inspissatur, & ideo significatur principium digestionis, licet occultum. Quarto intelligendum quòd in quotidiana de phlegmate salso aut dulci, est sitis, in aliis autem non est. Vbi notandum, quantũ est de præsenti, quòd in omni quotidiana competit uinũ, cùm materia sit grossa & uiscosa, quęcunq; fuerit, licet secundum plus & minus grossior: tamen oportet quòd uinũ sit debile, & cum multitudine aquæ, & quòd detur post cibum, siue in mensa loco potus, cum habeat digerere, cõfortare, subtiliare, & non potest feb. intendere, quia feb. de se non est multum intensa, & cum hoc uinum est debile, & cum multa quãtitate aquæ: & licet digerat, non tamen debet ante cibũ administrari: quia cum sit penetratiuum, timendum est de læsione neruorum & mentis. Sexto aduertendum, quòd licet materia sit grossa, & ita parata euacuationi inferiorum, tamen quia particula patiens est stomachus, & utplurimum materia in stomacho continetur, & quod est in stomacho, faciliter per uomitum euacuatur: igitur in principio paroxysmi laudabilior est uomitus, quàm secessus. Septimo declarandum est, quòd balneum aquæ dulcis competit in declinatione uera totius morbi ad mundificandum, in aliis temporibus non: quoniam nimis humectaret, & materia est humida, & cum hoc est uiscosa, & non dissolueretur per balneum. Et iuxta hoc uidendum quoniam aqua bullita in uia potus est melior: quoniam in ebullitione rarificantur partes aquæ, & ita partes terrestres cadunt ad fundum, & postea colatur, & est ita melior in omni feb. quæcunq; fuerit aqua. Octauo declarandum, quòd panis fermẽtatus, & cum moderata quantitate salis, melior est secundum Galen. in de cibis, quia frumentum est multum uiscosum. Si igitur talis panis est melior quàm quicunque alter panis: & talis panis erit melior, si molliatur in aqua, quæ quidẽ aqua debet exhiberi ut potus: nec sal retinet naturam salis: ideo enim intrauit compositionem sicut aqua, & iuuabit aquam ad penetrandum, nec habet acumen de quo sit curandum.

Quare urina in principio quotidianæ febris est tenuis, aquosa, & cruda.

Motus humorum.

Nono intelligendum, quòd humores mouentur in diuersis horis, & ratione radicis superioris, & inferioris: sanguis enim mouetur de mane, sequens motum solis ratione conformitatis, & ipse est in oriente, ratione autem radicis inferioris: quoniam natura generauit de nocte ratione somni sanguinem multum: natura igitur sagax mouet eum in ista hora post sui generationem, ut à fumositatibus non immundetur. Cholera autem mouetur in tertiis sequens quadram calidam, & sicca ratione cõformitatis, & ratione inferiorum, ut sanguinem non inficiat. Melancholia mouetur pòst in nonis sequẽs quadrã frigidam & siccã, & ratione inferiorum, ut sanguis ratione motus euentetur, & purgetur à superfluitatibus melãcholiæ. Phlegma autem in uesperis, sequens quadram frigidam & humidam, & ratione inferiorum, natura sagax, cuius sagacitati non est finis secundum Gale. in de criticis, ut purgentur superfluitates suæ, & sanguis remaneat mundus & purus, & ita de sequentibus intelligendum erit. Decimo intelligẽdum, quòd humores grossi magis mouentur de nocte propter calorem fortiorem, & quia fortiori motore indigent, ideo tunc mouentur: subtiles autem de die, ratione conformitatis, &c.

De febribus compositis ut de septena, &c. CAP. VIII.

Postquam actũ est de febribus simplicibus, hîc agitur de compositis: & inueniuntur quinque species febriũ compositarum, quantum est de præsenti: quarum prima appellatur septena, sextena, & ita de aliis: secunda uocatur erratica: tertia uocatur epiala: quarta causonides: quinta hemitritæus. Breuiter & in summa intelligẽdum est, quòd phlegma & melancholia componũtur ad inuicem, & faciunt feb. compositam. Hæc autem compositio fit aliquando ex phlegmate uitreo, aliquando ex acetoso, & ita de aliis. Et secundum diuersitatẽ compositionum, aliquando interpolat plus, aliquando minus: affligunt igitur aliquando de sexto in sextũ, aliquando de septimo in septimum, aliquando de nono in nonum. Aliquando mouetur materia de mense in mensem, aliquando de anno in annum: & quia curãtur sicut suæ relatiuæ, ideo non plus dico. Erratica autem feb. causatur ex multis humoribus in diuersis locis putrefactis & adustis: & quando simul conueniunt, generatur feb. quartana, secundum Hippo. potissimè uersus autumnũ: in se autẽ non errãt,

Feb. composita.

Feb. erratica.

sed

ſed quælibet ſequitur motum ſuæ materiæ. Nobis autẽ uidetur, propter diuerſitatem ſuorũ paroxyſmorum, ad modum planetarũ. Curantur autẽ compoſitæ ſecundum naturã ſuorũ ſimpliciũ. Febris autem epiala cauſatur ex phlegmate uitreo, cuius una pars putreſit intra uaſa, & calefacit interiora: alia autem pars, quæ non eſt putrefacta, diſſoluitur & infrigidat exteriora. E conuerſo eſt in lipparia, unde uerſus,

Feb. epialæ.

Semper in epiala caleſcunt interiora,
Exteriora frigent, lipparia uertitur illi.

Aliqui tamen uolunt quòd aliquando hæc compoſitio ſit ex cholera, curatur autem ſicut ſuæ ſimplices. Cauſonides autem eſt febris compoſita ex ſanguine & cholera putrefactis intra uaſa: & ſi miſtio ſit æqualis, appellatur cauſon ſynochus: & ſi cholera in plus, cauſon ſynochides: & ſi ſanguis in plus, ſynochus cauſonides: & curatur ſicut ſuæ relatiuæ.

Cauſonides.

Hemitritæus eſt feb. compoſita ex continua, & interpolata: & compoſitiones poſſunt eſſe multæ ualde: omnes tamen poſſunt reduci ad tres ſpecies tanquam ad magis notas. Cauſatur igitur prima ſpecies hemitritæorum ex quotidiana continua, & tertiana interpolata. Et ſecunda ſpecies ex tertiana continua, & quotidiana interpolata. Tertia autem ſpecies cauſatur ex quartana cõtinua, & tertiana interpolata, unde uerſus:

Hemitritæus.

Maior hemitritæus in uenis phlegma recondit,
Exterius choleram medius conuertitur illi,
Peſſimus humorum ineſt in uenis, fel coquit extra.

Et quia omnes iſtæ ſpecies rarò accidunt, cũ accidũt, curãtur curatione ſimplicium, ideo nolo plus materiã dilatare.

De hectica febre. CAP. IX.

HEctica febris continua, & uniformis, ſine humoris uitio, cuius ſubiectum eſt cor, & membra ſolida. Intelligendum eſt, quòd duplex eſt hectica: quædam eſt cum feb. & quædã ſine feb. & appellatur hectica ſenectutis, ita quòd ſiccitas eſt multùm intenſa, & caliditas eſt æqualis, uel quaſi æqualis, & frigiditas, ita quòd iſta duo non multùm excedunt. Aliquando autem frigiditas, & ſiccitas multùm excedunt, ſicut in ſenibus, ita etiam quòd aliquando accidit talis hectica ſenectutis in iuuenibus aut pueris. Hectica autem cum feb. habet tres ſpecies. Prima eſt, cum conſumitur humidi

Tres ſpecies feb. hecticæ.

miditas cordis, & membrorum roralis, & eſt ſimilis oleo in lampade. Secũda eſt, cum conſumitur cambium, & eſt ſimile de oleo in ellychnio. Tertia ſpecies eſt, cum cõſumitur glutinum, & eſt ſimile de humiditate ſubſtantiali ipſi ellychnio.

Cauſæ. Cauſæ autem febris hecticæ ſunt omnia illa quæ calefaciunt & deſiccant, & inflammant cor, & membra ſolida: & ideo prouenit aliquando febris hectica ex febribus præcedentibus, ſicut ephimera, & cauſone, & ſimilibus, & potiſſimè quando præcipitur eis abſtinentia in non ſuo loco, & quando aufertur potus aquæ frigidæ, ubi deberet dari: tales enim de facili conſumũtur, potiſſimè calidi, & ſicci, & extenuati, quia pingues & carnoſi non de facili ueniunt ad talem conſumptionem. Venit & hectica ſine feb. præcedente, ſicut ex nimia triſtitia, & anguſtia, & ira, & labore, & fatigatione cordis & animæ, & ex carcere, & ex omnibus illis breuiter quæ corpus extenuant. Et uenit etiam propter uitia hepatis, & cordis, & pulmonis, & pectoris, ſicut in phthiſi & empyemate.

Signa. Signum enim feb. hecticæ eſt quando maior calor eſt in arteria, quàm in locis uicinis: quando igitur feb. eſt æqualis & uniformis, & nulla cadit in eo diuerſitas, quantum eſt de ratione ſui, nec in prima die, nec ſecunda, nec tertia, & cutis uergit ad quandam ariditatem, tunc eſt ſignum quòd iam eſt in prima ſpecie. Prima autem ſpecies ſecundum Auicé. eſt difficilis cognitionis, & facilis curationis. Et ratio dictorum eſt, quoniam prima ſpecies eſt, uel poteſt eſſe ſine ſiccitate, ſicut declarat Gale. in de differentiis feb. In ſecunda ſpecie hecticæ apparet ſiccitas notabilis, & cum hoc quacunque hora cibatur, magis inflammatur, & pulſus uelocitatur, ſicut apparet in calce uiua cum aſpergitur aqua. In tertia autem ſpecie ſunt oculi concaui, & cutis tenſa, & uenter adhæret dorſo, & pulſus eſt debilis, uacuus, & durus ad modũ chordæ tenſæ, & urina eſt ſicut oleum, & ſi cadat ſuper lapidem, raucè ſonat. Signum autem hecticę ſenectutis, eſt pulſus paruus & tardus, & urina tenuis & remiſſa.

Prognoſtica. Prima enim ſpecies de facili curatur: tertia autem nullo modo niſi Deus bene uellet: quoniam ſicut in ellychnio eſt propria, & ſubſtantialis humiditas conſumpta, quantumcunque olei apponatur, nunquam poſtea rectificabitur: ita nec in hac tertia ſpecie, quoniam ſubſtantiales humidi

miditates corporis & membrorum consumptæ sunt, uel uicinæ consumptis. Media autem medio modo se habet, ita quòd si curatur, cum magna difficultate curatur. Quando autem ungues curuantur, tunc est in statu: quando autem capilli cadunt, iam uicinantur morti: & si uenerit fluxus uentris, iam est proximus: hoc enim apertissimè deiicit uirtutem eorum: quando autem tibiæ incipiunt inflari, iam ulterius uiuere non potest, imò utplurimum infra tres dies moritur. Et patientes hecticam non bene discernunt de calore, quia mala complexio diuersa facta est æqualis, & non sentitur. Et quando feb. hectica componitur cum putrida, est difficilis curationis.

Cura. Si hectica uenerit ex calefactione hepatis uel ex apostematibus & similibus, curentur illa prius. In hectica igitur cõpetunt frigida & humida, non solum frigida aut nimis frigida, quia desiccant, sicut dicit Auicen. nec humida cum calidis, quia nimis calefacerent. & exemplificat Auic. in uino, frigida & humi. simul competunt, sicut est ptisana saccarata. Et competit etiam lac unde extractum est butyrum. Lac igitur conuenit phthisicis secundum Gale. 10. de ingenio, dum *Lac phthisicis cõueniẽs.* tamen febris putrida non sit admista. unde lac quod magis competit, est lac mulieris, postea asinæ, deinde caprarum, postea uaccarum. Lac autem quantum est possibile, sumatur ab ubere: & si non est possibile, habeatur uas plenum aqua calida, & aliud uas uacuum ablutum cum aqua cali. desuper apponatur, & ibidem colligatur, & uelociter hauriatur: quia lac citissimè corrumpitur, sicut & semen. Et si timemus corruptionem lactis in stomacho, bulliat una inundatione, & ponatur in eo modicum aquæ, & modicũ salis & mellis, & calculi fluuiales candentes, aut frustũ chalybis. Et ideo propter uelocem eius corruptionem cum magna cautela sumatur. Balnea etiã cõpetunt: ponatur igitur in tina bis in die, cibo digesto in stomacho, & aqua non sit multum cal. sed parum plusquam tepida: & non sudet ibi, nec diu stet, nec inungatur donec in exitu, & subito aqua frigida uel quasi frigida aspergatur: quoniam balneum aquæ calidæ, nisi sequatur frigida, nihil ualet, secundum Gal. nec aqua frigida competit, nisi calida præcesserit. Et qui ista duo, scilicet lac & balnea, diligenter fecerit, inueniet magnum iuuamentum. & animalia bonis pascuis debent nutriri uergentibus ad siccita-

tem, ſicut diximus capitulo de phthiſi. Cancri fluuiales multum competunt, ſed extrema debent abiici, & reſiduum fortiter lauari cum lixiuio facto de cineribus uitium, donec grauitas odoris receſſerit, & poſtea ſumantur. Hordeatum, auenatum & amydum competunt, ſi coquantur cum lacte uaccino, butyro remoto. Mica panis tritici abluta in multa aqua, frigida, dulci, & poſtea miſta cum lacte, multum ualet. Piſces ſquamoſi de aquis mundis ualent. Et oua ſorbilia, & brodium carnium competunt, & etiam carnes uolatilium omnium uſualium, non tamen degentium in aquis, & coquantur in multa aqua cum hordeo & coriandro recenti & lactu. aut cum fructibus frigidis, ſicut ſunt melones, & conſimiles. Vinum clarum ſubtile cum multa aqua competit eis. Inungatur pectus cum iſto unguento. ℞. medullæ cerui, & uituli, & butyri ſine ſale, axungiæ gallinaceæ, axungiæ porcinæ recentis, dragaganti, gummi arabici infuſorum, olei nenuphar. olei uiol. olei de cucurbitis, olei de ſalicibus. ana ℥. 1. cerę al. quātū ſuf. & fiat unguentū. Itē utatur iſto electuario. ℞. puluerem receptarum iſtorum electuariorum, ſcilicet diapapaueris, diadraga. frigidi, diapeni ſine cinamomo, electuarij reſumptiui. ana. ℥. 2. carnium teſtudinum bene præparatarum lib. ß. pulueris receptæ tria ſanda. conſeruæ roſ. & uiol. ana. ℥. 1. panis zucca. quantum ſufficit, fiat electuarium. Item utatur iſto ſyrupo. ℞. iiij. ſe. frig. munda. & non munda. maiorum & minorum, ſe. papaueris al. pinearum, piſtacearum, amygda. dul. iuiubæ, ſebeſt. caricarum, uuarum paſ. munda. ab arill. liquiri. mundæ ſucci eius, hordei mundi. ana. ℥. j. florū nenuf. florū uiol. ana. lib. ß. panis zucca. quantū ſufficit, & condiatur cum aqua fontis, & iuxta ignem lentiſſimum. Et ſi feb. putrida eſſet admiſta, poſſunt cum iſtis addi endi. ſcari. lactu. cichoreæ, & ſimilia. Et quòd purgaretur parum cum caſſiafiſ. & ſimilibus. In hectica autem ſenectutis competit lac, & mel, & brodium carnium: mel autem in hectica, cū feb. eſt, multùm nociuum. Si autem eſſet in hectica feb. fluxus uentris, detur lac coctum cum lapidibus fluuialibus candentibus iniectis, aut milio torrefacto, aut lentes excoriatę & elixatę, aut ſe. citoniorum, aut ſumach, aut myrtili. De clarificatione huius materiæ excuſo me, quia aliquid diximus in lib. de differētiis feb. Gal. & ſupra 10. de ingenio.

De febribus peſtilentialibus. CAP. X.

FEbres peſtilentiales ſunt illæ quæ adueniunt in temporibus corruptis & ſterilibus: cum corrumpuntur ſegetes, & aër, & aqua.

Intelligendum eſt, quòd quædam ſunt ægritudines, quæ appellantur uariæ & diuerſæ, quæ proueniunt ex inepta adminiſtratione ſex rerum non naturalium: & iſtæ ſunt communes omnibus, & ſunt quædam ægritudines regionales, ſicut phthiſis, & empyema in montibus, & fluxus uentris & hydropiſis in uallibus. Et in quibuſdam regionibus ſunt quędam arbores, quarum fructus ſi comedantur, generant à proprietate bocium gulæ, & in quibuſdam à proprietate aquarum generatur oppilatio ſplenis & hepatis, & ita fœdus color. Et ſunt quædam ægritudines quæ appellantur epidimiales ſeu peſtilentiales: & ſunt illæ quæ generantur in temporibus corruptis: & omnes tales ęgritudines ſunt peſsimæ, & malæ terminationis, propter læſionem membrorum principalium in radice. Corrumpũtur autem ipſæ cauſatiuè ſiue effectiuè à ſuperioribus, aut ab inferioribus: quoniam licet aër & aqua & corpora ſimplicia non corrumpantur in naturis ſuis inquantum huiuſmodi, corrumpuntur tamen ratione uaporum corruptorum, admiſtorum: & iſtis corruptis, corrumpũtur animalia, & ſegetes, & fructus, & item de aliis: & ita corrumpũt corpora humana, quia aër corruptus uadit ad cor, & ambit totum corpus, & nutritur ex cibis & potibus corruptis. Reſoluuntur igitur uapores ex uirtute ſtellarum, & portantur à uentis ad magnam diſtantiam, cum ſtrages magna fuerit in aliqua parte mundi, & ſecundum diuerſitatem corporum, diuerſæ febres generantur, in aliquibus ſanguineæ, in aliquibus cholericæ, & ita de aliis, ſecundum diuerſitatem diſpoſitionum: & aliqui etiam non læduntur, & aliqui euadunt, & aliqui moriuntur, cum agat agens ſecundum diſpoſitionem materiæ.

Cauſa.

Signorum quædam ſunt communia, quædam febribus propria. Signa autem peſtilentiæ futuræ, cum apparet ſtella comata, candela rotunda & aſſumpta: & cum modo eſt calor, modo frigus, & iterum modo calor, modo frigus, ſiue in eodem die ſiue in multis. Et cum aër eſt caliginoſus, ſpiſſus, & uidetur quòd debeat pluere, & nõ pluit: & cũ æſtas eſt cali. & hum. & cum aues dimittunt nidos & oua: & cum reptilia multa apparent ſupra terram: iſta quippe ſunt ſigna

Signa.

Propria signa feb. pestilentis. epidimiæ futuræ. Propria autem signa in febribus, scilicet quòd feb. sit pestilentialis, est quòd calor est lentus extra & intus fortis, cũ siti & ariditate linguæ, & cum malitia tolerãdi ægritudinem, & difficilis anhelitus, & dolor præcordiorum, & fœtor omnium eorum quæ egrediuntur à corpore, sicut est anhelitus, sudor, egestio & urina.

Prognostica.

Omnes sunt malæ terminationis, & cum terribilibus accidentibus, & fraudulentis, ad quas consueuerunt sequi uariolæ & morbilli, & ægritudines uenenosæ, & utplurimum deludunt medicos: quoniam urinæ uidentur laudabiles & hypostaseatæ, & non ex materia morbi, sed cibi: quia natura non audet morbum inuadere propter malitiam morbi eius: & cum expectatur crisis ad bonum, tunc uenit mors. Aduertamus igitur diligenter, quòd acutorum morborum non omnino certæ pronuntiationes fiunt neq; uitę neq; mortis.

Cura.

Præseruari possumus à pestilentia, si tempus est frigidum, odorando muscum, & lignum aloës, & gariofi. & styracem, calamitam, & ambram, & similia aromatica, seu comedendo, seu odorando. Et si tempus est calidum, quòd fiat cum aromaticis frigidis, sicut sandali & rosæ, & camphora, & acetositas citri. Curatio autem potest talis esse in feb. quia rectificatur aër iuxta tẽporum naturas, infrigidando in æstate cum foliis salicis, & cannarum, & uitis albæ, & cucurbitarum, & cum multitudine aquæ frigidæ, & aceti, & aquæ ros. & similibus. Odoret igitur camphoram, rosas, sandalos, & nenuphar. omnia acetosa competunt, sicut est lac acetosum, & herba acetosa, & mala grana. & succus uuæ acerbæ, & acetositas citri. & limonum, & citrangu. & acetum. Et uitetur uniuersaliter repletio cibi & potus. & in tempore pestilentiali coitus uniuersaliter debet uitari. Si autem ægritudo fuerit sanguinea, fiat phlebotomia cum conuenientia aliorum particularium. Et si cholerica, digeratur materia, & euacuetur sicut decet, & ita de aliis. Potest igitur fieri talis syru. ℞. succi bora. succi buglossæ, succi scario. ana. lib. ß. ros. florum nenu. ana ℥. j. sandal. muscatell. ʒ. ij. campho. ʒ. j. aceti al. ℥. iiij. conficiantur omnia cum aqua ros. optima, panis zucc. lib. j. fiant syru. quartaria quinque & clarificentur. Item utatur isto electuario. ℞. zuc. ros. tria san. diadrag. frig. ana. ℥. iiij. pannorum auri puri. xx. margaritarum hyacinthorum, ossis de corde cerui. ana. ʒ. j. misceantur. Si autem infrigidarẽtur extre

trema, fiant fricationes fortes in extremitatibus, incipiendo ab interioribus, & trahendo uersus exteriora: & si esset debilitas appetitus, confortetur cum aromaticis & acetosis. Clarificatio habet locum in primo regiminis acutorum.

De sudore. CAP. XI.

SVdor est uapor humidus ab interioribus corporis resolutus, & iuxta corporis superficiem condensatus.

Causa. Causa sudoris, est omne illud, quod materiam resoluit in uaporem: & pro tanto intelligendũ, quòd duplex est uapor: quidam siccus, & iste est materia capillorum, sicut dicetur inferius: & est alter humidus, & est materia sudoris. Et ideo sudor prouenit aliquando ab exterioribus, sicut est calor Solis aut ignis, aut ex uento meridionali, aut labore nimio, siue animali, siue corporali, aut propter nimias coopertur as, aut propter balnea, aut similia. Aliquando prouenit ab interioribus, ratione caloris dissoluẽtis. Et ex hoc elicitur, quòd quidam est sudor naturalis, & est ille qui fit ex bonitate uirtutis regitiuæ, qui est semper cum alleuiatione, & bona tolerantia. Et est sudor innaturalis, qui fit à re non naturali cum aggrauatione, & mala tolerantia.

Signa. Signorum quædam sumũtur à parte quantitatis, & quædam à parte suæ qualitatis: à parte quantitatis quidam est multus, & quidam paruus: multus sudor fit uel à parte efficientis resoluentis fortiter: uel quia materia multa, aquosa, subtilis, calida, uaporosa, humida: uel quia pori rari: uel quia contentiua debilis, & expulsiua fortis. Paruus sudor prouenit, aut quia resoluens est debile, aut materia pauca, & pori densi, & contentiua fortis, & expulsiua debilis. Et ita ueniemus in naturam sudoris ex parte suæ quantitatis. Et ita ueniemus etiam in cognitionem ex parte suæ qualitatis, & hoc multipliciter. A parte coloris, primo, quia si panni intincti in sudore uergant ad rubedinem, signum sanguinis est: si ad citrinitatem, signum est choleræ: si ad albedinem, signum est phlegmatis: si ad nigredinem uel liuorem, signum est melancholiæ. Et sumitur signum ex odore, quia grauis & fœtidus significant corruptionem. Et sumitur ex sapore, quia aliquando cadit una gutta mollis, & propterea sentit dulcedinem, & ita supra sanguinem: & aliquando sentit amaritudinem, & ita supra choleram: & aliquando salsedinem, & ita supra phlegma salsum, & ita de aliis.

Omnis

Prognostica. Omnis ſudor qui uenit poſt ſignum digeſtionis in die critica, & fit in toto corpore, & cum alleuiatione, bonus: & ſi quæcunque iſtarum conditionum deficiat, ſemper malus, & ideo in principio morbi ſemper malus, quia materia non eſt digeſta: uenit igitur ui ſymptomatis, non ui naturæ, iuxta illud, Nulla ſecundum naturam in principio bona eſt euacuatio. Debet igitur apparere poſt ſigna completæ digeſtionis, & hoc eſt in fine ſtatus. Et ideo in aliquo tempore morbi non eſt ſalubris, niſi in fine ſtatus: quia in declinatione uirtutem deiicit: quoniam criſis non fit in declinatione, ſed in nequiore horarum, ſi fuerit criſis uera cum omnibus ſui conditionibus, quòd ſit ſcilicet certa, ſalua, completa & indicata. Secunda conditio etiam eſt neceſſaria, quòd ſit in die critica: quoniam in omni bona criſi ſecundum Gale. concurrit radix ſuperior, & ideo oportet quòd ſit in die critica, ubi natura expectauit beneficium orbis, quoniam criſis fit ſemper in fine quadræ aut ſemiquadræ: & ſi iſta non ſint quo ad lunam, ſunt tamen quantum ad ſignum zodiaci. Tertia cõditio eſt neceſſaria, quòd ſit in toto corpore, quia ex hoc fortitudo uirtutis ſignificatur potens expellere ad omnes diametros: & ideo ſi in una parte tantum fuerit, debilitas uirtutis ſignificatur, ſiue fuerit calidus, ſiue frigidus, ſiue interciſus, ſiue continuus. Et ideo ſudor calidus in capite tantum in febrib. continuis malum, & frigidus mortem ſignificat, ſi feb. ſit acuta: ſi lenta, prolixitatem ægritudinis ſignificat. Sudor autem conſurgit plus ex loco ubi eſt minera, iuxta illud, Vbi ſudor, ibi eſt ægritudo. ſudor qui modo uenit, & modo non, eſt malus: ſudor cum debilitate pulſus, eſt malus. Quarta etiam conditio eſt neceſſaria, ſcilicet quòd ſit cum alleuiatione: quoniam dato quòd omnia particularia conueniant, & patiens non poterit tolerare, ſudor eſſet malus: & ideo ſudor uniuerſaliter cum debilitate uirtutis eſt malus. Breuiter igitur de ſudore per hunc modum poterimus prognoſticare.

Cura. Aut enim intendimus ſudorem prouocare aut auferre: ſi auferre, tunc intelligendũ, quòd nulla euacuatio naturalis, ſiue innaturalis debet auferri uſque uerſus tertiam diem, ſi uirtus poſſit tolerare: timẽdum enim eſſet, quòd iret ad cor & membra nobilia: paulatinè igitur abſcindatur: remoueãtur igitur panni, & euentetur cum flabellis, & citò deſinet:

aut aſpergatur aqua frigida in facie, aut aceto & aqua roſ. aut inungatur pectus cum oleis frigidis: ſicut oleum roſa.& ſalicis, & nenufaris, & ſimilium: aut emplaſtretur cum ſandalis & camphora, & ſimilibus. Et uidetur mihi, quòd facile ſit auferre ſudorem ſolum cum flabellis, niſi forte eſſet ſyncopalis, & tunc oportet fugere. Si autem uolumus prouocare, aut eſt febr. aut non: ſi nõ eſt feb. inungatur cum arogon, marciaton, agrippa, & dialthea, & fiat ſtupha, & cooperimenta, & ignis, & ſimilia. Si cum feb. accipe chamomillam, & melilotum, & ſemina frigida, & ponantur in ſacculo, deinde in aqua cal. & exprimantur, & lateribus applicentur: aut fiat ſuffumigatio cum his: aut ueſica ænea plena aqua calida, in extremis apponatur, & ſimilia.

Clariſicatio. Intelligendum eſt, quòd poſtquam de febr. ſub quodam compẽdio terminatum eſt, & febr. plurimum terminatur per ſudorem, ideo ut nos ſciremus quis ſudor utilis, capitulũ de ſudore fuit hic appoſitum. Et ideo intelligendum autoritate Dioclis, ſicut narrat Galen. ſupra illum aphoriſm. Ventres hyeme & uere. Quia omnis ſudor eſt præter naturam, aut ex parte efficientis, aut ex parte materiæ, aut alicuius particularis. Si enim uirtus eſſet fortis, & materia obediens, & pori, & aër, & alia particularia in debita proportione, aut euaporaret materiam inſenſibiliter: quòd igitur apparet ſudor aliquis, repugnat reſolutioni inſenſibiliter: & ideo omnis ſudor aliquo modo prẹter naturam uidetur: nihilominus eum comparando ad morbum, quia uirtus præualet, & purgatur materia morbi, & alleuiatur paſſio, ideo dicitur naturalis, & bonus. Alter eſt innaturalis & ſymptomaticus, & ideo malus, ſicut præcedens bonus. Secundo intelligendum, quòd ſudor materialiter ex ſecunda prouenit digeſtione, effectiuè autem ex tertia, quoniam uapores contenti in poroſitatibus membrorum expelluntur, & ita ſudor poteſt eſſe ſuperfluitas ſecundæ & tertiæ digeſtionis, iuxta diuerſos modos loquendi & intelligendi. Tertio intelligendum, quòd ſi ſudor ueniat ex cauſis intrinſecis, communiter & utplurimum magis uenit in nocte, & magis in hyeme, & magis dormiendo. Si autem ex cauſis extrinſecis, magis ueniet in uigiliis, & in æſtate, & in die. De pinguibus & macilentis eſt intelligẽdum quòd pingues magis ſudant, niſi humorum groſſities, & pororum denſitas impediat, & etiam magis uenit in anteriori

riori parte corporis, quàm posteriori, cum pars illa sit calidior & rarior, & magis in motu, quàm in quiete. Quarto notandum, quòd si medicus uideat uersus finem status naturam negligentem & sopitam, & non potentem expellere per sudorem, quod tunc est sudor prouocandus cum temperamento: excitanda igitur est natura, cum medicus sit minister eius. Quinto notandum, quòd in continuis sudor est maior, quàm in interpolatis, cõsiderando unicũ sudorem tantum: sed si consideremus sudorem omnium periodorum, maior est in interpolatis: quia hîc pluries, alibi autem non. Sexto aduertendum, quòd si uolumus prouocare sudorem, abstergamus sudorem. & ita præcipiebat Gale. quoniã quando sudor moratur, & non abstergitur, oppilat poros & claudit, & ita temperata abstersio sudoris sine euentatione prouocat sudorem. Sanies autem semper debet abstergi, quia membra corrumperet.

De uariolis, seu pustulis, quæ dicuntur Græcè exanthemata.

CAPVT XII.

VAriolæ & morbilli sunt quasi quædam apostemata seu pustulæ paruæ ferè supra totam carnem apparentia, de genere infectionum, & corruptionis sanguinis & humorum: ita quòd uariola generatur magis de sanguine, & morbillus magis de cholera.

Causæ. Ista passio generatur ex sanguine menstruo retento in porositatibus membrorum fœtus: & natura fortificata expellit, & mundificat corpus in infantia, aut pueritia, aut adolescentia: rarò autem in iuuentute, rarissimè autem in senectute, & iste modus euacuandi est communis omnibus. Accidentaliter autem uenit ex aliis causis, ut si aliquis esset generatus in tempore menstruorum, & iste modus est ualde malus: quia tales sic generati, rarò effugiunt lepram aut aliquam terribilem ægritudinem. Generatur etiam ista passio ex malo regimine, & potissimè cum utuntur cibis de facili, & cito corruptibilibus, sicut est lac, & pisces in eadem mensa, & potissimè cal. & hum. negligentibus phlebotomiam. Quarto generatur ista passio in temporibus corruptis, & pestilentialibus. Quinto consueuit sequi malas crises febr. sanguineæ. Quinque igitur possunt esse causæ, & quatuor sunt eius species: quoniam quædam sunt de sanguine, quædam de cholera, & quædam de melancholia, quædam de phlegmate.

Signorum quædam ſunt quæ prædicant uariolas futuras, ſicut eſt pruritus narium, apparitio lampadum, timor in ſomno, rubedo in facie, punctio ueniens in toto corpore: & cum incipiũt apparere, ſunt ſicut capita acuum, aut ſicut granum milij, aut ſicut caput formicæ: deinde incipiunt multiplicari & magnificari, deinde faciunt cruſtam & ſaniem, deinde deſiccantur & cadunt. Et ſi fuerint ex ſanguine, uergent ad rubedinem: & ſi ex chol. ad citrinitatem: & ex phlegmate, ad albedinem: & ſi ex melancholia, ad quandam fuſcedinem & terreſtreitatem. *Signa.*

Si fuerint paucæ, & cito apparentes, & quod cito maturarentur, ſignum eſt bonæ criſis: quia quaſi per modum criſis eueniunt. Si autem uergant ad colorem uiol. aut liuidum, aut uiridem, aut nigrum, omnes peſſimæ & mortales. Si autem appareat ſanies fœtulenta, mortale. Si modo appareãt, & modo occultentur, peſſimum eſt. Si autem fuerit difficultas anhelitus, peſſimum: ſi autem fuerit cum debilitate anhelitus, & alleuiatione feb. bonum eſt. Si autem in uariolis febr. fuerit fortis, & anguſtia magna, & ſitis uehemens, & uirtus debilis, & anhelitus conſtrictus, ſignum eſt mortis proximæ: utplurimum enim moriuntur ſuffocati. Si ſuperuenerit ſyncopis, peſſimum eſt. Et ſi urina fuerit nigra aut uiridis, iſta ſunt peſſima & mortalia: fluxus enim uentris in uariolis eſt malus. *Prognoſtic.*

In primis ſi corpus eſt plethoricum, aut ſi ſanguis dominatur, aut uirtus eſt fortis, fiat phlebotomia de mediana, poſtea de ſummitate naſi. Cauendũ eſt in hoc morbo, quòd non ponantur repercuſſiua, quia materia repercuteretur ad membra nobilia, niſi in oculis, propter nobilitatem eorum. Secundo uerò aduertendum, quòd cũ oleis non inungãtur. Tertio, quia frigida ab extra non applicentur: nec aër ſit ita frigidus, quòd pori poſſint claudi: nec detur aqua frigida: & caueantur ea quæ infrigidata ſunt in niue, aut in puteo. Omnia acetoſa uidentur competere ſecundum Auic. & pro tanto competit ſuccus acetoſæ, ſuccus mali granati, & ſuccus uuæ acerbæ, & ſuccus citrangulorum, & ſuccus omnium fructuum acetoſorũ, & competit coriandrum, & nenufar, & camphora, & ſandali, & ſimilia. Cibus eorum ſit hordeatum, auenatum, amydũ, uua paſſa munda, caricæ, iuiubæ, ſebeſtẽ, lẽtes coctæ in duabus aquis, & poſtea coquãtur in alia aqua. *Curatio.*

Si igitur

Si igitur fuerit materia ſanguinea, digeratur materia cum oxyſaccara in plus, & ſyrupo uiol.in minus, & ſyrupo de fumo terræ. Et ſi cholerica, cum ſyru.uiol.in plus, & oxyſaccara in minus, & ſyrupo de fumo ter. Et ſi materia fuerit phlegmatica, cum oxyſaccara compoſita, & ſyru.de fumo terræ. Et ſi materia fuerit melancholica, cum oxymell.diure.& ſyrupo de borag. & fumo ter. Et aduertendum in laxatiuis & mundificatiuis, quòd ſint multum debilia, ſi exhibeantur: quia iſta ægritudo libenter concordat cum fluxu uentris, & hoc eſt quòd multum abhorremus: deinde inuoluatur totum corpus in panno rub. Deinde fiant iſta, ut trahatur materia ad exteriora. ℞ apij, fœnic. ana faſciculum.j.decoquantur in aqua cum lenticulis multis: & cum tepidum fuerit, linteamen intingatur in illa aqua, & exprimatur, & patiens inuoluatur. Cum uerò maturantur, perforentur cum acu de auro, deinde totum corpus iſto puluere aſpergatur. ℞.farinæ fabarum, cicerum, lentium, lupinorum, orobi, lithargyri, ceruſæ, aloë, fiat pul. iſte enim puluis deſiccat & cicatrizat, & carnem regenerat, & ſi fieret culcitra ex iſtis pulueribus, bonum eſſet. Ad cuſtodiam oculorum. ℞. coriand. ſumach, aquæ roſa. albuminis ouorum, fiat collyrium, & frequenter oculis inſtilletur. Ad cuſtodiam narium inungatur cum agreſta, & aceto, & aqua roſa. Ad cuſtodiam gutturis, gargarizetur frequenter uinum mororum cum aqua hordei cal. Ad cuſtodiam pulmonis utatur diapapa. Ad cuſtodiam inteſtinorum, utatur trochiſcis factis de ſumach, & corian. & ſpodio condîtis cum ſucco acetoſæ. Ad remouendum mala ueſtigia, quæ in facie poſt uariolas remanſerunt. ℞.lithargyri, ceruſæ lotæ, cathimiæ lotæ, pulueris cannarum aduſtarũ, pulueris conchularum marinarum, & cum oleo de lilio, & cera quantum ſufficit, fiat unguentum.

Clarificatio. Si dubitaret aliquis de caricis, quomodo cõpetunt, poſtquam uergunt ad ca.& humi. Dico medicamen bonum con ſueuit fieri de caricis, & de dragagantho infuſo, lacca & ſem. fœni.& croco, & lentibus excoriatis, iſtis ſimul coctis & tritis, & ſimul piſtatis & confectis. Iſtud enim medicamen ualet in principio, & confortat uirtutem, & facit ad expulſionem: ibi enim ſunt caricæ & dragaganthum propter pectus alleuiandum, ad præcauendum ſtricturam pectoris, quæ libenter uenit in iſta paſſione, & ibi ponatur ſem.fœni. ad ape rien

riendum & ad ſubtiliandum, & lacca ad remouendum oppi lationem hepatis, & crocus ad confortandum cor. Et propter hoc uetulæ ex quodam inſtinctu naturæ quotidie dant in tali caſu aquam, ubi eſt crocus, & lentes, ad cõfortandum inteſtina. Patet igitur quòd talis miſtio eſt utilis. Valent igitur caricæ propter uias anhelitus conſeruandas, & ad multa alia. Secundo poſſet aliquis dubitare, quare non competit fluxus uentris, poſtquàm per illas partes fit fluxus criticus, & cum hoc illa membra ſunt apta ad recipiẽdum ſuperfluitates. Dico quòd fluxus uentris nõ cõpetit in uariolis, poſtquam manifeſtè apparent, & potiſſimè ſi fiat à natura: cuius ratio eſt, quoniam poſtquam natura incipit hanc materiam uenenoſam expellere ad exteriora, ſi poſtea reuerteretur ad interiora, timendum eſſet quòd hoc eſſet ui ſymptomatis, & ita eſſet timendum, quòd iret hæc materia uenenoſa ad aliquod membrum nobile. Præterea ex alio iſta materia eſt acuta & pũgitiua, & eſſet timendũ de excoriatione inteſtinorum: igitur fluxus uentris prohibeatur quantũ erit poſſibile.

Tertio intelligendum, quòd uariolæ fiunt magis cùm ſang. purus recipit ebullitionem: & ſi ſang. cholericus ebulliat, uocantur magis morbilli, & ſunt minoris quantitatis & minoris acuminis: & ſi ſang. cum phlegmate, erunt uariolæ phlegmaticæ, & ita de melancholia.

Quarto intelligendũ, quòd ex parte purioris ſanguinis nutritur fœtus, & quædam pars impura, & immunda remanet in poroſitatibus membrorum, & hæc eſt materia uariolæ.

Quinto notandũ, ꝙ ad hoc, ut uariolæ generẽtur, oportet duo cõcurrere, ſcilicet ebullitionẽ, & fortitudinem caloris impellentis: & propter hoc nõ generantur in matrice, qa membrũ frigidũ eſt, niſi eſſet per accidẽs, & ſequeretur morbos ſanguineos, nec in fœtu exiſtente in utero, nec ſtatim poſt uterum, ſed pòſt cũ calor incipit uigorari, & cõfortari.

Sexto aduertendum, ꝙ uariola & morbillus poſſunt generari in membris interioribus, ſicut in pulmone, & inteſtinis, & ſimilibus, ſicut dicit Auicen. & eſt ualde malum, quia debilitas uirtutis expulſiuæ ſignificatur.

Septimo conſiderandum ꝙ iſta paſſio magis generatur in uere, & quia ſan. magis abũdat, & quia uirtus fortior eſt. Secũdo in autũno ratione corruptiõis: in ęſtate autẽ minus, qa materia exhalat: & in hyeme lõgè minus, qa pori ſunt clauſi.

Quo tempore sectio uena cōueniat in uariolis, idq́; in adultis.

Octauo intelligendum, quòd in uariolis postquam manifestè apparent, & expansæ sunt per totum, non competit phlebotomia: quia tunc attraheretur materia ab exterioribus ad interiora. Sed quando materia adhuc est in interioribus, tunc bene competit, & hoc est in principio: & ista uidetur fuisse intentio Auicennæ.

De uenenis. CAP. XIII.

VEnenum est materia subtilis, aquosa, horribilissimæ qualitatis à tota substantia permutās corpus humanū.

Causa.

Intelligendum est secundum intentionem Aui. quòd eorum quæ ingrediuntur corpus humanū, quædam sunt quæ agunt ex parte materiæ, sicut est cibus: & quædam sunt quæ agunt ex parte qualitatum, & hoc est medicina: & quædam sunt quæ agunt à tota substantia, & illius totius substantiæ quædam sunt quæ habent aspectum beniuolum, conseruatiuum, sicut peonia, aurum, & similia: & quædam sunt quæ habent aspectum maliuolum, corruptiuū & destructiuum, sicut habent uenena uniuersaliter, & ideo quod transmutat corpus humanum & non transmutatur, uenenum est: causa igitur quare uenenum interficit est contrarietas pernecabilis totius substantiæ ad corpus humanū. Et uenenorū quædam interficiunt ridere faciendo, sicut crocus ratione suæ quantitatis, quæ determinata est ad hoc, & ideo postquam interficit, dignè ponatur sub genere uenenorum. Et quædā sunt quæ interficiunt oppilādo, sicut plumbum: & quædam mortificando, sicut opium: & quædam calefaciēdo, sicut euphorbium: & quædā corrodēdo, sicut cātharides: & quædā putrefaciendo, sicut uermis pini. Et quædā à tota substantia, sicut napellus, quā totam substātiam aliqui appellant formā substantialē rei, per quā res est id quod est: aliqui appellant uirtutem orbis, aliqui appellant totam substantiam illā proportionē, & harmoniam secundarum qualitatum, quæ resultat ex unione formæ cum materia. Auerroes tamen dicit super cantica Aui. ꝙ naturales defecerunt in inuestigatione totius substantiæ, nec est in uia omnino sicut ipse dixit.

Crocus in genere uenenorum.

Signa.

Signum ꝙ aliquis sumpsit uenenū, est cū aliquis sentit saporē horribilē, aut odorem, aut mordicationē, aut arsuram, aut fluxum saliuæ, aut permutationē colorū, modo apparet unus, modo alter, nausea & inquietudo. Et si sumpsit uenenum frigidū, patitur stuporē: & si calidū, arsurā & inflammatio

tioné:& si euomat, cognoscitur in colore: si est cerusa, uergit ad albedinem: si opium, odoré horribilem: & ita de aliis iuxta naturam uenenorũ, quod esset nimis longũ enarrare.

Ista enim sunt signa mortalia in istis qui sumpserunt uenenum, cum occultatur pupilla, & sola alba oculorũ apparent, & tumor faciei & gulæ, & mutatio coloris in liuorem & nigredinem & uiriditaté, nigredo linguæ, & exitus eius, & multitudo saliuæ, dolor præcordiorum, spasmus, & syncope, ista inquam mortem significant in ianuis.

Prognostica.

Præseruatur aliquis à ueneno, quoniã aut ipse est cũ domesticis, aut cũ aliis; si cũ domesticis, si suspectos habet, diligentissimè cauere debet: quoniã secũdũ Sallustiũ, ubi maior amicitia, ibi maior copia fallẽdi erit. Nõ comedat igitur nec bibat aliquid subitò, sed diu in ore tenendo: quoniã uenenũ est tantæ horribilitatis, ꝙ non poterit esse, quin cognoscat, & percipiat per gustũ, per odoratum: & ideo caueat omnia uehementer dulcia, & acuta, acetosa & salsa. Non sit igitur famelicus, nec auidè sumat cibum suũ. Si autẽ sit inuitatus ad alienam mẽsam, & habeat illam suspectã, antè quàm uadat, sumat nuces, aut auellanas, aut ficus, aut rutam, aut mithridatum. Et si senserit mordicationé & arsurã statim surgat omni uerecũdia postposita, & euomat quantum poterit, & faciat clysteria, & phlebotomiã & balnea: in fine enim accipiat theriacam: quoniã theriaca si sumatur ante uenenũ, confortat cor, & expellit uenenũ: & si pòst, cõfortat cor, & trahit uenenũ & expellit. Et ideo quocũq; modo sumatur ualet, nec istæ sunt operatiões cõtrariæ respectu finis: utrũque enim est salutare, siue faciat hoc, modò attrahẽdo, modò pellendo, modò utrunque faciendo: natura enim potuit dare duas uirtutes contrarias simul, & quamlibet per se dare gratia finis: sicut uirtus attractiua, quæ attrahit cõtraria, una & eadem, & quælibet per se gratia finis: attrahit enim cibum tempore sanitatis, & medicamen tempore ægritudinis. Forma igitur theriacæ post fermentationẽ simplicium una est adiutorio naturæ, & regimine eius, potest cõtraria facere per se, unũ tamen est gratia finis &c. liberare, saluare.

Cura.

Præcautio ab intoxicatione.

Medicinæ igitur quæ ualẽt cõtra uenenũ, sunt multæ, sicut est arist. gẽtia. saluia, ruta, baccæ lauri, tormẽtilla, & herba tunici, quæ appellatur apud Dioscoridẽ, palamenõ. Autores enim quos uidimus nõ faciũt mentioné de istis duabus

ultimis: experimentum tamen uerè certificat quod summè ualent contra uenenũ, non sicut dixerunt aliqui de smaragdo.

Et tamen cauendum est, quòd aliquis incusetur sine culpa: quia aliquando accidit, quòd araneæ & scorpiones, & similia animalia uenenosa ceciderũt in ollam, aut scutellam, aut in pastam, aut in dolium, aut in uas ubi est uinum: hoc enim potest fieri propter immũditiam locorũ, aut quia cibus fuit abscõsus in nemore, aut inter paleas, aut inter loca subterranea, & multa cõsimilia: quæ obliuioni tradere non debemus, & ut caueamus, & ut alios iniustè nõ accusemus.

Curatio. Curatio potest esse, quòd immediatè cũ sentit nocumentum, euomat cum oleo sisamino & similibus, & quòd accipiat lac & butyrum, & cibum multũ, & postea euomat: & dato quòd non euomeret, adhuc est bonum: & si uenenum descendat, fiant clysteria, & sumat bolum armenicum cum uino, & fricetur totũ corpus, & caueat sibi à somno modis omnibus quibus poterit. Et si considerat quòd uenenum sit frigidum, sumat allia: & si calidum, sumat coriandrum & camphoram: & si fuerit de illis quæ interficiunt à tota specie, sumat theriacam, agaricum, & se. rutæ, & pulpam colocynth. & se. iuniperi, & serapinum, & castoreum, sunt enim medicinę bonæ contra uenenum, quoniam faciunt euomere, & ducunt per secessum, & ualent à uirtute specifica.

Qui uenenum hausẽrũt caueãt uehemẽter à somno.

Clarificatio. Intelligendum, quòd si os abluatur cum aqua frigida, aut etiam si potetur, ualet ad discernendũ qualitates uenenorũ, pro tanto, quia aqua sine sapore est. Si lingua esset infecta aliquo sapore, aliquando non posset bene discernere: ut igitur lingua & os, & stomachus mundificẽtur, & quòd ista aliquo sapore nõ sint infecta, bonũ esset sumere aquam frigidam.

Sciendum quòd auellanæ, & similia unctuosa, cõpetunt, quia oppilant, & ita ualet terra sigillata. In principio enim ista non permittunt qualitatem ueneni uenire ad cor. Lac etiam potest cõpetere, licet de facili corrumpatur, propter hoc ut euomatur, & quia reprimit malitiam ueneni.

Non omne cal. in 4. gr. est uenenũ. Secundo intelligendum, quòd non omne calidũ in quarto est uenenum, sicut apparet in alliis, & pipere, & similibus: nisi cum hæc habeant aspectũ inimicitiæ, sicut euphorbium: & cum omnia frigida in quarto sint uenena, quoniã frigiditas nõ ita cõuenit cum corpore humano, sicut caliditas, nec sicca & humida per se possunt esse uenena, quoniã sunt quali-

tates

tates paſsiuæ,& uenenum eſt multum actiuum.

Tertio notandum,quòd cum uenena ſunt quædam,quæ interficiunt à tota ſubſtantia,& quædam à qualitatibus ſunt rectificabiliora, & iuxta hoc de uenenis calidis & frigidis, quæ ſunt peiora: Dico quo ad penetrationem, peiora ſunt calida: ſed poſtquam uenerunt ad cor, frigida ſunt peiora, tanquam uitæ principiis magis reſiſtentia.

Quarto intelligendum, quòd habens cor calidum, citius interficitur à ueneno,quàm habens cor frigidum: quoniam habens cor calidum, habet uenas latas & meatus latos: & cum uenenum à tota ſpecie penetrat cor, ideo facilius penetrat per meatus latos. Nunc autem habens cor frigidum,habet meatus ſtrictos,& ideo diu moratur in uia, & tunc alteratur & digeritur:& propter hoc turdi nutriuntur ex ellebo-ro, & conſimilia animalia,& ex quibuſdã aliis uenenis:quoniam habent meatus ſtrictos,& ſtant in tanto tempore,donec ſit digeſtum. In homine autem meatus ſunt lati, & ideo ex eiſdem uenenis citò moriuntur,habẽtes cor cal.licet uirtus ſit fortior, moriuntur,& quia uenenum attrahit ratione caliditatis,& quia penetrat ratione amplitudinis meatuum.

Quinto notandum,quòd licet omnis operatio procedat à complexione,non tamen propter hoc uenenum quod interficit à tota ſubſtantia, operatur mediante complexione: quoniam à complexione bene procedit operatio uel immediatè uel mediatè: attamen uenenum quod interficit à tota ſubſtantia,in ſui generatione ratione ſuæ commiſtionis,uel ex qualitatibus elementalibus, uel ex aliquo aſpectu orbis, acquirit uirtutem occultam, per quam operatur. In cognitionem autem huius non poſſumus deuenire, niſi per uiam experimenti, ſecundum Gal.5.de ſimplici medicina. Et intelligendum,quòd uenenũ quod interficit à tota ſubſtãtia, poteſt eſſe cibus,& hoc ſi continuetur, & in paruiſſima quantitate ſumatur:ſicut patet de puella,quę habitantes cum ea interficiebat:attamen illud nutrimentum nõ erat bonum nec conueniens, nec ab omni parte uerè tranſubſtantiatum, & ſemper retinebat malas qualitates,& hoc patet, quoniã gallinæ fugiebant ſputum eius. Nutritur igitur corpus humanum & ueneno,ſicut famelicus nutritur. Et iuxta hoc intelligendũ,quòd medicinæ liberantes à uenenis,ſecundũ Gal. Auerro.libro ſuo de theriaca,ſunt medię inter medicinas,&

propter hoc ualet theriaca, in qua laborauit Andromachus. Theriaca tamen nõ cõpetit in corporibus tẽperatis, nec in quibuſcunq; lapſis, ſed in magnis, & nõ in quibuſcunq; magnis, ſed in illis qui proueniunt ex phlegmate, & melanc. in ſan. & cho. nõ niſi uehementer exirent terminũ naturalem, & in iſtis, & in omnibus cũ magna cautela. in febribus etiam non cõpetit. Iſta ſunt uerba Auerroys libro ſuo de theriaca.

Theriaca quibus conueniat temperaturis.

De morſu ſerpentum, & aliorum uenenoſorum.

CAP. XIIII.

MOrſus eſt ſolutio continuitatis facta ab aliquo animali uenenoſo, ſicut ſunt ſerpentes, araneæ, ſcorpiones, ueſpæ, & ſimilia animalia uenenoſa apud nos habitantia.

Cauſa.

Intelligendũ, quòd homines mordẽtur à ſerpẽtibus gratia loci, aut gratia temporis, aut quia excitãtur, & tunc ſerpentes ruunt furioſè in homines, & mordent & uulnerant.

Aduertendũ tamen eſt, ꝙ ſerpentes ſunt diuerſarum ſpecierum & modorũ, ſecundũ diuerſitates regionũ, ſicut patet habitãtibus in Hierico, & in climatibus calidis: quoniam quidã uocantur tyri, ex quibus cõficitur theriaca: & quidam uocantur dracones, & quidã aſpides, & quidam baſiliſcus, & hoc genus eſt peius inter omnia animalia, quia uiſu & tactu interficit, & aues uolantes, aut plantas quæ iuxta cauernam ſunt. Nos autem non habemus tales diuerſitates ſerpẽtum.

Tyros uiperas uocat corrupta uoce generis τῆ θηρὸς. Ex his enim theriaca.

Diuerſificantur igitur ſerpentes ſecũdum alium modum ſerpentũ: quidam ſunt maſculi, & iſti ſunt deteriores quàm fœminæ: & quidam ſunt de locis ſiccis, & iſti ſunt deteriores quàm de locis humidis: & quidã ſunt iuuenes, & iſti ſunt deteriores quàm ſenes: & quidam ſunt famelici, & iſti ſunt deteriores quàm ſatiati: & quidã ſunt in æſtate, & iſti ſunt peiores quàm in aliis temporibus: & quidam ſunt commoti & iritati, & iſti ſunt deteriores quàm quieti: aliquo igitur accidente ſuperueniente, mordent homines, & uenenant.

Signa.

Signa ſunt ſatis manifeſta, aut eſſet bene inſenſibilis: eſt ergo in loco dolor, mordicatio, & inflatio, & mutatur color: modo in albedinẽ, quãdo calor reuertit͛ ad interiora: modo ad uiriditatẽ, & liuorẽ, & nigreditatem, quãdo ad exteriora mouetur, & eſt ibi calor uehemẽs & arſura, qa ſerpẽtes ſunt calidi, ſicut dicit Auic. uomitus, uentris torſio, & ſtranguria.

Prognoſtica.

Cum apparet ſudor frigidus, & frigiditas extremitatũ, & ſtupor, & ſpaſmus, & ſyncopis, & color corporis mutatur in

uiriditatem & liuorem & nigredinem, tunc iam mors quiescit, & sedet supra pedes, ac mors incipit à pedibus secundũ Gal. in prognosticis.

Cura. In primis ligentur extrema ligationibus fortibus & dolorosis. Secundo accipiatur gallus, & deplumetur anus, & ponatur supra locũ morsuræ: & si gallus moriatur, bonũ, quoniam signum est ꝙ uenenũ attractũ est ad exteriora, & ideo multi applicẽtur uel gallinæ. Tertio accipiatur spongia, uel lana, uel aliquid cõsimile, & ponatur in aqua cal. & exprimatur, & ponatur supra locum morsuræ, & hoc fiat multis uicibus. Quarto si ex his non curetur, ponatur uẽtosa supra locum morsuræ, & cum scarificatiõe, si necessariũ fuerit. Quinto emplastretur locus cum theriaca. Sexto emplastretur cũ emplastro facto ex his, scilicet galbano, serapino, myrrha, asa, opoponaco, pipere, sulfure, temperatis in uino & mistis. Septimo accipiantur frondes maligranati, & pistentur cum ficubus, & desuper apponãtur. Octauo utatur ista potione. ℞. malumgranatum & summitates eius, coriãdrum, & folia eius, gentianam, & turbith, hæc omnia decoquãtur in aqua, & sumatur. Nono habeatur persona uilis, ut sugat fortiter locum morsuræ: caueat sibi tamen quòd stomachus sit repletus uino, alliis, ruta, ac nucibus, ficubus: & etiã abluat os frequenter cum uino & oleo. Decimo & ultimo, si non habemus aliam uiam, & membrum est paruum, abscindatur.

Clarificatio. Notandum est hic, quoniam licet serpentes sint calidi, & uenenum calidissimum, nihilominus potest inducere sudorem frigidũ, & congelare san. cordis, mortificando calorem naturalem, & corrumpendo uirtutem cordis & membrorũ principalium, & propter hoc ualet theriaca, quia calefacit & subtiliat, & calorem naturalem confortat, & qualitates ueneni reprimit, & ipsum exterius substantialiter expellit. Secundo posset aliquis dubitare de serpentibus, ꝙ nõ essent calidi, quia accumbunt in antris in hyeme sine sensu, & motu: quomodo igitur erit uenenum calidum, postquã serpẽtes sunt frigidi? Dico quòd serpẽtes sunt cali. quod declarat motus & furia, & sunt tãtæ raritatis, quòd frigiditas penetrat ad interiora, & ideo stant quasi mortui. Et posito quòd serpentes essent frigidi, tamen uenenum posset esse calidum, sicut patet in apibus, quæ sunt frigidæ naturæ, & sanguine carent, & tamen uenenum est calidum: & sicut uenenum serpẽ

tum est calidum, ita uenenum scorpionum est frigidissimũ, secundũ Gal. Tertio intelligẽdũ, ut superius dictũ est, quoniã theriaca ualet cõtra uenenũ, trahẽdo et expellẽdo: siue sumatur antè, siue pòst, siue intus, siue extra. Quarto aduertẽdum, q̃ aliquibus uidetur, quòd theriaca nõ operetur à tota substantia, quoniã illam dat natura, & theriaca conficitur ab arte. Dico, quòd quædam sunt quæ natura dat materialia, & ars præparat & disponit, & ultimè natura cõplet, ut in uino & blado & theriaca, & ita uersus 5. annos suæ confectionis, uel circiter habet formam perfectã, quam acquisiuit ex fermentatione mistibilium, per quam operatur & contra uenena calida & frigida: quatuor tamen ætates habet, sicut & homines. Quinto notandũ, sicut dictum est superius, quoniam licet uenenũ nutriat à parte materiæ, & conuertatur ad naturã corporis, nihilominus in porositatibus mẽbrorũ remanet quædã mala qualitas, quę magis agit in corp⁹, quàm agatur à corpore, & per istã agit, & per hunc modũ etiã alterantur syrupi &c. Mirabile uidetur de basilisco, quòd interficiat solo uisu, cũ simus intus suscipientes, & nihil extra emittẽtes. Et mirabilius est quòd si respiciat se in speculo, moriatur, cũ suũ uenenũ sit sibi amicabile. Et adhuc est mirabilius, cũ homo sit tẽperatus & digestiua procedãt ulterius semper rectificãdo, quomodo saliua hominis ieiuni, cũ sit superfluitas iij. digestiõis, possit esse uenenũ. Dico quòd quo ad receptionẽ specierũ, sumus intus recipientes: nihilominus multa alia possunt ab animalibus emitti mala & corrupta: & ideo mulier mẽstruata inficit speculũ: & lupus facit hominẽ raucum. Aliqui sunt homines qui interficiũt fixè intuẽdo aues, pueros paruos, & equos, tanquam si essent fascinatores. Et ideo non est mirabile, si basiliscus, cũ sit animal uenenosissimum, corrũpat aërẽ, & interficiat ad longã distantiam, & ita moriuntur aues uolãtes, & miles qui cũ lãcea pũgit eũ. Inficiuntur igitur partes medię, donec sit in termino: & ex reflexione in speculo moriũtur: quoniã alterius natura est cũ est reflexus, sicut sanguis cũ est extra uenas. Saliua etiam potest acquirere aliquã uenenositatem, nõ ratione digestionis, sed ratione contrarietatis. Est igitur uenenum in quibusdam animalibus, & propter hoc Gale. dicit, quòd homo & uipera perimunt se adinuicem ratione contrarietatis: post cibum autem non interficit, propter mistionem eius cum cibo.

De basilisco mirabilia.

De

De punctura Scorpionum. CAP. XV.

SCorpiones sunt quædã animalia ad modum scarabeorum, nisi quòd habent caudas: quidam tamen eleuant caudas, & illi non sunt ita uenenosi: & quidam trahunt caudas, & illi sunt magis uenenosi: & quidam uolant de regione ad regionem, & inueniuntur iuxta locum ubi Alexander inclusit Gog & Magog, & inueniuntur prope nos in Auinione, & in multis aliis regionibus. Et dicũt indigenæ, quòd scorpiones diligunt multum pannos mundos, & ideo cum aliquis habet femoralia munda & camisias, tunc ponunt se iuxta carnem, & lambunt cum lingua, & si comprimantur capita eorum, statim uolunt mordere, & pungunt cum cauda: & foramen est ualde paruum, quasi insensibile, & tamen licet quantitas ueneni sit paruissima, effectus tamen est magnus ualde in totum corpus.

Signa. Et quia uenenum est frigidisśimum, secundum Gal. in loco puncturæ, sentitur magna frigiditas, & etiam in extremitatibus, & dolor, & pũctura, & tumor, & inflatio, & quandoque calor in toto. & dicit Gal. quòd si punctura sit in arteria, sequitur syncopis, & si in neruo, putredo.

Cura. Curatur igitur cum theriaca siue intus accepta, siue supra posita, quia calefacit, & desiccat, & trahit, & expellit: & confortat, & qualitatẽ ueneni destruit, & contraria potest facere & per se cũ adiutorio caloris naturalis. hoc idẽ facit mithridatiũ & theriaca diatesserõ, & etiã cõfectio facta de baccis lauri, & aristolochia rot. & pyrethro, & pipere, & maiorana, & gentiana in æquali portione, & agarico in minori, & pulpa colocynthidis longè in minori, & conficiatur cum butyro & melle, & quòd sumatur interius usq; ad ℥.j. & etiã desuper emplastretur. Allia etiam sumpta cum uino puro in parua quãtitate, ualẽt. Et quod plus ualet omnibus, est quod sumãtur scorpiones, & bulliãt in oleo, & ungatur particula patiẽs, statim curat. ualet hoc oleũ in dolore auriũ si instilletur. *Oleum Scorpionum.*

De punctura apum. CAP. XVI.

Plura de apibus lege apud Arist. lib. de hist. animal. & apud Pli. li. xj. nat. hist.

APes & uespæ habent aculeum, & pungunt & cauterizant: & sentitur in loco dolor, tumor, calor, & arsura. Vespæ autem non dimittunt aculeum, sed apes fortiter adhærent, & dimittunt aculeum, & postea parum uiuunt: & licet sint animalia carentia sanguine, uenenum tamen est calidum cicatrizans: natura enim prouida dedit aculeum, &

hoc amittũt loco armorũ:& hoc patet, quia rarò aut nũquã lædũt, nisi lædantur: & ideo cũ læduntur, & rapiuntur, coadiuuant se, & faciunt exercitũ, & pugnant cõtra raptores, lædendo equos, si in equis sint. Animal autem est multum fructiferum: uenenum igitur non admittunt, nisi cum indigent ad sui tuitionem. Rex apum non habet aculeum, & egerit uolando: ex proprietate igitur præter complexionem habẽt uenenum calidum: ponantur igitur frigida supra locum, nõ ut repercutiant, sed ut alterent & infrigident: tunc igitur ualet ferrum desuper appositum, aut plumbum infrigidatum in aceto, aut malua, & hordeum, & coriandrum pistata cum aceto, & desuper emplastrentur, & similia frigida &c.

De morsu canis rabiosi & hydrophobia. CAP. XVII.

HYdrophobia est passio melancholica, in qua homines abhorrent aquã mundam, & etiam sonum eius. Intelligendũ quòd multa sunt quæ mordent homines: & quædam sunt sana, & quædã sunt quæ sunt corrupta: sicut homo mordet hominẽ, & canis, & lupus, & mustella, & simia, & lepus, & multa consimilia. Ea, si non rabiosa fuerint, curantur sicut uulnera, præseruando ut locus nõ apostemetur: abluatur igitur uulnus cũ aqua & sale, & fabæ fractæ crudæ masticatæ, & desuper positæ multũ ualẽt, & oleũ de orobo, & cõfectio facta de cępis, & lithargyro, & orobo, & fabis fractis, & melle, & uino dulci. Si autẽ fuerint rabiosa, aliter oportet cõsiderare, & exẽplificemus, quia in cane frequentius accidit. Canes sunt frigidæ & siccæ cõplexionis, & incurrũt rabiositatem in fine æstatis, & in principio autumni, propter nimiam aduenientem caliditatem, & in hyeme propter nimiam frigiditatem, & in uere propter malos cibos, ut quia comederunt cadauera mortuorũ, & aquas puteorũ corruptas, & similia.

Gal. in libris de temperamentis scribit canes eße calida & sicca temperatura.

Signa.

Signorum quædam sunt quæ significant canem rabiosum, & quædam significant læsionem factam in morsu à cane rabioso. Si sit canis rabiosus, primum signum, quòd non cognoscit domum suam, & incedit solitarius, & capite inclinato, & aures pendentes, & oculi rubent, & saliua exit ab ore, & latrat umbræ suæ, & latratum habet raucum, & portat caudam plicatam, & alii canes fugiunt ab eo, & latrant ei, & si buccella panis inuoluatur in loco morsuræ, & detur aliis canibus, & comedant, non erit rabiosus. Signorum autem quæ significant impreßionem uenenositatis factam in

orpore, quoniam habet somnia timorosa & terribilia, & est tupidus, & sentit puncturas & mordicationes in corpore, & habet singultum & sitim, & siccitatē oris, & permistionem mentis, & abhorrenr aquam, & moriuntur.

Prognostica. Morsus à cane rabioso, dato quòd nihil horū sentiret, nō reputet se certificatū: quia aliquando occultantur ista per 15. dies, aliquādo per sex menses, aliquādo per unū annum, aliquando per 7. annos: & diuersi sunt termini secundū diuersitatem suscipientis, & secundū naturā ueneni, & regiminis, & aliorum. Pessimum igitur est signum & mortale permistio rationis, & abominatio aquæ mundæ, ita quòd uix aliquis aut nunquam euadit, postquam incipit aquam abhorrere.

Curatio. Recta uia curationis, est quòd trahatur materia uenenosa ad exteriora per locum morsuræ, quare sanū consiliū est, quòd nō fiat phlebotomia, nec pharmacia, nec clystere, nec balneum, donec transiuerint ad minus tres dies. Aliter magis traheretur uenenū ad interiora. In primis igitur ponatur uentosa super locū morsuræ cum sacrificatione: & sanguisugę sunt utiles, & nō permittatur morsura claudi: & emplastretur cū his, opoponaco tēperato in aceto, eruca, cæpa, alliis, ruta, & butyro: & non respiciat sanguinē suum: & detur sibi hiera Ruffini acuata cum pulpa colocinthidis: & fiant clysteria, ubi sit hierapicra: & fiat balneū in fine, & utatur cępis, alliis, ruta, & aqua in qua ferrum sit extinctū, & utatur theriaca, & etiam desuper emplastretur. Cancri fluuiales cōpetunt eis, & etiā puluis desuper appositus. Vtatur p annū integrū ista confectione, usque ad ʒ.j. mane & sero. ℞. radicū aristo. ro. gentianæ, cancrorū fluuialiū adustorū, origani, calamenti, rutæ siccæ, baccæ lauri, ana. ℥.j. piretri, opopanacis, boli armenici, ana. ℥.iiij. caricarum. ℥.ij. bulliant in uino cocto cū melle & butyro condiantur. Si autem ista omnia neglecta fuerint, cadet in maniam dęmoniacam, & in mortem. Si autem uenerit ad dispositionem, quòd abhorreat aquam, iam uidetur ægritudo confirmata, & tunc ingeniādum est, quòd occultè per calamum ex longinquo detur sibi aqua cum magna cautela, quòd non possit uidere aquam nec audire, uitet picturas & speculum & uitrum, & breuiter regatur in omnibus sicut maniaci & melancholici debent regi. *Clarificatio.*

Argumentatio. Mirabile est, quòd canis rabiosus & homo morsus à cane rabioso, cum confirmatur ægritudo, quòd ita abominentur

aquam

Hydrophobia causa, de qua lege apud Caßiũ medicũ problem. 73.

aquam claram & mundam, cum magis deberent appetere, ratione contrarietatis. Dico primo sic: Impreßio fit de facili in humido, & ideo sicut uidemus ad sensum, & Gal. uult hoc in de liquidis motibus, quòd cum aliquis uideat alium oscitare, oscitat: & cum alium uideat alitare, alitat: quia ista sunt in humido: & imaginatiua de facili imprimit in humido: sicut uidemus cum aliquis mingit, alter uult mingere: & cum aliquis abluit manus, uult abluere. In humido igitur, de facili fit impresio. Cum igitur rabiosus sit intus immundissimus, & melancholia sit adusta, ita quòd manente uita, iam ulterius corrumpi non potest: ideo cum uidet aquam, statim mouetur imaginatiua hinc inde, & quod habet intus, extrà imaginatur: & in aqua, & in aliquo modo ratio uiget: & tũc si petatur ab eo, sicut dicit Rasis, quasi abhorret aquam: respondet & dicit, quòd in aqua sunt intestina & stercora & uiscera canum: & quia ista naturaliter abhorrentur, ideo paruissimum lumen rationis ista abhorret, putans illa ibi esse propter corruptam imaginatiuam. Secundo modo, dico, quòd hoc est à proprietate. Tertio dico, si hæc ægritudo est confirmata, & mala complexio est æquata, sicut in hectica, etiam ideo non competit contrarium ut curans, imò primo odit tanquam contrarium corrumpens. Simile autem appetunt, & ideo appetunt uolutari in terra & puluere, & gaudere in siccis ratione similitudinis: contrarium autem nihil appetunt, quia totum est eis naturale uel quasi naturale. Secundo cadit illud mirabile, unde canes habeãt audaciam & uelocitatem in motu, postquam sint animalia frigida & sicca, & cùm audacia uenerit à calore, & calidum est bene mobile. Dico quòd audaces habent cauernulas cordis angustas, & ideo ebullit ibi san. & calefacit, & irascuntur, & acquirunt audaciam per accidens: quia ratione siccitatis cerebrum inflammatur, & mouentur cum impetu & furore. Lepores autem habent cauernulas cordis latas, & ideo de facili exit ille paruus calor, cum sint frigidæ complexionis, & ideo timent multum. Ista tamen duo animalia conueniũt in uno, quoniam uelocissimè currunt: & hoc non est à parte complexionis, sed ex habilitate corporis: quoniam habent neruos siccos: nerui autem quãto sicciores, tanto meliores ad motum, nisi essent ita sicci quòd corrumperentur, sicut testatur Gale. in libro suo de morbo & accidenti. Tertio

o intelligendum, quòd in urinis talium, apparent carnis usta, & hoc est cum uenenum sit frigidum, congelat sanuinem, & ita uidentur carnis frusta, & tamen est san.con elatus. Vltimo notandum, ut dictum est in materia, quòd alneum non competit, donec corpus fuerit mũdificatum, liter permisceret, nec phlebotomia, nec pharmacia competunt donec post tres dies: aliter magis traherent interius, quàm exterius: post tres autem dies uenenum per totũ corus expansum est, & tunc bene possunt competere. In principio autem cum attractiuis & cum scarificationibus insistee debemus, & post tres dies amplius ipsum per illum modum non molestemus: illud autem quod fortiter attrahit, est cauterium.

In urina hominũ à canis rabiosi morsu apparent caruncula.

De dolore. CAP. XVIII.

Dolor est sensus rei contrariæ: aut dolor est mutatio cũ corruptela: quando sensus apprehendit rem contrariam, tunc est dolor.

Dolor quid.

Causa enim doloris est duplex, scilicet mala complexio diuersa, & solutio continuitatis: ista enim quando ueniunt fortiter & subito, sunt causa doloris: si autem paulatinè, non sentiuntur: & si ita fortiter ueniant quòd stupefaciant membrum, non sentiuntur, sicut in phrenesi: & si sint æquata, nõ sentiuntur, sicut in hectica. Calidum igitur & frigidum sunt causa doloris, quia sunt actiua, & fortiter imprimunt. Siccũ autem non inducit dolorem, nisi per accidens, inquantum soluit continuũ: humidum autẽ nec per se, nec per accidens, sed accidentaliter & per accidens, gratia materiæ, & reducitur ad solutionem continui. Calidum & frigidum quando multum excedũt, soluunt cõtinuum, & ideo antonomasicè loquendo, dolores non sunt nisi ulcera. Solutio autem continuitatis non inducit dolorem, nisi in fieri: secundum quod uult Gal. in de morbo. & si dolor sit in uulnere seu in membro, potest fieri hoc propter humiditates, quæ concurrunt ratione malæ cõplexionis diuersæ. Dolores igitur, aut proueniunt à causis intrinsecis, aut extrinsecis. A causis extrinsecis sic est exercitium, flagellum, casus, & obuiatio, durus decubitus, & cum aliquis dormit discoopertus, & multa cõsimilia. Si autem dolor proueniat ab intus, tunc sunt diuersæ species doloris, secundum diuersitatem hu. & particulæ patientis, & secundum naturam multitudinis & paucitatis,

Causa.

& secũdum quòd dolor in membro sensibili est, & est dolor acutus: & si in membro pauci sensus, est dolor grauatiuus: & si materia est acuta, faciet dolorẽ acutum pungitiuum: & si materia est frigida, faciet dolorem grauatiuũ: & si uentosa, extensiuum: & si parata putrefactioni & febri, inflãmatiuum. Species autẽ doloris sunt multæ, secundũ Aui. & secũdũ Gale. possunt reduci ad tres species uel 4. sicut ipse dicit supra illum aphorismũ, Labores spontanei. & in libro suo de regimine sanitatis. Est enim quidam dolor, qui appellatur dolor acutus, pungitiuus, ulceratiuus: & est alter dolor extensiuus: & est alter grauatiuus, siue apostemosus: & alter est inflammatiuus. Et si sint aliæ species, ad istas possunt reduci.

Dolor. Acutus. Pungitiuus. Extensiuus. Grauatiuus. Inflammatiuus.

Signa. Signa partim sunt dicta, si alicui ueniat cõquassatio & aggrauatio, sicut cum acubus pungeretur, aut cum urticis, & sentit motum deambulatiuum inter cutem & carnem pungitiuum, prurituum, perforatiuum, signum est quòd hu. cholerici, acuti aut salsi adusti dominantur in corpore, qui dissoluti in uapores cum uadunt ad membra sensibilia, inducunt dolores acutos. Si autem sentiat extensionem in membro, tanquam si essent rigida & tensa, sicut chorda arcus, tunc sunt hi melancholici, quos natura non potest bene regere, aut uentosi. Et si dolor sit affixus, humores sunt. Si deambulatiuus, uentus est. Si autem fuerit grauatiuus dolor, sicut si sentiret magnum põdus, ita etiam quòd non audet se expandere, tunc est signum quòd est ibi humor & multus & malæ qualitatis. Primus autem dolor significat hum. malos, & secundus multos, tertius utrunque. Quarta autem species doloris, potest uocari dolor inflammatus: uidetur enim homini, quòd quædam flamma caloris transeat per spatulas, & in paratis ad febres putridas, & potissimè de sanguine: & in tali dolore sic grauatiuo, sic confractiuo, sic inflammatiuo competit statim phlebotomia. Si autem nõ fiat phlebotomia, & incurrat fe. magna, fortuna erit, si unquam euadit: & si contingat quòd euadat, cum terribilibus accidentibus, sicut dicit Gal. libro suo de regimine sanorum.

Prognostica. Magna pars prognosticationis dicta est, quoniã omnes istæ conquassationes, & dolores prognosticant morbos futuros, & ideo pars ista ualet in regimine præseruatiuo: prognosticemus igitur cum Hippo. Labores spõtanei, sine causa manifesta narrant morbos. Vel possemus dicere, quòd

hîc

ſic agit de dolore, prout dolor eſt morbus, uel tenet locum morbi, pro tanto, & quia quærimus cauſam & ſignum & curam. Et ſecũdum hoc poſſemus prognoſticare, quòd omnes dolores ſunt mali, quia dolores proſternũt uirtutes, & ſunt cauſa apoſtematum & ſyncopis. Et omnis dolor, qui aufert ſomnum, eſt peſsimus, quia deſtruit naturalia: & ubicunque permiſcet ſe dolor, omnes alias operationes deſtruit: quia nihil uel quaſi poteſt fieri dolore manente, quod ſatis declarauimus in tabula noſtra ingeniorum.

Cauſa.

Dolores curantur tribus modis, ſecundũ Gal. 5. de ſimplici materia. Primo per euacuantia, ſi fuerit cum humoris uitio, iuxta qualitatem humoris & plenitudinis. Secundo cum anodynis calefactoriis & euaporatoriis, tamen cum corpus non eſt plethoricum. Tertio cũ narcoticis, quando dolor eſt uehemens, ſcilicet quando alia nõ proficiãt, & quãdo adeſt deſperatio, ut in forti dolore oculorum, aut in colica, aut in doloribus iuncturarum, & ſimilibus. Et tamen ſit cautela in narcoticis, quòd non fiant in longo tẽpore, ſed modo ſic, & modo non, & quòd ſint bene repreſſa, ſicut opium cũ croco & caſſia lignea. Conſiderandũ eſt iuxta naturam dolorum, quia ſi fuerit ulceratiuus & humores pauci, ſufficit abſtinentia & fricatio: & ſi multi, mundificentur ab humoribus acutis. Si autem dolor fuerit tenſiuus, & abundãtia nõ plurima, tunc fiant fricationes fortes, abſtinẽtia, & balneũ. Si autem fuerit plenitudo magna, fiat phlebotomia. Si autem fuerit dolor grauatiuus, tunc competit fricatio, & phlebotomia, & balneũ, & mundificatio. Et ſi fuerit dolor inflãmatiuus, ſtatim fiat phlebotomia magna, quia iſte dolor eſt ualde periculoſus, & iſta materia multũ in uia præſeruatiua: & oportet ſe fundare in iſtis radicibus, ſicut manifeſtabitur, cùm de regimine ſanitatis ſcribemus cũ auxilio dei. Tertio conſiderandum eſt quòd quãdo alicui fortiter & ſubito & ſine cauſa manifeſta uenit dolor nimius, tunc melior materia eſt phlebotomia, ſicut docet Gal. ſupra illũ aphoriſmum, Quæ egeruntur, nõ multitudinẽ. & eſt, quoniã ſi fuerit de ſan. aut ſi corpus eſt plethoricum, & uirtus poſſit tolerare, tũc directè & per ſe competit. Si autem fuerit de aliis cauſis, ſi uirtus poſſit tolerare, adhuc poſſet, uel poteſt cõpetere phlebotomia per accidẽs: quoniã fortiſſimus dolor eſt cauſa trahendi materiã ad locum, dato quòd corpus nõ ſit plethoricum, ſicut

Gal. non appellat dolorem inflammatiuũ, ſed dicit dolorẽ pulſatilem ſignificare inflammationem.

ſicut dicit Gale.13.de ingenio. Quarto intelligendum, quòd tria ſunt inſtrumenta, in quibus medicus operatur, quæ ſi applicentur debitè, & ſicut oportet, uidetur miracula in doloribus fortibus, & ægritudinibus ſubitis. Primum eſt phlebotomia, ſtatim enim facit ceſſare morbum. Secundum inſtrumentum eſt clyſtere, ſtatim enim facit ceſſare morbum ſicut in colica. Tertium inſtrumentũ eſt calefactoriũ, quoniam ſtatim curat fortes dolores, ſi corpus non eſt plenum, aut ſaltem dirigit quid agendũ. In doloribus igitur, & quaſſationibus & fatigationibus utatur calefactoriis temperatis. Primo igitur accipiatur ſpongia, & ponatur in aqua cal. & exprimatur, & particulæ patiẽti applicetur: aut fiat de furfure poſito in ſacculo: & ſi cauſa eſt frigida, ponatur in uino puro cal. & ſi cauſa fuerit cali. ponatur in aqua cali. uel fiant ſacculi de chamomilla, & meliloto, uel de ſale & milio, uel de auena, uel de tegulis, uel conſimilibus quæ non habent uirtutem in attrahendo. Sed ſi confidimus quòd corpus non ſit plethoricum, poſſumus aſcendere ad calefactoria facta de aniſo, fœniculo, ruta, orobo, fœnogræco, & ſimilibus. Et poſt uniuerſalem purgationem in iſtis doloribus, mirabiliter mitigatur dolor ex balneo aquæ dulcis calidæ. Si autem dolor & cõquaſſatio fiunt à cauſis extrinſecis, aut à flagello, uel à ſimilibus, tunc in primis fiat phlebotomia, & poſtea balneum, & inungatur cum melle, aut dialthea. Contra liuores, ℞. ſucci abſinthij, aniſi, & meliloti, & baccarum lauri, & fiat unguentum, uel fiat ſic, bulliat abſinthium in uino, & deſuper apponatur. Contra carnem mortuam, ℞. coſtum, orobum, fœnumgræ. & bulliant in uino, & immergatur lana ſuccida, & exprimatur, & in loco applicetur. Contra fractionem, ℞. abſinthium, axungiam porcinam, bulliant in uino bullito, & ſtupæ canabinæ inuoluantur, & deſuper applicentur.

Qua in principio morbi conueniãt corpore mundificato.

Clarificatio.

Intelligendum ſicut dicit Aui. quòd dolor eſt aliquando cauſa morbi: ſicut fortis dolor eſt cauſa ſyncopis & apoſtematis. Aliquando autem dolor eſt morbus, ut dolor capitis antiquus: aliquando eſt accidens morbi, ſicut dolor qui ſequitur feb. & alias ægritudines. Et ideo intelligẽdum, quòd Aui. large accipit dolorem: quoniã exquiſitè loquendo, dolor non poteſt eſſe morbus per ſe: ſemper enim eſt accidens morbi: quoniam morbus eſt qualitas membri: accidens au-

tem

:m eſt qualitas accidentalis: ſemper enim ſequitur ad illud uod immediatè,& per ſe lædit operationem,ſicut eſt mala omplexio diuerſa, aut ſolutio continuitatis. Materia au- :m doloris fuit dilucidata à nobis ſupra quartum de mor- o,& in multis aliis locis,& ideo breuius pertranſeo.

Secundo notandũ de doloribus,& de deliciis,quòd pro- riè loquendo tamen ſunt in ſenſu tactus: tamen quia ſen- us tactus eſt commuuis omnibus ſenſibus, ideo cõſequen- er poſſunt eſſe in quolibet ſenſu. Si autẽ nos loquimur de loloribus,& deliciis animalibus, ſic poſſunt eſſe propriè in quolibet ſenſu, quoniam delectatur anima ex ſubiecto pro- ortionato ſenſui, & triſtatur in obiecto inconueniẽte &c.

Si dicat aliquis quòd calefactoria nõ cõpetunt, pro tan- to,quia trahunt materiam ad locum,& ſoluunt continuum. Dico quòd nõ trahunt,niſi corpus eſſet plenum,& nõ cõ- petunt,niſi poſt uniuerſalem purgationem,nec ſoluunt con tinuum de quo ſit curandum: hoc enim rarificãdo,& poros dilatando.De ſomniferis, debemus intelligere quòd com- petunt in dolore uehementiſſimo, & ſi generetur dolor in capite,non tamen in eadem parte ubi erat, ſed in alia parte ſpiritus ingroſſando generans dolorem: alium tamẽ dolo- rem curat ad tempus:hoc enim minus malũ eſt, niſi ſomni- fera nimis excederent, quia dolores proſternunt uirtutes.

De apoſtematibus generatis per uiã aduſtio- nis,continens Rubricas octo. CAP. XIX.

De apoſtematibus in generali,& eorum cura. Rub. I.

APoſtema eſt inflatio ſeu tumor præter naturã. Diuiſiones apoſtematũ ſunt multiplices. Apo ſtematũ quædã ſunt de materia calida,& quę- dam de frigida.Apoſtematum quædã ſunt de humorib⁹:& ſi de ſanguine,uocatᷣ phlegmon: & ſi de cho.uocatur eryſipelas:& ſi de phlegmate,zimia: & ſi de melancholia,cancer,uel ſcliros: quædam de aquoſita- te,& cauſant hydropiſim:& quædam de uentoſitate,& cau- ſant cachexiam,& tumorem mollem.

Phlegmon. Eryſipelas. Oedema. Scirrhus.

Apoſtematum quædam cauſantur per uiam congeſtio- nis,ſicut ſunt illa quæ generãtur ex ſuperfluitate nutrimen- ti,& debilitate membri:& quædam generãtur per uiam de- riuationis ex ruina materiæ, uſque ad locum:hoc autem fit

propter debilitatem membri recipientis, & propter fortitudinem impellentis, & ex multitudine materiæ, uel eius mala qualitate, uel utroque, & propter latitudinem meatuum.

Apostematũ quædã sunt exterius apparentia, & quædam latent interius, sicut pleuresis, & peripneumonia, & similia.

Apostematum quædam sunt simplicia, & hoc est rarò: & quædam sunt composita.

Apostematũ quædam sunt in membro nobili, & ista sunt magis periculosa: & quædam sunt in membro ignobili.

Apostematum quædam sunt in membro multi sensus, & sunt magis periculosa: & quædã sunt in mẽbro pauci sensus.

Apostematũ quædã sunt in membris mobilibus, & quædam in immobilibus. Et apostematũ quædam sunt in ossibus, & substantia cerebri medullari, & quædam in aliis partibus. hoc dicitur pro tanto, quia multi negauerunt hoc.

Apostematũ quædam sunt in diuitibus, & ista tardius curantur secundum Gale. quia nolunt facere phlebotomiam, nec alia ut oportet: & quædam sunt in pauperibus.

Apostematũ quędã sunt de materia nõ adusta, nec multũ corrupta: & quędã sunt de materia adusta & corrupta, ulcerãte, corrodẽte, & corrũpẽte carnẽ & ossa, & alia: & ista sunt multiplicia ualde, sicut est ignis persicus, seu ignis infernalis, seu ignis sancti Antonij, qđ idẽ est, & carbũculus, & anthrax, & noli me tãgere, lupus, seu herpestiomenus, impetigo, serpigo, formica miliaris, formica deambulatiua, gangrenæ, fistula, & cancer. Ista autẽ generãtur secũdũ suos modos, aliquãdo ex sanguine subtili, aliquando ex grosso, aliquãdo ex cholera subtili, aliquãdo ex grossa, & ita de aliis. Aliquando sanguis est in plus, & aliquãdo cho. & aliquãdo cõcurrunt: & aliquando melãcholia, siue naturalis adusta, siue innaturalis. Et secundum diuersitatem commistionis diuersæ species generantur, ad quæ narranda non sufficeret præsens dies.

Apostematũ quædam sunt cũ feb. & quædam sine feb. & quædã cũ febre pestilentiali, & quædã nõ. Et ita quædã apostematũ sunt morbos per se, & quædã per accidẽs: per accidens, quãdo alios morbos sequũtur: per se, quãdo primo & per se, & immediatè lædũt operatiões. Et ita diuisiones apostematum sunt 23. quantũ est de præsenti. Intelligendũ secũdum intẽtionẽ Auic. ꝙ omnis pustula ulcerãs, & corrodẽs, & denigrans, & cauterizans, & escharam faciens, sicut cauterium,

eriū, poteſt uocari ignis perſicus, ſeu carbo, ſeu carbūculus, & uidetur ſub iſtis cōprehendere formicā & quædā alia. Noli me tangere eſt ulcus corroſiuū, calidū, ſequens apoſtemata, & puſtulas malè curatas de cho. intenſa, corrodens & cauernā faciens. Et poteſt dici noli me tāgere, quia inficit tangentē: & accidit utplurimū circa nares, & oculos. Anthrax & carbūculus, ſunt apoſtemata parua, ſeu puſtulę uenenoſę, ita ꝙ in carbūculo eſt maior aduſtio, & ideo eſt locus niger ſicut carbo. In anthrace cho. magis dominatur. Et diſcernūtur iſta, quia in circuitu puſtulæ, apparent in principio multi colores, quidā citrinus, quidā rubeus, quidā liuidus, quidam niger in circuitu ad modū circuli. Cauſantur enim ex ſan. & cho. aduſtis, trāſmutatis in naturā ueneni, & melancholiam aduſtā. Et ideo corrodūt & ulcerant: & pro tanto dicitur anthrax, quia facit antrū: & carbūculus, quia cōburit ſicut carbo ignitus, qui poſtea denigratur. Herpeſtiomenus eſt ulcus corroſiuum de cho. groſſa aduſta, ſed nō ignita in eryſipela, ſed plus membrū mortificans quàm cancer, ſicut dicetur inferius: & adurit plus in partibus inferioribus, & uocatur alio nomine lupus. Interpretatur igitur herpeſtiomenus ſeipſum comedēs & corrodēs. Gangrænæ ſunt malæ diſpoſitiones de cho. & melancholia aduſta, cum colore mortificato, & cū quadam inſenſibilitate membri, ueniens utplurimùm in partibus inferiorib⁹, ſicut dicetur inferius & melius.

Anthrax et carbo ſynonyma ſunt, duæ eius ſpecies ponuntur à Gal. libro 2. ad Glauc. quæ lōgè diuerſæ ſunt ab iſto anthrace, & carbūculo, quos hîc diſtinguit.

Eryſipelas eſt apoſtema de cho. groſſa ignita, & cum ulcerat, corrodit circa ſe, & denigrat, & eſcharā facit, & tūc poteſt uocari ſacer ignis, aut ignis perſicus. Fiſtula eſt ulcus cōcauum, profundum, carnoſum de phlegmate putrefacto, corrupto, & aduſto. Cancer eſt ulcus corroſiuū, de melancholia corrupta aduſta. Impetigo, ſerpigo, formica miliaris, & formica ambulatiua, ſunt puſtulæ paruæ corrūpentes, & inficientes cutē de cho. aduſta magis ſubtili; & pro tanto ſerpunt & mouentur, & creſcunt, & deambulant per cutem, & quaſi aliquando uidentur uolitare, & aliquando quieſcere in uno loco, & aliquando occupant parum de cute, & aliquando multum, & uocatur aliquando uulgariter endebet, aliquādo ignis uolatilis, cum calore & rubore, & dolore, & infectione, & aliquando ulcerant & corrodunt: inter igitur infectiones, & corruptiones cutis, poſſunt reponi. Iſta enim omnia apoſtemata, & reliqua, aut proueniunt ab exterio-

 ribus,

ribus, aut ab interioribus: ab exterioribus, ſicut ex caſu, percuſſione, obuiatione & ſimilibus. Si ab intus, aut proueniũt ex multitudine materiæ & malitia eius, aut ex bonitate naturæ mundificantis corpus, & mittentis materiam à membris nobilibus ad membra exteriora uilia, & talia uniuerſaliter ſunt facilis curationis. De apoſtematibus autem frigidis pertractabimus magis particulariter inferius, cum loquemur de glandulis & nodis.

Signa. Signa apoſtematis ſanguinei, ſunt rubedo, durities, tẽſio, dolor, calor, & pulſatio. Et ſi fuerit de cho. ſignum eſt citrinitas, mollities, dolor, & pũctura, & mordicatio. Et ſi fuerit de phlegmate, eſt ibi mollities, albedo, & paruitas doloris. Et ſi de melãcholia, erit color fuſcus, niger, terreus, cum duritie, & modico dolore. Et ſi apoſtemata componãtur, erit ſignorum compoſitio ſecundum diuerſitatem componentium, & eſt multa ualde. Si autem apoſtemata fuerint de humoribus corruptis, aduſtis & trãſmutatis in materiam ueneni, eſt ibi fœtor, dolor, pruritus, ulceratio, deambulatio, liuor, denigratio, cauterizatio, mẽbri mortificatio, & corroſio. Et ſi in tota cõpoſitione dominetur nigra cho. corrupta, color uergit magis ad rubedinẽ claram. Et ſi ſan. ad rubedinẽ non claram. Et ſi phlegma ſalſum, ad albedinem cũ quadã citrinitate. Et ſi melancholia, ad nigredinem: & quanto malitia maior, magis denigrat, & cauterizat & eſcharam generat.

Prognoſtica. *Per ſaniem laudabilẽ intelligit pus laudabile, id eſt albũ, lene, & æquale.*

Apoſtematum quædam terminantur per inſenſibilem reſolutionem, & hoc eſt ualde bonum: & quædam per uirulentiam, & hoc eſt peſſimum: & quædam per ſaniem laudabilem, & hoc eſt bonum: & quędam per petroſitatem & duritiem, & eſt malum. Apoſtematum quædam ſunt de materia cal. & terminantur in die 20. & quædam de materia frigida, & terminantur in 40. die.

Apoſtematũ quædã ſunt cum feb. continuis, & ſi expuant ſaniem ante 7. diem, impoſſibile eſt ꝙ euadant: quoniã quãdo ita cito natura generat ſaniẽ, natura nõ inuenit omnino uiã: & ſi uirtus eſt debilis, cito morietur: & ſi multa bona ſigna apparẽt, dicit Hipp. uitam ſunt pollicentia, id eſt, mortẽ tardantia, ſicut elicitur ex dictis Gal. & eſt uerbum notabile.

Omne apoſtema de materia aduſta, ſicut anthrax, & carbunculus, & formica, & ſic de aliis, omnia ſunt peſſima, & mortifera. Si iſta fuerint cũ feb. rarò aliquis euadit. Et ſi fuerint

rint

nt in locis ex directo cordis, aut prope, mortale est. Et si nateria reuertatur ad interiora, mors supra pedes quiescit. De apostematibus auté in particulari loquemur inferius, secundum quòd sunt in diuersis membris, & tunc prognosticatio erit secũdum materiam apostematũ & membrorum.

Cura. Curatio apostematum in generali est hæc. In primis apponantur repercussiua, nisi aliud impediat: illud auté quod impedit, est cùm materia est uenenosa, sicut in anthrace, & similibus: secundo quando corpus est plethoricum: tertio quando apostema est in mẽbro nobili, aut uicinatur membro nobili: quarto quando apostema est criticum: quinto quando apostema est causatum per uiam cõgestionis: sexto quãdo materia est frigida & grossa. In his enim, & similibus non competunt repercussiua: aliter autem apponantur repercussiua, sed diuersimodè: quoniam frigida competunt in apostematibus cal. & calida in frigidis. Materia auté repercussiuorum potest esse aqua frigida, acetum, oleum ros. ceratum de cera infrigidata in aqua frigida, & oleo ros. & aceto, & aqua ros. lactu. portul. solatrum, coriãdrum, & similia. Repercussiua autem in materiis frigidis possunt esse, spica nar. absinth. folia caulium, nux cypressi, cum quibusdam frigidis, sicut est coriandrum, portul. rosæ & similia. In augmẽto autem ponantur repercussiua cum maturatiuis: in statu autem maturatiua. Materia autem maturatiuorum est hæc, malua, bismalua, coriandrum, axungia porc. recens, axungia gallinacea rec. oleum oliuarum, farina tritici, hordeum, frumentum, & hoc in materiis cal. In materiis autem frigidis sunt ista, apium, fœnugræcum, semen lini, ireos, radix lilij, mel, oleum antiquum, iuiubæ, caricæ, uuæ pas. liquiritia, & similia. In declinatione ponantur dissolutiua, & possunt esse chamomilla, melilotum, anthos, aqua salsa, aqua cal. cum aceto, uinum album cal. & similia.

Quibus & quando repellentia cõueniant.

Intelligendum tamen circa istam materiam secundum doctrinam Gal. 5. de simplici medicina, quòd illud quod maturat, calor naturalis est: & ideo quod cõseruat naturalé calorem, maturat: quod auté resoluit aut mortificat, non maturat: & ideo fœnugræ. quod resoluit, nõ maturat inquantũ huiusmodi. Applicatio igitur manus supra apostema, summè maturat: sed quia hoc esset difficile, applicentur ea quæ caloré cõfortant & cõseruãt. Ista sunt, farina tritici, & aqua,

& oleum. In apostematibus igitur cal. ℞. farinam tritici, & aquam, & oleum, bulliāt ad spissitudinem, & fiat emplastrum: & si esset materia frigida, addatur fermentum & sal: & ita cum diuersis proportionibus omnia apostemata poterunt maturari. Notandum etiam, quòd in omni apostemate postquam uenit ad saniem, si natura non rumpit, aperiatur cum phlebotomo, aut cum ruptorio quod fit de calce uiua & sapone iudaico. Intelligendum igitur quòd in apostematibus causatis à causis exterioribus, nisi corpus fuerit plethoricū, sufficiunt sola repercussiua: In apostematibus autem quæ proueniunt ex causis intrinsecis, non est posibile, quin sit repletio uniuersalis uel particularis. Intelligendum autem quòd apostema est in principio, cum iam apparet: sed in augmento, quando iam manifestè magnificatur, & dilatatur: status, quando amplius non magnificatur: declinatio quando manifestè incipit minui. Intelligendum quòd in apostematibus membrorum interiorum, non debent poni maturatiua: sed debet fieri phlebotomia & purgatio & resolutio.

Intelligendum etiam quòd postquam in principio applicauimus repercussiua, postea debemus trahere materiam ad oppositum: ut ponamus quòd apostema sit in dextra manu, tunc debemus pondus portare in sinistra, ut trahatur materia ad oppositum. Intelligēdum quòd in simplicibus apostematibus, simplicia debent poni, & in compositis composita: & altera pars compositionis licet non sit ita notabilis, sicut altera, non est negligenda.

Dicto de curationibus apostematum in generali, ueniamus ad particularia. Si apostema fuerit de sanguine, & uirtus sit fortis, & alia particularia conueniant, fiat phlebotomia de parte opposita: & si necessarium fuerit, postea de eodem: & si uirtus non est fortis, fiat uentosatio de parte opposita cum scarificatione, & ponantur repercussiua desuper, nisi aliud impediat. Materia autem chol. purgetur cum manna, cassiafi. & prunis, & uiolis & similibus. Et postea in utroque ponantur ista repercusiua. ℞. succi solatri, lactu. portul. uirgæ pastoris, lentiginis, muccilaginis psyllij, ana. & panni intincti desuper apponantur, & tandiu continuentur, donec locus albescat. Si autem ex nimia appositione frigidorum locus fuerit mortificatus, aut denigratus, tunc fomentetur locus cum aqua calida, aut cum aqua salsa pauca.

In augmento autem fiat tale emplaſtrum. ℞. hordeũ, coriandrum, bulliant in oleo uiol. & cera ibidem malaxetur, & deſuper apponatur, deinde ponantur maturatiua de biſmalua, & farina tritici, & oleo, & ſi uolumus reſoluere materiam ſanguineã, addamus cum illis, mel, ſuccũ apii & coriandrũ.

Curationẽ autẽ apoſtematũ frigidorũ tãgemus inferius.

De curatione eryſipelæ, anthracis, & carbunculi, & ignis ſacri. Rubrica II.

ISta enim omnia apoſtemata, ſeu puſtulæ, ſeu infectiones, conueniunt in iſtis, quia materia eſt cal. pungitiua, aduſta, dolorem introducens, & ulcerans, & quia iam trãſit & paratiſſima eſt tranſire in naturam ueneni. In his autem omnibus à principio antequam ſit facta ulceratio, ſi uideatur plus de genere cholerico, inſiſtamus plus cum infrigidatiuis: & ſi de genere ſanguineo, cum euacuatiuis. In materia igitur ſanguinea fiat phlebotomia ex parte magis proxima, ut materia uenenoſa extrahatur. Ita fiat in materia chole. ſi phlebotomia uideatur expedire, & purgetur cum caſsiafi. & manna & ſimilibus, aut cũ aqua caſei & diagrydio. In principio autem antè quàm cutis ſit ulcerata, cum in loco apparet magnus calor, & dolor, & præcedat rubedo ſiue citrinitas, infrigidetur locus cum ſpongia infuſa in aqua frigida & aceto, aut cum lactu. & portul. & nenupha. & extremitatibus uitis albæ & plantagine, & hordeo, teratur unum ex illis aut multa, & deſuper apponantur.

Et ſi timeamus quòd locus ulceretur, bulliat ſtercus uaccinum in aceto cum melle, & thure, & deſuper apponatur. Et ſi ulceratio iam facta eſt, adminiſtretur theriaca, aut mithridatium omnibus modis adminiſtrationis: & tunc nihil actu frigidum deſuper apponatur, quia frigidum uulneribus mordax, ſit igitur tepidum. Scindatur igitur malum granatum per medium, & bulliat in aceto, & poſtea teratur, & deſuper tepidum applicetur, & bolus cum aceto in circuitu. Et extunc nihil applicetur humidum, quia uulnera non curantur niſi prius deſiccentur: apponantur igitur frigida ſtyptica cum quibuſdã reſolutiuis. Materialia autem ſunt iſta, plantago, portulaca, uirga paſtoris, coriãdrum, ceruſa, bolus, acacia, opiũ, nitrum, ruta, ſal, ſulfur, nux antiqua, unctuoſa, oleũ roſ. cucumer aſininus, fel hirci, piper, panis cum multo furfure, gallæ, lentes, alumen, granata acetoſa, uua paſſa, ficus,

camphora, cera alba, uinum ponticum. Medicus igitur diligens & ſolicitus accipiat aliqua ex iſtis, aut omnia, & bulliant in aceto, & terantur, & deſuper apponantur, & remoueatur emplaſtrum ter inter diem & noctem. Sed quia iſta poſtquam uenerint ad nigredinem & eſcharam, magis curantur manu diuina, quàm humana, ideo experimẽtis utendum eſt. Accipe igitur uitellum oui crudum, & ſal tritum, & miſceantur fortiter, & deſuper apponantur: iſtud enim ualet ante ulcerationem & poſt. Secundum tale eſt, quòd accipiatur ſcabioſa, & teratur, & deſuper applicetur, & ualet ante & poſt. Tertium eſt iſtud, quòd accipiatur bruneta, & teratur, & deſuper applicetur, & ualet ante & poſt. Hoc idem facit conſolida maior, & omnes ſpecies conſolidarum. Tormentilla potata ualet multum, & ſimiliter herba tunici.

Cùm igitur adiutorio magni Dei & ſancti Antonij, igneitas iam euolauerit, inſiſtamus cum regenerantibus carnem, quæ fiunt cum maſtiche & thure, & aloë, & lithargyro, & radice ariſtolochiæ, & ſimilibus.

De curatione ulcerum ſanioſorum. Rub. III.

DIgeratur in primis materia cum oxyſaccara & ſyrupo de fumo terræ, & utatur rubea trochiſcata, & poſtea fiat phlebotomia, & remoueatur cruſtula cum dialthęa & puleon: & poſtea talis puluis apponatur. ℞. cineris uitium, & lithargyr. cadmiæ lotæ, æris uſti, aloës, aluminis, corticis maligranati, ceruſæ lotæ. ana. ʒ. 3. atramenti, tartari, calcis uiuæ, ſalis gemmæ. ana. ʒ. 1. fiat puluis, & in ulcere apponatur: uel cum cera & oleo roſ. fiat unguentum, hoc enim unguentum mortificat & curat actualiter omnia ulcera ſanioſa antiqua, quæ ſunt de difficili curabilia: & ideo curam chirurgico relinquamus, qui cum ferro & realgar repreſſo curabit, ſi Deus uoluerit.

De curatione gangrænæ & herpeſtiomeni ſiue lupi. Rubrica IIII.

INtelligendum quòd interdum corrumpitur complexio membri, & uirtus animalis ſenſibilis, deinde putrefit, & corrumpitur, & humectatur locus & profundatur. Et tunc in principio quando apparet fœditas coloris & quędam inſenſibilitas, tunc iſta accidentia appellantur nomine gangręnæ. Et quando illa accidentia iam uenerunt ad putrefactionem, & cutis ulcerationem, & maiorẽ inſenſibilitatem

& hu

& humectationẽ & uirulentiam, tunc talia accidentia possunt appellari herpestiomenus. In primis igitur rectificetur diæta, uitet igitur calida adurentia, & frigida mortificantia, & sic in regimine temperato mundificetur corpus cum phlebotomia, & pharmacia, sicut debet fieri in humoribus corruptis, postea scarificetur locus, & ponantur ibi sanguisugæ, & inungatur locus cum tali unguento. ℞. orobi, farinæ fabarum, salis communis, aristol.ro. mellis. ana. ℥.1. puluerizentur & bulliant in syrupo acetoso, donec sit in spissitudinem mellis, & illiniatur locus. Vel istud quod est probatum, & laudabile multum in gangrænis, & in omnibus dispositionibus, & cum membri complexio incipit corrumpi, & destrui, & mutari in citrinitatem, in liuorem, & uiriditatem, & in quandam fuscedinem mortificatam, sicut apparet in tibiis frequenter, & apostematibus malè curatis, ℞. olei ros. ceræ albæ. ana. ℥.6. succi fructus uuæ lupinæ, ℥.4. cerusæ, ℥.1. plumbi usti & loti, pompholygos, id est, illius fumi qui adhæret in fornacibus fabrorum ubi funduntur metalla, olibani. ana. ℥.1. Modus conficiendi est iste: liquefiat cera & oleum, & deponantur ab igne, & alia subtiliter puluerizata & cribrata simul, omnia in mortario diutius commisceas, & supradictum succum fundas, & cum sine intermissione per 5. horas fuerit agitatum, permitte coagulari, & supranatantem succum proiice, & resultat quædam confectio, si bene conficiatur, quasi esset diachylon, & semper extenditur supra alutam, & postea supra locum: & est mirabile ualde in omnibus ulceribus calidis, fraudulentis, saniosis, recentibus tantum, quoniam in antiquis oportet fortiora coniungere. Cum autem gangræna cadit in herpestiomenum, & iam incipit locus humectari & corrumpi, tunc melius est remouere quod putrefactum est cum medicinis putrefacientibus, & carnem cadere facientibus, aut cum cauterio, & similibus, quàm cum incisione. Apponatur igitur tale unguentum. ℞. radic. aristol. aluminis, floris æris, uitrioli, gallarum, æris usti, cerusæ lotæ, aloës, succi cucumeris asinini. ana. ℨ. 2. bulliant cum melle & aceto, quantum sufficit, & inungatur locus, donec appareat sana caro: & si locus esset nimis humidus, cauterizetur: & quia talia cum sunt antiquata, sunt difficilis, aut impossibilis curationis, ideo curã restauratoribus relinquamus. Vnguentum ad ulcera cal. in plus saniosa difficilis cu-

rationis corpore mundificato, ita quòd deus noluit usq; ad hunc diem melius reuelare.℞.antimonij,æris usti, lithargyri,climiæ,& marchasitæ argenti,cerusæ lotæ, balaustiæ, aluminis, sarcocollæ, corticis thuris, pompholygos, id est,illius fumi qui adhæret in fornacibus ubi funduntur metalla, ana.℥.1.conficiantur cum fæce olei antiqui & cera, quantum sufficit,fiat unguentum, istud mirabiliter desiccat sine mordicatione, & pro tanto est utile in membro sensibili, & uiro delicato. Vnguentum ad cicatrizandum, & decorandum loca sordida plena quasi humiditatibus, propter ulcera corrumpentia colorem cutis.℞.gallarum, corticis maligranati, sanguinis draconis.ana.ʒ.2.cerusæ,aloës, sarcocollæ, lithargyri,catimiæ lotæ,aluminis, æris usti abluti,myrrhæ, corticis thuris, pompholygos.ana. ʒ.5. pulucrizentur & conficiantur cum cera & oleo ros. & fiat unguentum. Considerentur igitur medicamina quæ posita sunt in hoc capitulo, quia mirabilia sunt in causis suis.

De impetigine & serpigine. *Rubr.* v.

IMpetigo & serpigo, sunt infectiones cutis de chol. subtili, mista cum hu. grosso terreo, ita quòd chol. subtilis aliquando est in plus, aliquando chol.grossa,& aliquando æqualiter. Quando est in plus de cholera, de facili curatur, quando humor grossus,plus tardè curatur: & quando æqualiter, media est curatio. Mundificetur igitur corpus in primis iuxta naturam suæ complexionis: corpore autem mũdificato,& bono regimine supposito, fiat balneum:quoniam balneum subtiliat, & aperit, & iuuat ad euacuandum hum. Impetigo recens, in primis curatur cum saliua ieiuni, si illinatur: uel fiat tale medicamen.℞.farinæ risi, milij, hordei,fabarum,lupinorum, cicerum.ana.℥.1.gallarum, ossium myrobalanorum, mell.ana.℥.ß. bulliant omnia in aceto & succo betæ usque ad spissitudinem, & illinatur locus. Si autem fuerit antiquatum, inungatur cum oleo de frumento,uel fiat tale unguentum.℞.nitri, lithargyri, stercoris fureti, foliorum agni casti, æris usti.ana. ℥. 1. uitrioli, sulfuris uiui.ana. ʒ.3. bulliant in aceto usque ad spissitudinem, & locus illinatur. Si autem adueniat pruritus & squamæ, & quasi quædam excoriatio, illinatur locus cum isto medicamine.℞.anacardi,costi,ellebori nigri,atramenti,aristoloch. combustorum. ana. ʒ.6. terantur, & cribellentur, & confician

ciantur cum aqua, aut omnia ista quæ dicta sunt conficiantur cum modica quantitate ceræ & olei, & melius adhærebit. Vnguentum mirabile ad omnes rubores, & infectiones cutis de chole. aut sanguine, aut utrisq; inficientibus cutem ubicunque fiunt. ℞. sulphuris uiui, auripigmenti rubei. ana. ℥. ij. pulucrizentur & cribellentur in ultimo, & conficiantur cum succo de fumo terræ, & si non inueniatur, cum syrupo de fumo terræ, & fiant trochisci, & desiccentur in umbra: & cum uti uolueris, distemperentur cum unguento citrino, & inungatur locus, & cum aqua furfurea calid. abluatur, & hoc fiat totiens donec curetur. Oleum de sinapi delet impetiginem, sicut oleum de frumento: hoc idem facit acetositas citri, & sinapis cum aceto, & sulphur citrinum cum aceto, & cortices mali granati. uel fiat istud, ℞. unguenti citrini, unguenti fusci, lithargyri. an. ℥. ij. misceantur.

De *formica miliari.* *Rubrica* VI.

FOrmica miliaris, est pustula parua acuti capitis, calida, aut multæ pustulæ, & uidentur ambulare, quoniam uidentur mutari, aliquando ulcerant, & aliquando non. Curantur enim sicut erysipelas, quoniam ante ulcerationem possunt apponi humida, sed postea non. In principio igitur ponantur magis frigida cum stypticis, in declinatione magis resolutiua: in medio ponatur medio modo. In principio igitur ponantur supra locum lactuca trita cum portulaca, & muccilagine psyllij, & in medio hordeum, & panis furfureus, & plantago, & cortex mali granati, & uersus finem sal, & nitrum, & ruta, & cucumer asininus, & conficiatur cum urina pueri, & succo plantaginis. Quia igitur in omnibus istis materia est uenenosa, magnum studium, & magna cautela adhibeatur, sicut in igne persico, rectè.

De *fistula.* *Rubrica* VII.

INtelligendum est, quòd ulcus concauum, sordidũ, latum interius, & strictum exterius, quod inquam modo clauditur, & modo aperitur, declarat fistulam, & per ista accidentia fistula declaratur. Digeratur igitur materria in primis cum oxymelle diuretico, & syrupo de fumo terræ, & purgetur cum hierapicra, & hiera Ruffi, & stuphetur, & utatur theriaca, & sit in bona diæta, & bono regimine. Ista passio est difficilis curationis ualde, & potissimè quando antiquatur: quoniam oportet, quòd cum nouacula, aut

caut

cauterio per omnem ambitum caro mortificata remoueatur, donec esset deuētum ad uiuam. Sed multi sunt, qui prædiligunt sic esse, quàm sic curari. Si autem fistula fuerit in carne, sanies est alba: si in osse, est sicut lotura carnis: si in neruo, est nigri coloris. Corpore igitur mundificato, elargetur uulnus cum gentiana, aut cum medulla sambuci: & postea ingenietur quomodo pulueres intromittãtur cum tenta, aut per modũ emplastri, & similiũ, ita quòd uirtus medicaminis possit uenire ad profundum, & consumere totũ, quod mortificatum est, donec appareat caro rubea sana: & postea est magna cautela adhibẽda in generatione carnis: quoniam dato quòd sit curatus, caro nõ generabitur uniformiter, & iterum in profundum sanies generabitur: quare tenta tincta in iis quæ carnem generant, continuè debet apponi, & paulatinè diminui, donec totum fuerit plenum sua carne. Hoc igitur medicamen confert in fistula. ℞. zinziberis ʒ.iij. uiridis æris ʒ.j. aloës ʒ.ij. puluerizentur fortiter, & bulliant in aceto, & addatur mellis ℥.ß. bulliant iterum, donec fiat quasi unguentum: & intingatur tenta, & fistulæ apponatur. Vel fiat per hunc modum, quoniam materialia medicaminum mortificantium sunt hæc, arist. myrrha, aloë, cerusa, lithargyrum, æs ustum, uiride æris, uitriolum, tartarum, radices ireos, radic. scolopend. cadmia, testæ ouorum combustæ in furno figuli, nitrum, spuma maris, stercus humanum combustum, argentum uiuum extinctum, limatura ferri, calx uiua, sulphur uiuum, sal armoniacum, auri pigmentum rubeum & citrinum, uitriolũ, alumen, realgar repressum, cantharides, sal, nitrũ, sapo gallicus, centaurea, orobus, ellebo. opopanax, plumbum ustũ, sal tostũ, succus tithymali, hermod. afrodil. stœchados, mel, aqua rutæ, aqua chelidoniæ, distillata per alambicum, agrimonia, acetum, axungia porcina antiqua, ista inquã sunt materialia, cum quibus omnia ulcera fraudulenta, sordida possunt curari, cum curabilia sunt. Intelligendum, quòd nec in his nec in aliis multis pono nutritiuũ, neq; eligo ex materialibus, quæ magis propria, & quę minus, nec in multis pono doses. Cuius ratio est, quoniã hic ponitur ars & doctrina, & multa relinquũtur medico particulariter operanti: quoniã in particularibus est magna diuersitas: quoniam aliquando passio est noua, aliquãdo antiqua: aliquãdo est in superficie, aliquando in profundo: aliquando in membro nobili uel

iuxta,

iuxta, etiam aliquando in ignobili, aliquando in carne, aliquando in neruo, aliquando in osse. Et secũdum hoc omnia oportet medicamina diuersificari. Præterea quædam sunt medicamina debilis uirtutis, & quædam uirtutis fortis, & quædam magni iuuamenti, & quædam parui, & secundum hoc diuersificãtur doses. Comparetur igitur unum alteri, & accipiantur aliqua ex istis, & conficiantur, & fistulæ, ut dictum est, applicentur. Quando autem fistula antiqua est in profundo, fiat talis aqua. ℞. salis armoniaci, uitrioli, auripig. rubei & citrini, uiridis æris, ana. puluerizentur & ponantur in alambico de uitro bene lutato, & fiat lentus ignis, & prima aqua abiiciatur donec alambicum fiat rubeum, & seruetur in uase uitreo obturato, aliter exhalaret: tantæ uirtutis est ista aqua, quòd ossa penetraret, & omnia metalla, & in omni concaua fistula ponatur una modica gutta, statim cauterizat sicut ignis, & remoueatur arsura, & dolor cum albumine oui aut butyro: & adhibeatur cautela quæ dicta est in generatione carnis, quia uerè ista aqua omnẽ fistulam mortificat, sed in ponendo adhibeatur cautela, quia in ultimo fortitudinis est. Sed pro timidis & pueris, fiant ista multum iuuantia. ℞. foliorum rutæ, chelidoniæ, foliorum agrimoniæ, ana. & ponantur integra in aqua uitæ, hoc est in uino albo distillato per alambicum, & una gutta in fistula distilletur. Vel fiat talis potio, quæ curat omnem fistulam à principio. ℞. agrimoniæ, foliorum oliuæ, ceterac. ana M.j. scindantur minutissimè, & ponantur in uino albo, & quotidie in aurora potetur scyphus unus, & continuetur donec curetur. radix ellebori posita in fistulam curat eam. Scolopendria collecta cum oratione dominica, & portata ad collum, curat fistulam. Intelligengum quòd experimentum est multum utile, postquam lux rationis præcessit: & quia omnia materialia quæ dicta sunt, sunt abstersiua & mundificatiua: & ex illis quæ dicta sunt, sunt quædam fortissima, & quædam debilia, & quædam mediocria: ideo experimentator debet accipere aliqua ex fortissimis in parua quantitate, & multa de debilibus, & in magna quantitate, & quædam de mediocribus, & in modica quantitate, & componat, & utatur eis modo per modum pilularum, modo per modum unguenti, modo per uiam emplastri, modo per uiam aquæ distillatæ, seu infusæ: quia etsi non prosunt singula, multa iuuant. Inferius

ferius dicemus aliud de fiſtula, capitulo de ægritudinibus in lacrymali. & quia hæc paſſio difficillima eſt ad curandum, poſtquam antiquata eſt, reſtauratoribus relinquamus.

De cancro. *Rubrica* VIII.

CAncer eſt apoſtema melancholicum de melancholia aduſta: & eſt à principio paruæ quantitatis ad modum fabæ, durum, rotũdum, fuſci coloris, cum paruo calore, cum magno dolore aliquando, aliquando cum paruo, aliquando non ulcerat, & aliquando ulcerat, & hoc eſt cùm melancholia generata eſt ex aduſtione ſanguinis, aut choleræ purę ſolius. Et dicitur cancer, propter triplicem proprietatem. Primo, quia habet figuram rotundam, ſicut cancer. Secundo, quia ſicut cancer firmiter tenet quod tenet, cum cibum uenatur, ita iſta paſſio fortiter adhæret. Tertio, quia ſicut cancer habet multas tibias, & longas & tortuoſas, ita iſta paſſio habet multas uenas, & diuerſas repletas circumquaque ſanguine melancholico.

Signa. Cancer autem diſcernitur ſic, quia corrodit circumquaq; ſine cauernis, & calloſitate & duritie labiorũ, cum rubore & calore à principio, ſed cum inueteratur, liuet, & uiret & fuſceſcit, à principio autem difficilis cognitionis eſt ualde.

Prognoſtic. Cancer autem aut eſt recens, & tunc eſt curabilis: aut eſt antiquus, & tunc non curatur. Cancer aut eſt exterius apparens, & tunc curatur: aut eſt interius, & tunc non curatur. Et pro tanto dicebat illa ſententia altiſſima Hippo. Quibuſcunque cancri abſconditi ſunt, &c. Et forte intellexit de curatione per inciſionem.

Curatio. Ad curam igitur poſſibilem intendamus. In primis ſi indiget, fiat phlebotomia, poſtea curetur cum epithymo, & aqua caſei, uel hiera Ruffi: ſi eſt fortis, cibetur cum cibis frigidis & humidis, ſicut eſt aqua hordei, piſces ſquamoſi de aquis mundis, & uitella ouorum mollia, atriplices, borago, & crocus competunt, & lac uaccinum ebutyratum, & alia ſimilia. Si igitur locus ſit talis, quòd poſſit incidi, ſicut in mamilla, & ſimilibus, incidatur omnino totus locus, & cauterizetur, & permittatur fluere multus ſanguis, hoc tamen fiat cum magna cautela. Cauterium etiam fiat cum magna cautela, quoniam periculoſum eſt. Apponantur igitur medicamina abſterſiua ſine mordicatione. ℞. tutiæ lotæ, plumbi aduſti & abluti, & corticis malorum gran. coriandri,

aloës

aloës ablutæ, boli armenici. ana ʒ.j. conficiantur cũ oleo rof. & cera quantum sufficit, & fiat unguentum. Et si locus esset multum calidus, tunc agresta, & coriandrum, & muccilago psyllij desuper applicetur. Succus chelidoniæ, succus foliorũ oliuæ curant cancrum in principio, & in gingiuis, & in summitatibus mamillarum. Ceterac potatum curat proculdubio cancrum. Si autem magis particulariter uolueris procedere, digeratur materia sic. ℞. succi borag. succi fumi terræ, succi scabiosæ, ana lib. ß. endiuiæ, scariolæ, ana ℥.ij. epithymi, cuscutæ, foliorum senæ. ana ℥.iij. uini malorum grana. ℥.iiij. panis zucca. lib.j. fiat syrupus. Materia digesta purgetur sic, ℞. oxylaxati. electua. de succo rosa. hieræ Ruffi. ana ʒ.ij. misceantur, postea stuphetur in prædictis herbis, & postea dentur duæ partes rubeæ trochiscatæ, & tertia theriacæ. Postea infrigidetur locus cum his. ℞. succi plantaginis, succi coriandri, succi portula. succi uermicularis. ana ℥.iij. aceti albi, olei rosa. aquæ rosa. seri caprini. ana ℥.iiij. bulliant una inundatione, & panni intincti tepidi desuper apponantnr, & deinde desiccetur, & talis puluis desuper apponatur. ℞. hæmatites, coralli, cadmiæ argenteæ, & aureæ lotarum, fuliginis, telæ araneæ, plumbi usti & loti, spodij, ossium myrobala. citri. fiat pul. uel cum oleo rosa. & cera, fiat unguentum, & abluatur locus quotidie cum sero caprino, aceto albo, & aqua rosa. tepidis. uel fiat sic. ℞. filtri blaui, stercoris columbini, corticis maligran. gallarum, adurantur supra testam, & puluerizentur, & puluis supra locum canceratum apponatur. Si au tem cancer esset inueteratus, oportet fortiora medicamina adhibere. Addãtur igitur cum fortiori medicamine, uel cum isto, sed in parua quantitate. ℞. radic. aristolo. rotun. aloës, myrrhæ, nitri, uitrioli, tartari, atramenti, utriusque auripig. gallarum, &c. & abluatur locus cum decoctione istarum her barum. ℞. boraginis, scabiosæ, fumi terræ, lapatij acuti, centaureæ, bulliant in sero caprino in plus, & aceto, & uino alb. in minus, & semper abstergatur locus, & desiccetur cum panno lineo antiquo mundo. Sed quia ista passio est difficilis curationis, aut impossibilis, postquam est in interioribus, aut postquam antiquatur, ideo deinceps restauratoribus relinquamus.

Clarificatio. Notandum est hîc, quòd in omni apostemate est triplex morbus, morbus cõsimilis, morbus officialis, & morbus cõ-

munis

munis: consimilis, ratione malæ complexionis: officialis, ratione tumoris: sed communis, ratione solutionis continuitatis. Attamen intelligendum, quòd morbus consimilis est ibi morbus per se: officialis, & communis sunt morbi per accidens: quoniam prius læditur membrum ratione malæ complexionis, quàm ex aliis, sicut declarauimus in de morbo & accidenti. Secundo notãdum, quòd nullum apostema fit ex spiritu. Si aliquis diceret Gale. dixisse quòd sic: dico quòd per spiritum intellexit uentum, ut in tympanite. Tertio notandum, quòd nullum apostema fit sine materia, cum sit ibi tumor, quoniam aut est humor, aut uentus, aut aquositas. Quarto intelligendum, quòd cum interius digerimus, modo digerimus & alteramus, modo cũ calidis, modo cum frigidis, modo cum siccis, modo cum humi. quoniam quando apostema est exterius, digerimus & maturamus semper cum calidis, & humidis temperatè digerimus teste Gal. 5. de simplici medicina. Dico quòd cum intus digerimus, ad hoc facimus ut expellamus, & ideo semper fit cum cõtrariis: extra autem propriè intendimus maturare, & istud fit cum iis quæ conseruant calidum naturale, & talia sunt calid. & humida temperata: tamen in apostematibus calidis uergunt ad frigiditatem, & in frigidis ad caliditatem, & ita de aliis. Quinto notandum circa impetiginem, quoniam licet balneum aquæ dulcis non competit in lepra, sicut dicetur inferius, nihilominus bene competeret in impetigine & serpigine: quoniam lepræ materia est profunda, & incinerata: & ideo balneum aquæ dulcis non sufficeret, sed impetiginis & serpiginis materia est magis in exterioribus, & non est nisi semiadusta, & pro tanto per balneum aquæ dul. bene potest euaporari. Et pro tanto intelligendum ut dictum est, quoniam impetigo & serpigo sunt de materia subtili mista cum grossa: & quando plus abundat subtilis materia, dicitur impetigo, quasi scabies impetuosa, & quia uelocius mouetur, & occupat maiorem locum. Si autem plus abundet materia grossa, tunc dicitur serpigo: & quando æqualiter, tunc dicetur serpigo miliaris uel serpigo granosa. Aliquando ista sunt cum calore & ardore, & ulcere & sanie, & aliquando non, ita quòd impetigo magis uergit ad ruborem, & serpigo ad nigredinem, & ita medicamina aliquo modo sunt diuersificanda. Sexto notandum, quòd frumentum debet poni inter

Differentia impetiginis & serpiginis.

lami

ıminas ferreas candentes,& quod eliquat, eſt oleum eius,
ɛ iſtud oleum licet ſit cal.tamen mirabilem proprietatẽ ha
ıet contra impetiginem ,& ſerpiginem, & ſimiles infectio-
ıes,quoniam ſatis uelociter totũ delet. Septimo notandũ,
ıuòd impetigo, & ſerpigo poſſunt cauſari ex cho.& melan-
holia:& ex melancholia inquã in naturali cauſata per uiam
ıduſtionis choleræ , uel ſanguinis : & hæc aduſtio non eſt
ompleta,ſed mediata : & quia materia in parte eſt ſubtilis,
deo expãditur ad cutem:& quia partim groſſa, ideo rema-
ıet iuxta cutem. Octauo notandũ, quòd comedentes pa-
ıem ratatum, incurrũt impetiginem, & ſerpiginem ratione
nfectionis,cùm mures habeant aliquã naturã uenenoſam:
deo etiam pauperibus talis panis non eſt dandus. Nono
ıduertendum,quoniam licet impetigo,& ſerpigo ſint extra
ıenas , nihilominus bene poteſt competere phlebotomia
ɔropter materiã exiſtentem in uenis. Decimo intelligen-
dũ, quòd in impetigine & ſerpigine non competunt frigida
epercuſſiua , niſi eſſent miſta cum quibuſdam reſolutiuis.

Vndecimo intelligendum contra carbunculum,quòd ali-
qui apponunt in curatione frumentum maſticatum , & fer-
mentum,& ſal,& ſimilia cal.& tamen carbũculus eſt de ma-
teria cal. Dico quòd carbunculus eſt de ſanguine, & chole.
aduſtis & incenſis , ita quòd plus dominatur ſang.& dicitur
carbunculus, ut dictum eſt, à carbone uiuo : quoniam ſicut
carbo calet & rubet,ita iſtud apoſtema : & ideo in principio
fiat phlebotomia ex eadem parte:& in circuitu apoſtematis
ponãtur frigida, & deſuper apponatur frumentum maſtica-
tum , quia maturat & attrahit temperatè : & magis ratione
maſticationis apponatur fermentum , quia habet duplicem
naturam cali.& fri. & ſal.quia calefacit, attrahit, reſoluit, &
cõfortat ratione ſtypticitatis.Poſtquam autem uenit ad ru-
pturam,tunc apponantur reſolutiua, ut non conuertatur in
anthracem,aut ſacrum ignem:aſpergatur igitur aqua cal.cũ
modico ſale,& ponãtur ibi uentoſæ & ſimilia,quæ dicta ſunt
ſuperius. Duodecimo notandum circa carbunculum, ſicut
frequẽter dictum eſt,quòd in carbũculo, nec in aliquo apo-
ſtemate uenenoſo,non competũt repercuſſiua,& tamen au
tores iubent apponere frigida. Dico quòd uerum eſt : quia
materia uenenoſa curreret ad cor,& ad uiſcera:quòd autem
apponantur frigida,hoc non ſuprà,ſed in circuitu. Præterea

si apponãtur frigida, hoc nõ est ut repercutiãt, sed ut ardorem mitigent, propterea semper admisceantur styptica, ut confortent. Postea superapponantur resolutiua, ut non penetrent, quæ quidem actu tepida, ut nõ repercutiant, sed ut ardorem refrenent. Præterea illa frigida post ulcerationem non sint humida, sed sicca, ut mundificent. Et iuxta hoc intelligendum quòd maturatiua nec cal. nec frigida, nõ cõpetunt in carbũculo, sed magis resolutiua & euaporatiua, ideo nõ debẽt esse ita ca. quòd adurant. Vltimo notandũ de cancro, quòd in sui nouitate potest curari: sed cum antiquatus est non, & potissimè in interioribus, & ideo dicebat Hippo. Quibuscunque cancri sunt absconditi &c.

De uerrucis, porris, acrochordonibus & lupijs. CAP. XX.

ISta sunt peccata officialia in numero addito. Verruca autem est caro dura, & spissa per totum corpus nata, maximè in pedibus & manibus, de materia phlegmatica & melãcholica. Idem sunt porri, nisi ꝙ porri sunt uerrucæ minutim fixæ ad modum porrorũ habentium multas barbas, & hoc est propter maius dominium melancholiæ siccæ & terreæ. Acrochordones, sunt quædam excrescentiæ ad modũ capitis uberũ, molles, pẽdentes, de materia phlegmatica. Lupiæ sunt quædã quæ generãtur in palpebris, & in aliis partibus corporis, de materia phlegmatica: & differunt à scrophis & glãdulis, quia scrophę & glãdulæ sunt magis intus in poris, & carne circũuolutæ folliculo: aliæ autem sunt magis extra.

Cura. Curatio uerrucarũ est abstinere ab omnibus melancholicis: deinde ꝙ frequẽter scarificẽtur unguibus, ut sanguis effluat, & quòd apponatur lac ficus frequẽter, & proculdubio curat, aut quòd ligẽtur uerrucæ cum setis equi, uel ꝙ pistentur ista, lac tithymali, auripigm. & pasta, & fiat capsula, & desuper apponatur. Vel fiant ista, ℞. uiridis æris, auripigmen. & pulpæ colocynthidis, salis armoniaci. ana ℥. j. & pistentur cũ lacte tithymali & cera, & fiat capsula, uel quòd radatur cum nouacula, & dimittatur fortiter exsanguinari, & postea proiiciatur desuper lac ficus, aut lac tithymali, aut puluis lithargyri & auripigm. distemperatus cum forti aceto. Lupia autem & acrochordones omnino abscindãtur: sed lupia seu nodus qui est in palpebra, & apparet in interiori palpebræ, debet abscindi uel remoueri, uel in istis excrescentiis fiant ista, terãtur allia cũ sale, & desuper apponãtur, & remoueãtur

ur ter inter diem & noctem,& cõtinuentur usq; ad nouem dies, & ꝙ talia cum lamina plumbea fortiter cõprimantur.

Si aliquis dubitaret, quomodo competunt sicca, nónne talia indurant,& materia est dura? Dico quòd sicca, styptica,& frigida indurant:sed hic ponuntur sicca, quæ resoluũt, sicut acetum, aut sicca quę consumunt,euaporant,eradicãt, rumpunt, & cauterizant, sicut auripigmentum,& similia talia competunt. *Clarificatio.*

Secundo notandũ, ꝙ huiusmodi excrescẽtiæ nõ possunt causari de cho. quoniã chol. euaporat & euanescit,& nõ potest deuenire ad tantã conglobationẽ:fiunt igitur de phlegmate uitreo caseato cõglobato aut gypseo, aut melãcholia.

Tertio aduertendum, utrum una magna scrophula, seu uerruca possit generare multas paruas, cum extra se nihil emittant in generato. Dico quòd magna uerruca multum attrahit de sanguine melãcholico, quo attracto, multę aliæ paruæ hinc inde generantur,& ita de scrophulis.

Quarto intelligendũ ꝙ licet sanguis pedum,& manuũ sit subtilis, nihilominus plures generãtur uerrucę in illis partibus, quàm in aliis: nõ ꝙ ex illo sanguine subtili generẽtur, sed quia uirtus mundificatiua mittit superflua ad extrema.

Quinto notandum, quoniam licet in his inquantum huiusmodi non competat phlebotomia, tamen quantum est ex uniuersali purgatione potest competere.

De apostematibus frigidis, continens Rubricas quatuor. CAP. XXI.

De apostematibus phlegmaticis exituralibus. Rub. I.

APostematũ quædã sunt cal.& quædã frigida:& ideo postquã determinatũ est de apostematib. ca. secũdũ omnẽ sui ambitũ, hìc agitur de frigi. Apostemata aũt frigida, quędã sunt de phlegmate, quædã de melãcholia, quædã de aquositate, quædã de uẽtositate. Illa autẽ quę sunt de phlegmate, quędã sunt mollia, humida, tractabilia & sine calore,& quędam sunt solida & dura, quanto duriora, tanto frigidiora.

Supposito quòd uniuersalia præcesserunt, sicut est bona diæta,& bonum regimẽ,& quòd materia sit digesta,& euacuata, & ita de aliis, sicut decet per ordinem, ad regimen particulare ueniamus. Repercutiatur igitur in primis *Cura.*

materia cum ſiccis & reſolutiuis. Accipe igitur lixiuium, & reſoluatur ibi nitrum & acetum, & tunc ſpongia noua intingatur, aut pãnus lineus, aut lana, aut filtrum, aut pannus de bombace, & fomentetur locus, & deſuper etiam apponantur, & iſta continuentur, & quotidie augmententur, & fiat poſtea fortis fricatio in loco.

Quando autem uidemus, quòd apoſtema non eſt reſolutum, & accedit ad ſtatum, & incipit maturari, tunc iuuemus naturam ſic. ℞. radicem lilij, fœnugræci, ſe. lini. ana. ℥. j. bulliant in aqua, & fortiter conterantur, & miſceantur cum fermento, & fiat emplaſtrum. In declinatione autem, apponantur olea cal. reſolutiua, ſicut eſt oleum laurinum, oleum de ſpica nardi, & ſimilium, uel quòd in prædicta decoctione quæ fit in principio, addatur ſulphur extinctum, & oleum roſaceum, & ſal, & fiat fomentatio, & ſpõgia intincta ponatur deſuper. Si autem conqueritur de magno dolore, pro tanto quia apoſtema erat in membro neruoſo, aut chorda, tunc accipe lanam ſuccidam, & uinum coctum, quod appellatur ſapa, & modicum de ſpica nardi, & chamomilla, & melilotum, & fiat fomentatio, & lana deſuper apponatur.

De *glandulis, nodis & ſcrophulis.* *Rubrica* II.

ISta apoſtemata cauſantur de phlegmate caſeato, duro & congelato, quorum cura triplex eſt. Primo comprimatur fortiter & fricetur, uel accipiatur tabula plumbea ſolida, & locus fortiter comprimatur cum tabula, & ligetur deſuper, & ſit totum ſtudium in fortiter comprimendo. Secundo poteſt curari cum medicinis cauterizantibus. ℞. ellebori nigri, auripigmenti rubei, uiridis æris, calcis uiuæ, atramenti, ſulphuris uiui, ana ʒ. j. lithargyri, æris uſti, ana ʒ. iiij. conficiantur cum oleo roſ. & fiat unguẽtum cum cera, aut fiat emplaſtrum cum galbano & bdellio mollificatis in uino. Tertio curatur ſic, extendatur cutis ex utroque latere, & ſcindatur, & diſcarnetur undique, & extrahatur tota burſicula ubi iſta continentur, deinde curẽtur ſicut uulnera. Sit tamen duplex cautela, ſcilicet quòd nihil remaneat de burſicula, quia iterum reueniret. Secunda ſit, quòd cùm iſta ſunt proxima neruis & chordis, quòd illa non lædantur.

Curatio.

Scrophulæ generantur ex phlegmate uitreo, & melancholia, & aſſimilantur nodis, & generantur utplurimùm in carne molli, & ideo multiplicantur in collo & axillis: rarò

inuenitur sola, sed sunt multæ: aliquando est una grossa magna, aliquãdo coadunãtur nodi multi, & uidetur esse racemus suspẽsus: salubres sunt in pueris, grauiores in iuuenib⁹.

In primis subtilietur regimen, uitet repletionem cibi, & potus, & potissimè repletionem nauseatiuam, & omnia illa uitet quæ replent caput uaporibus, sicut sunt allia, cæpę, uinum forte, uociferatio, ira, solicitudo, & tenere caput inclinatum, & multa consimilia. In primis fiat phlebotomia, si particularia conueniunt, digeratur materia cum oxymelle diuretico, & euacuetur cum diaturbith. ℞. turbith ʒ. x. zinzi. ʒ. v. zuc. q. ß. ad condiendum, & utatur eo donec materia grossa phlegmatica antecedens fuerit sufficienter euacuata, postea resoluamus: quoniam repercussiua non competunt hîc, nec in magnis scrophulis competit ferrum, ut dicit Auicen. Illud autem quod sufficienter resoluit, est apostolicon, & diachylon. Materialia autem medicaminum resoluentium scrophulas sunt ista simplicia, radix lilij, stercus caprarum, radix cucumeris asinini, ficus qui ceciderunt ante maturitatem cum sunt albæ, farina fabarum, amygdala amara, radix colocynthidis, alumen, sinapis, semen urticæ, sulphur, spuma maris, aristol. scilla, fœnugræ. calx, nasturtium, stercus columbinum, orobus, nitrum, mel, & ista gummi, bdellium, armoniacum, galbanum, pix naualis, resina, & huiusmodi similia. Tunc medicus accipiat unum ex illis, uel plura, aut omnia, & conficiatur cum aceto & oleo antiquo, & potest facere unguentum, aut emplastrum cum gummis in maiori portione.

Dicitur etiam quòd serpens ponatur in olla, & lutetur, & in furno decoquatur, & caro cum aceto, & melle fortiter commisceatur, & locus illinatur. Si autem cum illis fuerit magnus calor in scrophulis, addatur magna quantitas coriandri cum prædictis medicaminibus: finaliter oportet recurrere ad manum chirurgicam, sed caueat sibi restaurator in uenis & arteriis & neruis, etsi nõ uadamus ad reges, quia reges consueuerunt curare solo tactu, potissimè serenissimus Rex Frãcorum, & ideo morbus regius appellatur. Aliqui sunt timidi, & timent incisionem, & longitudinem uiarum, in talibus rumpatur locus cum cantharidibus & sepo hircino: sed quia ista cura est turpis, & difficilis, totaliter restauratoribus derelinquo.

De apostematibus duris, & lapideis. *Rubrica* III.

ISta apostemata causantur ex materia phlegmatica aut melancholica, aut utrisque, & pro tanto uergunt ad plumbeitatem, si sint de melancholia: & ad colorem cutis naturalis, si sint de phlegmate: & medio modo, quando compositio est media, & callus & durities & similia cõsueuerunt generari in iũcturis, & potissimè in pedibus, ita quòd frequẽter impediunt gressum: & ideo talia sunt abscindenda, & curanda, quia frequenter cadunt in cancrũ. In apostematibus igitur duris cauendũ, ut nõ ponantur fortiter exiccãtia, nec fortiter resoluentia, quia maior fieret induratio: ponãtur igitur lenitiua cũ resoluẽtibus. Caueatur igitur à sale, quòd ibi non apponatur in axũgiis: & caueatur acetũ, quòd apponatur in parua quãtitate, quando locus est neruosus: in carnoso autẽ plus potest apponi, & etiam in principio plus debemus uitare acetum quàm in fine. In primis igitur supposito bono regimine, in sex rebus non naturalibus, & in illis quæ reducuntur ad illa, sicut est balneum, fricatio & similia: accipe lapidem molarem cãdentem, aut marchasitam, & aspergatur aceto, & suffumigetur locus, donec sudet.

Materialia autẽ unguẽtorum, & emplastrorũ quæ huiusmodi materias duras resoluũt, & mollificant sunt ista, axungia gallinæ, & anatis, & uulpis, & lupi, & leonis, & uulturis, & aquilæ, & medulla uituli, & cerui, & taliũ consimilium, sicut fœnugræcum, & semen lini, & ista gummi, opoponacũ, galbanum, serapinum, bdellium, styrax, calamita, masticһe, ladanum, pix naualis. Et de omnibus istis quanto recẽtiora, tanto meliora. Gummi temperẽtur in aceto aut fæce eius, quando est in loco neruoso, & fiat cõpositio ex uno aut ex multis, secundũ ꝙ uidebitur expedire: uel per modũ olei, & unguenti uel emplastri, quod tuæ industriæ derelinquo.

De scrophulis clarificatio. *Rubrica* IIII.

INtelligendum quòd scrophulæ non multiplicantur in neruis, nec in carne dura, licet habeant maiorem conuenientiam cum eis, pro tanto quia non generantur per uiam congestionis, sed per uiam deriuationis, & cũ hoc illa membra nõ sunt parata ad receptionem materiæ propter soliditatem, quia caro mollis est rara & spongiosa, & ideo de facili recipit superfluitates, & pro tanto multiplicantur plus in collo & axillis, & quia caro mollis, & quia emunctoria.

Secundo notandum, quòd licet senes abundent magis in materia phlegmatica accidentaliter, & melancholica naturaliter, & cum hoc licet sint magis debiles naturaliter quàm pueri, tamē magis multiplicātur scrophulæ in pueris: & quia sunt magis gulosi & peioris regiminis cōmuniter, & membra sunt magis parata ratione raritatis: senes autem ut plurimum sunt melioris regiminis, & membra sunt solida, & non recipiunt ita superfluitates: quare scrophulæ magis multiplicantur in pueris, quàm in senibus.

Tertio considerandū, quòd scrophulæ sunt plures quàm uerrucæ, & glādulæ, quia materia est peior, & ideo plus multiplicat sibi simile. Vel posses dicere, ꝙ nihil aliud est scrophula quàm glandula multiplicata: unde quādo uidemus unam solam, glandulā appellamus: quādo autē multas, scrophulas.

Quarto intelligendum, quòd repercussiua non competunt in scrophulis, nec in consimilibus apostematibus duris: cuius ratio est, quoniam materia est ita grossa & compacta, quòd non posset retrocedere: nec etiam competit scarificatio, quia ratiōe doloris magis traheretur materia ad locum: sed ratione uomitus bene competit, & licet non euacuet materiam coniunctam, antecedentem tamen euacuat.

Vltimo possumus hoc addere, posset aliquis dubitare de ordine nostrarum receptarum, quare aliquando ponimus materialia, & non ponimus doses. Dico quòd hîc traditur doctrina operandi, sed modum operandi particularem propter conuenientiam & disconuenientiam particularium, oportet frequenter mutare, addere, & diminuere, sicut dictū est superius, cum loquebamur de fistula. Et ideo hic possumus ponere canonem elec. Mesuæ, quando aliqua simplex medicina est fortis uirtutis, tunc debemus apponere in parua quantitate, quia timemus effectum eius nimium, sicut in scāmonea, & elleboro & pulpa colocynthidis, & ita possumus intelligere in alterantibus. Si autem sint debilis uirtutis, debemus apponere in magna quantitate: quoniam aliter non haberet effectum, sicut in cassiafi. & similibus, & ita in alterantibus. Si autem res fuerit magni iuuamenti, debemus in magna quantitate apponere, sicut esset peonia, ruta, hyssopus in epilepsia. Si autem sit debilis iuuamēti, debemus apponere in parua quantitate, sicut esset endiuia aquatica in febre cholerica. Cōsideremus igitur, si res magni iuuamēti,

& paruæ uirtutis conueniant, debemus apponere multum ualde, quia utraq; cõuenit. Si autẽ esset iuuamentũ magnũ, & uirtus fortis, apponamus in quantitate mediocri, & quia alter pręcipit, & alter negat. Si autem fuerit magnę uirtutis, & parui iuuamenti, ponamus mediocriter: quoniam parum apponemus ratione iuuamẽti: sed quia uirtus est debilis, nõ haberet effectũ, si quãtitias esset parua: sit igitur mediocris. Et ita diligens medicus poterit se aliquo modo informare.

De *lepra*. CAP. XXII.

LEpra est morbus consimilis corrumpens figuram, & formam, & compositionem membrorum, & finaliter soluens continuum, proueniens de materia melancholica sparsa ad totum corpus. Intelligendum est, quòd materia melancholica, aut spargitur ad totum corpus, aut ad partem: si ad totum, aut putrefit, aut non: si putrefiat, tum generatur febris melancholica. Si non putrefiat, tunc aut mittitur ad carnem, aut cutem: si ad carnem, generat lepram: si ad cutẽ, morpheam. Si autem ad partem mittatur, ubi adunatur, ut quasi extra cutem, & nõ aduratur, tunc generat uerrucas & nodos. Si autem subtus carnem magis, & non aduratur, tũc generat sclirosim & duritiem. Si autem aduratur, aut materia est grossa, aut subtilis: si grossa, sic generat cancrum: si subtilis, sic generat herpestiomenum: & ita herpestiomenus potest generari ex melancholia adusta, & ex adustione humorum calidorum, ut superius dictũ est. Ex his patet, quòd lepra per se est morbus consimilis, seu accidens morbi consimilis: quia utrunque potest dici suo modo loquendi, sicut manifestabitur inferius. Et ita in lepra est triplex morbus, consimilis, officialis, & communis. Consimilis, est propter malam complexionem frigidam & siccam, quæ est causa immediata, & per se, quare errat uirtus asimilatiua. & pro tanto dicebat Gale. 6. de morbo, quòd lepra est error nimius uirtutis asimilatiuæ in carne. Et ideo dicit Gale. in de uirtutibus naturalibus, quòd cum uirtus digestiua errat in disseminando, tunc causatur hectica: & quando errat in asimilando, tunc causatur lepra: & quando in uniendo, hydropisis. Mala igitur complexio frigida & sicca existens in carne, propter materiam melancholicam non potest hanc materiam corruptam & ineptam asimilare carni, ita quòd sit rubea, & caro uera, sed generat carnem phlegmaticam,

qua

quasi separatam, granulosam, & ita generatur lepra. Patet igitur, quòd lepra est morbus consimilis, & est etiam morbus officialis propter corruptionem figuræ: quoniam tanta est malitia complexionis, quòd etiam figuram corrumpit: imò corruptio formæ & figuræ sua differentia constitutiua, sicut patebit inferius. Est etiam morbus communis, quia finaliter soluitur continuum, nisi præueniat mors.

Bene igitur proponebatur in notificatione, quòd lepra est morbus consimilis, corrumpens formam, figuram & cõpositionem mẽbrorum, & finaliter soluens continuũ prouenienz de materia melancholica sparsa ad totum corpus. Lepra igitur est error nimius uirtutis asßimilatiuæ in carne.

Causa.

Lepra enim aut introducitur ab utero, aut post. Si ab utero, hoc est quia generatus est in tempore menstruorum, aut quia est filius leprosi, aut quia leprosus cõcubuit cũ muliere prægnãte, & ita baccalarius erit leprosus, & ex his corruptionibus magis adueniẽtibus cõceptui generatur lepra. Si post uterũ, hoc potest esse, quia aër est malus, corruptus, pestilẽtialis, aut quia continuauit cibaria melancholica, sicut sunt lentes & alia legumina: & carnes melancholicas, sicut sunt uulpes, ursi, apri, lepores: & quadrupedalia, sicut sunt asini, & similia. Et in quibusdã regionibus omnia talia feralia comeduntur: & prouenit etiam ex nimia confabulatione cum leprosis, & ex coitu cũ leprosa, & qui iacet cum muliere cum qua iacuit leprosus, semine adhuc in matrice existente: quoniam ex coitu cum leproso mulier non inficitur, nisi nimis continuaret, propter densitatem matricis: & si sanus iacet cũ muliere cum qua iacuit leprosus, semine adhuc in matrice existẽte, necessariò erit leprosus: quia pori sunt rari in masculo, & infectio statim transit ad totum corpus, quare mirabilisimè est cauendũ. & si aliqua opportunitas aut malitia cogeret, ingenietur quòd semen exeat matricẽ, saltando, sternutando, balneando, & matricem cum aquis mũdificatiuis abstergendo, & quòd etiam præcedat lõgum tempus quãtum erit possibile. Et multi alii modi sunt quos non oportet narrare in expellendo semen receptum: sin autem, paret se ad cucurbitam, & stellas, & ad opprobrium sempiternum.

Historia.

Cauere debet sibi quilibet, quòd non iaceat cum leprosa muliere, & dicam quod accidit. Quædam comitissa uenit leprosa ad Montempessulanum, & erat in fine in cura mea,

& quidam Baccalarius in medicina ministrabat ei, & iacuit cum ea, & impraegnauit eam, & perfectissimè leprosus factus est. Igitur *felix quem faciunt aliena pericula cautum.* Comedere etiam lac & pisces in eadem mensa inducit lepram: repletio etiam nauseatiua, ex cibis calidis sanguinem adurentibus, aut ex frigidis & siccis melancholicis, ut dictum est. Homines igitur cholerici extenuati, multum calidi, adusti, & habẽtes hepar calidum, caueant sibi, quia ipsi sunt in media uia: licet enim causa immediata lepræ sit materia melancholica, & mala complexio frigida & sicca, & sic non sit nisi una species: tamen considerando causas antecedentes sunt quatuor, quoniam aliquando aduritur cholera, & transit in melancholiam, & generatur lepra quæ appellatur leonina, quæ citissimè uenit ad augmentum: & quando aduritur sanguis generatur alopecia, & est saluior inter omnes: & post eam cholerica à principio citius curatur, & aduritur melancholia, & causat elephantiam, & tardius uenit ad augmentum, & tardius curatur, & aduritur phlegma, & causat tyriam, & habet se medio modo inter ista.

Lepra leonina.

Alopecia est species lepra.

Tyria Arab. est ophiasis Græcorum.

Signa infallibilia sunt ista, depilatio superciliorũ & grossities eorum, rotunditas oculorũ, dilatatio nariũ exterius, & coarctatio interius cum difficultate anhelitus, & quasi si cũ naribus loqueretur, & color faciei lucidus, uergens ad fuscedinem mortificatam, & terribilis aspectus faciei cum fixo intuitu, & cum gracilitate contractione pulparum aurium. Et per unum signũ non debemus iudicare: quia frequẽter sunt æquiuoca, sed duo uel tria: tamẽ sunt certiora, & sunt multa alia, sicut sunt pustulæ, & excrescentię, & cõsumptio musculorum, & potissimè illius qui est inter pollicem & indicẽ, & insensibilitas extremitatũ, & scissuræ & infectiones cutis: & sanguis cũ est ablut⁹ sicut decet, habet contẽta nigra, terrea aspera, arenosa, & multa alia ualde quæ ponũt autores: mihi tamen sufficiunt illa quæ in facie inuenta sunt, sicut clarificabitur in clarificatione dictorum. Ista autem sunt signa detecta, manifesta, quibus apparẽtibus patiẽs est à populo sequestrandus. Signa occulta quæ signant lepram cum est in principio, sunt ista, color faciei rubens, uergens ad nigredinẽ, & incipit anhelitus immutari, & uox aliquo modo raucescit, & capilli incipiunt gracillari & paruificari, & est sudor eius, & anhelitus decliuis ad fœtorem, & apparẽt mores melancholici

lici & mali & dolosi,& multiplicantur in somno somnia melancholica terribilia, & sentit in somno grauedinem maximam supra corpus suum, & in quibusdam apparet scabies & pustula & morphea per totũ corpus,& incipit fieri fœda corporis dispositio, & dumtamen non corrumpatur forma & figura,nondum est iudicandus ad separationẽ,sed est fortissimè cõminandus. Signa autem quæ significant naufragium & approximationem ad terminum,sunt ista, corrosio chartilaginis,quæ inter foramina narium,& casus eiusdem, scissura pedum,& manuum,& casus eorundem, grossities labiorum,& dispositio corporis glandulosa,dyspnœa, & difficultas anhelitus,& uox rauciloqua,catullina,terribilis aspectus faciei,& coloris nigri,& pulsus occultus paruus.

Signa lepræ iam factæ.

Signa autem humoris peccantis sunt, si fuerit lepra ex sanguine,color faciei uergit ad rubedinẽ obscuram, faciem habet subtumidam,cum humoribus multis ulcerosis,& cum uirulentia,oculi sunt rubei,& palpebræ inuersantur,& ex qualibet leuissima causa exit sang.à naribus,odor grauis & fœtidus,in toto corpore, urina uergit ad luborẽ & spissitudinẽ. Si autem fuerit ex cho.color uergit ad citrinitatem nigram, punctura & mordicatio est in facie,& palpebris, irascitur uelociter,& est tyrannus moribus, urina uergit ad citrinitatẽ, aliquando est ibi impetigo & serpigo, & citissimè uenit ad augmentum. Si autem fuerit ex phlegmate, color est albus, uergens ad niueum, faciem habet subtumidam,& extremitates cum resolutionibus furfureis,& squamis albis,urina est alba,uergens ad spissitudinem cum quadam glaucositate saniosa. Si autem fuerit de melancholia,facies uergit ad nigredinem turbatam,ita quòd si aër fuerit nimis calidus, aut moueatur,aut irascatur, color erit rubeus : si turbatus,uergens ad nigredinem : & si aër infrigidetur,aut timet,color erit liuidus & turbatus,uergens ad nigredinem : nodositates multæ in toto corpore,mores sunt melancholici,stupor & insensibilitas, urina tenuis & remissa. Si igitur fuerit de sanguine, uocatur alopecia : & si de chol.leonina : & si de phlegmate, tyria: & si de melancholia,elephantia.

Prognostica.

Prognosticare pro certo possumus,quòd in sempiternum lepra postquam uenit ad manifestam corruptionẽ formæ,& figuræ,nõ curabitur: sed uitã prolongare possumus,& impedire cũ medicaminibus, ne materia uenenosa,melancholica

& in

& incinerata non uadat ad cor & membra principalia: quia intelligendum eſt quòd lepra incipit primo ab interioribus, & poſtea manifeſtabitur in facie, & extremitatibus, & itera- to reuertitur ad interiora,& tũc eſt mors,quia membra no- bilia ruinam ſuſtinere non poſſunt, tum propter horribili- tatem materiæ,tum propter malam complexionem frigidã & ſiccã oppoſitam uitæ principiis. Et propter hoc innuebat Auic.quomodo curabitur lepra, quæ eſt cancer uniuerſalis, cum iam non poteſt curari cancer particularis. Alopecia enim eſt minus periculoſa & facilioris curationis à princi- pio:leonina autem facilius uenit ad augmentum:elephantia tardius uenit ad augmentum, ut dictum eſt,& tardius cura- tur. Tyria medio modo ſe habet.

Cura. In primis incipiamus à phlebotomia. Intelligendum eſt igitur,quòd poſtquã ægritudo eſt cõfirmata, quod cogno- ſcitur per corruptionem, nõ multum prodeſt phlebotomia, nec fortis medicina: commouent enim & non euacuant,in- frigidant, & deſiccant,& uirtutem abiiciunt, & de materia morbi modicum aut nihil euacuant, quoniam nõ iam eſt in uenis,ſed in membris. Si autẽ competat phlebotomia in le- pra cõfirmata,hoc eſt,quia lepra eſt de ſanguine,& quia ſan guis multum abundat,aut ſi fuerit etiam in muliere propter retentionem menſtruorum, aut propter retentionem hæ- morrhoidũ inſolitam, aut ſi ueniret patiens ad magnã dif- ficultatem anhelitus, ita quòd timeremus de ſuffocatione, aliter nõ uideretur competere, & eſſet minus malum quòd fieret de uenis paruis, quàm de uenis magnis, uel ꝙ fieret uentoſatio cum ſcarificatione inter ſcapulas aut in tibiis: à principio autẽ melius eſt,& directius poteſt cõpetere phle- botomia, quoniam materia eſt in uenis: fiat igitur ut opor- tet & ſicut oportet: & tamen uideo communiter operantes errare, quoniam indifferenter faciunt & multas. Valde ui- gilemus igitur. Secundo oportet conſiderare de pharmaciis & de digeſtione materiæ in principio cum eſt curabilis:quia de confirmata non debemus nos intromittere quantum ad curã,niſi ad prolongandũ uitam,& quòd prædicatur, ſi me- dicus fortiter fuerit rogatus. In primis digeratur materia per hunc modum. ℞.ſucci bora.ſucci fumi ter.ſucci ſcabio.ſucci lapatii acuti.ana.ʒ.3.florum borag.florum uiolarum, folio- rum ſenæ,epithymi,cuſcutæ,polypodii,anethi,liquir.mun-

dæ,

dæ.an.℥.j.mell.roſ.& panis zucca.ana quartaria iij.fiat ſyrupus clarificatus. Si autem hu.cal.dominentur, addatur ſucci endi.ſcariol.lactu.& acetum. Si autem materiæ frigidæ dominentur, addātur iſta, origanū, ſcilicet, & calamentū, anthos, ſtœchados, aniſum, & marathrum. Et ſi fuerit mulier cum retentione mēſtruorum, addatur artemiſia, & ſauina, & ſecundum aliorū particularium diuerſitatē oportet aliquid addere uel diminuere. Quoniam ſi pauper fuerit, & materia ſit cali.digeratur cum oxyſaccara, & ſyrupo de fumo terræ: & ſi cauſa eſt frigida, cum oxymel.diuret. & ſcill. & ſyrupo de fumo terræ. Si autem fuerit delicatus & diues, digeratur cum his electuariis. ℞.diambræ, diacameron, diarh.iulii, diamargariton. Si autem fuerit pauper, cum dianthos, & dianiſon, & ſi cauſa eſſet calida, addatur zucc.roſar.& tria ſandal. Materia digeſta tertio loco oportet deuenire ad medicinas: medicinæ fortes elleboricæ non dentur niſi in medio ueris ſemel, & in medio autumni ſemel: faciles autem dentur multis & multis uicibus, imo fortè quotidie uſque ad unam bonam aſcellam uel duas, uel parum plus iuxta conuenientiam particularium. ℞.florum borag.florum uiol.foliorum ſenę, epithy.polypo.anet.uuarum paſſu.munda.ab arill.liquir.mundæ, ana ℥.j. fiat decoctio cum ſero caprino, & in decoctione temperentur cortices myrobal.indorū, bellericorū, & emblicorum, bene gummoſorum.ana ℥.ß.fricentur lento igni, & colentur, & detur uſque ad mediā libram in aurora, iſta decoctio eſt multum utilis, & ideo diligenter reſeruetur. Si autem in materia dominaretur hu.calidus, addantur myrobal. citri.uel diagrydium cum maſtiche bulliti in ſacculō. Et ſi materia eſſet phlegmatica, addantur myrobala.chebul. uel turbith cum eſula, zinzibere, & maſtiche bullitis in ſacculo, & in decoctione. Medicinæ autem fortes ſunt hiera Ruffi, hiera logod.theodoricon, emperiſton: acutæ cum pulpa colocynthidos in paruiſſima quantitate. Et ſi dominatur chol.addatur electuarium de ſucco roſ. & ſimiliter ſi fuerit materia cal. detur tal. ℞. electuarii de ſucco roſa. oxylaxati. hiera Ruffi. ana ℥.iij. interiorum colocynthidis, bdellii, ana ℈.ß.fiant pilulæ. Si autem fuerit phlegmatica, ℞. hieræpic. ʒ.ß. hiera Ruffi ℥.iij. eſulæ, maſtich. ana ℈.j. fiant pilulæ. Si autem melancholia dominetur, ℞. diaſenæ, diabor. hiera Ruffi. ana ℥.iij. pulpæ colocynthidis, bdellii. ana ℈.ß. fiant pilulæ.

Iſtæ

Istæ tamen doses uariabūtur iuxta cōuenientiā particulariū, quia aliqui sunt fortes, aliqui debiles, aliqui morantur in climate calido, aliqui in frigido. Industriæ autē medici derelinquo, quia periculosæ sunt oēs medicinæ elleboricæ, & omēs colocynthidis, quia inter fortes istæ solæ cōueniūt. Vt igitur his periculum euenire nō possit, accipiātur raphani, fœn. petrosel. radices, & perforētur cū subula, & lardentur cū elleb. nigro, cooperiātur sicut decet, & stent ad minus sub terra xl. diebus, & postea cū uti uoluerimus, remoueantur oēs lardones, & de residuo fiat oxymel. & erit mirabile digestiuum, & euacuatiuū. Vel euacuetur sic per totum annū, & fortè sufficiēter. ℞. pul. epithymi, & quolibet mane sumatur cochlear unum cū sero caprino: & est tantæ uirtutis, quòd nullus paratus ad leprā incurret leprā, si isto medicamine assuescat. De modo autē laxatiuo tractabimus, cū de serpētib' loquemur. De laxatiuis autē sufficienter dictū est quantū est de præsenti. Quarto loquemur de caputpurgiis & cauteriis. Corpore igitur mundificato purgetur caput sic, ℞. chelido. tapsiæ, nastur. agni casti, pulegii, orig. an. M. ß. macropiperis, nucis musca. an. ʒ. iij. conquassentur & bulliant in uino albo, & addantur olei sisamini ℥. ij. & bulliant simul, & colentur, & tunc intingatur lana aut bombax, aut stupæ cannabinę, & similia, & patiens sit resupinus, & cōprimatur in naribus una gutta, uel duæ, & hoc fiat de mane ante cibū, & hoc faciet eum sternutare aut emūgere, & purgabitur cerebri superfluitas, & aquositas, & similia. Vel iniiciatur succus maioranæ, uel succus mediani corticis sambuci. Vel fiat sternutatoriū cum pul. castorii, uel piperis & ellebori. Vel fiat masticatoriū. ℞. euphorbii, sinapis, an. ʒ. j. misceantur cū oxymel. scill. & modico ceræ, & fiat cerotum, & inter dentes suauiter cōquassetur pars huius ceroti usq; ad quantitatē fabæ. Purgetur igitur caput aliquo istorū modorum. Deinde fiant cauteria in utrisque tibiis subtus genu in concauitate, quæ est supra musculū, eodem modo fiant in brachiis, & fiant setones in collo, & uentosæ inter spatulas cum scarificatione, & fiant cauteria in capite in quatuor partibus supra commissuras, si patiens possit tolerare, & teneantur ista ad minus diebus xl. aperta. Quinto ueniamus ad balnea, patiens stuphetur, & stupha sint ista, fumus terræ, scabiosa, lapathum acutū, anthos, flores stœchados, & chamomilla, melilotum, & sint ista in abundantia, &

rad

radatur caput & ſupercilia,& abluatur totum cum iſta deco-ctione. ℞.pyrethri,ſtaphid.agr.euphorbii, macropiperis,nucis muſca.ſulphuris uiui,auripig.rubei, ſinap.aloës, puluerizentur,& bulliant in aceto multo,& poſtea cum panno aſpero intincto fortiter fricetur à capite uſque ad pedes, antè & retro, & poſtea lauetur cum aqua dulci calida, & poſtea detur ſibi theriacæ ℥.j. cum uino decoctionis fumiterræ. Modus autem omnium iſtorum ſit talis, de mane cum ſurrexerit,exercitetur temperatè, & conetur expellere omnes corporis ſuperfluitates,& poſtea intret ſtupham,& ibidem fricetur per totũ corpus,& poſtea abluatur,ut dictũ eſt,& hoc fiat multis diebus ac menſibus cõtinuè uel interpolatè,ſicut patiens poterit tolerare: & in exitu à balneo poſtquam omnia prædicta facta fuerint ante exhibitionẽ theriacæ, inungatur iſto oleo,ut humiditates corporis cõſeruentur.bulliant gallæ,& myrobalani,& electuarium ſiſaminum in aceto,& totũ corpus inungatur: poſt hæc omnia fiat iterum ſtupha cum prædictis herbis,& inungatur totus cum theriaca: poſt hæc omnia inungatur cum iſta aqua.℞.radicem lilii,iari,dragunteæ, & conquaſſentur,& diſtillentur per alembicum, & addatur aqua de floribus fabarũ,& aqua roſ.ultramarina,optima,& parum gariofil.& nucis muſ.& cum iſta aqua inungatur quotidie facies & caput,& totũ corpus:iſta enim ſunt quę decorant & palliant. Idem facit ſanguis leporis calidus,ſi facies,& totum corpus liniantur. Sexto loco ueniamus ad ſerpentes de locis ſicciſſimis cum dorſo nigro, & ligentur uerſus caput & caudã, & cum uirgis minutis flagellentur,& ſubito duo uiri abſcindant caput & caudã,unus caput, alter caudam,& ambo uno inſtanti, & permittatur uolutari per terram,& quanto plus mouebitur, & plus exibit de ſang.tanto melius: tunc excorietur & abluatur cum aqua ſalſa calida,& poſtea cum uino puro: & iſtis ſerpentibus utatur omnibus modis quibus poterimus conſiderare, quia breuiter loquendo, in leproſis poſt corporis mundificationem aliam uiam non habemus.Decoquantur igitur in aqua uſque ad oſſium ſeparationem cum ſemine fœniculi & anethi, & pane bis cocto,& modico ſale, & poſtea ſorbeat brodium, & comedat carnes ſic præparatas, uel terantur cum ala gallinæ, & modico zinzib.& pane de zucca. & fiat comeſtio alba, uel aliter,quòd carnes ſint paratæ cum puluere zinziberis, & coriandri

Electio & præparatio uiperarum.

riandri, & croco, ponantur in artocrea: uel aliter quòd carnes paratæ terantur fortiter, & cum pul. zinzib. & nucis musca. & pane de zucca. fiat electuarium: uel aliter serpentes uiui ponantur in uino optimo, cum epithymo & senæ, & polypod. & aniso, & summitatibus fœniculi, & anethi, & non potetur nisi uinum cum temperata quantitate aquæ. Vel ista omnia tempore uindemiarum ponantur in musto, & uas quasi non sit plenum, & cum uinũ fuerit clarum, ponatur in alio uase, & ibi conseruetur. Istud uinum laxat quotidie bis uel ter, & est cibus & potus & medicina. Abluatur totus cum aqua decoctionis serpentum: & quando uidemus post multum usum serpentum ipsum squamari, & pati scotomiam, & syncopim, & tumorem in toto corpore, optimum signum est: quoniam serpentes ualent quocunq; modo, & aliter nullus curatur nec præseruatur, & ideo multum ualet theriaca. Omnia autem ista debent fieri corpore mundificato. Septimo ueniamus ad remotionem tuberositatum, multi enim sunt modi eleuandi has eminentias: quidam findunt in cruce: aliqui deuastant cum corrosiuis, alii cauterizant. Sed melior modus eleuandi est iste, quòd nodus iste seu tuberositas eleuetur cum unco, postea cum rasorio radicitus abscindatur, & ita fiat de omnibus, si sustinere possit. Et totus sanguis, qui fluit colligatur, & cum lithargyro bene puluerizato fortiter commisceatur, & tota facies seu locus emplastretur, & stet ita tribus diebus, & postea abluatur cum aqua furfuris. Et ita fiat de omnibus eminentiis, postea inungatur cum isto unguento. ℞. unguenti citrini ℥. ß. unguenti fusci ad scabiem, lithargyri. ana ℥. ij. misceantur, & tota facies aut loca omnia inungantur, & stet ita die ac nocte, & cum comedere uoluerit, abluatur cum aqua resolutionis furfuris. Si autem fuerit delicatus, suffumigetur prius facies cum aqua decoctionis maluæ, bismaluæ, lapatii, fumiterræ: deinde inungatur locus cum lardone, & postea abscindatur. Si autem times incisionem, corrodatur locus, & cauterizetur cum puluere tartari, & uiridis æris, salis armoniaci, & calcis uiuæ, puluerizentur & misceantur cum aceto, & ponatur in capsa de ære, & superponatur loco quem uolumus corrodere & cauterizare, ne loca uicina corrumpantur. Octauo ueniamus ad narium oppilationem, fiat tenta, & intingatur in unguento citrino, & aspergantur pulueres lithargyri,

gyri,arist.ro.& tartari. Aut fiat stuellus de aurea alexandrina, & abluantur nares quotidie cum uino tepido, trahendo per nares.

Nono considerandum de regeneratione pilorum in superciliis, scarificentur supercilia,& sanguisugæ apponantur, & deinde cum isto oleo inungantur. ℞.capill. uene. recentium, & ladani partes æquales, bulliant in oleo laurino, & supercilia inungantur. Vel fiat tale unguentum.℞. talpam combustam,cortices auellanarum,nucum, castanearum, & cum hoc apes, & muscas & omnia comburantur, & tunc ℞. capillo.uene. re.spicanardi, ladani, bulliant omnia in oleo laurino, & addatur cera,& fiat unguentum, & post scarificationem supercilia inungantur.

Decimo aduertendum ad illum qui iacuit cum muliere, cum qua iacuit leprosus:sentit enim puncturas inter corium & carnem,& modo calefactiones in toto, & postea frigus, & insomnia, & statim phlebotometur & de multis partibus & multis uicibus, & tunc fiant omnia quæ dicta sunt superius,scilicet digeratur materia,& postea euacuetur,& postea stuphetur, & postea fiant cauteria, & regatur sicut superius dictum est per totum.

Victus ratio.

Vndecimo tractemus de diæta.In primis uitet coïtũ, siue fuerit temperatus,siue distẽperatus,& quæcunq; fuerit causa lepræ, quia nulla uia cõpetit coïtus leprosis:uitet etiã omnes res nimis calidas,sicut sunt cæpæ & allia,porri,piper, & uinum forte:uitet etiã omnes res frigidas melãcholicas, sicut sunt legumina omnia,præterquam brodium cicerum: & uitet carnes leporinas, & syluestres, & omnia sale indurata:& uitet omnia putrefactibilia, sicut sunt lac, & pisces & carnes porcinæ.De lacte tamẽ adhuc dicemus.Vitet irã,solicitudinẽ,nimium calorem,nimium laborem, & nimiũ frigus,& uitet aërem pestilentialem, & loca sordida, & breuiter,uitet omnia quæ corpus extenuant,& humores adurũt, & corpus infrigidant & desiccant.Item uitet omnes fructus, & omnia frixa,& assa & cocta in pasta. Aër sit mundus,clarus,longè à lacubus, & à superfluitatibus, & sit semper con trarius causæ morbi.In leonina & alopecia eligatur aër frigidus:in tyria & elephantia eligatur aër uergens ad calidita tem. Panis sit ex duabus partibus tritici mundi, nati in terra alta,leui,non fimata, & ex tertia hordei mundi, & sit de una

die ad alteram. Vinum ſit clarum, mundum, odoriferum, citrinum. Aqua ſit munda, fontana, clara, aliena ab omni ſapore, & currat uerſus orientem. Carnes ſint utplurimum & quantum erit poſſibile, uolatilia tam domeſtica, quàm ſylueſtria uſualia, præterquã illa quæ degunt in lacubus & aquis: & de quadrupedib⁹ domeſticis, utatur hœdinis, mutoninis, uitulis lactentibus, extremitatibus porcorum, incolentibus montana, ſed raro: de ſylueſtribus utatur cuniculo iuuene, & tenero ferè uſque ad ſex menſes ſuæ natiuitatis, quadam coniectura proxima ueritati: & de capriolinis eadem regula, & de ceruinis eadem regula: omnes alias carnes uitet. De leguminibus uitet omnia præterquam brodium cicerum. Et de oleribus utatur boragine, ſpinachiis, fœniculo nouello, petroſil. aſparago, betis, aliquando cum lactuc. & herbis frigidis, in cauſa calida ſerpyllo: & calidis in cauſis frigidis. De ouis, poteſt uti ouis gallinarum ſorbilibus. Sed de piſcibus ſi cõtingat ipſum uti, utatur piſcibus ſquamoſis de aquis mundis currentibus, lõgè à lacubus, & ſuperfluitatibus. De caſeo nihil. De lacte poſſet uti aliquãdo, quando anhelitus eſt difficilis ualde, hoc ſuppoſito, quòd non corrumpatur in ſtomacho, & quòd eſſet cõtentus illo cibo, ſi eſſet poſſibile. Vtatur exercitio temperato ante cibum, & in aëre temperato, & à multis manibus fricetur. De balneo & accidentibus animæ, & aliis conſimilibus dictum eſt ſuperius.

Cauſa. Clarificatio. Iſta materia eſt ita ſordida, ꝙ magna clarificatione indiget: & ideo ſi aliqualiter prolongemus, nullus debet habere pro malo. In primis occurrit mihi dubium propter ea quæ uidi in quodam uiro, utrũ eſſet poſſibile, ꝙ aliquis eſſet perfectè leproſus, nullo ſigno lepræ in facie apparente: & uidetur quòd ſic, quia poſſibile eſt ꝙ membra faciei ſint fortia, & extrema debilia, & cum uenit materia ad faciem, quòd mittatur ad extrema, & ita apparebunt ſigna in extremis, & in facie nihil: & ideo uidemus in ſignis mortiferis, quòd apparebunt in extremis, & in facie nihil: & uidemus unam partem ſpaſinari, & aliam non: & uidemus digeſtiuam corrumpi in una parte, & in alia non. Poſſibile igitur eſt, quòd extrema ſint leproſa, & totum corpus, tamen in facie nihil apparebit. *Hiſtoria.* Et ecce quid accidit. Fuit quidam, qui omnes digitos pedum & manuum habuit ita corruptos in forma, & figura, & ſolutione continuitatis, quòd de tribus non apparebat

rebat nisi unus, nec erāt ibi ungues, & erat ibi ultimū enormitatis & fœditatis, & tamen cum tanta enormitate nihil in facie penitus apparebat: uidetur igitur ex hoc exēplo, quòd aliquis sit leprosus confirmatus, postquam cadunt & deformantur pedes, & manus, omnino nullo signo lepræ in facie penitus apparente. Oppositum uidetur sentire Gal. & Auic. alii etiam omnes qui ponunt signa lepræ, incipiunt à signis repertis in facie: quare uidetur quòd non sit possibile, aliquem esse leprosum, nullo signo in facie penitus apparēte. De ista quæstione ego nescio, Deus scit: tamen quod occurrit mihi, sine præiudicio dicam hìc. Dico igitur, quòd non est possibile aliquem esse perfectè leprosum, nisi signa lepræ notabiliter, & manifestè appareant in facie. fortè bene est possibile, quòd in facie comparando signa lepræ, erunt debilia, & in aliis erunt multùm manifesta: sed quòd penitus nullum signum appareat in facie, non uidetur possibile. Et ratio dictorum est, quoniam membra nobilia interiora mittunt materiam melancholicam ad exteriora: & tunc de facili recipitur in membro raro, molli, tenero & concauo: quoniam in cōcauitatibus propter dispositionem receptaculi, facilius superflua recipiuntur: nunc autem membra faciei sunt talia, mollia, rara, multarum concauitatum, & potissimè uersus oculum, & ideo fortissima signa sumuntur ab oculo, siue mortis, siue uitæ, siue in moribus, & physionomia. Et propter hoc dicebat Gale. in de crisi, quòd oculus indicat dispositionem omnino in tempore sanitatis, nedum in tempore ægritudinis.

Cùm igitur materia melancholica corrupta recipitur in concauitate nerui optici, truncat & corrodit materiam, ex qua generabantur capilli superciliorum, & ita cadunt, depilantur igitur in primis supercilia: & quia materia est grossa, & terrea, non potest natura assimilare, & deinde ingrossat supercilia, & generat nodos, & pustulas circūquaque: deinde ratione malitiei, quæ est in materia corrupta adusta, contrahit lacertos, qui mouent oculū, & ita spasmus generatur, quare oculus rotūdatur. Iam igitur habemus quatuor, & casum capillorum qui sunt in superciliis, & grossitiem superciliorum, & nodos & excrescentias circunquaq;, & rotunditatem oculorum. Deinde cùm materia uadat ad neruū auditus, & tympani exterioris, contrahit eū & debilitat, & ita

apparet in pulpis aurium contractio,& macies,& frigiditas. Deinde cum recipitur in caruncùlis narium, & pulmone, & canalibus suis,& cõtrahit illa mébra,& corrumpit formã,& figuram, & coarctat interius : & quia materia multiplicatur exterius,ideo exterius dilatat nares,& ideo habet aspectum horribilem,sicut illud animal quod appellatur Soron. Vox igitur paruificatur & raucescit,& anhelitus angustiatur:& in fine finduntur membra & cadunt. Signa ergo lepræ,utplurimum in plus apparent in facie, propter dispositionem loci,quæ in aliis partibus non inueniuntur, sicut sunt concauitates,& receptacula,multa raritas, subtilitas & teneritas. Non uidetur igitur possibile, quòd lepra sit confirmata, & quòd nihil penitus in facie appareat:imò ibi ut in plus, & ut in pluribus. Intelligendum etiã iuxta hoc sicut dictum est, quòd in lepra est triplex morbus, consimilis,officialis,& cõmunis : & inde consimilis est morbus, quia lepra est error assimilatiuè in carne, & inde per aliquod signum quod debeatur morbo consimili, non cognoscimus lepram,nec iudicamus: sed per ea quæ debentur officiali, sicut est corruptio formæ. Cũ autem uidemus formam manifestè corruptam,statim iudicamus leprã esse,& est quodã modo simile in hoc:quoniam in apostematibus est triplex morbus,consimilis,& officialis,& cõmunis, & tamẽ consimilis est morbus per se:& tamen in exterioribus nunquam dicimus apostema,nisi sit ibi tumor : & tamen tumor debetur membro officiali.& cum uolumus scire naturam apostematum, dicimus quòd apostema est tumor præter naturã. nõ igitur uenimus in cognitionem eius per cõsimilia, sed per officialia. Et ideo Gale.cum ponebat signa lepræ in secundo de morbo & accidenti, accipiebat signa sumpta à corruptione formæ,& figuræ.Litera igitur Gal.talis est:Leprosis autem nasus dominatur, anhelitus grossus efficitur, aures subtiliantur,& fiunt quasi animal illud quod Soron uocatur. Et dicit Gal.in fine tertiæ particulæ de morbo,talia uerba.Item mala digestio non generat maciem, sed mutat speciem membri, sicut uidemus in morphea, & lepra. Ex quibus uerbis concluditur,quòd nullus debet iudicari leprosus, nisi manifestè appareat corruptio figuræ. Et dico uobis, quòd toties repeto de corruptione figuræ, quoniam pessimè iudicãtur, ut mihi uidetur, hodie leprosi:qui igitur aures habet,aduertat

Soron animal intelligit Satyrũ. Nam Gal. libro 2. de caus.morb. scribit elephãticos Satyris similes esse.

Nota hîc uerum signũ leprosorum.

tat, si uult. Et tunc cum arguitur ad primum dico, quòd bene est possibile, quòd signa lepræ sunt magis detecta aliquãdo in aliis partibus quàm in facie, propter fortitudinem membrorum faciei, & debilitatem aliorum, & quia homines sunt magis soliciti in regimine faciei. Sed quòd nullum signum appareat in facie, non uidetur possibile, propter causas dictas. Ad exemplum dico, quantum occurrit mihi, quòd non erat lepra, sed erat quædam species arthriticæ, & quædam leprositas & scabies, & ulcus unguium, quare corrumpebatur forma, & figura pedum & manuum: sicut de ista materia tangemus inferius capitulo de ægritudinibus unguium. Et ideo dico uobis, quòd illum uolui absoluere, & frequenter interrogaui si aliquod signum apparebat in facie, & steterat bene sic fere xx. annis, & adhuc uiuit cum illa fœditate extremorum, sed nihil apparet in facie. Et ideo coniectura proxima ueritati coniector, quòd non erat lepra, nec uidetur possibile tanto tempore stetisse, quin facies fuisset corrupta. Et licet fuissem alterius opinionis, modo cum in isto opere diligenter laborauerim, sum alterius, nec modo aliquem leprosum iudicarem, Deus tamen scit ueritatem, ego nescio. Secunda dubitatio quæ occurrit, hæc est, utrum lepra sit morbus totius: & est mirabile, si est morbus totius, propter tria: primo propter materiam melancholicam adustam & corruptam & naturę odiosam, & cum ratione malæ complexionis, frigidæ & siccæ contraria in ultimo uitæ principiis, & cum hoc ratione corruptionis harmoniæ consimilium, & officialium, & utrorumque, quæ omnia contingunt in lepra. Quo modo igitur tantæ corruptiones, & ita intensæ possunt esse in toto corpore uita manente, non uidetur rationabile. Oppositum tamen uidetur sentire Auicen. qui dicit quòd est cancer totius, quare &c. Dicendum quòd lepra potest esse uel dici morbus totius, & morbus partis, suo modo loquendi. Intelligendum tamen, quòd si lepram intelligamus malam complexionem frigidã & siccã in carne corrumpentem assimilatiuã uirtutem, tunc lepra potest dici morbus. Si autem intelligamus per lepram illud quod sequitur hanc malam complexionem, sic est accidens. Et ita diuersis respectibus potest dici morbus & accidẽs. Et ita possumus dicere de spasmo & quibusdam aliis. appelletur igitur morbus uel accidens non curo. Intelligẽdum

etiam, quòd cuilibet actioni superueniunt tria accidentia, quorum causa est morbus. Assimilare igitur nutrimentum est quædam actio: hæc igitur actio quandoque aufertur, quandoque minoratur, aliquando corrumpitur. Quando igitur actio assimilandi nutrimentum in carnem corrumpitur, tunc est lepra: caro enim recipit materiam melancholicam frigidam & siccam, & tunc non potest sibi assimilare nutrimentum, & conuertere in carnem rubeam, calidam & humidam: sed generat frigidam, phlegmaticam, granulosam & separatam, quæ non erat uera caro, & sic generatur ita horribilis infirmitas sicut est lepra, sicut tangit Gal. 6. de morbo. Lepra igitur est error assimilatiuæ in carne. Ista igitur passio potest dici totius, quia materia mittitur ad totum secũdum Auic. Potest etiam dici totius, pro tanto, quia manifestatur in partibus integralibus cõstituentibus suum totum, sicut sunt membra consimilia & officialia, & debita unitas utrorunque, cùm lepra sit morbus consimilis per se, officialis & communis secundario. Quia igitur ista constituunt totum, lepra autem manifestatur in istis, ideo dicitur totius. Tertio potest dici totius, quoniam incipit ab interioribus, & postea manifestatur in exterioribus, & postea reuertitur ad interiora, & tunc est mors: quia igitur occupat exteriora & interiora, ideo dicitur morbus totius. Quarto potest dici totius, quia omnes uirtutes corrũpit: de animali patet, quia falsam habent imaginationem, & somnia terribilia, & insensibilitatem exteriorum: de uitali patet in uoce & difficultate anhelitus: de naturali patet in fœdo colore, & terribili aspectu, & uniuersali defœdatione membrorum.

Quinto dicitur totius, quia finaliter totum corrumpit: his igitur modis, & quibusdam aliis dicitur morbus totius.

Potest etiam dici morbus partis suo modo loquẽdi. Cùm enim membra non sunt æqualiter fortia, sed secundum plus & minus, tunc quædam membra recipiunt materiam, & quædam non. Et ideo in quibusdam manifestatur: primo in naribus, & oculo non: & in quibusdam in oculo, & in naribus non: & quibusdam in musculis, & in superciliis nõ: quia quædam partes recipiunt, & quædam non. Ideo potest dici partis, quoniam non est intelligendum quòd hæc uirtus assimilatiua corrumpatur in corde & hepate, & membris principalibus, nec in membris solidis, nec in radicalibus, sicut sunt

ſunt nerui, arteriæ,& oſſa: quoniam antequam poſſent pati tantam corruptionem,centies prius adueniret mors,pro tã to,quia nobiliora ſunt, & mittunt ſuperfluitates ad debilia: & pro tanto dicitur incipere ab interioribus,quia uirtus mẽ brorum interiorum mittit materiam ad exteriora: propterea uenæ, arteriæ, nerui,& oſſa propter ſoliditatem eorum, materiam groſſam non ſunt apta ſuſcipere. Præterea cum iſta membra ſint naturaliter frigida & ſicca, non poſſunt pati tantum lapſum propter elongacitatem eorum à temperamento, unde longè citius ueniret mors. Caro igitur quia fluit & refluit,& eſt membrum calidum & hu.poteſt recipere multas alterationes & corruptiones & tranſmutationes uita manente. Videns igitur lepra quòd nullum membrum corporis ualebat ipſam ſuſcipere,niſi ſolum caro,ideo requieuit & habitauit in ea. Eſt igitur lepra morbus carnis, & non cordis, nec oſſis, & ita de aliis: ideo dicitur morbus partis. Quæſtiones igitur ſoluuntur hinc inde, diuerſis uiis. Tertia dubitatio, quæ occurrit nunc, eſt ſcilicet, utrum in lepra, mala complexio ſit æqualis. Complexio enim membri naturalis uidetur uicta, & facta ſimilis tranſmutanti: & non poteſt reſiſtere notabiliter nec ſenſibiliter alteranti: imò membrum uidetur informatum mala complexione ſuperueniente, ita quòd naturalis totaliter eſt uicta, quòd quantum ad noſtrum iudicium amplius reſiſtere non poteſt. Eſt igitur æqualis:& ſigna quæ declarant hæc, ſunt iſta. Primum eſt, quòd lepra confirmata amplius curari non poteſt. Secundum eſt corruptio formæ & figuræ. Tertium eſt quòd alia caro in ſpecie uidetur cũ generatur,& quia phlegmatica,& quia granuloſa ſeparata. Quartũ eſt membrorum inſenſibilitas. Iſta enim & ſimilia declarant malam complexionem ęqualem. Contratiũ uidetur ſapere Gal. uerſus principium libri ſui de mala complexione diuerſa, dicens ſic: quòd quædam eſt mala complexio diuerſa in toto, ſicut eſt in hydropiſi carnoſa:& quædam in parte,ſicut in lepra,& gã græna. Et ita dicit duo, & quòd lepra ſit morbus partis, & quòd ſit ibi mala complexio diuerſa. Litera tamen Gale. eſt, Lepra quoque huius generis eſt &c. Dico quantum eſt de præſenti,quòd in lepra eſt mala cõplexio diuerſa,& nullo modo poteſt eſſe æqualis, & ſi aliquo modo æquaretur, ſtatim eſſet mors. Vnde in iſta materia debemus quatuor

Signa lepræ confirmatæ.

conſiderare: primum, ſcilicet complexionem naturalem: ſecundo, malam ſuperuenientem: tertiò, diuerſitatem & diſtantiam huius malæ à naturali: quarto terminum huius malæ complexionis ſuperuenientis, qui terminus eius eſt æquatio, & uictoria ſupra naturalem, ſic quòd naturalis facta ſit ſimilis tranſmutanti, & membrum ſit informatum hac mala complexione ſuperueniente, & tunc dicitur mala complexio ſuperueniens æqualis. Et tunc cum quæritur, ſi mala complexio in lepra poſsit eſſe æquata: dico quòd non. Duo enim uidentur impedire, & malitia complexionis, quæ eſt frigida & ſicca oppoſita principiis uitæ, & pernecabilitas materiæ melancholicæ, corruptæ, aduſtæ, & quaſi incineratæ. Cum enim uita ſtet per calid. & humi. & iſta in ultimo contrariētur, non uidetur poſſibile uita manente, quòd iſta informent membra: prius enim eſſet ſuffocatus propter anhelitum: aut membra fuiſſent diſſoluta propter ſolutionem continuitatis. Eſt igitur lepra mala complexio diuerſa, & nunquam æqualis. Et cum dicebat Gale. Lepra quoque huius generis eſt. Dico quòd eſt huius generis cum cancro, quia utrobique eſt mala complexio diuerſa, & utrobique mala complexio cum materia, & utrobique eſt per uiam deriuationis nō congeſtionis, & utrobique eſt materia multa aduſta corrupta. Omnibus enim iſtis modis eſt huius generis: ſed in hoc non eſt huius generis, quòd lepra ſit morbus partis ſicut cancer, niſi fortè à principio: quia aliqua pars carnis recipit corruptionem in lepra, & non tota caro. Nec eſt neceſſarium ad hoc, quòd ſit morbus totius, quòd ſit in toto ſicut patet in hydropiſi, qui eſt morbus totius, & tamē non eſt in oſſe: & paralyſi uniuerſali, quæ non eſt niſi in medietate corporis: ſi enim eſſet in toto corpore, eſſet apoſtema, & inſtātiæ non ſunt ſufficientes. Ad primam dico, quòd multæ ſunt ægritudines incurabiles, ſicut febris acuta, quæ interficit in prima periodo, aut infra, & tamen mala complexio non eſt æquata. Ad ſecundam inſtantiam dico, quòd corruptio figuræ non ſignificat æquationem, ſcilicet lepræ complemētum & perfectionem, ſicut in hectica eſſet à principio, figura & forma corrupta, & ita eſſent oculi rotundi, & ita de aliis. Et ita in lepra nulla differentia conſtitutiua diſcretiua. Ad tertiam dico, quòd remanet ſpecies carnis, licet alteratio ſit magna: complexio enim carnis eſt cali. humid.

& na

& naturæ consentanea, & ideo potest alterari & uariari per uiam multitudinis & paucitatis: aliæ autem complexiones non sic, quare &c. Ad ultimam dico, quòd insensibilitas non est accidens uirtutis naturalis, sed animalis per se, sicut minoratio membri non est accidens assimilatiuè per se, sed magis dissseminatiué. Et ideo macies corporis non est de differentiis constituentibus lepram. Præterea leprosus non amisit sensum omnino, nisi aliquãdo in extremitatibus, imò sentit se grauatum & debilem. Sed mirabile est, quòd in hectica, ubi est ægritudo confirmata, quòd habeat sensum exteriorem, & non habeat sensum propriæ passionis, cum contrarium accidat in lepra. Nec est mala complexio diuersa, ubi sensus exteriorum non est perfectus: imò si tangatur cum acu, non sentiet: & tamen aliquo modo habet sensum suæ propriæ passionis. Dico quòd mala complexio in hectica est calida, & non aufert sensum exteriorum, cum calor possit penetrare, sed sensum suæ passionis aufert, quia nulla est contrarietas nec passio in frigida: in lepra autem frigidum claudit poros, & impedit aduentum spiritus, & ita impeditur sensus exteriorum &c. Quarto posset aliquis dubitare, si competeret phlebotomia, postquam apparet corrupta figura. Dico quòd in sententia est istud explanatum: quoniam quando figura mirabiliter est corrupta, tunc materia est delegata ab interioribus ad exteriora: nunc autem melius est quòd materia corrupta sit in exterioribus, quàm in interioribus iuxta membra nobilia, quoniam citò interficeret: & ideo non competit phlebotomia, postquam figura est corrupta. Vnde directè & per se non competit phlebotomia, nisi per accidens, sicut dictum est, ut si san. nimis dominaretur, & esset causa, aut nimia repletio, ubi esset timendum de suffocatione, aut ubi caueremus putredinem in uenis, & alia quæ dicta sunt superius. In sententia tamen bene dico uobis, quòd turpiter uideo homines quotidie errare in phlebotomia leprosorum, multotiens uidi quòd nihil aliud intendebant medici, nisi quòd totum sanguinem traherent, uigilate ergo. Quinto posset aliquis dubitare de balneo aquæ dulcis, utrum competat in lepra. Dico quòd si aliquis authorum dicat quòd nõ competit, uerum est solũ, quia balneum non mundificat nisi quod est iuxta cutem, & pro tãto cõpetit in impetigine & serpigine, sed in lepra materia

Vtrum phlebotomia cõueniat.

Balneũ an sit conueniens.

teria est magis profundata, & balneum aquę dulcis non sufficeret: indigemus igitur fortioribus, sicut est stupha cum herbis & similibus, sicut dictum est, & postea quòd abluatur cum aqua dulci, & per hunc modum bene competit. Sexto intelligendum, quòd causa immediata lepræ, est humiditas causata ex humore melancholico retinẽs proprietatem & dispositionem humoris, quæ humiditas siue humor est ita horribilis, quòd natura carnis non potest perfectè sibi assimilare. Et ideo corrumpitur assimilatio, & generatur lepra. Et licet quilibet aliorum humorum possit esse causa lepræ, nullo tamen modo causa immediata possunt esse, quia nullus habet tantam contrarietatem ad naturam humanam sicut melancholia: quare oportet quòd adurantur, & in melancholiam transmutentur, & illa melancholia transit ulterius in humiditatem, licet non perfectè digestam, nec dealbatam, nec mundatam, sed est humiditas fæculenta, terrea & horribilis, in tantum quòd non est in potestate naturæ, quòd illam in membris perfectè assimilet, quare &c. Septimo notandum, quòd putrefactio materiæ causantis lepram, non est putrefactio fluidorum, & liquidorum, sicut in febribus, nec est putrefactio ex qua sanies causatur, nec uirulentia, sicut in apostematibus. Sed si aliquis dicat putrefactionem ibi esse, hoc est dictu, adustionem, incinerationem, & ita materia lepræ est putrefacta. Octauo aduertendum quòd error secundæ digestiuæ in hepate, potest esse causa lepræ remota: sed error uirtutis immutatiuæ, in carne, est causa immediata. Nono intelligendum, quòd cùm materia lepræ sit humor melancholicus, innaturalis, adustus & incineratus, ideo diuersa inducit symptomata, quia altera pars uadit ad uias urinales, & ideo apparent ibi arenulæ: altera autem pars uadit ad musculos, & consumit eos: & potissimè illum qui est inter pollicem & indicem, ratione subtilitatis. Et altera uadit ad pulmonem, & cannam, & lacertos uiarum anhelitus & oculorum, & ideo spasmat, & contrahit, & immutat omnes illas partes, ut dictum est superius: & cum uapor ille multiplicat se ad supercilia & nares, & faciem, ingrossat & inflat illas partes, & ita per diuersa supplicia corrumpit corpus humanum. Decimo notandum, quòd materia lepræ, licet non sit in membris principalibus causata, tamen est tantæ pernecabilitatis, quòd in

Causa lepræ immediata.

matri

matrice corrigi non poteſt, & ideo eſt morbus hæreditarius, & podagra ſimiliter. Et tamen ſi habens hepar calefactum generet, non dimittet hæreditatem generatio, licet ſit in membro principali, & alia non: quoniam materia eſt magis corrigibilis. Igitur materia incorrigibilis & inrectificabilis, generat morbum hæreditarium, & interficit ſe & uicinum ſuum, ſicut iſta,

Febris acuta, phtiſis, pediculi, ſcabies, ſacer ignis,
Anthrax, lepra, lupus nobis contagia præſtant.

Vndecimo occurrit nobis mirabile, quomodo eſt hîc poſſibile, quòd leproſus generet, & ſi generet quomodo maſculum, cum ſperma ſit corruptum, & diſtemperatum in ſubſtantia, & complexione, & talia impediant generationem, & potiſſimè filiorum. Dico quòd licet iſta impediant, plus tamen impeditur generatio propter peccatum complexionis, quàm ſubſtantiæ ſpermatis. Et ideo licet ſperma leproſi ſit corruptum in ſubſtantia corruptione inreuocabili, corruptio ſeu alteratio complexionis aliquo modo alterabilis eſt: quoniam poſſibile eſt, quòd leproſus ſit boni regiminis, & tempus temperatum, & ita corrigitur lapſus complexionis, & quod inuenitur in matrice etiam rectificat, & ita poterit generare filios. Et ut uidemus negare non poſſumus: quia igitur lapſus complexionis aliquo modo corrigibilis eſt, & ille plus facit, ideo &c. Vel poſſem dicere, quòd quicunque leproſus non generat, ſed ille ubi nondum uehemens corruptio facta eſt, & iſte habet membra interiora ſana, licet exteriora ſint infecta, & quia ſperma deciditur à membris principalibus, ideo poteſt generare & maſculum, ſed ſanum ſimpliciter, non quia ſemen infectum eſt, licet non corruptum, & ideo generat ſibi ſimile, ſicut podagricus, dato etiam quòd materia non decideretur nec à pede nec à carne. Duodecimo & ultimo notandum hoc, quòd nulla uia, nullo modo competit coïtus in lepra, niſi in materia ſanguinea ante eius confirmationem, quoniam infrigidat ſicut phlebotomia, & ideo non competit phlebotomia in confirmata, quia nimis infrigidaretur, & ipſe magis indiget calefacientibus & humectantibus temperatè, quantum eſt de natura rei. Et ſi dicatur etiam competit coïtus in mania: Dico quòd in mania non eſt cauſata corruptio, nec incineratio ſicut in lepra, & ideo in mania

Coïtus in lepra multũ nocet, quia infrigidat.

nia poteſt competere. In lepra autem materia non eſt ſolum corrupta, ſed etiam uenenoſa, & ideo cum mouetur materia uenenoſa, interficit partes uicinas. Quia igitur commouet humores, materiam uenenoſam permiſcet cum humoribus, & infrigidat & deſiccat, & omnes leproſi ſunt frigidi & ſicci in radice, quantum eſt de natura ægritudinis, ideo in lepra coïtus non cōpetit, licet ſit uulgaris opinio & erronea, quòd non ſolùm confert, ſed curat.

De morphea. CAP. XXIII.

MOrphea, eſt cutis defœdatio maculoſa.

Cauſa. Intelligendum eſt, quòd omnia illa quæ ſunt cauſa lepræ, ſunt cauſa morpheæ: unde quod eſt lepra in carne, eſt morphea in cute. Aduertēdum igitur, quòd morphea habet conuenientiam cum lepra: quoniam ſicut in lepra errat uirtus aſſimilatiua, ita in morphea, ſed hoc differunt, quoniam lepra eſt in carne, & morphea in cute. Morphea etiam habet conuenientiam cum icteritia: quoniam utrobique eſt cutis maculata. Sed differunt, quoniam morphea eſt infectio in cute maculoſa partim ſic, & partim non: ſed in icteritia eſt uniuerſalis, uel quaſi uniuerſalis cutis defœdatio. Secunda differentia eſt, quoniam in icteritia non errat uirtus aſſimilatiua, in morphea autem errat. Concluditur igitur, quòd morphea eſt error uirtutis aſſimilatiuæ in cute. Conſiderandum etiam circa iſtam materiam, quòd autores cōmuniter loquendo non ponunt niſi duas ſpecies morpheæ, ſcilicet albam & nigram, de quo ſummè miror: quia poſtquam morphea & lepra non differunt, niſi quia hæc in carne, & hæc in cute, & ſpecies lepræ ſunt quatuor, ita & morpheæ. Et fortè non poſuerunt autores, quia non fuerunt famoſæ, & raró accidunt: quoniam ſi ſit de ſanguine, & ſit in facie, appellabitur gutta roſacea: ſi ſint in reſiduo corporis, appellabuntur rubores: & ſi infectiones ſint de chol. appellabitur impetigo, & ſerpigo: & ita iſtæ duæ ſpecies abſorptæ ſunt. Sed ſcientia medicinæ, rerum eſt ſcientia, & non uocum, ſicut ſcribitur 3. de morbo, & ideo nec de numero, nec de nominibus curo, dum tamen res intelligamus. Supponamus igitur, quòd quatuor ſunt ſpecies morpheæ, quædam eſt de ſanguine aduſto, quædam de cholera aduſta, quædam eſt de phlegmate ſalſo, & quædam de melancholia aduſta.

Signa. Si color fuerit rubeus, fuſcus, maculoſus, tunc eſt de ſanguine:

guine: & si fuerit citrinus & fuscus maculosus, tunc est de chol. & si fuerit albus maculosus, tunc est de phlegmate, & ista species est famosa: & si color fuerit niger maculosus, tũc est de melancholia, & ista species est famosa. De nominibus igitur nulla sit contentio, dum tamen res intelligamus.

Prognostic. Si morphea fuerit nouella, curabilis est: si antiqua, incurabilis est, uel cum magna difficultate. Si morphea occupauerit modicum spatium, curabilis est: si magnum, difficilis est. Si locus morpheatus pungatur cum acu in superficie cutis, ita quòd non profundetur ultra cutem, & sanguis exierit, curabilis est: si autem aquositas, incurabilis est, aut cum magna difficultate ualde.

Curatio. Supponamus bonam diætam & bonum regimen, sicut in lepra, & digestionem & euacuationem iuxta conuenientiam humoris peccantis, sicut dictum est in lepra. Tunc ueniamus ad localia remedia. In primis fricetur fortiter locus cum panno aspero, & tunc si cutis infectio fuerit de causa calida, non curo, sed emplastretur morphea, uel infectio cutis, dum tamen locus sit rubeus uel citrinus, maculosus, tamen corpore purgato & mundificato, sicut decet, & bona diæta supposita. ℞. auripigmentum rubeum, & puluerizetur fortiter, & cum succo de fumoterræ pistetur, & informentur trochisci, desiccentur in umbra, & cum uti uolueris, distemperetur unus, uel plures cum syrupo de fumoterræ, & fiat ad modum unguenti, & locus maculosus inungatur, & in crastinum abluatur cum aqua furfuris calida. Et sit regula generalis in quacunque infectione rubea, aut citrina, in quacunque parte corporis fuerit, quòd nunquam locus maculosus abluatur cum aqua frigida, sed semper cum calida, quia frigida colore rubeo colorat, & calida discolorat. Et sit etiam regula, quòd in omnibus infectionibus apponatur fumus terræ. Si autem morphea fuerit de causa frigida, corpore mundificato, tunc fricetur locus fortiter cum foliis ficus, & præterea inungatur cum oleo de tartaro.

Oleum tartari. Oleum autem de tartaro sic fit, tabulæ tartari calcinentur in furno calcinationis, & postea ponantur supra marmore, & quod distillabitur per filtrum, erit oleum clarissimum, & reseruetur in uase uitreo, & locus inungatur, & curat proculdubio. Sed iste modus non est notus nisi alchimistis, quia modus alchimicus in multis est utilis in medicina, sed in aliis

est ita

est ita tristabilis, quòd in eius uia infinitissimi perierunt. Vel sic, si infectio fuerit de causa calida, inungatur locus cum unguento citrino acuato cum lithargyro. Et si fuerit de causa frigida, addatur unguentum fuscum, unguentum ad scabiem, & acuatur cum sulphure uiuo. Vel potest fieri unguentum ex istis, cuius materialia sunt calx abluta, sulphur canulatum, atramentum, auripigmentum rubeum, & citrin. sal armoniacum, uiride æris, alumen, æs ustum, lithargyrum, cathimia aurea, & argentea, marchasita, radix aristolo. radix cucumeris asinini, radix lilii, & gentianæ, & dragonteæ, & ari, & sanguis leporis, assodel. cantharides, aloë, myrrha, staphisagria, spuma maris, radix uitis albæ, & semen sinapis, & semen raphani, eruca, flos papaueris ruffi, gummi rutæ agrestis, euphorbium, acetum, enula, scilla, folia ficus, uipera, piper, mel, & similia. Accipiantur aliqua ex istis, aut plura, aut omnia secundum certas doses iuxta conuenientiam particularium, & puluerizentur, & bulliant in oleo, & locus inungatur. Aut cum tota substantia & cera, & oleo fiat unguentum. Et possunt fieri emplastra, aut pulueres, & multa consimilia iuxta arbitrium operantis, & etiam aqua. Et si locus uesicetur, & fluat aquositas & sanguis, bonum est, quia materia euacuatur. Si autem morphea ex his non curetur, tunc curetur cura lepræ. Et ita intelligendum est de omni infectione, quoniam in lepra tractauimus magis particulariter: hîc autem & in multis similibus multum breuiter tractamus, & ideo ad complementum recurramus, quod est in capitulo de lepra.

Clarificatio. Intelligendum quòd in morphea, sicut dicunt sapientes, non competit phlebotomia: & uerum est, quoniam ipsi non ponebant nisi duas species, & quælibet erat de causa frigida. Possumus etiam dicere, quòd in aliqua specie, sicut in lepra non competit phlebotomia, & potissimè postquã ægritudo est confirmata, quia materia traheretur ab exterius ad interiora, attamen si nos ponamus morpheam de sanguine, seu rubores, tunc in principio competit phlebotomia. Si etiam ponamus morpheam de chole. seu infectionis, & corpus sit plethoricum, à principio potest cõpetere phlebotomia. Nec uidetur procedere ratio quam ponit Auic. & quidã sequaces eius, quoniam ubi est sanguis multus malus, & paucus bonus, phlebotomia bonum rapit, & malum dimittit. Tunc po-

namus

namus ſanguinem putrefieri intra uaſa, ſicut in ſynocho, nónne eſt plus de ſanguine malo, quàm de bono, & tamen fit phlebotomia. Nec ualet ratio, quia natura retinet bonũ, quia indiget, & dimittit abire malum, ſicut uidemus in pharmacia cum ſuperfluit, quia ultimo euacuat ſanguinem: unde igitur poteſt competere phlebotomia in morphea à principio, ſanguine dominante, aut corpore plethorico exiſtente. Secundo debemus intelligere, quòd cauſa immediata morpheæ eſt error uirtutis tertiæ digeſtiuæ, quia morbus cutis: tamen cauſa antecedens poteſt eſſe error aliarum digeſtiuarum, & potiſſimè hepatis materiam corruptam generantis: qua expulſa ad cutem, uirtus tertiæ digeſtiuæ aſſimilare non poteſt, & ideo nõ errat expulſiua niſi per accidens, eò quòd uirtus expulſiua interiorum fortis mittit ad exteriora, & uirtus cutis expulſiua debilis, à ſe expellere non poteſt: digeſtiua ergo errat per ſe, ſed expulſiua per accidens. Tertio notandum, quòd cum naturalia perfectè ſe habent, & non naturalia rectè adminiſtrantur: tunc humores quatuor ſunt obedientes tanquam non peccantes, nec quantitatiuè, nec qualitatiuè, ſed ordine turbato: cum humores peccant quantitatiuè & qualitatiuè, tunc ſunt inobedientes: qua igitur ratione phlegma, & melancholia cum non ſunt ſub naturali diſpoſitione, ſunt inobedientes, ſed generant morpheam: ita ſang. & chol. cum non ſunt ſub naturali diſpoſitione, ſunt inobedientes, & cauſant morpheam: ſic enim cauſant leprã, quod eſt fortius. Quarto aduertendum, quòd icteritia defœdat totam cutem, & morphea non: ſed eſt defœdatio maculoſa, cuius ratio eſt, quoniam in ictericia materia non eſt ita malitioſa, nec ita corrupta, & ideo omnes partes cutis recipiunt ipſam æqualiter: in morphea autem eſt magis corrupta, & ideo partes cutis fortiores expellunt ipſam à ſe, & debiliores recipiunt eam. Quinto intelligendum, quòd morphea, quanto plures partes occupat, tanto difficilius curatur, quoniam materia maior, & uirtus debilior. Sed in hydropiſi, in qua totum corpus inflatur, facilior eſt curatio à principio, quàm in illa, in qua non totum inflatur, pro tanto, quia ſunt duæ ſpecies, & ex alia materia, ſicut eſt tympanites & aſcites. In morphea autem eadem eſt materia in parte, & in toto. Sexto aduertendum, quòd materia morpheæ adhuc exiſtente in uenis, bene poteſt fieri phlebo

phlebotomia,sed postquam notabiliter apparet extrà,non: quantum est ex hoc,ut dictum est in sententia. Septimo notandum, quòd à principio morpheæ, potest dari medicina fortis debilis,ita quòd sit fortis in se, sed quòd detur in parua quātitate: quoniam licet morbus sit chronicus,quantum est ex hoc,debilis medicina debet dari utroq; modo : tamen si ægritudo esset confirmata, periculum esset, & ideo pro acuta reputatur quo ad fortitudinem medicinæ, sed non quo ad quantitatem,iuxta illud Hippoc. Ad ultimas ægritudines ultimæ curationes sunt potentes,&c.

Aphor.6. Partic.1.

De scabie,continens Rubricas tres.

CAP. XXIIII.

De scabie non ulcerosa nec squamosa. Rubrica I.

SCabies est infectio cutis,aliquando squamosa, pruriginosa,aliquando sicca,aliquando humida,aliquando saniosa,utplurimùm in extremitatibus, aliquando magnam partem corporis occupans.

Causa.

Huius passionis, sunt humores corrupti in hepate generati, qui conuersi in fumositatem & uaporem, à uirtute regitiua in corporis superficiem expelluntur. Vnde si uapor fuerit nimis subtilis, euaporat insensibiliter. Si autem non fuerit in tanta subtilitate, & pori fuerint densi, conuertuntur in sudorem. Si autem fuerint grossi, generatur scabies. Si fuerint mediocres,generatur pruritus,secūdum maiorem uel minorem corruptionem, generantur infectiones diuersæ. Sudor igitur grauatiuus grauis odoris antecedit: & si corruptio augmentetur, causatur pruritus : & si plus fortificetur,generatur scabies: & si plus,scabies fœda:& si plus,impetigo & serpigo,ubi est maior adustio, & non est ibi sanies: & si plus,morphea,deinde lepra. Lentigines igitur & panni, & aliæ infectiones multæ generantur ex superfluitatibus ad cutem delegatis.Quando materia est multa,& uirtus expulsiua cutis est debilis,remanent iuxta cutem,& faciunt diuersa genera infectionum,secundum diuersitatem humoris peccantis. Scabiei igitur sunt quatuor species, ex sanguine, ex chol.ex melancholia,& ex phlegmate salso. Aduritur autem sang. quando in cibis & potibus species aromaticæ in nimia quantitate apponuntur, & ita est de aliis humoribus, sicut est

Multis modis sanguis aduritur.

est piper & allia, & uinum purũ, & stare in sole, & labor fatigatorius, & ita de aliis quæ adurunt sanguinẽ & humores.

Scabies si fuerit ex sanguine, tunc locus uergit ad ruborem cum humiditate, & pruritu magno & delectatione magna in pruritu, licet in fine sit dolor. Si autẽ fuerit de phlegmate salso, sunt ibi squamæ, & sanies, & pruritus uehemẽs, & delectatio in scalpendo, sed in fine est uehemẽs dolor. Si autem fuerit de melancholia, locus totus in circuitu uergit ad nigredinem, & pustulæ, & scabies sunt siccæ, cum modica sanie & uirulẽtia. Si autem fuerit de chol. locus uergit ad citrinitatem cum magno pruritu & siccitate & scissuris. *Signa.*

Scabies in decrepitis, est difficilis curationis, aut impossibilis: sufficit enim blandire, & quòd bonum regimen inducatur. Scabies fœda, ulceratio fœtida, multas partes corporis occupans, corrumpens, habet malam radicem, & approximatur ad malas ægritudines, & est difficilis curationis ualde. Si fuerit parua, modicam partem corporis occupans, non angustiosa, non somnum auferens, facile curabitur, & econtrario, contrarié. *Prognostica.*

Si fuerit ex sanguine, fiat phlebotomia, & mundificetur corpus cum manna & cassiafi. & tamarindis, præcedente usu oxysaccaræ, & syrupi de fumoterræ, & syrupi de boraginibus. Si autem fuerit de chol. & corpus est plethoricum, fiat phlebotomia, deinde utatur syrupo acetoso, & uiol. & de fumo terræ, & purgetur cum myrobala. citrinis, & indis, & cassiafist. paratis sicut decet. Et si fuerit scabies, & non curetur, purgetur cum electuario de succo rос. & trifera saracenica, & hiera Ruffi. *Cura.*

Si autem fuerit de phlegmate, & corpus sit plethoricum, & uirtus fortis, fiat phlebotomia, deinde utatur oxymelle diuretico, oxysaccara composita, & syrupo de fumoterræ, deinde purgetur cum myrobal. chebul. & indis, per hunc modum. ℞. florum bora. florum uiol. foliorum senæ, epithy. liquiri. mund. uuarum pas. mund. ab arill. ana. ℥. ß. agari. turbith, zinziberis. ana. ʒ. iij. fiat decoctio cum sero caprino, & in decoctione temperẽtur cortices myrobal. chebul. indorum, ana. ℥. I. fricentur lento igne, & coletur, & detur in aurora usque ad libr. ß. Et si fortius purgare uolumus, purgetur sic. ℞. aloës, agarici, turbith. ana. ʒ. I. & ℈. ß. pulpæ colocynthidis grana 6. foliorum menthæ, foliorum ab-

Aduerte hāc dosin eße uehemētē, & sequentem uehemētiorem.

sinthii,ana.℈.ß.zinziberis,masticis, anehti, bdellii,ana℈.1. conficiantur cum oxymelle scil. & fiant pilulæ, & dentur de sero, uacuo stomacho post 7. dies suæ cōfectionis. Si autem adhuc fortius purgare uolumus,purgemus sic.℞. hieræ picræ.℥.ß.hieræ Ruf.ʒ.3. esulæ,masticis,ana.℈.1.misceantur,& fiant pilulæ.

Si autē fuerit melancholia,utatur oxymel. diure.scill. syrupo de fumoterræ,an.li.ß.misceātur. Materia digesta,purgetur cū myrobal. indis,belliricis,& emblicis,& epithymo, paratis sicut decet.Et si fortius sic.℞.diaborag.diasenæ,hieræ Rufi.ana.ʒ.3.lapi. armenici ʒ. abluti, anethi,ana.℈. 1.misceantur,& fiāt pilulæ. Corpore autē mundificato fiat stupha, & si causa fuerit cal. ponantur ista in stupha. ℞. florum bora.florum uiol.florū nenu. epithy.chamomillæ,meliloti, fumiterræ,ana.lib.ß.misceantur , & exeunti à stupha dentur rubeæ trochiscatæ, ʒ.3. deinde inungatur cum isto unguento.℞.unguenti citrini lib.ß.lithargyri,℥.2. sulphuris, ℥.3. misceantur cum syrupo de fumoterræ , & inungatur.

Si autē causa fuerit cholera , ponantur in stupha ea quæ dicta sunt,& plus scabiosæ, lapathi acuti , ana.li.1.& exeunti à stupha qualibet uice detur sibi aureæ alexandrinæ ℥.ß.

Deinde inungatur cum isto unguento.℞ .unguenti fusci, unguenti ad scabiem, ana. lib.ß.calcis extinctæ, sulphur.lithargyri.ana.℥.ß. conficiantur cum syrupo de fumoterræ, & misceantur.

Simplicia unguentorum ad scabiem optimè conuenientia.

Materialia autem unguētorum ualentia ad omnem scabiem, secundum tamen plus & minus sunt ista:succus bora. succus fumiterræ,succus scabiosæ,succus lapathi acuti, succus enulæ campanæ, succus raphani & scillæ, & siclæ , radices istarum,& frondes,& folia,& fuligo, aloë,lithargy.cadmia,pompholyx, cerusa, calx lota, sulphur extinctū , uterq; elleborus,tartarum,oleum antiquū, axungia antiqua, acetum,argentum uiuū extinctum, oleum de sinapi, aristol. sal armoniacū,flos æris,& radix cucumeris asinini. Valet etiam balneum aquæ marinæ , & sulphureatæ & aluminatæ , siue fuerint naturalia siue artificialia.Accipe igitur unum ex istis, aut multa,& misceantur cum oleo ros.aut cum oleo nucum, aut cum butyro,aut oleo sisamino,aut cū axungiis,aut aceto & cera , & fiat uel oleum , uel unguentum. Si autem fuerit aliquis nimis debilitatus , ℞.succum radicum enulæ

camp

campanæ, axungiæ porcinæ recentis, ana. miſceantur lento igni. Vel iſtud. ℞. fuliginis olei roſ. facti cum oleo nucum, aceti, miſceantur, & fiat unguentum cum modica cera.

Vel iſtud quod non ſolum ualet in ſcabie, ſed in ulceribus ſanioſis fraudulentis fœdis. ℞. antimonii, æris uſti, lithargyri, climiæ, argenti marchaſitæ, ceruſæ, balauſtiæ, aluminis, ſarcocollæ, corticis thuris, pompholygos, ana. ℥. ß. conficiantur cum fæce olei antiqui, & cera quod ſufficit, & fiat unguentum. Iſtud etiam ualet in gangræna, ſicut dictum eſt ſuperius. In fortibus autem, corpore mundificato, ℞. radicum ellebori albi recentis, contundantur fortiter, & cum axungia porcina recenti miſceantur, & fiat unguentum, omnem ſcabiem antiquam delet, & malum mortuum.

DE SCABIE VLCEROSA *ſicca cum ſquamis (ita quòd uidetur membrum contrahi) & pruritu.*

Rubrica 2.

ISta frequẽter ueniũt in manibus, & ideo corpore mũdificato, & bona diæta ſuppoſita, madefiant manus quotidie in aqua decoctionis maluæ, & biſmaluæ, paleæ hordei, & auenæ, deinde inungatur cum axungia porcina recenti, uel gallinacea recenti, uel fiat unguentum. ℞. ſuccum apii, ſuccum foliorum lilii, ſuccum papaueris albi, aquæ roſa. ana. ℥. 1. aloë. ℥. 3. olei ſiſamini, & ceræ quod ſufficit, & fiat unguentum. Inungatur etiam locus prurigi noſus.

Hæc ſcabiei ſpecies ſenibus admodum familiaris.

Vel iſtud in ſcabie multum ſicca. ℞. diadraganti, gummi arabici infuſorum, ſeminis maluæ, biſmaluæ. ana. ℥. ß. aloë, ſarcocollæ, ana. ℥. 1. conficiantur cum axungia porcina recenti, uel cum gallinacea, uel oleo ſiſamino, uel oleo amygdalarum dulcium, & cera quod ſufficit, & fiat unguentum.

De *malo mortuo.* Rubrica 3.

MAlum mortuum, eſt quædam ſpecies ſcabiei, quæ oritur ex melancholia naturali aduſta, & ex aduſtione phlegmatis ſalſi cũ liuore & nigredine, & puſtulis cruſtoſis, magnis, fœdis, ſine ſanie cum ærugine, & cum quadam inſen

ſibilitate, & cum turpi aſpectu, in coxis & tibiis frequentius eueniens.

Cauſa. Cauſa autem huius ſcabiei, eſt multa comeſtio ciborum melancholicorum, oppilatio ſplenis, & retentio menſtruorum, & ciborum præter conſuetudinem, & ſimilia.

Curatio. Digeratur igitur materia per hunc modum. ℞. radicis fœniculi, petroſili. bruſci, aſparagi, graminis, corticis capparis, fraxini, thamarind. ana. ℥. 2. conquaſſentur & temperentur in aceto albo per diem & noctem, tūc ℞. borag. ſcabioſæ, fumiterræ, lapathi acuti, bugloſſæ, meliſſæ, utriuſq; ſtœchados, ana lib. ß. foliorum ſenæ, epithymi, polypodij, anthos, florum bora. florum uiol. ana. ℥. 3. aniſi. ℥. 1. mell. ro. panis ſaccari, ana lib. 1. fiat ſyrupus. Materia digeſta, purgetur cum hiera Ruffi, aut hieralogodion, aut theodoricon, & doſis ſit iuxta conuenientiam particulariū, tres enim ʒ. poſſunt dari ſine periculo. Corpore purgato, ſtuphetur multis diebus ſtomacho uacuo, & in ſtupha ponantur ea quæ ponuntur in ſyrupo, & in exitu qualibet uice accipiat aureæ Alexandrinæ, theriacæ, ana. ℈. 1. cum uino decoctionis fumiterræ. Mulieri autem detur aurea Alexandrina ſolum, & poſtea fiant unguenta quæ ſuperius dicta ſunt. Vel iſtud. ℞. ſucci raphani, ſpatulæ fœtidæ, ariſtolochiæ, cucumeris aſinini, borag. fumiterræ, ſcabioſæ, lapathi acuti. ana. quart. 1. utriuſque ellebori, ſulphuris uiui extincti. ana. ʒ. 2. Tunc iſta puluerizata cum prædictis ſuccis, & oleo nucum, & cera, incorporentur, & fiat unguentum. Et aduertendum, quòd ſi ſuperuenerit ex rheumate, uel ſcrophulis, uel glandulis, uel ſplene, uel menſtruis, uel hæmorrhoidibus, tunc illa prius debent mundificari, & potiſſimè ſplen.

De puſtulis. CAP. XXV.

PVſtulæ, ſunt quædam ueſiculæ paruæ ad modum granorum ficuum, ſicut ſordities ſudoris, & poſſunt uocari in uulgari prouincialium, brollia dura.

Cauſa. Quandoque proueniunt iſta ab exterioribus, ſicut à caſu, & à percuſſione, & labore, & exercitio, & propter negligentiam abluendi corpus & ueſtes, & propter unguenta & alia fortia, quæ corpori applicantur, ſicut eſt tapſia, & uiride æris, & multa conſimilia. Si ab interioribus, hoc eſt propter abundantiam humorum, & malam qualitatem eorum, quare ueniunt frequenter poſt ſomnū & ſudorem cum pru

pruritu,ita quòd aliquando sunt de sanguine, aliquando de chol.aliquãdo de phlegmate salso, aliquãdo de melãcholia.

Si autem uenerit à causis exterioribus, indicatione patientis cognoscitur. Si ab interioribus, & fuerit de sang. color est rubeus cum pruritu, & calore & dolore. Si ex cholera, tunc est citrinitas, & punctura & acumen. Si ex phlegmate, albedo, & squamæ & pruritus. Si ex melancholia, liuor, nigredo, & modica punctura. *Signa.*

Omnes istæ pustulæ, si negligantur & non mundificentur, in scabiem conuertuntur. Et si fuerit de causa calida, ulterius ad impetiginem & serpiginem, & alia mala accidentia. Si autem fuerint de phlegmate, post scabiem, in fistulam conuertuntur. Si autem fuerint de melancholia, istæ sunt duriores ad curandum. *Prognostica.*

Si fuerint ex sanguine, fiat phlebotomia, & mundificetur corpus cum cassiafistu.& tamarind.& similibus. Si ex chol. & corpus est plethoricum, fiat phlebotomia: deinde digeratur materia cum oxysaccara, & syrupo uiol.deinde purgetur cum oxylaxatiuo & electuario de succo rosс. utrisq; com petit balneum, & inunctio cum populeon, aut cum unguen to citrino, acuato cum lithargyrio. Si autem fuerit de phlegmate, digeratur materia cum oxymelle diure.& syrupo de fumoterrę, & oxysaccara composita, & purgetur cum hierapi.& hiera Ruffi. Si autem de melancholia, digeratur cum oxymelle scill.& syrupo de borag.& fumoter.purgetur cum diasenæ, & diabor. & hiera Ruffi. Istis enim ambobus competunt stuphæ, & balnea, & quòd ungatur cum istis unguentis. ℞. unguenti fusci, unguenti ad scabiem, ana lib. ß. lithargyrii.℥. 3. tartari. ʒ. 2. utriusque ellebori.ana.ʒ. 2.argenti uiui extincti. ʒ. 1. misceantur cum aceto, & fęce olei antiqui. Vel cum isto. ℞.succi chelidoniæ, fumiterræ, borag.scabiosæ, lapathi acuti.ana quartas 2.lithargyrii, cerusæ lotæ, æris usti. ana.℥.ß. misceantur cum fæce aceti, & axungia antiqua, & fiat quasi unguentum. Et istud potest ualere non solũ hic, sed in omni scabie, & in omni genere infectionis. Et ideo cum aliquis ignorat quid particulariter est agen dum, utatur isto unguento, & non decipietur, & appellatur, uade mecum. *Curatio.* *Vnguẽtum efficax ad scabiem.*

Intelligendum quòd si istæ pustulæ ueniunt ex causis exterioribus, utplurimum corpus non est plethoricum, & *Clarificatio.*

tunc competit aqua frigida desuper aspersa, uel quòd balneetur in aqua frigida & natet in ea, & quòd aspergatur post ea farina fabarum, lentium, & hordei, uel inungatur cum lithargyrio & aceto, & sandalis, & rosis & oleo rosac. & si materia abundaret, mundificetur corpus. Si autem fuerit causa frigida, balneetur in aqua dulci, & postea aspergatur puluis orobi, & risi, & hordei, & lentium, & lupinorum. In omni igitur causa ualet balneum aquæ dul. corpore mundificato si indiguerint, & tunc nihil trahit, & ita nocumentum inducere non poterit, & tunc euaporabit, & resoluet, & iuuamentum inducet. Secundo notandum, quoniam si pustulæ uenerint à causis intrinsecis, ut à uirtute mundificatiua corporis, tunc plus ueniunt in uere. Si autem ueniant à causis extrinsecis, ut ex labore & calore, & similibus, tunc ueniunt in æstate.

De uulneribus & plagis & solutione continui.

CAPVT XXVI.

VVlnus est solutio continuitatis facta in membro consimili & officiali, & ita est morbus communis utrisque.

Causæ.

Gal. 3. et 4. Methodi, hæc duo uocabula confundit ulcus, & uulnus, licet chyrurgi distinxerunt.

Solutio continuitatis, aut prouenit ab exterioribus, aut ab interioribus: & tunc aut est ex sanguine corrupto adusto, cutem ulcerante, & rumpente, aut ex cholera adusta, aut ex melancholia adusta, aut ex uentositate rumpente, aut ex caliditate solis, aut ignis, aut ex frigiditate ulcerante. Et istæ solutiones possunt magis appellari ulcera, quoniam omnis solutio uirulenta, saniosa, sordida, ulcus potest appellari, secundum Auicen.

Ruptio & cõuulsio citra uulnerationem, Gal. 3. Metho.

Si autem proueniat ab exterioribus, sicut à casu, aut percussione, aut gladio & similibus, tunc si sint in carne, appellabitur plaga, aut uulnus: si in osse, fractura. Si autem fuerit in musculis & neruis cum re comprimente, concussio appellatur. De nominibus igitur nulla est contẽtio, sed ad res reuertamur: quia complementum medicinæ rerum est notitia, & non uocum, sicut habetur tertio de morbo.

Quatuor species solutionis continui.

Species igitur solutionis cõtinuitatis, quantum est de præsenti, sunt quatuor: est enim solutio continuitatis simplex, sine deperditione substantiæ. Secunda species est solutio continuitatis cum deperditione substantiæ, quæ concauitas appellatur. Tertia species est uulnus profundum, ita quòd superficies & profundum constituunt tertiam speciẽ. Quar-

ta tamen ſpecies concuſsio appellatur, quæ prouenit cum corpus cum baculo, aut lapide comprimitur, & conquaſſatur, & flagellatur, & talis ſolutio appellatur contuſio. Et curatio huius ſpeciei differt ab omnibus aliis ſecundum Gal. in de ingenio. Quoniam in omni ſpecie uulneris competunt abſterſiua & mundificatiua. Sed in concuſsione à principio competunt putrefactiua. Nunc autem iſtas ſpecies aliquando concomitantur accidentia multa, ſicut eſt magnitudo, & paruitas, rotunditas, triangulatio, ſordities, ſanies, calor, frigus, & caro addita, uerruca, apoſtema, fluxus ſanguinis, fluxus humorum, corroſio, liuor, & rubedo, recentia, & uetuſtas, & multa conſimilia. Iſta enim ſunt accidentia & compoſitiones concomitantia, & non ſunt differentiæ conſtitutiuæ, quæ additæ ſpeciem nouam faciant, ſicut declarauimus tertio de ingenio. Solutio igitur continuitatis fit in cute, & carne, & muſculo, & uena, & arteria, & chorda, & neruo, & ligamento, & panniculo, & in oſsibus, & iuncturis, quæ diſlocatio appellatur, & in membris principalibus & non principalibus, in quibus omnibus medicum ſolicitum portendunt & diligentem. Si uulnus eſt magnum aut paruum, ſiue in ſuperficie aut profundo: ſi eſt cum deperditione ſubſtantiæ, aut ſine: ſi eſt in membro radicali, aut fluente: ſi eſt in membro principali, aut non principali: ſi eſt in membro ſenſibili, aut non ſenſibili, aut parui ſenſus: ſi eſt cum magno dolore, aut paruo: ſi eſt cum fluxu humorum, aut ſine fluxu: ſi eſt cum ſorditie, aut ſine ſorditie: ſi eſt ſimplex, aut compoſitum. Et aduertere debet ad magnitudinem compoſitionum, ſi labia uulneris diſtant multum, aut non: ſi fractura oſsis eſt cum dentibus, aut ſine dentibus: ſi neruus eſt punctus, aut inciſus: ſi cor eſt uulneratum, aut capſula: ſi cerebrum, & ſi pia mater, aut dura mater, aut ſubſtantia cerebralis: ſi eſt cum contuſione, aut ſine contuſione. Conſideret igitur genus, & quatuor ſpecies, & multitudinem accidentium, & compoſitionum concomitantium & ſuperuenientium: ſi prouenerint iſta ex malitia humorum, aut uulneris, aut imperitia reſtaurationis, aut omnium eorũ, quæ extrinſecus ſunt: quæ omnia ſolerti ingenio conſideranda ſunt, ſi ad finem curationis deuenire curamus. Si autem ſolutio cõtinuitatis prouenerit ab interioribus, ſicut eſt ex ſanguine, tunc eſt cum rubore & calore,

Gal. 3. et 4. Methodi.

Quia omne cõtuſum neceſſe eſt putreſieri & in ſaniem conuerti.

Signa.

Morbi interiores cõic-

ctura: exteriores uerò tactu, uisu, & colore partis laborantis cognoscũtur.

& punctura & sanie. Et si ex chol. tunc est cum citrinitate & ardore. Si ex phlegmate, est cum albedine & humiditate. Si ex melancholia, cum liuore, & ita de aliis signis, quæ singulos humores concomitantur. Si autem fuerit ex causis extrinsecis, ex notitia patientis habentur, aut assistentium, aut cum oculo, aut digito, & similibus, quæ perfectius in libris chirurgiæ continentur.

Prognostica.

Omnis solutio facta in membro bonæ complexionis, de facili curatur: sed cùm est in corpore malè complexionato, de difficili curatur: ideo ulcera hydropicorum aut leprosorum, aut nunquam curantur, aut cum difficultate magna. Vulnera cordis non curantur. Vulnera capitis & stomachi & hepatis, aut splenis, aut renum, aut uesicæ, aut matricis, aut intestinorum si sint parua, possunt curari: si magna, aut nunquam, aut de rarò contingentibus. Vulnera pulmonis non curantur. Vulnera membrorum radicalium sine perditione substantiæ, bene possunt uniri in pueritia, sed in aliis ætatibus non, sed fit porus in circuitu. Vulnera membrorum radicalium cum deperditione substantiæ nunquam perfectè restaurantur. Si uenæ minutæ & capillares deperdantur in magnis musculis, tunc natura generat loco illarum poros & meatus carnosos. Solutio continuitatis in neruo, si est incisio, aut punctura, spasmum & alienationem & mortem inducit, nisi diligentissimè succurratur: & si omnino incidatur, non est periculum, nisi quia membrum suppositum caret tactu, aut sensu, aut utroque, secundum diuersitatem neruorum. Vulnera intestinorum cum nausea & fluxu uentris sunt pessima. Vulnera capitis ad quæ sequitur nausea & febr. sunt pessima. Fractura ossium cum dentibus, cum periculo consolidatur, sed postea cum difficultate frangitur: fractura ossis secundum rotundum de facili unitur, sed postea de facili rumpitur. Omne uulnus transiens à superficie in superficiem, est malum, quia natura non inuenit radicem unde sumat principium. Si autem in uulneribus propter nimium fluxum uenerit alienatio, malum: & si spasmus, ut plurimum moriuntur: & si syncopis cum singultu, mors est in ianuis.

Periculosa est soluta continuitas in neruo propter dolorẽ, qui fluxũ excitat: fluxio autẽ phlegmonẽ, phlegmone spasmũ. Gale. 5. Methodi.

Curatio.

In primis fundemus nos in dictis Hippo. Vulnera non curantur, nisi prius desiccentur. Gale. exponit istum canonem in tertio de ingenio totum. Intelligendum est quòd

in

in omni uulnere, cum membrum ſit debilitatum, adunatur duplex ſuperfluitas, cùm natura omnino nutrimentum aſsimilare non poſsit, ſcilicet ſubtilis & groſſa, quare indiget duplici medicamine, abſtergēte & mūdificante. In omni igitur uulnere competunt medicamina ſicca aliquantulum ſupra complexionem membri, & quòd calor non multum excedat temperamentum. In omni igitur uulnere competunt ſicca, ſed diuerſimodè: quoniam complexio naturalis membri debet cōſeruari. Si igitur membrum ſiccum & humidum patiatur ſolutionem cōtinuitatis, in membro ſicco debemus apponere magis ſicca, & in mēbro humido minus ſicca: quia ſi in membro humido ponerentur multum ſicca, corrumperetur complexio naturalis: ſed illa debet ſeruari in tempore morbi, quantum eſt de præſenti intentione: multitudo etiā humiditatis conſeruanda eſt. Et ſi ſordities uulneris eſt multa, multum ſicca ſunt apponenda: & ſi modica, parum ſicca. Et tunc debemus comparare, ſi membrum eſt ſiccum, & ſordities multa, multum ſicca competūt: & ſi membrum eſt humidū, & ſordities modica, parum ſicca ſunt apponenda: & ſi membrum eſt ſiccum, & ſordities pauca, minus ſicca: & ſi membrum humidum, & ſordities multa, plus ſicca: & ita de aliis. Patet igitur, quòd reſtaurator membrorū complexionem & naturā medicaminū ſcire debet. In ſimplicibus igitur uulneribus ſimplicia medicamina ſunt ponenda, ſolum abſtergentia, & mūdificantia. Si autem eſſet ulcus ſanioſum cū ſorditie multa, tunc fortiſſima medicamina ſunt apponenda, ſicut eſt calx, atramētum, ſulphur, uiride æris, & ſimilia. & ideo ex uiridi æris & cera & oleo, ſecundum Gal. in de ingenio, poſſent curari: uiride enim æris nimis penetrat, & diſſoluit, & pungit, & urit: ſed cera & oleum nimis humectant, putrefaciunt: & ita cera & oleum obtundit acumen quod eſt in uiridi æris: & uiride æris reprimit putrefactionem aliorum, quare poſſet fieri medicina temperata ſecundum naturam componentium, & naturam membrorum: ſed in hoc oporteret, quòd medicus eſſet multum expertus. Ad alia igitur recurrendum eſt. In omni igitur ſolutione continuitatis, oportet tria conſiderare: primo quòd intercipiatur fluxus: ſecundò quòd præſeruemus uulnus à putrefactione: tertiò, quòd uulnus curemus cum medicinis, & cibis conuenientibus, & bono regimine in 6. rebus non naturali

Gal. 3. et 4. Methodi.

Gale. 4. & 5. Methodi.

Prohibemus fluxum humorū ad partem ulceratā, deligatura, medicamento repellente, ſitu partis conuenieēti, & phlebotomia.

turalibus. Ponamus igitur quòd ulcera fuerint à causis interioribus: tunc purgemus uniuersaliter corpus, & deinde mundificemus particulariter secundum exigentiam humorum. Et ista ita tibi frequenter dicta sunt, quòd non oportet repetere. Tunc utantur isto medicamine. ℞. lithargyri, cerusæ lotæ, cadmiæ lotæ, æris usti & abluti. ana. ʒ.1. aloë, sarcocollæ, radicis aristol. tartari. ana ℈.1. fiat puluis subtilissimus, & ulceri applicetur, & cùm uino & melle calidis abluatur: aut apponatur modicum de cera & oleo, & fiat unguẽtum. Aut in ulceribus calidis apponatur unguentum citrinum, acuatum cum lithargyrio, & in frigidis unguentum fuscum, acuatum cum puluere aloë, & aristolo. Et si esset ulceratio cum calore magno, aut ratione hu. calidi, aut ratione combustionis factæ ex igne, aut ex aqua calida, aut ex sole, tunc inungatur locus cum populeon, aut cum duabus partibus populeon, & tertia unguenti citrini, aut fiat unguentũ ex his, ex muccilagine psyllij, & cãphora, & sandal. & rosis, & succo portul. & plantaginis, & papauere, & coriandro. Si autem fuerit uulnus ex frigiditate, inũgatur cum axungia uulpina, aut cum unguento ad scabiem acuato cum assa fœtida, & galbano, & serapino, & similibus. Sufficiant igitur ista, causa breuitatis, de ulceribus causatis ab interioribus. Si autem incisio uel plaga, aut concussio, aut fractura, aut perforatio, aut punctura corpori aduenerit propter causas extrinsecas, canonibus uniuersalibus obseruatis ad unguem, de contingentibus nihil obmittentes, cum dei auxilio sic incipiamus operari. Vulnus aut est magnum, aut paruum: si paruum, natura sufficit per se ad curandum, aut quod ponatur rasura lardi in panno lineo desuper, aut quòd ponatur tela aranea, uel rasura camisiæ, & similia. Si autem fuerit magnum, aut est cum deperditione substantiæ, aut non: si non, tunc permittatur fluere sang. quoniam ut plurimum iuuat, quoniam præseruat ab apostematibus, & hoc est quod multùm timemus. Si autem uolumus sanguinem restringere, accipiantur stupæ canabinæ, & madefiant in aqua frigida, deinde in albumine ouorum, & desuper apponantur, & cauendum quòd aqua non approximetur uulneribus. Si autem essemus coacti balneare, ratione alicuius accidentis, tunc uulnus emplastretur, & ligetur, & inungatur taliter quòd aqua uulnus tangere non posit. Et in omni magno uul

Solutio continuitatis à causa extrinseca fit quatuor modis, uidelicet incisione, tẽsione, ruptione, fractione.

ulnere, eſt ingeniandum, quòd illud quod colligitur quodie mundificetur, ita quòd ſit foramen in parte inferiori: at membrum taliter ſituetur, quòd locus mundificetur.

Si autem uulnus fuerit magnum cum deperditione ſubantiæ, non coniungantur labia, ſed inſtemus in mundificaone uulneris, & cauendo quòd hum. non poſſint fluere ad ocum, & alia omnia quę dicta ſunt, quòd corpus non ſit pleum, & ſimilia. Et tunc dantur ſibi, quæ generant carnem eperditam materialiter, ſicut ſunt gallinæ, & perdices, & gnus annualis, & ſimilia. Materialia autem carnem in uuleribus effectiuè generantia ſunt iſta, aloë, thus, ariſtolo. æs ſtum, cadmia lota, myrrha, ſanguis draco. ſarcocolla, orous, radix lilii, farina hordei, farina fabarum, & ſimilia. Vel tud. Accipe galbanum, & liquefiat in oleo myrtino, deinde pponatur pannus lineus, antiquus, mundus, minutiſſimè ıtus, & carpinatus, & aſpergatur puluere olibani, & aloë, radicis ariſtolochiæ, & fiat emplaſtrum, & deſuper appoatur: cum autem caro uenit ad ſuperficiem, tunc induretur, t ſtet loco cutis: hoc autē fit cum his, ſcilicet myrrha, aloë, s uſtum, uitriolum uſtum, galla, balauſtia, ſang. draco. & ragagantum uſtum, & ſimilia. Et intelligendum, quòd illd quod generat carnem in uno membro, non generat in lio: quoniā quædam ſunt mēbra humida, & quædā ſicca: & ulnera quædā ſunt cum ſorditie multa, & quædam cum pau a: quare medicamina uulnerum quæ ſunt in pudibūdis, deent eſſe ſicciſſima, & in oculis minus ſicca. Alia autem ſunt, uæ debētur neruo, & alia carni, & alia arteriæ, & ita de aliis. Quare reſtaurator debet eſſe ſolicitus in cognoſcendo com lexionē membrorum, & ſenſum, & nobilitatem & naturam nedicaminū, & ita poterit eligere ex his medicaminib⁹ quæ ompetunt iſti & quæ illi, & ita ratio præcedere debet: & niſi otū poſtea experimento probetur, orationes ſunt rhetoriorum, qui propoſitiones habēt decoratiſſimas rei ſubſtaniam non tangētes. Si autem fuerit cōtuſio, attritio ſeu flagellatio, tūc à principio fiat phlebotomia, dato ꝙ corpus nō ſſet plenum: deinde apponantur frigida ſtyptica deſuper, ut ıon fiat fluxus ad locum: deinde feſtinemus euacuare, & ab ntus & ab extra, quia citò fieret apoſtema, aut ſanies, aut cancer, aut fiſtula. Abintus igitur diſſoluatur ſic, decoquatur centaurea maior, & coſtus in ſyrupo acetoſo, & ſumatur mane,

mane,& sero. Ab extra autem, ponatur lana succida cum farina hordei,& apponantur calida resoluētia & subtiliantia. Fomētetur igitur locus cum aqua decoctionis chamomillæ, & similiū,& si necessariū fuerit, apponātur uentosæ cū scarificatione. Putrefacto igitur & corrupto remoto, curentur sicut alia uulnera curantur. Curatio igitur istius secundum Gal. ab aliis solutionibus continuitatis est diuersa. Si autem uulnus fuerit profundum, ponatur tenta usque ad profundū,& mūdificetur quotidie bis, aliter fistularetur locus. Si autem uena aut arteria fuerit incisa, fluxus nimius distrahatur cum fricationibus,& ligaturis,& similibus, & istud emplastrū desuper apponatur. ℞. aloēn, thus, sang. draco. bolum armeniacum, pilos leporinos minutissimè contritos, & conficiantur ista cum albumine ouorum,& est ultimum in iuuamento. Si autem uulnus uel punctura fuerit in neruo, tunc in pueris,& mulieribus ponantur minus fortia, sicut est resina, pix naualis, sordities aluearis apum, sordities quę adhæret parietibus balneorum, sed quòd sint abluta & mundificata cum lixiuio, & componantur cum fęce olei antiqui,& uino,& fiat emplastrum aut oleum aut unguentum. Si autem fuerit in corporibus duris, addatur euphorbium, stercus columbinum, sulphur canulatum, calx extincta, opopanacum, serapinum, lac tithymali: quoniam punctura nerui duri siccissimis indiget, & potissimè quando est in profundo: & ultimo fiat cauteriū. Supponamus enim quod corpus sit mūdificatum cum phlebotomia, pharmacia, abstinentia,& similibus, aliter de facili incurreret spasmum, aut apostema,& similia: nō fiant igitur particularia, nisi uniuersalia præcesserint, sicut clysteria,& similia. Si autem fuerit apostema in neruo, tunc ualent orobus,& farina fabarum, & hordei, & quòd conficiantur cum aqua dissolutionis serapini, & in fine ista abluantur cum uino cocto. Si autem fuerit dislocatio, quod cognoscitur, quia ibi est eleuatio aut profunditas, & quia moueri non potest, & quia differt à suo simili: quoniam si ad omnes partes posset moueri, nulla esset dislocatio. Et rarò accidit simplex,& singularis, quin sit ibi uulnus, aut fractura, aut attritio, aut apostema, aut putrefactio, aut similia, & tunc curatio debet esse composita. Aliquando enim est tantus dolor, quòd reponere non audemus in locum suum, & tunc stamus usq; ad tres dies: deinde os dislocatum reponatur in loco suo,& ponan-

In loco tamē neruoso cauendū ne tēta tangatur neruus, alioquin ratione doloris sequeretur phlegmone.

Hoc ēplastro non solū utebatur Gale. in fluxu sanguinis ab arteria, sed in cerebri mēbranis, et uenis iugularibus: uide li. 5. Methodi.

Phlegmone, nisi medicus solicitus fuerit, statim occupat partē ægrā, quā obrē quæ ualenter digerūt et siccāt, admouenda sunt.

onantur in proprio situ, & reponendo aliquando auditur
onus, & fomentetur cum uino pontico, & ligetur. Si autem
ierit dislocatio ex nimia humiditate lubricante iuncturas,
inc fiat cauterium, & emplastrum desuper apponatur, quod
t ex galla, & balaustia, & acacia, & nuce cypressi, & gummi
iniperi, & modico castorei. Si autem fuerit fractura in
sse, rarò accidit sine aliqua compositione: quoniam ibi est
liquando attritio, uulnus, dentatio, apostema, fluxus hu-
iorum putridorum, & multa consimilia, quæ omnia opor-
et diligenter considerare. Hoc autem facto, partes fractæ
niantur, quia in pueritia consolidantur, sed cum indurata
int, natura generat in circuitu poros. Ponamus igitur pro-
riè, uerbi gratia, quòd sit in tibia, tunc debemus patientem
n loco ponere resupinum, & extendere ambas tibias, & æ-
quare, & fractam aliquantulum longiorem: ossa enim fracta
ion debemus omnino unire, quoniam sequeretur dolor &
eb. nec nimis prolongare, quia sequeretur claudicatio. Fiat
rgo unio mediocris, & etiam uniendo reddatur pars parti,
& dens denti, cauendo quòd de osse comminuto nihil intus
emaneat, nec remaneat aliqua concauitas, quia ibi genera-
etur putredo corrumpens totum membrum. Hoc facto li-
getur, & ligamentum sit de panno lineo mundo, lato iuxta
nembri dispositionem, & incipiat ligatio in medio fracturę,
rahatur hincinde per modum crucis, una pars contra aliam,
quia optimè stringit locum, & in panno seu ligatura non sit
aliqua ruga, & duret tantum, quòd occupet uel cooperiat
aliquantulum de parte sana hincinde: & in fractura sit magis
trictum, & in parte sana minus, ut superfluitates possint su-
perius currere: & sit ligatura aliquantulum dolorosa, aut sit
firma, & non tantum, quòd ex hoc humores possint fluere
ad locum. Deinde omni die tertia seu quarta remoueatur ad
uidendum locum. Si esset pruritus, quòd fomentetur cum
aqua calida donec incipiat rubescere. Et si indigeremus me-
dicamine consolidatiuo, ponatur nux cypressi cum uitriolo:
deinde ligetur, & ponantur plumaceoli duplicati ut ligamẽ-
tum sit fortius, deinde stellæ, aut ponatur tibia, aut brachiũ
in uase ligneo ad modum nauiculę, ne propter aliquem mo-
tum repentinum frangatur, quoniam in dormiendo contin-
git somniare, & aliquando repentè se mouere, & tunc nisi
membrum esset bene appodiatum, esset timendum de fra-
ctura.

Solutio continui in osse.

Gale. lib. 6. Methodi.

Plumaceoli diuersimodè fiunt, de quibus uide Guidonẽ de Cauliaco.

ctura. In fractura tibiarum, supra lectum sit chorda pēdens; ut cum uult aliquam partem corporis mouere, quòd ibi se appodiet: & quòd lectus sit perforatus, cum uoluerit assellare, quia tunc esset magnum periculum, cum oporteat ipsum iacere diebus 40. & amplius. Detur cibus qui generet porū, sicut est uitulus lactens, & assetur frumētum coctum, & faba fracta, & similia. Sed quia ista constipant, oportet alia administrare, & ideo ratione accidentium frequēter oportet multa facere cōtra naturam morborum. Operemur igitur iuxta naturam morbi, & accidentium, & particulæ patientis. Si autem esset fractura cranei, aut est cum uulnere, aut sine uulnere: & cum hoc, aut est cum læsione duræ matris, aut piæ matris: uel est contusio, aut incisio, aut perforatio, aut est magnum, aut paruum, & ita de aliis differentiis accidentalibus. Et cognoscitur occulta fractura, quia grauiter dormit, & grauiter egerit, & grauiter mingit, & cum grauitate frangit auellanam, & cum grauitate masticat crustam, & si chorda lyræ teneatur in ore inter dentes, & trahatur & percutiatur, cum grauitate sustinet, & semper fracturam cranei concomitatur febris & nausea. Et si dura mater, & pia mater fuerint læsæ, tunc est paraphrenesis, rubor faciei, eductio oculorum, debilitas totius uirtutis animalis. In primis igitur fiat potio, quę ualet in uulneribus & plagis & fistula, & consimilibus. ℞. agrimoniæ, pimpinellæ, betonicæ, uerbenæ, centaureæ maioris, stœchados, saluiæ, pilosellæ, trium consolidarum, plantaginis, sanamundæ, rubiæ maioris, caulium rub. pedis columbini, gallitrici, absinthii, tanaceti, linguæ auis, hederæ terrestris, fragarię, buglossæ, gentianæ, ista omnia uel maior pars conterantur, & bulliant in uino albo, & addatur modicum mellis, & potet quotidie, & si febris est fortis, accipiat in parua quantitate, & si debilis, in magna, quia mirabilia facit in omni uulnere, seu ulcere sordido. Deinde apponatur istud emplastrum supra craneum fractum, & supra piam matrem & duram, cum læsa sunt. ℞. picis liquidæ, ceræ, terebinthinæ. ana lib. ß. liquefiant simul, & infundantur in aceto, & fortiter simul malaxentur. Secundò iterum liquefiat, & proiiciatur in lacte mulieris aut uaccæ, & malaxetur fortiter. Tertiò liquefiat, & proiiciatur in succo betonicæ, & malaxetur fortiter. Quartò iterum liquefiat, & proiiciatur in succo centaureæ maioris, & malaxetur fortiter. Et tunc accipiatur una

Et omnia glutinosa et uiscosa, ut sunt extremitates animalium, medulla oßiū, &c.

Et hoc est in fractura cranij.

Quo pacto meninges læsæ cognoscantur.

Potio efficax in ulceribus.

una pars, & supra fractum craneum apponatur: & noli reuelare nisi dilectis. Emplastrum magistri Anselmi Ianuensis, quo consolidatur cerebrum, & omne uulnus capitis. ℞. terebinthinæ partes duas, ceræ albæ partem unam, liquefiat ad ignem, proiice super colatorium, & inferius sit acetum, ita quòd ista cadant, cum fuerit infrigidatum comprime bene de aceto. Secũdò liquefiat ut suprà, & cadat per colatorium super succum herbarum, betonicæ partes duas, Verbenę partem unam, incorpora cum succo ut melius poteris. Iterum liquefiat & cadat, ut supra, super lac mulieris uel uaccæ, ita quòd lac cooperiat totum, & incorpora ut melius poteris: si non poteris habere succum, habeas de pulueribus, & fiet ut supra. Habeas ergo pannum perforatum in multis locis cum forficibus, & supra pannum emplastrum subtiliter pone, ut sanies per ea trãseat, & craneo superpone leuiter, & post tertium diem amoueas: si fœtet, signum curæ est: amoue, & iterum repone ipsum idem uel de recenti. Et quia istud opus est difficile, & periculosum & prolixum, & maiori solennitate indiget, ideo restauratoribus derelinquo.

Emplastrum admodũ efficax in uulneribus capitis, incarnat, abstergit.

Intelligendum est circa materias præcedentes, quòd in fracturis competit subtilis diæta, & fomentationes: sed diæta subtilis est duplex: subtilis in passione, sicut olera & pulli: subtilis in ratione paruæ quantitatis, sicut sunt assaturæ, & frumentum coctum, cum dantur in parua quãtitate. Et ideo si autores dicunt, quòd subtilis diæta competit: uerum est quantum ad quantitatem: quoniam quantum ad qualitatẽ, in fracturis semper competunt grossa, & ea quæ generant chymum grossum & uiscosum. Subtilis autem in passione competit per accidens, ut quia est constipatus, aut quia non potest digerere ratione otii & quietis, & propter hoc, & grossa competunt in parua quantitate. Secundò notandum, quòd membrorum, licet ab utero, quædam restaurentur, sicut caro: & quædam non, sicut ossa. Nam post uterum utrobique deficit agens generationis, & materia: quia post uterũ, nec matrix, nec didymi, nec semen, nec sanguis menstruus. Dico quòd caro est superfluitas, & quia superflua possunt restaurari, sicut apparet in cauda stellionum, ideo possunt restaurari, & cum hoc sanguis inuenitur sufficienter in corpore, & quia caro ex sanguine, & ita sanguis, & hic sanguis ideo restaurari potest: semen autem non sic inuenitur: quia

Clarificatio. Diæta subtilis duplex.

Sola caro deperdita regeneratur, ossa uero, uenæ, nisi capilla-

res nerui, & aliæ partes spermaticæ, non regenerantur nisi in pueris.

quia saltem in uiris deficit locus generationis, qui est ma-
trix: & in mulieribus deficit semen uiri, & quia radicalia lo-
quendo medicinaliter, non inueniuntur cum omnibus con-
ditionibus post uterum, quia ex seminibus generantur: ideo
in ætate puerili si discontinuentur, bene uniuntur: sed si sub-
stantia deperdatur, nunquam: & cum hoc etiam, quia radi-
calia utplurimum sunt frigida & sicca, præter principalia &
nobilia: principalia autem & nobilia, si eorum substantia de-
perdatur, propter eorum necessitatem, & nobilitatem, nun-
quam essent restaurata, prius esset mors. Si sint alia, tūc sunt
frigida & sicca: & ita deficit attractiua, quæ uiget per calidū:
& disseminatiua, quę requirit poros largos: & digestiua, quę
uiget per calidum & humidū: & ita non fit restauratio, quia
omnia deficiunt eis. Sed caro habet omnia. est enim calid. &
humida, & ita nihil sibi deficit: quare omni tempore posset
restaurari: & forte etiam, dato quòd esset ex seminibus pri-
mis, secundum conditiones datas. Tertio notandum, quòd
membrorum quædam sunt humida humiditate naturali, &
quædam accidentali: tunc si uulnus fuerit in membro hu-
mido naturaliter, facilius curatur, quàm in sicco: & si in hu-
mido accidentali, tardius, sicut in hydropicis. Vulnera igitur
facilius curantur in membro humido naturaliter, quàm in
sicco, propter copiam nutrimenti. Quarto aduertendum,
quòd in solutione continuitatis paulatinè, sicut si aliquis
cum acubus pungeretur, maior est dolor, quàm si fieret su-
bito, etiam si totum membrum truncaretur. Et ratio dicto-
rum est, quoniam secundum Gale. in de morbo, in solutione
continuitatis non est dolor, nisi in fieri: & quando fit subito,
cito transit illud fieri: & ideo non est dolor, quantum est ex
illo: sed in illis quæ fiunt paulatinè & continuantur, conti-
nuè est fieri & actio & passio, & ideo maior dolor.

De fluxu sanguinis immoderato.

CAP. XXVII.

FLuxus sanguinis immoderatus, uenit aliquan-
do propter uulnus, & similia extrinseca, licet sit
dictum, tamen breuiter transeamus. Aliquan-
do fluxus sanguinis est modicus, ita quòd suf-
ficit digitum apponere, uel pannum lineum
intinctum

intinctum in aqua frigida, aut aceto, & aqua frigida, aut in aqua ro. aut stupæ canabinæ intinctę in albumine ouorum, aut rasura panni linei, aut tela aranea, aut mica panis. Aliquando tamen uulnus est magnum, aut quia uena magna, aut arteriæ incisæ sunt, ut dictum est, & tunc teneatur digitus, aut pannus lineus intinctus in aqua frigida, aut obturetur aliquo ingenio dicto, donec medicamē sit compositum: quia raro inuenitur quòd medicamina sint prompta, & tamen sanguis est nimius, ita quòd si est de arteria, est subtilis, clarus, & uenit saltādo, & cum impetu modo superius, modo inferius, modo dextrorsum, modo sinistrorsum: in uenis nō sic, & est grossus. Apponatur igitur medicamen quod dictum est, scilicet de aloë, & thure, & mastiche, & sanguine draco. & bolo armenico, & pilis leporis minutissimè tritis, & cōficiantur cū albumine ouorū, & desuper apponatur, & in secunda appositione nō remoueatur primū, quia timendum esset de apertione, & si fieret, fiat paulatim & cū cautela. Si autē nō possit restringi sic, tunc cauterizetur locus cū ferro ignito, et si timeat ignē, patiens cauterizetur cū myrrha, & aloë, & atramento, & calce uiua, & sanguine drac. De aliis autem fluxibus sanguinis loquemur in capitulis suis.

Galen. li. 3. Methodi.

Glutinatoriū arteriæ diuisæ.

Escharotica non cōueniūt, nisi in fluxu a putrefactione, suntq; ualde periculosa, idcirco aduertāt diligenter chirurgi.

Intelligendū quòd cibus temperatus, & caro annualis generat carnē materialiter, ut dictū est, pili leporini, & alia medicamina effectiue abstergēdo, desiccādo, mūdificando, superfluū remouēdo, complexionē temperādo, fluxui resistēdo, cōfortādo, cauterizādo, cōstringēdo, oppilādo, & ita de aliis. Præterea notandum, quòd incisione facta nō in eodem instanti fluit sanguis, quia calor & spiritus refugiunt ad interiora. Et ideo multi uulnerati nō credunt se esse uulneratos, imò nō sentiunt, sed aliqua mora facta modica, calor & sanguis currūt ad apertum locum, & fit fluxus. Nota ꝙ calida in quarto possunt restringere sanguinē cauterizādo.

De morbis unguium, sicut est panaricium, spasmus, leprositas, unguium albedo maculosa, fœda citrinitas, scißura, & similia.

CAP. XXVIII.

PAnaricium est apostema calidum, dolorosum, in radice unguis, aliquando cum ulcere, aliquādo cum sanie uirulenta, & tunc nō caret digitus periculo. Diæta igitur subtilis

adhibeatur, deinde phlebotomia, pòſt pharmacia. Corpore igitur mundificato à principio, fiat emplaſtrum cum muccilagine pſyllii facta in aqua roſ. & opio, & camphora, & farina hordei, & aceto. In augmento autem illinatur locus cũ ſorditie auris: & in ſtatu, cum muccilagine pſyllii facta cum lacte: & in fine ſtatus, perforetur cum acu: & in declinatione medicetur cum farina lupinorum, & melle. Et ſi eſſet ibi ulcus, curetur cum aloë, thure, & arſenico. Et ſi eſſet fiſſura in unguibus, illinatur cum maſtiche diſſoluta in oleo ſiſamino. Et ſi eſſet ſpaſmus, citrinitas, & leproſitas in unguibus, corpore à melãcholia mundificato, inungatur cum adipe gallinæ, & oleo ſiſamino: deinde radatur cum uitro, deinde emplaſtretur cum ſemine lini & gummi cypreſſi. Et ſi uolumus quòd ungues cadant, inungatur cũ oleo & aliis, aut cum ſulphure, arſenico & aceto. Et ſi ex attritione ſanguis niger mortificatus fuerit ſubtus unguem, perforetur ſuauiter unguis cum acu, & mittatur ſanguis fluere. Deinde fomentetur cum uino albo & chamomilla. Et ſi in unguibus fuerit albedo enormis maculoſa, illinantur cũ nuce cypreſſi, & farina lupinorum & aceto. Et ſi eſſet citrinitas, fiat cum aceto, & oleo de eruca.

Clarificatio. Intelligẽdum quòd ungues ſunt ex ſuperfluitatibus cordis, & ideo ungues ſunt quaſi emunctoria cordis. Et nihilominus in panaricio cõpetunt repercuſſiua, ſicut in aliis apoſtematibus, & plus, quia ſunt in loco multũ ſenſibili, & ideo eſt magnus dolor: quare etiam nõ ſolum frigida competũr, ſed etiã narcotica: nec materia eſt ita uenenoſa, licet calida multum, quin competant repercuſſiua. Licet igitur uergat ad liuorem, uirorem & nigredinem, plus tamen fit hoc ex diſpoſitione loci, quàm ex malitia materiæ. Quantũ eſt igitur de natura panaricii, materia nõ eſt ita aduſta, quin reper cuſſiua poſſint competere: nec quia emũctorium: quoniam tanta eſt diſtantia uſque ad cor, quia materia poteſt eſſe con ſumpta, euaporata, expulſa, ita quòd nocumentum non ueniet ad cor. Nõ eſt igitur timẽdũ de malitia materię, in tantum, quin à principio bene poſſit competere phlebotomia de parte oppoſita, & quin repercuſſiua apponãtur. Verũ eſt hoc, quòd cum malè regitur, efficitur uirulẽta, & tunc bene eſſet timendum de digiti amiſſione. Secundo intelligendũ, quòd dentes & ungues ſunt ex ſummis oſſium, non quo ad

mater

materiam primam radicalem, sed similitudinariè, quia generantur ex materia grossa terrea.

Et iuxta hoc sciendū, quòd ungues generantur in extremitatibus pedum & manuū, quia ibi uenæ & arteriæ terminantur, & sunt in extremitatibus quibusdam animalibus loco armorum, ut in auibus & hominibus, ut possint se scalpere, & minuta possint capere, & ut digiti sint fortiores. Et ideo quando ungues sunt grossi & rudes, hominē rudem & indignum significant, quoniam humores grossi in corporibus eorum abundant: & si sint subtiles, contrariū significāt.

De incendio ignis, & aquæ calidæ.

CAP. XXIX.

Corpus humanū aduritur & comburitur, aliquādo cum igne, aliquando cum oleo feruenti, aliquando cū aqua bulliente, & ita de aliis: diæta igitur sit subtilis, & fiat phlebotomia, si particularia conueniant. Deinde inungatur cum frigidis, sicut est populeon, aut unguētum citrinū: quoniam aliquando non sunt uesicæ, & aliquando sunt, & aliquando sunt cū uulnere, & aliquando non. Quando non est uulnus, ponantur frigida & humida: & quando est uulnus, ponantur frigida & sicca. Materialia autē illorū possunt esse bombax, stupa canabina, pānus lineus, lana abluta, pannus de serico, & similia cum intingūtur cum liquidis: & ista sunt huiusmodi, aqua frigida, acetum, aqua ros. oleū ros. succus semperuiuæ, & lactucæ, & endi. & plantaginis, & portul. semen myrti, cerusa, bolus armenicus, chimolea, camphora, albumen ouorum, & similia. Intingatur igitur pānus in uno ex istis, aut in multis, desuper apponatur, & frequenter innouetur.

Circa istam materiam, intelligendum, quòd cum aliquis combussit sibi digitum cum cādela & similibus, tunc docuit experimentum, quòd si digitus ponatur in aqua frigida, tūc augmentatur dolor, quia partes adustæ retinentur: & si ponatur temperatè ad ignem, sedatur paulatim dolor, quoniam partes adustæ exhalant. Ex his possumus elicere cautelam, quòd populeon, & alia frigida non apponantur actu frigida, sed tepida, tūc facta sunt anodyna. Anodyna autem sunt ea quæ summè dolorē mitigant, & ideo talia sunt iuuatiua, quia ratione suæ actualitatis resoluunt, & ratione suæ uirtutis alterantur, & ita remouent igneitatem.

Clarificatio.

Anodyna quæ sunt.

Secundo intelligendum, quòd calidum habet triplicem

effectum: cum enim agit temperatè calefaciendo, digerendo, tunc dealbat: & si ulterius augmentetur, & fortificetur, & aduratur, tunc mortificat & denigrat: & si ulterius fortificetur, tunc incinerando dealbat. Tertio notandum, quòd oleum, licet non competeret in anthrace, pro tanto quia inflãmaretur ex hoc, quia ab intus calor affixus est, nihilominus in combustionibus posset competere, potissimè ros. & non inflammaretur, quia talis ignis uolatilis est, & quasi ab extra. Quarto aduertendum, quoniam calida bene possunt competere, potissimè quando locus est ulceratus, & ideo calx abluta cum multis aquis frigidis, & dulcibus, & postea cum oleo ros. ualet.

De ulceribus, & rhagadijs manuum.

CAP. XXX.

VLcera & fissuræ aliquando ueniunt in extremitatibus ex materia frangente, uel ex aliqua attritione, uel ex sotulari, & similibus, & de facili curantur cum unguento fusco & citrino, & axungiis, & aqua calida. Si autem fuerit ab interioribus, ut ex cholera adusta, uel melancholia, tunc oportet mundificare corpus, & diætam congruam ordinare. Hoc facto ad particularia ueniamus, ex quibuscunque fuerint, fiant igitur fomentationes cum aqua cal. frequenter & multis uicibus. Materialia autem unguentorum sunt ista, medulla uituli & cerui, axungia gallinacea, porcina, anserina, anatina, cerusa abluta, lithargyro, cadmia lota, cortex malorum granatorũ, sumach, acacia, oleum ros. dragagantum, gummi arabici, infusorum, oleum sisaminum, oleum amygdala. dul. sepum hirci liquefactum, cera albæ, succus liquiritiæ, & similia.

Clarificatio. Intelligendum, quòd acacia est frigida & sicca, & est multum restrictiua, conglutinatiua & desiccatiua, & ideo si rhagadiæ fuerint cum calore, multum ualet, quia infrigidat, & ita ualet contra accidens, & desiccat & conglutinat, & ita ualet contra ulcus. Si autem istæ fissuræ essent cum magna frigiditate, tunc per se non competeret, nisi cum multis aliis poneretur, & ita diuersis modis utrobique potest poni.

Secundo notandum, quòd melancholia per se non ulcerat, quia non penetrat nec separat, nec ratione suæ substantiæ, nec ratione qualitatum, sed per accidens, quia aduritur, aut quia comprimit, aut extendit, aut priuat oppilando. Quare

Quare in talibus multum confert ipſam euacuare cum thymo, & ſero caprino.

Poſtea quæritur de unguibus, utrum fuerint ex materia oſſium, quod ſic uidetur per Auicen. contrarium tamen ſic probatur: Oſſa ſunt orta ex ſpermate, quare ſi deperdantur, non reſtaurantur: ſed ungues perditi reſtaurãtur, quare non ſunt ex ſpermate. Dico quòd eſſe ex materia oſſiũ triplex eſt, uel eſſe ex eadem materia ex qua oſſa, uel eſſe ex ſuperfluo nutrimento oſſium, uel eſſe ex conſimili & uniformi nutrimento. Et iſto ultimo modo dicit Auicen. dentes, & ungues eſſe ex materia oſſiũ, & quod ſic eſt ex materia oſſium ſi perdatur, bene reſtauratur uel regeneratur.

An ungues ſint de mat. oßium.

Item quæritur ſi ungues habeant aliquod regimen. quod ſic uidetur, quoniam omne quod augmentatur & nutritur, habet uirtutem, per quam attrahit nutrimentũ, ungues ſunt huiuſmodi. Contrarium habetur à Gal. in techni, dicente quòd unguium nullum eſt regimen, quod concedo. Ad argumentum tamen in contrarium, quod erat, quòd augmẽtatur: dico quòd augmentari dicitur tripliciter, ſecũdum latum, longum, & profundum, ſecundum trinam dimenſionẽ. Et quod ſic augmẽtatur, habet uirtutem regentem. ſed ungues non augmentantur, niſi ſecundum longum, unde eſt ibi augmentum aggregationis, ſicut eſt in aceruo lapidum, & ideo non exigitur quòd ſit ibi regimen.

Itẽ quæritur, quare ungues habẽt eſſe in extremitatibus.

Item quęritur, quare magis ſunt exterius quàm interius.

Item quæritur, quare per ungues apprehẽdimus ſecundũ ꝙ dicitur ſubtilitatẽ ingenii uel groſſitiem. Ad primũ quęſitũ dico, ꝙ ungues in extremitatibus, prout dicit Auic. ſunt & collocantur quatuor de cauſis: Vna eſt, ut ſint fortiores: Secũda eſt, ut ipſis mediãtibus ſubtilia, ut pili, fila, & ſimilia, poſſint apprehẽdi: Tertia eſt, ut cũ ipſis poſſint ſe homines ſcalpere: Quarta eſt, ut ſint defenſoriũ, ſicut patet in auibus. Ad aliud dico, ꝙ ſunt exterius, quia pars exterior magis eſt paſſibilis quàm interior, & ideo magis indiget defenſorio aliquo. Ad tertium & quartum dico, quòd ungues cauſantur à ſuperfluitatibus cordis, & humores ſubtiles ſunt ingenii cauſa ſubtilis, & groſſi humores cauſa ſunt ingenii groſſi: unde ſi ungues ſint groſſi, ſignant groſſos humores: ſi ſint ſubtiles, ſignificant ſubtiles eſſe humores. Et ita

per ungues ex consequenti apprehendimus alicuius ingenium esse grossum, uel subtile. Sunt auté in extremitatibus manuum & pedum potius, quia arteriæ exeuntes à corde ibi terminantur, ipsos ungues siquidem generantes.

Consequenter quæritur de panaricio, quod est apostema accidés in ipsis unguibus, utrum debeat medicari, sicut alia apostemata, primo apponéda repercussiua, & sic deinceps.

Ad hoc respondeo, & dico quòd sic, cum sit ualde calidũ apostema inferens magnũ dolorem, propter temperantiam carnis quæ ibi est, quare magis sensibilis est.

Quarto quæritur, quare caro per adustioné habeat dealbari, quia dicit Auicen. quòd calidum agés in humidum, denigrat ipsum, agens in siccum dealbat: ergo cum caro sit humida, potius deberet denigrari à calido, quàm dealbari.

Dico hic, quòd ipsius ignis triplex est effectus, primus est dealbare, secundus uerò urere, tertius est incinerare, unde dico postquàm caro decoquitur, remaneat alba. Ad argumentum in contrarium, quòd est calidum agens in humidum, &c. dico quòd uerum est, si agat adurendo, sed si decoquendo, dealbat.

Item quæritur, quod istorum faciat maiorem impressionem, aut aqua cal. aut ignis carbo, & quòd ignis carbo uidetur, cum calidum existens in grossa materia, ut in ferro uehementius imprimat: sed carbo grossior est quàm sit aqua cal. igitur calor in igne fortior est, & magis imprimit quàm in aqua: contrarium tamen patet. Dico ad hoc, quòd in depressione facta à calido, possumus loqui dupliciter: aut qualitatiuè, & sic maior est ab igne: aut quantitatiuè, & sic maior sit ab aqua, quia subtilior est, & profundius penetrat.

Item quæritur de cura, & primo utrum competat oleum ros. quod non uidetur, quia habet inflammare, & ideo non competit in erysipelato membro: contrarium habetur in litera. Dico quòd competit ad illud quod obiicis in contrarium, quòd non competit in erysipelate: dico quòd non est simile, quia in erysipelate calor est adunatus, unde oleũ appositum magis inflammaret, sed ad combustionem calor iam recessit, & ideo ibi non inflammat, sed mitigat.

Iterum dicit Auicen. quòd calx competit: contra, quod habet magis ulcerare nõ competit, calx est huiusmodi, igitur &c. Dico quòd calx dupliciter accipitur, aut prout calx

non

non eſt extincta, aut prout calx eſt extincta, & abluta, & iſto ultimo modo mixta cũ oleo competit, & nõ primo modo.

Vlterius quæritur de rhagadiis, ſiue fiſſuris: & primo quæritur, ſi iter agentibus competat ablutio pedum cũ aqua ca. & poſt inũgere, & quòd ſic uidetur per Aui. Contrariũ uidetur, quia nihil quod remollit neruos competit, ablutio & inũctio ſunt huiuſmodi. Dico ad hoc, quòd ablutio & inunctio duobus modis cõſiderantur: aut quantum ad modũ, & ſic non competunt, quia remolliunt neruos: aut quãtum ad infrigidationem aëris, & ſic competunt: quia ulceratio pedum cum aqua calida trahit calorem, & ſpiritus ad extremitates, & poſtmodũ cum unguentis oppilatur interius calor naturalis, & ſic prohibetur introitus frigiditatis ipſius aëris.

Item quæritur de ſtupore pedum facto à frigiditate, ſi competat ablutio in aqua calida uel frigida: non in calida, ſicut uolunt autores. Dico ad hoc, quòd competit in aqua frigida ablutio, ſi natura fuerit fortis, eò quòd calor naturalis interius confortatur, & confortatus humorem congelatum diſſoluit: ſicut apparet in fructibus congelatis, qui poſiti in aqua frigida decongelantur ratione prædicta: ſed in aqua cal. poſiti illa caliditas naturalis exhalaret, quare &c.

Iterum quæritur, ſi ignis nocet in ſtupore manuum & pedum, quia uidetur quòd deberet adiuuare, quia cura fit per contrarium. Dico quòd ignis noceret, quia ſubito humorem congelatum diſſolueret, & maiorem dolorem faceret, quia frigiditas intenderetur, ſicut patet in degelatione gelu uel niuis, & ideo melius eſt quòd à longe paulatim membra à frigido ſtupida calefiant, ut ſic paulatim & non ſubito illi humores congelati diſſoluantur, & calefiant.

Iterum quæritur, quibus competat in æſtate abluere manus, & pedes cum aqua frigida, & quibus cum aqua calida. Dico quòd habentibus raram habitudinem competit abluere cum frigida, ut calor interius includatur & retineatur, quia ſatis à calore extraneo exhalat: habentibus uerò ſpiſſam habitudinem & compactam competit abluere cum cal. ut ſic calor incluſus exhalet & euaporet.

Sed tunc quæritur, quare ſi aliquis aduratur, competit calefactio membri aduſti: quod non uidetur, quia quod eſt cauſa doloris, non eſt eius cura: contrarium patet per uulgares. Dico quòd competit calefactio, quia propter calo

rem seu adustionem cutis indurata est, & calor est inclusus faciens dolorem: sed per calefactionem cutis reducitur, & sic calor inclusus exhalat: uel potest dici, & melius, quòd attrahit tanquam à suo simili.

Vltimo quæritur de rhagadiis, quomodo à frigido habēt generari, & uidetur esse falsum, quia nihil quod habet constringere, habet facere solutionem continuitatis: frigiditas est huiusmodi, ergo frigiditas non habet facere solutionem continuitatis. Contrarium tamen ponit Viaticus. Dico quòd frigiditas duos habet effectus inducere, unus est constringere, partes intermedias, & quo ad hoc non facit rhagadias, siue solutionem continuitatis. Sed alia uia facit solutionem continuitatis, siue rhagadias, scilicet nimis à circunferentia uersus centrum comprimendo.

De iter agentibus.
CAP. XXXI.

INtelligendum quòd quicunque facturus est longas itinerationes, aut transire maria, aut ire ad bella, aut quocunque loco uel modo se debeat exercere in motibus uiolentis agonisticis, sicut sunt motus bellicosi, debet se primo purgare, & corpus mundificare cum phlebotomia & pharmacia & balneis & abstinentia & similibus, ut exercitium inueniat ipsum mundum, aliter timendum est de febre, de apostemate, de nimio fluxu, de ruptura uenæ. Secundo debet se præmunire cum iis quæ aëri & siti & accidentibus repugnant. In tempore igitur calido & in regione calida, sitis hominem multum aggrauat, fiant autem pilulæ quas teneat sub lingua. ℞. succi uuæ acerbæ acetosæ, succi maligranati, succi summitatū papaueris albi, succi portu. ana. libr. ß. misceantur & ponantur in uase, donec faciant residentiam, & tunc aqua quæ supernatat ponatur ad partem, & quod residet conficiatur cum modico de succo ad solē uel surpa cineres calidos, & fiāt pilulæ, & teneātur sub lingua, & alia pars liquida syrupisetur cum zuccaro, & in tempore magni æstus cū aqua frigida sorbeatur. Vel potest uti istis electuariis. ℞. diadragāti frigidi, diapapaueris, zucca. ro. zucca. uio. triasanda. an. ℥. 2. & simul misceantur. Vel fiant pilulæ tales. ℞. quatuor se. frig. mund. se. papaueris al. succi liquiri. diadraganti infusi, se. portu. ana. cōficiantur cum syrupo nenupharino, & fiant pilulæ. Vtatur etiam syrupo limonum cum aqua frigida,

aut ſyrupo nenupha.aut uiol.aut ro.aut ſyrupo acetoſo aut ſyru.de ribes,ſi ribes inueniatur in regione,prout inuenitur in regione Acon,aut ſyrupus factus de acetoſitate citrangulorum,& ita de aliis fructibus acetoſis aromaticis.

Illud etiam quod ſummè ſedat ſitim, eſt quòd accipiat aquam fontis frigidam, & ponatur parum aceti mundi, clari, aut uini malorum granatorum, & modicum de zuccaro,aut ſola cum magnis hauſtibus ſorbeatur. Et quia pectus & caput ſupercaleficiunt, tunc ℞.olei de ſalicibus,nenuphari.ro.de papauere,oleum de muccilagine pſyllii,miſceãtur & inũgatur pectus & caput, aut cera al.noua malaxetur in his oleis,& fiat emplaſtrum pro pectore,aut ſupra partem anteriorem capitis apponatur: cooperiatur igitur caput & alia ſicut decet. Si aliquis debet in hyeme itinerare per loca niuoſa & uentoſa,tunc inungat pectus cum arogon,& marciaton,& comedat aſſa alliata,cum uino puro, & utatur iſtis electuariis.℞.diatrionpipereon, diamenthæ, dianthos cum modico pliris,duplicato cum muſco,diambra, & ſimilia aromatica.Et ſi ſit pauper, quolibet mane trãſglutiat tria grana piperis integra, aut tria grana thuris, aut ſex folia menthæ, aut abſinthii,& odoret propter rheuma ladanũ,ambrã,thus & muſcum,& ſimilia, aut fiat pomum,aut ponantur in aqua & recipiat fumum,aut ſupra carbones,& pelles ſint uulpinę.

Aqua maris qua ratione dulcis fiat.

Et ſi incedat peditando, tunc de nocte abluat pedes cum aqua ſalſa calida, & teneat diu ibidem, & cum deſiccati fuerint,inungat pedes,& iuncturas & peritonæon cum mixtura facta de ſepo hircino,butyro, & axungia gallinacea liquefacta,& modico oleo de caſtoreo. Si autem nimis cœnauerit,incedat in craſtinum paulatim,& non comedat niſi crapula ſit digeſta. Si autem de mane crapulauerit, euomat & dormiat multum. Si autem nimium potauerit,& non poteſt dormire, fricentur teſticuli cum ſale & aceto, & ſumat folia caulium,aut truncum,aut ſuccum.

Et ſi fuerit equitando, talis poteſt melius diætam ſeruare.Nullo igitur modo,ſtomacho ingurgitato audeat aliquis equitare: quoniam timendum eſt de dolore capitis,& nauſea & fluxu uẽtris,& torſione,& dolore ſtomachi, & indigeſtione.Et de mane cum ſurrexerit, uadat paulatim,donec ſuperfluitates digeſtiuarum ſint expulſæ,& poſtea equitet:parum cibi & potus ſumat, & cum hoſpitatus fuerit, ſumat ci-

bum ſibi neceſſarium: quare & naturaliter maior quantitas cibi deberet ſumi die ſecundo.

Si autem itinerantes fuerint conſtipati, utantur iſtis electuariis uno aut pluribus, ſcilicet diabor. diaſena, cathartico imperiali, trifera ſaracenica, diaprunis, oxylaxatiuo, electuario ducis, ſtomachicon laxatiuo, diaturbith.

Itinerantes etiam communiter loquendo, iſto puluere poſſunt uti in ſalſamentis. ℞. zinzibe. albiſsimi lib. ß. cinamomi optimi ℥. 4. gariof. nucis muſc. ſpicænar. ana ℥. 1. panis zucc. ℥. 1. & ß. fiat puluis, & ponatur in ſacculo de aluta. Si autem laxatiuum facere uoluerimus, addamus pul. foliorum ſenæ, epithymi, polipo. Si autem eſſet nimis laxus, comedat pyra ante cibũ, aut coctana, & ita de aliis fructibus ſtypticis: aut utatur caſeo recenti ſine ſale, aut aliquo coagulo, aut caſeus bulliat in aqua dulci multis uicibus, donec ſalſedo fuerit amota, & fortiſsimè conſtringit.

Si autem fuerit in mari, eligat quantum erit poſſibile locũ longinquum à ſentina, & ab omni ſorde, & ſtet in aëre frigidiori & altiori quantum erit poſſibile. Et ſi de facili nauſeet, teneat ſe ad columnam, & odoret panem aſſum cum aceto. Et ſi aqua eſt corrupta, euentetur, & cum aceto ſumatur: & ſi deficiat, aqua marina tranſeat per arenam multis uicibus, & efficitur dulcis: aut bulliat in cacabo, & linteamen mundum ponatur ſuper fumum, & poſtea exprimatur, & erit dulcis: aut diſtilletur per alembicum ſuauiter, & erit dulcis. Carnes ſalſæ ſint bis coctæ in aqua dulci, aquam remouendo, dimittat legumina & utatur brodio, ſumat ualde parum de cibo & potu, & dominus Ieſus dirigat in tranquillitate.

Aqua maris qua ratione dulcis fiat.

Si autem fuerit in exercitu, teneat tentorium & regimen medicorum & reſtauratorum, ſcilicet chirurgicorum: ſemper ſit in altiori loco, & in eminentiori, & ex parte uenti melioris: & nullo modo ponat ſe in parte inferiori exercitus, quoniam ibi currũt ſuperfluitates: eligatur igitur bonus aër ſine omni fœtore cadauerum, aut alicuius alterius rei: in æſtate igitur uertatur tentorium uerſus ſeptentrionem, in hyeme uerſus meridiem.

Et medicus debet eſſe diligens ad conſiderandum omnia illa propter quæ ueniunt ægritudines in exercitu, & illa auertere debet quantum poteſt: illa autem ſunt aut quia tempus epidimiale calidum, humidum, & pluuioſum: multitudo

adauerum non ſepultorum, multitudo nucum, uel cau-
um, uel malarum arborum & plantarum, & multitudo re-
tilium, & multitudo paludum, & ſimilium. Dominus au-
em det pacem in diebus noſtris, quoniam iam eſt initium
nagnarum tribulationum. De multis autem generalibus
ɔrætermittimus, quoniam intendimus per Dei gratiam ſa-
ɪitatis regimen ordinare, & illa quæ dimiſimus, ibidem ap-
ɔonemus.

Intelligendum quòd balneum aquæ dulcis calidæ, nec in toto, nec in parte, nec ablutio pedum cõpetit itinerantibus: quoniã omnia iſta mollificant neruos, & ita impediunt motum, & præparant, ut pedes recipiant ſuperfluitates: ſed ablutio & fomentatio pedum in aqua multum ſalſa bene competit. Et ſi iuuenis carnoſus fatigatus ex uia, labore, & calore, in æſtate inueniret flumen mundum & clarum, ſi proiiceret ſe in flumine & nataret, tunc infrigidaretur & mitigaretur ſitis, & fatigatio, & calor naturalis confortaretur, ſicut declarauimus decimo de ingenio. *Clarificatio.*

Secundo notandum, quòd cum aliquis tranſiuit per loca niuoſa, aliquando patitur ſtuporem in extremitatibus, & quandam inſenſibilitatem, & tunc cauendum, quòd non approximetur ſubito aquæ calidæ aut igni, quoniam magnus dolor cauſaretur in radicibus unguium, cum mala complexio æqualis fiat diuerſa. Et cauſam huius oſtendimus in lib. Gal. de mala complexione diuerſa. Tunc ergo melius eſt ut ponatur in aqua quaſi frigida uel tepori uicina, uel in ſinu, uel longe ab igne, ut non fiat ſubita mutatio.

Tertio notandum, quòd licet in æſtate debeamus manus abluere cum aqua frigida, & in hyeme cum calida, nihilominus homines rari debent ſemper abluere cum aqua frigida, & habentes poros denſos cum calida.

EXPLICIT PRIMA PARTICVLA, BENEDICTVS
Deus in ſecula, Amen.

*

INC

INCIPIT SECVNDA PARTICVLA,

in qua de omnibus cerebri ægritudinibus usque ad oculorum affectus tractatur, suntq́ue xxxi. capitula.

DE ALOPECIA.

CAPVT I.

ALOPECIA est casus capillorum cum ulceribus siue squamis & furfuribus.

Causæ. Humores corrupti infecti, sunt causa huius passionis: quoniã truncant uaporẽ, ex quo capillus deberet generari, sicut est sanguis, cholera, phlegma, melancholia. Et ideo inferamus hoc de generatione capillorum & natura eorundem.

Capillus ergo est napor siccus à corpore resolutus, & cum per poros egreditur, in longum & rotundum est protensus, & ab aëre desiccatus.

Pilorum generationis causæ. Causæ autem capillorum sunt quatuor. Causa scilicet efficiens: & hic est calor resoluens naturam in uaporem: & ideo homines frigidi sunt imberbes, & cum paucitate pilorum: & propter hoc etiam de facili cadunt in senibus: quando etiam caliditas nimis exuberat, facit ad casum capillorũ: quoniam calidum forte consumit uaporem, & exhalare facit, & dilatat poros intantũ, quòd uapor dilatari non potest. Et ideo homines cholerici, & qui habent partem anteriorẽ cerebri cal. & siccã, de facili incurrũt caluitiem in iuuentute. Causa igitur efficiens est calidum non nimis excedens.

Causa autem materialis, est uapor siccus. Duplex enim est uapor, siccus, & humidus: humidus autẽ est materia sudoris, siccus

iccus autem quidam eſt multum ſubtilis, & ille exhalat inenſibiliter: & quidam groſſus, & iſte eſt materia unguium: & quidam eſt mediocris, & iſte eſt materia capillorum. Et ideo inter omnes homines, cholerici ſunt magis piloſi, quia concordat cauſa efficiens cum materiali. Cùm autem deficit uapor ſiccus, deficiunt capilli, & cadunt, & non regenerantur, ſicut in phthiſicis, hecticis, conſumptis, & ſenibus.

Quare bilioſi magis piloſi.

Cauſa autem formalis eſt porus: quoniam quando pori cutis ſunt mediocres, tunc uapor ibidē retinetur, & condenſatur, & tranſit in materiam capillorum. Modus autem ſuæ generationis eſt iſte, cum uapor retentus eſt in poro etiam condenſatus, tunc uenit ſecūdus uapor, & percutit primum, & coadunatur cum eo, & tertius percutit ſecundum, & impellit ab extra, & ideo fit uaporum quædam concatenatio, & ita capillorum ſola eſt generatio ſine omni alio regimine. Informatur igitur uapor, ſecundum naturam pori: quoniam ſi porus eſt rectus, & uapor erit rectus, quantum eſt ex hoc, & capillus planus: ſi tortuoſus, & capillus tortuoſus: & ita efficitur criſpus, quoniam ſecundum Gale. in de complexionibus, non contingit deuenire à tortuoſitate in rectitudinem, niſi mollificentur prius. Aliæ autem ſunt cauſæ criſpitudinis, ſicut eſt calor & ſic. cùm nimis excedunt, & debilitas uirtutis uaporem debiliter impellentis, & oppilatio pori, & tortuoſitas, ut dictum eſt. Mediocritas igitur pori eſt cauſa formalis capillorum: nimia autem raritas, aut denſitas, eſt cauſa priuationis capillorum: & ideo in uolis manuum non creſcunt capilli, propter nimiam raritatem, quoniam exhalat uapor inſenſibiliter, & retineri non poteſt: nec in plantis pedum, propter nimiam denſitatē: & ideo in animalibus ſquamatalibus aut teſteis non creſcunt capilli, propter nimiam pororū denſitatem, ſicut teſtatur Gale. in de complexionibus.

Quo pacto pili in corpore humano generantur, & colore ac forma diuerſificantur.

Cauſa autē finalis eſt neceſſitas, utilitas, & decoratio. Neceſſitas fuit ut diſtingueretur ſexus, ut nobile ab ignobili diſtinguatur, & ad hoc eſt barba, & pilus palpebrarum ad oculi defenſionem: ſunt enim pili in palpebris, ſicut ſepes in hortis. Vtilitas fuit, ut mundificaretur corpus à uaporibus ſiccis, aliter enim poſſent inducere nocumentum. Et ad hoc fiunt pili inguinum & aſſellarum, & reliquarum partium: & ideo non approbo ſententiam illorum, qui impediunt in puellis generationē pilorum in pudibundis, cum narcoticis aut cau

terio,

terio, aut quocunq; alio modo: quia illi uapores retenti, multa possint inducere nocumenta. Fiunt etiam capilli ad decorem & honestatem, sicut in superciliis & capite: & ideo cum præter naturam amissi sunt, nos intendimus ad eorum generationem: quoniam decor à corpore est ablatus, & cum hoc causa quæ uaporẽ truncat, multa peiora posset inducere nocumenta, quare salus est causam remouere. Causa igitur alopeciæ est malitia humoris uaporem truncantis.

Signa. Cum uidemus pilos fluere à capite sine causa manifesta, tunc uideamus si sint squamæ aut resolutiones furfureæ: & si non, consideremus si in radicibus capillorum sint ulcera: & si sint ulcera & non alia, tunc est alopecia: & si color uergat ad rubedinem, de sanguine infectus est: & si ad citrinitatem, de cholera est: & si ad albedinem squamosam, uel quasi, de phlegmate est: & si ad nigredinem uel ad liuorem, de melancholia est.

Prognostic. Omnis casus aut priuatio capillorum, propter priuationem causarum naturalium est irrestaurabilis: & ideo frustra laboramus in caluitie naturali, in eunuchis, in homine imberbi, senibus, phthisicis, & consumptis in cicatricibus. Et si fuerit accidentalis causa, & est recens, remediari potest: & si antiqua, aut est impossibile, aut summè difficile, quoniã mala complexio est æquata. Hippocr. autem etiam noluit prognosticare: quoniã uarices cum innascuntur, causa sunt quòd rursum capillosi fiant. Cuius ratio est, quoniam mala materia quæ truncabat capillos, iam reuoluta est ad inferiora, & ideo ex hoc scimus quid agendum. Vtile est igitur prognosticare, ne impossibilia promittamus.

Curatio. In primis purgemus materiã peccantem. Si igitur sanguis est in causa, fiat phlebotomia, & purgetur corpus cum manna, & cassiafi. & tamarindo, & cum diaprunis, & similibus, & utatur diæta tenui & infrigidatiua. Et si cholera est in causa, utatur diæta dicta, & digeratur materia cum oxysac. & syrupo uiol. & syrupo de bor. & syrupo de fumoterræ. Et euacuetur cum myrobal. citri. & indis temperatis in lacte, & uuis paſ. & liquiri. quoniam ista regulant myroba. quoniam temperari debent semper cum lacte, aut cæteris ubi sint uuæ passæ, & liquiri. aliter corrugant stomachum, & dimittunt mala uestigia post se. Recordentur igitur, quoniam nobilis medicina est, cum ex locis proximis purgent omnes humores ci-

trini

trini chol. chebuli, phlegma indi, melancholiam bellerici, & emblici adustam. Et ita possumus purgare omnes humores, quare deinceps ipsos in reuerētia habeamus. Si autem causa fuerit antiquata, cholerica passio fortis, tūc purgetur cum electuario de succo rof. & hiera Ruffi. deinde radatur caput, & stuphetur, & in stupha ponatur multitudo fumiterræ, deinde utatur rubia trochiscata & theriaca, & rectè fiat, sicut in morbis infectis. Si autem fuerit phlegma, utatur cibis calidis temperatè, & digeratur materia cum oxymel. diure. & syrupo de fumoterræ, & euacuetur cū myroba. chebu. aut cum hierapic. & hiera Ruffi. & fiat stupha cum herbis diureticis, & detur sibi aurea alexandrina & theriaca. Si autem fuerit materia melancholica, digeratur materia cum oxymel. diuret. & scill. & syrupo de fumoterræ, & purgetur cum myrobala. indis, & lapide armenico, aut cum hiera Ruffi. & diasena, & fiant stuphæ, & dentur sibi opiatæ, & alia, sicut decet.

Myrobalanorū species quinque.

Corpore autem mundificato, ad localia remedia ueniamus. Si autē fuerit causa calida, inungatur cum isto unguento, cuius materialia sunt hæc, cortex castanearū, amygd. auellanarum, nucum, stercus caprarum, mel & acetum. Ista enim debent assari, pulurizari, & cum aceto & melle misceri ad modum unguenti. Capite autem prius raso & fricato, & scarificato, postea debet inungi. Si autem causa fuerit frigida, fiat sicut prius, & postea inungatur cum isto unguento, cuius materialia sunt hæc, uterq; elleborus, stercus columbinum, euphorbium, staphisagria, tapsia, gummi rutæ agrestis, sinapis, nasturcium, eruca, colocynthidis, stercus soricis tritum, spuma maris, ladanum, spica nardi, radix cannæ, folia ficus. Accipiantur igitur aliqua ex istis uel multa, & pulurizentur, & cum oleo laurino, aut cum oleo amygda. amararū, & cera quantum sufficit, misceantur, & fiat unguentum, & post lauetur cum aqua decoctio. fabarum & siclæ: & ista totiens reiterentur, donec habeatur intentum.

Aliquis posset dubitare, cuius complexionis essent capilli. Dico quòd capilli in se, & quantum est ex parte materiæ sunt frigidi & sicci, quoniam uapor est terreus, frigidus, & siccus. Et ideo dicebat Auicē. quòd frigidius, quod sit in corpore humano post phlegma, sunt capilli, & ideo forte nullū animal nutritur ex capillis. Quantum est igitur ex parte materiæ,

Clarificatio.

Capillorum tēperatura.

materię, capillus est uapor frigidus & siccus. Sed si nos loquamur de complexione capillorũ quantum est ex parte agentis, tunc secundum diuersitatem caloris, diuersificantur capilli in multitudine, & paucitate, crispitudine & colore: quoniam multitudo capillorum seu pilorum, attestatur supra caliditatem, & sic paucitas supra frigiditatem, in quacunq; parte corporis fuerint, siue in capite, siue in pectore, siue in hypochondriis, & uẽtre seu inguine, & ita de aliis. Complexio igitur calida multiplicat, & frigida minorat. Et sicut diuersificãtur capilli ex parte complexionis, ita ex parte ætatis & climatis. In complexione igitur melancholica uergunt capilli ad glaucedinem: & in phlegmatica, ad albedinem, seu flauedinem: & si phlegma fuerit putrefactum, ad canitiem: & si cholera dominetur, uergunt ad citrinitatem: & si sanguis, ad rubedinem: & si temperies fuerit, ad ruffedinem: & si fiat humorum adustio, uergunt ad nigredinem. Et sicut est de complexionibus, ita de ætatibus: quia in infantia uergunt ad flauedinem, deinde ad ruffedinem & ad citrinitatem, deinde ad rubedinẽ, postea ad canitiem. Et ita est de regionibus & climatibus, quoniam Indi & Aethiopes habent nigros & crispos: & Anglici, & Teutonici flauos & planos: & medii mediocriter. Et licet capilli & multitudo eorum, attestetur supra caliditatem, tanquam supra causam efficientem, tamen propter hoc in natura sua non erunt calidi, quoniam glacies à caliditate dissoluitur, & later à calido adunatur, & tamen ista sunt frigida in se: ita est de capillis. Patet igitur cuius complexionis sint in se, & quo ad materialia, & cuius sint quo ad efficientia.

Multis de causis capillorum natura diuersa.

Caluities duplex.

Secundò notemus de caluitie. Caluities quædam est naturalis, & quædam accidentalis. Naturalis, fit à calido excedente: licet enim calidum multiplicet capillos & plantas, tamen quando multum excedit, consumit humidum, & con sumendo humidum, consumit se ipsum. Primò igitur deficit agens, quod erat causa efficiens capillorum. Secundò deficit materia, cum per calidum sit consumpta: Tertiò calidum constituit sibi hæredem, scilicet frigidum: nunc autem frigidum claudit poros: & ita uapor si aliqualis esset, non habet exitum: patet igitur, quòd cholerici de facili caluescunt: sed pueri & senes, eunuchi & mulieres non caluescunt, cum calor non sit tantus, quòd possit naturam consumere capillorum.

Cur pueri, senes, eunuchi non caluescunt.

rum. Hoc autem fit potissimè in anteriori parte capitis, cum illa pars sit calidior, & substantia cerebralis subtilior, & sit etiam à craneo elongata secundum Arist. 3. de historiis animalium, cap. primo. & ideo caluities non recipit curationẽ. Est etiam alia caluities accidentalis, in qua fluunt capilli, sicut in conualescentibus, & famelicis, & in incarceratis, & in utentibus nimio coitu. In istis enim deficit materia, & ideo cum otio, & nimio nutrimento, & balneis curantur: necnon cadunt etiam capilli, & generatur caluities, propter humorum corruptionem, & de ista causa partim dictum est, & partim dicetur.

Materia capillorum.

Tertio dicendum, quòd materia capillorũ sunt humores, qui in hepate generantur: sed materia immediata à tertia digestiua procedit, per quam fit euaporatio, & fumorũ expulsio. Et ideo iuxta hoc intelligendũ, quòd ex superfluitatibus primæ, & secundæ digestiuæ, membra aliqua non generantur propter earum impuritatem, licet aliqua animalia generẽtur per uiam putrefactionis: materialis autem superfluitas tertiæ digestiuę est magis pura, & ideo generãtur inde quędam membra, sicut sunt pili, & ungues, & cornua, & soleæ.

Quarto notandum, quòd in alopecia competit aliquando phlebotomia, & pharmacia, & ideo notandum est gratia materiæ, quòd cum phlebotomia & pharmacia competunt, tunc aut est in sanis, lapsis, aut in ægris. Si in sanis, præcedat pharmacia, cum non timeamus humorum corruptionem: & postea sequatur phlebotomia: & ita fiat euentatio fumorum derelictorum à pharmacia. Si autem fiet in ægris, tunc phlebotomia debet præcedere, cum tunc putrefactio sit uelocior: & phlebotomia est purgatio uniuersalior, & pharmacia debet subsequi. In tali igitur casu, debet præcedere pharmacia, nisi forte esset ualde facilis, sicut est cassiafistul. & similia.

De casu capillorum. CAP. II.

CAsus capillorum, est fluxus capillorum paulatinus sine humoris uitio.

Causa.

Postquam dictum est de fluxu nimio, & repentino cum humoris uitio, hic agitur de fluxu paulatino sine humoris uitio: cuius duplex est causa, priuatio materiæ, & inepta pororũ dispositio. Priuatio materiæ fit, sicut in nimis ieiunanti-

bus,& extenuatis,& in fine febrium acutarum, & chronicarum,& similibus.Pori autem redduntur inepti, aut quia nimis dilatati:dilatantur autē propter malam complexionem cal.ut propter solutionem,laborem,balnea,& unguēta cal. & similia:& ita uapor non potest cōdensari, pori autem aliquando condensantur, & uapor non habet exitum: unde aliquando constringuntur propter frigiditatem aëris, aut niuis, aut propter unguenta frigida & similia.

Signa. Priuatio humoris cognoscitur per extenuatam habitudinem,& quia præcesserunt febres,& per indicia patientis:raritas cognoscitur per continuum fluxum: densitas quia uix oriuntur,& sunt exiles, & per indicia patientis.

Prognostica. Prognosticare potest medicus, quia satis de facili curabitur, si uelit medico obedire.

Curatio. Si est propter priuationem,iniungatur sibi otium & diæta humida, & resumptiua, & inungatur caput cū oleo de ladano,& mastiche. Si autem fuerit propter nimiam raritatem,inūgatur cum omphacino,& cum oleo ros.& myrtino, & sesamino,& cum oleo de citoniis, & cum oleo corticum nucum,auellanarum, castanearum assarum, & cum oleo radicis cannæ assæ,& cum oleo de gallis,& de capill.uene. Si autem fuerit propter oppilationem, inungatur cū oleo de amygdal.amaris assis,& cū oleo laurino,& cum oleo de absinthio,& cū oleo de spica nar. & cū nigella assa, & cū similibus oleis calidis,& aperitiuis habentibus quādam stypticitatem:& qui nō potest habere simplicia,fiat per cōposita:& possunt fieri unguenta,& emplastra,& pulueres, & similia.

Clarificatio. Intelligendum,quòd ut plurimum citius cadunt capilli in capite,quàm in aliis partib⁹ corporis, nō obstāte frigiditate cerebri, & pororū clausione, per quam deberēt obseruari. Dico ꝙ plus abūdant in capite,quàm in aliis partibus corporis sub naturali dispositione se habente,quoniā cerebrum est sicut caminus toti corpori, & ideo fumi de facili ascendunt, & multiplicantur capilli. Si igitur sit corpus siccum præter naturam, citius ibi deficiunt propter longitudinem uiæ:aut quia fumus propter sui paruitatem ascendere nō potest:aut si ascēderet, consumitur propter malitiam humorū, & his similibus. Cum ergo calor citius deficiat in extremis quàm in medio,ideo citius deficiunt capilli propter destitutionē caloris naturalis,& uirtutis regitiuæ, & ideo mors citius

Cur multiplicātur pili plures in capite, quàm aliis corporis partib⁹.

tius incipit,& apparet in pedibus, secũdũ Gal.in prognosticis.In barba autem & facie,nõ cadunt ita cito, nisi esset causa fortis ualde,pro tãto quia natura est magis solicita in regimine propter nobilitatẽ sensuum,qui ibi sunt: & quia fuit barba propter discretionẽ sexus,utile fuit in natura,ut habitus naturalis & artificialis uirorum,& mulierum esset distinctus,& solo uisu discernere: aliter enim discretio posset esse ignominiosa. Natura igitur propter finẽ pilos barbæ abire non permittit: nec etiam cadũt in axillis & inguinibus,cum sint emunctoria, & ideo satis uadit de uapore:nec etiam cadunt in pectore propter cor, nec in uentre propter hepar, nec in coxis propter testes, & quia natura non facit nisi solum conseruare.Isti enim qui à principio nati sunt,illi cõseruantur,& non cadunt propter fortitudinẽ uirtutis contentiuæ:nec in cerebro uirtus contentiua est ita fortis, cum est præter naturã:quoniam omne membrũ infrigidatum, operationes habet læsas de necessitate,sicut dicit Galen.in illo apho.Quibuscunque iuuenibus &c.Fluunt igitur capilli cõmuniter loquendo citius in capite quàm in aliis partibus.

Cur pili in toto corpore nõ generãtur, sicut in capite, facie & locis emũctorijs.

Secundo intelligendũ,quòd pili non sunt in toto corpore,licet sudor possit esse in toto.& ratio huius est, quoniam sudor est uapor subtilior,& pili sunt ex substãtia grossiori.Et alia causa est,quia rarum & densum impediunt generationẽ pilorum,humidum autem facilius potest resudando exire.

Tertio notandum,quòd uiri habent barbam,etiam quia calidiores,& propter distinctionem sexus. Si autẽ eunuchi ante pubescentiam amiserint socios, nunquam barbescunt: & si post illam,barba quæ nata est conseruatur.

Quarto aduertẽdum,quòd in regione cal.& complexione calida,citius pubescunt:quia talis citius mouet uaporem & aperit poros.In regione autem frigida, & complexione frigida tardius, propter causam contrariam.

Causa pilorum casus in leprosis.

Quinto sciendum,quòd in leprosis citius cadũt pili in superciliis,propter uaporem corruptum latitantem in cõcauitate nerui optici,sicut dictũ est superius,capitulo de lepra.

De asperitate capillorum.

CAP. III.

ASperitas est trũcatio seu fissura capillorum, adueniens uiris,& mulieribus calidæ cõplexionis in iuuẽtute existn teibus. Intelligẽdum est, quòd capillis ueniunt quædam

fœdæ diſpoſitiones, quæ uulgariter appellantur ſirones, aut polæ, aut ratatio, quoniam ratati uidentur truncati & mutilati, & cũ hoc aliquando bifurcãtur, & talis diſpoſitio appellatur aſperitas capillorũ. Et cauſatur ex chol. aduſta trũcante uaporem, & ideo unus capillus uidetur longior altero, & alter breuior, ſicut ſi mures inæqualiter corroſiſſent: & hoc quia calidum affixum uapori conſumit in parte uaporem & adurit, & ideo non poteſt prolongari ulterius cũ deficit ſibi materia, & quia inęqualiter aduritur, capita inęqualia apparent. Non ergo capita ſunt truncata, ſed uidentur truncata, cum ulterius capilli non creſcant. Vel poſſem dicere, quòd imò etiã truncantur, propter aduſtionem, & hoc potiſſimè propter negligentiam culturæ. Findũtur etiam quando uapor eſt multũ groſſus, aduſtus, uiſcoſus, & ideo in capitibus geminantur obſtante ſua figura gracili & rotunda. Capilli truncantur, aſperantur, ratantur & finduntur, quoniam cholera adurens curſum naturalem permutat.

Signa igitur ſunt manifeſta, detecta: poſtquam cauſam cognoſcimus, iam ſcimus quid agendum.

Curatio. Quia igitur iſta diſpoſitio iuuenibus laſciuis fœda eſt, & quia ulterius nocere poſſet, ideo iniungatur diæta tenuis & infrigidatiua, & poſtea digeratur chol. aduſta cum frigidis & humidis, & poſtea euacuetur: & quia talia ſæpiſſimè dicta ſunt, & etiam dicentur, non oportet in quolibet loco digeſtiuum humoris, & euacuatiuum ponere. Ad localia igitur remedia ueniamus. In primis inungantur capilli, & caput, & pannus lineus intinctus per totã noctem capillis applicetur. Olea autem ſunt iſta, oleum ſeſaminum, roſ. uiol. nenuphar. & de ſalicibus, de coctanis, de cucurbitis, aqua pſyllij, aqua hordei, aqua cucurbitæ. Madefiant igitur capilli per totam noctem, & de mane cum aqua calida abluantur. Si autẽ habuerint caput debile, aut de facili incurrerent rheuma, & hemicraniam, fiant iſta cum cautela. Iſta materia non indiget alia clarificatione, quia inſinuando clarificata eſt, niſi propter contrarietates diſſoluendas, quoniam cauſa antecedẽs huius paſſionis calida eſt, coniuncta autem eſt frigida.

Olea quæ infrigidãt, & humectãt.

De canitie uel apparatu, uel ornatu capillorum.

CAP. IIII.

CAnities eſt infectio alba capillorum ad quandam uergens fuſcedinem.

Intelli

Intelligendum quòd duplex eſt canities: quædam naturalis, ſicut eſt in ſenectute: & quædam innaturalis, ſicut in iuuentute. De innaturali agitur hic. Cauſa autem immediata eſt phlegma aquoſum putrefactum. Cauſa autem remota, eſt omne illud, quod debilitat caput, & facit exhalare calorem naturalem: nimia ergo coopertura accelerat canitiem, & nimis frequenter lauare caput, & paſſiones ſtomachi nauſeatiuæ, & conſimilia, quæ in ſtomacho & capite aggregant phlegma. *Cauſa.*

Canities eſt manifeſta: ſed diſtinctio inter naturalem canitiem, & innaturalẽ, hæc eſt. Quãdo pili primò ſunt cani in capite, & in radice nigri, tũc eſt canities naturalis morti ſimilis, cum mors incipiat ab extremis. Quando autem canities eſt innaturalis, tunc pili ſunt nigri in capite, & cani in radice. *Signa.*

De canitie ſunt quædam ſigna rememoratiua, & quædam demonſtratiua, & quædam prognoſtica. Rememoratiua ſunt, quoniã aut ipſe habet caput debile naturaliter, aut ſtomachum, aut fuit homo mali regiminis, aut fuit generatus in tempore ſenectutis. Demonſtratiua ſunt, quia caput corrupto phlegmate plenum habet. Prognoſtica ſunt, quoniam mors uertici capitis uexillum proprium applicat. *Prognoſtica.*

In primis utatur exercitio ante cibum, & diæta ca. & diure. & uitet omnia quæ phlegma conſueuerunt generare, & utatur fricationibus capitis, & conſimilibus. Deinde digeratur materia cum oxymel. diure. & purgetur cum hierapicra, aut cum medicaminibus in quibus intrat elleborus, ſicut eſt hiera Rufi, theodoricon, emperiſton, hieralogodiõ, & ſimilia. Vel utatur iſto medicamine. ℞. aloës, agarici, turbith, ana. ℥.2. pulpę col. ℈.2. maſti. bdellii, zinzi. aniſi, cinamomi, foliorum abſinthii, fo. menthæ. an. ℈.1. conficiantur cum oxymel. ſcill. & fiant pilulæ, & dentur poſt 7. dies ſuæ confectionis ʒ. 3. uel 4. uel plus iuxta cõuenientiam particularium: & eſt medicamen mirabiliter bonum pro phlegmatis euacuatione, ſiue fuerit in proximis, ſiue in remotis, & eſt medicamen ubi nullum poteſt cadere periculum, niſi quãtitas eſſet nimia, aut patiẽs debilis, aut error nimius accideret, aut fortè aſpect⁹ orbis cõtrarius, quod nõ pertinet ad ꝓpoſitũ declarare. Supponimus em̃ in omnibus medicamẽtis, ꝙ materia ſit bene digeſta, & meatus aperti, & quòd nõ ſit conſtipatus, & quòd nõ ſit debilis, & quòd habeat omnia uitæ neceſ- *Pilulæ ſoluẽtes pituitam admodum commendatæ.*

ſaria cum omnibus ſuis appendiculis, & quòd medicina ſit bene confecta & bene repreſſa, & ſimplicia ſint optima, & bene proportionata & fermētata: & fortè ſi dator eſſet talis quòd eſſet ſub planeta beniuolo confecta, eſſet melius: ſed iſtud dimitto, quia directè non competit medico. Tunc dico quòd iſta medicina non eſt periculoſa, & potiſſimè quia non intrat ibi elleborus. Conſidera igitur iſtam medicinam: quia cum quantitatem ſuæ exhibitiouis expertus fueris in materia phlegmatica, gaudebis, & bene tibi erit.

Corpore autem mundificato, accedamus ad tincturas, potiſſime in mulieribus ut placeant uiris, & quòd ipſas non reputent uetulas nec antiquas.

Ratio utendi his medicaminibus.

Materialia autem quæ capillos tingunt ſunt iſta, galla cōtrita & in oleo frixa, nux cypreſsi, cortex nucis exterior, quę non induratur, ſtipites fabarum, limatura ferri, agrimonia, cortex auellanarum combuſtarum, lacerta uiridis abſque capite & cauda, cortices malorum grana. dul. alumen, æs uſtum, dragagantum uſtum, calx uiua cum ſapone ſaracenico, oleum nucum, acetum, & ſimilia.

Modus autem eſt iſte, quòd accipiātur aliqua ex illis cum aqua pluuiali, & illinātur capilli: aut quòd fiat cum oleo nucum, & ita poterit fieri paſta, aut aqua, aut aliquod aliud, & inungantur capilli, & erunt ualde nigri. Attamen ſummopere cauendum eſt de capite, cùm iſta ſint ut plurimùm frigida ſtyptica: & melius eſſet habere modicum de uerecundia fatua, quàm dolorem perpetuum in capite inducere, aut forte poſtea abintus maiorem canitiem generare. Et notādum hic, quòd alcanna eſt talis uirtutis, quòd ſi diſtemperetur cū oleo nucum, denigrabit: & ſi cum uino ru. rubefaciet capillos: & ſi cum albo, flauos faciet capillos.

Quo pacto capilli reddātur albi.

Si uis dealbare capillos, fac lixiuium de cinere truncorum caulium, & apponatur alumen, & abluatur caput multis uicibus: hęc enim ablutio ratione aluminis præparat capillos ad recipiendū omnē colorem: tūc in iſto lixiuio diſtemperetur camphora, & erūt albi. Si autem ſuffumigentur cum ſulphure, idem fiet: quoniam ſuffumigatio facta cum ſulphure dealbat: & hoc patet in flore papaueris rubei, & in roſa rub. ſi cum ſulphure ſuffumigetur.

Rubri capilli.

Si uis rubificare capillos. In prędicto lixiuio apponantur folia buxi, & raſura eius, chelidonia, palea hordei, & auenæ, lupini, nitrū, & farina ciceris.

Flaui.

Si uis capillos flauos facere

facere, in prædicto lixiuio ponantur flores stœchados, & genistæ.

Ablatio capillorum.

Si uis auferre capillos, Fiat primo stupha, & postea emplastrentur loca cũ psilothro facto de calce uiua, & auripigmẽto, & bulliat totum in aqua donec pluma apposita deplumetur, & si esset nimis spissum, addatur urina, & postea abluatur locus cum aqua calida, & si sit diues, addatur muscus.

Si uis ut amplius pili non renascantur, pilis euulsis, inungatur locus cum oleo de hyoscyamo, aut de mandragora, aut de opio, aut de sanguine pediculi, aut ranæ uiridis, aut uespertilionis. Si uis capillos subtiliare, fiat hoc cũ aqua decoctionis orobi, & lupinorũ, fellis tauri, spuma maris, nitri, colocynthidis & aloës. Si uis eos crispos facere, ℞. calcis uiuæ, lithargyri, emblicorum, gallæ. ana. ℥. 2. fiat puluis & tẽperetur cum succo myrti, inungantur capilli & ligentur. Si uis facere saponem. Et quia caput frequenter abluitur cum sapone, bonum est quòd sciamus facere saponem. In primo faciamus capitellum: capitellum autem fit ex duabus partibus cineris stipitum fabarum, & tertia calcis uiuæ, & infundantur in aqua ad modum lixiuii, & coletur, & quod distillat est capitellum. Sapo autem saracenicus fit ex duabus partibus capitelli huius, & tertia olei oliuarum.

Modus cũficiendi saponem.

Sapo saracenicus.

Sapo autem gallicus, fit ex duabus partibus huius capitelli, & tertia sepi arietum. Non est igitur mirabile quòd sapo abstergit & mundificat, & propter hoc fiunt suppositoria de gallico sapone.

Sapo gallicus.

Intelligendum, quòd canities non attestatur supra digestionem, quoniam talis albedo est mortificata: & præterea non omnis albedo uenit à calido digerente, sicut apparet in niue, & in urina alba lactea & charopo, & in sputo albo subtili, aut albo uiscoso, ut in pleuresi: & patet in uiris & mulieribus in toto corpore, quoniam quanto albiores, tanto frigidiores, cum albedo sit filia frigiditatis. Canities igitur nullam digestionem significat, sed corruptionem & mortificationem: unde canities prouenit ex calore naturali in cerebro quasi mortificato. Cum enim calor deberet attrahere unctuosum sanguinis, propter sui impotentiam trahit aquosum phlegmatis, & ita generat albedinem mortificatã in capillis, quę canities appellatur. & hoc est quod attestatur Ari. 1. de historiis animalium. Et licet phlegma sit humidum,

Clarificatio.

Charopus color (teste Actuario) similis est pilis subalbidis cameli uel unguilapillo sic appellato.

& capillus ille canus ſit generatus ex phlegmate, non tamen propter hoc ex humido uapore, ſed ex parte ſicciori illius aquoſitatis, cum omnis capillus generetur per uiam cuiuſdã aduſtionis: hic tamẽ non eſt tanta aduſtio, quòd poſsit capillus denigrari, quoniã generatur ex phlegmate aquoſo putrefacto, nõ putrefactione quæ eſt ebullitio, ſed putrefactione quæ eſt corruptio & deſtructio. Capilli igitur qui generãtur ex phlegmate naturali, trahunt ad albedinem: & qui ex innaturali, ad canitiem: & qui ex melancholia, ad glaucedinem: & qui ex ſanguine, ad rubedinẽ: & qui ex chol. ad citrinitatem: & qui ex temperamento, ad ruffedinem: & qui per aduſtionem, uergunt ad nigredinem. Et ideo quia capilli generantur per uiam aduſtionis, ut plurimum omnes uergunt ad nigredinem: uapor enim ex quo generantur ungues, nõ poteſt propter groſſitiem ita aduri, quòd ſint nigri. Licet igitur ungues generẽtur per uiam cuiuſdam aduſtionis, nihilo minus ſemper naturaliter ſunt albi. Et ſicut eſt de humorib⁹, ita de cõplexionibus & regionibus & ætatibus: quoniã iſta proportionãtur in coloribus capillorum. Licet igitur ſanies alba, & hypoſtaſis ſignificẽt digeſtionem, non tamẽ propter hoc canities. nullum igitur bonum naturale ſignificat, licet moraliter ſignificet, iuxta illud, Canities uenerãda patrũ &c.

Capilli ſecundum humoris copioſi dominium, & aduſtionẽ, colore diuerſificantur.

Secundo notandum, quoniam licet tertia digeſtio procedat dealbando, & capillus ſit ex tertia digeſtione, cum naturaliter non eſt albus, ſed magis niger, quoniam cauſatur per uiam cuiuſdam aduſtionis. Tertio intelligendũ, quòd propriè proprium ineſt homini caneſcere in ſenectute, ſolus autẽ homo habet capillos: & ideo ſi canities inueniatur in aliis animalibus, non eſt in capillis, ſed in pilis, aut nõ eſt propriè canities, ſed quædam dealbatio pilorum. Licet igitur canities ſit appropriata, hic tamen nõ eſt ſolùm ex proprietate: ſed quia talem proprietatem comitatur complexio frigida, & humida, cum debilitate uirtutis: & quia talia ſunt ſemper in ſenectute, ideo conſurgit proprietas, quę eſt ſemper caneſcere in ſenectute, quia cauſæ canitiei ſemper ſunt in ſenectute, licet ſecundum plus & minus.

Solus homo caneſcit.

De furfuribus capillorum. CAP. V.

FVrfures ſunt quędam ſquamæ in cutis ſuperficie, ſine ulcere, capillos euellentes, & fœdam in capite diſpoſitionem inducentes.

Cauſa

Causa furfurum, sunt uapores corrupti ab humoribus resoluti, conuertentes cutem in squamas, & furfures, & est tanta corticabilitas, quòd pilos educit ubicunque fuerint. Hoc autem fit ex phlegmate salso, aut sanguine corrupto, aut cholera adusta, aut melancholia.

Signa autem huius passionis per prædicta sunt satis manifesta.

Prognostica. Caueat patiens sibi bene, quod nisi fecerit, in lepram est uenturus.

Cura. Si corpus non est plethoricum, sufficiunt gargarismata, & stuphæ, & fricationes, & unguenta. Et si corpus est plenum, fiat phlebotomia, & pharmacia iuxta conuenientiam humoris. Et si est simplex, fiat simplex euacuatio: & si est humorum corruptio, medicamina sint cõposita. Digeratur igitur unusquisque iuxta suam naturã, & postea euacuetur, & pòst stuphetur, & postea dentur opiatæ, & ita de aliis. Et quia de istis humoribus frequenter dictum est, non oportet repetere: igitur ad localia remedia ueniamus.

Simplicia medicamẽta, quæ ad furfures cõueniũt, sunt ea quæ abstergunt, digerunt, & siccant. Materialia autem medicaminum sunt ista, farina cicerum, farina lupinorum, orobi, & fœnugræci, succus betę, folia sisamini, myrtus, & malua, furfur, ossa myrobal. aqua molæ fabrorum, & fæx eius, staphisagria, nitrum, & omnia fella. Ex istis igitur potest fieri aut aqua, aut oleum, aut unguentum, aut emplastrum. Et possunt confici cum aqua, aut aceto, aut uino, aut fæce olei antiqui, aut cum oleo nucum, aut cum cera. Arbitrio igitur medici formæ introductionem derelinquo, & numerum & dosem uniuscuiusque.

Clarificatio. Intelligendum, quòd duplex est solutio cõtinuitatis. Quędam magna & manifesta, ubi apparent quædam fissuræ & rimulæ, & tales apparent in alopecia sine squamis. Est autem alia modica solutio continuitatis, in qua caro nõ est separata, nec tota cutis, etiam à superficie ad superficiem, sed sunt quædam resolutiones, quarum quædam sunt ad modũ squamarum piscium, aut sicut furfur, sicut nos uidemus in decrepitis, in capite, cum scalpunt se, aut in toto corpore; cum sunt in sole aut iuxta ignem & scalpuntur, exeunt quædam solutiones farinosæ, & si insufflentur uolitant hincinde: talis, inquam, solutio continuitatis modica cum hac quæ non transit cutem, est tamen causa euulsionis pilorum.

Secundo notandũ quòd resolutiones squamosæ possunt

prædicere lepram futuram, & lepram curatiuam. Quando autem apparent in principio, tunc sunt signa lepræ occulta, non manifesta, non detecta: non enim sunt differentiæ con stitutiuæ, sed signa sunt cuiusdam præparationis & dispositionis: quoniam lepra causatur ex humoribus corruptis adustis: quare si malum regimen ulterius continuetur, poterit esse causa lepræ, & ita prædicunt lepram. Possunt etiam prędicere curationem, per alium tamen modum, cum sunt in toto corpore post corporis mundificationem, & post longum usum serpentum: quoniam uenenum expellit uenenū, & si materia lepræ uenenosa expellatur, signum est curationis lepræ. Tertio intelligendum, quòd furfurositas est primo per se ægritudo cutis: quoniam quasi eam excoriat reddendo ipsam squamosam: & per consequens est pasio capil lorum, cum cadant propter squamationem cutis. Quarto notandum, quoniam licet capilli non habeant uirtutem innatam nec influentem nec influxam, sed solum generationem, operationem tamen habent finalem, quæ est utilitas, necessitas, & decor. Nunc autē ita est, quòd si loquamur de furfurositate per relationem ad capillorum amisionem, sic potest esse morbus, & accidens morbi. Quoniā si per furfurositatem, intelligamus qualitatem malam cutis euellētis capillos, sic est morbus, cum sit qualitas membri, & ita com positionis. Si autem per furfurositatem intelligamus ipsam euulsionem iam factam, sic est accidens, sicut spasmus & cæcitas. In capillis igitur euulsis actio est læsa: & habebant ope rationem finalem, sicut est necessitas, utilitas, & decor &c.

Quinto notandum, quòd licet acetum sit inimicum neruorum, tamen repressum & cum aliis appositū in his passionibus & in aliis potest competere.

De pustulis capitis. CAP. VI.

PVstulæ sunt quædam parua apostemata in capite nascentia, sicut si essent quędam ampullę paruę, aut capita parua uberum, aut si aliquis fuisset punctus ab urticis, aut si pediculus famelicus alienus momordisset eum.

Causæ. Humores autem mali abundantes in corpore sunt causa huius pasionis.

Signa autem humorum frequenter dicta sunt, prognosticare non oportet.

Cura generalis fiat sicut frequenter dictum est secundum exig

exigentiam humoris. Particularis autem hæc eſt, ſcilicet quòd ſumantur iſta materialia, ſcilicet nux cypreſsi & folia eius, lithargy. cerusa, acacia, galla, hypociſt. ſulphur, oſſa my robal. galla muſc. nitrum, cortex maligr. oleum roſ. acetum, cera, aqua, uinum. Fiat igitur compoſitio diuerſa ſecundum diuerſitatem particularium. In iſta autem compoſitione tria debemus aduertere, ſcilicet quòd in cauſis calidis, unguẽ ta frigida ex his facta applicemus, & in frigidis contrarium.

Secundũ quod debemus cõſiderare, eſt quòd in puſtulis antiquis ponamus acetũ, & in recentibus aquam. Tertiũ eſt, quòd frigida ſtyptica narcotica in parua quãtitate appo namus, ut pori non claudantur, & forte quòd materia adintus non repercutiatur. Vel fiat iſtud, ℞. ſummitates ficuũ, recẽtes palmites, & folia, & conterãtur ſicut ſi eſſent pultes, & illinatur caput, & non ſolum curat iſtas puſtulas, ſed etiam uerrucas. Qui autem gaudet in multitudine cõpoſitionum, cum iſto unguento poſſet addere axũgiam porci antiquam, fęcem aceti, fuligi. lithargyri, & fiat unguentum, & cum ſolo unguento poſſet homo uiuere in mundo.

Quatuor ſunt quæ indigent clarificatiõe, ſcilicet quomo do ceruſa poteſt competere in puſtulis capitis, poſtquã eſt frigida, lædens neruos & oſſa, & etiã fœtorem anhelitus eſt inducens. Secundum eſt de ſulphure, poſtquam eſt cal. in quarto, attractiuum & aduſtiuum. Tertium eſt de aceto, poſtquã inimicatur neruis, & ægritudo eſt chronica. Quar tum eſt, quomodo oleum roſa. & albumen ouorum compe tant in uulneribus, poſtquam ſunt frigida putrefactiua.

Clarificatio.

Dico quòd cõpetunt primo, quia deſiccatiua, mundificatiua, conſumptiua, & quia corpus mundificatum eſt, & quia ſunt repreſſa & in parua quantitate, & quia unum reprimit malitiam alterius. De ceruſa dico, quòd reprimit malitiam ſulphuris & econuerſo, & frangitur malitia eius, ſi pulverize tur & ponatur in patella uitreata ſuper ignẽ, & agitetur, deinde abluatur, & tunc nullum facit nocumentũ, & iuuamenta ſunt magna. De ſulphure dico, quòd ponatur in parua quantitate, & quia ponitur ab extra in corpore mũdificato, & iungitur aliis, ideo nõ nocet. De aceto dico, quòd pona tur in parua quãtitate, & ut penetret uel penetrare faciat uir tutem aliorum medicaminũ. De aliis dico, quòd poſſunt cõpetere, aut quia ulcera ſunt de materia ca. aut quia medi-

Quo pacto ſulphuris nocumentum extinguatur.

camin

camina nimis calida præcesserunt, aut quia timemus aperturam uenæ, & cum hoc oleum rosac. desiccat ratione rosarum, & albumen conglutinat: quare in tali casu bene possunt competere & exhiberi, & si adderetur cerusa pauca, non minus ualeret.

De fauo. CAP. VII.

Causa. FAuus est lues acuta capitis exiens sine tumore. Phlegma enim salsum corruptum aggregatur subtus cutem, & nõ egreditur, nec facit tumorem, de quo sit curandum, sed mollificat cutem, & si comprimatur, exit uirulentia multa, cum pruritu, & quadam irrigatione sicut mel ex fauo, cum sit phlegma putrefactum in cauernis subtus cutem. Signa nõ oportet ponere nec prognosticationem.

Curatio. Mundificetur primo corpus secundum exigẽtiam humoris, & præcedant uniuersalia omnia sicut decet. In particulari operandum est sic: radatur caput, & abluatur, & abstergatur, & scarificetur, & postea inungatur. Materialia sunt ista, lithargy. cerusa, aloë, agaricus, aristol. nitrum, arsenicum, calx, cortices auellanarum, nucum, castanearum ustarum, cornu cerui ustum, myrrha, cadmia, thus, mastix, stercus columbinum, semen rutæ, sinapis, fella, oleum lauri, acetũ, oleum nucum, & aqua. Eligatur igitur ex his secũdum exigentiam humoris & ætatis, & aliorum particulariũ, & potest fieri pul. & quòd desuper aspergatur, uel oleum uel unguentũ, uel linimẽtum & similia. In pueris tamen lactentibus sufficit lithargy. cerusa, fuligo, & acetum, & oleum nucum. In aliquibus enim excrescentiis in capitibus lactentium, non debemus apponere nimis styptica, sicut gallam, & acaciam: nec nimis calida, ut calx, & sulphur, & arsenicum, sed quæ desiccant sine uiolentia magna, sicut sunt ea quæ dicta sunt.

Intelligendum est, quòd phlegma facit pustulas humidas saniosas, cum aquositate multa, & cum magno pruritu & dolore: cum enim phlegma salsum causetur ex partibus calidis adustis, mixtis cum insipidis, ideo licet phlegma salsum sit calidum & siccum, non tamen totum, quoniam multum habet de humiditate, sicut aqua maris, & ideo ratione humiditatis aquosæ, est uirulentia multa, & ratione partium adustarũ est calor, dolor & pruritus. Sed in hoc differt à sanguine, quia in sanguine est rubor, & minor punctura, & minor dolor, & differt à melancholia & cholera, quia ibi est modica aquositas, &

tas,& uirulentia,ratione ſicci dominantis. Non igitur eſt ibi tanta ſiccitas,quin humiditas multa ſit cõmunicans, & uadit ita negotiũ ſuum, quoniam humiditas & frigiditas non tem perant caliditaté & ſiccitatem partium aduſtarum, nec econ uerſo:utrũq; enim eſt corruptum. Secundo notandũ,quòd theodoricon,emperiſton, & medicinæ elleboricæ bene poſ ſunt competere,licet ægritudo in ſe,quantũ eſt ex parte for mæ,non ſit fortis,& forti ægritudini fortis correſpõdet me- dicina: nihilominus competere poteſt, quia datur in parua quantitate,& quia materia eſt groſſa,uiſcoſa,corrupta,face- re parata magnum morbũ, & non eſſet eradicabilis à quo- cunq; medicamine, niſi eſſet ibi elleborus,aut colocynth & cum hoc etiam,quia eſt in parte multum remota. Medicinæ igitur elleboricę cõpetunt,& in hoc caſu cum temperamen- to,ſi ætas permiſerit. Tertio notandum eſt,quòd myrrha, roſæ,& ſimilia ſtyptica bene poſſunt cõpetere in his paſſio- nibus capitis,nec oportet timere de cõcluſione materiæ,qa corpus mundificatum eſt,& ſcarificatio facta eſt,& ideo abſ- tergunt & deſiccant,& mundificant. Nullus igitur deinceps propter talia terreatur,niſi ſtyptica nimis excederẽt, & ætas eſſet infantia. Quarto notandũ,quòd acetum poteſt com- petere in phlegmate ſalſo: quoniam pars aduſta deſtruitur propter frigiditatem, & pars humida propter ſiccitatem, & quia cum aliis admiſcetur,ambulat ergo in luce.

De tinea. CAP. VIII.

TInea eſt ſcabies capitis cum ſquamis & cruſtis, & pilo- rum euulſione,& colore cineritio, & odore fœtido,& aſpectu abominabili.

Cauſa. Cauſa huius paſſionis ſunt humores corrupti,qui aliquan do ſunt ab utero,aliquando poſt,propter malũ regimen in- fantis,aut nutricis,aut uiri, aut mulieris tineoſæ exiſtẽtis,ita ꝙ aliquando eſt cum ſanie & fauo & uirulẽtia, & aliquando ſine,imò utplurimum eſt magis ſicca,quàm humida propter uehementem humoris corruptionem & aduſtionem.

Signa. Signa huius paſſionis dicta ſunt in deſcriptione:quoniam quando uidemus in capite ſcabiem ſpiſſam, cruſtoſam, cum ſquamis multis, & pilorum euulſione, & bifurcatione, & colore cineritio, ſicut terra fornacis, & odore fœditiſſimo, tunc tineam indicabit.

Prognoſtic. Tinea aut eſt recens,aut antiqua. Si recens,cũ difficultate

curat

curatur. Si antiqua, aut nunquam, aut cum labore magno, & in longiſſimo tempore: quoniam mala complexio uenit ad tantam adęquationem, quòd quaſi non recipit curationem: & ideo ſi curetur, raró ibi pili naſcuntur, & illa pars ſemper erit debilior, & dato quòd curetur, ſemper erit opprobrium ſempiternum, quia raſcati uocantur.

Curatio. In ætate lactente, & in ætate infantiæ cum debilibus debemus incedere: rectificetur igitur regimen nutricis, & poſtea inungatur puer cum iſto unguento. ℞. lithargyri, ceruſæ, cadmię, fuliginis, gallarum antiquarum perforatarum, ana ℥.j. conficiantur cum aceto & fęce olei antiqui & ceræ, quantum ſufficit, fiat unguentum. Vel cum iſto, ℞. ſucci fumiterræ, ſucci ſcabioſæ, ſucci lapathi acuti, ſucci enulæ campanæ. ana lib. ß. lithargyri. ℥. 2. miſceantur cum axungia porcina antiqua, & ſi neceſſe fuerit, ibi oleum nucum & cera, quantum ſufficit, apponatur. Iſta enim ſunt ſine omni periculo in qualibet ætate.

Vnguenta rectificãtia capitis tineã in infantib⁹ & pueris.

Si autem ſit in maiori ætate, digeratur materia, & euacuetur ſecundum exigentiam humoris peccantis, ſiue humor ſit calidus, ſiue frigidus: deinde ſtuphetur, deinde radatur, deinde inungatur cũ unguentis frigidis & ſiccis, ſi cauſa eſt calida ſicut ſunt teſtæ auellanarum uſtarum & ſimilium, cum additione lithargyri, & ceruſæ, & ſimilium. Si autem cauſa fuerit frigida, inũgatur cũ arogon & marciaton, acuatis cum calce & ſulphure. In cauſa igitur antiqua fiat tale unguentum, ℞. ellebori albi & nigri, ſulphuris uiui, & atramenti, auripigmen. lithargy. calcis uiuæ, uitrioli, aluminis, gallarum, fuliginis, cinerum clauellatarum, ana ℥.j. argenti uiui extincti, uiridis æris. ana ℥.ij. fiat pul. tunc ℞. ſucci boragi. ſucci ſcabioſę, ſucci fumiterræ, ſucci lapathi acuti. an. ℥.iij. bulliant ſimul lento igni cum fæce olei antiqui, & cum aceto, & puluis præcedens in fine decoctionis apponatur, & addatur picis liquidæ ℥. ß. ceræ q. ß. & fiat unguentum. Iſtud unguentum proculdubio tantæ uirtutis eſt, quòd in corpore mundificato omnem infectionem per ſcientiam humanam curabilem curat, ſiue fuerit tinea, ſiue ſcabies, malum mortuum, ſiue morphea, ſiue quodcunque aliud genus infectionis: quare in honore, & reuerentia habeatur. Sed in tineoſis cum pice nauali poteſt fieri capellus, & capiti imponatur, & frequenter omnia innouentur, & frequenter caput abluatur, aut cum urina propria, aut

Nota quòd Ioan. de concoregio ponit in hac recepta ſolũ ℥. ß. ellebori albi, nigri, &c.

aut cum lixiuio facto de cineribus clauellatis.

Intelligendum circa istam materiam, quòd aliqui in curatione tineæ, faciunt phlebotomiam de uenis quæ sunt post aures, & aliqui imponunt medicamina in auribus, & aliqui quærunt gallas uirides, & aliqui dant cadmiam per os, & aliqui dant terram sigillatam. Breuiter sine disputatione ad omnia ista dico, primo quòd phlebotomia nõ debet fieri de uenis quæ sunt post aures, quia ibi sunt uenæ iuueniles & sterilizarent: sed de uenis quę sunt in pulpis aurium est tolerabile, post septẽ annos, donec sint in ætate in qua possit phlebotomia fieri de brachio. ultramarini tamen istam minutionem plus consueuerunt, quàm nos. De secundo dico quantum occurrit mihi de pręsenti, quòd nõ approbo, quòd propter tineam aliquid in auribus stilletur, cum multi modi alii curationis inueniãtur, quòd iniecta possent auribus nocere.

Clarificatio.

De tertio dico sine præiudicio, ꝙ gallæ antiquæ intantum etiam quòd perforentur, sunt meliores: quia recentes & uirides nimis coarctant & constringunt, & potissimè in pueris.

De quarto dico, quantum est de pręsenti, quòd in hoc casu mineralia ab intus administrentur, non uidetur rationabile, cum talia sint quasi uenenosa, & leprosa, quãtum est de genere mineraliũ: & hoc est manifestum illis, qui aliquid in alchimia considerant. Ad ultimum dico, quòd tolerabile est, dum tamen ponantur in parua quantitate, & cum aliis misceantur. Secundo notandum, quòd in tinea est magnus fœtor: & causa huius est, quia utplurimum causatur ex humoribus calidis corruptis, & potissimè ex sanguine corrupto, & pro tanto aliqui uocant istam passionem carbunculum, quia sicut carbunculus causatur ex sanguine corrupto, ita & ista passio. Alii autẽ uocant semotim, quia multas partes capitis semotas & remotas uarias, & diuersas tenet. Aliqui appellant tineam, quasi totum tenens, & hoc fit potissimè in maiori ætate. Et est intelligendum etiam quòd tiniosi, quando scalpunt se in principio, sentiũt magnam delectationem, quia separatur discõueniens à conuenienti, & postea sentiũt magnum dolorem, quia trahuntur humores corrupti pungitiui, & propter solutionem continuitatis. Tertio aduertendum, quòd aliqui dubitant facere phlebotomiã in tinea confirmata, hoc est, in manifesta & detecta, licet ætas & alia particularia cõsentiant. Et mouẽtur ex hoc, quia in uariola confirma

Vtrũ mineralia in hoc morbo sumenda.

Causa tetri fœtoris in tinea.

firma

firmata non competit phlebotomia. Dico quòd insufficienter mouentur: quoniam in uariola confirmata, ut dictum est in libro primo, non competit phlebotomia: cum corruptio sit magna ualde, & esset timendum, quòd materia corrupta traheretur ad interiora. Sed in tinea nõ est sic: quoniam licet sit corrupta, non tamen intantum: nec etiam est uenenosa, sicut in uariolis: quare licet in uariolis confirmatis, non competat phlebotomia, hic tamen potest competere phlebotomia, igitur in tinea cum conuenientia particularium non oportet formidare.

De pediculis & lendibus, &c. CAP. IX.

PEdiculi, lendes, & pessolatæ uel pediculatæ sunt, quędam animalia per uiam putrefactionis iuxta cutem generata.

Causa. Quando humores sunt corrupti in corpore, quos natura omnino non potest regere, nec omnino dimittit, tũc propellit ad cutem per uiã cuiusdam desudationis, & quia materia est grossa, cum est iuxta cutem, cum calor agit, quodammodo desiccat illam materiam, & generatur quædam pellicula: includitur igitur in pellicula uapor cum aliquali calore, & cum agit in materiam ẽbulliendo, quia trahit ad calorem humidum: ideo suscipit speciem uitæ, & generantur inde animalia in capite, & in toto corpore, & in axillis, & pectine, sed illa uocantur uulgariter pessolatæ. Ex parte autẽ materiæ magis humida generãtur pediculi, & ex parte magis sicca generantur lendes, & ex parte media generantur pessolatæ, quæ adhærent pectini, & axillis, generantur ex quolibet quatuor humorum. Causa autem antecedens, potest esse malitia regiminis, sicut est crapula, & multa comestio ficuũ, castanearum, & aliorum fructuum, malitia culturæ capitis, & totius corporis, & tarda mutatio uestimentorum, & similia.

Ex uitiosa humorum qualitate, diuersa generãtur huiusmodi animalcula.

Signa. Quando autem ista animalia, & potissimè pediculi, generantur ex sanguine, trahunt ad rubedinem: & quãdo ex cholera, ad citrinitatem: & quãdo ex phlegmate, ad albedinem: & quando ex melancholia, ad nigredinem.

Prognostica. Quando multiplicãtur pediculi, potissimè propter causas intrinsecas, signant morpheam, aut lepram: quia calor naturalis est diminutus, nõ potens regere materiam ut oportet, & cum hoc calor extraneus incipit ebullire. Si autem uenerit propter causas extrinsecas, significãt paupertatẽ aut ignauiam: pauperes enim & religiosi, qui multiplicant cibaria

phleg

phlegmatica & melancholica, abundant pediculis: similiter homines ferales, qui de cultu sui corporis modicum curant.

Curãtur autem pediculi per mutationem uitæ, & regiminis: utatur igitur cibis laudabilibus, & purgetur corpus secũdũ exigentiã humoris peccantis, & utatur exercitio temperato, balneis aquę salsæ, & mutet uestes, & ornet corpus suũ & similia. Deinde ungatur, si corpus est calidæ complexionis, cũ isto unguento: extinguatur argentum uiuum, & cũ lithargyro, & aceto, & oleo misceatur, & inungatur caput & totum corpus, aut inungatur corrigia, & circũcingatur carni, & interficientur omnes pediculi. Si autem esset frigidæ complexionis, fiet mixtura de auripigmẽto, & staphisagria, & oleo amyg. amara. & aceto, & inungatur corpus, aut corrigia, & carni applicetur, & hoc est congruum religiosis. Staphisagria autem uocatur herba pedicularis, quia à tota specie interficit pediculos, & in auibus, & ideo teritur & puluerizatur, & supra carnes nudas aspergitur, & datur auibus, & occidit pediculos. Si autem uolueris bene à corruptionibus purgare, uel bene mundificare, tunc pulurizetur aloë, & aspergat supra carnes, & detur uolatilibus uiuentibus de rapina, & summè liberat à malo quod habent in gula.

Curatio.

Mirabile uidetur, quòd pediculi significent lepram, cum pediculi generentur per uiam mundificationis, & cum hoc, quia materia talis est, quòd suscipit spiritum uitæ. In lepra autem est corruptio, & mortificatio. Dico sicut dictum est, quòd multitudo pediculorum, sunt signa præuia ad lepram, pro tanto, quoniam sicut lepra generatur ex quolibet humore corrupto, cum pauperie caloris naturalis, & ebullitione extranei caloris, ita ex humoribus corruptis, ubi incipit fieri ebullitio, generantur pediculi, licet non sit corruptio tanta, quia incompletum præcedit completum: ideo pediculi ubi est corruptio incompleta, præcedunt aliquando lepram, ubi est corruptio completa, non tamen est necessarium, quia signum est remotum, & potest multis modis impediri, ut dictum est in curatione. Non igitur ueniunt pediculi per uiam mundificationis completæ, quia spiritus uitæ susceptiuus ex putredine traxit originem.

Clarificatio.

Secundo intelligendum, quòd pediculi generantur prìmo calore naturali, materiam expellẽtis ad exteriora, quæ circa cutem expulsa, propter sui dispositionem putrefit & cor-

rumpitur,& ita concipit calorem extraneum, & ita materia suscipit spiritum uitę, sicut in aliis generatis per uiam putrefactionis. Tertio intelligendum, quòd quæ prosunt sanguini, prosunt & choleræ: uerum est in alterãdo, sed non in euacuando, & ita est de phlegmate & melancholia. Quarto intelligẽdum breuiter, & est uerbum notabile, quòd aliquæ ægritudines aliquando magis manifestantur in aliis membris, quàm in illis membris, unde traxerunt originem, sicut patet in ægritudinibus stomachi & matricis &c.

De dolore capitis. CAP. X.

Causa. DOlor capitis est accidẽs malæ cõplexionis secutiuum. Causæ doloris sunt tres, scilicet mala complexio diuersa, solutio continuitatis, aut utrunque.

Diuisiones autem particulares causarum doloris capitis sunt 12. Dolores capitis, quidam sunt à causa intrinseca, quidam ab extrinseca: & quidam cum materia, & quidam sine materia. Et quidam est dolor, qui est morbus per se, & quidam per accidens: & quidam est dolor, qui uenit à causa priuata cerebri, & quidam à causa remota: & quidam est dolor ab intus, & quidã ab extra: & quidam est dolor, qui continet totum, & quidam qui partem: & quidam est dolor fortis, & quidam debilis: & quidam qui uenit subitò in tempore sanitatis, & quidam non: & quidam est qui significat crisim, & quidam non: & quidam est ad quem sequuntur alii morbi, & quidam non: & quidam est recens, & quidam antiquus: & quidam est cum rheumate, & quidam sine rheumate.

Modo prosequamur, dolorum quidam est à causa intrinseca, & quidam ab extrinseca. Causæ enim extrinsecæ sunt multę ualde, sed ut reducantur ad numerum, possunt esse 13.

Causæ extrinsecæ.

Prima est casus & percussio, & obuiatio, & alia huiusmodi.

Secũda causa, potest esse caliditas solis, aut ignis, aut aëris, ut dierum canicularium, aut unguenta, & alia huiusmodi.

Tertia causa extrinseca, potest esse frigiditas niuis, aut aëris, aut aquarum, aut unguentorum, & huiusmodi.

Quarta causa est nimia siccitas aëris, aut unguentorum, & similium.

Quinta est nimia humiditas aquarum, aut pluuiarum, aut lacuum, aut unguentorum, & alia huiusmodi.

Sexta causa doloris capitis extrinseca, esse potest exufflatio fortis uentorum, & potissimè meridionalium, & septentriona

trionalium post meridionales.

Septima causa, sunt uapores extrinseci, eleuati ex rebus fœtidis, sicut sunt cadauera, & assa fœtida: ex aromatibus, sicut est lilium, aut muscus: aut cũ aliquis respicit puteos antiquos, & cauernas profundas mineralium, & similium.

Octaua causa, est nimius motus, siue animalis, sicut est impetus iræ aut furoris, & similium: aut corporalis, sicut est cursus, labor, coitus superfluus, & alia huiusmodi.

Nona causa, potest esse nimius somnus profundus, & inordinatus in tempore non suo, & uigiliæ superfluæ.

Decima causa, balnea superflua & inordinata, sulphurea, & similia. Vndecima, inanitio nimia, aut repletio nimia, & crapula, & ebrietas, & acceptio ciborum fumosorum, sicut sunt allia, & cæpæ, ut uinum forte, & fructus, & similia.

Duodecima causa, potest esse sonus terribilis, sicut est tonitrui, aut magnarũ rotarũ. Tredecima, potest esse nimia capitis coopertura: nõ em̃ est ita forte caput, qn sũmè ex nimia capitis coopertura debilitet̃, si cõtinuet̃. Ista em̃ extrinseca, & alia eis ꝓportionata cõsueuerũt dolorẽ capitis generare.

Causæ internæ.

Si autem fuerit à causa intrinseca, hoc est, quia sanguis dominatur, aut cholera, aut phlegma, aut melãcholia, aut uentositas, aut humiditas, simplicia, aut composita, aut uermes qui possunt interius in capite generari, sicut dicit Auicẽ. autoritate Indorum, licet sit de rarò contingentibus.

Secunda diuisio principalis est ista: Dolorum quidam est cum materia, & quidam sine materia. Sine materia, quãdo est ex mala complexione cal. aut frigida tantũ, aut humida, aut sicca, simplicibus aut compositis. Si cum materia, quando peccat sanguis, aut cholera, aut phlegma, aut melancholia, aut uẽtositas, aut aquositas simplicibus, aut compositis.

Tertia diuisio principalis: Dolor quidam est morbus per se, & quidam per accidens. Per se appellatur morbus, quando aliquis notabilis morbus non præcessit, licet secundùm ueritatem præcesserit mala complexio diuersa, aut solutio continuitatis, & ideo est ista denominatio uulgaris, nõ realis. Morbus autem per accidens appellatur, quando dolor capitis sequitur feb. aut apostemata, aut alios morbos.

Quarta diuisio principalis, quidã dolor est qui uenit à causa priuata cerebri, & quidam à causa remota. A' causa priuata appellatur, quando causa immediata, & accidens est in

cerebro, non aliunde eueniens. Causa remota, quando uapores & fumi ascendunt à stomacho, uel ab hepate, uel à splene, uel à matrice, & ita de aliis.

Quinta diuisio principalis, est quoniam quidam est dolor ab intus, & quidam ab extra, & dolor ab intus appellatur, quando est intus subtus craneum, sicut est in panniculis aut aliis partibus, propter oppilationem factã in uenis, & arteriis, quando sang. & chol. oppilant ratione multitudinis, & phlegma, & melãcholia ratione grossitiei: uiscositas autem phlegmati attribuitur solũ: ab extra autem est, quando est in partibus cooperiẽtibus craneũ, & locis uicinis exteriorib⁹.

Sexta diuisio principalis est ista: Dolorum quidam est qui continet totum, & quidam qui partem. Quãdo dolor compræhendit totum appellatur cephalea aut ouum. Et quando est in parte, aut est in medietate, aut nõ. Si est in medietate, appellatur hemicrania. Si in aliqua parte, appellatur clauus: & tunc uulgares dicunt quòd fascinati sunt, quoniam uidetur eis quòd cum clauibus & acubus pungantur.

Cephalea. Hemicrania.

Septima diuisio fuit talis: Quidam dolor est fortis, & quidam debilis: debilis sicut in lethargia: fortis est aliquãdo intantum, quòd si ueniat in pueris, frangit craneum, sicut dicit Auicen. Si in uiris, inducit spasmum.

Octaua diuisio fuit talis: Quidã est dolor qui uenit subito, & repente in tẽpore sanitatis, nullo morbo præcedente, & hoc est propter multitudinem materiæ, aut uentositatis, & similium: si autem ueniat paulatinè, hoc est propter paucitatem dyscrasiæ.

Dolores capitis per crisim quomodo terminãtur.

Nona diuisio: Quidam est qui significat crisim, & quidam non. Si enim in die critico uenit dolor in capite, cum rubore faciei, & apparitionibus lampadũ, crisim per fluxum sanguinis nariũ significat: & si ueniat cũ titillatione labii inferioris, & dolore præcordiorũ, crisim per uomitũ significat.

Decima diuisio: Quidã est dolor ad quem sequuntur alii morbi, & quidam non. Ista diuisio posset contineri sub forti & debili: quoniam aliquãdo dolor est ita fortis, quòd ad eũ sequitur feb. alienatio, uigiliæ, spasmus, apostema, & ita de aliis. Aliquando autem nullum istorum sequitur, & hoc est quando est debilis, & corpus non est apparatum.

Vndecima diuisio: Dolorũ quidã est recens, & quidã antiquus. Et appellatur recens, quãdo modicũ tempus prẹteriit.

Antiquus

Antiquus autẽ, quando multa tempora præcesserũt: qui aliquãdo est ita fortis, & malitiosus, ꝙ dolor galeatus appellatur, & ita fortis, & toti habituatus, ꝙ patiens nõ potest tolerare magnã claritatem, nec aliam uocem. Iste autẽ dolor antiquus fortis, galeatus, uenit propter quasdã dispositiones intrinsecas, & propter quasdam extrinsecas. Dispositiones intrinsecæ sunt duę, fortis & intensus sensus in cerebro, & cum hoc debilitas naturalis. Causæ autem extrinsecę sunt duæ, frequẽs & multa comestio rerũ fumosarum, sicut sunt allia, cæpæ, uinum forte, & similia. Alia est causa, nimia coopertura capitis: aliqui em̃ assuescunt in pueritia portare pelles in caputio, & postea addunt almuciam, & postea duo caputia, & ita deinceps, & ita calefaciunt caput, & mollificant, sicut illi qui nimis frequẽter abluunt, & ita quando istæ causæ concurrunt, & eis compares, tunc accidit dolor fortis antiquus, galeatus, in sempiternũ incurabilis causis manẽtibꝰ.

Galeatus dolor duobus modis accidit.

Duodecima & ultima diuisio causarũ dolorũ capitis fuit ista: Dolor capitis quidã est cũ rheumate, & quidã sine rheumate: cũ rheumate, quãdo aliquis humorũ ruinosè, & distillatoriè cadit uersus partes subiectas, sicut aures, aut oculos, aut nares, aut palatum, aut pectus, aut stomachum, & ita de aliis. Sine rheumate autem, fit quando nullum istorũ adest.

Causæ autẽ extrinsecæ possunt discerni per indicia patientis & assistentium, & per uisum & tactum, & per iuuantia, & lędentia. Cõsideremus igitur, si color faciei uergit in liuorẽ, & inflationem, aut ad citrinitatem, aut ad liuorẽ, & tangatur locus ad considerandum si est calidus uel frigidus, & applicentur cal. & si iuuerint, causa fuit frigida: & si nocent, cal. & ita de aliis. Diligens igitur considerator, per hunc modum ueniet in cognitionẽ causarum extrinsecarũ. Si autem fuerint causæ intrinsecæ, statim debemus cõsiderare, si est cum materia, aut sine materia: & discernitur sic, quoniam quandocunque adest materia, est grauitas in membro: & si inclinetur caput, uelut si orat, & subito eleuet, si tũc sentiat perturbatum, & grauem & ponderosum, proculdubio dyscrasia est cum materia. Tertium signũ quando superfluitates plures solito uadunt ad nares, aut ad palatum, aut ad oculos.

Signa autem priuationis materiæ per contraria significãtur. Signa igitur caliditatis, cognoscũtur ex calore, & inflammatione. Signa autẽ frigiditatis sunt, paruitas caloris & in-

Signa.

Per malitiã cogitationis suo modo loquendi intelligit quod dicit Gale. libr. 3. de locis affectis, frigidam intemperiem animales actiões torpidas efficere.

flammationis, & ex malitia cogitationis, & est uerbum nota bile. Siccitas discernitur, quia res euacuatiuæ & inanientes præcesserũt. Signa autẽ humiditatis sunt stupor. Signa igitur sanguinis sunt calor & rubor, & apparitio uenarũ inuisibilium in albo oculorum. Signa autẽ choleræ, sunt pũctura, mordicatio & sitis. Signa phlegmatis sunt, paruitas sitis & inflãmatiões, & color uergẽs ad albedinẽ, somnus grauis, multitudo superfluitatũ. Signa autẽ melancholię sunt, paruitas caloris, liuor, somnia terribilia, grauitas & pondus, & alia cõsimilia, sicut est ętas, tẽpus, cõsuetudo, cõplexio: ita quòd in uerificationibus signorũ, debemus primo currere per omnia naturalia, & postea per res nõ naturales, & pòst per res pręter naturã: & deinde debemus ad signa spiritualia deuenire, & sic diligens medici inspectio non errabit. Signa uẽtositatis sunt tinnitus, motus de loco ad locũ, & strepitus.

Signa autem uermium, sunt corrosio, & dolor acutus, pungitiuus, & quia minus dolet cum quiescit. Signa autem nimii sensus, & debilitatis sunt, quia pro quacunque facili causa læditur, & frequenter.

Signa autem rheumatis cognoscuntur, pro eo quia distillat per nares, aut per palatum, aut per oculos, aut per tussim & similia.

Signa autem quæ à causa priuata cerebri, quia dolor est continuus, & sine interpolatione; quando autem uenit ab aliis membris, est cum interpolatione. Et si à stomacho, cognoscitur per grauitatem stomachi, per nauseam, & uomitum & fastidiũ, & per malitiam digestionis. Et si est ex chol. magis molestatur ante cibum, & si ex phlegmate & melancholia, magis pòst. Attamen intelligendum, quòd omnis dolor capitis ueniẽs à stomacho, ex quacũque causa fuerit, minor est immediatè post cibum, pro tanto, quia cibus impedit ascensum uaporum: sed negotium uadit ita, quoniam si humor phlegmaticus uel melãcholiæ est in causa, post satis breue tempus magis molestabitur: & si ex inanitione, longo tempore durabit iuuamentum: & si ex chol. mediocriter. Et ideo multos uidi decrepitos, qui de dolore capitis conquerebãtur, & habebãt habitudinem repletam, & signa plenitudinis apparebant, & dicebant quòd postquã comederant, alleuiabantur, & ex hoc credebãt esse ex inanitione, & erat alleuiatio mendosa, quoniam postea maior insurgebat. Et

si ab

si ab hepate, discernitur per grauedinẽ in dextro hypochondrio, & in parte capitis dextra, quia illa pars sibi proportionabatur. Et si à splene, per grauedinem sinistri hypochondrii, & grauedinem in sinistra parte capitis. Et si ex toto, per grauedinem, & dolorem in omni parte capitis. Et si ex matrice, per dolorem in circunferentia occipitii: & ita ubi est dolor, ibi est ægritudo. Aliæ diuisiones patientis iudicio discernuntur, & si aliqua dimisimus, per ista quæ dicta sunt haberi possunt.

Prognostica.

Vrina uelut subiugalis, dolorem capitis præsentem uel futurum significat. Vrina in feb. acutis, quæ sine crisi subito efficitur alba, & tenuis, dolorem capitis & alienationem & raptum materiæ ad superiora significat. Vrina cum circulo grosso opaco, dolorem capitis significat. Vrina granulosa, utplurimùm rheuma & dolorem capitis significat.

Dolorũ capitis præsagia.

Omnis dolor & potisimè capitis auferens somnum & cibum, pesimus est & mortalis. Omnis dolor acutisimus in fe. cũ aliis signis malis, signum est perniciosum ualde. Dolor capitis in fe. frequenter crisim significat, sicut dictum est superius. Omnis dolor fortis & acutus & potissimè capitis, omnem operationẽ medicinalem impedit, donec fuerit remediatus, aut aliqualiter mitigatus, quia dolores prosternunt uirtutes: & ideo propter malitiam symptomatum, morbus aliquo modo obliuioni est tradendus. Dolor antiquus galeatus inter omnes est pessimus & difficilioris curationis.

Dolor capitis repẽtinus, acutisimus, malus, quia apoplexiam significat. Omnis dolor cum rheumate, malus, quia rheuma omnem rectam operationem impedit. Omnis dolor capitis ad quem sequuntur spasmus, & apostema, & oculorum eductio, aut nimia submersio, pessimus & mortalis.

Priuatio doloris in febribus acutis pesimum est, quia stuporem significat.

Cura.

Dolor capitis de mala complexione cal. si fuerit sine materia, curatur cum alterantibus frigidis: & similiter si fuerit cum materia, post corporis mundificationem, cum eisdem potest reduci. Materialia autem sunt oleum de oliuis immaturis sine sale, & quòd sit illius anni: & in illo oleo potest aliquid istorum bullire, cum contritum fuerit, scilicet summitates salicis, & uitis albæ, portulacę, aut cucurbita, aut lactuca, aut rosæ, aut nenupharis, aut agresta,

malagranata, acetosa, & similia: & si fortius infrigidare uolumus, addamus opium, hyoscyamum, mandragoram, papauer, & similia. Cauendum tamen quòd ista narcotizantia non exhibeantur, nisi in magna necessitate, & quasi in desperatione. Intelligendum etiam, quòd quando uolumus, quòd olea fortiter infrigident, tunc tepefiat oleum, & ponatur in profundo puteo, prope aquam, & ista infrigidatio æquipolebit infrigidationi niuis, & quia actu calidum, quia tunc citius aquæ frigiditas penetrabit, & quia in loco profundo iuxta aquam, cum isto oleo inungatur caput, quoniam percutit fumos, & alterat fortissimè: & non intelligo, quòd istud oleum sit de narcoticis, sed de prædictis.

Intelligendum etiam, quòd quando uolumus quòd frigiditas olei penetret ad interiora, addatur sibi tantũ de aceto, quantum de oleo, & tepefiant, & inungatur caput, & istud infrigidat in profundo. Aduertendum tamen quòd quædam sunt capita, ubi modica infrigidatio sufficit, sicut sunt capita senum, & mulierum, & eunuchorum & puerorum, & humidorum, alborum, & illorum etiam qui de facili incurrunt lethargiam, & passiones capitis & oculorum & similium. Isti enim omnes à nimis infrigidantibus custodiantur, licet caput actualiter esset calefactum: paulatinè igitur, & cum parum infrigidantibus reducuntur. Si autem esset corpus plethoricum, & plenitudo esset de sanguine, & particularia conueniant, fiat phlebotomia de cephalica, & si non, saltem fiant uentosæ & scarificationes, & similia, & fiãt in principio de parte opposita. Si autem materia cholerica dominetur, & rheuma non affuerit, digeratur materia cum oxysaccara, & syrupo de fumoterræ, & si materia fuerit rheumatica digeratur cum syrupo uiol. & syrupo ro. & nenupharino, & purgetur cum cassiafi. manna, tamarind. aut cum modico diagrydio, cocto cum mastiche, & citoniis, aut cum electuario de succo rosſ. & de aliis electuariis, quæ in antidotario ponuntur, quæ choleram mundificant, sicut est diaprunis, & multa alia. Vel fiat talis decoctio, quæ frequenter dicta est, & frequẽter dicetur, & potest dari in quocunq; casu uolumus leuiter choleram purgare ex partibus proximis, & ideo frequẽter remittemur ad istud cholagogum, ne totiens oporteat repetere. ℞. florum borag. florum uiol. uuarum pasſ. munda. ab arill. ana. ℥.I. fiat decoctio in sero caprino,

Decoctio cholagoga.

prino,& in decoctione temperētur per diem & noctem cor
tices myrobal.citri, bene gummosorum.ʒ.I.fricentur lento
igni & colentur, & colaturæ addatur casßiafi.mund.ʒ.I.ma-
sticis, diagrydij ana.℈.ß.misceantur, & dentur in aurora. In
ista decoctione, quantum est de se, nullum est periculum,&
idec iuuenes medici, cũ indigent purgatione choleræ,secu
rè possunt eam dare, nisi nimia corporis debilitas, aut uen-
tris laxitas,aut intestinorum constipatio, aut materiæ indi-
gestio,aut oppilatio,aut apostema,aut impręgnatio,aut alia
huiusmodi impedirent. Sed quãtum est de natura sua, facilis
est,& sine omni periculo. In fine autem possumus fomen
tationes, & embrochationes facere, cum aqua decoctionis
hordei,& uiolæ siccę,nenupharis,chamomillæ,& summita-
tibus papaueris,potissimè si dormire nõ posset. Et dicit Da-
mascenus,quòd in dolore capitis,si adest fe.& caput est debi
le,quòd lac apponere non debemus, quia claudendo po-
ros euaporationem impediret,& tamen communis usus est
in contrarium,& nullus aliorum hoc dicit,quare etc.

Si autem dolor capitis fuerit ex mala complexione fri-
gida sine materia,inungatur caput, & potissimè uersus com
missuram anteriorem, quia per illam partem melior fit pe-
netratio, siue olea sint calida, siue frigida: cum oleis dico
cal. sicut est de castoreo, de costo, de ruta, de lilio, & ita de
aliis cal. Et si fortioribus calidis indigemus, fiat cum oleo
de euphorbio. Et dicit Damascenus authoritate Gale. quòd
Gal. expertus est oleum de balsamo, ubi calefactio est neces-
saria,& non inuenit iuuamentum:& est mirabile cum sit ual-
de calidum, & etiam pretiosum, & cùm à multis authoribus
commẽdetur: ueritati igitur experimẽti relinquatur. In do-
loribus tamen antiquis capitis, oleum de lilio obtinet prin-
cipatum.

Oleum de balsamo.

Si autem fuerit cum materia, & fuerit melancholica, di-
geratur cum oxymelle scill. & purgetur cum diasenæ, dia-
boraginato,& hiera Ruffi,acuatis cum lapide armenico,uel
cum lapide lazuli ablutis & mundatis.

Vel fiat talis decoctio. ℞.florum bora.florum uiol.folio-
rum senæ,polypod.epithymi,anisi,uuarum pas.munda.ab-
arill. liquiri. mundæ.ana ʒ.ß. Fiat decoctio in sero caprino,
& in decoctione temperētur cortices myrobal.bellicorum,
& emblicorum bene gummosorum, ana.ʒ.ß. per diem &

 noctem.

noctem. Deinde fricentur lento igni & colentur, & colatura detur in aurora. Si autem fuerit phlegma, digeratur cum oxym. diur. & purgetur cũ hierapi. Vel sic, ℞. aloës, agarici, turbith, ana ℥.2. pulpæ colocynthidis. ℈.2. foliorum absinthii, foliorum menthæ, masticis, anisi, zinzib. cinnamomi, bdellii, ana. ℈.1. conficiantur cum oxymelle scil. & fiant pilulæ, dentur à ʒ.3. usque ad 4. iuxta conuenientiam particularium uel plus. Vel detur ista decoctio. ℞. florum borag. florum uiol. polypod. anisi, turbith, uuarum pas. ab arillis mundatarum, liquir. mundæ. ana ℥.ß. fiat decoctio cum sero caprino, & in decoctione temperentur cortices myrobal. chebul. bene gummosorum. ℥.2. per diem & noctem. Deinde fricentur & colentur, & colatura detur in aurora. Deinde possumus uenire ad olea calida prædicta, & possunt fieri fomẽtationes de aqua decoctionis chamomillæ, anthos, utrique stœchados, baccarum lauri & foliorum eius, maioranæ, basiliconis, & similium.

Et cum hoc intelligendum, quoniam licet dolor capitis ueniat propter causas extrinsecas, nihilominus potest esse cum peccato materiali, quando corpus est plethoricum, & ad hoc dispositũ: ut si à sole supercalefiat caput cholerici repleti, aut si infrigidetur caput phlegmatici repleti, & ita alteratur humor & efficitur præter naturam propter causas extrinsecas. Imprimere autem possunt causæ extrinsecæ, intantum quòd corpus indigebit mundificatione. Et post corporis mundificationem, dentur opiata: & si causa est cal. utatur rubea trochiscata: & si est frigida, aurea alexandrina. Si autẽ dolor capitis fiat cũ rheumate, & rheuma est de causa cal. odoret frigida styptica aromatica, quoniã odores magis ualent quàm suffumigatiões, sicut sunt rosæ, sandali, cãphora, & similia. Et si est causa frigida, odoret styracẽ, calamintã, ambram, ladanum, nucem cypressi, & similia. Et fiant capitis fricationes & extremitatum, & laxetur uenter, & sacelletur caput cum milio & sale torrefactis. Et si causa esset frigida, & esset rheuma & dolor capitis cessare non posset, tunc fiant ista, scilicet unguentum, aut emplastrum, aut illinitio, cum istis. ℞. stercoris columbini nemoral. myrrhæ, pyrethri, staphisagrię, castorei, gummi, rutę agrestis, euphorbii, pulue rizentur & misceantur cum uino, & illinatur caput.

Dolor capitis cũ rheumate.

Si autem dolor capitis uenerit in feb. propter pororum

clausionem,propter frigida applicata, tunc attrahat acetum & aquam rosa.per nares.

Si autem uenerit dolor propter oppilationẽ cerebri,tunc mundificetur caput cum gargarismis,& masticatoriis,& iniectionibus factis per nares,& deinde fiant euaporationes.

Capitis dolor in febre.

Et est intelligendum,quòd si dolor capitis fuerit ex causa calida,& uergat corpus ad inanitionem,iniungatur somnus & otium, & diæta humectatiua & enutriens, sicut sunt oua sorbilia,brodia carnium,iuscula,& similia. Et si causa fuerit frigida,& uergat ad repletionem, tunc iniungantur uigiliæ, & fricationes,& paruitas cibi,potus,& similia.

Si autem dolor capitis uenerit propter uentũ aut propter labores & odoramina extrinseca, siue bona,siue mala,tunc quicunque uapor fuerit,siue uenti, siue cuiuscunque alterius rei calentis,sicut est uentus meridionalis, aut odor assæ fœtidæ,aut musci,aut lilii,croci,& omniũ similium.In omnibus istis & in aliis, oportet abstinere à uaporosis,sicut sunt allia, & cæpæ,& porri,uinum forte,uinum nouũ,nuces & dactyli.

Deinde si indiget mũdificatione corporis,quòd fiat. Deinde odoret rosas,nenupha.& uiolas siccas,& oleum de salicibus,& sandalos,& camphoram,& inungat caput cum oleo rosa.& myrtino,& distilletur in naribus,& auribus, si uentus fuerit inclusus, oleum de chamomilla, & utatur zuccaro rosa.cum coriandro sicco præparato in aceto.

Quæ sunt fugienda in capitis doloribus à causis istis extrinsecis.

Si autem omnia ista fuerint frigida,corpore mundificato, odoret muscum,ambram, lignum aloës, & inungatur caput cũ oleo de ladano & de nuce cypressi, & utatur aurea alexandrina,& dianison. Et si uentus est intus retẽtus,suffumigetur cum aniso,cymino,spica nar.foliis lauri bullitis in uino albo, & hoc per aures & nares,uel oleum ex istis iniiciatur,&c.

Si autem dolor capitis fuerit ex ebrietate,sciendum quòd ebrietas causatur ex uapore uini nimis potati. Nunc autem ebrietatis duplex est remediũ,scilicet præseruatio & curatio.

Dolor capitis ex ebrietate.

Præseruatio, quoniam cum aliquis comedit in conuiuio, & habet caput debile,& consueuit de facili inebriari, & non potest potare uinum lymphatum ex malitia consuetudinis, saltem comedat caules & truncum eius, quoniam à proprietate præseruat & curat, & accipiat pyra aut coctana, & similia styptica.

Aut portet secum istum puluerem, ℞.coriandri sicci præparati,

parati, sumach, berberis, seminis citoniorum, seminis cauliũ, camphoræ. ana. ℥. j. fiat pul. & utatur isto puluere cum aqua & aceto, siue cũ aqua, & uino malorũ gra. & succo limonũ, aut citrangulorũ, aut cũ aqua & succo acetosæ, aut cũ succo uuæ acerbæ, & similibus. Ista enim ualent ante ebrietatẽ & post.

Si autem actu incurreret ebrietatem, tunc statim fiat uomitus cũ aqua & oleo, & intermissione digitorum, aut quòd accipiatur semen raphani, & atriplicis, & bulliant in oxymel. & sorbeat & euomat. Si autem non possit euomere, quòd dormiat tutus à calore & frigore, per quantitatem noctis integræ, quia somnus magna pars curationis est. Et si nõ possit dormire, fricentur pedes & manus fortiter cum sale & aceto, & testiculi in uiris, & mamillæ in mulieribus. Et si ex istis non curetur, fiant clysteria, ubi ponatur hierapicra, & inungatur caput cum oleo rosa. & oleo myrtino. Et si ex his non curetur, iniungatur exercitium longum temperatũ per loca decliuia. Et si ex his nõ curetur, detur sibi hierapi. & postea stuphæ & balnea, & postea aurea alexãdrina, & cibus sit subtilis, facilis digestionis, & in temperata quantitate, sicut sunt pisces petrosi, & pulli, hordeatũ, auenatum, amygd. & utatur fructibus stypticis, & fiant fomentationes circa caput de chamomilla, & meliloto siccis, & hordeo, & utatur puluere prędicto, & ista totiens reiterẽtur, donec perfectè curetur. Et si dolor antiquatur, multum ualet oleum de lilio. Si autem dolor capitis fuerit ex superfluo coitu, inungatur caput cũ oleo rosa. & myrtino, & utatur brodiis, & iuscul. & uitellis ouorum. Et si per infortunium non posset abstinere, non comedat, saltem cum non est famelicus. Si autem dolor fuerit ex debilitate capitis, & corpus fuerit immundũ, & potissimè stomachus, mũdificetur, & utatur cibis facilis digestionis, & post cibum utatur oliuis conditis, & mane & sero utatur isto electuario, scilicet, pliris cũ musco, dianthos cum musco. Quando autem aliquis habet caput multum sensibile, utatur frumento candaruso, hordeo, lactuc. portul. carnibus bouinis.

Somnus ebrietatem sedat.

Dolor capitis ex eius debilitate.

Si autem dolor capitis fuerit propter feb. inungatur caput rasum cum oleo rosaceo & myrtino, & coriandrino, & chamomillino. Et si indigemus narcotizantibus, administrentur cum magna cautela.

Dolor criticus.

Si autem dolor fuerit criticus, nihil fiat in capite, ut non impediatur ordo naturæ, sed iuuetur natura per partem illam,

lam, ad quam nititur materiam expellere: ut si expellat per secessum, & nō possit, fiant suppositoria uel clysteria: & ita si intēdit facere crisim per uias urinales, ꝙ iuuetur natura cum diureticis: & si per uomitum, quòd iuuetur cum uomitiuis: & si per sudorem, quòd iuuetur natura cum iis quę aperiūt poros: & si per fluxum sanguinis narium, quòd iuuetur natura cum setis porcinis, intromissis in naribus. Et si natura intendit facere crisim, per apostema retro aures, ponantur ibi calida quæ attrahant, sicut est apium, mentha, & butyrum: aut fiant uentosæ, aut apponantur sanguisugæ, & ita de inguinibus & axillis. Et per hūç modū dolor criticus remediabitur.

Si autem dolor capitis fuerit propter uermes, purgetur caput frequenter cum hierapicra, & fiant caputpurgia & masticatoria, per nares iniiciantur amara, sicut est oleum de absinthio, de amygdal. amaris, & aloë.

Dolor capitis à casu, offensione, &c.

Si autem dolor capitis fuerit ex causa de percussione & obuiatione, illud quod nos timemus in eo est apostema, quare utile est impedire generationem cum euacuatiuis, & destructiuis, & similibus, quoniam postquam apparet feb. & perturbatio mentis, iam incipit apostema. In primis igitur, inungatur locus dolorosus cum oleo rosa. & myrtino. Deinde fiat phlebotomia: & si particularia non conueniant in phlebotomia, fiat clystere: & si non conueniant particularia, detur medicina laxatiua. Et si appareant signa apostematis, emplastretur locus cum psidia, balaustia, myrtill. & rosa. Et si est ibi uulnus, alteretur mala complexio, aliter non generaretur caro. Et si fluxus nimius sanguinis fuerit, restringatur, & dentur cerebella multarum gallinarum. Et quia in talibus obuiationibus, diuersa fiunt uulnera, & concussiones, fracturæ & læsiones diuersæ ualde, ideo illam latam longitudinem restauratoribus derelinquo: post tamen frigida styptica apposita, dissolutiua ponantur, sicut sunt chamomilla, hordeū, melilotum, anthos & stœchados. Et uitet omnia calida fumosa, sicut est uinum, & similia, & potissimè si esset febr. Auicen. tamen dicit, quòd si fiat syrupus ex stœchade, melle & aqua, quòd multum ualet.

Dolor capitis à uaporibus, ad cerebrum.

Si autem dolor capitis fuerit propter ascensum uaporum ad ipsum caput, in primis curetur membrum mandans euacuando, alterando, mundificando, confortando, & deinde membrum cui mandatur. Si igitur mala materia calida uel

frigida

geven. Derhalven fond den Koning een zeker kloek Capiteyn, *Habdul*
genoemt, geboren in *Sivilien*, een Stad in *Granada*, met een Vloot van
tig Zeylen na *Tunis*, welke hy al half bedorven vond door de *Arabiers*:
sijne wijsheyt en welsprekentheyt was soo groot, dat hy alle dingen wed
herstelde in haren vorigen staat, ende jaarlijksche schatting daar van on
Na *Habdulvahidi* volgde sijnen Soon *Abu Zachberia*, de welke in geleer
en kloekheyt sijnen Vader te boven ging. Desen *Abu* bouwden een K
op een zekere verheven plaatse van het Wester-deel van *Tunis*, 't welk h
cierde met schoone gebouwen, en met een seer treffelijke Kerk. Nader
een reyse na het Koningrijk van *Tripolis* aan-nemende, ende langs de Zu
Landen wederom na huys keerende, vergadert hy schatting in alle die
sen, soo dat hy na sijne doot groote schatten aan sijnen Soon nagelaten
Ende na *Abu* volgde sijn Soon, de welke soo moetwillig wierd, dat h
Koning van *Maroco* niet en woude onderworpen sijn, om dat hy merk
sijn Koningrijk begon te vervallen: op den zelfsten tijd had ook het
Geslacht de besittinge van het Koningrijk van *Fez* verkregen, en alsoo
het Geslacht van *Beni Zeijen* besitters van de Koningrijken van *Telen*
Granada. Ende alsoo, terwyl alle dese Landen in onderlinge oneenighe
ren, begonnen de Heerlijkheden van *Tunis* geweldig toe te nemen; i
gen dat den Koning van *Tunis* trok na *Telensin*, en eyschte schatting
Inwoonders. Weshalven den Koning van *Fez*, die doe een begering h
gen *Maroco*, door sijne Gesanten de vriendschap des Konings van *Tun*
socht, ende de zelve door groote geschenken verkreeg. Doe is 't dat d
ning van *Tunis* overwinner van *Telensin* weder na huys keerende, met
triomf ontfangen, ende als Koning van geheel *Africa* begroet wierd,
mits dat'er inder waarheyt geen Vorst van *Africa* op die tijd met hem
gelijken was. Weshalven hy begon te ordineren een Koninglijk Hof
te verkiesen, Geheym-schryvers, Raads-lieden, Hooft-mannen, en
Amptenaars een Koning toebehoorende; op de zelfste wyse die in 't H
Maroco gebruykelijk was. Ende van den tijd deses Konings af, tot on
toe, is het Koningrijk van *Tunis* soo voorspoedig geweest, dat 'et nu
den word voor het rijkste Koningrijk van geheel *Africa*. Des gemelde
nings Soon regerende na sijns Vaders doot, verwydde de Voor-sted
Tunis met seer deftige gebouwen. Buyten de Poort, *Bed Suvaica* ge
maakte hy een straat, vervatende een getal van drie hondert Huysges
ende hy maakte noch een ander straat aan de Poort *Bedel Manera* ge
b

diagrydio, mastiche, & conficiantur cũ succo de endi. & fiant clysteria, & caputpurgia, & apponãtur olea frigida styptica. Et si necessitas cogeret, inungatur frons & tépora cum opio & croco, sarcocolla, cortice mandragoræ, & hyoscyamo, & super arteriam ponatur tabula de plumbo.

Et si causa fuerit frigida, fiat ut dictũ est, & inungatur cum oleo laurino, & oleo de ruta. Et si fortioribus indigemus, addatur euphorbiũ, pyrethrum, & uesicetur locus cum cantharidibus, & gummi rutæ agrestis, fomentetur cum decoctione radicum cucumeris asinini, & absinthii in oleo, & aqua, & seruentur canones iam dicti, & ita curabitur.

Clarificatio. Intelligendum, quòd continuitas doloris, significat materiam esse in capite, & interpolatio significat ipsam uenire aliunde. Istud enim uerum est utplurimùm, quoniam postquam materia est in capite agens, tunc approximatur passo, & ideo continua est actio: quando autem materia est in parte remota, tunc fumositas non potest continuè ascendere, donec fuerit aggregata, & ita continet utplurimùm ueritatem, & non necessitaté, quoniã materia existens in cerebro, non propter hoc continuè mouetur, sicut patet in epilepsia de causa priuata, ubi paroxysmus non est cõtinuus, & in uertigine. Et potest esse impedimentum ex parte materiæ, quia quando est modica, interpolat, & quãdo est multa, continuè mouetur, sicut patet in cõtinuis, & interpolatis. Potest etiam esse impedimentum ex parte motus materiæ, quoniam aliquando mouetur naturaliter, & aliquãdo non. *Motus humorum.* Quoniã sanguis mouetur de mane & in uere: & cholera in tertiis, & in æstate: & melãcholia in nonis, & in autumno: & phlegma in uesperis, & in hyeme. Impeditur etiam cõtinuitas motus ex parte uirtutis, quia uirtus fortis continuè mouet materiam, debilis autem non. Et ita continuitas doloris potest esse signum materiæ in capite existentis, non tamen uerum: possibile enim est, quòd materia quiescat in cerebro, & non propter hoc continuè affligit.

Secundo notandum, quòd caputpurgia, uulneribus præcedentibus, ualent in dolore capitis, si materia ibidem contineatur, & ratione antecedentis, & ratione coniunctæ. Sed si materia contineatur, alibi ualet ratione coniunctæ.

Vtrum dolor sit morbus uel accidẽs. Tertio intelligendum propter dictum Auicen. & Gerardi supra Viaticum dicentiũ, quòd dolor est morbus, & est causa morbi,

morbi, & accidens morbi. Mouentur aliqui ad credendum, quòd dolor ſit morbus per ſe, licet ſupra Viaticum, & alibi multa dixerim de iſta materia, tamen breuiter aliqua dicam. Notandum quòd ſecundum intẽtionem Aly. ſexto theoricæ lib. regum, quòd ſubſtantia rerum naturalium, quantum eſt de præſenti, conſiſtit in tribus, in tẽperamento humorum, & coæqualitate membrorũ, & in perfectione actionis. Et ſicut ſunt iſta tria ſecũdum naturam, ita ſunt alia tria præter naturam, ſcilicet morbus, cauſa morbi, & accidẽs morbi: ita quòd cauſa morbi conſiſtit in diſtemperantia humorum, & morbus in diſtemperantia coæqualitatis membrorũ, & accidens in inæqualitate actionis. Nunc autẽ ſecundũ doctrinam Auicennæ VI. de naturalibus, illa uis animæ, quæ per ſe, & immediatè ordinata eſt ad aliquã actionem, nunquã per ſe ordinatur ad aliã, unde uirtus uiſiua nunquã fit auditiua, nunc autẽ per ſe, & propriè temperamentũ humoris non eſt temperamentũ mẽbri, nec actionis, nec cõuerſio. Aliud eſt igitur, qđ debetur actioni, & aliud cõpoſitioni, & aliud cauſæ: nunc autem dolor attribuitur per ſe, & propriè actioni, nullo igitur modo propriè, & per ſe compoſitione nec cauſæ. Sed quia morbus eſt qualitas mẽbri ſeu cõpoſitionis, ideo nullo modo dolor propriè, & per ſe poterit eſſe morbus. Sed cũ dolor ſit in actione, & omne quod eſt in actione eſt accidens, ideo propriè loquẽdo dolor ſemper erit accidẽs, & ſi ſit cauſa uel morbus, hoc erit per accidẽs. Quòd autẽ dolor ſit in actione hoc patet, quoniam dolor eſt ſenſus læſionis actionis. Cum enim læditur actio, & uirtus tactiua apprehendit hoc, talis cõprehenſio, & talis ſenſus appellatur dolor. Et ideo dicebat Galenus in de morbo, dolor eſt mutatio cum corruptela: & Auicenna, dolor eſt ſenſus rei contrariæ. Cũ igitur dolor ſequatur qualitatem lædentem actionem, ſicut eſt mala complexio diuerſa, aut ſolutio cõtinuitatis, ideo cõſequitur accidẽs. Ideo dico, quòd propriè per ſe dolor eſt accidẽs: & quia diſputauimus iſtam materiã ſupra Viaticũ, ideo derelinquo.

Senſibilia naturalia Quarto notandum, quòd aliqua ſunt ſenſibilia, id eſt, ſen-[illegible] ſicut color in pariete: & aliqua ſunt ſenſibilia.

het gemelde maakſel wonderlijk tot welluſt opgewekt.

Van het Hof des Konings Soo haaſt als den Koning van *Tunis* door erffeniſſe tot ſijn Koning[...] komen is, ſoo verbinden ſich alle ſijne Edelen, Doctoren, Prieſte[...]

tunc si dubitaret aliquis, quomodo dolor est sensibilis: Dico quòd non est sensibilis, sicut efficiens sensu, sed sicut informans sensum. Vel dico ꝙ dolor nõ est sensibilis, sicut causa prima, sed sicut effectus causæ primæ. Et ita dolor non est sensibile cõmune, quia non est quantitas, nec numerus, nec figura, nec motus, nec quies. Nec est sensibile propriũ, quia nõ est color, nec odor, nec sapor, nec sonitus, nec aliqua de qualitatibus tangibilibus, nec primariis, nec secundariis. Est igitur effectus derelictus, tam ex primis, quàm ex secundis qualitatibus tãgibilibus. Relinquitur igitur, quòd dolor est sensibilis, sicut sensum informans, aut sicut effectus qualitatum. Et ideo posset aliquis dubitare, quomodo apprehẽdetur solutio cõtinuitatis à sensu tactus, postquam solutio continuitatis nõ est de obiectis sensus tact⁹, nec de primis qualitatib⁹, nec de secũdis, nec sequitur in aliquo ꝓprietates ei⁹.

Dolor quomodo sensibilis.

Dico quòd Auicenna respondet 6. de naturalibus, libr. 2. cap. 3. Virtus enim tactiua non solum apprehẽdit quod corrumpit de complexione, sed quod corrumpit de compositione. Sed quia dolor, solutio continuitatis, flagellum, & similia, corrumpunt compositionem, ideo uirtus tactiua illud apprehendit, & ita est dolor: omnis enim dispositio cõtraria corpori humano quandiu est passio, & motus, & fieri, tandiu sentitur: sed postquam cessat passio, & alteratio sensus, & motus, & ibi est quies, & uictũ est naturale, & factum simile trãsmutanti, iam non est dolor, quia non est ibi motus, nec fieri, nec passio, & ideo hecticus non dolet. Possem igitur dicere, quòd cõquassatio & constrictio, & similia sunt de obiectis sensus tactus.

Quinto aduertẽdum, quòd in quolibet sensu possunt esse dolores & deliciæ: quoniã duplex est dolor, animalis, & materialis: nunc autem dolor animalis posset esse in quolibet seusu, & deliciæ similiter secundum quòd obiectum est proportionale, uel improportionale. Cùm em̃ anima apprehendit obiectũ proportionale, delectatur, sicut est color uiridis in oculo: Cum uerò obiectũ est improportionale, tristatur, sicut cũ color albus, sicut niuis, uisui se repræsentat: & ita de sono terribili, aut suaui per comparationem ad aurem. & ita de obiectis aliorũ sensuum proportionatis, aut nõ proportionatis: quoniã anima delectatur in obiecto proportionato, & tristatur in contrario: & ita dolor animalis est in quoli

Dolor duplex.

bet sensu. Si autem nos loquamur de dolore materiali, seu corporali, sic propriè loquendo, nō dolet nisi sensus tactus, cum dolor materialis nō sequatur harmoniā, & proportionem aliorum sensuum: tamen quia sensus tactus cōcomitatur omnes sensus, ideo omnes possunt dolere sensu materiali: nō quia uisus uel auditus, sed quia est ibi sensus tactus: posset enim tantum esse tonitruum, quòd aër commotus commoueret aërem cōquietum infra aurem, ita quòd sensus tactus comprehēderet illam nimiam agitationem, & ita esset ibi dolor tactiuus, & etiam dolor animalis, propter improportionem obiecti, ita quòd anima tristatur propter harmoniam soni corruptam, quæ auditui debetur.

Vtrū phlebotomia cōueniat in dolore capitis à rheumate.

Sexto posset aliquis dubitare, utrū in dolore capitis cum rheumate competat phlebotomia. Dicendū breuiter, quòd rheuma aut est de materia cal. aut frigida. Si de frigida, non competit, quantū est ex hoc. Si de cal. aut fluit ad exteriora, aut ad interiora. Si materia rheumatica fluat ad exteriora, non cōpetit phlebotomia, quia tunc traheretur ad interius, & hoc esset ualde malum. Si fluat ad interiora, tūc aliquādo ratione cōcomitantium, ut si esset pleuresis tunc bene possit cōpetere, & etiam in principio, propter timorem magnitudinis apostematum, & ita in dolore capitis cum rheumate materia currente ad interiora, & quòd corpus sit plethoricū, & corpus cal. bene potest cōpetere phlebotomia, & licet reddatur humor cursibilis, maius tamē nocumētū euitatur. Attamē utile esset semper, ꝙ antecederet aliqualis materiæ ingrossatio & euaporatio, & cerebri confortatio cū rosis, & sandal. cāphora, chamomilla, & ita omnia dubia erūt soluta.

Septimo posset aliquis dubitare, si phlebotomia cōpetit in dolore capitis ex eadē parte, uel ex opposita. Vnde dicēdum quòd confirmatio uel non confirmatio parum facit ad hoc, sed plenitudo multa aut pauca: quoniam cū plenitudo est multa, tunc fiat ex parte opposita: si pauca, ex eadem. Plenitudo igitur & non plenitudo est una de differentiis.

Reuulsio ad partes longinquas, deriuatio uerò ad uicinas. Gal. 5. Methodi.

Situs etiā loci facit ad hoc, quoniam in omnibus ægritudinibus, quæ fiunt à diaphragmate superius, corpore multū pleno, debet fieri de parte opposita. Si autē fuerit non multa plenitudo, ex eadem parte. In omnibus autē ægritudinibus, quæ fiūt à diaphragmate inferius, ubi cōpetit phlebotomia, siue fiat de brachio siue de saphenis, plenitudine multa

exi

existente siue pauca, semper fit ex eadem parte propter longitudinem uiarum, & nunquam ex opposita. Et elicitur ista sententia ex dictis Gal. in prima particula prognosticorum, supra illam partem, Solúmque huic ægritudini, &c. Et ex dictis Gal. in regimento supra illam partem, quando dolor ad spatulas. Et ex dictis Galen. 13. de ingenio, cap. 6. Et ex dictis Gal. 11. de ingenio, cap. 7.

Balneum. Octauo posset aliquis dubitare, si balneum etiam aromaticum, incisiuum, uinum, & similia & dissolutiua, & aperitiua fluxum prouocantia, competant in monopagia seu dolore capitis fortissimo, galeato, malleatiuo, cum talia commoueant materiam, & fluxum augmentent. Dico quòd possunt competere in declinatione morbi, corpore mũdificato propter materiam coniunctam paruam, quæ remãserat, & post corporis mundificationem, aliter non.

Et ideo si materia est cal. odorentur frigida styptica, cum paucis dissolutiuis, sicut sunt rosæ, uiolæ siccæ, sandal. camphora, & chamomilla. Et abintus sumantur ista electuaria, zuccarum ros. triasand. diadragantum frigidũ. Deinde purgetur materia, & fiant clysteria, fricationes extremitatum, & ligationes dolorosæ in extremitatibus, & in fine fiat fomẽtatio in capite cum rosis, & uiolis siccis, & hordeo cõfracto, chamomilla, meliloto, & cortice papaueris bullitis, in aqua cum pauco aceto, & quòd ille qui consueuit multipliciter cooperire caput, quòd paulatinè dissuescat.

Si autem materia fuerit frigida, digeratur cum odoramẽtis, sicut styrace, calamita, ambra, & similibus, & utatur diaolibano, & purgetur corpus, & fiant clysteria, fricationes, ligationes, & similia, & tunc in fine fiant fomentationes cum chamomilla, meliloto, anthos, & similibus, & odoret muscum, & lignum aloës, secundum temperamentum tamen, & tunc competit uinum & similia. Alia igitur competunt in principio, & alia in declinatione.

An humidũ dolorẽ inferat. Nono intelligendũ, ꝙ Auic. dicit, ꝙ humidũ nõ causat dolorẽ, nec per se, nec per accidẽs. Et ideo aduertendũ secundũ Aui. 6. de naturalibus, particula secũda, capitulo de tactu, ꝙ sensus non apprehendit sensibile, nisi secundũ qualitatem derelictã in sensu à sensibili: nec etiã illam apprehẽdit, nisi quãdiu est ibi passio & motus & fieri, quoniã sensus est passio, aut uicinatur passioni. Et ideo quãdo qualitas derelicta

non inducit passionem, ratione similitudinis, & paucitate contrarietatis non sentitur, sicut in hectica. Illa igitur quæ debililiter imprimunt, nõ sentiuntur, quia sensus tactus non apprehendit nisi excellentias sensibilium, & ideo sic nõ inducit dolorẽ, quia qualitas est passiua & debilis, & ideo per se non sentitur. Sed per accidens potest sentiri, quia soluit continuum: humidũ autem non sentitur, nec per se, nec per accidens, cùm sit debilissima inter passiua: sed bene sentitur accidentaliter & per accidens, quando humidum est cũ materia multa replente, quæ materia dissoluit continuum, ratione multitudinis, & ita humidum est causa doloris accidentaliter, & per accidens gratia materiæ. Illa igitur quæ fortiter imprimunt, possunt per se esse causa doloris, & ita calidum & frigidum sunt per se causa doloris, quia sunt qualitates actiuæ, & fortiter imprimunt.

Similiter solutio continuitatis, est per se causa doloris, cum fortiter imprimat, & sensus tactus apprehendat suam corruptionem, si fuerit in membro organico, sicut in membro consimili. Licet igitur solutio continuitatis non fuerit de primis, nec de secundis qualitatibus, nihilominus tamen est de iis quæ corrumpunt harmoniam complexionis, & compositionis, quia sensus tactus apprehendit corruptionem compositionis, sicut complexionis, ideo sentitur sicut dictum est paulò antè.

Decimo intelligendum, quòd aromatica lædunt sanos, curant infirmos. Sanos lædunt, quia distrahunt eos à complexione naturali: sicut patet cum sanus odorat lilium aut muscum, statim grauatur, infirmus autem curatur, quoniam ad temperamentum reducitur, si per contrarium fiat reductio, ut calida frigidis, & ita de aliis.

Vndecimo notandum, quoniam licet fumus ab interioribus ascendat æqualiter ad superiora, non tamen æquè omnes partes cerebri æqualiter læduntur, quia quædam sunt fortiores, & quædam debiliores, & fortia mittunt ad debilia, & ideo aliquando læditur pars anterior, & non pars posterior, & econuerso, & aliquando non: nec una læsa aliæ læduntur, quia temperamentum unius non est temperamentum alterius. Et ideo nullus miretur, si uertigo causatur propter fumos ad caput ascendentes, & tamen non generabitur lethargia, & ita de aliis.

Duode

Duodecimo notandum, quòd ſubſtantia cranei nō ſentit de ſe, quia oſſuoſa, ſed ſentit ratione panniculorū, & eorum quæ oriuntur ab eo, ſicut eſt dura mater, & pia mater, & ita de aliis, & ſubſtātia cerebralis ſentit: & licet non habeat inſtrumentum ut recipiens, habet tamen ut mandans.

Cranij ſubſtantia quo modo ſentiat.

De ſcotomia, & uertigine. CAP. II.

SCotomia & uertigo, ſunt propriè paſſiones ſenſus communis.

Cauſa immediata uertiginis, & ſcotomiæ eſt malitia cancellationis idolorum in cruce ſignatiōe nerui optici, & ideo malè redditur ſenſui communi, & per conſequens imaginatiuæ, quia per accidens eſt paſſio uiſus, quia corruptio uiſus, per ſe tamen, & propriè ſenſus communis, & ex conſequenti uirtutis imaginatiuæ malè iudicantis.

Σκότωμα Græc. Latinè uertigo, ꝑ eodē affectu ſumuntur. Gal. li. 3. loc. affec. cap. 8. quāquā 4. com. acutorū diſtingui uidentur.

Scotomia ergo, & uertigo conueniunt, & differunt. Conueniunt, quia utrobique eſt corruptio uiſus, & malitia cancellationis idolorum, & ita mala apprehenſio in ſenſu communi, & malum iudicium in imaginatiua.

Sed differunt, quia in uertigine omnia uidentur moueri in gyrum, quia materia eſt magis ſubtilis cum uentoſitate incluſa, in humido uiſcoſo, quæ non habet exitum, & ideo mouetur in gyrum: & ita ſi talis reſpiciat nubes fortiter currentes, aut aquam moueri impetuosè, aut rotam uelociter motam, tunc uidetur ſibi ratione ſimilitudinis intrinſecæ, quòd moueatur cum illis, & ideo appodiat ſe partibus uicinis, aut cogitur ſedere aut cadere. In ſcotomia non eſt ſic, quia materia eſt magis groſſa, & ſtabilis, & uidetur ſibi quòd uideat muſcas, cimices, & ſimilia: & ideo dicitur à ſcotos, quod eſt uidere, & mias quod eſt muſca, quaſi uiſio muſcarum. Accidit autem hoc, propter humores malos corruptos, & uapores tenebroſos exiſtentes in cerebro, & potiſſimè in parte anteriori, aut aſcendentes à ſtomacho & toto corpore.

Falſa etymol. nā ſcotoma à σκοτόω deducitur.

Signa.

Si paſſio eſt de materia exiſtente in cerebro, tunc eſt continua grauitas cerebri, & ſentitur tinnitus in auribus, & malitia olfactus: & ſi procedit à ſtomacho, eſt cum grauitate ſtomachi, nauſea, & abominatione & interpolatione. Et ſi uapor eſt ex ſanguine corrupto, apparent corpora rubea: & ſi ex cholera, apparent citrina, & uidetur ſibi in ſomno quòd uolent: & ſi phlegma, apparent corpora alba, & uidetur ſibi

quòd ſit in aquis:& ſi melancholia, apparẽt corpora nigra, & uidetur ſibi quòd tranſeat per loca anguſta.

Prognoſtica. Iſti enim ſunt conſanguinei,& amici epilepticorum: quare ſi multiplicent malum regimen, in illud cadent, diligentiſſimè igitur aduertendum.

Curatio. Quæcunque igitur fuerit cauſa,& corpus fuerit plenum, fiat phlebotomia, quia timẽdum eſt de corruptione humorum: deinde purgetur & mundificetur, ſecundũ exigentiam humoris, quia ut plurimum accidit de materia phlegmatica, ideo purgetur frequenter cum hierapicra.

Omnis igitur uertiginoſus, uitet imaginationes omnium rerum uelociter ſe mouentium, ſicut ſunt rotæ magnę,& ea quæ mouentur cum impetu, & nubes quæ uidentur uolare, & omnia ſimilia. Et uitet quòd cum erit in cacuminibus altiſſimorum montiũ, aut turrium, aut pontium, aut nauium, quòd non reſpiciat inferius, nec imaginetur, nec intueatur locum profundum,& ſi eſt coactus, quòd tranſeat ſubcluſis palpebris,& cum imaginatione ad ſuperiora. Et ſi fuerit ex cauſis primitiuis, ſicut eſt caſus, percuſſio, uentus ualidus, rotatus in gyrum, ſicut faciunt pueri, quòd ſit in ſilentio,& loco obſcuro, & quòd dormiat. Et ſi eſt propter famem ſtomachi,& fiũt per inanitionem, quòd accipiat buccellam panis intinctam in ſucco citoniorum, aut fructuum ſtypticorũ.

Et ſi fuerit ex ſtomachi uitio materiali, quòd purgetur ſtomachus ſecundum exigentiam humoris peccantis, & quòd uomitus iniungatur.

Et ſi fuerit ex cerebro, quòd purgetur, ſecũdum quod dictum eſt ſecundum exigentiam hum.& quòd fiant clyſteria, cum centaurea,& pulpa colocynth.& fiant gargariſmata, & caputpurgia, deinde uẽtoſæ in capite & collo, & cauteria,& ſetones. Et in hora paroxyſmi, quòd fiant fricationes extremitatum doloroſæ. Purgationes autem humorum dictæ ſunt in capitulo de dolore capitis, ad quem locum frequentiſſimè remittemus, niſi quòd ſi materia uidetur corrupta, quòd addatur in omnibus fumus terræ, & potiſſimè cum peccat cholera, ſiue in digerendo, ſiue in euacuando.

Clarificatio. Intelligendum ſecundum doctrinam Auicen. ſexto de naturalibus,& ſicut declarauimus 4. de morbo, ad hoc ut contingat rectè uidere, oportet quòd idolũ rei uiſibilis cãcelletur in cruce ſignatione nerui optici: aliter cõtingeret quòd unum

unum uideretur duo,& tunc corpus optimũ decipitur,& male iudicat,uerbi gratia, ponatur quòd quadratum uelociter moueatur,iudicabitur figura circularis : & si gutta aquæ cadat uelociter,iudicabitur linea recta:igitur corpus optimum decipitur , & male iudicat. Quid erit de corpore corrupto, ubi erit mala cõplexio in capite,& stomacho,& aliis partib⁹, & mala materia & malũ regimẽ?certè multis modis poterit iudiciũ corrumpi, cũ anima sequatur corpus in suis paßioni bus. Ad bonitatem igitur iudicii multum facit temperamentũ cõplexionis & humorũ:homo igitur corruptus,sicut corpus habet corruptũ,ita frequentißimè habet iudiciũ corruptum. Quare eligendus est magis doctus,bonę cõplexionis & habitudinis,& medicus operãs,& iudex & socius,& omne quo indigemus: quoniam si corpus temperatum corrũpitur in iudicio,quid erit de distemperato? Non est igitur aliquid, ut uidetur, quòd ita faciat ad bonitatem speculationis diuinorum,& humanorum , sicut bonitas regiminis & morum.

De lethargia. CAP. XII.

Lethargia , est apostema in parte posteriori cerebri subtus craneum.

Λήθαργος Græc. ueternus Latinè à uehementi frigore fit, obliuionem & somnum inexpugnabilem inducens.

Causa.

Causa huius paßiõis,est omne illud quod multiplicat chymum phlegmaticũ, & replet caput uaporibus, sicut sunt allia, cæpę,porri,uinũ forte,crapula,ebrietas,& multa comestio fructuũ,piscium,offarum,lactis,& carnium porcinarum recentium,quies & otium,& repletio nauseatiua, & similia.

Cum igitur uapores ascendũt ad cerebrũ uersus partẽ posteriorẽ,tũc causant apostema subtus craneũ in foraminib⁹ & uiis,& rarò in panniculis & substantia medullari:poßibile tamẽ est,& tũc est deterius , & appellatur noĩe sui accidẽtis: quoniã lethargia dicitur à lethes,ꝙ obliuio interpretatur:& ita lethargia ĩquãtũ dicit obliuionẽ,nõ est morbus,sed accidẽs morbi,& si ueniat apostema,tũc est morbus. Causatur ut plurimũ ex phlegmate, & aliqñ causatur ex melancholia.

Et est intelligẽdum,quòd sicut apostemata simplicia causantur in cerebro,ita & composita,sicut sunt cholera & phlegma,ita quòd aliquãdo apparent signa phlegmatis in plus, aliquãdo choleræ,aliquãdo æqualiter,& ita accidentia apparẽt diuersa. Lethargiam autẽ semper cõcomitatur fe.lenta,& dolor modicus,obliuio & permixtio ratiõis. Et si fuerit de phlegmate , est cum oscitatione multa à principio &

Signa.

multitudine ſputi,& profūdatur in ſomno,& ſtat oculis clauſis,& ore,& ſi aperiat,obliuiſcitur claudere os,ſimiliter obliuiſcitur aliquando aſſellare & mingere, & egeſtio eſt humida, & urina eſt ſicut ſubiugalium , & pulſus & anhelitus ſunt parui,ſtricti,& occulti,& inæquales: tamen ſi alta uoce clamentur,& proprio nomine appellentur,reſpondēt & loquūtur: & ſi dimittantur,ſtatim reuertuntur ad ſomnum , quoniam non eſt ſomnus propriè,ſed ſtupor & grauitas. Si autem fuerit materia melancholica,eſt cum rixa & motu,& tenet oculos apertos,& habet intuitum fixum. Et ſi apoſtemata fuerint compoſita, & dominatur phlegma,tunc multiplicatur ſomnus grauis, & taciturnitas, & pigritia motus.Et ſi cholera dominetur,multiplicantur uigiliæ,motus & alienationes:& ſi æqualiter,æqualiter.

Prognoſtica. Sudor frigidus in capite mortem ſignificat. Et ſi ſanguiſuga fronti applicetur & non adhæreat , mortem ſignificat. Si autem nullum iſtorum affuerit,& accidentia continuè incipiunt mitigari, & uirtus fortificari, ſignum eſt curationis.

Cura. In primis fiat phlebotomia, niſi res grandis impediat,deinde fricationes fortes extremitatum,deinde clyſteria acuata & multa cum hierapic. & mirabiliter iuuant, deinde prouocetur uomitus cum penna , deinde inungatur caput cum oleo ro.& aceto, & pòſt fiant gargariſmata & caputpurgia, & poſt duos dies inungatur caput cū caſtoreo & aceto ſcill.

Et ſi aliquo modo poſſet eſſe compos ſui ipſius,digeratur materia per hunc modum.℞.utriuſque ſaluiæ,utriuſq; menthæ,utriuſque rutæ,utriuſque calamenti,betonicæ, ana.℥.3. aniſi,maratri,cymini,ſeminis rutæ, ana.℥.3.fiat ſyrupus. Et ſi febris eſſet multum fortis, detur ſyrupus in parua quantitate, cum aqua decoctionis capil.uener.& bruſci & aſparagi.

Et purgetur cum hierapic.℞.hierę picræ℥.ß.pulpæ coloc. bdellii.ana.℈ ß. miſceantur & fiant pilulæ. Vel ſic.℞. aloës ʒ.3.pulpæ colocynth.℈.2. bdellii , aniſi , cinamomi , maſtic. zinziberis ana.℈.1. foliorum abſinthii ,foliorum menthæ ana.℈.ß. conficiantur cum oxymelle ſcill. & fiant pilulæ , & dentur ʒ.2.uel 3. iuxta conuenientiam particularium. Corpore autem mundificato, & materia diſtracta, & uniuerſalibus omnibus præcedētibus,ſicut decet, inūgatur caput,aut emplaſtretur cum calidis reſolutiuis , cuius materialia ſunt

iſta,

ista castoreum, myrrha, piper, pyrethrũ, euphorbiũ, sinapis, sulphur, affodeli, stercus columbinum, gummi, rutæ agrestis, origanum, calamentum, ruta, mentastrum, laureola, pix naualis, & similia. Ex istis enim possunt fieri olea, aut emplastra, aut fomentationes, aut fumigationes, aut sternutationes. Ventosæ etiam ualent sine scarificatione, ubi sanguis uidetur abundare, ponatur in loco luminoso pleno picturis.

Simplicia resoluẽtia, quæ post corporis mũdificationẽ administrari solent.

Et si etiam multum profundatur in somno graui, sicut ego uidi multos, tunc trahantur pili barbæ, & pectoris, & trahantur nares, & stringantur digiti conduplicati strictura uehementi & ligatura fortissima extremitatum, & fricationes fortissimæ cũ sale & aceto, in extremitatibus, sine omni misericordia, & habeãtur sues cum porcellis coram facie eius, & cogantur clamare fortiter, & tubæ sint ibi, campanæ magnæ, tympanum, & fera magna quæ quotidie percutiantur cum martello, & uasa ænea terribiles sonitus emittentia, & clamores fortissimi, aliter dormiẽdo moriũtur. Et quia cibum non accipiunt, & multi moriuntur propter assistentes, credentes quòd hæc sit impietas & malitia, & non permittunt talia fieri, sed periculo prognosticato non permittat, quia multos cum tali uiolentia uidi euadere, & frequenter accusaui assistentes de homicidio, quia non permittebant me operari, & ipsi nõ dimittebant me operari propter ignominiam, & multi cũ his & aliis curabantur, & multi etiã moriebantur, & potissimè illi in quibus non poteramus operari, propter importunitatem assistentium: & fuit mortuus magister noster ex lethargia, & erat 40. annorũ, cholericus adustus, & erat in turba magistrorum, & omnes conuenerunt quòd aperirentur hæmorrhoides, & chirurgicus solus nullo magistro præsente aperuit, & extraxit, ut dixerunt, in nimia quantitate, intantum quòd semper processit debilitãdo, & sic mortuus est: & opinor quòd multum nocuit ei, quia gallinis tritis multum replebatur à mulieribus: quia uix potest aliquis bene diætari, ubi mulieres habent potestatem. Cibi igitur sint subtiles & facilis digestionis. Si autẽ obliuiscatur mingere & assellare, fricetur pecten, uesica & uẽter, & embrocẽtur cũ aqua hordei, chamomillę, meliloti, & anthos. Et fiant suppositoria acria. Si autem materia est composita, componantur medicamina, & addantur frigida, si cholera excedit: & calida, si phlegma. Et si melãcholia pec

Historia.

cet, ponantur ea quæ habent aſpectum ad melancholiam.

Clarificatio. Intelligendum, quòd cum complexio cerebri eſt temperata, tunc omnes cerebri operationes ſunt meliores, & ſpiritus clari & mundi, & ideo corpus temperatum, quo ad actiones animales, non inuenitur donec in fine iuuentutis, ſecundum Auic. Si autem eſſet modicus lapſus in altera qualitate unde faceret ad fortificationẽ alicuius operationis, & ideo mollities facit ad meliorem apprehenſionem, & ſiccitas ad meliorem retentionem, iuxta illud Gal. Facilitas uerò diſcẽdi eſt mollis, & memoria permanentis. Si autem eſſet magnus lapſus, tũc omnes operationes læduntur, & potiſſimè ſi eſſet lapſus in frigido & humido: quoniam frigidum immobilitat ſpiritum, & humidum ſuffocat calorem naturalem. Et ideo dicebat Gale. in de interioribus, quòd frigidum eſt in confuſione animæ in primo gradu, & humidum in ſecundo. Et quia in lethargia, phlegma dominatur in parte poſteriori, ubi eſt memoria, ideo corrumpitur memoria. Non eſt igitur mirabile, ſi in ſenibus memoria corrumpatur propter frigidum naturale, quod dominatur, & humidum accidentale, niſi per accidens habeant bonam memoriam.

Quibus uirtus memoratiua plurimũ ualeat. Et ideo aduertendum, quòd tria ſunt genera hominum, quæ per accidens bene memorãtur, pueri, religioſi, & ſenes. Pueri enim bene memorantur, propter fortem imaginatiuam, & fortem appræhenſiuam: omnes enim formæ ſunt eis nouæ, & ideo fortiſſimè apprehendunt eas. Quare fortiſsimè memorantur, iuxta illud,

Quod noua teſta capit, inueterata ſapit.

Religioſi enim bene memorãtur, propter quietẽ animæ, & dimiſsionẽ negotiorũ ſeculariũ, iuxta illud, Anima ſeden do, & quieſcendo fit prudẽs. & iuxta illud, Qui bonus eſt in ſtudio, prauus eſt in foro. Senes autem bene memorãtur per accidens. Primo quia fortiter imaginantur, & fortiter appræhendũt cum imaginantur, tempore nõ eis ſufficiente. Secundo quia ſunt in quiete, cum non poſsint obire operatiões extrinſecas, & ideo fere quaſi omnes religioſi. Tertio propter ſiccitatẽ naturalem, quia ſaltem poſtquã impreſſum eſt, de difficili ſeparatur, & ita per accidens defectus naturalis reparatur in eis, ſed ſaltem ſapientia regnat in ſenibus, iuxta illud, Nemo eligat iuuenes, cum non conſtet ipſos prudentes. & iuxta illud, Senex fidelis prima credendi uia.

Secundo notandum, quòd lethargia habet causas primitiuas, sicut est aër frigidus & humidus, comestio ciborum frigidorum, & humidorum: & habet causas antecedentes, sicut est mala complexio frigida, & humor phlegmaticus abundans: & habet causas cōiunctas, sicut est apostema phlegmaticū, in parte posteriori cerebri. Et habet signa prognostica, sicut est oscitatio & obliuio: & habet signa demonstratiua, sicut est continua oris apertio. Et habet signa mortalia, quia sanguisuga fronti applicata ei non adhæret. Tertio intelligendum, quòd ad bonitatem memoriæ multa concurrunt, dispositio cerebri, scilicet calida & sicca, & auditio paucorum & mirabilium, & quies animæ & corporis, & tunc anima se fortiter conuertit, & fortissimè apprehendit, & ita fortissimè memoratur, iuxta illud, Anima sedendo, & quiescendo fit prudens. Vbi igitur ista conueniunt, ibi est bona memoria, & omnia ista conueniunt in pueris, quare melius memorantur, quàm senes. Quarto notandum, quòd licet phlebotomia infrigidet in lethargia, tamen bene potest competere, primo ratione plenitudinis, secūdo ratione apostematis, tertio ratione febris, nisi aliud magnum particulare impediret.

Quinto aduertendum, quòd in lethargia est urina uelut subiugaliū, quia materia est phlegmatica: sed in phrenesi est tenuis & remissa, quia cholera ascendit ad superiora. Sexto intelligendum, quòd memoria aliquando amittitur propter nimiam humiditatem, cuius signum, quia male memorātur de præteritis & remotis, sed bene de præsentibus, & momentaneis. Si autem amittatur propter nimiam siccitatem, male recordantur de præsentibus & momentaneis, & bene de remotis. Et quando est de siccitate, non competit confectio anacardina, sicut dicetur in capitulo sequenti.

De corruptione memoriæ. CAP. XIII.

DE istis duabus passionibus dictum est in capitulo immediatè dicto, & ideo transire uolo ut leuius potero, & primo recapitulando de corruptione memoriæ. Corruptio memoriæ est passio partis posterioris cerebri.

Causa. Causa huius passionis utplurimum uenit propter malam complexionem frigidam & humidam, & propter apostema frigidum & humidum: tamen aliquando uenit propter malam complexionem siccam, & propter malam cōplexionem calidam & siccam. Obliuio igitur & corruptio memoriæ ad-

uenit

uenit aliquando in latitudine ſanitatis,& aſsimilatur ſtoliditati. Si igitur corrumpatur memoria ,& adueniat obliuio propter apoſtemata, non eſt hoc mirabile, ſicut dictum eſt capitulo de lethargia: ſed hic agitur de corruptione memoriæ,ubi cauſæ non ſunt ita fortes.

Signa. Si autem cauſa ſit mala complexio ſicca , tunc eſt cum uigiliis,& non memoratur de præſentibus momētaneis, quia de difficili fit impreſsio in ſicco , tamen recordatur de præteritis remotis,quia de difficili fit ſeparatio à ſicco.

Si autem ſit de humiditate, tunc eſt cum ſomno graui & profundo , & bene memoratur de præſentibus momentaneis,quia de facili fit impreſsio in humido: de præteritis autem remotis non fit recordatio , quia de facili amittitur impreſsio facta in re humida.

Curatio. Si autem uenerit propter malam complexionem ſiccam, tunc competunt ea quæ humectāt,ſicut eſt otium,ſomnus, & cibaria humectantia, ſicut ſunt uitella ouorum, & brodia carnium,& inungere caput cum decoctione maluæ,biſmaluæ,hordei,chamomillę,meliloti,anthos,lilii.Et ita quòd ex compoſitione reſultent ea uergentia ad temperamētum, ut trahatur humiditas ad caput : quare competunt exercitia,& fricationes in parte poſteriori capitis, & uentoſæ,& electuaria reſumptiua , & ſimilia. Si autem cauſa fuerit frigida, & humida,quia frequentius aduenit,oportet diligētius pertractare. *Aër qualis eſſe debeat.* Aër ſit mundus,& domus clara luminoſa , & aër ſit calidus, ſiccus,& ſi nō poteſt haberi per naturam, fiat per artificium,ſternendo in domo origanum,calamentum & ſimilia. Vitet flatum omnium uentorum,& potiſſimè uitet uentum meridionalem,& borealem: poſtquā meridionalis præceſſerit,uitet quantum erit poſsibile ablutionem, fomentationem, & balneum aquæ calidæ , & frigidæ: uitet ſomnum ſuperfluum,& potiſsimè de die,& poſt repletionem:uitet etiam uigilias ſuperfluas,quia uirtutem abiiciunt.Vitet etiam quantū eſt poſſibile,offas & brodia,& iuſcula, & carnes porcinas recentes,& omnes piſces,& utatur aſsis quantum erit poſſibile.Deinde ad materialia ueniamus.

Digeratur igitur materia & purgetur,ſed paulatinè,ſemper aſcendendo ad fortiora. In primis igitur digeratur materia per hunc modum.℞.acori,cyperi,ireos, ariſtol.utriuſque calamenti,utriuſque naſturtii,utriuſque ſaluiæ, utriuſq;

centau

centaureæ.ana ℥.ij.anisi,maratri,ameos,siseleos.ana ℥.j.mel lis lib.j.aceti albi ℥.ij.fiat syrupus.

Materia digesta,purgetur sic.℞.hieræpicræ ʒ.vj.pulpæ co locynth.bdellii,ana grana vij.misceantur. *Purgatio.*

Deinde fiat stupha, & in stupha ponantur ea quæ in syrupo ,& exeunti à stupha offeratur qualibet uice aureæ alexandrinæ,& theriacæ.ana ℈.j. Deinde fiant caputpurgia,fomentationes,& alia sicut dicetur. Si autem ex his nõ fuerit perfectè curatus , iterũ per paucos dies incipiamus digerere per hunc modum , cum isto electuario. ℞.trium generum piperis ana ℥.ij.acori,cyperi , ana ℥.j.myrrhæ. ℥.ß.croci ʒ.ij.panis zucca.quantum sufficit , & fiat electuarium. Deinde purgetur sic.℞.hierælogodion, ʒ.ij.theodoricon anacardinum, ℥.ß.misceantur, & fiant pilulæ. Deinde fiant caputpurgia,& alia,sicut dictum est. Si autem ex his non curetur,post modicum iterum digeratur materia per hunc modum. ℞.radicem acori , cyperi , spicæ nardi,piperis , anisi, cymini,piperis longi,cinamomi optimi,nucis musc.garyophil.cardamomi, ana ℥.ij.pulueris serpylli.ana ℥.j.fiat puluis,& ponatur in sacculo de aluta , & utatur isto puluere mane , & sero cum brodio cicerum usque ad cochlear unum. Deinde euacuetur sic. ℞. hierẹlogodion ʒ. iij. theodoricon anacardinum ʒ.ß. misceantur,& fiant pilulæ. Istæ tamẽ medicinæ possint addi,& diminui iuxta conuenientiam particularium. Deinde fiant caputpurgia,& stuphæ,& alia,sicut oportet. Intelligendum, quòd cũ ægritudo est chronica, & non est obediẽs digestioni,& indigemus euacuationibus , tunc modus operandi mutandus est, ut uisum est ascendendo à debilibus ad fortiora, post hoc autem utatur caputpurgiis,& masticatoriis : masticet igitur zinzib.aut pyrethrum,ut aquositas multa à capite defluat , deinde proiiciatur per nares succus maioranæ , aut sambuci, aut decoctio pyrethri in uino. Deinde utatur sternutatoriis cum condiso, pipere & castoreo. Deinde fomentetur caput cum decoctione aquæ chamomillæ, anthos,florum utriusq; stœchados,& cẽtaureæ , postea inungatur cum oleo de lilio & castoreo, deinde odoret ambram, styracem, calamintam,lignum aloës. *Sternutatorium.*

Post hoc autem utatur confectione anacardina,quę super omnia facit ad bonitatem memoriæ,cuius receptio talis est. ℞.piperis,macropiperis,myrobal.chebulorũ, emblicorum, *Confectio. Anacardina descriptio.*

bellir

bellíricorum omnium, ana ℥.ij.costi, anacardi,ſaccari,boragi.baccarum lauri, ana ℥.vj. cyperi, ℥.iij. tere anacardos per ſe,& deinde medicinas alias, & cõfice cum butyro uaccino, & melle æquali quantitate, bulliant prius, & detur poſt ſex menſes ſuæ confectionis. Doſis ℥.ij. cum aqua fœniculi, & apii,& caueat à labore nimio,& uino nimio.

De lethargia non uera.

CAP. XIIII.

Lethargia non uera,eſt apoſtema compoſitum ex cholera & phlegmate, per uiam uicinitatis in parte poſteriori cerebri.

Cauſa. Huius paſſionis cauſa,eſt crapula, & multitudo ciborum, & potuum diuerſorum calidorum, & frigidorum in eadem menſa,quæ natura nõ poteſt digerere perfectè,& ideo apoſtemata,& febres generantur.

Signa. Signa huius paſſionis ſunt, quando dominatur phlegma, tunc apparẽt ſigna eius,ſicut eſt taciturnitas,ſtupor,ſomnus profundus, & apparet quaſi ſi eſſet mortuus, & oculi ſunt clauſi. Quando autem dominatur cholera, tunc mouetur & loquitur,alienat,& tenet oculos apertos, & habet intuitum fixum.Et ſecundum quòd humor dominatur unus alteri aut æqualiter,ita dominãtur ſigna iſtius,uel illius,uel æqualiter.

Differẽtia lethargiæ ueræ à non uera. Lethargia igitur non uera,habet conuenientiã cum uera: quoniam utrobiq; eſt apoſtema in parte poſteriori cerebri, & cum hoc feb.& obliuio,& corruptio memoriæ,& deſipiẽtia. Sed differunt,quoniã in lethargia uera eſt ſemper apoſtema de materia frigida & ſimplici, & tenet ſemper oculos clauſos niſi per accidens: quoniã cum excitatur,tenet apertos, obliuiſcitur claudere. In non uera, ſemper eſt materia compoſita,& ex contrariis tenet oculos apertos, & color faciei mutatur modo ad liuorem, modo ad citrinitatẽ. Pulſus autẽ magis eſt uelox,quàm in lethargia uera.Et differt à ſuffocatione matricis,quia hic eſt poſſibile, quòd reſpõdeat,& loquatur,in ſuffocatione non,licet intelligat, ſed reſpõdere non poteſt.

Quomodo diſcernẽda apoplexia,ſyncopi,& epilepſia à lethargia. Et differunt ab apoplexia & epilepſia, quia iſta ueniunt ſubito,ſed lethargia paulatinè. Differunt etiam à ſyncopi cordis, quia in ſyncopi facies eſt ſimilis faciei mortuorum,in lethargia autem faciei ſanorum. Et ſunt quædam alia ſigna communia,ſicut ſunt inordinatio ſermonis, difficultas tranſglutionis,anhelitus & urinæ.

Omnis feb.& omne apoſtema,& omnis compoſitio facta ex directè contrariis, eſt peſſima: quia multitudo materiæ,& peſſimitas eius, ſignificantur quòd natura non poteſt regere propter contrarietatem,ſicut hic,& in hemitritæis. *Prognoſtic.*

Diæta & omnia medicamina debent eſſe compoſita,ſicut materia eſt compoſita: & ſi appareat dominium unius ſuper alterum, quòd tunc apponantur medicamina pro uno: & ſi æqualiter,æqualiter: & ſi febris eſſet fortis,quòd apponãtur magis frigida, ratione febr. In primis igitur fiant clyſteria cõpoſita ut dictum eſt,deinde inungatur caput cũ oleo roſa. & aceto ſcill.deinde fiat phlebotomia, poſtea digeratur materia cum oxyſacca.& ſyru.uiol.& oxymel.diure.& purgetur cum hierapi.& electuario de ſucco roſ.deinde fiant fomentationes cõpoſitæ ex roſis & uiol.& nenuphare, chamomilla, meliloto,& breuiter fiant omnia quæ dicta ſunt in lethargia uera,niſi quòd medicamina omnia,cibaria & remedia componantur ſecundum compoſitionem materiæ. *Curatio.*

Intelligendum,quòd unus iſtorum nõ temperat alterum, ſed cum utrunque corrumpat,& lædat naturam & debilitet, ideo magis unum corrumpit alterũ,& ideo paſſio eſt peior. *Clarificatio.*

Et iuxta hoc ſciendum,quòd quædam eſt commixtio humorum per uiam mixtionis,ſicut in chol.citrina,& in humo. aduſtis.Et cõmixtio talis,quantum eſt de ſe,non facit diuerſa ſymptomata. Eſt enim alia mixtio per uiam uicinitatis,ſicut eſt phlegma & cholera, & ita de aliis. Et hæc commixtio per uiam uicinitatis, facit diuerſa ſymptomata: quoniam ex iſtis commixtis non reſultat forma, imò differunt in formis propriis & ſitibus,& in motibus,& actionibus. Quia igitur ſunt diuerſa, licet uicina,diuerſa ſymptomata poſſunt inducere unum,alterũ non corrumpendo. Secundo intelligendum, quòd licet materia frigida non ſit apta ad repercutiendum de ſe, nihilominus à principio poſſunt apponi repercuſſiua ratione apoſtematis, & ratione febr.& potiſſimè in lethargia non uera, ubi melius poſſunt competere repercuſſiua,& phlebotomia,quàm in lethargia uera. *Repellentia cur in principio admouenda.*

De congelatione. CAP. XV.

CONgelatio eſt paſſio poſterioris partis cerebri, propter quam homo amittit ſenſum,& motũ in toto corpore. *Catalepſis Galeno.*

Iſta paſſio prouenit ex oppilatione partis poſterioris cerebri, facta ex mala cõplexione frigida,& ſicca uel ex humore *Cauſa.*

melan

melancholico, frigido & ſicco, groſſo: & ideo iſta cõueniunt iſtis, qui comedunt fructus infrigidatos in niue, aut potant aquam frigidam, aut ſimilia multùm frigida, quare fit oppilatio, & ſpirituum ingroſſatio, & nõ poteſt ſpiritus ad membra ſubiecta penetrare, & ita carent ſenſu & motu.

Signa. Signum huius eſt, quando ſtat oculis apertis, & remanet configuratus ſecundum diſpoſitionem in qua inuenit eum: quoniam ſi inuenerit ipſum ſtantem, ſtabit totus erectus: & ſi ſcribat, ſtabit ſicut ſcribens: & ſi dormiat, ſtabit ſicut dormiens: & ſi reſpiciat cœlum, ſtabit in eadem diſpoſitione. Et ita de aliis omnibus corporis configurationibus, quoniam rectè in omnibus diſpoſitionibus, dimittit eũ in quibus inuenit eum. Attamen ſtat ſicut rigidus & ſpaſmatus: & ſi tangatur, non ſentit: & ſi uocetur, non reſpõdet. Et ideo uulgares quando uident talem, credunt eum eſſe raptum, & quòd loquatur cum Deo & Angelis eius. Sed tamen cœlum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud.

Prognoſtic. Niſi calefiant & humectentur, ſicut congelati in niue, moriuntur.

Curatio. Primum conſilium eſt, quòd fiant clyſteria fortia, ubi ſit fumus terræ, thymus, & epithymus, cuſcutæ, hiera Ruffi, & oleum ſeſaminum. Deinde fiant fricationes extremitatũ fortes, & ligaturæ coxarum doloroſæ, caputpurgia, & fiant fomentationes circa caput cum anthos, boraginibus, fumoterræ, chamomilla, & anetho. Et inungatur caput cum oleo de lilio, & oleo ſeſamino. Et ſi eſt compos ſui ipſius aliquo modo, digeratur materia cum ſyrupo de fumoterræ, & oxymel. ſcil. & purgetur cum hiera Ruffi, & hieralogodion. Poſtquã autem ſcimus materiam, & cauſam peccantem, agamus ſecundum exigẽtiam materiæ peccantis, & malæ complexionis, & particulæ patientis. Clarificatio poſita fuit ſuperius, & ponetur inferius, cùm hic agatur multipliciter de nocumentis uirtutis animatæ ſenſitiuæ & motiuæ.

Clarificatio. Intelligendum licet ſuperius facta fuerit mentio, & inferius etiam fiat, quòd differentia eſt inter ſomnum innaturalem, ſtuporem, congelationem, & lethargiam: quia in omnibus iſtis corrupta eſt uirtus tactiua & motiua, omnes iſti uidentur quodãmodo dormire. Galenus autem tractat iſtam materiam in fine quarti de morbo, & ſupra illum Aphoriſm. Somnus & uigilia, &c. Intelligendũ igitur, quòd cõgelatio, &

& lethargia sunt magis in parte posteriori cerebri. Somnus autem naturalis, & stupor sunt magis in parte interiori.

Præterea differt lethargia à congelatione, quia lethargia fit à frigido & humido, sed congelatio quam Gal. uocat catalepsin, causatur ex frigido & sicco. Somnus autem longus innaturalis, & profundus differt à stupore, quia in somno patitur magis sensus communis: cũ somnus sit propria passio sensus cõmunis. In stupore autem patitur magis uirtus tactiua, quæ in neruis est. Præterea in alio differt, quia stupor est diminutio motus & sensus, & ideo potest esse stupor in uigiliis, sed in somno est ablatio sensus, & motus, & ideo nullo modo in uigiliis. Præterea differt stupor à congelatione, quia stupor est in uirtute tactiua magis, & cõgelatio in motiua. Et in alio, quia in cõgelatione semper sunt oculi aperti, sed in stupore nõ sic. Præterea differt lethargia à somno, quia in lethargia est febris, & apostema, in somno autem non, uterque tamen excitari potest, si alta uoce uocentur, & proprio nomine appellẽtur. Et in hoc differunt à cõgelatione, quia cõgelatus est frigidus, & quasi spasmatus.

Stupor quid.

Quantum differat stupor à congelatione, Lethargus à somno.

Et differũt in hoc etiam ab apoplexia, & epilepsia & syncopi, & casu matricis. Isti enim omnes excitari non possunt, nisi pertrãsacto paroxysmo. Alii autem licet excitati, tamen statim reuertuntur ad propriam passionem, nisi continuè excitentur, &c.

De somno profundo innaturali. CAP. XVI.

Somnus est reuersio spiritus animalis ad interiora, cũ priuatione sensus, & motus, nisi quantum est necessarium anhelitui.

Causa huius est, frigiditas partis anterioris cerebri, aut humiditas, aut utrunque, aut fatigatio, aut diminutio caloris naturalis & spiritus.

Intelligẽdum est circa istam materiam, quòd quidam est somnus naturalis, & quidã innaturalis, & pręter naturam, & quidam uicinatur naturali, & quidam uicinatur plus ad præter naturã. Somnus enim naturalis, est quies animaliũ cum intentione naturaliũ, propter reuocationẽ caloris uitalis & animalis ad interiora. Intelligendũ est secundũ intẽtionem Gal. 4. de morbo in fine particulæ, quoniã in somno ligatur sensus cõmunis, qui est in parte anteriori cerebri, & ligatur solũ ex humido suaui tẽperato, resoluto à triplici digestiua,

Hic affectus κάρ@ Græ. Sopor latin. Subet Ara. dicitur, de quo Gale. agit lib. 4. loc. affect. cap. 1. Somnus duplex.

& ideo cessant & quiescũt omnes operationes animales, sensibiles, exteriores, imaginatiua autem nunquam quiescit secundum intentionem Auic. in naturalibus suis, & secundum intentionem domini Alberti in philosophia sua, nec in tempore somni, nec in tempore uigiliarum, quiescit ergo uirtus animalis & fortificatur naturalis, & ideo tunc fit bona digestio & uirtutum totius corporis corroboratio. Virtus autem uitalis remanet in dispositione sua, & secundum pulsum & secundũ anhelitum. Si ergo somnus naturalis fiat in debita quãtitate & ordine, operatiões totius corporis corroborãtur. Si autẽ sit nimis profundus, aut prolixus, aut in tempore indebito, nõ est naturalis. Somnus autem naturalis fit ex humiditate sola, omnis aũt somnus alter ab isto innaturalis est.

Somnus naturalis.

Somnus innaturalis.

Est autẽ alter somnus qui uicinatur naturali, unde qui habuit febrem fortẽ, & insomnietatẽ magnam, & modo post crisim dormit somno profundo & prolixo, talis somnus uicinatur naturali, quoniam hic bonus est, sed in tempore sanitatis nõ esset bonus. Idem est post medicinam laxatiuam.

Est autẽ alter somnus, qui uicinatur innaturali, ut ille qui est post labores, & exercitia & fatigationes fortes & similia.

Somni innaturalis causæ.

Et est alter somnus, qui est penitus innaturalis, & est causa quadruplex quantum est de præsenti. Prima causa, est frigiditas nimia interior, siue exterior, siue fuerit ex aëre seu uento, seu niue, seu ex narcoticis exterius applicatis, siue interius bibitis, sicut est opium, mandragora, iusquiamus, papauer, coriandrũ recens, succus lactucæ, & similia, talis enim somnus assimilatur congelationi, & stupori. Secunda causa est humiditas, nimis oppilans, & mollificans neruos, & talis assimilatur ebrietati. Tertia causa, est frigiditas iuncta cum humiditate, & si anhelitus manet in dispositione sua, assimilatur lethargiæ, & si aggrauatur, assimilatur apoplexiæ, & epilepsiæ. In omnibus istis tribus causis, somnus est innaturalis, grauis & profundus, & talis profundatio somni appellatur subeth apud Auicennam. Quarta causa potest esse aggrauatio cerebri, & aliorum membrorum, sicut, uerbi gratia, casus & compressio cerebri, & stupor, & fumus resolutus à pulmone, & cibus morans multum in stomacho, & prouenit ab hepate, & matrice, quando malæ materiæ, & corruptæ ascendũt ad cerebrum, & stupefaciunt illud: & potest prouenire ex nocumẽto spiritus debilitante,

& accid

& accidit etiam somnus grauis, & profundus in principio paroxysmorum febrium.

Quando somnus fuit naturalis, in expergefactione sentit se leuem, iocundum, & hilarem: & quādo fuerit innaturalis, sentit se grauem & ponderosum. Et si fuerit frigiditas in causa, pręcessit tempus multum frigidum, & est corpus quasi rigidum, spasmatum. Et si ex narcoticis, apparet odor in ore, & mutatur color ad liuiditatem. Et si est ex humiditate phlegmatica, uergit color faciei ad albedinem: & si ex sanguinea, ad ruborem. Et si componantur causæ & signa, similiter: & si est ab aliis mēbris, cognoscitur ex dolore loci: quia ubi dolor, ibi est ægritudo. Si igitur uenerit ex cerebro, uel ex quacunque causa alia, semper præcessit grauitas in illo membro: & si à stomacho, nausea, & ita de aliis.

Signa.

Nunc autē sciendum, quia aliquando dubitatur, si est grauis somnus & profundus, qui subeth appellatur apud Auicē. aut est alia passio. Ideo intelligendum, ꝙ differt ab apoplexia uniuersaliter, quia in apoplexia sensus, & motus sunt ablati in toto corpore, & nō potest respōdere quicquam, & non potest excitari, sed iste potest excitari, & motus sunt leuiores. Si autē fuerit syncopis cordis, tunc facies assimilatur faciei mortuorū: hic autem nō, sed magis faciei sanorum cum facie subtumida. Si autem fuerit suffocatio matricis, licet intelligat, respōdere nō potest: hic autē excitatur, & respōdet, & alia quæ dicta sunt in cap. immediate præcedenti.

Carus ab apoplexia quantū differat.

Omnis somnus qui prouenit ex nimia inanitione, & uehementi spiritus debilitate, est pessimus inter omnes, & magis uicinatur morti. Dormire supra dorsum malum, dormire in sole peius, dormire in radiis lunæ, & potissimè quādo intrat per angustum foramen, pessimum, imò facit screare sanguinem, sicut dicit Auicēna, propter nimiam humiditatem. Et dicūt experti, quòd si radii lunæ intrauerint per fenestrā, & tetigerint roncinū ulceratum, est causa mortis eiusdem.

Prognostica.

Hipp. præsagiorum 2. lib. 2.

Omnis somnus cū grauitate in declinatione paroxysmorum febris cōtinuæ, mortalis est: quia iuuare solentia cū nō iuuēt, molesta proculdubio est eorum significatio: quoniam feb. cōtinuę habent paroxysmum suo modo, & in fine illius accessionis deberet iuuare, & si noceat, mortale est. Omnis somnus prolixus pręparat, & disponit ad lethargiam, & apoplexiam, & ita de aliis. Et ita Ouidius:

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescenti tempora fata dabunt.

Curatio. Si autē somnus grauis, & profundus accidat in principiis paroxysmorum febrium, qui frequenter accidit, est multum nociuus, ideo primo de ipso uideamus. Ponatur patiens in loco luminoso, & fiant sibi tędia multa, fiant fricationes extremitatum, & odoret acetum, & inūgatur caput cum oleo rosa. & aceto aut agresta, aut uino malorum granatorum.

Si autem fiat propter passiones aliorum membrorum, curentur illa prius. Si autem fuerit propter narcotica, utatur theriaca. Si autem fuerit propter malam complexionem frigidam, utatur mithridato, & utatur isto electuario. ℞. dianthos cum musco, pliris cum musco, potionis muscatæ. an. ℥. 4. misceantur. Item odoret muscum, & lignum aloës.

Si autem fuerit propter humiditatem, odoret castoreum, & nucem muscatam, & squinantum, & fiat ex eisdem oleū, & inungatur caput. Si autem fiat propter utrunque, scilicet propter frigidum & humidum, tunc non potest esse sine materia peccante, aut ualde rarò, & tunc per ordinem fiant omnia quæ sunt in lethargia, nisi quòd post uniuersales purgationes fiant fomentationes uersus partem anteriorem, ex castoreo, & euphorbio, calamēto & similibus, & nuntientur frequenter noua tristosa, terribilia, dolorosa, aggrauantia. Si autem fuerit propter nimiam inanitionem & spirituum exhalationem, fortè nō est uia: detur igitur succus gallinarum assatarum, & panis cum uino, & odoret assa & pigmentaria, & uina muscatella, & omne genus aromatum, & velociter nutrientium, & requiescat in pace.

Clarificatio. Si dubitaret aliquis, quod istorum inducat minus nocumentum in actionibus uirtutum animalium, aut frigiditas aut humiditas. Dico quòd reliquis paribus existentibus, maius nocumentum uenit ex frigido, cum sit qualitas actiua & fortis: humidum autem est qualitas passiua, & de facili rectificatur secundum Galen. 7. de inge. Sed propter illud quod dicitur in tertio de interioribus, quòd humidum est in confusione animæ in secundo gradu, frigidum in primo, & ita uidetur nocumentum huiusmodi maius: Dico quòd hoc est propter humidum, quod ut frequentius est cum materia, & est abundantius, ita per accidens magis nocet. Sed si ponerentur ambo æqualia, uideretur quòd de natura

rei

rei magis lædat frigidum quàm humidũ, & ita somnus profundus & stupor & cõgelatio, & similia, quæ proueniunt ex frigido, sunt peiora quàm quæ proueniunt ex humido, nisi materia, quæ utplurimum est cum humido, impediat &c.

De stupore. CAP. XVII.

STupor est diminutio sensus & motus.

Causa huius est omne illud quod impedit transitũ spiritus ad neruos. Intelligendum quòd aliqui appellant ablationem sensus & motus in toto stuporem, & hoc non est stupor, sed apoplexia aut epilepsia. Aliqui appellant mollificationem stuporem, & hoc nõ est propriè stupor, sed paralysis. Per stuporem igitur intelligo diminutioné sensus & motus in aliqua parte corporis, & ideo uulgariter appellatur dormitatio mébri: sicut cum aliquis tenuit tibiã supra aliam, tunc non bene sentit, nec bene potest moueri, donec aliquã tulum steterit, talis dormitatio appellatur stupor. Et ideo post capitulum de somno, egimus de stupore propter quandam conuenientiam, quoniam propter diminutioné tactus uidetur membrum obdormitum. Intelligendũ quòd sensus & motus aliquando fiunt per unum neruum, & aliquando per duos. Si per unum, & spiritus non posit sufficienter peruenire, tunc stupor est diminutio sensus & motus. Si autem fiat per duos, tunc si adueniat nocumentum neruo tactiuo, tunc bene mouetur, sed non bene sentit, & tũc stupet, & est diminutio sensus tactus. Et si pateretur neruus motiuus & non sensitiuus, tũc magis pertineret ad paralysim, & ita uidetur propriè quòd stupor non est nisi patiatur sensus tactus, aliter non esset membrum stupidum seu obdormitum. Et quia læditur operatio membri organici, ideo Aui. appellat stuporem, morbum officialem.

Stuporis causas habet Gal. li. 1. de loc. affect. cap. 1.

Stupor quid.

Causæ autem quæ impediunt transitũ spiritus ad neruos, sunt multæ. Prima scilicet paupertas caloris & spiritus nõ potẽtis se multiplicare usq; ad neruos. Secũda causa potest esse nimia frigiditas exterior siue interior, cõdensans spiritus & oppilãs neruũ, uel punctura alicuius animalis uenenosi, uel tactus cuiusdã piscis, qui narcon appellatur. Tertia causa, est nimia caliditas, dissoluens spiritus, sicut sunt febres ardentes, aut nimia mora in balneo. Quarta causa, est siccitas corrugãs neruos, ista causa est ualde mala. Quinta causa, est humiditas siue materia disponẽs ad oppilationé.

Causæ prohibẽtes spiritus trasitum ad neruos.

Piscis νάρκος, torpedo Latinè est.

Sexta causa est nimia strictura, cōpressio & ligatura membri. Septima causa, oppilatio facta à quolibet humore, siue sit sanguis oppilans ratione multitudinis, siue phlegma ratione uiscositatis, siue melancholia ratione grossitiei, siue cholera cum admixtione aliorum. Vltima causa durities, & grossities nerui.

Signa. Stuporis, et somni innaturalis differentia.

Signa stuporis, sunt manifesta ex iudicio patientis, & humores cognoscuntur per propria signa. Hæc est differentia inter stuporem, & somnum innaturalem, quoniam stupor est in uigiliis, somnus innaturalis nō, quia tunc esset oppositum in obiecto. Ista magis complete sunt dicta in capitulo de congelatione.

Prognostica.

Stupor adueniens cerebro si continuauerit, apoplexiam, aut epilepsiam significat. Et si fuerit in facie, signat torturam, & si in aliis partibus, aut tremorem, aut paralysim. Stupor igitur continuatus, semper malus.

Curatio.

In curatione reddantur singula singulis: calida igitur curantur per frigida, & econuerso, sicca cum humidis, & purgetur humor peccans secundum exigentiam humoris. Curetur igitur stupor uniuersaliter & particulariter, sicut dictū est in cap. immediate dicto de somno profundo & graui, aut sicut dicetur cap. de tremore: & nihil aliud specialius est hic, nisi quòd si ex sanguine, quòd fiat phlebotomia, & quòd membrum stupidum frequenter, & quasi continuè fricetur, quòd exerceat operationes suas naturales.

Intelligendum, quòd stupor magis pertinet ad partē anteriorem, cum ab illa parte magis procedat uirtus tactiua, congelatio autem ad partem posteriorem: cōgelati autem semper tenent oculos apertos, stupidi autem non.

De uigiliis. CAP. XVIII.

Vigilia est productio spiritus animalis ad instrumenta sensuum propter operationes exercendas.

Intelligendum est, quòd quædam sunt uigiliæ naturales, quædam innaturales. Vigilia naturalis nihil aliud est quàm expergefactio à somno. Somnus autē naturalis, ut dictum est, fit propter humidum suaue resolutum à triplici digestiua, & cum humiditas consumpta est, tunc fiunt uigiliæ, & tales uigiliæ dicuntur naturales. Si autem uigiliæ excedūt in quātitate, qualitate, aut ordine, tunc dicūtur innaturales, & habent proprietatem inaniendi corpus, & corrumpendi

uirtu

uirtutem digeſtiuam, & generandi humores malos & corruptos, & ratiõe indigeſtionis facies ſubtumida efficitur. Somnus igitur & uigilia ſunt res nõ naturales, ſine quibus corpus diu durare non poteſt: & quando iſta ſunt ut oportet, ſanitas conſeruatur: & quando ſunt ſicut non oportet, tunc introducitur ægritudo. Cauſæ igitur uigiliarum ſunt iſtæ. Prima cauſa eſt, ſicut ſunt accidẽtia animæ, ſicut eſt ira, triſtitia, ſolicitudo, & ſimilia. Secunda cauſa eſt fluxus uentris. Tertia cauſa eſt fe. & earum moleſtationes. Quarta cauſa eſt dolor. Quinta cauſa eſt nimia claritas & potiſsimè in apparatis. Sexta cauſa eſt nimia inanitio, & fames, & priuatio humiditatũ. Septima cauſa eſt nimia repletio, crapula & indigeſtio ꝓpter aſcenſionem fumoſitatũ indigeſtarum aggrauantium caput pungentium & mordicantiũ. Octaua cauſa eſt nimia ſiccitas dominãs in parte anteriori cerebri. Nona cauſa eſt nimia caliditas. Decima cauſa eſt caliditas & ſiccitas. Vndecima eſt abundantia choleræ rub. in parte anteriori cerebri. Duodecima cauſa eſt humor melãcholicus ibidẽ abundãs. Decimatertia cauſa, eſt humor phlegmaticus ſalſus, ſicut in ſenibus, unde ſenes uigilant, & propter accidẽtia animæ, & propter pruritum, & ſcabiem, quæ prouenit ex phlegmate ſalſo. Et ſi aliæ ſunt cauſæ, credo quòd ad iſtas poſſunt reduci.

Vigiliarum cauſæ quæ ſunt.

Cur ſenes utplurimũ uigilant.

Signa.

Accidentia animæ & fluxus, dolor & claritas, nimia inanitio & nimia repletio, cognoſcuntur ex cognitione ſuarũ cauſarum. Siccitas autẽ cognoſcitur per capitis leuitatẽ, & quia nõ ſentit calorem nec frigus. Caliditas diſcernitur per inflãmationem, ſitim, utrunq; per utrũque. In cholera autẽ rubea uergit facies ad citrinitatem: & in melancholia ad liuorẽ: & in phlegmate ſalſo eſt cũ quadã quiete & humiditate fluẽte per nares &c. Vigiliæ in ſenibus, bono modo nõ ſunt remediabiles. Omnes uigiliæ ſuperfluæ, inaniunt corpus & debilitant, & indigeſtionem & humorum corruptionẽ inducunt, cum ſomnum naturalem ſequatur bona digeſtio. Et ideo dicebat Gale. ſuper illo aphor. Ventres hyeme & uere, quantũ natura iuuetur, ex ſomno bonũ eſt perpẽdere. Et dicit Aui. ꝙ ſi uigiliæ fuerint ſuperfluæ, & ſuperuenit tuſsis, mortale eſt.

Prognoſtica.

Aphoriſ. 15. lib. 1.

Cura.

Si uigiliæ fuerint propter accidentia animæ curentur cum lætitia, & ordinentur inſtrumenta muſica & cantilenæ, & contrarium eius cuius ſunt accidentia animæ.

Si fuerit ex fluxu uentris, fiat ſuppoſitorium ex opio, &

ex ſanguine draconis, & bolo armenico, & hypociſtide. Et utatur iſto electuario, dum tamen fluxus non fuerit ex oppilatione. ℞. diacodion, diapapaueris, ana. quar. unã, miſceantur. Si autem fuerit ex feb. curetur ſicut ea quæ dicta ſunt capitulo de febribus. Si autem fuerit ex dolore, mitigetur euacuando, anodyna apponendo, & narcotica apponẽdo, ſi neceſſarium fuerit. Et ſi fuerit ex nimia claritate, ponatur in loco obſcuro. Et ſi fuerit ex nimia inanitione, dentur cibaria humida & reſumptiua & nutrientia, & quies, otium, & balneum. Et ſi uigiliæ non fuerint nimiæ, exerceatur, & poſtea balneetur, cibetur, & poſtea dormiat, & uniuerſaliter poſt balneum ſit ſomnus, niſi malus humor impediat. Et ſi fuerit ex crapula, iniungatur uomitus, abſtinentia & purgatio humoris, & odoret acetum & ſandalos. Et ſi fuerit ex nimia ſiccitate, humectetur cum quiete, cibis & balneis.

Et ſi ex nimia inflammatione, infrigidetur cum lactucis & morella. Et ſi fuerit ex cholera, digeratur & euacuetur. Idẽ de melancholia. Idem de phlegmate ſalſo.

Cauſis igitur primitiuis & antecedentibus remotis, tunc ad ſomnifera ueniamus, paulatinè à debilibus ad fortiora aſcendẽdo, ſuppoſito quòd ſiccitas ſit in cauſa, aut caliditas, aut utrũque. Tribus igitur modis aut quatuor poſſunt remediari. Primo quòd ſomnifera ponãtur in naribus, & quòd patiẽs trahat anhelitũ. Secũdo quòd panni madefacti, & ſimilia, fronti & tẽporibus applicẽtur. Tertio quòd fiãt fomẽtationes circa caput & extremitates. Quarto quòd dentur electuaria & opiata, & emplaſtra ad hæc ualẽtia. Materialia igitur ad hæc ualẽtia ſunt iſta, oleũ ro. acetũ, albumẽ oui, aqua roſ. lac mulierũ, oleum nenuphar. roſæ, uio. nenuphar, folia ſalicis, folia cannæ, folia cucurbitæ, folia uitis albæ, lactuc. portu. morellæ, ſemperuiua, uermicularis, cortex cucumeris, coriandrum recens, papauer, hyoſcyamus, mandragora, opiũ, requies, rubea trochiſcata, diapapauer, camphora, ſandali, chamomilla, hordeum, ſuccus mediani corticis ſambuci bullitus in aqua pluuiali, camphora, ſonitus aquarum, motus foliorum arborum, conductus aquæ per domum, & ſuprà fricatio leuis, ſonitus molæ, ſtrepitus magnus, & lumen magnum, ad quod ſequitur quies ſubita & tenebræ. Et ſi omnia deficiunt, incipiat dicere horas dominicas, & ſtatim dormiet.

Intel

Intelligendum quòd uirtus imaginatiua, ſicut dictum eſt, nũquam quieſcit, nec in tempore ſomni, nec in tempore uigiliarum: & ideo in tempore ſomni, ſi aſcẽdat ad ſuperiora, contingit ſyllogizare, uerſus facere, & ſimilia. Et ſi deſcendat ad inferiora, contingit phantaſticare, & multa ſomnia & phantaſmata uidere ſine capite & cauda. Et quia facilius eſt deſcendere quàm aſcendere, ideo frequentius accidunt iſta quàm illa, & ideo quia eſt in motu continuo, nunquam quieſcit, ideo ex hoc ſumus, ſecundum Auic. ſexto de naturalibus, in continuo cruciatu. Et ideo ſicut uentum capere non poſſumus, ita imaginationes & cogitationes auferre non ualemus: uiri autem perfecti reſiſtunt malis cogitationibus, & hoc ſufficit. Nunc autẽ uirtutes animales quieſcũt in ſomno, potiſſimè exteriores, ſicut eſt uiſus, auditus, olfactus, guſtus, tactus. Operationes autem ſimplices fortificantur, ſicut eſt appetitiua membrorum, digeſtiua, contentiua, & expulſiua ſudoris: ſed illæ quæ ſunt compoſitæ ex animali & naturali, quieſcunt, ſicut eſt appetitiua ſtomachi, & expulſiua egeſtionum & urinæ. Secundo intelligendum, quòd ſenſus communis eſt proprius locus ſomni, qui ſenſus communis radicaliter & originaliter eſt in corde, & ita intellexit Ariſt. ſed manifeſtatiuè in cerebro, & ita intellexit Gale. & ſi ex his poſſunt eſſe amici, placet mihi, quia plura diximus ſupra dicta Gale. in fine quarti de morbo. Tertio notandum, quòd frequenter memoramur de ſomniis, quia idola ab intus ſunt: & frequenter non recordamur, quia quaſi ab extra ſunt, cum non ſint memoriæ commendata: & potiſsimè fit obliuio ſomniorum, cum repentina fit expergefactio. Et iuxta hoc aduertendum ſecundum Auic. ſexto de naturalibus, quòd homines qui in uigiliis conſueuerunt uerum dicere, tunc tales utplurimum habent uera ſomnia. Quarto notandum, quòd aliquando in ſomnis homines ſurgunt, & induunt ſe, & percutiunt omnes circa ſe: aliquando armant ſe, & aſcendunt equum: aliquando ſagittant ceruum: aliquando uadunt per loca inuia, ita quòd in tempore uigiliarum nullo modo auderent uel poſſent tranſire, & de talibus multa audiuimus quæ non oportet hic inſerere. Dormientes igitur ſunt uigilantes, & faciũt opera uigiliarum, & uident lumen lucernæ languidæ, & audiunt uocem galli, ſed languidé. Dormientes igitur ſunt uigilantes. Iſta autem acci-

Clarificatio.

Senſus communis.

dunt illis qui habent complexionem cerebri calidã, & hu. quoniam ratione humiditatis fit fortis oppilatio: & ratione caliditatis, fortis imaginatio. Virtus ergo imaginatiua præcipit uirtuti motiuæ, & illa est sibi obediẽs, sed sensitiua non: quia motiuæ sunt magis in parte posteriori, & sensitiuæ magis in parte anteriori, ubi est sensus cõmunis fortiter ligatus propter humidũ: & ita uirtutes sensitiuæ non sunt obediẽtes imaginatiuæ, sicut motiuæ: & ideo cum satis iuerunt, reuertuntur ad locum, & in crastinum putant se somniasse tantũ. Et ideo malum est in una aula cum talibus sociis habitare. Fiat igitur phlebotomia & abstinentia, & odoret acetum, camphoram, & etiam in actu illius surgendi flagella essent multum utilia, ut à tanta imaginatione diuerterentur. Quinto notandum, quòd opium & narcotica aliqua, & potissimè opium, non deberent applicari corpori humano, nisi tria cõcurrant uel quatuor. Primum scilicet magna necessitas & desperatio. Secundum, quòd opium sit bene frẹnatum cũ cassia lignea & croco. Tertiũ, quòd apponatur in parua quantitate. Quartum etiam, quòd parũ stet supra corpus. Suppositorium autem de opio inducit somnũ, quia mitigat dolorem & arsuram, & solidat & constringit & somnum inducit. Aduertamus igitur ad id quod diximus de remediis uigiliarum in feb. & ad ea quæ diximus hic, & ita per Dei gratiam poterimus inducere bonum somnum.

Cautio in usu opij.

De mania & melancholia. CAP. XIX.

Causæ.

MAnia & melãcholia, sunt corruptiões animi sine febre. Humor enim melancholicus inficiens cerebrum, perturbans spiritus, & obnubilans, & animam obfuscans, est causa corruptionis mentis. Cum enim complexio cerebri, quæ naturaliter est frigida & humida, est sicut oportet, & spiritus sunt clari & luminosi, tunc accidit bona imaginatio, cogitatio & memoria, & in tempore somni & in tempore uigiliarum: sic quando præter naturam ista sunt, accidunt corruptiones diuersæ, & in diuersis partibus: quoniam aliquando corrumpitur imaginatiua, quæ est uersus partem anteriorem cerebri, & aliæ non, sicut accidit Gale. ut ipse narrat in de interioribus, qui euellebat pilos à uestimentis, & amici dixerunt quòd moriebatur, & ipse aduertens, considerauit quòd non erat salua imaginatiua, & rogauit eos quòd iuuarent eum, & euasit. Aliquando autem ratio est

læsa

læsa & aliæ saluæ, sicut narrat Gal. de quodam qui existēs in fenestra rogabat transeuntes utrum uellēt uasa uitrea, & ipsi illudentes extēdebant manus, & ipse proiiciebat uasa, & ita fecit de quodam puero. Ecce imaginatiua non erat læsa, nec memoria, quia bene cognoscebat amicos, & uocabat ꝓprio nomine, & ita de illo qui ꝓiecit: sed ratio erat læsa, quia ignorabat utrum uasa essent frangibilia uel non, & ignorabat utrum puer esset læsibilis uel non. Aliquando læditur memoria & aliæ non, sicut fuit dictum capitulo de corruptione memoriæ. Secundum igitur diuersitatem humorum, & secundū diuersitatem quantitatum & situs, & secundum hoc, diuersæ infectiones, & corruptiones animi generantur, & secundum hoc, diuersa nomina sortiuntur, sicut est alienatio mētis, corruptio, desipiētia, stoliditas infantilis, mania, cutubut, seu capra aquæ, hypochōdriaca, seu mirachia à mitrali dicta, & ita de aliis. Ista autem passio frequētius aduenit cholericis extenuatis, & illis qui habent cor calidum & hepar calidum, & in quib⁹ humores adusti generātur. In pinguibus autē & albis rarò accidit, & uenit frequenter in tempore autumnali, & uernali. Causa igitur immediata est humor melancholicus corruptus, inficiens cerebrum. Causæ autem antecedentes, sunt omnia illa quæ multiplicant melancholiam, siue per se, siue per accidens, siue per uiam adustionis, & corruptionis. Ista autem sunt multa, scilicet timor, & tristitia, & solicitudo, & similia. Secunda causa potest esse, omnis ille cibus qui multiplicat melancholiam, sicut sunt lentes, fabæ, & alia legumina, & omnia grana minuta, panis opirus, uinum grossum turbidum, caseus antiquus, caules, extremitates & palmites arborum stypticarum, carnes bouinæ, & potissimè antiquæ & induratæ in sale, carnes leporum, cuniculorum, apri, & carnes omnium animalium syluestrium inusitatorum, & illicitorum, quæ comeduntur in quibusdam regionibus. Aut ratione malæ consuetudinis, aut ratione famis, sicut sunt uulpes, ericius, asini, muli, & similia, de quibus facit mentionem Gal. 3. de interioribus. Tertia causa esse potest humor corruptus, malus, adustus, & ita aduritur sanguis & transit in naturam melancholicam, & similiter cholera siue fuerit naturalis, siue innaturalis, & ita de melācholia quæ aduritur, & ita de phlegmate cum putrefit & corrumpitur, sicut dicit Auicen. licet rarò: quia simile non inficit simile.

Historia.

Causa interna.

Panem opirum uocat quē Gale. 1. de aliment. αὐτόπυρον ex farina à furfure non separata, q lib. 3. de loc. af. c. 6. inter cibos melācholicos recensetur.

Quarta

Quarta causa potest esse corruptio digestionis in mẽbris, & malitia mundificationis, & retentio superfluitatum.

Materia igitur melancholica, aliquãdo est in cerebro, aliquando ascendit uapor melancholicus à membris inferioribus, ut à corde, à stomacho, ab hypochondriis, & myrach, & ab hepate, & splene, cum ibi remanet humor melãcholicus, aut cum non bene mundificat hepar ab humore melancholico, & prouenit à retentione hæmorrhoid. & menstruorũ, & aliquando uapor melancholicus ascendit à pede, & à partibus inferioribus. Et dicit Auicen. quòd aliquando dicitur, quòd ista passio prouenit à dæmonio. Et dicit, quòd cũ ipse doceat physicam, de hoc nõ se debet intromittere: quoniam quomodocunq; uadat negotium, causa immediata semper est melancholica, à quocunque fiat transmutatio.

Signa. Signorum quædam sunt uniuersalia, quædam particularia, & quædam occulta, & quædã manifesta detecta, & quædam completa. Signa autem occulta futuræ maniæ sunt, cum aliquis imaginatur aut cogitat ea, quæ non debet cogitare, aut iudicare, aut imaginari, & cum putat bonum, quod non est bonum, & putat honestum, quod non est, & cogitat apprehendere impossibilia aut irrationabilia, & cum malè iudicat de illis, siue fiunt in tempore somni, siue in tempore uigiliarum, & cum hoc habet phantasmata diuersa, & terribilia. Aut quia uidetur sibi in somnis, quòd uideat dæmones, aut monachos nigros, aut suspensos, aut mortuos, & omnia talia consimilia, & modo ridet, modo flet, & timet de non timendis, & ridet de non ridendis.

Signa autem manifesta detecta sunt, quando dicitur cum ore, quod cõcepit in corde, & secum solus loquitur, ita quòd à principio habet stoliditatem infantilem, & profert uerba fatua, quæ non habent caput neque caudam, nec prosequitur uerba incœpta, nec reddit rationem de eis.

Signa autem completa sunt, ut quando illud corruptum fuerit, quod cõcepit, & ore protulit, prosequitur operãdo, & incedit aberrãdo, modo superius, modo inferius, sicut cutubut, de quo facit mẽtionem Auic. Cutubut autem est quod-

Cutubut quid. dam genus araneæ, quod uadit supra aquas fontiũ, & habet lõgas tibias, cum incipit ire uersus unam partem, antequam motus sit perfectus, statim incipit alterum, & ita de secundo, & ita de omnibus, & appellatur illud animal in uulgari, capra

aquæ. Cum igitur desipientia est completa, motus pedum, & manuum, & linguæ, & oculorum sunt erratici, nunquam adhærentes uiæ uni, & ordini uni.

Signa autem generalia sunt ista, de proprietate omnium melancholicorum est habere odio istam uitam, & fugere societatem hominũ, & esse in continua tristitia: & hoc est quod dicebat Gale. in fine quartæ particulæ de morbo, non est mirum si timeant melancholici, quia causam timoris continuè secum portant: anima enim est inuoluta cum caligine tenebrosa, & quia anima sequitur corporis passiones seu complexiones, ideo timent sicut pueri, & fatui timent de tenebris, & in nocte. Audaces eñ non timẽt in tenebris. & hoc est quod dicebat Hippocr. timor & pusillanimitas, si multum tempus habuerint, melancholicum faciunt. huiusmodi melancholici igitur sunt timidi, & timor longus inducit melancholiam. Cauendũ est ergo à passionib⁹ melãcholicis, quia nec rectè agere potest, nec orare, nec intelligere, nec legere, nec docere.

Generalia indicia.

Sunt etiam alia signa cõmunia, in diuersis tamen diuersa, de quibus facit mentionem Galen. 4. de interioribus, aliquibus uidetur, quòd Deus senescat, & aliis quòd Angelus qui mouet orbẽ fatigetur, & fugit continuè ut cœlum nõ possit ipsum cõtingere. Alii timent, quòd absorbeantur: aliis uidetur, quòd sint gallus, & mouent brachia loco alarum. Alii uidentur, quòd sint uasa uitrea uel argillosa, & timent quòd si tangerentur frangerentur. Aliis uidetur, quòd sint magistri in omni sensibili, & incipiunt legere & docere, & tamen nihil dicunt rationabile. Aliis uidetur quòd sint prophetæ, & quòd sint inspirati à spiritu sancto, & incipiũt prophetare, & multa futura prædicere siue de statu mundi aut antichristi. Et ita de aliis mille millibus, & innumerabilibus ad quæ narrandum non sufficit præsens dies. Signa autem specialia sunt ista, si est ex sanguine, est cum risu, & oculi sunt rubei, & uenæ plenæ, & causæ multiplicantes sanguinẽ præcesserunt.

Si ex cholera, tunc uocatur propriè mania, & sunt cum saltu & furore & lupinositate, & cum terribili aspectu, & appellatur à quibusdã dæmonium lupinum. Si ex melancholia, sunt cum tristitia, solicitudine, timore, & cum diuersis cogitationibus. Et si ex phlegmate, sunt cum somnietate. Intelligendum, quòd cum cerebrum patitur ex sicco, tũc est capitis leuitas, & sitis, & uigiliæ, & paucitas superfluitatũ ex oculis

Signa specialia, quæ secũdũ humorem dominantem magis et minus cognoscuntur.

lis & naribus: & si patiatur ex humiditate, adest capitis grauitas, somniculositas, & multitudo superfluitatum in oculis, & naribus, & paucitas sitis. Si autem uenerit ex partibus inferioribus, tunc in mẽbro unde uenit adest pondus, dolor, aggrauatio, & signa illius præcesserunt: Et si à corde, tremor, & cardiaca passio: Et si à stomacho, dolor, nausea & uentositates multę: Et si à myrach & hypochõdriis, inflationes & torsiones: Et si ab hepate, dolor in hypochõdrio dextro: Et si à splene, durities & aggrauatio in parte sinistra: Et si in partibus inferioribus, dolor est, & aggrauatio circa illas partes: Et si ex retentione hęmorrhoid. & menstruorum, hic scimus ex iudicio patientis, & si qua sunt similia.

Prognostica.

Desipientiæ cum risu sunt minus molestæ. Si post crisim in febribus acutis ueniat mania, & cum hoc alia bona signa communicentur, significat euasionem: & si mala, mortem: & tamen aliquando accidit, quòd euadit à feb. & non moritur, & materia remanet incinerata in capite, & ita remanet maniacus. Et si ulcera ueniant maniaco in facie aut in pedibus, mortem, & incurabilitatem significat.

Hipp. Aph. 53. parti. 6.

Si maniacus amittat appetitum, omnino euadere non potest, tum propter malitiam morbi, tum propter priuationem cibi: quandiu enim uidebis maniacum cum toruo aspectu, non reputes ipsum curatum. Quando autem superueniunt maniæ uarices, aut multitudo menstruorum, aut fluxus hæmorrhoidum, aut hydropisis, tunc curatur.

Curatio.

Primum enim quod competit in curatione omnium maniacorum, est gaudium & lætitia: quoniam illud quod magis nocet, est solicitudo, & tristitia, & ideo domus debet esse clara, luminosa, sine picturis, & debẽt ibi esse multa odorifera, & omnes habitantes in ea debent esse pulchri aspectus, & omnes quos timeat, & de quibus uerecundetur, si enormia egerit, aut fatua loqueretur, & ipsi debẽt multa promittere, & etiam multa iocalia pulcherrima præsentare debent, & ibi esse instrumenta musica, & breuiter omnia quæ lętificãt animam. Attamẽ si prouenisset ista ægritudo ex nimio gaudio, & repentino, aut quia fuit nuntiatũ quòd ipse erat in dignitate maxima subleuatus, aut aliquis amicus suus, tũc bonum esset, quòd de illo eodem tristitia induceretur.

Secundo cõpetunt in curatione omnia humectãtia, cum passio sit propter siccum, & ideo cõpetit sibi somnus, quies, otium,

otium, & balnea ante cibum, & cibaria humectantia non oppilantia: cōpetunt igitur gallinæ, capones, & caro annualis agni, uinum clarum, ſubtile, & piſces ſquamoſi de aquis mundis, & oua ſorbilia, panis triticeus bene coctus, & bene fermentatus, & cum tēperata quantitate ſalis, & breuiter omne illud quod humectat corpus, quoniā hic eſt magna pars curationis. Intelligendū tamen, quòd ſi mania ueniret ex oppilatione uel ex phlegmatis corruptione, tunc iſta eſſent mundificanda, & tunc amydum non eſſet concedendū, quoniam oppilat. Tertio competit in curatione, uitare omne illud quod multiplicat melācholiam, ſiue fuerit naturalis, ſiue innaturalis. Vitet ergo panem opirum, & uinum nouum, turbidum, ſpiſſum, groſſum, lētes, fabas, & alia legumina, caſeum antiquum, carnes bouinas, & omnia cibaria melācholica, & etiam ea quæ adurūt humores, ideo uitabit omnia ſalſa, acuta, & omnia quæ ſunt uehementis acetoſitatis, & uitabit omnē laborem nimium, iram & coitum, & omnia conſimilia.

Quæ uitanda.

Quarto ad medicinalia ueniamus. In mania igitur de cauſa calida apponamus in principio repercuſſiua, cōfortatiua, & ſomnifera, & ideo inungamus caput cum oleo roſ. & aceto uiol. & nenuphare, oleo de ſalicibus & cucurbita, papauere, & aceto ſcil. chamomilla & meliloto. Et ſi fuerit cauſa frigida, minuamus iſta, & addamus alia, ſicut anthos, ſtœchados, chamomilla, melilotū, acetum ſcilliticum, & ſimilia calida quæ non multum excedant. Deinde commune eſt, quòd fiant fricationes extremitatum, & ligaturę doloroſæ, deinde fiant clyſteria. Et ſi eſt ex cauſa calida, addatur electuarium de ſucco roſ. Et ſi frigida, hierapic. ſtœchados, aniſum, & alia ſecundum exigentiam materiæ, quia materia clyſteriorū hic non apponere uolo. Deinde particulariter curētur, ſecundū exigentiam humoris. Et ſi non eſſet obediens, ligetur ut nō lædat ſe, nec alium, & colaphizetur, & flagelletur.

Si igitur cauſa fuerit ſanguinea, fiat primo phlebotomia de ſaphenis, ut trahatur materia ad partem longinquam: deinde fiat de hepatica, ut plenitudo remoueatur, & cū hoc diſtrahatur: deinde de uena quæ eſt inter pollicem & indicem: deinde de cephalica, quæ eſt inter curuaturā brachii, ſuppoſito ꝙ indigeat, & ꝙ uirtus poſſit tolerare. Deinde mundificetur cū caſſiafi. mā na, tamarindo, epithymo, & aqua caſei. Si autē fuerit materia choler. digeratur ſic. ℞. endi. ſcario. lactu.

ana ℥.2.ſucci borag.ſucci fumiterræ, ſuc.bugloſſæ, ſucci pomorum dul. ana.lib.ß. aceti ſcil.℥.iij.panis zuc.lib.j.fiat ſyrupus,& clarificetur. Deinde purgetur cũ myrobal.citri.indis, thymo,foliis ſenæ,& aqua caſei:& iſta fiant multis uicibus,ſi indiguerit. Et ſi ex his non curetur, & paſſio iam incipiat indurari,tunc euacuetur cum electuario de ſucco roſa. & hiera Ruffi, acuatis cum diagrydio, & maſtiche. Iſta autem fortia medicamina nõ dentur,niſi poſtquam multa leuia præceſſerunt. Si autem fuerit materia melancholica, digeratur ſic. ℞.radic.fœniculi,petroſ.bruſci,aſparagi,graminis.an.℥.j.ſucci boragi. ſucci bugloſſæ,ſuc.meliſſæ,ana ℥.iij.aceti albi.℥.ij. mel.ro.lib.j.& ß.fiat ſyrupus,& clarificetur.deinde purgetur cum myroba.indis,belliricis, epithymo,folio ſenæ,lapide lazuli,& lapide armenico. Parẽtur igitur iſta ſicut decet,& exhibeatur multis uicibus, poſtquam autem paſſio induratur, detur hieralogodion,& hiera Ruffi, & ita paulatinè aſcẽdendum eſt ad fortiora. Si autem materia fuerit phlegmatica, licet raro cõtingat, digeratur ſic.℞.radic.apii, bruſci,aſparagi,graminis,ſcolopendriæ,aniſi,marathri,ſpicæ nar.ſquinãti,cyperi, an.℥.j.& tũc apponantur ſucci prædicti,& acetum, & mel,& fiat ſyrupus. Deinde purgetur cum myrob.chebul. & indis,polypo.& agarico paratis ſicut oportet, & cum repreſſiuis quæ oportet,& dẽtur multis uicibus,ſi neceſſarium fuerit. Et ſi paſſio eſt indurata,purgetur cum fortioribus,ſcilicet cum hierapi.& hiera Ruffi, acuatis cum pulpa colocynthidos. Vel paretur materia per hunc modum, ſcilicet quòd lardentur radices fœniculi,aut petroſil.de elleboro, & ſtent ſub terra diebus xl.& fiat oxymel per modum,per quem diximus ſuperius capitulo de lepra,& utatur eo.

Vltimo autem cum omnia ſupradicta fuerint facta, & remedium ſiue cura non ſequatur,radatur caput,& ſindatur in cruce,& poſtea fiat cauterium aut cauteria multa: quia proculdubio iſta faciunt ad fumorum exhalationem. Vidi enim melancholicum, & à fortuna cum gladio fuit uulneratus,& craneum fractum, uerè quandiu uulnus fuit apertum, tam diu fuit optimè curatus, & ſtatim cum uulnus fuit curatum, & clauſum, reuerſa eſt mania, & puto quòd ſi uulnus fuiſſet diu apertum,& quòd ipſe fuiſſet remediatus ſicut oportet,ꝙ curatus fuiſſet. Si autem mania uenerit propter cauſas extrinſecas,ut propter caſum,percuſſionẽ,& ſimilia,fiant phlebotom

Hiſtoria.

Si à cauſa extrinſeca.

botomia, clysteria & capitis cõfortatio cum oleo ros. aceto & lacte mulierũ, & post corporis mũdificationem, fiant fomentationes circa caput cũ chamomilla, meliloto, anthos, stœchados, & similibus. Si autẽ prouenerit propter ascensionem fumi ad superiora ab inferioribus, tunc fiãt remedia iuxta naturam particulæ patiẽtis. Si igitur uenerit à corde, dentur ista electuaria. ℞. diacameron, diacodion, diambræ, lætitiæ Gal. pliris cum musco, diãthos cũ musco, an. & ita de aliis medicinis cordialibus, sicut est spodiũ, ambra, muscus, lignum aloës, aurũ foliatum, buglossa, been al. & ru. margaritæ, os de corde cerui, doronicũ, ocyimũ, semen maioranę, semen basiliconis, crocus, & similia. Si autem uenerit à stomacho, hypochondriis, & mirach, tunc rectificetur digestio, & uẽtositas excludatur: prouocetur igitur uomitus, & detur cibus subtilis, & facilis digestionis, & nõ ponatur crudum supra semicoctũ, uel semidigestum, & postquam cibus corruptus fuerit in stomacho, quod discernitur ex conuersione eius in fumositatẽ aut acetositatem, aut uentositatẽ, aut aliquem saporẽ abominabilẽ, tunc nõ dormiat, donec stomachus fuerit mũdificatus, aut per uomitũ, aut per clystere, aut per medicinã successiuam, & cõfortetur stomachus cum isto electuario. ℞. diamẽthæ, diatrionpipereon, diambræ, dianthos, an. ʒ. 2. misceãtur. Et si causa esset cal. fiat phlebotomia, & etiã uẽtosæ, & frigida administrẽtur, sicut dicetur capitulo de apostematibus. Et quãdo ista mania causatur de causa frigida, quæ mirachia appellatur, seu hypochõdriata, quę aliquãdo est cũ duritie uentris, & tumore, & aliquando non: si fuerit sine apostemate & inflatione, tunc ualẽt ista quoquo modo applicata, absinthiũ, agnus castus, ruta, radix lilii, deinde fiant uentosæ, & similia. Si autẽ fuerit ab hepate, dentur diuretic. & aperitiua, sicut est spica nar. squinãtum, & similia. Si autẽ uenerit à splene, à quo frequẽter potest euenire, tũc mollificetur splen, & deoppiletur, sicut dicetur inferius. Si ex hæmorrhoidibus, aperiãtur, sicut dicetur. Si à matrice, prouocentur menstrua, sicut dicetur. Si autẽ ab aliquo alio membro, & possit cauterizari, cauterizetur. Præseruentur igitur maniaci, & melancholici in uere & autumno, cum lõga acceptione epithymi & seri caprini. Hoc enim uniuersaliter præseruat à lepra, & ab omni passione melãcholica.

Mania mirachia.

Intelligẽdum, quòd inter omnia quæ magis nocẽt sensibus,

Clarificatio.

bus, est repletio ciborũ & humiditatum, siccitas autẽ quando excedit, nocet cerebro, qa reddit spiritus min⁹ mobiles: & si excedat, pl⁹ ipsos paruificat & resoluit. & sunt dicta Aui.

Secũdo intelligendũ, quòd in calidis regionibus, frequentius accidit mania. In frigidis autẽ tardius: & licet calor naturalis sit fortior, nõ tantum adurit, sed uiuificat & conseruat.

De *amore, qui hereos dicitur.* CAP. XX.

AMor qui hereos dicitur, est solicitudo melãcholica propter mulieris amorem.

Causa. Causa huius passionis est corruptio æstimatiuæ, propter formã & figurã fortiter affixam: unde cũ aliquis philocaptus est in amore alicuius mulieris, ita fortiter concipit formam & figuram & modum, quoniam credit & opinatur hanc esse meliorem, pulchriorem, & magis uenerabilem, magis speciosam, & melius dotatã in naturalibus & moralibus, quàm aliquam aliarum, & ideo ardenter concupiscit eam, & sine modo & mẽsura, opinans si posset finẽ attingere, quòd hæc esset sua felicitas, & beatitudo: & intãtum corruptum est iudicium rationis, quòd continuè cogitat de ea, & dimittit omnes suas operationes, ita quòd si aliquis loquatur cũ eo, uix intelligit aliqua alia. Et quia est in cõtinua meditatione, ideo solicitudo melancholica appellatur. Hereos dicitur, quia hereosim & nobiles propter affluentiam deliciarum, istam passionem consueuerunt incurrere: quoniam sicut dicit Viaticus, Sicut felicitas est ultimum dilectiõis, ita hereos ultimum dilectionis: & ideo intantum concupiscunt, quòd insani efficiuntur. Iuxta illud Ouidii,

Cur hæc passio, hereos à quibusdam nominetur.

A' trabe sublimi triste pependit onus.

Iudiciũ etiã ipsorũ corruptũ est, & ideo dicebat Versificator,

Omnis amans cæcus, non est amor arbiter æquus:
Nam deforme pecus iudicat eße decus. & alibi:
Quisquis amat ranam, ranam putat eße Dianam.

Virtus igitur æstimatiua, quę est altior inter sensibiles, pręcipit imaginatiuę, & imaginatiua cõcupiscibili, & cõcupiscibilis irascibili, irascibilis uirtuti motiuæ lacertorũ, & tũc mouetur totũ corpus spreto ordine rationis, & currit de nocte & de die per uiam, & in uia, spernendo calorem & frigus, & omnia pericula cuiuscũq; cõditionis sint, cum iam amplius nõ potest quiescere corpus: sed cõcupiscentia nõ quiescit intãtum, quòd tristabilia sunt sine comparatione maiora quàm

essent

essent delectabilia, dato quòd haberet intentũ: & cum naturaliter fugiantur tristabilia, hic autem mente captus est propter unam modicam, & miserrimam delectationem, omne tristabile uidetur sibi delectabile. Indirectè faciunt ribaldi, qui propter delectationem ludi & tabernæ in hyeme incedũt nudi, & in terra decumbũt, & tamen uidẽt quod est maius, uel delectabile, uel tristabile, & non est dubiũ quòd tristabile, & tamen eligunt maximè tristabilia, propter modica delectabilia: ita & isti miseri philocapti.

Signa. Signa autem sunt, quãdo amittunt somnum, cibum, potum, & maceratur totum corpus, præterquam oculi, & habent cogitationes occultas profundas, cum suspiriis luctuosis, & si audiant cantilenas de separatione amoris, statim incipiunt flere & tristari: & si audiant de coniunctione amoris statim incipiunt ridere & cantare.

Pulsus eorum est diuersus, & inordinatus, sed est uelox, frequens, & altus, si mulier quam diligit nominetur, aut si transeat coram ipso. Et per hunc modum cognouit Galen. passionem cuiusdam iuuenis: patiens enim erat melancholicus, tristis, & macilentus, & pulsus erat occultus & inordinatus, & nolebat Galeno reuelare tunc accidit à fortuna, illa mulier, quam diligebat, transiuit coram eo, & tunc pulsus fuit subitò fortiter excitatus, & cum mulier transiuisset, pulsus reuersus est ad naturam primam: & tunc cognouit Galen. quòd philocaptus erat & dixit, tu es in tali passione, quia talem diligis mulierẽ. & alter fuit admiratus quòd cognouisset passionem & personam. Et ideo si aliquis uult scire nomen mulieris quam diligit, nominet sibi multas: & cum nominatur illa, quam diligit, statim pulsus excitatur. Illa ergo est, & fugiatis ab ea. *Historia Galeni.*

Prognostica. Prognosticatio est talis, quòd nisi hereosis succurratur, in maniam cadunt, aut moriuntur.

Curatio. Patiens iste aut est obediens rationi, aut non. Si est obediens, remoueatur ab illa falsa imaginatione, ab aliquo uiro quem timeat, de quo uerecundetur cum uerbis, & admonitionibus, ostendendo pericula seculi, diem iudicii, & gaudia paradisi. Et si rationi non est obediens, & si esset iuuenis, ꝙ esset sub ferula, tunc frequẽter & fortiter flagelletur, donec tot⁹ incipiat fœtere: deinde nũtiẽtur sibi ualde tristabilia, ut maior tristitia minorẽ habeat obfuscare. Aut ꝙ nuntientur

alta delectabilia, ut quia factus senescalcus, uel balliuus, uel beneficiũ grande est sibi collatũ, & ita reuocabitur, quia honores mutant mores, deinde tollatur otiũ, de quo Ouidius:

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Deinde occupetur in aliqua actiõe necessaria, de quo Ouid.

Da uacuæ menti, quo teneatur, opus.

Deinde distrahatur ad longinquas regiones, ut uideat uaria & diuersa. de hoc Ouidius,

Vade per urbanæ splendida castra togæ:
Pyxides inuenies & rerum mille colores.

Deinde hortetur ad diligẽdum multas, ut distrahatur amor unius, propter amorem alterius. & de hoc Ouidius:

Hortor & ut pariter binas habeatis amicas,
Fortius, & plures si quis habere potest.

Vtile igitur est mutare regimen, & esse inter amicos & notos, & quòd uadat per loca ubi sint prata, fontes, montes, nemora, odores boni, pulchri aspectus, cantus auiũ, instrumenta musica. Tamen dicit Aui. quòd aliqui plus mouentur per instrumenta musica. Et si aliqua materia fuerit aggregata, mũdificetur sicut dictum est in capitulo de mania, & melancholia, quia uerè una species melancholiæ est. Finaliter autẽ cum aliud consilium non habemus, imploremus auxilium & cõsilium uetularũ, ut ipsam dehonestent, & diffamẽt quantũ possunt: ipsæ enim habẽt artem sagacẽ ad hoc plus quàm uiri: tamen dicit Auic. ꝙ aliqui sunt, qui gaudent in audiẽdo fœtida & illicita. Quæratur igitur uetula turpissima in aspectu cũ magnis dentibus, & barba, & cũ turpi & uili habitu, & ꝙ portet subtus gremium, pannũ menstruatũ, & adueniẽs philocapta quòd incipiat dehonestare camisiã suam, dicendo quomodo est tignosa & ebriosa, & quòd mingit in lecto, & quòd est epileptica, & impudica, & quòd in corpore suo sunt excrescentię enormes cum fœtore anhelitus, & aliis omnibus enormibus, in quibus uetulæ sunt edoctæ.

Si autem ex his persuasionibus nolit dimittere, subito extrahat pannum menstruatum coram facie, portando, dicendo, clamando, talis est amica tua, talis. Et si ex his nõ dimiserit, iam non est homo, sed diabolus incarnatus. Fatuitas igitur sua, ulterius secum sit in perditione.

Clarificatio. Intelligẽdum, quòd coitus superfluus desiccat, & talis nõ cõpetit hereosis, nec tristibus nec melancholicis, sed quibus

per

permiſſum eſt, competit ſecundũ temperamentũ ſecundum Auic. Secundũ autem temperamentũ fit ſecundũ Gal. quando fit cauſatis tãtis interuallis, ut corpus ſentiat ſe alleuiatũ, & melius comedẽtem & dormientẽ. Coitus igitur, quia lætificat & calefacit, & bonam digeſtionem inducit, ideo bene competit quibus eſt permiſſum, dum tamen fiat ſecundum temperamentum. Secũdo notandũ, quòd uinum, quia lætificat & humectat, ſi cũ temperamento ſumitur, quia digeſtionem cõfortat, ideo bene competit. Oportet igitur quòd uinum non ſumatur in parua quantitate, nec in tanta quòd inebriet, ſed in tali ꝙ lætificet, & curas tollat, unde ubi ebrietas nulla, uel tanta ſit, ut curas eripiat, ſi qua eſt inter utrũq; nocet. Et ideo dicebat Viaticus, qui primo uinũ de uite ducere molitus eſt, inter ſapientiſſimos debet reputari. Tertio aduertẽdum, ꝙ in hac cura competit balneum, quia humectat, & lætificat, dum tamen corpus fuerit mundificatum. *Balneũ cur conducat.*

Quarto ſciẽdum, ꝙ amor, qui hereos dicitur, propriè loquẽdo, propria paſſio cerebri eſt, propter corruptionẽ imaginatiuæ: teſticuli autẽ poſſunt eſſe ſubiectum quo ad cauſam coniunctã, ſed hepar quo ad antecedentẽ. Quinto notandũ, quòd iſta paſſio frequẽtius aduenit uiris quàm mulieribus, pro tanto, quia uiri ſunt calidiores, & uniuerſaliter fœminæ frigidiores: & hoc patet in maſculis brutorum, qui cũ furia & impetu mouentur ad coitum implẽdum. Nunc quia uiri calidiores, ideo in coitu intenſius delectãtur, mulieres autẽ extẽſiuè plus, quia in ſemine uiri, & in ſemine proprio.

Vltimo intelligendũ, quòd iſta paſſio pulcherrimo modo poteſt deſcribi ſic: Amor eſt mẽtis inſania, qa animus uagatur per maniam cerebri, doloribus permiſcẽs pauca gaudia.

De ebrietate. CAP. XXI.

EBrietas eſt paſſio cerebri cum neruorũ molliſicatione, propter fumos groſſos à uino reſolutos proueniens.

Cum enim uinum accipiatur in nimia quantitate, aut in forti qualitate, tunc uirtus digeſtiua ſtomachi, & hepatis nõ poſſunt ſuperare, nec digerere, & tũc reſoluũtur fumi groſſi cerebrum aſcendẽtes, qui mollificant neruos, & turbant inſtrumenta ſenſuum in toto corpore, & turbant uirtutes omnes, ſicut eſt imaginatiua, cogitatiua, & memoria: quoniam fumus iſte eſt caligo, & tenebræ ipſi animæ, ſicut nubes ipſi ſoli. Aſſimilatur igitur deſipientiæ & furori. *Cauſa.*

Signa. Primum membrum, in quo apparet, est lingua, propter multitudinem neruorum qui ibi sunt, & ideo incipit loqui balbutiendo, aut uerba præcipitando, deinde incipiunt alia membra tremere aut deficere, & ita de aliis.

Prognostica. Si enim cõtinuauerit aliquis, non potest esse quin moriatur, aut fiat apoplecticus, aut epilepticus, aut paralyticus, aut tremulosus, aut guttosus: quoniam licet uinum sit calidum, nimis tamen bibitum causa est frigidarum passionum secundum Gale. 2. de morbo.

Cura. Curatio est, quòd si est calidę complexionis, quòd frigida capiti applicẽtur, sicut est oleum ro. & acetum, & nenuphar, & similia. Si autem est frigidæ, aliqua calida temperamento uicina, sicut est chamomilla, melilotum, anthos, & similia, capiti applicentur: fiant clysteria, & fricationes extremitatum, sumat styptica: si fuerit frigidæ complexionis, sumat succum menthæ & absinthii, si cal. sumat succum caulium, cytoniorum, & similium. Et quia cura posita est superius capitulo de dolore capitis, ideo curam ulterius non pertracto.

Clarificatio. Intelligendum, quòd ebrietas & accidentia ebrietatum fiunt aliter & aliter, secundum diuersitatem complexionum & uirorum: qui enim habent stomachum calidum, citius inebriantur & citius curantur, econtrario est de frigido. Idem est de complexione cerebri calida uel frigida: uinum enim grossum tardius inebriat, & tardius curatur. Si autem apponatur aqua, citius inebriat, quoniam quodam modo subtiliat ipsum. Et ideo dicebat Auic. uinum lymphatum citius inebriat, uinum autem subtile citius inebriat & citius curatur.

Accidentia quæ secũdũ humoris dominium diuersa sequi solent. Accidentia sunt secundum diuersitatem complexionum: quoniam sanguinei inebriati rident, hinc inde currẽtes, & quasi stoliditatem infantilem habentes: cholerici, efficiuntur loquaces & mobiles, & quasi quandam furiam incurrunt: Sed phlegmatici efficiuntur somniculosi & stupidi, cum somno graui & molesto. Melancholici autem efficiũtur tristes, & incipiunt flere peccata sua. Sed qui habent stomachum frigidum, incurrunt dolorem capitis uehementem: sed qui temperatum, dormiunt magis somno naturali. Vinũ purum citius inebriat, & albũ uelociter, sed cito soluitur. Sed qui habent stomachum calidum, & cerebrum frigidum, cito inebriantur. Secundo intelligendum quòd multa sunt quæ inducũt passionem similem ebrietati, sicut sunt ceruisia & me

& medones, & nigella quæ est in pane, quæ reddit spiritum somniculosum, & stupidum quasi ebrium, propter multitudinem uaporum, sed ptisana nũquam propter bonitatem suæ decoctionis. Tertio intelligendũ quòd omnibus ebriosis & habentibus caput plenum uaporibus grossis, indigestis, uidetur quòd circa lumen candelæ sit rota magna diuersis coloribus, & hinc est quia spiritus luminosi propter uapores sunt turbati. Quarto sciendũ, quòd secundum intentionẽ Aui. bonum est inebriari semel in mense, non propter ebrietatem, sed quia ad ebrietatem sequitur uomitus, sudor & secessus, quæ corpus habẽt mundificare, & talis passio per relaxationem ad finẽ nõ est morbus. Et cum multi alii sint modi purgationis, & hoc sit ignominiosum, & etiã nõ est omnino tutum, quia ante uomitũ bene posset incurrere apoplexiam, ideo ab aula nostræ speculationis totaliter sit remotũ.

Medones et nigella pro eodẽ sumũtur: tamen huic loco lolium magis conueniret, ut cuius usus uelut ebrietatẽ inducat, id quod nigella nõ potest.

Quinto notandũ, quòd secundum Ga. in de complexionibus, inter omnia quæ citius conuertuntur in cal. & spiritum, est uinum, ipsum etiam curat syncopim, secundum Gal. duodecimo de ingenio. & multa alia iuuamenta facit: & hoc est uerum, quando sumitur secũdum temperamentũ. Quando autem excedit naturam corporis, tũc facit multa nocumenta. Primo, quia replet uaporibus, & ita perturbat animam & omnes operationes. Secũdo, quia ratione indigestionis, cõuertitur in acetũ, & ita percutit neruos, & est causa paralysis. Tertio quia materias crudas facit penetrare ad membra, & ita est causa arthriticæ, cum sit fortissimus penetrator. Sicut igitur uinum est altissima theriaca, cum sumitur sicut oportet, ita est lethale uenenum, cum sumitur sicut non oportet.

Nocumẽta uini in nimia quãtitate sumpti.

Vltimo intelligendum, quòd coitus in declinatione corpore mundificato, quibus data est licentia potest competere, dum tamen fiat secundum temperamentum.

De phrenesi. CAP. XXII.

PHrenesis est apostema calidũ in panniculis cerebri generatum.

Causa est cholera pura, aut ebullitio sanguinis in corde aut hepate. Causæ autẽ coadiuuantes, sunt, ut quia iuuenis cholericus, & tẽpus æstiuũ, & quia laborauit in diebus canicularibus, & stetit in sole cal. capite discooperto, & ieiunauit & comedit cibaria ca. & alia consimilia, quæ corpus calefaciũt & desiccãt. Phrenesis autem quædam est uera, quædam

Causæ.

Phrenesis duplex.

non uera. Vera autem fit quando chol.ru.pura, aut chol.ru. adusta, aut uapor sanguinis ebulliens in hepate & in corde, coadunãtur in panniculis cerebri aut substãtia medullari, & ibi faciunt apostemata, ad quod sequitur febris continua & ardentissima, tum propter membri nobilitatẽ & materiæ dispositionẽ. Phrenesis nõ uera causatur ex cholera citrina, aut quia sequitur febr. sicut sunt tertiana, causon, apostema pulmonis, lateris, diaphragmatis, stomachi, hepatis, matricis, & ita de aliis. *Signa.* Signa sunt febris cõtinua, alienatio, uigiliæ, sitis, nigredo linguæ, motus inordinatus pedum & manuũ, & agitatio totius corporis, loquela continua, & accidẽtia terribilia furiosa. In non uera, omnia sunt remissa, & aliquando quiescunt. *Prognostica.* Galenus in prognosticis supra illa parte, Manuũ mobilitatis signa &c. dicit quòd phrenesis perniciosa est in omni genere suo. Phrenesis quæ in substantia medullari, deterior est inter omnes, deinde illa quæ est in pia matre, deinde quæ est in dura. Phrenesis quæ est ex chol.ru.adusta, est pessima, & quæ est non ex adusta, deinde quæ ex sanguine, & quæ est ex chol.citrina, & ita de aliis. *Lethalia indicia phrenesis.* Signa autem mortalia sunt ista, cùm urina præcesserit colorata, & modo est alba, tenuis, alienatio continua, & uigiliæ continuæ, similiter si retineatur urina & egestio, & si spasmetur, & si tibiæ sint extensæ, & non possit conduplicare, & si duplicatas non possit extendere, & si uesica appareat in pollice, & si accidat syncopis. Istis signis apparentibus iam mors sedet in pedibus: medicus igitur confestim fugere debet.

Cura. Istis signis mortalibus non apparentibus, parato naufragio succurramus. In primis igitur particularibus concurrentibus fiat phlebotomia de cephalica, usque ad syncopim, uel quasi syncopim, si uirtus tolerare queat: deinde fiat de uenis quæ sunt in summitate naris, & cum setis porcinis prouocetur fluxus sanguinis ab intus, postea fiat phlebotomia de uena, quæ est in fronte, deinde fiant fricationes & clysteria, post hæc frigida capiti applicentur, sicut est oleum ros. acetum, & aqua ro. infrigidatis in profundo puteo. Et si indigemus frigidioribus, extrahatur succus ex uno istorum uel ex pluribus, scilicet lactuc. portul. cucurbita, semperuiua, morella, papauer al. & similibus, & bombax inungatur, aut aliquid simile, & tepidum fronti & temporibus applicetur, & 24. horis à principio morbi cõtinuetur. Vtatur isto syrupo.

po.℞.ſuc.lactuc.ſuc. cucur. ſuc.portul. ſuc. lentiginis aquæ, an.li.ß.quatuor ſe.frigidorum omnium,ſe.papaueris al.an. ℥.1. uini malorum gra.℥. 3. ſandalorum ℥.3. panis zuc. libram 1.fiat ſyrupus clarificatus. Purgetur cum iſta decoctione, & in principio ante digeſtionem materiæ.℞. florum borag. florum uio.an.℥.1.prunorum 20.fiat decoctio,& in decoctio ne reſoluatur caſsiæfi.mundæ, tamarind.an.℥.1.miſceantur, & exhibeatur ante diem. Cibus ſit nullus,& ſi neceſſarium fuerit, detur mica panis ter lota in aqua dulci & frigida, aqua hordei, colata, uel colatura quatuor ſem. frigidorum mund. cum lacte amygd.cum uino malorum gran. & pane de zucc.cum modico aquæ roſ. Vel quòd fiat iſta confectio cum ſucco limonum & pane de zucc.& ſi aſcendamus uſque ad hordeaceum,magnum quid erit, quia ægritudo erit breuis,& accidentia terribilia. Si autem ægritudo eſt confirmata, quòd diſcernitur,quia alienatio non ceſſat, & uigiliæ ſunt continuæ, tunc nihil frigidum capiti applicetur, nec actu, nec potentia, ſed catuli uiui findantur per dorſum,& ſubito capiti applicentur: & cum incipiunt infrigidari ſtatim alter applicetur:& ſi tot non inueniantur,ponantur in aqua feruenti.Hoc idem poteſt fieri de gallo,& de pulmone arietis,& quòd per dorſum extrahatur animali uiuente. Et iſta ſine intermiſsione applicentur,quia hoc eſt ultimum remedium. Domus autem ſit frigida, & aſpergatur aqua frigida, aceto & aqua roſ. & ponantur multæ cantaploræ in domo,& herbæ frigidæ,ſicut eſt multitudo nenufaris,& foliorum uitis albæ,& folia ſalicis,& cannarum,& roſ.& uiol.

Et ſi non poteſt dormire, utatur papauere, & fomentetur caput cum aqua decoctionis papaueris, & roſa. & farina papaueris piſtata cum lacte mulieris puellam nutrientis, & abluatur os cum aqua frigida & aceto, & ponantur ſacculi de pſyllio ſupra linguam madefacti, cum aqua frigida. Et mandibula inferior, gula,& pectus, inungatur cum iſto unguento.℞. diadraganti frigidi infuſi in aqua roſ. muccillaginis pſyllii factæ in uino malogra. coletur muccillago, & addatur farina papaueris al. oleum roſ. & modicum ceræ,& fiat unguentum contra nigredinem & arſuram linguæ, & ita inungatur ab extra, & fiant alia medicamina quæ dicta ſunt ab intus, & teneat folia portulacæ ſupra linguam, aut fruſtum pomi inciſi tenuiter ad modum linguæ.

Vnguẽtum ad linguæ nigredinẽ & arſuram.

Deinde cum erit in conualescentia, regatur sicut conualescentes debent regi. Et si non urinet propter defectũ sensus, fricetur circa pectinem, & embrocetur cum aqua chamomillæ. Et si fuerit stupidus propter multitudinem infrigidantium, fomentetur cũ aqua decoctionis chamomillæ, anthos, stœchados, menthæ, mentastri. Et si fuerit cũ nimia inquietudine, & furia, ligetur ne lædat se, nec alios, & potissimè propter phlebotomiam. In conualescẽtia utatur balneis somniferis, & rebus facilis digestiõis. Phrenesis autẽ aliquando componitur cum mania lupina, & tunc sunt accidentia terribilia, quoniam ascẽdit parietes & similia: & composita uniuersaliter curentur sicut componentia exigunt.

Clarificatio. Intelligendum quòd cerebrum & ossa possunt apostemari, licet Damascenus teneat cõtrarium. Cuius ratio est, quoniam quicquid per nutrimentum potest dilatari & extendi, potest apostemari: unde licet cerebrum sit humidũ & aquosum, uiscosum tamen est, & ideo extensibile, quare & apostemabile: ossa etiam sunt extensibilia, saltem in pueritia, quare &c.

Secundo notandũ, quòd apostemata cerebri sunt curabilia, repercutiẽdo, euaporando materiã, ad oppositũ trãsmittendo: & licet ibi esset sanies, aut uirulentia, natura potest purgare, aut per nares, aut aures, aut insensibiliter.

Venæsectio. Tertio notandum, quòd in phrenesi de cholera competit phlebotomia: licet in materia cholerica inquãtum huiusmodi non competat phlebotomia, hic tamẽ potest competere, aut ratione plenitudinis, aut ratione apostematis, aut ratione febris, aut ratione doloris, & quia fortiter infrigidat, & quia trahit ad oppositum, & quia ualet contra putredinem.

Attamen aduertendum, quòd si plenitudo est magna, & uenerit propter ebullitionem sanguinis in hepate, bene potest competere phlebotomia de basilica: propriè tamen & regulariter loquẽdo, magis potest competere de cephalica, in quantum phrenesis est: quoniam phlebotomia debet fieri illa, quæ directius & citius euacuat plenitudinem ex loco, secundum Gal. in regimẽto supra illam partẽ, Quando dolor ad spatulas. Sed hoc facit phlebotomia de cephalica facta, cùm illa uena procedat à uenis, quæ nutriunt partes capitis extrinsecas, cùm cephalica oriatur à guidegi, & cum hoc trahit ad oppositum. Si igitur euacuat plenitudinem ex loco, &

trahit

trahit ad oppositum, ideo de cephalica cōpetit. Cum igitur phrenesis fit propter ebullitionē sanguinis in hepate, fiat de hepatica: & si non, fiat de cephalica, & ita de aliis.

Quarto notandum, quòd frigida bene possunt competere in principio applicata, & quia materiam retro pellunt, & quia confortant membrum, ideo oleum ro. bene potest cōpetere. Et licet oleum de se uergat ad temperamentum, tamen cum calidis est calidum, & cum frigidis est frigidum: nec in hoc casu potest inflammari, tum quia ponitur ab extra, & quia frigidum ratione ros. aceti, & similium.

Vltimo notandum, quòd calida in phrenesi confirmata uniuersalibus præcedentibus non calefaciunt, sed magis infrigidant, materiā euaporando, ad exterius delegādo: quare succus apii tepidus, & ea quæ dicta sunt, applicari possunt.

De sternutatione. CAP. XXIII.

STernutatio est motus naturalis cerebri fortis, & ualidus propter expulsionem nociuorum.

Causa huius aut est extrinseca, aut intrinseca, aut est naturalis, aut uiolenta. *Causa duplex.*

Naturalis, cum enim materia est in cerebro, tunc uirtus animalis sensibilis apprehendit illud, & suscitat uirtutem animalem expulsiuā, & illa cum magno impetu expellit ad exteriora, & ideo talis expulsio cerebri impetuosa cum sonitu, appellatur sternutatio. de qua dicit Gale. 5. de morbo, ꝙ non est motus morbi, sed naturæ. Causa autem innaturalis, sunt humores uaporosi, per modum rheumatismi cerebrū aggrauantes, aliquando ascendentes ex pleuresi, aliquando ex peripneumonia, qui ascendentes ad cerebrum, inducunt coryzam, & talis motus bene posset esse motus morbi.

Ista sunt ita manifesta, quòd celari non possunt, quoniam inest sonus magnus, cum transeat per loca angusta. *Signa.*

Prognosticationē ponit Hipp. Sternutatio cum rheumate, malum. Et idem: Sternutatio in omni ægritudine costæ & pulmonis, malum. Intelligendum, quòd sternutatio aut est in principiis morborum, aut in fine, aut cum rheumate, aut sine rheumate. Si cum rheumate, semper est malum, ubicunque fuerit. Si sine rheumate, & in declinatione, siue postquam præcesserit ægritudo, semper bonū: & si ægritudo fuerit, perniciosa, secundum Gal. in prognosticis supra illam partem, Sternutatio, &c. Sternutatio etiā ualet ad expulsionē *Prognostica.*

secun

ſecũdinæ,& fœtus mortui,cum ſit modus ualidus excuſſiuus inferiorum. Si autem in aliqua ægritudine applicentur ſternutatoria,& potiſſimè fortia,& non poſſit ſternutare, expeditum eſt negotium patientis.

Cura. Si fuerit ex cauſis primitiuis, de facili curatur cauſa remota. Et ſi fuerit cum calore,inungãtur nares,& tempora cum oleo roſ.uiol.& nenufarino. Et ſi fuerit cum frigiditate,fiant cum oleo de chamomilla & nigella. Et ſi fuerit cum rheumate calido,ſuffumigetur caput cum roſis,ſandal.aqua,aceto,& ſimilibus. Et ſi fuerit ex rheumate frigido,ſuffumigetur cum ladano, & ambra. Tamen intelligendum,quòd in omni rheumate, melius eſt,quòd fiant odoramenta, quàm ſuffumigationes, omnia cibaria dentur actu calida. Retentio anhelitus multum ualet in ſternutatione,& coryza,& potiſſimè in cauſa frigida. Ligatio etiam extremitatum fortis, & doloroſa ualet in ſternutatione.

Clarificatio. Intelligendum, quòd baſilicon,& ſimilia aromatica poſſunt competere in ſternutatione,aut quia non eſt cum rheumate, aut quia eſt mala complexio frigida tantum, aut quia coryza eſt in declinatione ex cauſa frigida, & tunc talia poſſunt ualere exhalando,confortando,& calefaciẽdo.Inferius iterum pertractabitur de iſta materia, capitulo de ægritudinibus narium,gratia materiæ.

De incubo. CAP. XXIIII.

INcubus eſt phantaſma in ſomnis, corpus comprimens,& aggrauans motum,& loquelam perturbans.

Incubus nomen eſt dæmonis,& ideo uolunt aliqui,quòd quando ille incubus directè eſt ſupra corpus humanum, & potiſſimè quãdo iacet,& dormit reſupinus ratione corruptę influentiæ,aggrauat corpus,ita quòd uidetur patienti quòd ſuffocetur. Et ſi adueniat pueris lactentibus,frequenter ſuffocantur,quia tantam corruptionem ſuſtinere non poſſunt, & eſt opinio theologorum. Vulgares autem dicũt,quòd eſt aliqua uetula calcans & comprimens corpora, & hoc nihil eſt.Medici autem melius opinantur.

Cauſa duplex. Incubus autẽ prouenit ex cauſa intrinſeca, & ex cauſa extrinſeca. Si extrinſeca,ut quando dormit, uenit ſubito frigiditas, caput comprimens & oppilans, aut quando aliquis dormit ſupra nimiam repletionem cibi & potus. Cauſa intrinſeca eſt uapor corruptus,ab humoribus reſolutus,oppilans

lans & grauans cerebrum & cor, ita quòd ſpiritus non poſ-
ſint plenariè ſe diffundere ad totũ corpus, & ita quia primo
deficiunt in extremis, ideo uidetur patienti, quòd illud phan
taſma incipiat aſcẽdere à pedibus, & deinde paulatinè occu
pat totum corpus, ſecũdum quòd uapores plus aggrauãt, &
ideo loquitur mugiendo, petens auxilium ſi poſſet loqui, &
eſt totus perterritus, propter ſarcinæ aggrauationem, id eſt,
fumũ corruptum oppilantem & obnubilantem ſpiritum: qui
fumus aliquando prouenit ex ſanguine, aliquãdo à cholera
groſſa, aliquando à phlegmate, aliquando à melancholia.

Signa. Paſſionis ſigna diſcernuntur per indicia patientis. Signa
autem humorum frequenter dicta ſunt.

Prognoſtic. Cuicunque frequenter iſta eueniunt, niſi mundificetur, a-
liquod iſtorum neceſſario incurret, aut apoplexiam, aut epi-
lepſiam, apoſtema, paralyſim, ſpaſmum, aut mortem ſubita-
neam, & repentinam. Et ſi iſta ueniunt in uigiliis, tanto dete
rius eſt: & ſi poſt excitationẽ, ſudore ſudent frigido, & ſi ſint
cum tremore cordis, peſſimum eſt.

In primis iſte, cui conſueuit euenire, habeat ſocium dile-
ctum, qui ſtatim cum audit ipſum ſic uociferantem, & quaſi
lamentantem, quòd excitet eum, & quòd fricet pedes & ma
nus, & caput multũ fortiter, & aſpergat faciẽ eius cum aqua
roſ. & quòd procuret uomitũ, & quòd det ſibi dianthos cum
muſco, aut diambram, & in tali caſu bene poteſt dici,

Semper habere Piladem aliquem qui curet Oreſtem.

Si autem fuerit ex nimia capitis frigiditate, inungatur ca-
put cum oleo laurino, coſtino, rutaceo, & ſimilibus.

Et ſi eſt ex nimia repletione ſtomachi, fiat uomitus, & fiãt
clyſteria, & abſtinentia: & ſi ex ſanguine, fiat phlebotomia: &
ſi ex aliis humoribus, purgetur ſecundum exigentiam humo
ris, & ſemper addatur hieralogodion, aut hiera Ruffi.

Diæta. Diæta ſit ſubtilis, uiuat in gaudio & lætitia, & euitet o-
mnem triſtitiã, & utãtur medicinis cordialibus & electuariis,
ſicut eſt diacameron, diarodon Iulii, & ita de aliis. Vel purge
tur cum euphorbio, & pulpa colocynthidis paratis, & repreſ
ſis ſicut oportet.

De epilepſia. CAP. XXV.

Epilepſia propriè dicitur Latinè morbus comitialis.

EPilepſia eſt morbus cerebri, auferens ſenſum, motum &
erectionem toti corpori, cum perturbatione motus ma

xima

xima, propter oppilationem factam in uentriculis cerebri non principalibus.

Causa. Causa huius passionis, est humor aut uẽtositas grossa, oppilans uentriculos cerebri nõ principales, impediens transitum spirituum ad membra, & ideo cogitur subito cadere ad terram, & penitus nihil sentit, nec aliquo modo potest stare rectus, sed necessario decumbit, nisi epilepsia esset modica ualde, sicut dicetur. Motus autem pedum & manuum est agitatiuus, inordinatus, & motus anhelitus similiter, & ideo ꝑpter malitiam & inordinationẽ motus anhelitus, semper est spuma in ore. Nunc autem si uentriculi principales & magni, qui sunt in cerebro essent oppilati, tunc esset apoplexia, quia eadem est materia utrobique, & in eadem parte, nisi quia in apoplexia oppilãtur meatus magni & principales, hic autem parui: & ideo paroxysmus epilepsię est breuis & nõ mortalis de se: paroxysm⁹ autẽ apoplexiæ est cõtinuus usq; ad mortẽ, quę uenit in prima periodo, & si cõtingat quòd euadat, infra quatuor dies liberabitur, sed pertrãsit in paralysim. Cum igitur materia epilepsiæ sit in meatibus cerebri non principalibus, & uicinetur materia capitibus neruorum, tunc illa materia profundatur in neruo, & neruus distenditur secũdum latum, & curtatur secundũ longum, & ita epilepsia est spasmus uel cum spasmo repletionali totius corporis. Curtãtur enim nerui, & cõtrahuntur uersus originem, ut melius possint expellere nociua, secundũ quod dicit Auic. Attamen aliquãdo materia est ita subtilis, quòd spasmus non multum apparet. Ista igitur oppilatio fit ex phlegmate, & hoc utplurimum, & postea fit ex melãcholia, & postea de sanguine, licet rarò fiat de puro sanguine, & postea min⁹ fit de chol. quàm de aliquo humore: fit enim de uentositate grossa, & uaporibus ab humoribus resolutis, semper tamen materia est uenenosa, fœtida, horribilis. Causæ autẽ adiuuantes sunt uentus meridionalis & septentrionalis, quando uenit post meridionalem, & omne illud quod uelociter, & subito calefacit caput, sicut est longa mora in Sole, aut in balneis, aut iuxta ignẽ, aut frigiditas nimia, aut multitudo cibi & potus, crapula, ebrietas, multitudo ciborum fumosorũ, sicut sunt allia, & cæpæ, & similia, & uniuersaliter malitia regiminis, quoniã ista ægritudo non aduenit, nisi ex malo regimine, & ex mala diæta, sicut scribit Gale. supra illum aphorismũ, Epilepticorum iuuenibus, &c.

Epilepsia proxima est apoplexiæ.

Gal. asserit talẽ materiã cõfertim collectã esse in meatibus cerebri, etiam præcipuis.

Mor

Morbus igitur tam horribilis nō poteſt prouenire niſi ex inordinatiſſima diæta, aut fortè in illis qui habēt caput debile: aut hoc eſt à prima generatione, quoniā in talib⁹ modica inordinatio ſufficit. In aliis autē oportet quòd ſit multa ualde.

Epilepſia igitur aut prouenit à cauſa priuata, aut ab antecedente & remota: hoc eſt dictum, quoniam aliquando prouenit à cerebro, & aliquando ab aliis partibus: quoniam fumus malitioſus, uenenoſus, aliquādo aſcendit à pulmone ad caput oppilās meatus, & ita inducit paroxyſmum epilepſiæ: & aliquando prouenit à ſtomacho, aliquando ab hepate, à ſplene, renibus, ab inteſtinis, à ueſica, à pedibus, manibus, & pollice.

Epilepſia multis de cauſis fit.

Epilepſia enim aliquando ſeruat periodos, & aliquando non, ita quòd aliquando ſequitur motū Solis, & uenit ſemel de anno in annū. Aliquando autem ſequitur motum Lunæ, ita ꝙ aliquando prouenit in prima quadra, quæ eſt multū humida, & ſecūda quæ eſt multum humidior, & ſi non ſecūdum rem, tamen apparenter, & ſecundū ratificationē. Aliquando uenit in aliis duabus quæ ſunt poſt plenilunium, & tūc ſignificatur materia frigidior. Aliquando tranſeunt duæ lunationes uel tres, uel plures. Aliquando uenit propter uitia matricis, & corruptionem ſpermatis, & ſanguinis menſtrui.

Et fortè iſta cura non eſt rectificabilis. Aliquando uenit poſt uterū. Aliquādo paroxyſmus eſt fortis ualde, & longus, & aliquando breuis. Et uidi frequenter quòd erat ita breuis, quòd non oportebat, niſi quòd appodiaret ſe ad parietē uel ad aliquod tale, & quòd fricaret faciem, & ceſſabat. Aliquando autem nō indigebat appodiatione, ſed ueniebat ſibi perturbatio in capite, & caligo in oculis, & ipſe præſentiens dicebat Aue maria, & antequam compleuiſſet, tranſiuerat paroxyſmus, & expuebat ſemel, & totum tranſibat, & ueniebat frequenter in die.

Et aliqui ſunt, qui poſt paroxyſmum penitus non recordantur de caſu, nec de afflictione, & aliqui ſunt qui recordantur & uerecundantur. Et aliqui ſunt, qui defœdant ſe in paroxyſmo, aliqui euomūt, aliqui aſſellant, & aliqui polluūt ſe. Et iſta omnia proueniunt ſecundū diuerſitatē materiæ in quantitate, qualitate & ſitu particulæ patientis. Et aliquando uenit epilepſia propter uermes, & aliquando eſt morbus compoſitus, quia componitur cum ſyncopi, ſicut in uiduis, & in

uiris

uiris continentibus: quoniam uapor ſeminis corrupti, iam tranſacti in naturã ueneni, uadit ad cor, & inducit ſyncopim: tranſit ad caput, & inducit epilepſiam: & prouenit etiã propter aſpectum terribilem, ſicut eſt aſpectus fulguris, aut ſonus maximus, ſicut eſt tonitruum, aut tympani magni, & ſimilium. Et prouenit etiam propter ea quæ inducunt epilepſiam à tota ſpecie, & huiuſmodi ſunt multa, ſicut ſi ſcorietur capra, & immediatè aliquis nudus induat illam pellem, epilepticus efficietur: & ſi ſuffumigetur cum unguibus eius, ſimiliter. Idem eſt de galbano, & idem de myrrha, & idẽ de apio. Frequenter autem uenit epilepſia pueris, aut propter inordinationem nutricis, aut quando potant uinũ infantes, & ſunt in crapula, & aliquando uenit propter reptilia uenenoſa.

Quæ à tota ſubſtantia epilepſiam inducunt.

Signa.

Signorum quædam ſunt, quæ ſignificant epilepſiam, & quædam ſunt, quæ ſignificant particulam patientem. Ea autem quæ prædicunt epilepſiam futuram, ſunt citrinitas linguæ, uergens ad albedinem, & cum hoc etiam uiriditas uenarum, quæ ſunt ſub lingua, & ſcotomia, uertigo, incubus, prędicant epilepſiam futuram. Idem faciũt ſomnia grauia, profunda, cum falſis phantaſmatibus timoroſis. Signa autem humoris peccantis, quædam ſumũtur à paroxyſmo, & quædam antè, & quædam póſt. In paroxyſmo ſic, quando ſpuma eſt multa, groſſa, uiſcoſa, alba, & paroxyſmus eſt prolixus cũ agitatione multa, tunc ſignificat quòd ægritudo eſt de phlegmate, & poſt paroxyſmum debemus cõſiderare, ſi eſt phlegmaticus, ſi uixit in otio, ſi multiplicauit regimen phlegmatis generatiuum, ſi eſt repletæ habitudinis. Si urina eſt remiſſa, & ſpiſſa, cum quadam reſidentia, ad modum uitri liquefacti, & iſta adſunt, & alia conſimilia, diſcurrendo partes naturales & non naturales: tunc certi eſſe poſſumus, quòd materia cauſans epilepſiam eſt phlegmatica, & ſi omnia ſunt remiſſa, quòd eſt de phlegmate ſalſo. Si autem in paroxyſmo ſpuma uergat ad croceitatem, & facies eſt rubea, & poſt paroxyſmum apparent ſigna ſanguinis, rubedo uenarum quæ ſunt in oculis, & quòd ipſe eſt ſanguineus, & quòd præceſſit regimen ſanguinis multiplicatiuum, etiam cum hoc urina uergit ad ruborem, & quòd tempus eſt uernale, tunc uidetur quòd materia eſt ſanguinea.

Quæ epilepſiã denuntiant.

Epilepſiæ indicia ab humore peccante.

Si autem paroxyſmus eſt breuis, leuis, & ſpuma uergit ad citrinitatem, & facies ſimiliter etiam poſt paroxyſmum apparet,

paret, eſt cholericus, & calidæ complexionis, iraſcibilis quaſi amens & furioſus, & tempus eſt æſtas, & multiplicauit regimen generatiuum choleræ: & ſi urina uergat ad citrinitatē, & tenuitatem, tunc ſignificat quòd eſt ex chol. Si autem in paroxyſmo ſpuma fuerit modica, liuens, & facies uergat ad liuorem & nigredinem, & humiditates ſunt paucæ in oculis & in aliis partibus, & poſt paroxyſmum apparet quòd ſit melancholicus, timidus, & cum quadam deſipientia, tempus autumnale, & quia præceſſit diæta multiplicatiua melācholiæ, & quia urina eſt remiſſa & tenuis, tūc uidetur de melancholia. Et ſi iſta melancholia ſit cauſata ex aduſtione ſanguinis, tunc poſt paroxyſmum paſſio eſt cum riſu quodam, qui aſſimilatur ſtoliditati infantili. Et ſi fuerit ex cholera, aſſimilatur maniæ lupinæ: & ſi ex phlegmate ſalſo, eſt cum quadam quiete: & ſi melancholia aduratur, eſt cum triſtitia, & ſolicitudine, & aſpectu terribili.

Signa autem particulæ patiētis ſunt iſta: quoniam ſi prouenit ex cerebro, paroxyſmus aduenieſ non præſentitur, & ſemper eſt cum dolore, capitis grauitate & cum quadam ſenſuum perturbatione. Si autem fuerit propter alia membra, tūc præſentitur paroxyſmus, in tantum etiam quòd aliquādo abſcondūt ſe, & dolor pręceſſit in loco ubi eſt minera huius materiæ ueneноſæ. Et ſi à ſtomacho, eſt cū nauſea & dolore ſtomachi: & ſi à mirach, cum uētoſitate: & ſi ab hepate, cum grauedine in parte dextra uerſus hypochondriū, & ita de ſplene in parte ſiniſtra. Si materia eſt in renibus, polluit ſe in paroxyſmo: & ſi in ueſica, commingit ſe: & ſi in inteſtinis, defœdat ſe totum in paroxyſmo: & ſi ex matrice, menſtrua ſunt retenta: & ſi ex corruptione ſeminis, tunc uidua & continens quæ nō erat antè, ſimiliter maſculus eſt modo continēs & antè nō erat. Et ſi in pollice, uel ſpatulis, uel pedibus, & ita de aliis, diſcernitur per dolorem & grauedinē in loco.

Prognoſtica.

Si mulieri prægnāti uenerit epilepſia, fœtu euacuato, ſoluitur. Si autem paroxyſmus fuerit leuis & breuis, & poſt paroxyſmum recordatur & uerecūdatur, ſignum eſt quòd curari poteſt. Si autem in capite uenerit morphea alba, ſignum eſt curationis. Si autem paroxyſmus fuerit longus, grauis, & non recordatur nec uerecundatur, ſignum eſt difficilis curationis, aut forte impoſſibilis.

Si autem traxerit infans aliquid de epilepſia ab utero, &

 pòſt

pòst euomuerit & se purgauerit, & superfluitates multas aquosás expellit, signum est liberationis: & si non, non.

Quando aliquis est generatus in tempore mēstruorum, aut ex immundis spermatibus, aut parentes sunt epileptici, deinde genitus incurrat epilepsiam, talis non uidetur curabilis: quia postquā est ab utero & ex ita malis causis, iam mala cōplexio est æquata. Si in quarto septenario aliquis habeat epilepsiam ex causa priuata cerebri, & cōtinuauerit per ætates præcedentes, nunquam curabitur, quia ætates quæ consequuntur, sunt frigidæ, & ægritudo uidetur habituata.

Si dubitas utrum aliquis sit curatus ab epilepsia uel non, suffumiga ipsum cum cornibus caprarum, & si non cadat, curatus est: si autem cadat, non est curatus. Si paroxysmus epilepsiæ frequenter euenerit, & potissimè in sene, periculum mortis est.

Historia. Tamen dico uobis de epilepsia, quòd ego habui in cura multos iuuenes, senes, pauperes, diuites, uiros, & mulieres, & fere de omni specie epilepsię, & tamē nec per me, nec per alium uidi aliquem curatum, nisi esset puer, aut quòd prouenisset ex malo regimine, & quòd non multum durasset, tamen fui diligentissimus in omnibus, & patientes obediētes, ego nescio, tamen Deus scit. Et hic dico propter hoc, quòd cū patientes uenerint ad uos, nolite dehonestare uosipsos cum uanis & falsis promissionibus in curatione epilepsiæ, quia fere omnis epilepsia cum magna difficultate eradicatur, dato quòd eradicari possit.

Curatio. Cū aliquis est in paroxysmo, si aliquis ponat os supra aurē patiētis, & dicat ter istos 3. uersus, procul dubio statim surgit:

Superstitiosa.

Gaspar fert myrrham, thus Melchior, Balthasar aurum:
Hæc tria qui secum portabit nomina regum,
Soluitur à morbo Christi pietate caduco.

Quòd autē his dictis rectè in foramine auris uerū est, probatum est frequenter quòd statim surgit. Et dicitur etiam si scribantur, & portentur ad collum, quòd perfectè curantur.

Dicitur etiā quòd si pater & mater, uel patiens uel amici ieiunauerint tribus diebus, & postea uadant ad ecclesiā & audiāt missam, & postea sacerdos dicat supra caput, euangeliū quod dicitur in ieiuniis quatuor tēporum, in uindemiis post festum sanctæ crucis, ubi dicitur: Erat spumans & stridens, & hoc etiā genus dæmonii nō eiicitur, nisi cum ieiunio & oratione *Marci 9.*

tione

tione,&c. Et postea quòd ille sacerdos postquã deuotè & p intentioné legerit supra caput euãgeliũ,scribat, & quòd portetur ad collũ,curat perfectè proculdubio. Multa etiã sunt quæ curant epilepsiã. Vnum est uiscus quercinus,si portetur ad collũ,aut quocunq; modo sumatur: peonia romana idẽ facit: ruta freq̃ueter & quasi continuè odorata multum ualet:gummi rutæ agrestis, si componatur cum farina hordei & aceto,& odoretur frequenter & quasi continuè, multum ualet. Corrigia facta de pelle lupi si portetur iuxta carnem, aut quòd fiat sertum in capite, multum ualet. Si sanguis mustellæ misceatur cum urina,multũ ualet,& caro eius si comedatur. Idem facit pyrethrum temperatũ in melle, comestum uel portatũ ad collum. Si cuculus ponatur in olla in furno, & quòd olla cooperiatur & lutetur,& quòd stet ibi tãto tẽpore,quòd possit pulucrizari,non tamen aduratur,& quòd pulucrizetur,& puluis epileptico exhibeatur,curat. Coagulum leporis multum ualet. Pyrethrum conditum sicut zinziber ualet: scindatur igitur pyrethrũ in parua frusta ad modũ fabæ uel mediæ fabæ, & humectetur in aqua multis diebus,sicut fit de zinzibere cõdito,& postea cõficiatur cũ zuc. & utatur eo,quia multum est utile. Cùm igitur aliquis est in paroxysmo,fricẽtur extrema fortiter,& ponatur lignum uel aliquod simile inter dentes, & propter anhelitũ,& quòd nõ destruantur dentes, & ut possit fricari lingua cum theriaca, aut mithridato,aut cũ succo rutæ: & succus rutæ proiiciatur inter nares,& post paroxysmũ euomat: fricetur caput & totum corpus fricatione quæ tendat uersus inferiora: quiescat & postea comedat parum, & cibaria sint facilis digestionis, sicut sunt perdices & gallinæ. Vlterius aũt materia est digerẽda & euacuãda secundũ conditioné materiæ peccãtis & particulæ patiẽtis. Incipiamus igitur à pueris. Cũ igitur pueris, & infantibus eueniat frequẽtius ꝓpter crapulã, & uini potationé,& ꝓpter corruptioné aëris, & malũ regimẽ nutricis: ideo in primis rectificet᷑ regimẽ nutricis,& utatur diæta subtili & tẽperata,& uitet omnino coitũ, & puer abstineat à uino omnino,si possibile est: uitetur igitur omnis crapula. De uino autẽ dicit Gal. quoniã sicut uinũ est iuuamẽtũ senibus, ita pueris inimicatur. odoret hyssopũ, quoniã ruta est nimis calida,& competit prouectis magis. Si autem fuerit adultæ ætatis, in quo possint medicamina securè applicari, tunc si

Quæ à proprietate occulta epilepsiã curant.

causa est sanguinea, aut si corpus est plethoricum, quæcunq; causa fuerit, fiat ĩprimis phebotomia de saphena, deinde de cephalica si indiguerit, & de uenis quæ sunt sub lingua, dein de fiant uentosæ inter spatulas, postea fiant cauteria & setones. In causis ergo calidis utatur isto syrupo. ℞. endi. scariol. lactuc. coriandri recentis. ana. ℥. 3. rutæ, fumiter. peoniæ, hyssopi, polii montani, absinthii. ana. ℥. 1. suc. fumiter. lib. ß. seminis rutæ, seminis peoniæ, siseleos, anisi, maratri, quatuor se. frigidorum. ana. ℥. 1. mellis & zucc. ana. quar. 3. fiat syrupus.

Pilulæ solutiuæ.

Deinde purgetur cum isto medicamine. ℞. agarici. ʒ. 3. pulpæ coloc. diagrydii, reubarbari. ana. ʒ. 1. mastic. bdellii, semi. rutæ, siseleos, gariofi. foliorum absinthii, foliorum menthæ. ana ℈. 1. hieræ Ruffi. ʒ. 3. conficiantur cum oxymel. scil. & misceantur, & post 15. dies suæ confectionis detur ℥. ß. & informentur pilulæ, uel plus uel minus secũdum conuenientiam particularium.

Et cum corpus sufficienter purgatum fuerit, fiat stupha, & in stupha ponantur ea quæ in syrupo, præterquam mel & zucc. & fiat ieiuno stomacho, & cõtinuetur nouem diebus, semel in die ante cibum, uel plus si delectetur, & qualibet uice exiens à stupha utatur ista opiata. ℞. theriacæ, rubeæ trochiscatæ, ana ℈. 1. & exhibeatur cũ uino decoctiõis absinthii.

Si autem fuerit materia phlegmatica, quod frequentius accidit, digeratur materia per hũc modum. ℞. radicis ireos, aristol. ro. scillæ, hyssopi, polii montani, uisci quercini, origani, calamenti, utrisque saluiæ, utriusque rutæ. ana ℥. 3. seminis rutæ, siseleos, seminis peoniæ romanæ, anisi, maratri. ana ℥. 2. florum stœchados arabici. ℥. 4. succi absinthii, succi fumiter. ana lib. ß. mellis lib. 1. & ß. fiant syrupi quasi libr. 2. Si autem materia esset contenta in stomacho, addatur mentha: & si in hepate, spica nar. squinantum, calamus aromaticus: & si in matrice, rubea maior, arthemisia & sauina, & ita de aliis: addantur ea quæ habent aspectum & proprietatem ad membrum.

Aduertat nouitius practicus quòd ista dosis est magna, nec eam temere usurpet.

Materia digesta purgetur sic. ℞. agari. turbith, aloës, ana ʒ. 3. euphorbii, pulpæ colo. esulæ. ana ʒ. 1. hierę logodion, ℥. ß. masticis, bdellii, siseleos, semi. rutę, zinzib. foliorum mẽthę, foliorum absinthii, gariofil. spicæ nard. ana ℈. 1. conficiantur cum oxymel. scil. & misceantur, & post 15. dies suæ cõfectionis exhibeantur à ʒ. 3. usque ad 4. uel plus uel minus secundum

dum exigentiam particularium. Dein de ſtuphetur, & in ſtupha ponantur ea quæ in ſyrupo, deinde utatur qualibet uice theriacæ, mithridati. ana ℈.1. & detur ſicut ſuperius per ordinem dictum eſt.

Si autẽ materia fuerit melãcholica, digeratur ſic. ℞. radicis fœniculi, petroſil. bruſci, aſparagi, graminis ariſt. ana ℥.2. hyſſopi, rutæ, peoniæ romanæ, polii montani. ana ℥.1. ſucci bora. ſuc. ſcabioſæ, ſuc. fumi ter. ana lib. ß. ſe. peoniæ, ſe. rutæ, uiſci quercini, epithymi, foliorum ſenæ, polypodii, aniſi, florum ſtœchados arabi. ana ℥.3. mellis ro. lib. 2. fiat ſyrupus.

Materia digeſta purgetur ſic. ℞. agarici, pulpę colocynth. ana ʒ.2. lapidis armenici, nouies abluti. ʒ.3. hieræ Ruffi. ʒ.6. bdellii, maſti. ſemi. rutæ, ſiſeleos, cinamomi, gariofil. foliorũ menthæ, foliorum abſinthii. ana ʒ. ß. conficiantur cum oxymel. ſcil. & poſt 15. dies ſuæ confectionis, dentur ʒ.3. uel plus uel minus, ſecundum conueniẽtiam particularium. Deinde ſtuphetur cum eis quæ ponuntur in ſyrupo, & accipiat theriacam cum aurea Alexandrina, & ſeruetur ordo dictus.

Deinde omnes poſt mundificationem utantur caputpurgiis, ſternutatoriis, fomentationibus, & balneis. Caputpurgia fiant cum ſucco mediani corticis ſambuci, aut cum ſucco maioranæ. Sternutationes cũ caſtoreo, elleboro & pipere. Fomentationes cum anthos & ſtœchados. Et ſi cauſa eſt calida, infrigidetur caput temperatè: ſi frigida, calefiat: & ſi eſt ſicca, humectetur: & ſi eſt humida, deſiccetur. Et iſta omnia fiant per ordinẽ, ter in tẽpore uernali, ſcilicet principio, medio & fine, & ter in autumnali, & ſemel in æſtate, & ſemel in hyeme. Et ſi proueniat à ſplene, curetur ſicut ſplenetica paſſio, & ita de ſtomacho, hepate & de aliis. Et ſi ueniat à pollice, ſtringatur fortiſſimè ante paroxyſmum, & fiãt cauteria, & ita de aliis membris, ſi eſt poſſibile.

Intelligendum, quòd longus uſus mithridati curat omnẽ epilepſiam.

Intelligendum etiam quòd lõgus uſus iſtius cõfectionis curat epilepſiã, & potiſſimè ſi eſt cauſa frigida. ℞. multas ſcillas mũdatas & paratas ſicut oportet, & ponantur in uaſe terreo uitreato, & adiiciatur tãtum de melle quòd ſcillę cooperiãtur, & cooperiatur olla cũ corio groſſo, & ſtet in ſole uerſus meridiẽ in diebus canicularibus, & quotidie agitetur ad modũ cõſeruę ro. per dies 40. & poſtea decoquatur in oxy-

mel.diureti.& exhibeatur ad modum ſyrupi. Hæc confectio prima poteſt dari per ſe, uſque ad ʒ.2. quotidie de mane. Si autẽ nõ poſſemus tanto tempore expectare, cõdiatur ſupra cineres calidos. Item fiant clyſteria cum utraque cẽtaurea.

Item prouocetur uomitus cũ ſemine raphani & oxymel. diuret. Item in cauſa frigida utatur iſto electuario, ſi eſt diues. ℞.diãbræ, diacamerõ, diamargariton. ana ℥.4.miſceantur. Si autem pauper eſt, iſto utatur. ℞.diamenthæ, diatrion pipereon, diacitonitem, ana lib.ß.miſceantur. Si autem cauſa fuerit calida, utatur iſto electuario. ℞.triaſandal. ſucc.roſ. diarhodon abbatis.ana ℥.4.miſceãtur. Item ſi eſt calida, utatur coriandro in ſalſamentis. Et ſi cauſa eſt frigida, utatur iſto puluere. ℞.trium generũ piperis, hyſſopi, menthę deſiccatorum.ana ℥.1.gariofil.cinamomi, cubebarum, nucis muſ. cardamomi, galangæ, zedoariæ, ſeminis rutæ, ſe.peoniæ, ſeſeleos, aniſi, maratri, cymini.ana ß.pulu erizentur & ponantur in ſacculo de aluta, & utatur cũ omni eo quod comedet.

Item ſi cauſa eſt frigida, corpore mundificato, utatur iſta confectione, in qua inueni magnum iuuamentũ ℞. ambræ griſeæ, ſtyracis, calamintæ.ana ℥.1.ladani puriſſimi, maſticis, thuris, gariofil.ligni aloës, ana ℥.ß. muſci. ℈.2. conficiantur cum aqua roſ.optima. Iſta cõfectione utatur tribus modis. Primo quòd fiant pilulæ ad quantitatem ciceris, & quòd de mane tranſglutiat eas integras. Secundo quòd alias tres ponat ſupra prunas, & quòd recipiat fumum. Tertio quòd odoret die ac nocte totam confectionem, uel fiat pomum de iſta confectione, quod teneat in manu.

Si autem cauſa fuerit cal. utatur iſta confectione. ℞.ambræ griſeæ, ſemi.peoniæ, hyſſopi, pyrethri, blatæ byzantiæ, ana ʒ.3.ſandali muſcatellini, coriandri. ana ℥.1. conficiantur cum aqua roſ.& modico ladani, & utatur modo prędicto. Si autem caſus præſentiatur, ligentur extrema ligatione fortiſſima & doloroſa, & fiant fricationes fortes in toto corpore, potiſſimè in extremis, & modus fricandi ſit incipiendo à ſuperioribus, trahendo uerſus inferiora.

Quæ uitanda in epilepſia.

Vitentur omnes cauſæ epilepſiæ quæ dictæ ſunt, & potiſſimè uitet repletionẽ cibi & potus, uitet omnia fumoſa, ſicut ſunt allia, cæpæ, & omnia multum calida, & uitet omnes fructus, niſi fructus ſtypticos, poſt comeſtionem, & parum, uitet omnia legumina q̃ ſunt duræ digeſtionis, uitet ſomnũ diurn

diurnum, & iacere supra dorsum, & capite inclinato, uitet cum erit in arce cacuminum, respicere uersus ima & profunda, uitet sonum magnæ campanæ, & rugitum leonum, & omnia terribilia, & uentum meridionalem, & uitet iram & alia accidentia animæ, sicut est timor & solicitudo: uitet breuiter omnia illa quæ faciunt ad subitam exhalationem spiritus uersus exteriora, aut ad subitam reuersionem uersus interiora.

De aëre. Aër sit mundus, clarus, uergens ad siccitatem, & ideo confert se mutare uersus regiones calidas, & siccas. Sit autē domus, & tota sua habitatio, longè à lacubus & ab aquis immundis, camera sua suffumigetur cum hyssopo, ruta & styrace, calaminta, & omnia foramina sint clausa, & cum tota camera erit repleta illo fumo, aperiatur una de fenestris, & euētetur, & postea intret camerā, & iaceat capite eleuato, & puluinar sit plenū de foliis hyssopi, uitis, & peoniæ romanæ, polii montani: & cum mane surrexerit, & superfluitates expulsæ fuerint, fricetur caput & totum corpus, per modum dictum, & postea pectinetur, & teneat pomum dictum in manu: deinde exercitetur exercitio temperato per loca munda & delectabilia: postea sumat cibum secundum ultimum temperamenti: & cibaria sint pauca numero & quantitate, & non abluat se, nec cum aqua calida, nec cum frigida, ut minus poterit. *Victus ratio.* Panis sit de tritico nato in terra leui & de nouo culta, alta, nō fimata, non paludosa, & panis sit bene coctus, bene fermētatus, & cū temperata quantitate salis, & sit de uno die uel duobus ad plus, omnem alium panem uitet. *Panis.*

Vinum. Vinum sit clarum, mundum, bene maturum, odoriferum: antiquum uitetur propter nimiam caliditatem, & recens propter turbiditatem, & sit in parua quantitate, & cum moderata quantitate aquæ, iuxta naturam sumentium, & uinorum, & regionum, & temporum anni. *Aqua.* Aqua sit fontium, munda, clara, ab omni sapore malo remota, & currat uersus orientem, ita quòd sol de mane percutiat ostium fontis, & currat supra loca munda, & accipiatur aliquantulum longe ab ostio fontis, ut sit mundata ex uirtutibus stellarum. *Carnes.* Carnes sint, quantum erit posſibile, uolatilia omnia usualia, & consueta, præter illa quæ degunt in lacubus & aquis, & si non est posſibile, etiam quadrupedalia, utatur carnibus agni annualis, uituli lactentis, & caprarum, cu-

niculi iuuenis, & capreoli iuuenis, omnes alias carnes uitet.

Pisces. Pisces uitet omnes uniuersaliter, & si esset coactus, utatur piscibus squamosis de aquis mūdis coctis in uino puro cum sale & petroselino.

Oua. Vtatur ouis sorbilibus. Si causa esset cholerica utatur lactucis, spinachiis, coriandro, endi. scariol. & atriplice. Et si causa est frigida, utatur boraginibus, betis, fœniculo, petrosil. asparago. Omnia alia olera uitet.

Legumina. Vitet omnia legumina, præterquā brodium cicerum, uitet omnē caseum præterquam butyrosum & pinguem, & parum post comestionem, uitet omne lac, omnes fructus, nisi styptica, modicū post cibum, ut dictum est.

Coitus. Quibus permissum est, possunt uti coitu secundum temperamentum.

Exercitiū. Vniuersaliter exerceat se de mane ante cibum, & fortiter, sed post cœnam parum.

Somnus. Non dormiat de die, ut dictum est: somnus enim profundus multum nocet & longus: similiter multæ uigiliæ multum nocent.

Balneum. Post corporis mundificationem potest uti balneo, sed parum.

Inanitio & repletio. Sicut nimia repletio est multum nociua, ita nimia inanitio, & potissimè illis, qui habent orificium stomachi multum sensibile: imò fames nimia procurat paroxysmū, quia malis repletur humoribus. Si autem epilepsia uenit propter causas primitiuas, remoueātur. Et si propter fumos resolutos à partibus inferioribus, curentur iuxta conuenientiam partis & humoris peccantis, ita quòd immediatè impediatur fumus, quòd non ascendat quantum erit possibile. Et qui uult se exercere in his quæ dicta sunt, satis erit sibi uia illuminata.

Clarificatio. Si dubitaret aliquis quomodo humores ab inferioribus possunt ascēdere ad caput, cum sint grossi, & ponderosi: Dico quòd Gal. respondet supra illum aphorismum, Non febricitantibus fastidium &c. Et dicit quòd cholera euaporando ascendit usque ad stomachum: ita dico hic, quòd hi euaporando possunt ascendere ad cerebrum, & potissimè illi ex quibus fit epilepsia, cum sint uenenosi, horribiles & fœtidi·

Vt sunt oues. sicut patet in animalibus patientibus morbum caducum, cum anatomizantur, in quibus inuenitur aquositas horribilis, fœtida: & quia talia petunt membra nobilia, ideo si irent ad cor, causarent syncopim, & si ad cerebrum, epilepsiam: potissimè quia humores euaporati in cerebro condensantur, & postea condensati cadunt inferius, & ita oppilant, & impediunt transitum spirituum: iste est igitur modus &c.

Secundo posset aliquis dubitare, quare in epilepsia non est paroxysmus cõtinuus, cum est de causa priuata, quoniam dolor est continuus, cùm materia in cerebro continetur. Dico quòd modica materia sufficit ad causandum dolorem, uel etiam modica dyscrasia, sed ad causandum epilepsiam oportet quòd sit multa. Et ideo licet contineatur in cerebro, non tamen est tanta, quòd posit facere continuum paroxysmum, & si faceret, non esset epilepsia, sed apoplexia.

Quæstio.

Tertio notandum, quoniam licet uinum sit fortissimus penetrator, nihilominus tamen potest competere in epilepsia in illis qui habent stomachum frigidum, dum tamen exhibeatur in parua quantitate & temperata qualitate. In aliis autem non detur nisi in declinatione corpore mundificato, cum conuertat materiam in uaporem. Quarto intelligendum ꝙ paroxysmus epilepsiæ, qui frequẽter accidit, & parũ durat, signat morbum de facili curandum: quanto autem tardius uenit & longius durat, tanto tardius curatur. Quinto intelligendum, quòd si materia contineatur in stomacho, paroxysmus erit cum nausea & uomitu, & si in intestinis, egestiones in paroxysmo uenient insensibiliter: & si in uesica, mingit: & si in renibus, pollutio, sicut dictum est superius. Sexto notãdum, quòd luna habet quatuor quadras: prima est calida & humida, quæ asimilatur ueri: secunda calida & sicca, quæ asimilatur æstati: tertia frigida & sicca, quæ asimilatur autumno: quarta frigida & humida, quæ asimilatur hyemi. Si autem diceretur, quòd secunda quadra non erit sicca, sed humida, quia crescente luna crescit omne humidum, sicut patet in conchilibus: Dico quòd duplex est augmentum: quoddam uerum, & hoc est in prima quadra: & quoddam phantasticum siue apparens, & hoc est in secũda, pro tanto, quia humidum rarificatum occupat maiorem locum, & ita omne humidum crescit crescente luna uel existenter uel apparenter.

Vinũ utrũ conueniat, quibus & quando.

De *apoplexia*. CAP. XXVI.

APoplexia est pasio cerebri, auferens sensum & motum toti corpori repente & subito, magna uoce præcedente, propter oppilationem in meatibus & in uentriculis cerebri, tam in principalibus quàm non principalibus.

Causa huius pasionis est aut exterior aut interior. Exterior, sicut est casus & percusio, obuiatio uehemens, &

& repentina frigiditas adueniés capiti, aut ex hyeme & similibus, aut illis qui æstate capite discooperto intrant templa profunda, marmorea. Si abintus, hoc est aut propter apostema & feb. aut propter sanguinis exuberantiam, replentem uentriculos & meatus, aut arterias, aut fit hic propter humorem phlegmaticum, aut propter utrunque, aut propter choleram grossam. Sed hoc rarò accidit, & si accidat, tanto deterius est, quia contra conueniétiam particularium est. Causa autem antecedens sunt crapula & repletio nimia cibi & potus, otium & uitæ tranquillitas, & dimisio phlebotomiæ solitæ, & retétio superfluitatum præter solitum, & nimius usus phlebotomiæ in iuuentute, & adiuuant ad hoc pluuiæ multæ tempore hyemali, ætas senectutis, cibus humidus, dimissio exercitii soliti, repletio nimia præter solitum, & ita de aliis conformibus. Intelligendum quòd apoplexia habet tres species, quæ distinguuntur à parte materiæ & ex parte afflictionis. Ex parte materiæ, quoniam quando uentriculi replentur omnes, tam principales quàm non principales & meatus omnino & uniuersaliter, tunc est maior, & quando replentur sed cum quadam raritate, tantum est media. Sed si repletio fiat quasi usque ad medium, tunc est minor.

Causa antecedens.

Ex parte accidentium distinguitur, quoniam quando suspirat cum magna difficultate, & spuma est in ore, & uox est sicut strangulatorum, & inordinatio anhelitus est magna ualde, tunc est maior species, tamen si esset sine omni anhelitu, uoce, spuma, motu & sensu, bene esset tunc deterius. In secunda autem specie est suspirium, sed non est inordinatio, nec spuma, nec uox strangulatorum.

Apoplexia symptomata.

Quando tu es uocatus ad patienté, & uides eum sine sensu & motu, & sicut dormientem somno graui & profundo, sicut est somnus qui uocatur subeth, & stertit, tūc uoca eum proprio nomine & alta uoce, & trahe eū per capillos, & cōduplica digitos, & stringe fortiter, & punge eum cū acu aut stylo, tunc si nullo modo respondet, apopleticus est, potissimè si subito uocetur & cū alta uoce. Aliquando tamé est magnum dubium, utrum sit uiuus uel mortuus propter priuationem sensus, motus, anhelitus, & pulsus etiā, tūc claudantur omnia foramina domus, & flosculum lanæ minutissimè carpinatum ori eius apponatur, & si mouentur pili lanę, procul dubio adhuc uiuit: & si nullo modo moueātur, mortuus est. Vel

Signa.

est. Vel si accipiatur scyph⁹ plenus aquæ,& ponatur supra pectus, & tunc præcipiatur omnibus de domo,quòd sedeāt,& quiescant: si domus est in solario , & permittatur etiam aqua uasis quiescere,tunc respiciamus aquam uasis diligēter, & si nullo modo moueatur, proculdubio mortuus est, si autem moueatur,adhuc uiuit. Intelligendū igitur,quòd apoplexia licet conueniat cum epilepsia,& in materia & in situ,differūt tamen: quoniam epilepsia est cum periodis, apoplexia autē nunquam,quoniam aut interficiet,aut in paralysim terminabitur. Materia enim apoplexiæ est ita grossa, frigida, multa & compacta, quòd perfectam crisim terminare non potest, sed cum curatur,in paralysim terminatur: quoniam apoplexia cum dispergitur per neruos,causat paralysim,sicut materia paralysis cum coadunatur, causat apoplexiam,& ita paralysis terminatur in apoplexiam,& apoplexia in paralysim.

Primum sciendū est,quòd apoplexia differt à somno graui,& profundo,qui appellatur subeth, & differt à lethargia, & à syncopi cordis. A somno,& lethargia differt,quia ista ueniunt paulatinè,sed apoplexia subito, & cum hoc in apoplexia nulla est excitatio, nec responsio, sed in aliis est saltem cum uiolentia. Differt etiam à syncopi cordis, quoniam in apoplexia facies assimilatur faciei uiuorum, sed in syncopi assimilatur faciei mortuorum. Syncopis autem stomachi,& matricis sunt periodales,sed cum uenit à cerebro,non. Cognoscitur autem materia peccans,quia si est sanguis,tota facies est rubea: & si phlegma,est facies subalbida cum humiditate multa:& si est ex causis compositis,signa erunt composita:& si esset ex sanguine iniecto ex melancholia,tunc facies uergit ad liuorē & uirorem:& si est ex chol.uergit ad citrinitatem cum humiditate pauca: & si est ex apostemate, est semper cum febre:& ista est pessima inter omnes: & si est ex causis primitiuis,cognoscitur ex illis.

Prognostica.

Aphor. 42. lib. 2.

Hippocrates docet prognosticare. Apoplexiam fortem curare est impossibile,debilem uero non facile.Prima igitur, & secunda species non curantur manu humana,sed tertia curari potest cum magna diligentia.Hipp.enim intendit,quòd si aliquis sanus amittit subito sensum, motum & uocē,quòd infra septem dies morietur,nisi febris acceperit eum. Dicit enim quòd si inebriatus repēte sine uoce fiat,spasmo innato moritur,nisi feb.superuenerit,aut fuerit solutus hora qua crapulæ

pulæ soluuntur. Et dicit Aui. quòd aliquis aliquãdo penitus est sine sensu, motu & anhelitu, & est sicut mortuus, nisi quòd aliquo modo sopito habet aliqualiter pulsum: & ait quòd talis mortuus reuiuiscit uel reuiuiscere potest, quia calor innatus est ita debilis abint⁹, ꝙ nullo aëre exteriori indiget, & debet stare per 72. horas antequã sepeliatur, sed pauci aut nulli habent amicos, & ideo multi ualde sepeliũtur uiui.

Historia. Postquam igitur Hip. & Aui. prognosticauerunt, dico ego ꝙ uidi multos apopleticos, & in ueritate nunquam uidi aliquem euadere: à morte igitur subitanea libera nos domine.

Si causa est sanguinea, in primis fiat phlebotomia de unaquaque cephalica: & si est causa phlegmatica cum corpus sit utplurimum plethoricum, adhuc fiat phlebotomia de unaquaque cephalica, dum tamẽ uirtus possit tolerare. Secũdo fiat clystere cũ stœchados & aliis cõmunibus, & resoluatur ibi hiera pi. aut hiera Ruffi, aut hiera logodiõ. Deinde fiant fricationes extremitatũ fortissimæ cũ sale & aceto tepidis.

Deinde fiant sternutationes, ℞. ellebori al. piperis, castorei. ana. ʒ. 1. fiat puluis, & aliqua pars per calamum insuffletur in nares, & si sternutauerit, bonum est. Postea suffumigetur cum alipta muscata.

Deinde fomentetur caput cum decoctione istarum herbarum. ℞. utriusque saluiæ, utriusque calamenti, utriusque menthæ, utriusque rutæ, ana. fasciculos 2. conquassentur & bulliant in uino albo, & fomẽtetur caput ex alto. & deinde caput cum pannis calidis exiccetur, & tondeantur capilli, & caput abluatur cum uino decoctionis rutæ.

Deinde inũgatur sic. ℞. euphorbii, pyrethri, baccarum lauri, costi, rutæ agrestis & domesticæ. ana. ʒ. 2. bulliant in oleo muccellino, & cum illo oleo multum calido inũgatur caput.

Deinde fiat tale medicamen. ℞. euphorbii, pyrethri, castorei, galbani, serapini, opopana. trium generũ piperis, sulphuris uiui, sinapis, axungiæ leonis. ana. ʒ. 1. conficiatur quædam massa, & totum figuretur in aluta ad modũ capellinæ, ut superficies concaua comprehendat totum caput, & emplastrũ in superficie cõcaua extẽdatur, & calidum capiti applicetur.

Et si ex his non curetur, nec excitetur, habeatur capellina ferrea, calefiat & capiti applicetur, & sit intantum calida, ut quasi adurat capillos, & antequam infrigidetur, alia capiti apponatur, & ista omnia per ordinẽ sine intermissione intã-

tum

tum continuentur, donec reuixerit, aut saltem mortuus fuerit, ut non possit dici, quòd ex defectu medicaminũ deficiat. Quandoq;, dicit Auicẽ. contingit quòd feb. sine apostemate terminatur per apoplexiam, & potest terminari ad bonum, tamen stat sicut mortuus quasi omnino, & postea reuiuiscit, & ideo nullus talium debet sepeliri, donec transiuerint tres dies naturales completi, & est spatium 72. horarum. Si autem per Dei gratiam conualuerit, fiat quòd euomat, & detur cibus subtilior in minori quantitate, quàm in epilepsia, & detur etiam oxymel diur. oxymel scil. & purgetur cum hiera Ruffi, cum hieralogodion, & fiant omnia per ordinem quæ dicta sunt in epilepsia, quoniam sicut conueniunt in causis, ita in curatione, non oportet igitur hic repetere.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd anhelitus omnino existenter & apparenter in apoplexia deficere non potest: sic enim fieret subito mors, sicut in suffocatis, & strangulatis, sed est ibi aliquo modo confuso & inordinato. Aliquando tamen potest esse anhelitus ita debilis, quòd non apparet nobis, potissimè in illis qui habent cor frigidum. Nunc autem anhelitus in apoplexia non est propter uirtutem animatam, sed propter naturalem mouentem ex desiderio, secundum Gale. Et si diceres, etiam uirtus naturalis non mouet: dico quòd non mouet in tempore sanitatis, sed in tempore magnæ necessitatis sicut hic.

Secundo notandum, quòd apoplexia utplurimum est incurabilis, & hoc est propter nobilitatem membri, & multitudinem materiæ, quia membrum nobile non potest pati longitudinem morbi, & molestationem accidentium. Si autem curetur, licet non perfectè, hoc nõ potest fieri perfectè propter multitudinem, grossitiem & uiscositatem materiæ, sed natura uigorata mittit ad loca proxima, & quia ibidẽ oriuntur nerui, ideo infunditur in neruis, & ita causatur paralysis, ut dictum est.

Tertio notandum, quòd frequentius accidit paralysis in parte dextra, quia pars est rarior, & meatus magis aperti, aliquando tamẽ fit in parte sinistra propter debilitatem loci, & ita plus generatur in parte ad quam materia magis declinat.

Vltimo notandum, quòd in apopletico & in epileptico pila, uel lignũ, uel aliud tale debet poni inter dentes cum uiolentia, & ratione anhelitus, ut dentes non destruantur.

De paralysi. CAP. XXVII.

PAralysis est neruorum mollificatio cum ablatione sensus & motus.

Causa. Quædam sunt causæ extrinsecę, sicut est casus & percussio, neruorum nimia attritio, ruptura, incisio per transuersum, dislocatio, ira & timor, nimia frigiditas comprimens & claudens, aut nimia caliditas exhalans, cõstrictio, ligatura & similia. Si ab intus, tunc sunt omnia illa quæ oppilant, & claudunt capita & originẽ neruorum, ita quòd spiritus ad subiecta penetrare nõ possit. Ista autem sunt multa, sicut est phlegma utplurimùm, & melãcholia minus, & sanguis adhuc minus, & cholera minimè, nisi addita cum alio humore, ut in apostemate & similibus, sicut est crisis. Vnde quatuor sunt morbi, qui possunt in paralysim terminari, sicut est apoplexia, febris chronica, colica, & suffocatio matricis.

Morbi quatuor paralysi uicini.

Paralysis duplex. Intelligendum igitur, quòd duplex est paralysis, quædam uniuersalis, & quædam particularis. Particularis est in pede tantum, aut matrice, aut uesica, aut in intestinis, aut stomacho, lingua, naribus, aut manibus, & ita de aliis. Aut est uniuersalis, & appellatur uniuersalis, quando tenet medietatem corporis secundum longum, ita quòd aliquando est in uno latere, aliquando in ambobus, præterquam in capite, quia si est in capite, tunc est apoplexia.

Differt paralysis à spasmo. Et est intelligendum, quòd differentia est inter spasmum & paralysim, quoniam in paralysi prolongatur membrum, quia infirmum trahit sanum, & cum hoc in paralysi est materia diffusa, & dispersa per membrũ: & tertia differentia, quia plus est ex materia humida, & ita prolongatur neruus secundum longum, & curtatur secũdum latum. Contrarium est in spasmo. Primo quia membrum curtatur secundum longum, & prolongatur secundum latum: in spasmo enim membrum sanum trahit infirmum. Secundo, quia materia est magis coadunata, coarctata & imbibita in foraminibus nerui, & propter hoc dilatatur neruus in latum. Vltima differentia, quia materia spasmi magis trahit ad siccum, grossum, citius terminabile termino proprio.

Paralysis est igitur membri mollificatio & remollitio, ita quòd cum manu tua poteris membrum paralyticum eleuare, & deprimere sicut corrigiam madefactam, in spasmo autem non, cum neruus sit rigidus & contractus.

Pul

Pulsus paralytici est occultus, debilis, frequens, & inordinatus, urina est alba & tenuis: aliquando tamen est multum colorata, propter renes nõ potentes segregare, aut ratione doloris, aut febris, aut alicuius morbi concomitantis. Latus infirmum est ita frigidum, sicut si esset in glacie positum, & sanum sentitur ita calidum, sicut si esset in igne, & oculus aliquando minoratur. Signa autem humoris peccantis sunt, quia si est ex sanguine, pulsus est plenus, & color corporis rubeus, & uenæ repletę, & totum corpus plenum, & signa sanguinis præcesserunt. Si ex phlegmate, erit album humidũ, & signa phlegmatis apparent in toto corpore. Si ex melancholia, erit liuidum: ex cholera autem sola fieri non potest: & si fiat, hoc est per admixtionem cum alio humore, & rarò accidit, & tunc signa sunt composita. Si ex apostemate, est cum febre & duritie, & apparet in loco. Causæ autem primitiuæ ex indiciis cognoscuntur. *Signa.*

Si in puero febricitanti urina appareat uiridis, significat paralysim futuram, aut spasmum. Paralysis in senibus de difficili, aut nunquam curatur. Tremor superueniens paralysi, bonum. Febris superueniens paralysi, bonum. Paralysis si uenerit ex dislocatione, nimia neruorum cõstrictione, aut ruptura, aut incisione per trãsuersum, non recipit curationẽ. *Prognostica.*

Si autem membrum paralyticum minoretur, aut color immutetur ualde malum: & si non, spes est in curatione.

In curatione paralysis debemus aduertere, quòd à principio non detur fortis medicina. Secundo debemus considerare, si est in febr. & sic detur medicina composita ex calidis & frigidis. Tertio debemus considerare, si medicamina calida multum nocent, & si sic, remittantur, & cum chamomilla, & meliloto, anthos & similibus medicentur: quoniam nimis calida dissoluunt materiam, & ita augmẽtant morbum. *Cura.*

Quarto debemus considerare, quòd medicamina apponantur in origine neruorum, quoniam aliter appositio supra particulam patientem, parum ualebit. Quinto debemus cõsiderare effectum medicaminis calidum supra membrum paralyticum: quoniam aliquando nimis calefacit & ulcerat, membrum etiam non sentit, & ideo nescimus utrum iuuet uel noceat, quare frequenter debemus respicere: & si color est rubeus, & caro inflata, & cum comprimitur dealbatur, bonum est: si autem non dealbatur, cum comprimitur,

ſed remanet rubedo, ſignũ eſt quòd nimis caleſit, & cum hoc ſi ulcera appareant, medicamina ſunt mutãda, ut dictum eſt.

In primis igitur diætetur cum aqua hordei & hydromelle, & tenui diæta, non ſolũ uſque ad tres dies, ſed uſque ad 7. uel 12. ſi uirtus tolerare queat. Cibaria igitur ſint uolatilia aſſa, frixa, & condita cum ſpeciebus aromaticis, ab omni uino caueat uſq; ad declinationem morbi, & ſit contentus aqua mellita: aquã etiam nõ potet, & ſi potet, ualde parum. Omnes 6. res nõ naturales debent uergere ad ſiccitatem, ſicut eſt aër, cibus, & potus, ſomnus & uigilia, & ita de aliis. Summè igitur parum potet, & cibaria ſint ſicca. *Ratio uictus.*

Si autem fuerit de ſanguine, fiat phlebotomia, deinde ſumat oxyſacca. oxymel diuret. & purgetur cum cathartico imperiali, & oxylaxatiuo & hierapicra. Deinde inungatur cum oleo laurino, coſtino, chamomillino. Et ſi materia fuerit melancholica, digeratur & expellatur, ſicut decet illam materiam. Et ſi ex apoſtemate, curetur illud, ſicut decet apoſtemata, & ita de cauſis primitiuis. Simplici igitur dyſcraſiæ ſimplex medicamen adhibeatur, & compoſitum compoſitæ.

Sed quia frequentius, & utplurimùm accidit de phlegmate, ideo hanc curam diligẽtius pertractemus. In primis igitur fiat clyſtere. ℞. maluæ, mercurialis, abrotani, utriuſque centaureæ, utriuſque ſtœchados, utriuſque rutæ. ana. M. j. ſucci bletæ lib. ß. fiat decoctio, & in decoctione reſoluantur olei cõmunis ℥. iij. mellis, ſalis, furfuris. ana ℥. j. hieræpi. hierę logodion. an. ℥. j. miſceantur, colentur, & fiat clyſtere uſq; ad libr. ß. Si autem eſſet nimis conſtipatus, poteſt præcedere clyſtere mollificatiuum, & poſtea illud.

Deinde fricentur extrema fortiter, & particula patiens ſuauiter. Deinde digeratur materia cum pipere & aſſa, aut cum pipere & acoro, aut cum pipere & theriaca, aut cum pipere & mithridato, aut cum diatrionpipereon. Et fricetur pars cum radice lilii, & purgetur cum hierapic. & hieralogodio acuatis cum pulpa colocynth. & bdellio. Vel digeratur materia per hunc modum. ℞. radicis fœnic. petroſil. apii, gentianæ, ariſtolo. roſ. capparis, ſcill. acori, pirethri, raphani, lilii. ana ℥. iij. conquaſſentur & temperentur in uino albo, & aceto albo per diem & noctem, & tunc ℞. narciſſi, utriuſque ſaluiæ, utriuſque calamenti, centaureæ minoris, coſti, hyſſopi. ana ℥. ij. aniſi, maratri, carui agreſtis, ſem. rutæ, ſpicæ nard.

ſqui

ſquinanti.ana ℥.1.mellis lib.1.& ß.fiant ſyrupi lib.2. Materia digeſta purgetur ſic. ℞.agarici, turbith, an.℥.2.euphorbii, pul pę colocynt.an.ʒ.1.maſticis, zinziberis, bdellii, ſpicę nar.ſe. rapini, aniſi, caſtorei, cordumen.ſe.rutæ.an.℈.1.hieræ Ruffi, hierę logodion, hieræ pi.ana ʒ.3.miſceantur cum oxymelle ſcill.& fiat maſſa, & cum uti uoluerit, accipiat ʒ.3.aut ℥.ß.aut plus aut minus iuxta cõuenientiam particularium, poſtquã medicina confecta fuerit ad minus per 15.dies, ſi patiens po teſt tantum expectare, aut detur ſupradicta medicina.

Deinde inũgatur cum aliquo ex iſtis oleis, aut ex multis, ſcilicet laurino, coſtino, & cum oleo de nuce romana, acoro, pyrethro, euphorbio, de ſpi.nar.nigella, ruta, ſinapi, mẽtha, aut de cordumeni, hoc eſt carui agre.aut de hyſſopo, & ita de aliis oleis ſubtilibus, calidis, penetratiuis, reſolutiuis & conſumentibus, ſicut eſt etiam oleum de balſamo, & mel anacardinũ, & adeps uulpis, uulturis, & ſimilium calidorum.

Ante tamen iſtas inunctiones, poſt corporis mũdificatio nem bonum eſt uti ſtuphis ſiccis, & in ſtupha ponantur omnia quæ ponuntur in ſyrupo, & poſt exitum qualibet uice quòd exhibeatur theriacæ aureæ alexandrinæ. ana ʒ.ß. & continuetur multis diebus ſtomacho uacuo.

Deinde apponatur iſtud emplaſtrũ, cũ cautela prædicta. ℞.gummi rutæ agre.euphorbii, opop.ſerapini, galba.caſtorei, myrrhæ, aſſæ fœtidæ, bdel. pyre. nucis muſ.nucis romanæ, triũ generũ piperis, anacardi, tapſiæ, nigel.ſinapis, carui agreſt.ſe.rutæ.an.℥.ß.conficiantur cum oxymelle ſcill.& fiat emplaſtrum, & ſupra membrum paralyticum apponatur.

Poſtea poteſt balneari, accipiatur uulpes cũ pelle & toto, decoquatur in aqua cum ruta, & calamento, & caruo agre. & acoro, & balneetur in iſta aqua. Vulgares tamen decipiun tur in iſto balneo, quia faciunt ante corporis mundificationem, & ideo augmentatur morbus. Caputpurgia etiam & uomitus competunt. In declinatione autem detur uinum calidum antiquum, ſed in parua quantitate. Ventoſæ cum ſtricto orificio ſine ſacrificatione frequenter appoſitæ ſupra capita neruorum multum iuuant. Sternutatio facta cum elleboro, multum ualet, & cum medicaminibus reſolutiuis ſemper ſtyptica apponantur. Cum autem fuerit in conualeſcentia, multum confert quòd membrum eleuetur & deprimatur, ut ſuam operationem poſſit exercere.

Clarificatio. Intelligendum, quòd paralysis frequentius aduenit cum particularia cõueniunt, ut quia frigidus de complexione, & senex, & tempus frigidum, & regio frigida, & quia uiuit in otio, & in crapula, & in uino multo, & quia officium suum est frigidum, ut quia piscator, & circa coria & aquas conuersatur, & ita de aliis. Secundo notandum, quòd membrum paralyticum, licet non sentiat nec moueatur, nihilominus nutritur, licet debiliter: & quòd debiliter nutriatur hoc patet, quia continuè maceratur, & arescit: & licet spiritus animalis non possit penetrare, nutrimentum tamen penetrat, quoniam modica nubes impedit radium, sed attractio specifica attrahit etiam quod de difficili est attrahibile, sicut patet in follibus fabrorum, ubi non attrahitur solum aër, sed grauia ut puluis & stramina. Tertio notandum, quòd uinũ non competit in aliqua ægritudine neruosa frigida, nec etiam in passionibus iuncturarum, & quia facit materias crudas penetrare, & quia conuertitur in acetum, nisi in declinatione, corpore mundificato, & quòd administretur sicut oportet.

De spasmo. CAP. XXVIII.

SPasmus est ægritudo neruosa, contrahens neruum ad suam originem cum ablatione motus.

Causa. Quædam enim est causa exterior, & quædam interior.

Exteriores enim causæ sunt multæ, sicut est nimia frigiditas comprimens, aut caliditas dissoluens & ad neruos delegans, aut sicut est punctura nerui cum stylo, aut acu, & similibus, aut punctura scorpionum, aut morsus reptilium, aut labor nimius, aut coitus superfluus, fluxus uentris nimius, & fluxus sanguinis nimius, aut aliqua alia res cogens reuerti membrum ad suam originẽ, sicut est casus, incisio, & ita de aliis. *Causa antecedens.* Si autem causa fuerit interior, tunc etiam sunt multæ, sicut est apostema, ubi materia est coadunata, in uno loco nerui seu originis eius. In aliis autem causis, materia magis comprehendit neruum, & cum hoc etiam uentositas grossa, quæ non habet exitum: aliquando tamen uentositas est ita modica, quòd cito recedit per se, aut cum modica fricatione, & ideo quando uenit in tibia, uulgariter uocatur grapa. Aliquando causa est sanguinea, aliquando melancholica, aliquando phlegmatica, & ista uenit ut plurimum, aliquando febris est in causa, crapula, otium, & somnus nimis profundus, & si qua sunt similia.

Intel

Intelligendũ ꝙ spaſmus quaſdã recipit ſectiones: omnis enim ſpaſmus aut eſt de repletione, aut de inanitione, & ſi q̃ aliæ ſunt cauſæ ad iſtas duas poſſunt reduci. Secunda diuiſio erit talis, ſpaſmus aut eſt uniuerſalis, aut particularis. Vniuerſalis, quãdo eſt in una parte tantũ, ſicut ſi contrahatur membrum anterius, aut tantum poſterius, aut utroq; modo, aut uocãtur propriis nominibus procoſtomus, eupercoſtomus, & tetanus, quaſi totũ tenẽs: quoniam tũc ęqualiter contrahuntur nerui anteriores & poſteriores: & iſte de difficili cognoſcitur, quia remanet figura in diſpoſitione ſua. Hoc intelligo ꝙ ille ſpaſmus non attingat caput, quia tunc eſſet epilepſia, quoniam epilepſia eſt ſpaſmus totius corporis. Sed particularis ut actũ eſt in aliquã parte, faciet tantum, aut in pedibus, aut in manibus, aut ueſica, & ita de aliis. Tertia diuiſio eſt, quoniã ſpaſmus quidã eſt in pueris, & ille de facili uenit & de facili curatur: & quidam uenit in aliis ætatibus à 7. annis ultra, & tunc de difficili uenit, & de difficili recedit.

Aph. 39. parti. 6.

Hic bonus Gordonius propter græcæ linguæ imperitiam nõ potuit enunciare Græca nomina ſpaſmi, quæ ſunt hæc, tetanus, emproſthotonus & opiſthotonus.

Spaſmus quidã antecedit feb. & eſt utplurimum de repletione: & quidã ſequitur feb. & ille utplurimũ eſt de inanitione. Spaſmus quidam eſt cum dolore magno, ſicut ille qui eſt ex repletione: & quidam ubi non eſt tantus dolor, ſicut ille qui eſt ex inanitione, niſi eſſet ratione inordinationis, & ſimiliũ: ſicut eſt in ſpaſmo ſtomachi propter cholerã praſinã: & uermes ſunt etiam aliquando cauſa ſpaſmi & epilepſiæ.

Signa.

Quando enim uides membrum contractum & rigidum, & non poteſt reduci ad diſpoſitionem ſuam naturalem, tũc illud membrũ eſt ſpaſmatum: & ſi ſano ſubito aduenerit, tũc ſignificatur eſſe de repletione, quoniã neruus tunc diminutus eſt ſecundũ longum, & magnificatus ſecũdum latum, ſicut corrigia in hyeme. Si autẽ paulatinè aduenerit, aut poſt febres, labores & inanitiones, tũc talis ſpaſmus eſt de inanitione, ubi eſt curtatio nerui ſecũdum latũ & ſecundũ longũ, ſicut uidemus de corrigiis in æſtate. Et quando ſpaſmus cito reuertitur ad ſuã naturã, non eſt uerè ſpaſmus, ſicut patet in oſcitatione & ſingultu. Pulſus autem ſpaſmatorum eſt debilis, durus, undoſus, inordinatus. Vrina aliquando eſt colorata propter feb. & aliquando remiſſa propter aſcẽſum humiditatum ad caput. Et ſi fuerit ex ſanguine, apparet rubedo in mẽbro, & apparent dominia ſanguinea in toto corpore: ita eſt de melãcholia, & de phlegmate, de quorum ſignis

frequenter dictum est. Causæ autem primitiuæ cognoscuntur indicio patientis. De signis autem apostematum, aut uermium & similium dictum est, aut dicetur.

Prognostica. Spasmus de repletione, est curabilis, quia facilius est rem humidam desiccare, quàm siccam humectare, sicut scribitur 7. de ingenio, ex elleboro spasmus mortale est.

Apho. 1. parti. 5. Spasmus post uulnera, mortalis, quia spasmus de inanitione mortalis, Spasmus post febres, mortalis. Si autem aliquis fuerit multum inanitus propter aliquam causam, si superueniat ei feb. & febris superueniat spasmo, uerè talis spasmus est mortalis, quia pro certo de inanitione est. Et hoc dicitur pro tanto, quia spasmus de repletione, uenit aliquãdo post feb. cum corpus est plenum, & quia talis spasmus est de repletione, ideo est curabilis.

Apho. 2. parti. 5.

Et pro tanto spasmus in pueris est de facili curabilis, quia nerui sunt molles, & ideo ꝓ qualibet facili causa uenit, sicut pro fletu & colli passione & feb. & sicut de facili uenit, ita de facili curatur uel recedit: quoniã spasmus in pueris cum febricitant, utplurimum est de repletione, quoniã pueri nulli ex rebus intendunt, nisi soli comestioni, sicut scribit Gal. in fine prognosticorum, cum loquitur de spasmo puerorum.

Præsag. lib. 3.

Spasmus propter puncturam neruorũ est pessimus, iuxta illud Gal. in techni. Nerui uero & tetanos punctura, &c.

Artis medi. 3.

Curatio. Si spasmus fuerit ex frigiditate, detur calida resolutiua, sicut est oleũ de lilio, de costo, de castoreo, de nuce indica. Si fuerit ex caliditate, inũgantur nerui & capita eorũ cum oleo nenufaris, salicis, & rosarũ. Et intelligendum quòd in spasmo faciei debent poni medicamina supra occipitiũ. Et si fuerit in aliis partibus inferioribus, ponãtur desuper quasi feruens oleum de euphorbio, & opopanaco, & pyrethro, castoreo, & aperiatur locus & cauterizetur purgatione uniuersali præcedente, quia iste spasmus est multũ periculosus & de se incurabilis: quid erit si contingat error? uigilate ergo hic.

Si autem spasmus fuerit ex scorpionibus, & animalibus uenenosis, detur theriaca, & mithridatum, aut medicamina quæ ualent contra uenenum, sicut saluia, aristol. ro. gentiana, baccæ lauri & similia. Et si fuerit in infantibus, olea resolutiua sufficiunt, sicut est oleum costinum, laurinum, chamomillinum, & similia.

Si autem fuerit propter apostemata, curẽtur apostemata sicut

ſicut decet. Si autem fuerit propter uermes, occidantur cum amaris, ſicut eſt abſinthium xantonicũ, perſicaria, aloë, agaricus, fella, ſemẽ zedoari amyg. amar. & poſſunt fieri em plaſtra extra, aut aliqua iſtorum poſſunt dari cum lacte, & ſimilibus, quæ dicentur in loco ſuo, & ita de aliis cauſis, quæ reducuntur ad ſuam naturam per ſuum contrarium. Si autem fuerit de ſanguine, fiat phlebotomia, & deinde clyſteria, poſtea ponantur reſolutiua olea, quæ dicta ſunt, ſupra origi nem neruorum, ut dictum eſt. Et ſi cauſa fuerit melancholica, digeratur & euacuetur, ut dictum eſt. Idem de phlegmatica. In cauſis igitur frigidis detur iſta potio, & digerit & perfectè curat, ſi continuetur. ℞. aſſæ fœtidę, opopanacis, caſtorei. ana ℥. ß. miſceantur & exhibeantur quotidie ʒ. 2. Vel digeratur materia cum oxymelle diuretico, oxymelle ſcill. & purgetur cum hiera Ruffi, & hieralogodion, acuatis cum euphorbio, & pulpa colocynth. uel fiat ſyrupus & medicina, & ſtuphæ, & omnia alia quæ dicta ſunt in paralyſi. balnea enim ſulphurea multum conferunt, & ſi nõ habentur naturaliter, fiat artificialiter cum multitudine ſulphuris & ſalis, tamẽ nõ debent multum morari. Stupha ſicca magis competit quàm balneum aquæ. Inungatur igitur membrum cum oleo de euphorbio & pyrethro, ſpica nar. & caſtoreo, & aſſa, opopanaco, & ſerapino, & cum axungia uulpina, lupina, uulturina, & ex iſtis eiſdẽ poteſt fieri emplaſtrum, & portet pelles uulpinas & uulturinas, & uentoſæ etiã ualent. Si autem cauſa fuerit inanitio & cũ fe. detur hordeatum, auenatũ, lac amygda. diadragantum frigidum, & inũgatur cum oleo uiol. & nenupharis, & ſalicis: & domus ſit frigida, aſpergatur tota rebus frigidis, axillæ, inguina & ſpina dorſi inungãtur frequẽter cũ oleo uiol. Si autem nõ febricitet, detur ſibi lac ad potandũ, & irroretur totum caput cum lacte, & balneetur totus, ſi eſt poſsibile, & inũgatur cum oleo ſeſamino, & cũ oleo amyg. dul. imò balneetur totus, ſi eſt poſsibile, & detur uitella ouorum & alia reſumptiua & nutrientia, otium, quies, & taciturnitas. In tetano autem cõpetit quòd balneetur in aqua frigida, ſicut dicit Hip. Si fuerit iuuenis & carnoſus in media æſtate, quia tũc reuocatur calor ad interiora, q reuocatus & fortificatus curat. Et dicit Aui. ꝙ ſi ten cũ pinguedine ſua conteratur, & ſupra originẽ nerui ſpaſmati reponatur, quòd multũ ualet, & ibi dimittatur, deinde ꝑ ordinẽ alter apponatur.

Spaſmus ex inanitione.

Clarificatio. Intelligendum quòd febris superueniens spasmo, potest curare spasmũ & ægritudines neruales, dum tamen tres conditiones apponantur. Prima quòd morbus sit materialis, & de causa frigida, quia si esset de inanitione magis augmentaret. Secunda quia corpus sit mundificatum, quoniam aliter esset timẽdum de putrida, aut de apostemate, aut de augmẽtatione morbi, materiam liquefaciendo & ad particulam patientem delegando, aut de morte propter afflictionẽ morbi principalis & feb. superueniẽte. Tertia quòd illa febris sit ephimera, & cum istis conditionibus securè inungantur arteriæ cum axungia leonis, aut cum succo flammulæ, & ita prouocabitur feb. Secundo notandum, quòd mẽbrũ spasmatum non mouetur, & tamẽ sentit: cuius ratio est, quoniã plura sunt necessaria ad motum quàm ad sensum, & ideo multitudo spiritus potest amitti qui erat necessarius motui, sed parum potest remanere quod sufficiat sensui, & potissimè si fiant per unum neruum: modicus autem spiritus potest sufficere sensui, cum sit uirtus passiua: multus autem est necessarius motui, cum sit uirtus actiua.

Apho. 26. parti. 2.

Quæstio.

Quibus frequentius superueniat spasmus. Tertio notandum, quòd spasmus citius uenit pueris propter mollitiem neruorum, & citius recedit. In senibus autẽ uenit tardius, q̃a sunt solidiores, & phlegma est magis grossum, & non potest penetrare, tardius tamen curantur.

Quarto aduertendum, quòd citius causatur spasmus de sanguine, secundo de phlegmate, tertio de melancholia: & licet melancholia magis assimiletur neruo, secundum hoc citius deberet causari, tamen propter grossitiem penetrare nõ potest. Rarissimè tamen accidit de cholera.

Differentia spasmi & paralysis. Quinto intelligendum, ꝙ licet paralysis accidat in dextrum & sinistrũ, non tamen spasmus: quoniam paralysis est prolongatio mẽbri, mollificatio, insensibilitas & immobilitas. In spasmo autẽ est curtatio & retractio. pars autem dextra & sinistra nõ possunt incuruari. pars enim lata citius flectitur quàm stricta: nunc autem latera sunt strictiora, & tamen ita possunt curuari: quia thorax, & costæ, & spondilia, impediũt: & ideo non sunt nisi tres species spasmi, anterior, posterior, & tetanus, quia utrũque tenet. Vel posses dicere, quòd licet nõ fiat spasmus in toto latere, fit tamen in parte, quoniã manus aut brachium potest curuari, & ad suam originem reduci per uiam spasmi, sicut potest prolongari per

uiam paralysis, cum causa sit eadem, & particula patiens sit eadem, nisi quòd in spasmo materia est grossa & magis adu nata, sed in paralysi magis humida & magis dispersa &c.

De tremore. CAP. XXIX.

TRemor est diminutio uirtutis motiuæ, sicut stupor est diminutio uirtutis tactiuæ: uel tremor est bellum continuum uirtutis uoluntariæ, ad superiora mouentis, & morbi ad inferiora inuoluntariæ deprimentis. Motus igitur tremoris est compositus, ex motu naturę & motu morbi secundum Galen. 5. de morbo. Si enim uirtus non esset impedita, membrum posset eleuare, & eleuatum regere, & cõseruare, sed quia impedita est propter morbum, ideo morbus deprimit, ibi igitur est motus continuus aut istius, aut illius.

Causa. Huius causa est omne illud quod debilitat uirtutem, aut instrumentum uirtutis, aut utrunque. Illa autem quæ uirtutem debilitant, sunt sicut imaginationes timorosæ, sicut cum aliquis uadit per altum montem, aut supra strictum pontem aquæ profundæ, aut cum est in cacuminibus montium, aut in arce turrium, & respicit inferius: tunc enim imaginatur, quia casus esset malus, & timet, & ita incurrit timorem, & aliquando casum. Similiter cum aliquis est coram principe terribili, sicut dicit Galen. aut cum est in conspectu leonis & similium. Hoc idem facit gaudium, ira, & similia, & omnia breuiter quæ debilitant uirtutem animalem. Secunda causa est quòd debilitat instrumentum, & hoc est frigiditas mortificans & paralyticans membrum, aut caliditas resoluens & debilitans, aut humiditas mollificans, aut siccitas inaniens & consumens, reddens instrumentum ineptum motui: & ita nocet otium & dimisio exercitii consueti, crapula, & super omnia uinum nimis potatum, & potus nimius aquæ frigidæ, & omne illud quod debilitat aut mollificat instrumentum: quoniam licet spiritus animalis esset bonus, clarus & sufficiens, instrumẽtum tamen est ineptum. Diuiditur autem tremor, quoniam quidam est uniuersalis in omnibus membris, & quidam particularis: unde quidam est in capite tantum, & quidam in manu dextra, & quidam in sinistra, & quidam in utraque, & non in pedibus. Signa habentur ex suis causis.

Prognostica. Tremor est uia ad spasmum & paralysim. Tremor

in senibus non curatur. Tremor est deterior in parte sinistra quàm dextra secundum Auicen. Tremor in labio inferiori uomitum significat. Hipp. docet prognosticare in causone, tremori alienatio superueniens soluit. Gale. non tenet istum aphoris. Auicen. tenet. Gale. non tenet quo ad modum, quoniam alienus modus loquendi est, quòd ægritudo soluatur, & peior causetur. Auicen. tenet quòd possibile est quòd sic fiat, & ita quo ad rem.

Cura. Si est ex accidentibus animæ, remoueantur, & odoriferis utatur & spiritus confortantibus. Si est ex calore, infrigidetur. Si est ex frigiditate, calefiat. Si ex humiditate, consumatur & desiccetur: & si ex siccitate, humectetur. Curetur igitur in omnibus, & per omnia, sicut dictum est in capitulo de paralysi & de spasmo, quia eadem est cura. Si fuerit causa humida & frigida, quæ frequentius aduenit, curetur sic, ℞. trifolii, stœchados, eupatorii, ana lib. ß. castorei. ℥. 2. mellis lib. 1. fiant syrupi quasi lib. 2. & utatur eo mane & sero. & quia ista habent aspectum ad tremorem, ex istis potest fieri oleum, & quòd inungatur tota pars læsa, aut quòd fiat conditum, aut electuarium, & quòd utatur eis, aut quòd fiat emplastrum & desuper apponatur, deinde purgetur cum hierapi. acuata cum pulpa colo. & bdellio.

Deinde fiant stuphę, & in stupha ponantur ista quæ in syrupo, & plus sulphur & sal nitrum, & postea utatur theriaca, & aurea alexandrina, aut balneetur & stuphetur in balneis sulphureis naturalibus, aut in aqua matris calida, aut in aqua salsa per artificium. Et dicit Auic. quòd cerebrum leporis assum multum ualet.

Clarificatio. Intelligendum, quòd uinum & multitudo aquæ frigidæ multum nocent neruis, sed aqua pluuialis minus nocet. Sed posset aliquis dubitare, si medicina laxatiua debet præcedere balnea uel econuerso, propter dicta Viatici capitulo de tremore, qui postquam locutus est de medicinis laxatiuis, & oleis, ipse dicit, Ista autem fiant post balnea sulphurea. & ita uidetur quòd balnea præcedant, & alia subsequantur, quod est contra rationem, quia uniuersalia debent præcedere particularia. Dico quòd cum dicat post balnea, non facit relationem ad medicinas, sed ad olea, ita quòd intellexit quòd medicinæ laxatiuæ debeant præcedere, & postea balnea, & postea olea & unguenta &c.

De iectigatione. CAP. XXX.

IEctigatio est motus deambulatiuus propter uentositatem inclusam, non habentem exitum, & ideo motus est morbi, & non naturæ, secundum Gal. in quinto de morbo. Fit autem in mébro dilatabili & constringibili, sicut est caro lacertosa, & ideo utplurimum fit in facie sub cute & carne, & ideo non fit in membro nimis molli, nec in membro nimis duro, sicut sunt ossa: in omni tamen membro potente dilatari & constringi potest fieri, & ideo potest fieri in capsula cordis, & multis aliis partibus, potissimè cum sit in partibus exterioribus iuxta cutem. Quòd autem fit ex uentositate hoc patet, quia cito uenit & cito recedit, aut cũ modica fricatione.

Palpitatio dicitur propriè.

Causæ autem pasśionis, sunt omnia illa quæ materiam conuertunt in uentum & uaporem, sed generatum non consumunt, & ideo uentus facit saltum & iectigationem, & mouetur ad modum motus uermicularis: ista autem sunt calor debilis potens resoluere & non consumere, frigiditas & humiditas, & causæ coadiuuantes sunt otium, quies, uitæ suauitas, multitudo cibi & potus, & accidentia animæ, sicut est ira, timor, gaudium, & similia. Signa sunt satis manifesta.

Causa.

Si saltus seu iectigatio cõtinuetur, prognosticat futuram epilepsiam, aut apoplexiam, aut stuporem, aut paralysim, aut spasmum, aut saltum.

Prognostica.

Maior pars curationis huius morbi, est rectificatio digestionis, quòd cibus non sit uentosus, & quòd detur in tali quantitate, qualitate, & ordine, quòd non conuertatur in uaporem. Et ideo si est ex causis calidis, dentur frigida temperatè: & si ex causis frigidis, dentur calida quæ magis consumant quàm dissoluant, sicut est ruta, agnus castus, & castoreum. Purgetur igitur corpus secundum exigentiam particularium, deinde exhibeantur stuphæ siccæ, sicut dictum est superius capitulo de paralysi, & balnea sulphurea & marina & salsa, siue naturaliter, siue artificialiter, multum ualent, & uentosæ sine scarificatione & cum scarificatione, & cauteria, & incisio arteriarum administrantium materiam: & idem si fuerit in facie, confert aliquando incidere arterias temporum, postquam uniuersalia præcesserunt sicut oportet. Saltus igitur seu iectigatio curantur sicut tremor.

Cura.

Balnea.

Contrarietas uidetur esse inter Gale. 5. de morbo, & Viaticum: quoniam Viaticus dicit quòd iectigatio est motus na

Clarificatio.

turæ & morbi:ſed Gal. dicit quòd eſt morbi, & quòd iectigatio non eſt motus naturæ, ſed eſt morbi: quoniã uentoſitas mouetur ſicut uermis aut formica, aut ad modũ ſaltus cu iuſdam deambulatiõis ſub cute. Sed quia uidet mouere per modum dilatationis & conſtrictionis, & quia habet magnã conuenientiam cum tremore, ideo quantum ad hanc apparentiam iudicans Viaticus dicebat eſſe motum naturæ & morbi. Secundo notandum, quòd licet cor ſit calidiſsimum, nihilominus gratia materiæ frigidæ, groſſæ, uiſcoſæ, poteſt pati iectigationem, aut in ſe, aut in ſua capſula.

De tortura. CAP. XXXI.

Tortura eſt morbus officialis, figuram & diſpoſitionem faciei naturalem corrumpens.

Cauſa. Cauſa huius paſsionis, eſt paralyſis aut ſpaſmus ueniens neruis & lacertis faciei, aut apoſtema colli, & ita de aliis, quę lædunt neruos, ſicut dictum eſt capitulo de paralyſi, & capitulo de ſpaſmo.

Signa. Signum quòd ſit tortura, quoniam labia non poſſunt coniungi. Si igitur in aliqua parte ſit tortura, pars ſana cum manibus poteſt tractari, & ad ſuam naturalem diſpoſitionem redigi, pars autem infirma non. Signum enim torturæ eſt multitudo ſputi & ſaliuæ, aut retentio eius. Signum autem quòd ſit paralyſis, eſt partis relaxatio, mollificatio, humiditas, & ſaliua multa. Signum autem ſpaſmi eſt durities, contractio, & dolor illius partis, & dolor capitis. Et ſi eſt de repletione, uenit ſubito: & ſi eſt de inanitiõe, uenit paulatinè, & præceſſerunt ea quæ corpus inaniunt, ſicut eſt feb. uigilię, & inanitio, & ſimilia, & eſt facies corrugata.

Prognoſticatio eſt talis, ſi tortura per ſex menſes durauerit, aut nunquam, aut cum difficultate curabitur. Saltus prędicit torturam, & tortura ſpaſmũ aut paralyſim aut apoplexiam. Si autem tortura fortis aduenit, infra quatuor dies interficit, & ſi illos tranſiuerint, euadere poſſunt.

Cura. Curatio huius morbi, directè in phlebotomia & pharmacia & aliis fit ſicut in paralyſi & ſpaſmo. Specialia tamen ad torturam ſunt iſta, ſcilicet hiera Hermetis, ſi continuetur longo tempore quotidie uſque ad 3.I. Acorus ualet ex proprietate, & nux muſcata, & zinzi. & ideo ex iſtis trib⁹ poteſt fieri ſyrupus cum melle, aut electuarium, aut oleum, aut emplaſtrũ, & quòd apponatur in occipitio & collo, & ſupra tempora,

Quæ à proprietate ualent.

pora,

pora,mandibulas, & ſupra partem læſam, aut quòd ex iſtis tribus cum pyrethro fiat gargariſma, aut caputpurgia,aut maſticatorium.

Singulare præſidium etiam eſt iſtud,℞.auriculæ muris,cyclaminis,nucis indicæ, cucumeris aſinini,nucis muſ.acor.pyre.ana.conquaſſentur & bulliant in uino, & deinde inungatur bombax in uino colato, & patiens reſupinetur, & comprimatur bombax, & una gutta uel duæ tepidæ in naribus inſtillentur,& hoc fiat multis diebus & multis uicibus ſtomacho uacuo,quoniam iſta purgant caput mirabiliter, & confortant neruos, & ideo ex iſtis poſſet fieri electuarium, aut emplaſtrum, & apponatur ſupra originem neruorum. Iſta autem habent locum in ægritudine materiali corpore mundificato. Valet etiam ad hoc fricatio capitis & occipitii,colli,& totius partis læſæ. Et ualet etiam quòd quotidie ſpeculetur ſe in ſpeculo, & ſi ſpeculum eſſet de chalybe, tanto melius,& quòd ſtudeat contangere labia, & conformare faciem ſuam,per ſe & cum manibus. Et ualet ad hoc tubicinare cum tuba aut cornu frequenter, quoniam hoc facit ad rectificationem figuræ. Valet etiam ſternutatio facta cum nigella, caſtoreo, & pipere: ualent etiam quòd fiat ſuffumigatio, aut fomentatio, aut utrunque cum omnibus nominatis, & quòd addatur ſinapis,& opopanax. Vltimum autem remedium eſt cauterium in uenis quæ ſunt retro aures, ſicut dicit Auicen. uel fiat in collo.

*

EXPLICIT SECVNDA PARS HVIVS LIBRI.

INCIPIT TERTIA PARTICVLA,

quæ paßiones oculorum, aurium, narium, & oris, curare docet, suntque xxvij. capitula.

DE ANATOMIA *oculorum.*

CAPVT I.

SICVT scribit Gal. 8. de iuuamẽtis membrorum, cerebrum factum est propter oculos, ut oculi essent in eminẽtiori parte corporis, sicut speculator in arce. Nunc autem à cerebro procedunt duo nerui secundum Gal. 4. de morbo, qui soli sunt concaui antonomasicè loquendo, qui appellantur nerui optici, per quos transit spiritus animalis uisibilis usque ad oculum, qui diffundit se per totum oculum usque ad humorem crystallinum, deinde spiritus animalis ille uisibilis, multiplicat se ab intus usque ad superficiem oculi, & tunc recipit speciem rei uisibilis, quæ iactata erat usque ad humorem crystallinum, ubi est prima immutatio colorum, & deinde reportat simulachrum usque ad sensum communem, ubi recipiuntur species receptæ in aliis sensibus cõmunibus. Ad hoc igitur seruit neruus opticus, ut scilicet portet spiritum uisibilem, & reportet simulachrũ usq; ad sensum communem. Isti autem duo nerui optici cum protenduntur ex dextro & sinistro, coniunguntur per modum crucis, & efficitur in crucis signatione foramen unum tantum, in quo foramine cancellantur idola rerum uisibiliũ: aliter enim contingeret uidere unum duo. Deinde bifurcantur iterum post crucem, & diuiduntur in duas partes, quarum una uadit ad oculum dextrum, & altera ad sinistrum.

Nerui optici.

Postea

Postea autẽ oritur tunica sclirotica, quæ oritur à dura ma-
re, & facit oculo semicirculum, cuius iuuamentum est defen
lere oculum à duritie cranei: deinde uenit tunica secundina,
quæ oritur à pia matre, & protegit oculum ad modum semi-
circuli, deinde uenit tunica retina, & protẽditur per eundem
nodum, & est plena uenis & arteriis, ut exinde oculus & hu-
nor crystallinus nutriantur. Deinde uenit humor uitreus, cu
us color est albus uergens ad rubeũ, in cuius cõcauo est hu-
mor crystallinus ad modum semicirculi, ex quo per uiam cu-
iusdam resudationis, per uiam attractæ nutritur humor cry-
stallinus. Deinde uenit humor crystallinus seu glacialis, qui
est in medio oculi, & est ibi per se, & alia omnia sunt propter
iuuamenta, ubi est prima colorũ immutatio, & est naturæ dia
phanæ, ut recipiat omnes colores, & figuræ rotundæ, ut non
aggregentur superfluitates, & à parte anteriori habet figurã
elisam, ut simulachrum rei uisibilis melius possit apprehẽdi.
Deinde uenit tunica aranea, quæ oritur à retina, ubi apparet
forma & figura, cum aliquis directè oculum intuetur, & fuit
ante crystallinum, ut non læderetur ab humore albugineo.
Deinde uenit humor albugineus, & est fęx & superfluitas cry
stallini humoris, & cum hoc est ibi, ut defendat crystallinum
à nocumẽtis extrinsecis. Deinde uenit tunica uuea, cuius co
lor naturalis est medius inter nigrum & uiridem, ut fortifice-
tur uirtus uisiua, aliquãdo tamen est aliorum colorum, & se-
cundum hoc diuersificatur color oculi, & de ista coloratione
non facit mentionem Gal. in techni, sed de illa quæ prouenit
secũdum dispositionẽ humoris crystallini, aut albuginei, aut
spiritus. Nunc autem tunica uuea est in medio perforata, ut
spiritus & simulachrum possint pertransire rectè ad modum
uuæ, & suspensoriũ est remotũ. Deinde uenit tunica cornea,
quæ est alba & solida, sicut cornu, ut tueretur oculos à nocu-
mentis extrinsecis, & cõtinet in se quatuor tunicas, ut si una
læderetur, aliæ non læderentur. Deinde uenit tunica coniun
ctiua, illa scilicet quam uidemus albã, quæ ambit & ligat un-
dique totum oculum, nisi quantum est necessarium uisui.

Vsus tunicæ sclirotica.

Humores oculorum.

Deinde ueniunt musculi, & lacerti ligantes & solidantes,
& mouentes oculum, siue superius siue inferius siue latitudi-
naliter. Deinde ueniunt duæ palpebræ in quolibet oculo,
una superior & alia inferior, ut melius cooperiatur oculus &
defendatur: quarum potissime superior mouetur, & sunt
musc

Musculi oculorũ & eorum actio.

musculi mouentes secundũ omnes dimensiones necessarias, & sunt ibi pili ut defendant oculum à puluere, & sudore & nocumentis extrinsecis, & sunt nigri ut fortificetur uisus.

Hanc autem anatomiam posuimus multũ breuiter quantum fuit possibile, ut melius ægritudines oculorũ uideamus, quoniam oculus patitur omnia genera morborum, sicut est morbus cõsimilis, officialis, & cõmunis. Et quia ægritudines coniũctiuæ citius adueniũt, ideo in primis dicemus breuiter de ægritudinibus coniunctiuæ, deinde de morbis qui ueniũt in lachrymali, deinde de illis qui ueniũt in cornea, deinde de illis qui ueniunt in humore albugineo & crystallino, & spiritu uisibili, & neruo optico, deinde de morbis qui ueniunt in palpebris, deinde de illis qui ueniunt in lacertis mouentibus oculum. Hoc autem faciemus per Dei gratiam breuiter, & bene & plenè, quoniam passiones oculorum sunt multum difficiles ad cognoscendũm, & ad curandum.

De passionibus coniunctiuæ, continens rubricas XIII.

CAPVT II.

De ophthalmia. Rubrica I.

Ophthalmia est apostema calidum coniunctiuæ.

Causa huius passionis est exterior, aut interior. Exterior enim est sicut caliditas nimia aut frigiditas, aut balneum nimis calidum, aut puluis, aut uentus turbidus, & similia.

Causæ materiales. Causæ autem intrinsecæ sunt sicut est sanguis, aut cholera, aut phlegma, aut melãcholia, aut uentositas. Vnde uapores aliquando ascendunt ab inferioribus, aliquando autem descendunt à capite, & aliquando à uenis extrinsecis, & aliquãdo à uenis intrinsecis, & tunc est ualde malum.

Signa. Si causa fuerit exterior, discernitur iudicio patientis, & causa exteriori remota, de facili fit curatio, nisi corpus esset ualde dispositum, paratum, & plenum.

Si autem fuerit ex sanguine, adest dolor, tumor, & pulsatio, & lippa claudens palpebras in somno, & reliqua signa sanguinis.

Et si est ex cholera, adest dolor uehemens, pungitiuus, & citrinitas, & paucitas lippæ, & reliqua signa.

Et si fuerit ex phlegmate, adest tumor & lippa multa, &

albe

albedo uincit ruborem, cum grauitate, & dolore remisso, & ita de aliis.

Si autem fuerit ex melancholia, adest paucitas doloris, & caloris & lippæ, & ita de aliis.

Et si fuerit ex uentositate, est cum tensione, & modica grauitate.

Et si est à stomacho, est cum nausea. Et si est à capite, à parte exteriori, est cum grauitate. Et si est ab intus, est cum sternutatione: & omnis talis fluxus est ualde malus, cum nō possint directè remedia adhiberi.

Prognostica. Quandiu lippa est aquosa, & subtilis, ægritudo est in principio, & cum incipit ingrossari, & dealbari, tūc est in augmento. Et cum lippa est multa claudens palpebras, tunc est status: & cum incipit minui, tunc est declinatio: & lippa quæ habet frusta parua, est mala, sicut dicit Auic.

Ophthalmia autem quæ est in hyeme cum particularibus concurrētibus in frigiditate, tardius uenit, & tardius recedit, & est magis periculosa propter clausionem pororum. Illa autem quę est in æstate & meridie, citius uenit & citius recedit.

Ophthalmia nō est negligēda, quia si malè curetur, malas reliquias dimittit, sicut est macula, pānus, tela, & ita de aliis.

Ophthalmia quæ antiquatur, in qua non proficiunt medicamina, est pessima inter omnes, quoniā significatur humor corruptus inuiscatus, corrumpens nutrimētum, aut quia uenæ intrinsecæ capitis materiam administrant.

Dolor acutissimus est multū periculosus de ruptura corneę aut corrosione, & ideo in his talibus est cautius uigilandum.

Cura. In primis igitur ponatur in loco obscuro, tuto à fumo & puluere, & ab omni extrinseco nocumento: non dormiat de die, teneat caput eleuatū, nec sit aliquid quod stringat collū, uitet iram, coitum, & omnem solicitudinem, & sit in silentio & quiete, uitet lactucas, pisces, omnes fructus, om̄ia aquosa, uaporosa, acetosa, salsa, & omnia acuta. *Diæta.* Dięta igitur tota uergat ad subtilitatem, utatur gallinis & perdicibus, auibus campestribus, & aliis temperatis. Si autē fuerit cum rheumate, & rheuma fuerit de causa calida, in primis succurramus rheumati, quoniam omnem debitam operationē impedit. Odoret igitur sand. camphorā, rosas, & aquā ros. & ex istis cū acacia, & bolo, & sanguine draconis, & albumine ouorū fiat emplastrū, & fronti, & tēporibus applicetur, stet ibi per unā horam

ram uel per duas, & postea remoueatur. Et si causa esset frigida, constringatur cum thure, masticHe, chamomilla, meliloto, & rosis. Capite auté confortato, si sanguis dominetur aut corpus est plethoricum, fiat phlebotomia ex cephalica partis oppositæ. Et si plus indiguerit, postea de cephalica partis eiusdem, aut de saphena eiusdem lateris, & aliquando etiam est tantum dominium sanguinis & humorum, quòd etiam expedit facere phlebotomiã de uenis quæ sunt in frõte, aut tẽporibus, aut capite, aut scindere arterias, & minuere de uenis quæ sunt in angulis oculorum. Et confert uentosas ponere in collo & spatulis, aut sanguisugas apponere.

Et expedit etiam in forti rheumate facere cauterium in capite, & aliquando ponere fortiter resoluentia cum sulphure, castoreo, chamomilla, & similia: quoniam cum apostema antiquatur, & rheuma est forte, & prouenit ab interioribus, & medicamina non proficiunt, tunc est diligentissimè aduertendum. Si autem dolor est uehemens, purgetur materia cholerica non expectãdo digestionem, cum oxylaxatiuo, & electuario de succo rosarũ, aut cum myrobal. citri. & cassiafi. Si auté non est tãtus dolor, digeratur materia cũ syrupo ros. & uio. & nenupharino. Et deinde purgetur: oxysacca. autem non administretur, nec diuretica. Si autem materia fuerit phlegmatica digeratur cum hydromel. ubi bulliat hyssopus, & postea purgetur cum hierapi. uel cum decoctione polypo. & turbith. Et si fuerit melancholica, prædicto digestiuo addatur syrupus de bora. & purgetur cum diasenæ, & diaboraginato, & modicũ cum hiera Ruffi, uel cũ decoctione myrobal. indorum, & epithymi. Si autem fuerit constipatus, fiant clysteria, fricationes etiam extremitatũ ualent. Intelligendum est circa curationem ophthalmiæ, quòd in corporibus immũdis nullũ euaporatorium debet oculis imponi, donec corpus fuerit sufficienter mundificatum.

Narcotica ubi admouenda.

Præterea nullum narcoticum debet apponi, nisi in dolore uehemẽtissimo de cholera acuta subtili, & tunc directè competunt, quoniam materiam infrigidant, & ingrossant.

Primum à principio nullum collyrium apponatur usque ad tres dies, nisi uehementia doloris hoc cogat, necnon abluantur oculi cum aqua frigida, nec aliquid actu frigidum apponatur, nisi dolor necessitaret, quia frigida claudũt poros, & coarctant materiam.

In

In ophthalmia igitur de causa cal. uniuersalibus omnibus præcedētibus utantur tali collyrio. ℞. psylliū, & fiat muccillago in aqua ro. & idē fiat de semine cytoniorū, & idem fiat de dragagāto, & tūc muccillagines exprimātur, & cum albumine oui fortiter agitato misceātur, & addatur lac mulieris, & fiat collyriū, hoc enim collyrium repercutit materiam & sedat dolorē. Et si uellemus inducere somnum & sedare dolorem, fiant istæ muccillagines cum aqua decoctionis papaueris al. & erit mirabile. Si autem uehementia doloris cogat nos, addamus opium in parua quantitate, & addamus cerussam ablutam & mundatam, & succum coriandri, ex omnibus igitur istis fiat collyrium. Vnde in materiis cal. corpore mūdificato in principio morbi, ad sedandum dolorē, & somnū inducendū non potest melius inueniri, quia reuelatum est. Vtatur igitur isto usque ad augmentum ægritudinis. In augmēto autem addatur cum istis muccillaginibus, muccillago fœnigræci quia maturat. In statu autem ponatur istud: fiat enim muccillago ex draganganto, & gūmi arabi. & fœno græco, & exprimātur, & cum lacte mulieris misceantur, & oculis imponātur: & lac mulieris ex mamilla quotidie instilletur, quia maturat & abstergit, & mūdificat, & dolorem sedat: & lippa quotidie mūdificetur cū pāno lineo antiquo inūcto in albumine ouorū & lacte. In declinatione autem utatur isto collyrio. ℞. tutiæ nonies ignitæ & extinctæ & paratę sicut oportet, sarcocollæ nutritæ in lacte mulieris, amydi, licii. ana ℈ 2. conficiantur cum aqua ros. & albumine ouorum & lacte mulierū. Si autem fortiori medicamine indigemus, addamus cum his aloēn, & æs ustū mundū & ablutum, memitæ, marchasitæ, cathimiæ aureæ, & parētur sicut oportet, & ponantur in subduplum. Istud enim abstergit, mundificat & delet albugines, & malas reliqas in oculis derelictas. Nūc autē omnes sapientes conueniunt in hoc, quòd sarcocolla non cōpetit in ophthalmia donec in declinatione. Si autem ita fuerit, quòd dolor nō fuerit in tanta exuberantia, & potissimè in hyeme, & in omni particulari, ubi pori possūt esse clausi, corpore mundificato ponatur spongia in aqua cal. & ponatur supra oculum ad euaporādum: uel possunt poni rosæ in aqua, uel coriandrum, uel papauer, uel omnia, & spongia intincta & expressa calida oculo applicetur, & ita fiet infrigidatio, repercussio & euaporatio. In augmēto autem & statu,

Collyriū in principio ophthalmiæ.

Collyriū optimū in declinatione.

Sarcocolla quando cōueniat.

ſtatu, addãtur dragagantum, fœnugræ. gummi arabi. In declinatione autem remoueantur iſta, & ponãtur in aqua chamomilla, melilotum, hordeum, uio. deinde bulliant parum, & ponatur in aqua ſpongia uel lana abluta, uel bombax, uel pannus aliquis duplicatus, & exprimantur, & ſupra oculum apponantur. In omnibus tamen operibus particularibus oportet quòd antè corpus ſit bene mundificatum, aliter maius accideret nocumentum.

Si autem cauſa eſſet frigida, corpore mundificato, & uniuerſalibus præcedentibus, fiant iſta remedia localia, ponantur roſæ rubeæ in ſacculo, & temperentur in uino albo actu frigido, & ſacculus oculis imponatur, & poſt unam horã ponantur iſta in ſacculo, chamomilla, & melilotum æqualibus partibus, & ponantur in aqua calida, & exprimãtur, & ſupra oculum apponãtur, & una hora apponatur iſtud, alia aliud. Deinde cum procedit ægritudo fiat iſtud collyriũ, fiat muccillago in aqua ro. de gummi arab. fœnigr. ſe. lactu. maluæ, & exprimatur, tunc ℞. ſarcocollæ nutritæ in lacte mulieris uel aſinæ, ſpicæ nardi, myrrhæ, cinamomi, aloës, caſtorei, ana ℈. ß. pulueriz ẽtur ſicut decet collyria: & tũc accipe muccillaginem ad iſta, & fiat collyrium, & in oculis imponatur. iſtud collyriũ partim repercutit, partim reſoluit, partim maturat, & ideo competit in fine principii ophthalmiæ de cauſa frigida, in augmento, & in ſtatu. In declinatione autẽ fiãt iſta eadem: niſi quòd mutentur proportiones, quoniã muccillagines debent eſſe in ſubduplo, & pulueres in duplo. Et cum hoc in declinatione ponatur in balneo, & detur uinum purum, ſed in parua quantitate, & diæta ſit ſubtilis. In compoſitis autem componantur medicamina.

Intelligendum hic & in qualibet materia, & potiſſimè in iſta propter nobilitatem membri, & periculum curę, occurrunt aliquando aliqua particularia quæ lingua denotari nõ poſſunt, quare induſtriæ medici particulariter operãtis relinquitur, in medicaminibus aliquid eſſe addẽdum, aliquid eſſe diminuendum, iuxta naturam ſimplicium & compoſitorũ, & iuxta naturam temporum morbi, & temporũ anni, & iuxta naturam complexionum, & aliorũ particularium. Et ideo medicus operans particulariter, poſtquam habet notitiam particularium materialium, componat & ordinet iuxta formam regiminis elicitam ex concurſu particularium. Si autem

:m ophthalmia fuerit de uentositate, euaporetur cum mi-
o sacellando.

De ungula. Rubrica 2.

VNgula est secũdus morbus qui aduenit coniunctiuæ, unde unguis est excrescentia media inter dispositionẽ ieruosam & carnosam crescens super coniunctiuam: & inci it aliquando ab uno lachrymali, & aliquando ab altero, & liquando ab utroque, & aliquando cooperit coniunctiuã, t aliquando extendit usque ad corneam, & aliquando est uædam unius coloris, & aliquando alterius. & ita de aliis.

Græcis pterygion dicitur.

Curatio. Supposito ꝙ corpus sit mundificatũ, suffumigetur ocu- is cũ aqua maluæ, bismaluæ, deinde utatur tali collyrio. ℞. itreoli, uiridis æris usti, salis armoniaci, fellis tauri. ana ℈. ß. loës, cinamomi, zinzi, trium generum piperis, fragmẽtorũ cutellæ terreæ uiridis. ana ℈. 1. puluerizẽtur sicut decet col- yria, & cũ succo fœniculi & maioranę & modico mellis mi- ceantur, & fiat collyrium. Si autem ex his non curetur, re- urramus ad manum chirurgicam, & aperiantur palpebræ, t trahatur unguis cum unco, & tũc excorietur cum extremi ate cannæ subtilis, & scindatur cum forficibus, & sint in scin endo duæ cautelæ, quòd totum abscindatur, aliter cito re- erteretur. Secũdo ꝙ nullo modo tangatur aliquid de car- e naturali ipsius lachrymalis, aliter essent ibi lachrymę sem iternæ. Deinde ponatur ibi sal cũ cymino masticatũ, ne pal ebra cũ oculo incarnetur, & ideo oculus quasi cõtinuè mo eatur, & ideo parum dormiat. Et emplastretur cum uitello ui & modico oleo, & ligetur, & bis quotidie præparetur.

De macula rubea. Rubrica 3.

Causa. [I]Ste est tertius morbus cõiunctiuæ. Vnde intelligendũ est quòd supra coniunctiuam apparet aliquando punctus san uineus, sicut sanguis aggregatus ad modũ guttę sãguinis, el sicut macula adhærẽs coniunctiuæ: & prouenit aliquãdo b exterioribus, sicut est casus & percussio, & ruptura cõiun tiuæ, & similia. Aliquãdo est resudatio sanguinis ,ppter exu erãtiã, uel rũpitur orificiũ alicuius uenæ, & aggregatur san uis in coniunctiua, & generat ibi maculã sanguineam. Ali- uãdo est sanguis rube⁹, aliquãdo sicut sãguis mortificat⁹.

Curatio. In principio suæ apparitionis propter timorẽ apostema- is fiat phlebotomia de cephalica, & iniungatur tenuis diæ- a, & agitetur albumen oui cum aqua ro. & sanguine draco-

nis,& instilletur oculis, & si coniunctiua est rupta, ponatur ibi sal masticatum cum cymino, deinde contra illam maculam lac mulieris calidum frequenter instilletur oculis, deinde si non curetur, infundatur sanguis columbinus calidus de sub ala extractus, & si ex his non curetur, instilletur aqua raphani distillata. Et si est antiquum & quasi mortificatum, tūc suffumigetur cum aqua decoctionis hyssopi, hordei, calamēti, & deinde instilletur stercus columbinum distillatum in aceto albo & uino albo, & coletur. Et si ex his non curetur, ponatur aqua dissolutionis nitri, & salis armoniaci: & si ex his non curetur, fiat tale collyrium, & oculis imponatur. ℞. uitreoli, salis armoniaci, sarcocollæ, aloë, piperis, thuris, æris usti, coralli, margaritarum, dragaganti, gummi arabi. cerusæ, amydi, sanguinis dra. ana ℈.1. puluerizentur sicut decet collyria, & cum sanguine columbi informētur trochisci parui, & desiccentur: & cum uti uolueris, dissoluatur unus in lacte mulieris, & oculis instilletur.

Sanguis columbinus.

Collyrium.

De panno. *Rubrica* 4.

ISte est quartus morbus, qui accidit coniunctiuæ: quando enim corpus est repletum, & potissimè caput, tunc replentur uenæ quæ sunt in coniunctiua, & texuntur adinuicem, & constituūt quēdam panniculum ad modum fumi, & cooperit coniūctiuam: aliquando corneam, & est frequenter cum pruritu & lachrymis & rubore, & habet uisum caliginare.

Hic morbus Arabibus zebel dicitur.

In primis fiat phlebotomia de utraq; cephalica, & deinde si indiguerit de uenis quæ sunt in fronte & tēporibus, & deinde de uenis quæ sunt in utrisq; angulis oculorum, & deinde purgetur cum hierapicra. Vtatur diæta subtili, & uitet omnia fumosa, deinde in principio utatur in isto collyrio repercussiuo. ℞. acatiæ ablutæ, gummi arabi. æris usti, & misceantur cum aqua pluuiali, & fiat collyrium. Cum autem prolongatur morbus, corpore bene mūdificato utatur isto collyrio. ℞. testas ouorum recenter pistatorum, & temperentur in aceto fortissimo per nouem dies, deinde desiccentur in umbra, & posteà puluerizentur: deinde ℞. sarcocollæ nutritæ, aloës, zinzibe. gummi arabi. & æquali portione cum puluere colocynthidis misceantur cum aqua eufragiæ ueræ distillatæ, & fiat collyrium, & potest uti istis per modum pulueris, aut quod sit liquidum, aut spissum, cum additione axūgiæ porcinæ, aut quòd informētur trochisci, & cum uti uolueris,

Curatio.

Diæta sit tenuis sicut in ophthalmia.

lueris, quòd distemperentur cum lacte mulierũ,& cum succo chelidoniæ. Et ita diuersimodè possumus operari in passionibus oculorum iuxta conuenientiam particularium. Si autem ex his non curetur, recurramus ad chirurgicum literatum & expertum, & tũc eleuetur panniculus cum uncino, uel uncinis, sicut dictum est in ungue, & discarnetur cum capite pennæ subtili, & scindatur cum capite forpicis, & imponatur sal, & cyminum masticatum, & uitellum oui cum oleo ponatur supra pannum, & deinde supra oculum, & ligetur, & moueatur oculus ne incarnetur, & in crastinum abluatur cum aqua calida ubi sint rosæ, &c.

De puluere cadente in coniunctiua. Rubrica 5.

ISta est quinta passio coniunctiuæ, seu totius oculi, cum cecidit in oculo puluis, seu festuca, & similia, quòd abluatur oculus cum aqua dulci, & quòd proijciatur lac mulieris ab ubere, & si adhæreat & occultetur, remoueatur cum corrigia gracili, aut cum tenaculis paruis.

De tumore coniunctiua. Rubrica 6.

SExta passio coniunctiuæ. In coniunctiua autem accidit tumor ex uentositate, & aquositate, & ex phlegmate aquoso, & melancholia.

Curatio talium est, diæta subtilis, purgare caput cum hierapi. & balneum, & fomentatio oculorum cum aqua calida frequenter, ubi sit chamomilla, melilotum, absinthium, & anisum, & utatur isto collyrio. ℞. æris usti. ℈. 2. margaritarũ, coral. spicæ nar. musci, ana ℈. 1. sang. draco. ℈. ß. incorporentur cum aqua ros. & fiat collyrium.

De duritie in coniunctiua. Rubrica 7.

SEptima passio coniunctiuæ est durities, ita quòd oculus non potest bene claudi nec aperiri. Et curatio huius consistit in mollificantibus & dissoluentibus, corpore mundificato. Bulliant igitur in aqua malua, bismal. paleæ hordei & auenæ, & spongia intingatur, & oculo applicetur, fiat igitur frequens fomentatio cum ista aqua cal. & emplastretur oculus cum uitello oui & oleo, exiccentur lachrymæ cum aqua agrestæ.

De pruritu in coniunctiua. Rubrica 8.

ISta est octaua passio coniunctiuæ, & causatur ex humoribus acutis, salsis, uiscosis. Purgetur igitur corp⁹ ab hu. dein de balneetur in stuphis, deinde fomẽtetur oculus cum aqua

calida frequenter, deinde abluatur cum aqua fœniculi, chelidoniæ, uerbenæ, & eufragiæ.

De quibusdam apostematibus paruis, nascentibus in coniunctiua. *Rubrica* 9.

NOna passio coniunctiuæ. In coniunctiua apparent aliquando apostemata parua, granulosa ad modum milii, aliquando maiora, aliquando alba, aliquando rubea, purgetur corpus secundum exigentiam humoris. Et si est causa calida, fiat collyrium de cerusa & albumine ouorum. Et si est causa frigida, aspergatur locus puluere margaritarum, coral. & testarum ouorum.

De ulcere & sanie in coniunctiua. *Rubrica* 10.

DEcima passio coniunctiuæ est ulcus, quod aliquando est saniosum. Purgetur corpus cum phlebotomia & pharmacia, & subtili diæta: deinde utatur tali collyrio. ℞. cathimiæ auri, æris usti, cerusæ ablutę, plumbi usti, dragaganti, gummi ara. ana ℈. II. aloës, myrrhæ mund. olibani, sarcocollæ nutritæ, opii ana ℈. ß. conficiantur cum aqua ros. optima, & fiat collyrium.

De diminutione carnis in coniunctiua & eius excrescentia. *Rubr.* 11.

VNdecima passio coniunctiuæ est excrescentia carnis, aut diminutio eius. Si caro augmentatur in coniunctiua, non est consilium corpore mũdificato, nisi quòd per doctum chirurgicum extirpetur, sicut dictum est capitulo de ungue, & capitulo de panniculo in coniunctiua. Si autem caro sit diminuta & ablata per indoctum chirurgicum, sicut in curatione unguis, & panniculi, & carnis additæ, & cãcri, & fistulæ, tunc non est curatio: quia quod remotum radicale est, non recipit curationem. Quare in curatione talium, magna cautela est adhibenda.

Si autem fuerit diminuta aliter, fiat tale collyriũ. ℞. aloës, olibani. ana ℈. I. sang. draco. sumach. ana ℈. ß. fiat collyrium cum aqua ros. ubi gummi arabi. sit infusum.

Hæc ægritudo utplurimum cõtingit ex apostematibus uocatis garab Arabi.

De fistula in lachrymali. *Rubrica* 12.

DVodecima passio coniunctiuæ, est fistula nata in lachrymali. Intelligendum quòd apostemata mollia generãtur aliquãdo in lachrymali oculi uersus nasum, utplurimum terminantur in fistulam. In primis igitur diligẽtissimè mũdificetur corpus, deinde fomentetur locus cum spõgia infusa in

la in aqua decoctionis gallarum, sumach, & modico melle. Deinde cum aqua decoctionis maligran. & foliorum rutæ, deinde fiat tale collyrium. ℞. uiridis æris, atramenti, salis armoniaci, uitreoli, calcis uiuæ, auripigmenti, cantharidũ, aluminis, ana ʒ. ß. fiat puluis, & pul. ponatur in paruissima quantitate, uel misceatur cum urina pueri, & fæce olei antiqui, & fiat unguentum, & tenta intingatur, & fistulæ applicetur.

Deinde fiat unguentum post mortificationem fistulæ ex aloë & olibano, sarcocolla nutrita, sumach, & corticibus malorum gra. ad carnis regenerationem. Deinde sumatur talis potio. ℞. foliorum agrimoniæ, foliorum oliuæ, conquassentur & temperentur in uino al. & accipiatur uinum: & proculdubio si corpus est mundificatum, & patiẽs est boni regiminis, ista potio curat omnem fistulam ubicunque fuerit. Item colligatur agrimonia cum oratione dominica, & portetur ad collum, & curat fistulam ut plurimum.

Potio efficax ad fistulam curandam.

Si autem ex his non curetur, ad manum chirurgicam finaliter recurramus. Cauterizetur igitur locus, & fiant alia per ordinem sicut decet. De ista autem materia fuimus locuti libro primo. Addamus igitur istud cum illo, & aliqua ueritatis scintillula resultabit.

De lachrymis currentibus. Rubrica 13.

TErtiadecima passio cõiunctiuæ sunt lachrymæ currentes ad cannam oculi. Lachrymæ proueniunt à causis primitiuis extrinsecis, sicut casus, percussio, calor, frigus, febres, & accidẽtia animæ, istis autem remotis, lachrymarum fit remotio.

Veniunt etiam aliquãdo propter euulsionem carnis, quæ est in lachrymali, propter indoctum chirurgicum, & non recipit curationem: tamen si uideatur uia interesse, fiat collyrium de aloë, & sarcocolla nutrita, & sumach.

Aliquando ueniunt lachrymæ propter oculi debilitatem naturalem: quod patet, quia mollis, humidus, subalbidus, & non recipit curationem. Tamen si uideatur tibi, apponatur olibanum cum prædicto collyrio, & utatur eo. Aliquando ueniunt lachrymæ propter fluxum humorum à parte intrinseca cerebri, cuius signum est quia ueniunt continuè & cum sternutatione, & istæ lachrymæ possunt curari, sed cum difficultate magna ualde. Confortetur igitur cerebrũ cum ambra & styrace, calamintha, si causa est frigida: & si calida,

cum camph ora & rosis:& purgetur cũ hierapica in causa frigida,& in calida cũ electuario de sicco rosf. & postea in collo apponantur uentosæ,deinde setones,& uitet repletioné, & somnum diuturnum. Et odoret cerebrum confortantia iuxta conuenientiam particularium. Si autem uenerit propter causas extrinsecas,confortetur cerebrum, & ponantur styptica supra frontem & tempora,iuxta conueniétiá particularium,de sanguine dra.& acatia,myrrha,olibano,albumine ouorum,& similibus,iuxta conueniétiam causæ,fiant fricationes fortes in uertice capitis. Et si aliam uiam non há bemus, scindantur arteriæ quæ sunt in temporibus, deinde confortetur oculus, si causa est calida, tali collyrio.℞.rosa. margaritarũ perforatarũ & non perforatarũ, ossium myrobal.coralli albi,& rubei,camphorę.ana ℈.2.san.dra.sumach, corticis malorum gra.opii,olibani.an.grana 6.conficiantur cum aqua infusionis dragaganti,& gummi arabi.& fiat collyrium. Si autem causa fuerit frigida, tunc utatur isto collyrio.℞.tutiæ præparatæ sicut decet,sarcocollæ nutritæ,olibani,aloes,masti.styra.calaminthæ, ambræ.ana.℈.1.rosarũ, sumach, sanguinis dra.ana.grana 6. conficiantur cum muccillagine dragaganti,& gummi arabici,& fiat collyrium.

Si autem causa esset composita,componantur medicamina iuxta industriam medici.

Bona ratione dubitauit Gord. cùm uetus interpres hoc Ga.loco χύμωσιν perperá uertisse ophthalmiam: hodie doctiorũ interpretũ beneficio nõ uidetur Ga.sibi cõtrarius.

Intelligendum circa istam materiam quòd Gale.uidetur contrarius sibi ipsi,quarta particula de morbo,uersus principium,ad quatuor colũnas,dicit,Si in coniũctiua fuerit apostema de sanguine,uisui accidentaliter nocebit. & statim sequitur litera, Si autem ophthalmiam patiatur uel ungulam per se,faciet uisui obscuritaté.Per amoré, nõne ophthalmiá fit de sanguine aliquãdo? igitur tunc apostema de sanguine uisui nocebit. & quid est igitur dictu,quòd apostema sanguineum nocebit uisui per accidens, & ophthalmia per se, cum ophthalmia per se sit apostema de sanguine utplurimum? quid sit dicendum ad hoc, ego non uideo, nisi sub quodam nubilo,si litera est uera,sicut iacet. Dicamus igitur sic quantum est de præsenti, quòd humor crystallinus est in oculo per se, & alia sunt propter iuuamenta. Si igitur omnia quæ sunt in oculo patiãtur,& uisus nõ lædatur, nõ erit morbus, sed causa morbi,secundũ Gal.in primo de morbo.Nunc autem apostema sanguineum per se, est morbus coiunctiuæ,

cum

t

cum in coniunctiua sint multæ uenæ, & ita potest ibi causari apostema de sanguine. Nunc autem hic est nocumentum partis, & non totius, ideo apostema sanguineũ non erit per se morbus oculi: tamen non de necessitate lædet uisum: licet igitur sit morbus coniunctiuæ per se, nõ tamen propter hoc est morbus totius per se, cum per se nõ lædatur operatio totius inquantum huiusmodi. Nunc autem ophthalmia quantum est de uirtute uocabuli, non dicitur tantum & propriè apostema oculi, nec coniunctiuæ, nisi cum hoc patiatur pupilla: & si patitur pupilla, & uisus, & ita operatio totius oculi, & ita ophthalmia poterit esse morbus totius oculi per se. & pro tanto Auic. in tertio postquã dixit, quòd ophthalmia uera est apostema in coniunctiua, post 12. lineas dixit, quòd ophthalmia uera est apostema in pupilla sequens coniunctiuam. & ita uidetur sonare, quòd ophthalmia de uirtute uocabuli non est apostema tantum coniunctiuæ, sed etiam pupillæ. & quia nocumentum pupillæ immediatè nocet uisui, ideo ophthalmia potest per se uisui nocere. Intelligendum quòd quoquo modo se habeat negotium, propter ista uerba non mutatur causa nec signum nec operatio, & ideo uidetur mihi quòd disputatio sit de nominibus, quare &c.

Secundo intelligendum, quòd ophthlamia frequẽtius uenit in uere quàm in aliis temporibus: & si sic, frequentius uenit de sanguine: & si uenit in æstate, frequentius de cholera: & si in autumno, frequentius de melancholia: & si in hyeme, frequentius de phlegmate.

Tertio intelligendum, quòd in ophthalmia corpore pleno debet fieri phlebotomia de cephalica partis oppositæ, & postea de eadem si indiguerit: postea debent poni repercussiua corpore mundificato, & ægritudine in principio existente. Nunc autem cognoscitur ophthalmia in principio esse, cum apparet tumor, & quod expellitur est subtile: & cum lippa incipit ingrossari, est augmentum: & cum lippa est digesta, est status: & cum diminuitur, est declinatio.

Quarto intelligendum, quòd fœnugræcum directè competit in ophthalmia phlegmatica & uentosa, quia resoluit & digerit. Sed si materia est cal. posset competere cum administratione frigidorum, sicut si esset dragagãtum & muccillago psyllii ad maturandum, in fine augmenti & in principio status, licet sit calidæ complexionis.

Fœnugrec. in qua ophthalmia ad mouẽdum.

r 5 Quinto

Aquæ administrandæ ratio.

Quinto intelligendum, de exhibitione aquæ in ophthalmia: quoniam administratur intus, aut extra. Si intra, & tempus est frigidum, & materia frigida, debet calida administrari, ut digerat & euaporet. Si extra, ut oculum fomentando, tunc semper calida debet administrari, nisi uehemētia doloris impediret. Sexto notandum, quoniam licet sanguis fluens ad cutem, non inficiat eam, nec remaneat infectio in coniunctiua, tamen adueniens remanet infectio, quia propter sui tenuitatem penetrat, & ideo in principio aliquando apparet ad modum puncti, aliquando ad modum maculæ, & ideo rectè in principio nō competeret sanguis columbæ, quia tunc ratione suæ caliditatis magis faceret fluere sanguinem, sed postquam constrictiua & restrictiua præcesserunt.

Septimo & ultimo notandum est hic, quòd causa antecedens lachrymarum aliquando potest prouenire à stomacho & toto corpore, sed causa coniuncta procedit à capite.

De paßionibus corneæ, continens rubricas octo.

CAPVT III.

TVnica cornea est illa tunica quę apparet discooperta in oculo, quæ est alba, clara ad modum cornu lucidi, & est supra pupillam, & patitur ægritudines multas secundum Gal. 4. de morbo. Morbi igitur sunt sicut ulcus & plaga, uesica seu uariola, ruptura, albugo seu tela, panis, seu macula, cicatrix, mutatio coloris, grossities, & similia, sicut uidebimus particulariter in processu, & sunt passiones octo.

De ulceribus corneæ. *Rubrica* I.

TVnica cornea est tunica corticabilis comprehendens in se quatuor tunicas. Nunc autem aliquādo ulcerantur istæ tunicę, & hoc propter hu. ca. & diuersificantur ulcera uel plagæ secundum diuersitatem situs dextri uel sinistri, superficiei & profundi, & secundum diuersitatem causæ, & ita sunt multæ species, omnes tamē cōueniunt in curatione, & ideo de distinctione specierum non curo.

In primis ponatur in loco obscuro, & sit quietus & tacitus, & diæta sit subtilis, & non iaceat supra partem oculi læsam, & fiant ferè omnia sicut in ophthalmia. Fiat igitur phlebotomia, & purgetur corpus cum myrob. citri. & uiol.

Corpore autem sufficiētet mundificato, utatur in primis

isto

isto collyrio. ℞. cerusæ ablutæ. ℈. ij. dragaganti, gummi arab. ana ℈. iij. opii. ℈ ß. fiat collyrium cum albumine ouorũ. Postquam autem usus fuerit isto collyrio, proiiciatur in oculo lac mulieris. Si autem clauderetur ulcus, aperiatur propter saniem cũ aqua decoctionis fœniculi, & coronæ regiæ, deinde proiiciatur lac in oculo, deinde utatur isto collyrio, scilicet quòd prædicto collyrio addantur ista tria, scilicet tutia præparata, & cathimia abluta, & æs ustum ablutũ. Et si uolueris carnem regenerare, istis omnibus ultimis addamus illa tria, scilicet aloën, sarcocollam nutritã, & olibanum. Nũc autem in omni plaga seu ulcere est magnus dolor: quare oportet quòd corpus sit bene mundificatũ, & quòd collyria non sint mordicatiua, & abluatur oculus quotidie bis cum aqua calida pluuiali, ubi sit zuccarum & mel.

De uesica in cornea. *Rubrica* 2.

SEcunda passio corneæ est uesica, & diuersificatur in colore, & dolore & leuitate, & malitia, secundum quòd aquositas est aggregata inter cortices exteriores corneæ, aut interiores, aut medios, & secundum diuersitatẽ humoris peccantis ratione suæ qualitatis aut quantitatis aut utriusque. Nunc autem uesicæ seu uariolæ in principio sunt sicut punctus uergens ad rubeum, sed ulcera magis uergunt ad album.

Curatur cum phlebotomia & pharmacia, & collyrio dicto in capitulo præcedenti de ulceribus corneæ, uel fiat tale collyrium. ℞. tutiæ præparatæ sicut decet, climiæ lotæ, antimonii abluti, scoriæ æris ablutæ, cerusæ ablutæ. ana ℈. j. opii grana vj. conficiantur cum muccillagine fœnigræci.

Intelligemus autem tutiam præparatam, scilicet quòd igniatur decies, & in qualibet uice extinguatur quinque uicibus in urina pueri uirginis, quinquies in aqua ros. & quòd postea pulueriz etur in ultimo, & deinde quòd temperetur in succo maioranæ, & deinde remoueatur succus, & tutia desiccetur in umbra.

De ruptura corneæ. *Rubrica* 3.

TErtia passio corneæ est ruptura, & apparet aliquãdo ad modum capitis formicæ, & aliquando ad modũ capitis uuæ, aliquãdo ad modũ claui. Rũpitur aliquãdo propter causas extrinsecas, sicut est casus & percussio: aliquãdo ꝓpter causas intrinsecas, sicut est humor acutus, aut apostema. Et diuersificãtur species rupturę secũdum diuersitatẽ causarũ, ita etiã quòd

Causa ruptura corneæ.

quòd aliquando exit uuea extrà cum magna deformitate. Species curabiles in principio curãtur, sicut ea quę dicta sunt in capitulo de ulceribus, & capitulo de uesicis. In primis igitur mũdificetur corpus cum phlebotomia & pharmacia, deinde ponãtur repercussiua, & fiat emplastrum de cytoniis, & acacia, sanguine drac. & bolo armenico, & ligetur oculus, & iaceat resupinus, & fomentetur cum aqua decoctionis rosa. plãtaginis, bursæ pastoris, & posset uti tali collyrio post ista. ℞. antimonii usti & abluti, cerusæ ustæ & ablutę, climiæ ablutæ & adustæ. ana ℈.ij. spicæ nardi, aloẽ, tutiæ nutritæ, sarcocollæ nutritæ, ana grana 6. conficiantur cum muccillagine dragaganti, & gummi arab. & fiat collyrium. In eminentia autem eorum non consulo quòd abscindantur, quia timendum est quòd totus oculus liquefiat.

De cancro in cornea. Rubrica 4.

Causa. QVarta passio corneæ est cancer. Cancer autẽ aliquando causatur in cornea ex chol. adusta, & inducit ulcus, corrosionem, & cauernam, dolorẽ capitis, uigilias, & casum appetitus: & si non curetur à principio, postea non recipit curationem. Aliquando autem causatur à melancholia, & est dolor remissus cum duritie. In primis igitur fiat phlebotomia, & si est de cholera adusta purgetur cum oxylaxatiuo, & electuario de succo ros. & hiera Ruffi. Si autem est ex melancholia, purgetur cum diasenæ, & hiera Ruffi. Cancer autem de chol. mitigetur in primis cum isto collyrio. ℞. cerusæ ablutæ, amydi ana ℈.j. opii. ℈ ß. conficiantur cum albumine ouorũ, & muccillagine facta de dragaganto in aqua rosa. uel apponatur emplastrum factum ex uitello oui, & oleo ros. & lacte mulieris, uel fiat istud per modum collyrii. Cum autem non est ibi dolor horribilis, utatur tali collyrio. ℞. tutiæ præparatæ, amydi, memitæ, coralli albi, & rub. terræ sigillatæ, margaritarum, ana ℈.j. conficiantur cum muccillagine dragaganti, & gummi arab. & fiat collyrium.

Cura.

Memita est herba apud Dioscoridẽ glauciũ dicta, ex cuius succo fit collyrium.

De mutatione coloris naturalis corneæ. Rubrica 5.

QVinta passio corneæ est mutatio coloris naturalis in non naturalem, oculo sano existente. Intelligendum est, quòd propter oppilationem hepatis & splenis, sicut in ictericia, & similibus, mutatur color naturalis oculorum in ruborem, aut croceitatem, aut nigredinem, aut uiriditatem, intantum aliquando quòd homini uidetur, quòd omnia sint crocea.

crocea. Mutatur etiam color,& figura, ſicut in lepra: mutatur etiam color ſecundum diuerſitatem humoris cryſtallini, & albuginei & ſpiritus, & ſecundum diuerſitatem coloris humoris uitrei. Curatio huius conſiſtit in remotione cauſæ, & quòd fomentetur oculus cum aqua decoctionis roſa.nenupharis,& chamomillæ, & ſi uolumus colorare oculum colore nigro,fiat ſic.℞.gallas,& oſſa myrobala. puluerizentur in ultimo,& temperentur in oleo ſeſamino, aut in oleo nucum,& ponantur in uaſe uitreo ad Solem, deinde ſicut collyrium,oculis inſtilletur.

Curatio.

De *nebula in cornea.* *Rubrica* 6.

SExta paſſio corneæ:aliquādo enim humiditas fluit ad corneam,& generat ibi fumum & nebulam, & caliginatur uiſus.Et curatio cōſiſtit ut purgetur corpus cum pilulis aureis, & collyrizetur oculus cum felle accipitris.

De *corrugatione & paruificatione corneæ.* *Rubrica* 7.

SEptima paſſio eſt corrugatio, paruificatio,& durities, ſicut fit in ſenibus, & tunc confert fomentare oculum frequenter cum aqua decoctionis hordei,roſarum, uiol.nenupharis, & ſimilium, & inſtilletur frequenter lac mulieris in oculum.

De *albugine uel macula,& cicatrice in cornea.* *Rubrica* 8.

OCtaua paſſio corneæ. Intelligendū,quòd ſupra corneā accidunt paſſiones multæ, quæ non uidentur differre, niſi ſecundum plus & minus, ſicut eſt nubes,albugo,macula,pannus,& tela. Quæ quidem ueniunt aliquando propter concurſum humorū,aliquando propter caſum,& percuſſionem,aliquando ſunt reliquiæ apoſtematū malè curatorum.

Cauſæ.

Intelligendum etiam,quòd cicatrices accidunt in cornea poſt curationes ulcerum,uariolarum,& ſimilium, & ſunt omnes albæ:& ideo uidentur maculæ, & omnes laborāt in curatione cicatricū,ſicut ſi eſſet macula,& eſt inanis operatio, quia cicatrix non recipit curationē. Aliqui etiam opinantur, quòd macula in cornea non ſit aliud niſi cicatrix corneæ, uterq; autem iſtorum deceptus eſt. In cicatrice igitur nō eſt laborandū,niſi ad decorem tantum. In maculis autem & albugine operandum eſt ſic.Iſtæ enim infectiones quæ ueniūt in cornea, cum ſunt in principio uel in pueritia, poſſunt de facili curari cū lacte mulieris frequenter impoſito, & poſtea cum puluere oſſis ſepiæ, uel ſic. ℞.ſucci papaueris rub.ſucci

Curatio.

centaureæ minoris, miſceātur cum melle. Iſtud proculdubio curat albugines, & maculas in principio, & in paruis pueris. Idem facit ſuccus linguæ paſſerinæ, & appellatur polygonū apud Dioſcoridem, & aſſimilatur mirabiliter cētinodiæ. Iſta enim herba, eſt illa, quam hirundines portant filiis ſuis cum perforatur oculus cum acu, & recuperant uiſum, & ego feci apportari de uiridario ſereniſſimi regis Maioricarū. Si autem herba non inueniatur, ſaltem perforentur oculi pullorum hirundinum, & poſt triduum accipiantur, qui recuperauerunt uiſum, & fiat puluis, & oculis inſtilletur. Si autem macula fuerit indurata, de difficili curatur aut nunquam. Modus tamen operandi eſt iſte, quòd diæta ſit tenuis, & quòd purgetur caput cū hierapi. deinde mollificetur macula cum aqua decoctionis maluæ, biſmal. paleæ hordei, & auenæ, & uiol. & roſ. & nenuph. & chamomillæ, deinde ponatur quotidie iſte pul. ℞. oſſis ſepiæ. ℈. ij. zinzib. albiſſimi. ℈. j. piperis. ℈. ß. cuperoſæ grana x. puluerizentur ſicut decet collyria, & miſceantur, & oculis inſtillentur.

Polygonon Dioſcori. eſt noſtra cētinodia, quā uerò hic uocat polygonū, eſt cheli donīū Dioſcorid.

Ratio curādi maculam in cornea induratam.

Vel fiat collyrium tale. ℞. calaminthæ. ℥. j. tutiæ. ℈. iij. ligni aloës, ℈. iiij. cuperoſæ. ℈. j. & gra. x. lycii. ℥. ß. Modus faciendi eſt, quòd ſcilicet calamintha, & tutia decies igniantur, & extinguātur in urina pueri uirginis, poſtea in aqua roſ. & poſtea temperentur in ſucco maioranæ, miſceantur cum prædictis, & fiat puluis. Iſto autē puluere poſſumus uti tribus modis. Primo in pulue. ſicut eſt dictū. Secundo, quòd miſceatur puluis cū aqua fœnic. & chelidoniæ diſtillatæ. Tertio, quòd miſceatur cum axungia porci recentis, & fiat collyrium.

Vel utatur iſto collyrio, & non quæramus melius. ℞. tutiæ præparatæ ſicut decet, ſarcocollæ nutritæ, aloës, piperis lōg. corticis teſtarum ouorum calcinatarum, fragmentorum ſcutellarum terrearum uiridium, uitreoli, æris uſti, ceruſæ lotæ, ſtercoris lacertæ uiridis, cathimiæ auri, margaritarum, coral. uirid. æris, caſtorei, myrrhæ, lycii, muſci, dragaganti, ſerapi. galb. ſpumæ maris, opii. ana. ℈. ij. fel. uulturis, balſa. ambre, limaturæ auri puriſſimi. an. ℈. j. conficiantur cum ſucc. euphragiæ, bene tamen pulueriżata ſint ſicut oportet, & informentur trochiſci parui, & deſiccentur in umbra, & cum balſamo inungantur, & cum uti uolueris in delicatis, diſtemperetur unus cū lacte mulieris, & ponatur in oculis ſicut collyriū. In aliis poteſt diſtemperari in ſucco fœniculi aut chelidoniæ, & poſſum

possumus uti, sicut dictum est in aliis multis modis, scilicet in puluere, aut per modum collyrii clarificati in aqua rosa. aut per modum collyrii dicti facti cum axungia porcina. Intelligendum tamen circa istam materiam, quòd macula, pannus, tela non sunt morbi infectiui, quia modicũ aut nihil ab eis resoluitur. Lippa autẽ est morbus infectiuus, cũ aliquid ab eo resoluatur. Morbi autẽ infectiui in his uersibus continentur:

Clarificatio.

Febris acuta, phthisis, pedicon, scabies, sacer ignis,
Anthrax, lippa, lepra, nobis contagia praestant.

Morbi contagiosi.

Secundo notandum, quòd melancholia purgatur per oculos, & phlegma per nares & palatum, & cholera per aures: sed sanguis non habuit emunctorium, quia purus est, & non habens superfluitates.

Item aduertendum, quoniam licet humores frigidi tardè penetrent panniculos costarum, nihilominus penetrant pãniculos oculorum, & ideo aliquando penetrant inter duas tunicas, & tũc generatur cataracta, sicut uidebimus inferius. Aliquando aggregantur in superficie corneae, & causant ibi albugines, & maculas, pannos, telas, & similia.

De passionibus uueae cõtinens rubricas tres.

CAPVT IIII.

De dilatatione uueae & pupillae. Rubrica I.

Prima passio uueae, est dilatatio uueae, id est pupillae, pupilla autem est foramen uuae. Istud autem foramen aliquando dilatatur, quòd uidetur tangere coniunctiuam. Ista autem dilatatio aliquando est naturalis, quia à natiuitate talis apparuit, & nullo modo recipit curationẽ, & aliquando uenit accidẽtaliter, & quocunq; modo fuerit, nocet uisui: quoniam aut nihil uidet, aut uidet in minori quãtitate, quàm sit res uisibilis, & hoc est propter nimiam dispersionem spirituũ. Dilatatio igitur accidentalis causatur à causis exterioribus, sicut est casus, percussio, & nimius dolor capitis. Et causatur etiam à causis intrinsecis, & hoc est propter apostema, aut propter magnitudinem humoris albuginei, aut propter humiditatem currentem ad uueam, aut propter siccitatẽ uueae, & corrugationem eius, quoniam trahitur uersus circunferẽtiam, & ita foramen magnificatur, sicut apparet in coriis perforatis cum desiccantur, & tunc dilatatio uueae est morbus per se, & apparet tota uuea minorata.

Causa.

Curatio. *Diata.* Si autem fuerit propter desiccationē uueæ, tunc iniungatur diæta resumptiua, humectatiua & nutriens, & sit in otio & quiete, & balneetur frequēter, & fomentetur oculus cum aqua dulci calida, & proiiciatur lac mulieris super oculum.

Si autem fuerit propter humorem albugineū aut propter humiditatem, sit in diçta tenui, & purgetur caput cum hiera pi. & abluatur caput, & facies frequēter cum aqua salsa, & aceto, & sint calida, & collyria ponātur in oculo, quæ dicta sunt capitulo de albugine & macula, & quæ dicētur inferius de cataractis. Si autem fuerit propter apostema, aut propter casum, aut propter percussionē, iniungatur diæta tenuis, & fiat phlebotomia de cephalica, deinde fiant uētosæ in collo, deinde fiat phlebotomia de uenis quç sunt in angulis oculorū.

Et si rubor appareat, emplastrētur tempora cum sandal. & sanguine dra. & albumine ouorum, supra oculos apponatur sacculus de ros. & nenuphare, intinctus in aqua ros. uel istud ℞. farinæ hordei, fabarum, uitellum oui, & pistētur cum oleo ros. & succo endiuiæ, & super oculū apponatur. Deinde post principiū instilletur lac mulieris, deinde pòst sanguis columbæ. Apostemata igitur curentur sicut dictum est capitulo de ophthalmia. Dilatatio autem uueæ propter causas primitiuas non recipit curationem, nisi natura per se confortata incipiat restringere, & ita dilatatio pupillæ semper mala.

De constrictione pupillæ. *Rubrica* 2.

Causa. SEcunda passio uueæ est constrictio pupillæ. Causa autem huius passionis est siccitas, & corrugatio uueæ, & motus eius à circunferentia uersus centrum, & tunc oculus est minoratus, & forte non recipit curationem: fit etiam ex paruitate humoris albuginei, & satis de facili curatur. Coarctatur etiam, & constringitur pupilla ex aliquo humore cōprimente eam uersus centrum.

Pupillæ constrictio duplex. Ista autem constrictio pupillæ, aut est naturalis, aut accidentalis. Si naturalis, iuuat, quia spiritus unitur, & confortatur. Si accidentalis, semper nocet, & facit apparere rem maiorem, quàm sit.

Curatio. Si autem causa fuerit inaniens, humectetur oculus, & caput & totum corpus cum cibis & humidis balneis, & fomentetur oculus cum spongia intincta in aqua dulci calida, & fricetur facies & caput ut calefiat, quia sola humectantia nocent secundum Auicen.

Si autem causa fuerit repletionalis, purgetur caput, deinde utatur isto collyrio. ℞. croci, musci, aloës, stercoris lacertæ uiridis, ana, ℈.1. balsami. ℈. ß. piperis, floris æris, armoniaci, ana grana 6. conficiantur cum aqua fœniculi distillata.

De cataracta. Rubrica 3.

Tertia passio uueæ, sunt aquæ, seu cataractæ. Intelligendum est quòd uapores aquosi aliquando ascendunt à stomacho ad oculos, & perturbant humiditates claras luminosas, cuius signum, quia ante cibum peius se habent quàm post. Aliquãdo autem descendunt à cerebro, cuius signum, quia æqualiter ante cibum & post se habent, & tunc est magnum periculum aggregationis aquæ in oculo. Aqua igitur aggregatur inter tunicam corneã, & tunicam uueam rectè ante foramen pupillæ, & tunc in principio apparent imagines multæ diuersæ, sicut sunt pili, aut ungues, cimices, aut alia uolãtia, aut omnia uidentur perforata, aut sicut punctus, aut lateraliter, aut ita de aliis apparitionibus multis & diuersis, & hoc secundum diuersitatem situs humoris in pupilla, & secundum diuersitatem quantitatis & qualitatis. Et etiam colores diuersi apparent rubei, aut citrini, aut nigri, & ita de aliis secundum diuersitatem humoris. Et hęc sunt quæ legũtur à Gal. 4. de morbo. Nunc autem isti fumi, & etiam nebulæ cum incipiunt cõdensari, causant aquam seu cataractam, & impediunt uisum, aut omnino destruũt propter oppilationem pupillæ: quoniam simulachrum rei uisibilis non potest iactari usque ad crystallinum, nec spiritus uisibilis potest penetrare usque ad corneam, & ita impeditur uisus.

Hypochyma & hypochysis à Græcis dicitur, Latinis suffusio.

Causa.

Galen. 4. de usu partiũ.

In principio igitur curari potest à bono medico, sed post confirmationem non, nisi per manũ restauratoris, & etiam ab eo non semper, sed cum sunt in dispositione media.

Curatio.

In primis igitur ordinetur diæta subtilis, uitet igitur oẽs pisces, sicut fulgur, nisi uelit ingrossare, ut esset acui subiicibilis: uitet omnes fructus, omnia fumosa, aquosa, acuta, & breuiter omnia quæ faciunt ascendere uaporem ad caput. Deinde purgetur caput cum hierapicra multis uicibus, sed in parua quãtitate, deinde detur theriaca, deinde utatur isto collyrio. ℞. fellis accipitris, balsami. ana ℈.2. ellebori albi, piperis. ana ℈.1. conficiantur cum aqua raphani, & fiat collyrium, & oculis instilletur, postea odoret maioranam, & oculis applicet frequenter.

Diæta.

Si autem ex his non curetur, tũc ad manum chirurgicam recurramus. Aqua enim seu cataracta, quod est idem, aliquã do est subiicibilis acui, & aliquando non. Quando enim est nimis grossa, non est subiicibilis, quia non posset descẽdere. Quãdo autem est nimis subtilis, non est subiicibilis, quoniã & licet descẽderet, tamen statim ad primam dispositionem reuertetur. In dispositione autẽ media est subiicibilis. Nunc autẽ modus discernẽdi est iste: cum autẽ in loco luminoso oculus bene respicitur, si color aquæ fuerit, sicut color fũgi, aut calcis, aut grandinis, aut color niger fuerit, significatur quòd nimis est indurata, & nõ esset nimis subiicibilis, quare tunc non est laborãdum. Secundo discernitur sic, claudatur uterque oculus, & tũc oculus infirmus cum pollice suauiter altero clauso manẽte fricetur, & tũc celeriter infirmus oculus aperiatur, & si pupilla nõ dilatatur, nullo modo est subii cibilis, quia nimis est cõfirmata. Si aũt dilatetur & reuertatur aqua ad pristinam dispositionem, subiicibilis est, & si remaneat dispersa, adhuc nõ est cõfirmata, & ita nõ esset subii cibilis. Et si uolumus quòd citò cõfirmetur, utatur piscibus.

Quibus modis discernẽdum, utrũ hæc ægritudo sit confirmata, nec ne.

Si autem color aquæ est aëreus, diaphanus, trãsparẽs uel quasi, tunc est subiicibilis, & tũc est in dispositione media inter confirmatam & non confirmatam. Et tunc eligatur diligens restaurator, & corpore mũdificato fiat cauerna in cornea cum acu rotũdi capitis, & tunc impellatur supra uueam, sed non transeat ultrà, & comprimatur aqua inferius cum acu, & non extrahatur statim, sed maneat aliquantulum, ut aqua superius non reuertatur: eleuetur igitur acus, & postea comprimatur, deinde extrahatur. In parte autem inferiori oculi, non fiat cauerna ad extrahendum aquam, quia timendũ esset de euacuatione humoris albuginei, sicut dicit Auic. Fiat igitur in angulo, deinde fiat emplastrum supra oculum de uitellis ouorum, & stet in loco obscuro per 7. dies.

De debilitate uisus, corruptione & ablatione eiusdem.

CAP. V.

Visus debilitas, duabus de causis euenit.

Causæ extrinsecæ.

Visus debilitatur aut ꝓpter causas extrinsecas, aut propter intrinsecas. Sed propter extrinsecas, sicut est fumus, puluis, aut uẽtus turbidus, aut inspectio solis, aut corporis luminosi, aut intuitus superius in aliqua re, aut legere literas minutas, aut nimiæ uigiliæ, aut nimius somnus, aut nimia caliditas, aut frigiditas, aut siccitas, aut humiditas, aut reple

repletio cibi & potus, crapula, & uomitus nimius, & mirabiliter nocet coitus, cibaria uentosa, acuta, salsa, acetosa, & omne illud quod conuertit materiam in fumum & uaporem, sicut sunt cæpæ, allia, porri, fructus, legumina, & nocet etiã iacere calceatum & capite inclinato, & consimilia. Si sint causæ intrinsecæ, tunc sunt etiam multæ ualde minorantes uisum, aut corrumpentes, aut destruentes, sicut sunt ægritudines capitis, sicut est rheuma, phrenesis, uertigo, scotomia, & similia, & sicut est apostema nerui optici, aut oppilatio, & quælibet quatuor complexionum, tam simplicium, quàm compositarum, cum materia uel sine materia. Hoc idem fit propter malas dispositiones tunicarum, & humoris uitrei & albuginei, & propter humorem crystallinũ & situm eius, quoniam si torqueatur uersus oculorum angulos, uidentur omnia obliqua. Si autem torqueatur uersus superius, aut inferius, tunc unum uidentur duo.

Intrinsecæ.

Et debilitatur uisus propter causas dictas manifestas, sicut sunt passiones uueæ, aut corneæ, aut cõiunctiuæ, & debilitatur propter uapores ascendentes à stomacho, sicut dictum est in capitulo de cataractis, quod discernitur: quoniã si apparitio imaginum stet per sex menses, & pupilla apparet munda, à stomacho prouenit. Quando autem prouenit à cerebro, non est tanto tempore sine aggregatione aquæ.

Nihilominus etiã debilitatur uisus, aut minuitur, aut corrumpitur propter dispositionem spiritus uisibilis. Iste autem spiritus si fuerit multus, clarus & subtilis, facit quòd res uisibilis bene discernitur, & longè & propé. Si autem est multus & grossus, tunc uidet & discernit melius longinqua quàm propinqua. & hoc est secũdum illos qui dicunt spiritum extrà emitti propter hoc, quia subtiliatur in uia: secundum autem illos, qui dicunt quòd sumus intus suscipientes, & nihil extramittentes, fit hoc propter fortem motum in crystallina, & apprehensionem rei motæ, & ratione motus subtiliatur spiritus. Si autem spiritus fuerit paruus & subtilis, bene uidet propinqua & cernit, sed remota, non: quia non potest angulum comprehẽdere. Si autem fuerit paruus & grossus, tunc male discernũtur propinqua & remota. Ista autem materia exposita est à nobis supra Quartum de morbo.

Curatio igitur talis erit, si uisus corrumpatur propter res inanientes, confortetur oculus cum quiete & otio, & cibis

Curatio uniuersalis.

humectantibus, balneo, & fomẽtationibus factis circa oculum cum aqua dulci tepida & lacte. Et si causa fuerit, replens, iniungatur diæta tenuis, & purgetur corpus cum hierapicra, & pilulis aureis, & pilulis sine quibus esse nolo, & collyrizetur oculus cum fellibus auium de rapina uiuentiũ, & balsamo.

Intelligendum etiam iuxta illam materiam, quòd aliqui sunt qui satis mediocriter uident de die, & uersus noctẽ parum, aut nihil, & hoc est propter grossitiẽ spiritus & humorum, & aliqui contra se habẽt, quoniam de die parum aut nihil uidẽt, & de nocte quodã modo ꝓportionabiliter loquẽdo melius, & hoc est, quia spiritꝰ sunt nimis subtiles & parui.

Curatio particularis.

Curatio particularis & fideliter excogitata pro debilitate uisus, & potissimè cum oculus uidetur sanus prima fronte, & uisus est minoratus, ablatus & corruptus. Licet de his multa dicta sint, tamen magis particulariter sic procedimus.

Oculis inimica.

Ista sũt quę nocẽt oculis supra omnia de mũdo uel quasi, scilicet coitus superfluus, deinde ebrietas, crapula, nimia repletio cibi & potus, uomitus supfluus, dormire immediatè post comestionẽ, donec quasi digestio sit in stomacho celebrata, dormire capite demisso, & lõgus sõnus & ꝓfundus, & dormire calciatũ. & nocet etiam intueri res nimis splẽdidas & rutilãtes, sicut est corpus solis, aut lunæ, aut ignis, aut niuis & similiũ: & nocẽt tenebræ, sicut illis qui nimis fuerũt incarcerati: & nocẽt omnia calida, uaporosa, uentosa, corruptibilia, & grossę digestionis, sicut sunt allia, cępæ, porri, piper, uinũ forte & nouum & turbidum & spissum, & omnes fructus, omnia legumina, oua indurata, caseus durus, caules & carnes bouinę, lac, & pisces. Et nocet legere nimis frequẽter literas minutas, & otium nimium, & breuiter omnia quę replent caput uaporibus aut grauant stomachũ. Omnia igitur cõtraria iuuãt & cõfortãt, & potissimè color uiridis, & color niger, sicut esset cuculla monachi, si trãsiret p loca niuosa, & submergere frequẽter oculos in aqua frigida, oculis apertis uel palpebris, nisi senectus impediat, iuxta illud qđ dicitur:

Lympha, nitor, speculum fortificant oculum.

Localia.

De medicinalibus aũt si corpus est plethoricũ, & nihil impediat, fiat phlebotomia de cephalica, deinde fiãt uẽtosæ cũ scarificatiõe supra collũ & spatulas, deinde phlebotomia de uenis, quæ sunt in angulis oculorũ. Et quia utplurimũ tene-

brosi

brositas uisus prouenit propter abundantiã phlegmatũ, aut melancholiæ, aut utriusque, cum talia habeant caliginare, aut spiritus ingrossare & obscurare. Ideo bonũ est quòd materia digeratur per hunc modum. ℞. maioranæ M.3. saluiæ, rutę, sileris mõ. eufragiæ, uerbenæ mõtanę, saxifragiæ, fragarię, fœniculi, an. M.2. anisi, marathri, dauci, carui, sileris mõt. an. ℥.2. mellis lib.1. & ß. fiat syrupus quo utatur mane & sero. Et si materia est melancholica, addatur syrupo florũ boragi. foliorũ senæ, epithymi, cuscutę, an. ℥.3. Digesta materia purgetur sic, si materia est phlegmatica, ℞. hieræpic. ℥.ß. hieræ logodiõ, ℈.2. euphorbii, pulpæ colocynth. mastic. anisi, bdellii, gariofi. ana pondus 6. granorum, cõficiantur cum succo absinthii, & fiat pilulæ, dentur eunti dormitum. Si autem materia fuerit melancholica, purgetur sic. ℞. diasenæ, diaboraginis, an. ℥.ß. hieræ Ruffini. ʒ.3. lapidis armenici nouies abluti ℈.2. misceatur. Supposita igitur bona diæta, & quòd corpus sit bene mũdificatum, utatur istis remediis particularibus & expertis, semper à facilioribus ad difficiliora procedendo. Fiat igitur ista aqua, quã quotidie ponat in oculis, quomodocũq; uoluerit. ℞. chelidoniæ, fœniculi, rutæ, sileris mont. eufragiæ, uerbenæ, rosarũ rub. electarũ, an. li. ß. gariofil. piperis lon. an. ℥.2. cõquassentur, & ponãtur in alembico uitreo, fiat lentus ignis, & fiat aqua sicut fit aqua ros. & reseruetur.

Aqua ocularis.

Secundum experimentũ est istud. ℞. picam, scilicet auem quæ uocatur pica, uel picas multas, & ponantur integrè in olla noua uitreata, & lutetur, & ponatur in furno, donec possit puluerizari, non tamen tantum quòd aduratur, & tunc puluerizetur, & puluis oculis imponatur, uel fiat collyrium, uel puluis per se sumatur, quoniam pica habet hanc proprietatem, quòd quomodocunque sumatur confert uisui. Tertium experimentum est tale. ℞. hepar caprinum, & lardetur minutim de zinzibere, & gariofil. & pipere longo, assetur, & pinguedo quæ fluit desiccetur, & accipiatur pars lardonum prædictorum, & terantur minutissimè, & cum prædicta distillatione siccata & puluerizata, misceantur, & fiat puluis sicut decet collyria, & oculis instilletur, uel fiat collyrium cum aqua ros. & hepar prædictum suffumigetur, & etiam comedatur, & ista fiant multis uicibus.

Puluis.

Gal. 11. simpli. medica. & lib. myamir accipit caprinũ hepar.

Quartũ experimẽtum est tale. ℞. tutiæ ignitæ & extinctæ quinquies in urina pueri uirginis, & quinquies in aqua ros.

optima.℥.ß.balſami optimi.℥.3. uini albi puriſſimi.℥.1. miſceantur ſimul & incorporentur. Quintũ eſt tale, quòd ſcilicet utatur puluere ſubſcripto in omnibus comeſtionibus. ℞.eufragiæ, ſaluiæ, menthæ, ſileris mõtani, an.℥.2.aniſi, marathri, & zinzi.gario.piperis lon.ana ℥.1.foliorum borag.foliorum ſenæ, epithymi, liquiri. mundæ, uuarum paſſarum mundatarum ab arill.cortic.myrobala.indorum.an.℥.2.panis zuc.℥.ß. fiat puluis, & ponatur in ſacculo de aluta. Sextũ eſt tale, q̃d confortaret mirabiliter uiſum, niſi patiens haberet in abominatione: uenẽtur igitur anguillæ nemorales de locis ſicciſſimis, & ligẽtur uerſus caput & caudam, & flagellentur cum uirgis minutis, & ſubito uno ictu à duobus uiris abſcindãtur caput & cauda, & excoriẽtur, & abluantur cum uino & ſale, & decoquãtur in uino albo cũ fœniculo, donec caro ſeparetur ab oſſibus, & illa caro ſumatur per ſe uel cũ pane de zuc. fiat electuarium, & longus uſus facit mirabilia. Septimũ eſt iſtud, quòd accipiãtur myro.chebuli contriti, aut pilulæ aureæ, aut pilulæ cochiæ, & quòd utatur eis per interualla, & acuunt uiſum. Octauum eſt quoniam frequẽs uſus theriacæ confortat uiſum. Nonũ experimentũ & ultimũ eſt iſtud, & nunquã Deus uſque ad hæc tẽpora uoluit melius reuelare. ℞.ſileris mõtani, maioranæ, eufragiæ, rutæ, chelidoniæ, fœniculi.an.℥.3.zinzi.ſpicę nar.piperis lõ.gariof.tuciȩ extinctȩ & nutritæ, ſarcocollæ nutritæ in lacte aſinæ, ligni aloẽs.ana ℥.1.fell. aquilæ & accipitris, & hirci incolẽtis mõtana, unum de quolibet, balſami ℥.ß.melle ro.℥.1.pulueriʒẽtur conquaſſanda in ultimo conquaſſentur ſicut decet collyria, & liquefienda liquefiant, & ſi fuerit æſtas, miſceantur in ſole calido per dies 40.quotidie ſemper agitando, ſicut conficitur zuc. ro. Et ſi fuerit hyems, conficiantur in cineribus, ubi ſit calor ad modum gallinæ cubantis, & agitetur, & ſeruetur in uaſe uitreo, & oculis inſtilletur, & eſt tantæ uirtutis quòd decrepitum faceret legere literas minutas ſine ocularibus.

Collyriũ magnæ efficaciæ.

Intelligendum quòd in nyctalope bene poteſt competere phlebotomia, licet accidat ut plurimum in ſenibus & phlegmaticis & crapuloſis, & in illis in quibus frigidi & groſſi humores abundant, pro tanto quia corpus poteſt eſſe plethoricum, & ita competit ratione uniuerſæ purgationis, licet alia ſit cura particularis, ſicut dictum eſt ſtatim in fine capituli, cum ponebatur digeſtiuum materiæ frigidæ.

Clarificatio.
Vtrũ phlebotomia in nyctalope conueniat.

Secun

Secundo intelligẽdum, quòd in debilitate uiſus, bene poteſt competere uomitus, nec trahetur materia ad eandem partem, imò effectiuè erit oppoſita, poſtquam ad exteriora mittitur: quia ceſſante cauſa, ceſſat effectus. Particularia autem in quibus poteſt competere uomitus, ſunt iſta, ſcilicet quòd materia contineatur in concauitate ſtomachi, & quòd euomat de facili, & quòd caput non ſit repletum, & quòd oculi non ſint nimis debiles, & cum talibus particularibus poteſt competere uomitus in debilitate uiſus. Tertio notandum, quòd animalia quę habent ſpiritus ſubtiles & debiles uident de nocte, & non de die, ſicut bufones, quoniã fortificantur propter frigiditatem noctis: & quæ habent ſpiritus ſubtiles & fortes, uident de die & de nocte, ſicut murilegi: qui habent ſpiritus uergẽtes ad groſsitiem, uident de die, quoniam purificatur ſpiritus ratione claritatis exterioris, ſicut homines: & qui inter iſta ſe habent medio modo, inter nimis ſubtiles & nimis groſſos, uident in crepuſculo, & illi in quibus uergit ſpiritus ad multam groſsitiem, non poſſunt uidere poſtquam dies declinat, ſicut in nyctalope, & oculus qui eſt in tenebris, uidet rem in luce, & non econuerſo: quoniam ad hoc quòd aliqua res uideatur, oportet quòd res uiſa ſit illuminata: quoniam lux eſt forma coloris, inquantum color eſt uiſibilis, ſecundum Auerrhoẽn.

Vomitus in debilitate uiſus cõcedi poteſt cauſis iſtis nõ repugnantibus.

De paſsionibus quæ pertinent ad totum oculum continens rubricas tres.

CAPVT VI.

De ſtraboſitate. *Rubrica* I.

STraboſitas ſecundum Gale. 4. de morbo, accidit duobus modis. Primo cum oculus torquetur uerſus dextrum uel ſiniſtrum: & tunc non accidit nocumentum, niſi quòd res uidetur obliquè, pro tãto quia magna pars oculi remanet illuminata. Si autẽ torqueatur uerſus ſuperius aut inferius, tunc una res uiderẽtur duæ, quoniã magna pars pupillæ cooperitur, & nõ poteſt iactari ſimulachrũ uſq; ad cryſtallinum, niſi per uiã inundationis, & ita nõ poteſt cãcellari ſimulachrũ in cruce ſignatione nerui optici, niſi cõtingat rectè uidere: niſi enim in parte ſanitatis cãcellaretur idolũ in cruce ſignatiõe nerui optici, tunc uniuerſaliter res omnes uiderentur eſſe

duæ, cum simulachrũ sit in quolibet oculo. Istã autẽ materiam tetigimus supra Quartũ de morbo: tamẽ breuiter hic aliquid dicamus. Intelligendum quòd Auic. pertractat istam materiam 5. de naturalibus, libro 3. cap. 8. Prima igitur causa, ut dictum est, propter quam non contingit rectè uidere, est tortuositas crystallinæ & coopertura: quoniam simulachrum non potest directè iactari, & ideo uenit cum quibusdam immutationibus, & ita una pars citius est in cruce signationis quàm alia: & quia non obuiant se adinuicem, nõ possunt idola cãcellari, sed trãseunt usque ad sensum communẽ sine cancellatione, & ita contingit male uidere, quia unum uidentur duo & multa. Secunda causa potest esse nimia mobilitas spiritus, & agitatio & motus uersus dextrũ & sinistrum, uersus partem anteriorem oculi: & quia mouetur per modũ inundationis, non fit cancellario, & ita uidetur unum multa: & hoc patet, quia si sol percutiat aquam stagnatã, & aqua moueatur, uidebitur quòd sol moueatur, & quòd sunt multi: & hoc patet etiam, quòd si lumen candelę sit in capite domus de nocte, & tu agites pupillam inferiorẽ cum manu, & agites oculum, uidebitur lumẽ saltare modo superius, modo inferius, modo propè, modo remotius sęcundũ diuersitatem motus, quia patet quòd inundatio à parte ante corrumpit iudiciũ rectum ipsius uisus. Tertia causa potest esse nimius motus & agitatio ipsius spiritus, quoniã modo mouetur ad sensum communem, modo iterum reuertitur ad crucem signationem, & hoc facit uentus mouens & perturbãs: quare uidetur homini, quòd omnia moueantur in gyrum, sicut patet in uertigine, & ideo si respicias aquam currentem uel nubes uolantes, perturbatur motus interior propter similitudinẽ motus exterioris, ita quòd cogitur stare aut camilitudinẽ... dere, & hoc facit uarietas motus qui est intus, & ita impeditur iudiciũ. Quarta causa potest esse nimia subtilitas spiritus, qui mouetur & agitatur de facili ex qualibet causa: & pro tanto intelligendum, quòd omne illud quod impedit cãcellationem idoli in cruce signatione nerui optici, corrũpit iudicium uisus, sicut uidemus in guttis aquę ualociter cadẽtis, quam rectam lineam æstimamus, & sicut patet in quadrato si uelociter moueatur, uidebitur linea circularis, licet sit figura quadrata. Intelligendum igitur iuxta illam materiam, quòd spiritus uisibilis transit de uno oculo in alium: quod pa
tet

Causa.

tet, quoniam ballistarii quando uolunt proiicere rectè, claudunt unum oculum, ut uisus fortificetur in altero. Secũdo patet, si claudatur unus oculus, tũc latus narium oculi aperti potest uideri, & si ambo essent aperti, non uideretur. *Ballistarij.*

Tertio patet in cataractis, cum uolumus probare utrum sint subiicibiles acui uel non, tunc claudimus unum oculum, & si ex hoc pupilla alterius dilatetur, tũc subiicibilis est, sicut dictum est: patet igitur, quòd spiritus trãsit de uno oculo ad alium. Secundum autem diuersitatẽ spiritus contingit aliter & aliter uidere uel de longè, uel de propè, sicut dictum est superius. Color autem uiridis summè cõfortat uisum, sicut dictum est. Qui autem causas passionis scire uoluerit, habeat expositiones nostras supra Quartum de morbo.

Si igitur strabositas fuerit à natiuitate, tunc à principio potest aliquo modo rectificari, & non est alter modus, nisi quòd candela ponatur sibi ex opposito illius strabositatis, uel filum rubeum, uel aliqua res pendens, quam intueatur, & ita ex continuo uidere in oppositum rectificabitur, & ad medium reuertetur, & ita quando parua fenestra est in domo, per quam intrat lux, si puer paruus frequenter respiciat ipsam, ex aliquo efficietur strabo, à talibus igitur aduertendum. Nunc autem strabositas aliquando uenit in adultis propter spasmum de inanitione aut de repletione, aut propter mollificationem & paralysim, aut propter epilepsiam, & propter capitis consimiles passiones, & tunc curabitur strabositas illis curatis.

De eminentia oculi. *Rubrica* 2.

SEcũda passio quæ debetur toti oculo, est eminẽtia eius: oculus enim eminet & egreditur ad exteriora propter multa, scilicet propter repletionem nimiam cerebri & oculi & totius corporis, & propter uentositatem, & propter apostema cerebri, & similia impellentia oculum ad exteriora. Fit & propter mollificationem & paralysim lacertorum mouentium oculos, quare cadit oculus uersus exteriora & eminet. Fit etiam propter nimium capitis dolorem, & propter uomitum, & propter nimium clamorem, & propter nimium conatum in assellando, sicut in tenasmone, & in expulsione fœtus. Si autem eminentia fuerit modica, tunc sufficit paruitas cibi & potus, & quòd iaceat resupinus, & quòd oculus collyrizetur cum aqua ros. ubi sit sumach & cortex thuris. *Causæ.*

Si autem eminentia fuerit magna, fiat phlebotomia cũ conueniētia particularium, deinde sequatur pharmacia, deinde fiat uentosa in collo, deinde fomentetur oculus cum aqua decoctionis gallarum, sumach, balaustiæ, masticis, thuris, & cum spongia frequenter oculus fomentetur, uel quòd fiat emplastrum ex farina fabarum & thure, & albumine ouorũ, & nucleis dactylorum adustorum.

De profundatione oculi. *Rubrica* 3.

Vt in febribus acutis Hip. præsagio. lib. primo.

OCulus profundatur propter malitiam febr. propter uigilias nimias, & angustiam, & tristitiam, & propter similia consumentia humiditates connaturales oculi. Remoueātur igitur illa, & fiat curatio cum cibis humectantibus, & fomentatione cum aqua cal. dul. & similibus.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd oculus eminens minus uidet quàm mediocriter profundatus, quia spiritus disgregantur, & per eandem rationē oculus magnus peius uidet quàm paruus, quia spiritus disgregantur: in paruo autem mediocriter congregantur, quoniam uirtus unita fortior est se dispersa: & ideo melius uident, quādo habent pupillam angustam naturaliter: larga autem pupilla nocet uisui, siue sit naturaliter, siue accidentaliter, sicut scribitur quarto de morbo.

Intelligendum etiam quòd in obscuritate uisus, sicut dictum est, balsamus & fella auium uiuentium de rapina faciunt festum celeberrimũ, supposito bono regimine, & quòd corpus sit mundificatum.

De paßionibus palpebrarum continens rubricas 16.

De scabie & pruritu palpebrarum. *Rubr.* 1.

QVando materia salsa, nitrosa, aut alia adusta currit ad palpebras, primò generat pruritũ, postea si cōtinuetur, generat scabiem, deinde asperitatē, deinde ruborem, postea ulcerationem. Primum igitur consilium est quòd mundificetur corpus iuxta naturam humoris peccātis, & postea distrahatur materia ad opposita, deinde illinantur palpebræ cum isto medicamine. ℞. æris usti, cathimiæ lotæ, cerusæ lotæ, ana. ʒ. 1. aloẽs, myrrhæ, ana. ʒ. 1. salis armoniaci, floris ęris ana. ℈. ß. puluerizentur, & conficiantur cum melle. Et si aliqua eminentia remanet, manu chirurgica abscindatur.

Cura.

De petrificatione in palpebris, nodo siue lupia.

Rubrica 2.

CVretur igitur sic. ℞. armoniaci, opopan. galbani, ana. ℥. 1. temperentur in aceto fortissimo per diem & noctem, malaxentur, & fiat emplastrum: hoc enim mollificat & resoluit. Si autem sic non curetur, ad manum chirurgicam recurramus, & interior palpebra inuersetur & abscindatur, & nodus seu lupia, seu eminentia, seu petrificatio abstrahatur, curetur uulnus sicut uulnera debent curari &c.

De conglutinatione palpebrarum & earum inuiscatione.

Rubrica 3.

ABluatur oculus in primis cũ aqua decoctionis fœniculi, cymini, & salis, & imponatur medicamẽ de fœnugræco, semine lini, aloë, & sarcocolla, & si ex his nõ separentur, ad manũ chirurgicam recurramus. Eleuetur igitur palpebra, & inuersetur cum hamo, quantum erit possibile, & scindatur quod coniunctũ est, deinde abluatur cum aqua salis & cymini, & pannus lineus in medio imponatur, & fiat emplastrum de uitello oui & oleo ro. & desuper apponatur, & ligetur.

Operatio manualis.

De separatione palpebrarum. *Rubrica* 4.

SEparãtur palpebræ aliquãdo à natiuitate, aliquãdo post: & si post, hoc est propter uulnera male curata, aut propter excrescentiam carnis, & similia: aut fit propter inanitionem, spasmum & corrugationem, aut propter mollificationem lacertorum mouentiũ palpebras, aut propter spasmum de repletione in lacertis mouentibus palpebras. Et si fuerit à natiuitate, non recipit curationẽ. Et si fuerit propter ulcera & excrescentias, curẽtur illa prius. Et si fuerit propter inanitionem, humectetur totum corpus cũ cibis & balneis, fomentetur caput & oculus cum humidis. Si autem fuerit ex mollificatione, purgetur caput, deinde siccatiua ponãtur, & curetur sicut paralysis. Si autem superueniat propter spasmum de repletione, curetur sicut dictum est in spasmo de repletione, scilicet quòd purgetur corpus, & reliqua.

De hordeolo. *Rubrica* 5.

PVrgetur corpus, deinde illinatur cum opopanaco resoluto in uino: deinde si non, curetur cum diachylon: deinde cum isto medicamine. ℞. fermenti, muscarum capitibus ablatis, ladani, myrrhæ, olibani. ana. conficiantur cum fæce olei de lilio, & hordeolo applicetur.

Hordeolum, lupia, & zalac Arab. sũt pustulæ indurata ab humore pituitoso, et crasso.

De carnositate in palpebris. *Rubrica* 6.

COnsumatur cum isto medicamine. ℞. aloës, memitæ, sarcocollæ nutritæ, lithargyri, ana. ℈. 2. floris æris. ℈ ß. conficiantur cum succo chelidoniæ. Si autem ex his nō curatur, ad manum chirurgicam recurramus: abscindatur igitur quicquid est præter naturam, & postea apponatur sal & cyminum masticatum, deinde pannus subtilis, postea emplastretur totus oculus cum stupis intinctis in albumine ouorū.

De pruritu palpebrarum. *Rubrica* 7.

A' materia salsa nitrosa, adusta.

IN primis fiat phlebotomia, & purgetur secundum exigentiam humoris peccantis, & fiant uentosæ in collo. Et si pruritus fuerit cum rubore, in principio ponatur istud medicamen. ℞. sumach, se. portul. lentium excorticatarum, ana. ℈. 1. puluerizentur & conficiantur cum oleo ros. & albumine ouorum, & si antiquatur, fiat sicut dictum est superius capitulo de scabie. Et si pruritus fuerit sine rubore, curetur cum sarcocolla nutrita, & succo chelidoniæ.

De ulceribus palpebrarum. *Rubrica* 8.

IN primis decoquantur lentes, & cortex malorum grana. in uino albo debili, & abluatur ulcus, deinde apponatur collyrium de uitello oui, croco, & olibano, & si est ibi sanies, abluatur cum aqua salsa.

De pinguedine in palpebra. *Rubrica* 9.

IN primis illiniatur palpebra cum medicamine facto de aloë, acacia, croco, & aceto. Et si ex his non curetur, ad manum chirurgicam recurramus. Fiat igitur incisio modica in palpebra, ut pinguedo fluat, & paulatinè hinc inde comprimatur, donec pinguedo exiuerit, & tunc pannus intinctus in aceto & aqua salsa desuper apponatur.

Incisio superficialis fiat & exigua.

De apostemate duro in palpebra. *Rubrica* 10.

ALiquando accidit apostema durum, rubeum in palpebra, postea denigratur, & est turpis aspectus, mundificetur corpus cum phlebotomia & pharmacia, & repercutiatur materia cum acacia & bolo armenico & succo plantag. deinde abluatur cum aqua & aceto, & postea malaxetur cera cum oleo de chamomilla, & desuper apponatur.

De tumore palpebrarum. *Rubrica* 11.

INflantur palpebræ aliquando propter causas extrinsecas, aliquando propter intrinsecas, sicut est propter pūcturam araneæ & similiū, aut propter rutā, & alia, & similia. Si propter

pter causas intrinsecas sicut sunt uigiliæ, aut nimius somnus, aut hydropisis, aut cachexia, aut subeth, & similia. Si igitur fuerit propter causas intrinsecas, curentur illa sicut oportet. Et si fuerit propter puncturam animalium uenenosorum, apponatur desuper theriaca cum sale gemmæ. Et si fuerit propter rutam, alia & similia calida, apponatur oleum rosa. cum albumine oui.

De uerrucis in palpebra. *Rubrica* 12.

SI uerruca palpebræ uergat ad duritiem, & siccitatem, purgetur melancholia: & si ad ruborem & humiditatem, fiat phlebotomia, deinde remoueatur cum lacte ficus, pistato cum farina tritici, uel cum lacte tithymali, mixto cum farina hordei, uel constringatur cum pilo equino, uel abscindatur, deinde locus cauterizetur.

Sunt excrescentiæ ab humore melãcholico frigido & putrefacto.

De difficultate claudendi & aperiendi palpebram. *Rubrica* 13.

SI causa est materialis, purgetur corpus secundum exigentiam humoris: & si materia est, soluatur cum uolubili, deinde spongia intincta in aqua cal. frequenter super oculũ apponatur, uel imponatur albumen oui cum oleo ros. uel axungia gallinæ cum muccillagine seminis lini, & oleo rosaceo.

De casu pilorum palpebrarum. *Rubrica* 14.

SI ex defectu materiæ pilorum fuerit, humectetur corpus, caput, & oculus, & calida attractiua oculis imponantur. Si autem fuerit ex humore malo, & corrumpente radicem pilorum, purgetur corpus secundum exigentiam humoris: & si fuerit ibi rubedo, illiniatur cum malogra. cocto cum totalitate sua. Et si fuerit ex grossitie palpebræ aut humoris, inungatur locus cum isto medicamine. ℞. spicæ nardi, stercoris muris, ladani, ossium dactylorum ustorum, stercoris hirundinis. ana. ℈. j. conficiantur cum melle.

De pilis additis & inuersis in palpebra. *Rubrica* 15.

EVellatur pilus additus aut inuersus in palpebra, deinde inungatur locus cum sang. ranæ, aut pediculi, aut catuli canis, aut fiat cum ouis formicarum contritis, aut cum rubigine ferri, & saliua, aut cum isto. ℞. psyllium, & fiat muccillago & exprimatur, deinde ℞. spumæ maris, salis armoniaci, ungulæ asini adustæ, misceantur ista cum aceto fortissimo, & muccillagi. & illinatur locus, & si non sic curetur, cauterizetur locus, & postea inungatur cum albumine oui & oleo ros.

Aliqui

Aliqui enim accipiunt pilum inuersum, & ponunt in foramine acus, & deinde perforando palpebram reducunt ad ordinem naturalem.

De pediculis palpebrarum. *Rubrica* 16.

IN primis purgetur caput cum hierapicra, deinde fomentetur palpebra cum aqua decoctionis bletæ, staphisagriæ, salis, pyrethri, & sulphure: deinde inungatur cum isto unguento. ℞. salis armoniaci, aloës, sucotrini, aluminis, staphisagriæ, conficiantur cum aceto squillitico.

De paßionibus aurium.

CAP. VIII.

INstrumentum auditus, est compositum ex osse petroso, neruo expanso, & neruo optico concauo, & aëre quieto, & ex diuerticulis, & circumuolutionibus anfractuosis in foramine, & cartilagine exteriori apparente circa foramen ad modum ostracorum.

Neruus opticus oculorũ est, ut ipsa uox ĩdicat. Neruus auditorius unus est Gal. et Auic. à quĩta cerebri cõiugatione. Qua autem ratione Gordoni⁹ neruũ opticũ auribus tribuat non uideo.

Intelligendum, quòd cum aër conquietus, qui est naturalis in neruo concauo, mouetur propter aërem exteriorem, tunc fit auditus.

Auditui tamen ueniunt tria accidentia, sicut & aliis sensibus, secundum Gale. 4. de morbo: quoniam aut aufertur, aut minoratur, aut corrumpitur. Aufertur quando nihil audit, sicut in surditate: Minoratur, quando non audit, nisi clametur: Corrumpitur, quando audit sonos, strepitus, sibilos, & similia intra aurem.

Causa surditatis.

Nocumentum auditus, aut prouenit à natiuitate, aut post: si post, aut per uiã crisis, aut sine crisi, aut est ab intus, aut ab extra. Si ab extra, sicut casus, obuiatio tonitruum, puluis, pulices, & similia. Si ab intus, aut est propter nocumentum in instrumento auditus, aut propter compassionem aliquorum membrorum. Si propter alia membra, sicut sunt passiones capitis, aut dentium, aut retẽtio fluxus, & similia. Si propter instrumentũ auditus, hoc est, aut propter spiritum qui prouenit à cerebro per neruum opticum, aut propter neruum expansum, aut propter nocumentum, quod est in foramine. Si propter spiritũ, aut hoc est ratione quantitatis diminutæ, aut ratione suæ malæ qualitatis, aut quia nimis cal. aut frigidus, aut grossus, & ita de aliis. Si propter neruũ & ossa, hoc est propter tria: aut propter malá complexionem cal. frigidam siccam, & humidam: simplicem, aut compositam: cum materia

ria, aut ſine materia, aut propter morbum officialem, ſicut eſt durities, apoſtema, oppilatio nerui optici, aut propter morbum communem, ſicut eſt ſolutio continuitatis. Si autē fuerit in foramine, & locis uicinis, hoc eſt propter tria, ſicut dictū eſt. Si propter malam cōplexionem, aut propter morbos officiales, ſicut eſt oppilatio facta propter ſaniē, aut ſanguinem, aut humorem, aut uerrucam, aut carnem additam, aut propter uermes, aut apoſtema, & ſimilia. Si propter morbum communem, ſicut eſt ſolutio continuitatis.

Si proueniat nocumentum à natiuitate uel à cauſis primitiuis, uel ab ægritudinibus capitis uel aliorum membrorum, uel ſi fuerit propter criſim, iſta ſunt ſatis manifeſta uolenti conſiderare. Si autem fuerit propter nocumenta quæ ſunt in foramine, ponatur in loco luminoſo, & erit manifeſtum. *Signa.*

Si autē fuerit propter nocumēta intrinſeca in neruo, oſſe, & aliis, ubi eſt per ſe iudicium de auditu, tunc uniuerſaliter, ſi eſt cū materia, eſt cum grauitate capitis & loci, & cōtrarium ſi ſit ſine materia. Secūdum ſignū erit, quoniam omnis dyſcraſia læditur à ſimili, & iuuatur à contrario, & ita poterimus deuenire in cognitionem dyſcraſiæ per iuuantia & lędentia.

Intelligendum tamen, quòd plenitudo corporis impedit iudiciū de conferentibus, & nocētibus, & alterantibus: quia ſi dyſcraſia eſt cal. & corpus eſt plenū, & læditur à cal. ratione ſimilitudinis, & lęditur à cōtrariis, ſicut à frigidis ratione cōpreſſionis ſolutionem cōtinuitatis inducēdo, & ita intelligo de frigidis. In corporibus igitur plethoricis multū fit læſio in ſimilibus, & contrariis: & ideo multi cōmuniter decipiuntur.

Si igitur dyſcraſia fuerit cal. ſentitur calor, dolor, & læditur à calidis. Si autem fuerit mala complexio frigida, ſentitur frigiditas ab interius, & læditur à frigidis, & iuuatur à calidis materia minorata, quia in corpore pleno fit diſſolutio materiæ, & ita nocumentum maius.

Si autem fuerit à cauſa ſicca, adſunt uigiliæ, & ut plurimum leuitas capitis.

Si autem fuerit ab humiditate, tunc tumor in facie, & de facili incurrunt in rheuma, & cum grauitate.

Et ſi fuerit ex apoſtemate, eſt ſemper dolor magnus & pulſatio, & feb. ſaltem ephimera. Et ſi fuerit ex ulcere, eſt ibi punctura, mordicatio, & dolor. Et ſi ex uermibus, eſt ibi dolor circūuolutiuus, uertiginoſus. Experimentū autē utrum fuerit

fuerit ibi humiditas aquosa saniosa, accipe spongiam,& calefacias igni,& pannus lineus duplicatus calidus supponatur spōgię, applicetur auri,& dormiat desuper,& mane inueniet pānum maculatū: & si non, proculdubio non est passio auris ex humiditate, nec sanie, nec aquositate, ex aliis enim est.

Prognostica. Surditas autem non curatur. Surditas antiqua est desperata,& appellatur antiqua postquam transiuit duos annos.

Surditas ex solutione continuitatis neruorum auditus interius, est incurabilis. Surditas quæ modo crescit,& modo minuitur, est remediabilis. Surditas ab apostemate duro, est incurabilis.

Cura. Circa curationem cadunt nouem canones. Primus scilicet, quòd nihil in auribus apponatur multum calidum, nec multum frigidum, sed tepidum uel temperatum. Secundus canon est, quòd medicamen non stet in aure ultra tres horas. Tertius canon est, quòd antequam secundum medicamen apponatur, quòd primum expellatur, ut iacendo supra illam aurem ubi est passio, & cum hoc cum instrumento mundetur foramen auris, & cum tussiendo, mungendo, screando, sternutando. Quarta regula, quòd medicamina quæ ponuntur in auribus sint liquida, ut melius possint penetrare,& similiter uelocius exire. Quinta regula, quòd ea quæ ponuntur in auribus, sint in parua quantitate. Sextus canon, quòd quando medicamen est impositum, quòd iaceat supra partem sanam. Septima regula, quòd nihil apponatur in auribus, nisi corpus esset mundificatum. Octaua regula, quòd si potest fieri curatio cum fomentationibus & emplastris, quòd fiat,& elongemus iniectionem quantum possumus, quoniam quod ingreditur, postquam fecerit operationem suam nocet, nisi diligentissimè mundetur auris, ut dictum est. Nona regula est, quòd si humores sunt subtiles mediocriter, & nulla oppilatio est in corpore, euacuare possumus sine digestione, quia materia erit satis obediens. Si autem materia sit grossa,& corpus oppilatum, tunc digestiua præcedere debent.

Curatio particularis. Curatio particularis erit ista, si causa est cal.& corpus plenū, fiat phlebotomia de cephalica,& purgetur caput cum electuario de succo ro.& fomentetur auris cum aqua decoctionis rosarum, salicis, nenupha. lactu. morellæ, scilicet quòd fumus recipiatur per aures, uelut quòd lana uel tela intingatur in

in oleo rof.nenupha.& in oleo de falicibus ,& in oleo de cha momil.& ab extra fupra aurem applicentur. Vltimo poffunt prædicta olea inftillari cum lacte,iuxta canones datos.

Si autem materia fuerit frigida, tunc digeratur materia cum utraque faluia,& utroque calamento & raphano,& fiat fyrupus cum melle & aceto,& purgetur cum hieralogodiõ, & hierap.uel cum iftis pilu.℞.aloës,turbith,cortic.myroba. cheb.bene gummoforum.ana ℥.3.zin.anifi,liqui.mũd.bdellii,pulpæ colocynthidis.ana ℈.2. conficiantur cum oxymel. fcill.& fiant pilulæ ; & dentur ʒ.2. uel 3.iuxta conuenientiam particularium,poftea recipiat fumum iftarum rerum.℞. baccarum lauri & foliorum eius,rutę,fpicæ nar. anifi,marathri, centaureæ,raphani.ana ℥.2. conquaffentur,& bulliant in uino alb.& fumus recipiatur, & ultimo diftilletur balfamus,& fel accipitris,& aqua raphani diftillata.

Pilulæ foluẽtes pituitã.

Intelligendum, quòd materialia quæ ualent in furditate & in paffionibus aurium de caufa frigida , hic fubfcribentur, pro tanto, quia caufa frigida frequentius aduenit, & cum hoc ut materialibus fcitis ,formam operandi particulari induftriæ medici relinquamus, fcilicet quòd operetur cũ iftis materialibus,uel cum uno,uel cum multis, uel ab intus,uel ab extra,uel per modũ fuffumigationis, uel emplaftrorum, uel oleorum, uel uinorum, uel unguẽtorum applicatorum, uel per fe,uel cum cera,uel lana,uel fpongia,uel tenta,& ita de aliis omnibus.Materialia autem funt ifta,uinum alb.acetum al.oleum commune, lac mulieris , fella auiũ uiuentium de rapina,aqua raphani diftillata,balfamus, caftoreum, elleborus al.calamentum,colocynthis,radix cucumeris afinini, chelidonia,ruta,ftorax,calamintha,chamomilla,folia lauri, centaurea,euphorbium, aloë, myrrha,nitrum,abfinthium, finap.oleum fefaminum, iuniperinum , & confimilia multa. Vermes autem interficiuntur fic.℞.aloës,myrrhæ,fuc.abfinthii,oleum amygdalarum amararum,aceti fortiffimi,mifceantur,& auribus inftilletur.

Clarificatio.

Simplicia medicamenta ad auriũ furditatem.

Intelligẽdum,quòd licet elleborus multas habeat ꝓprietates & uiolẽtas,ficut patet intuenti uirtutes eius,nihilominus in parua quantitate adminiftratus,poteft competere in paffionibus auriũ,& licet non competat ex cæteris uirtutibus,ex primis cõpetit,quoniam fortiter calefacit, penetrat & deficcat,& cõfumit refiduum materiæ, & ideo non com-

Clarificatio.

Elleborus.

petit, nisi in corpore mundificato. Aliter igitur operatur in stomacho in corpore pleno, & aliter in foramine auris, corpore mundificato, & aliter etiã in corporibus exterioribus, sicut in piscibus cum ponitur in uiuario, & in muscis, & in cimicibus, cũ ponitur in cæmento. Si igitur apponatur in pas. aurium cum bona conuenientia particularium, non nocet, sed iuuat, licet omnes suæ uirtutes sint excedẽtes, tum quia ab extra, tum quia in parua quantitate appositum, & quia parum moratur.

De tinnitu & sibilo. CAP. IX.

Tinnitus est corruptio auditus, sicut apparitio muscarũ, pilorum, & cimicũ, est corruptio uisus: unde sicut auditus naturalis fit cum aër inundãdo mouet aërem intrinsecum conquietum, ita tinnitus fit, cum uẽtositas & uapor cõmouẽt uiolenter aërem intrinsecum quietum, & secundum diuersitatẽ uaporis diuersæ fiũt corruptiones in auditu. Aliquando apparet, ꝙ sit ille tinnitus, qui apparet post pulsationem cãpanæ. Aliquando apparet patiẽti, quòd sit pluuia magna, aliquando quòd sit sicut sonus molendini, aliquando quòd sit fragor arborum, aliquando quòd sit sicut mustum bulliens in dolio in nouitate uinorum. Tinnitus igitur est corruptio auditus propter uaporẽ uẽtosum, agitantẽ per modum inundationũ uiolenter aërem interius conquietũ.

Tinnitus quid.

Causa enim tinnitus aut est exterior, aut interior. Si exterior, tũc est omne illud quod cõmouet aërem uiolẽter & cũ impetu, sicut est uomit⁹, cursus, labor, circũuolutio, crapula, ebrietas, multiplicatio ciborũ indigestibilium, casus, fames, angustia, & similia. Si causa sit intrinseca, tunc est aut priuata, aut remota, sicut est crisis, aut repletio capitis, aut uapores ascendentes à stomacho, aut à toto corpore. Si priuata, aut est propter acuitatem sensus, quia spiritus est siccus, aut propter debilitatẽ capitis & corporis, aut propter uaporem grossum uẽtosum, qui per modũ inũdationis percutit aërẽ.

Causa duplex.

Causæ primitiuæ satis patẽt iudicio patientis. Si sint causæ remotæ, tinnitus est cũ interpolatione: & si causa est priuata, seu cõiuncta, cõtinuè uenit: & si ex acumine sensus, tũc post cibum minoratur, & ante magnificatur. Et est notandum, quoniam licet tinnitus ueniat propter uapores ascendẽtes à stomacho, nihilominus post cibũ minoratur, & ideo credũt multi tũc, quòd illa passio capitis, aut auriũ, aut oculorum

Signa.

lorum fit propter inanitionem, postquam remediatur cibus assumptus: hoc autem fit, quia cibus comprimit uapores, & ideo postquam cibus incipit ebullire, passio est peior quàm antè, & si esset ex inanitione, non fieret. Si autẽ ex debilitate, hoc est propter aliquam de malis complexionibus, quia ægritudines longæ præcesserunt malam complexionem inducentes. Si ex uentositate, sentitur ascensus & descensus, sicut cum mustum bullitur. Et si uentositas uergat ad humiditatem, uidetur pluuia. Et si uergat ad grossitiem, uidetur sonus molendini. Et si uergat ad siccitatem, uergit ad sonũ arborum cum franguntur.

Ista em̃ sũt ꝑuia ad surditatẽ, & si diuturnãtur, nõ curãtur.

Prognostica.

Curatio.

Si causa est primitiua, de facili curabitur, illa remota, nisi corpus esset ad hoc ualde paratum. Et si fuerit propter acumen sensus, tunc instilletur in aurem castoreum, granum pini, cum aceto mixtum. Si autem fuerit materialis, purgetur corpus, sed paulatinè.

Serapio æquales partes castorei & nuclei pini terit ex aceto, expressum liquorẽ tepidum instillat auri.

Et est intelligẽdum, quòd medicamina debẽt mutari, nõ quo ad uirtutem, sed quo ad speciem & modum: quoniam de proprietate medicaminũ est, quòd iuuent unũ mẽbrum, & non aliud: & iuuabunt istum & non alium, & iuuabunt unum in uno tempore, & non in alio, & hoc est mirabile, & fortè facit hoc uarietas ꝓprietatis tertiæ acquisitæ ex orbe.

Digeratur igitur materia cum oxymelle diur. & purgetur cum hierap. acuata cum euphorbio, aut purgetur cum hiera logodion acuata cum pulpa coloc. sed exhibeatur in parua quantitate, iuxta conuenientiã particulariũ, postea fiant caputpurgia, deinde suffumigationes, & postea inunctiones, & ultimo cauteria. Vitẽtur balnea & fomẽtationes, quoniã commouent materiã: & si cõpetant, hoc est in declinatione corpore mundificato. Materialia autem, ex quibus fit suffumigatio, aut iniectio, aut stupha, sunt ista, elleborus alb. euphorbium, castoreum, spica uar. spica celtica, calamus aromaticus, ruta, calamentũ, anisum, marathrũ, baccæ lauri, folia lauri, succus porri, succus cæpæ, oleum muscellinum, oleum de lilio, oleum costinum, de ruta, castoreo, oleum laurinum, anethinum, oleum amygdalarum amararum, oleum nardinum, aqua raphani distillata, uinum album purum.

Localia medicamina.

Intelligendum, quoniã quicquid dicant authores, melius est dimittere narcotica hoc in casu, quàm apponere, & si cõ-

Clarificatio.

Narcoticorũ usus, qualis eße debeat.

tingat apponere quòd calor sit magnus, & quòd narcotica apponantur in parua quantitate, & quòd essent bene repressa cum castoreo & croco, & quòd parum morentur: iudicio tamen meo sufficit quod dictum est in acuitate sensus, scilicet castoreum, granum pini, & acetum, cum omnia instrumenta auditus sint frigida, neruosa, ossuosa. Secundo notãdum circa materiam præcedentem & subsequentem, quòd homo habet complexionem magis temperatã inter omnia animalia, & ideo omnia excedit in sensu tactus. In aliis autẽ sensibus exceditur, iuxta illud:

Nos aper auditu, lynx uisu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.

Et est aduertẽdum de aranea, quòd non excedit hominẽ in sensu tactus, ꝙ melius sentiat (hoc enim habet homo solus, & ex temperamẽto suæ cõplexionis) sed aranea excedit hominem quantũ ad ordinationẽ suæ texturæ seu telæ. Tertio intelligendum, quòd surdi à natura sunt muti, quia loquela nõ inest nobis antè, sed ab inquisitione, & ideo dicitur ꝙ audit⁹ est porta intellectus, & ꝓpter hoc uersificator dixit:

Quicquid Roma legit, quicquid studuistis Athenis,
Quicquid ad elenchos arguto disputat ore
Gallus, & in modica iactitat arte foro,
Quicquid habent artes diuino in pectore sensim,
Cessit ab auditu, docilis prudénsque perisset
Littera, si surdis auribus esset homo.

Accidentalis surditas, nõ antiqua curari põt, naturalis uerò, et quæ cicatrice & apostemate causata est, difficillimè curatur.

Quarto aduertẽdum, quoniam licet dictum sit quòd surditas naturalis non recipiat curationem, istud uerum est, si ueniat propter malam cõplexionem nerui optici, sed si uenerit propter aliquas oppilationes potissime in uia quæ uadit exterius, tunc potest curari, cum oppilatio possit remoueri. Quinto notandũ, quicquid dictũ sit, & ex hoc etiã dicetur, quòd in uehemẽtissimo dolore auriũ cum causa est cal. non solum est utile apponere opiũ auribus, imò est necessarium, quia dolor aliquando est rabiosus, & tunc non habemus uiam, nisi quòd apponatur opium cum lacte mulieris, castoreo, & croco, sicut dicetur in cap. immediatè sequenti.

De dolore auris, & apostemate intrinseco.

CAP. X.

Causæ.

Dolor auris aut prouenit à causis extrinsecis, aut intrinsecis. Si extrinsecis, sicut est uẽtus ualidus, aut calor, aut frig

frigus, casus, obuiatio, aut aliqua res cadens in aurem.

Si ab intus, hoc est aut propter morbos consimiles, sicut est aliqua malarum complexionum cum materia, aut sine materia: aut est propter morbos officiales, & potissimè propter apostemata cholerica, sanguinea, phlegmatica, aut melancholica. Aut est propter morbos communes, sicut est solutio continuitatis.

Si est ex causis extrinsecis habetur iudicio patientis: si ex intrinsecis, & fuerit ex cal. tunc sentitur calor, & lęditur à cal. econtra est de frigidis. Et si est ex apostemate, dolor uenit subito & feb. Et si est de chol. & dolor intolerabilis, ducens aliquando ad paraphrenesim, cum punctura & mordicatione, uigiliis & inquietudine, & mala tolerantia patientis. Et si ex sanguine fuerit apostema auris, tunc est cum pulsatione. Et si est ex phlegmate, tunc est dolor extensiuus cum dolore remisso. Et si est ex melãcholia, est dolor grauatiuus, & dolor remissus. Et si est ex uẽtositate, uenit paulatim. Et si ex solutione continuitatis, est cum punctura & mordicatione.

Signa.

Dolor aurium fortissimus ex apostemate cal. in interioribus auris, est molestissimus ducens ad terribilia accidentia.

Prognostica.

Dolor aurium acutissimus est mortalis in iuuenibus, deinde minus in pueris, deinde tardius in senibus. Apostemata aurium uenientia per uiam crisis, si ueniant ante signa digestionis, & in die non critico, & cum aliis malis signis, molesta sunt, & ualde periculosa. Si autem ueniant post signa digestionis, cum aliis bonis signis, euadere possunt &c.

Hipp. praesa. lib. 3.

Si fuerit ex causis primitiuis, illis remotis fit curatio. Et si fuerit ex illis quæ ceciderunt in aurem, inferius dicetur. Et si fuerit dolor ex causis intrinsecis, & causa fuerit materialis, mundificentur corpora sicut oportet, & diæta conueniens administretur, deinde fiant instillationes in auribus de rebus frigidis. Si causa est cal. quę sunt ista, oleum ro. aqua ros. acetum, oleum nenuphari. & salicis, & muccillagines psyllii & cucurbit. & lactu. & morel. Et si causa est frigida instillentur cal. sicut est ruta, maiorana, calamentũ, spica nar. anisum, styrax, calamintha, castoreum, & multa consimilia, quorum unum aut multa possunt bulliri in oleo, aut uino, aut in aqua raphani, & colata auribus instillari.

Curatio

Intelligendum quòd curatio apostematis auris, differt à

curatione aliorũ apostematum in duobus. Primò in repercussiuis, quoniã directè non cõpetunt repercussiua, sed magis mitigatiua: cuius ratio est, quoniã timendum esset, quòd materia curreret ad aliquod membrũ nobile, ut ad substantiam cerebri, & ita posset causare phrenesim aut lethargiã, & si iret ad pulmonem, phthisim & similia. Intelligendum tamen, quòd si dolor esset intolerabilis & desperatus, quòd tunc possent apponi non solum repercussiua, sed narcotica.

Secũdo differt à curatione aliorum apostematum in maturatiuis, quia purè maturãtia cal. & humida non debent apponi nisi essent ibi multa sicca, sicut possumus elicere hanc sentẽtiã ex dictis Gal. quinto de ingenio sanitatis, capitulo sexto, loquẽtis de ulceribus auriũ, ubi medicus ille credebat esse apostema in aure Imperatoris, & ideo imponebat putrefactiua: sed ipse docuit apponere tunc ratione ulceris, & saniei & apostematis, si ibi esset cũ ferrugine ferri minutissimè trita, & stercore colũbino, & aceto, & ꝙ bulliãt usque ad spissitudinẽ mellis, quia sicca cõpetunt ratione cõplexionis membri, quoniam & licet curatio morbi fiat per contraria, nihilominus membri cõplexio per similia est conseruanda. Non igitur purè maturatiua, & putrefactiua, & saniei generatiua cõpetunt in apostematibus auriũ, dato quòd esset sine uulnere. Differt igitur curatio apostematis auris cõmuniter loquẽdo, & quo ad repercussiua, & quo ad maturatiua. Incipiamus à curatione calidorum apostematũ aurium, supposito quòd diæta laudabilis sit iniuncta, & quòd præcessit phlebotomia & pharmacia, & alia uniuersalia, quæ præcedere debẽt iuxta cõuenientiam particularium: iniiciatur lac mulieris frequẽter, deinde iniiciatur oleum rosa. cum pauco aceto bullito, deinde oleum sesaminũ, deinde adeps anatis & gallinæ, cum muccillagine fœnigræci & se. lini.

Gal. de cõposit. pharma. secũdũ partes, oleũ ro. cũ aceto bullitũ, ad consumptionem ipsius aceti admouet.

Deinde apponatur istud medicamen, quod quasi ualet in omni apostemate aurium, magis tamen in calido. ℞. farinæ uolatilis molendini. ℥.3. granorum pini, muccillaginis fœnigræci, se. lini. ana ℥.2. resinæ thuris, lithargyr. cerusæ. ana ℥.1. aceti al. ℥.ß. conficiantur omnia cum oleo sesamino, & cum axungia porci re. & potest aliqua portio istius medicaminis fieri ita clara, ut aliquid auribus instilletur, & aliqua ita densa, quòd fiat emplastrũ, & apponatur supra aurem, & est optimum maturatiuum.

Si autem apostema esset de causa frigida, tunc possunt ad di cum istis, axũgia uulpina, hyssopus, oleum omphacinum, uel fiant ista. ℞. scarabeos uermes, qui inueniuntur sub urceolo, & bulliant in oleo scorpionis, & auribus instilletur. Et si fuerit uehemens frigiditas, decoquatur ibidem fel tauri, donec fuerit dissolutum. Item in apostematibus frigidis, ℞. rutæ, maioranæ, spicæ nar. bulliant in oleo communi, & oleum auribus instilletur. In declinatione autem apostematum tam calidorũ quàm frigidorum potest mundificari auris cum oxymel. diure. & uino al. Si autem dolor esset uehemens & intolerabilis, tũc facta phlebotomia & pharmacia, cogimur frigida apponere. Accipe igitur philoniũ, & distemperetur cum lacte mulieris, & auribus instilletur. Et si nocumentum adueniat ex his, castoreum bullitũ in oleo auribus instilletur. Ista autem nõ debent apponi nisi in materia cholerica, & in calore multo, & in dolore maximè syncopali & desperato. Et ideo antequam fiant ista, debent præcedere aqua coriandri, succus morellæ, oleum ros. oleum sesaminũ, acetum, aqua rosa. lac mulieris.

Narcotica quãdo applicanda.

Vigilemus igitur diligenter, quia multos uidi mori in manibus restauratoris. & accidit mihi semel quòd quidam restaurator antiquus patiebatur in auribus dolorem intolerabilem, & præcesserunt purgationes uniuersales, & operationes particulares iuxta doctrinam Galeni, & Auicennæ, & aliorum authorum omnium, & nihil penitus ualebant, & tunc apposui oleum de chamomilla in auribus, & feci saccellationes de chamomilla, & in ueritate curatus fuit: quare prodest multa, & diuersa apponere, cum medicamina non ualent, dum tamen sint regulata ratione.

Historia

Nota.

Dolor auris sic curatur, si fuerit ex solutione continuitatis, ℞. myrrhæ, thuris, licii, opii, galbani, nitri, croci. ana. ℈. 2. amygda. excorticatarum. ʒ. 2. conficiãtur cum aceto, & fiant trochisci, & cum uti uolueris, distemperetur in oleo ros. & coletur, & in auribus instilletur.

Curatio doloris auris à solutione cõtinuitatis.

Et si esset ulcus antiquatum, ℞. conchilia marina al. assentur, & fiat pul. & misceatur cum oxymel. coletur, & auribus instilletur. Item ℞. caricas, & bulliant in lixiuio, & auribus instilletur.

Clarificatio.

Intelligendum est, quòd frigida & humida sicut est succus

cucurbitæ, coriandrum, & similia possumus ponere in apostematibus calidis aurium, gratia loci, quoniam tale apostema non indiget repercussiuis, ut dictum est, sed competunt gratia accidentium, quando dolor est uehemens ualde, & potissimè quando non est ulcus. Et est etiam intelligẽdum, quòd maturatiua possunt competere in apostematibus aurium, & potissimè cum multa sicca apponũtur, & potissimè quando est sine ulcere, nec aliquid quod sit hic dictum est contrarium dicto Galen. 5. de ingenio, cum repræhendit medicum, qui ponebat tetrapharmaca in auribus imperatoris, pro tanto quia ibi erat ulcus & sanies: & cum deberet apponere sicca abstersiua & mundificatiua, ipse ponebat humida, credens quòd ibi esset apostema uolens istud maturare, & ideo redarguebat ipsum, quia ignorabat ingenia quę sumũtur ex morbo, & quæ sumuntur ex accidentibus, & quæ sumuntur ex particula patiente. Non negauit igitur Gale. quin bene competerent maturatiua in apostematibus aurium, dum tamen fieret, ut dictum est.

De ulcere aurium & sanie. CAP. XI.

Causa. CAusa saniei, potest esse apostema intrinsecũ, uel extrinsecum, cũ fluxit ad intus, uel humor aliquis delegatus, uel fit propter debilitatem uirtutis immutatiuæ, & similibus. Signa sunt satis manifesta.

Curatio. In primis mundificetur caput, & diæta tenuis iniungatur, & iaceat supra partem læsam, ut sanies fluat ad exteriora. Et si fuerit dolor, iniiciatur, ut dictum est, oleum ro. opium, crocus cum lacte mulieris.

Medicamina in ulceribus aurium ualenter debent exiccare. Gale. 5. methodi.

Et si causa fuerit cali. fiat istud. ℞. squamam ferri, & frigatur in sartagine, & extinguatur in aceto fortissimo, & hoc fiat octo uicibus semper acetum innouando, deinde desiccetur, deinde puluerizetur, deinde bulliat in aceto & oleo ros. & coletur, & una gutta in auribus instilletur. Et si causa fuerit frigida pulueriz etur myrrha, castoreum, aloë, & bulliant in oleo laurino, coletur, & in auribus instilletur. Deinde mũdificetur auris cum oxymel. diureti. aut cum uino al. aut cum aqua piscium salsorum, aut cum aqua oliuarum salsarum. Si autem locus fuerit fistulatus, proiiciatur in aurem fel tauri cum urina pueri uirginis.

Clarificatio. Si sanies & dolor concurrant, & dolor fuerit ita intensus, quòd auferat somnum, primo incipiẽdum est à dolore, licet sanies

ſanies corrodat, & multas malas qualitates habeat, pro tanto quia dolores proſternunt uirtutes, & dolor cum concomitatur morbos, omnes operationes impedit, ſicut declarauimus in tabula curationis morborum.

De ſanguine fluente ab auribus. CAP. XII.

SAnguis fluit ab auribus aut ab extra aut ab intus. Si ab extra, ſicut propetr caſum & percuſsionem, ſi ab intus, aut cum criſi, aut ſine criſi, aut propter multitudinem ſang. aut propter acumen.

Cura. Si autem fuerit à cauſis extrinſecis, ſi particularia conueniant, fiat phlebotomia de parte oppoſita, deinde cõſtringatur ſan. ſicut dicetur. Et ſi dolor eſt magnus propter ictum, ℞. medullam panis recenter cocti, & intingatur in ſucco abſinthii, & uino, & deſuper apponatur. Et ſi fiat propter criſim, nihil hic fiat niſi excederet. Et ſi ex multitudine ſanguinis fuerit, fiat primo phlebotomia. Et ſi ex acuitate, mundificetur corpus, deinde mundificetur auris cum ſucco porri & uino al. proiiciatur in auribus ſuccus plãtaginis, & ſuccus burſę paſtoris, deinde iſtud medicamen auribus inſtilletur. ℞. acaciæ, pſidiæ, baulauſtiæ, gallarum, ſumach, maſticis, thuris. an. ʒ. I. puluerizentur, & bulliant in aceto, & coletur, & una gutta auribus inſtilletur. Et ſi fluat aquoſitas, nitrum & antimonium bullitum in oleo ſcorpionum.

Clarificatio. Intelligendum quòd in curatione fluxus ſan. ab auribus, primo debemus diuertere fluxum. Secundo debemus mundificare ne fiat ibi ſanies, aut apoſtema, poſtea debemus conſtringere, & ita mundificatiua pręcedunt conſtrictiua: & licet mundificatiua aperiant, non tamen nocent, quia ſan. diſcretus eſt, & quia ſtatim conſequuntur conglutinatiua & conſtrictiua, quare &c.

De oppilatione auris à re cadente in eam. CAP. XIII.

OPpilatio accidit in aure aliquando propter aquam, aut puluerem, aut pulices, aut uermes, aut uerrucam, aut carnem ſuperfluam, aut panniculos, & ſimilia.

Cura. Corpore igitur mundificato, attrahatur aquoſitas per hunc modũ, accipiatur cannula, & applicetur auri, & aliqua uilis perſona attrahat forte per caput cannæ anhelitum cum ore. Secundo modo fiat ſic. Accipe cannam cũm qua pueri attrahunt aquam, & expellunt ad longinquam diſtãtiam, & appellatur in uulgari noſtro, ſyringa, & ponatur extremi-

tas cannę in aure,& tunc baculus qui intus est extrahatur,& tunc natura quæ non permittit uacuum,repente attrahit for tiſsimè aquoſitatem ad extra. Tertio modo fiat ſic, pona tur canna in aure, & ignis ponatur in alia extremitate, & aquoſitas quæ intus eſt deſiccetur,aut per medium cãnæ ponatur uirga ferri ignita,aut recipiatur fumus rutę,aniſi,cymi ni,calamenti,decoctorum in uino,aut ponatur in aure ſpon gia ligata cum filo,aut lana,aut pãnus lineus antiquus, & ſu bito extrahatur. Et ſi fuerint uermes, interficiantur cum amaris iniectis,ſicut eſt abſinthium, cẽtaurea, aloë,amygd. amara,perſicaria, ſuccus perſici, fella, acetum, ſuccus cucumeris aſinini,ſcammonea,elleborus. Deinde fiant ſternutationes,& caputpurgia,& poſſunt extrahi cum cautela, ſcilicet quòd ponatur pomum bene maturatum ſciſſum per medium ſupra aurem, & iaceat deſuper, & uermes condeſcendant ad dulcedinem,& poſtea ſubito remoueatur.

Si autem fuerit oppilatio ex excreſcentiis, ſicut eſt caro, uerruca,paniculus,& ſimilia,corrodantur cum auripigmento,& ſi non,abſcindantur. Et ſi fuerit uerſus ſuperficiẽ, ſatis eſt facile: & ſi fuerit in profundo, difficile eſt ualde. Et ſi iſta fuerint à natiuitate,aliquando proſunt remedia, & aliquando non.Et ſi fuerit pruritus in aure,iniiciatur oleum ubi abſinthium fuerit bullitum.

Clarificatio. *Albucaſis.* Intelligendum, quòd ſuctio cum calamo, & ſternutatio, & ignis,& ſimilia,poſſunt fieri in paſsionibus aurium,& licet iſta ſint fortia & commoueant & diſſoluant,non tamen poſſunt nocere,quoniam præſupponunt quòd corpus ſit mundificatum.Et ſi lana cum terebinthina intromittatur, & terebinthina aliquo modo inficiat latera auris, maius tamen eſt iuuamentũ,quoniam ſorditics, pulueres,pulices,& alia ibidem adhærent,& inuiſcantur,& ita extrahuntur.

De apoſtematibus accidentibus extra in radice auris.

CAPVT XIIII.

Parotides. APoſtemata generantur ab extra in radice auris,aliquando per uiam criſis:& ſi uenerint poſt ſigna digeſtionis, & in die critica, poſsibile eſt quòd ſint ad bonum:& ſi aliter uenerint,difficile eſt quòd euadant, & per talem modũ multos uidi mori. Aliquando etiam ueniunt per uiam congeſtionis,aut deriuationis,& purgetur ſecundum exigentiã humoris peccantis, & curetur ſicut alia apoſtemata, niſi ꝙ reper-

cuſ

ussiua nõ competunt, quia matetia talium apostematũ uer- *Suppurantia.* git ad grossitiem, maturetur cum farina tritici, fœnigræ. se. ini, axungiæ anatis, & gallinæ, radicis maluæ, & conficiatur cum oleo de chamomilla: & si apostema esset antiquũ, tunc fiat emplastrũ de armoniaco, & bdellio, styrace liquida, axũ gia ceruina, caricis, & oleo de lilio: deinde si per se non rum patur, aperiatur cum calce uiua & sapone molli. Aliquando *Ruptorium de calce.* uidi in talibus sanguisugas apponi, & aliquando euadebant, cum bona signa præcesserãt: & aliquando non euadebant, potissimè cum febris erat continua, & urina cruda &c.

De paßionibus narium, & primo de fœtore narium.

CAP. XV.

Foetor nariũ est corruptio olfactus: sicut enim operationes aliorũ sensuũ patiuntur tria accidẽtia, quorũ morbi sunt causæ, scilicet ablationẽ, minorationẽ, & corruptionẽ: ita & olfactus aliquando aufertur, cũ nihil odorabile sentit: aliquãdo minorat, cũ nõ sentit odores, nisi sint ex excellẽtia: aliquãdo corrũpitur, & hoc quãdo aromatica iudicãtur fœtida, & ecõtra nullo odorabili præsente, uel omnia iudicant horribilis odoris, uel quãdo fœtent nares & anhelitus sibi & aliis. Et de tali fœtore nariũ, qui prouenit ex aliqua causa intrinseca, loquimur hic. Vnde nares cõponũtur ex multis, primo ex osse quod colatoriũ appellatur, quod est perforatũ, & pãniculus cerebri à parte anteriori uersus ossa colatoria est perforatus, ut natura expellat superfluitates per illa loca, & ut attrahat anhelitũ, seu aërẽ ad caput, ad temperandũ san. arterialem ipsius cerebri. Secũdo cõponuntur nares ex duobus additamẽtis exeũtibus à colatorio ad modũ capitis mamillarũ, ubi est iudiciũ de olfactu, ad illum locũ portatur uapor odorabilis per aërem. Tertio cõponitur ex carne cartilaginosa, quæ apparet exterius, quæ fuit facta ad tuitionẽ aliorũ, & ad conuersionẽ uaporis. Quarto cõponitur ex lacertis dilatãtibus, & constringẽtibus propter attractionẽ & expulsionẽ. Fœtor enim in naribus & in anhelitu prouenit propter multa, ꝑpter corruptionẽ pectoris & pulmonis, *Causæ.* & propter corruptionẽ stomachi, & propter corruptionem dentiũ & gingiuarũ, & propter ulcera narium & polypũ & carnem additã, & pustulas & uerrucas, & propter oppilationes factas in caruncul is narium, & accidit propter malam complexionẽ cum materia aut sine materia existente in ad-

dita

ditamentis,& osse,& colatorio , & propter malos humores salsos,aut alios, aut rheuma , aut malam complexionem in cerebro existentem.

Signa. Si est ex pectore,sputũ est grossum,globosum aut saniosum,& si à stomacho, fœtor apparet magis ante cibũ,quàm post. Et si est ex gingiuis,aut dẽtibus,aut ex uitiis quæ sunt in caruncul is narium,hoc est sensui manifestum. Et si ex additamentis,aut cerebro, cognoscitur per priuationem aliorum,& etiam ex hoc,quòd si impleatur os aqua, & tunc fœtor sentiatur, à cerebro procedit, & quia continuus est, & quia ipsemet patiens sentit fœtorem.

Prognostica. Quando in febr.acutis nullo præsente odorabili , uidetur patienti quòd sentiat odorem fœtidum corruptum,ad modum piscium corruptorum, uel aliorum huiusmodi , signum est pessimum & mortale.

Cura. Si fuerit ex pulmone,aut à stomacho , aut à gingiuis, curentur illa sicut oportet, sicut dicetur in suis locis. Et si fuerit ex capite cum arsura , causa est cal. si cum frigiditate , & sine mordicatione,tunc est frigida. Et si fuerit cum grauitate, est ibi materia peccans:& si cum leuitate,tunc est ex mala complexione sine materia. Ponamus igitur, quòd fœtor narium fit ex mala complexione cal. corpore pleno,& uirtute forti, tunc fiat phlebotomia de cephalica , & postea fiant uentosæ in collo,& postea fiat phlebotomia de uena,quæ est in capite narium,& postea purgetur corpus , deinde fiant cauteria, & in capite sub mento. Processus igitur sit talis,suffumigetur corpus in causa calida cum aqua decoctionis ros.uiol. nenuphar.sandal. camphor. chamomilla,& utatur syrupo rosa.& uiol.& oxysacc. Deinde purgetur caput cum oxylaxatiuo,& electuario de succo ros.& hiera Ruffi, deinde iniciatur in naribus oleum ros.oleum uiol.cum camphora. Et intelligimus quòd diæta concomitetur,sicut oportet.

In causa autem frigida odoret aquã decoctionis menthę, & absinthii,maioranæ, basiliconis, & utatur oxymel. diuretic.& purgetur cum hierapic. & hieralogodion. Et iniciatur in naribus oleum costinum, laurinum , muscellinum,& fiant sternutationes cum elleboro,pipere,& castoreo.

Si autem fuerit ex oppilationibus caruncularum,insuffletur in naribus puluis nigellæ , & bulliat nigella in aceto scill. & per nares fortiter attrahatur.

Si

Si autem fuerit propter alias excreſcentias, manu chirurgica abſcindantur, deinde proiiciatur puluis aluminis, nitri, lithargyr. myrrhæ, uel bulliant iſta in aceto, & lychnium ſeu tenta intingatur, & in naribus applicetur. Et ſi fuerit puſtula humida, ungatur cum iſto unguento. ℞. lithargyri, ceruſę, cadmiæ, gallæ. ana ʒ. x. aluminis, nitri. ana ℥. ß. conficiantur cum oleo de chamomilla, & cera quod ſufficit. Et ſi puſtula fuerit ſicca, inungatur cum iſto unguento. ℞. medullæ uituli, gummi arabici, dragaganti, olei ſeſamini, ceræ quod ſufficit, fiat unguentum. Et poſſunt excreſcentiæ remoueri cũ auripigmento rubeo, & uitriolo, & ſale armoniaco, uel quòd cauterizetur locus. Si autem nullo modo poſſit fœtor remoueri, ſaltem pallietur. ℞. ſem. maioranæ, baſiliconis, gariofil. nucis muſc. cinamomi, ligni aloës, ſtyracis calaminthæ, ambræ, an. ʒ. ij. muſci. ℈. ß. cõficiantur cum aqua roſ. optima, & fiant pilulæ paruæ, & quolibet mane tranſglutiat duas integras, & duas teneat in ore, & aromatizabũt anhelitum, ita quòd nullus percipiet: quoniam ſi medicus talia pateretur, ualde eſſet ignominioſum, & potiſſimè quando cum nobilibus conuerſatur.

Intelligendum quòd materia fœtida, corrupta, exiſtens in cerebro poteſt inducere fœtorẽ anhelitus, & tamen reliquæ partes corporis non patiuntur, pro tanto, quia natura mittit ad unã partem aliquando, & non ad aliam. Aliquando etiam una pars parata eſt recipere materiam, & non alia, & ita ex una materia poſſunt diuerſi effectus generari ſecundum diuerſitatem materiæ. Secundo intelligendum, quòd obiecta aliorum ſenſuum non immutant ſenſum tactus, ſed obiectum ſenſus tactus immutat omnes ſenſus, pro tanto, quòd ſenſus tactus communis eſt omnibus ſenſibus. Tertio intelligendum, quòd immutatio odoratus poteſt eſſe ſignum morbi ſeu morbus, ſeu accidens morbi, quoniã ſi per immutationem intelligamus qualitatẽ lædentem, ſic eſt morbus: ſi qualitatem læſam, ſic eſt accidens: & ſi accidens, eſt ſignum: quoniam quod accidit patienti, ſignum eſt medico, quare unum & idem ſecundum diuerſos reſpectus, poteſt eſſe morbus, & accidens ſignum, ita de aliis poſſumus intelligere. *Clarificatio.*

De rheumate & coryza. CAP. XVI.

RHeuma eſt fluxus humorũ à capite ad partes ſubiectas. Rheumatis autẽ tres ſpecies ab authoribus diſtinguũtur,

Paulus diuidit catarrhũ in tres species, coryzam, bronchon, & catarrhũ, ut catarrh' sumatur pro genere, & interdũ pro specie.

tur, coryza, bronchus, & catarrhus. Coryza, quãdo uadit ad nares: bronchus, quãdo uadit ad fauces: catarrhus, quãdo uenit ad pectus. Rheuma auté potest esse genus, & ideo dicitur rheuma, quasi ruens materia. Rheuma autem negligi non debet, quia forte est mater omniũ ægritudinũ: quod patet, quia si fluat ad aures, causabit surditatem aut tinnitum: si ad oculos, caliginem: si ad nares, fœtorem aut polypũ: si ad linguam, paralysim: si ad guttur, squinantiã: si ad pectus, phthisim, aut pleuresim: si ad stomachũ, fastidium aut uomitũ: si ad intestina, fluxum uẽtris: si ad iuncturas, arthriticam: & ita de aliis omnibus membris subiectis, præterquã de splene, quoniam splen nõ apostematur nec oppilatur propter rheuma, quoniam passiones splenis fiunt de materia grossa.

Materia auté rheumatis est subtilis, aliter nõ rueret. Licet igitur uulgariter loquédo, ex rheumate nullus plangatur, nihilominus citissimè sunt remediãdi, cum omnia mébra subiecta debilia ad ægritudines proximas sint parata. Succurrendum igitur est ita uelociter, ꝙ etiam medicinæ laxatiuæ possunt dari sine digestione materiæ, & potissimè si flueret ad pectus. Rheuma enim aut prouenit ab exterioribus aut ab interioribus. Si ab exterioribus, sicut est uentus septẽtrionalis, ueniens post meridionalé, & sicut est calor nimius, aut frigus, aut insufflatio uentorũ, aut somnus post nimiam repletioné, & potissimè somnus diurnus, & odor rerũ fortis odoris, sicut est lilium, mentastrũ, muscus, & similia, & comestio rerum uaporosarũ, sicut sunt cæpæ, & allia, uinum forte, crapula & ebrietas, balneum, & phlebotomia, & breuiter omnia quæ dissoluũt uapores in capite, aut per modũ cõpositionis, aut per modũ dissolutionis. Si ab intus, hoc est ꝑpter humores in cerebro abũdãtes, siue sint calida siue frigida: uel sit ꝑpter uapo. à stomacho, & toto corpore ascédentes ad caput.

Causa.

Signa. Si sint humores cal. tunc caput tactu calidum inuenitur, facies rubea aut citrina, punctura & mordicatio, ablatio appetitus cibi, sitis, & similia. Et si causa fuerit frigida, signa sunt contraria, & ista causa frequentius uenit.

Prognostica. Hipp. Bronchi & coryzæ in ualde senibus non maturantur, uel cũ magna difficultate remediantur: qui enim habent caput calidum, & partes inferiores frigidas, rarò sunt sine catarrho, & ecõuerso: qui enim caput frigidum, & cor calidum habẽt, multi uapores ascédunt, qui in cerebro frigido digeri non

non possunt: & quādo cerebrum est calidū, fit attractio multa uaporum. Catarrhus cum dolore capitis, de difficili curatur, quia caput uidetur debile naturaliter. In autumno frequentius ueniūt catarrhi, quàm in alio tempore anni. Rheumatici splenetici non fiunt. Rheumatici ad omne malū sunt parati. Cura communis in omni catarrho, seu rheumate, est quòd si fluat materia ad membrum nobile, quòd euacuetur materia, digestionem nō expectādo cū pilul. aureis, aut cocchiis, paruitas cibi, & potus competunt, & uigiliæ multæ, & quòd nō dormiāt de die, & quòd nō utantur balneis nec fomētationibus nec ablutionibus, nec utātur exercitio forti: teneatur uenter laxus, famē & sitim patiātur, quantū poterūt. *Curatio.*

Curatio particularis est hæc, si rheuma fuerit de causa ca. & corpus est plethoricū, & currat materia uersus interiora, fiat phlebotomia, deinde digeratur materia per hūc modū. ℞. summitatum papaueris, rosarū, lactu. an. ℥. ij. candi. penid. ana. ℥. j. omnium sand. unciam semis, hordei librā semis, uiol. nenu. ana uncias tres, panis zuc. librā unam: fiat syrupus quo utatur mane & sero. Iste enim syrupus ualet in rheumate de causa cal. & potissime quādo timemus, quòd materia uadat ad pectus, suffumigetur cum aqua decoctionis hordei, uiol. ros. sandal. nenu. papaueris, chamomillæ, odoret pomum factum de sandal. & camphora, & se. lactu. portu. sumac. & conficiantur cum aqua ros. optima. Et si sit constipatus, fiant suppositoria aut clysteria, & fiant fricationes extremitatum, & purgetur cum myrobal. citri. si materia est in stomacho: & si in capite, purgetur cum electuario de suc. rosa. diaprunis, & oxylaxatiuo, & utatur isto electuario. ℞. diapapaueris, diaprunis, diagraganti frigidi, zuc. ros. facti cum rosis siccis. ana ℥. iiij. misceātur. Et inungantur nares cum oleo ros. & uiol. In declinatione autē manifesta possunt fieri stuphæ aut balnea, fomentationes, & similia, cum chamomilla, & meliloto, ros. uiol. & hordeo, & potest uti rubea trochiscata. suffumigatio facta de furfure, & aceto multū ualet: similiter de aceto super lapidē molarē candentē. Si autē causa fuerit frigida, & fluat ad membrum nobile, purgetur cum pilulis aureis, & hierapi. Digeratur materia cū isto syrupo, & potissimè si timemus fluxus rheumatis ad pectus. ℞. radic. ireos, hyssop. liquir. mund. ana ℥. ij. nuc. cypressi, masticis, thuris, an. ℥. j. mellis ros. li. j. fiat syrupus. suffumigetur cū aqua decoctionis mastic. thuris, ladani, *Syrupus.*

dani,

dani, ſtyracis, calaminthæ, chamomillæ, meliloti. Odoret po mum factum de ſtyrace, calamita, & ambra, gariofil. nuc. cypreſſi, nuc. muſc. maſti. thur. ladano, & pauco ligno aloës, & muſco: & inungantur nares cum oleo de maſtiche, ſacelletur caput totum cum milio, & ſale torrefactis. Inuoluatur caput cum panno bene calido, ſuffumigetur ſic, calefiat tegula, & aſpergatur uino, & poſt puluere nigellæ, & fumus recipiatur capite diſcooperto, uel torrefiat nigella, & ponatur in pãno, & odoretur. Deinde purgetur caput cũ hierapic. omnia quibus utitur ſint acuta. In declinatione autem fomentetur aut balneetur, & ita de aliis, cum aqua decoctionis chamomillę, meliloti, anthos, menthæ, rutæ, calamenthi, & ſimilibus.

Poſt autem omnia, ſi non curetur, ℞. ſtercoris columbini, gummi, rutæ agreſtis, picis naualis, ſeminis rutæ, ſinapis. an. ℈. I. conficiantur cũ oleo laur. & aceto ſcill. & fiat emplaſtrum, & extẽdatur ſupra alutã ad modũ capellinæ, & cooperiatur cũ panno lineo ab intus, & ſumatur, & tonſo capiti applicetur. Quando autem omnia deficiunt, fiat cauterium in commiſſura anteriori.

Clarificatio. Diuretica nunquam competunt in materia rheumatica. Intelligendum circa iſtam materiam, quòd principium rheumatis ſeu principiũ morbi eſt cũ materia erit ſubtilis, aquoſa: cum autem incipit ingroſſari, tunc eſt augmentũ: & quãdo eſt mediocris, tunc eſt ſtatus, & tunc materia eſt digeſta, ſicut patet in ophthalmia, & lippitudine. Si igitur natura cũ digerit rheuma incipit ingroſſare, tunc cum medicus ſit miniſter naturæ, incipere debet ab ingroſſantibus: quoniã ſi peccatũ eſt propter ſubtile, curatio erit cũ illis, quæ mediocriter ingroſſant. In rheumate igitur de cauſa calida, applicentur ſtyptica frigida cum aliquibus paucis diſſolutiuis, quoniam diſſolutiua faciũt ſtyptica penetrare, & tẽperant ſtypticitatẽ, ne nimis materia cõdenſetur. Et ita ſi cauſa eſt frigida, applicentur calida ſtyptica in plus, & diſſolutiua in minus. In declinatione autem corpore mũdificato, competunt diſſolutiua, & euaporatiua, quia materia pauca eſt, & ita de facili euaporabitur. Diuerſa igitur competunt ſecundũ diuerſitatẽ temporum morbi. Secundo intelligendũ, quoniam ſi rheuma cauſetur ex multitudine materiæ, magis multiplicatur in uere: & ſi cauſatur ex calore, magis multiplicatur in æſtate: & ſi cauſetur ex raritate, & dẽſitate, magis cauſatur in autumno: & ſi

Quatuor huius morbi tẽpora.

& si ex frigiditate, magis in hyeme, & ita intelligendum est de ætatibus, & temporibus, & consimilibus. Tertio aduertendum, quoniam licet dicatur, quod in rheumate nō competat phlebotomia, nihilominus potest competere, cum sanguis dominatur, & corpus est plethoricum, & materia ruit ad interiora, & ideo competit in squinantia, & pleuresi, & similibus, quæ ut plurimum ex rheumate generantur. Quarto notandum, quòd somnus non cōpetit in rheumate, quia prouocatiuus est fluxus, nisi in declinatione, & corpore mūdificato, sed uigiliæ magis cōpetunt, ut fiat euaporatio uersus exteriora: nec exercitium competit in principio corpore immundo existente, quia induceret fluxum, otiū igitur competit. Et si diceretur, quòd otium non competit: Dico quòd non ualet, quia in proposito otium non assimilatur somno, quia otiū reddit humores quietos, & somnus fluxibiles ratione reuocationis caloris, & apertionis meatuum, quia apertio non est motio, sed magis immobilitas & clausio. Quinto sciendum, quòd illi qui habent caput frigidū naturaliter, rarò sunt sine catarrho, magis tamen lædūtur à causis intrinsecis, propter debilitatem digestiuæ, & minus à causis extrinsecis, propter clausionē pororum: sed qui habēt caput calidū, facilius patiuntur à causis extrinsecis, propter apertionem pororū, & tardius ab intrinsecis, propter bonitatem digestiuæ. Vltimo notandum, quòd suspecti ad rheumata, præseruātur, si diu sudent in stupha, hoc supposito quòd caueant postea sibi à tribus, scilicet à uento, & à somno diurno, & à repletione cibi & potus, & ꝙ caput mirabiliter exiccetur, ne humiditas inter capillos remanens causet rheuma.

Phlebotomia ubi cōueniat.

Qui obnoxij catarrho.

Intelligendum etiā, quòd præseruari possumus à catharrho & coryza, cum pilulis detentis in ore. Et ualet etiā ad curationem, & quòd materia non fluat ad partes subiectas, & si causa fuerit calida, ℞. se. papaueris al. se. portu. se. lactu. cādi, penidiarum, dragaganti infusi. an. ℥. I. opii, croci. an. ℈. I. cōficiantur cum syrupo myrti. & cum syrupo de papauere. & fiant pilulę, & teneantur in ore, & in tēpore somni & tempore uigiliarū. Et si causa est frigida, ℞. styracis, calamitæ, nuc. cypressi, mastic. thuris, ladani, ambræ. an. ℈. I. liquiri. mund. uuarum passarum munda. ab arill. ana ʒ. I. & ß. conficiantur cum hydromelle, & fiant pilulæ, & teneantur in ore. Et ista duo genera pilularum erūt nobis multū necessaria, inferius

Pilulæ sub lingua.

in passionibus pectoralium ad præseruandum, ne materia uadat ad pectus.

De fluxu sanguinis ex naribus.

CAP. XVII.

FLuxus sanguinis narium, prouenit propter apertionem orificiorum uenarum, quæ sunt in naribus: hoc autē est propter tria, ratione membri, aut ratione uirtutis, aut humoris. Si propter membrum, ut quia nimis rarū. Si propter uirtutem, ut quia expulsiua fortis, & contentiua debilis. Si propter humorem, aut quia multus, aut quia acutus, aut aquosus subtilis, & istę possunt esse causæ communes in omni eo quod egreditur à corpore, secundum Gal. 6. de morbo.

Causæ. Causa fluxus sanguinis narium, aut est ab intrinseco, aut ab extrinseco. Si ab extrinseco, sicut est casus & percussio. Si ab intus, aut cum crisi, aut sine crisi. Si cum crisi, sicut est in phrenesi, aut in pleuresi, aut in apostemate splenis, aut hepatis, aut synocha, aut tertiana, aut in uariolis, & morbillis, & similibus. Si sine crisi, tunc aut prouenit à capite, aut ab hepate, aut à splene, aut à matrice, & similibus.

Signa. Si uenerit propter causas intrinsecas, tūc cognoscitur indicio patiētis. Si propter crisim, hoc indicāt ægritudines prę cedentes. Si à capite, hoc significatur ex dolore capitis. Et si ab aliis mēbris, hoc significatur ex dolore loci. Et si à matrice, ex retentione menstruorū. Et si uenerit post signa digestionis in die critica & paulatinè, & cum alleuiatione patientis, & cum clarificatione faciei, tunc est ad bonum, cōtraria contrarié. Et si fuerit cum saltu continuo, tunc est ab arteria: & si à nare dextra, tunc est ab hepate: & si à sinistra, à splene: & si ab utraque, ab utroque. Et si facies fuerit rubea, tunc est à sanguine: & si citrina, tūc est à cholera: & si alba uergēs ad liuorem, tunc est à phlegmatis aquositate. Et si ex debilitate contentiuæ, hoc significatur ex præcedentibus morbis.

Et si ex fortitudine uirtutis expulsiuæ, tunc est cum alleuiatione. Et si ex mēbro, quia ex qualibet facili causa uenit.

Et si ex plenitudine, pulsus est plenus, & urina spissa & colorata. Et si ex cholera, est cum punctura & mordicatione, & ita de aliis reddendo singula singulis.

Prognostica. Fluxus sanguinis qui ꝓuenit propter debilitatē cerebri, uix aut nunquā curatur. Fluxus sanguinis narium, qui extendit se ultra quatuor libras, est malus: & si ultra octo, est pessimus.

ſimus. Et ſi extendit ſe uſque ad xx. uel xxiiij. ultrà uiuere non poteſt. Fluxus ſanguinis qui ducit ad colorem pallidũ, aut uiridem, aut liuidum, aut fuſcum, peſſimus eſt, & mortalis. Fluxus ducens ad ſyncopim, eſt mortalis. Fluxus cum frigiditate extremitatum, eſt mortalis. Omnis fluxus qui uenit ſubito & cum impetu, eſt malus. Omnis fluxus cum alleuiatione patientis, eſt bonus.

Curatio.

Nullus fluxus criticus eſt reſtringẽdus, niſi nimis manifeſtè debilitaret uirtutem. Nullus fluxus ſymptomaticus eſt reſtringẽdus ſubito, ſed paulatinè, niſi timeremus caſum uirtutis. Curetur igitur ſecundum conuenientiam cauſarum. Si ex debilitate uirtutis, confortetur. Si ex ſanguine aquoſo, ingroſſetur cũ calidis ſtypticis, ſiue ſint cibi, ſiue medicinæ.

Si ex cholera, purgetur cum myrobalanis citrinis. In fluxu igitur narium ſuperfluo particularibus conuenientibus fiat phlebotomia de cephalica partis oppoſitæ, & ſi fluat de utraque nare, fiat de utroque brachio. Deinde fiant uentoſę inter ſpatulas cum ſcarificatione, aut ſubtus mamillas, aut ſupra hepar, aut ſupra ſplenem, ſecundum diuerſitatem membrorum à quibus procedit, aut fiat phlebotomia de ſaphenis in retentione menſtruorum: hoc facto, fiant fricationes fortes in extremitatibus cum ſale & aceto, fricentur teſticuli in uiris, & mamillæ in mulieribus, & infrigidentur cũ aqua roſ. aceto & morella, & ſimilibus, & cum hoc non ſolum iſta membra, ſed etiam extremitates cum aceto & oleo roſ. & ſucco morellæ, & lactu. infrigidatis in urina aut in puteo, & balneetur medietas corporis in aqua frigida.

Poſtquã igitur materia antecedẽs erit euacuata & diſtracta, tũc in ſuperioribus remedia applicemus. Emplaſtremus igitur frontem, & tẽpora cum argilla piſtata cũ aceto, aqua roſ. & albumine ouorũ, uel cum bolo armenico, & ſanguine dra. acatia, & hypociſtide, & ponatur in naribus tenta intincta in ſucco plãtaginis, & encauſto ſcriptorum, & ſanguine dra. puluere chartæ combuſtæ, & teſtis ouorum combuſtis.

Diæta.

Diæta ſit lentes coctæ in duabus aquis, & excorticatę, riſum aſſum, fabæ aſſæ coctæ, cum aliqua portione aceti, oua dura, caſeus recẽs ſine ſale, lac fortiter bullitum, uinum groſſum, niſi quòd melius eſſet, quòd quãdo adminiſtratur lac, nõ adminiſtraretur uinũ. & breuiter ualẽt omnia quę ſanguinẽ ingroſſant, & pro tãto ualẽt ea quę ualẽt in fluxu uẽtris.

His uisis, intelligendum est secundum intentionẽ Auicẽ. quòd quinque sunt genera medicaminum, quæ ualent in curatione fluxus sanguinis narium. Primum genus sumitur ex frigidis, sicut est opium, lactu. portul. morella, coriandrum, camphora, acetum, aqua ro. salices, nenuphar, aqua frigida, plantago, bursa pastoris, & similia. Secundum genus sumitur ex natura stypticorum, sicut sunt acatia, galla, sumach, berberis, psidia, balaustia, granum rosæ, & pes eius, hypocistis, se. cytoni. bolus armeni. terra sigil. cimolia, san. dra. fructus, & extremitates omnium arborum stypticarum, sicut sunt pyra, sorba, corna, mespila, cytonia, & ita de aliis. Tertium genus sumitur ex natura conglutinatiuorum, sicut est olibanum, dragagan. gummi arabic. farina uola. molendini, farina siliginis, albumen oui, & multa similia. Quartum genus sumitur ex natura cauterizantium, sicut sunt atramentum, uitriolum, arsenicum, sal armoniacum, succus porri, & similia. Quintum genus sumitur ex his quæ operantur ex tertiis uirtutibus, sicut sunt stercus porcinum recens, si odoretur, & similiter stercus asininum. Et quædam sunt quæ faciunt hoc ex tribus uirtutibus, & quia frigida, & quia specifica sicut antimonium & myrrha. Discretus igitur medicus corpore mundificato, & materia distracta, potest ex istis eligere, secundum conuenientiam particularium, & etiã componere & multiplicare, modo fomentando, modo emplastrando, modo cum pulueribus, modo cum unguento, modo cum potionibus, modo cum iniectionibus, nisi quòd in cauterizantibus simus cauti cum medicamen remouetur, cum talia faciant escharam, & ita inducerent maiorem fluxum.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd in retentione menstruorum potest iuuare fluxus sanguinis nariũ, & pro tanto, quia postquam retẽtio est præter naturã, undecunq; expellatur, aliquo modo posset esse bonũ, saltem ad tẽpus, cũ nociua materia expellatur, nihilominus diuertẽdus est, quòd illud emũctoriũ nõ est sibi ꝓpriũ. Et ideo si plenitudo est multa, fiat phlebotomia primo de hepatica, postea de saphenis, postea cũ magdaleonibus mẽstrua prouocentur. Secundo intelligendũ, quòd fluxus sanguinis nariũ, si fiat ex multitudine, magis fit ex sanguine: & si ex acumine & corrosiõe, magis ex cholera. Et ita intelligendũ est de ætatibus, & temporibus, & cõple-

xionib

xionibus. Tertio intelligendum, quòd frigiditas non inducit fluxum ſanguinis narium, niſi per accidens, quoniam con ſtringendo conſtringit uenam. Quarto notandum, quoniã licet ſanguis arterialis ſit calidior, ſubtilior quàm ſanguis ue narum, nihilominus fluxus ſanguinis narium non uenit frequentius ab arteria, imò frequentius à uena, quoniam uena non habet niſi unam tunicam, arteria autẽ habet duas, unde magis reſiſtit fractioni & apertioni. Quinto intelligendum, quòd licet fluxus ſanguinis debilitet, & phlebotomia debilitet, nihilominus poteſt in fluxu ſanguinis narium phlebotomia competere uirtute conſtante, & facit ceſſare fluxum, quia trahit ad oppoſitum, & quia diſtrahit, ideo maius eſt iuuamentum. Secundo aduertendum, quòd balneum competit in nimio fluxu menſtruorum, & tamen non competit in fluxu ſanguinis narium. Cuius ratio eſt, quia ſanguis menſtrualis eſt groſſus, & per balneum ſubtiliatur, & ita trahitur ad totum corpus, ſed ſanguis narium eſt ſubtilis, & magis ſubtiliaretur, & ita prouocaretur maior fluxus, & in ſubtiliãdo, & ad ſuperiora trahendo.

Cur phlebotomia in fluxu ſanguinis narium concedatur.

De Sternutatione. CAP. XVIII.

STernutatio eſt motus cerebri naturalis ꝓpter expulſionem nociuorũ, unde ſicut ſingultus eſt ſtomacho, & tuſſis eſt pectori, ita ſternutatio cerebro. Vnde tales motus nõ ſunt motus morbi, ſed naturæ, ſecundum Gal. 5. de morbo.

Cauſa autem ſternutationis eſt duplex, ſcilicet exterior, aut interior. Exterior, ſicut radius ſolis cum penetrat per carunculas nariũ, aut penna intromiſſa, aut puluis, aut aliqua res mordicans, & pungens, & ſimilia. Si intrinſeca, tunc eſt humor, uapor, aut uentoſitas, aut aliqua res grauãs uirtutẽ animalem, uirtus autem animalis ſenſibilis, ſentiens nocumentum, ſuſcitat naturalem, & naturalis expulſiua ſuſcitata cum magno impetu, mouetur ad expellendum nociua, & permiſcens, cum aërem expellit ad exteriora, & ſonat, quia per anguſtum locũ tranſit, & ideo ſternutatio eſt fortis motus cerebri propter expulſionem nociuorum.

Cauſa duplex.

Hipp. aph. 51. lib. 7.

Sternutatio in fine morborũ, bonum ſignum ualde, ſecũdum Gal. dato quòd ægritudo eſſet pernicioſa, quia fortitũdo uirtutis ſignatur & cõualeſcentia & paruitas materiæ, & ita ſternutatio ſine rheumate, & corpore mũdificato, ſiue à natura, ſiue ab arte bona, qa dolorẽ capitis remouet, & ca-

Prognoſtica.

put mũdificat. Etpropter hoc ualet in ægritudinibus pectoris, scilicet cum corpus sit mundificatum, & quòd ægritudo sit in declinatione, & quòd sit sine rheumate. Et similiter in ægritudinibus stomachi, & similiter in passionibus matricis, quoniam uirtus est fortis, & ideo excitat uirtutes expulsiuas omnium membrorum naturalium, & ideo expellit fœtum mortuum & secundinam, & similia.

Sternutatio cum rheumate. Sternutatio cum rheumate semper est mala, & in corpore pleno, & mala in ratiõe signi, quia malã causam significat in capite lædenté caput: malũ in ratione causæ, quoniam sternutatio nimia replet caput & inducit uertiginem, & scotomiam, & similia. Si in aliqua ægritudine prouocetur sternutatio, in qua debet prouocari, & nõ sternutat, nunquã curabitur. Si fuerit prouocata cũ rebus fortis uirtutis, sicut est elleborus al. piper, castoreum, sinapis, euphorbiũ, & similia.

Cura. Primo curatur sternutatio cum forti retẽtione anhelitus, & cum expellit quòd expellat per nares, & hoc etiam multũ ualet in rheumate. Secundo curatur per accidentia animæ fortis, sicut est ira, solicitudo, tristitia, & similia.

Tertio curatur cum calidis euaporatiuis, potissimè si causa sternutationis fuerit frigida. Fomentetur igitur caput corpore mundificato, cum aqua decoctionis chamomillę, meliloti, anthos, anisi, marathri, spicæ nar. & inungantur nares cum oleo laurino & costino.

Et si causa sternutationis fuerit calida, inungantur nares cum oleo ros. & uiol. & nenuphari. & fiat fomentatio de eisdem. Fricatio capitis & faciei, & extremitatum, & somnus profundus multum ualet. In secunda particula libri huius, superius cum tractauimus ęgritudines capitis, fuit ista materia pertractata, sed gratia ægritudinum narium, hic recapitulauimus de eisdem.

Clarificatio. Gal. dicit quòd sternutatio est motus naturalis, & tamen sternutatio est in pleuresi & peripneumonia: non igitur erit motus naturæ, sed morbi. Dico quòd sternutatio, aut est in tempore sanitatis, aut in tempore morbi. Si fuerit in latitudine sanitatis, tunc est motus naturæ, & ita intellexit Gal. 5. de morbo. Et si esset in tempore ægritudinis, si tunc uenit per uiam crisis, & mundificationis, potest attribui motui naturali, sicut digestio in urina. Si autem uenit per uiam symptomatis, tunc potest esse motus morbi. & ita soluitur cõtradictio.

De

De ægritudinibus labiorum & oris, & primo de fißura labiorum. CAP. XIX.

FIssura labiorum est solutio continuitatis facta in carne tenera labiorum.

Aut enim prouenit ab exterioribus, aut ab interioribus. Ab exterioribus, sicut à puluere, uento, calore, & frigore, casu, obuiatione, & similibus. Si ab intus, hoc est propter humores acutos pungitiuos, ulcerantes labia, aut generantes pustulas, & similia. Isti autem humores aliquando ueniunt à capite per uiam rheumatis, aliquando ascendunt uapores à stomacho, & toto corpore, aliquando ueniunt per uiam crisis. Signa sunt satis manifesta. *Causa.*

Si fuerit propter causas extrinsecas, illinãtur ulcera. Si est causa cal. cum oleo rol. & uiol. & axungia gallinæ recenti, & muccillagine dragaganti facta in aqua ro. & inungatur cum pluma, uel cum uno ex illis, uel cum omnibus. Et si causa est frigida, sicut est uentus borealis, & similia, tũc temperentur in aqua ro. mel. ro. dragagantum, gummi arabic. mastix, & thus, & illinantur ulcera. Et si fuerit propter causas intrinsecas, corpore mundificato, illinantur labia cum isto medicamine. ℞. cerusæ lotæ, amydi, cadmiæ lotæ, lithargyri, conficiantur cum muccillagine dragaganti. *Curatio.*

Intelligendum, quòd licet humida putrefaciant, & putrefactiua non cõpetant in ulceribus, nihilominus axungia gallinæ recẽs potest competere in ulceribus labiorũ, & quia est anodyna, mitigatiua doloris, & cum hoc quando siccitas est nimia, quoniam temperatur & humectatur, & cum hoc quia cum lithargyrio, & aliis admiscetur, & liniatur similiter. Secundo notandum, quòd pustulæ & ulcera labiorum si in tertianis, & in aliis febribus ueniant post signum digestionis, signa sunt bonæ crisis, quod etiam uulgares dicunt, quoniam postquam uident labia ulcerata & pustulata, curatus est. Et exinde oritur aliud notabile, quoniam pustulæ & ulcera pos sunt bonum signare in febribus, cum apparent in labiis. Et si eædẽ apparuerint in lingua, erunt pessima signa. Et ratio dictorum est, quoniam labia sunt membra uilia, exterius posita, quorum caro est tenera, & ita natura fortificata, suas superfluitates mittit ad illa. Lingua autem est membrum nobile multum sensibile, & ideo si talia apparent, magis uenirẽt gratia symptomatis quàm naturæ, & ideo semper mala. *Clarificatio.*

Vltimo notandum iuxta hoc, quòd cum fissuræ apparēt in labio inferiori in muliere, quasi naturaliter mulierē petulcam significant, cum siccitate matricis, sicut aliqui dixerunt.

De passionibus linguæ. CAP. XX.

PAssiones linguæ sunt multæ, sicut est paralysis, spasmus, solutio cōtinuitatis, apostema, magnitudo, paruitas, corruptio gustus, & loquelæ, & similia. Lingua autem componitur ex carne & neruis septuplicibus, arteriis & uenis secundum Gal. 4. de simplici medicina, & hoc fuit propter nobiles operationes suas quæ sunt duę, scilicet gustus, & loquela. Loquela igitur fit per motū, & gustus per sensum: & quia plurima sunt necessaria ad motum, idcirco citius amittitur operatio loquelæ, quàm operatio sensus gustus. Istis autē operationibus sicut aliis, tria accidentia eueniunt, sicut est ablatio, minoratio, & corruptio: uerbi gratia, aliquādo loquela omnino aufertur sic in multis, aliquādo minoratur, sicut in illis qui conceptum exprimunt cum difficultate. Aliquando corrumpitur, sicut in traulis & blæsis & scindentibus, licet diuersimodè, quoniam trauli & blæsi appellantur qui corrumpunt literas, & ponunt unam literam pro alia, & non possunt nominare literam, & hoc fit propter nimiam humiditatem sicut in pueris. Aliquando autem corrumpuntur magis syllabę, sicut in illo qui deberet dicere dominus, & duplicat primam syllabam, & dicit dodominus, & si uelit dicere Aristoteles, ipse dicit Aristotiles. Et tales uocantur scindentes, sicut istam materiam tractauimus supra illud aphoris. Trauli à diaria &c. Similiter sensus gustus aliquādo aufertur, cum penitus non iudicat de aliquo gustabili, quoniam sensus omnino ablatus est. Aliquando autem minoratur, cum non sentit nisi excellentias sensibilium. Aliquando autem corrumpitur, cum omnia iudicat amara, aut salsa, aut alterius saporis, aut nullius, & ita de aliis.

Aphoris. 32. libro 6.

Causæ.

Causæ autem istorum accidentium, sunt morbi consimiles, officiales aut communes. Accidit etiam aliquando propter passiones linguæ, aliquando autem propter passiones aliorum membrorum. Causæ autem huius passionis sunt aliquando ægritudines cerebri, sicut est apoplexia, epilepsia, lethargia, phrenesis mala, fluxus humorum, & similia.

Aliquando etiam fit propter passiones neruorum uenientium ad linguam.

Ali

Aliquando etiam uenit propter paſ.linguæ, ſicut eſt mala complexio cal.ſic.& humida, aut apoſtema, aut magnitudo, aut paruitas, aut ſolutio continuitatis, aut diſpoſitio ligamenti, quod eſt ſub lingua. Aliquando uenit propter paſsiones ſtomachi, ſicut eſt crapula, nauſea, & ſimilia, ſicut ebrietas. Aliquando propter paſ.pectoris, ſicut pleureſim, & peripneumoniam. Aliquando propter paſ.totius corporis, ſicut eſt in febri. Et aliquando uenit propter cauſas extrinſecas, ſicut propter acceptionem ueneni & propter ſimilia.

Signa. Si uenerit proptet paſ.capitis, notum eſt ex illis.

Si ex neruis, hoc eſt propter remotionem aliorũ ſignorũ.

Si propter paſ.linguæ, hoc etiam notum eſt, quia lingua ſenſui eſt manifeſta. Si fuerit ex mala complexione cal.eſt cum punctura, & mordicatione, & citrinitate.

Et ſi fuerit ex fri.lingua eſt alba, & frigida. Et ſi ex humiditate, eſt cum ſaliua multa. Et ſi ex ſicci.eſt cum ariditate, & fiſſuris, & ulceribus. Aliquando autem materia melancholica groſſa, uiſcoſa, adhæret linguæ, & inuiſcatur propter febr.& denigratur lingua, & creditur quòd ſit ex ſiccitate, & non eſt ita. Apoſtemata etiam linguę fiunt ex diuerſis humoribus, & patent ex ſuis ſignis. Alia etiam ſunt manifeſta. Si autem pro uenerit à ſtomacho & hepate, patet per ſigna illarum ægritudinum. Similiter de ſe. ita quòd paſsiones linguæ de facili poſſunt cognoſci, ſi medicus uelit aduertere.

Prognoſtica. In febribus acutis, puſtula nigra apparens in lingua ſignum eſt mortale. In feb.acutis, nigredo linguæ & ulceratio malum.

Cura. Cum enim accidentia, & paſsiones linguæ ueniãt ex morbo, curentur illa, & ita curabuntur accidentia, ſicut ſunt paſsiones capitis, pectoris, ſtomachi, & totius corporis, & paſsiones oris. Et ſi propriè uenerit ex mala cõplexione linguæ cum materia cali. particularibus conuenientibus fiat phlebotomia, deinde fiat mundificatio cũ medicina conueniente, deinde fiant uentoſæ cum ſcarificatione, deinde gargarizetur ſuccus lactu. portul. morellæ, cucumer.& cucur.& ſimilium. Si autem materia fuerit frig. digeratur cum oxy. liur. & purgetur cum hierap. & fiat gargariſma de ſaluia, mentha, hyſſop.calamento, & ſimilibus. Et fiat cauterium in collo. Et ſi fuerit apoſtema, ℞.uuarum paſ.mund.ab arillis, iuiub.ſebeſten, fœnig.caricarum. Et ſi cauſa eſt cal. bulliãt in

aqua, & addatur cassiafi. & aqua gargarizet frequẽter, & in ore teneatur, & reliqua pistentur, & pilulæ latæ informẽtur cũ modico cerę & syru. nenuphario, & super apostema applicẽtur. Et si causa fuerit frigida, bulliãt in uino, & hydromel. & fiat gargarisma, & residuum pistetur, & pilulæ latæ informẽtur cũ modico ceræ, & styrace, calamintha, & hydromelle, & informẽtur pilulæ paruæ, & desuper apponantur. Et intelligo quòd corpus fuerit purgatum & mundificatũ secundum exigentiam humorũ, in phlebotomia & pharmacia & similibus, & quòd repercussiua præcesserint. Et si fuerit propter passiones neruorum motiuorum, ponatur emplastrum de casto. euph. & staphisagria, & pyrethro supra collum. Et si fuerit nigredo linguæ propter malitiam feb. ℞. succi pomorum acetosorum, suc. acetosæ, aceti, aquæ ros. uini malorum gra. misceantur, & in illis temperentur semen cytoniorum, psyllium, dragagantũ, & fiat muccillago, & exprimatur, & expressum cũ pane saccarato misceatur, & informentur pilulę, & teneãtur in ore. Et si fuerint ulcera & fissuræ, aspergantur puluere thuris & lithargyri. Et si fuerit mollificatio, & humiditas nimia, corpore purgato, fricetur lingua cũ tehriaca, aurea alexãdrina, & castoreo. Et si fuerit propter uenenũ, detur theriaca cũ uino decoct. baccarũ lauri. Et si corrũpatur gustus, purgetur corpus secundũ exigentiam humoris. Et si causa est ca. assuescat cibaria acetosa: & si causa est fri. grossa, assuescat cibaria acuta, sicut sunt allia, cępæ, porri. Et si est paralysis linguæ, & uideatur sanguis dominari, fiat phlebotomia, & purgetur primo cum hierap. deinde cum hieralogodion. Materialia autem quæ cõpetunt in paralysi linguæ, & mollificatione, cũ aliquis loquitur impeditè propter nimiã humiditatẽ, sunt ista, quæ dicẽtur, ex quibus possunt fieri gargarismata, fricationes, & pulueres, & emplastra quæ in collo applicẽtur, & syrupus, & breuiter omnia quibus indigemus: & sunt ista, saluia, acorus, mentha, origanũ, calamentũ, ruta, primula ueris, nux mus. pyrethrũ, castoreũ, staphisagria, euphorbiũ, sinapis, cortex capparis, piper, zuc. ossa fœtida, sal gemmæ, sal nitrũ, sal arm. sal. indic. & similia. In primis igitur bulliatur hyssopus, saluia, acorus, & primula ueris in oxy. scil. & fiat syru. & purgetur materia, ut dictum est. Et ex his & ex aliis fiant gargaris. & alia iuxta conuenientiã particulariũ: & ideo introductionem formarũ particulariũ in his dictis medici

ici industriæ derelinquo, nisi quòd sit cautela, quòd cũ ope
ıntur in passionibus oris, & apponuntur aliqua fortis uirtu
s, sicut est arsenicũ, & elleborus, & similia, quòd nullo mo-
o transglutiantur: quoniã arsenicum ulceraret pulmonẽ, &
llebo. nimis laxaret. Et si pueri nimis tardãt ad loquendum,
icetur quotidie lingua cũ saluia: & si fuerit in maiori ætate,
ulliatur hyssopus, & saluia in hydrom. & quotidie garga. &
icetur lingua frequenter, & cogatur loqui festino sermone.

Et si spasmetur lingua, & sit de repletione, purgetur cor- *Linguæ spasmus.*
us secundũ exigentiam humoris, & fomentetur collũ cum
ecoctione anethi, fœnigræci, & coronæ regiæ. Et si fuerit
e inanitione, sicut in feb. ungatur collũ & lingua cum oleo
ılicis, & nenufari. & uiol. Et si lingua fuerit nimis magnifi-
ata, & fuerit de sang. fiat phlebotomia, & fiant uentosæ in
ollo, & fricetur lingua cũ cortice maligranati, & acetositate
itri. Et si magnificatio fuerit ex phlegmate, purgetur cor-
us, & fricetur lingua cum zuc. & pipe. & sale gemmæ. Et si
ngua fuerit abbreuiata propter ligamentũ, quod est sub lin
ua, incidatur uel cauterizetur cum medicinis. Et si fuerit
ropter spasmum, dictum est. Et si glandulæ duræ ad mo-
um granulæ fuerint sub lingua, de uenis quæ sunt sub lin-
ua, fiat phlebotomia, & fricetur locus cũ sale armoniaco, &
ceto, & componatur medicamen de dragaganto usto, & al
umine oui, & hermodactyl. Et si fuerint ulcera maligna,
orpore mund. curentur cum gallis, & psidia, spodio, rosis,
catia, & alumine, sed remittantur in pueris.

Et si saliua multa fuerit, & fuerit ex caliditate dissoluente,
iat phlebotomia, & utatur cibis stypticis, & acetosis. Et si
ıerit ex phlegmate, purgetur corpus, & prouocetur uomi-
us: & fricetur lingua, os & palatum cum aurea alexandrina.

Intelligendum, quòd licet nerui multiplices ueniant ad *Clarificatio.*
nguam, & unus possit pati sine alio, nihilominus lingua pa-
ıetur uno patiente, quoniam omnes erant necessarii ad o-
erationes linguæ, tamen secundum diuersitatem nocumen
orum in neruis, secundum hoc erit diuersitas accidentium
n lingua, ideo aliquando erit ablatio, aliquando minoratio,
liquando corruptio.

Secundo notandũ, quòd in apostematib⁹ calidis, corpore
nundificato, competunt repercussiua. Et ideo competit gar
arizare, & in ore tenere succum lactu. morellæ, portul. cucu

meris

meris,& cucurbitæ,& similium, sicut etiam possunt competere in apostematibus uuluæ repercussiua, sicut in squinãtia, & similibus, similiter hic. Et si dicatur quòd materia ibit ad mẽbra nobilia: Dico quòd multũ distant, & multa membra sunt in medio, & cũ hoc lingua est in mẽbro nobili, & citius corrigetur materia dispersa in multas partes, quàm si esset aggregata in lingua: & cũ lingua habeat nobiles operationes, cõcluditur igitur quòd in apostematibus linguæ cal. cõpetunt repercussiua corpore mundificato. Cum autẽ tractabamus curam superius, breuiter trãsiuimus, ne opus prolongaretur, sicut & de multis aliis. Tertio notandũ, quoniam licet multa superfluitas humida extranea sit in senibus, & in pueris, nihilominus tamen senes non incurrunt traulitiem, quoniam humiditas est grossa, uiscosa, & non potest penetrare, & cum hoc nerui sunt duri, sicci, solidi, & non recipiunt materiam. In pueris autem est contrarium, quoniam aquositas est magis subtilis, & nerui sunt magis molles. Et ideo pueri trauli incurrunt diarrhœam, iuxta illud, Trauli à diarrhœa &c. quoniam humiditas superflua capitis uadit ad intestina, & causat longum fluxum uentris.

Per traulitiẽ intelligit balbutiem.

Aphori. 32. lib. 6.

De fluxu saliuæ ab ore, & ablatione caloris.

CAPVT XXI.

SI fluat saliua propter calorem nimium dissoluentem, fiat phlebotomia, & abstinentia, & utatur cibis stypticis, sicut sunt lentes, fabæ, sumach, & similia. Et si fluat propter multitudinem phlegmatis, fiat abstinentia, & digeratur materia cum hyssopo bullito in oxy. & purgetur cum hierapi. & fricetur lingua, & os cum saluia, & aurea alexandrina, & applicentur reliqua quæ desiccant corpus.

Si aliquis non habeat bonum odoratum, sic quòd nullum odorem sentiat, gargarizet rutam & hyssopum coctum in aceto scil. & masticet frequenter zedoariam.

De fœtore oris. CAP. XXII.

SI fœtor uenerit propter dentem putridum, eradicetur. Et si fuerit propter mollificationem gingiuarum, aut saniem, gargarizetur uinum decoct. saluiæ, menthæ, rutæ, gariofi. pyrethri, ligni aloës. Et si fœtor ueniat à stomacho, & causa est cal. utatur persicis, & digeratur materia cum syrup. limonum, & euacuetur cum myroba. citri. paratis sicut oportet. Et si causa est frigida, digeratur materia cum potione mu

ae muſcata, & purgetur cum myroba.cheb.& aromatizetur
os cum pilulis de alipta muſcata. Et ſi uenerit à pectore,
tatur diariis,diahyſſopo , diacalamento : tamen de difficili
ut nunquam curatur fœtor oris propter pectus. Superius
iximus de fœtore narium.

Intelligendum quòd in fœtore anhelitus,non competunt piſces , & potiſſimè quando uenit propter ſtomachum. Salſi non competunt propter groſſitiem, & potiſſimè corrũpuntur de facili. Si fœtor eſſet propter cauſam cal.ſtomachi, piſces autem recentes,uelocius corrumpuntur,quoniam dicit Haly. libro regum , quòd piſces recentes inducunt maiorem ſitim quàm ſalſi,& hoc non uidetur ex alio, niſi quia facilius corrumpuntur , & potiſſimè corrumperentur , ſi uenirent in ſtomacho frigido. In fœtore igitur anhelitus non competũt piſces ſalſi,nec oua tremula,nec lac,nec fungi,nec aliquę carnes quæ ſunt in aliquo uiſcerũ,nec fructus,nec aliquid quod ſit de facili corruptibile. *Clarificatio.*

Secundo notandum , quòd inter omnes hu.ille qui frequentius,& plus inducit corruptionem anhelitus , eſt humor phlegmaticus propter quinq; proprietates , quæ in aliis non inueniuntur. Primo,quia hu.frigidus,& ideo de facili deſtituitur : ſecundo , quia humidus , & ideo de facili putrefit:tertio,quia de facili rheumatizat:quarto,quia ratione mali regiminis,plus multiplicantur: quinto, quia inter omnes humores poſt ſanguinem magis abundat. *Cauſa fœtoris oris præcipua & frequentior.*

Tertio aduertendũ,quòd fœtor anhelitus,propter ſtomachum,non eſt continuus, quoniam poſt cibum aliquãtulum quieſcit. Sed quãdo eſt ex pectore,eſt continuus propter anhelitum , & quia talis fœtor ſignificat ulcus pulmonis , ideo ſignum eſt mortis.

Quarto conſiderandum,quare in feb. continuis non eſt continuus fœtor,poſtquam eſt ibi continua putrefactio.Reſpõdeo,& dico,quòd duplex eſt putrefactio: quædã per uiam ebullitionis, & talis non inducit fœtorẽ , & talis eſt in feb. Et eſt alia,quæ eſt ſubſtãtiæ corruptio,& talis inducit fœtorẽ.Et ideo quãdo in feb.cõtinuis,putridis,apparet fœtor,ſignũ mortis eſt: quoniam non ſolum ſignificatur ebullitio,ſed ſubſtantiæ humidæ corruptio,& ideo mortale. *Quæſtio.* *Putrefactio duplex.*

Quinto intelligendum , unde eſt hoc , quòd allia & cæpæ habeant odorem quaſi fœtidum,& piper & ſinapis quæ ſunt in eodem gradu caliditatis non habent. Dico quòd allia & cæpæ habẽt multas humiditates,quæ de facili reſoluuntur,& *Quæſtio alia.*

corrum

corrumpuntur,& ideo habent odorem grauem,& quasi fœtidum: à pipere autem & sinapi modica fit resolutio, quia nō habent tantū de humido. Et iuxta hoc considerandum est de hoc, quod aliqui dixerunt, quòd gariofili inducunt fœtoré, & tamen sunt aromatici, supposito quòd inducunt fœtoré: & hoc est propter duo, aut propter longum usum in stomacho, aut propter quandam humiditaté quam habent, & si occurrant stomacho, ubi sit putrefactio, de facili corrūpuntur.

De paßionibus oris. CAP. XXIII.

Oris usus & actio. OS est instrumentum uociferationis,& locutionis: locutionis in hominibus, uociferationis in omnibus aliis animalibus, quæ habent collum & linguam: lingua autem est quasi manus ad loquendum,& masticandum,& transglutiédum, & extendit se usque ad œsophagum & tracheam arteriam. Oesophagus est uia cibi, sed trachea est uia anhelitus, isthmus est in medio. In ore igitur sunt multa membra nobilia, sicut est lingua, palatum superius & inferius, & radix linguæ. In istis autem membris ueniunt pustulæ, ulcerationes, apostemata, cancer, & fistula, herpestiomenus, carbunculus, & similia.

Partes oris.

Aphtha.

Causa. Si enim fuerit in ætate lactenti, hoc est propter corruptionem lactis, aut quia non mundificat corpus à corruptis humoribus: Et si in ætate adulta, hoc est propter malitiam humorum.

Signa. Si fuerit ex sanguine, color est rubeus, sicut color rosæ rubeæ recentis, uersus principium suæ expansionis. Et si ex cholera, color est croceus, cum pauco tumore, punctura & ardore. Et si est phlegma, tumor, albedo, & paucus dolor.

Et si est melancholia, est color niger cum duritie.

Prognostica. Omnis pustula cuius color uergit ad nigredinem, est pessima, quia significat herpestiomenum aut carbunculum, & ita adustionem, & magnam humorum corruptionem.

Omnis pustula oris & ulcus, & omnis passio, quanto magis se profundat ad interius, tanto deterius.

Curatio. Si fuerit in ætate lactenti, fiant scarificationes in molli aurium: & si comedat, fiant in collo, & sub mento. Et si fuerit in maiori ætate, fiat phlebotomia de cephalica, & postea fiant uentosæ in collo, postea fiat phlebotomia de labiis, & de ue-nis quę sunt sub lingua, & mundificetur sanguis cum cassiafis. & tamarind. & māna. Et si est cholera, purgetur cum diaprunis, &

nis,& cum electuario de suc.rof. Et si fuerit phlegma,purgetur cum hierapic. Et si melancholia, purgetur cum diasenæ, & hiera Ruffi. Corpore mundificato in causa cal.fiant gargarismata de diamoron, uel decoquantur extremitates arborum stypticarum in aqua & aceto, & fiat gargarisma. Et si esset carbunculus, sacer ignis, herpestiomenus, fiat gargarisma cum suc.plantaginis, & coriandro,& morella, & uino malorum gra.tepidis. Et si esset phlegma, fiat gargarisma de sumach,& galla,& psidia,& balaustia,mastiche,thure,melle, & aceto. Et si ex melancholia,tollatur acetum.

Et si fuerit fistula,abluatur cum uino decoct.agrimoniæ.

Et si cancer,addatur aqua, & ista aspergantur puluere elle bori nig. & radic.aristol.uel sic, quòd fiat puluis de arsenico sublimato, uel de uitriolo,& auripigmento, uel de realgari represso,& fiant reliqua quæ diximus in particula prima.

Intelligendum,quòd quædam sunt pustulæ quæ generan tur de melancholia pura,& tales non sunt multum periculosæ: & quædam sunt quæ generantur de melancholia adusta, aut de aliis humoribus adustis, & tales sunt peiores,& discer nuntur,quoniam nigredo causata ex adustione, uergit ad lu ciditatem, & cum hoc tales pustulæ sunt cum dolore, quæ sunt ex melancholia pura,non. *Clarificatio.*

Secundo notandum,quòd quando aliquis loquitur, claudit œsophagum: & quãdo aliquis comedit,claudit tracheam arteriam, & ideo nõ est bonum quòd cum aliquis loquitur, quòd comedat,quia cibus transiret ad pectus,nec econuerso, quia aër transiret ad stomachum: & hoc potest esse una ratio, quare religiosi nolunt loqui in mensa, ut una operatio non impediat aliam.

Tertio notandum, quòd in radice linguæ, sunt quædam glandulæ ubi recipiuntur uapores descendentes à cerebro, & in radice linguæ generatur humiditas salivalis.

De lentiginibus faciei. CAP. XXIIII.

LEntigines sunt infectiones cutis faciei utplurimùm, & aliquando cutis totius corporis.

Istæ infectiones,aliquando ueniunt ab extrinsecis,& aliquando ab intrinsecis. Si ab extra ut ex nimia caliditate Solis,aut propter aërem corruptum, & similibus. Et si ab intus, aut propter crisim, aut propter retentionem menstruorum, aut hæmorrhoidum, & aliarum superfluitatum *Causa.*

assue

assuetarum euacuari, aut fit propter bonitatem naturæ mundificantis corpus à superfluitatibus, aut fit propter malitiam humoris exterius resudantis.

Signa. Si fuerit propter causas extrinsecas, aut propter retẽtionẽ superfluitatum consuetarum egredi, hoc discernitur indicio patiẽtis. Si propter crisim, ex alleuiatione, & quia cessat fe. Et si fuerit ex bonitate naturæ, est sine mordicatione & dolore. Et si ex malitia materiæ, semper cõcomitãtur aliqua mala accidentia, sicut est pruritus, dolor, debilitas, appetitus, & similia. Et si infectio cutis fuerit ex san. uergit ad rubedinẽ. Et si ex melãcholia, ad liuorem & nigredinem. Et si ex chol. uergit ad citrinitatem. Et si ex phlegmate, ad albedinem. Et si ex sanguine corrupto, est color cutis sicut sanguis mortificatus.

Prognostica. Si lentigines & cutis infectiones in feb. ueniant ante signa digestionis, & in die non critica, signum est pessimum & mortale, quare in talibus frequenter cutis est respicienda.

Curatio. Si infectio sit in facie, & corpus sit plethoricũ, aut sanguis dominetur, fiat phlebotomia de cephalica. Et si sit in toto corpore, fiat de mediana, deinde fiat de saphenis. Scarificationes de tibiis, aut inter spatulas, aut sub mẽto multũ ualẽt. purget humor secundũ sui exigentiã: & ista frequẽtissime dicta sunt. In primo aũt libro multa dicta sunt de ista materia.

Post plenariam autem corporis mundificationem, fiant unguenta, illinitiones, & aquæ, & similia ad mundificandum cutem. Materialia autem sint ista, farina hord. fabarũ, fœnigræ. lupinorum, amygda. amarar. furfuris, calx, uitriolum, nitrum, myrrha, sal armoniacum, porcellana, conchilia marina alba, corallus, crystallus, been al. & ru. amydum, cand. penid. liquir. lac, ficus, arsenicum sublimatum, fella auium uiuentium de rapina, aqua tartari, raphani, porri, dragonteæ, lilii, flores sambuci, flores fabarum, fumi terræ, suc. maioranæ, & propriè in sanguine mortificato recenti, quia in antiquato scarificatio est necessaria, gummi, rutæ agrestis, cortex citri, acetum alb. uinum al. colatura furfuris, farina rizi, lac foliorum ficus, aut extremitatum aut ficuum, aut aqua decoctionis istorum: & ideo saltem istud abstergeret cutis infectiones, imò aqua decoctio. ficuum potata iuuat naturam, ut superflua pellat ad exteriora, & ex istis possunt fieri trochisci, uel ex uno uel ex multis, secundum exigentiam particulariũ, & cum uti uolueris, quòd distemperentur cum aqua de floribus

bus fabarum, aut cum lacte, & quòd facies illinatur de nocte, & quòd in crastinũ abluatur cum aqua furfuris: bonum tamen esset in omnibus istis, & postquam corpus esset mundificatum, quòd mollificaretur cutis cum suffumigatione facta de aqua decoct. maluæ, bismaluæ, paleæ hord. & auenæ. Et quia longos sermones fecimus de colorationibus in primo libro, ideo supersedeo.

Intelligendũ, quòd si corpus fuerit uniuersaliter multum repletum, quòd tunc debet fieri phlebotomia de basilica. Si autem non fuerit tãta repletio, & infectio fuerit in toto, fiat de mediana: & si in facie, fiat de cephalica.

Clarificatio. Phlebotomia.

Secundo intelligendum, quòd frequentius fit, & plus de melancholia, & fortè si fiat infectio ex aliis humoribus, non sunt propriè lentigines: quoniam lentigines semper uergũt ad quãdam fuscedinem, & apparet defœdatio maculosa ad modum lentium, & ita sunt latæ, rotundæ, & coloris uergentis ad fuscedinem: tamen melancholia quædam est multum grossa, & ex ista causantur in partibus infetioribus pustulæ, scabies, malum mortuum. Si autem fuerit minus grossa, tũc ascendit ad faciem, & non potest euaporari, & ideo causat lentigines. cholera autẽ de facili euaporat, nisi fuerit ingrossata aut ratione admixtionis, aut ratione adustionis.

De passionibus dentium, & primo de dolore.

CAP. XXV.

Dentes iuuamentum habẽt in masticando, & præparant ad nobiliorem operationem, & habent iuuamentũ ad loquelam, aërem retinẽdo, & dentes etiam faciunt ad decorem, nihilominus patiũtur, sicut alia mẽbra, multas calamitates: quoniã patiuntur dolores, aut in se, aut in suo ligamẽto: & cum hoc patiũtur apostemata, quoniam quod dilatatur & nutritur, potest apostemari: patiũtur corrosiones, perforationes, uermes, cõmotiones, mollificationes, & similia.

Dentium utilitas.

Istarum autẽ passionum causæ sunt, aut extrinsecę, aut intrinsecæ. Si extrinsecæ, sicut est casus & percussio, nimia caliditas, & frigiditas, & cũ aliquis comedit cibaria multum calida, & saltem potauit uinum nimis frigidum, aut si frangeret cum dẽtibus res de difficili frangibiles, aut si comederet res duras confectas cum melle, aut si nimis curiosè fricaret dentes cum re acuta remouente carnem radici dentium, aut si fuerit negligens in mundificando, quoniam mũdificari de-

Causæ.

bent cum uino decoctionis saluiæ, & postea debent fricari temperato modo cum corticibus stypticis & amaris, sicut sunt cortices cytri, aut nucum, aut oliuæ &, similium. Et si in istis fuit negligens, tunc limositates, & superfluitates colliguntur in dentibus, quæ sunt postea causa nocumenti. Et si comedat cum una parte, & non cum alia, in illa parte in qua non comedit, plura superflua aggregãtur: aut si utatur cibis de quorũ proprietate est corrũpere dentes, sicut sunt acetosa, & porri, lac, & pisces parui, siue recẽtes, siue salsi, & similia.

Si autẽ sit abintus, aut est à cerebro aut à gingiuis, & neruis uenientibus ad dẽtes, aut à stomacho. A stomacho autẽ aliquando ascendunt uapores corrupti, qui ueniẽtes ad dentes causant ibi uermes, corrosiones, cancrum, fistulam, apostema, & similia: uomitus etiã multum nocet, & potissimè si fuerit acetosus, fumosus, acutus, aut putridus, aut corrupt⁹.

Signa. Signa sunt satis detecta, quoniã si fuerit à causis exterioribus, hoc bene potest sciri indicio patientis, aut assistentium.

Et si à capite, discernitur per dolorem, & grauedinem capitis, & per rheuma, quoniam frequentius accidit ex illo.

Et si ex dentibus, & gingiuis, manifestè apparet, & si non possum discernere ex quo dente, incipiam primò masticare cum uno dente, deinde cum alio, & cum uenerit ad illum, tunc erit dolor in illo manifestè.

Et si fuerit à neruo, discernitur, quia in aliis nihil apparet. Et si fuerit à stomacho, discernitur ꝑ grauedinẽ & dolorẽ loci. Et si sanguis est in causa, discernitur per calorẽ & ruborẽ. Et si cholera, per puncturã & mordicationẽ. Et si phlegma, per albedinem & dolorem remissum. Et si ex melancholia, adest liuor & durities. Et si ex humiditate, discernitur ꝑ grauedinẽ & saliuam multam. Et si ex siccitate, adest ariditas, & siccitas multa. Et si est ex uẽtositate, adest pulsatio & motus.

Prognostica. In febribus liuor, uiriditas & nigredo in dentibus, ratione feb. pessimum. Limositas in dentibus cum feb. lõgitudinem ægritudinis significat. In febribus continuis, si dentes fuerint aridi, sicut lignum, pessimum & mortale.

Curatio. Si causa est calida, & corpus est plenũ, & alia particularia conueniant, fiat phlebotomia de cephalica, postea uentosa in collo, postea fiat phlebotomia de uenis, q̃ sunt sub labiis & sub lingua, idẽ fiat in causa frigida. Si corpus est plethoricum, & alia particularia cõueniant, purgetur humor, & mũ-

dificetur

dificetur corpus secundum exigentiam humoris,& aliorum particularium.& illa frequenter dicta sunt. Si fuerit rheuma, maturetur,& membrum mandans confortetur.

His uisis ad particularia ueniamus. Si causa fuerit cal. apponatur, sicut est lact.portu.solatrum, cucumer.melones, uermicularis,& similia. Et si non cōferunt, addantur narcotica & stupefacientia, sicut est opiū, mādragora, hyoscyamus, papauer, philonium, acacia,& similia. Attamen addatur cum his semper aliud, reprimēs malitiam narcoticorum, sicut est castoreum, crocus, cassia lignea,& si ex his non iuuatur, cauterizetur cum arsenico, uitriolo, & cantharidibus. Attamen cauendum est in his, ne aliquid subintret ad interiora, quia multum noceret,& ideo talia cauterizantia non possunt bono modo applicari dentibus anterioribus: finaliter autē eradicetur, si putridus est. Et si sunt uermes, ponatur ibi puluis de aloë, aut lac tithymali, aut alchitrā, aut suffumigetur cum hyoscyamo & semine porri.

Narcotica.

Et si causa fuerit frigida, tunc ualent ista, pyrethrum, piper, zuccarum, cinamomum, cortex capparis, fraxini, sal commune, alumen, mastix, thus, ladanum, myrrha, styrax liquida, ambra, nux musc. nux cypressi, styrax, calamita, anisum, marathrum, castoreum, saluia, sinapis, cortex radicis raphani.

Illa autē quæ ualent à tota specie, siue materia fuerit cal. siue frigida, siue corpus fuerit plenum, siue uacuū, sunt ista, nisi quòd melius & certius operantur corpore mūdificato, radix herbæ tunicæ, quæ uocatur à Dioscoride polemoniō, radix cucumeris asinini, radix tithymali, radix aristol. radix chelidoniæ, spoliū serpētis, hepar lacertę uiridis, fructus thamarisci, portul. quæ mouet stuporē à proprietate, radix colocynthidis, & illud qđ adhæret parietibus alueariorū apū.

Quæ à tota sua substantia iuuant.

Herba tunica est altera species betonica, nō autem polemoniō Dioscor.

Modus autē operādi cū his q̄ dicta sunt iuxta cōueniētiā particulariū, corpore purgato, est iste, quòd unū ex istis, seu plura bulliant in aqua, & quòd fumus recipiatur: aut ꝙ bulliant in uino aut oleo, aut aqua ros. aut aqua pluuiali, & fiat idē: aut ꝙ fiat gargarisma, aut ꝙ lana aut cera inuoluatur in decoctiōe istorū, & ponatur supra maxillā, aut ꝙ una gutta instilletur in aurib⁹, aut ꝙ substātia teneatur supra dētē, aut quòd bulliat in aceto, & fiat gargarisma, aut suffumigatio: acetum enim licet noceat mēbris frigidis, tamen potest cō-

petere, quia remouetur nocumẽtum per ea cum quibus apponitur, & penetrat, & resoluit, & infrigidat, & ideo competit quãdo causa est cal. Ingenietur igitur iste modus, ꝙ uirtus agentis magis possit approximari passo, uel in simplicibus, uel in cõpositis iuxta conuenientiam causæ in corpore mũdificato, purgato. Quod autẽ ualet ad præseruãdum, est radix tithymali, si bulliat in uino, & fiat gargarisma. Quod autẽ præseruat & dealbat & curat, est nux cypressi, alumen assum, sal assum, pulucrizentur & ponantur in sacculo, & fricentur dentes: & hoc est uerum, si causa est frigida, & corpus mundificatum, & fluxus restrictus. Vel fiat sic, assetur sal cõmune & alumen, & extinguantur in aceto, & desiccentur, & pulucrizentur, & deinde assentur, & bulliant in uino, & uinum gargarizetur, & mirabiliter curat & præseruat, & decorat omnem dolorem dentium de causa frigida, corpore mũdificato. Nota quòd narcotica debent fugari, quantum est possibile. Vltimo cauterizetur dens cum uirga ferrea intromissa per canalem, ne loca uicina corrumpantur.

Clarificatio. Intelligendũ quòd in materia cal. subtili currente ad dentem per modum rheumatis, aliis particularibus cõcurrentibus bene potest cõpetere phlebotomia, sed cum ista cautela, quòd præcedat suffumigatio cum frigidis aromaticis stypticis, sicut sunt rosæ, sandali, cãphora, nenuphar, cham. Materia igitur aliquo modo ingrossata, & acumine obtuso, fiat phlebotomia, unde si cõpetit hodie phlebotomia, propter plenitudinem, tunc saltem de mane, si non possumus plus expectare, fiat illa suffumigatio, & securius poterimus phlebotomare, non timendo fluxum rheumaticum acutum.

Radix hyoscyami. Secundo notandum, quòd si causa est acuta cali. tunc bulliat radix hyoscyami in oleo ros. & aceto, & postea radix integra ponatur supra dentem dolorosum, & cera malaxetur in prædicto oleo, & fiat emplastrum, & ab extra supra mãdibulam apponatur. Et si causa fuerit multum frigida, tunc ℞. euphorbium, & bulliat in aceto, & oleo de mastiche, & tunc euphorbium ponatur supra dentem, & cera malaxetur in prædicta decoctione, & fiat emplastrum ab extra. Et possumus nos iuuare de his quæ operantur à tota specie, quia mirabiliter ualent.

Efficacia lactis tithymali. Tertio notandum, quòd si lac tithymali cum farina misceatur, & fiat capsula denti, quasi sine dolore, uel cum modico

dico

dico dolore facit eum cadere. Et gratia materiæ notandum quòd quando ficus ueniunt ad maturitatem, si lac tithymali multis uicibus desuper proiiciatur, efficitur laxatiua, uel si fiat foramen quotidie, una gutta supra foramẽ imponatur, & erit delectabilis & laxatiua, & erit magnum.

Quæstio. Quarto notandum, quòd dentes possunt apostemari, sicut ossa, & cerebrum, & sanies, & uirulentia possunt ibi causari, sicut in aliis ossibus, sicut patet in osse fistulato, & dente putrefacto & concauo, & ideo cum humores currunt ad dẽtes, conculcantur, & putrefiunt, & concipiunt calidum extraneum, & ita possunt uermes generari.

Quæstio alia. Quinto notandũ, quomodo posset spolium serpẽtis cõpetere, postquã serpens est uenenosus. Dico quòd animalia uenenosa non seruãt uenenum in suis superfluitatibus, sicut patet in stercore lacertæ uiridis, quod multũ ualet in suo casu, & ideo cum spolium sit quasi quędã superfluitas, ideo ibi non ẽst uenenum, iam enim secum retinet, & in capite & in cauda & in suis uisceribus, & ideo spolium non est formidandum, imò potest bulliri in oleo, & spolium denti applicari, & cera intingatur in oleo, & ab exteri⁹ applicetur. Ponamus etiam quòd ibi esset aliquale uenenum, quod non credo, tamẽ in proposito uirtus specifica dẽtis saluatiua excedit mortiferam, si qua esset: spolium igitur à proprietate curat dolorem dentium, ut dictum est superius, sicut & alia nominata.

Sexto intelligendum, quòd sanguis menstruus potest diuidi in quatuor partes: quarum prima permiscetur cum sanguine, ex quo fit membrorum informatio: & ex secũda parte fit membrorum informatorum nutritio, & possibile est quòd ex ista portione generẽtur dentes. Tertia autem portio uadit ad mamillas, & ex hoc generatur lac. Quarta autẽ remanet, quæ mundatur in partu.

Septimo notandum, quòd membra radicalia sunt alba, non tamẽ propter hoc, quod est album, est radicale: & ideo licet dentes sint albi, tamen non proprer hoc est necessariũ quòd sint membra radicalia.

Octauo intelligendum, quòd mẽbris radicalibus ẽst terminus statutus magnitudinis & augmẽti: sed membris generatis ex superfluitatibus, sicut sunt ungues, pili, & dẽtes, qui crescũt ratione nutrimenti, & decrescunt ratione molitionis, sicut dentes, non est statutus terminus magnitudinis &

augmenti.

Quæstio. Nono considerandum, quòd dentes dolent aut ratione sui, aut ratione sui ligamenti: nullum enim os sentit nisi dentes, qui forte sentiunt gratia finis, aut ratione sui nerui.

Vltimo notandũ est hoc, quòd dentes sunt xxxij. sed non in omnibus, sed in perfectis, quorum anteriores appellãtur incidẽtes, & postea ueniũt canini, & postea molares, & diuersificantur in capitibus & radicibus, sicut patet in anatomia.

De reliquis paßionibus dentium, continens rubricas 9.

CAP. XXVI.

De perforatione & corrosione dentium. Rubrica I.

Dentium ægritudines multæ. DENTES incurrũt multas passiões, sicut est perforatio, putredo, uermis, cõmotio, elongatio, difficilis, & tarda egressio, & ita in somnis stridor & cõcussio, stupor & congelatio, dentium debilitatio, fœda eorũ coloratio, & siqua sunt similia.

Curatio. In primis mundificetur corpus sicut oportet, & distrahatur materia, & cõfortetur mẽbrum mãdans. Deinde abluatur os cum uino decoctionis utriusque mẽthæ, utriusque saluiæ, utriusq; calamẽti, & pyrethri. Deinde cõcauitas repleatur de pul. gallæ uiridis, resinæ, aluminis, nitri, & fiat sibi capsula de uiridi galla, resina, & terebinthina. Deinde si dolor nõ cederet, eradicetur, & in eradicãdo debet eẽ magna cautela, scilicet ꝙ non eradicetur, nisi esset notabile nocumentum in dente, ut quia putridus & corrosus, quia iterũ reuertitur dolor in loco ubi erat dens, & ideo modicum est iuuamentũ eradicationis. Secundo oportet habere cautelã cùm extrahitur cum tenaculis, ꝙ non extrahatur nisi prius concutiatur: aliter enim esset timendum de nocumento maxillę & fistulatione: uerbi gratia, euulsio est necessaria, fiat sic. In primis gingiuæ circa radicem dentis paulatinè excorientur cum aliquo acuto. Deinde fiat tale medicamẽ. ℞. radicẽ cucumeris asinini, radicẽ colocynthidis, radicẽ celsi, conquassentur & temperentur in aceto fortissimo, deinde terantur fortissimè & malaxentur cum lacte tithymali, & ponatur in cera cõcauata, & ingenietur capsula denti, & proculdubio faciet ipsum cadere. Lac tithymali cum pasta facit illud idem.

Operatio manualis.

De

De *uermibus dentium.* *Rubrica* 2.

SVffumigetur dens,ubi eſt uermis,cũ opio,caſtoreo & ſe. cæpæ,uel cum hyoſcyamo , & ſe.porri,uel cũ hyoſcya.& ſinapi,uel fiat capſula denti,uel intus aliqua portio immittatur de myrrha, aloë, & ſtyrace,calamita.uel fiat ſic.℞.auripigmenti,radicum capparis , radicum colocynth. & ex iſtis fiat ſuffumigatio aut puluis,& in dente ponatur,aut capſula, aut decoquatur in uino,& uinum teneatur in ore.

De *commotione dentium.* *Rubrica* 3.

MVndificetur corpus ſecundum exigentiã humoris peccantis,& diſtrahatur materia,& cum cauſæ ſint multę & intrinſecæ & extrinſecæ,reducamus ad tria, ſcilicet ad malam complexioué frigidam,& humidam, & ad malam complexionem calidam,& ad debilitatem uirtutis. Et ſi fuerit ex debilitate uirtutis,ſicut in ſenibus, uix aut nunquam curantur.Et ſi fuerit in conualeſcentibus,curantur cum diæta humida & reſumptiua : uitet maſticationem cum dente commoto,& utatur ſorbilibus. Materialia autem cum quibus conſolidantur dentes cõmoti,ſi cauſa eſt calida, ſunt iſta,frigida ſtyptica,niſi quia aliqua calida ſtyptica apponere debemus:& ecõuerſo in cauſa frigida,galla,ſumach,balauſtia,pſidia,acacia,roſę,ſandali,hypociſtis,terra ſigillata,maſtix,thꝰ, ladanum.Iſta igitur bulliant in aceto, & fiat gargariſma,aut puluis, & deſuper aſpergatur , aut fiat fricatio cum iſtis, aut capſula,aut emplaſtrũ. Ingenietur igitur omnis ille modus, quo uirtus medicaminis poſsit applicari particulæ patienti. *Curatio.*

Et ſi cauſa fuerit frigida,tunc materialia ſunt iſta,alumen, ſal commune,aſſa, cyminum aſſum , nux cypreſsi , folia cypreſsi,ſpica nar.myrrha,ruta,maſtix,thus, ladanũ,ſtyrax,calamita,ambra, acacia, ſumach. Bulliant igitur in uino,& fiat gargariſma , & ita de aliis modis dictis in applicando , ſiue cum uno,ſiue cum multis.Aliqui diſtillant decoctionem iſtorum per aures,aliqui per nares.

De *elongatione & augmento dentium.*
Rubrica 4.

STringatur dens , & cum ſerra abſcindatur quod ſuperfluum eſt,& illinatur cum alumine,& baccis lauri,& radicum ariſtoloch.lon.uel eradicentur cum medicamine ſuperius dicto.

De *acceleratione ortus dentium.*

Rubrica 5.

NVtrix debet fricare gingiuas frequenter cum digito, & quòd puer teneat cetarellum in ore, uel de argẽto uel de pasta in forma rotunda, & fortiter cocta, & illinantur gingiuæ cum uino & oleo de lilio. Cerebellum capitis leporis coctum, si fricentur gingiuæ, à proprietate properat ad exitum. Quidam presumptuosi probauerunt quod lac caninum facit ad facilem ortum dentium, si gingiuæ fricentur.

De *stridore dentium.* *Rubrica* 6.

IStud autem prouenit, aut propter uermes stomachi, & intestinorum, aut propter repletionem capitis, ita quòd spasmum prædicit & pessimas ægritudines. Et si fuerit ex uermibus, inferius ponetur curatio. Et si fuerit propter repletionem capitis, iniungatur abstinentia & uigiliæ & exercitium, & purgetur caput, sicut dictum est in secundo libro.

De *stupore dentium.* *Rubrica* 7.

STupor dentium curatur sic, uinum calidum diu teneatur in ore, aut sal assum, aut fricentur dentes cum portulaca & semine eius, aut fricentur cum baccis lauri, aut radi. aristolochiæ lon. aut scill. teneat supra dentes, aut auellanas assatas, & breuiter omnia quæ calefaciunt dentes.

De *debilitate dentium.* *Rubrica* 8.

REcipe salis assi, aluminis assi, baccarum lauri, aristo. lon. cinamomi optimi, piperis, zinzi. gallarum assatarum, & in aceto extinctarum, nucis cypressi. ana. puluerizentur & ponantur in sacculo, & fricentur dentes quotidie. uel ingenientur alii modi applicandi: istud enim clarificat, dentes confortat, & præparat quòd non de facili patiãtur, nec à calido extrinseco, nec à frigido, nec ab acetosis, nec cum uidet alium dolare, neque cum audit serrare, nec tinnitum magnarũ portarum amplius timebit: consolidat etiam & confirmat, & omnem fœdum colorem remouet.

De *fœditate dentium.* *Rubrica* 9.

ABluatur os cum uino decoctionis mentastri & piperis, & utatur isto medicamine per modũ pulueris, aut dentifricii, & ita de aliis modis. Recipe ossis sepiæ, conchiliarũ marinarum albarum, porcellanæ, spumæ maris, nitri, aluminis, aristol. lon. sal. gemmæ, radicis cannæ ustæ, hordei usti,

sul

ſulphuris combuſti, cornu ceruini combuſti, cinamomi, piperis lon. & accipiatur unum uel plura, quia ſummè clarificant dentes. Expedit igitur dentes mundificare, ne putrefiant & corrumpantur.

Intelligendum, quòd galla debet eligi uiridis & non perforata, quando magis intendimus ad conſtringendum, perforata autẽ eligitur quando magis intendimus ad deſiccandum. Et ideo quia in paſsionibus dentiũ, magis intendimus ad conſtringendũ fluxum, ideo galla debet eligi uiridis non perforata, ideo quia in paſsionibus puerorum ſicut in tinea magis eligimus deſiccare quàm conſtringere, ibi eligimus perforatas. Et iuxta hoc notandũ de aceto, quoniã licet ſit frigidũ, tamẽ cõpetit, quia deſiccat, & quia penetrat, & quia infrigidat, & tunc competit ſi paſsio eſt calida, & cum hoc competit, quia non ponitur per ſe, ſed cum multis aliis repri mentibus malitiam eius. Et iuxta hoc de hordeo ſcito, quoniam licet ſit frigidum & ſiccum, tamen mundificat, & hoc quia cum aliis adminiſtratur. Secundo intelligendũ, quòd dentes poſſunt eſſe membra conſimilia & membra officialia: in ſe conſiderati ſunt membra conſimilia, ſed inquantum exercent officium commune, poſſunt eſſe officialia, & cum hoc ratione compoſitionis, cum ad compoſitionem dẽtium ueniant nerui & lacerti. Tertio notandum, & eſt mirabile, quomodo animalia phlegmatica, ſicut apri, habent dentes ita acutos, ſolidos & eminentes, & tamen ſunt humida com plexione. Dico quòd eſt ex fine, quoniam natura ſagax, in cuius ſagacitate non eſt finis, dedit multa animalibus loco armorum, prẹter complexionem naturalem, ut apro dentes acutos, & incarnatos, & bobus cornua, & equo ſoleas, & lepori leuitatem pedum, & ita de aliis multis.

Clarificatio.

De *paſsionibus gingiuarum.* CAP. XXVII.

PAſſiones gingiuarum ſunt multæ, ſicut eſt mollificatio, quoniam ex qualibet facili cauſa exanguinantur, & ſunt humidæ, humoroſæ, & aduenit augmentum carnis, & diminutio, corroſio, putredo, cãcer, fiſtula, apoſtema, & per conſequens fœtor, ratione putredinis gingiuarum.

Hoc autem prouenit, ſicut dictum eſt de aliis paſsionibus dentium & oris, aut à ſtomacho, quoniam aſcẽdunt humores corrupti, acetoſi, aut fumoſi, & corrumpũt gingiuas

Cauſa.

& alias partes oris, aut procedit à capite propter id quod fluit ad gingiuas, aut prouenit propter malam complexionem gingiuarum.

Signa. Signa frequenter dicta sunt. Si à stomacho, ibi est dolor & aggrauatio: & si à capite, similiter. Et si est à causa cali. sentitur calor, rubedo, punctura, & similia. Et si causa est frigida, sentitur frigus, discoloratio, minoratio doloris, & similia.

Cura. Gingiuarum passiones, si diu durauerint, transeũt ad cancrum cum materia est sicca melãcholica: aut in fistulam, cum est humida, phlegmatica, adusta, & talia sunt ualde mala.

In passione gingiuarum, particularibus bene cõsideratis fiat phlebotomia de cephalica: deinde fiant uẽtosæ in collo cum scarificatione: deinde fiant de uenis labiorum, & de uenis quæ sunt sub lingua: postea scarificentur gingiuæ, & potissimè cum augmentantur, aut inflantur, aut putrefiunt, aut corrumpũtur & fœtent: & deinde purgetur corpus secundũ exigentiam humoris peccantis & particulæ patientis. His uisis ad particularia ueniamus. In parua igitur mollificatione & in principiis apostematum, gargarizetur diamoron cũ croco, uel bulliant in uino & aceto, gallæ, sumach, balaustię, alumen, & fiat gargarisma, aut misceantur cum melle & illinantur, aut fiant frictiones, & illinitiones & similia cum sale asso, galla assa, frixa, & positis in aceto. Si autẽ fuerit corrosio, putredo, fœtor, cancer, aut fistula, procedamus sic, gargarizetur & frequenter oxymelle diuretico, deinde fiat cum oxymel. scil. & utatur isto medicamine. ℞. utriusq; aluminis, salis communis, & assentur, psidiæ, balaustiæ, gallarum, cupularum glandium, rosarum, rad. aristol. piperis lon. cinamomi, spicæ nar. liquir. gummi arab. dragaganti, puluerizentur ista, bulliant in aceto, & addatur mel, & conseruetur, & gingiuæ corrosæ quotidie liniantur, & pręcedat ablutio oris cũ uino decoctionis foliorum oliuarum, & oxymel. scil. & ista continuẽtur bis uel ter in die, donec perfectè curetur. Istud enim proculdubio curat gingiuam mollificatam, corrosam, putridam, fœtidam & cancrosam.

Istud medicamentum adstringit, exiccat, & gingiuas roborãdo confirmat.

Speciale tamen ad cancrum ℞. ellebori, aristol. lon. tartari, filtri combusti, aluminis assi, stercoris columbini, fæcis ferri combustæ, gallarum, balaustiæ, puluerizentur, & cum succo foliorum oliuarum & melle conficiantur, & gingiuæ

ancrosæ illinantur. Et si ulceratio fuerit profunda, & locus fuerit fistulatus, utatur isto medicamine. ℞.calcis uiuæ, utriusque arsenici. an.ʒ.ij.uitrioli, uiridis æris.an.ʒ.j.gallarũ, psidiæ, balaustiæ.ana ʒ.ß.puluerizentur, & conficiantur trochisci cum aceto scil.& cum uti uolueris, distemperetur unus cum uino aromatico, & inuoluatur tenta, & fistulæ imponatur. Verè istud medicamen tantæ uirtutis est, quòd mortificat fistulam ubicunque fuerit, tribus suppositis, quòd patiẽs utatur diæta subtili, & corpus sit bene mũdificatum, & quòd medicamen possit uenire ad fundum fistulæ, & ideo quando fistula est incarnata, & profundata in osse mandibulæ, tunc oportet discooperire, & loca bene uidere, & quòd proiiciatur aqua arsenici distillati, deinde medicamen dictum, & potest cauterizari locus cum acu de cupro. Et quia ex his medicaminibus accidit magnus dolor & calor, ideo oportet mitigare cum oleo ros.aqua ros.aceto, albumine ouorum, & sumach. Et ideo debemus modo apponere mitigatiua, & modo alia. Cum autẽ uidemus os sanum, & carnem sanam, desistamus ab ista operatione, & tunc abluatur os cum uino decoctionis thuris & mellis, & deinde regeneremus carnẽ cum aloë, sarcocoll. myrrha, masti. thure, sanguine drac. conficiãtur cum melle, & particula patiens quotidie liniatur.

Trochisci de calce uiua.

Si autem fuerit apostema, & fuerit calida, gargarizet decoctionem plantaginis, portul. ros. psidiæ, balaustiæ, gallarum, & possunt confici per talem modum, quòd fiat illinitio, aut emplastrum, aut gargarisma, & quòd teneat diu in ore. Et si apostema fuerit frigidum, addatur istis alumen assum, thus & mel, deinde maturemus cum farina lentium, & farina uolatilis molendini, & succo iris portãtis colorem purpureum, axungia gallinacea recenti, & axungia porcina recenti, oleo omphacino, & fiat emplastrum aut unguentum. Et si apostema est frigidum, addamus olibanum, fœnugræcum, succum apii, & mel. Et si fuerit fœtor ex gingiuis, possumus cognoscere per hunc modum, fricentur gingiuæ cum digito, & odoretur digitus, & si fœteat, ex gingiuis est. Secundo sic, abluatur os cum uino, & si uinum fœteat, ex gingiuis est. Fiant igitur ea quæ dicta sunt, & scarificentur, & dimittatur multus sanguis fluere, & gargarizetur uinum decoctionis olibani, gariofili, croci, cinamomi, spicæ nardi, squinanti, & teneantur in ore pilulæ factæ de alipta muscata.

Et si

Et si causa esset calida gargarisetur aqua decoctionis persicorum, portul. uiolar. sandal. & camphoræ, & teneantur in ore pilulæ factæ de triasand. cum aqua ros. & acetositate citri, & sandalis muscatellis.

Clarificatio. Intelligendum quòd sanguis drac. est frigidæ complexionis, & habet uirtutem conglutinandi, constringendi, & impedit aduentum humorum ad locum, & temperat alia medicamina cal. & ita potest carnem regenerare non ex prima intentione, quia talia sunt calida & sicca, sicut aloë, thus, myrrha, sarcocoll. orobus, aristo. & similia. Sed generant desiccando, conglutinando, humoris aduentum impediendo, caliditatem, aliorum aduentum reprimendo, & ideo in ulceribus ubi indiguerimus carnis regeneratione, bene possumus sanguinem draconis apponere.

*

EXPLICIT TERTIA PARS HVIVS LIBRI.

*

INCI

INCIPIT PARTICVLA QVARTA,

quæ partium ſpiritualium, & mamillarum ægritudines curare docet, súntque xiii. capitula.

*

DE SQVINANTIA.

CAPVT I.

CIRCA iſtam materiam intelligẽdum, quòd uerſus radicem linguæ, ſunt duo meatus, quorum unus eſt uia cibi, alter eſt uia anhelitus, & appellatur trachea arteria, & caput eius uocatur epiglottum: uia cibi appellatur meri, ſeu œſophagus: uia autem media inter iſtos duos meatus appellatur guttur: ſed illa lingua quæ eſt ſupra iſtos duos meatus ad modum digiti in fiſtula, appellatur uuula: ſed quędam caro addita in radice linguæ, appellatur duo amygdala: pars autem anterior colli, appellatur gula, & eſt propriè uia anhelitus: pars autem poſterior colli, per quam tranſit meri, appellatur ceruix. Nunc autem in his membris accidunt nocumenta multa, & cum hoc anhelitus redditur difficilis propter multa, & propter cauſas extrinſecas, ſicut eſt ariſta, lignum, & ſimilia cum intromittuntur: caſus & percuſſio, propter quod accidit diſlocatio ſpondilium, & talis difficultas anhelitus rarò aut nunquam curatur.

Angina propriè à Latinis, à Græcis uerò cynanche dicitur.

Partes colli.

Et accidit difficultas anhelitus propter debilitatem uirtutis, ſicut in pueris, & accidit propter mollificationem neruorum & paralyſim, accidit etiam propter ſpaſmum, & propter multa alia conſimilia. Et tamen de tali difficultate anhelitus non agitur hic, ſed de difficultate anhelitus, quæ accidit propter apoſtema gutturis, quod appellatur ſquinantia.

Squinan

Anginæ diffinitio. Squinantia igitur est apostema gutturis impediens uiam anhelitus, & uiam cibi, tamen hic non agitur principaliter de nocumentis accidētibus in prima digestiua, sed de nocumētis accidentibus in membris pectoris in toto clibano eius.

Accidit igitur squinantia in lacertis gutturis, & uiarū duarum, siue anterioribus, siue posterioribus, & secundum hoc diuersificantur, quoniam quædam est species squinantiæ, in qua apparet tumor, & rubor ore aperto.

Anginæ species. Secūda species est, quoniā nihil potest uideri nisi lingua fortiter cōprimatur, & tunc latet apostema interius in istis uiis.

Tertia species est, quoniam nihil potest uideri dato quòd comprimatur, & tunc latet apostema interius in istis uiis.

Quarta species potest esse, quando apparet tumor interius in gutture, & exterius in ceruice.

Causæ. Causarum quædam sunt extrinsecæ, quædam intrinsecæ. Extrinsecæ, sicut est nimia caliditas, & frigiditas, insufflatio uentorum, acceptio quorundam fungorum, & quorundam uenenorum. Sed ab intus, hoc potest prouenire utplurimum propter repletionem capitis, & propter rheumatismū, etiam aliquando propter uapores ascendentes à pectore, stomacho, & toto corpore: & aliquando accidit propter malitiam particulæ patientis: & accidit etiam aliquādo propter ægritudines præcedentes, quoniam febris continua terminatur aliquando per squinantiam, & aliquando phrenesis, & aliquando apostema uuæ, & ita de aliis, & est uniuersaliter mala crisis, & suspecta. Et accidit etiam aliquando ex sanguine, & aliquando ex cholera, & ita de phlegmate & melancholia, licet rarò de melancholia.

Signa. Tumor, rubor, calor, dolor, plenitudo, pulsus, significant sanguinem: color citrinus, punctura, mordicatio significant choleram: Albedo, tumor, mollities, modicus dolor, multitudo saliuæ significant phlegma: Durities, liuor, significant melancholiam: tarditas afflictionis, & duratio morbi. In particula autem, à qua prouenit materia, semper est pondus & aggrauatio. Et si uenerit ex ægritudinibus præcedentibus uel ex causis primitiuis, illa sunt satis manifesta per indicia, & per illa quæ præcesserunt.

Signa anginæ occultæ. Signa autem squinantiæ interius latentis, quæ uideri non potest, sunt ista, constrictio anhelitus, & quādo bibit aquam, regurgitat ad nares, & quia oculi sunt rubei, lingua frigida,

uox

uox catulina, & collum rigidum. Signa autem demonstratiua, sunt difficultas anhelitus, dolor, apertio oris. Intelligendum etiam circa istam materiam, quòd squinantia terminatur aliquo istorum modorum, quoniã aut terminatur per resolutionem insensibilem, cuius signa sunt alleuiatio doloris, bonitas anhelitus: aut terminatur ad neruos, & lacertos colli, cuius signum dolor, grauatio & tortura, pulsus, & durities. Aut terminatur ad pulmoné, & est semper mala terminatio, quoniam aut causat ulcerationem in pulmone, aut peripneumoniam, cuius signum, tussis, dolor pectoris, & difficultas anhelitus. Aut terminatur ad cor, est mala terminatio, cuius signũ, tremor cordis, syncopis, occultatio pulsus. Aut ad stomachum, cuius signum dolor & uomitus, & potest esse ad bonum. Aut terminatur per saniem, & posset esse ad bonum, cuius signum apparet in screatu. Ista igitur sunt signa permutationis. Si autem permutetur materia ad saniem, signum est quòd magis appetit cooperimenta, & cum sanies est generata alleuiatur, sed hoc non potest compleri in quatuor diebus, sed bene potest inchoari, & postea compleri, quoniam omnis squinãtia terminatur utplurimũ in quatuor diebus, & si transeat, materia utplurimum uidetur melancholica, cuius signum, quia sentit saporem stypticum in ore.

Prognostica. *Aphor. 34. et 35. partic. 4. Præsagio. 8. libro 3. De ratione uictus ĩ morbis acutis, libro 4.*

Ista signa mala sunt in squinantia, & pernecabilia & mortalia, scilicet quando squinantia uenit in febribus cõtinuis in die critica, syncopis, uehemens difficultas anhelitus, sicut est disnia, oregmon, difficultas transglutiendi, ita ꝙ reiicit potũ per nares, uox catulina, ita ꝙ uideatur loqui cũ naribus, spuma in ore, emissio linguæ, & frequés motus, sicut apparet in equo fatigato, spuma in ore, color niger & liuidus in lingua, oculis & labiis, frigiditas extremitatum, cõtractio colli, & ꝙ non possit iacere supra dorsum, & potissimè in squinãtia quę est in uiis anhelitus, quoniam quando est in uiis cibi, accidit plus difficultas trãsglutiendi, aliquãdo tamen accidit utrũq;.

Squinantia uenit frequentius in uere, & quæ est cum feb. est magis periculosa. Signa autem uitalia, sunt quies, somnus, alleuiatio doloris, bonitas anhelitus, facilitas transglutiendi, & breuiter priuatio malorum signorum.

Cura.

Ista ægritudo est multum periculosa & breuis terminationis, & ideo à principio statim succurrendum est: & ideo homines qui de facili incurrunt squinantiam, cum sentiunt

se rep

se repletos, deberēt facere phlebotomiam antequàm incurrerent. In primis fiant clysteria, deinde si corpus est plethoricum, fiat phlebotomia de saphenis eiusdem lateris, uel de cephalica oppositi lateris. Deinde si indiguerit, & uirtus possit tolerare, fiat de cephalica eiusdem lateris, secūdum quòd dolor magis declinat ad dextrum uel ad sinistrum. Deinde si particularia cōueniant, fiat phlebotomia de uena quæ est in fronte, postea de uenis labiorum, de uenis quæ sunt sub lingua. Et si nō possit transglutire, fiant uentosæ in collo, & sub mento. Ista autem ualent in omni apostemate præfocatiuo cum conuenientia particularium. Diæta sit talis, quòd nihil comedat usque ad diem tertium, si uirtus possit tolerare, & si nō possit, sit cōtentus isto cibo, scilicet aqua hordei, aut hydromelle, syrupo acetoso, oxymel. aut brodio pullæ paruæ. Post diem autē tertium, utatur hordeato claro, aut pulla trita colata, & ita de aliis sorbilibus iuxta conueniētiam particularium. Vniuersalibus igitur rectè ordinatis, ad particularia ueniamus. In primis fiat gargarisma, si causa est cal. cum diamoron, & modico syrupo, iulep uiol. aut syrupo de papauere. Aut fiat decoctio in aqua coriādri, & sumach, galla, hypocistidos, malorum granatorum contritorum cum toto, & addatur aliquantulum zuc. & coletur, & fiat gargarisma.

Diæta.

Gale. 4. de ratio. uict. acut.

Gargarisma.

Deinde utatur istis pilulis sub lingua. ℞. granorum rosæ, sumach, coriandri, sang. drac. conficiantur cum muccillagine psyllii, & dragaganti facta in syrupo nenufaris, & fiant pilulæ, & teneantur in ore, uel fiat gargarisma de oxymel. aqua & aceto, & ualet in utraque causa. Et si causa esset frigida, fiat decoctio de nitro, & alumine assis, mastic. thure, hydromelle, & fiat gargarisma, deinde fiant pilulæ quas teneat in ore. ℞. masticis, thuris, uuarum passarum mundatarū ab aril. styracis, calamitæ. ana ʒ.ij. conficiantur cū oxymel. Deinde in causa calida, circundetur collum undique lana succida, inuoluta in oleo de chamomil. Et si causa est frigida, grossa & uiscosa, ℞. sinap. nitri, sulphuris, castorei, & bulliant in oleo, & lana intingatur, & circa collum inuoluatur. Deinde postquam incipit uenire ad augmentum, gargarizet aquam decoctionis fœnigræci, sem. lini, uuarum passa. munda. ab arill. summitatū papaueris, caricarum, liquiritię mundæ. Et si causa est cal. addatur zuc. rosʃ. & uiol. nenupha. Et si causa est frigida, non oportet addere nisi mel.

Anginæ frigidæ curatio.

Item ℞.olei uiol.butyri, caricarum, ferm~eti, dialtheæ, misceantur. istud enim maturat & rumpit, siue intus, siue extra applicatum per modum emplastri, aut quocunque modo applicetur, siue gargarizando, siue alio modo.

Postquam autem uenit ad maturationem, rumpatur & gargarizetur oxymel. diureti. cum decoctione caricarum, & fermenti, aut scil. aut aperiatur cũ digitis & ungue. Aut cum ruptũ fuerit, gargarizet oxymel cũ uino. Et si materia esset multum grossa, addatur piper, nitrum, cinamomum, sinapis.

Illa autẽ quæ ualent à tota specie, sicut dicũt magistri nostri, sunt stercus hirundinũ, stercus pueri, stercus canis comedentis ossa, & stercus lupi. Ista enim debent aliquantulũ desiccari supra testam, & deinde puluerizari, & in ore insufflari: aut decoquantut in hydromelle, & fiat gargarisma. Dicũt etiam quòd si uipera strangulетur cum filo, & circundetur collum, quòd multũ ualet. Ista empirica non sum expertus, sed alia omnia quæ dicta sunt feci frequenter.

Quæ à proprietate occulta auxiliantur.

Ista etiam ualent in squinantia, & in apostematibus suffocatiuis, arista, & similibus. Accipiatur spõgia parua, & ligetur cum forti filo, trãsglutiatur, & subito extrahatur. Idem posset fieri de lardo. In ultima autẽ desperatione, aperiatur gula, ut possit respirare, & cum negotiũ erit completum, consolidetur. In curatione istorũ apostematum nõ debet medicus esse negligẽs nec somniculosus, qa passio est acutissima.

Extrema medela in Angina.

Intelligendum quòd squinantia potest causari de melancholia, sicut pleuresis, licet raro: quoniã squinãtia est breuis terminationis, & melãcholia facit longum morbum, & cum hoc melãcholia non est humor bene cursibilis, nec bene penetrabilis, & ideo raro fit, possibile tamẽ est, sicut Auic. dicit, licet contrariũ dicat Viaticus, sed impossibile accipit pro difficili. Secundo notandum, quòd squinantia fit utplurimum de sanguine, & postea de phlegmate, & postea de cholera, & raro de melancholia. Et iuxta hoc notandum, quòd utplurimum fit per uiam rheumatismi, & per uiam deriuationis, & ideo fit subitò: tardius autem fit per uiam congestionis, & per ascensum uaporum ab inferioribus, quia talia tardè aggregantur, & tardè ascendunt, squinantia autem fit subitò. Tertio notandum, sunt quatuor circa istam materiam. Primum scilicet, quòd ad squinantiam sequitur febris continua. Et ratio dictorum est, quoniam licet ista membra

Clarificatio.

Anginæ generatio.

Symptomata anginæ.

non sint nobilia, deseruiunt tamen membro nobili, & ita habent nobilem operationem. Et quando ista conueniunt, scilicet quòd febris sequitur squinantiam, tanto deterius propter difficultatem anhelitus. Et in omni squinantia competit lac, & quia abstergit & mundificat & maturat, nisi timeamus de feb. quòd corrumpatur.

Apho. 35. particul. 4.

Secundum quod debemus intelligere, est istud, scilicet quòd ad squinantiam sequitur eductio oculorum, propter colligantiam quam habet trachea cum lacertis oculorum.

Tertiũ quod sequitur, est eductio linguæ, & hoc est propter magnitudinem apostematis in radice linguæ.

Repellentia initio angina cur necessaria.

Quartum quod debemus intelligere, est quoniã in omni specie squinantiæ competunt repercussiua & diuretica. Et si diceretur, nónne mittitur materia ad membra nobilia? dico quòd non, quia multa membra sunt in medio, & dispartitur in multas partes. & distributa per multa mẽbra, melius rectificatur quàm si esset collecta in uno: & cum hoc, ista membra non sunt emũctoria, sicut sunt axillæ & inguina: & cum hoc, quia in principio non habet tantam malitiam ista materia, & cũ hoc, quia operatio mẽbri nobilissimi impeditur.

Ex his igitur elici potest, quòd in squinantia possunt competere repercussiua, aliter posset contingere repentina suffocatio, cum sit de perperacutis.

Vltimo considerandum circa istam materiam, quòd mucillago psyllii & cytoniorum, unà cum aliis licet sint frigida & uiscosa, possunt maturare & rumpere, pro tanto, quia faciunt alia adhærere: & caricæ & fermentum etiam maturant & rumpunt. Si autem apostema esset in exterioribus, calx uiua cum sapone iudaico rumpit: & si sapo mollis inueniatur albus, tanto melius. Sed possumus accipere saponem durũ, album, ultramarinum, & miscere cum oleo laurino, & erit molle & albũ.

De paßionibus uuula. CAP. II.

VVula habet quinque iuuamenta. Primum, quòd præseruat à fumo & puluere, quòd non uadant ad pulmoné.

Secundum est, quoniam alteratur ibi aër calidus & frigidus antequam uadat ad pulmonem & cor.

Tertium ualet ad informationé uocis, & ideo stat supra foramen anhelitus, sicut digitus fistulatoris.

Quartum iuuamentum est, quoniam quando homo loquitur, stat supra meri, ne aër ingrediatur ad stomachum: & quar

quando homo comedit, stat supra uiam anhelitus, ne cibus & potus uadant ad pectus: & ideo non est bonum comedere & loqui simul.

Quintum est, quoniam præseruat, ne materia rheumatica descendat subito ad pectus & stomachum, quoniam ibi remanet aliquo modo & sentitur, & tunc expellitur cũ screatu. ideo qui amisit uuulam, amisit ista quinque iuuamenta, & pro tanto non possunt pati, nec calorem, nec frigus, nec sitim, imò læduntur de facili à quacunque causa, & ideo utplurimum phthisici moriuntur. Caueant igitur sibi, qui in sanitate faciunt sibi incidi uuulã, ut melius cantent, quoniam sine dubio cum instrumentis uocalibus postea nunquam facient operationem pulchram. Vigilate igitur. Vuula aliquãdo relaxatur, & cadit inferius, & impedit uiam cibi & anhelitus, aliquando etiam apostematur, & modica materia ualde sufficit ad sui apostemationem, & sicut apostematur uuula, ita & duo amygdala, quæ sunt in radice linguæ.

Causæ. Causæ sunt nec plus, nec minus, sicut dictum est capitulo de squinantia.

Signa. Ista etiam sunt eadem cum prædictis signis.

Prognostic. Hipp. docet prognosticare uuulam tumidã & rubentem, timendum est incidere, &c. Timor enim est quintuplex. Primo quoniam timendum est de nimio fluxu, qui non possit restringi. Secundo, quoniam si non fuerit maturum, ex hoc accidit magnus dolor, & ideo currunt humores & magnificatur apostema. Tertio, quoniam si amittatur pars substantiæ uuulæ, amittuntur quinque iuuamenta quæ habet naturaliter. Quarto, quia si materia uadat ad pulmonem, timendum est de phthisi aut peripneumonia, & ita de aliis. Quinto, quoniam si uadat ad stomachum, timendum est quòd causet ibi nocumentum: uigilate igitur.

Curatio. Curatio fere est eadem sicut in squinantia. In primis igitur fiant clysteria, phlebotomiæ, uẽtosæ, purgationes, & similia, quæ dicta sunt superius iuxta cõuenientiam particularium. Corpore autem mundificato, repercutiatur materia cum diamoron & aqua ca. aut decoquantur in aqua gallæ, sumach, psidia, & ponatur ibi modicũ aceti, & fiat gargarisma. Et si causa est frigida, addamus alumen assum, sal assum, masticem, thus, & mel. Et si propter styptica, aut propter alia talia apostemata fuerint nimis indurata, mollificẽtur sic. ℞.

 psyllii,

psyllii, dragagāti, gūmi arabi. fœnigræci, semi. lini, se. maluę, hordei, conquassentur omnia præter psyllium, & fiat muccillago in aqua calida, & exprimatur. Et isto possumus uti multis modis siue intus siue extra. Primo ꝙ illinantur partes induratæ frequenter cum pluma, aut quòd istæ muccillagines bulliant in aqua cal. & fiat gargarisma, desiccetur, & fiat puluis, & insuffletur intus usq; ad locū. Postea dissoluamus sic: bulliat hyssopus & radix lilii in oxymelle scil. & fiat gargarisma. Et cū hoc bulliat succus agrimoniæ, & centaureæ in oleo laurino, & intingatur lana succida, & inuoluatur collū.

Gargarismata.

Et si fuerit casus uuulæ cum feb. gargarizet diamorō cum aqua ca. aut bulliāt rosæ, myrtilli, sumach, gallæ, in aqua cū aceto, & fiat gargarisma. Et si est sine feb. & calore addamus istis sal assum, alumen assum, sal armoniacū, gallam muscatam, & fiat gargarisma. In pueris autem fiat ex istis illinitio cum pluma, & inuoluatur collū lana succida cū oleo de chamomilla, fricetur caput & claudātur commissuræ partis anterioris, cū thure & pice, & præseruetur omnino à rheumate, & exhibeantur exiccatiua, sicut sunt uigiliæ & minorationes cibi, potus & similia, licet non possit trāsglutire. Desiccetur igitur humiditas superflua illius uuulæ quantum erit possibile. Ad incisionem igitur uuulæ ueniamus, quando uuula gracilis est uersus radicem, scilicet in palato superiori, & est grossa inferius, & non est rubea, sed uergit ad quādam albedinem & liuorem mortificatum, & uidētur signa maturitatis, & corpus est mundificatum, estque tāta grossities, quòd timēdum est de suffocatione, tunc si aliqua hora est incidenda, incidenda est. Comprimatur igitur lingua, & uuula cum forpicibus incidatur, scilicet quantum augmentata est præter naturam: quoniam si abscinderetur in parua quantitate, non haberet iuuamentum: & si in nimia, magnum nocumētum: mediocritas igitur obseruetur. Vel potest hoc fieri cum tenaculis illis, cum quibus abscinduntur dentes. Secundo modo potest abscindi per hunc modum. ℞. assæ fœtidæ, arsenici, uitrioli, salis armoniaci, atramēti, aluminis, & fiant pilulæ cum aceto scil. & ingenientur cum aliquo instrumento, quòd possint applicari uuulæ per unā horam, & cum incipit denigrari, iam sufficit quòd inter tres dies cadet. Tertio modo operamur per hunc modū, restaurator percutiat uuulam cū phlebotomo in parte illa, in qua maior est maturatio, & statim

Operatio manualis.

Vuulæ sectio diuersis modis fieri potest.

statim sanies & sanguis exibunt. Quarto modo sic. Accipe acum de ferro, & ponatur in igne donec cãdeat, deinde cauterizetur locus, sed acus transeat per calamum de ferro, ne partes uicinæ lædãtur, & acus sit sic figurata, quod posit compleri operatio. Nunc autem debet patiens tenere os apertum, ut sanguis & sanies fluant ad exteriora. Et si fluerẽt ad pectus, quòd mundificetur cum tussi, & si ad stomachũ, cum uomitu aut secessu. Post hoc autem gargarizetur ista decoctio. ℞. ireos, hyssopi, liquir. capil. ue. re. hordei, decoquãtur in hydromelle, & tũc accipe duas partes huius decoctionis, & tertiam oxymel. diuret. & fiat gargarisma & frequenter.

Si autẽ uellemus abscindere apostema quod est in amygdalis existẽtibus in radice linguæ, tunc eleuetur cum uncino, & est cauendum quòd auferatur tota pellicula, quia periculum esset amittere humiditatem salíualem.

Gargarisma mundificatiuum.

Intelligendum, quòd uuula magis declinat ad uiam anhelitus, quàm ad uiam cibi. Cuius ratio est, ut præseruet plus à nocumentis, quoniam membra pectoris nõ habent aliud foramen per quod posit mundificari trachea. Sed stomachus potest mundificari per superiora, & per inferiora. Conseruanda est igitur uuula ne abscindatur, quia qui eã amisit, pulchrum iocale amisit. Secundo notandum, quòd uia anhelitus, scilicet trachea arteria declinat magis uersus partem anteriorem & uiam cibi: sed meri declinat magis uersus partem posteriorem: & est duplex ratio, quoniam pectus declinat magis anterius, & stomachus posterius, quare oportuit quòd meatus cuiuslibet declinarent uersus partes suas. Secunda ratio, est quoniam anhelitus est magis necessarius quàm cibus, & ideo oportuit quòd uia sua esset rectior, quare est anterius: uia autem cibi est magis tortuosa, & quia nõ est ita necessaria, ideo fuit posterius collocata. Tertio notandum, quòd uia cibi est magis dilatabilis quàm uia anhelitus, quia subtiliora sunt illa quæ transeunt per tracheam, & propter ea fuit cartilaginosa. Illa autem quæ transeunt per meri sunt grosiora, & etiam aliquando transglutitur magnus bolus, quare illa uia fuit multum dilatabilis, aliter sequeretur suffocatio. Quarto considerandum, quòd ea quæ ascendũt à stomacho, magis nocent suis uiis, scilicet meri, quàm illa quæ ascendunt à pectore nocent suis uiis, id est tracheæ. Cuius ratio est duplex, quoniam ea quæ ascendunt

Clarificatio.

Gal. de usu partium.

à ſtomacho, ſunt magis indigeſta & acuta,& cũ hoc meri eſt magis paſsibile. Illa autẽ quæ aſcendũt à pectore,ſunt ſubtiliora & magis digeſta,& trachea non eſt ita paſsibilis,cum ſit dura,annuloſa,cartilaginoſa. Quinto intelligẽdũ, quòd trachea dilatatur & magnificatur naturaliter circa tẽpus pubeſcendi,quare immutatur uox naturaliter, dato quòd non coiret:ſed ſi coëat,manifeſtius immutatur, cũ coitus uiolenter faciat ad augmẽtum, quoniam uox immutatur naturaliter ſecundum latitudinem,aut ſtricturam cannæ,& ſecundũ caliditatem & frigiditatem, & ſecundum uirtutem fortem & debilem. Vltimo notandũ,quòd ſi radix uuulæ eſſet groſſa & caput acutum,tunc nõ eſſet ita timendum de ſuffocatione,quia uiæ nõ ita clauderentur,& ideo nõ oportet eam incidere:ſed quando radix uidetur gracilis per comparationem ad caput ſuum,tunc cadit & oppilat & impedit uias, & tunc propter timorem ſuſpectionis eſt incidenda,aliter nõ: & quocunque modo fiat,ſemper eſt magnum periculum.

De raucedine uocis. CAP. III.

VOx eſt nobiliſsima actio uoluntaria ex nobiliſsima actione animæ procedens,quia ex motu cogitationis & deliberatiõis.hæc sũt q̃ legũtur apud Gal.lib.ſuo de uoce.

Materia autem uocis eſt proueniens à pulmone, tranſiẽs per tracheam arteriam , percutiens cartilaginem epiglotti. principium autem uocis eſt in epiglotto,quoniam uenit aër ex locis amplis ad loca ſtricta.

Epiglottũ uocat laryngem.

Cauſa autem efficiens,eſt uirtus mouens lacertos pectoris & epiglotti dilatatiuos & conſtrictiuos.

Cauſa autem formalis & per ſe eſt uuula retinens aërem, ſicut digitus retinet in fiſtula,unde in formatiõe uocis,uuula eſt per ſe,& alia ſunt propter iuuamenta,ſicut lingua,palatum,dentes,labia,& ita de aliis.

Cauſa finalis eſt explicatio cõceptus , bene igitur dictum eſt,nobiliſſima actio,&c.

Huic autem actioni adueniunt tria accidentia , ſicut aliis actionibus , quoniam uox aut aufertur, aut minoratur, aut corrumpitur.

Aufertur cum ceſſat penitus,minoratur cũ aliquis loquitur cum quadam difficultate , corrũpitur ſicut patet in quadam raucedine uoce tremula,pauca & aſpera, & ita de aliis, quorum cauſa morbi ſunt officiales,cõſimiles,& cõmunes.

Cor

Corruptio uocis aut prouenit à causis extrinsecis, aut intrinsecis. Si extrinsecis, sicut est fumus, puluis, uentus borealis, cum uenit subito post australem, & econuerso, comestio multa rerum multarum salsarum, acutarum, acetosarũ. Et prouenit ex debilitate uirtutis, sicut in decrepitis, pueris, conualescentibus, incarceratis, religiosis & similibus. Et prouenit etiam ex casu & percusione colli, nuchæ, spondilium & neruorum procedentium ex eis, & breuiter ex nocumento omnium illorum quæ faciunt ad informationem uocis. Si autem sit ex causis intrinsecis, & tũc accidit corruptio & nocumentum in uoce, propter nocumenta cerebri, colli, nuchæ, pectoris, stomachi, & omnium membrorum uocalium, sicut est pulmo, trachea, epiglottus, uuula, lingua, palatum superius & inferius, labia, & dentes. Et uenit specialiter propter nocumẽtum lacertorum dilatantium epiglottum, secundum Gal. libro de uoce, & secundum Auicen. Et uenit etiam corruptio in uoce, propter malam complexionem calidam, frigidam, siccam, & humidam. *Causa.*

Signa sunt satis manifesta per læsionem membrorum: quoniam si à causis extrinsecis, discernuntur per indicia patientis, aut asistentium, & similium. Et si fuerit à capite, est cum diminutione aliorum sensuum & capitis grauitate. *Signa.*

Et si à collo, discernitur ex dislocatione & dolore. Et si à stomacho, discernitur ex grauitate stomachi. Et si à pectore, similiter. Et si ex ore, discernitur per nocumenta illarum partium. Et si ex epiglotto, discernitur ex priuatione aliorum.

Et si fuerit ex calido, uox est magna. Et si ex frigido, uox est parua. Et si ex sicco, uox est aspera. Et si ex humido, tunc si est humiditas magna, causatur raucedo. Et si maior, tunc causatur uox tremula. Et si maxima, tunc aufertur uox, sicut in paralysi linguæ & membrorum uocalium, corrũpitur igitur uox propter spasmum repletionis, inanitionis & similium: secundum igitur fortitudinem & debilitatem causæ, secundum hoc adueniunt diuersa accidentia in uoce, aut ablationis, aut minorationis, aut corruptionis.

Corruptio uocis propter nocumenta nuchę, colli, spõdilium & neruorum dilatantium, & ita de aliis nocumentis quæ ueniunt à parte posteriori, sicut dislocatio, casus, & percusio, uix aut nunquam curatur, nisi esset ualde nouella. *Prognostica.*

Raucedo antiquata. Raucedo post unum annum nō recipit curationem. Raucedo ex rheumate nūquā curatur, nisi prius rheuma curetur.

Cum aliquis est rheumaticus raucus, & phlebotomatur, uix aut nunquam curatur.

Cura. Tria sunt quæ competunt in omni raucedine. Primum scilicet, ficus siccæ, & debent assari donec incipiant sudare & statim comedi. Secundum est caulis siue succus siue brodium, uel per modum electuarii uel conditi. Tertium, pedes animalium, & potissimè pedes uaccarum.

Si autem raucedo seu uocis immutatio uenerit propter laborem & clamorem, aut uociferationem, aut propter nimiam siccitatem, tunc ista cōpetunt, scilicet uitella ouorum, lac, butyrum sine sale, maluæ, atriplices, oleum amygdalarum dul. oleum uiol. oleum sesaminum, siue intus siue extra applicatum. Et ualet etiam balsamum, dragagantum, amyg. penidia, uuæ passæ mund. fistici, pineæ, pisces recentes squamosi de aquis mundis, iuscula, & omnia sorbilia. Accipe mala granata dul. & decoquantur inter prunas, & remoueatur cortex, & reliquum teratur, coletur, & colaturæ addatur panis zuccari & sorbeatur, & competunt etiam somnus, quies, & similia humectantia corpus.

Lenientia tracheā exasperatam.

Si autem immutatio uocis fuerit propter calorem, si corpus est plethoricū, fiat phlebotomia, & si cholera abundet, purgetur cum cassiafi. & manna, & utatur diapapauere zuc. rof. uiol. dradraganto frigido, diapedion siue speciebus calidis, & utatur candi, penidiis, cucurbita, & melonibus. Si autē uox immutetur ex causis frigidis, utatur diariis, & diahysso-po, diacalamento, origano, calamento & similibus.

Nunc autem de raucedine dicamus: & quia raucedo propriè uenit ex humido, & etiam frequentius aduenit quàm aliæ uocum immutationes, ideo hanc curam diligentius prosequamur. Et quia utplurimum uenit cum rheumate, ideo in primis suffumigetur caput cum nigella, & sacelletur cum milio & sale assis, & teneat istas pilulas in ore. ℞. styracis, calamitæ, ambrę, masti. thuris, liquir. mund. uuarum passarum mundatarum ab arillis, caricarum, dragaganti, gummi arabici, & fiant pilulæ, & conficiantur cum hydromele: rheumate curato, utatur cubebis die & nocte, mane & sero sine omni misericordia, sicut si esset ludus pilorū, & iniungatur paruitas cibi, potus & eiusdem subtilitas & uigiliæ, & uitet

Pilulæ sub lingua.

uitet omne balneum, fomentationem, & omnia salsa, acuta, & acetosa. Et si ex istis contingat uti ratione curationis, addantur semper lenitiua, sicut sunt uuæ passæ dactyli, ficus siccæ, pineæ, & similia.

Item utatur isto medicamine. ℞. zinzibe. conditi, piperis lon. cubebarum, pulueris calamenti. ana ℥. ß. caricarum, uuarũ pas. mũd. ab aril. pinearũ, fisticorũ. an. ℥. 2. puluerizãda puluerizentur, & cõquassanda cõquassentur, & fortissimè conterantur cũ modico mellis super cineres calidos diu agitando, & fiat conditum quo utatur frequẽter in die lambendo, diu in ore tenendo. Et istud medicamen reputo ualde bonũ.

Conditum quod leniendo, terget, attenuat, digerit, éstque medicamentũ satis cõueniens.

Nihilominus potest digeri materia frigida, & humida per hunc modũ, & ualet in omni passione pectoris, de causa frigida & humida, sicut in raucedine, asthmate & tussi. ℞. radicis ireos, lilii, scillæ, hyssopi, origani, calamenti. ana ℥. 2. siseleos, fœnigræ. caricarum, uuarum pas. mundatarum ab arillis, fisticorum, pinearum mund. dactylorum pinguium, amygdal. excoriatarum, iuiubæ, sebesten. ana ℥. 1. mell. libr. 1. fiat syrup. libra 1. & ß.

Syru. ad affectus thoracis, à lẽta & uiscida pituita admodum efficax.

Materia digesta, purgetur sic. ℞. hierę pic. ʒ. 3. hieræ logodion. ʒ. 2. bdellii, pulpæ colocynth. ana grana 6. misceantur & fiant pilulæ. Item gargarizet quotidie hydromel aquaticum cum oxymel. scil.

Et quia diuersitas particulariũ est multa ualde, ideo adhuc ista medicamina subiungamus, quæ multum ualent in omni passione pectoris de causa frigida & humida, sicut dictum est de medicamine præcedenti. Et ideo fere ista materialia replicabũtur in capitulo de asthmate, seu difficultate anhelitus, & capitulo de tussi, dum materia sit frigida & humida.

Primum est tale. ℞. trium generum piperis, cubebarum, cinamomi electi. ana ℥. 1. fœnigræ. sem. lini asi, marathri, pinearum munda. ab arill. iuiubarum, sebest. ana ʒ. 1. conficiantur cum melle, & lento igni condiantur, & fiat conditum sicut oportet, sumatur lambendo.

Item secundum medicamen quod ualet in materia frigida & humida rheumatica. ℞. ambræ, styracis, calamitæ, masticis, thuris, ana ʒ. 1. dragaganti, gummi arabici infusorum in hydromelle, liquir. mundæ, uuarum passa. munda. ab arill. caricarum. ana ℈. 1. conficiantur cum hydromelle, & fiant pilulæ, & teneantur in ore.

Puluis.

Item tertium medicamen. ℞. myrrhæ, olibani, ana ʒ.I. puluerizentur, & sumatur cũ ouo sorbili. Similiter ualet puluis calamenti cum ficubus siccis, ualet & ius galli antiqui cocti cum polypodio, aniso, hyssopo, & uuis paßsis mundis.

Item ultimum medicamen quod ualet in desperatione, cũ materia est multum humida, & non habemus aliam uiam. ℞. piperis, cubebarum, myrrhæ, costi, aristol. caßiæ ligneæ, siseleos, marathri. ana ℥.I. arsenici, sulphuris citrini, aßæ fœtidæ, ana ℥.ß. conficiantur cum sepo hircino & uitello ouorum, fiant trochisci, & desiccentur in umbra, & cum uti uolueris, ponatur unus super carbones, & recipiat fumum ore aperto. Et si ex ista suffumigatione exasperaretur guttur, gargarizet frequenter hydromel, & utatur uuis paßsis, dactylis & fisticis. Cibus autem familiaris sit iste, farina tritici cocta in furno, fabarum, rizi, fœnigræ. lupinorum, cicerum, & colatura furfuris, amygda. & similia, hoc est frumentum grossum confractum, & quodlibet istorum potest condiri cum lacte caprarum, aut cum brodio carnium. Si autem raucedo fuerit ex apostemate, utatur uino dulci, & aliis, sicut dictum est.

Raucedo ab apostemate.

Et si fuerit ex uuula & aliis, curentur illa prius.

Et si fuerit ex mala complexione calida sine materia, utatur istis pilulis, quæ ualẽt etiam in siti, ardore, asperitate, siccitate, & similibus. ℞. seminis psyllii, cytoniorũ, dragagãti. fiat muccilago in aqua dulci, & exprimatur per pannũ, tunc ℞. quatuor se. frigidorum munda. papaueris al. candi, penidi. uuarum paſ. munda. ab arillis, conficiantur cum prædicta muccilagine, & fiant pilulæ paruæ aliquantulum compressę, teneantur supra linguam & in faucibus. ualent etiam ad digerendam & alterandam materiam calidam, & quòd post sequeretur euacuatio, & ita ualent ante & post.

Pilulæ lenientes asperitates gutturis, et ardorẽ ac sitim extinguentes, multum proficuæ.

Intelligendum, quòd humiditas temperata & æqualis, facit uocem æqualem & leuem, sed si excedat, facit raucam: unde sicut caliditas cum excedit, facit uocem magnam, & frigiditas paruam, & siccitas asperam, & uirtutis debilitas tremulam, ita humiditas propriè causat raucam, & raucedo non causatur propriè, nisi ex humido superfluo: nisi largo modo acciperemus raucedinem omnem uocis asperitatem, paruitatem, & inæqualitatem. Humiditas autem superflua cũ uadit ad epiglottum, relaxat & mollificat neruos & lacertos epiglottis, propriæ dilatationis, & ita causatur raucedo.

Clarificatio.

Studeamus igitur consumere omnem illam humiditatem superfluam, cum applicatione sex rerum nō naturalium, sicut est aër siccus siue per naturā, siue per artificiū, & ita de aliis.

Secundo debemus hoc intelligere, quòd humidum curat raucedinem & causat raucedinē, humiditas superflua intrinseca imbibita causat raucedinem, sed humiditas ab extra leniendo & desiccatiua temperando curat, & cum hoc abstergendo, sicut est dragagantum, gummi arabi. & similia. Humiditas igitur interior, inducit asperitatem eleuando unam partem supra alteram, & remouet soliditatem naturalem mollificando, & ideo reddit uocem inæqualem & raucam. Sed humiditas exterior, potissimè quæ est abstersiua & mundificatiua: talis enim lenit, clarificat & applanat, & facit ad hoc, ut aër æqualiter illidatur, & ideo campana quæ est iuxta aquas habet meliorem sonum.

Tertio debemus intelligere, quoniā licet humiditas reddat uocem raucam, non tamen propter hoc siccitas clarificat, imò reddit uocem asperam cum excedit. Et ideo in curatione raucedinis cum siccis semper apponamus humida lenificatiua. Siccitas autem temperata reddit uocem sonorā, quia aër transit æqualiter & reuerberatur: nocet igitur siccum in excessu, & ideo tubicinatores proiiciunt aquam in tubis suis. Et nocet humidum superfluum, & uigella siue zaramella cuius lignum fuit incisum in plenilunio, nūquam erit bene sonora, propter nimiam humiditatem quam accepit.

Quarto notandum, quòd quando accidit raucedo ex nimia humiditate sanguinea, bene potest tunc competere phlebotomia, sed qui facit in alio casu, nimis infrigidat, & fluxum procurat, & ita inducit perpetuam raucedinem.

Quinto notandum, quòd si raucus phlebotomatus accepit aquam cal. cōsilio medicorum, ista potest esse curatio: quoniā aqua calida ratione actualis caliditatis lenit poros, & aperit, & facit ad hoc quòd materia exhaletur, & digerit etiam materiam phlegmaticam in stomacho secundū Auic.

Calida aqua potus raucedinē curat per accidens.

Sexto notandū, ꝙ doctores qui alta uoce legūt & homines qui fatigant se in loquendo & uociferando, frequēter incurrūt raucedinē, quoniam ratione laboris incurrūt dolorē & calorē, & ita trahitur materia humida aquosa ad epiglottum & cannas. In omni igitur morbo diligenter considerentur causæ, & cum omni solicitudine abscindātur. Septimò aduer

aduertendum, quòd calidum per se desiccat humidum consumendo, sed per accidens humectat leniendo, dissoluēdo, liquefaciendo in materia parata. Frigida autem humectant conseruando, adunando: per accidens autē desiccant congelando & indurando, petrificando, & cum hoc etiam alio modo: quoniam omnis mala complexio, & omnis error uirtutis digestiuæ macerat corpus, & desiccat, nisi solū error uirtutis assimilatiuæ secundum Gal. tertia particula de morbo. Frigidum autem per hunc modum potest desiccare, non est igitur inconueniens eundem effectum fieri à diuersis agentibus, quoniā unus introducitur per se, & alter per accidens, &c.

De tussi, continens rubricas tres.

CAPVT IIII.

De causis, signis, & cura tussis. Rubrica I.

TVSSIS est motus uirtutis naturalis expulsiuæ suscitatus, & iuuatus per animalem sensibilem & motiuam, & est motus secūdum dispositionem naturalem circa spiritualia, conuersantis ad expellendum nociua.

Intelligendum est, quòd sicut sternutatio est motus cerebri naturalis non morbi, ita tussis in pectore est motus naturæ, & non morbi. Modus autem est iste, cum aliquod nocumentum accidit cannæ & canalibus pulmonis, tunc uirtus animata sensibilis sentit illud nocumentum, & suscitat expulsiuam naturalem, & naturalis suscitata, & adiuta per motiuam animalem uelaminum, & totius clibani forti impetu permiscent materiam, uel permiscere intendunt, quæ supplerat in canna, & canalibus cum aëre, & cum impetu expellunt ad exteriora, uel expellere conantur, & talis conatus, & motus appellatur tussis.

Causa. Causa autem huius motus, potest esse omne illud quod in canna & canalibus pulmonis inducit nocumentum. Ista sunt quædam ab exterioribus, & quædam ab interioribus. Si ab extra sicut puluis, fumus, cibus acetosus, aut acutus, salsus, uenenosus, aut importunè sumptus, inducens gutturi offendiculū, aut aēr corruptus, febris pestilētialis, & similia. Si ab intus, sicut aliquis humor descendens à capite infundēs cannam & canales per uiā rheumatismi, prouenit etiam à stomacho, quia mali fumi uadunt ad cannas, aut quia cōprimuntur spiri

ſpiritualia, eodẽ modo fit ab hepate, & à ſplene, & ſic de aliis.

Si autem fuerit propter uitia totius clibani pectoris, tunc aut hoc eſt propter malam complexionem calidam, frigidam, ſiccam & humidam, ſimplicem aut compoſitam, aut cum materia, aut ſine materia, ſicut eſt ſanguis, cholera, phlegma, aut melancholia, ſed rarò ſecundum Auicen. Aut poteſt prouenire propter apoſtemata pectoris, ſicut eſt pleureſis, peripneumonia, aut ſanies, aut ulcus, aut aquoſitas, aut febr. totius, & ſimilia.

Signa. Signa autem cauſarum extrinſecarum ſunt manifeſta, aut propter ſui manifeſtationem, aut indicio patiẽtis, aut aſſiſtentium. Signa capitis, ſunt ſigna rheumatis, grauedo capitis, & ſputum cum ſcreatu, & quòd ſentitur aliquid deſcendere ad cannam. Signa autem ſtomachi, ſunt dolor loci, & alia quæ ſignificant paſſiones ſtomachi, quæ dicentur ſuo loco.

Signa autem hepatis, & aliorum membrorum inferiorum ſignificant dolores iſtorum locorum, & grauedines, & ſigna ſuarum paſſionum, quæ dicentur ſuo loco.

Si autem prouenerit à pectore, apoſtema & ſanies habent ſua ſigna, & etiam dicentur ſuo loco.

Si autem fuerit propter malas complexiones, tunc ſi caliditas eſt in cauſa, eſt cum calore & punctura, & quia læditur à calidis, & iuuatur à frigidis. Et ſi à frigore, ſunt ſigna contraria. A ſiccitate, eſt cum priuatione ſputi, aſperitate & ariditate. Ab humiditate, eſt cum quadam lenitate ſeu humiditate, & cum quadam mollificatione.

Et ſi ex ſanguine, eſt ſputum rubeum cum dulcedine oris, & aliis ſignis ſanguinis. Et ſi à cholera, eſt quod expuitur citrinum cum ſiti & amaritudine, & aliis ſignis choleræ.

Et ſi eſt ex phlegmate, eſt cum acetoſitate humida, ſputo multo, & ita de aliis ſignis phlegmatis. Et ſi eſt à melancholia, eſt cum acetoſitate ſtyptica, & ſputum uergit ad liuorem & groſſitiem.

Et eſt intelligendum, quòd ſputum retinetur, uel tuſſis eſt ſicca, à qua parum, aut nihil egreditur, aut quia fit ab aliqua malarum complexionum, ſine materia & potiſſimè ſicca: aut quia fit tuſſis propter compreſſionem diaphragmatis & ſpiritualium, ſiue ab intus, ut propter ſtomachum, aut hepar, aut ſplenem, aut matricẽ. Aut exterius, ſicut caſus & percuſſio, aut aliqua frigiditas aëris conſtringentis, aut unguento-

rum

rum & similium. Tertia causa potest esse grossities, aut ui-
scositas materiæ non habentis exitum. Quarta potest esse
nimia subtilitas, quam refugit natura, quia eam apprehende
re nō potest, aut quia aquosa, subtilis. Quinta causa potest
esse uirtutis debilitas nō potentis expellere materiam, & est
pessimum signum. Et quia post cognitionē, prognosticatio
debet pręcedere operationē, ideo debemus prognosticare.

Prognostica. Tussis in hydropisi ueniens propter hydropisim, molesta
Aphori. 35. partic. 6. est. Tussis in senibus, & decrepitis diu si durauerit, molesta.
Tussis nimia, & diu perseuerans, mala, quia ducit ad phthi
sim, hecticam, rupturam uenæ in pectore, ad sputum sangui
nis, & saniem. Omnis tussis cum rheumate mala, potissi-
mè si diu durauerit. Omnis tussis quæ somnum aufert, ma-
la. Omnis tussis cum aggrauatione, est molesta, & cum
multis conatibus, eductione, rubedine oculorū, & cum mo-
dica expulsione, malum: frequenter enim inducit rupturam,
& in febribus acutis, significat mortem. Omnis tussis cum
modico conatu, alleuiatione multa, & ueloci expulsione, si-
ne labore & fatigatione, optima & salubris, quoniam signifi
cat fortitudinē uirtutis, mūdificationē pectoris, & eductio-
nem materiæ quæcūq; fuerit, & obediētiam eius ad exitum.
Si quis patiatur febrem & tussim, & febris cessat, & tussis
remanet, signum est recidiuæ.
Si quis patiatur tussim humidam, & cesset subito cum gra-
uitate in pectore remanente, significat futuram febrē putri-
dam, aut ulcerationem pulmonis. Omnis materia cōmo-
ta per tussim, & non habens exitum uirtute debili existente,
mortale est, quia suffocat & ducit ad oregmonem. Tussis
modica prouocata in febre, ualet contra sitim.

Curatio. In primis ordinetur aër, quia illam non possumus effuge-
Aër. re. Aër igitur semper sit cōtrarius morbo, & si naturaliter ha
bere non possumus propter temperiem anni, aut dispositio-
nem loci, artificialiter tamē acquiramus, ut calida frigidis, &
sicca humidis obuient, & ecōuerso. Et rectificatur aër epidi-
mialis uel corruptus quocunq; modo fuerit, sicut dictum est
in materia febrium epidimialium. Sit igitur aër mundus, &
purus iuxta conuenientiam particularium. Cibus sit subti-
Cibus & potus. lis, facilis digestionis, & temperatus in quātitate & ordine, &
contrarius causæ morbi, quantum cōsuetudo, complexio &
ætas permittunt, quia morbus semper indiget contrariis.

Inani

Inanitio ſemper competit repletis,& reſumptio inanitis. *Inanitio & repletio.* Somnus temperatus cōpetit utplurimùm, niſi in materia rheumatica frigida & humida cum repletione corporis, ubi *Somnus & uigiliæ.* competunt uigiliæ in plus. Exercitium autem temperatum, competit repletis corpore mundificato,& otium inanitis.

Accidentia autem animæ,infrigidatis competit ira, & calefactis timor,& communiter gaudium & lætitia. *Accidentia animæ.*

Balneum competit in declinatione corpore mundificato, *Balneum.* & cum materia eſt pauca : coitus non competit,niſi in declinatione. *Coitus.* De curatione igitur & præſeruatione,quòd abſtineat ab omnib⁹ cauſis uniuerſaliter tuſſim inducētibus, quæ in principio capituli dicta ſunt, quare non oportet hic repetere. His uiſis in generali, ad curam magis particularē accedamus , & tunc oportet nos diuerſimodè pertractare ſecundum diuerſitatem cauſarum. *Cura particularis.* Ponamus igitur quòd cauſa ſit calida,& quòd ueniat à capite,& cum rheumate,in primis ſuffumigetur caput per hunc modum. ℞.roſarum ſiccarum rubearum electarum , lib.ß. omnium ſandal.℥.j. camphoræ ℈.j.liquirit.mund.℥.j.chamomillæ,meliloti.ana ℥.j.&ß.temperentur in aqua bulliēti, & recipiat fumum per os & nares, capite cooperto , donec ſudet fortiter in capite , & hoc fiat multis uicibus iuxta conuenientiam particularium.

Poſtea teneat iſtas pilulas in ore. ℞. dragaganti infuſi in ſyrupo iulep,cubebarum,uuarum paſſ.mundatarum ab arillis,ſucci liquirit. ana ℥.j.ſemi.papaueris albi ℥.ß.fiant pilulæ cum ſyrupo roſa. *Syrup⁹ iulep à Gordonio appellatur.* Poſt hoc,cùm materia aliquo modo ingroſſata fuerit, & membrum mandans fuerit confortatum, fiat phlebotomia,ſi corpus eſt plethoricum.

Et ſi adhuc remaneat materia,digeratur ſic. ℞.capil.ueue. rec.M.iij.lactu. M.ij.quatuor ſem.frigidorum munda.ſe.maluæ,cubebarum,pinearum mund.papaueris alb.ana ℥.j.mell. ʒ.ij.zucc.lib.j.fiant ſyrupi.lib.j.&ß.

Materia digeſta,purgetur ſic.℞.florum bor.flor.uiol.iuiubarum,liquiri.mund.ana ʒ.ij.prunorum x.fiat decoctio,&in decoctione bulliant in ſacculo, maſtic.diagrydii.ana ℈.j.coletur , & in colatura reſoluatur caſſiæfiſtu. mund. tamarind. ana ℥.j.detur in aurora. *Suſpecta doſis diagrydij.*

Item utatur iſtis electuariis. ℞. diapapaueris.℥.j. diadraganti frigidi,diapenidion ſine cinamomo,zucca.uiol.ana ℥. iiij.diairis.℥.ß.miſceantur.

Et si fuerit siccitas addita, utatur diæta humida resumptiua, balneis, & similibus quę dicentur in hectica, & inungatur unguento resumptiuo, quod ualet phthisicis & consumptis. ℞. quatuor se. frigidorũ mund. suc. liquir. mundæ, dragaganti, gummi arab. infusorum, candi, penidiarum, se. maluę. ana ℥.j. medullæ cerui & uituli, butyri sine sale, axungiæ por. recẽ. olei uiolarum, & ceræ al. quantum sufficit, fiat unguentum, & inungatur gula, pectus, collum & dorsum. Si autem fuerit de mala complexione tantum, sola alteratiua sufficiunt.

Et si fuerit causa pleuresis, aut peripneumonia aut empyema, curatio dicetur in suis locis.

Si autem fuerit in causa, mala complexio frigida, & fuerit sola, sufficiunt alteratiua, aut sola retẽtio anhelitus. Si autem fuerit cum materia, & sit cum rheumate, curetur primo rheuma, quia fere mater est omnium ægritudinum. Suffumigetur igitur per hunc modum, sicut dictum est in rheumate superius. ℞. mastic. thuris, ladani. ana ℥.j. & ß. chamomillę, meliloti, liquir. mund. ana ℥.j. bulliant in aqua, & recipiat fumum, uel ex istis cum ambra fiat pomum, & odoret, uel ex istis, & cum alipta muscatã, & myrrha fiant pilulæ cum hydromelle, & teneat in ore. Et si fuerit nimis delicatus, remoueatur myrrha, & ponantur loco eius caricæ, uuæ pass. mundatæ ab aril. sacelletur caput cum sale & milio. Fluxu autem temperato, digeratur materia per hunc modum. ℞. radic. ireos, hyssopi, sanamundę, origani, calamenti, serpylli, capil. uene. rec. ana ℥.iij. liquiri. mund. cubebarum, pinearum munda. fœnigræ. ana ℥.j. mellis & zuccari, ana lib.j. fiat syrupus. Et si fuerit senex & phlegmaticus, & tussis multum antiqua, & quòd non fuerit multum delicatus, addatur bona quantitas prassii, fiat syrupus, sumatur mane & sero. Tamen aduertendum, quòd omnia quæ dantur contra uitium spiritualium debent multum teneri in ore.

Suffumigium.

Materia digesta, purgetur sic. ℞. hieræ pic. ʒ.ß. pulpæ colocynth. mastic. bdellii, liquiri. mundæ. ana ℈.ß. conficiantur cum hydromelle, & fiant pilulæ, uel fiat phlegmagogum ex agarico & turbith, cuius receptionem frequenter audiuistis, & audietis.

Et si materia est melancholica, addatur in digestiuo epithymus, sena & cuscuta, & purgetur cum diasenæ, diabor. & hiera Ruffi. rarò tamen accidit de melancholia.

Si est sanguinea, tamen rarò accidit, in qua sufficit phlebotomia cum diæta infrigidatiua.

Sed quia frequentius accidit tussis de materia phlegmatica, sicut in phlegmaticis senibus, & in montanis, & inhabitãtibus regiones frigidas, ideo oportet magis diligenter pertractare. Post purgationem igitur & ante, utatur istis electuariis. ℞. diairis, diahyssopi, diacalaméti. ana lib. ß. Et si delicatus non fuerit, addantur diaprassi. ℥. 2. misceantur: uel ista quæ ponuntur in syrupo præter mel & succarum possunt bulliri in oleo, coletur & addatur cera rubea, fiat unguentũ, & inungatur collum & pectus ante & retro, uel quòd terantur in ultimo, & cum melle quantum sufficit fiat conditum, quo utatur quotidie, & frequenter lambendo: uel quòd fiãt pilulæ, & quòd teneat in ore: uel quòd corpore mundificato bulliant in aqua, & recipiat fumum.

Tußis antiqua. Si autem fuerit tussis antiqua, ita quòd auferat somnum sibi & uicinis suis, tunc utatur illa confectione quæ dicetur inferius, capitulo de asthmate, quę fit de sulphure, arseni. ru. assa fœtida, & multis aliis, uel suffumigando, uel pilulas in ore tenendo, uel transglutiendo. Cauendum tamen, quòd ista non fiãt in corpore macilento, nec in uirtute debili, sed in necessitate magna & quasi in desperatione. Quia tamen multi uolunt sua necessaria in singulis capitulis inuenire, receptio talium hæc est contra tussim antiquam, & quæ non permittit hominem dormire, corpore mundificato, & quòd nõ sit nimis extenuatus. ℞. sulphuris uiui, myrrhæ, castorei, piperis nigri, piperis lon. styracis, calamitæ, spicæ nardi, costi, galbani, hyssopi puluerizati, caricarum, liqui. mũdæ, apii, ana ℥. 3. mellis dispumati quantum sufficit, fiat conditum, & dentur huius confectionis tres pilulæ ad quantitatem ciceris, cum intrabit lectum.

Conditum ad tußim multũ inueteratam, et difficilis curationis.

Aliud est tale, cùm enim tussis humida & quasi desperata & incurabilis, & cũ rheumate & magno periculo, & quòd uenæ pulmonis & pectoris rũpantur, curetur rheuma per hũc modũ, corpore mũdificato, radatur caput, & inũgatur cum melle & sinapis puluerizata desuper proiiciatur, postea ponatur supra totum caput capellus talis. ℞. stercoris columbini, myrrhæ, styracis, calami. castorei. ana ℥. 3. ceræ. ℥. ß. caricarum, lib. ß. conficiantur cum oleo de mastice, & extendantur supra alutam factam ad modum almutiæ, ut bene toti capiti

applicetur. Et si tussis cum rheumate ex his non curetur, fiat cauterium in commissura capitis anteriori, & teneatur diu apertum, mundificetur, & paretur, sicut decet: & si tussis ex his non curetur, curet eam Deus, à quo omnis medela.

Si autem tussiculosus pauper fuerit, & tussis fuerit de causa frigida, primum experimẽtum est, quòd retineat fortiter anhelitum & frequenter, & statim curabitur. Secundum est tale, quòd accipiatur puluis calamenti, & ponatur in caricis, & aliquantulum præsentetur igni, ponãtur in uino, & utatur ex istis sero & mane. Tertium est, quòd accipiatur butyrũ, mel & uitella ouorum. ana ℥.3. piperis ℥.ß. misceantur fortiter sine igne, & utatur. Quartum, quòd utatur sulphure cum ouo sorbili, & potissimè si tussis sit humida multum. Quintum est istud in tussi multum humida. ℞. diatrionpipereon, diaprassii. ana lib.ß. misceantur. Sextum de prassio & melle simul mixtis, & fiat conditum, & utatur eo lambendo. Septimum, piper cum ficubus. Si autem tussis prouenit ex stomacho, hepate & aliis membris, curentur illa, & ita curabitur tussis. Si autem prouenerit propter causas primitiuas, abscindãtur. Si autẽ prouenerit in ætate lactẽti, rectificetur lac, & inungatur cum dragaganto infuso, & butyro sine sale, & oleo uiol. simul mixtis, uel ponantur in lacte dragagantum infusum penidia. & obturetur commissura anterioris partis cerebri cum emplastro facto de thure, & styrace, calamita. Et si aliqua omisi, suppleat hoc diligens amicitia lectoris.

Clarificatio. Intelligendum, quòd motus uirtutis expulsiuæ aliquãdo est uirtutis naturalis, sicut in corde, pulmone, hepate & ferè in toto corpore: aliquãdo est purè animalis, ut in motu pro gressiuo: aliquando est compositus ex animali & naturali, ut in egestione, urina, tussi & sternutatione. Sed aliquando animalis excedit, ut in tempore sanitatis: aliquando naturalis, ut in tempore ægritudinis, ut patet in egestione & urina.

Intelligendum etiam, quòd si in tussi expellantur solum nociua cum alleuiatione, motus naturalis est: si autem cum aggrauatione & molestia, sic potest esse morbus.

Intelligẽdum etiam, quòd tussis sicca propter asperitatẽ, citius curatur: si autẽ propter consumptionẽ totius, tardius, licet non competant, nisi alteratiua: in humida, alteratiua & euacuatiua, iuxta illud Galeni, facilius est rem humidã de- *Gale.7.methodi.*

sicca

ſiccare, quàm humectare ſiccam.

Intelligendum etiam, quòd tuſsis utplurimum uenit potius de nocte quàm de die, quia noctes ſunt frigidiores, & clauduntur pori, & ita aggregatur materia. In die autem euaporat, & quia in nocte magis recordatur, &c.

De tuſsi puerorum. Rubrica 2.

SI ſint in ætate lactenti, decoquatur lac caprarum recẽter mulctum, & ponatur parum aquæ, & ſorbeatur. Vel ſic, nutrix maſticet caricas fortiter, & poſtea ponantur in ore pueri. Idem fiat de uuis paſsis mund. ab arillis, idem de fiſticis, pineis, & de amygdal. dul. Et quia uenit utplurimum de rheumate, & apertura commiſſuræ anterioris, fiat emplaſtrum ſupra commiſſuram, aut ſupra totum caput ex maſtice, thure, & ficubus ſiccis.

De tuſsi pauperum. Rubrica 3.

SI tuſsiculoſus fuerit pauper, retineat frequenter anhelitũ quantum erit poſsibile, & ſi non curetur, ſufflet ignẽ quotidie ſine omni pietate, & curabitur. Et ſi non, utatur caricis cum puluere calamenti: aut utatur pipere condito cum caricis: aut ſi non abhorreat amara, utatur praſsio ſecundum omnem modum acceptionis.

Vel utatur iſto medicamine. ℞. folia & ſummitates hyſſopi, calamenti, & eodem modo origani & ſerpylli, decoquãtur in aqua, coletur, & colaturæ addatur modicum mellis, & illa aqua ſorbeatur, aut gargarizetur, & alia quæ fuerunt abiecta conterantur, & cum melle fiat conditum, & utatur iſto condito die & nocte lambendo. Vltima cura pauperum eſt, quòd pulueri zetur ſulphur, & accipiatur cum ouo ſorbili. Et iſta omnia ualent in cauſa frigida & humida, & quia pauperes incurrunt frequentius ex hoc, ideo nihil aliud eis ſcribo.

Extremum remedium.

Sed quia tuſsis paſsio eſt ita communis, uolo breuiter recapitulare materialia quæ ualent contra tuſsim. Iſta autem ſunt quæ ualent in cauſa calida, hordeum ſecundum omnẽ modum ſuæ exhibitionis, muccillago pſyllii & cytoniorũ, quatuor ſemi. frigido. mund. maiora & minora, ſe. maluæ, ſe. papaueris alb. liquiri. mund. uuæ paſſæ mundæ, endiuia, ſcariol. lactu. portula. melones, cucurbi. auenatum, hordeatũ, amylum, farina cocta tri. colatura ſulphuris, capillus uener. re. candi, penidia, dragagãtum, oleum uiol. ſeſaminum, nenuphar. & alia ſimilia.

Simplicia tuſsim curantia.

Et si causa fuerit frigida, ualent ista, radix ireos, scill. lilii,
hyssopus, satureia, sanamunda, origanum, calamentum, ser-
pyllum, capillus uene. re. dragagantum, gummi arabic. oro-
bus, fœnigræc. semen lini assum, caricæ, uuæ passæ, fistici, pi-
neæ, liquiri. piper, assa, sulphur, & similia.

Et est intelligendum, quòd tres sunt passiones quæ ferè
curantur cum eisdem materialibus, sicut est raucedo, tussis,
& asthma. Discretus igitur medicus in materialibus introdu
cat formas uel per modũ syrupi, uel conditi, uel pilularum,
uel trochiscorum, uel unguentorum, uel gargarizando, uel
emplastrando. Accipiat igitur unum uel multa iuxta conue-
nientiam particulariũ, & quærat modo capitulo de asthma-
te, modo de tussi, modo de raucedine.

Clarificatio.

Phlebotomia ubi & quãdo conueniat.

Intelligendum, quòd licet tussis generetur utplurimùm
de rheumate, & in rheumate nõ competat phlebotomia ut-
plurimum, nihilominus potest competere phlebotomia in
tussi cum rheumate: & hoc quando corpus est plethoricum,
causa calida, & currit ad interiora, & quando ista concurrũt
in tussi de rheumate, bene potest competere phlebotomia,
sicut frequenter dictum est.

Secundo notandum, quòd tussis potest sequi pas. hepatis
duobus modis, & aliorum membrorum duobus modis. Aut
quia materia est tanta, quòd comprimitur diaphragma, &
per consequens pulmo. Aut quia uapores ascendunt ad ca-
put, & deinde cadunt ad pulmonem, & ita causant tussim,
apostemata hepatis aut matricis, & ita de aliis.

Tertio intelligẽdum circa istam materiam, quòd modus
tussis potest dici uno modo prçter naturã, alio modo secun
dum naturã. Simpliciter tamẽ loquendo tussis est morbus,
quoniam lædit operationes. Aut significat læsionẽ cum cõ-
cutiatur pectus, pulmo, & totũ corpus, & causa etiam est in-
naturalis stimulans & iritans naturam. Sed si consideremus
finem, quòd est, quia iste motus est ut superfluũ expellatur,
ideo motus iste potest esse secundum naturam. Vnde natura
nititur expellere nociuum, & ita quo ad hanc inclinationem
naturalem, qua natura nititur superfluum nociuum expelle-
re, dicit Gal. tussim, sternutationẽ & singultum motus na-
turales, in quinto de morbo, & hoc comparando ad motus
morbi inordinatos, ubi nullũ est regimen naturæ, ut in spa-
smo ubi est nerui uiolẽta tractio, & nullius nociui expulsio,
& ideo

& ideo dicitur motus morbi inordinatus, ubi est nullũ regimen naturæ. Iste autem motus in tussi, sternutatione & singultu, est motus cõpositus ex animali & naturali: quoniam cum uirtus animalis sensibus apprehendit nociuum, excitat naturalem expulsiuam quæ non apprehendebat, quia non sentiebat, & tunc cõiungũtur isti duo motus, & animalis sensibilis & motiuæ & naturalis expulsiuæ, & permiscẽt materiam cũ aëre, & uno impetu & subito expellũt ad exteriora, & talis motus appellatur tussis. Et quia hoc fit à uirtute regitiua expellẽte nociua, ideo dicitur naturalis, sicut crisis bona & laudabilis appellatur motus naturæ & nõ morbi, licet fiat in tempore morbi. Quia igitur tussis fit cum quadã prçcognitione, ideo significatur quòd ibi est motus animalis.

Nunc autem intelligendum est, quòd in istis motibus cõpositis & ex animali & naturali, aliquãdo animalis uincit naturalem, & aliquando naturalis animalem. Naturalis autem uincit animalem in dispositione præter naturam, & in tẽpore somni. Et animalis uincit naturalem in dispositione naturali in uigiliis, sicut patet in anhelitu, egestione & similibus.

Facultas naturalis.

Animalis.

Intelligendum etiam iuxta illam materiam, quòd motuũ animalium quidam sunt simplices & secundum naturam, ut motus progressiuus: quidam autem sunt compositi & præter naturam, ut tussis, sternutatio, & singultus. Hanc autem materiam quinto de morbo pertractauimus. Quarto notãdum, quòd si cõpetat phlebotomia in istis passionibus corpore multum pleno, fiat primo phlebotomia de basilica oppositi lateris, & postea de mediana eiusdem. Quinto notandum quando hyssopus ponitur in causis calidis, debent poni in parua quantitate, & alia in plus. Et quando ponitur in causis frigidis ponatur in magna, cum tunc competit ratione primarum qualitatum, & ita de multis aliis possumus intelligere hincinde.

Phlebotomia.

Hyßopi usus.

Sexto notandũ, quòd tussis sicca habet quinque causas, ut dictũ est. Prima, scilicet mala complexio sine materia. Secunda asperitas gutturis & cannæ. Tertia priuatio materiæ sicut in phthisicis & consumptis. Quarta humor grossus, uiscosus. Quinta humor subtilis, quem natura non potest apprehendere, & siqua sunt similia. Operãdum est igitur diuersimodè secundum diuersitatem causarum in tussi sicca.

Tußis siccæ causæ.

Vltimo notandũ, quòd tussis communiter loquẽdo maior est

Cur tußis

grauior & magis mo lesta nocte quàm die.

ior est in nocte quã de die, quoniã materia euaporat in die, sicut in uigiliis & exercitio. Et in nocte aggregatur sicut in otio & somno, & quia pori claudũtur, & fit decursus ad interiora. Et ideo de nocte tussis grauior, & potissimè post somnũ longum, hoc autẽ intelligimus in dispositis & paratis.

De phthisi. CAP. V.

Causa phthisis multa.

PHthisis est ulcus pulmonis cũ consumptione totius corporis. Causæ huius passionis, sunt omnia illa quæ ulcerant pulmonem, & ideo materia rheumatica decurrens à capite potest esse una causa, siue fuerit sanguinea, siue acuta cholerica, corrosiua, siue phlegmatica salsa. Vnde sicut gutta aquæ cauat lapidem, ratione frequentiæ, ita stillicidium rheumaticum ipsum ulcerat. Secunda causa potest esse apostema oris, cum rumpitur, & uadit ad pectoralia, & non bene mundificatur. Tertia potest esse retentio menstruorum, hæmorrhoidum, & uapor corruptus ascẽdens ad pulmonẽ.

Quarta causa potest esse, passiones quæ sunt intra clibanum pectoris, cum non bene mundificatur, sicut est pleurenis, peripneumonia, sputum sanguinis, sanies in pectore aggregata, & similia. Quinta causa potest esse nimia caliditas exterior, & frigiditas rumpens uenas, casus & percussio, aër uentosus, & longa mora in cauernis minerarũ, & iuxta fornaces, ubi funduntur metalla, & operari argento uiuo. Et omnia illa quæ stringunt, & lædunt pectus, & pulmonem, sicut aêr autumnalis, & similia.

Signa.

Signorum quædam significant præparationem & dispositionem, & quædam significant actum. Illa autem quæ significant dispositionem ad phthisim sunt, sicut habere collum lõgũ, humeros eleuatos, & tibias tortuosas, & aduenit libenter illis qui de facili incurrũt rheuma, & qui habent pectus strictum, qui sunt extenuati corporis, & potissimè cum sunt uersus autumnũ, & cum sunt mali regiminis, & cũ sunt ab ætate xviij. annorum usque xxxv. quoniam pueris, & senibus tardè aduenit. Autumnus autem detegit phthisicos, quia & in autumno manifestantur, & etiam in autumno si fiunt, moriuntur. Signa autem manifesta sunt febris hectica lenta, & laborãt magis, & aggrauãtur post cibum quàm ante. Et cum hoc adest tussis grauedo pectoris, sputũ saniosum, rubedo maxillarum. Intelligendum circa istam materiam, quòd duplex est phthisis, quædã proprie dicta, & ista est pro

Qui phthisi magis obnoxij.

Signa manifesta.

Phthisis dupliciter accipitur.

est propter ulcus pulmonis. Et quædam largo modo est, ut quando uenit proter ulcus tracheæ arteriæ seu canaliũ pulmonis. Aut quia prouenit propter ulcera, quę proueniunt in uelaminibus pectoris. Signa autem distinctiua sunt ista. Quando prouenit à canalibus, adest dolor in medio colli, & fœtor oris. Et si fuerit ulcus in substantia partis annulosæ, nõ recipit curationẽ. Et quãdo est ulcus inter duos annulos, potest recipere, & ideo quando perforatur gula inter duos annulos, potest curari, sed si rectè in annulo, nõ. Si autẽ prouenerit in reliquis partibus pectoris præterquam in pulmone, signũ huius est, quoniam magis laborat una hora quàm alia. Et secundum signum potest haberi experimento, quoniam si filum intingatur in aqua sanguinis draconis, & circũ cingatur pectori, ubi citius desiccabitur, ibi est minera. Et tamen ulcera pectoris possunt recipere curationẽ, & quia uenæ strictæ & paruæ, & quia sunt partes magis carnosæ. Si autem ulcus fuerit in pulmone, tunc signa distinctiua sunt multa. Primum, quoniam multum læduntur à quocunque aëre excedente, siue calido, siue frigido. Secundum signum est, quia tussis est magis uiolenta. Tertium signum, quia non potest iacere in aliquo laterum. Quartum signũ, dolor spatulę sinistræ & mamillæ sinistræ, & tunc istud ulcus est per modum abrasionis cuiusdam, & illi ita laborantes possunt curari. Sed si fuerit ulcus corrosiuum, profundatum, saniosum, impossibile est, quòd curetur nisi cura Gale. quam ponit in de interioribus, quoniam multos curauit, quorum nullus euasit. Vlcera igitur saniosa pulmonis nõ recipiunt curationem propter multa. Primum, quia ulcus iam est fistulatum, profundum. Secundum est, quia ibi sunt multæ uenæ & arteriæ magnæ. Tertia causa, quia pulmo est in continuo motu. Quarta causa est, quoniam uulnus non potest mundificari nisi cum tussi, & in tussi est motus fortis, ualidus, & ideo facit ad dilatationem ulceris, quare tussis aut sedabitur aut non. Si sedetur, moritur suffocatus. Si non, uulnus dilatabitur & uena rumpitur.

Signa distinctiua.

Indiciũ experiẽtia cõprobatũ in phthisi.

Indicia ulceris in pulmone.

Quinta causa potest esse, quia locus ulceris in profundo est, & uirtus medicaminũ nõ potest attingere, & si attingat, cum modica uirtute. Sexta potest esse carentia medicaminũ conuenientiũ: quoniã si medicamina sint calida, augmentabitur febris, cum semper febris hectica concomitetur. Et si

Causæ, cur ulcera pulmonũ difficilis sint curationis.

ſint frigida, non poterit uirtus penetrare. Et ſi ſint ſicca, deſic cabitur corpus, & conſumetur, cum ſint conſumpti. Et ſi ſint humida, oppilabunt & putrefacient, & ita medicamina parum iuuant. Septima cauſa poteſt eſſe, ſi qui uellent, quoniã pauci ſunt medici qui bene ſciant diſtinguere, & propter abominationem ſputi, nolunt oculum applicare, aut quia patientes à principio nolunt ſe medico oſtendere, donec ægritudo ſit confirmata, pro tanto quia parum moleſtantur, & alia ferè innumerabilia quæ cadunt circa iſtam materiam. Et intelligendũ, quòd phthiſici aliquando expuunt tuſsiendo partem pulmonis, aliquãdo partem uenarum, & partem annulorum, aliquando etiam lapides.

Prognoſtica. Phthiſis antiquata non recipit curationem. Quando ſputum phthiſici cadit ſupra carbones, & fœtet, expediti ſunt, *Nota.* quoniam nunquam calcabunt terram, hoc ſuppoſito, quòd ſigna dicta prçceſſerint, quoniam aliquando eſt propter empyema, & infiniti decipiũtur hoc, niſi quòd odor debet eſſe grauis, ſicut carnium aſſatarum, quando prouenit ex pulmone. Si autem ſanies cadat ad fundum aquæ, phthiſicus eſt incurabilis, niſi quòd aliquãdo miſcetur phlegmati uiſcoſo, & tunc ſupernatat, tunc decipitur medicus niſi ſepararet cũ ligno. Si autem ſit in medio, iam parat ſe ad confirmationẽ.

Et dicit Auic. quòd ſi puſtula appareat ſupra ſpatulas, moritur infra ſeptem dies. Dicit etiam Auicen. quòd ipſe uidit *Hiſtoria.* phthiſicam, cuius uita prolongata eſt per xxiiij. annos. Notandum eſt, quòd phthiſis poteſt longo tempore palliari in pueris & ſenibus pinguibus & carnoſis.

Signa lethalia phthiſis. Signa autem quæ ſignificant phthiſicum morti approximatum, ſunt caſus capillorum, incuruatio unguium, proſtratio appetitus, difficultas anhelitus, retentio ſputi, fluxus uentris, & inflatio tibiarum. Et utplurimum phthiſici expediuntur cum folia cadunt ab arboribus. Cauendum eſt igitur diligenter in prognoſticatione phthiſicorum, quia loquendo moriuntur, & moriendo loquuntur.

Cura. In principio, ſi ſanguis dominatur, aut corpus eſt plethoricum, non formides facere phlebotomiam: & ſi materia peccans eſt in cauſa, nõ formides euacuare paulatinè ſecundum exigentiam hu. peccantis: & ſi rheuma eſt in cauſa, curetur rheuma cum ſumma diligẽtia ſicut dictum eſt, quoniam utplurimum uenit ex rheumate, & ſi uenerit propter rupturam

Hæc ægritudo maiori ex parte à catarrho.

ram

ram uenæ, curetur ſicut dicetur. Et ita breuiter de omnibus aliis cauſis iuxta ſuas conuenientias. Intelligēdum igitur, quòd eorum quæ ualent in curatione phthiſicorum, quædā ſunt quæ habent naturā cibi, potus & medicinæ, & quædam etiam quæ habent naturam cibi & medicinæ, quædam quæ habent naturam cibi, & quædam tantum naturam medicinæ, & quædam ſunt quæ partim ex his uel ex omnibus componūtur. Ea autem quæ habent rationem cibi, potus & medicinæ, ſunt tria, ſicut eſt lac, uinum, & ptiſana. Primo igitur agamus de lacte. In phthiſi quantū eſt de pręſenti, ſunt tria, ulcus, ſanies, & conſumptio. Vlcus indiget conſolidatiuis, ſanies mundificatiuis, conſumptio nutriētibus & reſumptiuis. Nunc autem Deus glorioſus & ſublimis creauit unam medicinam ubi ſunt iſta tria, ſcilicet lac, & ideo ſummè competit lac. In lacte enim eſt natura ſeroſa, propter quam abſtergit: & ibi eſt natura caſeata, propter quam conſolidat: & natura butyroſa, propter quam nutrit & reparat. Lac igitur mulierum magis competit, deinde aſinarum, & caprarum. Et ſint animalia nutrita in locis altis ſiccis, & paſcua ſint hordeum, betonica, fœniculū, petroſ. agrimonia, & ſimilia. Et ſi ſit aſina, aduertatur quòd non ſit conſtipata, nec nimis laxa, nec nimis in otio, nimio labore, & ita de aliis animalibus. Iſtam autē materiā tangit Gal. 3. de ingenio, propter phthiſicos, & in 7. propter conſumptos, & in 10. propter hecticos.

Lactis natura et uires.

Modus autem ſumendi, ſit ab ubere, & ſi nō eſt poſsibile, habeatur ſcutella abluta cum aqua calida, uacua, ſtet ſupra aliam plenam aqua calida, & mulgeatur & exhibeatur ſtatim, quia lac citiſsimè corrūpitur, & ſi timeamus corruptionem, bulliat ad ignem, adiiciatur ibi modicum ſalis & mellis, ſorbeatur, aut proiiciantur in lacte lapides fluuiales candentes, aut ferrum candens, & cōſideret medicus quòd digeratur in ſtomacho, ita quòd poſt ſumptionem non ſentiet tortiones, nec dolores, eructationes fumoſas, nec aceтоſas, quoniam ſicut cum digeritur, facit magnum iuuamentum, ita cum non digeritur, facit magnum nocumentum. In toto ergo illo tempore, in quo lac eſt in ſtomacho, non debet ſumi uinū, quoniam uinum facit coagulari lac in ſtomacho, & cum coagulatum eſt in ſtomacho, ita trāſit in naturā ueneni. In nullo igitur caſu debet ſumi uinum & lac in eadē menſa. Cauendum etiam à lacte, cum eſt febris putrida. Si

Lactis uſus.

Vini nocumentū, poſt Lactis uſum.

igitur diligenter conſiderentur omnia particularia, quæ debent cõſiderari circa adminiſtrationem lactis, maxima inueniet iuuamenta, ſicut teſtatur Gal. & ratio & experimentum. Sit igitur mulier iuuenis, bene cõplexionata, & quòd ſit de primo puerperio, & ita de aliis animalibus. Et quòd conſiderentur omnia quę debent conſiderari circa bonitatem lactis, quæ nos explicabimus per Dei gratiã cum tractabimus regimẽ ſanitatis. Lac igitur phthiſicis eſt cibus, potus, & medicina. Secundum autem quod eſt cibus, potus, & medicina, eſt uinum, quoniam abſtergit, mundificat, nutrit, & uelociter conuertitur in calorem & ſpiritum. Sit igitur uinum album, clarum, debile, quodammodo dulce, & ſi non inueniatur, ſit citrinum clarum, nõ nouum, cum multa aqua pluuiali. Sed ſi eſſet febris putrida admixta, uitetur quantum erit poſsibile, ſecundum conuenientiã particularium, & uitetur, cum ſumitur lac, ſicut dictum eſt. Tertium autem eſt ptiſana hordei: iſta enim abſtergit, mundificat, nutrit & infrigidat, ſicut declarauimus in opere noſtro de regimine acutorum morborũ, & ſicut dicemus ſatis breuiter capitulo de pleureſi & peripneumonia. Iſta ptiſana tantæ uirtutis eſt, quòd non timet uentũ neque pluuiam, & ideo poteſt dari in phthiſi, ſiue detur lac, ſiue uinum detur, ſiue non, ſiue ſit febris, ſiue non, poteſt dari ante cibũ & poſt, in die & nocte, & in omni hora, ſaluata quantitate iuxta conuenientiam particulariũ.

Gale. 5. Method.

Ptiſana.

Poſtquam autem uidimus de his quæ habẽt uirtutem cibi & potus & medicinæ, uideamus de his quæ habent uirtutem cibi & medicinæ, quæ ſunt tria, ſicut illa quæ dicta ſunt. Primum enim eſt mel. Secundũ ſunt cancri fluuiales, tertiũ ficus ſiccæ, & multi alii fructus. De melle intelligimus, quòd mel abſtergit, mundificat, nutrit & penetrat, & ideo eſt uehiculum omniũ medicinarum quæ ualent ad ſpiritualia. Quare Hippo. in regimento docet, in pleureſi & peripneumonia hydromel & oxymel. Si autẽ eſſet febris putrida, aut calor, poſſet temperari & dari hydromel aquaticum cum zuccaro multo. Secundum, cancri fluuiales, de quibus notãdum, quòd iſte eſt cibus altiſsimus & medicina beata, ſicut uolunt omnes ſapientes. Decoquantur igitur in aqua dulci donec poſſint mũdari, & abiectis exterioribus, fortiſsimè abluãtur cum lixiuio facto de aqua cinerum uitiũ, & poſtea decoquãtur ad perfectionem in aqua hordei, & comedatur ſubſtantia,

Mellis facultas.

Hydromel.

Cancri fluuiales.

tia, & aqua decoctionis potetur. Tertium est zuccarum ro sat. & de isto dicit Auicē. quòd funeralia erant parata mulieri phthisicæ, & frater suus curauit eam cum multitudine acceptionis zuccari rosa. sed tanta fuit quantitas quòd quasi incredibile esset, & uixit multis annis. Si autē propter rosas accideret aliqua cōstrictio, utatur syrupo facto de hyssopo. Et si propter hyssopum accideret calefactio, utatur trochiscis de camphora, uel utatur dragaganto frigido.

Experimentum.

Tertium autem, sunt ficus siccæ, & fructus cōsimiles, sicut sunt fistici, pineæ, uuæ passæ mundæ, amygdala munda, iuiubæ, sebesten, & similia. Postquam igitur uidimus de his quę habent uirtutem cibi, potus & medicinæ, & uirtutem cibi, & medicinæ. Videamus de his quæ habent uirtutem medicinæ. Ista autem sunt, radix ireos, aristo. hyssopus, capillus uen. rec. orobus, semen bombacis, se. papaueris, fœnigræci, & similia: & quædā sunt cōposita, sicut theriaca, rubea trochiscata, & similia. Postquā uidimus de tribus, uideamus de quarto, scilicet de cibis, & gratia huius uideamus de quibusdā rebus non naturalibus, & primo de aëre. Aër igitur sit clarus, mundus, sine uentis, sed sit multum siccus, & si nō potest haberi per naturam, acquiratur per artificium. Et ideo Gal. ducebat phthisicos suos ad quēdam montem uersus Siciliā, ubi est continuus ignis in cacumine montis, propter siccitatem aëris existentē uersus medium montis, & ratione patiētis, & lactis propter pascua. Et quia talem montē habere non possumus ubique, saltem acquiramus sicut possumus. Eligamus igitur montem altissimum, & ibi inhabitet, & ordinentur pascua, & animalia iuxta possibilitatem particularium.

Res non naturales.

Aër.

Galen. 5. Methodi.

Secundo consideremus aquam, aqua enim semper sit pluuialis, uinum autem sit sicut superius dictum est.

Cibus & potus.

Panis sit, quicquid cantetur, bene coctus, fermentatus, & cum temperata quantitate salis.

Carnes sint utplurimum auium uolatilium usualium, præterquam de illis quæ degunt in aquis. Potest nihilominus uti carnibus hœdinis, mutoninis, uituli lactentis, cuniculi iuuenis, capreoli iuuenis, & extremitatibus animalium. Et de istis omnibus parum, & rarò præterquam de uolatilibus tam domesticis quàm campestribus, de quibus potest uti utplurimum & ad sufficientiam, nisi quòd in omni cibo & potu debet esse modus, quòd accipiat in tam parua quantitate,

quòd

quòd poſsit digeri, & utatur teſticulis uulpis & pulmone eiuſdem, quia mirabiliter competunt. Farinacea ſint iſta, cibus de farina cocta, & cibus de colatura furfuris, ſimila, farina milii, fabarum, lentium, rizi, hordei, ſpeltæ, & cicerum. Et utatur hordeato, auenato, amydo, & confectione quæ dicitur tri. ſed in idiomate prouincialium menudeli. Et utatur lacte amygdal. & poſſunt iſta omnia confici aut cum lacte amygd. aut cum lacte caprarum, aut cum brodio pullæ. Accipiantur igitur iſta & conficiantur ſecundum diuerſitatem particularium, ſecundum quòd nos uolumus conglutinare, aut nutrire aut abſtergere, & ita de aliis. Interdum etiam poteſt uti ſpinachiis, lactu. petroſ. melo. cucurbitis, & hoc ſecundum quòd eſt febris putrida aut non, & ſecundum quòd uolumus abſtergere, aut mundificare, quia ſecundum Gale. omnia certis literis denotari nõ poſſunt. De piſcibus, poteſt uti piſcibus ſquamoſis de aquis mundis currentibus, aut impetuoſis, longè à lacubus & magnis uillis.

Cibariorũ genera.

Piſces quales eligendi.

Oua. Vtatur ouis ſorbilibus, utatur fructibus dictis ſuperius.

Somnus qualis. Et ſomnus licet debeat eſſe tẽperatus, tamen magis uergat ad ſuperfluum quàm ad diminutum, niſi eſſet rheuma aut principium febris putridæ interpolatæ. *Motus.* Motus magis uergat ad otium quàm ad exercitium, niſi aliquod particulare contradiceret. *Coitus.* Coitus ſit nullus. Balnea poſſunt competere in declinatione. De balneis tamen fuimus completè locuti capitulo de hectica, libro primo, & ideo curramus ad id.

Inanitio et repletio. De inanitione & repletione, debemus intelligere, quòd magis debemus intendere ad repletionem, id eſt ab bonam & laudabilem nutritionem.

Accidentia animæ. De accidentibus animæ, competit gaudium, lætitia & nihil aliud. Vitet acetoſa, ſalſa & acuta, niſi per hoc intendamus curam. Viſis igitur breuiter & ſubtiliter de ſex rebus non naturalibus, ueniamus ad compoſita. Viſum eſt igitur de his quæ habent uirtutem cibi potus & medicinæ, & uiſum eſt de his quæ habent uirtutem cibi & medicinæ, & de his quæ habent uirtutem medicinæ, & quæ habent uirtutem cibi, & gratia huius de ordine ſex rerum non naturalium. Et licet iſta ſufficerent quo ad prouectos, propter tamẽ iuuenes magis particulariter procedamus. ℞. radi. ireos, hyſſopi. an. ℥. 1. capill. ue. re. M. 3. quatuor ſe. frigidorum mun da. ſe. endiuiæ, ſe. ſcariol. ſe. lactu. ſe. portul. ſe. coriandri, ſe.

mal

maluæ,se.papaueris al.se.bombacis,fœnigræci,orobi,liquirit.mundæ,uuarum pas.mund.ab arillis, caricarũ,iuiubæ,sebesten,fisticorum, pistacearum,pinearum mund.amygdalarum excor.hordei mundi.ana ℥.ij.decoquantur lento igni ex siccis lignis , & iunipero cum aqua dulci fontana sine fumo, addatur mell.rosa.lib.ß.panis zucc. lib.ij.fiat syrupus,& clarificetur.Iste syrupus ualet in hecticis consumptis,phthisicis, & ualet in tussi & asthmate , quoniam abstergit,mundificat, lenit,nutrit,& ualet ad cõsolidandũ. Sapiens igitur medicus potest accipere unum uel plura ex istis, & potest facere inde syrupum,aut electuarium,pilulas,trochiscos,unguẽtum aut emplastrum , & omnia consimilia iuxta conuenientiam particularium. Intelligendum est circa istam materiam,quòd ista ægritudo non est simplex,sed composita,& ideo composito indiget medicamine : nõ cõtinuetur igitur unus modus medicandi, sed modo debemus insistere cum mũdificatiuis, modo cum desiccatiuis,modo cum lenitiuis,modo cum nutritiuis,modo partim ex hoc,& partim ex illo,aliquãdo plus, aliquando minus,quod tuæ industriæ relinquatur.

Syrupus.

Electuaria calida quæ abstergunt & mundificant sunt ista, diacyminum,diairis, diahyssopus,diacalamentum, diaprassium,diasquilla. Electuaria autem frigida sunt ista:zucc.rosa. zuccarum uiol. diadragantum frigidum, electuarium resumptiuum,diapenidion sine speciebus calidis,temperatum autem uel quasi est diarrhodon abbatis. Componat igitur,& permisceat cui datum est caput.

Electuaria abstergentia ad caliditatẽ uergentia. Frigida electuaria.

Emplastrum quod ualet phthisicis. ℞. summitatum fœniculi , summitatum anethi , summitatum chamomillæ , fœnigræci,orobi,sem.lini,hordei,dactylorum pinguium,caricarum,aristol.rot.ana ℥.ij.conquassentur & bulliant in aqua,& si calor est fortis,misceatur cum aqua oleum uiol.& fiat emplastrum, & extendatur supra pectus. Et si calor est debilis, misceantur cum anethino.

Emplastrum ad phthisim.

Gargarisma ad mundificandum pectus.℞.radicis ireos,fœniculi,hyssopi,aristol.maluæ,bismaluæ. ana ℥.j.capil.ue.rec. lib.ß.hordei,fœnigræci,anethi, liquirit.mundæ,caricarũ,iuiubarũ,quatuor se.frigidorũ,se.brusci,asparagi,& se.uiolarũ. an.ʒ.j.cõquassentur & bulliant in iiij.lib.aquæ,addatur mel. lib.j.& gargarizetur ista aqua frequenter, & in ore teneatur.

Gargarisma abstergens.

Postquam uisum est de curatione phthisis uniuersaliter,& partic

Symptomata phthisis. particulariter, modo de accidentibus uideamus. Accidentia autem quæ consueuerunt uenire sunt multa, sicut est febris putrida, rheuma, insomnietates, difficultas anhelitus, & difficilis exitus sputi, cōstipatio uētris: oportet igitur istis accidētibus remedia adhibere. Si fuerit febris putrida, auferatur omnino lac, mel, uinū, & reliqua calida, quæ ponūtur in medicaminibus. Et addatur syrupo prædicto endi. scariol. lactu. cichorea, & utatur zucc. penidiis, & candi. Si autē superueniat rheuma, teneat in ore istas pilulas. ℞. theriacæ, rubeæ trochiscatæ, an. ʒ. j. opii, croci. an. ℈. j. fiant pilulæ, & fiant reliqua quæ dicta sunt superius. *Pilulæ.* Si autem superuenerit sputum sanguinis propter nimiū conatū in tussiendo, utatur istis pilulis. ℞. boli armenici, terræ sigillatæ, san. dra. se. coriandri præparati. an. ʒ. j. liquirit. mund. uuarum passarum mund. ab arill. iuiubarū. an. ʒ. ß. informentur pilulæ uel trochisci cum hydromelle, & teneat in ore diu. uel possunt distēperari cum lacte *Pilulæ ad sanguinis sputum.* cocto, & utatur eis sorbendo, diu in ore tenēdo. Si autē superuenerit asthma & difficultas anhelitus & retentio sputi, hoc enim est ualde pessimū: suffumigetur igitur cum his. ℞. *Suffumigium.* myrrhæ, styracis liquidæ, galbani. an. ℥. j. arsenici. ℥. ij. cōficiantur cum butyro, fiant trochisci, & cum uti uolueris, ponatur unus supra carbones, & recipiatur fumus per embotum.

Si autem superuenerit insomnietas, utatur syrupo de pauere. *Syrupus de papauere.* Et si fuerit constipatus, utatur syrupo uiola. cum aqua hordei, uel cassia fist. in principio mensis.

Si autem patiatur fluxum uentris restringatur, quia citissimè duceret eum ad mortē. ℞. hypocistidos, acaciæ, sand. ru. spodii, charabæ, dragaganti assi, gummi arabici assi, myrtillorum, sumach. an. ʒ. ij. liquiri. mund. caricarum, uuarum passarum, pinearum, fisticorum. ana ʒ. ß. conficiantur cum syrupo myrtino, & fiant trochisci, & cum uti uolueris, distēperentur cum lacte ubi fuerit ferrū ignitum extinctū, & restringetur.

Clarificatio. Intelligendum, quòd pulmo non sentit in natura sua, nec de se, sed sentit gratia quarundam suarum partium, scilicet ratione pāniculi ipsum uelantis, & ratione suarum cannarum, quoniam aliter cum tussi non expelleretur nociuum. Canales autem sentiunt, cum sint cartilaginosi. *Vlcera pulmonū quādo incurabilia.* Secundo notandum, quoniam licet ulcera quorūdam membrorū nobilium sint curabilia, tamē ulcera pulmonis non, postquā facta sunt saniosa, quoniam alia membra habent meatus, & foramina

per

per quæ expellunt suas superfluitates, à pulmone autē nihil potest expelli, nisi cum tussi, & in tussi est motus uehemēs & fortis, & ita dilatatur uulnus, & ideo non potest consolidari, quare &c. Tertio notādum, quòd bolus armenicus potest cōpetere in uulneribus, & quia impeditur fluxus & rheuma, & consolidat, incarnat, desiccat, & ita consumit humiditates pulmonis superfluas. Et competit etiam ratione siccitatis, & quia impedit aduentum superfluitatis. Quarto considerandum est, quòd in phthisi potest esse triplex morbus, consimilis, officialis, & communis. Officialis in corruptione figuræ, & macie: Consimilis discernitur in mala complexione: communis in solutione continuitatis. Solutio continuitatis est morbus per se, quia sine ulcere nō est phthisis, & quia primo lædit, ideo est morbus per se. Alii autem læduntur per accidens, quia sequuntur ulcus pulmonis. Quinto intelligendum, quòd pulmo est proprium subiectum huius passionis, non cor nec hepar, quia ulcus & sanies est tota causa principalis, & per se tantæ consumptionis, non defectus digestionis, nec malitia cordis per se & primo, sed cōsumitur corpus per hecticam, quæ sequitur ulcus. Sexto notandum, quòd modus ueniendi in hecticam est iste, cum pulmo non possit euentare cor, remanent uapores qui calefaciunt cor, deinde totum corpus, & ita generatur hectica, & inde consumptio, quia ubi phthisis, ibi hectica, & non ecōuerso. Septimo aduertendum, quoniam licet in peripneumonia rumpatur apostema, & fuerit ibi sanies & ulcus, non tamē propter hoc necessario phthisis, pro tanto quia apostema est magis in uelamine pulmonis, quàm in substantia sui, & cum hoc ulcus nō est magnum, & cum hoc illa sanies non est propter putrefactionem substantiæ pulmonis, sed materiæ apostematis. In phthisi autem putrefit pars substātiæ pulmonis in ulcere suo, & nō habet exitum nisi cum tussi, tunc manifestatur uulnus, & ita est motus circularis, nec pulmo sentit quicquam quantum est de natura sua, sed sentit ratione panniculi & suorum canalium, & ita sensus est debilis.

Boli armenici effectus.

Morbus triplex in phthisi.

Pulmones phthisi obnoxij.

Causa hectica febris.

Quæstio

Pulmonum sensus.

De sputo sanguinis. CAP. VI.

HIc agitur de sputo sanguinis. Cuius causæ quædam sunt exteriores, & quædam interiores. Exteriores sunt, sicut cum aliquis inscienter potauit aquam, ubi erat sanguisuga, & sanguisuga adhæret palato uel gutturi, & ita exit sanguis: exit

exit etiam ſanguis cum ſanie uel ſputo, cum aliquis dormiuit ſupra terram, & ſub radiis lunæ, & potiſſimè cum radii lunæ intrant per feneſtram anguſtam, & cadunt ſupra caput. Accidit etiam ſcreatus ſanguinis ex nimia comeſtione ciborum acutorum, ſicut ſunt allia, cæpæ, mentaſtrum, aut ſalſorum, & acetoſorum. Vel accidit ex caſu, percuſſione, ſaltu, clamore, rixa, ira, & odio, uel ex uomitu, & tuſſi forti. Et res coadiuuantes poſſunt eſſe caliditas nimia, frigus nimium, curſus, labor, coitus, clamor, & ſimilia multa.

Si autem ab intus, hoc eſt propter caput, quia à naribus uenit ad palatũ & pectus, & uenit propter gingiuas, palatum & reliquas partes. Et aliquãdo à ſtomacho, hepate, & ſplene, & propter retentionem menſtruorum, & hæmorrhoi. accidit in mutilatis, cum replent ſe. Et nõnunquam propter pectus, & apoſtemata, cum reſudat materia apoſtematis ultra panniculos. Et accidit propter ulcera pectoris & pulmonis: aliquãdo propter apertionem, fiſſuram, inciſionem, & corroſionẽ, propter acumen, & apertio propter diſtentionẽ quæ fit propter uentoſitatem, aut multitudinem fiſſuræ, & propter inciſionem undecunque ueniat, & de hoc ſtant uerſus,

Tres ſunt ſpecies reiectionis ſanguinis, diabroſis, id eſt eroſio: rixis, id eſt, ruptio: & anaſtomoſis, id eſt, apertio uenarum.

Diabroſis uenas corrodit, rixis eaſdem
Scindit, anaſtomoſis has aperire facit.

Signa.

Si uenerit ex cauſis primitiuis, poteſt ſciri ex indicio patiẽtis, ſi medicus fuerit diligens in inueſtigando, iuxta illud Damaſceni, & ſuper omnia nõ pudeat te interrogare patientẽ. uerbi gratia, tu potes interrogare, ſi patiens cõſueuerit potare niſi aquam, & ſi eſt homo ſitibundus, ſi itinerauerit de nocte, ſi potauit in fontibus aut riuis, & ſic ſatis eſt bona coniectura, quia potauit ſanguiſugã, tunc inſpiciatur os eius in Sole, & diligẽter inſpiciatur, ſi aliquid adhæret palato ſeu gutturi: ſi ſic, tunc certus eſt: tamen eſt poſſibile quòd tranſglutiuerit, & tunc eſt ualde incertũ, niſi per priuationem omniũ aliarum cauſarum. Conſiderentur igitur per hunc modũ omnes cauſæ primitiuæ. Si autem fuerit à capite, diſcernitur ex dolore, & quia cõſueuit exire per nares, & modo uadit ad palatum, & ſimilibus. Et ſi eſt ex palato & gingiua, eſt cum mordica raſcatione. Sed ſi cum fortiore, eſt à gutture: & ſi cũ fortiſſima, eſt ex canna gutturis. Et ſi cum uomitu, uenit à ſtomacho uel ab aliis partibus membrorum inferiorũ, & diſcernitur ex dolore loci. Et ſi à pectore & pulmone, ſemper eſt

cum tussi, & si tussis est modica, est à partibus proximis, si est magna, est à partibus remotis. Et si sanguis est clarus, multum spumosus, & cum modico dolore, tunc est à pulmone: si est niger, grossus, tũc est à pectore, si uirulentus, saniosus, tunc ex corrosione, & quia catarrhus acutus præcessit, si est ex apertione, à principio est paruus, postea multus, & mutatur color secundum multitudinem & diuersitatem sui exitus. Et si ex apostematibus, tunc significatur per apostema & signa quæ dicentur.

Prognostica. In pleuresi & peripneumonia si sputum appareat subrubeum, bonum. Omne sputum sanguinis ex corrosione uix aut nunquam curatur. Omne sputum cum tussi quod diu durat, ducit ad phthisim. Sputum ex partib⁹ fistularis proueniẽs frequenter reuertitur. Sputum quod subito & repetè aduenit, si uadit ad cor, subito interficit, si restringatur subito suffocat, & si non restringatur, interficit propter nimiam euacuationem. Sanguis enim qui uenit cum uomitu, si cum febre fuerit, mortale est, nec ego uidi unquã aliquem euadere, quòd quantitas esset uotabilis.

Historia. Galenus docuit curare hunc fluxũ & potissimè si uenerit à pectore, quinto de ingenio: quia iste est multũ periculosus, & potissimè si ueniat à pulmone. *Curatio.* Particularibus igitur cõuenientibus, fiat phlebotomia de saphena, deinde de cephalica, postea fiat fricatio extremitatũ & ligatio dolorosa, & potet acetũ cũ aqua frigida, dum tamẽ tussis non sit magna, ut mundificetur pectus & sanguis non coaguletur, his peractis cõsolidetur uena cum stypticis, & ideo fiat emplastrum de piris & coctanis supra pectus, detur theriaca à duobus mensibus usque ad quatuor suæ confectionis.

Cibus. Cibus igitur omnium istorum, sit lac coctũ, aut lac uaccinum, unde butyrum fuerit abstractum, farina tritici, amydi, faba fracta, rizi, panis azimus, uinum grossum cũ aqua pluuiali ubi ferrum ignitum fuerit extinctum, perdices, turtures, & columbi qui inueniuntur in foraminibus parietis.

Quæ uitanda. Competit etiam somnus, quies, ocium, & modica locutio, uitet coitum, balneum, laborẽ, exercitium', salsa, acuta, acetosa, & rheumatica. Super omnia utatur fructibus stypticis, sicut sunt sorbæ, corna, mespila, citonia, pira, prunella, & similia. Et utatur pane infuso in aqua pluuiali frigida cum aceto, & competunt lentes & costus coctus.

Si autem iste fluxus fuerit ex rheumate, curetur rheuma sicut superius dictum est, & utatur theriaca cum opio, quia in terra non inuenitur ista recens, & utatur emplastro supra caput de stercore colũbino, & gũmi rutæ agrestis, aliquãdo teneat, & aliquãdo nõ, & clysterizetur clysteri acuto, si rheuma fuerit forte. Et si fuerit ex retentione menstruorum, aperiantur, & ita de hæmorrhoidibus, & ita de aliis ubi est plenitudo, & dentur ea quæ generant parum sanguinis.

Vniuersalibus igitur uisis, corpore mũdificato, & sanguine distracto, materialia cũ quibus potest fieri consolidatio sunt ista, portulacæ, foliũ, succus & semẽ eius mirificè ualẽt, & cũ hoc spodiũ, charabæ, rosæ, corall. utriusq; sandal. sanguis draco. opiũ, crocus, bolus armenic⁹, terra sigillata, hæmatithes, myrrha, thus, mastix, styrax calamita. coriandrum assum & in aceto infusum, acacia, sumach, psidia, balaustia, cupulæ glandium, coagulum leporis, cẽtaurea maior, camphora, semen papaueris alb. hypocistidos, mirtyll. berberis, muccilago psyllij, citoniorum, dragaganti, & gummi arabi. Valet etiam succus plantaginis, uirgæ pastoris, bursæ pastoris, & multa alia cõsimilia, ex quibus diligẽs medicus potest facere syrupũ, electuarium, pilulas, trochiscos, emplastrum, oleũ, aut unguentum. Et si faciamus contra uitium spiritualium, addamus liquir. & succũ eius, uuas passas, iuiubas, candi, penidia, hydromel aquaticũ, & similia lenitiua, quæ portent uirtutem medicaminis ad profundum pectoris.

Et si detur cõtra uicia nutritiuorum, addantur spicæ nardi, spica celtica, semen endiuiæ, se. scariolæ, semina uiolarũ, & similia quæ faciũt penetrare uirtutem stypticorũ ad profundum. Si autẽ fuerit ex sanguisugis, extrahatur sanguisuga per hunc modum, cum potest uideri, accipe tenaculam, cum quibus extrahuntur dentes, illiniantur aloë & applicentur capiti quantum erit possibile, & trahantur ad exteriora, quoniam quando sentiunt amara, statim aperiunt os & cadunt, quoniam amara interficiunt omnia reptilia, sicut aloë, & absinthium. Suffumigetur igitur cum sulphure, & gargarizet aquam cum sale: utatur cepis, alliis & porris cum aceto, uitet aquam dulcem, potet uinum myrrhatum, agitetur aqua munda in pelui, coram patiente, ore aperto & capite inclinato.

Modus extrahẽdi sanguisugas.

Et si fluxus sanguinis fuerit propter hoc, quod resudat ex aposte

apoſtematibus pectoris, ſicut eſt pleureſis & peripneumonia, tunc nullo modo, nulla uia, apponantur ſtyptica, ſed fiat ſicut dicetur inferius.

Et ſi ſputum fuerit, ex corroſione uel ex diſpoſitione fiſtuloſa. Dico ꝙ talis curatio quaſi deſperata eſt. In primis igitur euacuetur humor inducens corroſionẽ cum agarico, & fiat phlebotomia. Et ſi particularia cõueniant, utatur pineis, & iuiubis, & teneat iſtas pilulas in ore. ℞. myrrhæ, thuris, ſe. portu. ſangui. drac. ſe. maluæ, an. ℥. I. opij, croci. an. ℈. I. conficiãtur cum muccilagine dragaganti, & fiant pilulæ.

Si fuerit ex nimia humiditate mollificante, curetur cum cimino aſſo, aniſo aſſo, maſtiche, & ſquinanto.

Clarificatio. Intelligẽdũ, quòd corroſio poteſt accidere propter acumen ſanguinis cum aduritur: acuitur autẽ ſi cholera miſceatur aut phlegma ſalſum: poteſt igitur mundificari ſanguis cũ caſſia fi. & ſimilibus, ut impediatur corroſio pectoris & pulmonis, & hoc nõ eſt ſanguinem euacuare, ſed quod eſt cum ſanguine mixtum, & ita ſanguis mũdificatur. *Cauſa corroſionis.* Secundo notandũ, quòd ſanguiſuga nõ debet incidi cum forpicibus niſi ualde iuxta caput, quoniam aliter capite remanẽte cõtinuè attraheret, & cõtinuè euacuaret, ideo in exterioribus, quãdo uolumus multũ de ſanguine euacuare, abſcindamus caudam, ita continuè fluit, & quando uolumus remouere, una gutta aceti ponatur ſupra caput, aut quòd capillus ponatur inter ſuos dentes & carnem, & ita remouent pueri.

Tertio notandum, ꝙ ſanguis qualitercunq; exeat per ſuperiora, malũ ſecundum Hippoc. quia naturale non eſt, nec quo ad rẽ nec quo ad modũ, in ſe non eſt naturale, quia locus eius ſunt uenæ & arteriæ: nec in modo, quia emunctoria nõ ſunt ordinata à natura quòd ſanguis purgetur per ſuperiora. Et ſi cõtingat ꝙ aliquãdo ſit ad bonũ, hoc nõ eſt de ſe, ſed per accidens, quia natura fortiter ſtimulata hoc facit, nihilominus quia fortis motus eſt, poteſt fieri ad bonũ, poſt quam nociuũ euacuatur, licet euacuetur per incõuenientem regionem. Quarto intelligendũ, quòd in uiris non fuit aliquod emũctoriũ ordinatũ à natura ꝑ quod purgaretur ſanguis, niſi forte hæmorrhoidarũ, pro tãto qa uiri ſunt calidiores, fortiores & maioris exercitij. In mulierib⁹ aũt nõ eſt tãtus calor, & ſunt in maiori ocio, qm̃ mulier eſt cuſtoditiua dom⁹ ſecũdũ Gal. I. de cõplexionib⁹, & quia habet emũcto-

ria patientia,& etiam propter finem ut ratiõe fœtus. Et ideo natura sagax, cuius sagacitati nõ est finis, ordinauit cauernã per quam sanguis uniuersaliter purgaretur,& fuit priuilegiũ singulare. Quinto notandum, quoniam licet phlebotomia reddat sanguinem fluxibilem, tamẽ trahit ad oppositum, & facit fluxibilem ad diuersum, & ita potest competere, unde nõ fluit ad locum, sed ad oppositum. Sexto notandũ, quòd si corpus est plenum, & rheuma frigidũ, confortari debet caput cum calidis stypticis,& postea fit phlebotomia ut cesset fluxus,& trahatur ad oppositũ. Et postquam uena est aperta, oportet quòd distrahatur quæcunq; fuerit causa, licet Gerardus & quidam alij uideantur dicere oppositum.

Gerardus de solo.

Vltimo notandum hic, quòd in fluxu sanguinis per superiora uirtute forti & corpore pleno, primo debet fieri phlebotomia de cephalica oppositi lateris si secũdo indiget, fiet phlebotomia de basilica eiusdem lateris, & si adhuc plus indiget, fiet de cephalica eiusdẽ lateris, quia primo debet trahi ad partem remotiorem quantum est possibile,& pòst per ordinem debemus uenire ad magis coniunctum semper distrahendo. Cephalica autem eiusdem lateris distrahit postquam alia præcesserunt.

De empyemate. CAP. VII.

Empyema. Græcè, suppuratio Latinè.

EMpyema interpretatur sputum saniosum existens in cõcauitate pectoris aut pulmonis, & ideo postquam dictũ est de hemoptoica passiõe, dicendũ est de empyemate.

Causa.

Causæ empyematis, sunt catarrhus descẽdens à capite ad cõcauitatem pectoris, ubi cum nõ expellitur nec per tussim mundificatur, quodammodo ibidem digeritur & in saniem transmutatur, ideo talis collectio saniei appellat᷑ empyema.

Fit etiam alio modo, quoniam apostemata rũpuntur aliquando ante perfectam generationẽ saniei, aliquãdo post, & currunt ad cõcauitatem pectoris, sicut est squinantia & peripneumonia: aliquando ideo uadit ibi multũ sanguinis cum sanie & uirulentia, aliquãdo aliter: & aliquando etiam uenit propter humores & uapores uenientes à toto corpore, qui quidẽ aggregãtur in cõcauitate pectoris & pulmonis conuertuntur in saniem: aliquãdo etiam propter ulcera pectoris, pulmonis & causis consimilibus. Largo ergo modo loquendo, omnis sanies aggregata in concauitate pectoris

empyema uocatur & appellatur, propriè tamen ſi procederet à pulmone.

In iſto caſu ſuæ cauſæ ſint ſua ſigna, ſigna tamen aliqua poſſumus apponere: quando enim ſanies eſt in concauitate pectoris aut raritatibus pulmonis, cõuertit ſe ad corrodendũ & ulcerandũ ſubſtantiã pulmonis. Signa huius ſunt febris lenta, ſed magis de nocte quàm de die, rubedo maxillarum, calefactio pedum & manuum, generatio ampullarum in pedibus, tuſſis cũ falſa quiete, aggrauatio poſt cibũ, & reliqua.

Signa.

Signa autẽ in qua parte ſit ſanies, ſunt duo. Primum eſt, ponam⁹ quòd ſanies eſt aggregata in parte dextra, & quòd iaceat in parte ſiniſtra, tunc maior dolor & maius põdus ſentitur, quàm ſi iaceret in parte dextra. Cuius ratio eſt, quoniã in parte media pectoris, eſt quidam pãniculus diuidens pectus in duas partes ſecundũ longitudinẽ, & ideo ſanies quæ eſt in parte dextra, non poteſt ire ad partem ſiniſtrã, ſed ſtat ſupra pãniculum ad modum ſarcinæ: ſcilicet cum aliquis iacet in parte ſiniſtra, ſanies eſt in dextra & econuerſo, & ideo cum aliquis iaceat ſupra partem ubi eſt ſanies, tũc ſanies accũbit ſupra coſtas, ideo firmiter appodiatur, & pro tãto nõ eſt tantus dolor, & ſi aliquis iaceat ſupra eãdem partẽ, melius dormit, melius digeritur materia, & facilius expuitur.

Secundo modo poteſt diſcerni per hũc modũ, intingatur filum in bolo & circumcingatur pectori, ubi citius deſiccabitur, ibi eſt minera, & ſi in utroq; latere fuerit, utrobique uerificabuntur ea quæ dicta ſunt.

Sanies poſt ſanguinis ſputũ, malum. Sanies pectoris aut eſt multa, aut pauca. Si multa, aut uirt⁹ eſt fortis aut debilis. Et ſi fortis, tunc poteſt expelli pars per tuſsim cũ ſcreatu ſeu ſputo, & alia pars per occultos meatus tranſit ad ſtomachũ, & expellitur cum uomitu, & alia tranſit ad hepar, quarum una pars expellitur per uias urinales, alia pars per ſeceſſum, ſecũdum quòd uadit ad gibbum uel ad concauum. Si autem uirtus fuerit debilis, & materia multa, tunc ſuffocat duobus modis, aut quia materia uadit ad cor, aut ad uias anhelitus. Si materia fuerit pauca & uirtus fortis, cito expellitur cum tuſſi. Si autem fuerit debilis, mũdificari poteſt in xl. diebus, & ſi ultrà tranſeat, tranſit in phthiſim.

Prognoſtica.

Viæ, per quas ſanioſa materia tranſmittitur.

Vlterius intelligendum, quòd ſi materia ſanioſa ſit liuens aut uiridis aut nigra, malum eſt, & ſi accidat ſyncopis, peſſi-

mum eſt: & ſi expellatur cũ laborioſa tuſsi, & febris maneat, & non ceſſet moleſtum eſt.

Si autem ſputum fuerit leue, album, & cum modica tuſsi, & ſine moleſtia, cũ alleuiatione ſc. bonitate appetitus & fortificatione uirtutis, bonum eſt & ſignum ſalutis. Et ſi contrarium adueniat, malum & ſignum mortis.

Intelligendum etiam iuxta hoc quòd aliquando aggregatur phlegmatica materia in pectore groſſa, & uidetur medico quòd ſit ſanies, & frequenter fallitur. Et ideo oportet habere ſigna diſtinctiua. Primum eſt, quoniam ſanies fœtet: & ſecundum, quoniam ſanies cadit ad fũdum aquę: tertium, quoniam ſanies ſemper inducit maciem, ſed phlegma nihil horum facit.

Signa diſtinctiua.

Nota. Intelligendum etiam quòd ſanies in cõcauitate pectoris exiſtens, frequenter deludit medicum, quoniam ut plurimũ iudicantur phthiſici & incurabiles, & inde ſanie mundificata euadũt, quod eſt medico ignominioſum. Conſiderẽtur igitur ſigna ſuperius poſita capitulo de phthiſi: bonũ eſt igitur aduertere ad pulſum, & ſi non ſignificet feb. non uidẽtur ex ulcere pulmonis. Si igitur eſt ordinatus & tardus, non eſt ibi nec phthiſis nec hectica, ſicut puto.

Curatio. Intelligendum quòd tres ſunt ægritudines pectoris, quę maximam habent cõuenientiam quo ad materialia curationis, ſcilicet raucedo, tuſsis de cauſa humida, & empyema, quare quærenda ſunt medicamina de uno in aliud. Si autẽ empyema fuerit propter rupturã apoſtematũ nondũ digeſtorum completè, cuius ſignũ, quia altera pars ſanioſa eſt, & altera ſanguinolenta, tunc competit phlebotomia, & breuiter in omni repletione. Et deinde mũdificetur humor peccans, & fiant fricationes, clyſteria & alia ſicut decet.

Suo modo loquendi intelligit quòd altera pars eſt purulenta, & altera ſanioſa.

Vniuerſalibus præmiſsis, digeratur materia quæ eſt in pectore, & diuidatur: ſubtilietur, & adiuuetur natura ad expellendum & mundificandum cum rebus quæ habẽt aſpectum ad materiam groſſam in pectore exiſtẽtem, modo ponẽdo emplaſtra ſuper pectus, modo pilulas, modo trochiſcos, modo gargariſmata. Quorum materialia ſunt hęc, radix maluę, biſmaluę, rad. lilij. radix ireos, ſquil. ariſt. raphani, & fœniculi, petro. bruſci, aſparagus, gramen, hyſſopus, origanum, calamentum, capil. ue. re. orobus, fœnigræ. ſe. lini aſsi. ſe. bombacis, dactyli pingues, ficus ſiccæ, uuæ paſſæ, liqui. mundæ, & ſuccus

Simplicia pectoralia.

ſuccus eius, iuiubæ, aniſum, marathrum, pix naualis, reſina, terebinthina, ſtercus columbinum, nitrum, caſsia l. tria genera piperum, mel, oleum lauri, butyrum, axungia gallinacea &c. & ſimilia. Compoſita ſunt iſta, mitridatũ, theriaca, diairis, diahyſſopus, diacalamentum, diapraſsium, dianiſum, diaciminum.

Compoſita.

Intelligendum tamen quòd ſemper à leuioribus eſt inchoandum, niſi eſſet timendum de ſyncopi aut repentina ſuffocatione. Attamen quia ſocij iuuenes uolunt quòd fiat diſtinctio inter iſta, ideo uolo magis particulariter ordinare, licet prouecti non indigeant.

Emplaſtrum ad maturandum & mollificandum & præparandum materiam ſanioſam in pectore ut de facili expellatur. ℞. dactylos pingues, ficus ſiccas, radicem maluæ, biſmaluæ, conquaſſentur & bulliant in aqua, tunc ℞. ſtercus columbinum, terebinthinam, reſinam, miſceantur omnia fortiter cum muccilagine fœnigræci, & ſe. lini, fiat emplaſtrum & extendatur ſupra pectus.

Deinde fiat talis ſyrupus ſi calor eſt magnus. ℞. radicem maluæ, biſmaluæ, radicem ireos, lilij, hyſſopi, ana. ℥. ß. capill. uene. recen. lib. ß. quatuor ſe. frigi. mund. ſe. bruſci, ſemi. aſparagi, ſe. endi. ſe. ſcari. ſemi. lactu. ana. ℥. 2. uuarum paſ. liquir. mũd. ſemi. bombacis, dragaganti, cãdi. penidij. ana. ʒ. 1. hordei lib. 1. mellis ℥. 4. panis zuccari lib. 1. fiant ſyrupi lib. 2.

Syrupus pectoralis in materia calida.

Si autem fuerit ſine febre, & materia fuerit frigida, groſſa, cõpacta. Recipe radicis ariſtologię, lilij, ireos, hyſſopi, raphani, ſquilli, fœniculi, petroſil. apij, origani, calamenti, praſſij, ana. ℥. 2. orobi, ſeminis bombacis, fœnigræci, ſeminis lini aſsi, aniſi, ſpicæ nardi, liqui. mund. cubebarum, caricarum, uuarum paſſarum mund. ab aril. ſe. maluæ, ana. ℥. 1. mell. lib. 1. panis zucc. lib. ß. fiant ſyrup. lib. 2. purgetur cum pilulis coc ciis acuatis cum agarico.

Syru. in lenta, & uiſcoſa materia.

Intelligendum, quoniam quãdo uolumus materiam maturare in pectore exiſtentem, tunc competit dormire ſupra partem infirmam: & quando uolumus expellere, tunc competit dormire ſupra partem ſanam, & quòd pectus aliquo modo agitetur.

Aqua hordei cõpetit eis & hydromel aquaticum, & panis infuſus in hydromelle, & farina cocta, farina cicerũ, oua ſorbilia, pulli, perdices, auiculæ paruæ, & collumbi, uinũ clarum

Aqua hordei.
Hydromel.

ſubtile, & ſi lympharetur cum hydromelle aquatico, tanto melius, ualent & piſces ſalſi, auenatum hordeum, farina hordei, & fœnigræci. Inungatur pectus cum butyro bullito in oleo laurino, ſuffumigetur cum terebinthina. Balneum nullo modo competit, & ſi cōpeteret, hoc eſſet in fine, negocio completo, utatur mithridato, theriaca, & cum incipit uenire ad aſthma & difficilem exitum, utatur aſſa fœtida cum lacte.

Balneum.

Vltimo autem cum omnia deficiunt, cauterizetur locus ubi eſt minera, aut incidatur & ponatur tenta cum oleo ro. ne claudatur, proiiciatur mel, & ſugatur ſanies cum cannula, & non permittatur egredi niſi paulatinè. Et confortetur cor cum diacamerō, diambra, brodio gallinę, & deinde curetur apertura. Et cū non ſaluatur cōſcientia tua, recurre ſuperius ſicut dictum eſt in capitulum de raucedine, & capitulum de tuſſi, aut inferius in capitulum de aſthmate, & habebis opus completum. Intelligendum quòd ſanies poſt ſputum ſanguinis non dicitur mala per comparationem ad humoré ex quo fluit, quia forte ita mala uel peior eſſet ex aliis humoribus, ſed dicitur mala ratione ſui, aut gratia loci. Ratione ſui eſt mala, cum ſanies habeat ulcerare & corrodere undecūq; fuerit. Ratiōe loci eſt mala, & potiſſimè ſi fuerit à pulmone, quoniam ſi cum tuſſi ueniat ſputum rubeum, clarum, cum modico dolore & multum ſpumoſum, ſi poſtea appareat ſanies, ꝓculdubio ulcus eſt in pulmone, & per cōſequés phthiſis, hectica, & mors, & in tali caſu ſanies poſt ſputum ſanguinis mortale. Si autem ſputū ſanguinis fuerit à pectore, & poſtea ſanies, minus malum, quoniam non eſt tanta pernicies ſicut cum prouenit à pulmone. Secundo notandum, quoniā licet piper ſit calidum in quarto & ſiccum ſimiliter, nihilominus cùm materia eſt frigida, groſſa, & alia particularia conueniūt, bene poteſt competere, quia digerit & ſubtiliat, & cum hoc admiſcetur cum aliis, ſicut eſt liqui. uuæ paſſæ, iuiubæ, dragaganti, & ſimilia, & ita unum iuuat alterum. Et pro tāto in febre phlegmatica competit piper cum ptiſana, ſicut dictum eſt in primo libro. Tertio aduertendum, quòd calor naturalis & innaturalis ſunt idem in ſpecie, quia conueniunt in calore, & ſunt idem in numero, quia in eodem ſubiecto, ſicut in radio caloris naturalis, quoniā febris nihil aliud eſt quàm calor naturalis mutatus in igneum. Calor igitur febris implicat in ſe duplicem naturam, unam naturalem

Cauterij uſus quando.

Clarificatio.

Indicia ulceris pulmonum.

Piperis uſus.

Calor febris.

ralem per quam digerit, & aliã innaturalem per quam corrumpit,|& ideo quia præter naturã non poteſt perfectè digerere, & quia aliquid de naturali eſt ibi, nõ corrũpit: quodam modo igitur tenet uiam mediam: uerulẽtia igitur cauſatur à re totaliter præter naturam, ſed in generatione ſaniei currit agẽs ſecũdũ naturã, quod declarat albedo. ex hoc enim aſſimilatur membris radicalibus, ſed cũ ſanies nõ poteſt nutrire nec membris aſſimilari, eſt partim gratia agentis, quia nõ eſt omnino ſecundum naturam, & partim gratia materiæ, quia quædam eſt pręter naturam, & non eſt in potẽtia ut trãſmutetur propter malas ſui qualitates. Et ideo licet actio naturę agentis ſupra cibũ & agentis ſupra materiam ſaniei ſit una & eadem, quia utrobiq; intẽditur aſſimilatio, nihilominus magna eſt differentia in effectu, quoniam in tempore ſanitatis cum agit calor naturalis ſupra cibum, tunc purè naturalis eſt & à nullo impeditur, & cibus eſt in potentia, & pro tanto poteſt fieri tranſmutatio. Sed in tempore febris & in tempore præter naturam cũ ſit actio ſupra materiam ut in ſaniem conuertatur, licet intentio naturæ eſſet ut fiat aſsimilatio corpori, non poteſt propter indiſpoſitionem inſtrumẽti & materię, ut dictum eſt. Sanies igitur intantum erit ſecundum naturam, quoniam licet natura non poſsit aſsimilare omnino, tamẽ adhuc facit ut ſit ſubiicibilis uirtuti expulſiuę. Sanies igitur ſubiicitur actioni naturali, quòd autẽ efficitur à re præter naturam, uirulentia eſt. Quarto intelligendum, quòd humores ſecundum naturam ſunt in uenis, præter naturam tamen ſunt extra, & tamen ubicunque fuerint, poſſunt putrefieri & corrumpi, & poteſt inde ſaniẽs generari, & non eſt hoc mirabile, ſi hi putrefiant, corrumpantur & deſtituãtur, quoniam humiditates tertię quę ſunt magis digeſtę, poſſunt putrefieri & corrumpi, & febris putrida poteſt inde generari, ſicut fuit declaratum à nobis ſupra librum de differentiis feb. Gal. nec de iſtis eſt mirabile, cum membra ſolida putrefiant, corrumpãtur, & in ſaniem tranſmutẽtur, ſicut patet in ulcere pulmonis & in oſſe fiſtulato.

Sanies.

De *aſthmate & difficultate anhelitus.*

CAP. VIII.

ASthma eſt difficultas anhelitus cũ ſonitu: ſicut diſnia eſt difficultas anhelitus ſine ſonitu. In aſthmate enim cogitur patiens ad uelocem anhelitum & frequentem, ſicut ho-

mo qui currit, laborauit, & homo qui præfocatur. Sed in dis nia est anhelitus sicut hominis rauci, aut hominis perfectè leprosi. Et de hoc stat uersus:

Quoties disniam inuenis, intellige dyspnœam, id est, spirãdi difficultatem.

Disnia se celat, canit asthma, morbúmque reuelat.

Ista autem sunt tanquã genus, & habent quatuor species sub se. Prima species est difficultas anhelitus, cum aliquis non potest expellere aërem, pro tãto quia pectus & cannæ non possunt constringi, sufficienter ibi retinentur fumosæ superfluitates, & illa species appellatur sanguisugum. Secunda species est quando aër non potest trahi ad cor cum sufficientia, pro tanto quia canna & pectus nõ possunt bene dilatari, & uocatur anhelitus seu anhelosus. Tertia species est quoniam laborat utroque modo & attrahẽdo & expellendo, & uocatur orthopnœa. Et de hoc stant uersus.

Orthopnœa.

Expirat latè, trahit ad se cum grauitate,
Omnis anhelosus: econtra sanguisugosus.
Orthopnœa quoque morbo uersatur utroque.

Quarta species est anhelitus duplicatus, sicut est in philo captis, aut pueris flentibus, cũ cõtinuant anhelitũ & trahũt tractum post tractũ, & attestatur in febre supra uehementẽ caliditatem, duritiem organi, & debilitatẽ uirtutis. Posset addi quinta species sicut est anhelitus præfocatus, in qua spẽcie homo parat se ad erigendum & standum, ut posset attrahere anhelitũ, uix em̃ potest sustinere cooperimẽta supra se.

Vnde intelligẽdũ, quòd decubitus peior in attrahẽdo anhelitũ est iacere supra dorsum, & melior supra faciẽ, medio autẽ modo se habet iacere supra latera, in magna autem difficultate debet patiẽs sedere sedẽdo capite multũ eleuato.

Intelligendum etiam circa istam materiã, quòd pulsus & anhelitus conueniunt & differũt. Conueniunt, quoniã sicut in pulsu est dilatatio cordis & arteriarum propter hoc ut infrigidetur cor & sanguis arterialis, & est etiam cõstrictio, ut fumosæ superfluitates expellantur, sunt etiam duæ quietes, ita similiter est in anhelitu. Est enim dilatatio pectoris ut aër frigidus uadat ad pulmonem, & cum hoc est ibi constrictio, ut fumosæ superfluitates expellantur, & sunt ibi duę quietes. Conueniunt & in alio, quoniam sicut pulsus im mutatur propter res naturales & non naturales & præter naturam, & secundum hoc efficitur pulsus magnus, paruus, frequens, tardus, & ita de aliis. Ita similiter anhelitus secũdum

Dilatatio pectoris & constrictio.

illa tria immutatur & efficitur magnus aut paruus, & ita de aliis. Attamen non eſt intentio noſtra determinare de omnibus immutationibus anhelitus, ſed ſolum de immutatione quæ fit à rebus præter naturam, & ideo ſubiūgamus cauſas.

Cauſæ autem huius paſſionis ſunt omnia illa quæ aggrauant diaphragma, aut pulmonem, aut cannam, aut epiglottim, aut lacertos mouentes clibanū pectoris, cum iſta membra ſint proprium ſubiectum huius paſſionis. Cauſæ autem ſunt tres, ſicut eſt morbus conſimilis, officialis, aut communis, procedamus igitur per hunc modum. Cauſa.

Difficultas anhelitus prouenit aut à cauſis extrinſecis, aut intrinſecis. Si ab extrinſecis, ſicut eſt caſus, obuiatio, nimia caliditas, aut frigiditas, aër peſtilentialis, aut ſicut eſt aër cauernarum & minerarum, fundentium metalla, aſſumptio ueneni, & operari cum argento uiuo, & fructus pontici, acetoſi, & multa conſimilia.

Et ſi ueniat aſthma & difficultas anhelitus propter cauſas intrinſecas, hoc eſt propter rheuma, aut ſquinātiam, paſſiones oris, aut propter ſtomachum, potiſſimè cum eſt nimium repletus: uenit etiā propter paſſiones hepatis, & potiſſimè propter repletionem gibbi, & paſſiones matricis, ſplenis, & breuiter propter omnia illa quæ poſſunt comprimere diaphragma: uenit etiam propter paſſiones ſpiritualium, ſicut eſt pleureſis, & peripneumonia, ſanies aut humiditas aggregata in cannis pulmonis: aut concauitate pectoris, aut in trachea arteria, aut epiglotto: aut uenit etiam propter uentoſitatem, & malam complexionem calidam, frigidam, ſiccam & humidam: & uenit propter oppilationes & rarò ſine materia. Secundum igitur diuerſitatē cauſarum materialiū, & quātitatem, qualitatem & ſitum, ſecundū hoc adueniūt diuerſitates magnæ in anhelitu in attrahendo, ſiue in expellendo, ſiue utroque modo, & ita de aliis ſpeciebus difficultatis anhelitus. Si autē uenerit propter cauſas extrinſecas, diſcernitur indicio patientis. Et ſi uenerit ex capite, diſcernitur per dolorem, & per ſigna rheumatis, & quia aſthma uenit ſubito. Et ſi propter paſſiones oris, aut nutritiuorum aut propter apoſtemata pectoris, ſatis cito diſcernitur ex illis. Signa.

Et ſi propter caliditatem ſpiritualium, diſcernitur quia anhelitus eſt magnus & frequens, & adeſt ſitis, calor, & læditur à calidis & iuuatur à frigidis. Et ſi eſt ex humiditate, eſt cum

ſcrea

ſcreatu multo, ſi ex ſiccitate, non eſt ſcreatus. Si propter repletionem uenarum pulmonis, eſt anhelitus tremulus, & eſt cauſa mala ualde. Si propter debilitatẽ uirtutis nõ potẽtis mouere lacertos pectoris, nares ſunt graciles & contractæ ad interiora, & anhelitus eſt debilis. Et ſi fuerit ex pulmonis repletione, trahit anhelitum cum magno deſiderio, inflatur pectus, & deſiderat magis expellere quàm attrahere.

Et ſi fuerit propter magnum calorem, magis deſiderat attrahere quàm expellere. Si fuerit ex uentoſitate, eſt cum diſtenſione & cum minori grauitate. Et ſi à corde, eſt cum tremore. Et ſi ex ſanie, diſcernitur ex ſputo.

Prognoſtic. Aſthma in ſenibus nunquam curatur. Aſthma in omni ætate aut nunquam curatur, aut cum magna difficultate.

Aſthma poſtquam antiquata non recipit curationem.

Quando in aſthmate anhelitus eſt paruus, tardus & frigidus, ſignũ eſt mortis proximæ. In aſthmate anhelitus tremulus & pulſus tremulus, malum ſignum eſt ualde, quia ſignificantur uenæ pulmonis eſſe repletæ. In aſthmate ſyncopis, peſſimum. In omni difficultate anhelitus in qua patiens cogit ſe ad eleuandum & anhelitum ſuſcipiendum, mortale eſt, quia anhelitus eſt præfocatiuus.

Aſthma ſi uenerit propter catarrhum & caput eſt debile naturaliter, nunquam curatur. Intelligendum quòd aſthma & difficultas anhelitus ſunt ægritudines chronicæ, & mouentur paroxyſmaliter. Caueat igitur ſibi medicus de uanis promiſſionibus.

Cura. Curatio aſthmatis eſt multũ difficilis, & ideo diligentius procedamus. Prima regula eſt hæc, ſcilicet quòd à principio non adminiſtremus nimis calida, quia materiam ingroſſant, donec corpus ſit mundificatum.

Secunda regula, quòd non cõtinuemus nimis unum medicamen, ſed mutetur modus operandi. Tertia ſit talis, non adminiſtrentur narcotica, nec aliqua conſtrictiua, niſi materia eſſet rheumatica, & corpus purgatum.

Quarta regula, quòd poſtquã materia fuerit ſubtiliata, quòd purgetur per uomitum aut ſeceſſum. Quinta regula, quòd nulla uia, nullo modo fiat balneum, nec fomentatio. Sexta regula, quòd dormiat quãto minus poterit, & nõ dormiat de die, nec ſuper repletionem magnam, nec ſomnus ſit profundus. Septima regula, ꝙ ſi eſt poſſibile ꝙ nun

nunquam potent quando comedunt, ſed per unam horam aut duas pòſt & parum. Octaua regula, quòd ſummè uitent omnia cibaria uentoſa. His uiſis uideamus de diæta. Panis ſit bene coctus, bene fermentatus, & cum temperata quantitate ſalis, & ſit de ſpelta, bene paſtatus cum aniſo, marathro & cimino. Vinum ſit antiquum, clarum, odoriferum, ſed in parua quantitate.

Diæta.

Carnes ſint ut plurimum uolatilium uſualiũ, præterquã degentium in aquis, caro uulpina & hirci nemoralis multũ competunt eis, & potiſſimè pulmones quomodocunque ſumantur, poteſt etiam fieri puluis ex pulmone, & utatur iſto puluere ſecundum omnem modum. Brodium galli antiqui multũ competit, & potiſſimè decocti cũ multo polypodio, aniſo, cimino, & marathro. Ficus ſiccæ & calefactæ ad ignem multum ualent, & conſimilia, ſicut ſunt uuæ paſſæ, pineæ, iuiubæ, & ſimilia. Eligatur igitur aër ſiccus uel per naturam, uel per artificium temperatus, tamen inter calidum & frigidum. Vtatur piſcibus ſquamoſis de aquis mundis currentibus. Vtatur ouis ſorbilibus recentibus. De oleribus, utatur bugloſſa, boragine, fœniculo, petroſi, origano, calamento, naſturcio, ſerpillo, hyſſopo, aſparago, ſaluia, croco, bleta, uitet omnia legumina. De fructibus, utatur ficubus ſiccis, & uuis bene maturis, dactylis pinguibus, & amygdalis dulcibus. De inanitione & repletione, intelligendum quòd nunquã debet comedere ad ſaturitatẽ, & niſi prius appetat, & aſſellet prius antequam comedat, & comedat plus mane quàm ſero. De motu & quiete, utatur exercitio tẽperato ante cibũ, ambulando & equitãdo ſeu aliquo modo cantando, uel uociferando. Sed poſt comeſtionem modico exercitio ſit contẽtus. De fricationibus, fricẽtur extrema & pectus cũ pãno áſpero, uitet omnia balnea & potiſſimè poſt cibum, ut dictum eſt. De ſomno, dormiat ſemper quaſi ſedendo, & non dormiat in die, nec poſt cibum, nec poſt longam moram, ut ſuperius dictum eſt.

Cibus & uictus.

Piſces.

Oua.

Olera.

De accidẽtibus animæ, uitet irã, ſolicitudinẽ, & ſit in lætitia ſempiterna. Intelligendũ ſicut frequenter dictũ eſt, ꝙ iſta tria habent magnã conuenientiam in curatione, ſcilicet raucedo, tuſſis & aſthma. His uiſis ad dirigendũ materiã ueniamus, & quia ut plurimũ accidit aſthma & difficultas anhelitus de cauſa frigida & humida, ideo de illa tractemus. ℞. radi

di

di.ireos, aristo.ro.centaureæ, enulæ campanæ, eupatorij, absinthij, radic.rubeæ maior, utriusq; calamenti, utriusq; stœcados, hyssopi, scil.ana. ℥.2.succi fœniculi, anisi, marathri, liqui. mund.uuarum pas.mund.iuiubæ, prassi, ana.℥.1.& mellis lib. 1.fiat syrup. li.1.ß. quo utatur mane & sero cum aqua calida.

Intelligendum hic, quòd ex his materialibus potest fieri clystere, aut electuarium, conditum, aut emplastrum supra pectus. Aut bulliant in oleo & addita cera fiat unguentum, quo ungatur totum pectus corpore mundificato.

Pilula solutiua.

Materia autem digesta, purgetur sic.℞.agarici, turbith, se. urticæ, polypodij, ana.ʒ.1.euphorbij, pulpæ colo. succi cucumeris asinini, ana.℈.1.hieralogodion.ʒ.3.anisi, marathri, spicæ nard.bdellij, masticis, foliorum menthæ, foliorum absinthij, zinzi.℈.ß.conficiantur cum hydromelle, & cum uti uolueris accipias 2.ʒ.uel unam deista confectione, & fiant pilulæ, addatur plus uel minus iuxta conuenientiã particulariũ.

Simplicia uomitum prouocantia.

Deinde potest uti medicina uomica, cuius simplicia sunt ista, sal, gemma, raphanus, semẽ croci hortẽsis, sal ammonia cum, capparis salita, radix uolubilis maioris, quæ habet folia ad modum uitis, ammoniacum, castoreum, opopana, & similia. Vel fiat sic.℞.raphanum & lardetur cum elleboro nigro, & ponatur in aqua ad putrefiendum usque ad tres dies, uel quatuor. Deinde remoueantur omnes lardones, bene cauẽdo quòd nihil remaneat, & deinde bulliat raphanus in oxymel.scil.& oxymel.sorbeatur, & facit mirabiliter uomere.

Purgato autem corpore sufficienter cum medicinis secessiuis & uomitiuis, utatur opiatis calidis & suffumigationibus. Opiatæ autem sunt istæ, theriaca antiqua, aurea alexandrina, mithridatum, philanthropos, philonium.

Opiata.

Item utatur isto suffumigio.℞.arsenici, sulphuris uiui, sera pini, aristo.ro.ana.℥.ß. puluerizanda pulucrizentur, & confiantur cum butyro, & efficiantur pilulæ ad modum auellanæ, & ponatur una pipula uel duæ supra carbones, & recipiat fumum ore aperto.

Intelligendum hic, quòd isti asthmatici frequenter sunt phthisici & debiles, & aliquando extenuati, ideo in talibus formidemus medicinas laxatiuas & uomitiuas, & omnia ea quæ sunt fortis uirtutis.

Cauterium postremum remedium.

Intelligendum quòd ultimum remedium est cum de curatiõe sumus desperati, quòd fiat cauteriũ in medio pectoris.

Si

Si autē asthma fuerit cum rheumate, curetur prius rheuma, quoniam aliter nihil ualet operatio. Curatio autē rheumatis dicta est superius.

Si autem difficultas anhelitus fuerit propter siccitatem, utatur cibis humidis, sicut sunt boragines, buglossa, spinachia, uiolaria, malua, oleum sisaminū, oleum amygdal. uiol. butyrum. Et utatur lacte mulieris aut asinæ aut capræ, & regatur sicut hectici, phthisici & consumpti.

Si autem causa fuerit calida, & corpus plenum, & uirtus fortis, fiat phebotomia. Et dicit Auicen. quòd quando uapores qui sunt circa cor & arterias sunt causa difficultatis anhelitus, quòd tūc cōpetit phlebotomia, & utatur hordeato & aqua hordei, & malaxetur cera in oleo uiol. & nenupha, & ponatur supra pectus, aut inungatur pectus cū oleis frigidis. Et si asthma uenerit in pueris lactantibus, detur sibi succus fœniculi tepidus cum lacte.

Et si uenerit ex uentositate, inungatur pectus cum oleo costino, laurino, castoreo, rutaceo, muscelino.

Et si uenerit propter alias passiones quæ multæ sunt ualde, curentur illæ prius sicut dictum est, aut sicut dicetur.

Electuariū summoperè laudatum in anhelitus difficultate.

Intelligendum quòd istud electuariū ualet uere in omni passione pectoris, siue fuerit raucedo, siue tussis, siue asthma. ℞. succi caulium lib. I. bulliat & dispumetur. croci. ʒ. 3. panis zuccari, mellis optimi. ana. lib. ß. & fiat electuarium.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd anhelitus retinetur aut uoluntariè aut coactè. Si coactè, statim fit mors, tum propter carentiā infrigidationis, tum propter carentiā euentationis, & expulsionem fumosarum superfluitatū, & ideo homo repente moritur sicut strangulati. Si autem anhelitus retineatur uoluntariè, tunc homo satis diu potest esse sine anhelitu, sicut uidemus in illis qui stant omnino sub aqua, & in longa retentiōe anhelitus uoluntaria, quoniā in uoluntaria fit continua euaporatio naturalis, licet non sit sensibilis. Cùm autem canna constringitur uiolenter, nulla fit euētatio nec sensibilis, nec insensibilis, & ideo fit mors. Aliter igitur est de retentione anhelitus uoluntaria, & aliter de non uoluntaria. Secūdo notandum, quòd licet membrum sit calidissimum, nihilominus cum approximatur morti, potest esse frigidum. Et ita anhelit⁹ licet ueniat ad cor, potest esse frigidus, aut quia remissè calidus, aut quia frigidus, quoniam cor infrigidatū est, & ideo

ideo anhelitus frigidus in febrib. acutis, signũ pessimum & mortale. Tertio aduertendum, quòd frigida styptica bene possunt cõpetere in malitia anhelitus, sicut sunt sandali, cãphora, succus portu.& similia. Et hoc dico quando uirtus motiua lacertorum debilitata est propter nimium calorem, & nimiam corporis raritatem. Quarto considerandũ est, quòd motus anhelitus partim fiat à uirtute naturali regitiua,& ita fit partim à uirtute cordis, cùm illa moueat dilatando & constringendo. Et fortè fit ab illa uirtute quæ informat, quia qui dedit formam, dedit & motum:& partim etiã fit à uirtute naturali attractiua, quæ trahit & dilatat ex desiderio,& ex uirtute expulsiua, quæ ualet ad expellendum nociua,& ita facit ad expulsionem, licet motus uirtutis naturalis non appareat nobis manifestè existente corpore sub dispositione naturali. Virtus igitur naturalis, & uirtus uitalis, reponantur sub dispositione uirtutis naturalis regitiuæ. Nũc autẽ ita est, quòd motus uirtutis animalis uincit naturalem in tempore uigiliarum. Sed motus uirtutis naturalis uincit animalem in tempore somni.

Frigida adstringentia utrum conueniant.

Vltimo notandum, quòd motus dilatationis & constrictionis procedunt ab eadem uirtute. Sed cum diuersis uillis diuersa faciunt, modo dilatando, modo constringendo.

De pleuresi. CAP. VIII.

Pleuresis est apostema calidum lacertorum, seu panniculorum, seu uelaminum costarum interiorum clibani pectoris. Intelligendum est, quòd duplex est pleuresis, quædam uera,& quædam non uera. Non uera, aut est in lacertis seu carne costarum exteriorum, aut in costis falsis, quæ sunt sub diaphragmate, siue sint exterius, siue interius, siue cum fit ex uentositate. Pleuresis autem uera fit in uelaminibus costarum interius, & potissimè in parte ubi uelamina coniunguntur costis. Quoniam quidam est panniculus qui tegit costas interius,& quidam est qui diuidit spiritualia à nutritiuis, & appellatur diaphragma, & quidam est qui diuidit pectus secundum longum in duas partes. Nunc autem in partibus remotis à costis, in istis uelaminibus non potest generari apostema, sed in partibus in quibus coniunguntur costis, cum ibi sint uenæ & arteriæ, aliqua carnositas & humores,& ideo ibi potest causari apostema calidum.

Panniculi thoracis tres.

Pleuresis uera.

Est igitur pleuresis uera, apostema uelaminum costarum interio

interiorũ,& eſt apoſtema calidu,aut quia materia eſt calida, aut quia acquiſiuit caliditatem ex putrefactione.

Generatur autem pleureſis in utroque latere, & in latere dextro & in latere ſiniſtro. Sed illa quæ eſt in latere ſiniſtro, eſt magis periculoſa, ſed uelocius terminatur. Sed illa quæ eſt in parte dextra,nõ eſt ita periculoſa, ſed tardius terminatur ſecundũ Auic. Nunc autem iſtud apoſtema terminatur multis modis,aliquando inſenſibiliter & per euaporationẽ, & eſt melior terminatio. Aliquando autem reſudat,& ſicut reſudat,uadit ad pulmonem & expellitur cum tuſſi. Aliquãdo terminatur per ſaniẽ,& uadit ad canales pulmonis: aliquando uadit ad concauitatem pectoris, & mundificatur in quadraginta diebus, quoniã pulmo cum dilatatur, imbibit ſibi illam materiam,& cũ conſtringitur,impellit ad canales, & tunc expellitur cum tuſſi, ſicut docet Gal. in de interioribus. Aliquando materia pleureſis induratur & lapideatur, aliquando uadit ad uias urinales per uenam magnam, aliquando uadit ad inteſtina, aliquando tranſmittitur ad alia membra multa,ſicut uidebimus capitulo de ſignis.

Cauſa externa. Pleureſis cauſatur aliquando à cauſis extrinſecis,aliquando ab interioribus. Si ab exterioribus ſicut ex nimio calore & frigore,potiſſimè cũ ſuperuenerit mot⁹ nimius,& prouenit à potatione nimia uini puri,aut aquę frigidę,aut quãdo uentus borealis uenit poſt auſtralẽ, & prouenit ex diſpoſitione ſecũdum proprietatẽ aut attributionem temporum anni,& ideo uenit frequentius in uere quantum eſt ex proprietate plenitudinis,& plus in æſtate quantum eſt ex abundantia choleræ,& plus in autumno quantum eſt ex melancholia,& plus in hyeme quantum eſt ex phlegmate.In ſenibus autem rarò uenit,& ſi uenit,eſt magnum periculum,rariſſimè uenit acidè eructuantibus. *Cauſa interna.* Si autem proueniat à cauſis intrinſecis,tũc cauſa antecedẽs eſt repletio toti⁹ corporis,& potiſſimè cum ſuperueniat ſubito uehemens frigiditas in aëre. Cauſa autem immediata eſt ut plurimũ cholera, ſecundo ſanguis, tertio phlegma, quarto melancholia. Ventoſitas etiã poteſt eſſe cauſa, ſed non eſt uera pleureſis.

Signa prognoſtica. Signorum quædam ſunt quæ ſignificãt pleureſim ipſam, & quædã ſunt quæ ſignificãt humorem peccantem, & quædam ſunt quæ ſignificant tempora morbi, & quædam ſunt quæ ſignificant tranſlationem materiæ ad aliam partem, &

quædam sunt quæ significant salutem, & quædam sunt quæ significant mortem, & quædam sunt quæ distinguunt inter hoc & illud, & ita signa prognostica cõprehẽdentur in istis, nec oportet ponere rubricã de hoc. Et cognoscemus etiam per ista, quando ægritudo erit longa, & quando erit breuis. Et per ista sciemus longitudinem status à principiis, & ex his pendet tota curatio. Agamus igitur primo de primis.

Signa autem quæ significant pleuresim sunt 4. secundum Gal. in de crisi. Primum scilicet dolor lateris cum punctura, quia ibi est quadruplex causa doloris, mala complexio, & solutio cõtinuati, & hoc inquantum materia quæ iam exiuit orificia uenarum, & illa quæ adhuc abũdat in uenis. Secũdum signum est fe. continua, quia materia est prutrefacta in locis proximis cordi. Tertiũ est difficultas anhelitus, propter compressionem pulmonis. Quartũ est tussis cõcomitans, propter illud quod resudat ad canales. Quintũ signũ, potest addi pulsus serrinus, quia morbus est in mẽbro panniculoso, nisi quòd multum occultatur hæc dispositio quãdo materia est phlegmatica. Signa autem humoris peccantis sunt ista, quoniã si est ex cholera, urina est citrina, intẽsa & tenuis, pulsus durus, & uelox, frequens, dolor acutus, pungitiuus, multum intensus, & sputũ citrinum. Alia signa choleræ discurrendo per res naturales, & contra naturam. Si autem san. fuerit in causa, urina erit rubea & spissa, pulsus plenus, sputũ subrubeũ. Et intelligendum hic quòd sputum rubeum est ualde malum, quia significatur uena rupta. Et tunc competit cõtraria curatio, sicut in hydropisi cum fe. Quoniam pleuresis indiget mũdificatiuis, & uena rupta constrictiuis. Sputum autem subrubeum est bonum à principio, quia attestatur supra dominiũ sanguinis, qui inquam de facili digeritur & uenit per uiam resudationis à pãniculo, non per uiam rupturæ. Cognoscitur igitur san. per ista signa, & per alia quæ attestantur supra dominium sanguinis.

Indicia materiæ peccãtis.

Phlegma autẽ discernitur, quia urina est remissa, & pulsus inordinatus, saliua est multa, & screatus est phlegmaticus, & somnus grauis. Materia aũt melancholica discernitur, quia dolor nõ est multus, nec intẽsus nec acutus, & sputũ liuidũ, & urina remissa, & alia signa quæ attestãtur supra melancholiã, quoniam rarissimè accidit ex melãcholia. Tertia species signorũ, sumitur ex tẽporibus morbi, & habẽtur à Gal. li. 2.

de

de crisi. Totũ igitur illud tẽpus in quo nihil expuitur, aut indigestũ aut liquidum, aquosum, aut grossum, siue uiscosum, globosum, aut cum laboriosa tussi, principium est morbi. Et cum incipit expuere, aliqualiter digestum, & cum alleuiatione, & cum minori labore, tunc est augmẽtum. Et quando sputum est album & leue & ęquale, & cum facili tussi & alleuiatione, tũc est status. Et cum ista incipiunt minui, & feb. minorari, tũc est declinatio. Et est intelligendũ quòd si principium morbi est lõgum, tota ægitudo erit longa. Et quando principium est breue, tota ægritudo erit breuis. Nunc autẽ pleuresis de chol. in æstate in iuuene uirtute forti existente, breuis est terminationis. Si autem omnia particularia nõ cõueniãt, terminabitur ut plurimùm in quartodecimo die. Quando autem materia est frigida, & tempus frigidum, tũc prolongatur, & ideo extẽdit se usque ad 20. diem, aliquãdo usque ad 34. sicut in anxio, aliquando etiam plus. Et de hoc etiam dicebat Hippo. de pleuresi non uera, aut de pleuresi à materia frigida. Apostematum quædam in 20. quædã in 40. rupturam differunt. Necessarium est ergo medico ut saltim quadã coniectura proxima ueritati cognoscat elongationẽ status à principio. Sicut igitur tempora morbi cognoscũtur per urinam in ægritudinibus hepatis & uenarum: & in ægritudinibus stomachi & intestinorum per egestionem: ita tẽpora morbi in ægritudinib⁹ pectoris & pulmonis cognoscuntur per sputum. In ægritudinibus pectoris & pulmonis sputum diligenter consideretur, quia aliter nesciremus prognosticare, nec diętare, nec curare. Est igitur regula quòd in pleuresi & peripneumonia quãto plus expuit, tanto plus alleuiatur, & ideo quãto plus accedit ad statum, tãto plus alleuiatur, quia in pleuresi salubri, status nõ est nequior horarũ. Pro tãto quia sicut materia resudando exit panniculum, ita expellitur, & ita semper uadit alleuiãdo, quoniam ibi nõ est status quo ad accidentia, sed quo ad digestionem.

Principium. *Augmentũ.* *Status.* *Declinatio.* *Pleurit. & aliorũ apostematũ terminatio.* *Hippo. 1. prognostic.* *Sputum in affectibus thoracis à medico diligenter cõsiderãdum.*

Quarta species signorum, sumitur ex his quæ significant translationem, materia enim pleuresis symptomaticè trãsmittitur ad cor, cuius signũ est syncopis. Aliquando transmittitur ad pulmonẽ, cuius signum est, quoniam dolor nõ est ita acutus, sed difficultas anhelitus est major. Aliquando autem trãsmittitur ad phthisim, cuius signum est calefactio maior post cibum. Aliquando mittitur ad cerebrum, cuius

ſignum phreneſis & alienatio. Aliquãdo mittitur ad neruos, cuius ſignũ eſt ſpaſmus, & omnes iſtę delegatiões ſunt peſſimæ. Aliquando tamen mittitur retro aures, & tunc poſſet eſſe bonum cum aliis multis bonis ſignis. Quinta ſpecies ſignorũ ſumitur ex his quæ diſtinguunt ſigna diſtinctiua inter apoſtema hepatis & pleureſim, quoniã in apoſtemate hepatis pulſus eſt undoſus, & dolor eſt ſub diaphragmate in dextra parte, & tuſſis eſt ſicca, dolor nõ eſt acut⁹, & ſi eſt in ſimo, egeſtio eſt ſicut lotura carnis, & ſi in gibbo, urina eſt ſpiſſa, confuſa, & tumor eſt ad modum nouaculæ.

Illa autem quæ diſtinguũtur inter pleureſim & peripneumoniam ſunt iſta, quoniã in peripneumonia, pulſus eſt undoſus, & dolor non eſt acutus, & difficultas anhelitus eſt maior, & dolor inter duas ſpatulas, & maxillæ rubent.

Illa autem quæ ſignificãt pleureſim, ſunt nigredo linguę, ariditas, urina remiſſa, & quia dolores laterũ non præceſſerunt. Sextum ſignum ſumitur ex his quæ ſignificant ſalutem, ſputũ album, leue & æquale, cum modica tuſſi, & cum alleuatione patientis, & quòd continuetur, & quòd cito appareat in principio, proculdubio ſalutem ſignificat, & potiſſimè quando alia ſigna conueniunt, ſicut eſt bonitas ſomni & appetitus, bona tolerantia, & quòd applicatio medicaminum conferat, & quòd egeſtio non ſit frequens nec liquida, ſed iúcta & æqualis, & hora ſolita, & quòd urina uergat ad rubedinem, & ad quandam mediocritatem, & quòd cito incipiat facere bonam reſidentiam. Et oportet intelligere unam bonam regulam de urina ſecundum intentionem Iſaac. Vrina in ægritudinibus hepatis & uenarum certam habet ſignificationem, ſiue fuerit bona, ſiue mala: In ægritudinibus autem quæ ſunt extra uenas ſicut in pleureſi & ſimilibus, ſi urina fuerit laudabilis bonum, eſt, ſed non eſt ſignum certũ ſaluti: ex aliis enim poteſt periclitari. Si autem urina fuerit mala & indigeſta, & ita de aliis malis conditionibus, certum eſt ſignum ad mortem, quia poſtquam digeſtio deficit in radice, bene deficit in ramis.

Vrina fallax niſi morbus intra uenas cõſtiterit.

Septimũ ſignum ſumitur de prognoſticatione ad mortẽ. Omnia ſigna pleureſis ſi fuerint multũ intenſa & laborioſa, mortem ſignificãt, ſicut eſt dolor uehemens in iuuene, cum uirtus totaliter proſternatur ex uehementia doloris. Similiter uehemens difficultas anhelitus, & frequentia, cùm frequentia

Lethalia indicia pleureſis.

quẽtia addat in caliditatẽ,& caliditas in frequentiã, & ita fit circulus,cum unum addat in aliud. Similiter tussis laboriosa, cum impediat somnum & cibum. Similiter fortissima, cum sit molestior omnibus morbis , sicut scribitur 8. de ingenio.

Ex sputo similiter accipiuntur signa mortalia , sicut cum est liuidum,nigrum,uiscosum, & cum laboriosa tussi. Similiter cũ non potest expelli,quia debilitas uirtutis & lacertorum,significatur autẽ materiæ uiscositas & grossities. Et est intelligendum,quòd in omni ægritudine pectoris malum si non potest expelli,aut si expellatur & subito retineatur, grauedine manẽte, mortale est, dato quòd materia esset digesta,quoniã præfocat. Egestio frequens & liquida, mala,urina tenuis aut spissa liuens,uiridis & nigra,sunt signa mortalia,similiter pulsus debilitas. Et est intelligẽdũ,quòd in pleuresi & in quacunq; ægritudiue si medicus rectè operetur,& nullus error intercidat, si patiens propter medicamina rectè applicata, uniuersalia & particularia non alleuietur, sed potius aggrauetur,signum est pessimum & mortale. In talibus igitur non est insistẽdum: uisis igitur signis , & uisa prognosticatione ad curam accedamus.

Cura. In primis consideremus utrum fuerit constipatus , & secundũ conuenientiam particularium fiat sibi suppositorium uel clystere: deinde applicentur calefactoria, quoniam attrahunt,uel curant,aut digerunt,si corpus nõ est plethoricum: curant,si corpus est plenum: dolorem augmentant, & ita digerunt, quoniã uniuersalis purgatio debet præcedere: si dolor descendit,materia uidetur grauis,& tunc purgetur cum: uiol.& cassiaf.& manna, tamẽ Gal. uoluit quòd tutius est in omni dolore siue ascendẽte,siue descendẽte facere phlebotomiam. In pleuresi igitur, corpore pleno & uirtute forti, fiat primo phlebotomia secundum Aui.de saphena eiusdem lateris , deinde si plenitudo adest, de basilica oppositi lateris,deinde de basilica eiusdem lateris. Et est intelligendum, secundum Galeni doctrinam supra illam partem , Quando dolor ad spatulas &c.ab hepate enim procedit quædam uena quæ protẽditur usque ad cor,& deinde truncus ascendit rectus usque ad duas guidegi. Sed postquam procedit à corde,quidã ramus egreditur à trũco recto uersus dextrum & sinistrum, & constituit basilicam in curuatura brachij. Istæ igitur duæ basilicæ ꝗqualiter hauriũt ex puteo,& ideo æquale esset

Sectio uena in pleuresi.

Gale.1. regiminis acutorum.

Vena Basilica.

le esset quantũ est ex hoc de phlebotomia de quacunq; parte fecerit, quia æqualis est distãtia, sed aliud est, quoniam uenæ capillares quæ nutriunt costas superiores, habent colligantiam cum uenis capillaribus quæ procedunt à basilica, & ita si fieret phlebotomia in principio corpore pleno de eodem latere, fieret tractus ad locum par uenas capillares, & ita faceret ad augmentum, & si ægritudine confirmata, & corpore non existente pletorico, fieret per opposita, tunc fieret tractus materię corruptæ ad mẽbra nobilia. Restat igitur quòd in principio corpore plethorico existẽte, debet fieri phlebotomia de basilica oppositi lateris, aut de saphena eiusdem partis, postea fiat de eadẽ parte: & dicit Gal. quòd si nõ inueniatur basilica, quòd fiat de mediana, & si nõ inueniatur mediana, quòd fiat de cephalica, quia de quacunque parte fiat, à toto corpore fit euacuatio. Attamẽ intelligendum, quòd phlebotomia & pharmacia sunt multum cõseruanda ne uirtus debilitetur, quia uirtus est quæ curat morbos, deinde fiãt calefactoria. Et si materia est cholerica, fiat calefactorium cũ spongia, aut cum uase æneo, uitreo, terreo uel cupreo, & ita de aliis, panno interposito inter latus & uas. Si autem materia fuerit grossa uiscosa, fiat calefactoriũ de orobo, fœnigræco, & furfure cõtritis & positis in sacculo, & bullitis in aqua, ubi sit acetum, & cõpressis fortiter, & lateri applicatis. Sed in omnibus istis, debet esse cautela, quòd postquam incipiunt infrigidari, remoueantur. Si autem materia fuerit sanguinea aquosa, fiat calefactorium de sale & milio torrefactis, & in sacculo positis.

Ratio authoris in sanguinis missione.

Natura operatrix, medicus uerò minister.

Calefactoria.

Galen. in morbis acutis.

Syrupus.

Deinde utatur tali potione, gargarizãdo, sorbendo, diu in ore tenẽdo. ℞. radi. brusci, asparagi, graminis ana. ℥. 1. end. scariolæ, ana. ℥. 1. capil. ue. re. hordei ana. lib. ß. quatuor se. frigi. minorũ & maiorum, se. pap. al. liquir. mund. cubebarum. ℥. 1. mellis. ℥. 2. panis zucc. lib. 1. fiant syrup. lib. 1. & ß. Et si materia esset frigida, aut tẽpus frigidum, & materia difficilis exitus, possemus addere mellis alias 2. ℥. & radi. 1. reos & hyssopi, & apij ana. ℥ ß. & etiã modicum aceti. Si tussis esset debilis, & nõ timemus de strictura pectoris, oportet igitur ista addere, & illa diminuere iuxta conuenientiam particularium.

Cum autem nos uidemus, quòd prædicta non iuuãt sicut deberent, tunc faciamus emplastrum tale maturatiuum & mitigatiuũ, postquam uidemus, quòd ægritudo incipit prolon

longari.℞.radicem maluæ, orobi, fœnigræci, se. lini, nasturcij, se. fœniculi. amygd. dul. gummi arab. cubebę, liquir. mūd. ana.℥.i. conquassentur, & bulliāt in aqua, & fiat emplastrum cum oleo sisamino. Et si materia esset multum cal. fiat unguentum de populeō, & butyro sine sale, axungia arietina, & oleo uiol. & cera alb. Et ista olea, unguēta & emplastra, possunt poni in lana succida, & pectori applicētur, & quòd stēt ibi per unam horam, uel per duas, & modo apponatur unū, modo aliud. Modo uidendum est de diæta: diæta enim oportet quòd diuersificetur secundum elongationem status à principio: quando igitur parum spuit, parū dādum est: & quando plus spuit, plus dandum est: & quando ægritudo est tardæ terminationis, plus dandum est, quia nō posset tolerare: & quādo ęgritudo breuis est, modico cibo potest esse cōtentus, quia uirtus bene poterit tolerare: & quando parum expuit, parum est dādum per comparationem ad unam exhibitionem, quia uirtus uidetur debilis, & non posset digerere una uice. Et si multum expuit, uidetur fortis uirtus, & sic multum de cibo per comparationem ad unam exhibitionem, licet parum demus per comparationem ad totū morbum, quia morbus breuis terminatiōis est. Nullus igitur potest diætare, nisi qui cognouit elongationem status à principio. Pleureticus igitur sit cōtentus aqua hordei colata, aut si nō, saltē aqua hordei cū toto, hoc est dicta ptisana spissa. Et si ægritudo elongetur, utatur hordeato aliquantulū de mane, & minus de sero. Pleureticus autē potest uti octo potibus, primo scilicet aqua hordei cum uolumus nutrire, infrigidare & mundificare.

Vnguentū populeon.

Diæta.

Secundo potest uti hydromelite aquatico, scilicet.℥.i. mellis, & libra una aquæ fontis cū uolum⁹ fortius incidere & abstergere. Tertiò potest uti uino albo, debili, aquoso, nato in montanis cum multitudine aquæ. & hoc cum uolumus magis uirtutem confortare, & isti duo potus miscētur in principio, & cùm materia est calida.

Quartus potus, potest esse syrupus, iulep, hoc est aqua fontis cum pane de zuccaro, cū est delicatus, & uolumus infrigidare. Quintus potus, potest esse succus malorum granatorum dulcium cum multa aqua fontana, cum uolumus humectare & confortare. Sextus potus, potest esse talis.℞.aquæ fontis lib.i. mellis, aceti. ana.℥.ß. panis zucca-

Potus.

ri.℥.duas, misceatur, & est potus diuinus pro delicatis cũ uolumus infrigidare, & mundificare. Septimus autem potest esse brodium paruæ pullæ. Cum homo est delicatus, debilis, & plenus fastidio. ℞. pullam albam paruam, & decoquatur cũ multa aqua fontis, & lactucis aut seminibus frigidis sine sale & carnibus salsis, & omni alio beneficio, & decoquatur usque ad ossium separationem, & utatur illo brodio per interualla omni pinguedine remota, si qua esset. Octauus potus potest esse, ubi esset insomnietas, ariditas linguę, scilicet syrupus nenupharinus, aut syrupus papaueris cũ multitudine syrupi iulep, aut cum aqua hordei, aut cum aqua fontana, & similibus. Est intelligẽdum hoc bonum uerbum, quod dicit Auicenna, quòd non debet negligi mel in passionibus spiritualium, quoniam uehiculum est omnium medicinarum quæ competunt in pectoralibus. Administrentur igitur medicamina cum melle, potissimè cùm materia est frigida, grossa, compacta, & cum tempus est frigidum, & ita de aliis. Sed tamen sit paratũ & repressum sicut oportet.

Mellis utilitas.

Pleureticus igitur, si ista non sufficiũt, potest uti auenato, & farina tritici decocta in furno, & parata cum lacte amygdalarum, & potest uti colatura furfuris, & etiam in casu suo potest uti piscibus squamosis de aquis mũdis currẽtibus, cocti cum sale, & petro. & aqua. Ingrossetur igitur regimen secundum elongationem status, sed hæc omnia, & cõsimilia, medici industriæ relinquantur. Potest etiam uti aqua maluarum, uiolarũ, buglossæ, & boraginis, potest uti spinachiis, & lactucis, potest uti etiam passulis mundis, amygdalis iuiubis, & etiam cucurbitis & uiolis. Et si materia est phlegmatica, utatur iure caulium & hyssopi cum melle. Et si materia est melãcholica, utatur buglossa cum melle, & sorbitione tritici. De pane est intelligendũ, quòd panis aut est fermentatus, aut azymus: si azym⁹, nõ cõpetit, quoniã oppilat, nec fermentatus, quoniam festinat rupturã apostematis, & ideo panis non exhibeatur nisi fermentatus, & hoc post rupturã, & in declinatione: & si apostema nimis tardaret ad rumpendũ. In declinatione igitur detur mica panis lota in aqua.

Panis.

Possunt etiam dari oua sorbilia, & decoctionem carnium hædulinarum, & dentur poma cocta, mala granata dulcia, pruna bene matura & cerasa dulcia. Intelligendæ tamen sunt aliquæ regulæ hic, & sunt Hipp. Nunquam fiat phlebotomia,

Oua. Fructus. Considerãda quæ à medico.

tomia, nec detur pharmacia, uentre constipato. Nunquam detur cibus uentre constipato. Præcedāt igitur clysteria aut suppositoria. Nunquā detur cibus in magno dolore, aut magna afflictione, nisi uirtus caderet per uiā inanitionis. Nunquam fiat phlebotomia nec pharmacia, nisi in tempore maioris quietis. Non detur oxymel multæ acetositatis, nisi ista particularia conueniant, scilicet quòd morbus sit in declinatione, & materia grossa, uiscosa, uirtus fortis, tussis modica, & difficultas anhelitus non sit magna, & quòd detur in magna quantitate, & cum multitudine ptisanæ. Aliter propter eius fortitudinē in uia perierunt multi. Intelligēdum etiam iuxta hoc, quòd aliqui ponūt repercussiua in principio pleuresis. Sed ego nō sum illius opinionis, quoniam aut applicātur interius, & tunc ingrossant & constringunt, & etiam crudificant & addunt in putrefactione. Aut administrantur exterius, & tunc non potest fieri repercussio, quia obliquitas uenarum impedit, & densitas costarum.

Repellentiū usus periculosus.

Præterea hoc non est repercutere, sed magis facere materiam ad locū currere, cùm materia repercutiatur à parte posteriori, & non à parte anteriori. Pręterea, aliqui nituntur curare pleuresim cum attractiuis, corpore mundificato, ponēdo uentosas supra locum & emplastra de sinapi & similibus. Sed ego nō sum illius opinionis. Tum quia materia nō est bene tractabilis propter naturam loci, tum quia semper timendum est de augmentatione apostematis propter uiolētam attractionem. Præterea, quidam nituntur multum circa mitigationem accidentium, sicut est alienatio, insomnietas, sitis, cōstipatio, laxatio, & similia. Et istis assentio, nisi quòd si à principio pleureticus bene regatur, & ęgritudo sit curabilis, talis malitia symptomatum nō superuenit. Sed ponatur quòd sint causata, certè utile est cōsilium adhibere remedia quæ inuenientur in locis suis, nec oportet hic prolongare.

Attrahentia periculosa censentur.

Si autē ægritudo prolongatur & simus coacti maturare, utatur tali syrupo. ℞. radi. ireos, hyssopi, lilij. an. ℥. 1. caricarū, dactylorum, ana. ℥. 2. uuarum passarum munda. ab arillis, iuiubarum, liquir. mundæ, dragaganti, gummi arabici, 4. se. frigidorum. ana. ℥. 4. capill. uene. re. lib. ß. mellis & zuccari. ana. lib. ß. fiant syrupi. lib. 2. & ex istis eisdem cum orobo, fœnugræco, se. lini, stercore columbino & opopanaco fiat emplastrum, & super latus apponatur. Si autem fiat quo-

Syrup. concoquēs materiā pleuresis et supeurans, ex quo additis orobo & similibus em

Plastrum quoque cõueniens parabis. modo de ruptura, sanie, tussi, & multis talibus, recurramus ad capitulum de tussi, de asthmate, empyemate, phthisi, ibi inuenietur plenitudo mũdificationis, quare propter ista nõ debet prolongare.

Modus parandi aquã hordei. Restat igitur dicere de ptisana. Collige hordeum grossum, plenum, ponderosum, bene maturum, non nimis antiquũ, nec nimis recens, sine omni malo odore, & sapore, & sine admixtione omnino alterius rei, & quòd sit collectum in anno fertili non corrupto nec pestilentiali, & quòd sit natũ in terra alta, uentosa, non fimata, nec iuxta paludes nec loca corrupta, & quòd granum sit obseruatum in loco euaporabili, & de tali hordeo. ℞. lib. I. cõquassetur à cortice suo, & ponatur in olla terrea uitreata noua cum xx. lib. aquę fontis, bulliat lento igni, & ex lignis siccis sine fumo, & ligna nõ sint corrupta, nec putrida, sed si possibile est, sint de iunipero, aut quercu, & quòd ignis sit clarus aut mundus, & bulliat usque ad consumptionẽ medietatis, & tunc permittatur infrigidari, & postea suauiter coletur & reseruetur, quia ista aqua habet omnes bonitates in abstergendo, mundificãdo, penetrando & infrigidando, & ita de aliis. Et est intelligendum, quòd hordeum cum cortice magis abstergit & mundificat, sed sine cortice magis nutrit & confortat. Si autẽ uolumus quòd magis nutriat, bulliat donec duę partes aquę sint consumptæ, & sit quasi spissa, & sorbeatur cum illa spissitudine, & appellatur apud Hipp. ptisana cum toto, sicut prima appellatur ptisana colata.

Hipp. reg. accutorum 28. libr. I. & 2.

Aqua hordei uires.

Hordei integri aqua.

Hordeatũ præparãdi modus. Si autem hordeatum facere uolumus, excoticetur hordeum & abluatur cum multis aquis dulcibus, decoquatur in tantũ, quòd caro uaccina esset decocta, deinde teratur fortissimè in mortario, & postea distẽperetur cum lacte amygdalarum, coletur & apponatur lento igni donec incipiat inspissari. Aliqui autem faciunt ptisanam sic: ponunt hordeum cõtritum in amphora, & implent amphoram aqua, & postea ponunt amphoram in cacabo pleno aqua, ut bulliat aqua cacabi lento igni sine fumo. Et per cõsequẽs aqua amphoræ, & postea reseruetur, & est bona pro debilitatis, quia penitus nihil habet de fumo.

Et est intelligendũ quòd decoctiones fiunt de multis granis, sicut est triticũ, spelta, auena, cicera, orobi, fœnugræcũ, & multa consimilia, sed secundum Hippocratem, & omnes

sapientes, decoctio hordei excedit bonitates aliorum granorum. Et peto ueniam quia breuiter pertransiui, cùm materia sit ita difficilis & periculosa. Sed alibi à nobis supra regimentum pertractatum est, sicut scitis.

Hordei decoctio, omnium aliarum praestantissima.

Cum autem fuerit in conualescentia, balneetur & particula patiens diligenter mundificetur, & etiam confortetur.

Hip. 1. morbor. acut.

Intelligendum, quòd pleuresis non est apostema solum in diaphragmate, imò in panniculis costarum interioribus secundum Gal. in illo aphorismo, Acidæ eructationes &c. Vbi dicit, quòd pleuresis est apostema in interiorum costarũ panniculis. Secundo notandum, quòd si generetur pleuresis ex plenitudine & abundantia, plus generatur ex sanguine: & si generetur per uiam penetrationis, plus generatur ex cholera, cum panniculus sit densus, & cholera plus penetret. Et si generetur per uiã rheumatis & stillicidij, plus generatur ex phlegmate. Et si generetur per uiam congestionis, plus generatur ex melancholia. Absolutè tamen & frequentius generatur ex cholera, & secundum hanc rationem plus generatur in uere quãtum est ex dominio sanguinis, & plus in æstate quantum est ex dominio chol. nisi quòd de facili euaporat, & plus in autũno quãtũ est ex dominio melancholiæ, sed accidẽtaliter plus quantũ est de cholera generata in æstate, & plus in hyeme de phlegmate per se, sed accidentaliter plus quantũ est de chol. generata in æstate, & conseruata per autumnum & hyemem, & tunc ad panniculos penetrante, & secundum hanc rationem raro causatur pleuresis in senibus, & si causaretur ut plurimum erit de phlegmate, & est multum periculosa ratione nimij sensus. In iuuenibus autem plus accidit de chol. & in adolescentibus plus de sanguine. Tertio debemus intelligere ꝙ sputũ rubeũ per se & solũ pessimũ est, quia rupturã uenæ significat, & tunc cõpetũt cõtraria medicamina, ut dictũ est. Si autem sit mixtum cum albo, bonum est, & tunc magis est subrubeum quàm rubeũ.

Clarificatio. Aphor. 33. partic. 6.

Pleuresis generatio.

Pleuresis in senibus.

Sputi prognostica. Hipp. apho. 12. partic. 1. & progno. 52. li. 2.

Quarto intelligendum, quòd in corporibus plenis facienda est phlebotomia de parte opposita, & si non est plenũ, & ægritudo confirmata, fiat de eadem, & si humores sint frigidi cum multitudine, adhuc potest competere phlebotomia etiam in dolore descendente, quia tutior est uia secundum Gal. Et debet fieri primo in corporibus plenis secundum Auicen. de saphena eiusdem lateris.

Sectionis uenæ in pleuresi ratio.

Medicamẽta fortia uitanda. Quinto notandũ, quòd nulla fortis medicina debet dari in pleuresi, quicquid dicant antiqui, & aliqui moderni iactãt se illã uiam tenere. Sed disputationibus prætermissis nõ uidetur ratiõabile, detur igitur cassiafi. manna, thamarindi, iujubæ, borago, buglossa, uiol. pruna, & similia. Per ista enim medicus nunquam erit ignominiosus, & fiant etiam suppositoria, & clysteria lenitiua. Sexto intelligendum sicut dictũ est, quòd repercussiua nunquam competũt in pleuresi, & si aliquo modo competerent, sicut uoluit Mesue, tunc competerent in initio initiante. Si quis præsens esset, & Deus dedisset talem gratiam quòd principiũ initians cognosceret, aut quòd portarentur in manu uel in bursa medicamina repercussiua, sed quando possunt talia cõcurrere, non uidetur. Et ideo summè miror, quomodo bonus Mesue solus dormitauit. Septimo aduertendum est, quòd maturatiua nõ competunt in pleuresi, nisi quando ægritudo prolongatur, & nõ habemus aliam uiam. Mundificetur igitur corpus, & applicentur euaporatiua, quoniam sanies est multum periculosa.

Repellẽtia medicamenta.

Suppurãtia quando cõueniant.

Vltimo notandũ, quòd uapores ascendentes ad caput, infrigidantur & cadunt ad panniculos, conculcantur & putrefiunt, & ita calefiunt & pleuresim generant.

CAP. X.

De peripneumonia.

Peripneumonia est inflammatio pulmonis. PEripneumonia est apostema calidũ pulmonis. Istud autem apostema terminatur aliquãdo per uiam resolutionis, aliquando induratur, aliquãdo delegatur materia ad cerebrum, aliquando ad partes exteriores, aliquando ad pleuresim, sed rarò, aliquãdo ad neruos, aliquãdo transit ad empyema, & si mundificetur in xl. diebus, bonum est, si non, & uirtus est debilis multum, suspectum est.

Causa. Aliquãdo causatur peripneumonia ex pleuresi, & est semper malum, & generatur frequẽter ex catarrho, & etiam ex quolibet humore, sed sicut pleuresis generatur ut plurimũ de chol. ita peripneumonia ut plurimum de phlegmate.

Signa. Pulsus est undosus, fe. fortissima, difficultas anhelitus, uehemens durities, quasi ad præfocationem, rubedo maxillarum, inflatio oculorum, dolor in medio duarum spatularũ.

Prognostic. Peripneumonia quãdo generatur ex angina, ut plurimùm facit alterum duorum, aut interficit infra vij. dies, aut transit in phthisim. Si materia peripneumoniæ terminetur ad uias urinales, liberationem significat.

Apho. 10. libr. 5.

Et

Et eſt intelligendum hic gratia materiæ, quòd pleureſis de chol. ut plurimùm eſt mortalis, & ita ut plurimùm omnis pleureſis eſt mortalis, cum ut plurimùm de chol. generetur. Cuius ratio eſt, quoniam hanc pleureſim ſequitur calor uehemens, & dolor uehementiſſimus ratione puncturę, & frigida medicamina non poſſunt bene infrigidare mineram. Quoniam uirtus medicaminis infrigidantis, non poteſt uenire cum totalitate ſua, ſiue applicetur interius per modum potionis, quia uia eſt longinqua, ſiue applicetur exterius, quia coſtæ impediunt.

Curatio. Curatio peripneumoniæ fere eadem eſt cum curatione pleureſis, niſi quòd in peripneumonia debemus medicamina fortiora applicare, & ſupra particulam patientem apponere. Et debemus magis eſſe intenti ut materia cum tuſſi mundificetur, &c.

De tremore cordis. CAP. XI.

Cauſa. TRemor cordis eſt motus tremulus præter naturam. Quædam ſunt extrinſecæ, & quædam intrinſecæ. Extrinſecę ſicut eſt calor nimius ſubitus, aut frigiditas, aut inanitio nimia, aut accidentia animæ, cum ſunt in exceſſu, aut uenenum ſumptum, aut morſus animalium uenenoſorum, aut febr. peſtilentialis, aut uermes, & omnia breuiter quæ in exceſſu debilitant uirtutem cordis. Si ab intus, tūc prouenit ex magnis paſſionibus membrorum habentium uicinitatem aut colligantiam cum corde, & ita poteſt prouenire propter paſſionem cerebri, pulmonis, ſtomachi, hepatis, ſplenis, & matricis. Et prouenit etiā hæc paſsio propter uentoſitatem, & propter nimiū ſenſum, & etiam propter uapores ſanguinis corrupti prouenientis ad cor, & choleræ, phlegmatis, & melancholiæ. *Signa.* Cauſarum extrinſecarum habentur ex indicio patientis. Et cum prouenit ex paſ. aliorū mēbrorū, diſcernitur per paſ. & ſigna illorū. Si uenerit ex uermibus, plus affligitur ante cibum, & cum cibus aſſumitur, incipiunt aſcendere. Si ex inanitione, plus affligitur ante cibū, & ſi ex repletione, plus affligitur poſt. Et ſi ex nimio ſenſu & raritate, aduenit ſibi ex quacunq; facili cauſa. Si ex uēto, cito uenit & cito recedit. Et ſi ex calore, pulſus & anhelitus ſunt ueloces, frequentes & inordinati. Et ſi ex ſanguine, diſcernitur diſcurrendo per res naturales, & non naturales, & cōtra naturā. Si ex frigiditate, pulſus & anhelitus ſunt

parui

parui & tardi & inordinati. Si igitur urina fuerit rubea spissa, & pulsus undosus, facies rubea, calor in præcordiis, & patiatur sitim & fuerit adolescens, & fuerit in otio, & comederit cibaria multiplicantia sanguinem, & fuerit homo lætus & liberalis, uerè istis particularibus concurrentibus, aut ut plurimum cōiectura est proxima ueritati, quòd tremor cordis sit propter sanguinem. Et per hunc modum possumus dicere de chol. si urina fuerit citrina tenuis, & pulsus uelox, frequens, sitis nimia, color intēsus, & ipse est iuuenis animosus qui cucurrit, laborauit & multiplicauit ea quæ generant chol. tunc uidetur ex chol. Similiter de phlegmate, si urina est remissa, spissa, & pulsus inordinatus, paruus, & ipse sit somniculosus, stupidus, phlegmaticus & in hyeme, & pusillanimus, tunc uidetur, quòd humiditas phlegmatica petit cor, & non permittit ipsum moueri motu suo naturali cum impediat sitū eius, ideo cor mouetur motu inordinato tremulo.

Similiter & de melancholia si fuerit melancholicus extenuatus, in autūno, & si timidus, & ita de aliis, uidetur quòd tunc sit propter fumos melancholicos inuadētes cor & capsulam eius, & quia cor est indignantis naturæ, & non sustinet istos fumos horribiles, ideo mouetur motu inordinato tremulo. Sicut tremor accidit in capite, manibus & pedibus, cum uirtus membrum regere nō possit, quia tremor est motus compositus sicut describitur in de morbo.

Prognostic. Omnis mala complexio, cum excedit, debilitat, & uirtus debilis inducit tremorem, & tremor syncopim, & syncopis mortem. Si igitur tremor cordis diu durauerit, mortē significat. Si autem post tremorē adueniat uomitus prassinus, & tremor non cesset, spasmum significat & mortē. Si autem apostema uenerit cordi, aut est magnum: aut paruum. Si magnum, aut est calidum, aut frigidum: & si calidum, interficit in eadem die: & si frigidum, interficit in secunda: & si paruum, sicut pustulæ & similia, interficit in quarta: & emittit sanguinem per nares sicut encaustum. Si uulnus superuenerit cordi, aut est in parte sinistra, aut dextra: & si in dextra, aut est magnum aut paruum: si magnum, statim interficit: si paruum, in prima die: & si in sinistra in eadem die uel hora, siue paruum siue magnū. Vlcus in corde mortē inducit.

Prognostica lethalia.

Curatio. Intelligendum, quòd in omni tremore cordis cōpetunt aromatica, ita quòd si causa est cal. administrētur aromatica

frigi

frigida cum modica appositione aromaticorum calidorum, ut melius penetrent. Et si causa est frig. administrentur aromatica cal. cum modica appositione frigidorum, ut melius fiat conseruatio. Attamen intelligendum, quòd si discrasia est nimis intensa, tunc sufficit solum apponere opposita aromatica sine appositione similium.

Cordialia frigida. Aromatica autem cordialia frigida sunt ista, uiol. nenuphar, rosæ, sandal. omnes, camphora, acetũ, agresta, succus malorum granatorum, acetositas citri, limonũ, & citrangulorum, aqua ros. carabæ, coriandrum præparatum, & fructus aromatici, sicut sunt citonia, pira, poma dulc. & ualet lac acetosum, ptisana, zuccarum. *Composita.* Composita sunt ista syrup. limonũ, & ribes, non tamen inuenitur in terra ista ribes, syrupus ros. uiol. & nenupharinus, triasand. & zucc. ro. & uiol. trochis. de camphora, diadragantum frigidum & omnia similia.

Cordialia calida. Aromatica autẽ cal. sunt, ambra, styrax, calamita, muscus, lignum aloës, gariofil. cortex citri. & citrangulorum, nux muscata, cinamomum, se. maiora, & basiliconis, uinum aromaticum, folia enulæ. *Composita.* Composita sunt ista, theriaca, mithridatum, potio muscata, lætitia Gal. diambra, diamargariton, diarhodon iulij, alipta muscata, gallia muscata, & similia, sicut est pulla lardata & assa cum uino aroma. & aqua ros.

Quæ à tota sua substantia. Ea autem quæ ualent in utroq; casu sunt ista, aurum purũ foliatum, argentum purum foliatum, margaritę, coral. rasura eboris, spodium, os de corde cerui, hyacinthi, blatæ bizantiæ, smaragdus, doronic. melissa, borago, buglossa. Ex his autem possunt fieri electuaria, uel pulueres, aut trochisci, & syrup. & omnia similia, cum his potest rectificari aër.

Particularia. Visis uniuersalibus ad particularia ueniamus. Si fuerit de sanguine, fiat phlebotomia, & utatur syrup. de borag. de buglosa, syrup. ro. acetoso, & syrup. limonũ, ubi fuerint sandali, & camphora, & mũdificetur corpus cum prunis, manna, floribus borag. & buglo. odoret sandalos muscatellinos, & ro. aquam ros. & acetositatem citri.

Si autem materia fuerit cholerica, digeratur cum syrupo de borag. buglossæ, syrupo uiola. syrupo iulep. & syrup. nenupha. ubi fuerint ro. camphora & sandali, & purgetur cum uiol. cassiafi. & tamari. & odoret uiol. nenuph. ros. & acetositatem citri.

Et si materia fuerit phlegmatica, digeratur materia cum syrup.

syrup.de borag.buglo. oxymel.diur. ubi fuerint cortices ci-
tri.& nux musc.& se.maior.& basiliconis , & fiat pomum de
ambra,ligno aloës,& musco,& purgetur cũ hierapic.& hie-
ralogod. acuatis cum pulpa colocyn. Et si materia fuerit
melancholica,digeratur cum syrup.bora.buglos. fumiterræ,
& oxymell.scill.ubi fuerit epithymus, aloë, gariofi. & cina-
momum,& odoret alip.mus.& purgetur,cum hieral.& hiera
Ruffi acuatis cum lapide armenico. Et si fuerint uentosita
tes,fiant fricationes,& detur sibi dianthos cum musco & dia
nison, uitet omnia quæ generant uentositatem. Et si fue-
rint ex nimio sensu,dentur sibi aromatica frigida cum paucis
calidis , & uitet omnẽ nimium laborem tam animalẽ quàm
corporalem. Et si fuerit propter uermes , aut propter pas.
aliorum membrorum, aut propter uenenum, & similia, cu-
rentur illa prius sicut dictum est in locis suis.

Croci usus moderatus.

Notandum de croco , quòd non debet dari nisi in parua
quantitate. Si autem daretur in magna,uenenum est,interfi
ceret enim ridendo.Quantitas autem suæ magnitudinis do
ceri non debet. Et est notandum , quòd succus buglossæ
qualibet uice sumptus cum gariofilis multũ ualet in tremo-
re cordis. Similiter intelligendum , quòd pullus debet lar
dari,& assari, & aspergi aqua ro. & acetositate citri & uino
aromatico,& quòd odoretur.Et si causa fuerit frigida , pul-
lus calidus comedatur , & si fuerit calida, comedatur cũ erit
infrigidatus,si fuerit talis cõditio quòd possit comedere car-
nes,quoniã frigida cõpetunt in tali casu.Considerentur igi-
tur materialia, & applicentur iuxta conuenientiã particula-
rium.

Clarificatio.

Motus cordis naturalis.

Intelligendum , quòd licet motus cordis naturalis
sit motus dilatationis & constrictionis,& in tremore uidea-
tur esse motus dilatationis & constrictionis , non tamen est
naturalis,imò inordinatus & pręter naturalem,& fortè mo-
tus tremoris propriè loquendo non est in corde , cum mo-
tus tremoris non sit nisi in membro quod non mouetur nisi
uolũtariè.Motus autem cordis non est motus uoluntarius,
sed est motus naturalis sequens formam. Sed possemus di-
cere,quòd iste motus posset quodãmodo respõdere motui
uoluntario,& aliquo modo motus tremoris potest attribui
cordi per quandam attributionẽ.

Galenus de usu partium.

Cor igitur patitur tremo-
rẽ & iectigationẽ:cũ igitur cor sit membrũ primum,& radix
omniũ uirtutũ,& mẽbrũ delicatũ, & nõ possit sustinere ma-
teriam

teriã ſibi odioſam, mouetur ad fugandum & repellendũ, uel ad fugiendum, uel ad utrunq;, & talis motus uelox & inordinatus appellatur tremor, & ſentitur etiam manifeſtè uerſus mamillam ſiniſtram. Si enim nullus motus naturalis eſſet cordi, motus tremoris apparere nõ poſſet, & ideo talis motus nõ attribuitur hepati nec multis aliis mẽbris, nec capiti cũ inclinatur ſupra puluinar, nec brachiis cũ inclinãtur ſupra latus, niſi paſſio eſſet nimia uiolenta, & proxima paralyſi. Et tũc eſt iſte motus ſicut uermiculoſus, aut formicans. Sed tũc manifeſtè apparet, cũ aliquis intẽdit mouere caput aut manum uoluntariè, aut aliquid agẽs, & potiſſime motum rectitudinis. Et tunc apparet motus tremoris, quando cũ aliqua res præter naturam uenit membris mouẽtibus uoluntariè, tũnc uirtus debilitatur, & non poteſt complere ſuum motũ. Mouetur igitur partim, ſed complere nõ poteſt, & tunc deficit, quare natura mouet ſuperius, & morb⁹ inferius. Et tũc deficit mot⁹ rectitudinis, quẽ natura intẽdebat cõplere, & nõ poteſt propter debilitatẽ uirtutis, & ita propriè loquendo tremor nõ eſt niſi in membris ubi eſt motus uolũtarius. Attamẽ poteſt attribui cordi, quoniã licet motus cordis nõ ſit uoluntarius in hoc, tamẽ quia naturalis eſt loco uolũtarij. Sicut igitur motus uolũtarius cum ab aliquo nõ impeditur, completur ſine impedimẽto: ita motus cordis cũ ab aliquo nõ impeditur, cõpletur ſine impedimento. Cum igitur aliqua res præter naturam aduenit cordi, motũ ſuum naturalem complere nõ poteſt. Non poteſt igitur cor completè dilatari, nec completè cõſtringi, ſed ad utrunque feſtinat, & neutrum peragit. Et talis motus frequens & agitatiuus ad ſuperius uel inferius apellatur tremor cordis: cũ igitur prædicat ſyncopim & mortem, ideo cũ diligentia aduertendum.

Quæſtio.

Motus cordis uoluntarius.

Secũdo intelligendũ, quòd cor poteſt apoſtemari, & in ſe, & in ſua capſula, nõ quòd apoſtema ueniat ad cõplementum. Quia cor eſt indignantis naturæ, & nõ poſſet pati tantum lapſum uſque ad complementum. Et licet fortè poſſet aliquo modo pati omnes morbos apoſtematum, uſque ad ſui compendium, non cum in apoſtemate ſint omnes morbi genere, ſed bene poteſt eſſe principium, ſed cõplemẽtum non, antea enim eueniret mors centies.

Quæſtio.

Tertiò notandum, quòd licet calidum & frigidum cõtrarientur: nihilominus tamẽ bene poſſunt conuenire in effectu,

ctu,sicut in cardiaca,cũ utrunq; debilitet uirtuté, sed diuersimodè. Quia frigiditas facit hoc comprimendo,& caliditas exhalando. Et quando est cum sudore, appellatur cardiaca diaphoretica. Et pro tanto accidentia animæ possunt causare cardiacam, sicut tremor, tristitia, gaudium & lætitia.

Cardiaca passio.

Venæ sectio utrum conueniat.

Quarto notandum, quoniam licet phlebotomia habeat multum debilitare, nihilominus potest bene competere in tremore, cum uirtus debilitetur propter multitudinem.

Vltimo notandũ, quòd succus maioranę & buglossæ cum gariofil. multum ualet in tremore cordis, & cardiaca pas. & potissimè si causa est frigida, & corpus mundificatum.

De syncope. CAP. XII.

Syncope est praeceps uiriũ lapsus.

SYncopis est ablatio sensus & mot⁹ in toto corpore secũdum maiorem partem propter debilitatem cordis. Intelligendum iuxta istam partem, quòd tremor & syncopis non differunt nisi secũdum intensum & remissum, quoniã causæ sunt debiles in tremore, sed sunt fortissimæ in syncopi. Et ideo causæ, signa & curatio magnã conuenientiam habent.

Secundo intelligendum, quòd causæ immediate syncopis possunt esse duæ, scilicet omne illud quod facit subito ad exhalationẽ caloris ex corde, & omne id quod facit ad coartationem caliditatis subito in corde.

Causæ.

Causarum syncopis quædã sunt extrinsecæ, & quædam intrinsecæ. Extrinsecæ sicut est sudor nimius, balnea nimia, uenenum assumptum, morsus reptilium, subita caliditas nimia, frigus, similiter fames & coit⁹ superfluus, & omne illud quod subito inanit, nimia repletio cibi & potus, aër cauernarum & minerarũ, & aër pestilẽtialis. Et uenit etiam propter accidentia animæ nimis intẽsa, sicut est gaudium, & omnia consimilia. Causæ intrinsecæ sunt sicut passiones magnæ membrorum corporis, sicut patet in cerebro propter epilepsiam & apoplexiam, & sicut patet in passionibus stomachi, sicut est nimia repletio aut inanitio, & sicut patet in canino appetitu, bolismo, dolore stomachi, & mordicatiõe eius, & sicut patet in colica, iliaca, fluxu uentris, & uermibus, & sicut patet in nimio fluxu menstruorum & hæmorrhoidum, & in nimio fluxu sanguinis narium, suffocatiõe matricis, & in humoribus corruptis existẽtibus in hepate & splene cũ uapores uadũt ad cor. Et uenit etiam syncopis propter corporis nimiam repletionem, aut oppilationẽ, aut propter nimiam

inanitionem, aut propter nimiam cordis caliditatem, & humorum subtilitatem, frigiditatem, & humorum grossitiem, & propter febres pestilétiales, & propter principium paroxysmorum, & dolores, accidentia intensa, quæ superueniũt febri, & propter uulnera, apostemata, saniem, dolores fortissimos, & omnes labores tam animales quàm corporales, & sicut est phlebotomia in non assuetis, & omnia consimilia quæ subito conculcant calorem in corde, aut ipsum faciunt exhalare, sicut dictum est.

Signorum quædam sunt quæ significant futuram syncopim, sicut est tremor cordis, & mutatio coloris faciei ad nõ naturalem colorem, & mutatio pulsus in paruitaté & tarditatem, & frigiditas extremitatũ. Signorum quædam sunt quæ demõstrant paroxysmũ syncopis, sicut est ablatio sensus & motus, pulsus formicãs, mortificatio faciei, & omnia illa quæ dicta sunt superius libro 2. ubi posuimus signa distincta inter oés species syncopis, & inter syncopim & mortem. Signorum quædam sunt quæ signãt causas, & si fuerint causæ primitiuæ, habetur per indicium assistentium, si bene inuestigentur. Et si fuerit propter passiones mẽbrorũ, cognitio habetur per indicia illorum. Et si syncopis uenerit sine omni causa manifesta tam extrinseca quàm intrinseca, & uenerit subito, tunc signũ est ꝙ syncopis est propter proprias passioés cordis, & talis syncopis est pessima & mortalis. Inuestigent ergo diligéter singulæ partes corporis, & nõ effugiet te causa passionis. Si fuerit densitas uel raritas, repletio uel inanitio, caliditas, frigiditas, uenenũ, discernitur, qa sapor horribilis est in ore. Aliç causæ sunt satis manifestç. *Signa.*

Si aliquis ex longo tempore patiatur tremorem cordis, & subito uenit syncopis, expeditũ est negocium, quia causa est æquata. Si autem aliquis patiatur longam syncopim, & color faciei fuerit mutatus in liuorem aut uirorem, aut nigredinem, nunquam calcabit terram. Si subito uenit syncopis, & sine omni causa manifesta, & syncopis fuerit longa, consummatum est. *Prognostica.*

Si alicui syncopizanti datum fuerit sternutatorium, sicut est puluis ellebori albi, scilicet quòd puluis fuerit iniectus in nares, & non sternutauerit, nullum est consilium, nisi quòd crux & thuribulum apportentur.

Aliter enim est operandum in paroxysmo, & aliter post. *Curatio.*

Signis igitur mortalibus nõ apparentibus, ut dictũ est, operemur sic dũ syncopis adest. Prima igitur operatio est quòd fricentur extrema cum manibus, & cum panno aspero, aut cum sale & aceto, & quòd fiãt ligationes extremitatum dolorosæ. Secũdo quòd ponantur in aëre claro, & quòd uocentur proprio nomine in aure alta uoce, & multis uicibus.

Tertio proiiciatur aqua ro. muscata in facie ex alto, aut aqua frigida, nisi in tribus casib⁹, scilicet si syncopis esset propter nimiam frigiditatẽ, aut propter nimiam repletionem, aut propter fluxum uẽtris. Quarto debemus applicare aromatica naribus frigida in calida causa, & in frigida econuerso, etiam puluerem aromaticũ naribus insufflare, nisi in uno casu. Si syncopis esset propter suffocationẽ matricis, & tunc apponatur naribus galbanum, assa fœtida, & alipta muscata inferius. Quinto debem⁹ adhibere uinũ, sed diuersimodè. Quoniam si causa fuerit inanitio, tunc detur uinum cũ brodio carnium. Et si causa fuerit cal. detur uinũ frigidum cum aqua frigida. Et si causa fuerit frigida, detur uinum cũ aqua calida. Et si fuerit propter repletionem, detur uinum aromaticum purum, sed in parua quantitate. Sexto aperiamus os cum cultello ligneo, & fricemus linguam & dẽtes cum theriaca & potione muscata. Septimo & ultimo apponantur naribus sternutatoria, & si sternutat, bonum est: & si nõ, statim fugiat medicus hospite insalutato. Si autem nõ fuerit in paroxysmo, sed timeat quòd ueniat propter paroxysmũ febr. aut quia uult facere phlebotomiam, & aliâs non fecit, aut quia patitur tremorem cordis, aut est multum formidolosus, tũc omnes debẽt sumere aliquod aromaticum stypticum. Sumãt igitur bolum panis intinctum in succo citoniorũ, aut uino, aut aqua ro. aut acetosæ, citri, aut brodio carniũ, uel accipiat de diacitonite, aut aqua rosa. ueldiambram, aut potionẽ muscatã, & ita de aliis aromaticis iuxta conuenientiam particularium. His uisis accedamus ad curationem iuxta diuersitatem causarum. Si igitur uenit ex causis primitiuis, uel ex ægritudinibus manifestis, curentur illa per sua cõtraria, sicut oportet, & sicut scriptum est in locis suis, uerbi gratia, si fuerit ex uenenis, detur theriaca & alia, sicut dictum est capitulo de uenenis. Et si ex accidentibus animæ, inducatur contrarium, ut si ex gaudio inducatur tristitia, & applicentur frigida, & ecõuerso. Et si ex sudore, euẽtetur

Aqua frigida usus.

Grauæolentia.

Vini usus.

Sternutatoria.

& applicentur sandali & camphora: si ex fluxibus, restringantur cum aromaticis frigidis: si ex uermibus, interficiantur cũ amaris, & ita de aliis omnibus. Et ideo cũ causæ sint multæ ualde reducamus ad quatuor causas, scilicet ad nimium calorem, aut nimiam frigiditatem, aut nimiam inanitionem, uel nimiam repletionem.

Ponamus igitur quòd caliditas sit in causa, detur sibi lac acetosum butyro extracto, & omnia frigida, sicut sunt sandali, rosæ, & camphora. Et domus sit subterranea, nõ angusta, portæ sint septentrionales, & aspergatur domus aceto, aqua frigida, foliis salicis & nenuphare. Et utatur syru. uio. nenuph. zucca. ro. cãphora & similibus aromaticis dictis in capitulo superius de tremore. Si autem syncopis uenerit propter causam frigidã, detur aromatica calida, sicut est musc*, lignũ aloës, ambra, potio muscata, diãbra, & ita de aliis superius nominatis capitulo de tremore. Et detur omnia actu calida, & disponatur aër per artificium quòd sit calidus.

Si autem syncopis fuerit ex repletione, & repletio fuerit circa stomachum, inducatur uomitus. medicinæ uomicæ frequenter dictæ sunt. Et si repletio fuerit circa intestina, fiat clystere.

Et si sanguis dominatur, fiat phlebotomia cum confortatione stomachi, ab intus, & ab extra. Et si fuerit repletio aliorum humorum, purgentur paulatinè, minuatur cibus, & fiat abstinentia sicut oportet, nec in hoc casu cogatur recipere cibum, quoniam cõmuniter datur cibus, cum uirtus deficit propter repletionem, tamen citius suffocatur. Et ideo dicebat Hippo. Neque quispiam medicorum mihi repertus est, qui uires ęgritudinũ cognoscere ualeat. Communiter enim nõ distinguitur utrum uirtus sit debilis propter inanitionẽ, aut propter repletionem, & ideo fœdi errores sequuntur. In syncopi igitur propter repletionem, iniungatur abstinentia temperata iuxta conuenientiam particularium.

Si autem fuerit syncopis propter inanitionẽ, detur cibus subtilis & facilis digestionis, frequenter, & in pauca quãtitate. Detur igitur brodiũ carnis cum mica panis trita, oua trita, & carnes tritæ, cum parua quantitate uini aromatici, uel fiat talis cibus. Assentur gallinæ, perdices, uel caro mutonina, & lardentur cum lardo & gariofil. & aspergatur aqua ro. muscata & uino muscatello, & odoretur diu, postea tera-

Diæta.

tur fortissimè & aspergatur uino aromatico, deinde apponantur ista in panno mũdo, postea in torculari trahatur succus, & calefiat lento igni, & hoc est magis confortatiuum in extenuatis sine febre, quod nunquam Deus benedictus uoluit reuelare usque ad præsentem diem. Et dentur alia nutrientia & resumptiua quæ dicta sunt in extenuatis, hecticis & cõsumptis. Sed aromatica semper dantur in parua quantitate gradatim & per ordinem. Aliæ causæ dicentur in locis suis, & ideo recurramus ad illa.

Clarificatio. Intelligendum quòd syncopis primo & principaliter est passio cordis, secũdario ratione compassionis est passio cerebri, quoniam aufertur sensus & motus secũdum maiorem partem. Secundo intelligendum est quòd in syncopi aufertur pulsus secũdum maiorem partẽ, aliquo modo etiam retinetur licet incompræhensibiliter uel quasi, aliter enim non esset uita. Tertio modo intelligendũ, quòd possibile est subito mori ex gaudio, secundum Gal. tertio de morbo, quia calor totus uadit ad exteriora, & cùm natura sentit se ita depauperatam in corde, restringit se, & fit magna clausio & magna conculcatio, & ita immediatè frequentius moritur propter motus secundarios quàm propter primos. Et licet syncopis possit causari ex ira, nõ tamen subito: ita mors nõ uenit ex ira subito, & licet in ira fiat magna & subita exhalatio, fit nihilominus magna generatio & subito, cum ira sit ebullitio sanguinis in corde, & ita cor non cogitur se constringere propter defectum. Sed in gaudio fit magna exhalatio & continua deperditio, cum continuè mittatur & non generetur. Et ideo cum deficit natura, credit se iuuare in cõstringendo, & interficit se per accidens totaliter suffocando, & forte deficeret, dato quòd se non constringeret, propter caloris defectum & priuationem.

Quarto notandum, quòd in magno corde fit citius syncopis quàm in paruo, quoniam uelocius fit caloris amissio & exhalatio. In paruo fit maior cõseruatio, ideo in magnis animalibus timidis, natura ordinauit os in medio cordis siue cartilaginem ad modum ossis, ut nõ cito deficeret ex timore, sicut patet in ceruo.

Aqua frigida. Quinto notandum, quòd aqua frigida directè nõ cõpetit, sicut dictũ est in syncopi de causa frigida, aut in syncopi de plenitudine, quoniã poros habet claudere & infrigidare, &

te,& ita addit in causam. Attamen aliquo modo esset rationabile non propter primam intentionẽ, sed propter secundam, scilicet, quòd excitat calorem sopitum ratione ictus,& quia cadit ex alto,& quia proiicitur impetuosè. Inquantum igitur excitat, posset competere: attamen mihi uideretur quantũ est de præsenti, quòd melius esset excitare cum fricationibus, sternutationibus & similibus. Quid igitur faciẽdum, cõscientiæ medici operãtis particulariter derelinquo.

Vltimo notandum quòd fricatio ualet in syncopi de inanitione, quoniam non desiccat nec consumit, sed excitat, si fricatio fuerit temperata.

De paßionibus mamillarum continens rubricas tres.

CAPVT XIII.

MAmilla est membrum glandulosum, album, ex uenis & arteriis contextum, ad generationem lactis ordinatum, ut nouiter nutriatur, donec cibũ grossiorem sumere possit. Nunc autem mamillis superueniunt multæ passiones, sicut est diminutio lactis, nimia eius exuberantia & coagulationes, unde ueniunt mamillæ inflationes, maiores dolores,& generantur in mamilla apostemata, nodi, glandulæ & durities, ulcera, corrosio, fistula, & nimia mamillarum augmentatio. Et gratia huius agitur hic de fœtore mamillarum & toto corpore. De istis igitur breuiter pertractemus.

Mamillarũ affectus.

De minoratione lactis.

Rubrica I.

LAc multiplicatur propter multitudinem sanguinis & bonitatem eius: minoratur igitur lac propter paucitatem sanguinis & malitiam eius. Causæ igitur quæ paruificant lac sunt multæ, sicut est distractio sanguinis ad aliam partem, nimius fluxus menstruorum,& ita de aliis.

Causæ.

Paruificatur propter ea quæ desiccant sanguinem, sicut est paruitas cibi & potus, labor nimius,& omnia consimilia. Et sic etiam propter nimiam sanguinis abundantiam, cum eius mala qualitate, quia natura non potest illud regere. Et cum hoc fit ex abundantia cholerę, phlegmatis & melancholiæ.

Si fuerit ex fluxibus, aut ex abstinentia, aut laboribus, satis est notum indicio patientis. Et si fuerit ex aquositate, significatur ex ocio, quia usus est oleribus, fructi-

Signa.

bus & piscibus. Et si est ex multitudine sanguinis male cõplexionati, cognoscitur ex cacochymia totius corporis. Et si fuerit ex cholera, cognoscitur ex citrinitate lactis, & ex aliis signis cholerę. Et si ex phlegmate, cognoscitur, quia lac est multum aquosum, & ex aliis signis phlęgmatis. Et si ex melancholia, cognoscitur, quia lac est multum grossum, stypticum, & ex aliis signis melancholiæ.

Cura. Si fuerit ex nimio fluxu, restringatur & trahatur ad partem oppositam. Et si ex priuatione cibi, aut ex mala qualitate cibi, labore & similibus, inducatur contrarium, scilicet quòd exhibeatur cibus & rectificetur mala qualitas, & iniũgatur quies, ocium & similia. Et si fuerit ex aquositate, cibus calidus & siccus iniungatur & exercitium. Et si fuerit ex multo sanguine malè complexionato, rectificetur mala complexio & mũdificetur. Et si fuerit propter choleram, alteretur & euacuetur, dentur cibaria frigida, sicut lactu. cucurbitæ & melones.

Et si fuerit ex phlegmate, digeratur & euacuetur, dentur cibaria calida desiccatiua temperatè. Idem est de melancholia, quòd purgetur, & dentur cibaria calida & humida.

Cibaria autem materialia ex quibus generatur & multiplicatur in corporibus mundis, sunt sicut est decoctio tritici & farina eius, amygd. & confectio quæ appellatur triti, risum, hordeum mundatum, farina cice. fabarum, sesamini, amygd. dul. oleum sisaminum, carice, zinzib. al. cinamonum, & panis zucc. Ex istis enim potest fieri cibus, aut decoctio colata cum uino, aut potio, aut aliqua alia confectio, & ita de aliis iuxta industriam medici, & hic est intelligendum quòd ea quæ multiplicant lac, multiplicant sperma, & econuerso.

De lactis exuberantia. *Rubrica* 2.

SAnguis naturaliter uadit ad mamillas, & conuertitur ad naturam lactis in tribus casibus, aut quia mulier concepit, aut quia peperit, aut quia menstrua sunt retenta.

Causa. Nunc autem cum exuberat lac in mamilla, inducit dolores, tumores, duritiem, congestionem & caseationem. Discernitur autem ista congestio seu caseatio ab apostemate pro tanto, quia iste tumor seu caseatio sunt æqualiter in tota mamilla cum quadam luciditate, apostema autem est in altera parte tantum.

In

In primis repercutiatur & resoluatur cum aqua cal. & aceto embrocatis desuper & frequenter. Minoratur autem lac altero 4. modorum, aut cum ualde desiccatiuis, sicut sunt lentes, fabæ & cicer: aut cum fortiter infrigidantibus, sicut est muccilago psyllii, citoniorum & papaueris: aut cum fortiter resolutiuis & calefactiuis, sicut est gummi ruthę agrestis: aut cum nimis humectatiuis, sicut sunt folia coriandri recentia & succus cucurbitæ. Omnia igitur quæ paruificant semen, paruificant lac: minuatur igitur nutrimentum & desiccetur sang. resoluatur, infrigidetur & humectetur, ita necessario minorabitur, cum eius multiplicatio non fiat nisi ex sang. bono & laudabili. *Cura.*

Veniamus igitur ad caseationem lactis in mamilla. Hæc autem caseatio fit aliquando à nimio calore, quod descernitur, quia lac est citrinum, & tota mamilla calida. Aliquando autẽ caseatur à frigido, quod discernitur, quia lac est ualde aquosum, & tota mamilla frigida. *Causa coagulati lactis in mamillis.*

Si autem caseatio fiat à frigido, resoluatur à calidis resolutiuis. Ista autem sunt, succus apij, suc. bletæ, suc. rutæ, fœnigræc. anisum, ciminum, siseleos, abrotanum, & suc. fœni. Accipiamus igitur unum ex istis, aut multa & cum farina lupinorum, mirrha, croco, & uino al. faciamus emplastrum, & super mamillam apponamus, uel imponantur pani intincti in prædictis succis & desuper tepidi apponantur. Si autem caseatio fiat propter caliditatem. ℞. suc. caulium, suc. maurellæ, suc. coriand. su. portul. ana. tunc ista cum oleo, ro. aceto fortissimo & farina hordei misceantur & fiat emplastrum, & possumus addere modicam quantitatem myrrhæ & croci, ut frigida melius ualeant penetrare, & ponatur super actu calida. *Curatio.*

Et illud quod in utraque causa soluit caseationem, dolorem & tumorem mamillarum, supposito bono regimine, sunt acetum, uinum al. & aqua. calefiant igitur ista & proiiciãtur ex alto supra mamillam & fiet completa resolutio.

De apostematibus mamillarum.

Rubrica 3.

MAmillæ apostemantur sicut alia membra. Et si fuerit apostema de causa cali. particularibus cõuenientibus fiat phlebotomia: & si plenitudo est magna, fiat de parte opposita: & si non, de eadem, & mundificetur corpus secundũ

exigentiam materiæ, hoc facto, si materia est prope caput mamillæ, ponantur purè repercussiua, & si non, ponantur cum repercussiuis resolutiua, quoniam aliter esset timendũ quòd materia iret ad cor. In primis igitur fomentetur mamilla cum aqua cal. aceto & oleo ro. & emplastretur cum farina fabarum, hordei, chamomilla & aliqua parte sandalorum, & misceantur cum aceto & uino al. debili, fiat emplastrum. Deinde ponatur istud quod maturat & mitigat. ℞. medullam uituli, uitellum oui, fœnigræ. se. lini, farinæ uolatilis molendini, misceantur cũ oleo sisamino, & fiat emplastrum. Si autem materia fuerit frigida, corpore mundificato, in primis fomentetur cum aqua ca. aceto & uino albo debili. Deinde fac tale emplastrum. ℞. risi. ℥. 2. apij. ℥. 1. cõquassentur & bulliant in uino al. debili, postea exprimatur uinum, fiat emplastrũ, & desuper apponatur. Deinde maturetur sic. ℞. radi. lilij, apij, ana. ℥. 1. fœnigræ. farinæ tritici, semi. lini, myrrhæ, ana. ℥. ß. croci. ʒ. 1. misceantur cum melle, & fiat emplastrũ. Et si uolumus fortius operari, ita quòd si non est bene maturum, maturabit, & si est maturum, rumpet, & aperiet, fiat emplastrum de foliis ruthæ, & persici recẽtibus, cum felle bouis, uel potest rumpi cum calce uiua & sapone molli, uel aperiatur cum sagitella, & est ualde cauendum, quòd suauiter exprimatur propter dolorem. Et si essent apostemata uenenosa, sicut anthrax & carbunculus, curetur sicut dictum est in libro primo.

De nodis & glandulis in mamillis. Rubrica 4.

ACcipe igitur dragagãtum, gummi arab. uitella ouorũ, oleum uio. misceantur, & fiat emplastrum. Et si fortius operari uolumus, liquefiat cera & pix, in oleo ros. & addatur modicũ fellis, stercoris columbini, & fecis uini antiqui, fiat emplastrum, & super duritiem & glandulas apponatur.

De corrosione, ulcere & fistula in mamillis. Rubrica 5.

ACcipe nucis cypressi, gallarum, cassiæ ligneæ, ana. ʒ. 2. aloẽs, corticis thuris, ana. ʒ. 1. lithargyri. ʒ. 3. puluerizẽtur & temperentur in uino claro subrubeo, tribus diebus & tribus noctibus, postea bulliant simul usquequo ueniant ad spissitudinem mellis, & tunc ulcus seu corrosio illiniatur, & illud medicamen ualet in omni ulcere seu corrosione, & potissimè in membro molli.

Et si mamilla fuerit fistulata, lauetur quotidie cum uino puro ca. ubi bullierit myrrha, & postea desiccetur, deinde. ℞. sarcocollam, & aloën, misceatur cum melle, & inuoluatur tenta, in fistula intromittatur, & est de secretis contra fistulam, licet superius in primo libro de omnibus istis simus locuti &c.

De magnificatione mamillarum. Rubrica 6.

ALiquando autem mamillæ nimis magnificantur, uel uolumus quòd in paruis puellis augmentētur, tunc igitur competit quòd fomentētur frequenter cum aqua, & aceto, deinde emplastrentur cū cerusa, cimolia, bolo armenio, & terra sigil. Et si fortiora facere uolumus, operentur cum narcoticis, sicut est opium, mandragora, hyoscyamus, papa. al. muccilago psyllij, & quia diximusde mamillis ita de testiculis intelligamus.

De fœtore ascellarum.

FOETOR ascellarū uel totius corporis si diu durauerit, & sine causa manifesta, lepram futuram significat.

Rectificetur igitur diæta & regimen, purgetur corpus cū phlebotomia & pharmacia secundum exigentiam hu. peccātis, deinde fiat balneū, postea abluatur in exitu à balneo cū aqua decoctionis ireos, aluminis, lithargyri, myrrhæ, spicæ nard. rosarum, deinde aromatizentur ascellæ & totum corpus sic, resoluatur alipta muscata, sandali puluerizati, & rosę in aqua ros. uel in oleo laurino, illiniantur ascellæ & totum corpus.

Clarificatio. *Quæstio.*

Circa istam materiam multa sunt consideranda. Primo quare in uiris & mulieribus mamillæ sunt in pectore, & in quibusdam aliis animalibus sunt in parte posteriori, sicut in uaccis, aut in uentre sicut in suibus & porcis. Dico quòd in uiris & mulieribus sunt in pectore pro tanto, quia ibi nullum nocumentum præstant in motu, & si essent inferius, impedirent motū, & nō essent in loco honesto propter lactationē. Secūda causa est, quia lac est san. bis coctus, & ideo iuuatur in pectore propter calorem cordis. In uaccis autē & multis pecudibꝰ, nō sunt in pectore, quia impediretur motus pedū anteriorū, sed sunt in parte posteriori, quia uersus illas partes declinat hepar, & non impeditur motus, de quo sit curā dum, cum pedes posteriores sequantur motū pedum anteriorum: scrophæ autem seu porcę habent per totum uētrem

propter

Quæstio alia. propter multitudinem fœtuum. Secũdo aduertendũ, quare uiri habent mamillas cum non lactent, & iuxta hoc postquàm habent quare non habent lac, quoniam secundum Aristo. in de histo. animalium, inuentus est hircus qui habuit lac ex quo caseus fuit factus, & habuit fœtum masculum & factum est illud idem, quare ergo nõ similiter in uiris? Dico quòd uiri propriè non habent mamillas, sed simulacrum mamillarum, sicut mulieres non habent testiculos, sed simulacum testiculorum ab intus, hoc autem habuerunt uiri propter decorem, tantum ut non uiderentur esse diminuti, non propter operationem, sed propter decorem. De secundo dico, quòd non habent lac, quia non habent menstrua, sed illi qui habent mamillas carnosas, bene est possibile quòd habeant humiditatẽ quandam albã, similem lacti, sed non est uerũ lac, & ita fuit in isto capro propter bonitatem pascuæ, non quòd esset uerum lac. Tertio notandum, quare mamillæ crescunt in tempore pubescentiæ in mulieribus & in uiris non. Dico quòd in utrisque crescunt & indurantur capita, & habent uertiliores, sed parum in uiris, quia nõ sunt nisi ad decorẽ: sed in mulieribus fit multum augmentum ut possint satis recipere de lacte propter finem.

Quarto considerandum quæ mamillæ sunt meliores, uel magnæ uel paruæ: dico quòd mediocres, quia paruæ nõ possunt satis recipere de lacte. In magnis autem non fit bona digestio, mediocres igitur in quantitate sunt meliores.

Quinto intelligendum, quòd apostemata & morbi frequentius accidunt in mamillis mulierum quàm uirorum, & quia maiores & magis raræ & plures accipiunt superfluitates, quia uirtus debilior. In uiris autem totum consumitur, & ideo non ita frequenter. Sexto notandum quòd coagulatio lactis in mamilla, propriè loquendo, non fit à frigido, quia illud est magis coagulatio seu induratio, sed à calido digerente, dealbante & assimilante, oportet enim digestiua esse grossiora, & hoc fit à calido.

Causa lactis coagulati in mamillis.

Repercussiuorum usus. Septimo notandum quòd repercussiua mediocria in apostematibus mamillarum bene possunt applicari, quia mamillæ approximantur emunctoriis membrorum nobilium, non tamen sunt in emunctorio, & ideo foramina non sunt ita larga, nec similiter repercussiua debẽt esse nimis frigida, sed semper cum quibusdam resolutiuis, timẽdum enim esset

quòd

quòd iret ad membra nobilia, mediocria igitur apponãtur.

Octauo intelligendum, quòd lentes & fabæ fractæ possunt competere ad resoluendum lac, quia desiccant si cum aliis fortioribus resolutiuis admisceantur, sicut est fœnugræcum & similia.

Nono aduertendum quòd fœtor in ascellis potest causari de melancholia, & à quolibet humore, non propriè à putrefactione, quæ est ebullitio, sed à putrefactione propriæ substantiæ quæ est corruptio.

Causa fœtoris ascellarum.

Decimo considerandum, quòd in fœtore ascellarum, possunt competere repercussiua pro tanto, quia non administrantur nisi corpore mundificato, & tunc non aliud repercutiunt, sed desiccant, abstergunt, & mũdificant cum sint sicca, & secundum hunc modum potest competere myrtus & similia. Vndecimo aduertendum, quòd ascellæ in iuuenibus magis fœtent quàm in senibus, quoniam etiam licet materia corrupta abundet in senibus, deficit tamen calor mouens, & cum hoc quia iuuenes sunt peioris regiminis ut plurimùm, & calor est fortis &c.

*

EXPLICIT QVARTA PARS HVIVS LIBRI.

*

INCI

INCIPIT PARTICVLA QVINTA,

quæ partium nutritiuarum & ani ægritudines curare docet, suntq́; XXI. capitula.

De transglutiendi difficultate.

CAPVT I.

TRANSGLVTITIO cibi, est motus compositus ex uirtute animali sensibili mouente uoluntariè, & ex motu naturali. Membrum autem per quod fit ista operatio, est Meri. Deseruit enim stomacho in transglutione cibi.

Oesophagum Arabes Meri uocant.
Galen. 8. de usu partium.

Meri autem est membrum compositum ex duabus tunicis & carne: tunica autem inferior habet uillos longitudinales, cum quibus fit motus uoluntarius: tunica autem exterior habet uillos transuersales, cum quibus fit motus naturalis. Nunc autem trãsglutitio fit primo & principaliter cum uillis longitudinalibus interioribus, qui mouentur naturaliter, & ideo motus transglutiendi est facilis, cum ista se habent secundum naturam. Vomitus autem fit cum uillis exterioribus, & ideo fit cum difficultate, carnositas autem abundat circa tunicam exteriorem. Nunc autem sicut uia anhelitus est situata in parte anteriori, ita uia cibi quæ appellatur Meri seu œsophagus est in parte posteriori uersus collum & spondilia. Nunc autem actio transglutiendi aliquando aufertur cum non potest transglutire, aliquando minuitur, quando fit cum difficultate, aliquando corrumpitur, quãdo fit cum tremore & titillatione.

Trachea arteria situs.

Causa.

Difficultas transglutiendi, aliquando uenit propter nocumenta quæ ueniunt ipsi Meri, aliquando uenit propter nocumenta quæ ueniunt membris uicinis. Si propter membra uicina, sicut propter dislocationem spondilium, aut squinantiam aut spasmum, aut malitiam rei quæ euomitur, aut

aut propter illud quod transglutitur,& ita de aliis.

Si autem uenerit propter Meri, hoc accidit propter tria, aut propter malitiam complexionis, aut apostemata, aut propter ulcera. Malitia autem complexio quædam est cal. quædam frigida, quædam sicca, quædam humida. Apostemata quædam sunt cal. quædam frigida. Aduenit etiam propter debilitatem uirtutis, sicut in illis qui patiuntur fortes ægritudines, aut passi sunt chronicas, aut sunt conualescentes, aut senes.

Signa. Si fuerit propter dislocationem, sentitur dolor in collo, spondilibus & spatulis,& non potest iacere supra dorsum.

Et si fuerit propter spasmum, sentitur dolor in mamilla,& pectore, & tenet os clausum. Si fuerit propter squinantiam & sic de aliis, cognoscitur ex illo.

Si ex nocumento euomendi, sicut sunt uermes,& similia, cognoscitur ex illis. Similiter si propter rem quæ transglutitur, sicut est arista,& similia. Si propter debilitatem, facile est cognoscere, aut ratione feb. aut ratione ætatis, aut aliorum morborum notorum,& ita de aliis.

Si ex mala complexione discernitur, quia transglutitio fit paulatinè,& cum labore, sed sine dolore, si fuerit caliditas, adest sitis & asperitas:& si fuerit ex frigiditate, adest grauitas, extensio & parua sitis: si ex humiditate, adest albedo linguæ,& saliua multa: si ex siccitate, tunc est ariditas linguæ & sitis.

Si apostema, tunc est dolor in transglutiendo, & postquã transglutiuerit, quiescit, & si apostema fuerit cal. discernitur ut dictum est de mala complexione cal.& ratione fe. Et si apostema fuerit frigidum, discernitur ut dictum est.

Et si fuerit ex ulcere, discernitur, quia cum comedit aliqua acuta, sicut est sinapis, acetum & similia, tunc patitur magnum dolorem,& si comedit dulcia & uentosa, non.

Prognostic. Quando aliquis patitur apostema in Meri, & superuenit tremor, rupturam apostematis significat. Alia sunt omnibus manifesta, cum aliquis non potest transglutire, quare &c.

Curatio. Circa curationẽ passionum Meri, debemus tres regulas notare. Primo quòd quando datur aliquid pro passionibus Meri ab intus, quòd diutissimè teneatur in ore, & quòd paulatinè transglutiatur. Secundum est, quòd in illo tunc

nullus

nullus sumatur potus quia nimis cito faceret descẽdere medicamen. Tertium est quòd quando medicamina applicã tur ab extra, quòd applicentur colo, & inter duas spatulas, quia uersus illas partes transit Meri. Tunc ueniamus ad curationes particulares, reddendo singula singulis. Si autẽ fuerit propter dislocationem, apponantur uentosæ & fricationes fiant, & alia quæ competunt in dislocationibus. Et si fuerit propter squinãtiam aut spasmum, curentur ut dictũ est. Si propter ea quæ attrahuntur aut expelluntur, apponantur lenitiua, sicut ficus, liquirit. & similia. Si fuerit propter debilitatem uirtutis, dentur resumptiua & nutrientia, sicut sunt oua sorbilia, medulla uituli, brodium carnium, carnes uolatilium, & pisces squamosi, inũgatur collum cũ oleo sisamino, oleo uiol. & oleo amygdal. dulc. & utatur electuario resumptiuo, & diadrag. frigid. utatur lacte & balneis.

Si fuerit propter malam complexionem siccam, fiat illud idem. Si propter malam complexionem cal. utatur syrup. ro. uiol. nenuph. & emplastretur collum ex muccilagine psylij, citoniorum, & sandal. ros. & spodio, utatur etiã istis pilu. quas diu teneat in ore. ℞. 4. se. frig. mund. maiorum & minorum, ana. ℈. 1. omnium sand. ana. ℈. 2. liquir. mund. ʒ. 1. conficiantur cum muccilagine dragagan. & aqua ros. fiant pilulæ, & utatur lacte acetoso, ptisana, lactu. portu. cucur. & similibus. Si autem fuerit ex mala complexione frigida, tũc bulliãt ista in oleo laurino & costino, scilicet myrrha, styrax, calamita, spica nard. castoreum, ammoniacum, intingatur lana, & ponatur supra collum, & inter duas spatulas, utatur etiam istis electuariis. ℞. diairis. diacalamenti, rosatæ nouellæ, pliris, diatrion pipereon. ana. ℥. 2. misceať, uel fiat syrup. de maior. betonica, utroq; calamento, asaro, ani. marathro & mel.

Si fuerit mala cõplexio hu. bulliat hyssopus in oxym. diur. & utatur eo, purgetur cum hierap. & utatur uomitu, fiant ea quæ dicta sunt in mala complexione frigida. Ex materialibus igitur quæ dicta sunt, potest fieri gargarismus, emplastrum, oleum, syr. electuarium, conditum & similia. Si igitur fiat ex mala complexione frigida & hum. fiat sicut dictũ est.

Si autem propter apostema ipsius Meri, ponatur istud emplastrum supra collum, & inter spatulas, quod est partim maturatiuum & partim repercussiuum. ℞. 4. sem. frigidorum, sem. maluæ, sem. portulacæ, sem. lini, sem. fœnigræ. ana. ℥. ß.

cōterātur fortiter,& misceātur cū muccilagine psyllij,& tepid.supra locum apponatur,& reliquum regimen sit sicut dictum est in mala complexione cali. & si apostema fuerit frigidū,ponatur istud emplastrum supra collū, & inter spatulas.℞.galbani,armoniaci,bdellij, resoluantur in oleo laurino,& cū sera,fiat emplastrum. si esset difficilis maturationis ualde,addantur istis,pyrethrum,radix aristolochię,ireos,& reliqua fiant,sicut dictum est in complexione frigida.

Emplastrū suppurati-uum, & repercus.

Si autem apostema fuerit ruptū,fiat talis potio. ℞. ireos, hyssopi,radi.lilij,ana.M.1.caricatū,uuarū pas.mund.ab arillis,liquir.mund.marathri,ana.℥.1.mellis li.ß.fiant decoctiones,lib.1.& ß.& utatur isto gargarizando,& sorbendo.

Si autē fuerit propter ulcera quæ sunt in Meri, utatur ista potione.℞. hyssopi,absinthij.ana.M.ß.liquir. mūdæ, uuarū passarum,iuiubæ, dragagāti, gummi ara.ana.ʒ.ß.myrtillorum,se.citoniorum,ana.ʒ.1.mellis quar. 3. fiāt decoctiones li.1.& ß.qua utatur gargarizādo diu, & frequēter in ore tenendo,paulatinè sorbendo, & cum hoc teneat istas pilulas in ore.℞.sarcocollæ, spodij, charabæ,dragaganti, gummi ara. amyg.ana.ʒ.1. conficiantur cum melle, & fiant pilulæ. potest uti lacte, ita quòd sint partes 7.lactis, & una mellis. Et si uolumus mūdificare magis,extrahatur butyrum, si uerò uolumus conglutinare,non extrahatur.

Potio efficax ad ulcera œsophagi tergenda & consolidanda.

Pilulæ sub lingua.

Intelligendum quòd in passionibus Meri competit lac, ubi calculi fluuiales candentes sint proiecti. Et modo dubitaret aliquis quòd non, cùm quia lac acquirit malam complexionem frigidam & siccam, tum quia nimis desiccat, & ita exasperaret,& similia.Dico quòd competit,quando uolumus abstergere,unde ex hoc, lac iuuamenta acquirit,primo quia nō permittit lac caseari in stomacho, nec putrefieri,nec corrumpi, præterea acquirit siccitatem temperatam consumendo butyrositatem,ratione cuiusdam siccitatis abstergit & mūdificat,& ita nec alterationem frigidam acquirit, quia calidum ponitur,nec nimiam siccitatem, quia totiens non apponitur, quare &c.

Clarificatio.

Lac ustulatum.

De debilitate appetitus. CAP. II.

DEsiderium cibi & potus, est appetit⁹ stomachi suā inanitionē sentientis.Nunc autem fames est appetitus ca. & sic.in ratione cibi: sitis est appetitus fri.& humidi ratione potus.Ista autē uirtus desideratiua propriè pertinet orificio

Diffinitio.

Fames.

stomachi, sicut trãsglutitio pertinet Meri, & digestio fundo stomachi: cõponitur autem hæc uirtus ex naturali & animali, ideo quando stomachus & alia se habent secundum naturam, tũc actio est bona, & quando sunt præter naturam, tũc actio aut aufertur, aut minoratur, aut corrũpitur: nunc autẽ de ablatione & minoratiõe agitur hic, quoniam causæ non differunt nisi secundum intensum & remissum.

Causa duplex. Causa debilitatis appetitus, aut est extrinseca, aut intrinseca. Si extrinseca, tunc est nimia caliditas resoluens: aut frigiditas mortificans, aut nimius labor & exercitium: ista enim licet à principio intendant appetitum, tamen postea diminuũt, & similiter diminuitur appetitus, cum transit hora qua consueuit comedere, & somnus superfluus, aér uenenosus appetitum diminuũt, crapula, cibaria fastidiosa, ociũ, accidentia animæ, nimius potus aquæ frigidæ, & similia. Si autem fuerit propter causas intrinsecas, tunc aut est propter stomachum, aut propter alia membra. Si propter stomachum, hoc est propter tria, aut propter ablationem uirtutis sensitiuę stomachi, ex hoc quia spiritus non uenit à cerebro, & ita non sentit inanitionem suam, aut est propter malam complexionem frigidam stomachi ipsius, aut propter malũ calorem, & ista causa euenit frequentius. Si autem auferatur, aut minuatur appetitus propter alia membra, hoc est sicut in mania & melancholia, quia obliuiscuntur, aut nõ imaginantur: aut propter catarrhum, aut propter febres fortes, aut pestilétiales, aut chronicas, aut propter fluxum uentris, aut quia splen non mittit melancholiam ad stomachum, aut quia nimis mittit, & fit etiam propter nimium fluxum menstruorum, aut propter retentionem, aut cum incipiunt fluere in quibusdam, aut propter uermes, aut propter conceptum, aut apostemata.

Signa. Signa satis manifesta ex indicio, & quia causæ sunt notabiles propter ægritudines quæ præcedunt, nisi quando uenit propter stomachum.

Nunc autem quãdo uenit propter ablationem sensus stomachi, tria sunt signa. Primum, quòd nihil appetit, secũdum quia cibum prius desideratũ tenuit. Tertium, quia si comedat acuta & mordicatiua, sicut est sinapis & piper, postea potet uinum purum, nõ grauatur ex illis. Si autem causa fuerit frigiditas, tunc sentit indigestionem & uẽtositates, & est

priua

priuatio sitis. Si autem caliditas, sentitur calor & sitis, alia omnia sunt satis manifesta diligenter inquirenti.

Prognostica.

Ablatio appetitus, si diu durauerit, mortis est signum. Minoratio appetitus si uenerit, propter frigiditatem, malũ est ualde, cum frigiditas acuat appetitum. Omnis debilitas appetitus in omni morbo chronico, pessimum est.

Curatio. Appetitum prostratum prouocantia.

In curatione appetitus, debemus uitare crocum, butyrũ, & omnia unctuosa. Ea autem quæ prouocant appetitum, sunt omnia acuta & aromatica, sicut sunt cepæ, allia, porri, nasturcium, sinapis, piper, cinamomũ, gariof. spica nar. nux muf. & omnia styptica, sicut sunt mentha, absinthiũ, mastix, thus, styrax calamita, lignũ aloës, succus citoniorũ, sumach, berberis, ro. gallia muscata, sandali, & omnia acetosa, sicut acetum, uinum malorum gra. succus acetosæ, acetositas citri, citrangulorum, & limonum, & cortices eorum conditæ, & omnes confectiones quæ fiunt ex eis, & ualet theriaca, mithridatum, potio muscata, diacitoniten, diambra, diamẽthæ, zuc. ro. mel. ro. & similia. In causa igitur ca. dentur frigida aromatica, styptica: & in causa fri. dẽtur ca. styp. aromatica. In omni igitur defectu appetitus, lardetur gallina cum lardo, & gariof. assetur, deinde aspergatur aqua ro. & uino muscatello, odoretur frequẽter & multis uicibus, ualẽt etiã oliuæ cõditæ, persica condita, asparagus cõditus, pisces salsi, zinzib. conditum, auellanæ, castaneæ, cicera, fabæ, cum sunt torrefactæ. His uisis ad particularia ueniamus.

Curatio particularis.

Si malitia appetitus uenit propter debilitatem sensus stomachi, tunc purgetur cerebrum & mũdificetur, & confortetur cum aromatib⁹. Deinde utatur isto electuario. ℞. potiõis muscatæ, diamenthæ, diambræ, an. lib. ß. misceãtur, & postea fiant pilulæ de alipta muscata, & quotidie mane transglutiat tres integras, deinde post hoc utatur theriaca, & mithridato. Si autẽ uenerit propter malam cõplexionem fri. aut hu. aut utrãq;, digeratur materia cum oximel. scill. ubi bullierit hyssopus, absinthi. & mentha. Deinde purgetur cum hierapi. acuata cũ aloë, aut purgetur cum myrob. cheb. Deinde utatur isto electuario. ℞. diatrionpipereon, diacitoniten, diagalãgæ, diamenthæ, diambræ. an. lib. ß. misceantur. Postea bulliat absinth. mentha, nux muf. nux cypressi in oleo laurino, & lana intingatur, & supra stomachum apponatur.

Si autem fuerit propter causam ca. digeratur materia cum

oxysac.syrup.acetoso,syr.limonū,syr.ro. ubi bullierint san-
dal.spodiū,rosæ,cum pauca camphora,& citonia, cum qui-
busdam foliis absinthij. Deinde purgetur cum māna,& cas-
siaf.aut myrob.citri.aut cum trifera reubarbarata.Pòst uta-
tur isto electuario. ℞. tria sandal. zuc. ro. carnium citonio-
rum conditorum cum zuc.diadragāti frigidi.an.℥.2.miscean
tur rosæ,sandali,citonia, acetositas citri, in oleo ro.& lana
infundatur,& stomacho applicetur.

Si autem fuerit propter splenem, deopiletur,& à melan-
cholia mundetur. Si propter conceptum, utatur exercitio
temperato,& uino antiquo odorifero,& utatur isto electua
rio. ℞. diacitoniten,potionis muscatæ,an.lib.1.conseruæ ci-
trangulorum.℥.1.misceantur.

Aliæ autem causæ omnes curentur sicut dicetur in locis
suis,& per contrarium ad temperamentum reducantur.

Si autem fuerit causa sic. & humorum priuatio, detur lac,
& brodium carnium cum aromatibus, oua sorbilia, & diæ-
ta resumptiua.

Clarificatio.

Notandum etiam,quòd ablatio uel diminutio multū no
tabilis cibi in morbis chronicis, est malum signū, & malum
in se,cum nullus possit diu esse sine cibo, & malum in chro-
nicis,cum mala complexio uideatur esse æquata.

Appetitus ablatio.

Secundo notandū,quòd frequenter accidit,quòd aliquis
nihil penitus appetit, & accidit, quòd quasi coactus incipit
comedere,postea fortiter & multum appetit, attrahit & co-
medit, & hoc accidit, aut quia uirtus appetitiua quæ sopita
erat,propter cibū acceptū excitatur,aut quia cibus acceptꝰ,
destruit causam diminutiōis appetitus,ut uerbi gratia,pona
tur quòd aliquis amisit appetitū propter malam complexio
nem frigidam, & quòd incipiat comedere cepas & allia, tūc
enim augmentatur appetitus, quia cibus destruit causam,
aut si causa esset calida, & ipse acciperet acetum & similia,
diminutionem igitur appetitus cibus superueniens appeti-
tum augmentat,aut quia suscitat,aut quia rectificat.

Tertio aduertendum, quòd nō est inconueniēs duo con
traria concurrere ad effectum unum, unum scilicet per se,&
aliud per accidens,ideo non est mirabile,si uirtus appetitiua
seu attractiua,seu desideratiua,seu trāsglutitiua deficiat pro
pter cal.& propter frigidū,cum excedūt, quoniam licet cal.
temperatum ualeat in hoc casu,cū excedit, corrugat & de-

ſiccat & exhalat, & ita diminuit, frigidum etiam facit hoc, quia mortificat. Quarto notãdum, quòd uirtus attractiua directè & per ſe non confortatur ex ſtypticis, niſi quia deſiccant, abſtergũt & mũdificant, uel quia uirtutem coadunant, ſi fuerit diſſoluta. Quinto notandũ, quòd uirtus deſideratiua, ſeu appetitiua, ſeu attractiua ſtomachi, eſt cõpoſita ex animali & naturali, naturalis tamen eſt in toto corpore, ſed ſtomacho additur animalis, & quia ab extra attrahit, & quia à remotis, & quia non ſolũ propter ſe, ſed etiã propter totũ corpus, & ideo natura ordinauit ut ſtomachus ſentiret inanitioné ſuam, & ad hoc fuit ſenſus animalis: nihilominus aliquando animalis ſuperat naturalem, ut in canino appetitu, quãdo autem naturalis ſuperat animalem, ſicut uidemus in famelicis ubi attrahitur ab hepate, antè quàm in ſtomacho ſit digeſtus cibus, & ſicut uidemus in Iudæis cum ſuſpendũtur per pedes, nihilominus tamen cibus attrahitur ad ſtomachũ, quod non fieret niſi naturalis uirtus attraheret, & ſuperius graue faceret aſcendere. Sexto intelligẽdum, quoniã licet appetitus hepatis ſit per totum corpus, ſicut & ſtomachi, nihilominus tamen eſt naturalis & nõ animalis, pro tanto, qa attrahit ab intus & à proximo, & ideo eſt ſimplex, ſed illa ſtomachi eſt compoſita, & cauſa eſt dicta. Septimo notandum, quòd ſtomachus tripliciter nutritur ſecundũ Auic. uno modo ex ſanguine, qui eſt in uenis ſuis exterioribus & interioribus, & aliter fruſtra eſſet ibi. Secundo nutritur ex chylo ſecundũ Gal. in de uirtutibus naturalibus, & in aphoriſmis ſupra illum aphoriſmum, Eorum qui nutriuntur &c.

Facultas attractrix.

Ventriculi nutritio.

Tertio nutritur in tempore famis ex ſanguine attracto à uenis meſeraicis, & ab hepate, nec in hoc eſt difficultas, ſed ex quo iſtorum melius, & perfectius nutritur, & ſunt de hoc longi ſermones, quoniam quidã dicunt quòd ex chylo: ſed mihi non uidetur rationabile, melius enim uidetur ex ſanguine qui eſt in uenis interioribus ſtomachi, ſed nunc non eſt locus ratiocinandi, quare, &c.

De indigeſtione ſtomachi à cauſis extrinſecis, & ab intrinſecis quæ ſunt apoſtema, uulnus, dolor, debilitas, nimius ſenſus, & quælibet mala complexio ſtomachi.

CAP. III.

Ventriculi affectus. INtelligendum, quòd ista habent magnam cōuenientiam, & quasi unum sine alio esse non potest, & curationes fere sunt eædem. Digestio igitur stomachi aliquādo aufertur, aliquando corrumpitur, & hoc totum accidit secundum intensionem, remissionem & qualitatem causarum.

Causa. Quòd autē digestio stomachi auferatur, aut minoretur, aut corrumpatur, hoc est aut propter causas extrinsecas, aut propter causas intrinsecas. Si propter causas extrinsecas, sicut sunt accidentia animæ, ut ira, tristitia, sollicitudo & simi lia. Et cum hoc euenit propter quantitatem cibi & potus additam, aut diminutam, aut propter malam qualitatē, aut uenenosam, aut frigidam, & ita de aliis sicut durities & similia: aut quia cibus inordinatè sumptus est, aut quia grossum pręponitur subtili, aut crudū ponitur supra semicoctū, aut quia hora solita sumendi cibum trāsiuit, aut quia somnus nō fuit completus, aut propter motum nimium, cū digestiua uigeat per quietē, aut quia aër est nimis distēperatus, aut propter crapulam, uomitum, & omnia alia similia. Si autem fuerit propter causas intrinsecas, aut hoc est propter stomachum, aut propter membra alia: & si fuerit propter membra alia, hoc est propter passiones cerebri, sicut est rheuma, & ita de aliis, aut propter passiōes cordis, sicut est tremor & similia. Aut propter passiones hepatis, ut quia mittitur sibi nimis de chol. aut propter uenas meseraicas & intestina, aut propter splenem, ut quia mittit stomacho melancholiæ nimiā quātitatē, & accidit etiā hoc propter pas. matricis, & ita de aliis membris quæ possunt mittere suas superfluitates ad stomachum. Si autē indigestio fiat in stomacho ratione stomachi, tunc est propter tria, aut ratione malæ cōplexionis, aut malæ cōpositionis, aut solutionis continuitatis, & aduenit etiā indigestio ratione doloris & ratione debilitatis, & si fuerit propter malam complexionem, hoc est, quia nimis cal. aut frigida, licet freq́uētius accidit ex frigida, aut quia nimis sicca, & ducit ad hecticam, aut quia nimis humida, & ducit ad hydropisim: & accidit etiam indigestio non solum ex mala complexione simplici, sed composita cum materia & sine materia, etiā fit hoc propter uentositates, aquositates & humores ad stomachū delegatos, sicut est san. cho. phlegma, aut melancholia, adustis aut non adustis, sanies & similia: & aduenit etiā propter officialia, sicut est apostema, aut nimia

parui

paruitas ſtomachi,aut nimia quãtitas, aut peccatum in ſitu, & ita de aliis:aduenit etiam propter ſolutionem continuitatis intrinſecus factã,ſiue ab extra,aut ſtomachus eſt debilitatus propter lõgam abſtinentiam & ſimilia:aut quia dolet in ſe aut propter dolorem aliorum mẽbrorum , propter enim iſta & conſimilia ſtomachus patitur ablationem digeſtionis, ſicut patet in lienteria:aut minorationem , ſicut cum multũ moratur cibus in ſtomacho, aut cum grauitate , aut patitur coruptionem , ſicut patet in eructatione acetoſa,aut fumoſa,aut ſapore alicuius malæ qualitatis,& ita de aliis.

Signa.

Indicia cibi in uẽtriculo probe concocti.

Cura.

Intelligendum eſt,quòd cum aliquis bene dormit,& cum ſurgit à ſomno ſentit ſe lætum , quietum & ſine turbatione, & egeſtiões ſunt in hora ſolita, & ſicut oportet, urina eſt bene digeſta,nõ ſentit eructuationes, uentoſitates nec aliquẽ motum ſubuerſiuum,nec ſentit aliquam grauedinem in capite, nec habuit in ſomno phantaſmata terribilia,falſa,nec triſtoſa,tunc ſignificatur , quòd ſtomachus optimè comprehendit cibum undique,& habuit quietem,tempus ſufficiẽs, bonum, & perfecta fuit digeſtio . Si autem aliqua illarũ,aut multa affuerint, perturbatio digeſtionis ſignatur , & alia ſecundum quòd diuerſa apparent accidentia. Et ſi fuerit ex cauſis extrinſecis,habetur ex indicio patientis , aſiſtentium & medici induſtria. Si ex paſsionibus aliorum membrorum,à ſtomacho , circunſpiciantur diligenter omnia membra corporis,& notitia non latebit.

Si propter ſtomachum,& fuerit mala complexio cal.ſentitur calor in ſtomacho, ſitis,& male digerit cibaria ſubtilia, iuuatur à frigidis, & læditur à ca. Et ſi eſt ex humoris uitio, adeſt põdus,aggrauatio,oris amaritudo,& ſecundum quãtitatem & qualitatem chol.effuſæ accidunt minorationes & corruptiones in digeſtiua.

Si propter malam cõplexionem fri.ſentitur frigiditas & paucitas ſitis , & ut plurimũ appetitus intẽſus , & quia male digerit res difficilis digeſtiõis , læditur à frigidis,& iuuatur à cal.Si eſt cum hu.uicio, adeſt pondus & aggrauatio,& ſi eſt phlegma,eſt cum acetoſitate,& ita de aliis ſpeciebus phlegmatis iuxta naturam ſpecierum.Et ſi eſt melancholia , eſt cũ ſtypticitate.Et ſi eſt ex ſan.eſt cum dulcedine:ſi eſt ex humidi.eſt cum ſaliua multa:ſi eſt propter ſiccitatem , cum ſaliua pauca , & cum quadam ariditate. Si eſt propter apoſte-

ma, adest magnus dolor, fe. & nausea. Si propter solutionem continuitatis, est dolor cum punctura, cibus in stomacho parum moratur, & quando materia mittitur ad cōcauitatem, tunc est uomitus, & si mittatur ad uillos, & ibidem fiat inuiscatio, tūc est nausea. Si est propter dolorem, res est manifesta, dolores autem non eueniunt, nisi aut propter malam complexionem diuersam, aut propter solutionem continuitatis. Si ex debilitate, discernitur ex ætate, tempore, complexione, consuetudine, & propter morbos qui præcesserunt, aut quia naturaliter est debilis uirtus, aut nunquā in se debilitatur, sed ratione alicuius sui instrumenti, sicut complexio, compositio & unitas.

Pronostic. Omnis indigestio stomachi mala & potissimè corruptio, & quia non rectificatur per alias digestiuas, & quia radix, materia & origo, est fere omnium ægritudinum malarum chronicarum, sicut est epilepsia, lepra, scabies, hydropisis & similia, uigilate igitur. *Recidiuatio.* Si aliquis in conualescentia patiatur indigestionem, & habeat os acetosum, timendum est de recidiua, & quòd materia putrefiat. Si aliquis sit crapulatus, & appareat in facie pustula multorum colorum, sicut est color rubeus, liuidus, & niger, diu uiuere nō potest, quia materia summè uenenosa est & corpus mundificari non potest propter crapulam. Ad bonam ergo digestionem stomachi, diligentissimè aduertamus.

Si indigestio fuerit propter accidentia animæ, inducatur gaudium & lætitia. Si fuerit propter crapulā, & repletio fuerit nouella, iniungatur uomitus, & fiat abstinentia, somnus lōgus, & exercitiū tēperatū, & balneū, & detur cibus facilis digestionis, dentur aromatica styptica, stomachū cōfortantia, sicut est diambra, diamentę & triasandali, dicit Gal. in de ingenio, quòd in hoc casu competūt somnus & uigilia, somnus ut fiat bona digestio, & caloris reuocatio, uigilia ꝓpter expulsionem superfluitatū. Si fuerit propter stomachum paruum, detur cibus digestibilis, in parua quantitate & frequenter. Si propter cibum, per contrarium reducatur, & ita de omnibus causis primitiuis. Rectificetur igitur sicut oportet. Si fuerit propter ægritudines aliorum membrorum à stomacho, considerentur illa diligenter, & curentur sicut dicetur in locis suis. Non enim esset decens quodlibet in quolibet loco ponere.

Vbi fuerit propter apostemata stomachi, curetur sic. Si apostema fuerit, in primis detur diæta tenuis, sicut est hordeatum, auenatũ, amygda. spinachia, lactu. lac amygdalarũ, aqua hordei, syru. iulep. poma cocta cum zucc. pruna matura, & omnia dentur actu calida, nullo modo prouocetur uomitus, & omnia dentur lenitiua cum stypticis, nihil purè dissolutiuum detur. In primis igitur si particularia cõueniãt, fiat phlebotomia, deinde ponatur emplastrum supra stomachum de portulac. plantagine, & absinthio confectum cum aqua ro. Deinde utatur tali syru. ℞. absinthij, endi. scar. lactu. ana. ℥. 3. quatuor seminum frigidorum, dragaganti. liquir. mundæ, hordei, ana. ℥. 1. & prunorum xxx. panis zuc. lib. 1. fiat syr. Deinde purgetur sic, distemperetur in prædicto syru. & aqua hordei. ℥. 1. & ß. casiæ fi. mundæ, & detur ante diem, & de ista decoctione detur quoties indiguerit, & aliàs non. Deinde fiat emplastrum supra stomachũ. ℞. absinthij, endi. scar. maluæ, ro. ana. ℥. 1. masticis. ℥. ß. farinæ hordei. ℥. 2. conquassentur fortiter simul, & bulliant & fiat emplastrum. Et si uolumus fortius maturare, addamus succum apij, axungiam gallinę & anatis, & si antiquaretur, addamus cum his spicam nardi, bdellium, & dactylos. Et si apostema fuerit frigidum, tunc in primis fiat emplastrũ de absinthio, ro. chamomilla & apio, postea addamus cum uolumus maturare, maluam, summitatem fœniculi, spicam nar. mastichen, thus, fœnugræcum, & se. lini. Et si prolongaretur & est nimis durum, addamus myrtham, bdellium, armoniacũ, galbanũ, & utatur tali syrupo. ℞. absinthij, summitatum fœni. hyssopi. capil. uene. re. ana. ℥. 2. masti. thuris, spicę nar. rosarũ, an. ℥. 1. mel. ro. & panis zuc. an. lib. ß. & fiat syrup. & in syr. distẽperetur ℥. ß. hieræpicrę, & exhibeatur cũ decoctione hyssopi & absinthij, semper cauendo, quòd uomitus non prouocetur, nunquam styptica separentur à maturatiuis, nec à resolutiuis, sedetur dolor cum axungiis, chamomilla, meliloto, & similibus, & ita de materialibus nominatis potest fieri oleum, & cum lana desuper apponi, & ita de aliis.

Diæta. *Phlebotomia.* *Purgatio.* *Astrigentia ad roborandum uentriculum suppuratiuis semper admiscenda.*

Et si fiat indigestio propter uulnera, fiat sic &c. Vtatur in primis isto syrupo. ℞. oxysac. hydromell. ana. li. ß. misceantur, bulliant ibi citonia & absinth. ana. ℥. 1. Deinde detur hierap. in decoctione hordei & absinthij. Deinde ℞. draga. gũmi arab. masticis, thuris, charabe. an. ℥. 1. conficiantur cum

succo absinthij, & fiant pilulæ, & quotidie utatur duabus, uel tribus, cibus sit lac acetosum à quo butyrum est extractum, & accipiantur intestina uitulorum & hœdi, condiantur cum aceto, & utatur illo.

Et si indigestio fuerit propter dolorem stomachi, curetur dolor prius. Si dolor accidat propter malam complexioné cal. utatur lacte acetoso à quo extractum est butyrũ, & pullis coctis in aqua ubi sit acetum, & cũ infrigidati fuerint, comedãtur. Idem fiat de piscibus paruis, & utatur syr. ro. & sy. acetoso, ubi sint folium absinthij: & si cho. abũdet, purgetur sic. ℞. florum borag. florum uiol. uuarum pas. munda. liquir. mund. absinthij. ana. ℥. I. fiat decoctio, & in decoctione temperentur cortices mirob. citri. ℥. I. fricentur & colentur, & colaturæ addatur aloës lotæ. ʒ. I. misceantur & dentur in aurora, & utatur triasandal. & zuc. ro. & emplastretur stomachus cum rosis, sandal. camphora, & farina hordei.

Si autem dolor fuerit propter uẽtositaté, fiat saccellatio cum milio, uel sale & milio, uel sic. Bulliant in oleo laurino, rut. castoreum, radi. aristol. anisum, conquassentur, & postea lana infundatur, & modicum exprimatur, & supra locum dolorosum apponatur. Deinde fiant uentosæ comprehendentes umbilicum, & si non ualeant ista, fiant clysteria ubi sit istud oleum, & hierapic. supposita decoctiõe communi, utatur dianiso, diac imino: uinum purum ualet ad uẽtositatem consumendam & alia. Et si dolor fuerit ex apostemate, curetur ut dictum est, & quandoque accidit dolor stomachi, & nõ potest sedari donec euomuerit, & si chol. est in causa, fiat ut dictum est. Si melancholia, digeratur materia cum syrupo de boragi. buglossa, & syr. scill. ubi fuerint folia absinthij, & purgetur sic. ℞. florum bora. flo. utriusque stœchados. foliorum absinthij, liqui. mundæ, uuarum pas. mund. ab aril. ana. ℥. I. fiat decoctio, & in decoctione temperẽtur myrob. indorũ. ℥. I. fricẽtur lento igni, & colẽtur, & colaturæ addantur lapid. armenici ix. ablut. ʒ. I. detur in aurora, & detur diamb. diacamerõ, & emplastretur stomachus cũ absinthio, chamomilla, buglossa, spica nar. & oleo costino. Si autem fuerit propter materiã phlegmaticã, digeratur cũ oxymell. diur. ubi fuerit hyssopus & absinthiũ, purgetur sic. ℞. florum utriusque stœchados, polypodij, anisi, marathri, liquir. mũd. uuarũ pas. mund. ab arillis, foliorum absinthij. an. ℥. ß. fiat de coctio

coctio, & in decoctione tẽperẽtur cortices myroba. cheb. ℥. 1. fricentur lento igni, colentur, & colaturæ addantur turbith ℈. 2. & dentur uersus diem, utatur diamentha, diambra, diatrionpipereon, & emplastretur stomachus cum mentha, absinthio, costo & maiorana. Et est intelligendum, quòd in doloribus antiquis stomachi syncopalibus, & paroxysmalibus, non inueni tantum iuuamentum sicut in hoc. ℞. succi mẽthę. ℥. ß. succi absinthij. ʒ. 2. gariofilorum, ligni al. xylobalsami. an ʒ. ß. fiat puluis, misceatur & accipiatur tepidum mane quotidie stomacho euacuato, uel quòd accipiatur cum ouo sorbili, & facit mirabilia. Et aliqui sunt qui dolent semper ante cibum, & quiescit dol. postquam sumpserunt cibum: & hoc uidetur esse propter cho. mordicantem aut melãcholiã, quare oportet ut purgẽtur sicut dictum est, & quòd utãtur lacte acetoso, butyro extracto, & confortetur stomachus cum stypticis, sumant cibum multum nutribilem & in parua quantitate. Aliqui sunt qui dolent cibo assumpto, & nõ cessat dolor donec euomuerint, tales utãtur in media nocte & mane ante cibum tali cõdito. ℞. coriandri præparati, foliorũ mẽthæ, foliorum absinthij, gariofi. ligni al. an. ℥. 2. puluerizentur, conquassentur & condiantur cum emblicis & melle ro. quantum suffi. fiat conditum. Si dolor fuerit propter ulcera aut alia nota & manifesta, curentur illa prius, & ita curabitur illud, & per consequens dolor, & per consequens rectificabitur digestiua, & hoc est quod uolebamus.

Puluis magnarum uirium in antiquis uentriculi doloribus.

Dolorum uentriculi periodus uarius.

Aliquando etiam corrumpitur digestiua propter debilitatem uirtutis, qua confortata, confortatur digestiua. Debilitas & sensus nimius stomachi cognoscuntur, quòd de facili læditur à quacunque re, & ideo quasi quodam modo uulgari debilitas stomachi appellatur passio stomachi, cuius causa ignoratur. Et propterea uerbi gratia, ponamus quòd stomachus patiatur quandam angustiam uel debilitatem appetitus, aut comprehendat cibum cum quadam titillatione, & quodam tremore occulto, & cum hoc non prouenit ex aliqua causa extrinseca, sicut est natura aëris, aut natura cibi, nec prouenit ex aliqua ægritudine manifesta, nec ex aliqua passione stomachi notabili, tunc dicetur quòd stomachus est debilis, ita quòd propter debilitatem non appetit nec digerit, nec etiam sustinet bene cibum, & tamen secundum ueritatem uirtus stomachi non deficit, sed in ratione

Læsio digestiuæ ob uirtutis imbecillitatem.

tione sui instrumenti, & quia causa communiter ignoratur, ideo tunc debilitati uirtutis attribuimus. Vt plurimum tamen, ista debilitas uenit ex frigiditate, ideo contra illam ordinemus. ℞. mentæ, absinthij, costi, summitatum fœni. an. ℥. 1. spicæ nard. squinanti, spicæ celticæ, calami aromatici, ligni al. ana. ℥. 2. conquassentur & bulliant in oleo laurino, & in illo oleo ponatur lana aut filtrũ, & stomacho applicetur, aut cera noua ibidem malaxetur, & stomacho fiat emplastrũ, uel ex istis fiat conditum, aut electuarium, aut ex eo utatur, uel quòd utatur diacitonitẽ, ante cibum, & post. Istud enim electuariũ est tãtæ uirtutis, ꝙ uersificator postq̃ gustauit dixit:

Diacitonitex.

Si uis me mitem, si uis dirimere litem,
De diacitoniten da mihi frater item.

Si autem causa esset calida, diminuatur ista multũ, & addantur rosæ sandali, semen portul. camphora, & similia, de istis omnibus fiet sermo particularis iam cito, cum loquemur de mala complexione stomachi. Qui igitur habet stomachũ debilem & nimium sensibilem, & nõ potest ieiunium tolerare, utatur brodio carnium bouinarũ, uel accipiat modicum frumenti cocti, uel parum panis cum uino ubi bullierint pira, aut coctana, uel diambra cum triasandalis.

Gal. 7. Methodi.

Si autem digestiua stomachi immutetur propter malam complexionem siccam, rectificetur illa prius. Si autem mala complexio sicca fuerit in stomacho, tunc iniungatur quies & otiũ, utatur diæta resumptiua & nutriente, sicut senes & ualescentes. In primis igitur intret balneũ aquæ dulcis temparatæ, parum moretur, & non sudet: deinde balneetur in aqua tepida, uel frigidari uicina, sed ibi nõ fit nisi trãseundo. Deinde quiescat, utatur lacte mulieris, aut asinæ, capræ, aut uaccarum, & sumat illud ab ubere, si nõ est possibile, colligatur sic lac in uase calido, ponatur in lacte modicum salis, & mellis, & bulliat, ponatur parum aquæ, & accipiat, caueat ne in stomacho corrumpatur, & quòd illa à quibus sumitur lac, sint iuuenilia, & sint in bono regimine, & utatur bono cibo. De ista autẽ materia loquitur Gal. in v. de ingenio, propter phthisicos, & in vij. propter stomachi siccitatẽ, in x. propter hecticos, & nos superius in duobus locis sum⁹ locuti de ista materia, postquã lac erit digestum in stomacho, exercitetur. Deinde utatur brodio carnium, & carnibus uolatilibus, quæ tamen nõ degũt in aquis, utatur ouis sorbilibus, piscibus petrosis,

Lactis usus.

trosis, & paulatinè reuertatur ad cibaria, quæ debentur in tẽ pore sanitatis. Si siccitas fuerit iuncta cum caliditate, utatur lactucis, cucurbitis, syrupo, iulep. & aqua frigida, nisi siccitas nimis excederet, quia tunc uirtus esset nimis debilis, & non posset sustinere. Si siccitas esset iuncta cum frigiditate, utatur aqua mellis, ptisana cũ modico mellis, uino lymphato, & similibus calidis & humidis, sicut sunt brodia, iuscula, & utatur electuario resumptiuo cum diarhodon abbatis.

Si autem fiat indigestio propter malam complexioné calidam, curetur illa prius. In tali cura competunt persica, non tamen humida, aquosa, ualet etiam lactu. endi. scar. cucumeres, cucurbit. portul. coriandrum, amygd. lac acetosum, pulla infrigidata, acetũ, pisces recentes, & ualet zuc. ro. triasandal. Et ponantur emplastra frigida supra stomachum, tamen non teneantur tanto tempore, quòd anhelitus constringatur, aut hepar nimis infrigidetur.

Et si caliditas fuerit iuncta cum siccitate, utatur syru. uiol. nenupha. & syrup. iulep, utatur diadraganto frigido, utatur spinachiis, maluis, pomis, aqua hordei, & inungatur stomachus cum oleo uiol. si caliditas sit coniuncta cum humiditate, utatur oxizac. syrupo acetoso, piris, & coctanis & sandal. Emplastretur stomachus cum rosis & coctanis, & sandal. Et si chol. abundet in stomacho, purgetur sicut dictum est, capitulo de dolore stomachi.

Vbi autem fuerit indigestio propter malam complexionem frigidam, tunc illa curetur prius, utatur alliis, uino forti in parua quantitate, calefiant extrema, & ponatur uentosa supra stomachũ, utatur aniso, cimino, ameos, siseleos, spica nardi, & ligno aloës, utatur potione muscata, diatrionpipereon, & zinzib. condito. Si frigiditas fuerit iuncta cum siccitate, minorẽtur calida & euaporatiua, & utatur lacte, aqua hordei cum melle, & uino cum aqua, & utatur isto medicamine. ℞. masti. spicæ nar. bulliant in oleo, & inũgatur stomachus, uel malaxetur cera in oleo, & misceatur cum modico picis naual. & fiat emplastrum supra stomachum. Si frigiditas iungatur cũ humiditate, utatur carnibus assis, uino pontico, pipere, cinamomo, & isto syrupo. ℞. hyssopi, absinthij, calamẽti. an. ℥. 3. anisi, marathri, ameos, siseleos, spicæ nardi, squinãti, calami aromatici. an. ℥. 1. mel. ros. li. 1. fiat syrup. & ex istis materialibus potest fieri oleũ, aut unguentũ, aut cero.

&

& inungatur ſtomachus cũ oleo de balſamo. Si phlegma dominetur in ſtomacho, aut melancholia, purgetur ſicut dictum eſt in dolore ſtomachi. Et intelligendum, quòd puer paruus, uel puella applicata ſtomacho multum cõfortãt uirtutem digeſtiuã, dum tamen non ſudent, uel catulus canis, uel ſaltẽ, quòd manus longo tẽpore ſupra ſtomachũ teneretur. Si digeſtio auferatur propter malam complexionem humidam in ſtomacho, curetur illud prius, minuatur cibus & potus potiſſimè, utatur aſſis, frixis, & iſto electuario. ℞. dianiſon, diacimini, zuc. ro. ana ℥. 4. miſceantur.

Nota.

Et ſi humiditas iungatur cum caliditate, utatur acetoſis, & ſtypticis, & tũc ualent mala gra. citonia, & perſica, ſcilicet illa à quibus non fluit humiditas. Si fuerit iuncta cum frigiditate, utatur diatrionpipereon, & ſimilibus. Et quia patientes coguntur uenire frequentius de remotis partibus propter malam complexionem ſtomachi frigidam & humidam, ideò de gratia illã magis particulariter proſequamur.

Diæta.

Regimẽ ſtomachi infrigidati, & humectati. Diæta eius ſit talis, panis ſit triticeus, bene coctus, bene fermentatus, & cum temperata quantitate ſalis, & triticum ſit natum in terra alta, leui & noua quantũ erit poſſibile, omnem aliũ panẽ uitet. Vinum ſit citrinum in colore, mediocre in ſubſtantia, bene maturum & odoriferum, non nouum & optimi ſaporis, omnia alia uina uitet. Aqua ſit fontis, & fons ſit uberrimè ſcaturiens, currat uerſus Orientem, & Sol mane percutiat oſtium fontis, & aqua currat ſupra loca munda, accipiatur aqua longè à fonte, ut ſit depurata à ſuperfluitatibus ratione euẽtationis, & uirtutibus ſtellarum. Carnes autem ſint uolatilium, aut quadrupedum: ſi uolatilium, ex domeſticis utatur pullis. gallinis, caponibus, colũbis uolatilibus, & iſta non ſint uiolenter, ſed in aëre ad libitũ nutrita: de ſylueſtribus, utatur perdicibus, ſturnis, merulis, auiculis campeſtribus, & phaſianis, uitet omnes aues degentes in lacubus. De carnibus quadrupedum, aut ſunt domeſticę, aut ſylueſtres. Si domeſticæ, utatur carnibus annualis agni uel mutonis iuuenis, hœduli, uituli lactantis, & extremitatibus porcorũ. De ſilueſtribus, non utatur niſi cuniculo iuuene, capreolo iuuene, & ceruo iuuene. Alias non nominatas penitus uitet. Item de oleribus, utatur fœniculo nouello, petro, mẽtha, ſaluia, ſerpillo, hyſſopo, ſatureia, ſanamunda ſiue gariofilata,

Potus. *Carnes.*

filata, quod idem eſt, borag. bletis, aſparago, ex ſummitatibus eius in tempore uernali: omnia alia olera uitet.

Item uitet omnia legumina præter brodium cicerum: uitet omnes fructus, niſi aliquando auellanas aſſas, aut duas nuces poſt piſces, aut medietatem unius piri cocti, aut coctani cocti cum modico caſei butyroſi poſt cibum. Vtatur ouis ſorbilibus.

Item utatur piſcibus ſquamoſis de aquis mundis currentibus longè à ciuitatibus, & ſi coquantur in aqua, ponatur ibi petroſi. fœnicu. & ſal. aut ponantur ſupra torrefactorium, & inungantur frequenter cum aqua ſalſa & oleo, & hic eſt diæta in generali. Poſtea ſequitur magis particulariter. Die dominica utatur gallina in brodio cum zin. croco, carnibus porcinis aſſis, & ſint de latere porci cum ſalſa uiridi ſine aceto, ſed cum cinamomo: ſero habeat unam auiculam aſſam cum ſalſamento de uino & ſale.

Die Lunæ habeat olera, ſcilicet boragines, bletas, petroſil. terantur fortiter, & condiantur cum carnibus ſalſis, & mutone recenti iuuene, & ſint de coſtis: habeat perdicem aſſam cum ſalſa de cinamomo: ſero carnes porcinas aſſas cum cæpis deſuper appoſitis.

Die martis habeat carnes porcinas de dorſo, & ſint aliquantulum ſalſæ cum porris & ſinapi. In ſero, cuniculum iuuenem aſſum cum ſalſa de pipere. Die mercurij, habeat cuniculum iuuenem in brodio cum ſpeciebus, perdicem aſſam.

Die iouis habeat carnes mutoninas in geneto, & pullam in pane: de ſero auiculas aſſatas. Die ueneris, habeat ciceram cum petro. ſaluia, & piſces aſſos ſeu camerotas, & ſint ſemper piſces marini cocti in uino puro. Die ſabbati, ſi comedit carnes, carnibus uitulinis lactantibus multum iuuenibus & teneris cum bona piperata utatur. Si non comedat carnes, fiat ſicut in die ueneris, panis ſit bene fermentatus & bene coctus. Item uinum ſit bene antiquum ſine aqua, & in parua quantitate. Et ſit regula generalis, quòd quotidie exerceat ſe ante cibum donec incipiat fatigari, & non comedat nec bibat niſi bis in die. De mane circa tertiam uel ante, & ſero ſemper in ueſperis, & ualde parum.

Ordo medicamentorum.

Viſo de regimine per diætam, uideamus de regimine per medicamina. Et habet 4. medicamina. Primo in ſytu. Secũdo in medicina laxatiua. Tertio ĩ puluere. Quarto ĩ electuario.

Syrup.

Syrupus efficax ad frigidã uentriculi imbecillitatem. Syrupus est iste. ℞. radi. fœni. petro. brusci, asparagi, graminis, apij, ana. M. ß. temperetur in aceto fortissimo per diem, & noctem. Deinde ℞. hyssopi, absinthij, calamenti, pulegij, serpilli, maioranæ, basiliconis, mēthæ, saluiæ. ana. M. 1. cortì. citri, anisi, marathri, cimini, ameos, siseleos, sem. basiliconis, se. maioranæ, ana. ℥. 1. & ß. mel. lib. 1. & fiant sirup. lib. 2.

Medicina est ista. ℞. hierap. ʒ. 6. aloës. ℈. 2. agari. turbith, esulæ, ana. ℈. 1. ani. cinamomi, masticis. ana. ℈. ß. conficiantur cum succo absinthij, & fiant pilulæ.

Puluis confortatiuus uentriculi, & debilitatem cordis & syncopen emendans. Puluis est iste. ℞. trium generum piperum, zinzib. cinam. gariofil. galangæ, zedoariæ, mastic. cardamo. nucis mus. ana. ℥. 2. marathri, cimini, ameos, ligni al. campho. xylobalsami, spicæ nard. spicæ celticæ, calami aromatici. ana. ℥. 1. menthæ pulerizatæ. ℥. 1. croci. ʒ. 2. panis zucc. ʒ. 2. fiat pul. & ponatur in sacculo de aluta. Electuaria sunt plurima, primum est istud. ℞. diamēthæ, diatrionpipereon, ana. lib. ß. misceantur.

Item aliud. ℞. pliris cum musco, diantos cum musco, diambræ, lætitiæ Gal. diamenthæ, diatrionpipereon, ana. ℥. 4. misceantur, utatur his mane & sero.

Item aliud quo utatur post comestionē. ℞. diacitoniten, diatrionpipereon, carnium citoniorum, diamenthæ, ana. ℥. 4. misceantur. Et aduertendum quòd omnibus istis potest uti in tēpore frigido, & regione frigida, sed in tempore cal. aut regione cal. utatur in parua quantitate ualde, aut nihil, sed in regione cal. & tēpore frigido utatur isto. ℞. diamusci, diarhodon abbatis, dianthos, rosatæ nouellæ, ana. lib. ß. misceantur. Et si calor superuenerit, aut ratione laboris, aut ratione alicuius alterius rei, tunc ista omnia dimittantur, & tūc si patitur sitim in tempore cal. utatur isto. ℞. diadragan. zucca. ro. diarhodon abbatis. ana. lib. ß. misceantur.

Clarificatio. Notanda sunt hic aliqua quæ ponit Gal. 7. de ingenio. Primum notabile est istud, quoniam in unoquoque mēbro corporis propria est actio in aliis non excedens: hoc autem est propter complexionem, cum quodlibet membrum propria complexione decoretur. Secundū quod dicitur est istud, in quanto tempore cal. reducit frigidum, in tanto tempore frigidum reducere potest cal. sed modus nō est æqualis, quoniam membra uicina læduntur à frigido, plusquam lędantur à cal. econuerso se habet in sicco & humido, quoniam modus reducendi est æqualis, quia membrū uicinū non læditur

nec

nec à ſicco, nec ab humido, de quo ſit curãdum, ſed tempus nõ eſt æquale, quia citius reducitur humidum à ſicco, quàm ſiccum ab humido, ſiccum enim de difficili eſt reducibile, & ideo corpus, quod nõ nutritur, de facili infrigidatur ſecũdũ Gal. & cum ſtomachus eſt ſiccus, non ſolum debilitatur ſtomachus & membra uicina, ſed & totum corpus: cõcluditur igitur, quòd ſiccitas ſtomachi eſt cum diligentia reducenda.

De canino appetitu. CAP. IIII.

QVadruplex eſt innaturalis appetitus, quidam qui uocatur caninus, quidam qui uocatur boliſmus, quidam qui uocatur fames ſyncopalis, & quidam qui uocatur appetitus corruptus, & de iſtis per ordinẽ proſequimur. Caninus appetitus eſt intenſus, irrationabilis & inſatiabilis, & quanto plus appetit, tanto magis comedit, & dicitur caninus, quia ſicut canis ſatiatur nunquam, imò reuertitur ad uomitum, ita qui hanc patitur paſſionem, nunquam poteſt ſatiari: & ſicut diabetica paſ. eſt ſitis inſatiabilis, ita caninus appetitus fames inſatiabilis.

Cauſa huius appetit⁹ eſt triplex, ſcilicet caliditas reſoluẽs, & frigiditas comprimens & ſenſum inducẽs, & hu. acetoſus, pungens, & uiſcoſitatem quæ impediebat remouẽs. Ad primum membrũ poſſunt multa reduci, ſicut eſt caliditas, curſus, labor, fe. precedẽs, & uigiliæ nimiæ, & caliditas ſtomachi & totius corporis. Et quãdo caliditas eſt minor in toto corpore q̃ in ſtomacho, tunc eſt caninus appetitus & fames, & quãdo caliditas eſt maior in ſtomacho, tũc eſt appetitus maior in potu quàm cibo, & ita caliditas ſtomachi unà cũ caliditate totius corporis poteſt intendere appetitum, licet caliditas ſtomachi ſolius impediat appetitũ. Rheuma etiam poteſt intendere appetitum debilitando contentiuã, & faciendo de ſtomacho alienare fumum ſuum: uenit etiam propter debilitatem cõtentiuæ, & fortitudinem expulſiuæ, & fit etiã appetit⁹ intẽſus propter uermes & ſerpẽtes qui ſunt in fundo ſtomachi, & proprie in inteſtinis deuorantes cibum. iſta enim omnia & conſimilia poſſunt reduci ad inanitionem & reſolutionem. Secũda cauſa eſt frigiditas comprimens, ita agit actionem ſimilem ſuctioni, & ita inducit contactum & ſenſum, & ita ſtomachus cũ ſit in ſuo orificio inanitus, & illud ſentiat, ideo appetit ſicut ſi eſſet uera inanitio, & ideo q habent orificium ſtomachi frigidum, habẽt intenſum appetitum,

Cauſa.

titum,& quanto orificiũ stomachi est frigidius,tanto appetitus intensior, nisi ad tãtum deueniret quòd mortificaret, quoniam omne membrum infrigidatũ actionem habet defectã de necessitate,sicut scribit Gal.supra illũ aphorismum. Quibuscũq; iuuenibus,&c. Tertio causa potest esse phlegma acetosum excedens in orificio stomachi,quoniã mordicat,suscitat, & contentiuam debilitat, digerit hu. grossos & uiscosos qui impediebant appetitum.

Aphor.20. particula 2.

Signa. Si fuerit ex caliditate resoluẽte,tũc est sitis, & ut plurimũ est cõstipatus,& apparẽt alia signa caliditatis, quoniam est audax,pilosus,musculosus.accidit aliquãdo quòd homines multum cibum accipiunt,parum assellant,& non erunt pingues,hoc attestatur supra fortem caliditatem resoluentem.

Si fuerit propter alia resoluentia & consumentia, sicut est aër,labor,uigiliæ & similia, hoc habetur indicio patientis.

Si fuerit propter uermes, hoc indicant signa uermium.

Si propter frigiditaté,tunc est fluxus uentris, paruitas sitis,inflationes,uentositates. Si propter debilitatem contentiuæ,tunc est fluxus uẽtris, & cibus erit quasi indigestus, cum quadam san.permixtione.

Et est intelligendũ, quòd omnis mala complexio suæ uirtuti defectionem generat, sicut scribitur sexto de morbo: & primo quęlibet malarum complexionũ cum excedunt,possunt debilitare uirtutem contentiuã, modo igitur cum calido & modo cum frigido,& secundum hæc signa alia & alia.

Si autem fuerit ex hu.acetoso,tunc est paruitas sitis & eructuatio acetosa:si acetositas fuerit ex phlegmate, erit acetositas praua cum humiditate multa.Si ex melãcholia,tunc est cum ponticitate & cum quadam siccitate. Et si fuerit ex causis manifestis,tunc scitur ex indicio.

Prognostic. Caninus appetitus ex rheumate aduenit rarò. Caninus appetitus,si continuetur,ducitur in bolismum, & bolismus in famem syncopalem,& fames syncopalis in mortem:uigilate igitur & orate.

Cura. Si caninus appetitus fuerit propter calorem resoluẽtem, dentur ea quæ sunt duræ digestionis,sicut sunt fabæ fractæ, frumentum coctum,lentes cum aceto,pisces bestiales & cõchilia,carnes bouinæ semicoctę,oua indurata, panis azim⁹, portul. cucurbi. conditæ cum oleo amygda. dul.& zucca.& extremitates animalium,& intestina condiantur cum aceto

& zuc.

& zuc.inungatur cũ oleo myrtino & aloë.ro.& oleo de sumach,ubi bullierit alumen: & est hic intelligendum quòd in curatione canini appetitus debemus uitare omnia acetosa pontica,acuta, nisi per hoc intéderetur cura sicut sunt acetosa in causis cal.& pontica , & styptica in nimio fluxu uentris,acuta & incisiua in hu.phlegmaticis.

Si autem fuerit propter malam complexionem frigidam, dentur olea cal.& pinguedines, unctuosa, & carnes anseris assę,uinum purum,& potionem muscatam,pliris cũ musco, alipta muscata,& si est cũ materia, utatur alliis, cæpe, pipere,cinamomo,& sinapi, digeratur materia phlegmatica cũ origano , calamento, pulegio, serpillo , aniso, marathro & melle,purgetur cum hierapi. & si est materia melancholica, digeratur materia cum syru.de bora.syr.de buglossa,& purgetur cum diasennæ,diabora.& lapide lazuli, detur zuc.ro. in causa cal. & mel.ro. in causa fri. si fuerit propter debilitatem cõtentiuæ,consideretur causa , & si est causa cal. fiat sicut dictum est : si est frigida, fiat similiter &c.si est propter rheuma,curetur sicut dictum est:& si uenerit à splene,mundificetur , & ita de aliis membris : si fuerit propter uermes, detur absinth.cum agarico & aloë , & alia quæ dicentur: & si fuerit propter causas notas primitiuas , per contraria reducantur ad temperamentum.

De Bolismo.

Bolismus est appetitus intensus, & cum incipit, desinit,& accidit frequenter itinerãtibus per loca niuosa, frigida,ideo uulgares dicunt,quòd aliquãdo herbam calcauit quæ habet aspectum ad augmentandum appetitum:tamen ista est ueritas,quòd tales sunt cũ inanitione corporis, repletiõe stomachi nauseatiua & debilitate stomachi: ideo cũ stomachus infrigidatur,incipit appetere, etiã ratiõe inanitionis totius,& cũ incipit,desinit,quia stomachus repletus est, & uirtus debilis,& incipit quasi mortificari,& quasi insensibilis fieri uirtus appetitiua.Quare oportet ut suscitetur & extrema pungantur,& quodãmodo cũ paruis uirgis suauiter flagelletur, deinde odoret aromatica. Et si particularia conueniant in frigiditate,utatur istis materialibus siue in electuariis ut intus sumatur , siue in pomo ut odoretur , siue in emplastris aut oleis,aut cerotum supra stomachum apponatur,& sunt

Βόλιμος interpretatur ingẽs fames.

ista,amb.styrax,calamita,ladanum, lignum al.musc⁹,gario. nux musca. & assetur pulla & lardetur cum gariofi. & aspergatur aqua ro.muscata,odoret & comedat: utatur uino muscatello aut alio odorifero.Et si particularia conuenirent in caliditate,utatur isto secũdum priorem modum, scilicet ro. uio.siccis,nenupha.coriãdro præparato,sandal.& camphora,& assetur pullus, lardetur, & aspergatur cum aqua ro. & camphora,odoret & comedat cum fuerit infrigidatus.

De fame syncopali.

Fames syncopalis.

ALIQVANDO aliqui habẽt orificium stomachi ita debile & sensibile quòd non possunt ieiunium tolerare. Et isti si in hora famis careant cibo, de facili incurrunt syncopim: tunc igitur aut isti sunt in syncopi,aut non: & si actu,fricentur extrema fortiter, & ligentur ligatione dolorosa, trahãtur per nares,& digiti conduplicati fortiter constringantur, aspergantur aqua ro.postea utatur pane intincto in uino,& brodio carnium. Et si particularia uergant ad caliditatem, fiat sicut dictum est in cura bolismi,si ad frigiditatem,fiat sicut dictum est,&c.

De corruptione appetitus.

CORRVPTVS appetitus, appellatur appetitus enormis & irrationabil.scilicet cũ aliquis appetit comedere cretam, carbones,pisces crudos, carnes crudas, fruct⁹ nouellos adhuc põticos,sicut manifestè uidemus in mulierib⁹ prægnãtibus:hoc autem accidit propter humores corruptos potissimè melancholicos existentes in stomacho inficiẽtes stomachũ:& ita corrumpũt appetitum,quia adhuc sunt sub latitudine sanitatis appetunt similia,& quia talia ab intus sunt corrupta, infecta, enorma & irrationabilia, quasi si essent inaniti de cibis male diiudicantes. Accidit igitur mulieribus prægnantibus, aut cum menstrua sunt retenta,& in uiris accidit,sed non ita frequenter & secundum diuersitatem humorum in stomacho secundum hoc diuersa appetuntur.

Causa.

In primis igitur utatur uomitu,multis uicibus ante cibum & post,potissimè si non fuerit mulier prægnãs:illæ enim uerẽdæ sunt.Deinde utatur raphano tẽperato in oxymel. scill. postea purgetur cum v. generibus myrob. præparatorũ,sicut oportet.potest uti piscibus salsis,& carnibus recentibus assatis supra carbones immediatè, utatur colũbis assis,pullis assis & similibus,utatur etiã sinapi,cinamomo,cardamomo,

mo,& cubebis. Et isto electuario. ℞. cupularum glãdium, ligni al. anisi, marathri, spicæ nar. nucis muf. gariofi. myrtil. ana ℥ 1. panis zuc. q. suffi. fiat electuarium, & addantur conseruæ citri, & citranguli, ana. ℥. 2. misceantur.

Clarificatio.

Intelligendum quòd duplex est appetitus, quidam simplex, & quidam cõpositus. Simplex, est naturalis & semper fit à calido, compositus cõponitur ex cal. & frigido, & est solum in stomacho. Est enim appetitus stomachi cõpositus ex uirtute animali & naturali. Naturalis, fit à cal. sed animalis fit à fri. frigidum enim comprimit, & ita agit actionem similem suctioni inducendo uacuum, inducit contactum & ita sensum, & ita per accidens iuuat appetitũ, & calidum per se: idcirco homines qui habent stomach fri. sunt intẽsi appetitus, & homines qui habent stomach. cal. appetũt, licet calor faciat appetitũ nat. per acci. tamẽ diminuit in stomacho attrahendo uaporem, replent stomachũ phãtasticè, & ita impediunt cõtactum, & sensum, non est igitur inconueniens si caliditas stomachi impediat appetitũ, & frigiditas augmentet: utrunque enim est per accidens. Secundo intelligendũ, quòd licet appetitus cibi fiat per frigidum, tamen appetitus coitus non fit nisi per calidum, quoniam appetitus est simplex, & aliquando est compositus. Tertio intelligendum, quòd uinũ competit in curatiõe canini appetitus, quia calefacit & digerit, cũ est ibi mala complexio frigida, aut materia frigida, licet uinum sit appetitus potus & nõ cibi, nihilominus uinum non est potus tantum sicut aqua, imò cibus, potus & medicina, & cum hoc nõ dico quòd appetatur, sed detur sicut medicina, cum sit cal. & est causa frigida, & incurrat ratione cõtrarietatis, nec facit penetrare, quia unctuosa impediunt quę præcesserũt: potest igitur uinũ competere in curatione canini appetitus. Quarto intelligendum, quoniam licet uomitus inaniat, tamẽ quia in suo casu aufert causam morbi, ideo potest competere, sicut in canino appetitu propter frigidos humores in stomacho existentes. Quinto notandum, quoniam licet grossa cibaria plus nutriant, & citius sedant appetitum, nihilominus plus competunt subtilia in bolismo, quia uirtus est debilis, & ideo citius cõfortãt, & citius transeunt ad membra. Sexto notandum, quoniam licet in canino appetitu propter causam frigidam non competãt styptica, nihilominus bene competũt in bolismo,

Appetitus duplex.

Vinum cur conueniat, in appetit' canini curatione.

Vomitus in hoc casu utilitas.

Cibi craßæ substantiæ utrum conueniant.

& ratione debilitatis uirtutis, & etiam ut confortetur appetitus, quia in bolismo cũ incipit, desinit, ideo dicitur bolism⁹, quia cum bolo satiatur, & hoc est quia appetitus statim prosternitur, & deficit, quare statim succurrendum ne cadat in syncopim.

Causæ, quare prægnãtes & menstruosæ tali appetendi affectu frequentius laborant.

Septimo aduertendũ, quòd mulieres de nouo imprægnatæ aut si menstrua retineantur, appetunt enormia, sicut sunt intestina, carbones, creta & similia. Et ratio hui⁹ est duplex, una est similitudo ut dictum est: adhuc enim humor est sub latitudine sanitatis. Et quia humor melancholicus est terrenus, grossus, ideo appetunt cretam, & carbones tãquam similia, aut forte possumus dicere, quòd hu. melancholicus licet per comparationem ad alios hu. dicatur frigidus & siccus, tamen in se in quantũ est in corpore uiuẽte, est ca. & humidus, & ideo appetit frigida & sicca tanquam contraria.

De siti. CAP. V.

Sitis est appetitus frigidi & humidi in ratione potus, sicut fames est cal. ratiõe cibi, potus autẽ est necessarius ut cibũ faciat penetrare ad mẽbra. Nunc autem sitis aliquando aufertur, aliquãdo nimis intẽditur: & si auferatur, hoc est propter malam complexionem stomachi frigidam, aut hu. aut utrãque, aut propter pas. capitis, sicut est mania & melãcholia, aut propter ablationem sensus. Si autem sitis fuerit nimis intensa, aut est ab exterioribus, aut ab interioribus: si ab exterioribus, hoc est propter calidũ Solis aut aëris, aut propter cursum & laborẽ, uigiliam, clamorẽ, uociferationem, & propter cibaria calida, sicut sunt cepæ, allia, euphorbium, assa fœtida, uinum purum, forte, antiquum, aqua salsa, pisces salsi & recentes, cum in stomacho corrumpuntur, morsus reptilium, uenenum sumptum, coitus superfluus, & similia corpus exterminantia. Et si ab intus, hoc est propter stomachum, aut propter alia membra: si fuerit propter alia membra, tunc aut prouenit à cerebro, sicut in phrenesi, & in catarrho de phlegmate salso, si propter spiritualia, sicut propter apostemata pulmonis, aut panniculorum, aut propter fe. putridam, aut hecticã uersus finem, aut phthisim & similibus, & prouenit etiã propter oppilationes uenarũ meseraicarum & hepatis, ut in hydropisi, & prouenit propter calefactionẽ hepatis, apostema, fluxũ, & propter nimiã caliditatem, ut in diabetica passione. Si propter stomachũ, hoc est

Causa sitis intensæ duplex.

pro

propter complexionem cal.aut siccam,aut utranq;, aut propter chol.quæ abundat in stomacho , aut propter phlegma salsum,aut propter phlegma dulce , aut propter crapulam, aut medicinam sumptam & similibus.

Signa causarum extrinsecarum habentur ex indicio, signa quæ sunt propter alia membra à stomacho , habentur per indicia illarum passionum.Sed signa quæ sunt à stomacho,sunt satis clara,quoniã amaritudo significat choleram, dulcedo phlegma dulce, salcedo phlegma salsum, & alia satis habentur ex indiciis.

Signa.

Si in feb.adueniat sitis fortis cũ ariditate corporis, ual de malum. Si febricitans multum sitierit , & subito cesset sitis & fe.remanet,lingua est arida, nigra, mortem proculdubio significat,quia uirtus sensitiua est mortificata.

Prognostic.

Intelligẽdum quòd multiplex est sitis , cui credendũ non est,& ideo potus non est dandus:ut uerbi gratia,quia mane sitit in ieiunio, nõ est potus tribuẽdus.Et si cogeretur,detur sibi acetum cum oleo:si sero, est utile intrare lectum, si sitierit,non est potus tribuendus, quoniam si dormierit, sedabitur. Si fuerit sitis propter crapulam , prouocetur uomitus & inducatur somnus. Si propter repletionem cibi & potus,inducatur somnus. Si propter medicinam laxatiuam, in principio non detur, quia sitis est mendosa. In omnibus istis non deberet concedi potus. Si tamen aliqui sunt impatientes & multum sensibiles,in talibus oportet concedere, & oportet quòd tales accipiant sorbendo,diu in ore tenendo,paulatinè transglutiendo , & teneant in ore pilulas subscriptas. Aliquando autem uenit sitis propter malam con suetudinem bibendi,& tunc non est cõsilium nisi quòd paulatinè mutetur ad oppositum , & quòd per accidentia animæ terreantur.Intelligendum est hic,quòd in siti,quæ prouenit propter causam ca. & potissimè humoralem, sicut est chol.non competit somnus, quoniam calefiunt interiora & augmentatur sitis.In mala igitur complexione cal. sine materia & sine oppilatione, detur aqua frigida in bona quantitate & sedabitur. Sed si esset cho. nullo modo detur aqua per se,nisi esset cum uino malorum gra. aut syrup.iulep, aut cum aceto, aut cum mica panis, uel cum syrup. uiol. Detur igitur sibi oxysacc. cum syrup. uiol. & purgetur cum cassia, & myrob.citri.Et si esset phlegma salsum, detur sibi oxymel,

Cura.

Apho.25. par.5.

Aquæ frigidæ usus in siti.

diur.& purgetur cum myroba. citri. cheb.& quotiescunque potare uoluerit, detur sibi ptisana hordei ualde ca. quãtum potare uoluerit, & sit ita cal. sicut poterit sustinere: & hoc est expertum, quoniã ratione actualis caliditatis, digeritur materia phlegmatica, & frequẽter sequitur uomit⁹: possunt quoq; fieri in siti ea quæ dicta sunt superius in libro primo.

Pilulæ sub lingua ad sitim extinguendam.

Pilulæ quæ ualent ad sitim si teneãtur in ore. ℞. 4. se. frigidorum mund. se. end. se. scar. se. lactu. se. portul. se. papa. al. ana. ʒ. I. conficiantur cum muccilagine psyllij & dragaganti, fiant pilulæ. Aër frigidus multum ualet, & potissime si uenerit propter pectus. Si autem uenerit propter causas extrinsecas, reducantur per contrarium.

Aër.

Si fuerit propter pas. membrorum interiorum, curentur illa prius, & ita sedabitur sitis, interim cum blandientibus transeamus. Intelligendũ, quòd in siti mendosa, quæ prouenit propter humores frigidos, multum ualet somnus. Et si sitis auferatur propter humo. fri. purgẽtur: si propter morbos, curentur: si propter ablationem sensus, detur uinum purum, aut nectar, & dentur assa, frixa, salsa, & acuta.

Somnus.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd ablatio sensus in stomacho potest esse signum mortale, & cũ ablatio sensus pedibus & multis aliis partibus nõ esset pro tanto, quia actio stomachi est necessaria toti corpori, sed in multis aliis partibus nõ sic. Ablatio igitur sitis propter mortificationem uirtutis sensitiuæ in stomacho, est signum mortale in feb.

Sitis ablatio.

Aqua frigida, pura nõ est sumẽda in siti sedãda.

Secundo intelligendum, quòd aqua frigida ut plurimum per se sumpta non sedat sitim, quoniam de facili inflammatur, conuertitur & oppilat, & non penetrat, quare oportet aliud admiscere, sicut est acetum, aut uinum al. in parua quãtitate. Et si sitis est propter stomachum, quòd dentur tria sandali, zucca. ro. & similia.

Tertio notãdũ, quòd causa appetitus, sitis est ca. & sic. & suum obiectum est frigidum & humidum, tamen uinum appetitur cum sit calidũ, & appetitur ut potus & sedans sitim.

Vinũ multis de causis sitim sedare potest.

Dico quòd uinũ potest sedare sitim multis modis, ratione actualis frigiditatis, & humiditatis, liquiditatis, & quia est penetratiuum, & quia communiter permiscetur cum aqua ratione delectationis, confortat digestiuam, restaurat, & nutrit. bene igitur appetitur uinum ratione potus, cum multas habeat uias sedandi sitim.

De eructuatione. CAP. VI.

ERuctuatio est uẽtositas fumosa ex indigestione stomachi procreata ad superiora proiecta uirtute expulsiua stomachi confortata. Intelligendum est circa istam materiam, quòd uentositas generatur à cal. debili resoluente materiam in uaporem, non potente tamẽ cõsumere. Nunc aut iste uapor uentosus sic generatus, aut expellitur per superiora, aut per inferiora, aut remanet in medio: Si per superiora, causat eructuationem: Si per inferiora & cum sonitu, causat peditum: Si sine sonitu, causat trullã. Si autem remanet in medio & uentositas fuerit iuncta cum humiditate, causat rugitum. Si non, causabit tortiones & similia, secundum quòd uentositas uadit per loca ampla uel stricta, & secundũ quòd est grossa uel subtilis, secundum hoc diuersas facit melodias & proportiones harmonicas, sicut dixit princeps medicorum Gal. sexto de morbo.

Ructus quid.

Eructuatio aut prouenit ab exterioribus, aut ab interioribus. Si ab exterioribus, hoc est, aut propter nimium calorem, frigus, aut propter inordinationem cibi & potus, quantitatem, qualitatem, sicut sunt legumina, fabæ, & similia, aut sicut radices, raphanus, rapæ, pastinaca & similia, aut sicut sunt dulcia, grossa, sicut est uinum nouum dulce & similia, aut quia somnus non fuit completus, & breuiter propter omnia illa, quæ digestionem impediunt.

Causa.

Si ab interioribus, hoc est duobus modis, aut propter stomachum, aut propter alia membra. Si propter alia membra, sicut sunt ægritudines hepatis, aut uenarum meseraicarum, & ita de aliis quę uirtutẽ degestiuam impediunt. Si propter, stomachum, aut hoc est propter malam cõplexionẽ stomachi, aut ꝑpter malos hum. in stomacho existẽtes. Si propter malam complexionem, aut quia nimis cal. aut quia nimis frigida. Si propter hum. aut quia cholerici, aut phlegmatici, aut quia melancholici, & ita breuiter de aliis omnibus, quæ uirtutem stomachi digestiuã corrumpere possunt. Et secundum diuersitatem causarum, diuersæ species corruptionum generatur, & ita est quædam species eructuationum fœtida, quædam fumosa, quædam abominabilis, sicut est odor piscium corruptorum, aut ouorũ frixorum, aut carnium rancidarũ, & ita de aliis saporibus innominatis, aut sicut sunt sapores frequentius nominati, sicut est sapor acetosus, aut fumo

Ructus species varia.

ſus. Species igitur eructuationis ſunt multæ ualde ſecundũ diuerſitatem corruptionis, & quia corruptio primę digeſtionis rarò aut nunquam poteſt rectificari per digeſtiones ſubſequentes, ideo cum maiori cautela tranſeundum.

Signa. Si autẽ eructuatio & fumoſa expulſio aut indigeſtio prouenerit propter cauſas extrinſecas, ſatis poteſt ſciri per indicia, ſi medicus uult eſſe diligens, iuxta illud Damaſceni: Nec ſuper omnia pudeat te patientem interrogare. *Aphor. 42. libri 1. Damaſcen.* Si autem uenerit propter cauſas intrinſecas, & fuerint paſsiões aliorũ membrorum, ſatis manifeſtatur ex illis. Et ſi uenerit propter ſtomachum, tunc aut eſt propter cauſam ca. & ſentitur cali. in ore & ſiccitas, & ariditas, & ſi fuerit cho. ſentitur amaritudo cum quadam anguſtia & inquietudine. *Nota.* Poteſt ſciri per uiam experimenti per hunc modum, ſeruetur patiens in temperata diæta, & quo ad quantitatem & qualitatem, poſtea detur panis hordei cum aqua, & nihil amplius comedat in illa menſa, & de iſtis accipiat temperata quantitate, tunc ſi ſentiat eructuatiões, proculdubio cauſa eſt cal. quæ cõuertit materiam in uaporem. *Acetoſa eructuatio.* Si autem ſentiat eructuationem acetoſam cum humiditate & ſaliua multa, tunc eſt ex phlegmate. Et ſi cum ſiccitate & ſtypticitate, tunc eſt melancholia. *Nota.* Et per uiam experimenti, poſſumus ſcire per hunc modum, dentur cibaria ca. cum temperamento, ſicut eſt mentha, origanum, aniſum, & cum hoc regimen temperatum pręceſsit aliquibus diebus, tunc ſi ſentiat eructuationes, proculdubio extrinſecis excluſis, ex mala complectione frigida procedit. *Indicia à ſapore patientis.* Si autem apparet ſapor fœtidus, ex putrefactione humorum prouenit: ſed fœtidus, acutus, fumoſus, pungitiuus, atteſtatur ſuper hu. calidos, ſed rãcidus abominabilis & ignominioſus, ſupra melancholicos: acris piſcis corrupti, & oua corrupta, ſupra phlegmaticos, & in iſtis ſaporibus extraneis innominatis, & oportet habere magnam coniecturam iuxta naturam conuenientium particularium, quæ concurrunt & quæ præceſſerunt, quare oportet eſſe medicum uigilantem. Omnia enim certis literis denotari non poſſunt ſecundum Gal. in de ingenio. Signa igitur particularia induſtriæ medici reliquantur.

Pronoſtic. Eructuatio una uel duæ cum alleuiatione, bonum eſt ſignum, & quòd natura eſt fortis in expellendo. Et eſt quædam criſis particularis, ideo uentoſitates ſiue ſint naturales, ſiue

ſiue ſymptomaticæ, in illa uia nullo modo ſunt retinendæ, nec ratione loci, nec ratione perſonæ, imò poſtquam generatæ ſunt, medicus tenetur illas expellere cum tēperamento uel ſuperius, uel inferius. Et ideo ubi oportet, eructuationes temperatè ſunt prouocandæ.

Si autem eructuationes fuerint multæ & frequentes, non poſſunt eſſe bonæ, imò ſunt ſymptomaticę: & iſtæ ſunt malæ in ratione ſigni, quia corruptionem digeſtionis ſignificant: & mala ſunt in ratione cauſæ, quia digeſtionem iterum corrumpunt, cum commoueant digeſtiuam, quæ ipſa uiget per quietem. eructuatio igitur frequens & nimia, mala.

Curatio.

Si fuerit propter diætam, rectificetur. Si propter paſ. aliorum membrorum curentur, propter ſtomachum, uigilandū.

Si igitur fuerit mala cōplexio ſtomachi cal. alteretur cum ſyrup. uiol. & nenuph. & ex his fiat emplaſtrum ſupra ſtomachum, ſicut ſunt ro. ſand. & ſimilia. Et ſi eſſet chol. purgetur cum myrob. citri. caſſia, & alia frigida ſicut oportet in vj. rebus non naturalibus applicentur.

Si autem cauſa fuerit frigida, detur caſtoreum cum aceto ſcil. & adminiſtretur ruta, origanum, calamentum, aniſum, marathrū, ſpica nard. coſtus, ameos, ſiſeleos, & ex iſtis fiat ſyrup. aut conditum, aut electuarium, aut oleum & unguentum, aut emplaſtrum, aut cerotum, aut lana & ſimilia, & applicentur aut ab extra, aut ab intus, uel dētur iſta electuaria, diatrionpipereon, dianiſum, diaciminum, diagalanga, diazinzib. & ſimilia. & ſi cauſa eſt materialis, purget̃ ſecūdū exigentiam humorum: ſi fuerit phlegma, cum myrob. cheb. & aloë paratis ſicut oportet. Si ex melancholia, purgetur cum myrobalanis indis, & lapide lazuli paratis ſicut oportet. Et deinde fiāt ſtuphæ, balnea, & exhibeatur theriaca, & iniungatur diæta ſicut oportet in vj. rebus nō naturalibus. Fiat igitur exercitiū ante cibum forte, & ſic de aliis, & breuiter loquendo magna pars curationis eſt bonitas diætæ & regiminis.

Clarificatio.

Intelligendum quòd eructuatio ſecundum aliquem modum conſiderandi, poteſt eſſe motus naturalis. Si enim ſit modica uel cum alleuiatione, tunc eſt bonum, pro tanto, quia aliquādo modicus uētus generatur, & uirtus expulſiua eſt fortis & expellit illam uentoſitatē cum una eructuatione uel duabus, uel cum paulò plus, & tunc poteſt eſſe ſecundum naturam quæcunque fuerit cauſa. Aliquando tamen eſt

Ructus modici.

Ructus frequentes. est multa, frequens, & tunc non est solum malum in ratione signi, imo etiam in ratione causæ, quoniam ratione nimij motus, corrumpit digestiuam, & ita possumus intelligere de sternutatione, singultu, tussi & similibus, quoniam possunt esse motus naturales, operando ad finem, & quo ad uirtutem fortem: quando autẽ excedunt & lædunt, tunc sunt accidentia sequentia morbos, & secundum hunc modũ loqui tur Gal. in istis quinto de morbo. Secũdò debemus intelligere, quòd eructuatio quo ad apparentiã paſ. est partis superioris stomachi, quia ibidẽ magis manifestatur, sed quo ad existẽtiam magis est partis inferioris, cum ibidem sit uapor qui expellitur. Et licet sternutatio sit paſ. partis anterioris, quia ibi est materia seu uapor, non tamẽ sicut in stomacho, cum in parte superiori materia non posſit contineri, & situs sit aliter & aliter. Tertiò intelligendum, quòd eructuatio acetosa potest fieri à calido, & à frigido: à calido fit, tanquã à causa remota, cum calidũ infrigidet exhalando, & frigidũ facit hoc tanquam causa proxima. Et ita uidemus quòd calidum ab extra inducit acetositatem, quia ebulliendo, partes calidæ exhalant, fit etiam & à stomacho sicut patet in fructibus, qui à principio sunt acetosi.

Ructus causa præcipua in fundo uẽtriculi.

Acetosa eructuatio duobus modis.

Et iuxta hoc aduertendum, quoniam calor fortis & intensus licet deberet dissoluere, resoluere, & consumere, nihilominus gratia materiæ facit aliquando eructuationes fumosas, scilicet cum materia est disposita, sicut sunt legumina & similia. Et manifestè apparet in exterioribus, quoniam licet ignis sit magnus & fortis, tamen quando ligna uiridia apponuntur, resoluitur fumus trumbosus, caliginosus, & ita est in corpore, quare &c.

Humor melanchol. interdum ructus fœtidos creat.

Quartò notandum, quòd melancholia facit eructuationem acetosam, fœtidam, cum sit hum. corruptus, frigidus. Idem facit raphanus cum sumitur in magna quantitate, quia ratione indigestionis conuertitur in frigiditatem: & quando corrumpitur, in fœtorem conuertitur: sed phlegma acetositatem facit, & non ita fœtorem, quia non est hu. ita corruptus sicut melancholia, & cum hoc est grossus & uiscosus. Vltimò notandum, quòd in eructuatione quantum est ex hoc, non competit phlebotomia, sed cum corpus est plethoricum, potest competere ratione humorum existentium in uenis.

Phlebotomia ubi cõueniat.

DE

De ſingultu. CAP. VII.

Singultus eſt quaſi ſpaſmus ſtomachi repleti inaniti, aut humore aliquo uitiati propter expulſioné nociuorum. *Singultus quid.*

Intelligendum quòd ſingultus exquiſitè loquendo non eſt ſpaſmus, ſed dicitur ſpaſmus propter cõuenientiã quam habet cum ſpaſmo. unde ſicut ſpaſmus fit ex inanitione & repletione, ita ſingultus: ſed differunt, quoniã ſpaſmus eſt motus præter naturam, & cum hoc retrahitur, non reuertitur nec extendit ſe: ſed ſingultus poteſt eſſe motus ſecundum naturam, & cum hoc licet retractio fiat, poſtea tamen fit extenſio ut nociua expellantur quantum in ipſo eſt. *Apho. 39. partic. 6.*

Modus autem faciendi eſt iſte, cum aliqua res nociua ipſi ſtomacho ineſt, & potiſſimè cum inuiſcatur in uill. & ſubſtãtia ſtomachi, uirtus animalis ſenſibilis ſentit illud, tunc ſuſcitat uirtutem naturalem expulſiuam, & cum magno impetu nititur nociuum expellere. Et talis motus ſtomachi impetuoſus & fortis appellatur ſingultus, & per talem modum fit ſternutatio & tuſſis, ſicut ſcribitur quinto de morbo. *Singultus explicatio.*

Cauſatur igitur ſingultus ex repletione & inanitiõe & ex apoſtemate, ulcere, & multis conſimilibus. Cauſæ enim aut ſunt extrinſecæ, aut intrinſecæ. Si extrinſecæ, tunc ſunt, ſicut frigiditas aëris, & hoc patet, quoniam cum puerorũ ſtomachus infrigidatur, de facili incurrunt ſingultum. Fit etiam ex nimia repletione cibi, potus & eorum corruptione in ſtomacho, fit etiam cum ſumuntur acuta ſicut piper, & poſt ſumitur uinum, quia uinum facit ut piper inuiſcetur. *Cauſæ.*

Si autem fuerit propter cauſas intrinſecas, tunc aut hoc eſt propter ſtomachum, aut propter alia membra, ſicut eſt apoſtema capitis, caſus, percuſſio, fractura cranei, aut aduenit propter apoſtema capitis, aut propter humores acutos, mordicatiuos, pungitiuos, aut acetoſos, delegatos à toto corpore ad ſtomachum. Si uerò propter ſtomachum, hoc eſt aut propter humo. frigidos inuiſcatos & pungitiuos, aut per calorem, apoſtema, ulcus, nimiam ſitim, aut nimiam inanitionem, & ita de aliis.

Si uenerit propter cauſas extrinſecas, hoc manifeſtatur ex indicio. Et ſi propter paſ. aliorum membrorum aut totius corporis, ſimiliter patet ex indicio. Si ex inanitione, ſignificatur quòd fe. præceſſerunt, labores, abſtinentia & ſimilia extenuãtia corpus. Si ex repletione, ſignificatur ex ocio & *Signa.*

quie

quiete,& quia repleuit se uel est cum grauitate & punctura, & si humo. sunt frigidi, significatur quòd iuuatur ex cali. & quia sentitur frigiditas in stomacho: si ex caliditate significatur ex calore, punctura & mordicatione.

Si ex sensu, significatur quòd à qualibet facili causa patitur singultum. Si ex apostemate, tunc est feb. dolor & nausea, & non alleuiatur ex uomitu sicut non alleuiatur ex uomitu cũ est ex inanitione. Vlterius autem discernitur, quòd cum sumuntur acuta & pungitiua, tunc sentitur dolor & aggrauatio in stomacho, & si fuerit propter paroxysmum. feb. tunc discernitur ex istis, & ita de aliis.

Prognostic. Si in crisi, bonis signis apparentibus fiat singultus, bonũ, quia crisis per uomitum significatur. Si autem mala signa appareant, malum, quia spasmus significatur.

Aphoris. 4. partic. 5. Singultus post quamcunq; euacuationem ueniens superfluam, malum, siue fuerit naturalis, siue artificialis, sicut est fluxus sang. sudor, uomitus, fluxus uentris, & ita de aliis.

Aphor. 3. partic. 5. Si post uomitum singultus non sedetur nec minuatur, sed potius aggrauetur, malum. In plaga & percussione singultus, malum. Si post singultum uenerit apostema in latere dextro aut super humerum, mors festina significatur.

Si post singultũ ueniat spasmus aut alienatio, pessimum.

Aphor. 3. parti. 7. Si femori purgato superueniat singultus, malum.

Post uomitum singultus superueniens, malum.

Curatio. Curatio generalis hæc est, scilicet quòd omnes causæ tã exteriores quàm interiores reducantur ad temperamentũ per suum cõtrarium, uerbi gratia, si fuerit ex frigiditate, applicentur cal. stomacho, sicut est absinthium, menta, costus, lignũ al. rectificetur aër, & similia: si fuerit repletio, ducatur inanitio temperata: si fe. curetur sicut oportet. Idem de apostematibus & solutione cõtinuitatis, casibus & percussionibus, sicut dicetur in locis suis.

Nunc autem intelligendum est, quòd curationes generales singultus sunt istæ potissimè, quando causa est repletionalis frigida, dum tamen nõ sit propter apostema, aut propter inanitionem. In primis debent fieri fricationes fortes extremitatum. Secundo inducantur accidentia animæ & non ex prouiso, sicut sunt ira magna, timor, aut gaudium. Tertio ponantur uentosæ supra stomachum & supra spatulas sine scarificatione.

Quar

Quarto apponantur supra stomachum medicamina rubificantia. Quinto inducatur somnus.

Sexto fiat sternutatio.

Septimo inducatur uomitus. Et si uomitus omnia ista præcederet, esset bonum in causa materiali.

Octauo quòd retineatur anhelitus multotiens quantum erit possibile, quoniam multum ualet.

Curatio particularis.

Visis curationibus generalibus, ad particularia ueniamus, & primo uideamus de causa frigida, quia frequentius aduenit. Supponimus enim quòd sit mala complexio frigida sine materia, quòd saltem alterantibus curatur, & ita de aliis, si cum materia inducatur uomitus, deinde digeratur materia cum oxymel. diur. ubi bullierit absinthium, & purgetur cum hierap. deinde detur theriaca, mithridatum, philonium, & cum hoc ista bulliant in oleo & cera, malaxetur in oleo & supra stomachum applicetur: si fuerit ex uentositate, tunc ualet ruta, calamentum, origanum, anisum, marathrum, castoreum, uinum purum, stupha, balneum, & ualet dianisum, diaciminum, dianthos, diagalanga. Ista enim omnia non solum ualent in materia uentosa, fumosa, sed etiam in mala complexione sine materia & cum materia, licet directius ualeant in materia uentosa & fumosa.

Narcotica interdum in singultu aromaticis confortantibus sunt miscenda.

Et est intelligendum, quòd in singultu debent apponi aliquando stupefacientia cum aromaticis & confortatiuis, & materiam purgãtia per modos diuersos & loca diuersa, modo per secessum, modo per uias urinales, & ita de aliis, pro tanto debet apponi opium & similia, ut stupefaciãt & nimiũ sensum auferãt, aloë ut trahat ad intestina, spica nardi, ut attrahat ad uias urinales & hepar confortet, anisum & similia, ut uentositaté consumant, lignum al. ut confortet cor unà cum croco, menta, & absinthium, ut stomachus cõfortetur, & ita de aliis multis. Sapiens igitur fuit, qui primus illud medicamen inuenit in singultu, pro tãto quia in quolibet morbo per quoddam simile similia possunt applicari. Receptio igitur tam nobilis, & tam notabilis contra singultũ hæc est.

Electuarium magnarum uirium & à multis laudatum in singultu.

℞. spicæ nard. squinanti, calami aromatici, anisi, marathri, foliorum mẽtæ, foliorum absinthij, costi. ana. ℥. 2. zucc. ligni al. ambræ, gariofil. alo. sucotrini. ana. ℈. 2. opij, coriandr. præparati. se. papa. al. cassiæ ligneæ. ana. ℈. 1. conseruæ citrangulorum. ʒ. 2. panis zuccar. q. s. fiat electuarium, quo utatur

sero

ſero & mane ſeruetur cum amore, quia reuelatum eſt.

Si autem cauſa fuerit cal. &c. ℞. ſyrup. roſ. oxyſac. ſyrup. acetoſi, ana. lib. ß. foliorũ abſinthij. ℥. ß. miſceantur & bulliat ſimul, & cum iſto materia digeratur, deinde purgetur ſic. ℞. hierę p. ʒ. ʒ. triferæ ſarraceni. rheubar. ʒ. 6. miſceantur, & purgentur cum myrob. citri. manna, & caſſia, paratis ſicut oportet, utatur malogra hordeato, aqua hordei, portu. cucurbitis, melonibus, & ſimilibus. Si fuerit ex inanitione, utatur lacte, & balneo aquæ dulcis, utatur nutritiuis, reſumptiuis, & humectātibus, ſicut dictum eſt ſuperius capitulo de mala complexione ſtomachi ſicca: & ſuperius capitulo de hectica, & capitulo de phthiſi, recurramus ad illa, ſcopus erit.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd licet in ſingultu intendat natura nociuum expellere, & in ſingultu de inanitione non ſit materia quæ expellatur, nihilominus motus non eſt fruſtra, quia uirtus naturalis nititur expellere malam cõplexionem ſiccam ex qua lædebatur, & ita eſt in tuſſi & ſimilibus, ſi fuerit ex inanitione, quoniã ibi non eſt uirtus præcognita, ſed nocumenti ſenſitiua, & quia mala cõplexio lædit, ideo eſt talis motus, unde in ſpaſmo de inanitione, non fit iterum extenſio, quia motus eſt totaliter præter naturam. In ſingultu autẽ nõ ſic, & pro tanto, uilli licet trahantur, poſtea extenduntur & ad ſuam naturã reuertuntur, & talis ſiccitas poteſt eſſe hectica ſtomachi, præparat & diſponit ad hecticam totius.

Motus facultatis expultricis in ſingultu, tuſsi, & ſimilibus.

Secundo intelligendum eſt de ſingultu, ſicut dictum eſt de eructuatione, quoniam ſi ſit naturalis, proportionatur diſpoſitioni naturali, & ſi ſit diſtemperatus, proportionatur morbo: ideo intelligendum, ſicut determinatur in dubitatione, & ſicut dictum eſt in ſententia quòd ſecundũ ueritatem ſingultus non eſt ſpaſmus, licet habeat magnam cõuenientiã cum ſpaſmo, quoniã uterq; cauſatur ex repletione, & inanitione, ut dictum eſt, licet diuerſimodè, quia ſpaſmus in lacerto, & ſingultus in neruo, ſiue in parte neruoſa ſeu uilloſa. Et ideo iuxta hoc notandum, quòd motus ſingultus, nõ eſt motus ſimplex, ſed compoſitus ex animali & naturali, ſicut tuſſis & ſternutatio, non uidetur eſſe motus compoſitus ex expulſiua & contentiua, quoniam contentiua nociuum retinere non dubitat. Et ideo iuxta hoc notãdum, ꝙ iſte motus poteſt eſſe in uillis ſtomachi propter malam ibi materiã inuiſcatã, quam natura nititur expellere. Et iuxta hoc aduertendum,

Quæſtio.

dum, quòd pueri cum flent, patiuntur singultum, quoniam materia mala tunc fluit ad stomachum.

De fastidio & regimine sanitatis.

CAP. VIII.

FAstidium est abominatio cibi & potus quasi cũ quadam nausea, & aliquali appetitu uomendi propter corruptionem cibi & humorum in stomacho existentium.

Causa enim aut est extrinseca, aut intrinseca. Si extrinseca, sicut est nimia frigiditas aëris, nimia caliditas dissoluẽs, cursus, aut labor prouenit, qa cibus sumptus est in magna quãtitate, aut in magna qualitate, aut secundum ineptum ordinem, aut quia somnus non fuit completus, aut quia nimium exercitium secutum est, aut propter accidentia animæ, & ita de aliis rebus non naturalibus in debito modo administratis, ad quæ sequitur corruptio digestionis in stomacho.

Si autem fuerit à causis intrinsecis, tũc aut prouenit à stomacho, aut ab aliis partibus. Si ab aliis partibus, ut cum aliqua materia mittatur ad stomachum corrumpens uirtutem digestiuam, aut accidit propter stomachum, sicut est aliqua de malis complexionibus, cum excidit aut cum materia, aut sine materia, & accidit etiam propter apostemata & ulcera, & breuiter propter omnia illa quæ corrumpũt cibum in stomacho & auferunt digestiuam, ideo faciunt abominare, fastidire, & quasi nauseare.

Signa. Causæ extrinsecæ sunt notæ ex indicio, causæ autem intrinsecæ, si sit mala complexio ca. adest sitis, eructuatio fumosa, læditur à calidis: si sit causa frigida, adest eructuatio acetosa, & iuuatur à calidis. Alia autem cognoscuntur, sicut frequenter dictum est.

Intelligendum, quòd diuersitas accidẽtium est alia & alia secũdum diuersitatem particularium, quæ diuersitates sunt quatuor quantum est de præsenti. Prima causa est intensio uel remissio fastidij, quoniã fastidium, si magnũ & diu durauerit, accidentia sequẽtur magna & multum perniciosa. Si autem fastidiũ est debile, tunc accidentia sunt remissa. Secunda causa est quantitas & qualitas cibi: quoniam cibus in nimia quãtitate sumptus, ad quod sequitur fastidiũ, semper infrigidat corpus, & humectat, quęcunque fuerit qualitas ratione indigestiõis, nisi putrefieret & fe. introduceretur: ratione autem quãtitatis sunt accidentia alia, quia si cibus fuerit

cal.generat morbos ca.cũ ſiti,punctura,& eructuatione fumoſa,ſi ſubtilis,generat morbos acutos cũ multis terribilibus accidentibus, ſicut eſt alienatio, uigiliæ, inquietudo & ſimilia. Si qualitas cibi eſt frigida, generat morbos frigidos cũ eructuatiõe acetoſa. Si eſt groſſa, generat morbos chronicos & de difficili ſeparabiles, cũ grauedine multa. Tertia cauſa eſt ſenſus ſtomachi, quoniam ſi ſtomachus eſt multum ſenſibilis, ſentitur dolor, punctura, inquietudo, tremor cordis, anguſtia, & malitia tolerandi, ſi nõ eſt ſenſibilis, nullum horũ ſequitur. Quarta cauſa eſt diſpoſitio totius corporis, quoniam illi qui patiuntur faſtidium, ſi habent aliqua membra debilia, ſtatim incurrunt nocumentum in illo, & ideo patiuntur aliqui dolorem capitis, aliqui tinnitum, aliqui caliginem, aliqui ſenſuum hebetationẽ, aliqui patiũtur in pedibus, aliqui in manibus, ſecundum quòd membra ſunt parata ad receptionem materiæ delegatæ, & ſi totum corpus fuerit debile, libentiſſimè incurrunt fe. utile autem eſt ſcire, ut ſecundum hæc medicamina utilius applicentur.

Prognoſtica. Si enim aliquis frequenter incurrit faſtidium & frequenter ſupra faſtidium cibũ ponit, mala morte morietur, quoniam ſi corruptioni addatur corruptio, cito fouea præparatur. Iſta autem omnia erunt magis plana in ſequenti capitulo, ubi pertractabitur regimen ſanitatis.

Curatio. In primis inducatur facilis uomitus, quæcunq; fuerit cauſa, niſi eſſet apoſtema, aut ulcus, detur igitur aqua cal. cum oleo, & ſi de difficili euomat, tũc uidetur materia inuiſcata, purgetur ergo ſtomachus ſecundum exigentiam materiæ.

Nauſea à lenta & uiſcida materia frequentius euenit. Et quia à materia frigida frequentius aduenit, digeratur materia cum oxymel. diur. ubi bullierit abſinthium, & purgetur cũ hiera. acuata cũ aloë & maſtiche, utatur diatrionpipereon, diazinzibere, diacitonitẽ, dianthos, & ſimilibus. Et ſi cauſa fuerit cal. digeratur materia cũ oxyſac. ubi fuerint folia abſinthij tẽperata, & purgetur cũ trifera ſarracenica reubarbarata, utatur triaſandal. cum zuc. ro. Si ex his non ſedetur, tunc uidetur, quòd materia tranſiuit ad uenas, & tunc

Phlebotomia quãdo concedi debet. competit phlebotomia, poſtea ſtuphę, poſtea exercitium, & ſemper ſit diæta tenuis. Si fuerit propter nimiũ ſenſum, utantur diamb. dianthos cum muſco, triaſandal. & ſuper omnia ualet paruitas cibi, potus, & exercitium ante cibum.

Si autem fuerit ex mala complexione ſine materia, tunc

ſufficiunt alterantia, aliæ autem cauſæ omnes per ſuum contrarium ſunt reducendæ.

In faſtidio igitur cōpetit aër clarus, mūdus, & ſi non poteſt haberi, rectificetur cum flabellis & ſimilibus: competit etiam ſomnus lōgus, paruitas cibi & potus, exercitium ante cibum ut dictum eſt, & competit applicatio manus ſupra ſtomachum, aut quòd catulus applicetur, aut puer x. annorum, dum tamen non ſudet, aut puluinar paruum. *Dieta.*

Si autē omnibus iſtis uniuerſalibus, & particularibus applicatis adhuc remaneāt alicæ & oſcitationes & ſenſuū grauitas & hebetudo intellectus, proculdubio ad plenum curatus nō eſt, quare oportet reiterare phlebotomiam ſi particularia conueniunt. Deinde pharmaciam ſecundum conuenientiam humorum: deinde balnea & alia.

Intelligendum, quòd in faſtidio ad hoc ut materia nō putrefiat, competit uomitus leuis, quia anguſtioſus poſſet materiam commouere, ideo cū aliquis non de difficili euomit, fiant clyſteria & fricationes, & dentur medicinæ ſeceſſiuæ, & ea quæ dicta ſunt. Secundo notandum, quòd appetitiua naturalis totius ſimplex eſt, & ſolum fit à calido, ſed illa quæ eſt in ſtomacho cōponitur ex animali & naturali, ideo per accidēs frigidum facit ad appetitū, quia inducit cōtactum, & ita ſenſum, uacuum & inanitionem, ſicut ſuperius dictū eſt. *Clarificatio.*

Tertio intelligendum, quòd calor naturalis in principio aſſumptionis cibi, quodā modo occultatur, debilitatur, langueſcit, & quodāmodo homines torpent quādiu eſt in fieri ratione cōtrarietatis & reſiſtētiæ, ſed in fine præualet & incipit ualde fortificari, potiſſimè ubi bonum regimen cōſeruatur. Quarto intelligendū, quòd cœna nocturna naturaliter & in utentibus recto regimine, debet eſſe maior quàm cibus matutinalis, & ratione noctis, ſomni, & reuocationis caloris, ſed modo ut plurimùm uſus eſt in contrariū, ita in ſe melius eſt quātum eſt de natura rei, ratione tamen conſuetudinis nō. Sed ponamus, quòd ex nimia acceptione cibi mane & ſero aduenerit nocumētum, tunc quæro quæ ſymptomata erūt peiora. Dico ꝙ ſero, quia uapores de die poſſunt exhalari, & in nocte retinētur, ideo uerſificator aduertens ad conſuetudinem, & ad moleſtiam accidentium dixit: *Cœna largior debet eſſe prādio.* *Quæſtio.*

Cœna leuis, uel cœna breuis, ſit rarò moleſta.
Magna nocet, medicina docens, res eſt manifeſta.

Quæstio. Quinto notandũ, quòd calidi de complexione, poſtquam incipiũt comedere, citius incipiũt amittere appetitum propter calorem reſoluentem materiam in uaporem, ſed frigidi tardius amittunt, quia nõ eſt calidum reſolués, ideo nõ cauſatur phãtaſtica repletio, ſed bene cauſatur phantaſtica inanitio, propter uacuitatem cauſatam in orificio ſtomachi ratione frigiditatis comprimentis. Sexto, intelligendum, quòd nauſea fit frequentius ex humoribus frigidis cum magis adhærent, ſed uomitus fit frequentius ex calidis cum ſupernatent, ſicut dicetur inferius.

De regimine ſanitatis.

ET licet per Dei gratiam de regimine ſanitatis lõgiorem tractatũ intendamus edere, gratia tamen medicinæ ad hæc breuiter intendimus pertractare. Circa regimen ſanitatis cadunt ſeptem conſiderationes, prima ſumitur à quantitate cibi & potus, ſecunda ſumitur à qualitate, tertia ſumitur ab ordine, quarta à complexione, quinta à conſuetudine, ſexta à tempore, ſeptima ab ætate.

Cibi & potus quantitas. Primo igitur de quantitate agamus. Quantitas cibi & potus debet eſſe tanta quòd cal. poſſit uincere & ſuperare, aliter ſi minuatur, conſumitur corpus, & debilitatur uirtus, & ſi excedat, eſt cauſa putredinis & oppilationis, & uniuerſaliter infrigidatur corpus & humectatur, niſi materia putrefiat & generet febrem. Nunc autem ſecundum Gal. quãtitas offerendorũ certis literis denotari nõ poteſt, recurrendũ igitur ad experimentum quod omnia rectificat. Quãtitas igitur ſit talis, quod non immutetur anhelitus, nec pulſus, nec urina, nec egeſtio, nec ſomnus, nec uigilia, nec ſentiat uétoſitates, nec torſiones, nec grauediné, nec debilitatem, & ſic quantitas cibi & potus erit temperata, aliter non: nec ualet aliqua conſideratione quantũcunq; rationabilis niſi experimento cõprobetur. Et ſicut dico quòd experimentũ clarificat quantitaté, ita qualitaté & omnia ſubſequétia, quoniam diuerſitas particulariũ eſt magna ualde, & cuilibet certa quãtitas eſt applicanda, patet igitur quòd quantitas offerendorum certis literis denotari nõ poteſt, coniecturæ igitur proximæ ueritati & experimento relinquatur. *Gal. de ſanit. tuend.*

Qualitas. Secũda conſideratio, ſumitur à qualitate cibi, cibus igitur qui cõpetit in regimine ſanitatis, nõ debet excedere in aliqua qualitate, quoniam ea quæ excedunt in caliditate, adu-

runt

runt sanguinem, sicut saluia, mẽta, petro. piper, allia, cæpæ, nasturtium, & similia. frigida autẽ mortificant & congelant, sicut est lactuca, portulaca, cucumeres: & si fuerit caliditas aquosa, putrefit, sicut sunt melones, cucurbitæ: & si fuerit uenenosa, interficit, sicut patet in fungis: & si caliditas humida, putrefacit & oppilat, si fuerit sicca, uirtutẽ deiicit. Et si fuerint cibaria unctuosa, supernatant & impediunt digestionẽ: Si dulcia, oppilãt: Si amara, penitus nõ nutriunt: Si salsa, adurunt, corrũpunt, & nocent stomacho. Si pontica & styptica, cõstringunt, coarctant, corrugant & oppilant. Si fuerint acetosa, celeriter senectutem inducent, nullum igitur tale cõpetit in regimine corporis humani. Solis ille cibus qui caret omni additamẽto, competit corpori humano sicut scribitur à Gal. ad elleboros. Cõpetunt igitur caro annualis agni, carnes hœdulinę, carnes uituli lactãtis, capones, gallinę, pdices, phasiani, pisces squamosi de aqs mũdis, oua sorbilia, borragines, buglossa, panis triticeus bene coctus & bene fermẽtatus & cum temperata quantitate salis, uinum citrinũ odoriferum, non nouum, & sit bene clarum & cum temperata quantitate aquæ fontis mundæ, quæ currat uersus Orientẽ, & quòd Sol percutiat ostium fontis, ita de aliis quæ uergũt ad temperamẽtum & non multum excedunt in aliqua qualitate. Si autem ex excessu alicuius qualitatis excedẽtis aduenerit nocumentum, rectificetur per suum cõtrarium, uerbi gratia, si nocumentũ aduenerit ex unctuosis, dentur styptica sicut est caseus, pira & similia. Si uenerit nocumẽtũ ex salsis, rectificetur cũ aceto & aqua. Si ex acetosis, rectificetur cum melle & uino antiquo. Salsa igitur, amara & acuta possunt rectificari cum pomis dulcibus, cum lactucis, portulacis, cucurbitis, & similibus, ita de aliis secundum conuenientiam particularium. Tertia consideratio, sumitur ab ordine, modus autẽ & ordo sumendi cibum est iste. Vt mane cum surrexerit, studeat expellere superfluitates primę, secũdæ, & tertiæ digestiõis. Deinde pectinet se fortiter caput, & circa totũ corpus si loc⁹ fuerit opportunus. Postea abluat manus, faciẽ & oculos cum frigida aqua in æstate, & cal. in hyeme. Deinde fricet dentes cum cortice citri. Exercitet se per loca alta, munda, uestes sint preciosæ, odoriferæ. Cibus sit paratus & statim cum incipit naturaliter appetere accipiat cibum, & nõ antè, nec tardet. Quoniã dicit Auicen. quòd

Venenosa. *Vunctuosa.* *Dulcia.* *Amara.* *Salsa.* *Adstringentia.* *Acetosa.* *Carnes.* *Pisces.* *Oua sorbilia.* *Holera.* *Nocumẽta sumptorũ.* *Exercitiũ.* *Cibus.*

ſtomachum præter ſolitum pati famẽ putridis replet humoribus, & etiam non debet ſumere ad ſatietatem, imò debet dimittere cum appetitu, quia ſatis cito ceſſabit appetitus, nec accipiat in eadem menſa niſi unum cibum, & ſi accipiat plus, minus malum eſt, quando ſubtile præcedit groſſum, crudum non ponatur ſupra ſemicoctum, non accipiat piſces & lac in eadem menſa, nec lac & uinum, quia iſta diſponunt ad lepram, non accipiat electuaria multum calida poſt cibum, nec etiam alia calida multum, quoniam cibum corrumpunt. Poſt cibum autem, quieſcat, ſtando uel paulatinè deambulando, quoniam omnis fortis motus corrumpit cibum. Poſtea dormiat ſecundum temperamentum, quoniam aliter cibus non poteſt digeri, & propter hoc dicebat Galen. ſupra illum aphoriſmum, Ventres hyeme & uere, &c. Quantum natura iuuatur ex ſomno, bonũ eſt perpendere, quaſi dicat, quòd nullo modo digeſtiua poteſt compleri ſine ſomno, maior cibus debet eſſe de nocte niſi conſuetudo impediat. Vitet accidentia animæ triſtoſa & anguſtioſa quantumcunque erit poſſibile, quia mirabiliter confert in regimine ſanitatis temperare ſe in accidentibus animæ. Lauacrum aquæ dulcis multum competit, dum tameu non ſit cibus in ſtomacho. Viciſſitudo exhibitionis ſit talis, quòd in una die comedat bis, & in prima die ſemel, ita deinceps continuet, quoniam ſi erratum fuerit in illa die in ſuperfluo, corrigetur in ſecundo. Et ſi in ſecundo fuerit erratum diminuendo, in tertio corrigetur replendo, ita de aliis, quoniam ſemper ſequitur correctio unius alterum, cum in regimine ſanitatis ſine errore eſſe non poſſimus, ſecundum Gale. libro ſuo de regimine ſanitatis: quotidie igitur oportet corrigere errores. Aër etiam ſit mundiſſimus, & ſi non habeatur naturaliter, habeatur per artificium, potiſſimè in ciuitatibus ubi aër eſt caliginoſus & humidus, cum ſunt ſupra magna flumina conſtitutæ, ſicut eſt Roma Domina prouinciarum, Lugdunum, Ciuitas Arelatenſis, Pariſius, Tholoſa, & ita de aliis: qui igitur nõ eſt potens transferre ad montem cum flabellis, rectificet aërem aromatica apponendo. Potus ſit in menſa quanto minus erit poſſibile, nec uinum forte detur pòſt. Digeſtiua uirtus enim uiget per quietem, quare &c. modus igitur & ordo exhibitionis talis eſt. Quarta conſideratio ſumitur à com

Quies.

Aphor. 15. particul. 1.

Accidentia animæ uitanda.

Balneum.

Ordo in ſumendis.

Potus.

complexione, cōplexio igitur si fuerit temperata, cum similibus conseruetur: & si distēperata, reducatur per cōtrarium paulatinè ad temperamentum. Sanguineis igitur detur cibus uergens ad frigidum & siccum: Choleris uergens ad frigidum & humidum: Phlegmaticis ad ca. & subtiliatiuum: Melancholicis ad ca. & hu. Vnde intelligendum secundū Gal. 8. de ingenio, quòd omnis mala complexio reducenda est ad temperamentum, nisi uitæ accidentia impediant, melius enim est fabro, quòd sit phlegmaticus, quàm si haberet corpus temperatum: & melius est piscatori quòd sit cholericus, quàm si esset temperatus: igitur omnis mala complexio in tempore sanitatis est reducenda, nisi uitæ necessaria impediant. In tempore autem ægritudinis complexionem naturalem reducere nullus audeat, nisi ante ægritudinem incepisset reducere & continuasset. Intelligendum, quòd secundum Galenum, libro suo de regimine sanitatis, quòd regimen sanitatis nullus potest obseruare, nisi ille qui non est occupatus in aliqua operatiōe necessaria, oportet igitur quòd habeat uitę necessaria, & quòd sit liberę cōditionis in omnibus. Quinta cōsideratio sumitur à cōsuetudine. Cōsuetudo enim est res magna ualde in cōseruatione corporis humani, & in tempore sanitatis, nedum in tempore ægritudinis, & hoc satis innuit Gal. 8. de ingenio & libro de cōplexionibus, ubi dicit, quòd cōsuetudo est altera natura, & hoc idem uoluit Hippo. cum dicebat, Parū deterior cibus & potus &c. iterū, Ex multo tempore consueta, &c. & alibi, Assueti assuetos ferre labores &c. & cū dicebat, Mala diæta, cibus & potus &c. hæc idē Ari. in principio ueteris meta. Magnā uim habet cōsuetudo quod indicant leges. Postquā igitur consuetudo habet tantam uirtutem in anima & in corpore, consuetudo obseruanda est: hoc etiam uidemus experimento, quòd aliqui consueuerūt comedere quater in die, & non læduntur. Aliqui enim cōsueuerunt uigilare de nocte & dormire de die, alij consueuerunt comedere fabas & carnes bouinas antiquas, alij fungos, alij uulpes, alij lac, alij pisces & alia innumerabilia, & tamē dicunt se esse sanos & se melius habētes, & propter hoc dicebat Galē. 8. de ingenio, quòd consuetudo, complexio, & ætas indiget similibus, magnam igitur uim habet consuetudo, non solum hoc est manifestum per uiam experimenti & per authoritates, immo

2. Apho. 38. Apho. 49. & 50. particul. 2.

etiam per rationes, quoniam natura gaudet in consueto, in eo delectatur, & illud amplectitur, ideo melius digerit, & pro tanto dicebat Auic. experimẽtum in hoc uincit rationẽ, quia malus cibus usitatus, melior est bono non usitato.

Constantinus Aphricanus. Oppositum tamen omnium istorum dicit Constantinus, cum dicit, non gaudeant malo cibo utentes, quoniam si in præsenti non læduntur, in posterum percusionem non euadent. Ego dicerem ad hoc sic, quòd cõsuetudo aut conuenit cum naturalibus aut non, si cõueniat, optima est & illa tenẽda est: si non conuenit, aut parum discrepat, aut multum. Si parum & est habituata, adhuc potest conseruari. Si autem multum discrepat, aut est habituata aut non: si non, nullo modo est tenenda. Si est habituata, aut est in tempore sanitatis, aut ægritudinis. Si ægritudinis, tunc est obseruãda, sicut complexio lapsa, quoniã sicut naturalis est, & sufficit nobis morbum remouere. Si autem fuerit sub latitudine sanitatis & fuerit multũ remota à dispositione naturali, tunc talis debet reduci, non subito, sed paulatim, ut dando à principio illa cibaria mala & parum de bonis, & paulatinè augere bona & diminuere mala. Quoniam licet uideatur eis, quòd bene habeãt ratione ætatis, temporis, aut fortitudinis uirtutis & etiam ratione consuetudinis, nihilominus paulatinè cadunt uirtutes in mineris, & quotidie parãt se ad lepram aut ad mortem subitaneam, sicut ille qui longo tempore utitur carnibus antiquis salitis, aut piscibus, bestialibus, leguminibus, carnib⁹ uulpinis, ursinis, lacte & piscibus, carnibur quasi crudis, aut qui parum dormit, aut qui nimis exercitat se post cibum, aut qui sine mensura sustinet calorem & frigus, portat onera, & laborat, sustinet multa agonistica in corpore & anima, & ita de aliis multis consimilibus. Verè de talibus potest dici, quòd percusionem non euadent, sicut illi qui utuntur fungis, hyoscyamo & aliis uenenis, sicut marinarij, & incarcerati, & in tempore famis, & generaliter qui assuescunt cibaria corrupta, & utuntur granis in partibus corruptis natis, & multis consimilibus: licet enim quantum est de præsenti omnibus uideatur quòd conferãt & bene ferũt, nihilominus in interioribus sunt corrupti, quare paulatinè sunt reducendi, & ideo cum dicunt autores, quòd tantam uim habet: dico quòd uerum est si conueniat cum naturalibus, aut si discrepet, & fuerit in tempore ægritudi

tudinis aut etiam in tempore ſanitatis, ſi ſubito uellemus re ducere, licet igitur cōſuetudo ſit tenenda quo ad tempora, nihilominus omnis conſuetudo innaturalis reducenda eſt ad naturalem paulatinè. Sexta conſideratio, ſumitur à temporibus anni, in hyeme igitur detur groſſus cibus & multus, ſed in una uice, & quòd uergat ad caliditatem. In uere autē competit cibus temperatus, ſed quòd uergat ad paruitatē, propter repletionem factam in hyeme. In æſtate cōpetit cibus ſubtilis, uergens ad frigiditatem, & nō detur multum in una uice. In autumno detur cibus in parua quantitate, & debet uergere ad calidum & humidum. Vltima conſideratio, quantum eſt de præſenti ſumitur ab ætate, nunc autem ſecūdum Galen. 8. de ingenio, ætas, complexio, & conſuetudo debent regi per ſimilia. Nunc autem licet calor ſit æqualis in radice, in puero & in iuuene ſecundum Gal. in de complexionibus, iuuenes tamen melius digerūt ſicca & pueri humida. In aliis ętatibus dięta reſumptiua & nutriēs eſt exhibēda, & iſta ſufficiant cauſa breuitatis. Intelligendum tamē, quòd homines quibus dominatur intellectus, comedunt ut uiuant, ſed quibus dominatur ſenſus, uiuunt ut comedant.

Dieta ſecū dū anni 4. tempora uariat.

Hora autem comedendi, de die ſiue de nocte, eſt cum incipit quis fameſcere, dum tamen fames fuerit uera, & hoc intelligitur in illis qui habent cibum paratum: qui autem non habet, comedat quando habere poterit, quia tales non ſubiacent legibus artis. intelligendum ſecūdum Gal. quòd ſublimior omnium medicinarū eſt abſtinentia, quoniam plures interficit gula quàm gladius. De regimine autem ſanitatis, uerſificator aliqua dixit ſic,

Nota.

Si uis incolumem, ſi uis te reddere ſanum,
Curas tolle graues, iraſci crede profanum.
Parce mero, cœnare caue. nec ſit tibi uanum
Pergere poſt epulas, ſomnum fuge meridianum.
Non teneas mictum, nec cogas fortiter anum.

De nauſea, ſubuerſione & abominatione. CAP. X.

Intelligendum quòd faſtidium eſt quaſi quoddam genus, & ſpecies eius ſunt abominatio, nauſea, ſubuerſio animæ, uomitus. Nunc autem de faſtidio dictum eſt, de uomitu dicetur. De aliis tribus in pręſenti agitur. Faſtidium igitur omnia iſta ámbit & circuit. Abominatio, eſt cibi prius amati & deſiderati abhorritio & indignatio, ita quòd à ſolo aſpectu refugit &

Faſtidij ſpecies.

Abominatio quid.

git & contristatur. Et si cogatur accipere, euomit aut patitur eructuationes fœtidas, fumosas, aut acetosas: & est inter omnes species fastidij deterior & magis periculosa, quoniã hic aufertur appetitiua & digestiua. *Nausea.* Nausea autem, est uoluntas euomẽdi sine effectu propter hu. in uillis stomachi inuiscatos. *Subuersio.* Subuersio animæ est continuus apetitus nauseãdi. Nunc autem omnium istorũ causæ, signa & curationes fere sunt eędẽ. *Causa.* Causæ autẽ abominationis, & nauseæ, aut sunt extrinsecæ, aut intrinsecæ. Si extrinsecæ, tunc sunt omnia illa quæ faciũt cibum corrumpi in stomacho. Ista autẽ sunt, nimia quies, ociũ, somnus nimius, uigiliæ superfluæ, exercitiũ nimiũ, accidẽtia animæ, & coitus superfluus, nimia repletio cibi & potus, & cũ grossum præponitur subtili, aut crudũ super semicoctũ, aut cũ aliquis sumit cibum sine appetitu, aut ante quàm superfluitates sint expulsæ aut ante exercitiũ, aut quia cibus corruptus, aut fastidiosus, sicut est frequẽs comestio anserum & multa similia. Si autẽ causa fuerit intrinseca, aut hoc est propter stomachum, aut propter alia mẽbra mittẽtia suas superfluitates ad stomachũ. Et si fuerit ꝑpter stomachũ, hoc est propter corruptionẽ aliquarũ suarũ qualitatum, aut omnium, sola tamẽ una sufficit: aut si corrũpitur appetitiua, contentiua, digestiua, aut expulsiua, aut quia uilli stomachi mollificantur. Deficiũt autem propter lapsum suarum complexionũ, ita corrumpitur cibus, & tunc sequuntur ista accidẽtia, scilicet fastidium, abominatio, nausea, subuersio animæ & uomitus. Si in cõcauitate stomachi materia sit cõtẽta, aliquãdo igitur fit ex chol. uitellina, phlegmate salso, aut fit à phlegmate aut ex melãcholia, & hoc est ut plurimũ.

Signa. Signa causæ primitiuæ manifesta sunt, sed si hu. sint cal. adest calor & sitis. Et si sint fri. nullũ istorũ adest. *Symptomata.* Accidentia autẽ quæ consueuerunt sequi istas pas. sunt dolor stomachi, dolor spatularũ, tristitia, somnia terribilia, syncopis, uomitus, & similia, tamen si accidat uomitus multum iuuat, nisi nimius fuerit, quia tunc posset esse causa omnium istorum.

Prognostic. Qui ista frequentauerit, non potest effugere cacochymiam, hydropisim, tumorem pedum, faciei, oculorum &c.

Cura. Si autem fuerint causæ extrinsecæ & primitiuæ, abscindãtur. Causa autem intrinseca antecedens & coiuncta euacuetur. Si autẽ fuerit causa cal. digeratur, nisi de facili euomat cum oxysa. composita & oxymel. simplic. sumptis cum aqua

hordei

hordei,& euacuetur cum duabus partibus triferę sarracenicæ rheubarbaratæ,& tertia hierapi. Deinde utatur isto electuario.℞.zuc.rof.trisandal. diarhodon. abatis,ana.℥.2.misceantur. Si autem causa fuerit frigida, quæ ut plurimùm aduenit,tunc non euomatur de facili, digeratur sic.℞.oxymel.diur.oxymel.scil.ana.lib.1.misceantur, & sumatur cum aqua decoctione absinthij,& purgetur cum hierapi. acuata cum aloë & mastiche,utatur potione muscata,diamb.dianison,diacitoniten, & utatur cinamo. mastiche, absinthio, & menta,quia ista rectificāt omnem stomachi corruptionem, dum tamen causa sit frigida, tunc emplastretur stomachus per hunc modum.℞.masticis,cinamomi,ligni al.zedoariæ, galangæ,gariof.anisi,marathri.ana.ʒ.3.puluerizentur & misceantur cū oleo de mastiche,& balsamo.& postea misceantur cum foliis absinthij,mentæ,& pane asso intincto in uino puro,fiat emplastrum & tepidum stomacho applicetur.facit mirabilia,quia reuelatū est. Intelligendum,quòd somnus & otium possunt cōpetere in crapula & in digestione stomachi, dum tamen non multum excedant,cum hoc quòd concomitetur abstinentia,& quòd humores digerantur & subtilientur,licet in omnibus istis cōpetat euacuatio, summè tamen competat alteratio, quoniam ualde difficile est curare cum habeat intēsum appetitū, & quotidie addat in causam, calefiat igitur stomachus, & purgetur humor acetosus, aliter difficilimum est contra stimulum calcitrare,&c.

Emplastrū confortans uentriculū in causa frigida.

Clarificatio.

Somnus & quies utrū conueniant.

De uomitu. CAP. X.

VOmitus est expulsio materiæ contentæ in stomacho per superiora,siue fuerit cibus,siue sanies,aquositas,siue humor,quicūq; fuerit ille,sicut sanguis & ita de aliis.Anastropha autem appellatur facilis cibi accepti expulsio per superiora,sed catastropha dicitur facilis cibi expulsio per inferiora, sed cholerica pas.appellatur angustiosa cibi corrupti detentio,deinde eius expulsio per superiora & inferiora.

Anastropha quid.

Et ideo intelligendum,quòd aliqui habent quasi quādam proprietatem,quòd cibum receptū nō possunt comprehendere,nec retinere,imò expellunt,& iterum postea accipiūt, ita sunt in istis motibus cōtinuis,uel quasi continuis. Aliquādo cum dolore,aliquādo sine dolore:& causa; istarum est uehemens debilitas contētiuæ stomachi. Vomitus igitur est materiæ contentæ in stomacho expulsio per superiora.

Causæ

Causa uomitus duplex. Causæ autem sunt extrinsecæ, aut intrinsecæ. Si extrinsecæ, sicut est nimia repletio cibi, potus, & inordinata eius receptio, multiplicatio ciborũ fastidiosorum, sicut sunt anseres, acceptio medicinæ uomicæ, casus, percussio capitis, & plaga, tunc est prauum signum, quoniam significatur craneum læsum & substantia medullaris & similia extrinseca.

Si autem fuerit causa intrinseca, tunc est aut propter stomachum, aut propter alia membra, si propter alia membra, sicut est propter humores euenientes à capite ad stomachũ aut ab hepate, aut à toto corpore, sicut est in crisi, & ita de aliis membris mittẽtibus superfluitates ad stomachum, aut est propter ulcera, aut propter humores in stomacho aggregatos stomachum aggrauantes. Aliquando fit propter debilitatem contentiuæ, & fortitudinem expulsiuæ. Aliquando enim habent contentiuam ita debilem, ut si post cibum acceptum moueantur, aut irascantur, aut timeant, aut uideant aliquam rem turpem, aut audiant loqui de ea, statim euomunt, & tamen sunt sub latitudine sanitatis.

De uomitu sanguineo.

Causa uomitus sanguinei duplex. Sanguis euomitur aut propter causas extrinsecas, aut intrinsecas. Si propter causas extrinsecas, sicut est casus, obuiatio, aut propter sanguisugam potatam de nocte, aut de die in fonte aliquo ignoranter. Si propter causam intrinsecam, hoc est, aut propter stomachũ, aut propter alia membra: & tunc aut hoc est propter cerebrum, aut hepar, aut propter retentionem mẽstruorum, aut hæmorrhoidum, aut propter retentionem alicuius consueti, & accidit etiam in truncatis de nouo, mutilatis, existentibus in ocio, & se multum replentibus. Accidit etiam propter stomachũ, in illis enim omnibus uenæ aut inciduntur, rũpuntur, franguntur, aut aperiuntur, qui quidem san. postquam congregatus est in stomacho, natura ipsum per uomitum expellit. *Signa.* Si fuerit propter causas extrinsecas, discernitur ex illis. Et si propter alia mẽbra à stomacho, discernitur per passionem illorum. Et si propter stomachum, discernitur per grauedinẽ stomachi, & per priuationem aliorum, & quia pas. est continua. Et si fuerit ab aliis mẽbris, est interpolata. *Indicia uomitus proximi.* Vomitum autẽ futurũ designat nausea, titillatio labiorum inferiorum, tenebratio oculorum, tensio hypochondriorũ. Et si est ex cholera, est cũ siti, calore, amaritudine, colore citrino eius qui

euom

euomitur. Et si est ex phlegmate, est albũ, uiscosum, cũ acetositate, humiditate, & priuatione sitis. Et si ex melancholia, est nigrum & ponticum, aquositas, sanies, sanguinatio, satis sunt manifesta. Si autem fuerit sanguis, color est rubeus, & cognoscitur particula patiens per grauitatẽ partis.

Pronostic.

Vomitus potest esse bonum signũ & malum, bonũ enim signum potest esse, sicut quando in fe. aduenit uomitus in die critica, & post signa digestionis, & cum alleuiatione semper est bonum. Si autẽ uenerit in die non critica cum signis digestionis non apparentibus, & cum aggrauatione & mala tolerantia, malum est. Vomitus autem in fe. pestilentialibus, semper malus. Vomitus simplex, malus, quia nimia exuberantia illius hu. significatur, & si est cholericus, significat nimiam caliditatem illius hu. Si phlegmaticus, nimiam frigiditatem: melancholicus autem solus pessimus, commixtio autem ex istis nimis mala. Vomitus autem mirabiliter confert in pas. membrorũ, qui sunt à diaphragmate inferius, & quia euacuat materiam antecedentem, & quia trahit ad oppositum in pas. etiam stomachi & in pas. capitis, dum tamen fiat cum facilitate & sine angustia, aliter læderetur qui habet pectus debile, aut oculos. & ita de aliis. Intelligendũ, quòd nullus uomitus frequens bonus potest esse, quia talis de stomacho suo facit cloacam: ista autẽ materia est magis pertractata particulariter à nobis in libello nostro de prognosticatione. Intelligẽdum, quòd anastropha, catastropha & pas. cholerica quantum est de se, semper mala.

Vomitus in ægritudinibus partiũ sub diaphragmate commẽdatur eò quòd reuellit, & euacuat.

Curatio.

In primis fiant fricationes extremitatum fortes, & ligationes dolorosæ, & fiant per consequens clysteria, deinde curetur membrum mandans, mundificetur stomachus, deinde confortetur, ita tamen quòd stomachus cal. confortetur cũ frigidis stypticis aromaticis, ab intus & ab extra, & frigidus confortetur corpore mundificato cum aromaticis calidis & stypticis. Frigida autẽ materialia sunt hæc, rosæ, sandali, coriandrum, cãphora, corallus, bolus armenicus, flo. maligra. & cortex, succus acetosæ, acetositas citrangulorum, citrorum, & similium, sumach, myrtilli, berberis, pira coctana, mel emblicorum, opium, iusquiamus, papauer, sed tamen ista narcotica applicentur cum magna cautela, sicut frequenter dictũ est. Materialia autẽ cal. sunt hæc, lignũ aloès, styrax, calamita, ambra, spica nard. spica celtica, calam⁹ aromaticus,

cus,nux cypreſſi,& folia eius, gariof. nux muſcata, myrrha, maſtix,thus album,cortex citri,cortex fiſticorum,menta,ruta,abſinthiũ,panis aſſus & in aceto infuſus, pulla aſſa lardata cum gariof.& aſperſa aqua ro. muſcata & uino, ſi odoretur multum ualet,cum tamen non ſit fe.

Suppoſito igitur,quòd diçta ſit laudabilis, & quòd corp° ſit mundificatum,& quòd materia ſit diſtracta ad oppoſitũ, tũc ſi cauſa eſt frigida, accipiatur unum de illis materialibus dictis uel plura ſecundum conuenientiam particularium, & adminiſtretur ab intus per modum ſyrup. aut electuarij, & ſic de aliis,aut applicentur ab extra,& hoc poteſt fieri ſecundũ plures modos ſicut ſuperius in ſimilibus frequẽter dictũ eſt.Et ita ſi cauſa eſſet cal. applicemus medicamina frigida.

Potio. Si autem uomitus eſſet propter ulcera,utatur tali potione.℞.myrrhæ,ſarcocollæ,mumiæ,maſticis,thuris,ana.℥.1.uini optimi lib.2.bulliant ſimul,& accipiant quotidie mane & ſero qualibet uice.℥.1.ß. Communiter autem loquendo

Puluis uomentibus efficax. in omni uomitu ualet iſte puluis,ſi in cibis apponatur.℞.corticis citri,ligni al.maſticis,coriand.ſem.portu.ſandali muſcatelli.ana.ʒ.2. fiat puluis & ponatur in cibis. Item ſomnus longus & profundus multum ualet,& ſudor ſimiliter, quare oportet prouocare eum cum narcoticis,ſecundum temperamentum:conferunt & uentoſæ,& ſi fiat cibi expulſio per ſuperiora,fiat uentoſatio, in inferioribus & econuerſo, & in cholerica fiat in utroq; latere.Et eſt intelligẽdũ,quòd uomitus melancholicus non eſt reſtringendus niſi quãto tardius eſt poſſibile. Intelligendum etiam quòd fabæ cũ cortice, & cum modico aceto multum ualent contra uomitum.Simi

Decoctum lentium. liter ſi decoquantur lentes & proiiciatur prima aqua,& deinde decoquantur cum aqua & aceto,multum ualent contra uomitum,ualet & calefactio extremitatum, aut infrigidatio eorũdẽ,& eſt mirabile,ualet etiam uomitus,& ſi materia eſt pauca,ita ꝙ natura nõ poſſit cõprehẽdere, inducatur uomitus poſt cibum.Si autem corpus fuerit multum plenũ & alia particularia conueniant,fiat phlebotomia. In cauſa igitur calida,odoretur camphora,& in cauſa frigida, muſcus & ambra. Si autem fiat uomitus ſanguinis,in primis fiat phlebotomia.Si eſt à capite,fiat de cephalica.Si eſt ab aliis partibus fiat de hepatica.Deinde fiant fricationes extremitatum fortes.Et utatur ſucco plantaginis, & utatur iſto electuario.℞.

diaco

diacodion, diapapaueris, triasandali, zucca.ro.facti cum ro. sis siccis, carnium citoniorum cõditorum cum zuccaro sine speciebus.an.ʒ.1.misceantur. Valent etiam alia conglutinatiua, sicut est uirga pastoris, bursa pastoris, hypocistis, bolus armenicus & similia, siue interius, siue exterius applicata. Vltimum autem remedium est potare opium cum suc. planta. & croco.

Intelligendum, quòd licet uomitus sit res contra naturã, quo ad modum tamen est secundum naturam quo ad rem, quoniam humores declinant aliquando ad superiora, & natura euacuat illos per partes ad quas declinant, & ita uomitus potest esse criticus & ad bonum: nec etiam est inconueniens idem membrum diuersis familiaribus deseruire, sicut describitur de iuuamentis membrorum: licet igitur meri deseruiat naturaliter uirtuti attractiuæ, non tamen est inconueniens aliquando uirtuti uomitiuæ deseruire, quæ quidem uirtus uomica fit per uillos latitudinales tunicæ extrinsecæ, hoc autem fit naturaliter siue in crisi cum humor supernatat & uersus stomachi superiora inclinat.

Causa uomitus præcipua.

Secundo notandum, quoniam quãdo stomachus est fortis, non fit uomitus, sed cum est debilis & potissimè pars superior, quoniam tunc materiæ aduenienti non potest resistere, nec etiam cum ualet tolerare, & ideo quia materia est in stomacho sicut sarcina, ideo expellit eam à se, sed quantã distantiã non curat: sed si materia declinat uersus superiora, expellit eam per uomitum: & si declinat ad inferiora, expellit eam per secessum: si sit in medio, expellit utroque modo, nec debet hoc bonitati attribui expulsiuæ, sed magis symptomati, & est simile de portitore, cum portat onus graue, quoniã expellit id: quãcunq; distãtiã nõ curat nec locũ eligit: potest igitur esse ex bonitate naturæ expellẽtis sicut in bona crisi, & potest esse expulsio symptomatica sicut est in mala crisi. Tertio intelligendũ, ꝙ subiectũ huius passionis quæ est uomitus, potest esse pars superior, & pars inferior, licet diuersimodè, quoniã pars inferior patitur quo ad uirtutẽ expulsiuam, quæ cogitur expellere nociuũ per superiora, patitur etiam pars superior, quo ad contentiuam, quæ non potest continere nec resistere, quoniam uomitus non fit naturaliter, nisi quia pars inferior est fortis, & superior debilis, aliter nõ fieret expulsio ꝑ superiora, licet expulsiua inferior

aliquan

aliquãdo expellat magis ex debilitate quàm ex fortitudine, cum expulſio eſt ſymptomatica, quoniam exonerat ſe, ſed ad quam diſtantiam non curat, ſicut portitor magni oneris, ut dictum eſt, & ita ſubiectum huius paſ. poteſt eſſe pars ſuperior uel inferior. Quarto aduertendum, quòd uomitus non competit in conſeruatione ſanitatis rectè conſeruãdo, ſed bene competit præſeruando, & pro tanto Auic. & quidã alij commendant uomitum ſemel in menſe. Attamen multũ cauendum eſt à mala conſuetudine, ut humores ad ſtomachum non mittantur.

Auicenna.

Nota. Quinto notandum, quòd uomitus poteſt eſſe medicina uomitus, ſicut dolor eſt medicina doloris, cum iſti duo uomitus cõtrariantur, & quo ad cauſas, & quo ad effectus, ſed quo ad cauſas, hoc eſt, quòd morbus eſt cauſa unius, & ars alterius, quo ad effectus differunt, quia unum eſt ad bonum & alter ad malum, & ita poſſibile eſt, quòd uomitus ſit medicina uomitus. Sexto intelligendum, quòd ſi cibus deſcendat in inferiora, tunc ſtyptica competunt ante cibũ: & ſi ad ſuperiora, competunt poſt, & ſi ſimul ſuperius, & inferius, tunc competunt antè & pòſt, exterius antè & retro.

Adſtringentium uſus quando.

De inflatione ſtomachi. CAP. XI.

INflatio ſtomachi eſt uentoſitas aggregata in ſtomacho propter debilitatem uirtutis digeſtiuæ inducens tumorẽ, inflationem, eructuationem, torſionem & rugitum. Si fuerit in inteſtinis, quoniam uentoſitas aggregata in corpore, diuerſos ſonos, & melodias generat ſecundum ſui groſſitiem, ſubtilitatem, latitudinem & ſtricturam meatuum, & ſecundũ diuerſitatem locorum, ſicut aliquo modo diximus ſuperius, & ſicut dicit Gal. vj. de morbo.

Et eſt intelligendum, quòd quando calor eſt debilis per comparationem ad materiam, tunc generatur uentus, pro tanto quia potens eſt reſoluere, ſed non eſt potens cõſumere, & ideo extremis temporibus non generantur nebulæ in aëre, in æſtate non, quia calor potens eſt & diſſoluere & reſoluere, nec in hyeme, quia tunc non fit diſſolutio, fiunt igitur in temporibus mediis, ita eſt in corpore humano. Quando enim calor eſt fortis, & materia obediẽs, tunc nulla uentoſitas generaẗ in corpore humano: ſed ſi talis eſſet fortis & materia uẽtoſa, uaporoſa, nõ omnino cõſũptibilis, ſicut eſt uinũ nouũ, fabæ & ſimilia, tũc bene cauſaẗ uẽtoſitas, ſed hoc eſt

Flatus à calore imbecillo fiunt.

est magis gratia materiæ quàm gratia agẽtis, & ita generatur aliquãdo ex alliis, cæpis, & similibus, quãdo autem calor est debilis, non causatur uẽtositas, quia etiam resoluere nõ potest, sed quãdo est claudicãs, tunc uẽtositas causatur.

Causa. Ventositas enim aut causatur à causis exteriorib⁹ aut ab interioribus. Si ab exterioribus, sicut est frigiditas exterior penetrãs usq; ad interiora, ut in regionibus frigidis, & corporibus debilibus, raris: aut fit à calore nimio exhalante calorem naturalem: etiam fit ex nimia quãtitate cibi & potus, aut ex caliditate, sicut est cibus nimis calidus, frigidus, aut uentosus, ut sunt legumina, rapæ & similia: aut propter ordiné, ut quia cibus nimis calidus sumptus est in medio mensæ, aut post, aut quia non sequuntur cibum ea quæ deberẽt sequi, sicut est quies, otium, somnus, temperãtia in accidentibus animæ & similia. Si autem fuerit ab interioribus, tũc hoc est aut propter stomachum aut propter alia membra: si propter alia membra, hoc est propter uẽtositatem aut corruptionem factam in aliis membris, quæ quidem postea ad stomachũ delegantur, sicut accidit in oppilatione uenarum meseraicarum, aut sicut accidit propter intestina superiora, aut inferiora, aut mirach uentris à quo mirach accidit nimia melãcholia mirachia, sicut dictum est superius. Mirach autẽ est quidam panniculus, sicut pinguedo subtilis extensa circa intestina ad modum cuiusdam retis, &c. aut fit hoc propter splenem, hepar aut matricem, & ita de aliis: fit etiã propter stomachum, aut ratione sui, quia non potest cibum digerere, aut cõuertere, aut ratione cibi, & humorum ibidem existentium, ita uentositas semper sequitur indigestionem, minorationé, & corruptionem, cibus igitur aut humor corruptus, quia in alienam naturam transmutatus est.

Signa. Si prouenerit ex causis extrinsecis, discernitur ex indicio, & si ex aliis membris à stomacho, discernitur ex grauedine illorum, & aliis similibus, discernitur quòd à stomacho, quia pas. est continua. Si est ex calore, tunc adest calor, sitis & eructuatio fumosa. Si ex frigiditate, tunc est eructuatio acetosa: si ex phlegmate, est cum humiditate, & si ex melãcholia, est cum siccitate.

Ventositas, aut est modica aut multa. Si modica, possibile est quòd ueniat propter bonitaté uirtutis expulsiuæ. Si magna & frequés, semper est malum, & in ratione signi, & in ra

tione causæ:in ratione signi, quia significat corruptionem uirtutis digestiuæ:in ratione causæ, quia hæc uẽtositas corrumpit digestiuam cum inducat motum, & si uadat ad cerebrum, aut causat dolorem, aut uertiginem, & similia, secundum quòd uadit ad loca diuersa, & ita de aliis membris.

Curatio. In primis postquã uentositas generata est, studeat ipsam patiẽs expellere per superiora cũ eructuatione, aut inferius cum peditu. Si autem uiolenter retineatur, posset magnum inducere nocumẽtum, & quandiu erit materia, purgetur cũ hierap. Illa autem quæ ualent in cõsumptione uẽtositatis sunt ista, & cum hoc stomachum cõfortant, scilicet anisum, marathrũ, ameos, siseleos, ruta, baccæ lauri, cost⁹, spica nar. calamẽtum, & similia. Valet etiam dianison, diaoriganum, calamẽtum, & similia. Valet etiam dianison, diaciminum, diagalanga, diambra, diacitoniten. Fiat etiam ab extra sacellatio cũ sale & milio, aut cum aniso, cimino & ruta, aut cum furfure. Et potest inungi cum oleo laurino, costino, uel de castoreo. Deinde fiat balneum ubi ista apponãtur quæ dicta sunt. Postea uẽtosæ possunt stomacho applicari.

Si autem fuerit ex causis exterioribus, abscindantur, & per contrarium ad temperiem reducantur.

Si fuerit propter alia membra, curentur illa sicut dicetur in locis suis.

Clarificatio. Intelligendum, quòd licet phlegma sit frigidum & humidum, nihilominus aliqua pars eius resoluta in uaporem potest habere portionem acutam non aqueam, & siccam non humidam, ita uentositas generata ex phlegmate, nõ participat tãtum de siccitate, sicut uapor resolutus à cho. & melancholia. Et iuxta hoc intelligendum, quòd rugitus non propriè in stomacho, nec ex sola uentositate, sed causatur rugitus propriè ex uẽtositate mixta cum humiditate secundũ Gal. in de morbo, & ita uẽtositas generata ex phlegmate, si fuerit in intestinis, de facili potest causare rugitum.

Causa rugitus.

De tortura intestinorum.

CAP. XII.

TOrtura intestinorum est dolor stomachi cum punctura, angustia, inquietudine uehemẽti, malitia, & mutatione decubitus propter cho. & hu. inclusos in intestinis.

Intelligendum, quòd ista pas. habet accidentia ita terribilia, quòd assimilatur cardiacę passioni, & passioni hypochondriacę quę mirachia appellatur, de qua fuit facta mẽtio superius

rius cap. de melancholia, & assimilatur iliacæ pas. & colicæ.

Causæ autẽ huius pas. aut sunt extrinsecæ, aut intrinsecæ. *Causa duplex.*
Si extrinsecæ sicut est acceptio nimia ciborum cal. ut sunt cepæ, allia, & ciborum nimis frigidorum, sicut sunt lactucæ, melones, & cucurbitæ. Si autem causæ sunt intrinsecæ, tũc prouenit aut ex hu. ca. aut fri. aut ex uẽtositate, aut ueneno, aut apostemate, aut ex pas. matricis, uermibus & similibus.

Si prouenerit ex calore, est cum siti, ardore, punctura, & dolore acutissimo pungitiuo. Si fuerit ex humid. frig. cognoscitur, quia nullum istorum est, & est cum grauedine, iuuatur à cal. & læditur à fri. Si ex uentositate, mutatur dolor de loco ad locum. Et si est ex apostemate, tunc est febris. Aliæ autem causæ discernuntur in locis suis, & extrinsecæ discernuntur per indicia. *Signa.*

Si autem isti pas. superuenerit fluxus uentris, bonum est. & si fuerit cum constipatione, tanto angustia maior. *Prognostica.*

Intelligẽdum præterea, quòd isti qui istam pas. patiũtur, aut habent stomachum debilem & intestina, & multum sensibilia, aut non. Et si primo modo & pas. durauerit, in syncopim cadent & mortem: si non, euadere possunt. *Nota.*

Si autem fuerit ex causis extrinsecis, abscindantur, & si ex pas. notis, sicut sunt apostemata, uermes, & similia, curentur illa sicut oportet: si fuerit ex ueneno, detur theriaca, mithridatum. *Curatio.*

Si autem fuerit ex humoribus, tũc si sunt cal. in primis fiat clystere ex malua, bismalua, uiolaria, oleo uiol. furfure, cassiafi. & similibus. Deinde digeratur materia cum syru. uiol. syr. nenuph. & purgetur cum myrobal. citri. manna, cassiafi. aut cum electuario de succo ro. & trifera sarracenica reubarbarata. Postea fiat balneum, & sacellationes cum milio asso, aut cum uesica ænea plena aqua ca. Si autẽ causa fuerit frigida, grossa, uentosa, tunc in primis fiat clystere ex ruta, origano, calamento, bleta, abrotano, aniso, & marathro, oleo laurino, hierapic. & similibus. Deinde digeratur materia cum oxymel. diur. & scil. ubi bullierit absinthium, hyssopus, & similia, purgetur cũ myrobal. chebul. turbith. & agarico, aut cum benedicta, & similibus. Deinde ponatur in balneo ubi sit anisum, marathrũ, chamomilla, anthos, stœcados, postea sacelletur cum sale usto, & alliis inungatur cum oleo laurino, costino, rutaceo, castoreo, lino, & similibus. *Balneum carminatiuum.*

Intelligẽdum, quòd si fluxus fuerit nimius & causa frigida, multum ualet nasturtium non assum: & si non est fluxus, detur nasturtium non assum: & quia causa frigida uentosa frequentius aduenit, ideo multa sunt hic ponenda, & sunt ista, lignum al. carpobalsamus, spica nar. squinãtum, anisum, marathrum, ruta, galanga, zedoaria, piper, absinthium & similia: si causa fuerit ca. tunc ualet hordeatum, aqua hordei, panis infusus in aqua frigida, lactu. portu. malagra. & similia frigida, & dicunt experimentatores quòd in ista passione multum ualet ericius assus, & calcaneus porci.

Clarificatio. Intelligendum, quòd ex cæpis & alliis similib⁹ calidis, potest uentus causari quãdo cal. non potest uincere & superare: quando autẽ est ita quòd calor fortis est & cibus nõ multum abũdat, tunc uincit & superat, siue fuerit multum ca. sicut allia, siue multum frigidus, ut lactuca, ita quòd san. laudabilis generatur secundũ Gale. in de cõplexionibus, & quando nõ uincuntur, tunc generabitur san. multum inæqualis, & inconueniens, & ita ex cibo ca. non bene uicto, & bene superato, potest causari uentus. Iste tamen uentus erit multum calidus & siccus, contrarium de contrario. Secundo

Quæstio. possumus talia circa istam materiam inuestigare. Quæritur si uentositas & rugitus fiant à calido, uidetur quòd sic: non enim fit uentositas nec rugitus, nisi materia resoluatur, sed resoluere nõ fit nisi à calido, quare calidum erit causa. Oppositum uidetur dicere Viaticus. Et iuxta hoc, si fit ab intẽso calore, uidetur quòd sic: illud enim uidetur forte quòd subtiliat materiam plusquam esset, sed uapor, & uentus sunt subtiliora quàm materia à qua resoluitur, quare hoc fit à forti calido. Oppositum arguitur, quoniam si calor esset fortis, tunc nõ solum resolueret, sed consumeretur, sed hoc non fit, quare &c. Et iuxta hoc quæritur, quare plus fit resolutio à phlegmate quàm à melancholia, cum sit materia aquosa, & iuxta hoc de tortura cuius membri fit pass.

Quæstio alia.

Solutio. Respondeo & dico, quòd uẽtositas rugitus & similia causantur aliquãdo ex dispositione materiæ magis, & aliquãdo ex parte agentis magis: materia aliquãdo est parata uentositati, sicut est grossa, multa, cruda, indigesta, uẽtosa, ut sunt legumina, fructus & similia. Aliquando non est de se parata, sicut sunt cibaria subtilia & digestibilia, tunc ex alia parte calor est multũ debilis, & talis nullus resoluit & consumit: aut

est

est medius, & calor medio modo se habet. ponamus quòd cal. sit multum debilis, tũc dico quòd nulla fit resolutio siue materia sit parata siue nõ, tũc ponamus quòd calor sit multum fortis & agat in materiam dispositam uentositati, tunc dico quòd non causabit uentum, quia resoluit & consumit. Sed ponamus quòd agat in materiam grossam, multam, crudam, uentosam, tunc dico quòd generabit uentũ, quoniam ratione fortis caloris resoluit, & ratione comparationis medicinæ nõ consumet. Etiã ponamus quòd ca. remissus agat, tunc aut agit in materiam grossam aut subtilem. Si grossam, multum enim fuit obiectum proportionale: si autem agat in materiam subtilem, tunc generat uentum, quoniam resoluit ex debilitate materiæ, sed nõ consumit ex caloris paupcrie, & est simile de generatione nebularum, &c. quia non generãtur in temporibus multum ca. aut frigidis, sed in mediis secundum Gal. 6. de morbo. Et ex hoc patet solutio ad duo prima. Ad tertium dico, quòd frequentius fit ex phlegmate, cum humor sit citius resolubilis quàm melancholia, & uentositas generata ex melancholia, tardius resoluatur propter maiorem grossitiem. Ad ultimũ dico, quòd proprium subiectum torturæ aliquãdo est fundus stomachi, aliquando pars superior intestinorum, aliquando utrunque secundum quod materia cõtinetur hic uel ibi, & est pas. difficilis quasi cardiaca, ut dictum est propter sensibilitatem membrorum & magnitudinem causæ.

De Lienteria. CAP. XIII.

Lienteria est fluxus uẽtris, in quo comesta & bibita egeruntur in eisdem qualitatibus, in quibus intromissa sunt propter debilitatem contentiuæ stomachi, & intestinorum superiorum & ulcera eorundem.

Intelligendum circa istam materiam, quòd fluxus uẽtris est multiplex, sicut aliquo modo tactum est superius, & sicut perfectius tangetur in recapitulatione, quam faciemus de fluxu uentris: quidam est fluxus qui uocatur anastropha, & quidam catastropha, alius pas. cholerica, & quidam liẽteria, alius diaria, & quidam dysenteria, & alius tenasmon.

Anastropha, ut dictum est, appellatur uelox expulsio cibi per superiora.

Catastropha uero uelox expulsio cibi per inferiora.

Passio cholerica.

Sed cholerica passio uelox expulsio cibi per superiora & infer

inferiora, cuius causa est humor corruptus in stomacho qui transit ad membra, & iterũ reuertitur ad stomachũ & matura subito & cum impetu expellit per superiora & inferiora, pro tanto, quia ex illo sentit puncturam, mordicationẽ, dolorem & angustiam. Lienteria, est fluxus cibalis in quo natura non egit aliquid de quo sit curandũ, & ideo emittitur sine amisione ipsius speciei, quia non est facta transmutatio nec ad chylum, nec ad chymum ante ipsius expulsionem.

Diarrhæa. Diarrhœa autem, est fluxus humoralis, & quia curatur sicut alij fluxus, ideo nos non facimus capitulum singulare.

Dysenteria. Dysenteria appellatur fluxus humoralis cum san. & saluo honore Galen. bene potest apparere fluxus san. cũ lienteria.

Tenesmus. Tenesmon autem appellatur, nimia uoluntas assellandi sine effectu propter mordicationem longanonis.

Causa duplices. Causæ autẽ omniũ fluxuum, aut sunt extrinsecæ, sicut aër nimius humidus, austrinus, corruptus, inordinatus, uenenosus, pestilẽtialis. Aut fit propter cibũ, quia assumptus est in nimia quantitate, mala qualitate, aut secundum ineptum ordinem, uel qua fuit uentosus, aut propter casum, percusionẽ & similia. Si autẽ uenerit propter causas intrinsecas, aut est propter stomachum & intestina, aut propter alia mẽbra. Si propter alia membra, tũc aut prouenit à capite, sicut in catarrho: uel propter oppilationem uenarũ meseraicarum, aut ꝓuenit ab hepate mittente superfluitates suas ad stomachũ & intestina: similiter hoc fit propter splenem, matricem, aut per totum corpus, aut per crisim. Et si ueniat à stomacho & intestinis, tũc aut accidit propter malam complexionẽ, aut propter ulcera. Et si propter malam complexionem, aut est cum materia, aut sine materia, & ideo aliquãdo debilitatur contentiua & fortificatur expulsiua, aliquando utraq; debilitatur & cum hoc etiam digestiua, & hoc fit propter aliquam de malis complexionibus excedẽtem cum materia aut sine materia, siue fuerit frigida, siue calida, aut fit etiam propter paralysim istorum membrorum. Vlcera autem fiunt propter hu. cal. acutos, pungentes, mordicantes, & ulcerantes.

Causæ autem extrinsecæ manifestantur ex indicio.

Et si sint intrinsecæ & sint ab aliis membris à stomacho & intestinis, cognoscitur per pasio. & grauitates illorum: uerbi gratia, si prouenit à capite, tunc apparent signa rheumatis, dolor capitis, fluxus maior post somnum longum,

gum, & si caput minus infrigidetur, aut calefiat, aut euentetur, adest fluxus maior, & ita de aliis mēbris possumus intelligere per grauitatem partis, sicut dicetur inferius capitulo de recapitulatione: si prouenerit à stomacho, & causa frigida, tunc est à principio cum eructuatione acetosa: & si fuerit propter paralysim, tūc sentit dolorem: si propter ulcera, tunc sentit calorem, mordicationem, sitim & arsuram.

Prognostic. Cholerica pas. si frequēter aduenerit, pessimū est & mortale. *Aphori. I. partic. 6.* Si lienteria uenerit post dysenteriā, mortale. *Oxyregmia id est acida eructatio.* Oxyregmia, quæ nō fuit à principio in omni fluxu uentris, bonū est, quia contentiua incipit aliquo modo uigorari, & digestiua digerere, ideo bonum.

Cura. Quinque sunt quæ curant fere indifferenter omnem fluxum. Primum est coagulum leporis, & coagulum hœdi.

Secundū est caseus antiqu⁹ si decoquatur in multis aquis dulcibus, & postea desiccetur & exhibeatur postquam tota salsedo bulliendo recesserit. Tertium est lac uaccinum seu ouinum à quo butyrum fuerit abstractum & pòst bullitum.

Quartum est nasturtiū assum, & exhibitum cum lacte caprarum, ubi ferrum ignitum fuerit extinctum, aut calculi fluuiales candentes. Quintum & potest addi aqua pluuialis, quoniam ratione calidi affixi uapori aqueo facit ad exhalationem materiæ, aut facit penetrare ad hepar, & ita constringit, pro tāto quòd ad intestina uenire nō permittit.

Et quia de curatione omnis fluxus non agimus, sed propriè de curatione lienteriæ, ideo curationem breuiter lienteriæ prosequemur. Si lienteria fuerit ex mala cōplexione sine materia, solum alteratiuis curatur. Et si fuerit cum materia, oportet quòd mundificetur. Si igitur fuerit materia frigida in causa, mundificetur corpus cum mirobal. chebul. Et si causa fuerit ca. cum myroba. citri. Deinde utatur isto medicamine, in causa ca. ℞. boli armenici, terræ sigillatæ, coralli, omnium sandal. sumach, berberis, se. citoniorū, psidiæ, balaustiæ, gallarum, acatiæ, hæpocistidos, myrtill. ro. siccarum, san. ana. ʒ. I. puluerizentur & misceantur cum succo plantagi. & succo absinthij, fiant trochisci, & cum uti uolueris, distemperetur unus cum lacte caprino uel ouino bullito & cocto ubi lapides cādentes fuerint extincti.

Si autem causa fuerit frigida, fiat istud. ℞. anisi, cimini, nasturtij, assorum, mastic. thuris, ladani, styracis, calamitæ,

ambræ, myrrhæ, nucis cypresſi, foliorum eius, ana. ʒ. I. miſce antur cum ſucco abſinthij & fiant trochiſci, exhibeantur cum prædicto lacte.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd lienteria poſt dyſenteriam eſt incurabilis ut dictum eſt, cuius ratio eſt, quoniam in dyſenteria, uilli qui ſunt membra radicalia & irreſtaurabilia, ſunt conſumpti ratione ulceris, ideo quia nō poſſunt reſtaurari, ideo lienteria eſt incurabilis propter abraſionem & uillorū deperditionem. Secundo intelligendum, quoniam licet in ore ſit aliqualis digeſtio & etiā in ſuperioribus inteſtinis, nihilominus crudus reiicitur cibus in lienteria, quia modica eſt illa digeſtio, & forte non eſt niſi quædam præparatio.

Et eſt intelligendum iuxta hoc, quòd exquiſitè loquēdo, non eſt omnimoda indigeſtio, ſaltem quin aliquid benignū tranſeat ad hepar. aliter enim non eſſet uita, ideo quotidie corpus conſumitur, tamen quātitas eſt ita modica quòd ſenſui non eſt bene perceptibile, & pro tanto dicitur in eiſdem quātitatibus & qualitatibus in quibus intromiſſum eſt, licet omnino non eſſet uerum ponderata mēſura, ſed quo ad ſenſum uerum, quare &c. Tertio poſſet aliquis dubitare, ſi error factus in prima digeſtione, corrigatur per ſecundá. uidetur quòd non, quoniam in habentibus ſe per ordinem, corrupto primo, corrumpitur & ſecundus ſenſus: digeſtio ſtomachi eſt prima, quare per aliquod aliud corrigi nō poterit.

An uitium primæ coctionis reliquis emendetur.

Præterea, corrupta fortiori, corrūpitur & debilius, ita nō poterit fieri correctio, ſed ſtomachus eſt membrum fortius, cum agat ſupra indigeſtum & indiſpoſitum, & omnia alia ſupra diſpoſitum, quare corrigi non poterit. Contrà, nobilius corrigit ignobilius, ſed hepar eſt membrum nobilius quàm ſtomachus, quare hepar errores ſtomachi corrigere poterit. Reſpondeo & dico quòd duplex eſt error, quidā magnus & quidam paruus, & quædam erit correctio completa, & quædam incompleta: tunc dico, quòd ſi in prima digeſtione aut in primis digeſtionibus accidat error & ſit paruus ſicut eſt minoratio digeſtiōis, bene poteſt corrigi per ſecundas digeſtiuas, ſuppoſita ſanitate illorum membrorum, quòd non accipiatur cibus in longo tempore, & quòd error non intercidat in aliqua de vj. rebus non naturalibus, immo omnia faciāt ad correctionem. Si autem eſſet error magnus ſicut eſſet ablatio uel corruptio, tunc rectificari non poteſt

Solutio.

com

complete, licet omnes res non naturales adiuuarent, sed ali quo modo incomplete potest rectificari, ita scilicet quòd nullus error intercidat, sed potius adiuuetur ex debita applicatione sex rerum non naturalium, quoniam in unoquoque membro est propria uirtus, in aliis non existens secundum Galen. 7. de ingenio, & cum hoc omne agens agit in materiam sibi proportionatam, & cum hoc forma non introducitur in qualibet materia, sed in parata, & disposita, cum igitur stomachus, & hepar sint duo membra diuisa, alia est uirtus unius, & alia alterius, ita unum non poterit complere defectum alterius. Præterea alia est materia, & obiectum supra quod agit stomachus, & aliud est illud supra quod agit hepar. Si igitur alia & alia sunt subiecta, quod deficit in uno, non poterit compleri per aliud.

Præterea, alia est forma quæ introducitur ex uirtute hepatis, & alia quæ introducitur ex uirtute stomachi: sicut igitur alia, & alia est uirtus & forma, ita alia & alia erit materia & subiectum: ideo quod derelictum est à stomacho, non poterit rectificari per hepar, quia materia non est conueniens, & ita forma non introducitur, cum uirtus sit alia & alia, & materia & forma. Quare si cibus totaliter crudus ueniat ad hepar, modica aut nulla fieret correctio, ita dico de cibo corrupto, & per eandem rationem dico quòd si cibus corrumpatur in hepate, non potest postea rectificari per membra. Ideo cum hu. corrupti generentur in hepate, generantur multæ ægritudines in toto corpore, sicut est scabies, pustulę, lepra, morphea, feb. apostematata, & similia. Si igitur fuerit modicus error in primis, corrigi potest in secundis, si magnus, non corrigetur, & si aliquo modo corrigatur, non tamen etiam semicomplete. Et cum arguis quòd nobilius corrigit ignobilius, uerum esset, si æqualiter & eodem modo ageret supra idem. Nunc autem non est ita. Alia quæ sunt pro alia parte concedo, per modum tamen dictum.

Argumentum.

Vltimo notandum quòd subiectum huius passionis, primo & principaliter est stomachus, secundo possunt esse intestina, & potissime superiora &c.

De dysenteria & reliquis speciebus fluxus breuiter.

CAP. XIIII.

DYsenteria est fluxus sanguineus cum excoriatione & ulceratione intestinorum.

Dysente[ria] difficultas intestinorũ.

Causa duplex. Causę autem dysenteriæ & aliorum fluxuum aut sunt exteriores aut interiores, si exteriores, sicut est aër corruptus, aut cibaria acuta, ut sunt allia, cæpæ, acetum, & similia, aut medicinæ ubi est diagrydiũ aut aloes aut pulpa colocynth. & similia. Et si uenerit propter causas intrinsecas, tũc aut sunt immediatæ aut remotę: si immediatę, sicut est chol. acuta ulcerans, pungens & mordicãs, aut phlegmã salsum, aut aliquis humor acutus adustus aut ruptura, uenę apertio, aut corrosio, & ita de aliis causis immediatis.

Si autem causæ sunt magis remotæ & propter pas. aliorum membrorum, tunc aut prouenit à capite per modum rheumatismi, aut à stomacho, aut ab intestinis tribus gracilibus superioribus, aut à tribus grossis inferioribus, aut uenit ꝑpter uenas meseraicas, aut ꝑpter oppilatiões hepatis, duritiem, & oppilationem splenis, aut propter apostema istorum membrorum: aut prouenit fluxus propter matricem, & hæmorrhoidas, aut propter mutilatos, aut propter totũ corpus, aut propter crisim, aut propter ægritudines liquefactiuas ut causon, hectica, & si qua sunt similia. Ideo secũdum diuersitatem causaram & membrorum, diuersi sunt fluxus, quoniam quidam est chylosus, quidam aquosus, quidam cholericus niger, quidam uirulentus saniosus, quidam sanguineus, quidam al. uiscosus, quidam sicut carnis frusta, quidam fœtidus, quidam non. Et si fuerit chylosus, tunc stomachus intus non patitur, sed uenæ meseraicæ non poterunt chylum trahere, & si est aquosus, hoc est propter malitiam stomachi: si est cholericus, propter cholerã: niger, propter melãcholiam: albus, propter phlegma: sanguineus, propter san. uirulẽtus, saniosus & fœtidus, propter corruptionẽ humo. & apostema. Et si asimilatur carni, prouenit propter san. cõgelationem. Et dysenteria prouenit aliquando propter ulcerationem factam in intestinis superioribus, aliquando in inferioribus, & aliquando in mediis. Et fluxus uentris habet 4. tempora quæ distinguntur penes ea quæ egrediuntur uel penes symptomata.

Diuersitas fluxuum.

Signa. Cùm autem dysenteria prouenit à partibus superioribus, tunc est ibi dolor aut grauitas, & egestio est sicut quædam rasura aut lotura, & san. est fortius mixtus cum egestione. Et si fuerit propter intestina inferiora, est ibi dolor, grauedo: & egestio est cum quibusdã contentis, squamosis, furfureis,

fureis,& ſan.non eſt admixtus cum egeſtione. Et ſi fuerit à mediis,omnia medio modo ſe habent,& habet dolorẽ uerſus umbilicum. Si fuerit propter oppilationem hepatis, tũc fluxus maior eſt nocte quàm die,ita periodus,& egeſtio eſt quaſi à ſanguine ſeparata & cum modico aut nullo dolore.Et quia in aliis partibus nõ eſt grauedo nec dolor, & egeſtio eſt multorum colorum. Signa autem alia & aliarum cauſarum tacebo, aut quia dicta ſunt,aut quia completè dicentur capitulo de recapitulatione omnium fluxuum , aut quia poſſunt haberi per dolorem , grauedinẽ , & paſſionem particulæ patientis , aut per calorem & odorem eorum quæ egrediuntur à corpore , aut per indicia & potiſſimè cum ſit ex cauſis primitiuis.

Prognoſtic. Aphori.22. partic.4.

Omnis fluxus uentris & omnis egeſtio proueniẽs à cho. aduſta , & melancholia aduſta , quæ proiecta ſuper terram bullit ſicut acetum, aut quòd muſcæ fugiant eam ſi in principiis morborum uenerit , mortalis eſt : in latitudine autem ſanitatis aut in declinationibus morborũ poſſet uenire per uiam mundificationis , quod diſcernitur ex alleuiatione , & bona tolerantia. Omnis fluxus cum pulſu uermiculoſo , & formicante,qui non confortatur per cibos aſſumptos & medicamina , mortalis eſt. Omnis fluxus poſt ægritudinem ueniens,& cum adhuc manet ægritudo & non minuitur uel eſt cum mala tolerantia,mortalis eſt.

Aphori.14. partic.4.

Præterea fluxus ſanguinolentus in hydropiſi,malus. Fluxus cũ uomitu,ſingultu & alienatione , mortalis eſt. Præterea,ſi in dyſenteria poſt aurem ſiniſtram appareat puſtula ſimilis orobo,cum magna ſiti, infra diem uigeſimum morietur.Iterum ſi retentio ſuperfluitatum moleſta eſt, & eius expulſio non eſt alleuiatiua niſi ad modicum tempus, inquantum perturbat inteſtina,& diu durauerit,mortalis eſt.

Itẽ omnis fluxus prolixus in ſenibus,eſt mortalis. Omnis fluxus ſtomachi & inteſtinorum cum nauſea & uomitu , eſt malus. Omnis fluxus qui prouenit ab hepate & toto corpore,cõturbatiuus eſt,niſi prouenerit per uiam criſis ſaluæ.

In omni fluxu uentris,caſus appetitus,eſt malus.

Fluxus uentris propter ſtomachũ, eſt magis diurnus,ecõtrario eſt de hepate. Egeſtio nigra cauſata à melãcholia per uiam aduſtionis,differt ab egeſtione nigra ſanguinea,& cauſata à cholera aduſta , quoniã cũ talis diſpoſitio uenit ꝑpter me

melancholiam, tunc proiecta ſupra terram, bullit ſicut acetum, & uermes ſi deſuper proiiciantur, moriũtur, in aliis nõ eſt ſic, & cho. non uenit ad tantam nigredinem, ſed ad quandam luciditatem. Mutatio colorum in dyſenteria, malum, ſed in forma, bonum, ſi de intentione fuerit artificis. Si in fluxibus appareant puſtulæ & ſubito deliteſcant, malum. In principio dyſenteriæ fluxus eſt ad modum loturæ carnis, & poſtea ſicut raſura pergamenorum, & tandẽ ſicut quædam fruſtula carnis, & uillorum, ſi fuerit propter inteſtina ſuperiora, expeditus eſt, ſi ꝓpter inferiora carnoſa, ſaluari poſſet.

In uentris fluxibus, cum dolor aduenit circa umbilicum & partes inferiores ſi ſtatim ſequitur egeſtio, proculdubio ibi eſt particula patiens. Et ſi nõ uenerit fluxus ſtatim, ſed tardè, proculdubio cauſa eſt in ſuperioribus inteſtinis.

Cura. In primis ſi particularia cõueniant, fiat phlebotomia, deinde purgetur ſecundum exigentiam humoris. Et ſi cho. eſt in cauſa, purgetur cũ myroba. citri. ſi phlegma ſalſum, cum myrobal. chebul. ſi melancholia, cũ indis, & conficiantur cũ aqua plu. ubi fuerit dragagantum, gummi arabi. & uuæ paſſ. ſi eſt phlegma ſalſum, detur acetum multũ ca. & in aliis cauſis, detur frigidum, deinde mundificetur ulcus cum aqua hordei, brodio cicerum uel cum aqua piſcium ſalſorum, melle, & oleo ro. deinde ponatur uentoſa ſine ſcarificatione ſupra uentrem, poſtea dentur conſtrictiua, conglutinatiua, conſolidatiua, & carnis regeneratiua per modum unguentorum, aut emplaſtrorum, aut puluerum, aut potionum, aut electuariorũ, aut trochiſcorũ, & ſimilium. Et ſi cauſa fuerit in inteſtinis ſuperioribus, dentur medicamina per os, & ab exterius ſupra particulam patientem applicẽtur: ſi fuerit propter uitium inferiorũ, fiant clyſteria ubi ſit pinguedo renũ caprarum ſine ſale & ſimilia. Si fuerit in mediis, apponantur medicamina per ſuperius, per inferius & ab extra, ante & poſt.

Vlceris abſterſiua.

Conſolidatiua.

Dyſenteriã calidã ſimpl. curãtia. Si autem cauſa uergat ad caliditatẽ, tunc materialia quæ competunt ſunt iſta, plantago, quinqueneruia, portul. ſuccus mororum immaturorum, ſuccus caudæ equinæ, ſuccus pedis coruini, ſuccus coriand. hypociſtidos, acatia, bolus armenicus, terra ſigillata, ro. ſiccæ, ſandal. corallus, hæmatites, ſumach, balauſtia, galla, myrtilli, extremitates, & fructus arborum ſtypticarum, ſicut ſunt pira, coctana, meſpila, corna, prunella, & multa conſimilia, cortex maligra. & flores

eius

eius, cerusa lota, cupulæ glandium, & multa consimilia. Fiāt igitur potationes aut trochisci aut clysteria, & exhibeantur cum aqua pluuiali aut cum lacte recenter mulso, ubi ceciderint lapides fluuiales candentes.

Vel fiat istud quod est probatum in dysenteria chronica. ℞. ossa omnium myrobal. & assentur, deinde. ℞. rheubar. assetur. ℞. bolum ar. & carab. & ista puluerizentur, deinde conficiantur cum muccilagine dragagan. & gummi arabi. infusorum in succo plantagi. fiant trochisci, & cum uti uolueris, distemperentur in lacte parato sicut dictum est, & sine dubio multum ualet.

Si autem causa uergat ad frigiditatem, tunc accipiantur ista, scilicet cortices castanearū, & assentur, ualet & myrrha, castoreum, cortex thuris, styrax, calamita, anisum assum, ciminum assum, & similia. Et addantur aliqua frigida, sicut est sumach, myrtilli, cupulæ glandium, bolus armenicus. Et est hic notandum quòd coagulum leporis cum succo plantag. sumptum, curat omnem fluxum.

Clystere contra dysenteriam. ℞. suc. port. suc. plātagi. suc. uirgæ pastoris, ana. ℥. 2. sumach. myrtillorum, cupularū glandium, acatiæ, chartæ combustæ, aluminis usti. ana. ʒ. 2. sepi renum caprarum, uitellorum ouorum coctorum. ana. ℥. 3. fiat decoctio in aqua pluuiali, & fiat clystere multis uicibus. Si autem non possit dormire fiat suppositorium quod inducit somnum, & constringit, & hoc est magnum remedium. fiat igitur de myrrha, & styrace, calamita, croco, opio, suc. plantagi. & albumine ouorum, ingenietur quòd sit solidum uel per se, uel cum pannis, uel bombace & similibus.

Suppositoriū somnium prouocans.

Vniuersaliter parum debent accipere de cibis & potibus in una uice. & potissimè cum fluxus aduenit propter oppilationem hepatis. Accipiant igitur cibaria quæ in parua quantitate multum nutriunt, sicut sunt testiculi gallorum, hepar gallinæ pinguis, uitella ouorum quasi indurata & assata, panis de tritico quasi azymus, risum torrefactum cum lacte, butyro extracto, uinum grossum ponticum cum aqua pluuiali frigida, extrema animalium, pisces parui assi, ualent etiam gallinæ, perdices, turtures, assentur si non sit feb. si uero esset feb. coquātur cum aqua plu. ubi sint semina citoniorum, sumach, ualet etiam milium coctum cum lacte ubi fuerit butyrum extractum, ualent & fabæ fractæ, lētes excoria

Clarificatio. Dieta.

ræ cum aqua plu. & lacte parato, & modico aceti. Intelligendum quòd theriaca multum ualet in fluxibus, & potissimè si causa fuerit frigida, & multæ aliæ opiatæ ualent, sicut est requies, philonium, rubea trochiscata, & similia. Præterea, ualent electuaria, & potissimè cum causa est ca. ℞. diacodion, triasandal. carnium citoniorum cum zuc. sine speciebus, zuccar. rosatum, factum de ro. siccis, micletæ, ana. ℥. 2. misceantur & dentur cum aqua plu. Et si causa frigida, detur istud. ℞. diaolibani, diamenthæ, diacitoniten, diacodion ana. ℥. 3. misceantur.

De fluxu uentris propter catarrhum.

DORMIAT quanto minus poterit, & cum surrexerit à somno, prouocet uomitū, si non posset euomere detur hyerapic. deinde radatur caput & ponantur uētosæ circumquaque, & fiat fortis fricatio, inungatur caput cum unguento facto ex succo apij, stercore columbino, oleo laurino, & cera. sacelletur caput frequenter cum milio & sale, suffumigetur cum nigella, & fiant cauteria in collo, teneat quoque pilulas istas in ore, die & nocte. ℞. myrrhæ, castorei, thuris al. styrac. calamitæ, ana. ʒ. 1. opij, dragag. gummi arab. ana. ʒ. 1. conficiantur cum oxymellite, & fiant pilulæ.

Pilula.

De fluxu uentris propter oppilationem hepatis.

IN fluxu propter oppilationem, nihil stypticū detur, nec panis si est possibile, & si nō est possibile detur in parua quātitate, aut panis de spelta. Dentur ficus, uuæ pas. pineæ, fistici, sed dactili non, quia sunt duræ digestionis, aqua hordei, & aqua cicerum competit, utatur uolatilibus quantum erit possibile, sicut sunt pulli gallinæ, perdices, phasiani, & similia, sint elixata, detur cibus quater in die, sed in parua quantitate, uinum sit albū, omnia cibaria sint facilis digestionis & subtilia penetrantia. Vtatur uomitu cum succo mediani corticis sambuci, & ponātur deoppilatiua supra hepar cum spodio, & fiant trochisci de lacca, eupatorio, absinthio, spicanar, & se. melonis, & uatur eis cum brodio cicerum.

De fluxu splenetico.

MVNDIFICETVR melancholia cum foliis senæ, epithymo, sero caprino, cum modica quantitate myrobal. indorum, & deoppiletur splē, sicut dicetur inferius, & fiat phlebotomia de saluatella sinistræ manus. Et si melancholia est multa, purgetur cum theodoricon & emperiston.

De fluxu & cholerica passione.

ISTE fluxus est multum conturbatiuus, & ideo nullus cibus detur quantum erit possibile & prouocetur uomitus cũ aqua & oleo, ponatur uentosa supra stomachum, & fiat sacellatio cum sale & milio assis. detur brodium gallinæ, oua cum incipiunt indurare, & hepar gallinæ, & quia in tali fluxu ueniunt terribilia accidentia, sicut spasmus, & similia, sis igitur solicitus circa ista. Et si causa est cal. inũgatur spina dorsi, ascellæ & iuncturalia cum unguento facto de oleo ro. uiol. cera & camphora: si causa est frigida, fiat unguentum de resina, oleo laurino & cera, &c.

Cholera morbus à Græcis & Latinis dicitur.

De fluxu liquefactiuo.

TALES fluxus, ueniunt in hecticis, phthisicis & febribus acutis, & si morbus est curabilis, utatur isto electuario. ℞. dia dragaganti frigidi, electuarij resumptiui, tria sand. zucc. ro. facti cum ro. siccis. ana. ℥. 3. misceantur.

De fluxu propter pororum clausionem.

FIANT fricationes per totum corpus, & inungatur cum oleo de chamomilla, & uino albo, & fiat balneum simplex aquæ dulcis.

De fluxu propter pororum cutis apertionem.

RECIPE myrrhæ, sarcocol. cinamo. aloës lotæ, masticis, thuris. ana. ℥. 3. puluerizentur, & conficiantur cum melle, & succo plantagi. fiant trochisci, & cum uti uolueris distempetentur cum aqua hordei, & uino alb. & exhibeantur.

De fluxu propter medicinas laxatiuas.

FIANT muccilagines de nasturtio, se. lini, psyllio, dragaganto, & gummi Arabi. & istæ muccilagines misceãtur cum coagulo leporis aut hœdi, aut cum succo plantag. & detur cum modico uino. theriaca etiam ualet, & bal. aquæ dulc. & se. nasturtij assi, cum lacte cocto administratum.

De diarrhœa.

IN primis prouocetur uomitus si sponte nõ uenerit, diętetur diæta subtili, & conuenienti, & ponatur in baln. aquæ dulc. & utatur isto electuario. ℞. zucca. rosa. facti cum ro. siccis, triasandal. carnium citoniorum conditorum cum zucca. sine speciebus. ana. ℥. 4. misceantur. Intelligendum, quòd quæcunque chol. uel alter humor quicunque acutus & pungitiuus non ulcerant intestina, sed quãdo humor est multus

Clarificatio.

mali

Quæstio. maliciosus præter naturam, & frequenter aduenit. Secundo quęritur utrum substantia hepatis in fluxu uětris per egestiones emitti possit: uidetur quòd sic, quoniam si aliquid impediret, hoc esset strictura uenarum meseraicarum, sed hoc non potest impedire, sicut potest declarari per tria exẽpla. Primum est, quoniam non obstantibus suis stricturis hu. grossi mittuntur à stomacho ad hepar: igitur & substantia hepatis ad intestina. Secundũ exemplum est, quoniam san. coagulatus, mittitur ab hepate ad intestiua, quare & substantia hepatis.

Tertium est, quoniam per uenas capillares ueniunt contenta quæ attestantur supra dissolutionem membrorum, sicut sunt contenta petaloydalia, furfurea, crinoydalia, & tamen uenæ meseraicæ non sunt ita strictæ, & minutæ sicut capillares, quare relinquitur ut uidetur, quòd substantia hepatis per uenas meseraicas possit mitti, & eliquari.

Petalodea, & crimnodea urinæ sedimẽta uocat Hipp. 2. prog. cap. 2.

Oppositum uidetur, quoniam nullus ponit hoc. Dico quòd substantia hepatis, aut dissoluitur in partes paruas, aut magnas. Si in magnas, non potest fieri ita perceptibiliter, & propter stricturã uenarum meseraicarum, & propter nobilitatem hepatis, quoniam non potest pati tantã dissolutionem uita manente: centies enim antè fieret mors. Si autem dissolutio fiat in parua frusta, forte tunc esset possibile, quoniam talia parua contenta bene possunt transire per uenas meseraicas. Et etiam aliqui dicunt, quoniam quando apparet san. coagulatus, & dubitatur utrum fuerit san. uel substantia hepatis, tũc ponatur in aqua cal. & si dissoluatur, san. est: si autẽ nõ liquefiat, hepar est, & ita cõcedo si fuerit in parua quantitate. Nũc autẽ doctores non intromittunt se, quoniã

Quæstio. rarò accidit, aut ueniret mors citius. Tertio quæritur, utrũ ulceratio intestinorum possit causari à phlegmate, cũ sit humidum, & habeat qualitates obtusas. Dico quòd nõ ulcerat ratione accidentis, nisi esset salsum, aut acetosum, sed ratione cõtinuitatis sicut in stillicidio, & rheumatico, quoniã

Gutta cauat lapidem non ui, sed sæpe cadendo.
Et durum lapidem gutta cadendo cauat.

Quæstio. Quarto quæritur, quare fluxus hepaticus & cerebralis sunt periodales, & nocturni, sed stomachalis & intestinalis, sunt magis diurni, & non sunt cum periodis. Respondeo & dico ꝙ hepaticus & cerebralis sunt magis propter fluxum

Fluxus hepaticus & cerebralis.

xum humorũ, ſed fluxus magis mouetur de nocte propter reuocationem caloris, & clauſionem pororum, ideo tanto plus in hyeme propter longitudinem noctis, quare magis nocte, & magis periodaliter, quia cauſa non eſt continua, in aliis autem membris nõ eſt ſic, quare &c. Et iuxta hoc notandum, quòd ſi fluxus uentris eſſet cum fe. & unum alteri contrariaretur, in magis periculoſo prius remedium apponatur, & prius in fe. ſi feb. eſſet cauſa fluxus. Quinto quæritur, ſi in dyſenteria competit medicina euacuatiua, & uidetur quòd nõ, quoniam inanitis competit repletio, non igitur euacuatio, quare &c. Præterea quod addit in fluxum nõ uidetur competere, ſed medicina laxatiua eſt huiuſmodi, quare &c. Oppoſitum uolunt autores. Dico quòd competit propter materiam, aliter non fieret curatio cauſa manente. Et tunc ad primum dico, quòd imò eſt repletio illius mali hu. ex quo fiebat fluxus. Ad ſecundũ dico, quòd additur, ſed aliter nõ poteſt fieri curatio, & ſic curatur, quare &c.

Sexto intelligendum, quòd carnes cõpetunt nõ obſtãte ſua humiditate lubricante, ratione debilitatis uirtutis. Septimo notandum, quòd ſi uirtus eſt fortis, carnes ſylueſtres duræ digeſtionis, & panis azymus, & uinũ groſſum competunt, ut diu ſtent in ſtomacho. Octauo aduertendũ, quòd carnes aſſæ plus competunt quàm elixæ, unde aſſa plus habent de humiditate naturali, ſed elixa de acquiſita.

Nono notandum, quòd dyſenteria poſt longas ægritudines eſt mala, quoniam chronica, ægritudo eſt de materia frigida, & ſignificatur quòd mala complexio eſt adæquata & naturalis uicta, & hoc eſt malum.

Decimo notãdũ, quòd dyſenteria diſtinguitur tribus modis. Primo quo ad ea quæ egrediuntur à corpore, & ſic eſt triplex, quoniam quãdoq; egreditur ſan. ſimilis loturæ carnis, & tunc prouenit à debilitate hepatis, quandoq; eſt ſicut raſura pergamenorum, quandoq; eſt ſicut fruſtum carnis.

Secunda diuiſio talis eſt quoniam, dyſenteria quędam eſt hepatica, quædam inteſtinalis, & quædam cerebralis.

Tertia diuiſio talis eſt, dyſenteria eſt quadruplex: quoniã quædam eſt ex multitudine materiæ, & tunc competit euacuatio: & quædam eſt ex acumine, & tali debetur alteratio, & repreſſio: quædam ex ulcere, & tali debetur conſolidatio, & fluxui debetur conſtrictio.

De Tenesmone. CAP. XV.

Tenesmus est tentio recti intestini.

TEnesmon est appetitus, & uoluntas nimia egerendi cum modico, aut nullo effectu.

Aut enim prouenit ab interioribus, aut ab exterioribus.

Causa duplex.

Si ab exterioribus, tunc est, aut propter sessionẽ super lapidem frigidũ, aut propter bal. frigidũ, aut unguenta frigida, aut propter expositionẽ ani nudi aëri frigido & similib⁹.

Si autem uenerit propter causas intrinsecas, hoc accidit, aut quia feces sunt duræ, squibaleæ, aut quia hu. calidus est imbibitus in longanone, aut humor frigidus est inuiscatus, aut accidit propter hæmorrhoidas, aut propter apostemata, aut ulcera, aut medicinæ laxatiuæ sumptionem.

Signa.

Signa tenesmonis sunt, quoniam dolor nõ ascendit usq; ad umbilicũ, & est dolor circa lõganonem, anchas, & peritonæon, cum punctura, & post egestionem exeũt quædam guttæ sanguineæ. Et si fuerit propter apostemata, est magnus dolor, aggrauatiuus. Si causa cal. est ibi calor, ardor, & punctura. Si frigida, læditur à frigidis, & iuuatur à calidis. Si propter ulcera, est ibi magnus dolor cum aliquid intromittitur. Si propter hæmorrhoides, apparet tumor, inflatio, & dolor in uenis quæ sunt circa circulum ani. Et si fuerit propter feces, diu est, quòd non assellauit. Si propter medicinam laxatiuã, designatur, quòd ibi fuit diagrydium, scamonea, aut pulpa col. aut aloë. Si fuerit propter causas extrinsecas, designatur ex indicio.

Prognostica.

Si diu durauerit, ducit ad colicam iliacã, insomnietatem, debilitatem uirtutis, syncopim, & malitiam tolerandi, & ad pas. capitis, & causa omnium istorum, est dolor continuus.

Curatio.

Si fuerit propter causas extrinsecas, sedeat in bal. aquę dulca. & inũgatur cum oleo laurino, & similibus cal. aperitiuis.

Et si propter apostemata & corpus fuerit plethoricũ, fiat phlebotomia de basilica, & si apostema fuerit cal. fiant clysteria, aut suppositoria, aut inũctiones cum succo endi. scar. coriand. oleo ros. albumine oui, postea postquam ægritudo processerit, addatur istis, axungia gallinacea re. farina uolatil. molendini, & modicum mell. omnia ista dentur actu tepida. Si autem apostema fuerit frigidũ, à principio fiat unguentum de succo apij, oleo ro. oleo chamomillæ, furfure, & suc. caulium: postquam ægritudo processit, addantur istis fœnugræcum, & se. lini, & administrentur semper calida.

Si aut

Si autẽ fuerit humor frigidus inuiſcatus, ſedeat in balneo ubi ſit hyſſopus, origanum, calamentum, anthos, uterq; ſticados. Et poſtquam exiuerit, terantur iſta, & fiat emplaſtrũ, uel inungatur cũ oleo laurino, caſtoreo, & rutaceo: uel fiant ſacellationes de ſale, & milio toſtis, uel de furfure bullito in uino rubeo puro, uel fiat cum aniſo, & marathro, uel bulliat filtrum blauũ in uino puro, & aſpergatur puluere rutæ, hyſſopi, aniſi, marathri, & ponãtur inter crura, ita quòd comprehẽdat anchas, uentrem, & peritoneon, deinde ſuffumigetur cum pinea cõfracta, ponatur ſupra carbones, & recipiat fumum. Si autem fuerit humor cal. imbibitus, tunc fiãt ſuppoſitoria, clyſteria, emplaſtra, unguẽta, aut olea, aut ſacellationes de frigidis actu, cal. ne fiat infrigidatio, & reſolutio. Materialia autem ſunt huiuſmodi, oleum ro. oleũ uiol. oleũ nenuphari. oleum ſalicis, axungia por. recẽs, ſe. end. ſe. ſcar. ſemelon. acetum, aqua ro. Ex iſtis igitur fiant prædicta. Vel iſtud quod eſt probatũ, bulliat filtrũ blauum in aceto al. exprimatur fortiter, & poſtea calidũ hincinde particulæ patiẽti applicetur. Et ſi calor nõ eſt tantus, bulliat in aqua, & aceto & uino al. æqualibus partibus, exprimatur, & deſuper apponatur, uel fiat ſacellatio cum furfure, & milio torrefactis. Vel inungatur cum oleo ro. axũgia gallinacea re uel ponatur in bal. ubi ſint roſæ, chamomilla, in omnibus iſtis debẽt actu ca. appponi, ut fiat reſolutio non coarctatio.

Balneũ calefaciẽs, & diger.

Si fuerit propter ulcera, inungatur cum unguento facto de dragagãto, gummi arabi. aloë lota, maſtiche, thure, oleo ro. oleo chamomillę, & cera noua, & abluatur cum uino ubi ſit modicum mellis.

Si fuerit propter medicinas laxatiuas, inungatur locus cum oleo ro. oleo de chamomilla, muccilagine dragagãti, & gummi arabi. ponatur in balneo, & ſacelletur cum ſpongia poſita in aqua ca. Si fuerit propter hæmorrhoidas & fiſtulam, fiat ſicut dictum eſt in loco ſuo.

Si propter duriciem fecum, fiat primo clyſtere mollificatiuũ, ex malua, biſmalua, uiol. & ſimilibus, poſtea clyſteri addatur ſuccus bletæ, hierapi. & ſimilia. Remediũ in teneſmone à quacunq; cauſa. ℞. fœnigręci, ſe. lini, malua, melliloti, chamomillæ ſummitatũ cauliũ, ana. ℥. 3. cõquaſſentur & bulliant in aqua, & ſpõgia intingat in illa aqua, exprimatur, & ſupra locũ applicetur, hoc fiat frequẽter, & multis uicibꝰ, dein

de allia bullita per modum emplastri desuper apponantur, ligentur, & super dormiat, deinde iterum cum spongia fiat fomētatio, uel teneat anchas totas in illa aqua, & materialia apponantur in bona quantitate, ferè curat quæcunque fuerit causa nisi, plenitudo corporis impediat.

Clarificatio. Intelligendum, quòd tenesmon est difficultas egerendi sine effectu, propterea, quia materia in diuersis partibus cōtinetur, hoc enim quod facit difficultatem est imbibitum in longanone, & uillis eius, & quod facit fluxum, est in intestinis, quare &c. Secundo notandum, quòd styptica bene possunt competere in tenesmone non obstante sua difficultate, & hoc dico cum corpus est mundificatū, quoniam causa erat humor acutus, pungitiuus, inuiscatus. Notandū circa istas materias prædictas, quòd multæ sunt causæ, & occasiones, quare hu. melancholicus multiplicatur in corpore, quarum quædam sunt intrinsecæ, & quædam extrinsecæ.

Extrinsecæ sunt istæ, prima causa est nimius usus, & continuus ciborum melancholicorum, sicut sunt carnes bouinæ, & potissimè antiquę salsæ, & usus leguminum, caulium, casei antiqui, animalium syluestrium potissimè antiquorū, & omnium sale induratorum, & similium. Causæ autem intrinsecæ, sunt istæ, mala discrasia hepatis in excessu, siue calida siue frigida, oppilatio splenis, cōstipatio uentris, excessus frigoris, aut caloris, & ęgritudo diuturna, & generatur ex adustione san. chol. & omnibus speciebus eius, & ex melancholia, siue naturali, siue innaturali, cum aduruntur, & etiam ex chylo secundum quosdam cum aduritur.

De recapitulatione omnium fluxuum uentris, & in primis Rubricis agit de causis, & signis, in secundis de curationibus. CAP. XVI.

Causæ omniū uentris fluxuū. FLuxus uentris prouenit, aut propter causas extrinsecas, aut intrinsecas. Intrinsecæ sunt multæ ualde, quoniam quādoq; uenit à capite per uiam rheumatismi: aliquando à stomacho, quādoq; ab intestinis superioribus, quandoque à mediis, quādoq; ab infimis, à uenis meseraicis, ab hepate, à splene, quandoq; à toto corpore, quandoque per uiā crisis, quandoq; per uiam symptomatis, quandoq; in repletis, quandoque in inanitis ut phthisi, quādoq; in fe. pestilentialibus. Aliquādo etiā prouenit propter causas extrinsecas, aut

aut propter naturā ciborum, aut propter malas qualitates & uenenosas, & propter ordinem, aut propter naturā temporū, & cōsimilia. Et uenit etiam ratione ætatis seu complexionis, ut intra, uel aliquādo propter naturales dispositiones, iuxta illud Hippo. quibus iuuenibus &c. De istis igitur per ordinē prosequamur. Vnde intelligendū est, quòd quidam fluxus est ex ciborum cruditate, & potest dici lienteria, *Lienteria.* quidā est fluxus simplex humoralis, & appellatur diarrhœa, & est aliquādo sanguinis admixtio & appellatur dysenteria, *Dysenteria.* aliquādo est cū punctura lōganonis, & magno appetitu ad assellandum & conatu, & propriè est maior conatus quàm sit effectus, uocatur tenesmon: sicut igitur natura aliquādo *Tenesmus.* mouet ad inferiora, ita mouet ad superiora, & alio nomine uocabitur. In egestionibus autē apparēt multa & diuersa, sicut est pinguedo, unctuositas, cortices, & similia rasuris pergamenorū, aliquādo magna, aliquando parua, sanies, uirulētia, san. & similia. Aliquando etiā est cū fœtore, aliquando sine, aliquando est cum periodis, aliquādo sine periodis, & alia multa quæ apparebunt in executione particulari.

De fluxu cerebrali.

FLVXVS uentris, prouenit aliquaudo propter hu. rheumatizantes à capite ad stomachum, & intestina descendentes. *Causa.* Signa autem huius sunt, quoniam uenit ut plurimū post *Signa.* somnum lōgum, & seruat paroxysmos, apparent signa catarrhi, & corruptionis cerebri.

De fluxu stomachali.

Causæ. Causæ autē fluxus uentris propter stomachū, sunt multæ ualde, sicut est debilitas digestiuæ, cōtētiuæ, & fortitudo expulsiuæ, mala cōplexio frigida & humida, ut plurimū, & cū hoc lubricitas stomachi, uulnus stomachi, uentositas stomachi, fluxus humorum ad stomachum, medicina laxatiua quę remāsit in stomacho, nimia quantitas cibi & potus, & etiam eorundem mala qualitas, dolor, & cum hoc mala complexio ca. uel sic, uel utrunq;, licet rarò, uel apostemata stomachi, & similia. Signa autē quòd fluxus uētris uenit propter *Signa.* stomachum sunt quia non seruat ordinem, nec horam, nec paroxysmū certū, & si fuerit ex debilitate contentiuæ & expulsiuæ, quæ quidem debilitas accidit ut plurimum ex frigiditate, non egreditur ut plurimū subito, sed frequenter, & si fuerit ex debilitate digestiuæ, non est omnino priuatū à di-

gestione. Si ex humiditate lubricante, exit quędam humiditas lubrica, uiscosa, & si fuerit ex humiditate lubrica, ulcerosa, sunt ibi dolor, torsiões, & dicit Auic. authoritate Hippo. quòd si tali fluxui accidit uomitus, est malus & causa ignoratur. Si fluxus uentris uenerit propter stomachũ, signum est quòd maior fluxus est de die, quàm de nocte. Si ab hepate, plus de nocte quàm de die, & potissimè in tẽpore hyemali.

De fluxu intestinali.

SI fluxus uẽtris uenerit propter intestina, tunc uenit aut ab intestinis superioribus, aut inferioribus, aut mediis.

Causæ multa. *Baurachalis, id est nitrosum.*

Et causæ huius sunt multiplices ualde, sicut sunt ulcerationes, excoriationes, apostemata, fluxus san. multum cal. aut chol. acuta, aut sanies, aut uirulentia, aut humor salsus, aut baurachalis, aut paralysis, aut insensibilitas, aut retentio cõsueti, aut mẽbrorũ truncatio, aut humor melãcholicus adustus cum ulcerat intestina: aut propter medicinã aliquam ulcerantem, uel orificia uenarũ aperientẽ, sicut est pulpa colocynth. aut diagrydium nimis tritum, aut aloë nõ bene repressa, & similia, & aduenit etiam in fe. acutis, tertianis, & similibus, & aduenit propter apertionem uenarum meseraicarum, propter hepar, hystim fellis, splenem, propter totũ corpus, & propter subitam mutationem temporũ, sicut est dispositio australis & borealis, accidit etiam propter fe. pestilentiales. Sed specialiter oportet nos uenire ad fluxũ uentris propter longanonẽ, cuius causa est multiplex, quoniam aliquando est cum dolore, aliquando sine dolore, aliquãdo est ibi apostema cal. aliquando frigidum, durum, aliquãdo mollificatio, insensibilitas, & paralysis, sicut in illis qui sedẽt in locis multum frigidis, aliquãdo causa fluxus est spasmus, quia lacertus nõ potest retinere. Aliquando est causa fluxus humor cholericus, salsus, aut baurachalis, ita quòd uidetur homini, quòd habeat salem in ano, aut aliquam rem cõtinuè pungentem, & mordicantem. Et signa huiusmodi patent propter dolorem qui est in partibus inferioribus.

Præterea fluxus uẽtris uenit aliquãdo propter oppilationes, quia cibus propter oppilationem uenarum meseraicarum, aut hepatis, non potest per hepar penetrare ad mẽbra, & ideo coadunatur ibidem, & est cũ periodis & aliis signis quæ dicentur inferius capitulo de cura. Præterea fluxus uentris aliquãdo est cum sanguine, & aliquando sine sang.

Et

Et signum quòd prouenit ab intestinis est, quia nõ est cum periodis, sicut ille qui prouenit ab hepate, & si cũ ulcere, est in intestinis punctura, dolor, mordicatio, & signum sumitur ex loco, quia si est ex partibus superioribus uẽtris, est dolor in superioribus, si in interioribus, est dolor in inferioribus, si in mediis, dolor est in mediis, iuxta illud: Vbi dolor, ibi est ægritudo, & ista etiam sunt signa quãdo est sine sang. Et si est ex causis primitiuis, scitur ex uẽtis, tẽporibus, febribus, & multis aliis dictis. Causæ sunt per se manifestæ, aut ex indicio patiẽtis, & per ea etiã quæ apparent in egestione, ut per odorem, colorem, contẽta & similia. Ita quòd si uenerit ex uenis meseraicis, & fuerit apostematio & ulceratio, est fluxus sang. puri cum mixtione quadam. Si fluxus uenerit propter ulcera, significat quòd sunt ibi portiones, & fœtor. Si appareant signa melancholiæ est timendum de cancro.

Causa externa.

Indicia fluxus propter ulcera.

Et si cortices sint parui, graciles, & subtiles, attestantur supra ulceratione intestinorum superiorum. Si fuerint grossi, inferiorum, si medij, mediorum, & quanto plus est ex superioribus, tanto magis est permixtus, quanto plus ex inferioribus, tanto minus. Si ex superioribus, est magis chylosum, simile loturæ carnis. Et quia ulcera fiunt ex hu. cholericis, & salsis melancholicis, ideo signa erunt secundum humorũ diuersitatem. Et quia aliquãdo ulcera profundãtur plus & minus, ideo cortices, uirulentia, sanies & color erunt secundũ diuersitatem illius. Si est ex causis primitiuis, signa uidentur ex indicio patientis. Et si ex fe. pestilentialibus, cognoscitur ex illis: cognitio autem illorum quæ hic posita non sunt, medici industriæ reliquantur.

Indicia sumpta à uarietate exeuntium.

De fluxu hepatico.

Fluxus autem uentris, propter hepar est multiplex, quãdoque est chymosus humoralis, quãdoq; est chylosus, quãdoque aquosus, quandoque san. purus, quãdoque sicut lotura carnis, quandoque est cholericus uirulẽtus, & quãdoque niger subtilis, quandoque fluxus est sicut fex, & melãcholia, quandoq; est cum dolore, quãdoque sine dol. quãdoq; exit substantia hepatis, quandoque expellũtur ista per uomitum & est sine dolore, & quandoq; expellitur substãtia stomachi. Ista autem proueniunt aliquando per uiã crisis ex apostemate rupto, & similibus, aut propter naturam ciborũ, & eorum quę proueniũt ab extrinsecis, aut etiã causæ sunt intrinsecę,

Fluxus hepaticus multiplex.

Causa.

ſicut eſt morbus conſimilis, officialis, & communis, & hoc eſt aut quia iſta ſunt in ſubſtantia hepatis, aut in toto corpore, aut in chiſti fellis, aut ſplene, aut in uenis meſeraicis.

Signa diſtinctiua.

Signa autem diſtinctiua ſunt iſta: quando enim fluxus uẽtris eſt ab hepate, ſunt quædam ſigna communia, generalia, quoniam omnis fluxus hepaticus ut plurimũ eſt periodalis, & potiſsimè ſi eſt ex oppilatione, quia de iſto magis intendimus, cum frequentius deludat medicos. Secundum ſignũ eſt, colorum uarietas. Tertium ſignum eſt, quia talis fluxus plus aduenit de nocte quàm de die potiſsimè in hyeme. Quartum ſignum, eſt fœdus color in facie. Quintum ſignum eſt, grauedo in parte dextra uerſus hypochondria.

Signa ſpecialia.

Signa autem ſpecialia ſunt hæc: quando que enim uenit fluxus ſanguineus, & dubitatur utrũ ſit ab hepate uel ab inteſtinis, & diſtinguitur, quia cum prouenit ab inteſtinis, tũc eſt cum raſura, punctura, dolore, uenit paulatinè, cõtinuatur & permiſcetur cum egeſtionibus, & aliquãdo non. Aliquãdo antecedit, aliquando poſt, & aliquando ſimul. Si uenerit ab hepate, eſt ſine dol. & plurimus, & non eſt ſemper cõtinuus, & uenit poſt egeſtionem cum modica permixtione. Si autẽ egeſtio fuerit chyloſa, & uenerit ab hepate, eſt uniformis, ſine dolore, & eſt digeſta: ſi procedat à ſtomacho, eſt indigeſta, & cum grauedine, dol. ſtomachi, & modica mora in eadẽ. Egeſtio autẽ chyloſa ſanguinea, ꝓuenit aliquãdo ab hepate, aliquãdo à uena meſeraica: ſi ab hepate, urina eſt tenuis & remiſſa. quãdo autẽ eſt egeſtio uirulẽta ab ulceribus hepatis & deſudationibus, & apoſtematibus, quãdoq; uenit à uena meſeraica, quãdoque ꝓuenit ab aliis partibus per uiã criſis, & mundificationis, tũc uenit cum alleuiatione & multitudine colorum. Si ab hepate, eſt cũ fe. lenta, calor uergit ad albedinem, & rubedinem in egeſtionibus. Si à meſeraica, uergit ad albedinem, & citrinitatẽ: ſi ab aliis, eſt ſine fe. & declaratur ex apoſtematibus, doloribus, ulceribus, fœtulẽtiis, & ſimilibus.

Cauſæ horũ omniũ fluxuũ cognoſcuntur à partiũ male affectarũ dolore, egeſtionum mutatione & aliјs.

Signa fluxus ſangui. à frigido.

Et quãdoq; uenit fluxus ſan. ex frigiditate, & quadam mortificatione, tunc ſan. eſt niger ſicut ſanguiſuga cum modico fœtore: quandoque eſt ſan. ſubtilis, niger, non coagulatus cum modica ſiti, appetitu multo cibi, & perducit ad fe. & hydropiſim: quandoque eſt uirulẽta, & ſanioſa propter apoſtema. Quãdoq; eſt ulceratio cauſa fluxus, & eſt cũ dol. Quãdoque exit ſubſtãtia hepatis, & eſt nigra, groſſa cum

ſa cum debilitate, & prope mortem. Et ſi uenerit propter exercitij ſoliti dimiſsionem, & propter membrorũ truncationem, eſt multus & ſubitus. Et uenit aliquando fluxus uẽtris propter ſplenem, & eſt cum duricie ſplenis, dolore, & uergit ad nigredinem, & apparent ſigna melancholiæ &c.

Fluxus ſpleneticus.

De fluxu uentris propter cibaria.

VT cum in cholerico datur cibus facilis digeſtionis, aut paruæ quantitatis, & corrumpitur, & feſtinat ad exitum. Aut propter grauitatem cibi, & põderoſitatem, aut propter mordicationem ſicut in cæpis, & porris. Aut propter uenenoſitatem, ſicut in fungis. Aut propter uelocitatem corruptiõis, ſicut in lacte. Aut propter uehementiam ſubtilitatis, aut eorũ humiditatẽ, & uiſcoſitatem. Aut quia uelociter mouetur ſuper cibum, aut propter multitudinem aquę ſuper cibum, aut quia cibus inuenit corpus paratum, utpote plenum humoribus cholericis acutis, aut phlegmaticis lubricãtibus, aut quia cibus eſt pauci nutrimẽti, ſicut olera, aut quia cibus lubricus prçceſſerit, & ſequutus eſt ſtypticus, aut quia ſequitur cibus uelocis corruptionis poſt cibum, & corrumpit ſe, & alium, & egreditur totum uelociter ſicut forte ſunt perſica.

Cauſæ.

De fluxu uentris propter aërem.

LAXAT enim uentrem uentus auſtralis, regio meridionalis, & uentoſitas corrumpens digeſtionem.

De fluxu uentris in balbutientibus, & traulis.

ILLI qui totum corpus humidum habent, cerebrum & linguam, ſicut ſunt trauli, blæſi, & literas corrumpentes propter nimiam humiditatem, tales inquam de facili incurrunt fluxum uentris.

Cauſæ.

Apho. 32. particul. 6.

De fluxu uentris propter diſpoſitiones naturales.

ILLI enim qui habent uentrem laxum in iuuentute, habent ut plurimum ſiccum in ſenectute, & econuerſo. Et quia tres ſunt cauſæ laxationis, & tres conſtipationis comparando ad ætates in qualibet fallit in uno caſu, & ideo dicitur ut plurimum.

De fluxu uentris per totum corpus.

ET prouenit ſicut in bona criſi & laudabili cũ uirtus eius expulſiua expellit nociua. Aliquando eſt propter malam criſim, & ſymptomaticam, quoniam natura expellit humores cum impetu, & quia contentiua cõtinere nõ poteſt, aut propter ſummam debilitatem uirtutis contentiuæ ut in appro-

ximātibus ad mortem, in phthisi, & febribus mortalibus, & prouenit propter nimiam crapulam, repletionem cibi, & potus, & propter retentionem alicuius consueti euacuari, aut propter mutilationem alicuius membri, aut quia modica fit resolutio à corpore, aut propter paruitaté exercitij, aut propter colicam pas. Qui autem plus de ista materia scire uoluerit, uadat ad librum nostrum de prognosticatione.

De prognosticatione in fluxu uentris.

Prognostic.

CVM scientia prognosticationis præcedat scientiam curationis, ideo primo de prognosticatiõe uideamus. Primo igitur intelligendũ, quòd uniuersalis fluxus criticus non est restringédus, quod cognoscitur, quia cõfert, & bene fertur: quoniam si restringatur, est periculũ mortis, & ideo communiter, & ut plurimum non debet restringi fluxus uentris nisi usque ad tres dies. Signa auté mortalia sunt ista. Omnis fluxus ueniens subito, & repente post longam ægritudinem est mortalis, quoniam significat corruptionem magnam, & subitam. Omnis fluxus ducens ad hydropisim, est mortalis Omnis fluxus cũ admixtione san. post hydropisim est mortalis, quia ex hoc aquositas nõ expellitur. Qui habet dysenteriam & appareat post aurem eius sinistram res nigra similis orobo, & cum hoc est sitis uehemens, moritur in xx. die & non euadit. Qui habet solutionem uentris melancholia grossa, nõ sanatur. Omnis fluxus uentris qui est primo sicut aqua, & postea sicut unguẽtum, est malum. Omnis fluxus uentris qui aduenit post ulcus melãcholicũ, est mortalis, quia cancrum putrefactum significat. Et omnis fluxus qui est in fine fe. est mortalis, dato, quòd esset solutio melã cholica. Omnis fluxus melãcholicus, si ex illo, quæ posita sunt super terram ebulliunt, & habẽt odorem acetosum, est mortalis, licet sit uirtus fortis, ex aliis auté speciebus nõ sic.

Fluxus criticus nõ restringẽdus.

Signa lethalia fluxuũ.

Omnis fluxus ulceratiuus perforans intestina, ut plurimum est mortalis. Fluxus uẽtris propter ulcera intestinorum superiorum, & maximè ieiuni, est ut plurimum incurabilis, propter multitudinem uenarum meseraicarum.

De curatione fluxus uentris in generali.

Vomitus et somni in fluxu uentris utilitas.

INTELLIGENDVM primo, quòd ferè in omni fluxu uẽtris, ualet uomitus, nisi esset ꝓpter ulcera stomachi, quia ducit materiam ad oppositum, & somnus est multũ iuuatiuus præterquam in fluxu uẽtris à capite per uiã rheumatismi, & iam

iam expertum est de uentosa si ponatur supra uentrem, & stet ibi per quatuor horas.

De cibis autem, competunt uitella ouorum coctorum in aceto cum testa sua, competit etiam lac bullitum, in quo lapides fluuiales candentes sint positi, & similiter ualet coagulum leporis, & hœdi, caseus recens sine sale, & antiquus, dũ tamen fuerit bullitus in multis aquis dulcibus, donec salsedo recesserit, narsturtium agreste integrum torrefactum, & cum lacte bullito mixtum, risum torrefactum, & cum lacte decoctum, & similiter fiat de milio, & fabæ coctæ cum aceto, lentes coctæ in duabus aquis, postea cũ aceto, panis azymus, panis pastatus cum aceto & aqua plu. quia penetrat ad hepar, & quia est facilis resolutionis, sicut dicit Auic. confert adeps renum caprarum, & omnia uolatilia magna seu parua usualia præterquam degentia in aquis, pisces cocti in aceto, extremitates animalium coctorum in aceto. Et dicit Auic. ꝙ fructus debent uitari, & styptica nisi essent propter stomachũ, & non multiplicentur cibi diuersi in eadem mẽsa. *Dieta.*

Nũc autem intelligendum est, quòd si fluxus uentris fuerit ex causis cal. & calor & fe. concomitentur, tunc oportet dari medicamina frigida styptica, quare oportet illa ponere tam simplicia quàm composita. Composita autem sunt ista, zucc. ro. factum cũ rosis siccis, triasandal. diacodion, carnes citoniorum conditorum cum zucc. sine speciebus, rubea trochiscata & similia. Simplicia autem sunt ista, galla, sumach, psidia, balaustia, berberi, se. citoniorum, acatia, succus plantagin. & coriand. hypocistis, bursa pastoris, rosæ rubeæ siccæ, terra sigillata, bolus armenicus, cimolia, spodium, se. acetosæ, portul. & succus barbæ hircinæ, camphora. Fructus autẽ styptici sunt satis omnibus noti, quare non pono. Ex istis igitur unũ uel multa ponere interius, uel exterius, superius, uel inferius industriç medici operãtis particulariter relinquatur. *Cura.* *Adstringẽtia composita.* *Simplicia.*

Si autem fluxus fuerit ex causis frigidis, oportet cal. styptica ministrare. Istorum quædam sunt simplicia, & quædã composita. Et primo de simplicibus uideamus, nux musc. poma cypressi, & folia eius, thus, myrrha, mastix, ladanum, styrax, calamita, ambra, reuponticum, ciminum assum, asarum, anisum assum, & ameos. Composita sunt ista, diaolibanum, theriaca, & similia. Vtatur igitur istis medicus iuxta conuenientiam particularium. *Composita calida.*

De

De cura fluxus uentris propter ſtomachum & de lienteria.

SI autem fluxus uentris uenerit propter ſtomachum, & hu.ca.ſunt in cauſa, tunc euacuetur cholera in æſtate per uomitum, & dentur frigida ſtyptica; ſicut coriandrum, acatia, hypociſtis, & ſimilia ſuperius dicta, cum ponebantur curationes uniuerſales. Et ſicut uinum al.cōpetit ſtomacho, ita groſſum iuuat inteſtina, minoretur pot⁹ aquæ: & iſtis medicaminibus poteſt uti ab intus, uel extra uel in cōditis, uel in potionibus, aut electuariis, aut pilulis iuxta induſtriam medici, & conuenientiam particularium, & extra emplaſtris, aut unguentis, & ſimilibus iuxta conuenientiam particularium.

Si materia fuerit phlegmatica, purgetur in hyeme cū medicinis uel clyſteribus, & dentur cal.ſtyptica, ſicut eſt theriaca, aurea alexandrina, diaolibanum, aniſum aſſum, auellanæ aſſæ, caſtaneæ aſſæ, carnes aſſæ & frixæ, fugiat aquam, & utatur uino antiquo puro fortiſsimo, ſed in parua quantitate, & medicaminibus intus uel extra, uel utroque modo iuxta conuenientiam particularium.

Emplaſtrū ſtomachi cōfortatiuū.

Emplaſtrum confortans ſtomachum frigidum. ℞. ſe. lini aſsi, cimini aſsi, dactylorum, nucis muſc. pomorum cypreſsi, maſticis, thuris, ladani, mentæ ſiccæ, aſſaræ baccarę. ana.℥.1. conficiantur cum oleo ro.cera.q.ſ. & modicū picis naualis, fiat emplaſtrum: poſſet etiam fieri remoto oleo cera & pice nauali cōditum cum mel.ro.aut zucc. & quòd utatur eo mane, & ſero, ſimiliter de frigidis poterunt ſimilia fieri, quando cauſa eſt ca.uel ſyru.uel trochiſci, uel multa conſimilia.

Clarificatio.

Et eſt ulterius intelligēdum, in fluxu uent. propter ſtomachum & inteſtina, qui eſt cum lubricitate humida, quaſi ſi eſſet cibus crudus, ſicut dicitur in lienteria, quòd tunc hic accidit propter chol.mordicantem, aut phlegma libricās, & tūc ſanum conſilium eſt quòd ſi chol.ſit in cauſa, quòd tempere tur hepar & chiſtis fellis, & euacuetur chol.cum myrob. citrin.qui euacuando conſtringunt. Et ſi phlegma ſit in cauſa, euacuetur cum myrob.cheb. In cauſa autem cal. utatur iſto electuario. ℞.triaſandal. diacodion, dragaganti frigid.ana. lib.ß.miſceantur. in cauſa autem frigida utatur iſto electuarin. ℞.diatrionpipereon, diambræ, diamentæ.ana.℥.4.miſceantur. Vel fiat iſtud tale. ℞.aniſi, cimini, marat.ſemi.rutę, ameos.zinzib.ana.℥.1.aſſentur & in aceto fortiſsimo extin

guan

guātur. Tunc. ℞. gariofil. piperis lon. nucis musc. pomorum, & foliorum cypressi, styracis, calamitæ, ligni alo. blatæ bisan tiæ, cardamomi, calami aromatici, cyperi, ana ℥. ß. aliptæ mu scatæ. ℥. 1. panis zucc. q. s. fiat electuarium, & est ualde precio sum in fluxu uentris lubricatiuo propter causam frigidam, corpore mundificato. Si fuerit pauper, utatur menta, absinthio & ruta.

De cura fluxus uentris propter oppilationem hepatis & uenarum meseraicarum.

TVNC summè nocet dare styptica, sed aperitiua & deoppilatiua, & hæc est cura quæ frequenter deludit medicos, licet signa sint posita, nihilominus iterū repetamus propter occultationes huius causæ. Iste fluxus plus uenit de nocte quàm de die, & est cum multis coloribus, grauedine partis dextræ, sine dolore, & est periodal. imò stat aliquando per x. dies, & uidetur patienti in tempore medio, quòd sit curatus, & quanto plus dantur styptica, tanto plus assellat. Ideo intelligendum, quòd fluxus uent. propter oppilationem hepatis, & uenarum est chylosus, propter hoc quia stomachus non patitur, & ideo stát ibi cibus tribus horis uel plus, donec sit digestus. Et postea cum uadat ad hepar, non potest penetrare propter oppilationes, ideo descendit inferius uelociter, & quia ieiunum, & alia intestina habent quandam uirtutem sanguificatiuam secundum Gal. in de iuuamentis, ideo fluxui chyloso aliqua portio san. est admixta.

Cura. Curetur igitur cum de oppilatiuis, & cum his quæ trahūt ad partem oppositam, sicut est uomitus, fiat igitur uomitus ante cibū & post, cum se. atriplicis, aut raphani, & cū oleo, & aqua cal. si nō potest ex his euomere, detur succus mediani corticis sambuci usq; ad ℥. 1. & ß. per se uel cū ouo sorbili.

Fricationes. Deinde fiant fricationes laterum, uentris & spinæ dorsi, quasi sine interpolatione cum panno aspero, uel cum uino al. & oleo de chamomilla, uel cum isto unguento. ℞. scolopendriæ, corticum capparis, spicæ nardi, spicæ celticæ, squinan. capil. ue. re. sem. endi. sem. scariolæ, sem. melonis, polij montani, lupinorum, fœnigræ. absinth. chamædreos. ana. ℥. 1. armoniaci, laccæ, mastic. an. ℥. 1. & ß. temperentur ista tria in uino resoluantur, & omnia simul pistata, bulliant in oleo de chamomilla, coletur, addatur cera & oleum, fiat unguentū.

Potio aperitiua. Deinde fiat talis potio, qua utatur mane & sero qualibet

uice

uice usq; ad ℥.2.℞.radicis fœni.petrosil.brusci,sparagi.grami nis,mediani corticis ebuli, & sambuci. ana.M.1. temperentur per diem & noctem in aceto fortissimo, tunc ℞.capillor. ue.re.M.3.lupuli,scolopēdriæ,absinthij, centaureę,chamæpiteos.ana.M.1. corticis cap.℥.2.mellis,zucc.ana.libr.1.fiant syrupi.lib.2.& ß.utatur eo cum brodio cicerum.

Regimen ex cibo & potu.

Diæta. COMEDAT in die frequenter & parum, non potet inter duas comestiones,panis sit de tritico & furfure suo,& sit bene coctus,bene fermentatus,cum temperata quantitate salis,accipiat quanto minus poterit,quia triticum oppilat, uinum sit clarum,subtile,forte,antiquum,& utatur brodio cicerum & caulium,fœniculo,petro.asparago recenti.

Carnes sint quanto plus poterit uolatilia usualia, prætérquàm illa quæ degunt in aquis,potest uti carnibus hœdinis, & extremitatibus animalium , utatur piscibus squamosis de aquis mundis,& ouis sorbilibus.

Balneetur ante cibum,& in balneo sit chamomilla, melilotum,& exeunti à baln. qualibet uice dentur theriacæ. ℈.2. Aduertendum tamen diligenter, quòd digestiua celebretur in stomacho,multum iuuat ad hoc paruitas cibi & potus.

Item aduertendum , quòd si opus fuerit , quòd utendum est diureticis frigidis,& aliquando cal. iuxta conuenientiam causarum. Intelligendum,quòd diuersimodè est operandum,secundum diuersitatem accidentium superueniētium, sicut est fe.tussis,& similia, quæ medicanda sunt quātum est possibile.Si igitur tussis superueniat, dimittantur nimis styptica,& acetosa. Spodium est plus propter fluxum sang. naprium,& semina assa propter stomachum, psylium , & arnoglossa propter sitim & puncturā. Et quidā supposuerunt sibi aliquando opium,& mortui sunt. Non accipiat acetosa,nec salsa,nec acuta,caules cocti in duabus aquis competunt, lepores & cuniculi.Inebriatio multū competit, quia facit cibū penetrare,& facit sudare, & inducit uomitum. Si autem appetitus sit fortis & digestiua debilis,dentur carnes assæ & frixę cū cinamo.puluerizato,ualet syrup.de citoniis & similia.

Quæuitanda.

De cura fluxus uirulenti cum excoriatione & sine excoriatione.

Cura. SI autem fuerit sine excoriatione,tunc aliquando uenit à toto corpore,aliquando à stomacho,aliquando ab hepate,ali

te, aliquando ab intestinis: corpore auté mundificato iuxta conuenientiam particularium, si fuerit propter mébra superiora, detur medicina per os: si propter intestina, detur per clystere: si auté in mediis, fiat utrũq;. ℞. igitur charabę, corallí albi, & ru. omniũ sand. semi. canabi. se. acetosæ, aluis, margaritarum. ana ℥. ß. mel. ros. quantum sufficit, fiat conditum.

Si autem fuerit propter uitium inferiorum, fiat clystere. ℞. succi plant. succi barbæ hircinæ. ana ℥. 2. acatiæ, gallarum, boli ar. balaustiæ, sumach. ana ℥. 2. adipis renum caprarum ℥. 1. decoquantur in aqua plu. & fiat clystere.

Si autem fluxus uen. fuerit cum excoriatione, tunc intelligendum est quòd medicinæ frigidæ stypticæ competunt maximè conglutinatiuæ, sed quãdo est corrosio, indigemus partim abstersiuis & fortasse cauterizatiuis. Secũdo intelligendũ est, quòd si uenerit propter intestina superiora, det per os, si p inferiora, per clystere, si in medio, fiat utrũq;. Et si indigeat purgatiõe, nõ fiat nisi cũ myro, paratis, sicut decet.

Diata. De cibis, competit auté ex eis dare bullitum, lac ubi ceciderint lapides fluuiales cãdẽtes, hepar gallinæ pinguis, oua, testiculi gallorũ, & pedes cocti in lacte dulci, panis de simula uergens ad azymitatem, risum assum, & si indigeat sale, sit sal gemma assum, nõ bibat uinum in causa cal. sed in frigida bibat parum, & sit grossum, nigrum, stypticum, ualẽt pisces assi recentes calidi, & ea quæ competunt ex sua proprietate, sicut dicit Auicen. est reub. assum, cum succo plantagi.

Simplicia in hoc fluxu cõuenientia. Medicinæ autem quæ multum competunt, sunt glandes assæ, rosę, terra sigill. bolus armenicus, portul. & succus eius cum semine, & ita est de plantagine, coagulum leporis, caseus sine sale, aut quòd sal auferatur.

Si esset ulceratio propter medicinã, tunc fiat clystere cum butyro in magna quantitate, & sang. draco. parum, competit panis biscoctus pulucrizatus, & quòd puluis misceatur cũ aqua, ualent gallæ, sumach & acatia. Adeps autem caprarũ ualet in sedatione doloris, si iniiciatur per clystere.

Si autem appareat sanies, mundificetur cum aqua mell. aut cum aqua piscium salitorum, aut cum aqua oliuarum salitarum. Et si est magnus calor, detur succus cucurbitę, portul. plantag. uirgæ pasto. & addatur galla, sumach, balaustia.

Cauterium. Si auté uolumus cauterizare, fiat sic. Accipiatur myrrha, thus, crocus, sandaracha, alumen, styrax, opium, castoreum,

lycium,

lycium, charta combusta, sang. dra. cornu ceruinum combustum, cimolia, lutum armenicum. si est dolor nimius, possumus facere clysteria cum adipibus ubi sit opium & alia narcotica, muccilago etiam psyllij, altheæ, se. lini. multum ualet.

Clyster. narcoticorum usus.

Nunc autem medicus, qui cognoscit morbũ & habet notitiam materialium, potest eis uti modo exterius, modo interius, modo superius, modo inferius, & syrupos potest conficere, aut electuaria, aut condita, aut trochiscos, aut clysteria, aut emplastra, aut unguenta, aut bal. & multa consimilia quæ medici industriæ relinquamus.

De curatione fluxus uentris ab humore melancholico.

PVRGETVR humor melancholicus cum decoctione epithymi, foliorũ senæ, & myro. indis, uel cum diasenæ, diabor. & modica portione hieræ ruffi. postea utatur isto condito. ℞. zedoariæ, carab. spodij, asari. ben ru. rutæ, risi. an. ℥. I. assentur cum mell. rosa. fiat conditum.

De cura fluxus uentris ratione crapulæ.

TVNC enim cõpetit ratione crapulæ fames & abstinentia, postea dentur stomachum confortantia, sicut sunt pira coctana, uuæ pas. mund. & similia.

De curatione fluxus uentris ex rheumate.

ET tunc cura posita est superius, capitulo de rheumate, scilicet quòd rheuma restringatur, & cerebrum confortetur, & materia cum temperamento ingrossetur, fiăt fricationes in capite, & olea, unguenta, emplastra, & ea quæ dicta sunt, & finaliter cauterium, unde styptica non competunt secundũ Auicennam, sed potius uomitus propter hoc quod aggregatum est, unde tota cura consistit in curatione rheumatis, & catarrhi.

De cura fluxus uentris in phthisicis, hecticis & consumptis.

ET licet approximentur morti, tamen bonum est uitam prolongare quantum est possibile, sumatur igitur dragagan. assum. gummi arab. assum, spodium, muccilago psyllij colata & assa. lut. armenic. terra sigil. camphora, & succus liquir. fiant trochisci, & exhibeantur trochisci de camphora, & de spodio etiam competunt.

De cura fluxus uentris propter nimiam repletionem totius.

TVNC

TVNC competit phlebotomia, fricationes, & bal.& in bal.ponantur chamomilla, melilotum & ſimilia.

De cura fluxus uentris critici.

ET eſt cura quæ nō reſtringatur,& ſi nimis excederet,coriandrum præparatum & ea quæ dicta ſunt in confortatione ſtomachi cum ſtypticis & potiſſimè frigidis ratione feb.

De cura teneſmonis.

SI autem fuerit teneſmon,aut eſt propter feces duras,aut propter hu.calidos & frigidos imbibitos in longanone,aut propter apoſtema,aut hæmor.& ſimilia. Si fuerint feces, mollificetur uēter ab extra cum emplaſtris frigidis ex malua,mercurial.& oleo uio.& cū ſyru.uio.per os, inferius per clyſtere cū iſtis eiſdem.Et ſi eſſet hu.cal.addatur caſſia fi.tamarindi,pruna, manna, & ſimilia. Si eſſet dolor nimius de cauſa cali. apponātur frigida narcotica, ſicut opiū,hyoſcyamus,mandragora,ſimilia,& filtrū blauum intinctum & bullitum in aceto,& expreſſum antè,& retro deſuper appoſitū, multū ualet.Si cauſa fuerit frigida, apponātur euaporatoria cum furfure,& uino,aut chamomilla,aut ſale & milio,& fiat ſuffumigatio cum furfure & ſimilibus. Balnea autem, ſuffumigationes, & encathiſmata frigida ualent in cauſis cal.& calida in frigidis,& ſimilia. Si fuerit ibi apoſtema,curetur, ſicut apoſtema debet curari, & ita de aliis cauſis.

Narcotica.

Balnea. Suffumigia.

De cura fluxus uentris propter colicam.

ET non eſt melior uia,niſi quòd curetur colica, & ita curabitur fluxus. Iſta 32.capitula ſiue tractatus recapitulationis ſunt terminata.

De paßione iliaca. CAP. XVII.

ILiaca eſt paſſio inteſtinorum gracilium cum cōſtipatione uentris,& frequēti uomitu,dolore uehemēti tanquam ſi inteſtina terebello perforarentur.

Ileos à Græcis appellatur,à Latinis uoluulus.

Intelligendum circa iſtam materiam,quoniam cholica,& iliaca cōueniūt in cauſis,ſignis, prognoſticatiōe & curatione,& cum hoc differunt. Primo quoniā in iliaca eſt maior dolor & citius interficit propter ſenſibilitatem inteſtinorū. Secundo differunt,quoniam dolor in iliaca magis eſt deambulatiuus uerſus dextrum & ſiniſtrum. Tertio differūt, quoniam iliaca magis prouenit ab aëre peſtilentiali.

Ileos, quot modis à cholica paßione differat.

Quarto differunt, quoniam iliaca magis eſt ab umbilico

superius. Quinto, quoniam sicut colica magis remediatur ex clysteribus, ita iliaca ex his quæ ingrediũtur per superiora. Ex alia parte ista differũt à dolore renum, quoniam dolor renum magis est fixus in uno loco, quietus, & cum hoc dolor maior circa posteriora, anchas & crura. Et cũ hoc parum alleuiatur cum clysteri, sicut iuuatur colica, & discernitur postea per ea quæ apparent in urina.

Colica passio à dolore renum differt.

Causa duplex.

Causæ istorum sunt aut intrinsecæ, aut extrinsecæ. Si extrinsecæ, tũc sunt sicut nimius potus aquæ frigidæ, aut ciborum grossorum uenenosorum, stypticorum, sicut est caseus durus, aut conchilia, aut carnes bouinæ antiquæ, aut legumina, aut fungi, aut sorbæ, pira, mespila, coctana, & similia, & breuiter omnia quæ coarctantur, corrugant, oppilant intestina. Fit etiam ex casu & ruptura. Si ab intus, aut hoc est propter intestina, aut propter alia membra: si propter alia membra, hoc est propter apostemata hepatis, aut uenarum meseraicarum, aut propter apostemata renum, aut uesicæ. Si autem uenerit propter intestina, hoc est propter vij. causas. Prima, scilicet apostema iliorum calidum, uel frigidum. Secunda causa, est hu. cal. imbibitus. Tertia causa, est humor inuiscatus. Quarta causa, est debilitas uirtutis sensitiuæ, intestinorum, & debilitas expulsiuæ. Quinta causa est uentositas grossa inclusa. Sexta causa, est fex indurata in intestinis. Septima causa, est uermes inuoluti in intestinis, & breuiter omne illud quod claudit, cõstringit, & oppilat intestina, si aliæ sint causæ ad istas possunt reduci.

Signa.

Causæ primitiuæ discernuntur indicio. Et causæ aliorum membrorum, discernuntur per dolores locorum, & per ea quæ egrediuntur à corpore.

Signa auté apostematis sunt ista, fe. ca. dol. sitis, grauitas, & potissimè si apostema est ca. si apostema est frigidũ, omnia sunt remissiora cũ inflatione, & mollitie, & qa pręcesserũt cibaria frigida & humida, sicut sunt lac, pisces, fructus & oleia.

Si fuerit ex fecibus induratis, est dolor grauis, & uidetur sibi quòd scindantur intestina.

Si fuerit ex uẽtositate, mutatur dolor de loco ad locũ, cũ tortione & rugitu, & uidetur sibi, quòd acus sint inclusæ in intestinis, & quòd intestina perforentur cum terebello.

Si ex phlegmate inuiscato, est cum grauitate & frigiditate, & quia pręcesserũt ea quę multiplicãt phlegma. Et ratione

ne dol. aliquando est ibi calor, rubedo, & sitis, & homines iudicant quòd causa sit calida, & non est. Si fuerit ex ruptura, tunc præcessit casus & percusio. Si ex uermibus, dicentur signa in locis suis. Si ex debilitate sensus, tunc longæ ægritudines præcesserunt.

Prognostica. Ista passio est horribilis, ex eo quòd stercora mittũtur per superiora, & superueniunt accidẽtia detestabilia isti ęgritudini, sicut est syncopis, spasmus, frigiditas extremitatũ, desipientia, stercus fœtidũ per superiora, fœtor totius corporis, & ista omnia sunt mortalia, & cũ hoc est uomitus cõtinuus.

Et si accidentia minorentur, & medicina sumpta per os descendat per inferiora, bonum signum est.

Curatio. Aut nos intẽdimus curare accidens, aut morbum: si accidens propter eius malitiam, fomentemus locum cum aqua cal. & ponamus euaporatoria facta de sale, milio, & chamomilla. Et inungatur cum axungia porci & gallinacea recentibus, opio & castoreo. Contra morbum procedamus sic.

Clystere. Si autẽ apostema sit calidum, fiat in principio phlebotomia, deinde fiat talis decoctio ℞. maluæ, bismaluæ, mercuria. uiol. uolubilis, endiuiæ. ana. M.2. florum borag. florum uiol. ana. lib. ß. prunorum 60. fiat decoctio usq; ad lib. 1. & ß. & in medietate apponãtur olei uiol. ℥.3. mel. ℥. ß. cassiæ fi. mũdatæ, ℥.2. fiat clystere. Et cũ clystere suam operationem fecerit, accipiatur alia medietas, & apponatur ibi olei amygda. dul. ℥.2. cassiæ fi. mundæ. ℥. 1. & ß. & masti. diagridij. ana ℈ ß. & istud detur per os. Et si uideatur medico expedire, reiterentur. Deinde accipiantur herbæ prædictæ, cõterantur fortiter & pistentur cum oleo uio. & apponatur modica quantitas sandalorum, & farinæ hordei, ut fiat repercussio, fiat emplastrum supra locum dolorosum.

Carminatiua. Si autem sit apostema frigidum, tunc accipiantur herbæ prædictæ, & addantur ista ℞. rutæ, origani, calamẽti, hyssopi, radi. lilij. ana. M.1. anisi, marathri, semi. rutæ. ana. ℥.1. turbith. polypod. ana. ℥.2. fiant decoctiones. lib. 1. & quart. 1. & accipiatur medietas, & apponãtur succi bletæ quart. 1. salis gẽmæ. ʒ.2. mell. ℥.1. olei de ruta. ℥.2. hierępic ℥. 1. fiat clystere. Et in alia medietate resoluatur hieræpic. ℥. ß. & detur ad potandum. Deinde accipiãtur herbæ prædictæ, & addãtur ista, scilicet chamomilla, fœnugræc. sem. lini, conterantur fortiter, postquam bullierint & ante similiter pistentur cum oleo

de ruta, fiat emplaſtrum, & extendatur ſupra uẽtrem. Si autem fuerit propter humo. inuiſcatos, tũc detur ſibi hierapic. cõſtantini, acuata cum aloẽ, maſtiche, ſerapino, & caſtoreo.

Si autem fuerit propter feces induratas, tunc fiat clyſtere & emplaſtrũ, & potatio quæ dicta eſt in apoſtemate cal. ſed addatur in clyſteri ſapo mollis iudaicus dictus. Si fuerit propter cibaria ſtyptica, detur caſſia fi. & manna reſoluta in uino. Si autem propter uenena, tunc fiat uomitus cũ aqua decoctionis turbith, & raphani, & oleo, deinde detur theriaca, & licet uomitus non conferat in iſta paſ. tamen ratione ueneni eſt expediens. In iliaca igitur corpore mund. apponantur reſolutiua cum chamomilla, aniſo, ruta, uino, & ſimilibus. Et ſi deficiat aliquid de curatione, ſuppleat capitulo ſequenti de colica paſſione.

Clarificatio. Quæſtio. Poſſet aliquis dubitare ſatis rationabiliter, utrum ſtercora poſſint expelli per ſuperiora: & uidetur quòd non, quoniã multa ſunt repugnãtia. Primo ex ordine naturæ, quoniã natura ordinata & regulata expellit per inferiora, & nõ per ſuperiora. Secundũ impedimentum eſt, quòd diſtantia magna eſt ab inteſtinis, uſq; ad ſuperiora. Tertium eſt anfractus & tortuoſitas inteſtinorum. Quartum eſt debilitas uirtutis expulſiuæ, cum ſint membra naturaliter debilia & panniculoſa. Quintũ eſt groſſities fecum, quæ cum difficultate ad ſuperiora mouẽtur, & ideo ex iſtis 5. impedimẽtis nõ uidetur poſſibile quòd ſtercora aſcẽdãt ad ſuperiora.

Oppoſitum dicunt autores, & oppoſitũ patet ad ſenſum, quod eſt dignius omni ratione. Dicendum quòd poſſibile eſt, hoc enim negare nõ audemus, ſed cauſa eſt magna ualde, ſicut eſt fortis oppilatio, aut apoſtema & ſimilia. Cum enim inteſtina habeant uirtutem expellendi, & motus expulſionis non poſſit ire uerſus inferiora, tunc mouetur uerſus ſuperiora, ſicut iſta ſunt quæ docet Gal. ad literam ſupra illum aphoriſmum. *Apho. 44. parti. 6.* Quibuſcunque ex ſtranguria ileos innaſcitur: & ſupra illum in ileos, uomitus, ſingultus, &c. Et cum arguitur quòd eſt difficile, non tamen eſt impoſſibile, cum uirtus expulſiua excipiat expellere uerſus ſuperiora. *Apho. 10. partic. 7.*

De Colica paſſione. CAP. XVIII.

Diffinitio. Colica eſt paſſio penultimi inteſtini, quod colon appellatur, cum difficultate exitus ſtercoris per inferiora, dolore magno & punctura.

Circa

Circa istam marteriam est intelligendum, quòd licet inte stinum nõ sit nisi unum cõtinuum, nihilominus secumdum sui reuolutiones, replicationes, grossitiẽ & subtilitatẽ, diuersa nomina sortitur, ita quòd Primum appellatur duodenũ, Secundũ ieiunum, Tertium lõgum, seu gracile, seu ileon, & ibi causatur iliaca passio. Quartum monoculũ dicitur, sic quia non est foratũ nisi ex una parte. Quintũ est colon & ibi causatur colica pas. de qua intendimus. Sextum & ultimum, uocatur longanon.

Huius autem passionis causæ sunt multæ, sicut dictum est capitulo de iliaca: tamen dicamus, causarum quædam sunt extrinsecæ, quædã intrinsecæ. Extrinsecæ sicut est nimius calor aëris desiccans feces resoluendo, quod est subtilius, & cum hoc nimia frigiditas aëris comprimendo & constringẽdo, & secundum hoc generatur aliquando in flatu uenti borealis: causatur etiã ex nimio exercitio, labore nimio, coitu superfluo, ex fructibus stypticis, & ex omnibus cibis grossis & indigestibilibus, difficilis descensus, & accidit ruptura corrugatione & relaxatione siphac, & ex ruptura, casu intestinorum in bursam testiculorum, & similibus. Si autem uenerit ex causis intrinsecis, tunc accidit ex mala cõplexione cal. & resoluente partes subtiliores, aut ex mala cõplexione frigida comprimente, aut ex nimia siccitate corrugãte, aut ex humiditate non de se, sed ratione materiæ ibi inuiscatæ. Accidit etiam ex humoribus calidis existẽtibus in locis uicinis, aut imbibitis in substantia intestinorum, aut mixtis cum aliquo humore grosso uiscoso, & bene est rationabile quòd cholera in loco uicino intestinorum faciat frequentius ad retentionem quàm quando substãtialiter est in intestinis, quia tunc pungit, mordicat, & ita secessum prouocat, fit etiam ex apostematibus, fecibus induratis & ex passionibus membrorum uicinorum, sicut sunt renes, uesica, & omnia alia quæ dicta sunt superius, capitulo de iliaca, sicut sunt uermes, debilitas sensus, intestinorum, & alia consimilia, sicut est conceptus, uentositas, & similia.

Causæ.

Aduentus colicæ significatur ex retẽtione fecum, prostratione appetitus, & appetitu aquæ frigidæ: cum autem adest dolor, torsio, punctura, & uirina tincta, tunc est colica: tingitur autem urina ratione doloris, & quia cholera non mundificatur per intestina, & ideo resudat ad uias urinales.

Signa.

Signa speciali. Signa autem ſpecialia habentur per res naturales, nõ naturales, & contra naturam, per iuuantia & lædentia, & per ea quæ egrediuntur à corpore: quia cum eſt à phlegmate, tunc quod egreditur eſt muccilaginoſum album: & ſi à melancholia, eſt nigrum, ſiccum ualde: & ſi fuerit ex debilitate ſenſitiuæ, tunc eſt tumor in uentre cũ modico dolore: & ſi eſt ex apoſtemate calido, eſt cum pulſatione, & magnus dolor, ſitis & punctura, ſi fuerit apoſtema frigidum, omnia ſunt remiſſiora, & non eſt pulſatio.

Signa diſtinctiua colicæ, à dolore renum. Intelligendum, quòd frequenter decipitur medicus, iudicans paſſionem renum colicam, & econuerſo, ideo oportet ſubiicere ſigna diſtinctiua. Colica eſt cum maiori dolore, & punctura, & extendit ſe ſupra umbilicum & ſub, uerſus pectinem, & peritonæon, & in profundo corporis ſub umbilico, & extendit ſe in dextrum & ſiniſtrum, & occupat magnam partem uentris, & iuuatur ex clyſteri: paſſio autem renum non habet ita, ſed eſt dolor in parte poſteriori affixus, & permanens, in urina apparent in principio quædam contenta piloſa, deinde arenoſa, & urina tenuis & alleuiatur ex uomitu. Signa autem aliarum cauſarum, habentur uel ex indicio, uel à materia aliorum morborum & ſuarum cauſarum, uel per ea quæ dicta ſunt, capitulo de iliaca.

Prognoſtic. Intelligendum, quòd colica mutatur aliquando uel ex cauſa hydrop. artetricæ, epilepſiæ, maniæ, paralyſis. Accidentia autem conſueuerunt uenire in colica, & cum apparent ſunt mortalia, ſcilicet deſipientia, ſpaſmus, ſyncopis, frigiditas extremitatum, ſudor frigidus, uomitus continuus, omnimoda retentio fecum. Et ſi puſtula nigra, ſicut faba apparet ſupra uentrem, ſequenti die morietur.

Curæ. Quia ægritudines doloroſæ ſunt multũ periculoſæ, ideo circa curationem huius morbi, multi canones ſunt conſiderandi. Primus talis eſt, ſicut ſi accidentia ſint multum intenſa. Primo mitigemus cum anodynis, & mitigatiuis reſolutiuis, & finaliter cũ narcoticis. Secũdus canon erit talis, quòd narcotica non apponãtur, niſi in magna neceſſitate, & nõ adminiſtrẽtur in magna quãtitate, ſint bene repreſſa, & modico tempore morentur. Tertius erit talis, nullo modo potet aquam frigidam, nec aliquam aquam quantũ erit poſſibile. Quartus erit, quòd non ſatis faciat ſiti: ideo debet

bet potare quãto minus erit possibile. Quintus erit, quòd si dolor fuerit ex mala cõplexione, quòd utatur alteratiuis tã in cibis & potibus quàm in medicinalibus: si fuerit mala cõplexio cum materia euacuetur iuxta formam hu. peccantis.

Sextus canon erit talis, quòd à principio applicētur resolutiua & calefactoria debilia, & paulatim fiat ascensus ad fortiora. Et si dolor augmentaretur à calefactorio, statim dimittatur. Septimus erit talis, si uẽtositas fuerit sola, calefactoria applicentur, si fuerit cum materia, digeratur materia phlegmatica, & postea euacuetur. Si fuerit cum stercoribus duris, quòd mollificentur, & postea cum clysteri euacuentur. Deinde ad calefactoria & balnea reuertamur.

Octauus erit talis, cum calefactoria applicamus, quòd regionem hepatis conseruemus, ne hepar ratione calefactorij dissoluatur. Nonus erit talis, cerebrũ cõfortemus & cum oleo rosa. inungamus, ne propter ascẽsionem uaporum lædatur. Decimus erit talis, & est canõ mirificæ cõsiderationis in omni agibili, scilicet quanto minus poterimus medicinas laxatiuas exhibeamus.

Quæ à tota sua substantia colicam curant.

Visis uniuersalibus ad curam colicæ accedamus. Quidam curant colicam cum medicinis à tota specie, sicut est stercus lupinum. stercus enim lupinum quocunque modo sumptum, curat colicam. Sicut enim stercus caninũ ualet in squinantia, ita lupinum in ilia, & colica. Distemperetur igitur stercus lupinum, cum bono uino exhibeatur, & misceatur cum melle & sumatur.

Deinde gra. symptomatis, fomentetur cũ aqua decoctionis maluæ, uiol. nenuphar. coriãd. hordei, papaueris al. foliorum salicis & cannæ, si causa fuerit ca. deinde fiat sacellatio cum milio, & furfure, torrefactis sine liquore.

Fomentum.

Si causa fuerit frigida, fomentetur cum aqua decoctionis chamomillę, meliloti, antos, sticados, anisi, cimini, rutę, postea fiat sacellatio cum sale tosto, uel cum aniso, marathro, cimino, & similibus.

Venæ sectio.

Si autem colica fuerit propter apostema cal. In primis phlebotomia de basilica. Deinde si particularia cõueniant, fiat phlebotomia de saphenis. Deinde fiat clystere ex malua, uiolis, brãca ursina, mercuriali, oleo uiol. furfure, cassiafi. & similibus mollificatiuis, postea digeratur materia cum syrupo facto de endi. scar. lactuca, quatuor semi. frigidis

uino malorum gra. & zuccaro. Deinde purgetur cum prunis, caſsia fi. manna, tamarind. modico diagrydio, & maſtiche, uel fiat cum diaprunis, oxy. laxatiuo, trifera ſaracenica rheubarbarata, cathartico imperiali, electuario de ſucco roſa. uel ſimilibus acuatis cum diagrydio, maſtice, & hoc cum uno uel cum pluribus.

Si fuerit ex mala complexione, alteretur cum iam dictis, & nutriatur cũ pullis, lactu. cucurbi. aqua ordei, uino bene limphato, & ſimilibus. Si fuerit ex mala complexione ca. cum materia, fiat ſicut dictum eſt in apoſtemate ca.

Si ex retentione fecum, tunc fiat cliſtere prædictum, & ex iſtis herbis fiat emplaſtrum ſupra uentrem, & utatur prunis, caſsia fi. & ſimilibus.

Si fuerit apoſtema frigidum, fiat chlyſtere prædictum, ſed addamus ſuccum bletæ, chamomillam, uel oleum amygd. dul. aniſum, marathrum, ſe. rutæ. hierampic.

Deinde digeratur materia per hunc modum. ℞. radic. fœniculi, petroſil. bruſci, aſparagi, apij. ana. M. 1. coquaſsẽtur & temperentur in aceto.

Deinde. ℞. calamenti, origani, ruthæ. ana. ℥. 2. aniſi, marathri, ſe. rutæ. ana. ℥. 1. mell. libram 1. & ß. & abiiciatur acetum.

Purgatio. Poſtea purgetur ſic. ℞. florum borag. florum uiol. utriuſque ſtycados, liqui. mundæ, uuarum paſ. mundatarum ab arillis, polyp. ana. ℥. 1. fiat decoctio, & in decoctione reſoluatur turbith. ʒ. ß. coletur & exhibeatur. uel purgetur cum benedicta, & theodoricon, emperiſton, acuatis cum aloë, maſtic. turbith, & zinzib. ſi fuerit delicatus, decoquatur gallus antiquus cum polypod. aniſo, turbith, folliculis ſenę. Et poſt ea detur brodium eius, ſed in principio ponatur tanta aqua, quòd ſufficiat toti decoctioni, & decoquatur uſque ad oſsium ſeparationem.

Si fuerit ex mala complexione frigida, utatur alterantibus prędictis, & utatur pullis aſsis, columbis, uino forti, & ſimilibus, & ſi fuerit mala complexio frigida cum materia, fiat ſicut dictum eſt in apoſtemate frigido, in pane & cibis, ponatur turbith, & etiam in uino.

Si fuerit ex uẽtoſitate, fiat clyſtere dictum in apoſtemate frigido, & ſacelletur cum pane, milio, furfure, ſemi. rutæ, aniſo, cimino, calamento, & ſimilibus, uitetur mentha, quoniá inflat. Accipiat de cibo quãto minus poterit, & uinum ſit pu

rum

rum, intret balneum ubi ſit chamomilla,ruta,anthos.

Si fuerit cum retentione fecum, fiat clyſtere prædictum in apoſtemate frigido.

Et ſi ex debilitate inteſtinorum & paralyſi, utatur diamenta,diatrionpipereon, diagalanga, diãthos cum muſco, pliris cum muſco, diambræ, diamargariton, dianiſon. Item utatur theriaca,mithridato.

Balnei uſus.

Notandum quòd in balneis debet eſſe cautela, quòd nõ ſedeat in aqua, niſi uſque ad diaphragma, & cuſtodiamus cerebrum,cor,& membra principalia,ut dictum eſt. Balnea autem naturalia ſunt ualde bona,& ſi non habeantur, fiant per artificium cum betonica,germandria,calamento, origano,maiorana,& ſulphure.

Si autem colica fuerit propter rupturam aut uermes,hoc dicetur in locis ſuis. Si propter cauſas primitiuas,aut propter alias cauſas,non ad unguem executas, reducantur ad temperamentum per contrarium,& ita fiet curatio.

Clarificatio.

Balnei aquæ dulcis in colica utilitas.

Notandum quòd bal.aquæ dul. in magno dolore plus competit quàm bal.aquæ ſalſæ, quoniam aqua ſalſa mordicat, pungit, & ita augmentat dolorem, aqua autem dul. non, licet aqua ſalſa magis conſumat uentum, nihilominus cum dulci apponitur chamomilla,anthos, & ſimilia: quare &c. Secundo intelligendum,quòd colica paſ.bene poteſt cauſari ex lapide in inteſtinis,ſed hoc eſt de rarò contingentibus, ideo authores non faciunt mentionem quòd rarò ibidem generantur,propter latitudinem meatuum,& quia calor eſt debilis, cum ſint membra panniculoſa, ideo non indurat materiam, ut inde lapis generetur. In renibus autem, ueſica & pulmone, frequentius generantur,in renibus & ueſica propter ſtricturam meatuum, & quia ſuperfluitates incurrunt ad illum locum,& quia ratione ætatis in ueſica poteſt eſſe calor fortis.In pulmone autem máteria eſt multa. & licet meatus ſint lati,tamẽ calor eſt fortis,quàre poteſt lapis generari:in inteſtinis autem rarò,propter cauſas dictas: aliquando tamen eſt poſsibile, & quia materia eſt multum uiſcoſa,& ratiõe alicuius particularis, calor poteſt eſſe fortis,calor autem fortis agens in materiam uiſcoſam, reſoluit quod eſt ſubtilius, & reliquum indurat, & ita generat lapidem:lapis igitur cauſatus in inteſtinis,poteſt eſſe cauſa colicæ paſsionis,ſed hoc eſt de rarò contingentibus.

Medicamẽ lenitiuũ utrum conueniat.

Tertio notãdum, quòd medicina laxatiua licet laxet, per accidens, tamen poteſt replere, & ita colicam inducere, ſcilicet quando corpus eſt multum plethoricũ, & uirtus expulſiua debilis, & medicina laxatiua habet uirtutem attrahẽdi, licet igitur inaniat, replere tamen poteſt per accidens.

Quarto intelligendum, quòd licet colica & iliaca ſint paſ. materiales & repletionales, nihilominus poſſunt cauſari à mala complexione ſine materia in qua illa mala complexio fundatur, & iſte eſt modus, quia mala complexio cal. indurat ſubtilius exhalando, frigidum conſtringendo, ſiccum indurando, corrugando, & humidum oppilando, & ita mala complexio ſine materia uel quaſi ſine materia, poteſt colicam & iliacam inducere, ut dictum eſt in ſententia.

Quinto aduertendum, quòd colica frequentius generatur ex phlegmate quàm ex cho. & quia magis aduenit, & quia frigidus, & licet cho. mittatur naturaliter ad inteſtina, & phlegma non mittatur, nihilominus non mttitur cho. ad inteſtina, ut ibidem maneat, ſed ut feces ſtimulet & expellat: ideo cho. unà cũ fecibus expellitur: & licet phlegma mittatur ad iuncturas, non tamen mittitur ut abeat & recedat, ſed quòd remaneat & lubricando iuuamentum afferat, & ita non eſt ſimile de phlegmate in iuncturis & de chol. in inteſtinis, ad aliam enim & aliam intentionem mittuntur à natura.

Nota de urina colicorum.

Sexto notandum, quoniam licet colica cauſetur ex hu. frigidis, & urina deberet eſſe remiſſa, nihilominus tingitur ratione doloris, ut dictum eſt: quoniam aliis ex modis tingitur, & ratione accidentis, oppilationis, & debilitatis uirtutis, & ideo in iſtis paſsi. frequenter decipitur medicus credens propter tincturam urinæ quòd materia ſit cal. cum nõ ſit, quare &c.

Vomitus in colica quare pernicioſus.

Septimo intelligendum, quòd uomitus eſt malum ſignum ſemper in colica, quia ſignificat quòd pars inferior eſt oppilata, & ita ſtercora non poſſunt exire per inferiora: timendum eſt igitur quòd expellantur per ſuperiora, & hoc eſſet peſsimum & mortale, licet igitur uomitus nõ competat in colica, nihilominus uomitus humoralis bene competit in paſ. renum, cum materiam expellat ad partem oppoſitam, ut dictum eſt in ſententia.

Vena ſectio.

Octauo intelligendum, quòd ſi colica fuerit ex cauſa calida & corpus fuerit plethoricum, quòd bene poteſt competere phlebotomia aliis particularibus concurrentibus.

Vlti

Vltimo intelligendum, quòd in iliaca & colica, cum ſunt de cauſa calida cholerica, bene poſſunt competere narcotica modo debito adminiſtrata, nec nocent in iſto caſu, imò directè uidentur competere & ratione morbi, & ratione accidentium, &c.

Vſus narcoticorũ quãdo.

De melancholia mirachia. CAP. XIX.

MIrachia eſt paſsio hypochondriaca cũ terribilitate accidentium. Intelligẽdum eſt, quòd mirach eſt quidam pãniculus circa inteſtina, ſicut ſiphac eſt aliter, ita quòd panniculo mirach accidunt morbi conſimiles, officiales, & communes, & quia membrũ eſt multum ſenſibile, ideo ſequuntur multa accidentia, & paſ. multæ, quoniam ex hoc aliquando hypochondria eleuantur, aliquando deprimũtur, aliquã do uenit uel ſequitur epilepſia, aliquando mania, de qua dictum eſt quòd appellabatur mania mirachia, aliquando ſyncopis, aliquando hydropiſis, propter dolorem, torſionem, & puncturam hypochondriorum, & ideo appellatur paſ. hypochondriaca: ſed mirachia à mirach dicta, cholerica autem paſ. appellatur dolor hypochõdriorũ cum pũctura, mordicatione & expulſione materiæ per ſuperiora & inferiora, cum maximo dolore & inquietudine, ſicut dictum eſt.

Hypochondriaca, & flatuoſa melancholia dicitur.

De cauſis autem, ſignis & curis ſatis dictum eſt ſuperius cap. de tortura inteſtinorum, & capitulo de iliaca, & capitulo de fluxu uentris, & ideo ſuperſedeo. Sed Dei gratia dictum eſt quod dictum eſt.

Intelligendum tamẽ circa iſtam materiam, quòd mirach eſt pinguedo zirboſa tenuis ad modum retis immediatè inuoluens inteſtina, deinde uenit alia pellicula quæ magis approximatur cuti, & appellatur ſiphac, & hoc etiã dictum eſt in rubrica, & dicetur cap. de hydropiſi.

De uermibus. CAP. XX.

VErmes, ſerpentes & ſcarabei generantur ex putredine in corpore humano, ſicut generantur extrà in mundo uermes, muſcæ & ſimilia.

Cauſa remota uermiũ eſt omne illud quod generat humo. crud. ſicut eſt repletio nauſeatiua, coitus poſt repletionem, multiplicatio fructuum, & frumenti cocti, & ita de aliis quæ generant humorem crudũ, phlegmaticum, quoniã ex ſanguine non generantur uermes, quia corpus eo indiget,

Cauſa.

diget, nec ex cho. quia nullum animal nutritur, nec generatur ex cho. secundum Gal. 4. de simplici medicina, nec ex melancholia, quia remota est à principiis uitæ. Restat igitur quòd generentur ex phlegmate, cum teneat dispositionem mediam inter hu. cum igitur putrefit phlegma in intestinis, tunc illa materia suscipit spiritũ uitæ, & generãtur inde uermes & similia, & generantur diuersi secũdum diuersitatẽ putrefactionis & particulæ patientis. Et ideo quando putrefit materia phlegmatica in intestinis superioribus, tũc generãtur ibi uermes longi & rotundi, qui appellantur lumbrici. Et si putrefiat in longanone, generãtur quidam uermes parui rotundi, sicut sunt uermes qui inueniuntur in caseo, parui enim sunt, quia diu ibi manere non possunt, & si morentur magnificãtur, & sunt mali ualde. Si autem materia putrefiat in intestinis mediis, tunc generantur uermes curti & lati qui appellantur ascarides seu cucurbitini, & idem est.

Vermiũ generatio & figura uaria.

Lumbrici.

Vermes rotundi.

Ascarides.

Quædam sunt signa uermium quæ sumuntur à somno, & quædam à uigiliis, à somno quoniam garriunt in somno, patiuntur stridorem dentium, & masticant, sicut si haberent cibum in ore, habent somnia terribilia, & excitantur terribiliter, cum inquietudine & ira. Si in uigiliis, tunc patiuntur pruritum in naribus, & aliqui eructuationem, dolorem, clamorem, remissionem saliuæ, & egreditur lingua, desiccatur os de die plus quàm de nocte, & efficiuntur amentes, sed festucas non colligunt, nec magnum dolorem in capite patiuntur: eiiciuntur aliquando uermes per nares, per os & per inferiora, immo dicitur quòd aliquando perforãt intestina & exeunt extra, & est stupor audire si uerum est, quòd consueuerunt sequi terribilia accidentia, sicut est mania, epilepsia, caninus apperitus, bolismus, syncopis, iliaca pas. colica, & etiã epilepsia passio, & sunt ut plurimũ cũ constipatione uentris, & illi qui sunt inferius pungunt & mordicant, & quasi quendã pruritum continuum, sicut si formicæ multæ essent in ano. Si sint in intestinis superioribus, ascendit dol. ad stomachum, & ita de mediis causatur dolor in medio loco.

Signa.

Nota.

Vermes in febribus quãtum est de natura sui, semper malum signum, & quia significãt læsionem partis, & corruptionem materiæ peccantis, & quia sunt ex toto genere præter naturam, ideo nullo modo possunt esse bonum, nec per se, nec per accidens, inquantum uermes, comparatiuè tamen possu

Prognostic.

possumus loqui de uermibus sic:uermes in febribus aut sunt in principio, aut in medio, aut in fine. Si in principio, aut sunt uiui, aut mortui: si uiui, malum signum est, significatur enim quòd febr. est pestilentialis, ideo fugiunt magnam corruptionem. Si mortui, bonum signum est, quia significatur quòd fit ex mundificatione. In principio enim non uidetur quòd malitia sit tanta, quòd possint esse magni ratione malitiæ morbi. Si autem in fine appareant & sint uiui, bonũ est, quoniam tunc ueniunt ratione mundificationis, & ita uidetur dicere Auic. Si autem sint mortui, malum est, quoniã ex malitia materiæ uidetur esse. Si autẽ appareãt in medio morbi, semper est malum, siue sint uiui, siue mortui: feb. enim concomitans uermes semper malum, pro tanto, quia consumit nutrimentum uermibus. Secundo est malum, quia augmentant putredinem ex qua generantur uermes. Tertio malum est, quoniam inflammantur & calefiunt uermes, & ita angustiantur, & magis mouentur, & ita paucis magis molestãtur, generãtur igitur frequentius in pueris gulosis, & circa autumnũ, & breuiter in omni eo, in quo materia cruda multiplicatur. In primis rectificetur diæta & totum regimen, ut phlegma non multiplicetur in corpore. Deinde digeratur materia cum oxymel. diuret. Et purgetur materia cum hiera pic. acuata cum agarico, & pulpa colocynt. Deinde si materia continetur in intestinis superioribus, dẽtur potiones per os, si in inferioribus, fiant suppositoria & clysteria, si in mediis, fiat utrunque.

Curatio. *Diæta.*

Vermes autem interficiuntur per hunc modum, detur lac ad potandum duobus diebus uel tribus: & pòst in illa hora detur acetum uel aliquod amarum mixtum cum lacte, sicut aloë, uel mel cum aloë, & uelociter interficiuntur, uel detur semen centaureæ. Ecce quod fit modo cõmuniter de nouo, detur semen zedoariæ tritum ad potandum cum brodio uel cum uino, & proculdubio interficit omnes.

Lumbricos necandi ratio.

Si autem magis particulariter uolumus procedere, procedamus sic. Vermes enim aut sunt cũ feb. aut sine feb. Si sine feb. tunc proculdubio amara interficiunt. Ista igitur sunt materialia, enula, persicaria, mẽtastrum, ruta, aloë, folia persici, & cortex eius, absinthium, fella, lupinus, amygd. amara, nucleus persici, costus amarus, centaurea, & multa consimilia. Accipiantur igitur aliqua ex istis, fiat potio, & aliqua per os,

&

& accipiatur aliqua portio, & fiat clystere, & ex istis potest fieri emplastrum & desuper apponi, quolibet istorum trium modorum possunt interfici uermes. Pro uermibus autem minutis, qui sunt in lõganone, fiat suppositoriũ de sale gemma, uel de lardone, & quòd stet ibi aliquibus horis, & postea quòd extrahatur subito, & lardo inuenietur plenum de illis uermiculis. Aqua salsa potata interficit uermes, cum autem mortui sunt & natura non euacuat, extrahantur & euacuentur. Aliter illud cadauer magna induceret nocumenta.

Illa autem quæ euacuant & interficiunt sunt ista, scilicet aloë, succ⁹ ireos, succus cucumeris asinini, agaricus, turbith, pulpa colocyn. carthamus, quod est se. croci hortensis, superiores autem euacuantur per ea quæ sumuntur per superiora, & inferiores per clysteria facta ex his dictis, medij utroq; modo, hiera pic. & theriaca interficiunt uermes, sapo mollis si proiiciatur per clystere, uel si apponatur supra umbilicum interficit uermes. Vtãtur pullis columbarũ, & utantur in brodiis & salsamentis, pipere, gariofi. zedoaria, galanga: uitet atriplices, fructus, caseum recentem, & omnia quæ generant materiam crudam phlegmaticam, ut dictum est. Si autem uermes sint cum febr. tunc ista calida essent multum nociua, tunc igitur detur syrupus acetosus, mala granata, purgetur cũ electuario de succo ros. trifera saracanica, & hierapic. emplastretur cũ succo lactucę, uermiculari, farina hordei, aceto, & utatur brodio caulium, cicerũ, lentiũ & aqua hordei, utatur coriandro in salsamentis, & fiant clysteria de carthamo, & alchitran, quod est pix liquida, semen centonicę, uel semẽ zedoariæ, ut dictum est, interficit omnes uermes. Similiter interficiuntur omnes serpentes si ingrediãtur corpus humanum, aut si ibidem generentur per modum dictum.

Curatio uermium cum febre.

Clarificatio. Generatio uermium.

Intelligendum, quòd uermes generãtur suo modo, sicut generãtur lapides in renibus & uesica, quoniam materia est grossa & uiscosa in renibus, & uesica. & calor est fortis generans lapidem, quoniam calor fortis intendit digerere, & ita exhalat subtile & remanet quod est grossius, & ita materia petrificatur, quoniam ex inobedientia materiæ ad plenum digeri non potest, nisi sicut dictum est, & ita accidit naturæ per accidens lapides generare. Si autem uirtus esset debilis, nunquam generaret, ita est de uermibus, quoniam quando materia est grossa, cruda, crapulosa, & calor fortis, tunc intendit

tendit digerere & aſſimilare quantũ eſt poſſibile, & non po teſt propter ineptitudinem materiæ: & quia materia recipit quãdam digeſtionem & acquirit caliditatem, & humiditatẽ, ideo materia ſuſcipit ſpiritum uitæ, & ita facit natura quod eſt ſibi poſſibile. Quare ex hac materia ſuo modo putrefacta & ebullita generantur uermes, & ita ſuo modo pediculi, ſerpentes, ſcarabæi, & multa conſimilia, & generãtur infra corpus humanum: ita non uenit putredo ex parte agentis, ſed ex parte materiæ, & licet ſit uirtus fortis in ſe, non tamen in tantum per comparationem ad materiam, quòd ipſam uincere poſſit. Secũdo notandũ, quòd poſtquã ſumpta ſunt amara propter uermes, corpus conturbatur propter duo, quoniam uermes mouentur & agitantur cum non poſſunt ſuſtinere fortitudinem amarorum. Secundo, quoniam amara interficiũt uermes & putrefiũt uermes, & inde generatur cadauer, ita ſunt uenenoſi, quòd conturbant corpus, amara igitur conturbant, & hoc eſt per accidens. Tertio notandũ, quòd uermes magis generantur in iuuẽtute quàm in ſenectute. Primo propter malũ regimẽ, quod communiter eſt magis in iuuenibus, quàm in ſenibus, & ita hu. crudi generãtur qui ſunt materia uermium, & cum hoc calor fortior eſt qui eſt cauſa efficiẽs, licet in ſenibus materia inueniatur, nõ tamẽ eſt cauſa efficiẽs. Quarto notãdũ, ꝙ uermes plus generant in autũno, quoniã ibi ſunt plures fructus, & tẽpus eſt magis inordinatũ, digeſtio peior, & hu. crudi plures, propter debilitatem caloris, & ita plures uermes generantur, licet tẽpus ſit frigidum & ſiccum, & uer accedat ad calidũ & humidum, quoniam cauſæ quæ occurrunt magis excedunt.

Vermibus qui magis obnoxij.

Vermiũ generatio a tẽpore anni.

Quinto notandum, quòd uermes non generãtur in qualibet cõcauitate corporis, ſed in ſtomacho & inteſtinis, quia ibi abundat plus materia phlegmatica & calor remiſſus, in pectore autem & in uenis non ſic, quare &c. Et ſi alibi generentur, hoc eſt de rarò cõtingentibus. Sexto intelligendũ, quoniam licet uermes generẽtur à calore innaturali, cũ ſint præter naturã, uermibus tamen eſt naturalis. Septimo notandum, quòd uermes qui ſunt circa longanonem, inducũt ſtridorem dentiũ, ſtuporem & abominationem, quia lacertus ani qui claudit & aperit, habet colligãtiã cum cerebro & ſtomacho: ſed uermes ſuperiores inducũt appetitũ cũ ſugãt, & cibum conſumant, qui ad totum corpus delegari debet.

Vltimo notandum, quòd amara competunt non ut nutriant, sed ut uermes interficiant, quia nullum animal, nec nutritur, nec generatur ex amaris secũdum doctrinam Gal. 4. de simplici medicina, & aliquando ex uermibus generatur febr. propter approximationem ad cor.

De paßionibus ani continens Rubricas 9.

CAPVT XXI.

De hæmorrhoidibus. *Rubrica 1.*

PAßiones ani quantũ est de præsenti sunt x. sicut hæmorrhoi. apostema, condylomata, cicatrices, ficus, rhagadiæ, paralysis, fistula, exitus ani, pruritus. Sed primo agamus de hæmorrho. Hæmorrhoi. est fluxus san. per uenas quæ sunt in ano. Intelligendum, quòd à uena chili procedunt 5. uenę, quæ multiplicantur ad circulum ani, quæ replentur aliquando san. melancholico, & aperiuntur uenæ quæ fluunt, & talis fluxus appellatur fluxus hæmorrhoi. & quando fluxus est temperatus, facit multa iuuamenta, & præseruat à multis ægritudinibus melancholicis adustis, & corruptis, sicut est mania, melancholia, pleuresis, lepra, morphea, hydropisis, phthisis, malũ mortuũ, quartana, passio splenis, & ita de omnibus aliis consimilibus. Et sicut præseruãt ab istis cũ temperatè fluunt, ita cum consueuerunt fluere, & omnino cessant, omnes prædictæ ægritudines generantur. Similiter si fluãt ultra tẽperamẽtum, tũc sunt causæ hydropisis & phthisis. In illis igitur in quibus hu. melãcholici multiplicantur, tẽperatus usus earũ cõfert, temperatus autem usus appellatur cum sentiunt se alleuiatos & melius comedentes, & cũ sentiunt se grauiores cum malitia appetitus & cum fœdo colore, tunc iã superfluit fluxus, quare statim cõstringendæ sunt.

Causa. Quædam sunt extrinsecæ & quædam intrinsecæ. Extrinsecæ sicut est acceptio medicinæ laxatiuæ, acutæ, pungitiuæ, & similia. Si intrinsecæ, sicut sunt hu. adusti qui multiplicati ad inferiora, rumpunt uenas & faciunt fluxum.

Et secundum diuersitatem hu. peccãtis, diuersę species hæmorrhoi. inueniuntur. Quædam enim fiunt de sanguine, & uocantur uueæ, & quædam fiunt de sang. & chol. & uocãtur morales, sicut morum cum incipit rubificari, & quædam uocantur uerrucales, & illæ sunt de melancholia, & quædã sunt de

de phlegmate, licet rarò, & tales sunt sicut uesicæ al.

Si hæmorrhoi. sunt ex hu. frigidis, tũc sentitur conturbatio, dolor, & grauitas in uentre: & si ex hu. ca. sentitur pũctura, & mordicatio circa anum, sicut si pateretur tenesmõ. Et consueuerũt ista accidẽtia sequi, discoloratio faciei, & grauitas coxarum, & hoc dico quãdo fluunt ultra temperamẽtum, est utile habere signa, quoniam frequẽter accidit, quòd aliquis credit habere hæmorrhoides, & nõ habet, sed erit tenasmon, aut rhagadiæ, & similia, & aliquando nõ credit habere & habet, & hoc nõ credit, qa nullus tumor apparet extrà, sed sunt intus infra anum. Cõfert etiã scire, propter hu. peccantẽ, ut sciamus per quem modum euacuare debemus. *Signa.*

Hippo. docuit nos prognosticare, quoniã postquam consueuerunt fluere, si omnes subito restringantur, magnum periculum est, quoniam pessimæ ægritudines generantur, potissimè si fluxus esset antiquus, una igitur remaneat aperta. *Prog-stn ca.* *Apho. 13. particul. 6.*

Secundo debemus prognosticare, quòd omnes uniuersaliter sunt difficilis curationis, & quia pars illa est enormis & rugosa, & nõ potest perscrutari causa sicut decet, nisi fiat per restauratores, & illi ut plurimum sunt ignorantes. Secundo est difficilis curationis, quia illa pars multũ sensibilis.

Tertio, quia est callis & semita multarum superfluitatum & quasi continuarum. Quarto, quia est membrum frigidum & non habet uirtutem fortem. Quinto, quia in decliuiori est parte corporis. Sexto, quia uerecundantur cõmuniter detegere, & si detegant, non sunt obedientes, ita de aliis causis conformibus.

Tertio, possumus prognosticare, quòd si in retentione hæmorrhoi. superueniat fluxus sang. narium, aut fluxus mẽstruorum, bonũ est, & maximum iuuamentũ consequũtur.

Circa regimen hæmorrhoidũ tria sunt necessaria. Primo, scilicet, quòd si nimis fluant, restringantur. Secũdo, quòd si præter solitũ restringantur, aperiãtur. Tertio, scilicet quòd ad ista consueuit magnus dolor sequi, oportet ꝙ mitigetur & blãdiatur. De primo procedamus sic, si hæmorrhoi. fluãt nimis, quod designatur per ea quæ dicta sunt, si particularia cõueniãt, fiat primo phlebotomia de hepatica, deinde mũdificetur corpus secundũ exigentiam hu. peccantis. Si igitur san. dominetur, mũdificetur corpus cũ cassia fi. & thamarindis. Et si chol. cum myrob. citri. Si melancholia, cum indis: si *Curatio.*

phlegma, cum chebulis, & ista omnia parẽtur sicut oportet.

Deinde ponatur uentosa cũ scarificatione inter spatulas, postea ponantur emplastra restrictiua, seu unguenta supra anum. ℞. acaciæ, mastic. thuris, sang. draco. telæ araneæ, pilorum leporis minutissimè incisorum, glutinis pisciũ, glutinis carpẽtariorum, gallarum, sumach, myrtillorum, ana. ℥. 1. fiat emplastrũ, aut unguẽtũ & desuper apponatur. Et si apertio fuerit intra anum, fiat stuellus, intingatur, & intromittatur, tamen debet esse cautela quòd si nimis fluxerint, quòd una dimittatur aperta, & hoc potest fieri, pistentur ficus cũ aloẽ, & desuper illam quam uolumus apponamus, uel aliud consimile aperitiuum, utatur isto electuario. ℞. triasand. diacodion, carnium citoniorum conditorũ, cũ zucca. sine speciebus. ana. ℥. 4. misceantur. Item emplastretur locus cũ micleta, & athanasia, uel utatur ista potione. ℞. ossa myrobal. & assentur, gũmi ara. masti. rос. ana. ʒ. 2. anisi, cimini, assorũ, ligni al. gariofil. epithy. ana. ℥. 1. conficiantur cũ syrup. myrtino, fiant trochisci, & exhibeãtur cũ aqua plu. Et si causa fluxus esset frigiditas, uentositas, & similia, addamus cinamomũ, galãgã, zinzib. arist. ana. ʒ. 1. & ß. Si autẽ hæmorrhoi. restrinctæ fuerint præter solitũ, & fluxus pręcesserat antiquus, tũc aperiendæ sunt, quia nouum fluxũ restrictum, nõ oportet aperire. Tũc igitur in primis fiat phlebotomia de saphena. Deinde mundificetur corpus. Si causa est cal. cum trifera saracenica reubarbarata. Si causa est frigida, cum benedicta, & theodoricon, emperiston, deinde fomentetur & sedeat in aqua ubi ista fuerint decocta, scilicet prassium, origanũ, calamentũ, porri, bletæ, abrotanũ, & similia: deinde inungatur cũ oleo amygd. amararum, uel cum aliquo felle, uel cũ lacte ficus, uel fiat emplastrum de stercore columbino, nucleis persicorum, galbano, bdellio, staphi. aspalto, medulla cerui, succo tithymalli, pulpa colocyn. sale nitro, cẽtaurea maiori, alumine zuccarino, uel fiat unguentũ. Et si fuerint interpositæ, fiat stuellus, illiniatur & intromittatur. Si ista nõ ualeãt, aperiantur cum sanguisugis, uel cum phlebotomia.

Fomẽtum.

Si hæmorrhois esset magnificata, posset remoueri cũ nouacula, uel cum aliqua medicina caustic. sicut est calx uiua, atramentum, uitriolum, auripigmentum, uel scindatur paulatinè cum pilo caudæ equinę, uel abluãtur frequenter cum aqua decoctionis istorũ. ℞. porros, caules, frumẽtum, alumen,

men, calcem uiuam, bulliant in aqua, & fomẽtetur frequenter locus, & proculdubio facit ipſas cadere.

Vltimo cauterizentur cũ ferro ca. & tunc reſtauratoribus relinquamus. Si autẽ dolor ſit magnus, mitigetur ſic, ſedeat in aqua chamomillæ, meliloti, roſarũ, coriand. ſummitatũ papaueris. Deinde inungatur cum oleo ſiſamino, oleo amygd. dul. & cũ medulla cerui, & uituli, ſepo hircino recentiũ, & cũ pinguedine anatis, galinæ. Iſtud etiã ſedat dolorẽ hæmorrho. ℞. cæpam, & coquatur inter prunas, poſtea piſtetur cũ ſepo hircino re. fiat emplaſtrũ, & deſuper apponatur. Et dicitur, quòd apium hæmorrhoidibus multum ualet, hæc autẽ ſpecies habet radicem rotundã compreſſam ad modum lilij, & ex medio inferioris partis exit unica radix.

Doloris mitigatiua.

Si autem dolor ſit in inteſtinis, potetur muccilago pſyllij cum ſyrupo roſ. & ex iſtis eiſdem cũ oleo roſa. albumine oui, dragaganto, & cum gummi arabi. fiat emplaſtrum.

Et eſt intelligendum, quòd priuſquam iſta localia remedia applicentur, corpus debet primo mundificari cũ phlebotomia, & pharmacia. Aliter mitigatiua parum ualent.

Itẽ radix lilij decocta, & piſtata cũ oleo myrtino, deſuper appoſita multũ ualet. Lana ſuccida cũ oleo roſa. ſuperpoſita multũ ualet. Similiter diachylon deſuper appoſitum, multũ ualet cũ modico opio, & croco, ſedat enim dol. hęmorrhoi.

De apoſtemate ani. *Rubrica* 2.

IN primis mundificetur corpus, purgetur, diæta & regimen exhibeatur ſecũdum diuerſitatem particularium, hoc facto, fiat tale remedium, decoquantur lentes & terantur cum roſis, folijs ſolatri, & oleo ro. fiat emplaſtrum.

Deinde fiat iſtud. ℞. ſummitates papaueris al. & hyoſcyami, portu. uitellum oui, micã panis, & oleũ roſa. fiat emplaſtrum. Si materia eſt frigida, apponantur iſta, ſcilicet ſe. lini, fœnigræ. gummi arabi. folia caulium, oleum de chamomilla, & ſimilia. Et eſt hic intelligendum, quòd apoſtemata ani ante tẽpus debent rumpi, aperiri, & mundificari ne profundentur, quia timendum eſt de fiſtula.

De condilomatibus, & attricibus. *Rubrica* 3.

COndylomata & attrices ſunt quędam excreſcẽtiæ circa anũ pãniculoſæ, molles, rugatæ, & quãdo ſunt plenę, & inflatæ appellãtur cõdylomata, & quãdo ſunt uacuæ appellantur attrices, quare curationem reſtauratoribus relinquo.

De ficu ani. *Rubrica* 4.

FIcus sunt quędam excrescentię ad modum ficus habentes quædam granula alba minuta ab intus, quorum curationem restauratoribus derelinquo.

Ista enim possunt curari, sicut dictum est de abscisione hæmorrhoidum.

De rhagadijs ani. *Rubrica* 5.

RAgadiæ sunt apertiones uenarum, quæ sunt in ano dolorosæ sine tumore, & per hoc differūt ab hæmorrhoidibus, quia apertio hæmorrhoid. est cum tumore: per rhagadias ergo possumus intelligere ulcera, fissuras & consimiles solutiones continuitatis dolorosas, & hoc dicitur, quia curatio istorum potest esse una.

Causa. Causæ autem istarū sunt sex, dura, sicca scindēs illas partes, aut apostema ca. aut fluxus hęmorrhoid. aut quilibet fluxus acutus, aut aliquod extrinsecū scindēs, rūpēs, & similia.

Curatio. In curatione talium oportet supponere, quòd corpus sit mundificatum, & quòd passio sit in bono regimine. Deinde ad particularia ueniamus causis omnibus remotis. Si autem huiusmodi ulcera fuerint humida, aquosa, uirulēta, quasi saniosa, tūc fiat tale unguētū.

Vnguentū. ℞. lithargy. ℥. ß. cathimiæ auri, & argenti, cerusæ lotæ, aloës lotæ, masti. thuris, sarcocollæ, ostracorum, gallarum, psidiæ, balaustiæ, mumię, boli armeni. ana. ℥. 1. puluerizentur & conficiantur, cum oleo rosa. fiat unguentum, & locus quotidie bis, aut ter inungatur, & abluatur cum uino puro cal. & modico mellis, desiccetur, & postea unguentum apponatur. Si autem istæ fissurę fuerint factæ ex nimia siccitate, fiat tale unguentum. ℞. medull. cerui uituli, medullæ, quæ est in maxilla porci, axúgiæ gallinaceæ, & anatis, butyri sine sale, olei sisami, olei amygd. dul. olei myrti, olei de papaue. ana. ℥. 2. aloës, litharg. cathimiæ lotæ, dragag. ana. ʒ. 1. ceræ no. quātum sufficit, fiat unguentum, & potest addi farina uolatilis molendini.

De Paralysi ani. *Rubrica* 6.

Causæ. PAralysis ani, dicitur exit⁹ ani, seu egestionū inuolūtariè. Causæ autē, quædam sunt extrinsecæ, quædam intrinsecæ. Extrinsecæ sicut est sessio, supra lapidem frigidū, aut in aqua frigida, aut casus, aut percussio supra spinā dorsi, aut incisio

incisio lacertorum, & neruorum, tunc uenit subito, & est incurabilis, unde aliquando hæmorrhoid. incautè scindũtur, aliquando etiam uenit propter unguenta frigida & similia.

Si propter causas intrinsecas, tunc uenit ut plurimum propter malam complexionem frigidam, & hu. sicut est hu. phlegmaticus, frigidus, grossus, uiscosus, imbibitus, in lacertis longanonis. Et aliquando est propter humiditaté imbibitã propter caloré, tũc est ibi pũctura, mordicatio & arsura.

Si autem causa fuerit frigida, sedeat in aqua ubi sit menta, saluia, calamẽtum, costus, absinthium, sauina, squinãtum, & postea inungatur cum oleo de nuce cypressi, foliis eius, spica nar. costo, & euphorbio. Et modo fiat unguentũ, modo aliud, & ista continuentur corpore mundificato donec perfectè sit curatus. Si autem talis paralysis fuerit cum calore, sedeat in aquis, ubi fuerint ro. psidia, balaustia, myrtilli, & acetum, postea inungatur cum oleo ro, & myrtino, possunt apponi aliqua ca. sicut est costus, & si esset ibi tésio, apponantur adipes ad mollificandum, in fine autem sedeãt in aquis salsis, ut materia euaporet, &c. *Cura.*

De exitu longanonis. Rubrica 7.

Longanon egreditur aliquando propter apostemata, tunc prius curentur illa: aliquando egreditur, propter nimiã compressionem, aliquando propter quandam mollificationem, sicut in pueris, & propter alias causas consimiles, quandoq; egreditur, & reuertitur, tunc facilius curatur.

In exitu igitur longanonis, sedeat, ut dictum est, in aqua ubi sit costus, cortices fabarum, hypocistis, psidia, balaustia, nux, cypressi, euphorbium, pulpa colocynth. Vel bulliant ista in uino pontico, & sedeat ibi, deinde inungatur intestinum cum oleo laurino, & superaspergatur iste pul. ℞. myrrhæ, mumiæ, nucis cypressi, masticis, thu. gallarum, sumac. an. & fiat pul. & intromittatur. *Cura.*

Et quotienscunq; exiuerit, fomentetur primo, deinde inungatur, & puluere aspergatur, & deinde intromittatur, comedat mollificatiua, & lenitiua ne cogatur comprimere anũm, suffumigatio cum spolio serpentis ualet, non solum in exitu ani, sed etiam in exitu matricis. Similiter ualet suffumigatio facta cum bdellio, capparis etiam ualet. *Fomentum.* *Suffumigiũ.*

De pruritu ani. *Rubrica 8.*

QVandoque fit pruritus propter uermes, curentur, ut dictum est:& quãdoque fit propter humores acutos, tũc mutetur diæta & regimen in oppositum, euaporetur materia imbibita,& fiant suppositoria sedatiua doloris, & fiant sicut dictum est capitulo de tenesmone.

De fistula ani. *Rubrica 9.*

Causa. FIstula aliquando oritur in ano propter apostemata, aut hæmorrhoid.& similia, aliquãdo profundat se multum, aliquando parum,& quãto se plus profundat,tanto plus deterius:quandoque perforat intestinũ,quod discernitur,quia feces exeunt per fistulam,& sanies per foramen ani:aliquando cõsumit magnam partem lacerti,quod discernitur, quia stercus exit inuoluntariè, & si digitus intromittatur in anũ, *Signa.* non potest bene constringi undique: profunditas autẽ fistulæ discernitur quòd comprobetur cum tenta de prouinca, & tunc scietur quantæ profunditatis est:quanto autem profundior,tanto tardius curatur:quanto autem minus penetrauit,tanto uelocius curatur.

Intelligendum hìc, quòd quando fistula penetrauit intestinum & uesicã,omnino fistula incurabilis est: & si est curabilis, cauendum est ualde à lacerto: & curabilis non potest curari nisi discooperiatur locus usq; ad fundũ uel cum ferro uel cũ aliis medicationibus , & quòd locus bene mundificetur,& quòd paulatinè caro regeneretur. De fistula autem fuimus locuti superius in libro primo cũ fuimus locuti de ægritudinibus anguli ipsius oculi in apostemate quod appellatur garab apud Auic. quod generatur in lachrymali à parte narium, & fuimus locuti quando loquebamur de ægritudinibus mamillarum,deinceps autem istam curam restauratoribus totaliter relinquamus.

Clarificatio. Myrobalanorum effectus & usus. Intelligendum,quòd myrobalani contra hæmorrhoi. ad mundificandũ corpus aliquando plus ualent,aliquãdo aloë plus,quando uolumus restringere fluxum hæmorrhoid.aut fluxum uen.plus ualent myrobal.quoniam ante se laxant,& post se constringunt, nec ualet tunc aloë, quia proprietatẽ habet aperiendi orificia uenarum,sed quando uolumus aperire & laxare,plus ualet aloë.

Secundo notandum, quòd gallæ & similia styptica ualẽt con

contra exitum lõganonis, licet sint frigida, propter duo, aut quia humiditas lubricare faciens iuncta est cum calido, aut quia ista styptica frigida permiscentur cum multis ca. constrictiuis, sicut est nux cypressi, mastix, myrrha, thus, & similia, & ita possunt competere. Tertio intelligendum, quòd fluxus hæmorrhoi. causatur ut plurimum ex sang. grosso melãcholico, immo quasi aliter non fit, quoniam natura & proprietates sanguinis melancholici, est ut descẽdat uersus inferiora. Ex chol. autem pura non est, quia magis ascẽdit quàm descendat. Ex phlegmate puro non, quoniam licet abundet in intestinis, non tamẽ in uenis. Ex sang. non, quoniam non extrahitur per uiolẽtiam, sed magis trahitur à membris propter nutritionem. Sed quia san. melancholicus est grossus & feculentus, ideo descendit ad ianuam naturæ, quare fluxus hemorrhoid. est fluxus melancholicus.

Causa fluxus hamorroid.

Quarto intelligendum, quòd licet sang. melancholicus purgetur per menstrua in mulieribus, nihilominus possunt habere hæmorroid. uel quòd sang. melancholicus dominatur in nimia quantitate, & ita purgatur duplici emunctorio, uel quando menstrua retinentur pręter naturam, & tunc aliquando natura illud superfluum impurũ ad hæmorrhoidas transmittit. Quinto notandum, quòd sang. melãcholicus qui per hæmorroid. euacuatur, quodammodo est necessarius, & natura potest se iuuare ex illo, ideo retinet quantum potest, quare est fluxus periodicus. Sed ex aliis superfluitatibus, sicut est urina & egestio non intendit natura se iuuare, sed cum occurrunt expelluntur, ideo motus eorum non est periodicus Sexto aduertendum, quòd Iudęi ut plurimùm patiuntur fluxum hæmorrhoid. propter tria, & quia communiter sunt in ocio, & ideo congregantur superfluitates melãcholicæ. Secundo, quòd cõmuniter sunt in timore & anxietate, ideo multiplicatur sang. melãcholicus, iuxta illud Hipp. Timor & pusillanimitas si multum tempus habuerint, melancholicũ faciunt hum. Tertio quia hoc est ex ultione diuina, iuxta illud, Et percussit eos in posteriora dorsi, opprobrium sempiternũ dedit illis. Septimo notandum, quòd phlebotomia in hoc casu competit cum superfluit fluxus, & quia euacuat materiam antecedentem & distrahit materiam ad oppositum.

Nota.

Fluxus sanguinis melancholici periodicus est.

Cur Iudæis frequentius fluxus hæmororhid. superueniant.

Psal. 77.

Venæ sectio ubi conueniat.

Octauo notandum, quòd in fluxu hæmorrhoid. compe-

tit primo phlebotomia propter materiam coniunctam de saphena. Nono intelligendum, quòd exitus ani frequentius accidit in pueris propter relaxationem neruorum & lacertorum ratione humiditatis currentis ad loganonem & relaxantis illa membra. In senibus autem licet abundet in phlegmate cum nerui & lacerti sunt indurati, non possunt relaxari, quare exitus longanonis non fit in senibus uel ualde rarò. Decimo intelligendum, quòd frigiditas mortificans, lubricans & humectans, est causa exitus longanonis. Sed frigiditas temperans, desiccans, constringens, coarctans & incarnans est causa curationis, quia unum & idem cum diuersis diuersa agit &c.

Ani exitus quibus familiaris.

Causa intestini recti exitus.

*

EXPLICIT QVINTA PARS HVIVS LIBRI.

*

INCI

INCIPIT PARTICVLA SEXTA, IN *qua agitur de ægritudinibus hepatis, ſplenis, renum & ueſicæ.*

*

DE MALA HEPATIS complexione.

CAPVT I.

HEPAR eſt membrum primum & principium in generatione humorum ſecundum intentionẽ medicorum. Nunc autem hepar ſicut & alia membra patitur morbos conſimiles, officiales, & communes. Primo agamus de conſimilibus. Hepar igitur patitur malam complexionem ca. frigidam, ſic. & hu. quorum cauſæ ſunt indebita applicatio vj. rerum non naturalium, quęcunque igitur fuerit cauſa, oportet ſigna diſtinctiua habere, & hoc ſufficit ad curationem quãtum eſt de præſenti.

Gale. lib. 5. de loc. affec. cap. 7.

Mala complexio hepatis ca. diſcernitur per hũc modum, urina eſt colorata, & egeſtio: color faciei uergit ad citrinitatem, appetitus in potu eſt augmentatus, in cibo eſt diminutus, & pulſus eſt uelox, læditur à calidis, & iuuatur à frigidis, & accidit aliquando uomitus multorum colorũ, modo liuidus, modo citrinus, modo uiridis, & poteſt diſcerni ex aliis, ut quia iuuenis, cholericus, qui laborauit & comedit cibaria cal. & tempus eſt ca. & multa alia cõſimilia. Si autem hepar patiatur malam complexionem frigidam, tunc diſcernitur per colorem fœdum in facie, & per paucitatem ſitis, pulſum tardum, & quia urina eſt remiſſa: ſi frigiditas eſt cum ſiccitate, tunc eſt urina tenuis: ſi cum humiditate, tunc eſt urina ſpiſſa: & egeſtio aliquando eſt ſicca: aliquando humida, quoniam ſi uirtus attractiua hepatis eſt fortis, tũc eſt uenter ſtrictus, & ſi eſt debilis, eſt laxus, & cognoſcitur per iuuantia læ-

Signa.

Signa malæ intẽperiæ hepatis frigi.

dētia,& breuiter poſſumus diſcurrere per res naturales, nō naturales,& contra naturam. Si autem mala complexio eſt ſic, tūc urina eſt tenuis,& egeſtio eſt ſicca,pulſus durus,& ſitis adeſt cum ariditate. Si autem mala complexio eſt humida,tunc urina eſt ſpiſſa,egeſtio humida,pulſus mollis,nulla ſitis,facies ſubtumida,& ita de aliis.

Prognoſtic.

Omnes iſtæ malæ complexiones in cachexiam & hydropiſim ſi diu durauerint finaliter terminantur.

Intelligendum eſt hîc multum diligenter,quòd hepar læditur à multis,ſed principaliter à tribus,ſcilicet ab omnibus dulcibus uehemētis dulcedinis,ſicut eſt mel,ficus, uinū dul. & ſimilia, quoniam oppilant. Secundo læditur ab omnibus cibis groſsis & duræ digeſtiōis,ſicut ſunt oua indurata, carnes bouinæ antiquę,caules,caſeus,& omnia cōchilia,piſcesbeſtiales , omnia legumina præter brodia cicerum , & ſimilia groſſa oppilantia,ſicut eſt pinguedo. Tertio læditur ab omnibus lenitiuis & humectatiuis , ſicut ſunt lactu. portu.melones,cucumeres, cucurbitæ,& ab omnibus generantibus ſang.aquoſum,& læditur à multis aliis,ſicut eſt nimius potus aquæ frigidę,& potiſsimè manet, & poſt nimiū excercitium,laborem,& coitum:læditur etiam ſicut ſtomachus cum crudum ponitur ſupra ſemicoctum , & ita de aliis ſuperius dictis,& lęditur multum in uno in quo medici communiter non aduertunt.Aliquando accidit,quòd aliquis habet ſtomachum frigidum, aut hepar , & poſt comeſtionem credunt digeſtiuam fortificare ſumendo electuarium ca.aut aliquam confectionem multum ca.aut ſumendo uinum purum,aut nectar,aut uinum Græcum,aut uinum de Cypro,ſicut faciunt diuites poſt cibum immediatè cum intrant cameras ſuas,& ſumptio talium non eſt niſi uenenum , quoniam faciunt cibum crudum penetrare ad membra & inducunt ebullitionem & putredinem,hoc eſt etiam quod dicit Auic, quare ex talibus , corrumpitur uirtus hepatis digeſtiua:nullum igitur ca.detur poſt cibum,ſed ſi digeſtiuam confortare uolumus, demus ante cibum,uel ſimul cū cibo, ſed poſt nullo modo. Illa autem quæ confortant hepar ſunt iſta,ſcilicet auellanæ, propter tria , & quia hu. laudabilem generant,& quia penetrant & deoppilant,& quia in caliditate non multum excedunt , uuæ paſ. etiam confortant hepar & fiſtici : ſi ſumantur cum cortice , potiſsimè tamen quando

Alimenta craſſæ ſubſtantiæ.

Vina fortia nō eſſe poſt paſtum bibenda etiā ſi uentriculus & hepar fuerint frigidæ temperaturæ.

Hepar roborantia.

quando cõplexio hepatis declinat ad frigiditatẽ, ualet etiam lac uaccinũ butyro extracto, etiã mala grana. acria dul. quæ muza appellãtur, & absinthium ualet, fructus styptici, & decoctio eorum, dum tamen sumantur in parua quantitate, sicut sunt pira coctana, berberis: aliter enim timendum esset de oppilatione, & ita de iliaca, & colica, ualent etiam pira, amara aromatica, & cinnamomũ multũ ualet: specialiter autẽ loquẽdo multa sunt quæ ualent quasi à proprietate sicut end. scar. lacca, spica nar. squinãtum, sumach, camphora, spodium, sandali, acetosa, & multa consimilia, de quibus uidebimus cum discrasias hepatis particulariter prosequemur.

Curatio discrasiæ calidæ hepatis.

Mala discrasia ca. hepatis sine materia, curatur cum alterantibus cibis, potibus & similibus. **Victus ratio.** Vtatur in primis piscibus squamosis de aquis mundis, coctis in aqua & aceto, & utatur carnibus hœdinis, agninis, perdicibus, pullis, auiculis minutis campestribus, & uitulo lactante, utatur lacte acetoso, uitet uinum nisi digestiua esset debilis, aut consuetudo impediret, tunc utatur uino subtili uergente ad albedinem cum multa aqua, & possunt condiri ista cibaria prædicta cũ aceto, coriandro, aqua ro. & acetositate citri. uitet omnia quæ sunt in interioribus animalium, & omnia quæ sunt duræ digestionis, & superfluæ pinguedinis, quare oportet uitare oua dura, carnes mutoninas, & similia. Vtatur lact. end. scariola hortulana, pomis, malis granatis, piris interdum, & lacte uaccino à quo butyrũ est extractum, utatur pane bene cocto & bene fermentato, licet modicum panis azymi competit aliquando, quia stypticando confortat sicut modica quantitas pirorum & similium. **Electuarium.** Vtatur etiam isto electuario. Recipe zucca. rosa. triasandal. diadragan. frigid. diarhodon abbatis. ana. ℥. 2. & ß. misceãtur. Item potest uti oxysac. & syrup. uiola. Si autem esset mala discrasia hepatis cum materia, oportet uti fortioribus. ℞. end. scar. an. ℥. 3. acetosæ, lactu. ana. uncias quatuor. semi. frigid. florum nenuphar. hepaticæ. ana. ℥. 1. rosarum, sandal. muscatellini. ana. ℥. ß. berberis, sumach, spodij, ana. uncias duas. camphoræ. ʒ. 1. uini malorum gra. aceti alb. ana. uncias duas. panis zucc. lib. 1. fiant syrupi quart. 5. Et si calefactio hepatis esset cum oppilatione, addantur istis, radi. apij, succus fœniculi, & capilli uene. recen. & addantur endi. scario. natæ in locis inculti

cultis, aut natæ in hortis, dum tamen ſint amaræ, quoniam tunc ualent in cauſa cal. & in cauſa frigi. Si diſcraſia calid. hepatis fuerit cum oppilatione, materia digeſta purgetur cum caſſiafiſt. manna, & tamarindo, uel trifera ſarace. reubarbarata, uel poteſt emplaſtrari ſic hepar. ℞. ſucci cucurb. omnium ſandal. ſucci ſemperuiuæ, ſucci lactu. ſuc. hepaticæ, & miſceantur cum farina hordei, aqua roſa. & aceto fortiſſimo, & ſupra regionem hepatis apponantur. Item multum competit hordeatum cum aqua hordei, & mora ſemimatura. Item intelligendum, quòd multa ſunt medicamina quę competunt in diſcraſia hepatis, ſicut trochiſci de camphora, & ſimilia, & iſta dicentur in fine libri cum ponemus antidotarium noſtrum, ubi ponentur ſub compendio antidota, quæ ualent in morbis à capite uſque ad pedes. In paſ. igitur hepatis conſideretur tempus in quo uenæ meſeraicæ & uenæ hepatis ſunt uacuæ, & tunc medicamina miniſtrentur.

Emplaſtrum.

Curatio diſcraſiæ frigidæ hepatis.

VTATVR iſtis electuariis, diagalanga, diambra, dianthos, cum muſco, dianiſon, diacitoniten, & confectionibus quæ dicentur in antidotario noſtro. Vitet lac & omnia quæ ſunt difficilis digeſtionis, utatur uuis paſ. auellanis aſſis, fiſticis, & amygdal. inungatur cum oleo de abſinthio, coſto, ſpica nard. & oleo amygda. amararum, & ſemper in diſcraſia hepatis frigida, apponantur aliqua frigida in parua quãtitate ſicut aromatica. Et in diſcraſia ca. apponãtur aliqua cal. & ſint omnia aromatica quemadmodum erit poſſibile, ut unũ aliud temperet, hepar confortet, & medicamen faciat penetrare.

Si autem diſcraſia hepatis frigida fuerit cum materia, utatur fortioribus. In primis igitur utatur tali ſyrupo. ℞. radicũ ariſtol. radi. fœniculi, petro. bruſci, ſparagi, graminis, apij. an. ℥.4. mundentur, ſcindantur & temperentur in aceto fortiſſimo per diem & noctem, tunc ℞. eupatorij, ſcolopẽdriæ, aſari, coſti, abſinthij. an. ℥.3. ſpicæ nar. ſquinanti, calami aromatici, laccæ, aniſi, marathri, endi. ſcar. amygdala. amararũ, ana. ℥.2. cinamomi optimi. ℥.1. ſumach, berberis, roſarum, ſandal. muſcatellini, campho. ana. ʒ.1. mell. roſ. lib.1. & ß. panis zucc. lib. ß. fiant ſyrup. lib.2. largè & aceti prædicti ponantur. ℥. 4. Materia digeſta, purgetur ſic. ℞. agarici, reubar. turbith, ana. ʒ.1. & ℈.1. laccæ, ſpicæ nard. foliorum ſenæ, maſtic. foliorum abſinthij, foliorum mentæ, zinzib. ana. ℈.1. conficiantur cum

Potio purgatoria.

oxym

oxymel.fiant pil.& post ix. dies suæ confectionis ad minus dentur à ℈ ß. usq; ad ʒ. I. iuxta conuenientiam particulariũ. Dentur uolatilia usualia assa, præterquam illa quæ degunt in aquis, cum salsamento de ligno al.cinamomo, pipere, nuce musc.modico coriand.aqua limonum, uino, & acetositate citri, & possunt uti castaneis assis, ualet panis ca. infusus in uino, & dicitur quòd caules cocti in triplici aqua & conditi cũ aromatibus multum ualent, ualent etiam trochisci de eupatorio, de absinth.costo, & lacca, sicut dicetur in antidotario.

Si autem in hepate sit mala complexio sicca, humectetur hepar cum cibis, potibus, balneis, unguentis, & similibus, sed tamen fiant hic secundum temperamentum.

Idem dicetur de mala cõplexione hepatis humida, quòd dentur desiccatiua, extenuantia, & deoppilatiua, hoc tamen fiat cum temperamento.

Clarificatio. Intelligendum, quòd solutio continuitatis in hepate, aut est magna, aut est parua. Si parua, curari potest. Si magna, nõ, maiorem tamen solutionem contiuuitatis potest sustinere quàm cor, propter nobilitatem cordis. *Nota.* Et iuxta hoc intelligendum, quòd ulcera hepatis non producunt febr. sicut ulcera pulmonis, sed hydropisim inducunt, quia deficit digestiua humorum: sed ulcera pulmonis inducunt feb. quoniã cũ pulmo sit uentilabrum cordis, non potest cor euentari, ita continentur uapores qui supercalefiunt, & per consequens cor, membra solida & totum corpus.

Quæstio. Si dubitaret aliquis, quæ mala complexio hepatis sit peior, uel calida, uel frigida.

Dico quòd si æqualiter distent, & à complexione naturali hepatis quæ calida est, ita quòd caliditas excedens tãtum eleuetur supra complexionem hepatis naturalem, quantum frigiditas distat à complexione hepatis naturali, tunc dico quoniam aut nos loquimur quo ad complexionẽ hepatis, aut quo ad substantiam. Si quoad complexionem æqualiter distans, & omnia sunt paria, dico quòd ita mala est una sicut alia iuxta doctrinam Gal.7.de ingenio, dicentis, quòd æquale est tẽpus reducẽdi malam complexionem cal. & frigidã, sed modus non est æqualis, quia magis læduntur membra uicina à frigido quàm à calido. Si autem nos loquamur quo ad substantiam, tunc distinguo, quoniam substantia hepatis aut est rarior ultra tẽperamentũ suum, aut densior. Si rarior, tunc

tũc dico quòd complexio cal. est peior, quia nimis rarificat, sed frigida est minus mala, quia quodammodo ad temperiẽ adducit. Si autem substantia hepatis sit densior temperata, tunc peior est frigida, quia condensat, & minus mala est cal. quia ad raritatem adducit. Et est notandum quòd frigida cõ plexio non magis recedit, quoniam licet hepar sit cal. suppo situm tamen est quòd æqualiter recedũt, nec etiam calidum inducit peiores ægritudines, quoniam ita tardè curatur hy- dropisis de frigida confirmata, sicut cum est de cal. cũ est con firmata, & ita comparationes debent esse uniformes.

Quæstio. Si dubitet aliquis, quæ mala complexio hepatis sit peior, uel sicca, uel frigida. Dico quòd frigida, cum sit actiua, & non sit proportio ad passiuas, & quia corrumpit digestiuam, ex qua aufertur humiditas nutrimentalis uera toti corpori. Et licet hepar cum sit fons humiditatis, & siccitas habeat pri uare humiditatẽ totius corporis, cum deficiat in fonte, quia humiditas non causatur nisi ex bona digestione, & digestio causatur à calido, & frigidũ directè contrariatur calido, ideo radicaliter & principaliter, & primo plus nocet frigiditas quàm siccitas, cum frigiditas sit ut causa, & siccitas non sit nisi effectus, in proposito quo ad ablationem humidi nutri- mentalis, quoniam siccum non corrumpit digestiuam in uir tute sui, sed in uirtute alterius. Sed si dubitaret aliquis, quòd istorum plus noceat uel siccum uel humidum. Dico quòd plus siccum iuxta intentionem Galen. 7. de ingenio, quia facilius est rem humidam desiccare, quàm siccam hume ctare, licet modus sit æqualis. Deinde possumus intellige-

Venæ sectio. re circa istam materiam, quòd phlebotomia potest cõpete- re in mala discrasia hepatis cal. sine materia, non ad enume- randum, sed ad euentandum & infrigidandũ, ideo fit in par ua quantitate. Et iuxta hoc notandum, quòd mala com- plexio potest esse in hepate sine materia peccante, absolutè autem sine materia esse non potest cum sit accidens, sed ma teria non peccat. Deinde aduertendum, quòd styptica be

Vsus adstrin gentium ubi. ne possunt competere in mala cõplexione cal. nec calor ex hoc fortificatur, quia corpus mundificatũ est, & quia aliqua frigida aperitiua apponuntur.

Vltimo notãdum, quòd amara possunt bene competere in discrasia cal. hepatis, additis tamen aliquibus stypticis cũ quibusdam frigidis.

De

De oppilatione hepatis. CAP. II.

OPpilatio hepatis est constrictio seu coarctatio seu clausio uenarũ quæ sunt in hepate, seu pororum & foraminum quæ sunt in substantia eius.

Causa enim aut prouenit ab extrinseco aut ab intrinseco. *Causa.*

Si ab extra, tunc sunt sicut est acceptio ciborum stypticorum, frigidorum, grossorum, aut aliquo modo ineptorum, sicut sunt pira, sorbæ, caro bouina, fungi, & multa consimilia, & sicut est coarctatio & compressio facta ab aliquo uiolento, aut sicut sunt unguenta frigida, & omnia consimilia, quæ comprimunt & mouent à circunferentia ad centrum, aut etiam omnia illa quæ mouent à centro ad circunferentiam, dum tamen ibidem remaneant inuiscata.

Si autem fuerit ab intus, aut hoc est propter hepar, aut propter alia membra. Si propter hepar, aut quia uenæ sunt strictæ à natiuitate, aut propter aliquam de malis cõplexionibus debilitantibus uirtutem digestiuam, quare multa superflua ibidem coadunantur, aut proprer debilitatem uirtutis expulsiuæ, seu segregatiuæ, seu mundificatiuæ, prouenit etiam propter malam humorum qualitatem, & ita oppilat sang. ratione multitudinis & grossitiei, & chol. ratione multitudinis, & phlegma ratione frigiditatis, quantitatis, grossitiei & uiscositatis, & melancholica ratione grossitiei & quantitatis, uentositas grossa mixta cum humiditate uiscosa. Fit autem aliquando, licet rarò, propter aliquam excrescentiam ibidem natam & similia, fit etiam propter apostemata.

Si autem fiat propter membra uicina, hoc est, quia chistis fellis non bene mundificauit, aut quia splen non bene depurauit, aut fit propter retentionem menstruorum, aut hæmorrhoid. aut fit propter humorum abundantiam sicut in mutilatis aut truncatis.

Vniuersaliter quatuor sunt signa oppilationis hepatis. *Signa.*

Primum est, quoniam color faciei non est suo colore naturali, imò multipliciter distat, & ideo omnes sunt male colorati & cacochymi. Secundum signum est, quoniam urina est tenuis. Tertium signũ, est grauitas in parte dextra iuxta regionem hepatis.

Quartum signum, est difficultas anhelitus cum ascendunt montem aut gradus.

Et si oppilatio fuerit in sima hepatis, tunc egestio est humida

mida ſicut ptiſana feculenta, aliquando ſanguinea, quoniam hepar non attrahit chylum, ideo peccant, qui hunc ſang. reſtringunt. Si autem fuerit oppilatio in gibbo, tunc egeſtio eſt ſicca, & ſi fuerit in utraque parte, tunc egeſtio eſt partim ſicca, & partim humida. Si fuerit ex ſanguine, color uergit ad rubeum fuſcum: ſi ex cholera, color uergit ad citrinum: ſi ex phlegmate, ad album: ſi ex melancholia, ad nigrum, liuidum: & ſi fuerit ex uentoſitate, non immutatur color faciei, nec immutantur egeſtiones, nec urina.

Cauſæ extrinſecæ cognoſcuntur ex indicio, & cũ prouenit ex aliis membris, diſcernitur ex paſ. eorum. Et eſt intelligendum quòd cum uidemus hepar aliqua ægritudine infirmari, & non apparet nobis totaliter aliqua cauſa manifeſta, tunc dicimus quòd ex debilitate hepatis procedit, & ego nõ intelligo debilitatem hepatis aliud niſi aliquando malam cõplexionem dominantem in hepate.

Pronoſtic. Oppilatio hepatis fere mater eſt omnium ægritudinum quæ ſunt in hepate, oppilatio igitur hepatis prædicat hydropiſim, aut apoſtema, aut feb. aut colicam, aut fluxum, & ſimilia. Oppilationes igitur ſunt diligentiſſimè remouendæ.

Cura. Si autem oppilatio hepatis fuerit propter cauſas extrinſecas, abſcindantur & per contrarium ad temperiem reducantur: ſi autem fuerit propter paſ. aliorum membrorum, curentur illa ſicut oportet: & ſi fuerit propter ſtricturam uenarum hepatis naturalem, tunc detur cibus ſubtilis in parua quantitate ter aut quater in die. Si fuerit oppilatio in parte inferiori hepatis, dentur prouocantia uentrẽ: ſi in parte ſuperiori, dentur prouocantia urinam: ſi in utraque, fiat utrunque. Medicamina igitur ſubtiliatiua & aperitiua competunt in oppilationibus, nullum tamen medicamen forte adhibeatur, niſi ſignis manifeſtè digiſtionis apparentibus. In oppilatione antiqua, competit phlebotomia de baſilica. Si fuerit propter corrugationem uenarum, dentur ca. quæ humectant, ſicut lac & ſimilia. Si ex uentoſitate, tunc ualet balneum & ſacella tio facta cum ſale, milio, & furfure aſſis in patella ſine liquore, & poſtea in ſacco poſitis, detur uinum album, purum, forte, ubi ſit ſpica nar. Alias autem cauſas omnes reducamus ad duas, aut ad cauſam cal. aut frigidam.

Si cauſa fuerit frigida, digerantur in primis materia cum oxymel. diu. aut ſcil. & purgetur cum benedicta theodoricõ emperi

emperiſticõ. Si magis particulariter uolum⁹ procedere, fiat talis ſyru.℞. rad. capparis, fœnic. petro. ireos, rad. rubeæ minoris, gentianæ, bruſci, aſparagi, graminis, apij, rad. ariſtol. ſcill. ana. ʒ.1. cõquaſſentur in aceto fortiſſimo per diẽ & noctẽ. Deinde ℞. aſari, chamædreos, chamæpiteos, eupatorij, cẽtaureæ minoris, ſcolopẽdriæ. ana. ℥.1. & ß. ſpicæ nar. cinamomi, ſquinãti, calami aromatici, caſſiæ ligneæ, aniſi, mara tri, laccæ, cuſcutæ. ana ℥.2. ſucci ſummitatũ fœni. ſucci abſinthij. ana. ℥.2. & ß. roſarũ rubearũ, ſandal. muſcatellini, ſpodij. ana. ℥.3. mell. lib. 1. & ß. zuc. lib. ß. aceti prædicti. ℥.4. fiat ſyru. libr. 2. Iſte autẽ ſyrup. mirabiliter ualet in omni oppilatione hepatis, & ſplenis, cuius cauſa eſt frigida. Executor tamen operis particularis poteſt addere, & diminuere iuxta cõuenientiã ætatis, & tẽporis, ita de aliis particularibus. Ex quibuſdam etiam iſtorũ particulariũ, aut ex multis, poſſet fieri electuarium, aut cõditum, aut unguentũ, aut emplaſtrũ, aut bal. aut ſtupha, & ſimilia, totũ induſtriæ medici derelinquo. Et quædã confeſſiones tãgentur inferius in antidotario noſtro. Materia autẽ digeſta, purgetur. ℞. agarici. ʒ. 2. turbith, polypodij. ana. ℈. 2. ſpicæ nar. laccæ, zinzib. aniſi, maſtic. ana. ℈. 1. hieræpi. ʒ. 3. conficiantur cum oxymel. ſcill. fiant pil. & exhibeantur poſt 7. dies ſuæ confectionis, poſſunt addi & diminui ſecundum cõuenientiam particularium. Si autem cauſa eſt ca. procedamus ſic. ℞. rad. apij, bruſci, aſparagi, graminis. ana. ℥. ß. temperentur per diem & noctem in aceto fortiſſimo, tunc ℞. end. ſcar. hortulanæ nouellæ. ana. lib. ß. cap. ue. re. ℥. 3. lactu. nouellæ, hepaticæ, ſcolopendriæ. 4. ſe. frigidorum. Iterũ ſe. melonis, ſe. end. ſe. ſcar. & bruſci, ſe. aſparagi. ana. ℥. 1. lactu. end. agreſt. roſa rum, ſandal. muſcatell. ſpodij, raſuræ eboris. ana. ℥. 1. aceti prędicti. ℥. 3. panis zuc. lib. 1. mell. roſ. ℥. 3. fiat ſyrup. quaſi lib. 2. *Syrupus.*

Si autem uellemus deoppilare ſine calefactione, & infrigidatione, uel quaſi, tunc componatur medicamen end. & ſcario. agreſtibus, & ex rad. apij, lupinis amaris, chamæpiteos, & lacca: ideo cautela eſt, ut qui cauſam ignorat, ut ſolum cum iſtis operetur, & non decipietur, uel utatur iſtis quãdo cauſa medio modo ſe habet. Cauſa autem ca. poteſt digeri cum ſyrup. acetoſo, & oxyſac. & ſi cauſa medio modo ſe haberet, digeratur materia cum oxyſac. compoſita.

Euacuationi autem in cauſa ca. mirabiliter competit trife-

ra saracenica reubarbarata, purgetur cũ diareubar. uel purgetur sic. ℞. reubar. ʒ. 2. laccæ, spicæ nar. agarici, foliorũ absinth. ana. ʒ. 1. cassiæ fi. mund. tamarind. ana. ℥. 2. & ß. uuarum pass. mund. ab aril. liqui. mund. ana. ℈. 1. conficiantur cum syrup. acetoso, & fiant pil.

Victus ratio. Diæta sit panis bene coctus, bene fermentatus & cũ moderata quantitate salis. Vinum sit clarum, subtile, odoriferũ, sed sumatur in parua quãtitate ualde, quoniam uinum forte sumptum in mensa, in magna quantitate, mirabiliter oppilat faciẽdo cibum crudum transire ad hepar: nullo modo balneetur nisi stomachus esset uacuus, & uitet omnia, quæ oppilant &c.

De debilitate hepatis.

Gale. lib. 5. de locis affe. ca. 7. Debilitas hepatis & cuiuslibet mẽbri, discernitur, quia de facili læditur à quocunque. Si autem fuerit causa nota & manifesta, sicut est apostema, fluxus & similia, curẽtur illa sicut oportet. Si autem talia nõ sint, & uidetur declinare ad caliditatem, utatur malis gra. quorum sapor est simul acetosus, & dulcis, & utatur aqua hordei. Et si inueniãtur, misceantur grana malorum dul. & acetosorum, utatur aqua hordei ubi bullierint pira aut citonia, & detur cũ uino al. utatur isto electuario. ℞. diadraganti frigidi. ℥. 4. zuc. ro. triasan. ana. ℥. 1. misceantur, & emplastrentur cũ rosis sand. & chamomilla, potest uti aquis bonis. Si autem uideatur declinare ad frigidũ, utatur auellanis, & etiam isto electuario. ℞. diambræ, dianthos cũ musco, diacitoniten, diarhodõ abbatis. ana. ℥. 1. misceantur. Itẽ in isto casu, ualet lignũ aloës, nux cypressi, spica nar. cinamo. cassial. & ex istis potest fieri pul. ad ponendũ in brodiis, aut in uino: aut potest fieri emplastrum, aut oleũ, aut electuarium, & similia. In debilitate igitur hepatis si est causa ca. utamur aromaticis frigidis stypticis. Si causa est frigida, apponantur aromatica styptica ca. ita quòd discrasia semper indiget contrariis, & hepar semper indiget styptícis. habet enim substantiam raram, & de facili dissoluitur.

De dolore hepatis.

Suppositis uniuersalibus quòd corpus sit mundificatum, & quòd utatur bono regimine, si causa uergat ad ca. sacelletur cũ rosis, sandal. chamomilla, meliloto, furfure, & milio. Si causa uergat ad frigiditatẽ, sacelletur cũ anthos, stœchados,

dos, aniso, cimino, ro. & chamomilla.

Et est intelligendum hic circa oppilationes hepatis & discrasias eius, quòd ista possunt applicari in omni casu, scilicet absinthium, cuscuta, reubar. cinamo. spica nar. corian. præparatum. Sed fiat talis cautela, quoniam si est causa ca. ponantur de omnibus istis in parua quãtitate præterquam de coriand. & multa alia frigida ponãtur in magna quantitate. Si autẽ causa est frigida, minoretur coriandrũ, & alia augmententur, cum additione suorum consimilium.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd cor non oppilatur, tum quia est in motu continuo, tum quia meatus sunt lati, & si cõtingeret, sequeretur statim mors. De hepate autem non sic, quia non mouetur, nec tales sunt meatus, & licet uenæ sint multæ ualde, & omnes forte non oppilentur, postquam tamen maior pars oppilatur, nihilominus oppilatio dicitur, & impeditur penetratio cibi ad mẽbra, quoniam licet sint multæ, nihilominus omnes sunt necessariæ, ideo de facili accidit oppilatio in hepate, tunc propter humores omnes qui ibi generãtur, & pars superior de facili oppilatur, quia uenæ sunt strictæ & angustæ, sicut scribitur quarto de iuuamentis mẽbrorũ à Galeno, & inferior pars de facili, quia humores de facili currunt ad loca decliuia: non est ergo mirabile si hepar oppiletur, licet in eo sint uenæ multæ ualde. Secundo notandũ, quòd in oppilatione hepatis propter causam ca. potest esse urina nigra ratione adustionis, circulus, & spuma uergunt ad quandam croceitatem, & in oppilatione hepatis & chistis fellis, color oculorũ est croceus, & facies uergit ad citrinitatẽ, & color niger propter adustionẽ uergit ad lucidita tẽ, & si est propter melancholiã, uergit ad terrestreitatem.

Quæstio.

Tertio notandũ, quòd splen citius oppilatur propter humorũ grossitiẽ, & secũdo renes propter stricturã meatuũ & occursum superfluitatũ, tertio hepar ratiõe multitudinis humorũ, & propter stricturã uenarũ hepatis in parte superiori.

Hepatis obstructio periculosissima.

Quarto notandũ, quòd oppilatio hepatis est magis periculosa propter mẽbri nobilitatem, sed renum est diuturnior propter longinquitatem. Quinto notandum, quòd ex humoribus calidis propriè nõ fit oppilatio, nisi aut eorũ multitudine aut ex cõmixtione cum humoribus frigidis. Sexto notandũ, quòd ut plurimũ oppilatur hepar ex phlegmate, secũdo ex melãcholia, tertio ex sanguine, raro autẽ de chol.

Septimo notandum, quoniã licet uirtus attractiua membrorum sit fortis, nihilominus in oppilatione præualere nõ potest, ut cibus penetret, ideo quia nõ potest penetrare ad membra, causatur fluxus uentris longus, & fortis ualde.

Vrina tenuis, & aquosa in obstructiõe hepatis. Octauo intelligendum, quòd urina est tenuis in oppilatione propter hoc, quia modicum est quod transit, & nõ est tantum quòd possit urinam ingrossare, ideo in oppilatione hepatis semper urina est tenuis, quia aquositas transit ratione subtilitatis, sed de humoribus modicum est.

Nono intelligendum, quòd styptica competunt in oppilatione hepatis, sed tamen in parua quantitate, ut confortetur hepar, ut ratione suæ uehementis raritatis à mundificantibus, & abstersiuis non dissoluatur. Vltimo notandũ, *Venæ sectio.* quòd phlebotomia licet infrigidet, tamen quia deoppilat, potest cõpetere potissimè in antiquitate, & potissimè cùm urina incipit inspissari.

De apostemate hepatis.

CAP. III.

Apostematum hepatis, quædam sunt in simo hepatis, & quædam in gibbo, quædã in lacerto qui est supra hepar, quædam sunt in mirach, quædam in uenis meseraicis, quædam sunt humorosa, quædam uentosa, quædam calida, quædam frigida, quædã terminantur per saniem, quædam in duritiem & sclirosim, quædam terminantur insensibiliter.

Causæ. Causæ apostematum hepatis, aut sunt intrinsecæ, aut extrinsecæ. Si exteriores sicut casus, conquassatio, & similia. Si interiores, sicut crapula, indigestio stomachi, & debilitas uirtutis digestiuæ hepatis, aggregatio humorum in hepate, & malitia mundificationis chistis, fellis, splenis, renum, & intestinorum. Ex his enim causis & conformibus apostemata in hepate generantur.

Signa. Cum hepar apostematur, tunc ista signa cõcomitãtur, fe. cõtinua, dolor dextri hypochondrij, grauitas, & malitia decubitus supra dextrum latus, & potissimè quãdo apostema est in gibbo, & ex malitia decubitus supra latus sinistrũ decumbũt, igitur supra dorsum, & ibi etiam male. Si apostema est magnum, & cum hoc cõcomitatur tussis sicca, uomitus, singultus, sed secundum magis, & minus, & pulsus mollis.

Si apostema fuerit in parte superiori supra lacertum seu uillum latitudinarem, apparet figura longa: si in trãsuersalibus

bus, eodem modo:& si utroq; modo appareat, ad modum crucis: si in gibbo hepatis & substantia eius, uidetur foramina lunæ nouæ. Si apostema est ca.fe.est fortis cum siti, ariditate linguæ, forti calore, & liuore. Si est causa frigida, omnia sunt remissa, & si est in mirach, non est fe. Et si in uenis meseraicis, urina est turbata, & dolor uersus umbilicum.

Fluxus uentris in apostemate hepatis, malum.

Prognostic. Apostema hepatis, scilicet gibbi, terminatur trib⁹ modis, per sudorem, per uias urinales, & per fluxum san.narium.

Apostema quod est in sima, tribus modis potest terminari, per sudorem, per fluxũ uentris, & per uomitum. Apostema quod est in gibbo, peius est quàm quod est in sima. Apostema durũ hepatis, nisi uelociter à principio medicetur, pessimum est, quoniam infra duo septenaria causat hydropisim, & non apparet apostema propter uentrem, & ita remanet incurabile, cum ergo dicitur quòd apostema durum hepatis non curatur, uerum est nisi in principio.

Omne apostema hepatis generat oppilationẽ, & oppilatio indigestionẽ, indigestio aquositatẽ, & aquositas hydropisim, quare omne apostema hepatis causa est hydropisis.

Si autẽ apostema splenis mutetur ad apostema hepatis, pessimũ est, & si fiat econuerso, quodam modo est bonum.

Cura. Circa curationem apostematis hepatis, intelligendum primo quòd in principio debent poni repercussiua potissimè in calidis, & in augmento cum repercussiuis debemus ponere resolutiua, in declinatione debemus uti mundificatiuis, in statu dissolutiuis, & in quolibet tempore debemus apponere aliqua confortatiua hepatis.

Secundo notandum, quòd nimis infrigidatiua, & styptica nõ debemus apponere, quia cibo induraretur, & ita morbus esset incurabilis propter hydropisim quæ sequitur cito: nec debemus applicare nimis resolutiua, nec mollificatiua, nec uiscosa, nec oppilatiua, quia sequeretur mors, sicut narrat Gal.13. de ingenio, cap.6. exemplificans in Diogene rhetore imperatoris.

Tertio aduertendum, quòd in apostemate hepatis non debent apponi constrictiua uentris, quia uentris constipatio, & fecum retentio est multum nociua: nec debent dari nimis laxatiua, quia fluxus est multum nociuus.

Quarto considerandum, quòd cum apostema est in sima,

tunc non debent dari diuretica, ſed euacuari debet materia per ſeceſſum: ſi contineatur in gibbo, tunc debet trahi materia uerſus uias urinales, & per ſeceſſum mediocriter cum ſuppoſitoriis, clyſteriis, aquis lenitiuis & ſimilibus.

His ergo uiſis, in generali, in apoſtemate cal. hepatis in primis fiat phlebotomia de baſilica, & ſi nõ inueniat, fiat de mediana, ſi nõ inueniatur, fiat de cephalica. Deinde apponãtur iſta ſupra regionem hepatis. ℞. ſucci port. ſucci plantaginis, ſucci abſinthij, ſucci uirgæ paſtoris. ana. ℥. ß. ſpodij. ʒ. 1. aquæ roſa. & aceti. ana. ℥. 1. & ß. miſceantur, & panni linei intingantur, tepidi ſupra regionem hepatis apponãtur & frequenter innouentur. Deinde utatur iſto ſyru. ℞. end. ſcar. hepaticæ, lactucæ, capil. ue. recen. ana. ʒ. 1. 4. ſemi. frigidorum maiorum & minorum. ana. ℥. 1. & ß. roſarum, ſpodij, ſandali, muſcatellini. ana. ℥. 2. ſucci fœnicu. laccæ. ana. ℥. 1. aceti alb. ℥. 3. panis zucca. libra una. fiat ſyrupus quart. v. Et ſi calor non eſt multum intenſus, tunc ℞. radicis fœnicu. radicis apij. ana. ℥. ß. ſpicę nar. ſquinãti. ana. ʒ. 3. ſucci bugloſſæ, ſucci abſinthij, an. uncias 2. bulliant in tribus quart. ſyrupi acetoſi, coletur & colatura miſceatur cum ſyrupo prædicto. Vel poſſet digeri materia cum oxymelle compoſito, ſyrupo acetoſo, & ſyrupo uio. Poſtea euacuetur cum trifera ſaracenica reubarbarata, uel cum diareub. diaprunis, & imperiali. Vel purgetur ſic. ℞. reubarba. ʒ. 1. ſpicæ nard. laccæ. ana. ℈. ß. cõficiãtur cũ ſucco end. & ſucco abſinthij, detur mane. Et ſi uideretur ibi eſſe aliqualis cõpoſitio humoris frigi. addamus cũ prędicta medicina aloës, agarici, turbith, an. ʒ. ß. maſticis. zinziber. ſalis gẽmæ. ana. ℈. ß. cõficiantur cũ ſucco endiuię. Sed ſi materia eſt pura ca. tũc poteſt laxari faciliter ſic. ℞. endi. ſcar. hordei, liquir. mundæ, florũ boraginis, florum bugloſſæ, florum uiol. uuarum paſ. iuiubæ, ſebeſten. ana. ℥. 2. conquaſſentur & bulliant in aqua, coletur & colaturæ addatur caſſiæ fi. mund. tamarindorum. ana. ℥. 1. detur in aurora uſq; ad li. ß. tribus diebus continuis iuxta cõuenientiam particularium.

Syrupus aperitiuus.

Potio purgatoria.

Incrementum apoſtematis.

Poſtquam autem apoſtema uenit ad augmentum, addantur ſtypticis & repercuſſiuis prędictis aliqua reſolutiua, ſicut eſt aſarum, ſquinan. eupatorium, abſinthium. Et cum uenit ad ſtatum dimittamus repercuſſiua, & apponamus fœnumgræ. aſarum, ſquinantum, abſinthium, cõficiantur cum oleo de maſtiche, & de citoniis.

Si

Si apostema uenerit ad saniem, quod cognitum est, quia præcesſit rigor, & febris augmentata est, & ruptura fuit cognita per tremorẽ, nauseã, tũc bulliat hyssopus, & gentiana, in hydromelle, & hydromel exhibeatur. Si apostema sit in gibbo, tunc multiplicemus diuretica, sed cum cautela, quòd in principio addamus cũ diur. frigidis, sicut est endiuia, scar. & semen eorum, semen melonum, postea ascẽdamus ad radicẽ fœniculi paulatinè & petro. Et deinde addamus asarũ, spica nard. rad. rubeæ maioris, eupatorij, & ireos, decoquantur in hydromelle, & applicentur ista ab intus & ab extra. *Status.*

Deinde applicentur & resolutiua aliqua quæ dicta sunt, uel fiat istud. ℞. chamomillæ, mellilotí, asari, squinant. mastícis, citoniorum, fœnigræ. se. lini, calami aromatici, absinthij, styracis, calamitæ, rosarum, bdellij, carpobal. ana. ℥. ß. cõquassentur, bulliãt in oleo, & pãnus lineus in oleo intingatur, & supra regionem hepatis apponatur, ita de aliis bene cõmixtis potest fieri emplastrum: utatur hordeato, & aqua hordei, uitet panem quantum erit possibile, utatur lacte, & atriplicibus, malis granatis dulcibus, & acribus quæ muza appellantur, & uitet simpliciter dulcia. *Declinatio.*

Si autem apostema fuerit frigidum, durum, tunc in principio ueiociter succurrendum, quoniam postquam est confirmatum non recipit curationẽ, cognoscitur quòd est in sima, quia non assellat nisi cum magna difficultate & cum magna grauedine. Et si est in gibbo, nõ potest urinare bene. In primis igitur teneatur uenter laxus cũ suppositoriis, clysteriis, lenitiuis, mollificatiuis, & cum casſiafi. & similibus. Deinde apponatur diachylon supra hepar, & utatur tali syrup. ℞. radi. fœni. petro. lilij, gentianæ, ana. ℥. 2. hyssopi, chamædreos, absinthij, endi. scar. prasſij, rutæ, scolopendriæ, costi. ana. ℥. 1. & ß. succi buglossæ, succi. fœni. ana. ℥. 1. laccæ, spicæ nar. squinanti, calami aromatici, casſiæ ligneæ, semi. endiuiæ, semi. scar. rosarum, uuarum pas. liquir. mund. ana. ℥ ß. spodij, myrtilorum, sandali muscatellini. ana. ℥. 2. aceti alb. ℥. 2. panis zucca. lib. ß. mellis, quart. 3 fiat syrup. lib. 1. & ß.

Deinde in eodem tempore in quo potabit syrupum, utatur isto emplastro. ℞. fisticorum pinearum mund. semi. lini, fœnigræ. uuarum pas. munda. caricarum, iuiubæ, sebestẽ, semi. maluæ. ana. ℥. 1. styracis, calamitæ, bdellij, masticis, thuris, axungiæ gallinaceæ. an. ℥. ß. fiat emplastrũ aut electuarium, *Syrupus.* *Emplastrũ quod emollit, & discutit.*

uel poteſt fieri emplaſtrum de ruta, caulibus, calamento, ſter core caprino, & fœnigræco: poſſunt iſta omnia emplaſtra confici cum oleo de citoniis.

Pilulæ. Materia autem digeſta & mollificata, poteſt mundificari, uel purgetur paulatinè per hunc modum. ℞. agarici, turbith, aloës. ana. ʒ. I. ſpicæ nar. ſquinanti, laccæ, ſe. end. foliorũ abſinthij. ana. ℈. I. conficiantur cum mell. ſcilli. fiant pill. & ſi materia ſit in gibbo, addantur medicamina diuretica ſicut eſt rad. rubeæ maioris, aſarum, ſquinantum, hydromel & ſimilia, diminuatur medicina ſeceſsiua.

Victus ratio. Diæta ſit brodium paruæ pullæ, oua ſorbilia, brodium cicerum, & uinum album bene limphatum, & ſimilia penetrantia, & facilis digeſtionis.

Curatio apoſtematis à percuſsione. Si autem apoſtema eſſet ex percuſsiõe, in primis fiat phlebotomia, deinde uomitus cum aqua decoctionis raphani, & mediani corticis ſambuci, & oleo crudo, purgetur cum trifera ſaracenica reubarbarata. Poſtea fiat emplaſtrũ de end. ſcar. nitro, naſturcio, & ſinapi.

Si apoſtema ſit in mirach, curetur ſicut ſi eſſet in gibbo, & intenſiora medicamina poſſumus apponere.

Si autem apoſtema fuerit propter meſeraicas, curetur ſicut ſi eſſet in ſimo. Si autem fuerit propter uentoſitatẽ, fiant uentoſæ ſine ſcarificatione, & ſacelletur locus cũ milio, chamomilla, furfure, & aniſo, inungatur cum oleo de ruta. Si autem hepar fuerit inciſum, dentur ro. cum bolo armenico, & aqua frigida, & fiat emplaſtrum de balauſtia.

Clarificatio. Intelligendum, quòd licet hepar habeat membra mundificantia ſang. à cho. & à melancholia, ſicut eſt chiſtis fellis, & ſplen, nihilominus aliquando intantum abundãt humores iſti, quòd ſplen mundificare nõ poteſt, & ita illi humores cũ abundant, poſſunt cauſare apoſtema in hepate. Secundo notandum, quòd aliquando apoſtema non eſt in gibbo, tamẽ competunt diur. nec prouocatur fluxus, quia corpus mundificatum eſt, & non habemus aliam uiam: dantur in principio in parua quantitate & debilis uirtutis; & fit in proceſſu paulatinè augmentum, & cum hoc ſemper apponantur aliqua ſtyptica hepatis confortatiua. Et quando eſt cauſa cali. apponantur diuretica frigida cum paucis calidis aromaticis & confortatiuis. Si cauſa eſt frigida, fiat econuerſo.

Vſus diureticorũ quãdo.

Hepatis a- Tertio notandum, quòd hepar apoſtematur frequentius ex ſan

ex ſanguine quantum eſt ex abundantia,& uelocius ex cho. quantũ eſt ex eius penetratione,& plus ex phlegmate quã- tum eſt ex adhærentia, & ex melancholia quantum eſt ex groſſicie. Frequentius ergo accidunt apoſtemata in hepate de ſanguine, ſecũdo de cho. tertio de phlegmate, quarto de melancholia. Quarto notandum, quòd apoſtema in parte inferiori hepatis, reddit uẽtrem laxum, cum cibus non poſ- ſit penetrare uſque ad hepar,& quia uirtus attractiua debili- tata eſt. Si autem fuerit in parte ſuperiori, aut eſt magnum aut paruum. Si paruum, non eſt uenter laxus, quia poteſt ci- bus penetrare. Si autem fuerit magnum, adhuc uẽter eſt la- xus propter cauſas prædictas.

poſtematis generatio uaria.

Si tamen alicui uideretur quòd iſtud dictum patiatur ca- lumniam propter dicta, dicit enim Hipp. quòd hydrops quę prouenit ab apoſtemate hepatis, eſt cũ retentione fecis, quia caliditas nimia quę eſt in hepate ratione apoſtematis,& feb. trahit humiditates chyloſas,& haurit ſicut ſpongia, nec etiã penetrat ad membra propter oppilationes, ſed conuertun- tur in fumum & uaporem,& includitur inter pelliculas uen- tris, cauſat tumorem,& ita hydropiſim, quare &c.

Hydrops ex apoſtemate hepatis.

Dico quòd quando apoſtema hepatis ſequitur hydropi- ſis, tũc uenter eſt ſtypticus. Si autẽ eſſet uenter laxus, non ſe quitur ita hydropiſis,& ita fluxus uẽtris poteſt ſequi magni tudinem apoſtematis gibbi,& tunc non eſt hydropiſis: ſi ſu- perueniat hydropiſis, tunc non eſſet uenter laxus, quia cùm materia quæ deberet conuerti in tumorem, fluit ad exterio ra, non cauſatur tumor & ita nec hydropiſis.

Quinto intelligendum, quoniam licet authores commu niter loquendo non ponant apoſtemata hepatis generari niſi ab humoribus, aquoſitatibus,& uẽtoſitate, nihilominus poteſt cauſari ex chylo etiam in hepate, quoniam chylus abundat & ad formam humoris trãſmutari non poteſt pro- pter hepatis debilitatem, aut propter chyli multitudinem, tamen cum uenit ad hepar, aliquo modo diſponitur & ſubti liatur, ita poteſt aggregari in hepate & corrũpi,& ita apo- ſtema cauſari: tamen quia hoc eſt de rarò contingentibus, ideo non poſuerunt authores.

Apoſtematis in hepate quoq; ex chylo generatio.

Sexto notandũ, quòd in apoſtematibus ca. hepatis, urina eſt intenſa, licet debilitas digeſtiuæ remittat, ita deberet eſſe remiſſa, tamen quia talis debilitas prouenit à calore, ideo in

tensa est propter admixtionem alicuius portionis choleræ.

Vrinæ substantia & color. Septimo aduertendum, quòd in apostematibus hepatis, urina est spissa, confusa, & liuens, propter humorum ebullitionem, pertubationé & feb. & licet oppilatio causet tenué, uerum est quando non est feb. nec humorum perturbatio, licet in apostemate sit, nihilominus ibi est ebullitio, pertur batio & feb. & istud facit ad eliquationem materiæ non obstante oppilatione.

Octauo intelligendum, quòd cum in apostemate hepatis cibus ad hepar penetrare non potest, tunc multiplicantur feces, minoratur urina, & si penetrat, fit econuerso.

Nono notandum, quòd in apostemate hepatis, urina est liuens ratione feb. infectionis & mortificationis.

Sectio uena quãdo. Decimo considerandum, quòd in apostemate in principio corpore plethorico existente, debet fieri phlebotomia de basilica eiusdem lateris, quia ibi est sufficiens oppositio, sicut superius & inferius, & nõ debet fieri de parte sinistra, quia tunc esset duplex oppositio, & in phlebotomando non debemus transire duas notabiles oppositiones secundum Auicenn.

Vndecimo notandum, quòd in apostematibus hepatis & potissimè cal. bene competunt repercusiua, nec talia oppilant & constringunt, nec ingrossant, & quia ponuntur in parua quantitate & cum quibusdam dissolutiuis.

De fluxu sanguinis ab hepate.

CAP. IIII.

FLuxus sanguinis hepaticus est fluxus uétris sanguineus, uirulentus ueniens aliquando ab hepate, aliquando ab aliis membris.

Causæ. Causæ autem sunt aut extrinsecæ, aut intrinsecæ.

Si autem fuerint extrinsecæ, tunc sunt sicut casus, percussio, uitæ suauitas, ocium in eo qui consueuit exercitari, membrorum mutilatio, & similia.

Si autem uenerit à causis intrinsecis, tunc aut prouenit ab hepate aut ab aliis membris. Si ab aliis membris, tunc potest ꝓuenire à stomacho, aut à uenis meseraicis, aut ab intestinis: aut propter retétioné méstruorũ, aut hæmorrhoi. aut apostemata quæ uicinãtur hepati, aut propter totũ corpus.

Si autē uenerit propter hepar, tunc prouenit propter quatuor causas, aut apostemata, aut propter debilitatē uirtutis conuersiuæ in sang. ita quòd chylus non conuertitur in purum sanguinem, ita mēbra illud abhorrēt, tunc uirtus expulsiua mittit ad intestina. Tertio accidit propter oppilationē, ita quòd hepar bene digerit, sed sang. nō penetrat ad mēbra, aut quia mēbra nō indigent, aut quia penetrare nō potest, tunc ratione moræ denigratur, & uidetur sicut frustum carnis, aut sanguisugæ. Quarto accidit propter apertionē uenarū, & hoc accidit propter tres causas, aut qa uena findit᷑ aut quia corrodit᷑, aut frāgitur & aperitur, & de hoc stāt uersus:

Diabrosis uenas corrodit, rixis easdem
Findit, anastomosis has aperire facit.

Intelligendum est circa istam materiam, quòd ista materia partim pertractata est superius, capitulo de fluxu uentris.

Intelligendum etiā, quòd iste fluxus diuersificatur multis modis: ex parte quantitatis, quoniam aliquando est multus, aliquando est paruus: ex parte qualitatis, quoniā aliquando est clarus, aliquādo uirulentus, aliquando saniosus: & ex parte substantiæ, quoniā aliquando est subtilis, aliquando grossus: ex parte odoris, quoniam aliquādo est fœtidus, aliquando grauis odoris, aliquando non: & diuersificatur ex parte loci, & hoc multipliciter, ut dictum est. Qui igitur particulariter uellet considerare, species huius fluxus sunt multæ ualde, ad quæ narrandum non sufficeret præsens dies, sed ista sufficiant causa breuitatis, quia circa breuitatem laboramus.

Si autem fuerit ex causis extrinsecis, hoc habetur indicio patientis.

Si ab aliis membris, hoc habetur ex indicio & passionibus membrorum, propter dolorem, & grauedinem particulæ patientis: quoniā si est à stomacho, est dolor, aggrauatio & indigestio circa stomachum, ita de intestinis, & aliis membris.

Si est ex apostemate, est ibi febr.

Si propter debilitatem uirtutis digestiuæ hepatis, fluxus est sicut lotura carnis. Si propter oppilationem, sanguis uergit ad nigredinem & est coagulatus.

Si propter uenas, si sint apertæ, aut fractæ, tunc est multus, aut clarus, uenit subito & uelociter. Si uenerit propter corrosionem & scissuram, tunc est uirulentus, turbidus, & uenit paulatim. Si est propter apostema, est partim saniosus.

Differ

Differentia autem inter fluxum hepaticum, fluxum intestinorum & aliorum membrorum hęc est, quoniã fluxus hepaticus est sine dolore periodal. post gestionem, & apparet quædã permixtio, & si ueniat à stomacho, egestio est chylosa, & grauedo est in stomacho. Et si prouenit à uenis meseraicis, tunc non apparent signa debilitatis hepatis.

Si proueniat ex frigiditate, uidetur sanguis putrefactus, & modicus fœtor. Si ex caliditate, fœtor est maior, putrefactio & nigredo maior &c.

Prognostic. Prognosticatio autem cadit hic quo ad curationem.

Regula autem generalis est hæc, in quolibet fluxu, & in omni cholera, quæ egreditur à corpore, quòd nullus fluxus quantumcunq; de natura sui prima fronte uideatur malitiosus, quòd non restringatur si fuerit cum alleuiatione, & cum bona tolerantia, etiã si esset symptomaticus, non debet subito restringi, sed paulatinè, si uirtus ualeat tolerare.

Cura. *Phlebotomia.* *Ventosæ.* *Victus ratio.* Si autem fluxus uentris sanguineus uenerit propter apertionem & fracturam uenarũ, fiat in primis phlebotomia de hepatica utraque. Deinde fiant uẽtosæ inter spatulas cũ scarificatione, & subtus mamill. iniungatur diæta sanguinis ingrossatiua, sicut sunt iuiubæ, risum, milium, panicum, lentes sine cortice, prima aqua abiecta, oua cocta in aceto, fabæ cũ aceto, lactu. & similia. Nunc autem intelligendum, circa istam materiam, quòd omnis fluxus causa breuitatis potest reduci ad duas causas, scilicet ad calidam, & ad frigidã: si fuerit causa calid. curetur cum his medicaminibus sumptis, siue ab intus, siue ab extra, siue superius, siue inferius, secundum diuersitatem particulæ patientis, & hoc secundum diuersos modos utendi sicut frequenter tactum est.

Materialia autem sunt huiusmodi, scilicet bolus armenicus, terra sigillata, sãg. draco. hypocistis, acatia, psidia, balaustia, myrtilli, berberis, rosa, sandal. plantago, uirga pastoris, bedegar, gallæ, & multa cõsimilia, cum paucis cal. stypticis.

Calida ad stringẽtia. Si causa fuerit frigida, medicetur cum istis, scilicet mastiche, thure, styrace, calamita, ambra, nuce cypressi, & foliis eius, gariofi. aniso asso, nasturcio asso, & similibus, & apponãtur aliqua pauca frigida styptica. Aduertendum est hic, de quodam medicamine, quod indifferenter curat omnem fluxum si curari debeat per medicamina, supposita competenti diæta, & quòd corpus sit mũdificatum. ℞. spodij, rasuræ eboris,

ris.ana.℥.1.aluminis ſciſſi, ſemi.canabis. ana.℥.ß. roſarũ rub. electarum,margaritarum,coralli alb.& ru.ſandal. muſcatellini,charab.ſang.draco.ambræ griſiæ.ana.℈. 2. conficiantur cum ſyrupo myrtino,fiant trochiſci, & cum uolueris uti, diſtemperentnr cum lacte , & dentur, ualet principaliter iſtud medicamen contra fluxum ſanguineum hepaticũ , & ſecundario contra ſtomachicum , per conſequens ualet in omni fluxu,niſi fluxus eſſet propter oppilationem,& ualet oppilatione remota,& corpore mundificato,ut dictum eſt.

Trochiſci multũ proſi cui ad omne ſanguinis profluuium.

Intelligendum , quòd fluxus propter uulnus & corroſionem eſt magis immundus & uirulentus quàm ille qui uenit propter apertionem & rupturam uenarum, pro tanto, quia in uenis magnis eſt plus de calore & ſpiritu : In uenis autem paruis,minus eſt: propterea corroſio fit magis in uenis paruis, ideo ſanguis eſt magis uirulẽtus ratione cauſæ inducentis corroſionẽ & ratiõe aggregationis ſuperfluitatũ in loco.

Clarificatio.

Secundo notandum, quòd fluxus dyſentericus plus fit & frequẽtius de ſang.choleri.ratiõe acuminis , poſtea ex ſang. ratione multitudinis, & tardius ex phlegmate , quia humor frigid⁹ uiſcoſus,tardius ex melãcholia, quia humor terreus.

Tertio intelligendum, quòd frigiditas multum intẽſa per comparationem ad uirtutes corporis cauſat fluxum dyſentericum , quia debilitat uirtutem digeſtiuam & cõtentiuam, ſed frigiditas temperata totum confortat & reſtringit. Vltimo notandum,quòd in fluxu hepatico dyſenterico , remedia exteriora debent poni ſupra regionem hepatis, non alibi,quia nocumentum inducerent.

De hydropiſi. CAP. V.

HYdrops eſt error uirtutis unitiuæ in toto corpore ſequens mutationem uirtutis digeſtiuæ in hepate , & ita hydrops eſt error uirtutis digeſtiuæ in hepate. Intelligendum circa iſtam materiam, quòd uirtus digeſtiua triplici diſpoſitione menſuratur,quoniam nutrimentum primo diſſeminatur,ſecundo unitur,tertio aſſimilatur,cum deficit diſſeminatio,cauſatur macies. Et ſi deficit unio , caſatur hydropiſis,& ſi aſſimilatio, lepra. hæc ſunt quæ leguntur à Gal. libro ſuo de uirtutibus naturalibus. Cum igitur nutrimentũ non poteſt perfectè uniri & ſolidari , tunc tumefit membrũ & inflatur,tunc cauſatur uera hydropiſis quæ hypoſarca appellatur. hypoſarca tamẽ non eſt ſine hepatis paſſione,ideo quan

Aqua inter cutem.

quantumcunq; facies esset tumida seu inflata, uel pectus uersus diaphragma, uel stomachus, uel matrix, uel pedes, uel manus, nihilominus non esset hydropisis nisi uirtus digestiua hepatis pateretur, ideo etiam bene dicitur. Hydropisis est error uirtutis digestiuæ in hepate, quoniam sine passione hepatis fieri non potest.

Tres species hydropisis. Nunc autem tres species hydropisis à sapientibus distinguntur. Prima species est de causa frigida, & appellatur hyposarca seu anarsarca, seu leucophlegmãtia, quod idem est, cuius causa est sanguis aquosus, frigidus, phlegmaticus cũ uniuersali tumore totius corporis, ideo ista species est uera hydropisis. Et primo & principaliter patitur hepar, quia errat uirtus digestiua unitiua in toto: membrum enim non potest cõsolidari & firmum esse, sed est molle, inflatum, tumidum, & tamen ista species minus mala est inter omnes.

Aliæ autem duæ species sunt de causa cal. quantũ ad causam antecedentem, licet causa coniuncta semper sit frigida, ita quòd prima species appellatur ascites, & causatur ex humiditate subtili aquosa multa cum modica uentositate, & est deterior inter omnes. *Ascites & quibusdam utricularis dicitur.*

Tympanites. Tertia autem species seu secunda, quantum ad causas cal. uocatur tympanites, cuius causa est uentositas multa cum pauca aquositate, & est mala ualde.

Modus autem generandi est iste, quoniam deficit uirtus digestiua hepatis, ita quòd chylus ad perfectam formam humoris deuenire non potest, nec etiam bene potest purgari, expelli & mundificari, nec congregari: tunc aliqua portio mittitur ad totũ corpus, & aliqua remanet in hepate. & quia illa quæ uadit ad totum corpus non est naturalis, nec natura potest perfectè conuertere & consolidare, ideo magnam portionem iterũ ad hepar mittit, ita est de renibus & uesica, cum non possint bene mundificare. Ista igitur omnia iterũ regurgitant ad hepar. Et quia hepar fuit debile in generãdo, & segregando, ideo modo plus est debile in expellendo ad exteriora, sed facit quod potest: ideo cõuertitur ista materia in uaporem & per porositates & foramina resudat usque ad pelliculas continentes intestina quæ siphac & mirach appellantur, tunc ibidem includuntur, aggregantur & causam tumorem uentris in tantum, quòd intestina balneãtur in illis. Et quãdo uenit ad tantũ non est curatio, pellicula autẽ quæ *Hydropisis generatio.*

imme

immediatè adhæret intestinis uocatur mirach. unde mirach est pinguedo zirbosa tenẽs ad modum retis immediatè inuoluens intestina. Deinde uenit alia pellicula quæ approximatur cuti, & illa appellatur siphac, ita uẽtositates & aquositates inter duas pelliculas recluduntur. Authores ergo uolunt, quòd prima species causatur immediatius propter errorem uirtutis digestiuæ tertiæ. Secunda propter errorẽ mundificatiuæ renum & uesicæ. Tertia propter errorẽ stomachi conuertentis materiam in uaporem quam hepar rectificare non potest. Quæcunque igitur fuerit causa & quocunque modo uadat negotium in omni specie hydropisis principaliter patitur uirtus hepatis digestiua.

Causæ uero aut sunt exteriores, aut interiores, si exteriores, tunc sunt sicut casus, percussio, obuiatio, nimia caliditas, nimium frigus, & similia, & fluxus nimius sanguinis, aut uentris, & omnia similia manifesta & detecta. *Causæ.*

Si ab intus, sicut sunt ab hepate, aut ab aliis membris, tũc sunt omnia illa quibus hepar compatitur, aut cum quibus habet colligantiam, aut uicinitatem, & ita uirtus hepatis patitur, minoratur, & aufertur, & corrumpitur propter stomachi passionem, & propter morbos uenarũ meseraicarũ, & propter uitia intestinorum, matricis, uesicæ, renum, splenis, diaphragmatis, pulmonis, & ita de aliis. Si autem fuerit propter hepar, hoc est propter tria, aut propter morbos cõsimiles, officiales, aut communes: cõsimiles, sicut est mala complexio frigida, & ista est causa immediata hydropisis: aut propter malã cõplexionẽ cal. quæ facit ad exhalationẽ cal. naturalis, quo exhalato succedit frigiditas, & ita licet causa antecedẽs sit caliditas, causa tamẽ immediata est frigiditas. Morbus autẽ officialis, est sicut oppilatio, apostema, & similia. Ex omnibus istis igitur & sibi cõformibus, uirtus digestiua hepatis immutatur, & si continuetur, hydropisis generabitur.

Signa hydropisis futuræ sunt quãdo præter solitum longo tempore superfluitates quæ consueuerunt expelli retinẽtur, sicut est sudor, egestio, urina, & alia consimilia. Secũdum signum est, cacochymia & præter solitum mala coloratio faciei, & aliquando inflantur testiculi, aliquando intenditur appetitus, aliquando diminuitur. Signa autem hydropisis præsentis sunt, inflatio pedum & oculorum, difficultas anhelitus, tussis sicca, tumor uẽtris, sitis inextinguibilis, diminutio *Signa futuræ hydropisis.*

appetit

appetitus cibi propter appetitum potus mala coloratio.

Signa autẽ hyposarcæ sunt tumor uniuersalis totius corporis, pulsus undosus, egestio autem al. sanguinea, & si comprimatur caro cum digito, dimittit post se cauernam, & uenter non est ita tumidus sicut in aliis speciebus. Et est intelligendum, quòd in utraque specie, potest urina esse colorata, tincta, & ideo ex colore urinæ non possumus arguere supra caliditatem. Tympanites autem & ascites differunt ab hyposarca, quoniam in ascite & tympanite, gracillantur superiora, inflantur inferiora, & eminet umbilicus extra: In hyposarca autem, est uniuersalis inflatio per totum corpus.

Signa ascitis. Signa autem ascitis sunt ista, pulsus paruus & frequens, & si uenter agitetur, sonat sicut uter semiplenus aqua, sicut sonaret coac coac. *Signa tympanitis.* Tympanites autem, discernitur, quia urina est magis tenuis, & pulsus uelox, frequens & durus, & si uenter percutiatur, sonat sicut tympanum percussum, uel sicut uter plenus uento, & licet egestio sit sanguinolenta in istis duabus speciebus, non tamen est alba sicut in hyposarca. Hyposarca igitur ut dictum est, causatur magis propter tertiam digestionem, ascites propter secundam, & tympanites propter primam.

Si autem hydropisis uenerit propter causas extrinsecas, discernitur indicio patientis, & si fuerit propter paſ. aliorum membrorum, discernitur propter hoc, quia passiones præcesserunt notæ & manifestæ, sicut est apostema hepatis, aut durum, & ita de aliis membris. Si fuerit ex fe. discernitur ex illo: sicut docet Hippo. discernere in prognosticis, consurgens autem ex lumbis & iliis &c. Considerentur igitur signa, & erit manifestum.

Pronostic. Hipp. prognostic. 1. libri 2. In primis docet Hippo. prognosticare, cũ dicit, omnis hydrops in acuta fe. malum. Si enim hydrops sequatur feb. continuam, uix aut nunquam euadunt.

Et si sequatur apostema durum hepatis, nunquam recipit curationem, nisi forte in principio si medicus fuerit diligẽs, & patiens obediens, & quòd alia particularia conueniant.

Quando hydropico applicantur remedia conuenientia, & patiens sentit se alleuiatum, & post tres dies, aut quatuor iterum reuertitur, & hoc fit frequenter in multis uicibus, talis nũquam curabitur. Quid esset igitur, si nullo modo sentiret se alleuiatũ? certe tãto deteri⁹. Fluxus uẽtris superueniẽs

hydro

hydropico sine alleuiatione, mortale: quoniam aliquando est possibile, quòd natura euacuet aquam hydropicorum per secessum, & per uias urinales.

Fœtor anhelitus, sputi, sudoris & eorum quæ egrediuntur à corpore, signa sunt mortalia in hydropico, & fœtor totius corporis.

Quando in hydropico egestio est ad modum sanguinis coagulati, proximus est morti.

Vrina bicolor, mortalis est in hydropisi, sicut cum est rufa inferius, & liuens superius. Aut cum est rubea superius, & nigra inferius. Si hydropico superueniat dysenteria, difficultas anhelitus, & fluxus uentris, infra tres dies morietur.

Hydropisis in cõplexione calida & sicca, mala ualde. Hydropisis quæ prouenit ab hepate, peior est quàm à splene, uel ab aliis membris. Ascites deterior est inter omnes species, ut dictum est, hyposarca minus mala, tympanites media, licet sit ualde mala. Vlcera in hydropico non curantur. Si melancholico superueniat hydropisis, curatio fit melancholiæ propter humectationem.

Curatio. *Victus ratio.*

Curatio & præseruatio hydropisis talis est. In primis parcant cibis & potibus, quantũ erit possibile, tolerent sitim, uitent omnia brodia, & iuscula, nisi die solutionis, tunc utãtur brodiis gallinæ cũ aromatibus. Vitent panẽ triticeũ, quantũ erit possibile. Vtãtur pane cũ croco, pane hordeato, uino claro, subtili, albo, mundo, aromatico, sed in parua quãtitate, utantur nectare. Volatilibus si habere poterint, & sint omnes carnes assę, misceãt in cibis suis allia, cępas, porros, utãtur sinapi, sed in parua quãtitate, & sardellis. Item utantur isto salsamento. ℞. zin. galangæ, zedoariæ, anisi, mara. cimi. ameos, siseleos. ana. ℥. 1. spicæ nar. calami aromatici, coriandri pręparati. ana. ℥. 1. sandal. muscatellini. ʒ. 2. fiat puluis, utãtur in omnib⁹ cibis suis. Vtãtur ergo pullis, colũbis, gallinis, phasianis, & omnibus auibus quæ nõ degunt in aquis. Etiã possunt uti en. scar. ruta, serpillo, apio, saluia, nasturcio, calamẽto, petro. cõpetunt etiã auellanæ assæ, fistici, & omnia similia. Vtantur exercitio fortissimo ante cibum, uitent bal. aquæ dul. nisi esset stupha. Vitent phlebotomiã, nisi repletio esset nimia propter retentionem menstruorum, aut propter retentionem hæmorrhoid. Omnia ea quæ euacuant solam chol. nisi nimis exuberaret, tũc euacuetur cum myrob. citri.

Salsamentum.

Exercitiũ.

Ista autem bal.quæ dicentur, competũt omnibus præpara-
tis ad hydropisim, & etiam competunt in hydropisi actuali,
corpore tamen mundificato,& ideo prius mundificemus.
Vtãtur parati ad hydropem oxymel. diur.& oxymel.scil.
Deinde purgentur cũ hierapi.acuata cũ aloë,& mastiche,
& si materia esset uiscosa, acuatur hierapi. cum pulpa colo-
cinth.& bdellio. Corpore autem mũdificato, utantur ista
stupha.℞.asari,origani,calaměti,anisi,marathri, chamomil
læ,melliloti,anthos,stœchados,absinthij,ana.lib ß.ponan-
tur in aqua,& stuphětur in fumo ante cibũ & post exercitiũ.

Balnea. Deinde utãtur trifera,theriaca, quibus utãtur quantum erit
utile.Deinde possunt balneari in furno unde exiuit panis sic
quòd posset patiens tolerare,& sudet ibi diu, uel balneětur
in arena maris in tempore calido,& sepeliantur ibi usquè ad
collum,cooperiatur bene caput ne lædatur à sole, uel uadãt
ad bal.sulphurea,& aluminosa,uel calefiat aqua maris & bal
neentur ibidem. Si ista non inueniantur naturaliter , fiant
tamen per artificium , uel sic:fiat fouea in terra,& ponantur
in fouea carbones accěsi de iunipero. Deinde ponatur cra-
ter ferreus desuper, & sternantur ebuli multi,& patiens nu-
dus intret ebulos,& sudet ibidem fortiter.

Mod' alius tractãdi hydropicos. Intelligendum etiã iuxta hoc,quòd patiěs ponatur in so-
le uětre discooperto,cauendo tamen quòd locus nõ sit uen
tosus nec frigidus,& quòd fricetur uenter fortiter cum ma-
nibus, quia mirabiliter ualet : nam calor solis est uiuificus,
& ego inueni magnum iuuamentum. Deinde sciendum,

Lactis effectus. quòd lac multum ualet, si quotidie potetur mane & sero : si
posset abstinere ab omni alio potu,optimũ esset. Cum hoc
intelligendum,quòd serum caprinũ potatũ,& spica nar. cu-
rãt omnem hydropisim de frigida. Si autem esset de calida,
addatur cum his suc.endi.& suc.scariolæ. Euphorbiũ cum

Euphorbij usus, & utilitas. suc.citoniorum in parua quãtitate sumptum usq; ad ℈.1. uel
ʒ.ß.si continuetur, curat omnem hydropisim de frigida. Et
si fuerit de causa ca.utatur saracenica reubarbarata , cũ dia-
reubarbaro supposita paucitate cibi & potus , diæta sit sub-
tilis,& exercitium temperatum. Ista quæ dicta sunt præser-
uant ab hydropisi,& curant omnem hydro.à principio.

Cura hydropisis actualis,à causa frigida.

Suppositis igitur uniuersalibus in omni hydropisi,prouo
cetur uomitus cũ decoctione raphani in oxymell.diuretico.
Dein

Deinde utatur tali syrupo, & potissimè in causis frigidis, & aquosis, quia de causis ca. inferius faciemus mentioné. ℞. radi. arist. ireos, fœni. petro. brusci, asparagi, graminis, apij, gétianæ. ana ℥. 4. cóquassentur, & temperentur cum aceto fortissimo per diem & noctem, tunc ℞. asari, betonicæ, germãdreæ, stœcados, eupatorij, absinthij, menthæ, origani, calaméti. ana. ℥. 2. spicæ nar. squinanti, calami aromatici, laccæ, anisi, marathri, se. end. se scar. se melo. ana. ℥. 1. spodij, rasuræ eboris, sandali muscatellini. an. ʒ. 2. liquir. mũd. uuarum pas. mund. ab aril. iuiubæ. ana. ℥. 1. aceti prædicti. ℥. 4. mell. ro. lib. 1. panis zucca. lib. ß. fiat syru. quasi lib. 2. Deinde fabricetur talis materia. ℞. euphorbij, pulpæ colocynth. agarici. ana. ℥. 2. laccæ, spicæ nar. bdellij, se. end. se. scar. masticis. ana. ℥. ß. suc. ireos, suc. absint. suc. cucumeris asinini, ana. ℥. ß. carniũ citoniorũ quart. 1. puluerizanda puluerizentur, & fortissimè incorporenrur sine igne, & si non possent incorporari cum his, incorporentur cum oxymel. scill. quantum suf.

Germandream uocat quam Diosc. chamadryn.

Intelligédum igitur circa ista duo, quòd materia ubicunque fuerit, modo est trahenda uersus partes urinales, modo uersus uentrem, nõ continuetur una operatio, ut natura sit cõsueta. utatur igitur duobus uel tribus diebus syru. prædicto: sequenti die utatur de prædicta medicina, usq; ad ʒ. 1. uel 2. iuxta conuenientiam particularium, deinde utatur syrup. v. dieb⁹, uel sex, & duobus diebus cõtinuis utatur medicina prædicta, & in quãtitate prædicta. Deinde quiescat duo bus diebus, uel tribus. Postea utatur prędicto syrup. ix. uel x. dieb⁹. Et utatur prædicta medicina, ut paulatinè euacuetur aqua citrina hydropicorum, & de prędictis materialibus po sitis in syrup. potest fieri electuarium, seu conditũ, & similia. Et uerè qui bene uult aduertere omnia ista, optima sunt, si diligéter particularia cõsideremus. Tandem balneetur, aut stuphetur sicut dictum est. Et emplastretur uenter cum isto emplastro. ℞. stercoris bouini, stercoris caprę, cimolię, desic cétur trita supra igné, postea ℞. stercoris columbini, sulphu. nitri, limacearum cum testis suis, & testas conchilium marinorum, conterantur omnia simul, fiat emplastrum cum uino albo, & extendatur supra totum uentrem. Si hydropisis esset de ca. fiat emplastrum de rosis, sandalis, & chamomilla, supra hepar, tunc emplastra calida non apponãtur supra regionem hepatis, sed supra residuum uentris.

Quæ uitanda. Vitare autem debẽt omnes hydropici scamoneam, tithymallũ, & etiã aloën, nisi aloë esset abluta & bene repressa.

Aquam intercutẽ uacuantia. Intelligendum etiã hic, quòd multæ sunt medicinæ quæ euacuant aquam citrinã hydropicorum, sicut est elaterium, semẽ laureolæ, se. ferulæ, se. erucę, se. cicutæ, se. urticę, castoreum, elleborus uterq;, tapsia, aqua raphani, squillę, carthami, aqua psyllij, & propria urina, succ⁹ mediani corticis sambuci. Si autẽ distilletur radix sambuci, & medianus cortex, & flores, & fiat ista aqua, quę in delicatis curat omnẽ hydropisim de frigida causa. Ego autem sum expertus suc. radicis ireos. Attamen aduertẽdum, quòd succus iste debet esse crudus, quia si esset coctus, nihil ualeret, & quod accipiat mane quantũ media testa oui capit per se, uel cũ ouo sorbili, procul dubio curat omnem hydropisim quæ manu humana sit curabilis, dum tamẽ cõtinuetur, educit enim quotidie tres, uel quatuor scutellas aquæ citrinæ. Et quia ista sufficiebant mihi in ægritudine curabili, in principio, ideo de aliis non curaui, quia cum hoc medicamine nullo alio indigemus.

Suppositorium. Potest etiã fieri suppositorium tale. ℞. sal. gemmæ, foliorum rutę. ana. ℥. ß. castorei, euphorbij, se. urticæ. ana. ʒ. 2. mellis quantum suf. fiant suppositoria.

Modus euacuãdi aquã intercutẽ. Vltimo autẽ, & in desperatione cum non uidemus aliam uiam, incidatur per duos digitos subtus umbilicum, & fiat foramen diagonale, ita ut prima pellicula exterior incisa, cũ uenimus ad siphac, subtus primũ uulnus cutis exterior cooperiat foramẽ siphac, ut aqua subito exire nõ possit, tunc imponatur cãnula per foramen primũ, postea inclinetur caput canalis, & intromittatur per secundũ foramen, tũc aqua extrahatur paulatinè, hodie parũ, & cras similiter, donec tota aqua sit euacuata. cõfortetur hepar cũ aromaticis stypticis.

Auicennæ opinio. Et est intelligendum, quòd Auic. dicit, ꝙ melius esset, quòd euacuaretur ista aqua cum medicinis, quæ euacuant à proprietate. Verũ est, ꝙ uita potest aliquo tẽpore prolõgari per unũ mensem, aut per mediũ annum, sed postea iterũ reuertitur aqua paulatinè, & nũquã uidi aliquẽ perfectè curatũ per hũc modũ, quin finaliter moreretur, credo, quòd melius esset ꝙ fierẽt 5. uel 6. cauteria, subtus umbilicũ in bursa testiculorum, resudãdo, ita quòd paulatinè materia aquosa purgaretur: multa autẽ sunt medicamina cõposita quæ ualent in hac passione, & illa ponemus per Dei gratiã in fine libri &c.

Opinio authoris.

Cura

Cura hydropisis cum calore.

Si autem cũ hydropisi fuerit fe. aut apostema, aut hydropis fuerit de causa ca. tunc in aliquo istorum nõ detur uinũ, nec etiam aliquis panis, & potissimè de fruméto si possibile est. Vtatur hordeato, aqua hordei, & paruis pullis assis, carnibus hœdinis assis, nisi fe. esset cõtinua, utatur endi. sca. lact. cũ aceto, ubi sit zuc. & mala gra. dul. acria competũt, & omnia cibaria facilis digestionis quę uergunt ad frigiditatem, fugiẽdo semper aquosa, uẽtosa, & oppilatiua. In primis digeratur materia per hunc modum. ℞. end. scar. hortulanæ & syluestris, an. lib. ß. lactucæ, hepaticæ, fumiter. eupatorij, scolopendr. cichoreæ. an ℥. 2. 4. se. frigidorum maiorũ & minorũ lactucæ, spi. nar. foliorũ absinthij, rad. apij. ana. ℥. 1. aceti al. ℥. 4. panis zuc. lib. unam, mellis libr. ß. fiat syrupus lib. 1. & ß. & emplastretur hepar cum summitatibus uitis albæ, succo mau rellę, hepaticę, end. sand. aceto, & aqua ro. Et purgetur sic. ℞. florum bora. florũ uio. fumiter. an. ℥. 1. liqui mund. iuiubarum, foliorum absinthij, uuarum pas. ab arill. mundata. an. ℥. ß. prunorum. 20. spicæ nar. ʒ. 2. fiat decoctio cum sero caprino, & in decoctione tẽperentur cortices myrobal. citri. ℥. 1. fricentur lento igni & colentur, colaturæ addatur cassiæ fi. mund. ℥. 1. reub. ʒ. 1. uel ʒ. 2. Nunc autem ista fiant, sicut dictum fuit superius in alio syrupo, & alia euacuatione, scilicet, quòd aliquibus diebus utatur syrupo, & aliquib⁹ aliqua portione decoctiõis immediatè dictæ, & ita modo uno, modo alio. Emplastrum tamẽ continuè teneatur & frequenter innouetur, sed supra totum uentrem ponatur emplastrũ superius dictum, nisi quòd pistetur cũ aceto fortissimo loco uini, tamen non ponatur supra regionem hepatis, ut dictũ est, sed emplastrum frigidũ supra regionẽ hepatis ponatur.

Potio purgatoria.

Et quia aliquando cadunt multę compositiones, sicut est feb. apostema, hydropisis, ideo simplicibus simplicia addantur, & compositis composita, aliquando plus, aliquando minus, qđ industrię medici operãtis particulariter derelinquo.

In tympanite autem fiant sacellationes de milio, panico, furfure confecto, & hordeo, chamomilla, & meliloto, assentur ergo ista & frequenter fiat sacellatio. Si uentositas esset de causa frigida, sacelletur uenter cum sale, aniso, marathro, cimino, ruta, & si fortius facere uolumus, fiat cum furfure & nitro. Ex istis igitur possunt fieri omnia ista unguenta & em-

Sacellationes.

Ventosa. plastra. Deinde fiant uẽtosæ multæ supra uentrem sine scarificatione, & fiant suppositoria superius dicta: hepar tamen à calidis custodiatur. Medicamen ad euacuãdum aquam citrinam hydropicorum, & detur ʒ. I. aut plus, aut minus iuxta cõuenientiam particularium est tale. ℞. succi cucumeris asini. & rad. eius, succi laureolę, suc. ireos producẽtis florem purpureũ, suc. absinth. suc. eupatorij. ana ℥. 3. misceãtur, quiescant, & aqua quæ supernatauerit proiiciatur, & quod residet conseruetur. Tunc ℞. reub. agarici. ana. ℥. ß. spicæ nar. se. end. se. scar. se. portu. masticis, laccæ, dragagan. salis gemmæ. an. ℥. I. mellis ro. ℥. ß. puluerizanda puluerizentur, & in sole in uase uitreo diu agitentur, cõficiantur ad modum conseruæ, & non reueletur nisi in dilectis.

Medicamẽtum aquam intercutem educens.

Clarificatio. Quæritur quid istorum debeat dici hydropisis, uel debilitas uirtutis digestiuæ, uel tumor seu inflatio, quoniam in omni apostemate est tumor seu inflatio, sed in hydropisi sunt huiusmodi, quare tumor erit hydropisis.

Primum nihil erit causa & ægritudo, sed debilitas uirtutis est causa hydropisis, quare debilitas nõ erit hydropis. erit igitur tumor. Contrarium uidentur dicere authores, quòd hydropisis error est uirtutis digestiuæ, quare, &c.

Hydrop. quid.

Dico, quòd ista descriptio est causalis, unde secũdum ueritatẽ debilitas uirtutis digestiuæ est causa hydropis. tumor siue inflatio est signum hydropisis, & qualitas membri lædens operationem est morbus, patet igitur quòd authores loquuntur causaliter.

Morbus triplex in hydrope. Secundo notandum, quòd in hydropisi est triplex morbus, consimilis ratione malæ complexionis: sed officialis ratione tumoris: & communis ratione solutionis continuitatis, licet ista sint ibi. mala complexio est morbus per se, cum primo lędatur operatio ratione malę complexionis, sed alij sunt morbi secundario, quare &c.

Causa immediata. Tertio notandum, quòd causa immediata hydropisis, est error uirtutis digestiuæ in hepate, inquantũ scilicet errat digestio secunda, imò hydropisis non est aliud quàm mala qualitas membri lædens operationes, & tumor est signum, ideo propriè loquẽdo, tumor non est morbus, sed signum. Causæ autem antecedentes sunt duæ, mala complexio ca. & mala complexio frigida, licet mala complexio cal. sit causa antecedẽs, nihilominus frigiditas est semper causa immediata,

diata, quia caliditas superflua exhalando frigidum inducit, ut dictum est. frigiditas igitur est semper causa immediata, sed caliditas & frigiditas sunt causæ remotæ.

Quarto intelligẽdum, quòd in tympanite, uel ascite sunt simul caliditas & frigiditas, sed diuersimodè, quoniam unũ est ut formale sicut caliditas, ideo actu manifestat: aliud est ut materiale immediatum & occultum, ideo nõ ita manifestatur &c. Quinto notandum, quòd extrema citius inflantur quàm proxima, sicut patet in pedibus, quia calor citius deficit in extremis quàm in medio, & pro tãto dicebat Gal. in prognostic. quòd mors incipiebat à pedibus. Inflantur igitur pedes & non pectus, hoc est, quia locus pectoris non est bene dispositus propter ossa.

Nota.

Sexto aduertendum, quòd in tympanite & ascite solum uenter inflatur & pedes, sed superiora macerantur. In aliis autem speciebus, totum corpus inflatur, cuius ratio est, quoniam in istis speciebus duabus, uirtus est multum debilis & non potest mittere ad totum corpus, nec superfluum, nec naturale: & quia non superfluum, ideo nõ est tumor, & quia non mittitur naturale, ideo est macies. In hyposarca autem, uirtus est fortior, quod patet, quia superflua mittit ad totum corpus, ideo est tumor, quare minus periculosa inter omnes, & ideo solum in hac specie, manifestatur error uirtutis unitiuæ, quod est propriè hydropisis, sicut error assimilatiuæ est læpra.

Inflatio uẽtris et pedũ solum in ascite & tympanite.

Septimo notandum, quòd in speciebus cal. hydropisis, urina est tincta ratione caliditatis antecedentis & non coniunctæ. In hyposarca autem, utraque causa est frigida, ideo urina remissa: possibile tamẽ est, quòd urina sit colorata, ut dictum est superius propter debilitatem segregatiuæ renũ, aut ratione fe. superuenientis, & similium, ideo urinę in hoc casu non est credendum. Octauo intelligendum, quòd in hydropisi de ca. est maior sitis propter caliditatem antecedentem, sed in hydropisi de frigida, est maior appetitus cibi propter utranque causam frigidam, cum appetitus cibi uigeat propter frigidum.

Vrinæ color in hydrop.

Nono aduertendum, quòd in omni hydropisi, tussis superueniens ratione hydropisis est signum mortis: quoniam postquam causata est passio hepatis, quòd spiritualia igitur compatiantur, signum est mortis, quia pas. membri nobilis,

Apho. 35. particu. 6.

bilis, ſicut hepatis fortiſsima uidetur. Decimo notãdum, quòd ſicut phthiſis quæ eſt cõſumptio corporis, nõ poteſt eſſe ſine paſſione pulmonis, cum quælibet conſumptio nõ ſit phthiſis, ita hydropiſis nõ poteſt eſſe ſine paſſione hepatis, & tamen quilibet hepatis error non eſt hydropiſis. Vndecimo aduertẽdum, quòd magna diſcraſia hepatis cauſat hydropiſim: ſed remiſſa, ictericiam. Duodecimo aduertendum, quoniam licet poſſint eſſe multæ cauſæ ſitis in hydropiſi, iſta tamẽ poteſt eſſe una, quoniam cum ſpiritualia comprimuntur propter paſ. hepatis, tunc pulmo non poteſt flabellare, euentare & infrigidare cor, ſicut oportet, & ita calefit cor, & uapores qui ſunt circa cor, & per conſequens ſtomachus, & ita cauſatur ſitis.

Hydropis propria hepatis paſſio.

Sitis cauſa in hydrop.

Decimotertio intelligendum, quoniam ſpecies hydropiſis ſi fuerit de humore, tunc eſt hypoſarca. Si ab aquoſitate, tunc erit aſcites: à uentoſitate, erit tympanites. Aliqui tamẽ antiqui dixerunt ſic, cauſa antecedens, aut eſt calida, aut frigida. Si cal. aut coniungitur aquoſitati, & erit aſcites, aut ſiccitati & uentoſitati, & erit tympanites. Si autem frigiditas coniungatur humiditati, ſic erit leucophlegmatia: Si ſiccitati, tunc erit hypoſarca, aut anaſarca, prius tamen dictum eſt melius: quoniam hypoſarca, anaſarca, & leucophlegmatia, pro eadem ſpecie reputantur.

Decimoquarto notandum, quòd calor mediocris generat uentum, & ita tympaniten, quia ſi eſſet fortis, reſolueret & conſumeret; debilis, nihil faceret. Sed calor mediocris eſt duplex, aut abſolutus, & ita eſt naturalis, aut comparatus, & ſic duobus modis, quoniã aut eſt medius inter cali. & frigi. aut medius inter potentẽ reſoluere, diſſoluere & conſumere, aut inter potentem non iſta facere, & talis calor mediocris tali mediocritate ſignificata cauſat uentum, ſcilicet tympaniten. Et iuxta hoc notandum, quoniam uẽtus qui generatur ante humorem, facilius generatur quàm humor, ſed ille qui generatur poſt humorem, difficilius.

Calor mediocris duplex.

Decimoquinto aduertendum, quòd in aſcite calor naturalis eſt minor, cum magis lædat in radice, & faciat calorem naturalem exhalare, ad cuius exhalationem ſequitur frigiditas naturalis. Sed calor extraneus, eſt maior & intenſior, in hypoſarca eſt contrarium, quoniam calor naturalis in radice eſt maior, cùm natura non ita læditur.

Calor naturalis imbecillior in aſcite.

Frigi

Frigiditas accidentalis est maior gratia materiæ, tunc igitur in hyposarca est maior frigiditas accidentalis & maior caliditas naturalis. In ascite autem, est calor accidētalis maior seu intēsior, & frigiditas naturalis minor. Decimosexto notandum, quòd hyposarca non potest causari ex aquositate & uentositate, sed ex humore, quia in hyposarca est uirtus fortis, & si expelleret aquositatem & uentum ad totum corpus, cum talia sint facilius exhalabilia, expulsibilia, quàm humor, ideo expellentur, ita nullus tumor, & nullus per consequens est morbus, sed licet humor expellatur usque ad mēbra, non tamen omnino potest expelli nec resolui, propter repugnātiam, & ita causat tumorem. Nunc autem uirtus est semper debilis, ubi hydropisis ex uentositate & aquositate generatur, quare &c.

Calor accidētalis maior.

Hyposarca generatio.

Decimoseptimo intelligendum, quòd hydropisis de cal. difficilioris curæ est in quolibet tempore morbi quàm hydropisis de frigida, & pro tanto, quia in ca. uirtus est debilis, & est duplex mala cōplexio diuersa, antecedens, scilicet quę est ca. & cōiuncta, quæ est frigida, & ita indiget cōtrariis medicaminibus. In hydropisi autē de frigida uirtus est fortior, quòd declarat tumor uniuersalis, & non est nisi unica mala complexio diuersa, ita sufficit unus modus medicandi, nec est simile de tertiana si curetur faciliter, quia hepar non patitur sicut in hydropisi, nec est duplex mala cōplexio &c. nec est simile de illo, in morbis minus periclitantur ægrotantes &c. quoniam hydropisis de ca. non habet maiorem conuenientiam cum aliis morbis ca. qui facilius curantur quàm frigidi, ratione hepatis & ratione duplicis malæ cōplexionis.

Hydropisis à calido cur difficilima curationis.

Apho. 34. particu. 2.

Decimooctauo notandū, quòd panis competit in parua quātitate cū repugnet digestioni & oppilet, ualet magis humidus quàm siccus, dum tamen infundantur in brodio cicerum, aut in uino al. puro, quia facilius penetrat & facilius digeritur, nec inflat, quia ibi iungitur cum diure. Decimo nono notandum, quòd hydropisis de causa ca. debet à principio curari cum frigidis, sed postea cum calidis supra uentrem, intus & frigidis supra hepar ne dissoluatur.

Panis usus.

Vigesimo considerandum, quòd prouocatio fe. nō competit, & licet in multis aliis competat, cum hoc est materia tanta, quòd non esset consumptibilis in omni hydropisi calida.

Vltimo dicendum, quòd mirificè competit in omni hydropisi calor solis, & cum hoc calor uiuificus secundum Serap. ita sicut dictum est, quòd teneat uentrem discoopertum in sole, ubi non sit uentus, & quòd fricetur, & frequenter.

Solis caloris utilitas.

De Ictericia. CAP. VI.

Regius morbus Latinis et Cornelio Celso aurugo dicitur.

Ictericia est uniuersalis cutis defœdatio, sicut morphea est defœdatio cutis maculosa, sed differunt, quoniam morphea est propter errorem tertiæ digestiuæ, & ictericia propter errorem secundæ. Nunc autem ictericiæ sunt tres species, citrina, uiridis, & nigra. Modus autem generandi est iste, quoniam quando natura sine ebullitione & sine putredine mittit chol. ad cutē, defœdatur cutis uniuersaliter sine macul. & tal. defœdatio appellatur ictericia, quoniam unus & idem humor cum transmittitur ad diuersas partes, diuersas causat passiones, sicut diximus superius lib. primo cum loquebamur de feb.

Causa.

Ictericia autem, aut causatur à causis exterioribus, aut interioribus. Si à causis exterioribus, tunc sunt sicut morsus reptilium uenenosorum, assumptio ueneni, comestio ciborum calidorum, labor in sole calido, acceptio ciborum calidorum corruptorum de facili, sicut sunt lac, pisces, & acceptio ciborum oppilatiuorum, & breuiter omnia illa possunt esse causæ ictericiæ, quæ ultra temperamentum multiplicant chol. aut melancholiam, aut adurunt ea, aut impediunt uirtutem mūdificatiuam hepatis, aut chistis fellis, aut splenis, quoniam natura tunc mittit humorem abundantem ad totum corpus, aut per uiam mūdificationis, aut per uiam symptomatis. Si autem fuerit propter causas intrinsecas, tunc aut est propter hepar, aut alia membra. Si propter alia membra, hoc est, aut propter chistim fellis, aut splenem, aut uenas totius corporis. Et si fuerit propter chistim fellis, hoc est propter malam complexionem aut apostema, aut oppilationem suorum meatuum, scilicet illius per quem trahit, aut illius per quem mittit ad intestina, aut illius per quem uenit ad stomachum. Si propter splenē similiter accidit propter illa iā dicta, nisi quòd tūc est ictericia nigra. Si propter uenas totius corporis, hoc est propter nimiam caliditatem adurentem sanguinem & humores: accidit etiam in fe. propter expulsionem materiæ ad totum corpus.

Si fuerit ex causis primitiuis, hoc habetur ex indicio. Si ab hepate, est cum macie totius & grauedine partis dextræ. *Signa.*

Si propter chistim fellis, accidit subito, & si uia quæ uadit ad intestina est clausa, egestio est alba, color faciei est citrinus, adest amaritudo oris & sitis. Et si porus qui uadit ad stomachum est oppilatus, tūc urina est colorata, spissa, crocea, & egestio tincta, colorata, spissa & crocea.

Si est propter splenē, est durities & grauedo in splene, & apparent reliqua signa melancholiæ. Et est intelligendum quòd ictericia citrina seu crocea, nūquam uenit à splene, sed semper nigra: sed ictericia nigra potest uenire ab hepate, & à splene. Signa distinctiua sunt, quoniam illa quę est ab hepate, non est ita nigra, & tunc non apparet durities, nec grauedo splenis. Si est propter uenas totius, tunc est magnus calor in toto. Et si ex frigiditate, calor corporis uergit ad liuorem, & urina est remissa.

Hippo. multis modis docet prognosticare in ictericia. Dicit enim, icterici non ualde inflati sunt, quoniam ictericia ut plurimùm fit de cholera quæ est cal. & sic. & inflatio fit propter uētositatem, aut aquositatem, & talia consumūtur propter ca. & sic. sicut dicit Galen. ita licet sint inflati, non tamē ualde. Vel possumus dicere, quòd icterici non sunt ualde inflati, quoniam ictericia cum tumore & inflatiōe est malum signum, ideo antequam sint ualde inflati, moriūtur. Si igitur ictericis superueniat inflatio, & non resoluatur, mortem significat. Secūdo docet Hippoc. prognosticare. Ictericis, & nephreticis hæmorrhoides innatæ, bonum, quoniam natura mundificat corpus per partes illas. *Prognostia.* *Apor. 72. partic. 5.* *Aphor. 42. partic. 6.*

Tertio sic, Ictericis si hepar durum sit, malū, quoniā ictericia propter apostema durum hepatis, aut propter duritiē, est incurabilis, propter paßionē membri nobilis, & ita mortem significat. Quarto dicitur sic, Ictericia ante vij. diē malum in feb. continuis, quoniam materia unde causatur ictericia est grossa, & materia grossa nō potest esse digesta in tam modico tempore. Et rursum inquit Gal. Quibuscunq; in feb. 7. &c. Intelligendum quòd ictericia in 7. aut post, potest esse bonum, dum tamen adsint tres conditiones, quòd materia sit digesta & quòd ueniat in die critica, quòd hepar non sit durum, aliter semper malum siue antè, siue pòst, siue ueniat paulatim, siue subito. *Aphor. 62. partic. 4.*

Prima

Signa letalia Icteri. Prima ista sunt signa mortalia in ictericis, intensio crocei tatis in corpore, & remissio urinæ sine aliqua alleuiatione, insomnietas, ablatio appetitus, & mollificatio neruorũ mouentium linguam, ita quòd uix possit loqui, contraria istorum sunt ualde bona, oppilationes quæ proueniunt ab excrescentiis non uidentur possibiles ad curandum, & per con ueniens nec morbi qui proueniunt ex illis.

Cura. Curationem ictericiæ breuiter pertractando ad tres causas possumus reducere, scilicet ad causas uenenosas, & causas ca. frigidas, & oppilatiuas. Modus igitur procedendi sit talis, quòd primo procedamus contra causas, pòstea contra accidentia. Si igitur ictericia prouenit propter uenena, in primis utatur theriaca, & mithridato, deinde utatur acetosis, sicut est suc. acetosæ, acetositas citri. suc. malorum gra. & similia, lac potatum cum oleo amyg. dul. ualet in ictericia causata propter uenenum, sicut dicit A.

Si autem causa fuerit ca. & corpus uideatur plethoricum, fiat phlebotomia de uena hepatis utriusque brachij, & si particularia conueniant, fiat postea de uenis quæ sunt sub lingua & in labiis. Deinde fiant uentosæ inter spatulas cum scarificatione. Postea mundificetur corpus sic. Recipe flo. bo. flo. uio. ana. ℥.1. fiat decoctio. in sero cap. & in decoctione re soluatur cassiæ fi. mund. tamarin. mannæ. ana. ℥. & ß. detur in aurora. Si autem cho. dominetur, digeratur materia in primis per hunc modum. Recipe acetosæ, end. scar. hepaticæ, capi. ue. re. lactucæ, scolo. ana. ℥.3. quat. se. frigi. maiorum & minorũ. ana. ℥.2. spodij. sand. muscatelli. ana. ʒ.1. campho. laccæ, spic. nar. ana. ℈.2. aceti al. ℥.4. panis zuc. lib.1. & ß. fiant syrupi, quasi lib.2. Materia digesta purgetur sic. ℞. florum bo. flo. uiol. liqui. mũd. uuarũ pas. ana. ℥. fiat decoct. cum sero cap. & in decoctione resoluantur cortices myra. cit. ℥.1. fricentur, colentur, & dentur in aurora.

Intelligendum quòd colatura ista potest rectificari cum reubarb. & spi. nar. usque ad ʒ.1. Et si causa esset antiquata, posset fortificari cum mastiche, & diagrydio. ana. ℈.1. & posset addi manna, cassiafi. tamarindi, & pruna, purgetur igitur diuersimodè secundum diuersitatem particularium.

Deinde infrigidetur hepar ab extra sic. ℞. succum end. suc cum sca. hepati. & semperui. addantur sandali. aqua ro. acetũ al. panni linei intingantur & tepidi supra regionem hepatis appli

applicentur. Si autem fuerit cum apostemate, curetur ut superius dictum est secundum diuersitatem apostematum, & in declinatione apponantur diure. sicut sunt succus fœni. anisum, maratrum, spic. nard. apium, & similia.

Diæta autem istorum sit, scilicet panis cum toto, & in parua quantitate, uinum al. cum aqua multa, carnes uolatilium usualium omnium, utatur carnibus hœdinis, & extremitatibus animaliũ, potest uti lactu. scar. portul. cucur. spinachiis, cucurbi. atriplicibus, bora. & moris semimaturis, cerasis acribus, mal. gra. acetositate citr. & omnibus modis quibus uoluerit utatur herba dicta acetosa, piscibus squamosis, de aquis mund. si causæ essent compositæ componatur diæta & medicamina secundum diuersitatem componentium.

Victus ratio.

Si causa esset frigida & oppilatio siue in hepate, siue in chisti fell. & uiis eius, siue in splene. In primis digeratur materia per hunc modum. ℞. rad. panis porcini, rad. aristol. gẽtianæ, lilij, rad. rubeæ maioris, apij, brus. aspara. graminis, scillæ, cappa. fœnic. petro. rapha. ana. ℥. 4. mundentur, conquassentur & temperentur in aceto alb. mundo fortissimo per diem & noctem, tunc ℞. scolo. absinth. serpi. origa. calamen. utriusq; saluiæ, asa. beto. germandriæ, tribuli mari. stica. arab. cap. ue. re. ana. ℥. 3. ani. mara. ameos, sisel. spic. nard. squinãt. laccę, calami aro. se. end. se. scar. se. uio. liqui. mund. uuarum pas. mund. sem. bru. se. aspara. ana. ʒ. 1. ros. spodij, sand. muscate. ana. ʒ. 2. mel. ros. lib. 2. fiat syrupus.

Syrupus aperitiuus, tenuans, tergens.

Intelligendum tamen, quòd pauciora & plura possunt apponi iuxta arbitrium medici particulariter operantis.

Est tamen intelligendum, quòd diuersitates particulares sunt multæ ualde, ideo ex aliquibus istorum & magis electis potest fieri aut conditum, aut oleum, aut unguentũ, aut emplastrum, & secundum hoc fiant fricationes, inunctiones, stuphæ, balnea, & multa alia consimilia, modo ab intus, modo ab extra, modo utroque modo. Multa igitur industriæ medici particulariter operantis derelinquo.

Materia igitur digesta & mollificata, sicut oportet, euacuetur paulatinè per hunc modũ. ℞. agar. turbith, aloë. ana. ʒ. 2. esulæ. ℈. 2. laccæ, spic. nar. folio. absint. foli. ment. calami aro. mast. zinzibe. salis gem. ana. ℈. ß. fiãt pilu. & post ix. dies suæ confectionis exhibeantur ab ℥. ß. ad ʒ. 6. iuxta conuenientiam particularium.

Vel

Vel purgetur sic. ℞. florum bo. florum uiol. polypod. liquir. mund. uuarum paſ. mũd. ana. ℥. I. ſpic. nard. turbith. ana. ʒ. I. fiat deco. & in decoctione temperētur cortices myrob. cheb. bene gummoſorum. ℥. I. fricentur, colentur & dentur in aurora. Si cauſæ ſunt compoſitæ, componantur medicamina, & inungatur quotidie uenter & latera cum mixtione uini al. & olei de chamomilla & olei laurini. Diæta ſit ſubtilis & facilis digeſtionis, poteſt uti fœniculo petro. brodio cicerum, & ſerpillo, utatur etiam zinzib. ſpic. nard. cinamo.

Victus ratio in cauſa frigida.

His uiſis & per ordinem obſeruatis, ad localia remedia ueniamus. Corporibus igitur diligenter mundificatis ſecundũ diuerſitatem cauſarum, ſtuphetur, in ſtupha ponãtur ea quæ ponebantur in ſyrupo ſuo ſecundum diuerſitatem cauſarũ, deinde abluatur cum illa aqua & fricetur cum panno aſpero, & hoc fiat multis uicibus. Et abluatur facies cum ace. al. tepi. uel decoquatur hordeum cum capil. ue. re. & eupatorium, in aceto al. & aqua abluatur facies tota & totum corpus cũ iſta decoctione, & inſtilletur una gutta illius decoctionis in oculis, aut inſtilletur in oculis ſuccus coriand. aut acetoſitas citri, aut ſuccus acetoſæ, aut uinum malorum gra. aut acetũ alb. & ſit ſemper tepidum, & cum uno ex iſtis, aut cum omnibus abluatur facies & totũ corpus ſecundũ ꝙ erit poſſibile.

Lotiones.

Intelligendum, quòd uomitus confert in omni ictericia quęcunque fuerit cauſa. Lac autem bullitum & cum modico aceto mixtum & modica aqua, curat ictericiam de cauſa cal. endi. & ſcari. hortulan. comeſtæ & continuatæ cum aceto alb. modica aqua, & pauco zucc. curat omnem ictericiam de cauſa cal. endi. & ſcar. ſylueſtres, & eupatorium, comeſta cũ uino alb. & modica portione aquæ raphani, curat omnem ictericiam de cauſa frigida.

Curatio ictericiæ propter ſplenem.

Si autẽ ictericia fuerit propter ſplenem & cum apoſtemate, ſi particularia cõueniant, fiat phlebotomia de baſilica partis ſiniſtræ. Et ſi ulterius indigeat, fiat de ſaluatella manus ſiniſtræ, & apponãtur aliqua pauca cal. in medicaminibus quę ei debentur, regantur igitur ſicut febricitantes & patientes apoſtema, ſicut oportet & ſicut dicetur. Si autẽ ictericia fuerit ſine feb. & apoſtemate ſplenis, ſed uenerit propter oppilationem, duritiem ſplenis & propter malitiam mundificandi, tũc detur ſyrup. iam dictus, uel fiat ſic. Decoquatur in ſyrupo ace

po aceto.& ſyrup.ſcil.ſcolopendria,rapha.radix cap.ſquinã. centaurea,utatur iſta potione mane & ſero. Deinde purgetur materia melancholica per hunc modum.℞.flor.bor.flo. uiol.foliorum ſenæ,uuarum paſ.mund.ab aril.liquir.mun.iu iub.agarici. ana.℥.1.fiat decoctio. cum ſero cap. & in decoctione temperentur cortices myrob.indo.bdellij.ana.℥.ß.fricentur,colentur,& colatura detur in aurora,& ſi fortius purgare uolumus,purgetur ſic. ℞. diaſenæ , diabo. hieræ ruffi. ana.ʒ.3.lapid.armenic.ix.ablu. ʒ ß.miſceantur & exhibeãtur eunti dormitum.

Deinde diſtilletur aqua raphani & quotidie frequenter abluatur tota regio ſplenis, uel fiat tale unguẽtũ,bulliãt iſta in oleo laur.ſcilicet armoniacũ, cappares, ſquinan. centaur. abſinth.raphan.coletur,& colaturæ addatur cera,& erit unguentum,& inungatur tota regio ſplenis frequenter, uel ex iſtis fiat emplaſtrum.Vitẽt igitur omnes icterici omnes cauſas multiplicantes ictericiam,cauſæ autem dictæ ſunt.

Clarificatio. Intelligendum , quòd ictericia eſt paſ. tertiæ digeſtiuæ ſicut morphea , & uerum quantum ad cauſam immediatam, ſed eſt ictericia propria paſſio hepatis quantum ad cauſam antecedentem,ut dictum eſt in ſententia.

Secundo notandum, quòd licet morphea ſit de phlegmate,tamen ictericia non poteſt cauſari de phlegmate,cuius ratio eſt,quoniam chol. eſt humor ſubtilis , quæ poteſt delegari ad totum corpus,& melancholia cum ſit humor ſtypticus, poteſt etiam diuidi & proiici ad totum corpus , quod declarat multitudo ſudoris in fine paroxyſmi quartanæ,phlegma autem ratione uiſcoſitatis,nec eſt diuiſibile,nec bene partibile,nec progreſſibile ad totum corpus cum adhæreat, ideo poſt paroxyſmum feb. quotidianæ modicus , aut paruus ſudor apparet,quare non poteſt ictericia de phlegmate cauſari,morphea autẽ poteſt cauſari,cũ in uno loco adhæreat , & morphea eſt defœdatio cutis maculoſa & particularis , ſed ictericia uniuerſalis,& phlegma ad totũ corpus delegari nõ poteſt,ideo ex phlegmate cauſari nõ poteſt. Tertio notãdum,ꝙ licet ictericia ſit paſ.ca.potiſſimè citrina & crocea,nihilominus poteſt cauſari à frigido tanquam à cauſa remota.

Aphor.62. partic.4. Quarto intelligendũ,quoniã licet criſis per ſudorẽ poſſit cauſari ante diẽ vij.nihilominus ictericia in febr.ante diẽ vij. nõ erit ad bonũ,quia criſis quæ fit per ſudotẽ,habet materiã

ſubti

subtilem,& bene poteſt eſſe digeſta ante diem vij. ſed mate ria icteritiæ eſt groſſa, aliter non retineretur iuxta cutem, & ante diem vij. digeſta eſſe non poteſt. Vltimo notandum, quòd baln. bene poteſt competere in ictericia corpore mun dificato, & tunc non calefacit, nec attrahit, ſed purgat & mundificat.

De paßionibus ſplenis. CAP. VII.

Lienis obſtructio.

SPlen eſt membrum rarum, ſpongioſum, oblongum, in ſiniſtra parte corporis collocatum, ad mundificandum, & depurandum ſan. ordinatum. Intelligendum quòd cum ſplen bene mundificat ſan. corpus eſt iocundum & bene diſpoſitum. Vbi autem non bene mundificat, tunc aduenit triſtitia corpori & multæ aliæ malæ diſpoſitiones, quoniam ſi ſplen deficiat in attrahendo, generat ictericiam, & ſi deficiat poſtquam attraxit in continendo, cauſatur fluxus uentris & ſimilia. Et ſi deficiat digerendo & immutando, cauſatur durities, oppilatio, & apoſtema, ſplen igitur ſicut alia membra patitur morbos conſimiles, officiales & communes.

Cauſa autem oppilationis & duritiei, quia magis de illa intendimus, ſunt quædam extrinſecæ & quædam intrinſecæ. Extrinſecæ ſicut eſt multiplicatio ciborum melancholicorum, ſicut ſunt, caſeus, caules, legumina, & ſimilia, & ſicut eſt timor & multa alia. Si autem ſint intrinſecæ, tunc prouenit ab hepate multiplicante hu. melancholicum: aut à ſplene, cum incurrit oppilationem, duritiem, aut apoſtema, aut cum incurrit ſolutionem continuitatis.

Signa.

Signa duritiei & oppilationis ſplenis, ſunt, urina remiſſa, & tenuis, durities notabilis in ſplene, attamē ſi ſplen eſt apoſtematus, tunc eſt durities & tumor in altera parte tantum, ſed durities eſt per totam regionem ſplenis, quando eſt ſine apoſtemate. Tertium ſignum eſt, quoniam appetitus aliquando augmentatur, aliquando diminuitur, aliquãdo euomitur melancholia, & aliquando apparet in inferioribus. Aliud ſignũ eſt, difficultas anhelitus, fœdus color faciei & cutis totius corporis, triſtitia, tumor, ſolicitudo, ſomnia terribilia, & multa conſimilia pertinentia melancholiæ. Qui incur-

Prognoſtica.

rũt frequéter coryzã, non ſunt ſplenetici, quoniã ſplenetica paſ. fit de materia groſſa. Sed coryza fit de materia aquoſa ſubtili, quare coryzã patientes nõ ſunt ſplenetici. Vrina pertinens ſanguini, aut urina cũ reſidentia multa & fece in de-

clinat

clinatione paſ.ſpleneticæ, bonum ſignum eſt. Vrina alba & tenuis in paſ.ſplenis ſi continuauerit multum, mala eſt.

Si alicui ſplenetico cõtinuentur medicamina ſibi propria, & non remedietur, magnum malum ſignificat. Paſſio ſplenetica in principio de facili poteſt curari. Sed poſtquã eſt inueterata, aut nunquam, aut cum difficultate curatur. Sanguis de nare ſiniſtra in apoſtematibus ſplenis, poteſt eſſe bonum ſignũ. Fluxus uen.ſanguineus in apoſtematibus ſplenis, bonum ſignum. Diaria breuis in paſ.ſplenis, bonum.

Vrina in qua eſt fex uiſcoſa, aliquando ad malum, & aliquando ad bonum. Apoſtema ſplenis, aliquando terminatur per apoſtema ſub aure.

Circa iſtam materiam intelligendum, quòd ea quæ ualẽt hepati, ualent ſpleni, niſi quòd medicinæ ſplenis debent eſſe fortioris uirtutis, & ea quæ nocẽt hepati, nocẽt ſpleni. Si autem paſ.ſplenis fuerit de cauſa cal. ut quia materia ca. aut apoſtema, aut feb. quod diſcernitur ex colore, ſiti, feb. & ſimilibus, tunc in primis ſi particularia conueniant, fiat phlebotomia de baſilica ſiniſtræ partis. Deinde fiat de ſaluatella eiuſdem lateris. Poſtea digeratur materia per hũc modũ. ℞. end.ſca.lac.port.ana.℥.4.rad.capp.geneſt. & tamariſci, ſcolo.capil.ue.re.ana.℥.2.4.ſe.fri.apij, ſe.bru.aſpara.liquir.mũd. ana.℥.1.ace.al.℥.3.panis zuc.quar.3.mel.℥.2. fiãt ſyrup. quart. v. Materia digeſta purgetur ſic. ℞. flo.borag.flo.uiol.polypo.agari.liquir.mund.ana.℥.ß.fiat decoctio, & in decoctione temperẽtur cort.myrob.citri.indo.ana.℥.ß.fricentur, colentur & detur in aurora colatura.

Intelligendũ tamẽ, quòd ſemper ſplen debet prius mollificari, ut cũ hoc unguento quod ualet in omni apoſt. ſplenis duritie & oppi. ℞. medul.uitu. & cerui.axun.gallinaceæ, anatis, pinguedinis porci, olei amyg.dul. olei ſiſa. miſceãtur cum ce. & inũgatur regio ſplenis. Si autẽ fuerit durities ſine feb. & apoſtemate, tũc poſſunt fieri ſyru. apozemata, unguẽta, fomẽtationes, ablutiones, & multa conſimilia ſiue ab intus, ſiue ab extra. Materialia autem quæ habent aſpectũ ad ſplenem, ſunt iſta, radix ireos, acori, ariſto. gẽtia. lilij, apij, fœ. pet. utriuſq; trib. capp. fraxi. geneſt. tamarĩdi, & mediani corticis iſtorũ, ſimiliter ebuli, ſambu. lupuli, uitis al. ualet & acetoſa, abſinth. hyſſopꝰ, capil.ue.re. ſcill. aqua ferariorũ, ſcolopendria, eupatoriũ, calamen. cẽtaurea, betoni. german. aſa-

rum,chamædreos,chamepit.panis porcinus,ualet etiã anisum,mara.ameos,spi.nar.squinã.xylo.carpo.& ualet opopana.flos salis,ualet & semẽ aceto.se.caunæ,cusc.& rutę,ualét etiã ista à proprietate,sicut dicit A. pulmo uulpis , uespertil. splen asini,splen pulli,si desiccentur & pulverizẽtur. Accipiatur igitur ex istis unum,uel multa,& applicẽtur. Composita autem possunt ista esse,portu.cũ aceto. syrup⁹ ace.oxymel. diu.oxymel. scil.& purgetur cũ myroba. ind.belli. embli. & paratis,sicut frequẽter dictum est. Et quia iuuenes uolunt aliquando quòd totum masticetur,ideo procedamus sic. ℞. rad.fœni.petro.apij,cappa. mediani cort.thama.gene.& fraxi.ana.℥.3.cõquassentur, & temperentur in aceto fortissimo per diem,& no.tũc ℞.scolop.cap.ue.re. eupato.ana.℥.2.ani. mara.squinan. ana.℥.1. mel.ro.lib.1. panis zuc.lib.ß. fiat syr.

Materia digesta,purgetur cum aliquibus ex istis exhibitis usq; ad ʒ.2.uel 3. scilicet hieræ ruf. hieræl. possumus addere quantum uolumus de diasenæ,& diabor. Mollificetur autẽ splen ante purgationem,& post sic.℞.mediani corti.tamari. cappa.squinan.an.ʒ.3.sinap.sulphu.olei agre.stercoris uacci. sterco.ouini exiccatorũ, fœnigræ.semi.lini.se.rutæ. ana.ʒ.2. armoni.bdel.ana.℥.1.picis naual.℥.ß.temperentur gummi in aceto,& alia omnia terãtur in ultimo , malaxẽtur cum oleo lau.& addantur cum prædictis gummis,& fiat emplastrum, teneatur super regionem splenis extensum supra alutam, & coopertum cum panno lineo. Vel si breuius uolum⁹ facere, dissoluatur armoniacum in aceto,& fiat emplastrũ. Vel sic, Bulliat ruta in aceto,& filtrum,intingatur ibidẽ,& apponatur spleni.Vel sic,Cãdescãt lapides molares , infundãtur,cũ aceto,& fumus ille applicetur spleni. Si ista non conferunt, fiant 5.cauteria supra regionem splenis. Cibaria sint subtilia & facilis digestionis,ideo cõpetit sinapis,& similia.In omni aqua quã potabit,extinguatur ferrũ candens.Si autẽ in splene fuerit dolor,inflatio & rugitus, tũc minoretur cib⁹,& potus,& nullo modo potet aquã,sed uinũ antiquũ,forte,subtile. Et fiat potio ex agno casto, ruta, aniso,cimino, spi.nar. squinãto,& ex istis eidẽ fiat sacellatio,inũctio, aut bal.Deinde fiãt uẽtosę sine scarificatiõe , & si fuerit sine feb.bulliat nux cypressi,prassiũ,ruta,cappares,agnus castus in oleo costino,intingat̃ lana,& desuper apponat̃,& in hoc casu sũmè ualet abstinẽtia,exercitium,fricatio fortis,& bal.sulphurea.

Victus ratio.

Intel

Intelligendum, quòd duricies ſplenis inducit maciē in toto corpore pro tanto, quia melãcholia multiplicata corrũpit uirtutem digeſtiuam in hepate, qua corrupta non generantur humores laudabiles, qui ſint apti ad nutricationem membrorum propter groſſitiem & malam qualitatem, ita per accidens ex duritie ſplenis, macies generatur.

Clarificatio.

Secundo notãdum, quòd ſplen indiget fortiori medicamine cum oppilatur quàm hepar, & quia magis diſtat, & quia oppilatio fortior, cum oppiletur ex ſibi ſimili nutrimēto, & quia nutritur ex ſan. melancholico, ideo medicamine indiget fortiori. Nunc autem aliquibus uidetur contrarium propter dictum Gale. 3. de inge. ca. 6. uerſus finem cap. dicentis, quòd ſplen nutritur ex ſan. ſubtili. dico quòd ſequitur in litera cum dicitur, quòd ſplen nutritur ex ſan. ſubtili, uerum eſt, ſed nigro: & poſtea cum dicitur, quòd hepar nutritur ex ſan. groſſo, uerum eſt, ſed rub. & tunc omnibus conſideratis groſſius eſt nutrimentum ſplenis, quia melancholicum, & ita fortiori indiget medicamine, hoc ibidem expoſuimus magis prolixo ſermone.

Tertio intelligendum, quòd melãcholia multum aſſimilatur ſpleni in complexione, etiam multum abũdat ibidem, tamen ibi nõ generatur, licet aſſimiletur ſibi, & ibi abundet pro tãto, qa in ſplene nõ eſt uirtus generatiua humorũ, ſed in hepate generatur magis gratia mate. quàm gratia agētis, cum hepar ſit ca. & hu. attrahitur, igitur à ſplene ratiõe ſimilitudinis, & ibi abundat ratione conſeruationis non generationis, licet humores innaturales alibi poſſunt quàm in hepate generari, ſicut in ſtomacho, eſt cho. praſſina, & ærugi-noſa, in uenis etiam generantur, ſed ſplen nullam uirtutē habet aliquid generãdi, multa tamen alia habet & ratione ſui, & ex hepatis uirtute. Quarto notandũ, phlegma nõ habuit domicilium nec receptaculum, nec carcerem pro tãto, quia non eſt humor corpori odioſus, nõ habet malas qualitates, & quia eſt ſanguis ſemicoctus, & quia in tēpore ſanitatis in ſanguinē cõuertitur, & nutrit. cho. autē, & melancholia ſunt hu. odioſi, propter eorũ malas qualitates nũquam poſſunt in ſanguinē tranſmutari, ideo natura eis carcerē ordinauit.

Quinto notandum, de cauſis illorum uerſuum,

Cor ſapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras.
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Intelligẽdum, quòd pulmo loquitur propter aëris attractionẽ, quæ est materia uocis. Cor sapit, quia ab ipso procedit ira, indignatio, uictoria, dominatio secũdum Ioãnitium. fel cõmouet iras propter chol. quæ calefacit totum corpus, & ita cõmouet iram. Splen ridere facit per accidẽs purgãdo humorẽ melãcholicũ. Cogit amare iecur, iecur est in auib⁹, sed stomachus est in hominibus, ideo iecur accipitur pro stomacho & hepate, quoniã stomach⁹ facit amare cibũ, & hepar coitũ, quia in coitu sunt tria necessaria, calor q̃ procedit ab hepate à quo prouenit appetit⁹, spiritus à corde, humor à cerebro secundũ Cõstanti. Sexto aduertendũ, quoniam licet splen sit membrũ frigidũ, nihilominus potest ibi calor abũdare, cũ sint ibi uenæ, & arteriæ in quibus potest san. calidus abundare, & ita splen potest calefieri per accidẽs. Septimo notandũ, quòd ubi est oppilatio, nõ propter hoc erit ibi putrefactio, nec apostema de necessitate, quoniã cum oppilatio sit in uenis, nihilominus per orificia possunt aliquo modo euentari. Sed apostema causatur in foraminibus mẽbrorũ, ubi etiã clauditur & facit extensionẽ uiolentã, & non potest fieri euẽtatio, ideo putresit materia, & causatur apostema, taliter autem non contingit in oppilatione, quare &c.

Vrinæ tenuis in obstructionibus causa. Octauo uidendũ, quòd urina in oppilatione est tenuis, q̃a nihil potest eliquari, nec permisceri, nisi sola aquositas ratione subtilitatis suæ substãtiæ: & nõ deciditur ab humoribus grossis, sed trãsit per ea, cũ autẽ incipit inspissari, bonũ signũ est, quia significatur dissolutio, & compactionis resolutio.

Nono sciẽdũ, quòd dissolutiua nõ cõpetunt in principio, quia resoluerent subtilius, & dimitterent quod grossum est, sed primo debent applicari mollitiua & postea dissolutiua.

Vltimo considerandum, quòd phlebotomia si competit in causa ca. debet fieri de brachio eiusdem partis, & si competat in causa frigida, de saphena eiusdem partis.

De paßionibus renum, & primo de dolore eorum.

CAP. VIII.

INtelligẽdum, quòd duo renes, quorum unus supponitur alteri fuerũt creati duri & solidi, ut aquositatẽ superfluam à sanguine attraherẽt & mundarent. Nunc autem isti renes patiuntur tripliciter, sicut & alia membra, scilicet malam cõplexionem, solutionẽ continuitatis, & morbum officialem. Dolor autem est accidens quod sequitur ista.

Causa

Causa autem est aut exterior, aut interior. Si exterior, sicut est nimius usus diur. aut narcoticorũ, casus, & percussio, coitus superfluus, equitatio superflua, & potissimè in nõ cõsuetis, & similia. Si autem sint causæ intrinsecæ, sicut est mala complexio diuersa cum materia, aut sine materia, apostemata, oppilationes, ulcera & multa consimilia tum ratione sui, tum ratione compassionis, uicinitatis & colligantiæ. *Causa duplex.*

Signa, quòd dol. sit à renibus, & nõ ab aliis, sunt, quia dolor renum est mansiuus, & dolor iliorum est deambulatiuus per totum uentrem. Secũdum signum est, quoniam pes illius partis ex qua est dolor, patitur quandã dormitationem.

Signum autem discrasiæ est, quoniam si est ex mala complexio. ca. sentitur calor in loco, læditur à calidis, & iuuatur à frigidis, nisi repletio impediat, urina est tincta, adest sitis, amaritudo oris, & appetitus ad uenerem. Si autẽ causa fuerit frigida, tunc appetitus ad uenerem est diminutus, & quasi prostratus, sentitur frigiditas in loco, & iuuatur à ca. urina est remissa, paucitas sitis, & similia. *Signa.*

Hippo. docet prognosticare, Nephretici ultra 40. annos non curantur, & est uerum, quoniã si dolor renũ continuauit per multos annos, & remedia salubria fuerint applicata, & non potuit curari, & iam fluxerunt anni 40. talis nũquam curabitur, quoniam si non potuit curari, cum uirtute forti, quo modo curabitur cum debili, non uidetur. *Prognostica.* *Apho. 44. parti. 4.*

Intelligẽdum, quoniam si dolor est sine materia, sufficiũt alterantia. Si autẽ est cum materia, adhibeãtur alterantia & euacuantia. Notandũ, quòd in dolore renum cauendum est à diur. potissimè fortibus, & à narcoticis. Si igitur discrasia est ca. fiat in primis clystere ex mercuriali, uio. hordeo, psylio, se. frigidis, oleo uio. cassiafi. materia, & similibus. Deinde si particularia cõueniãt, phlebotomia de basilica eiusdẽ lateris. Et deinde de saphena eiusdẽ partis. Postea fiat talis syru. ℞. end. sca. lactu. ana. ℥. 2. suc. cucur. lib. ß. florũ nenup. flo. uio. flo. bo. an. ℥. 3. prunorum 30. aceti al. ℥. 2. panis zuc. lib. 1. fiat syru. Materia digesta, purgetur cum oxylaxatiuo, & electuario de suc. ro. Localia remedia sunt ista scilicet. ℞. succum maurellæ, succum lact. misceantur cum oleo ro. & oleo nenuph. panni linei intingantur, & tepidi supra renes applicentur. Vel fiat unguẽtum cũ succo umbilici ueneris, oleo ro. & cera al. Vel fiant sacculi de ro. sand. & chamomil. ponãtur in *Cura.* *Sacculus.*

aqua ca. exprimãtur, aspergantur aqua ro. & aceto, & est ual de mitigatiuũ in corpore mũdificato, & si coëgerit nos necessitas, recurramus, ad narcotica, sicut est papauer, psyliũ, hyoscyamus, & similia, & stent ibi in modico tẽpore, uel fiat sic. ℞. tabulam plumbeam, perforetur minutim, temperetur in aceto fortissimo. Deinde ligẽtur in capitibus duæ chordæ & ligentur supra renes, & postea iterũ temperẽtur in aceto, dolorem renum mitigat de causa ca. corpore mũdificato, & reddit hominem castũ. Vitet omnes causas quæ istum morbum inducunt, utatur cibis frigidis, sicut est hordeatum, aue natũ, amygd. lact. por. spinachia, atriplic. cucur. melones, pira, poma, uinũ sit ualde lymphatũ, & ita de aliis cibis facilis digestionis. Si autẽ causa fuerit frigida, digeratur sic. ℞. mentæ, saluię, absinthij, chamæd. chamępit. origani. calamẽ. ana. ℥. I. anisi, mara. nucis cipres. ana. ℥. ß. ace. al. ℥. I. mel. ro. lib. I. fiat syr. purgetur cum benedicta, aut cũ agarico, turbith, paratis sicut oportet, & inũgatur locus cũ oleo lauri. costi. chamo. aut cum oleo de balsamo, theriaca, & oleo de scorpionibus simul mixtis, uel fiat sacellatio de chamomilla, meliloto, anthos, florũ utriusq; sthœcados. Si autem esset dolor uentosus, præcipiatur abstinentia, exercitium, & bal. inungatur oleo de ruta, & sacelletur cum ruta, agno casto, aniso, maratro, bullitis in uino potenti: & quia nobiles & diuites magis frequenter laborant dolore renum, ideo iterum totum magis particulariter prosequamur, & subiungamus hic quoddam exemplum quod accidit de facto &c.

Narcoticorũ usus quãdo. *Nota.* *Victus ratio.*

De dolore renum, debilitate & oppilatione renum, cuius causa est materialis calida.

Quòd autem sit morbus renum, hoc patet per dolorẽ in parte posteriori uersus fi. spondiliũ in spina dorsi, & propter apparitionem arenarum rubearum. Quòd autẽ sit debilitas renum, hoc patet, quia mala cõplexio, dolor & pas. durauit circiter annos 10. ideo mala complexio fere adæquata est, & tunc uirtus debilitata ratione sui instrumenti, & pro tãto deficiunt renes in mundificãdo, ideo interpolat, & cum materia aggregata est, incipit paroxysmus cũ dol. sicut dolor mulieris parturiẽtis. Quod autem sit oppilatio, hoc patet, quia in paroxysmo est urinæ retentio, & cum curatur aduenit urinæ multitudo in fine lunationis. Quòd autem sit causa calihoc

Dolor renũ. *Debilitas.* *Obstructio.*

hoc patet, quia ipse est cholericus, adustus cum calefactione hepatis & croceitate oculorũ, & quia ipse in tẽpore paroxysmi totus cõburitur, & specialiter renes. Quòd autẽ sit morbus materialis, hoc patet, quia soluitur paroxysmus cũ euacuatione multa materiæ, & quia remediatur ex his, quæ multiplicant urinam & secessum, bene igitur dictum est in titulo tractatus de dolore renum, debilitate & oppilatione, cuius causa est materialis cali. & ita in titulo 5. continentur.

Cura.

Curatio igitur consistit in alteratione materiæ antecedentis & euacuatione eiusdem cum his quæ habent aspectũ ad materiam & ad locum. Sed aduertendum, quòd aliter est agendum in tempore paroxysmi, aliter in tempore interpolationis, & quia primo succurrendum est iis quæ plus molestant. Ideo primo uidẽdum est quid sit agendum in tempore paroxysmi, & quia super omnia dolores prosternunt uirtutes, ideo primo debẽt poni supra renes alteratiua, confortatiua & quasi stupefactiua, ne magnitudo doloris abiiciat uirtutem. Secundo applicentur clysteria propter causam antecedẽtem. Tertio dentur diur. & aperitiua propter causam coniunctam. & illa sint partim diu, & partim uẽtris lenitiua, igitur ista per ordinem prosequamur. Quando causa est ca. apponamus ab extra emplastra frigida styptica aromatica, & partim narcotica, quia licet sit oppilatio ratione debilitatis mundificatiuæ, nihilominus in renibus est calor minus dissoluens & rarificans, & propriè uirtutem debilitans naturalem, calorem & spiritum exhalando, hoc igitur sit medicamen, cuius ℞. est talis. ℞. boli. ro. ru. electarũ, se. papaueris, al. an. ℥. 1. tunc ex alia parte ℞. psylij, fœnig. se. lini. ana. ℥. ß. tẽperentur in fece aceti, & oleo ros. fiat muccilago, tunc accipiatur illa muccilago, & cum prædictis incorporetur, cũ modico ceræ fiat emplastrum, extendatur supra pannum de bõbace, & renibus applicetur. Secũdo fiat clystere, cuius ℞. talis est. ℞. maluæ, mercurial. uio. an. M. 2. suc. bletæ, lib. ß. sal. mel. ana. ʒ. ß. olei uiol. ℥. 4. fiat decoctio usque ad lib. 1. coletur & colaturæ addatur electuarium de succo ro. cassiæ fi. mund. ana. ℥. 1. fiat clystere, & istud fiat bis, aut ter si necessarium fuerit. Tertio dentur partim diur. & partim laxatiua. ℞. litontripon. electuarij dulcis. ana. ℥. 1. diapapauer. oxylaxatiui, triferæ saracenicæ, diarhrodon abbatis. ana. ℥. 1. uel ℥. 2. misceantur & dentur cum uino al. aut cum brodio cicerum,

Diuretica laxatiuis miscenda.

Balneum.

cicerum, aut cum brodio pul.alb.℥.ß.usque ad ℥.1. secundum exigentiam patientis. Quarto quòd si ex isto dolor plenariè nõ sedetur, intret bal.ubi sint chamo.mel.rosę,& nenup. usque ad lib. ß. & exeunti qualibet uice detur ℥. ß. de confectione immediate dicta.utatur diæta tenui, sicut pullę, hordea, aqua hordei, spinachia, lac.amyg. & similia. Ista omnia fiant in tempore paroxysmi, uirtutem semper considerando ne deficiat ratione materiæ inanitionis cum prostratiõe appetitus. In tempore autem interpolationis, sic operãdum est, digeratur materia partim cum ingrossatiuis, propter materiam antecedentẽ ne fluat ad locum, partim cũ diur.& aperitiuis propter materiam cõiunctam, ita quòd illa non excedat in calore. Recepta igitur digestiui talis est. ℞.cap.ue.end. scar.lac.rostri por.uio.ana.M.1.se.mal.se.por.se.milij sol.se. saxifrag. coriã. preparati.se. citonio.ro.ru.electarũ.4.se.fri. ma.& mi.se.brus.se.asparagi, liqui.mun.uuarũ pas.mun.ana. ℥.1.panis zucca.mell.ro.an.lib.ß.& ℥.2.fiat syrup.quasi.lib.2.

Materia digesta, purgetur sic. ℞. electuarij de suc. ros.ʒ. vj.triferæ reub.℥.ß. diaprunis confecti cum diagridio. ʒ. 3. misceantur & exhibeantur. si satis non duxerit, addatur in secunda uice masti.diagridij. ana ℈.1. & ita addatur & minuatur iuxta dispositionem patientis & conditionem temporis pręsentis, quare ista industrię medici derelinquo. Post hoc autem fiat stupha, & in stupha ponantur omnia quæ ponuntur in syrupo præter zuc.& mel.sed quòd replentur omnia, & exeũnti à bal. qualibet uice exhibeatur.ʒ.1. rubeæ trochiscatæ cum decoctione milij sol.& saxifragiæ. Item tertia die post, fiat phlebotomia de utraq; saphena exteriori. In tẽpore interpolationis cum non est in renibus magnus calor, immo uidetur multis quòd causa sit frigida, ex eo quòd urina est remissa & aliquando tenuis, aliquando spissa, confortetur calor naturalis renum cum isto unguento.℞.myrrhæ, balsami, coriandri præparati, ro.ru.electarum, sandali, muscatellini. ana. ℈. 2. xylobalsami, carpobalsa. ana. ℈. ß. olei myrtini,& modicum ceræ, fiat unguentum. post omnia ista supradicta facta & exequuta in tempore interpolationis, inungantur renes & spina cum unguento dicto immediatè. Regimen autẽ est, quòd uitet omnia quæ resoluũt corpus, calefaciunt, dissoluunt & aperiũt, quia ista summè nocitiua sunt, sicut est labor nimius, exercitium uiolentum, coitus,& bal.

Vnguẽtum mediocriter calefaciens, adstringens & renum affectibus salutare.

Victus ratio.

bal.nimium,nisi secundum ordinationē dictam in tempore interpolationis,& in tempore paroxysmi,uitet iram,solicitudinem,& omnia accidentia animæ præter gaudium,uitet iacere & dormire supra dorsum, & uitet omnia ca. sicut sunt cæpæ,allia,porri,piper,& cōsimilia, uitet omnia nimis grossa & uiscosa,sicut sunt caro bouina, & potissimè antiquata, & salsa, carnes porcinas recētes, nisi salitas p quatuor dies, uitet caules,caseū,legumina, offas, & nimiā repletionē cibi & potus,nimiū frigus,nimiū calorem,uitet fructus ut plurimum in ratiōe cibi,nisi aliquādo in uia medicaminis. Diæta igitur non sit nimis dura & aperitiua,ut nō fluat materia ad locū,nec nimis grossa ut nō generet oppilationes.Aliquādo igitur ingrossatiua,& aliquādo aperitiua,aut simul utrūque. Vtatur igitur in salsamētis,coriā.sparago,mētha,cardamo, croco cum aceto, aut agresta,aut aqua limonū,& potest uti uino grosso,uitulo lactanti,& omnibus auibus prꝫterquam degentibus in lacubus,potest aliquādo uti piris & coctanis, dactylis,pineis,fisticis, caricis,uuis passis, ouis sorbilibus sine albumine,piscibus squamosis de locis petrosis & aquis mūdis currētibus longè à stagnis,& uitet omnem cibum factum de pasta,omnem panem azymum,omnē pinguedinē, utatur renibus siue assis siue elixis, & auicula quæ dicitur cauda tremula siue sit recens siue salita siue puluerizata sit, tamen quòd puluis non sit adustus:& utatur trochiscis factis de sanguine hirci antiqui nutriti cum herbis diuret. distemperatis cum sero caprino, & curabitur. Et subiungamus hic quoddam aliud exemplum quando est causa frigida.

Cauda tremula.

De dolore renum periodali propter eorum oppilationem.

In primis igitur ordinetur diæta, & incipiamus ab aëre. Aër sit subtilis,clarus & quietus,uitet aërem uentosum multæ caliditatis & multæ frigiditatis.

Panis sit ex tritico de terra leui mōtosa,& sit bene fermentatus & cum temperata quantitate salis : uitet omnem panem azymum,omnem cibum frigidum de pasta, crustas artocrearum, & lagana, uitet omnem cibum factum de frumento quocunque modo conficiatur nisi sit solus panis.

Panis.

Vinum sit clarum, subtile, odoriferum, bene maturum, & sit album, nullo modo nouum.& fiat uinum artificiale in uindemiis. Colligantur uuæ albæ,exprimantur & cum mu-

Vinum.

sto ad simul standum & bulliendum ista reponantur. ℞. florum anthos, saxifragiæ, pimpinellæ, milij solis, anisi, marat. zinziberis, spicę nardi, cinamomi, casiæ ligneæ, calami aromatici, leuistici, piperis alb. ana. lib. ß. conquassentur, pulueri zentur & in musto uini albi reponantur ubi possunt esse sar cinatæ duæ uini. potet mane & sero stomacho uacuo in tem pore frigido cyphum unum.

Aqua. Aqua sit dulcis, clara, fontana, nullo modo turbata, & fons sit discoopertus, & currat uersus orientem.

Carnes. Carnes sint sicut gallinæ, perdices, phasiani, aues minutę, degētes in cāpis, uitulus lactens, hœdulus, muto iuuenis: de syluestribus, non utatur nisi essent iuuenes lactentes, sicut ceruus, capriolus, cuniculus, utatur super omnia auicula illa parua quæ dicitur cauda tremul, asiue sit recens siue salita siue assa siue elixa siue quocunque modo, ideo ponatur auicu la illa in olla noua in furno, & assetur, sed nō nimis, ne adu ratur, & postea puluerizetur, & illo puluere utatur.

Pisces. Vitet omnes pisces quantum est possibile, & si contingat uti, utatur piscibus squamosis de aquis mundis currentibus longè à lacubus, stagnis & ciuitatibus, tunc addatur medietas uini, si coquatur in aqua, & coquatur cū petroseli no multo & sale, uel assetur, uel frigat, oēs alios pisces uitet.

Legumina. Vitentur omnia legumina præterquam brodium cicerum, tunc decoquatur cum petroselino.

Olera. Vtatur bora. bletis, spinachia, fœni. petro. serpillo, hyssopo, saluia, mētha, asparago, maiorana, basilicone. omnia alia olera uitet. Vitet uniuersaliter quantū erit posibile omnes fructus, nisi quòd potest uti cerasis dulcibus, prunis, uuis pas. caricis, & post cibum modicum ualde de piris & coctanis, unum bolum tantū cum medico casei butyrosi. Vitet omnē cibum paratū in gelatina, semper sit cōtentus unico cibo, & si gratia temporis uel loci aut personæ assumit plura cibaria, præponat semper cibum subtiliorem grosso, & masticet bene cibū, non cœnet illa die, & cœna sit semper modica.

Quæ fugiēda in affectibus renū.

Somnus. Somno antem utatur nocturno & nō diurno, nisi esset ita quòd non dormiuisset in nocte, tunc potest dormire mane usq; ad tertiam, nō dormiat supra dorsum.

Exercitiū. Vtatur exercitio, ante cibum quod aliquantulum excedat temperamētum, post cibum autem non nisi paulatinè deambulādo. Vtatur gaudio & lætitia, uitet iram, sollicitudinem, & omnem nimiā curā.

Viso

Viſo de regimine, uideamus de medicaminibus. Nunc autem aliter operandū eſt in tempore paroxyſmi, aliter in tempore interpolationis: ideo in tēpore interpolationis bis in tēpore autumnali, & bis in tēpore uernali, uel quolibet mēſe parum poteſt præſeruari per hunc modum. Vtatur uomitu ante cibum & poſt cibum, & cibus ſit bleta cocta, piſces ſalſi, & deinde ſumat ſuccum mediani, cortic. ſambuci, quantum capit teſta oui, euomat, & cum decoctiōe ſe. atriplicis, & ſe. raphani, olei, & aceti uſque ad ſcyphum unū, & fiat quolibet menſe non ſeruando tempus certum ratione malæ cōſuetudinis, & eſt theſaurus curationis & præſeruationis in hac cura. Deinde digeratur materia per hunc modum. ℞. cretę marinæ, tribuli mari. pimpinellæ, ſaxifrag. milij ſol. an. M. 4. radi. bruſ. aſparagi, graminis, apij, fœni. petro. hyſſopi, origani, calamēti, ſerpil. ana. M. 1. quart. ſe. frigi. maio. & mi. ſe. bruſci, ſe. ſparagi. xylobal. carpob. ſpicæ nar. ſpicæ celticæ, ſquinā. calami aroma. aniſi, marat. ameos, ſiſeleos. ana ℥. 1. thymi, epithymi, polypodij. ana ℥. 2. aceti al. lib. ß. panis zuc. mellis, ro. ana. lib. 1. fiat ſyrup. fere lib. 3. & utatur eo mane & ſero longè ante cibum. Materia digeſta, purgetur ſic. ℞. agari. turbit, aloē. ana. ʒ. 2. eſulæ. ʒ. 1. zinzi. ani. cinamomi, ſe. melonis. ana. ℈. 2 conficiantur cum oxymel. ſquil. fiant pilulæ, & detur huius totius una uice tertia pars huius cōfectionis, & plus uel minus ſecundū conſiderationē particulariū.

Vomitus.

Syrupus.

Pilulæ ſolutiuæ.

Purgatiōe facta, ponatur in ſtupha, & ibi ponātur omnia quæ ſunt in ſyrupo, niſi quòd duplentur præterquam mel & zuc. ſtupha fiat, ſtomacho uacuo, & exeunti à ſtupha qualibet uice detur ſibi ℥. ß. huius electuarij. ℞. litōtripon. electuarij dulcis. an. ℥. 2. diaprunis oxylaxatiui, triferæ ſarrenicæ, cathartici imperialis, dianthos cū muſco, pliris cū muſco. ana. ℥. 1. miſceantur. & iſtud eſt tantæ uirtutis, quòd etiā per ſe curaret ſine omni alio medicamine, & poteſt eo uti in tēpore paroxyſmi & in tēpore interpolatiōis de duobus in duobus diebus uel in tribus cū ſero caprino, uel cum uino al. uel cum brodio cicerū, & poteſt addere uel minuere ſecundū cōuenientiā particulariū. Intelligendum etiam, quòd uſus trochiſcorū ſanguinis hircini per ſe curat. ℞. igitur hircum antiquū, & nutriatur hordeo, fœniculo, petro. pimpine. ſaxifragia, milio ſolis, uerbena, filipendula, & ſimilibus diur. & poſt longum tempus huius acceptionis decolletur, primus ſan. &

Trochiſci ex hirci ſanguine.

ulti

ultimus abiiciatur, medius reseruetur & fiant trochisci, desic
centur in umbra in loco sicco aliquo modo uentoso, & inun
gantur cum balsamo, utatur eis cum uino decoctionis cretæ
Vnguentũ. marinæ. Inungantur renes sic. ℞. balsami. ʒ.1. myrrhæ, co-
riand. præparati, ro. ru. electarum, ana. ℈.1. addantur olei de
chamomilla & modicum ceræ, fiat unguentum.

Vtatur etiam tali salsamento. ℞. trium generũ piperis, zin
zib. gariofi. cinamomi electi, spicæ nard. ana. ℥.2. anisi, mara-
cimini, hyssopi, mentæ, saluiæ, serpilli. ana. ℥. ß. panis zucca.
℥.1. & ß. croci. ʒ.3. fiat pul. & ponatur in sacculo de aluta.

Viso de regimine pręseruatiuo in tẽpore interpolationis,
uideamus de curatiuo in tẽpore paroxysmi. In primis igitur
fiat clystere. ℞. abrotani, maluæ, uiol. mercurialis, saxifragię,
milij solis. ana. M.1. anisi, marathri, cimini, se. rutæ. ana. ℥.1.
olei uiol. ℥.2. mell. ℥.1. fiat decoctio, coletur & colaturæ adda
tur benedictæ. ℥.1. fiat clystere. Secundo detur de electua-
rio supradicto. ℥.1. uel teratur cũ uino decoctionis cretæ ma
Balnea. rinæ. Tertio fiat baln. & ibi ponãtur herbæ & semina quæ
superius posita sunt in syrupo, & post exitum detur de ele-
Vnctio. ctuario prædicto, & inungãtur renes cũ isto oleo. ℞. olei de
chamomil. olei scorpionum, an. ℥.2. olei ro. olei myrti. an. ℥.1.
misceantur. Quarto fiat talis operatio. ℞. coriand. sem.
hyoscyami, psyllij, saxifrag. milij solis, anisi, marat. fœnigræ.
sem. li. ana. ℥.1. conquassentur & bulliant in oleo, filtrum in-
tingatur in oleo & aliquãtulum exprimatur, & calidum po-
natur una pars supra uẽtrem, & alia pars pòst supra dorsum.
Item ista totiens reiteretur donec perfectè curetur.

Vltimo si dolor non sedetur, utatur motu agitatiuo, uel
in curru uel equo male ambulante trotante.

Clarificatio. Intelligendum, quòd morbus officialis non est causa do-
loris renum nisi per accidens, quoniam causa doloris non
est nisi duplex, morbus consimilis, & morbus communis.

Secundo notandum, quòd dormitatio accidit in oppila-
tionibus renum, ex hoc quòd spiritus non potest penetrare.

Diureticorũ usus. Tertio notandum, quomodo competunt diur. in passio-
nibus renum, quoniam si materia est rheumatica, non com-
petunt diur. Si autem non est rheumatica, tunc aut est cũ op
pilatione, & etiam competunt diur. & in parua quantitate
cum multis lenitiuis: Si sine oppilatione, competuut diuret.
in declinatione & cum temperamento.

Quarto intelligendum, quòd dolor renũ & colicæ quantum est ex parte uentositatis, quilibet est deambulatiuus, cũ uapor uentosus de facili moueatur, quantum est ex parte loci, dolor renum est fixus, sed dolor intestinorum est deambulatiuus cum intestina circumeant in parte dextra & sinistra.

Quinto aduertendum, quòd licet dolor renum frequentius accidat ex frigido, dolor tamen interior prouenit ex calido, quia frigidum stupefacit & sensum remouet, calidum tamen augmentat sensum, pungit & stimulat. Sexto notãdum, quoniam licet dolor renum in senibus fit cum conuenientia particularium, quia tamen uirtus curat morbos & senes sunt debiles, ideo difficilius curabitur dolor renum in senibus, & facilius in iuuenibus propter uirtutis fortitudinem, licet esset contra conuenientiam particularium &c.

Galen. 6. Apho. particul. 6.

De apostemate renum, uesicæ, & partium uicinarum.

CAPVT IX.

INtelligendum quòd renes aliquando apostemantur ex parte gibbositatis, aliquando ex parte panniculi, & tunc est magnus dolor, aliquando ex parte concauitatis, aliquando ex parte lumborum, & sunt carnes adiacentes renibus, aliquando fit apostema in uia media inter renes & uesicam, tunc est dolor uehemens sicut dolor mulieris parturientis propter sensum membri.

Causa autem exterior potest esse casus & percussio, inepta equitatio, & multa consimilia.

Causa duplex.

Causa autem interior potest esse congestio & materiæ deuiatio, quæ aliquando est cal. & aliquando frigida.

Signa autem, quòd apostema sit in renibus, est pondus, aggrauatio in parte illa & feb. continua, dolor uehemens, sed quæ pars sit apostemata discernitur, quia si iaceat in altero laterum, sentit pondus, aggrauationem, & quasi pondus suspensum, quando apostema est in altera parte, ita de altera, & ita quando est in utraque. Si apostema est in rene dextro, tunc ascendit dolor usque ad hepar, si est in rene sinistro, descendit dolor usque ad uesicam.

Signa.

Si in uesica, est dolor in pectine, & peritonæo, ascendit usque ad renes & mingitur urina cum difficultate.

Si apostema est de causa cal. fe. est fortissima, cum dolore acuto, pungitiuo. Si causa est frigida, omnia sunt remissa.

Et si debeat per saniem terminari, signum est quòd febris

fortificatur, calor & pulsatio est in loco, & si rũpatur, signum est quòd est feb. fortificatur, calor & pulsatio est in loco, & si rumpatur, signũ est quòd tunc est tremor, urina apparet spissa, cõfusa, saniosa, sanguinolenta & multa. Signum autem commune istorum apostematum, est frigiditas extremitatũ.

Pronostic. Signũ auté euasionis est cùm feb. minuitur & accidentia mitigãtur, cùm urina est multa cum bona residentia, aut saniе alba, æquali sine fœtore. Quando auté urina est globosa, aut cum sanie fœtida, aut urina est alba, tenuis, & fe. non alleuiatur, nec accidétia mitigantur, tunc est signum mortis.

Aphoris.36. partic.7. Quando ægritudo prolongatur, & urina est alba, tenuis & coxæ macerantur, signum est incurationis, apostemata illarum partium in corporibus macilentis sunt ualde periculosa, quia deficit eis calor & humiditas.

Primum tales passiones in senibus, duæ sunt ad curandũ.

Primum apostema cum rumpitur, mittitur materia aliquãdo uersus hepar, ita uadit uersus intestina, & stomachũ, & tales terminationes sunt malæ.

Cura. In primis si uenter est cõstipatus, fiat clystere ex malua, mercuriali, uiol. oleo uio. cassiafi. & tamari. si habeat fluxum uentr. fiat syru. de rosis sic. myrtillis, sumach, & pane zuc.

Deinde si causa est cali. & alia particularia conueniãt, fiat phlebotomia de basilica eiusdẽ lateris, & si ulterius indiget, fiat de saphena eiusdẽ partis. Postea fiat talis syrupus. ℞. portu. lactu. capil. ue. re. an. lib. ß. 4. se. fri. papa. al. dragag. se. matu. luæ, liqui. mund. uuarum pas. mund. ab arillis, se. end. se. scar. ana. ℥. I. panis zuc. lib. ß. fiat syr. Deinde purgetur sic. ℞. florũ bo. flor. uio. liqui. mund. muccil. psyllij, hordei, drag. ana. ℥. I. fiat decoct. cũ sero capri. & in decoctione resoluatur cassiæfi. mũd. tamarind. an. ℥. I. & detur in aurora. Deinde fiat emplastrũ. ℞. maluæ, bism. corian. re. muccilaginis psyllij & citoniorũ, hordei mũdi, medullæ cerui, & uituli, olei sisami, farinæ hord. & tritici, fiat emplast. & si dolor est uehemens, addamus sem. papaue. al. corticé mãdragoræ, & cũ uenit ad statũ fiat emplast. de caricis, cũ aqua mellita, uel fiat emplast. de rad. lilij, fœnug. se. lini, & ol. sisami. in declinatione, addamus anisum, spicam nar. & demus ad sorbendum succum fœni. cum lacte, quoniã abstergit & mundificat. Idem facit serum caprinum.

Victus ratio. Cibus sit hordeatum, auenatum, amygd. spinachia, atriplices, lac amyg. brodiũ paruæ pullæ, in casu suo.

Et

Et est intelligendum, quòd aqua per se multum nocet in apostematibus renum & uesicæ, uinum similiter, & diuretica, nisi in declinatione: carnes similiter nocent & medicina laxatiua fortis, dẽtur igitur lenitiua. Competit aqua hordei, serum capri, aliquando multa aqua cum modica quantitate mellis, confert etiam potare ut minus poterit: balnea nõ cõpetunt nisi in declinatione, tamen ubi est dolor intolerabilis, omnis ordo spernitur, ideo potest sedere in aqua ubi sit malua, bismalua, coriand. & papauer. Emplastretur locus cum farina papaueris, hordei, & modico opio.

Curatio causæ frigidæ.

Si autem causa esset frigida compacta, multa, quod discernitur, quia ægritudo prolongatur, urina est al. & tenuis, sentit magnam grauedinem, pondus sine magno dolore, & sentit quendam stuporem, & inferiora macerantur, tunc in illo casu uirtute forti potest fieri phlebotomia, postquam cruditas aliquo modo fuerit digesta & inũgantur loca cum oleo nardino, costino, chamo. & emplastretur cum caricis, radice lilij, fœnugræ. & sem. lini, deinde emplastretur cum armoniaco, bdellio, & serapino.

Fiat syrupus de absinthio, mentha, radice lilij, se. frigidis, liqui. mund. uuis pas. mund. zucc. melle, & sero capri. purgetur cum polyp. senæ, epithy. & sero capri. Clysteria fiant cum adipibus. Vitetur omne, quod est fortis uirtutis, & iniũgatur quies & otium. Vitetur omnis res laboriosa & angustiosa. Si materia est phlegmatica, possũt addi aliqua diure. sed in parua quãtitate purgetur cũ turbith, & polypod. fomẽtetur cũ melliloto, chamomilla, anthos, & florib⁹ utriusq; sthœcados.

Clarificatio.

Intelligendum, quoniam licet aquositas continuè transeat per renes uel quasi, tamen apostema frequentius generatur ex humore, quoniam aquositas cito transit.

Secundo notandũ, quòd qui habet apostema in renibus, & iacet supra dorsum, minus patitur de dolore, quia renes sunt in situ suo naturali, & minus malum etiam esset iacere in parte sana quàm ægra, tamẽ melius est iacere supra dorsum. Qui autem habet apostema in latere, sicut in pleuresi, si iaceat supra partem læsam, aliquo modo aggrauatur, cum aliqualiter comprimatur. Sed postquam apostema lateris est cõfirmatũ, plus dolet in opposito latere, quia materia pẽdet in pãniculo, sicut sarcina, ideo grauat superiora & inferiora.

Tertio notandum, ꝙ satis uidetur rationabile, ꝙ in omni aposte

apostemate renum siue calido, siue frigido, coloretur urina
cum ad locum dolorosum transeat, calor, spiritus, & hum.
cal. cholerici qui habent urinam tingere qui delegantur ad
illa loca, nisi crapula, aut aliud simile impediat, sicut sunt mul
tum frigida.

Quarto considerandum, quòd feb. sequitur apostema re
num siue fuerit calidum siue frigidum, propter membri no-
bilitatem, sensibilitatem & materiæ putrefactionem, quæ
quidem putrefactio ad cor pertingere potest propter conti
nuitatem uenæ chilis.

Quinto notandum, quòd mollificatiua debent primo po
ni, & postea alia, ut dictum est.

Mellis usus qualis. Vltimo dicendum, quòd licet mel de se & solum nõ com-
petat in apostemate renum & uesicæ, nihilominus quando
mel est in parua quantitate & aqua in multa, tunc competit
cùm habeat mundificare.

De ulceribus renum. CAP. X.

Causa duplex. VLcera fiunt in renibus, uesica, & locis mediis.
Ista autem proueniunt aliquando ab exterioribus,
aliquando ab interioribus.

Ab exterioribus, sicut est plaga, casus, percussio, coitus ni
mius, medicinæ acutæ, & nimis diureticæ & similia.

Si ab intus, tunc est aut propter apostema male curatum
& male mundificatum, aut humor peccans nimia sui quanti
tate, aut sui mala qualitate, sicut est uiscositas & adhæreat
cũ separatur, aut acumẽ medicinæ, aut lapis dissoluitur, aut
sanies quæ uenit à pulmone & hepate, & multa consimilia.

Si autem ulcus fuerit in renibus, tunc est dolor ibidem &
in coxis, sanies cum frigiditate commixta cum urina & con-
tenta sunt rub. urina exit sine difficultate.

Signa. Si est in uesica, tunc est dol. in pectine, sanies residet, & est
quasi separata ab urina, contenta sunt alba, urina exit cum
difficultate. Sanies autem quæ prouenit à partibus superio-
ribus, discernitur per læsionem illarum partium.

Prognostic. Vlcera renum citius curantur, quia membrum magis car-
nosum quàm ulcera uiarum inter renes & uesicam, & ulcera
uesicæ, quia sunt membra magis neruosa & panniculosa.

Vlcera renum & uesicæ diuturna, nunquam curantur in
sempiternum, quia in fistula statim ueniunt. in istis igitur à
uanis promissionibus desistamus.

In

In primis fiat clystere, si uenter fuerit constipatus, & hoc cum lenitiuis. Deinde fiat uomitus etiã ante cibũ, quoniam mirabiliter proficit in pas. renum, & uesicæ. Et si particularia cõueniant, fiat phlebotomia de basilica, & saphenis. Postea purgetur secundũ exigentiã humoris. Et mũdificetur locus. Illa autẽ quæ mundificant, sunt aqua hordei, hydromel, decoctio hyssopi, prassij, ireos, cap.ue.re. ficus autem nõ competunt, quia lacticinium habent. lac etiam mundificat, si timemus corruptionẽ lactis, apponamus modicũ salis, & mel lis, sumatur ab ubere quãtum erit possibile. Sit igitur lac loco cibi, potus & materiæ, postquã lac erit sumptũ, nõ sumat aliquod aliud donec lac exiuerit stomachũ & hepar, si est possibile. Deinde dentur consolidatiua sicut est bolus, san. dra. myrrha, rosæ, & similia. Ante autẽ ista omnia, mitigetur dolor cum narcoticis, sicut hyoscyamus, opium, mandragora, papauer, psylium, sandali, rosæ, chamomil. & similia. Deinde faciamus istud medicamen, quod habet uirtutem omniũ supradictorũ. ℞. 4. se. fri. mund. se. papa. al. se. maluę, se. bombа. se. portu. se. citoniorum, myrtillorum, drag. gummi ara. pinearum mund. fisticorum, candi, penidi. liquir. mund. hordei mũd. muccilag. psyl. amyg. dul. ana ℥.1. boli ar. sang. dra. spodij, rosarum, myrrhæ. an. ℥.2. conficiantur cum hydromel. fiant trochi. & cũ uti uolueris, distemperetur unus cum lacte, & exhibeatur. Si fuerit ulceratio in uesica, distemperetur unus cum lacte, & proiiciatur per siringam.

Cura.

Narcoticorum usus.

Vitet omnia salsa, acuta, acetosa, omnia quæ sunt uehemẽtioris dulcedinis, & omnia quæ sunt nimis diur. Vtatur hordeato, aqua hordei, gallinis, perdicibus, auiculis paruis, ouis sorbilibus, piscibus squamosis, de aquis mũd. pineis, sed nõ utatur ficubus, ut dictum est. Et si sanies est nimis crassa, addatur prædictis trochiscis, hyssopus, spi. nar. rad. lil. apij, & similiũ, modo igitur utatur mundificatiuis, modo abstersiuis, modo consolidatiuis, & modo dolorum sedatiuis.

Dieta.

Intelligendum, quòd lac ualet in uulneribus uesicę, renũ, pulmonis, & aliorũ membrorũ interiorum, quoniam habet triplicem proprietatẽ ualde necessariã uulneribus, abstergit enim ratione serositatis, cõglutinat ratione caseitatis, & nutrit ratione butyrositatis, quibus omnia ulcera indigẽt, sicut declarauimus, 5. de inge. cũ fiebat mentio de ulceribus pulmonis. ualet etiam in hydropisi, hectica, & in omni cõsum-

Clarificatio.

Lactis effectus.

ptione, non est ergo mirabile si mũdificat ulcera renum, & uesicæ. Secundo intelligendum, quòd urina propriè de natura sui non ulcerat, cum non sit nisi quædam species aquæ, sicut declarat Gal. 4. de iuuamentis membrorum, & cũ hoc, quia modicum moratur. ulcerat autem propter hu. acutos admixtos cum aquositate, uel aliunde fluentes, uel hoc est propter hu. grossos uiscosos, qui ulcerant uiolenter & subito separantur, ex alio computrefiunt, corrumpuntur, & acquirunt caliditates acutas, pungitiuas. Tertio notandum, quòd fe. non sequitur ulcera renum, quia materia est euentabilis, & licet ex aliis apostematibus, & ulceribus eorũ fiat, hoc est, quia non potuerunt euentari. Quarto aduertendum, quòd sanies renum non fœtet, sicut uesicæ, quia renes sunt carnosi, calidiores, & fortiores, ideo possunt magis euẽtari, & materiam depurare, quare non fœtet, sicut quæ prouenit à uesica cum sit membrũ frigidum, & carens sanguine.

De mictu sanguinis. CAP. II.

SAnguis apparens in urina, aliquando prouenit ab hepate, aliquando à uesica, aliquando à uenis mediis, aliquando est purus, aliquando impurus, aliquãdo cum sanie, aliquando non, & aliquando est sicut lotura carnis.

Causa duplex. Istud autem prouenit, aliquãdo ab exterioribus, sicut est casus, percussio, coitus superfluus, exercitium nimiũ, ocium nimiũ post laborem, repletio nimia cibi, & potus, dimissio alicuius fluxus soliti, sicut sunt menstrua, hæmorrhoid. & similia, sicut est membrorum mutilatio. Si sit ab intus, hoc est, propter nimiam repletionem, aut humorum acumen, aut uentositatem descendentem, aut ulcus, aut apostema, aut prouenit propter debilitatem renum, & uesicę, aut propter ulcera, & ita de aliis discurrendo per singula.

Et est intelligendum, quòd aliquando prouenit per uiam crisis & mundificationis, aliquando ex ui symptomatis.

Signa. Si prouenit ab hepate, est sine dolore: si à renibus, est cum dolore renum, & sang. est purus, sed nõ prouenit ad puritatem cum est ab hepate, nec ad turbulẽtiam cum est à uesica.

Si est à uesica, designatur ex dolore partis, & turbulentia.

Si sang. est sicut lotura carnis, tunc est ex debilitate hepatis & renũ. Et san. quanto plus prouenit à partibus remotis, tanto plus est mixtus cũ aquositate, & quãto plus prouenit

à parti

à partibus proximis, tãto minus eſt mixtus ſan. Cum ſanie ſignificat ulcera, aut rupturam apoſtematis. Sanguis cũ uenit multus & ſubito, ſignificat rupturam uenæ, & quãdo uenit paulatinè, ſignificat corroſionem, deſudationẽ, aut mo dicam apertionem. Quando autem prouenit propter repletionẽ, diſcernitur ex habitudine corporis, & ſi uenerit ex uirtute mundificatiua, diſcernitur ex alleuiatione, & per ea quæ præceſſerunt. Aliæ autem cauſæ ſunt notæ per indicia.

Prognoſtica. Omnis fluxus ſang. rubei & mũdi, ſi ſit multus, eſt malus. Fluxus ſang. de ueſica, tardius curatur quàm ab aliis partibus. Sang. apparens in urina longo tempore, peſſimus eſt, quia ulcera fraudulenta in corpore ſignificat.

Cura. In primis fiat phlebotomia, de hepatica, & potiſſimè, ſi cauſa eſt recens. Deinde aduertendum, quòd ſtyptica non debent apponi, donec uiæ urinales ſint mundificatæ, & ſan. maculatus fuerit expulſus, decoquatur igitur radix ireos, apij, hyſſopi, & liqui. in lacte, coletur & colatura ſumatur, aut ſolum lac, aut decoctio capil. ue. re. in aqua cum modico mellis, & multa conſimilia.

Poſtea utatur iſto medicamine. ℞. 4. ſe. fri. mund. ſe. papa. al. dragag. liquir. mund. maſti. thuris, myrrhæ, ambræ griſiæ. ana. ℥. 1. cupularum glandium, ſpodij, chara, ſand. muſcatelli ni, ſang. dra. boli ar. acaciæ, terræ ſig. myrtillorum, ſumach, corian. præparati. ana. ʒ. 3. ſpicæ nar. ſquinanti. ana. ʒ. ß. conficiantur cum ſucco plantag. fiant trochiſci, & cum uti uoluerit, diſtemperetur unus cum lacte, & exhibeatur, uel proiiciatur per ſiringam: & ex iſtis poteſt fieri emplaſtrũ, quod ponatur ſupra particulam patientem. Accipiatur igitur unũ, uel multa iuxta conuenientiam particularium.

Cauda tremula. Intelligendum, quòd quanuis ita eſſet, quòd uenæ non eſſent in ſuperficie concaua uiarũ, per quas tranſit urina à renibus ad ueſicam, tamen intus in profundo ſunt, à quibus poteſt fluere ſan. & ſudare ad uiam, ita ſan. poteſt prouenire ab illis uiis, & ſi ſint ibi uenæ, tanto melius, quoniam poſſibile eſt, quòd ſan. qui euenit à uena chili, cum aquoſitate nõ ſufficeret ad nutriendum illas uias.

Secundo notandum, quòd ſang. qui prouenit ab hepate, eſt ſine dolore, aut cum modico dolore, quia hepar nõ ſentit de ſe, ſed ſentit ratione panniculi.

Tertio aduertẽdũ, ꝙ ſang. & ſanies quę prouenit à ueſica

nō sunt mixta,sed separata, & hoc propter sang. grossitiem & eius turbulentiam,san.autem renum,& hepatis est magis subtilis , ideo citius permiscetur,& etiā propter uiæ lōgitudinem. Quarto notandum , quòd ulcera uesicæ tardius curantur propter suam naturalem complexionem frigidam,& propter humiditatem extraneam aquosam,quæ consolidationem uesicæ impedit.Renes autē sunt calidiores,& habēt plus de humiditate connaturali,quæ facit ad uulnerum consolidationem. Vltimo notandum, gratia materiæ,quòd sanies licet sit calidior caliditate accidentali quàm phlegma, nihilominus sanies posita in aqua petit fundum, propter sui terrestreitatem,globositatem,maiorem adustionem,& incinerationem , & propter hoc est malum signum in phthisi. phlegma autem calidius est caliditate naturali , & est magis aëreum,& non est ita conglobatum,ideo supernatat.

Nota.

CAP. XII.

De lapide renum.

Affectio à Græcis dicitur lithiasis.

LApis est morbus officialis in numero addito,præter naturam.

Intelligendum , quòd lapis generatur aliquando in uesica,aliquando in renibus, & in multis aliis cōcauitatibus secundum Galen.

Causæ.

Causarum quædam sunt immediatæ,& quædam remotę.

Causæ immediatæ sunt 2.materia grossa uiscosa,sicut est phlegma,aut sanies,aut melancholia,aut sang.grossus. Secunda causa est,calor excedens. Tertia causa est, strictura meatuum. Modus autem generandi est iste,cùm aliqua materia grossa uiscosa adhæret in aliquo meatu,& calor est fortis,tunc intendit illam materiā digerere,commouere,& assimilare , sed non potest propter impedimentum materiæ, tunc resoluit quod est subtilius & remanet residuum grossum,ita induratur & lapidificatur.

Calculi generatio.

Causæ autem remotæ sunt, quædā extrinsecæ , & quædā intrinsecæ.Extrinsecæ sicut est omnis ille cibus qui generat grossum san.sicut est panis azymus,uinū nouum,& grossum, aqua turbida,caseus antiquus, faba fracta,& alia legumina, aues degētes in aquis,carnes animaliū syluestriū,pisces bestiales,sine squamis,& similia. Causæ autem intrinsecæ sunt indigestio, & humorum cruditas , crapula, debilitas uirtutis expulsiuæ,& quando ista conueniunt,lapis est de prope.

Signa generationis lapidis sunt , cum urina est turbida,

spiss

ſpiſſa, cum arenis multis, & ſubito efficitur tenuis, cum dolore illarum partium, proculdubio lapidem ſignificat generatum, & ubi lapis eſt generatus ſi ueniāt arenæ multæ, cum urina ſpiſſa, diſſolutionem lapidis ſignificat. Attamen intelligendum, quòd illi in quibus apparet arena multa, & urina eſt ſpiſſa, rarò incurrunt lapidem, tamen ſi incurrant, durior erit inter alios. Differt autem lapis ueſicę à lapide renū, quoniam lapis ueſicæ uergit ad maiorem albedinem, & eſt durior & maior, lapis autē renum, eſt mollior, uergit ad rubedinem, & eſt minor. Signum autem diſtinctiuum, quòd lapis ſit in ueſica, eſt dolor pectinis & peritonei, & ſemper appetit mingere, mingit cum difficultate, & cum ſtringit appetit aſſellare, exit anus, ſi fuerit in pueritia, patitur pruritum in radice uirgæ, erigitur uirga, & cogitur fricare continuè radicem uirgæ. Intelligendum tamen, quòd aliquādo dolor interpolat plus, aliquādo minus, & quādo lapis ueſicæ eſt paruus, ponit ſe in uia urinę & eſt peior quàm magn⁹, & inducit dolorem intolerabilem. Quando autem lapis eſt in renibus, tunc eſt dolor uehemens in ſpina dorſi & in anchis uidetur ſibi quòd continuè pungatur, & deſcendit aliquando ad inferiora. Et eſt intelligendū, quòd lapis renum generatur frequentius in pinguibus, & ſenibus, propter debilitatem uirtutis expulſiuæ ad diſtantiam remotam. In macilentis autem, pueris & iuuenibus frequētius accidit in ueſica, quia uirtus expulſiua expellit longius.

Apho. 80. particu. 4.

Signum calculi in ueſica.

Signum calculi in renibus.

Qui obnoxij renū, et ueſicæ calculis.

Lapis renum & ueſicæ, eſt morbus hęreditarius ſecundū quod dicit Auic.

Prognoſtic.

In primis utatur diæta contraria cauſæ generanti, quæ ſit ſubtilis, & facilis digeſtionis, ſeruet quātitatem, qualitatem & ordinē in omnib⁹ ſex rebus nō naturalibus. Deinde utatur ſuppoſitoriis, clyſteribus, pinguibus & lenitiuis, etiam & uomitu, quia mirabiliter confert. Si contingat accipere laxatiuum, fiat debile & lenitiuū, & rarò accipiat, quia materiam trahit ad locum dolorem, & ſymptoma. Deinde talia faciemus, portetur in quadriga, aut in equo trotante & male portante, deſcendat per gradus & loca decliuia, poſtea balneetur uſq; ad zonam, & in balneo ſit malua, biſmal. parietaria, creta marina, tribulus marinus, chamomilla, melliloanthos, & exeunti à bal. emplaſtretur, cum fœnigræ. ſe. lini, & oleo ſiſami. Deinde exhibeatur ſibi theriaca recens.

Cura.

Et tunc ueniamus ad symptomata. Aliquando lapis est in collo uesicæ, & non potest mingere, tunc eleuentur anchæ fortiter & concutiantur, fricetur uirga, & pecten, ut cadat lapis ad concauitatem uesicæ, ut possit urinare.

Deinde ad fractionem lapidis intendamus, si in urina sint arenulæ, colemus urinam, & desiccemus arenulas: & si sint molles & quasi tractabiles, magnã spem possumus habere de fractione: si auté sint solidæ, duræ, asperæ, timendũ est.

Quæ à tota sua substantia calculũ frangunt.

Illa autem quæ ex proprietate, & electiuè frangunt lapidem, sunt lapis iudaicus, lapis spongiæ, cinis scorpionum, cinis leporis combusti, cinis testarum ouorũ, ex quibus exierunt pulli, cinis auiculæ, quæ uocatur cauda tremula, san. hirci, aqua raphani distillata, lingua serpẽtis, illa scilicet, quæ ualet contra uenenum. Sed quia ista cura est summè difficilis, nullus debet habere pro malo, si curam diligentissimè magis particulariter prosequamur.

Cura calculi.

In speciali, curatio lapidis est triplex, quædam præseruatiua, quædã doloris est mitigatiua, & quædã uerè curatiua.

Doloris mitigatiua est, cum aufertur urina, & est magnus dolor in pectine, & locis uicinis, quòd fiant ista. Vtatur bal. & sint ibi mal. bismal. se. altheæ, se. lini, tribuli marini, & campestris, anisi, cimi. ana. lib. ß. ponantur iuxta pectinem, & embrocetur locus frequenter, & cadat aqua supra pectinem ex alto, & post exitum à bal. qualibet uice utatur theriaca, usque ad ʒ.1. cum brodio cicerum, si theriaca inueniatur recens, tanto melius.

Item fiat emplastrum, quod ponatur supra pectinem. ℞. mal. bismal. se. altheæ, se. lini, butyri re. caricarum. an. ℥.1. fiat emplastrum, & ista cura uocatur mitigatiua, seu blandiens.

Vomitus.

Si nõ mitigetur dolor ex istis, prouocetur uomitus cum se. raphani, & atripli. aut mediano cortice sambu. aut nu. uomica. istud ualet omnibus tribus modis prædictis. Item fiat clystere cum uio. malua, mercuriali, suc. bletæ, oleo uiol. & hierapi. & de istis quantitas sufficiens apponatur iuxta medici industriam.

Victus ratio.

Si autem uolumus præseruare, utatur tali diæta, non utatur si est possibile aliquibus carnibus nisi uolatilium usualium, præterquã de illis quę in aquis & lacubus nutriuntur. Vtatur brodio cicerũ nigrorũ cum oleo de carthamo, utatur uino al. & lymphetur cũ aqua decoctionis cicerũ nigrorũ, raphani folia & aqua eius distillata præseruãt:

iacere

iacere & dormire supra dorsum ualet, auicula illa parua uocata cauda tremula multum ualet siue recés siue salita siue elixa siue assa siue desiccata, postea puluerizata, siue in toto siue in parte. Si hircus antiquus nutriat herbis diureticis, sicut fœni. petro. hordeato, saxifragia, milio sol. betonica, postea in æstate decolletur, & san. per frusta desiccetur & puluerizetur. pul. iste præseruat & curat. Balnea sulphurea ualét, si nõ sint parata, bulliatur sulphur in aqua, spongia intingatur & calida pectini applicetur. Cura autem lapidis uera, consistit in fractione lapidis istis prædictis præsuppositis, præsupposito etiã bono regimine & bona dięta & quòd corpus nõ sit plethoricum, nec rheumaticum, nec nimis extenuatum, tunc fiant ista. ℞. cineris scorpionis. ʒ. 2. cantharidũ abscissis capitibus, & alis. ʒ. 1. san. hirci exiccati. ℥. 2. cineris uitrio. caul. nõ transplantati, cineris leporis, cineris auis caudæ tremulę, cineris ouorũ à quibus exiuerint pulli. an. ʒ. 3. lapid. iudaici, lapidis inuenti in felle bouis, lapidis spongiæ, piperis, dauci, carui, se. althee, gummi ara. se. saxifragię, milij sol. siseleos. carpobal. xylob. spicę nar. capill. ue. re. quat. se. frigidorũ. an. ʒ. 1. conficiantur cum mel. ro. q. s. fiat conditum, & utatur eo ad quantitatem duarum auellanarum mane & sero cum aqua decoctionis ciccrum & tribuli marini. Item inungatur pectẽ cum oleo scorpionum, oleum autem scorpionũ sic fit. ℞. ari. sto. gentianæ, cype. corti. radi. capparis. ana. ℥. 1. olei amyg. amara. lib. 1. conquassentur prædicta fortiter & bulliant in prædicto oleo & aqua usque ad aquæ cõsumptionem, coletur, & in colatura ponantur x. scorpiones, & ponãtur in olla cooperta fortiter lutata, & ponãtur in furno, unde exiuit panis, stet ibi per unam noctem, & de isto oleo inungatur pecten quotidie bis uel ter, uel lana abluta intingatur in prędicto oleo & tepida pectini applicentur. Item si non possit urinare, aut quia lapis est magnus & oppilat meatum, aut quia paruus & ingreditur foramen uirgæ: tunc localia remedia sunt ista, disponatur corpus sic, quòd caput sit inferius, cõcutiatur, fricetur & comprimatur, tunc lapis descẽdet à foramine & poterit mingere, & erit remediũ temporale. Vel sic, digitus ponatur in ano, & cũ digito comprimatur. Vel sic, accipiatur siringa & intromittatur per foramen uirgę, & quòd superius impellatur, uel quòd accipiatur. ℥. 1. prædicti conditi, distẽperetur cũ aqua raphani & lacte, colẽtur & colatura

Diuretica.

Balnea.

Curatio calculi.

Praparatio olei de scorpionibus.

Quæ urinæ reddendæ difficultati & cũ maxima angustia laborãtibus auxiliantur.

frequenter per siringam iniiciatur. Item utatur isto electuario. ℞. electuarij ducis, litontripon. an. ℥. ʒ. diaprunis lib. ß. misceātur. Volatilia assa, & cancri fluuiales assi, sunt cibaria bona in hoc casu. Vomitus post cibum multum confert. Vitet repletionem nimiam cibi & potus, utatur exercitio temperato ante cibum. Vitet omnia cibaria grossa, sicut sunt carnes porcinę recētes, carnes bouinæ, caseus durus, oua indurata, caules, & legumina præterquam brodium cicerum, uitet pisces nō habētes squamas, utatur boragi. fœniculo, petro. asparago, origano, calamento, serpillo, raphano, spinachiis, & maluis. Non accipiant medicinam laxatiuam, sed utantur uomitu ante cibum & post per interualla, quoniam totam fœlicitat operationem uehementer. Curam autē lapidis factam manu chirurgica, quantum est de præsenti, penitus derelinquo.

Quæ in hoc laborioso, affectu sunt fugienda.

Clarificatio.

Intelligendū, quòd ex materia cocta, sed nō perfectè cocta generatur lapis cū est uiscosa, si enim esset omnino cruda, non posset coagulari propter humidū superfluū: & si sicca, nō posset cōdēsari, sed magis pulueri zari, oportet igitur quòd sit uiscosa. Cum igitur calor naturalis agit in materiā crudā, uiscosam, coquet eam, ita remouet subtilius & relinquū remanet induratū, ita petrificatur, coquitur igitur, si nō digeritur, propter inobedientiam materiæ.

Cur calculus rarò in mulieribus generetur.

Secundo notandum, quòd lapis ex sanie potest causari igneitate remota licet, rarò. Ex iuxta hoc notnadū, quòd in mulieribus rarò generatur lapis propter frigiditatem, meatuum latitudinem & uiarum breuitatem &c.

Ad calculi generationē tria sunt necessaria.

Tertio intelligendum, quòd ad generationem lapidis sunt tria necessaria ut dictum est, calor fortis inducens exhalationem & partium subtilium consumptionem, & ita per consequens residuum induratur & in petram cōuertitur, frigidum autem congelando nō posset hoc facere in corpore humano, quia uita manente, tanta frigiditas abundare non potest, nec lapis dissoluitur à calido, sed magis propriè aduritur, quia à frigido non fuit condensatus, & calidū bene potest mouere à circunferentia ad centrum, sicut patet in tegula seu latere cum ponitur in furno. Calidum igitur est causa generationis lapidis in corpore humano, non frigidum. Secunda causa generationis lapidis, est materia uiscosa, aliter non conglutinaretur nec induraretur.

Ter

Tertium, quod adiuuat ad hoc, est strictura loci. Ex prędictis sequitur, quòd lapis ex melancholia sola non posset generari, licet cõtrarium sit dictum in sententia, & est uerum, uel de sola uel raro, & ratio quare non potest generari, quia nõ habet uiscositatẽ sicut phlegma. Est enim magis puluerisabilis, & licet lapis generetur ex cibis melãcholicis, hoc non facit, quia melancholicus, sed quia indigestibilis, & quia inde phlegma crudum generatur. ex omni enim cibo, siue sanguineo, siue cholerico, si nõ digeratur bene in stomacho & hepate generatur humor crudus pertinens phlegmati, & talis materia est apta ad lapidis generationem.

Et iuxta hoc uidendum, quoniam licet in stomacho possit esse materia multa phlegmatica & calor fortis, nihilominus meatus sunt lati, ideo raro, aut nunquam in talibus potest lapis generari. Quarto notandum, quòd lapis in senibus non generatur sicut in pueris, quoniam licet plus abundent in materia phlegmatica, calor tamen deficit, pueri autem habent multum de calore ratione ætatis, & multum de phlegmate ratione regiminis, ideo frequẽtius lapis generatur in eis, sed in uesica frequentius, quia collum est strictum, & ibidem materia aggregatur, & ita lapis. Cum autem ueniunt ad ætatem pubescentiæ, dilatãtur meatus & superflua expelluntur, quare in aliis ętatibus subsequentibus magis in renibus generatur &c.

Quare calculo senes non obnoxij.

De passionibus uesicæ, & primo de diabetica passione.

CAPVT XIII.

Diabetica passio, est immoderata urinæ effusio. Intelligendum quòd in diabetica passione, est sitis intensa, multum potatur, & sicut accipitur, ita mingitur, & est simile de appetitu in cibo ubi multus cibus accipitur & indigestus euacuatur, sicut patet in canino appetitu.

Causa huius passionis ut plurimum est nimia caliditas renum attrahens aquositatem ab hepate, & hepar à stomacho, ita est continua suctio & continua sitis, & ita potus insatiabilis. Confortatur uirtus attractiua renum, & debilitatur uirtus contentiua, & ita cito exit, sicut enim potatur, mingitur. Prouenit & aliquando ex nimia frigiditate renum & totius corporis, & est ita, quoniã licet causa sit frigida, tamẽ aliquando non priuatur à siti, aliquando est sine siti. frigidum igitur paralizicans & mortificans, non permittit con-

Diabetes, urinæ profluuiũ affectus est renũ teste Ga. qui rarißimè euenit ualde sitientibus ægris atque subinde bibentibus, quapropter exuberãter quoq;

reddunt id quod bibe-rūt et à sua qualitate nō mutatū. tinere urinam, & ſicut corrumpitur attractiua cum eſt ex caliditate, ita corrumpitur contentiua cum eſt ex frigiditate.

Signa huius paſsionis ſunt manifeſta, quoniam urina mingitur in magna quantitate & frequentius. Signum autem cauſæ eſt, quoniam quādo ex calore ſentitur caliditas in renibus, dolor, punctura, & alia ſigna caliditatis. Si autem frigiditas ſit in cauſa, tunc ſentitur in renibus & extremitatibus, lęditur à frigidis, & iuuatur à calidis &c. *Prognoſtic.* Si autem iſta paſſio continuauerit & remediatus nō fuerit, maceratur corpus cura & debilitatur & ducitur in perditionem.

Cura. Et quia iſta paſſio prouenit ut plurimum cū calore, ideo prius curam huius pertractemus. In primis fiat clyſtere lenitiuum, deinde prouocetur uomitus, poſtea fiat phlebotomia, tandem purgetur cum māna & caſsiafi. deinde potet aquam multam frigidam, & poſtea euomat ipſam. Deinde utatur iſta potione. Fiat muccilago de pſylio. Deinde ℞. coriandri. præparati, ſpodij, coralli, carabæ, ſan. dra. ſand. muſcatellini. ana. ℥. 2. camphoræ. ℥. ß. fiant trochiſci cum muccilagine prædicta & diſtemperetur unus cū lacte ouino acetoſo unde butyrum fuerit extractum. Deinde confortētur renes ſic. ℞. cupularum glandium, pſidiæ, balauſtiæ, acaciæ, boli arme. hypociſt. ana. ℥. ß. ladani. ʒ. 2. miſceantur cū ſyru. myrtino, & fiat emplaſtrū. *Diæta.* Vtatur hordeato, auenato, amyg. piris, citoniis, portu. cucu. melonibus. Et utatur uino groſſo cum multa aqua. Vitet omnia diuretica. Si autem cauſa fuerit frigida & fuerit cum ſiti, tunc cura eſt ualde difficilis, utatur uino odorifero, fricentur extrema, & ponantur uentoſæ ſupra renes ſine ſcarificatione. Si eſt materia peccans, purgetur cum hierapi. prouocetur uomitus cū raphano, utatur ſyr. myrtino, & fiat emplaſtrum de ladano, myrrha, maſti. thure, nuce cipreſſi, aniſo aſſo, ruta, & mentha, & fiat bal. de iſtis eiſdem, fricetur totus donec rubefiat. Si cauſa fuerit frigida & ſine ſiti, fiat potio de caſtoreo, mirrha, pyrethro, cupulis glādium, decoquatur in ſyrup mirtino, & ſumatur mane & ſero, utatur uitellis ouorum, gallinarum pingui. & aſsis frixis & ſimilibus.

Clarificatio. Intelligendum, quòd in diabetica primo principaliter & potiſſimè cum cauſa eſt cali. eſt error in attractiua, quoniam ultra temperamentū fit tractus, & quia quantitas eſt nimia, ideo ſecundario deficit contentiua, quare ſicut trahitur, ita

eliqua

eliquatur, corpus desiccatur & consumitur, & licet omnino deficiat contentiua, nihilominus fortificatur attractiua propter nimiam renum caliditatẽ, nec deficit attractiua propter defectũ cõtentiuæ, quia principaliter est error in attractiua.

Secundo notandũ, quoniam licet in licentia exeat cibus crudus & indigestus, & in diabetica urina cruda & indigesta, non tamen ex eisdem causis, sed in diabetica fit ut plurimũ propter nimium calorem confortantem attractiuam, ideo est cum forti siti, & curatur cum frigidis, patet igitur quòd diabetica passio ex causis cal. procedit, licet urina appareat multa, tenuis & alba. Tertio notandum, quoniã licet causa diabeticæ pas. sit cal. tamen urina non est tincta, & licet sit perturbatio, non est spissa, quoniam ita modicam moram contrahit in hepate propter uiolentam tractionem quòd nihil de humoribus potuit permisceri quod ipsam coloret & substãtiet. Quarto notandum, quoniam in diabetica est uehemens sitis propter stomachi desiccationem, sed nõ est fames propter phantasticam repletionem quæ fit à calido.

Sitis uehemens & assidua in hoc affectu.

Quinto aduertendum, quòd arenulæ rubeæ & solidæ cũ apparent in principio, cum do. & grauedine renum, lapidẽ generatũ significant: si dispareant & dolor remaneat, lapidẽ confirmatum significant: & si multitudo postea appareat cũ alleuiatione doloris, fractionem & mundificationem significat. Si autem à principio sine dolore appareant, corporis mundificationem significãt, idem de uesica, cum arenulæ albæ apparent. Et ista materia fuit ut plurimum superius pertractata. Vltimo notandum, quòd in diabetica pas. cõpetit diæta mediocriter grossa ut multum moretur & non de facili attrahat, sed mediocriter grossa ne causet indigestionẽ.

De stranguria. CAP. XIIII.

STranguria interpretatur guttatim urinæ emissio. Intelligendũ quòd urina aut emittitur inuolũtariè, aut retinetur inuoluntariè. Nunc autẽ de inuoluntaria emissione agetur, de inuoluntaria autẽ retentione agetur inferius. Si autẽ emittatur inuolũtariè, hoc est duobus modis: quoniam aut emittitur in nimia quantitate & cõsumitur corpus, & ista est diabetica, de qua dictum est: si emittatur inuolũtariè paulatinè & guttatim est stranguria, bene igitur dictũ est, stranguria est guttatiua urinæ emissio præter uoluntatem.

Stranguria id est urinæ stillicidium, proprium quoddã uesicæ accidẽs. Gal. lib. 6. de locis affectis. cap. 4.

Causa

Causa auté, aut est extrinseca aut intrinseca, si extrinseca, sicut est acceptio rerũ nimis cal.& diur. cum accipiũtur in nimia quantitate, sicut est litontripon, electuarium ducis, & similia: similiter potus nimius aquæ frigidę, aut sessio in eadé, & similia frig. Si autem fit ab intus, tũc potest prouenire, aut propter apost. hepatis & alias pas. eiusdé, & propter pas. renum, matricis, intestinorum, uesicæ, & totius corporis, & propter crisim. Omnes istæ causæ possunt reduci ad duas, scilicet ad nimiam caliditatem pũgentem & mordicantem, & ad nimiam frigiditatem paralyticantem & mortificantem.

Externa.

Interna.

Quando autem ista passio est ex causis cali. tunc est cum arsura, punctura, calore, siti & mordicatione.

Signa. Si est propter causam frigidam, tũc dolor est modicus, & cum quadam insensibilitate, & læditur notabiliter à frigidis, ita de aliis signis sumptis à rebus naturalibus, non naturalibus, & contra naturam.

Prognostic. Hic possumus dicere quòd ista passio si continuetur, est turpis & uerecundosa, quoniã impedit omnes nobiles operationes tam speculabiles quàm naturales, quoniã non permittit hominem studere nec dormire, nec cibum digerere. Et possumus hic notare gratia materiæ, quòd tria sunt quæ augmentata se diminuunt & diminuta se augmentant, sicut est sudor, egestio, & urina.

Curatio. In primis si uenter est constipatus fiant clysteria. Deinde fiat phlebotomia, si particularia cõueniant. Postea purgetur materia peccans secundum exigentiam. Deinde si causa est ca. utatur cucur. melonibus, lactu. spinachiis, atriplicibus, syrupo ros. & syrupo myrtino, zuc. ro. triasãdal. draga. frigido, carnibus citoniorum cõditorum cum zuc. sine speciebus, & emplastretur uesica cum myrtil. rosis, sumach, hypocistide, spod. sand. charab. ladano, conficiantur cũ muccilagine psyllij, & syrup. ros. & exhibeantur uel per modum emplastri, uel potionis cum lacte acetoso à quo butyrum sit extractum.

Si autem causa est frigida, dentur assa calida, & uinũ odoriferum, fiat emplastrum de masti. thure, stora. calamita, ambra, cinamomo, gariofi. galãga, nuce cypressi, cimino asso, ruta, mentha, absinth. origano, calamento, & est fere eadem curatio cum diabetica. Intelligendum quòd in causa calida debent applicari exterius & interius styptica aromatica frigida in multa q̃titate, & de stypticis ca. in parua. Et si cau-

sa est frigida, fiat econuerso. In causa igitur frigida, detur theriaca, mithridatum, aurea alexand. diamb. diaolibanum, diamentha, diacitoniten, diagalanga.

Intelligẽdum iuxta doctrinam Galen. 6. de morbo, quòd omne quod expellitur à corpore aut retinetur fit propter tria, aut propter dispositionem materiæ aut membri, aut uirtutis, uerbi gratia, in stranguria enim urina guttatim expellitur, & præter uoluntatem, aut quia materia est multa, aut nimis cal. aut nimis frig. calidum enim pungit, & frigidũ mortificat: si ratione membri, ut quia latum, laxum, rarum, apertum: si gratia uirtutis, ut quia expulsiua est fortis & contẽtiua debilis, ideo communiter dicitur quòd stranguria euenit propter acumen urinæ, aut propter debilitatem cõtentiuæ. *Clarificatio.*

Secundo notandum, quòd uentus septentrionalis si fortiter agat in corpore & profundet se, stringit uentrem & urinam. Si autẽ debiliter seu mediocriter, omnes uirtutes confortat, sed desiccando uentrem stringit, & urinam laxat, attractiuam hepatis confortando.

De illis qui ignoranter de nocte mingunt in lecto.

CAPVT XV.

INtelligendum quòd aliqui mingunt dormiendo, aut quia lacertus uesicæ est mollificatus, & non potest continere, aut quia dormiendo imaginatur esse in cloaca & in loco ubi consueuit mingere, tunc præcipit uirtus imaginatiua uirtuti expulsiuæ, & ita mingit in lecto intendens alibi esse. *Causæ.*

Curatio, ossa myrobalanorum accipiat, & assentur, deinde extinguantur in aceto, desiccentur, & assentur glandes, & extinguantur in aqua ros. deinde assetur nasturtiũ & extinguatur in succo agrestæ. ista igitur cum erunt desiccata puluerizentur, deinde misceantur cum myrrha, styra. calami. ambra, se. ru. nuce cypressi, masti. thu. lada. conficiantur cum syru. myrtino, & ex istis potest fieri potatio, aut emplastrum, aut oleum, aut unguentum, aut electuarium, & ualet mirificè in pas. renum & uesicæ, de causa frigida, cũ deficit contentiua, & corpus est mũdificatum. Si autem fuerit propter imaginatiuam & affectum ad locum, decoretur ille locus, & purgetur & pulchrificetur ut ibi die mingere abhorreat. *Curatio.*

In lactanti uerò ætate, detur theriaca, minuatur cibus & potus & non profundetur in somno, uitentur ea quæ mollificant neruos & debilitant, hic non seruaui ordinem solitũ

caus

causa breuitatis.

Clarificatio. Intelligendum, quòd uesica tauri & caput licet sint frigida, possunt tamen competere ex uirtute specifica, ita ponebant illi qui experti fuerunt aliter non intelligendo.

Secundo notandum, quoniam licet inuoluntariè in diabetica urina emittatur ad uesicam, & diabetica sit de causa cal. nihilominus inuoluntariè urinæ emissio de nocte non fit à calido, sed magis à frigido paralyticante, quia à renibus emittitur inuoluntariè ratione nimiæ quantitatis materiæ, hoc autem deficit contentiua ratione frigiditatis, alia igitur est causa hic & ibi. Tertio aduertendum quòd inuoluntaria & insensibilis urinæ emissio, magis fit in pueris cum nerui & lacerti sint magis debiles, ideo frequentius hoc incurrunt, senes autem tardius propter neruorum soliditatem, nisi forte in decrepitis, ubi non est ordo nec regula, sed de nocte & in tempore somni plus, cum tunc superflua uersus interius aggregentur.

Qui huic morbo magis obnoxij.

De dysuria. CAP. XVI.

DYsuria est uel interpretatur inuoluntaria retẽtio urinæ, scilicet cum aliquis appetit mingere & non potest, aut quando non potest nec appetit. Intelligendum, quòd exitus urinæ aliquando aufertur omnino, ita quòd nihil penitus exit. Aliquando autem minoratur, quoniã licet retineatur præter uolũtatẽ ad tẽpus, nihilominus postea expellitur, licet cum difficultate. Aliquando autem corrumpitur exitus eius, & exit inordinatè, sicut in stranguria, ut dictum est.

Ischuriã, & dysuriã confundit Gordo. hoc cap.

Causa autem retentionis urinæ quædam est naturalis, & quædam innaturalis, naturalis sicut in sudore & fluxu uẽtris. Et si est innaturalis, tunc aut prouenit ab exterioribus, aut ab interioribus. Si ab exterioribus, tunc accidit propter flatũ uenti boreæ, ut propter balneũ aquæ frigidæ, aut quia sedit longo tempore supra marmor & lapides frigidos, aut quia inunxit se cum narcotizantibus, ita de aliis. Si autem causa fuerit intrinseca, tunc aut prouenit à uesica aut ab aliis membris: si ab aliis membris, tunc constringitur urina & retinetur inuoluntariè propter apostema matricis, & alias pas. eius, aut propter pas. testiculorum, aut propter intestina, aut quia feces sunt nimis induratæ, aut propter pas. renum, sicut est apostema, lapis, ita de aliis, aut propter pas. hepatis, ut est cacochymia, hydropisis, aut propter pas. cerebri, sicut est mania,

Causa duplex.

nia, melancholia, ubi obliuiſcũtur mingere, aut in lithargia, aut propter paſ. neruorum & lacertorũ cũ ſunt mollificati, aut ſpaſmati, fit etiam propter paſ. totius, ſicut eſt febr. acuta liquefactiua, deſiccans & corrugans. Si autem fuerit propter ueſicam, hoc eſt aut propter paſ. animales aut naturales, ſi animales ut cum aliquis eſt in loco uenerabili & non uoluit ſe mouere, tunc impletur ueſica, dilatatur ſuperius & conſtringitur inferius, ideo cum eſt poſtea in loco, nihil poteſt exire ptopter coarctationem foraminis. Si fuerit propter paſ. naturales, hoc fit ſpecialiter, aut propter morbos cõſimiles, aut cõmunes, ſicut eſt mala cõplexio cal. feb. & hoc eſt de rarò contingentibus, aut prouenit hoc propter malã complexionem frigidã, & hoc eſt frequenter. Si fuerint morbi officiales, tunc eſt propter oppilationes uenientes ab humore, aut ſanie, aut lapide, aut uentoſitate, aut carne ſuperflua, aut ueruca, & ſimilibus. Si fuerit propter morbũ cõmunem ſicut in ulceribus. Ex iſtis enim cauſis & ſibi conformibus, retinetur urina præter uolũtatem, poſſent omnes reduci ad tres, ſcilicet aut ad humorem, aut membrũ, aut uirtuté.

Signa. Signa morbi ſunt manifeſta, ſed ſigna cauſarum habentur per hunc modum.

Si cauſæ ſunt extrinſecæ, habentur ex indicio. Si ſint intrinſecæ, & fuerit ab aliis membris, diſcernitur propter paſ. iſtorum membrorum quæ præceſſerunt, & poſtea ſequitur ſtranguria. Si fuerit à ueſica, diſcernitur per dolorem loci, quia ubi dolor, ibi ægritudo. Si fuerit ex lapide, præceſſerunt arenulæ. Si ex ulcere, præceſſit ſanies & pũctura.

Si ex uentoſitate, præceſſit dolor extenſiuus, inflatiuus.

Si ex apoſtemate, eſt ibi tumor ex feb. Si cauſa eſt cal. tunc eſt feb. aliter rarò accidit ex calore. Si ex frigiditate, ſentitur frigus, tunc nõ eſt dolor, & particulariter conſiderando ſapiẽs medicus poterit uenire in cognitionem cauſæ.

Prognoſtic. Ablatio urinæ ſi diu durauerit, mortem ſignificat.

Si auferatur urina & ſuperueniat teneſmon, infra ſeptem dies moritur, niſi ſuperueniat feb. liquefaciens, & aperiens.

Curatio. Iſte morbus curabitur ſicut alij, conſideretur igitur diligenter cauſa & per ſuum contrarium reducatur ad temperamentũ. Si igitur cauſa eſt cal. applicẽtur frigida, & econuerſo, ſi eſt cauſa ſicca, applicẽtur humida, & ecõuerſo. Si eſt cauſa replẽs, inaniat̃, & econuerſo. Curent̃ igit̃ morbi iuxta ſuas

natu

naturas sicut scribitur in locis suis. In primis igitur iuxta con-
uenientiam particularium fiat clystere, deinde prouocetur
uomitus, postea fiat phleboto. de hep. & de saphena, si parti-
cularia conueniunt, deinde purgetur secundum exigentiam

Phlebotomia.

hu. peccantis. Et si causa est humoralis frigida quæ frequen-
tius aduenit, purgetur cum benedicta, hermodacty. deinde
ponat in baln. aquæ dulc. ubi sint parietaria, fœni. petro. a-
pium, fricetur uenter & dorsum suauiter, & utatur potione.
℞. leuistici, cretæ marinæ, saxifragiæ, milij sol. tribuli marini,
& campestris, raphani, anisi, marathri, ameos, siser. cicerum
nigro. apij, conquassentur & bulliant in uino alb. sumatur po-
tio mane & sero. Aqua raphani distillata multũ ualet, & bre-
uiter omnia illa quæ frangunt lapidem siue illa ponantur in
baln. siue fiat emplastrum, siue syrupus siue potio, siue oleũ,
& ita de aliis. Theriaca multum ualet in hoc casu, & oleum
de balsamo, oleum scorpio. aurea alexandr. & mithridatum,
hoc supposito quòd non sit feb. acuta aut apostema, uel ul-
cus. & ita de aliis, in quibus ista possent nocere.

Axũgia cuniculi & pellis eius effectus.

Intelligendum, quòd duo sunt quæ indifferẽter in omni
casu consueuerunt urinam prouocare, scilicet axungia cuni-
culi, & pellis eius si supra pectinem & uirgam applicetur. Si-
militer hoc idem faciunt cimices uiuæ seu contritæ, ponan-
tur supra caput uirgæ uel ponãtur in sacculo, & sacculus in-
duatur uirgæ rectæ ut rectè applicentur capiti uirgæ.

Intelligendum etiam, quòd in uiciis renum & uesicæ hu-
moralibus de causa frigida, supposito quòd nõ sit ibi feb. nec
ulcus, nec apostema, multum ualet litontripon, electuarium
ducis, debẽt misceri cũ duplo de diaprunis, & oxylatiui, quia
aliter nimis esset medicamen forte, ita de isto toto potest da-
ri. ℥. ß. in una uice, aut ʒ. 2. cum aqua raphani, aut brodio cice-
rum nigrorum, aut uino al.

In causis autẽ cali. dẽtur semina frigida maiora & minora.
Apostema autẽ, ulcera, & lapides, curantur sicut dictum est.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd uesica & intestina habẽt 4. uirtutes
naturales, ita habent uirtutem attractiuam, & forte non at-
trahunt nisi cibum, & secundum hunc modum loquẽdo, ue-
sica non attrahit urinã nec intestina feces, sed recipiunt, pos-
set enim dici sic, quoniam ista membra si attrahant, nõ attra-
hunt ut inde se adiuuent, cum sint superflua & impura, licet
non attrahant propter se, attrahunt tamẽ gratia totius, sicut

splen

splen melancholiã, & chistis fellis choleram, unde licet non habeant intellectum & rationem, ut depurent corpus, nihilominus ordinator ciuitatis habuit intellectum, & rationem, ita ordinauit ista membra, ut attraherẽt gratia totius, & licet Gal. uideatur alibi dicere oppositum, per hunc modum potest dissolui, uel possem dicere, quòd cum fecibus est aliquod benignũ, ex quo possit nutrire, quod patet quoniam secundum Auic. uenæ meseraicæ continuantur, cum omnibus intestinis præterquam cum longanone, ut hepar à quolibet possit attrahere aliquod benignum, descendit cum aquositate aliquid de sanitate, ut inde uiæ mediæ nutriantur. Non est igitur inconueniens, si superflua attrahuntur, quia attrahuntur, gratia totius, & quia ibi est aliquod benignum.

Gal. de fac. nat.

Secundo notandum, quòd multitudo urinæ est causa retentionis cum oppilat, & claudit foramen, & est causa fluxus cum non oppilat. Et est intelligendum, quòd de oppilatiua non competunt, nisi in corpore mundificato, nec cantharides nisi in parua quantitate abscisis capitibus & alis.

Vrina multa causa obstructionis, & fluxus.

Tertio aduertendum, quòd magnus lapis non impedit exitum urinæ, nec ualde paruus, sed quando est in dispositione media, ita quòd partim subintrat foramen, ideo expelli non potest, & est cum dolore intolerabili, ut dictum est superius, &c.

Vrinæ suppreßio à lapide quãdo.

EXPLICIT SEXTA PARS HVIVS LIBRI.

*

P INCIP

INCIPIT SEPTIMA, ET VLTIMA PARTICVLA HVIVS LIBRI.

*

Quæ de paßionibus membrorum generationis in utroque sexu, & antidotis ualentibus à capite ad pedes usque agit, continens capita

XXIIII.

*

De paucitate coitus, siue de frigidis & maleficiatis, de sterilitate uiri.

CAPVT I.

VNVMQVODQVE perfectum est, cũ potest sibi similem generare, ex hoc enim assimilatur enti diuino & immortali, secundũ Aristo. 2. de anima, & propter hoc Auicen. 6. de naturalibus glorificauit uirtutẽ generatiuam, ut quod in se saluari non poterat, saltẽ in suo simili saluaretur, ideo propter generationẽ, Deus benedictus & sublimis, masculum & fœminam creauit.

Generationis instrumenta. Instruméta autem generationis in masculo sunt testiculi & uirga. In fœmina autẽ sunt matrix, os eius, & duo testiculi qui sunt in cornibus matricis. Nunc autẽ in coitu, sunt tria necessaria, caliditas, uẽtositas, & humiditas, ita secũdũ Auic. sensus uenit à cerebro, spiritus & uẽtus à corde, san. & desiderium ab hepate, ita quod desiderium naturale partim uenit à renibus & ab hepate, & complementum à corde, ideo qui habet omnia ista, fœcundus est quantũ est de natura sui.

Modus autẽ generatiõis est iste, cũ enim masculus appetit naturaliter propter seminis multitudinẽ aggregatam, & digest

digestio stomachi & hepatis est cōpleta, & tertia mediata, & nullum aliud extrinsecum, nec intrinsecum impedit, tunc ei data est licentia secūdum legem, debet dispergere semen in matricem, & nullo modo in aliquo alio foramine secundum legem Dei & naturam, & cum occurrunt ei spermata adinuicē & retinentur, tūc fit cōceptio, sicut dicetur inferius magis particulariter, cū loquemur de sterilitate mulierum.

Sicut igitur ex cōcursu omnium istorum causatur fœcunditas, ita ex defectu sterilitas. Si abundat humiditas, & alia sint ablata, causatur gonorrhœa. Si uentositas, & alia non, causatur satyriasis. Et si deficiat caliditas unà cum aliis, causatur sterilitas, ideo istud capitulum posset intitulari de frigidis, & maleficiatis, aut capitulum quod dicitur approximatio, aut quod dicitur sterilitas ex parte masculi, aut capitulum de paucitate coitus.

Gonorrhœa.
Satyriasis.

Sterilitas aut paucitas in coitu, aut prouenit ab exterioribus, aut ab interioribus. Si ab exterioribus, ut quia coit cū muliere, quæ nōdum peruenit ad annos, aut quia mulier cū qua coit est uetula, aut quia coit inepto modo & turpi, uidēdo muliebria, aut quia mēstruata, aut qa scabiosa, aut tiniosa, aut fœtida, aut infecta, aut horribilis aspectus, aut quia est puer, aut decrepitus, aut ebrius, aut crapulatus, aut male sanus, aut debilis, aut quia fecit phlebotomiā, aut accepit medicinā laxatiuam, aut cucurrit, aut laborauit, aut quia superfluè coiuit, aut propter accidentia animæ, sicut est timor, furor, & similia. Omnia igitur extrinseca, quæ diminuūt calorem, aut cōsumunt uentum, aut cōsumunt humiditates con naturales, sterilizāt, ideo omnia frigida sterilizāt, sicut lactuca, opium, & similia: & illa quæ cōsumunt uentum & similia, sicut ruta, & agnus castus: & illa quæ desiccāt, sicut acetum, abstinētia, uigiliæ superfluæ, & similia. Sterilitas autē si prouenerit à causis intrinsecis, tunc aut prouenit à testiculis, & uirga, aut ab aliis mēbris, potissimè à principalibus cum ueniat semē in hora coit⁹ principaliter, à mēbris principalib⁹, & ab aliis p quādā resudationē, ita fit sterilitas propter pas. cerebri, sicut est lithargia, mania, & si incidantur uenæ iuueniles, quæ sunt retro aures cū fermentū ueniat à cerebro, & accidit etiā sterilitas propter pas. cordis, sicut est tremor & similia, accidit propter pas. stomachi, sicut est frigiditas, indigestio, ita de aliis, & accidit propter pas. hepatis, renum, in-

Causa sterilitatis duplex.

testinorum,& ita de aliis uicinantibus, cum pas.exuberāt. Et accidit sterilitas propter membra ordinata ad generationē, sicut sunt testiculi,& uirga. Si autem fuerit propter testiculos, aut quia excedunt in caliditate, aut frigiditate, aut siccitate, aut humiditate, aut quia sunt cōtracti uersus interiora.

Si autē prouenerit propter uirgam, ut quia nimis breuis, aut nimis lōga, nimia enim longitudo uirgæ inducit sterilitatē, sicut dicit Auicē. in canone,& in libro suo de histo. animalium. Accidit etiam sterilitas propter mollificationem,& paralysim uirgæ, & propter dolorem hæmorrhoi. ani,& omnium similium.

Signa. *Apho. 41. libri primi. Damasce.* Si euenerit propter causas extrinsecas, considerentur diligenter cum indicio, ideo Damasc. & super omnia non pudeat te patientem interrogare. Si autem fuerit propter causas intrinsecas, tunc discernitur propter pas. illorum membrorum notabiles à quibus prouenit. Si fuerit propter paralysim uirgæ, si ponatur in aqua frigida nō contrahitur, quoniam membrum mollificatum nō contrahitur, cum sit prolongatum,& humectatū, nec suum præsentiat nocumentū, & cum hoc sperma exit sine erectione uirgæ, & sine delectatione. Si autem fuerit propter frigiditatem testiculorum, tunc discernitur, quia nō abundat in pilis, uenæ sunt strictæ, & quia non appetunt, & semen est tardi exitus, grossum & frigidum, testiculi tactu frigidi,& læduntur à frigidis. Si fuerit propter malam complexionem nimis ca. tunc testiculi, & omnia quæ sunt, in circuitu sunt pilosa, & uenæ uirgæ,& pellis testiculorum sunt multum latæ, & quolibet occursu ad mulieres citissimè appetit,& semen est ca.& uelociter expellitur. Si autem fuerit propter siccitatem, tunc semen est modicum, grossum, & de facili satiatur, habitudo corporis est extenuata. Si autem fuerit propter nimiā humiditatem, semen est plurimum, aquosum, lubricum, & ex his possumus dicere, quòd sanguinei multum appetunt propter caliditatem,& multum possunt propter humiditatem. Cholerici autem uelocissime, frequēter & ex qualibet modica causa intensè appetunt, sed parum possunt. Melancholici, nec possunt nec appetunt naturaliter. Phlegmatici non appetūt, sed plus possunt. Per ista igitur quadam cōiectura proxima ueritati poterimus deuenire in cognitionem causæ.

Prognosti. Pingues non sunt potentes in coitu, sicut extenuati, imò citius

citius deficiunt. Pueri enim & decrepiti, ebrij, crapulati, & qui habet uirgam nimis longam, & qui utuntur nimio coitu non generat, aut rarò, aut erit fœda eorũ generatio. Coitus in propatulo & ſine uerecũdia ſterilizat uiros honeſtos, ſed aliqui ſunt ita malitioſi, quòd quãto fœtidius eſt & turpius, tanto magis delectãtur, & de hoc facit mentionem Aly. ſupra centiloquium, & ſunt illi in quorum natiuitate dominabitur Saturnus &c.

Cura. In primis uitetur omne illud quod corrũpit cõplexioně aut compoſitioně, aut inducit accidẽtia animæ triſtoſa, ideo uitentur omnia illa quæ nimis calefaciunt aut infrigidant, & uitentur repletio nimia, crapula, ebrietas, nimia inanitio, & ſecundũ hoc uitentur omnia nimis infrigidantia, ſicut eſt lactu. papa. opium, milium, & ſimilia: uitentur illa etiam quæ nimis calefaciũt & uentoſitatẽ cõſumunt, ſicut eſt ru. agnus caſtus, & ſimilia, uitetur phlebotomia, medicina laxatiua, bal. coitus cũ uetula, cum mẽſtruata, tinioſa, cacochymica, fœtida, immunda, & uitetur coitus mulierum quæ nõ deueniũt ad annos, & uitetur ut dictum eſt omne illud quod corrũpit cõplexionem, cõpoſitionem & affectus animæ. Si autem uenerit ſterilitas propter cauſas intrinſecas primitiuas, reducãtur ad temperamentũ cum ſuis contrariis. Si autem uenerit propter cauſas intrinſecas ut propter uitia aliorum membrorum à uaſis, tũc curentur primo paſ. illorum membrorũ, ſicut dicetur locis ſuis. Si fuerit propter mollificationẽ uirgę, tunc curetur ſicut paralyſis. Si fuerit propter breuitatẽ uirgæ, tunc eleuentur crura mulieris intantum quòd ſemẽ poſsit cadere in profunditate agri naturæ, uel magnificetur uirga ut uerberetur ſuauiter cum uirgis & emplaſtretur cum pice, ut docet Gale. de inge. uerſus finẽ. Si fuerit ſterilitas propter longitudinem nimiam uirgę, tunc maſculus uel fœmina teneat radicem uirgæ ſtrictam cum tota manu & tota uirga non intromittatur, & ut ſemen in uia nõ infrigidetur. *Gal. 14. methodi.*

Si autem fuerit ſterilitas propter malam cõplexionẽ cal. teſticulorum, uaſorum & ſeminis, utatur hor deato, lacte aceto ſo, & lacte uaccarũ ubi bullierit portu. Si fuerit propter malam cõplexionem ſiccam, utatur ouis ſorbilibus, brodiis carniũ, iuſculis, lacte uaccino bullito, balneis, & omnibus re ſumptiuis & nutrientibus. Si autem uenerit propter malã complexionem frigidam, quæ frequentius aduenit, tunc uta

tur iſtis electuariis, ſcilicet pliris cum muſco, dianthos cum muſco, & potiſſimè ſi uenerit defect⁹ propter cerebrũ, & utatur mitridato, potione muſcata, potiſſimè ſi defectus eſſet propter cor. Et utatur diaga. diatrionpipereõ & diamenta, potiſſimè ſi defectus ueniret propter ſtomachũ, & inteſtina. Vtatur diazinzibere, dialacca, & potiſſimè ſi uenerit propter hepar. Vtatur diaſatyriõ acuato cum caudis ſtincorum, potiſſimè ſi defectus uenerit propter renes, teſticulos, & uicina mẽbra. Et inũgatur ſpina dorſi, renes, teſticuli, uirga, peritonæon, & plantæ pedis, cum oleo de been. ſcilicet cũ oleo de pipere al. & inungãtur omnia iſta membra iam dicta cũ iſto unguẽto. ℞. aſſæ fœti. pyrethri, ſtaphiſagriæ, erucæ, cçparum, piperis, caſto. myr. ſtyra. calamitæ. ana. ʒ. I. axungiæ leonis. ʒ. 2. muſci. ʒ. I. bulliant in oleo coſtino, & addatur ceræ q. ſ. fiat unguentum. Deinde utatur iſta decoctione de qua dicunt boni ſocij, quòd facit mulierem deficere ſub uiro. ℞. teſticulos uulpis, & cerebella paſſerum, decoquantur in aqua, & aliquantulum aſſentur, & potiſſimè cerebella. terãtur cum floribus palmarũ, & modico caudarũ ſtincorũ, conficiãtur ſimul, & utatur iſta confectione mane & ſero.

Calida flatuoſa.

Vnguẽtum.

Intelligendũ, quòd yringi conditi fœcundant, zinzi. conditum, & galan. ſi condiantur, & mentha ſimiliter. Deinde fiat tale medicamen. ℞. priapi tauri, erucæ, piperis, gariofi. cinamom. teſticuli uulpis. ana. caudarum ſtincorum parũ, fiat pul. & pul. accipiatur cum ouo ſorbil.

Poſtea intelligendum, quòd cerebella paſſerum elixata, & poſtea aſſa, ſi ſumãtur cum lacte, faciũt hominem fœcundum. Etiam utatur iſto medicamine, & eſt diuinitus reuelatum. ℞. uitella ouorum, butyri recẽtis, priapi tauri, ciceruni, galan. ſatyrionum, zedoariæ, zinzi. conditi, menthæ, teſticulorum gallorum, & uulpis. ana. ℥. I. cerebellorum columborum, & paſſerum bene coctorum, & aſſatorum. ana. lib. I. medullæ nucis indæ, pinearum mũd. fiſti. iuiubarum, amyg. dul. mũd. ſe. maluæ, ſe. mercuri. auellanarum excorticatarũ, dactylo. ana. ℥. I. ſe. erucæ, gario. zinzi. piperis lon. al. & nigri, linguæ auis, ſe. bulbi, cinamo. ana. ℥. I. Iſta omnia mundificentur, parentur & decoquantur in lacte ouino, poſtea fortiter terantur & addantur caudæ ſtincorum. ℥ ß. totum conficiatur cum melle ro. & pane de zuc. q. ſ. lento igni diu agitando condiatur, & noli reuelare niſi filiis tuis.

Cibaria autem quæ confortant coitum ſunt iſta, caro oui na, cerebella paſſerum, & colũbarum, carnes hædulinæ pin gues, & agni annualis, gallinæ, pdices, phaſi. & ſuper omnia cerebella. Deinde oua ſorbilia, oua piſcium frixa & ſumpta cum lacte. De granis ſunt triticum excorticatum ualde coctum, cicera fracta, faba fracta, riſum, cocta cum adipe renum caprarũ & lacte, quòd aſpergantur puluere cinamomi. De oleribus, mẽtha, aſparagus, eruca, porri, lingua auis. De fructibus uua paſ. dul. ficus pingues, fiſtici, iuiubę, ſebeſtẽ, dacty. amygd. auellanæ, ualent etiã rapæ, paſtinachæ, & uinum dul. Poſtea fiat talis cibus. ℞. raparum, paſtinacarum, cicerum, riſi, frumenti excoriati, decoquantur fortiter cum carne arietis, cum cæpis, mell. & cerebellis auium paruarũ, conterantur fortiſsimè & aſpergantur puluere cinam. gariofi. galan. caudarum ſtincorum, fiat cibus ſpiſſus cum pane de zuc. & brodium potetur, iſte cibus inducit fœcunditatem mirabilem in iſto mundo. Intelligendum, quòd iſta ſunt quæ à tota ſpecie inducunt fœcunditatem, ſc. mercurialis, limatura eboris, coagulũ leporis, teſticulus leporis, matrix leporis, coagulum cameli iuuenis maſculi, urina cameli, cor ſalmonis tranſglutitum à uiro, ſc. ſiſelæ, priapus tauri, uiſcus quercinus, arthemiſia, cor leporis ſumptum à uiro, teſticulus uerris, & ſi uis maſculum, accipias dextrum, ſi fœminam, ſiniſtrum.

Semen giguentia.

Quæ à tota ſubſtãtia ſemẽ gignũt.

Intelligendum, quòd uentoſitas uenit à corde, nõ materialiter, ſed effectiuè: & modus eſt iſte, uirtus enim imaginatiua cum imaginatur coitum, cum ſit una de uirtutibus ſuperioribus, præcipit uirtuti concupiſcibili quæ eſt in corde, & illa mittit calorẽ ad membra generatiua per arterias, & calor iſte fortis diſſoluit uapores & uẽtoſitates quas inuenit in uenis & arteriis, illa uentoſitas inflat uirgam & erigit, ſicut declarat Gale. uerſus finem de interioribus, niſi enim uirga eſſet erecta, non poſſet ſpargi ſemen in fundo agri naturæ, ideo ad portandũ eſt neceſſaria uentoſitas, quia fabæ generant uentoſitatem in uenis, & ideo multum conferunt quantum eſt ex hoc. Omnia quæ generant uentoſitatem, multũ conferunt. Quòd autem calor multus ueniat à corde, hoc patet, quia homo dum actu coit, actualiter eſt totus calidus, immo ex ſola imaginatione, dato quòd nõ coëat. Venit igitur caliditas à corde, id eſt à calore cordis reſoluente &c.

Clarificatio.

Gal. tribuit uim iſtã cõcupiſcibilẽ iecori, ſicut iraſcibilem cordi.

Secundo notandũ, gratia cuiuſdam cõditionis, quòd materia antecedens pilorum, eſt materia nutrimentalis multa, ſed cauſa immediata eſt uapor ſiccus, ideo cholerici cũ ſunt bonæ habitudinis ſunt magis piloſi, deinde ſanguinei, deinde phlegmatici, minus autẽ melãcholici &c. Tertio intelligendum, quòd coitus temperatus cõpetit in regimine ſanitatis, ſicut docet Galen. in tech. ſcilicet quòd fiat tantis interuallis quòd corpus ſentiat ſe alleuiatum, & quòd melius comedat, dormiat & euacuat ſuperflua, & lętificat animam, ideo competit. Sed quantum iuuat coitus temperatus, tantum nocet diſtemperatus infrigidando, conſumendo, debilitando, & ideo dicebat Auic. in de hiſto. animalium, quòd plus nocet unus coitus ſuperfluus quàm xl. phlebotomiæ ſibi ſimiles proportionales. Et di. Cõſtan. quòd pauci coëunt propter prolem, ſed plures propter ſanitatẽ, ſed plurimi ualde propter delectationẽ, ideo coitus ut plurimùm eſt ſuperfluus, & multum nociuus: immo in ſuperfluo coitu emittitur ſang. aliquando, quare euitandus. Quarto notãdum, quòd retentio ſpermatis præter conſuetudinem plus nocet mulieribus quàm uiris, quia peiora ſymptomata inducit, ut ſuffocationem matricis & ſimilia. In uiris autem uirtus eſt fortis & poteſt cõſumere, quia utuntur communiter fortiori exercitio: mulieres autẽ ſunt in ocio & quiete, quia mulier eſt cuſtoditiua domus ſecũdum Ga. in de complexionibus: quia igitur multę alię ſunt ſuperfluitates, & ſuperfluitas ſpermatis ſuperadditur, corrumpitur & tranſit ſecũdum Aly. in naturam ueneni, ideo peior eſt retẽtio ſpermatis in mulieribus præter cõſuetudinem, quàm in uiris, uiri enim fortiora poſſunt pati propter maiorem fortitudinem &c.

Conſtantinus Aphricanus.

Haliaba.

Quinto aduertendũ quòd plus nocet mulieribus retentio ſpermatis quàm mẽſtruorum, quoniã licet ſperma ſit de ſe temperatũ, & menſtruum ſit ſuperfluitas, tamen quando corrumpitur temperamentũ, peior eſt eius corruptio quàm alterius, cum magis uergat ad cal. & hu. ubi ſunt corruptiõis principia, ideo uidemus, quòd magis fœtent ſtercora humana quàm aliorum animalium, & cadauer humanum, quàm aliorũ animalium, & plus peccat ſan. ſicut patet in ſynocha, & plus filius cũ delinquit, & plus antiquus, & plus domeſticus, iuxta illud quod dicitur, Non eſt peſtis efficacior, quàm familiaris inimicus: eſt enim ſicut ignis in gremio, mus in pane,

pane, ſerpēs in ſinu. Cum enim ſperma ſit ſuperfluitas pura cum corrumpitur, quanto temperatior, tanto deterior. Eſt igitur retentio ſpermatis in muliere deterior quàm mēſtruorum. Sexto notandum, quòd in corpore temperato, competit coitus, dum tamen coitus ſit temperatus propter ſuperflua expellenda, qui omnino in quanto & quali menſurari non poteſt, niſi artificio coitus adiuuetur. Septimo notādū, quòd coitus incipit à crebra ratione imaginationis quæ pręcedit ei, & mediatur ab hepate ratiōe caloris, iuxta illud: Cogit amare iecur. & completur ratione teſticulorū, iuxta illud: Petulca enim eſt ad uenerem complexio ca. teſticulorum. Vltimo notandum, quòd hora coitus propter ſuperflua expellenda, eſt poſt complementum digeſtiuæ tertiæ. Sed ſi fiat gratia generationis cum mediatur tertia digeſtiua, quia tunc plus abundat & in ſe. & materia eſt digeſta: & ſi plus expectetur, iam incipit diminui. Quare coitus communiter loquendo in omnibus quę ſeruant rectum regimē, eſt à media nocte uſque ad auroram.

Coitus tempus aptum quando.

De ſatyriaſi & priapiſmo. CAP. II.

SAtyriaſis eſt continua uirgæ erectio cum deſiderio & appetitu ad coitum. Priapiſmus eſt immoderata & cōtinua uirgæ erectio ſine appetitu & deſiderio.

Priapiſmos eſt quū genitale mēbrū in lōgitudine et latitudine totum augetur, nullo ſtimulante.

Cauſa autem ſatyriaſis eſt quædam exterior, & quædam interior. Exterior, ſicut fortis imaginatio circa aliquam mulierem, diminutio coitus, amplexus, & ſimilia. Cauſa autem interior eſt multitudo ſpermatis.

Cauſa.

Cauſa autem priapiſmi quædam eſt exterior, quædam interior. Exterior, ſicut eſt lōgus decubitus, frequēs ſupra dorſum, & multiplicatio in cibis erucæ, cæparum, fabarum, raparum, & ſimilium, nimius coitus, & denſitas pororū uirgæ. Cauſa autē interior, eſt humiditas uiſcoſa, groſſa, continens & ambiens uētoſitatem, & calor medius potens dico reſoluere, ſed non conſumere.

Signa.

Si fuerit propter cauſas primitiuas, habetur ex indicio: ſi fuerit propter uirgam, eſt cum quadam titilatione & tremore pręcedente. & ſic ſatyriaſis eſt cum concupiſcentia, in priapiſmo autem non.

Prognoſtic.

Talis paſ. ſi durat ſignificat apoſtema, aut ſpaſmum aut tetanum, & mortem.

Cura.

In primis ſi corpus eſt plethoricū, fiat phlebotomia, dein

de fiat uomitus. Medicina autem laxatiua non detur, nisi esset fortis & angustiua, fomẽtetur uirga cum agno casto, ru. chamomill. meli. & pulegio: deinde infrigidẽtur renes cum opio, campho. san. semperuiua, & aceto, & cum lamina plumbea perforata & madefacta in aceto: utatur lactu. portu. lentibus, milio, hordeato, uino multum lymphato & similibus, acetum uitet uel parum utatur, quoniam inducit uentositatẽ, sicut dicit Aui. iaceat in duro cõcubitu, & iaceat supra folia salicis, folia uitis al. nenupha. agni casti & ru. odoret rosas, cãpho. nenu. sand. aquam ro. & acetum. Vitet omnia illa quæ ualent ad coitũ quæ dicta sunt. Intelligendũ, quòd Aui. narrat multa illicita & inhonesta de coitu, & narrauit ea ad euitãdũ, tamẽ quia defœdat ex quolibet, ideo derelinquo.

Decubitus. *Quæ fugiẽda.*

Clarificatio. Intelligendum, quòd frigida impediunt generationem uẽtositatis, & ita ualent in satyriasi & priapismo quo ad causam antecedentẽ, & calida generatam cõsumunt, potissimè illa quæ plus cõsumũt, quàm dissoluũt, sicut est ruta, agnus castus, origanum, calamentum, pulegium, & similia, & ita possunt ualere calida & frigida contra istas pas. Secundo notandum, quòd appetitus ad uenerẽ est magis in uere naturaliter, tũ quia uirtus est fortior, tũ quia pori incipiunt dilatari & calor uigorari, tum quia materia est multa, & ratione temporis præcedentis, & quia tunc omnia exteriora mouẽt ad delectationem. In ęstate autem, est appetitus maior post uel propter stimulũ, sed postea minus in autumno propter inordinationẽ, & minimè in hyeme, licet appetitiua cibi in hyeme & digestiua sint fortiora, expulsiua tamen spermatis non, quia nõ est stimulus, & quia pori sunt clausi, & materia quieta. Tertio aduertendum, quòd mulieres magis appetunt in æstate, quia semen earum frigidum est, tunc calefit, mouetur & stimulat. In uiris autem fit exhalatio, consumptio & debilitatio, sed in hyeme calor est fortior, ideo magis appetunt uiri in hyeme quàm mulieres. In æstate autem econtrario. Quarto notandum, quòd cætera animalia abhorrent coitum post cõceptum. Primo, quia imaginatiua est propter naturam non propter uoluntatem, & si abundet, transit in pilos, cornua & ungues, quia appetitus est ad speciem & non ad delectationem. In mulieribus est cõtrarium, appetunt enim non solum propter speciem, sed propter delectationẽ, & cum hoc abundant in menstruis propter quæ

Quo tempore magis natura prona ad uenerem.

stimulantur,& calefiunt,& cum hoc de delectatione præcedenti recordãtur. Ideo accidit, quòd quædã mulier peperit unum filium pulchrum, qui assimilabatur uiro suo, & post paucos dies peperit unum turpem qui assimilabatur amasio suo turpi,& hoc nõ fuisset nisi matrix post coitum fuisset aperta & dilatata. Appetunt igitur auidæ mulieres post coitũ.

Historia.

Quinto intelligendum, quòd maior delectatio est in expulsione seminis quàm in expulsione aliarum superfluitatũ, quia materia est temperata,& quia unitur membris distemperatis, sicut conueniens cõuenienti,& gratia finis, iuxta illud: Ob hoc enim Deus posuit tantam delectationem in coitu, ut fastidio superueniente animalium generatio non periret, ideo dicebat Ouidius in de Fastis:

Quid creat omne genus uolucrum nisi blanda uoluptas?
Nec coëunt pecudes ni leuis adsit amor.

Nullum autẽ istorũ est in aliis superfluitatibus. Sexto notãdũ, quòd mulier in pluribus delectatur quàm uir, quia delectatur in spermate uiri,& in spermate suo ꝓprio: sed uir fortius & intẽtius, cũ semẽ suũ sit magis tẽperatũ. Septimo notãdũ, quòd licet humor habeat replere uirgã in priapismo, repletio tamẽ & erectio fit à uẽtositate tanꝗ à causa immediata, quod patet, quia cito uenit & cito recedit, & hoc dicit Gal. de interioribus, potest etiã fieri ab humore tãquã à causa remota. Vltimo notãdũ, quòd uẽtositas cõsumitur duob9 modis, uno eius generationẽ impediẽdo,& huiusmodi sunt narcotica sicut, est opiũ, mãdragora,& similia, alio modo desiccãdo, resoluẽdo sicut sunt illa quæ magis cõsumũt, quàm dissoluant, ut dictum est de ruta, agno casto, & similibus.

De gonorrhœa. CAP. IIII.

Gonorrhœa est emissio spermatis inuolũtaria. Causa est exterior, aut interior. Si exterior sicut est concupiscentia, amplexus,& sessio supra lapides frigidos, & similia. Si interior, aut est à uasis, aut ab aliis membris. Si ab aliis, sicut à cerebro, sicut patet in epilepsia ubi emittitur sperma insensibiliter,& potissimè quãdo materia continetur circa uasa. Si autem fit propter uasa, sicut propter didymos, testiculos, & renes, tunc accidit propter membra aut propter humores. Si propter mẽbra, quia nimis cal. aut frigida, aut paralyticata aut spasmata, & ita potest prouenire propter uitium neruorum & lacertorum. Si autẽ fuerit propter humo-

Gonorrhœa propriè dicitur, id est genituræ profluuiũ inuoluntariũ citra tentiginem.

humorem, tunc aut quia peccat in nimia quantitate aut in mala quantitate. Si autem fuerit propter malam qualitatem, aut quia nimis cal. aut aquosa. Si autem fuerit propter causas extrinsecas, hoc habetur ex indicio. Si propter pas. aliorum membrorum, pas. indicant hoc. Si autem propter paralysim membrorum, tunc fit sine erectione uirgæ, & exit insensibiliter. Si propter spasmum neruorum & lacertorum, tunc est cum dolore pectinis, & inguinum. Si propter calorem istorum membrorum, tunc læduntur à calidis & iuuantur à frigidis. Si propter multitudinem, tunc non maceratur corpus, nec est grauitas in emissione. Si propter calorem seminis, tunc sentitur calor & mordicatio, & quando semen exit uirgam, tunc est ibi rigor & tremor sine frigore, & aliquibus accidit dolor capitis, & quasi quædã species manię, & accidit inquietudo, grauitas totius corporis, & ista accidentia eueniunt illis qui habent semen nimis cal. cum coëunt, dato, quòd non sit gonorrhœa. Si autem fuerit semen aquosum, tunc panni super quos cadit parum immumdantur, quia cito transit ultra. Si fuerit propter renes, tunc est semen grossum, uiscosum, & aliquando semen antecedit urinam, aliquando subsequitur, aliquando ueniunt simul, & istud est multum utile scire propter generationem, quare ad datur capitulo de priapismo. Ista pas. est turpissima in qua deperit genus humanum, ideo dicitur gonorrhœa, quasi fluxus humani generis, multi autem propter uerecundiam reuelandi, ob hanc passionem pereunt.

Signa.

Prognostic.

Cura. Sicut frequenter dictum est, causæ primitiuæ & aliæ per contrarium reducantur ad temperamentũ. Causa igitur breuitatis, omnes causæ reducantur ad duas, scilicet ad calidam & frigidam. Si autem causa fuerit cal. cum multitudine materiæ, nubat in domino, quia melius est nubere quàm uri. Et si particularia conuenirent, fiat phlebotomia, deinde utatur uomitu, & utatur syrup. ro. myrtino, & nenupha. cum campho. utatur lentibus, & brodio earum, milio, hordeo bene cocto, & pane eius, utatur aqua frigida, lactu. portu. melonibus, cucurbitis, & similibus frigidis: inungantur renes, testiculi, uirga, anteriora & posteriora cum opio, hyoscyamo, muccilagine psyllij, papaue. oleo ro. cum sand. campho. & aliis frigidis & siccis confortantibus uirtutem contentiuã uasorũ: utãtur in omnibus cibis suis, puluere facto de se. portu.

1. Cor. 7.

Inunctio.

corian

coriandro præparato, sumach. Si autem fuerit propter frigiditatem & seminis aquositatem, tunc materialia quæ ualẽt sunt ista, scilicet mentha, myrrha, nux cypressi, anisum asſum, mastix, thus, ladanum, styrax, calamita, ambra, euphorbium, castoreum, ruta, origanum, calamentum. Si fuerit propter concupiscentiã, primo inducantur ieiunia, accidẽtia terribilia & flagella. Et si fuerit propter paralysim, curatur sicut paralysis debet curari, & ita de aliis passionibus.

Clarificatio.

Circa istam materiam primo tria sunt notanda. Primũ scilicet & specialiter, quòd cum in ista passione datur lactuca, quòd non nimis continuetur, sed modo interpoletur & modo non. Secũdum est, quòd cum datur psylium, quòd nõ detur in substantia, & potissimè cõtrita, sed eius muccilago colata, quia eius interiora sunt calida. Tertium, quod debemus notare, est quoniam spasmus ani cõstringit, & spasmus didymorum laxat propter diuersitatem lacertorum.

Fit gonorrhœa ob retentricis facultatis imbecillitatẽ in uasis seminariis.

Secundo debemus intelligere, quòd gonorrhœa est propria passio didymorum, & uirtus contentiua eorum patitur: passio igitur principaliter illius membri quod principaliter patitur, & hi sunt didymi non uirga, non alia membra, unde in lienteria patiuntur intestina quæcunque fuerit alia causa, & pro tanto sunt proprium subiectum lienteriæ. uirga autẽ non patitur in gonorrhœa, quare non erit propriũ subiectũ.

Vltimo notandum, quòd quælibet frigiditas non est causa gonorrhœæ, sed frigiditas intensa paralyticans.

De pollutione nocturna. CAP. IIII.

POllutio est euacuatio materiæ tertiæ digestiuæ. Intelligendum quòd pueri non habent pollutiones propter stricturam meatuum, sed adolescentes habent frequenter & multas, aliquando etiam ueniunt pollutiones in sequentibus ætatibus.

Causa duplex.

Causarum quædam est exterior, & quædam interior. Exterior est quadruplex. Prima scilicet nimia acceptio cibi, potus & crapula. Secunda causa est longus somnus, quoniã sicut in lõgo somno multiplicatur sudor, ita & pollutio.

Tertia causa est, iacere supra dorsum longo tempore, & potissimè ibi dormire, quoniam calefiunt renes.

Quarta causa est concupiscentia diuturna circa amorem inordinatum mulieris, quoniam imaginatiua mouetur propter speciem concupitam, tunc præcipit uirtutibus inferioribus,

ribus, & ita expellitur materia pollutionis in somniis, & fiũt in somniis diuersa somnia secundum diuersitatem rerũ imaginatarum & secũdum dominium humorum. Vnde uacuis, & inanitis uidetur quòd uolent, repletis quòd habeant magnam sarcinã supra se, cholericis uidetur quòd uideant ignẽ: phlegmaticis quòd sint in aquis: melancholicis quòd uideant dæmones & suspensos. Et sanguineis quòd sint in mensa aut in uinea aut in pratis. Vnde pollutio quæ uenit propter concupiscentiam, non solũ inficit corpus, sed etiam animam.

Gal in libr. de diuinatione per somnia, & Hippoc. de ægrotantium somnijs.

Si autem fuerit interior, tunc est sicut repletio uasorum. Signa sunt manifesta. Prognosticatio superius est dicta.

Cura.

Curatio superius est tacta, causæ igitur primitiuæ reducantur ad temperamentum per suum contrarium. Si autem fuerit crapula, indicatur ieiunium, & abstinentia: Si fuerit lõgus somnus, indicantur uigiliæ: si iaceat supra dorsum, non iaceat amplius. Et si fuerit concupiscentia, indicatur flagellum: si repletio, fiat phlebotomia, uomitus, abstinentia, & similia quæ dicta sunt superius.

Clarificatio.

Intelligendum, quod licet superfluitates primæ & secundæ digestiuæ, magis uigeant in uigiliis & minus in somniis, superfluitates tamen tertiæ digestiuæ uigent in somno, quia circa illa potissimè uiget uirtus digestiua, ideo superflua emittuntur, sicut patet in sudore & similibus, quare &c.

Secundo notandum, quoniam licet in pueritia humor sit magis liquabilis & calor sit æqualis in radice, nihilominus in adolescentia plus pollutiones accidunt propter multas causas, primo quia meatus sunt latiores.

Secunda causa est, quoniam licet calor sit æqualis in radice, intensior tamen est in iuuene & acutior, ideo magis mouet humores, ut dictum est.

Tertia causa est, imaginationes maiores sunt & fortiores quæ mouent calorem & spiritum, quoniam mores animi propter uisa, audita & inspecta & mala inusitate immutãtur secundum Gal. libr. suo de regimine sanitatis, & ista magis concurrunt in ista ætate quàm in præcedenti.

Quarta causa est, multiplicatio mali regiminis, quod est plus in hac ætate, ideo plus incurrunt ægritudines secundũ Hippoc. patet igitur quomodo pollutiones plures accidũt in ista ætate quàm in præcedenti.

De

De paßionibus uirgæ, & primo de apostematibus.

CAPVT V.

PAssiones uirgæ sunt multæ, sicut sunt apostemata, ulcerationes, cancri, inflatio, dolor, pruritus.

Aut sunt exteriores, aut interiores. Exteriores sicut casus, percussio, & iacere cum muliere cuius matrix est immunda, plena sanie, aut uirulenta, aut uentositate, & similibus corruptis. *Causa.*

Si autem causa fuerit intrinseca, tunc sunt sicut hum. corrupti & mali descendentes ad uirgam & ad partes inferiores inducentes prædictas pas.

Signa passionis sunt manifesta, quia membrum est in propatulo: sed signa humo. peccantis non oportet dicere, cum frequēter dicta sint, recurramus igitur ad capitulum de apostematibus. *Signa.*

Pas. uirgæ & membrorum inferiorum sunt difficilis curationis, tum quia ad loca decliuia currunt superfluitates, tum quia sunt membra sensibilia & dolorosa, ideo trahuntur humores: tum quia sunt mēbra frigida, neruosa, debilia, & ita aggregantur superfluitates. *Prognostic.*

Curationes generales sunt, quòd si particularia conueniant, fiat phlebotomia. Deinde uomitus, postea iniūgatur quies, & diæta, purgetur materia secundū exigentiam hum. peccantis cum fuerit parata & disposita, deinde ueniendum est ad localia remedia. *Cura.*

De apostemate calido.

IN primis ponatur tenta in foramine uirgæ, ne uia oppiletur, ut superfluitates liberè possint exire, deinde emplastretur apostema. ℞. folia hyoscyami, bulliant in aqua, & conterantur cum axungia por. re. In augmento autem addatur prædicto emplastro radix maluę, bismal. In statu, emplastretur cum fœnugræ. sem. lini, farina uolatili molendini, & oleo communi.

De apostemate frigido.

RADIX maluæ, bismal. decoquatur, & lapatium acutum in aqua conteratur cum axungia por. antiqua, & fiat emplastrum, in augmento addatur fœnugræc. cum sem. lini, in statu addatur radix lilij, & si fuerit ex percussione, emplastretur cum arthemisia & absinthio, emplastratis cum oleo de chamomilla.

De

De dolore uirgæ.

ACCIPIATVR mica panis, temperetur in lacte, deinde accipiantur uitella ouorum & temperentur in oleo ro. & accipiatur modica portio opij, croci, commiſceantur omnia, & fiat emplaſtrum ſupra locum doloroſum. Iſtud enim emplaſtrum mitigat dolo. ubicunque fuerit, corpore tamen mundificato: ſi calor eſſet uehemens, emplaſtretur cũ foliis hyoſcyami dococtis ſub prunis & inuolutis in foliis caulium, foliis poſtea caulium abiectis.

De cancro in uirga.

RECIPE arſenicum & alumen. ana. ʒ. I. adurantur ſupra teſtã. deinde ℞. ſtercoris humani, & aduratur. poſtea ℞. panni blaui, aduratur. ana. ℥. ß. Deinde ℞. corti. mali granati. ʒ. 5. puluerizentur omnia, fiat pul. & deſuper apponatur, uel fiant illa quæ frequenter ſuperius dicta ſunt. Et cum cancer mortificatus fuerit, quod diſcernitur, quia apparet caro rubea, tunc regeneretur caro cum al. maſti. thure, & ſarcocol. ſi caro mortua plurima apparuerit, conſumatur ſic. ℞. tartari, calcis ui. aſſodill. ſaponis ſarracenici, & galli. ana. diſtemperentur cum lixiuio facto de cineribus factis ex ſtipulis fabarum. Et in omnibus dictis & dicendis intelligitur, quòd corpus ſit mundificatum.

De uulnere uirgæ.

RECIPE lithargy. ceruſæ lotæ, cadmiæ lotæ, myrrhæ ſarcocoll. thutiæ extinctæ, draga. thuris, pul. ligni putrefacti, miſceantur, fiat pul. quotidie mundetur locus cum uino tepido, & deſiccetur, deinde pul. aſpergatur, aut de pul. omnibus ſupradictis poteſt fieri unguentum iuxta naturas ſuas.

De fluxu ſanguinis à uirga.

RECIPE bolum ar. ſan. dro. hypociſti. maſti. thus, & pilos leporis minutiſsimè contritos, fiat emplaſtrum.

De inflatione uirgæ.

BVLLIAT abſint. ani. furfur, & pes columbinus in uino groſſo, conterantur & deſuper apponantur.

De uerrucis.

IN talibus excreſcentiis, excorticẽtur cum unguen. deinde lac ficus apponatur, uel imponatur pul. arſenici ſublimati, ſed ponatur in parua quantitate uſque ad quãtitatem gra. milij,

milij, quoniam uirtus sua extra ignẽ in ultimo fortitudinis est, quod patet, quia aqua arsenici corrodit omnia metalla.

Clarificatio. Intelligendũ, quòd cerusa potest competere in ulceribus cal. saniosis, & potissimè quãdo est abluta, quia cum multis aliis ponitur, tunc non potest nocere. Secundo notandum, quòd apostemata causantur frequẽtius in iuuenibus in uirga, q̃ in senibus, licet sint plures superfluitates, & grossiores in senibus, pro tanto, quia nerui sunt duri, solidi, & nõ possunt ita recipere superfluitates. In iuuenibus autẽ, nerui sunt magis rari & molles: ideo uirga iuuenũ citius apostematur.

Tertio notandum, quòd apostemata uirgæ, & partiũ inferiorum, aut causantur per uiam cõgestionis, aut per uiam deriuationis. Si per uiam congestionis, tũc magis causantur ex materia melancholica, cùm nutrimẽto eorũ assimiletur. Si autem per uiã deriuationis, tũc magis causantur ex apostematibus calidis, cum tales citius fluãt. Quarto notandũ, quòd apostemata uirgæ cum sint remota à corde, nõ deberent causare fe. nihilominus quia sunt in mẽbro sensibili, ubi est magnus dolor, ideo ratione magni doloris sequitur fe.

Vtrum repellentia cõueniant. Quinto aduertendũ, quòd repercussiua bene possunt poni in apostematibus uirgæ, licet sint in emunctorio membri nobilis propter duo, & quia testiculi nõ sunt de esse animalis, sed de bene esse, & propter aliud, quia uirga est mẽbrum magis sensibile, quàm testiculi &c.

De apostematibus, & ulceribus testiculorum.

CAP. VI.

Causæ. APostemantur autem testiculi, & bursicula eorum, & patiuntur ulcera, pruritum, cõtractionem, & multa consimilia. Aliquãdo à causa exteriori, sicut est casus, percussio, applicatio unguentorum, & similium corrumpentium naturam illorum membrorum. Aliquãdo autem fit à causa intrinseca, sicut est fluxus humorum. Si autem sit in pellicula exteriori, de facili cognoscitur, & si fuerit in substantia testiculi, non de facili cognoscitur, communis autem cursus cognoscendi est iste, quoniam si pass. est ex causa ca. tunc est ibi calor, punctura, mordicatio, fe. & rubor: si causa est frigida, tunc omnia sunt remissa.

Cura. Si causa est ca. fiat phlebotomia de hepatica eiusdẽ lateris, & si est in utroque testiculo, fiat de utraq; parte, si particu

Q lar

laria conueniant, fiat postea de saphenis. Deinde suppositoria, aut clysteria, postea digeratur materia, purgetur secundum exigentiam hu. peccantis. Abstineat à uino, carnibus & utatur diæta tenui.

Deinde emplastretur locus cum portul. lactu. aqua ro. & aceto, & si dol. est fortis ualde, addatur his folia hyoscyamini, mandragoræ, papa. In augmēto autem emplastretur locus cum farina fabarum, lentium, muccilag. psyllij, oleo ro. oleo de chamomilla, farina hordei, & melle. In statu aūt, emplastretur locus cū uuis pas. mund. ab arillis, uitellis ouorū, farina frumēti, se. lini, ani. & chamomilla. In declinatione, fomentetur locus cū decoctione anisi, chamomillę, & uino al.

Et est hic diligenter aduertendū, quòd non rumpatur locus uersus anum, quia libentissimè generatur ibi fistula, &c.

De apostemate frigido testiculorum.

Cura. APPLICENTVR farina fabarum, ficus, fœnumgræ. se. lini, fol. caulium, ani. chamomil. farina ciceris, adeps renum, & fiat emplastrum. Si autem fortius uolumus operari, dissoluamus bdelium in uino, & emplastremus cū oleo de maiorana. Et si apostema esset durum, antiquum, inungatur cum dialthea, deinde fomētetur cum aqua salsa ubi bullierint ficus, & chamomilla, postea emplastretur cum stercore colūbino, assa, & opopa. Et si esset uentosum, aut aquosum, fomentetur cum uino decoctionis rutæ, anisi, cimi. & similiū. Et in istis omnibus consimilibus ultimo fiant setones. Si testiculus nimis magnificaretur, emplastretur cum hyoscyam. & foliis coriand. re. Et si paruificetur, aut cōtraheretur uersus interius in tantum, quòd aliquando non potest tangi, tunc fomentetur locus frequenter cum aqua decoctionis calamenti, & inūgatur cum arogon. Si fuerint ibi uarices, curentur sicut apostemata dura, & si nimis prolongaretur, & cadat uersus inferius, tunc fomentetur cum stypticis, si corrumpatur, abscindatur. Si ulceretur, fiat sicut dictum est in ulceribus uirgæ, uel sic. ℞. lithar. cerusæ lotæ, cadmiæ, acaciæ, corti. maligra. san. dra. thuciæ. an. ʒ. 2. aloës, sarcocollę, thuris, aluminis. an. ʒ. 1. puluerizentur, & addatur ceræ, & olei ro. q. s. fiat unguentum.

Clarificatio. Intelligendum, quòd acacia, sandaraca, & similia, multum frigida bene possunt competere in uulnerib⁹ testiculorum, potissimè cum ulcere, quādo magna caliditas cōcomitatur.

Secundo notandum, quòd fe. sequitur apostema testiculorum, licet sint membra remota, pro tanto, quia colligantiam habent cum corde, & ab eo dependent secundum Auicen. & sicut in dispositione naturali influunt toti corpori, ita in dispositione præter naturam: quia igitur est unum de membris nobilibus & principalibus, ideo ad apostema testiculorum sequitur fe. &c.

De hernia, uel ruptura. CAP. VII.

Herniarum quantum est, de præsenti species sunt 7. prima uocatur uétosa, secunda aquosa, tertia humoralis, quarta carnosa, quinta uarical. sexta uocatur zirbal. ultima uocatur intestinalis: quando enim bursa testiculorum inflatur, & tumet sine apostemate, fe. & dolore magno, tunc apparet crepatus & ruptus, ideo uocari potest nomine generali herniarũ, quoniam rupturæ ueræ assimilatur. Ista autem impletio fit aliquando ex uentositate, aliquando ex aquositate, aliquãdo ex hu. aliquando augmentatur ibi caro præter naturã, aliquãdo replentur uenæ sanguine melancholico, & efficiũtur uarices grossæ, aliquãdo ad grossitiem digiti, aliquãdo descendit zirbus, quoniam intestina sunt cooperta zirbo, siphac, & mirach: aliquando autem isti panniculi relaxãtur, & tunc fit hernia inguinalis, aliquãdo rũpuntur, tunc cadũt intestina in osseum, & ista est uera hernia: didymus etiã aliquãdo relaxatur, mollificatur & cadit inferius.

Ramex & hernia Latinis, Barbaris uerò ruptura dicitur.

Crepatura fit, aut propter causas extrinsecas, aut propter intrinsecas.

Causa duplex.

Si propter causas extrinsecas, sicut est labor, exerçitiũ, coitus, saltus, uox alta, & omnia cõsimilia, & hoc post nimiam uentris repletionem, quia tunc de facili rumpitur siphac, rũpitur & propter tussim laboriosam, & cum semen quod erat paratum exire, retinetur propter aliquam occasionem.

Si fuerit causa intrinseca, hoc est propter mollificationem, repletionem, & similia.

Si autẽ fuerit hernia uentosa, tunc est quidam rugitus, & mouetur uentositas, ab una parte ad aliam. Si fuerit aquosa, de facili cedit tactui, & est cum cacochymia, & uenit in apparatis ad hydropisim. Humoralis autem discernitur, quia corpus est repletum, & sine dolore, & cedit tactui, & est mollities media inter aquosam & carnosam. In carnosa autem, testiculus uidetur augmentari sine dolore, & apostemate.

Signa.

Varicosa est dura, oblõga ad modum uirgarum. Zirbalis autem nõ reuertitur, dato quòd iaceat resupinus. Intestinalis autem reuertitur, & satis de facili si iaceat resupinus.

Differẽtia autem, est inter relaxationẽ & rupturam, quoniam si aliquis stet supra pedes suos, & impellat anhelitum uersus inferiora, si de facili ad impulsionẽ anhelitus descendant intestina inferius, ruptus est, si non, relaxatus est. Quãdo igitur uidemus tumorem in inguine ad modum oui, & dubitatur utrum sit relaxatio uel ruptura, tunc debemus patientem collocare resupinum, & cum manu debemus intromittere illũ tumorem & cõprimere, postea quòd erigatur, & tũc debemus præcipere patienti, quòd tussiat, aut impellat anhelitum, ut dictum est, si cadat, ruptus est, & si nõ, relaxatus est, quando autem didymus est mollificatus, foramen rarum magnum, tunc de facili cadunt intestina in osseum.

Prognostic. Omnes rupturæ de facili curãtur à principio, & præcipuè in pueris. Varicosa, est difficilis curationis. De intestinali dico, tantum quòd postquam est antiquata nũquam uidi aliquem curari, nisi per manũ chirurgicam, & tamen frequenter feci multa sicut dicetur in curatiõe, appello antiquatam, postquam labia uulneris interius indurata sunt, quia postea non potest fieri cõglutinatio, & forte hoc est, ultra vij. dies, licet multa promittamus, pauca tamen attendimus.

Curatio. In primis uitetur omnis nimia repletio, & omnis labor nimius, coitus post nimiã repletionem, uitentur bal. omnia uentosa, omnes fructus, omnes herbæ, & omnia legumina.

Si autẽ fuerit hernia, uaricosa, mundificetur corpus, & ponantur mollificatiua supra locum, sicut est fœnumgræ. se. lini, farina frumenti, oleum sisa. & non apponantur styptica.

Nunc autẽ uentosa, aquosa, humoralis, carnosa, zirbalis, magnã habent cõuenientiam, supposita tenui diæta, & corpus sit mundificatum. In primis fiãt setones in bursa testiculorum, & extrahatur quotidie paulatinè materia. Deinde fomentetur cũ resolutiuis, sicut est origanum, calamẽtum, pyrethrum, & similia. Postea apponantur styptica, desiccatiua, confortatiua, sicut est nux cypressi, mastix, ani. assum, acacia, cupulæ glandium, gallæ, & similia. Si zirbalis, fiant cauteria supra os pectinis. Si autem fuerit intestinalis, tũc mollificentur intestina, quæ ceciderunt cũ aqua decoctionis maluæ, bismaluæ. Deinde resupinetur, & intestina in suum locũ reponan

ponantur. Et postea portet bracale ferreum cum lingula ad modũ semicirculi,& paratũ sicut oportet. Deinde apponantur emplastra,& dentur potiones, nastur. syluestre assum,& cũ lacte cocto sumptum curat omnẽ rupturã à principio, & curat etiam fluxum uẽtris,ut dictũ fuit superius,hoc est ualde bonum pro pueris. Radices brusci minutim incidantur, pistentur in uino,& uinũ sumatur multis uicibus,curat enim omnem rupturam potissimè à principio. Deinde fiat potio quæ curat omnem rupturam. ℞. fabæ inuersæ quæ uulgari prouincialium uocatur benedictus, & trium consolidarum, iacceæ nigræ,corrigiolę,plantagi.quinq;neruię, uisci quercini.an.M.1.ro.thuris,masti.mumię,san.dra.emathitis,boli. an.ʒ.1.myrtil.sumac.ana.℥.ß.nastur.ʒ.2.gallæ.ʒ.3.decoquantur in aqua pluuiali, & addatur pul.leporis combusti cum toto,& zuc.q.s.fiat syrupus,quo utatur mane & sero. Deinde fiat emplastrum istud.℞.picis naualis,alo.ana.ʒ.3. masti.thuris.ana.ʒ.2.boli,san.dra.ana.ʒ.7.lithargi.colophoniæ,armonia.galbani. ana.ʒ. 2. ceræ ru.ʒ. 3. gall.uisci quercini, gypsi. ana.ʒ.8.myrrhæ,terebinthinæ,hæmatitis.ana.ʒ.2.balaustię, psidiæ.ana.ʒ.1.acacię,sepi hircini lib.1.&ß. omnium consolidarum.ana.ʒ.2.san.humani re.lib.1. Omnia ista sint distemperata cum aqua,in qua pellis arietina cum tota sua lana sit liquefacta per decoctionẽ,pili etiam leporis contriti in multa quantitate apponantur,gummæ ibi primo resoluantur & cera,postea agitando cum spatula pulueres incorporentur. Deinde emplastrum inunctis manibus cum oleo ro.& myrtino informetur, & una pars rupturæ apponatur,postea bracale dictum desuper.

Manualis operatio. Si autem ista non ualeant,fiat operatio manualis. Aliqui igitur cauterizant didymum cum cauterio ferreo, & aliqui transferunt ferrum subtus didymum,& filum remanet in foramine,& paulatinè stringũt donec didymus sit reparatus, aliqui autem corrodunt carnem, & didymum usque ad os pectinis,deinde consolidant, ista igitur restauratoribus relinquamus,nisi sit cautela, quòd intestinũ nullo modo tangatur, quia si perforaretur, cito fieret mors.

Clarificatio. Intelligendum,quòd ruptura potest curari in pueris lactãtibus propter teneritatẽ pãniculorum nasturtio sumpto cũ ouo sorbili,aut cũ lacte,ut dictũ est. Si autem sit in alia ætate,& est recens,curari potest cũ quiete & longo decubitu,&

ita de aliis medicaminibus dictis. Si autem ruptura fuerit antiquata, nunquam recipit consolidationẽ, quoniã labia uulneris sunt indurata, callosa, & nõ possũt amplius uere uniri.

Historia. Cum fuissem ego sedulus inquisitor, & ruptura erat antiquata, & pas. non erat in principio, nunquam potui aliquã curare, sed manu chirurgica bene uidi, & multos uidi periclitari in manibus restauratorũ, quia perforabant intestina, & stercus egrediebatur & moriebantur. A falsis igitur promissionibus caueamus. Secũdo notandũ, quòd crepatura frequẽtius accidit in pueritia quãtum est de relaxatione, & frequẽtius in iuuentute quantum est ex uiolenta tensione: & frequentius in senectute quantum est ex hu. superfluitate.

Tertio notãdum, quòd cibi grossi non competũt in crepatura, quia sunt indigestibiles, & causant uentum, nec subtiles, quia non fieret bona cõsolidatio, sed mediocriter grossi, & tales sunt apti ad utrũque. Vltimo intelligendũ, quòd balneum quantum est de natura rei, nullo modo competit in crepatura, quia relaxat, sed per accidẽs potest competere in principio ad mollificandum, ut intestina quæ ceciderunt in osseum, possint reuerti ad locum suum. Secundo potest competere, quãdo multa styptica in balneo opposita sunt, aliter enim non competit &c.

De paßionibus mulierum & primo de retentione menstruorum. CAP. VIII.

Vt plurimũ mẽses fluũt usq; ad annum quinquagesimũ.

MEnstrua currũt naturaliter ab anno xiiij. usque ad xlv. uel lx. aliquãdo tamẽ citius, aliquãdo tardius secundũ diuersitatem complexionum & aliorũ particulariũ. Sed retinentur aliquando naturaliter, aliquando præter naturã, naturaliter ut quãdo retinentur infra annũ xiij. aut xiiij. aut ultra xxxv. aut xl. aut in temporibus mediis secundum diuersitatem particularium. Retinentur etiam naturaliter, ut in conceptu, licet aliquando fluant, sed parum & rarum. Fluunt ergo menstrua secundum ætates lunæ. puellis enim in prima quadra, & iuuenibus in secunda, & illis quæ magis processerunt in ætate in tertia quadra, aliis in ultima quadra, ex hoc possumus elicere, quòd iuuenes debent phlebotomari in noua luna, senes in antiqua, quoniam ars est imitatrix naturæ, bene dicitur igitur.

Luna uetus ueteres, iuuenes noua luna requirit.

Reti

Retinentur autem præter naturã duobus modis, aut propter causas extrinsecas, aut intrinsecas. Si propter extrinsecas, sicut est exercitiũ nimiũ, fames, accidẽtia animæ, pinguedo, fe. phthisis, hidrop. cicatrix in uulua, & similia nota & manifesta. Si autem fuerit propter causas intrinsecas, hoc est propter tres causas, aut ratione uirtutis, aut memb. aut humoris. Si ratione uirtutis, hoc est propter aliquam de malis cõplexionibus debilitantibus uirtutẽ, sicut est mala complexio cal. cum excedit, aut frigida, aut sicca, aut hu. Ista enim debilitant uirtutem, & non expellitur superfluum, aut expellitur ad loca incongrua, ut quia menstruũ retentum aliquando expellitur ad nares, aliquãdo ad hęmorrho. & ita de aliis Secundo retinentur propter membrum: ut quia strictũ, corrugatum, oppilatum, clausum, sicut est matrix & orificia uenarum. Si propter humorem, hoc est aut propter quantitatem, aut qualitatem. Si propter qualitatẽ, hoc est, quia sang. est in corpore in parua quãtitate, propter qualitatẽ, ut quia nimis grossus, aut uiscosus, aut frigidus, ita de aliis causis.

Causa duplex.

Si autem menstrua retineantur propter causam frigi. tunc mulier est discolorata, somniculosa cũ paruitate sitis, pulsu tardo, urina remissa, aliquãdo emittit superfluitates mucci-laginosas per intestina. Si autẽ fuerit propter causam cal. tũc est colorata cũ siti & uelocitate pulsus, urina intensa, & alia adsunt signa caliditatis. Vel potest fieri per hunc modum, licet non sit multũ honestum, intingatur pannus lineus mundus & gracilis in san. mẽstruo, si habuerit aliquãdo mẽstrua & exiccetur, postea abluatur, si color uergat ad ruborẽ, san. est in causa: si cholera, uergit ad citrinitatem: si phlegma, ad al. si melancholia, ad liuorem, & per hæc scitur causa retentionis humoris peccantis, causa sterilitatis & similiũ. Discernitur etiam ex habitudine corporis, sicut est habitudo extenuata, aut nimis pinguis, & ita uulnera, cicatrices, labor nimius, fe. & alię causę primitiuę sunt de facili notę ex indicio.

Signa.

Si menstrua retineantur præter naturam, potest medicus prædicere alterã ex istis passionibus, aut multas, scilicet quã tum est ex membris superioribus, ut est mania, melãcholia, epilepsia, caligo, ita de aliis, & quantum est de membris spiritalibus, sicut tussis, phthisis, suffocatio, quãtũ est de passionibus nutritiuorũ, nausea, hydropisis. Et quantũ est de passione membrorum inferiorum, podagra, & ita de aliis, utile

Prognostic.

est igitur menstruum præter naturam retentum prouocare.

Cura. In primis igitur si particularia conueniant, fiat phlebotomia de utraque basilica propter causam antecedenté. Deinde de utraque saphena propter causam cõiunctam, & trahatur materia uersus inferiora. Postea mũdificetur materia secundum exigentiam humoris peccantis, corpore autem alterato & mundificato, utantur diur. aperitiuis, & quæ prouocant urinam, prouocant menstrua.

Simplicia prouocãtia menstrua. Materialia autem quæ prouocant menstrua sunt ista, radix rubeæ maioris, arthemisia, origanum, calamen. pule. dictam. ani. marathrum, cimi. ameos, siseleos, spica nar. squinan. calamus aro. myrrha, opopana. pyrethrũ, eruca, castoreum, fella, nigel. muscus, papauer ruffum, serapinum, colocynth. piper, asarum. Accipiatur unũ ex istis, uel plura, & potest fieri pessarium, aut emplastrum, aut unguentum, aut potio, aut electuariũ, aut quòd aqua decoctionis alicuius istorum proiiciatur in matricem, si fuerit mulier corrupta, & si fuerit nõ corrupta insistamus cũ balneis, emplastris, aut unguentis & similibus. *Ligaturæ dolorosæ extremitatũ.* Ligaturæ autem fortes dolorosæ pedũ, tibiarũ, & coxarũ multum ualent in prouocatione mẽstruorum, & quòd diu & longo tempore teneantur uẽtosæ in coxis positæ multum ualent. *Composita mẽstruaprouocantia.* Medicamina autem composita sunt ista, hiera, logodion pessarizatum, hiera ruff. paulinum, trifera magna sine opio. Et est intelligendũ quòd stomatcõ laxatiuũ cũ decoquitur debet uel potest proiici in cõcauitatibus cãnę aut sambuci, deinde lignũ remoueatur, & aliud remanebit durum, sicut candela. Fiat igitur pessarium, & mi- *Pessarium.* rabiliter prouocat menstrua. Supposito quòd corpus fuerit mundificatum, hoc idem facit myrrha si puluerizetur, & ponatur in sacculo, & sacculus supponatur, hoc idem facit pulpa colocyn. & etiam fella. Sed aduertẽdum quòd ea quæ sunt fortis uirtutis, sicut nigella & similia debent poni in parua quantitate & quòd parum stent ibi, & non teneat illa hora somni, quia aliquando prouocatur fe. aut ulceratur matrix, & similia. Cum igitur operamur cum fortioribus, operemur cum cautela potissimè in delicatis. Si autem retentio fuerit propter causam ca. tunc materialia sunt, radix apij, *Curatio causæ calidæ.* brus. asparagi, scolopẽdria, cap. ue. re. end. scar. se. end. se. lac. se. brusci, se. asparagi. Si autem retentio fuerit propter causas primitiuas notas & manifestas, reducantur ad temperamen

mentum per contrarium. Extenuatę igitur medicentur cum ocio & cibis humidis, pingues uerò econtrario, si fuerit propter iram, inducatur gaudium. Si propter ægritudinem corporis, curetur illa prius.

Clarificatio.

Intelligendum quòd mulieres iuuenes quę uiuūt in ocio, & replent se cibis, abundant plus in menstruis, pro tanto quia habent plura superflua, hoc etiam patet ex contrario, quoniam mulieres quæ multum laborant, & utuntur modico cibo, menstrua habent modica, aut nulla. Nunc autem si ociū esset tale, quòd impinguaret, & uenas cōstringeret & oppilaret, tunc haberēt minus, & hoc est per accidēs. Secundo notandum, quòd quādo phlebotomiam facimus in retentione menstruorum: primo debemus facere modicā, quia uirtus est oppressa, nihilominus tamen si potest tolerare: postea potest fieri magna & fortis, quia uirtus fortificata est: postea si fiat in parua quantitate, ut uirtus non debilitetur. In pleuresi autem nō est sic, quia morbus est uelocis motus, & non sustineret tantas inducias. Tertio notandum, quòd menstrua deciduntur à secunda digestiua, & diceretur quòd semen est tertiæ digestiuæ, tamen inde corpus mūdificatur per utrunque. Dico quòd simile est in aliquo, & in aliquo non, licet enim semen sit de superfluo tertiæ digestiuæ, non tamen propter hoc menstruum: sic enim menstrua essent alba. proueniunt igitur illa à secunda digestiua ubi generantur humores, ideo eis assimilātur. Quarto aduertendum, quoniam licet hepar assimiletur san. & ibi uideatur ex sanguine generatū, cum dicāt aliqui authores quòd hepar non est nisi san. coagulatus, nihilominus ex primis generatum est seminibus, & album est in radice, sicut & membra radicalia sunt alba, quod patet sanguine ablato, & omnino euacuato & extracto, hoc patet etiam cum est decoctū &c.

Sectionis uenæ ratio.

Hepatis prima generatio.

Quinto intelligendum, quòd mulieres habent sperma cum habeant tertiam digestiuam, didymos, testiculos, & alia membra principalia. Et si dicat Arist. quòd non habent sperma, hoc dicit per cōparationem ad uiros, quia sperma mulieris est indigestum, aquosum. Sperma autem uiri est albuginosum, & quia semē mulieris est multum elongatum ab ista natura, ideo dixit quòd mulieres non habent semen. & cum hoc etiam patet ad sensum, quia mulieres corrumpunt se, & delectantur in semine proprio &c.

Arist. lib. 1. de generat. animal. capitulo 19.

Sexto aduertendum, quòd mulieres citius habent menstrua quàm uiri semina, propter debilitatem uirtutis quæ incipit deficere ex ætate, in uiris autem non sic: quare &c.

Septimo notandum, quòd menstrua ueniunt naturaliter in tēpore determinato, quia natura aliquo modo intēdit se iuuare ex eis, & non est ita impurum, aliæ autem superfluitates non sunt ita iuuatiuæ, & sunt magis immundæ, & impuræ, ideo non seruant ordinem nec periodū. Octauo intelligendū, quòd in retentione menstruorum, mulieres magis appetunt propter titillitium & pruritum quem inducūt, ista autē non sunt sic in fluxu, uel post. Nono aduertendū quòd retentio menstruorum diminuit appetitum cibi, quia replet & prouocat coitum, quia stimulat. Decimo notandum, quoniam licet alia animalia habeant menstrua, tamen non manifestè apparent, aut ratione paruæ quantitatis, aut quia transit in pilos & cornua, licet semen brutorum magis abundet in superfluitatibus, nihilominus masculi habēt maiora cornua & uellera, & hoc est propter fortitudinem uirtutis longius & fortius expellētis. Vndecimo intelligendū, quòd superius cal. de mam. fuit dictum, utrum uiri haberent menstrua, & utrum haberent lac & similia: quare &c.

Quæstio. Duodecimo intelligendū, quòd mulieres pingues, carnosæ multum habent de menstruis, sed pingues fri. & hu. parū propter stricturam meatuum. Decimotertio notandum, quòd menstrua sequuntur ætates lunæ, ratione conuenientiæ & proportionis, nec humidum abundat plus in secunda quadra, nisi phantasticè ratione rarificatiōis, & superius fuit dictum de hoc: quare &c. Decimoquarto intelligendum quòd menstrua plus adueniunt in uere ratione fortitudinis uirtutis, & iuxta hoc balneum stypticum non potest competere in fluxu, quia non transit san. per uenas intrinsecas, & ita non uadit ad membra nobilia, sed transit ad extra per uias mediastinas.

De nimio fluxu menstruorum. CAP. IX.

Menstruorū fluxus. MEnstrua fluunt naturaliter qualibet lunatione semel, secundum quod conuenit ætati mulieris, & sunt alia particularia, & durant à tribus diebus usq; ad vij. secundū diuersitatem complexionis, & quando currunt mēstrua, sicut oportet in quātitate, qualitate & ordine, tūc sunt mulieres sanatiuæ, castæ & fœcundæ. Quando autem ista, scilicet mēstrua

ſtrua mutantur, tunc ſunt ægrotatiuæ, incontinentes & ſteriles, & ſi generent, imbecilles & morbidos gignunt pueros, fluunt igitur aliquando præter naturam, & eſt cauſa multorum morborum.

Fluxus autem nimius menſtruorum, aut prouenit à cauſa extrinſeca, aut intrinſeca. *Cauſa duplex.*

Si à cauſa extrinſeca, ſicut eſt caſus, percuſſio, abominatio, rhagadiæ, uulnera uuluæ, magnitudo nimia uirgæ, innaturalis aborſus, partus, & omnia ſimilia uiolentiã inducẽtia.

Si autẽ fuerit propter cauſas intrinſecas, tunc eſt propter tria, aut propter uirtutẽ, aut membra, aut hu. Si propter uirtutem, hoc eſt propter fortitudinem uirtutis expulſiuæ & mundificatiuæ totius corporis, tunc eſt ad bonum quantũ eſt ex hoc, & quando prouenit propter debilitatem uirtutis contentiuæ, tunc ſemper eſt malum. Si autem fuerit propter membrum, hoc eſt, ut quia rarum, molle, laxum, mollificatum, latum, apertum. Si autem fuerit propter hu. tũc hoc eſt, aut quia peccat ratione nimiæ quantitatis, & non poteſt comprehendi in uaſis, aut ratione malæ qualitatis, ut quia nimis ſubtilis, calidus, acutus aut ſalſus, mordicatiuus, aut putridus, uenenoſus, aut ſubtilis, aquoſus, frigidus.

Si autem uenerit propter cauſas primitiuas notas & manifeſtas, hoc habetur ex indicio, ſi medicus diligens inquiſitor uelit eſſe. Si autem fuerit propter cauſas intrinſecas, & fuerit ex uirtute forti, tunc eſt cum bona coloratione, alleuiatione & bona tolerantia, iuxta illud Hippo. Si qualia oportet purgari &c. Si fuerit ex debilitate, tunc mulier eſt diſcolorata, debilis, cacochymica, & male tolerat. *Signa.* *Aphor. 26. particu. 1.*

Si fuerit ex membro, cognoſcitur ex habitudine corporis, ſi eſt piloſa, macilenta, extenuata, eſt de facili paſſibilis.

Si fuerit ex humore, diſcernitur quãtitas ſi eſt plethorica, & ſi uenæ ſint plenæ. Qualitas autẽ diſcernitur, quoniã quãdo prouenit ex cauſa cal. tunc eſt calor, ſitis, punctura, mordicatio: ſi eſt ex ſan. color menſtruorum uergit ad rubedinem: ex chol. ad citri. ex phlegmate ad al. ex melancholia ad liuorem, & nigre.

Et eſt intelligendũ ſecundũ intentionẽ Auic. quòd omnis fluxus ſang. à principio eſt ſubtilis, paruus, poſtea multus, & rubeus, & poſtea paru9, ſubtilis & aquoſus. Si fuerit ex ruptura, eſt multus, ſubit9, & ſubito uenit. Si ex corroſiõe, aut deſudat

datione, tũc uenit paulatinè & in parua quãtitate. Si propter putredinem ſan. & malam qualitatem hum. tũc ſang. eſt fœtidus, turpis aſpectus cum dolore, punctura, & hæmorrhoid. ulceratione, & cognoſcuntur ex uiſu & tactu, quia fluxus eſt periodalis, cum autẽ fluxus ſan. eſt aquoſus, ſubtilis, non calidus, tunc uidetur mulieri quòd ſit imprægnata cum non ſit.

Prognoſtic. Si nimius eſt fluxus mẽſtruorũ, ducit ad ægritudines conſumptiuas, hydropiſim, feb. dolores dorſi, & paſ. ſtomachi, ſicut eſt debilitas digeſtiuæ, ablatio appetitus, & multa alia.

Curatio. Nullus fluxus debet reſtringi, quandiu mulier eſt bene colorata, & quandiu poteſt tolerare. Si autẽ nimis debilitetur, reſtringatur: & ſi fuerit propter cauſas manifeſtas, reducantur ad temperiem per contrarium ſuum. Nunc autem quantũ eſt de præſenti, omnes cauſæ poſſunt reduci ad duas, aut ad nimiam frigiditatem, aquoſam, ſubtilem, indigeſtam, aut ad nimiam caliditatem, ſubtilem, acutam.

Si cauſa fuerit frigida, tunc dentur ea quæ calefaciunt, & ingroſſant, ex parte ciborum, & ex parte medicaminum. Ex parte ciborum, detur lac coctum, farina tritici, faba fracta cũ cinamomo, uinum groſſum, riſum, mẽtha. Ex parte medicaminum, detur nux cypreſſi, & folium eius, myrrha ualet, maſtix, thus, ladanum, ſtyrax, calamita, ani. aſſum, & ſimilia, ualet & exercitium forte, fricationes, ſudores.

Et ſi cauſa fuerit cal. dentur lentes cum ace. portu. lac acetoſum coctum, panis hordeaceus, ſubſtantia caulium aquis duabus abiectis, pira, coctana, meſpila, ſorba, & ita de aliis fructibus ſtypticis. Medicamina autem conſtrictiua frequenter dicta ſunt, ſicut eſt camphora, acacia, ſpodium, corian. ſan. ſand. lapis hæmatites, hypociſt. bolus armenicus, gallæ, cupulæ glandium, ſumach, myrtilli, pſidia, balauſtia, plantago, quinqueneruia, ſanguinaria, & ſimilia. Intelligendũ, quòd in primis, ſi corpus plethoricũ, & uirtus poſſit tolerare potiſſimè ſi ſanguis dominetur, debet fieri phlebotomia de utraque baſilica. Deinde ponantur uentoſæ ſub utraque mamilla, poſtea mundificetur ſecundum exigentiam humoris peccantis, deinde ligẽtur brachia ligatione doloroſa, & fiat deſcenſus ad particularia. Et eſt intelligendum quòd ſupra omnia, iſtud experimentũ cõſueuit ualere. ℞. ſuc. plantag. & muccilaginẽ dragaganti & gũmi arab. miſceatur, & una pars proiiciatur in matricem, alia ſumatur per os, continuetur,

proc

proculdubio uniuersalibus pręcedentibus curat. Iuxta igitur conuenientiam particularium, fiant ex prædictis materialibus, modo pessaria, modo emplastra, modo balnea, modo inunctiones, modo unguēta, modo electuaria, & ita diligēs medic⁹ sciēs ex pędictis, salubria remedia poterit adhibere.

Intelligendū, quòd in omni fluxu mēstruorum competit medicina laxatiua, sicut in fluxu uentris ad purgandū hu. corruptum, inducētem fluxum, & ita cessante, cessabit effectus, myrobalani etiam sunt ualde conuenientes ad hoc. *Clarificatio.*

De suffocatione matricis. CAP. X.

SVffocatio matricis est ascēsus matricis ad superiora usq; ad diaphragma, propter uapores corruptos, uenenosos, propter quos accidit compressio spiritualium, syncopis & ablatio sensus & motus in toto corpore.

In hoc affectu retento semine & sāguine mēstruo uterus repletis uasis contractus diaphragma putatur cōtingere, cū reuera tenuia intestina tantū aliquando attingat, diaphragma nūquā, licet ipsum partibus intermediys pressis uelut subleuādo difficilē spirationē faciat.

Hoc autem accidit propter uapores uenenosos existentes in matrice, quod accidit ex tribus, aut ex spermate retento, ideo potissimè accidit uiduis quæ consueuerunt coire, & modo non coëunt, & accidit puellis adultis cùm carēt uiris.

Secunda causa est menstruorum retentio.

Tertia causa est humor in matrice corruptus.

Discernitur hæc passio ab epilepsia, quia hic non est spuma in ore, & differunt ab apoplexia, quia non est tanta difficultas anhelitus. Differt à lithargia, quia non est febr.

Et specialiter discernitur, quia mulier quæ debet pati suffocationem, patitur scotomiam, dolorem capitis, & sentit fumum nociuum ascendentem ad superiora, tenet manus compressas supra uentrē, & genua reflexa, & si uocetur proprio nomine, bene intelligit, sed respondere non potest, & post paroxysmum de omnibus recordatur.

Cum enim istius pas. species sint multæ, inter omnes illa est peior quæ ducit ad difficultatem anhelitus, & si cum hoc paroxysmus esset longus, frequenter moriuntur.

Discernuntur autem utrum sint mortuæ uel non, per ea quæ dicta sunt superius, scilicet per flocculum lanæ, & per cyphum plenum aqua supra pectus.

Intelligendum, quòd mulier est in paroxysmo, aut non: si autem adhuc sit in paroxysmo, tunc in primis fiant fricationes fortes in extremitatibus cum sale & aceto. Deinde fiant fricationes dolorosæ in coxis, postea ponantur fœtida naribus sicut est assa fœtida, & suffumigētur cū capillis humanis,

pannis,

pãnis lineis, plumis, & soleis, à parte uero inferiori suffumigetur cum ligno alo. ambra, gario. & alipta muscata. Deinde obstetrix inuoluat digitũ in oleo muscellino, aut balsamo, aut de spica, & si fuerit mulier corrupta intromittat digitum in matricem, & concutiat hincinde fortiter, ut materia uenenosa expellatur ad exteriora. Deinde fiant sternutatoria cũ castoreo, pipere, sinapi & elleboro. Si autem cessauerit paroxysmus, & causa fuerit retentio menstruorum, fiat phlebotomia de saphenis interioribus. Deinde utatur oxymel. diuret. purgetur cũ hiera ruf. aut hieralogodion aut cum theodoricon emperiston, & hierap. quia ista habent aspectum ad hum. uenenosos. Si autẽ fuerit propter spermatis retẽtionẽ, si particularia conueniant, nubat in Christo, & si non, iaceat supra folia agni casti, odoret aliquando rutam, & abstineat omnino à uino, carnibus, & ab omnib⁹ illis quæ multiplicãt sang. Intelligendum, quòd ista pas. accidit aliquando mulieribus prægnantibus, tunc fiant omnia quæ fient cum magna cautela ꝓpter timorẽ aborsus: aliquando mulieres sunt albæ, raræ, debiles, in talibus detur medicina in parua quantitate. Si autem uolumus menstrua prouocare, fiat cum agarico, myrrha, castoreo, & cum his quæ dicta sunt superius.

Phlebotomia. *Purgatio.*

Clarificatio.

Intelligendum, quòd sperma licet de se sit temperatum, tamen cum corrumpitur trãsit in naturam ueneni, ideo cum aliqua mulier consueuit coire & non coit, tunc semen, quod cõsueuit expelli retinetur in matrice, corrumpitur, & causatur suffocatio, aut arpia & similia. Secundo notandũ, quòd licet matrix apprehẽdat odorem, & moueatur motu locali, tamen non propter hoc erit animal, quòd ista non apprehẽdit ex se, est igitur pars animalis non animalis, sicut pedes & manus, nec apprehendit odorem animalem, sed naturalem, nec mouetur de se, sed uirtute cerebri, nõ igit᷑ erit animalis.

Per arpiã intelligit molam.

Tertio notandum, quòd suffocatio frequentius aduenit ex spermate quàm ex sang. menstruo, quoniam licet menstruum plus abundet, sperma tamen conuertitur in peiores qualitates, cum sit maioris temperamenti. Quarto aduertendũ, ꝙ in uiduis magis abundat sperma quàm in puellis, cũ cõsueuerint emittere, & uirgines nõ, ideo plures ægritudines adueniũt uiduis, sicut est suffocatio matricis & similia.

Quinto intelligendũ, quòd sine anhelitu non possumus esse, quoniam cal. radicalis oportet quòd excitetur, & euentetur,

tetur, & hoc fit per calorem fluentem, qui fit mediante pulsu & anhelitu, licet calor fluens procedat à radicali, radicalis tamen sine fluente esse non potest, & ita utrũq; perit sine euẽtatione, sicut uidemus in igne si fortiter cooperiatur.

Sexto notandum, quòd clausio oris & narium ad tempus competit in suffocatione matricis, ut ex anhelitu retento, inferius fortior fiat expulsio, sicut in sternutatione, nec talis retentio suffocat, quia modico tempore stat & euentatio sufficit per poros, quia color debilis est.

Septimo notandum, quoniam licet fœtida inficiãt, tamẽ competunt in suffocatione, quia matrix ea refugit, & ita maius est iuuamentum quàm nocumentum.

Octauo intelligendum, quoniam licet uinum competat in syncopi cordis, pro tanto quia depauperatum est calore & spititu, in suffocatione tamen non competit, quia uaporosum est nisi corpus esset mundificatum.

De apostematibus matricis. CAP. XI.

APostematur matrix sicut alia membra.

Causa enim aut est exterior aut interior. Si exterior, tunc est sicut casus, obuiatio, percussio, nimius coitus, aborsus, partus innaturalis, obstetrix cum est indocta, & similia.

Nomine apostematis abutitur ad omnẽ inflãmationis speciem & tumorem præter naturã.

Et si est interior, tunc est retentio spermatis, aut mẽstruorum, aut hu. currens est ad locum, sicut est san. aut chol. aut phlegma, aut melancholia, aut uentositas, aut aquositas, aut simplicia, aut composita, & humor aliquando est adustus, aliquando non.

Signa.

Signa autem huius pas. habẽtur ex membris cum quibus habent colligantiã, aut uicinitatem, aut passionẽ, quoniam aliquando apostematur interius in profundo, aliquando in lateribus, aliquando in orificio. Et secũdum hoc apparẽt dolores diuersi secũdum diuersitatem situs. Matrix autem semper fugit ad oppositum, tunc igitur apostema matricis sequitur dolor capitis, & dolor in radicibus oculorum, difficultas anhelitus, dolor stomachi, nausea, dolor in dorso, pectine, & coxis, accidit etiam claudicatio, & constipatio matricis. Si materia est cal. adest feb. dolor uehemens cum punctura, uigiliæ & inquiętudo, cum matrix sit mẽbrum sensibile. Si causa fuerit frigida, omnia sunt remissa.

Et apostema aliquando est durum sclitoticum, aliquando cancerosum, & discernitur cancerosum, quia quod exit est

uirul

uirulentum, grauis odoris & diuerſorum colorum.

Prognoſtic.

Omne apoſtema matricis eſt difficilis curationis ualde, & potiſſimè quanto magis approximatur ad interiora, quãdo autem apoſtema matricis tranſmutatur ad ſaniem, tunc magis augmentatur febr. & dolor, ſentitur in loco pulſatio, & ſi quod egreditur eſt album iũctum æquali, & ſine odore horribili, ſignum eſt euaſionis: ſi eſt uirulentum, fœtidum, diuerſorum colorum, eſt peſſimum.

Curatio.

Si cauſa fuerit cal. & corpus plethoricum. In primis fiat phlebotomia de baſilica, deinde ſi particularia conueniãt de ſaphena, prouocetur uomitus, & mundificetur corpus cum manna, & caſſiafi. Diæta ſit tenuis, ſicut in febr. acuta. Tunc accedamus ad particularia. In principio huius morbi, utatur repercuſſiuis. ℞. coriandri recen. planta. quinqueneruię, lactu. morellæ, & ex his fiat emplaſtrum cum aceto & aqua roſ. emplaſtretur matrix. Si mulier eſt corrupta, fiat peſſariũ ab intus. Deinde coquantur lentes, malua, portu. & mulier ſedeat in illa aqua, iſtud repercutit & mitigat dolorem.

Intellige repercutientibus utendũ in ea præſertim ſpecie inflãmationis, quæ fit à ſanguine redũdãte nõ admodũ uitioſo, alio q̃ præſtaret digerẽtibus uti per principia, ſi materia eſſet uirulenta & corrupta.

Cum ægritudo eſt in augmento, tunc iſtis addantur fœnug. ſem. lini, farina hordei. Et cum erit in ſtatu, tunc apponantur farina uolatilis molendini, malua, fœnig. ſem. lini, dactyli cocti & triti, caricæ, & ex his fiat emplaſtrum cum oleo de chamomilla. In declinatione autem, inungatur intus & extra cum oleo de ſpic. nar. & peſſarizetur cum myrrha, ſarcocol. hyſſopo, mel. & uino al. utat̃ lact. ſpina. cũ ſpi. nard.

Si autem cauſa fuerit frigida, mundificetur corpus ſecundum exigentiam hum. peccantis, emplaſtretur & peſſarizetur cum malua, fœnug. ſem. lini, ſem. portul. radice lapa. & conficiatur cum oleo de chamo. In augmento addatur iſtis, ſtercus colũbinum, caricæ, radix lilii, & oleum de ſpic. nard. in ſtatu, addantur bdellium, ammoniacum.

Si autem materia eſſet ualde dura, utatur diaquilon, aut fiat medicamen de axungia gallinacea, anetina, anſerina, medulla uituli, uitellis ouorum, ſem. fœnigræ. ſem. lini, miſceantur & fiat emplaſtrum, aut unguentum, aut peſſariũ. Deinde ponantur mundificatiua quæ dicta ſunt & quæ dicentur.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd matrix citius apoſtematur ex ſan. menſtruo, quia plus abundat, & licet ſperma habeat peiores qualitates, non tamen ibi manet, ſed ſpargitur per corpus.

Secũdo notandũ, quòd in apoſtematibus matricis in principio,

cipio, corpore plethorico existẽte, cõpetit phlebotomia de basilica quãtum est ad uniuersalem purgationẽ. Apostemate autem confirmato existente, quantum ad causam coniunctam, cõpetit de saphena, & ita uidetur quòd intelligit Gal.

De rhagadijs uuluæ. CAP. XII.

Vlnera, rhagadiæ, pruritus, dolor, aliquando accidunt in matrice.

Rhagades appellant Græci ruptiões quasdam circa anũ, uel pudendũ mulieris quæ labra callo indurata habent.

Causa enim aut est exterior aut interior. Si exterior, sicut casus, obuiatio, partus innaturalis, grossitudo uirgæ uirilis, impositio medicaminis acuti, sicut est nigella & similia, compressio nimia. Si autem est interior, tunc est propter rupturam apostematis, aut hum. acutos corrosiuos, aut saniem & similia.

Si autem quod exit, est saniosum, tunc est ruptura apostematis, aut pustula. Si est uirulentum, fœtidum, tunc est corrosio & cancrositas. Si est lotura carnis, est ibi putredo. Si ex humoribus calidis, est ibi calor, dolor, punctura, mordicatio, inquietudo. Et si causa est frigida, omnia sunt remissa.

Signa.

Discernitur etiam ex uisu, quia si fuerit uersus orificium exterius, de facili apparet: & si in profundo discernitur ex exeũtibus & ex dolore, quia ubi dolor, ibi est ęgritudo. Cõsueuit etiam aliquando discerni sic, ponatur mulier in loco luminoso, & speculum præsentetur naturalibus illius, tũc in speculo apparet, si fuerit ulcus, aut rhagadiæ, aut quid aliud.

Prognosticatio posita est in capitulo præcedenti.

Prognostica.

In primis mundificetur corpus, cũ phlebotomia, pharmacia & uomitu, secundum exigentiam humoris, & aliorũ particulariũ, iniungatur tenuis diæta. Deinde mitigetur dolor sic, extrahatur succus plantag. portu. quinqueneruiæ & corian. recen. coletur, & tepidum iniiciatur in matricem & freq̃eter. Deinde sedeat in aqua decoctionis iam dictarum, gallæ, lentiũ, psidiæ, balau. sumach, rosarum, & sandalorum.

Curatio.

Postea mũdificetur matrix, cum decoctio. absin. hyssopi, mel. ro. uini al. etiam lac. coletur, & per pessarium iniiciatur. Deinde utatur isto unguẽto. ℞. draga. gum. ara. infusorum, cerusæ lotæ, cathmiæ lo. lithargy. amydi, san. dra. boli ar. ro. ru. ana. ℥. I. corti. æris. ℈. 2. olei ro. & ceræ q. s. & cùm ista parata fuerint, sicut oportet fiat unguentum, si nõ possit attin

gere locum, decoquantur omnia iſta in lacte cum oleo ro. coletur, & colatura per peſſarium iniiciatur. Deinde ſi uolumus carnē regenerare, fiat unguētum de myrrha, aloë, thu. ſarcoco. ſan. dra. lithargyro, tutia lo. cadmia lo. cum oleo ro. & ce. fiat unguentum. Aut iſta decoquantur in lacte, coletur & proiiciatur. Et cum his igitur poſſunt curari u cera matricis, rhagadiæ, & uiolenta defloratio. Si autem fuerit pruritus, fiat phlebotomia, & purgetur humor iuxta qualitatem ſuam. Deinde peſſarizetur cum frigidis, ſicut ſunt roſæ, ſandali, hypociſti. & oleū ro. utatur diæta frigida; quoniam aliquando ex pruritu accidit tanta titillatio quòd aliquo coitu ſatiari non poſſunt.

Clarificatio. Intelligendum, quòd in ſanie & ulceribus matricis competunt diuerſæ ſpecies medicaminum, modo frigida ad ſedandum dolorem, ſicut eſt papauer, & ſimilia, modo cal. ad mundificādum, ſicut eſt abſinthium, mel. ſpi. nar. & lac. modo ſicca ad abſtergendum, & conglutinandum, ut ſan. drac. & bolus, modo carnis regeneratiua, ut ſarcocoll. &c.

Apho. 22. partic. 5. Intelligendum ſecūdo, quòd uulnera ſanioſa ſunt minus periculoſa quàm apoſtemata ſanioſa inquātum huiuſmodi, iuxta intentionem Hippo. calidam ſaniem faciens, &c. quoniam ſanies ſignificat actionē cal. naturalis, & fortitudinem uirtutis, ideo quantum eſt ex hoc, bonum ſignum eſt in uulnere. Si autē generetur ſanies, debilitas caloris ſignificatur, ideo malum, ſicut apparet in cancro, & herpete. Tertio notandum, quòd uulnera matricis poſſunt curari, & deſiccari, quoniam uulnera nō curantur niſi prius deſiccentur, licet ſuperflua currant ad matricem, cum uniuerſali tamen & particulari purgatione poteſt præſeruari ita nō current, & ita poteſt curari & deſiccari. Vltimo notandum, quòd in uulneribus ad generationem carnis competunt humida, & ſic. humida tanquā materialia & nutrimentalia, ſed ſicca tanquam formalia ſuperflua remouendo, ideo ſiccum quod competit in uulneribus tāquam medicina ad regenerationem carnis non debet excedere niſi per unū gradum ultra complexionem membri ſecundum Gale. 3. de ingenio ſanita.

De præcipitatione matricis.

CAP. XIII.

Vterus ſiue in alteram MAtrix præcipitatur aliquādo & declinat uerſus alterū uertebrum, tunc appellatur præcipitatio, aliquādo au

tem

tem descendit uersus inferiora, & uocatur casus, ita passiones matricis sunt tres, suffocatio, de qua dictum est, casus, & præcipitatio, de quibus agitur nunc.

coxam siue in uuluam inclinat, id totum propriè uteri præcidētia uel casus, uel præcipitatio.

Hoc autē accidit, aut propter causas extrinsecas, aut propter intrinsecas. Si propter extrinsecas, sicut est casus, nimius conatus, & quia mulier diu sedit supra lapidem frigidum, aut in aqua frigida, aut quia inunxit se unguentis, aut quia exposuit se uento frigido, & ita de aliis. Si autem fuerit causa interior, tunc accidit à paralysi, & mollificatione lacertorum, aut propter concursum humiditatis aquosæ uersus matricem, aut propter uentositatem, & ita de aliis.

Signa.

Si autē fuerit præcipitatio matricis, tunc discernitur, quia tumor est in altero laterum, dolor & grauedo, si fuerit casus, tunc sentitur dolor uersus inferiora, & quia notabiliter apparet extrà aliquando. Et si passio fuerit occulta, tunc obstetrix debet apponere manum, uel digitum. Et si foramen matricis est in directo alterius foraminis patentis, nulla dislocatio est. Et si foramen est tortuosum, tunc est dislocatio, scilicet orificium matricis, quia latet interius.

Prognostic.

Si matrix diu steterit dislocata potissimè si exiuerit ad exteriora, de difficili aut nunquam curatur.

Curatio.

In primis prouocetur uomitus, & iniungatur diæta ca. & sic. Deinde si præcipitatio est in altero uertebrorum, fiat uētosa in altero. Et si fuerit casus, fiat uētosa sine scarificatione subtus mamillas. Deinde apponantur aromatica naribus, & suffumigetur cum fœtidis per inferiora, & obstetrix inungat manum suam cum oleo de mastiche, & si matrix apparet exterius, reponat eam in loco suo, deinde bulliat in uino mastix, nux cypressi, hypocistis, bolus armeniacus, inuoluatur lana, & super orificiū apponatur: fiant reliqua quæ dicta sunt in exitu lōganonis, deinde emplastretur uenter cū mentha, arthemi. sauina, bullitis in uino pōtico. Et si pas. fuerit ex uētositate, sacelletur uenter totus cū furfure bullito, in uino, aut cū aniso, & ruta, aut cum latere ca. asperso cum uino al. Si autē appareat durities notabilis in matrice uersus alterū uertebrum, tunc post uomitum, uentosationem, & suffumigationem accipiatur muccilago fœnigræ. se. lini, misceantur cum medulla ceru, uituli, & axungia gallinacea, applicetur ab intus & ab extra. In casu autem matricis, sedeat in aquis stypticis postquam præcesserunt ea quæ dicta sunt.

Intelligẽdum, quòd casus matricis fit ex timore, nòn inquantum timor reuocat, sed inquãtum infrigidat, & paralyticat. Secundo notandum, quòd in casu matricis competunt styptica frigida, nõ tamen multum intensa, & cum hoc debent adiungi aliqua styptica ca. &c.

De sterilitate mulierum. CAP. XIIII.

SVperius in principio huius particulæ determinatum fuit de sterilitate uirorum, hic autem agitur de sterilitate mulierum, & per consequens uirorum.

Causæ. Sterilitas autem accidit, aut ex parte mulieris, aut ex parte uiri, aut utriusq;. Si ex parte mulieris, hoc accidit, aut propter causas extrinsecas, aut propter causas intrinsecas. Si propter extrinsecas & manifestas magis, sicut cũ mulier semel, aut pluries potauit aquam frigidam in magna quãtitate, aut quia cõtinuauit nimis cibaria acetosa, aut aliqua cibaria malæ qualitatis, & accidit propter accidentia animæ, sicut est ira, tristitia, timor, & similia, & accidit quando post coitum saltat, aut nimis uelociter mouetur, aut quia est mulier nimis malitiosa, & accipit aliqua sterilizantia. Si autem fuerit propter causas magis intrinsecas, tũc aut accidit propter membra generatiõis, aut propter totũ corpus. Si propter totũ corpus, hoc est, propter passiones notas, & manifestas cerebri, cordis, stomachi, & splenis, aut puella, aut antiqua. Si autẽ fuerit propter matricem, tunc hoc est propter morbos cõsimiles, aut officiales, aut communes: si morbus cõsimilis, tunc est sicut mala cõplexio matricis, aut seminis calidi, aut frigidi, aut sicca, aut humo. simplex, aut cõposita cũ materia, aut sine materia: si autem fuerit morbus officialis, tunc est sicut uerruca, aut hæmorrhois, aut cicatrix, aut pinguedo, aut nimia laxitas, aut amplitudo, aut tortura, aut sanies. Si autem fuerit morbus cõmunis, tunc est solutio cõtinuitatis, aut ulcus. Si autem fuerit sterilitas ex parte uirorum, & licet superius sit dictũ, gratia tamẽ memorię aliquid dicamus. Viri enim steriles sunt, aut propter causas extrinsecas notas, aut propter causas intrinsecas occultas magis.

Si autem fuerint causæ extrinsecæ, tunc est sicut in mulieribus, sicut est nimius, & subitus potus aquæ frigidæ, aut nimia frequẽtia ciborum acetosorum, aut alterius malæ qualitatis, aut quia est puer, aut decrepitus aut ebriosus. Aut est homo qui utitur nimio coitu, & accidit etiam propter acciden

dentia animæ. Si autem fuerit magis propter cauſas intrinſecas, tūc eſt aut propter totum corpus, aut propter mēbra generationis. Si propter totum corpus, tūc accidit ſterilitas propter ægritudinem principalium & nobilium, & eis adiacentium, ſicut eſt cerebrum, ita de aliis, aut quia uenæ iuueniles, quę retro aures ſunt, inciſæ ſunt, aut quia eſt nimis pinguis aut extenuatus. Si autē fuerit propter membra generationis, tūc accidit, aut propter morbos cōſimiles, aut officiales, aut cōmunes. Si autem fuerit propter morbos cōſimiles, tunc accidit ſterilitas propter malā complexionem cal. ſeminis & teſticulorū, aut frigidā, aut ſic. aut hu. aut quia teſticuli ſunt infrigidati, cum opio, hyoſcyamo, & ſimilibus narcoticis, aut quia nimis uſus eſt camphora, aut ruta, aut agno caſto. Si autē fuerit propter morbos officiales, tūc accidit, aut qa uirga eſt nimis lōga, aut nimis breuis, aut quia eſt mollificata, aut ſpaſmata, & teſticuli ſimiliter, aut teſticuli non ſunt, aut quia foramen uirgæ eſt tortuoſum, aut quia lapis extractus eſt à ueſica ſua per inciſionē. Si fuerit propter morbum communem, hoc eſt, propter ulcera, aut quia eſt faſcinatus, aut quia ſumpſit aliqua ſterilizantia. Si autem excidat propter utrunque, hoc eſt, quia conuenit in malitia complexionis, aut malitia complexionis eſt nimis intēſa, & diſconuenit, & ita accidit ſterilitas. Si uterque eſt nimis ca. fri. aut nimis fri. ſicc. aut hum. aut ſi unus eſt excedenter calidus, aut excedenter frig. & alter excedēter frigidus, aut cal. quia ſemina non poſſunt ſe temperare, nec corrigere adinuicem: ſed ſi alter excederet aliquātulum in caliditate, & alter parum in frigiditate, tūc ex talibus ſeminibus bene poſſet reſultare fœcunditas. Accidit etiam ſterilitas quando unus anticipat effuſionem ſeminis ante alterū, ſimul enim debent uenire ſemina. Accidit enim ſterilitas, quando inſtrumenta non ſunt bene proportionata, ut quia matrix eſt nimis ampla, lata, concaua, & uirga eſt nimis breuis, & gracil. non enim tunc eſt bona proportio.

Vitia membrorum generationis.

Primitiua & manifeſta ex indicio cognoſcuntur, ægritudines etiam totius corporis, aut ea quæ præceſſerunt, ſunt ſatis nota uolenti aliquid inueſtigare.

Signa.

Signa autē malæ cōplexionis cali. per hūc modum diſcernuntur, urina eſt intenſa, circa pudibūda eſt multitudo pilorum, calor, & pūctura, appetitus in uenerem, uelox emiſſio

nis & delectatio. Menstrua sunt citrina, & sunt calida tactū, animosæ pulsus uelox, sitis, ueloces sunt in motibus, & in omnibus suis actionibus. Si autem sunt frigidæ cōplexionis, tunc signa sunt opposita, urina remissa, paucitas pilorū, paucitas appetitus in uenerem, paucitas menstruorū, & albedo eorū, tarda emissio seminis, & modica delectatio, pulsus tardus, paucitas sitis, pigra in motibus suis. Si autē fuerit mala complexio sicca, tūc mulier est extenuata, & modica, aut nihil emittit in coitu, menstrua pauca, urina tenuis, labia sicca & fissa. Si autē fuerit nimia humiditas causa sterilitatis, tunc apparent ista signa, matrix est humida, & post mēstrua remanet humida, & semper uel quasi exit à matrice quoddam liquidum fluidum, album, aquosum, & non delectatur in coitu, matrix est lubrica, ita quòd semē retinere non potest, ista causa aduenit plurimum iuncta cum frigiditate.

Signa à frigida.

Signa ab intēperie mala sicca.

Hippoc. etiam docuit experiri, utrū mulier esset parata cōceptui, scilicet quòd suffumigaretur cū aromatibus, & si fumū sentiret abintus, parata erat, si autē non sentiret, sterilis posset iudicari causa manente, quoniam oppilatio signatur, & hoc experimētum ualet etiā in uirginibus. Si autem mulier fuerit corrupta, dicūt aliqui authores quòd supponat sibi dolsam allij, & si ab intus sentiat odorē allij ascendentem usque ad os, & nares, parata est ad conceptum: si non, non.

Libro 5. Apho. 41.

Dolsam uocat nucleū allij, ut uulgus Prouincialium.

Tertio potest experiri sic, quòd semina proiiciantur in scutella plena aqua frigida, & si supernatet, ille est sterilis, si uadat ad fundum, fœcundus iudicatur, & sicut de uiro ita de muliere, multa alia experimenta ponuntur ab authoribus, sed non adhibeo fidem.

Prognostic.

Hæmorrhoides & excrescentia in matrice non uidentur recipere curationem, nec etiam tortuositas foraminis uirgę uirilis. Mulier fœcunda magis uiuit sana, sed citius est anus, mulier sterilis magis conseruat iuuentutem, sed magis est ægrotatiua.

Notabilis paruitas uirgæ non recipit curationem.

Mulier uulnerata, & postea cicatrizata non recipit curationem, & si concipiat, ualde timēdum est de morte matris, quia orificium matricis, non est bene dilatabile ad exitum fœtus, & oportet ipsam aliquādo scindere & aperire, & hoc est magnum periculum, cicatrix igitur in matrice, aut orificio eius est ualde mala.

Si

Si autem mulier fuerit sterilis propter malam complexionem cal.in primis si particularia conueniant, fiat phlebotomia de hepatica, deinde de saphenis, utatur syru.ro. uio.& nenuphari.Postea purget cũ trifera sarracenica, deinde stuphetur in herbis frigidis, & utatur rubea trochisca.zuc.ros. triasandal. & aqua ro. fiat pessariũ de stercore lepo.matrice leporis, & se. mercuria. cum modico mell.ro. deinde uitet omnia cibaria calida, exercitiũ nimiũ, iram, & breuiter uitet omnia illa quæ nobiliter possunt ipsum calefacere, cõtinuet hordeatum & panem hordei non solum per dies & menses, sed per annos, si necessariũ fuerit. Vtatur piscibus squamosis de aquis mun.utatur coriandro in salsamẽtis, & lacte acetoso. Ordinẽtur igitur sex res nõ naturales in gradu opposito, donec calor excedẽs ad tẽperiem sit reductus. Si autem uenerit sterilitas propter frigidam causam & hu.tunc digeratur in primis materia per hunc modum. ℞.radicis ru.maioris, arthe.sauinæ.ana.lib.ß.foliorum menthæ, absin.sum mitatum origa.& calamen. an.℥.2. spi. nar. squinan. calami aroma.anisi, mara.ameos, sise.an.℥.1.mel.ro.li.2.fiat syr.Materia digesta.purgetur sic.℞.benedictæ, theodoricõ emper. an.ʒ.3.esulæ, masti.ana.℈ß.misceantur & fiant pil.Corpore mundificato, fiant stuphæ, & in stupha ponantur ea quæ ponuntur in syrupo, & in exitu à stupha, detur sibi aureæ alexandrinę, mithridati.an.℈.1.misceantur, & hoc fiat multis uicibus.Deinde mundificetur matrix.Accipe prædictum syrupum & cum aqua decoctionis absint.myrrhæ, & colocyn. misceantur & proiiciantur.℥.3.in matricem.

Cura.

Victus ratio.

Hic aduertãt nouitũ prioris decoctionis colaturam faciẽdã, deinde mel miscendum et iterãdã coctionem ut fiat syrupus cõmodè coctus ad usũ tempestiuũ.

Deinde utatur isto electuario.℞.puluetis potiõis muscatæ, pulueris triferæ magnæ, pulueris stomachi confortatiui, conseruę citrangulorum.ligni al.ambrę grisiæ, ana.ʒ.2.musci.℈.2.panis zuc.q.s.fiat electuarium.

Post omnia si tamẽ fuerit fœcundata, utatur isto puluere. ℞.testiculum muris dextrum si uult masculum, & sinistrum si uult fœminam, desiccetur in umbra & pulurizetur, tunc ℞.limaturæ ebo.se.sisc. matricis leporis & coagulum eius. an.fiat puluis, utatur isto pul.mane & sero cum brodio cicerum aut carnium, aut cum uino al.& potest apponere pul.liquir.aut panem de zuc.ut accipiendo sit magis gratiosum.

Deinde utatur isto medicamine. ℞. ambræ grisiæ, styra. calami. an.℥.1.myr.mast.thu.cario.ligni al.cinamo.nu.musc.

nu.cypres. ana. ℥. ß. conficiantur cum oxymel. diure. & aqua ros. fiat massa una. Postea illa diuidatur in quatuor partes, ex una parte fiat pomum ambræ ad odorandũ, & de secũda fiant pillu. paruæ ad quantitatem ciceris, quotidie de mane transglutiat tres integras, & ex tertia parte fiat pessarium, & inũgatur prius ex balsamo: & ex quarta parte fiat tale magisterium, frangatur in aqua cal. & per calamum fumus ascendat usque ad matricem, & sit ita tali proportione quòd sentiat calorem aquæ aliquantulum supra temperamentum & dormiat si potest. Illa sunt quæ mirabiliter fœcundant. Si autem ex his omnibus non fuerit fœcunda. ℞. stomachicon confortatiuum in hora suæ perfectæ curationis, proiiciatur calidum in concauitatibus cannæ: Deinde extrahatur quod est in concauo, & fiat pessarium, cooperiatur cum panno lineo gracili, sicut diximus in primo capitulo huius 7.

Pessarium.

Suppositorium.

Si autem matrix fuerit humida & aquosa, fiat tale suppositorium. ℞. myrrhæ, aloës, masti. thu. lada. nu. cypres. foliorũ eius, blattę bisan. ligni. al. galan. zedoa. nucis musc. aluminis de pluma, sumach, cupularum glandium. ana. ℥. 1. conficiantur cum oxymel. scil. & fiant pessaria, inuoluantur in corpore mundificato & uomitu præcedẽti matrici supponãtur & teneantur per unam horam, & quiescat per aliam ita deinceps. Vitet ocium & exercitet se ante cibum, uitet omnes fructus, omnia legumina, omnes herbas crudas, & uitet omnia quæ sunt duræ & tardę digestiõis, sicut sunt carnes bouinæ, caules, caseus antiquus, oua indurata, & omnia cõchilia, omnes pisces bestiales, & similia, uitet repletionẽ nimiã cibi & potus. Vtatur carnibus assis, auibus nõ degentibus in aquis, & omnia sint assa & sicca quãtum erit possibile. Diligens igitur medicus ordinet aërem & alias res nõ naturales in siccitate, eleuata donec nimia matricis humiditas ad temperiem sit reducta. Si autem uenerit sterilitas propter nimiam siccitatem, iniũgatur quies & ocium, utatur dięta resumptiua & nutriẽte, & utatur lacte. Et super omnia sit in lętitiã & gaudio sempiterno. Deinde utatur isto pessario. ℞. cerebri cerui, uituli medullæ, cerui, & butyri uaccini sine sale, adipis caprarum, ceræ & mellis q. s. fiant pessaria.

Quæ uitanda.

Vitet pisces bestiales, id est beluas marinas siue prægrandes pisces, quia carnes habent duras et cacochymas.

Si autem fuerit sterilitas propter pinguedinem matricis, tunc competit ieiunium, diæta subtilis & parum nutriens, & accidentia animæ, ira, solicitudo, tristitia, & uigiliæ, plurimum

mum durus decubitus, pessarizetur cum aurea alexandrina, & theria. uel cum milio, & sale, nu. cypres. nitro torrefiant, & fiant pessaria & sacellationes.

Sterilitas à flatibus.

Si autem fuerit sterilitas propter uentositatem, apponãtur ea quæ consumunt uentositatem per modum emplastri antè & pòst & per pessaria, suppositoria, clysteria, balnea & suffumigationes, ista sunt ruta & semen eius, nasturcium, anisum, ciminum, anethum, castoreum, agnus castus, & similia.

Si autem fuerit sterilitas propter stricturam orificij matricis, balneetur freqũeter in aqua decoctiõis maluę, bismal. paleæ hordei, & auenæ, fiant pessaria & paulatinè ingrossentur de apio, ani. cimino, & mell. Et si necesse fuerit, fiant multa pessaria de stanno, quædam gracilia, quædam grossa, & quædã magis grossa, inuoluãtur cum lana & arogon, apponantur & sint ita grossa, quòd fiat quasi quædam uiolentia.

Si autem fuerit sterilitas propter amplitudinem nimiam orificij matricis, balneetur in aquis stypticis, ubi sint cauda equina, plantago, myrtilli, sumach, nux cypres. mastix, thus, bolus armenicus, gallæ, cupulæ glandium, & ex istis fiat pessarium.

Verrucam autem, hæmorrhoid. & excrescentias matricis restauratoribus derelinquo.

Si autem fuerint aliquę alię ægritudines propter quas accidat sterilitas, curentur sicut dictum est in locis suis.

Addamus istud capitulum cum capitulo de sterilitate uirorum, quod dictũ est superius, & habebimus opus perfecti magisterij. Circa autem istam materiam est intelligendum, quòd semen aptum ad generandum est album, glandinosum, & odoriferum, sicut odor florum palmarum.

Ordo qualis in coitu obseruãdus.

Modus autem coëundi est iste, uir & mulier debent esse temperati, uergere ad temperamentum, & debent esse ordinati in cibis, potibus & aliis sex rebus nõ naturalibus cibo digesto, & superfluitatibus expulsis post mediã noctem & ante diem, masculus debet excitare fœminã ad coitum loquẽdo, osculando, amplexando, mamillas tangendo, pectinem & peritonęum, & hoc totum fit ut mulier appetat ut semina concurrãt simul, cum mulieres tardius emittant, & cum mulier incipit loqui quasi balbutiendo, tunc debent se commiscere & paulatim debent coire, & debet se unire omnino pectini mulieris ne aër possit ingredi, & post seminis effusionẽ

debet stare supra mulieré sine motu, non enim statim debet surgere,& postquam surrexerit debet extendere crura, stet resupina,& dormiat si potest, quia multum est utile, & non loquatur, nec tussiat, quoniam ista faciūt multum ad retentionem seminis,& quandiu sentierit semē in matrice, iaceat uel deambulet paulatinè si necessarium fuerit.

Clarificatio. Intelligendum hic diligenter, quòd licet sit contra opinionem philosophantium quantum est de pręsenti, quòd semen uiri intret substantialiter cōpositionem fœtus tāquam pars mundior & magis depurata & magis apta ad receptionem speciei. nihil enim sufficienter est actum & passum sufficiēter ab anima, nisi residuū quarti cibi, sed nihil est aptum ad recipiendum animam, nisi quòd sufficienter ab anima dispositum est & paratum, cum omnem potentiam præcedat *Alberti magni opin.* actus secundum intentionem domini Alberti in de nutribili & nutrito: sed nihil est ita actum passum, dispositum & digestum, sicut semen, quare semen intrabit substantialem fœtus cōpositionem. san. enim menstruus est immūdus ualde, quo modo igitur per se erit materia & subiectum tantæ formæ? quare &c. Præterea, quod est formale non est materiale, sed semen est formale quare &c. Præterea agens & materia, non coincidūt, sed semen est sicut agens,& si esset materia, *Aristoteles.* tunc coinciderēt, quare &c. Et quòd dicitur ab Ari. artifex non intrat artificium, semen est artifex, quare &c. Respondeo breuiter sine præiudicio ad omnia ista, quòd semen solum nō habet omnia ista, sed spiritus gignitiuus compositus est ex tribus spiritibus, qui est in semine. Ille enim est sicut agens, sicut forma,& nō coincidit, & nō intrat specialē fœ- *Halyabbas.* tus compositionem. & Aly. appellauit istum spiritum intelligētiam diuinam, quæ generat embryonē, non est igitur inconueniens, si semen intrat specialem fœtus compositionē.

Quæ mulieres ad conceptum aptiores. Secundo notandum, quòd mulieres carnosæ ca. & hu. habentes uenas latas inter omnes sunt magis paratæ ad conceptum: secundo cholericæ extenuatæ, sed quòd macies nō nimis excedat. tertio phlegmaticæ mulieres minus quæ habent uenas strictas & sunt pingues & repletæ: omnium autem minimè melancholicæ extenuatæ &c.

De regimine prægnantium. CAP. XV.

ISTud capitulum est de regimine prægnantium, aborsu, & de accidentibus superuenientibus prægnantibus.

Sed

Sed prius uideamus de signis conceptus.

Signa conceptus.

Cum enim mulier concepit, tunc sentit quandam horripilationem uersus pudibunda, uenter gracilatur uersus umbilicum, retinetur semen & menstrua cessant, diminuitur appetitus coitus, urina est colorata, & apparet quoddam cõtentum quasi cotum carpinatum, & sunt ibi quædam contenta alba ascendentia & descendentia: constringitur orificiũ matricis interius, ita quòd acus penetrare nõ posset præter hoc quòd habeat apostema, aut duritiem, & est tertium signum inter omnia signa, & uiro uidetur quòd uirga maneat sicca post coitum. Deinde incipiunt mamillæ ingrossari, & appetunt diuersa, uaria, & aliquando enormia, habent dolorem capitis, & immutatur color. Et experimẽto possumus scire utrum concepit, uel non. Accipiat de nocte cum uult ire dormitum mellicratum cum aqua pluuiali, si sentiat tortiones, prægnans est, & si non, non. Et dicit Auic. quòd istud habet ueritatem, dum tamen non fuerit usa in sanitate sua melle.

Aphor. 41. partic. 5.

Secundo suffumigetur cũ aromatibus, & si sentiat fumũ ab intus, prægnans non est, & si non, est. Tertio sic, accipiat mulier dolsam allij & supponat sibi dum iuerit dormitum, si post somnum senserit saporem allij in ore, prægnans non est: & si non sentiat, prægnans est. Signa autem masculitatis sunt, mulier quæ concepit masculum est ut plurimum colorata melius & uelocior in motib⁹ suis, leuior, & melius appetit, & dexter oculus est magis mobilis, mamilla dextra citius incipit ingrossari, color eius mutari, tumor in parte dextra uent. & ibi fit motus, & si mulier stet citius cum uult ambulare, mouet pedem dextrum: si sedeat & uelit surgere, citius ponet manum dextram supra dextrum genu appodiando, & uelocius mouetur in utero, quia in tribus mensibus mouetur, & mulier in quatuor: lac est magis grossum & mundum, quando est masculus, & pulsus maior in parte dextra.

Signa masculi in utero.

Aphor. 42. partic. 5.

Deinde ueniamus ad causas aborsus. Causæ aborsus, aut sunt extrinsecæ, aut intrinsecæ. Si extrinsecæ, sicut est nimius coitus, casus, obuiatio, feb. apostema, ulcera, carentia alicuius cibi desiderati, aut quia supposuit aliqua quæ inducunt aborsum, clamor, cursus, accidẽtia animæ, ut est ira & timor, aut quia saltauit supra se, retro se post coitum, aut quia est nimis extenuata, aut quia nõdũ uenit ad annos pubescẽtię, aut quia semẽ uiri fuit exiguũ, aut quia fecit phlebotomiam, aũt

Causæ aborsus duplices.

aut accipit medicinam laxatiuam, aut uomicam, aut quia iſta commouerunt ab intus non per artem, ſicut eſt tonitruum, fulgur, & breuiter omnia illa quæ fortiter & ſubito commouent corpus, ſicut eſt uẽtus borealis poſt meridionalẽ. Si autẽ fuerit aborſus propter cauſas intrinſecas, tũc prouenit propter uentoſitatẽ, aut humorem, aut matricis debilitatẽ.

Signa. Cauſæ primitiuæ ſunt ſatis notę, ſed ſi uenerit propter uẽtoſitatem, ſignum eſt quòd tunc prouenit aborſus & in primis tribus menſibus, quia ligamenta in principio & in fine ſunt debilia, ſicut uidemus de fructibus in arbore, quia in primis tribus mẽſibus ex facili cauſa fit aborſus propter debilitatem ligamẽtorum: ſi autem fit aborſus propter humiditatem currentem ad matricem, hoc ſignum eſt, quia abortitur in tribus mediis menſibus: ſi autem fuerit propter debilitatẽ matricis, hoc eſt ſignum, quia fit aborſus in tribus menſibus ultimis. *Signa aborſus.* Signa etiam aborſus ſunt fluxus menſtruorum, fluxus lactis cum gracilitate mamillarum.

Aphor. 37. partic. 5. Signa fœtus mortui. Signa autem, quòd fœtus eſt mortuus ſunt iſta, immobilitas uentris cum antea moueretur, frigiditas uentris & laterũ cum antea eſſent cal. ægritudo acuta cum præceſſit & cum terribilitate accidentium, grauitas in uentre ad modũ ſarcinæ, fœtor anhelitus, & emiſſio rerum fœtidarum.

Signum etiam fœtus mortui eſt, cum oculus prægnantis gracilatur & alba oculorum ſunt fuſca, nares ſunt rigidæ, & aures, labia ſunt rubea, rubore inquam uergẽte ad liuorem mortificatum, & uenter aſſimilatur uentri hydropicorum.

Prognoſtic. Mulier quæ debilis eſt & frequenter patitur in matrice, de facili abortitur, hoc eſt ſignum infallibile aborſus.

Quæcunque tempeſtates ueniunt mulieri ſiue ab extra, ſiue ab intus, dum tamẽ mamillæ non gracilentur, non oportet timere de aborſu, & ſi gracilentur, abortitur. Si fiat aborſus de maſculo, gracilabitur prius mamilla dextra, ſi fœmina, ſiniſtra. Si mulier prægnanti ſuperuenerit durities hepatis, & tumor uentris, non ſanatur, aut cum magna difficultate. Maior eſt dolor in aborſu quàm in partu.

Cura. Vitentur omnia quæ prouocant aborſum, & reducantur ad temperamentũ per contrariũ, ſed cum moderamento ut calida cum frigidis, & econtra inanientia cum replẽtibus, & econuerſo, ita de aliis. Intelligendum, quòd mulier prægnans incurrit aliquando fluxum menſtruorum, & timetur

aborſ

aborsus, sed aliquando est ita, quòd mulier abundat in sang. quod sufficit ad nutriendum fœtum & ad mundificandum corpus, & nō uenit etiam per uenas intrinsecas matricis, sed per extrinsecas: tunc nō oportet dubitare aborsum, imò qui restringeret, esset prouocare aborsum. Signum autem quòd huiusmodi menstrua ueniant per uiam mūdificationis, quia mater non debilitatur, nec mamillæ gracilantur, nec motus fœtus immutatur. In tali igitur casu nihil est faciendum.

Nota. Intelligendum etiam ut dictum est, quòd medicina laxatiua est unum de illis quæ prouocant aborsum. Vitetur igitur omnibus modis nisi quando materia aliquando est furiosa: tunc possumus mundificare corpus, & hoc à quarto mense usque ad septimum mensem scilicet, quòd in quarto, & in v. & vj. quia ligamenta sunt multum debilia in primis tribus mēsibus, & in ultimis tribus, in mediis sunt fortiora.

Aborsus à uentositate & nimia humiditate. Si autem uenerit aborsus propter uentositatem, aut propter nimiā humiditatem lubricantem matricem, tunc bonum est, quòd ante cōceptum mundificetur mulier. Vtatur igitur mulier exercitio forti ante cibum, & utatur diæta tenui, assis, frixis, & torrefactis. Deinde oxymel. diur. ubi bullierint arthemisia, ruta, mentha, purgetur cum theodoricō, emper. acuata cum euphor. in parua quantitate, deinde fiat clystere cum succ. bletæ, sem. rut. hierap. & aliis quæ communiter apponūtur. Mūdificetur matrix cum ista decoctione. ℞. arthemisię, absint. menthæ, origa. calament. anisi, mara. cimi. spicæ nar. squinan. radi. lil. an. ℥.2. pulpæ colocynth. suc. rutæ. ana. ʒ.3. mel. lib. ß. & uini al. lib. 1. aquæ lib. 1. & ß. fiat decoctio usque ad lib. 1. & ß. & proiiciantur in matricem in una uice. ℥.3.

Deinde post completam mundificationem securè coëat, & imprægnetur, utatur diæta prædicta, & nasturtio agresti, deinde utatur istis electuariis, scilicet dianison, diacimini, cuminata alexandrina, dianthos cum musco, diatrionpipe. diagalan. uel ℞. zedoariæ, spicæ nard. sem. rutæ, myrrhæ, castor. anisi, mara. ben. aliptæ muscatæ. an. ʒ.3. conquassentur & bulliant in oleo communi, addatur cera, fiat unguentum, & inungatur uenter, dorsum, & latera per modū olei, & per modum unguēti. Postea utatur isto electuario. ℞. zedoariæ, marat. anisi, cimi. sem. nastur. agrestis, ameos, cinamo. nucis mus. casto. doronici, triū generū pipe. cardamomi, gario. an. ʒ.2. cōseruæ. citrangulorū. ℥. 1. panis zuc. q. s. fiat electuariū, *Vnguentum.*

ualet

ualet in omnem euentum, ante & poſt, niſi calor eſſet cõcomitans. Iſta autem ualent cum fit aborſus in primis mẽſibus & mediis. Si autem fit aborſus in ultimis menſibus, quod fit propter debilitatem, ut dictum eſt, tunc utatur diæta reſumptiua nutriente, & ſit tota odorifera, utatur iſtis electuariis, ſcilicet potione muſcata, pliris cum muſco, dianthos cũ muſco, diacitonitẽ, diambra, lætitia Gal. & apponatur faſcia quæ apprehendat totum uentrem de panno ex bombace, & aſpergatur puluere maſticis, & thuris. In principio autẽ conceptus, bulliant in oleo abſinthium, mentha, ſpic. nar. maſtix, & thus, ſtomachus inungatur. In ultimo autem balneetur & ponantur in bal. mollificatiua, & inungatur cum oleo de uio. & oleo ubi bullierint maluæ, biſmal. Si autem pedes inflentur mulieri prægnãti, abluantur cum aqua ubi bullierit abſin. chamomil. melli. abrotanum, ſpica nardi & ſal.

Symptomatũ remedia. Si autem prægnans appetat enormia, diætetur cum aſſis frixis & odoriferis, & poſt cibum utatur piris, coctanis, mal. grana. auellanis aſſis, caſtaneis aſſis, ciceribus aſſis, & fiat emplaſtrum de melliſſa, bugloſsa, ſandal. cortice citri. & corrigatur cum blanditiis. *Si fœtus eſt mortuus.* Si autem fœtus eſt mortuus, expellatur per hunc modum, fiant peſſaria aut ſuffumigationes.

Iſta autem ſunt quæ inducant aborſum, ſiue per ſe, ſiue cũ aliis, elleborus niger, pulpa col. elaterium, fel tauri, pix liquida, myrrha, aſſa fœtida, galbanum, caueat tamẽ ſibi quicunque ſub pœna æternali, quòd non doceat potionem mortiferam nec aborſum facientem.

Clarificatio. Intelligendum, quòd ligamenta à principio ſunt debilia, tenera, rara, quæ non ad magnitudinem deuenerunt, ideo ex modica occaſione rumpũtur, ſicut uidemus de fructibus in arboribus. Inmedio autem tempore, ueniunt ad perfectã magnitudinem & fiunt ſolida, & ita in hoc tempore poſſumus cum minori periculo purgare. In fine autem ſunt debilia, pro tanto quòd extenduntur & carent nutrimento, cum fœtus totum ſibi trahat, ſicut patet de fructibus qui per ſe cadunt, ſicut declarat Gal. *Nota.* Secundo notandum, quòd fœtus poteſt uiuere matre mortua exiſtente, ſaltem per aliquod tempus, nec caret omnino anhelitu, imò fœtus attrahit aẽrẽ attractũ in arteriis matris, & potiſſimè uiuit quando os matricis manet apertũ, ideo matre mortua, aliquod artificiũ debet fieri ut os matricis ſtet apertũ, & ſtatim uenter matris debet

debet

debet aperiri,& fœtus extrahi,& tali artificio,ut dicitur, fuit primus Cæsar extractus,& inde ex illo habuit nomen &c.

De difficultate partus. CAP. XVI.

PArtus quidam est naturalis,quidam innaturalis,& quidã difficilis:& de isto intendimus magis principaliter. *Partus duplex.*

Partus naturalis est qui est in fine vij.mensis,aut x. aut ix. ut plurimum,& debet caput prius exire, & debet tenere faciem uersus terram.Deinde debet egredi collum,deinde humeri,& debet brachia tenere extensa supra latera.

Partus autem innaturalis est, quando exit resupinus, aut primo exeunt pedes,aut manus,aut latera.

Partus autem difficilis est,quando non potest exire, laborat mater & angustiatur,moratur in illo labore & anxietate longo tempore.

Si autem partus est laboriosus & difficilis,hoc est,aut propter causas extrinsecas, aut propter intrinsecas. Si propter extrinsecas,sicut est nimia caliditas, aut frigiditas, aut quia obstetrix est indocta, aut quia fuit uulnerata in orificio matricis exterius, & facta est ibi cicatrix & durities, & cũ uenit ad partum,illud non est bene dilatabile, aut quia partus est ante tempus naturale,aut quia mater patitur aliquam ægritudinem circa uentrem,aut quia est multum constipata. *Causa duplex.*

Si autem fuerit propter causas intrinsecas, hoc est, quia puella concepit ante tempus pubescentiæ, & habet adhuc meatus strictos:aut quia est pinguis, & habet orificium oppilatũ:aut quia mulier est nimis delicata & pauida: aut quia fœtus est nimismagnus & grossus,aut quia est nimis tenuis, paruus & debilis, & non potest se iuuare, aut quia est mortuus,aut quia caput est nimis magnum,aut quia duo capita, aut duo gemelli:aut quia partus est innaturalis & ante tempus naturale: aut quia nimis est dura, aut propter ægritudines matricis: aut quia matrix est parua naturaliter & corrugata,aut quia matrix est sicca siue lenita.

Si autem matrix est fortis, & causæ primitiuæ aliæ non apparent,tunc est signum,quòd partus est difficilis propter secundinam. Si autem fuerit propter fœtum mortuum,tunc est magnus dolor circa umbilicum, fe.lenta,discoloratio faciei,fœtidus anhelitus, & ascensus uaporum horribilium ad superiora, immobilitas uentris, instantia uigiliarum, & alia *Signa.*

omnia

omnia possunt cognosci per indicia.

Prognostic. Quando dolor declinat uersus inferiora & anhelitus est bonus, partus erit facilis. Masculus cum minori labore egreditur quàm fœmina. Mulieres pingues magis laborant in partu quàm macilentæ.

Curatio. Cum appropinquat tempus partus, balneetur in tina ubi sit malua, bismal. uiol. chamom. melil. postea inungatur cum oleo sisamino, oleo amyg. dulc. & pinguedine gallinæ. Deinde incedat per loca decliuia, & cum magis appropinquat ad partũ, sumat cibũ in parua quantitate, sed multi nutrimenti, sicut est brodium gallinæ pinguis, & sumat uinum odoriferum. Deinde cũ magis approximatur & rũpitur tela prima, & incipit exire quædam aquositas, tunc attrahat anhelitum cũ fortitudine, & ita impellat fortiter uersus inferiora, quia talis impulsio est magni iuuamẽti. Eligatur obstetrix habẽs manum gracilem & digitos longos, dilatet orificium matricis suauiter cum ungulis, & intromittatur istud pessariũ, reddit partũ facilem sine timore aborsus. ℞. hyssopi, lilij, origani, calamẽti. an. ℥. 2. terebinth. ℥. 1. conquassentur & inuoluantur in lana, fiat pessarium. Deinde suffumigetur cum alipta muscata. Et cum ista præcesserint & adhuc est partus difficilis, fiat sternutatio, & comprimat se fortiter. Et si mulier est pinguis, iaceat supra uentrẽ suum & flectat genua supra uentrẽ. Si autẽ fuerit propter constipationẽ, fiat clystere.

Suffumigium.

Si propter cicatricẽ, non est uia nisi cum instrumento chirurgico, cicatrix aperiatur. Si propter partum innaturalẽ, reponatur intus suauiter, uel pedes, uel manꝰ donec ueniat secundum naturam. Si propter fœtum mortuum, balneetur in aqua ubi sit pulegium regale, arthemisia, origanum, calamentum, & fiant ea quæ dicta sunt in capitulo præcedẽti de aborsu. Et si propter ægritudines, aut propter causas primitiuas notas, reducatur ad temperamentum per contraria, & curetur sicut dicitur in locis suis.

Intelligendum, quòd ista confectio reddit partum facilẽ. ℞. myrrhæ, castorei, styracis calamitæ, cinamomi, sauinæ. an. ʒ. 2. panis zuc. quantum suf. fiat electuarium. Vel conficiatur cum melle, capil. ue. re. reddunt partum facilem. Et dicitur, quòd si colligatur agrimonia cũ oratione dominica, & ligetur in coxa mulieris laborãtis in partu, ita quòd radix sit uersus superiora, statim expellitur fœtus, ideo oportet habere

Superstitiosa.

caute

cautelam, quòd statim remoueatur post partum, quoniã aliter matrix descẽderet ad inferiora. Qualiter autem, & quomodo baccalarius nouiter genit⁹ debeat regi, hoc dicemus cum per Dei gratiam tractabimus regimen sanitatis.

Clarificatio.

Aphor. 46. partic. 5.

Intelligẽdum, quòd mulieres pingues pariunt cum difficultate, & quia sunt oppilatæ & cõstrictæ, & quia parum habent de calore, & spiritu, ideo quia uirtus debilis fœtum bono modo expellere nõ possunt. Secũdo notandum, quòd natus in vij. mense bene potest uiuere, quia vij. planetæ iã ibi operati sunt: in viij. autem non, quia debibilis uidetur postquã in vij. nõ oritur, quia oportet expectare usq; ad ix. & potissimè, quia iterum incipit dominari Saturnus in viij. sicut fecit in primo, & quia Saturnus immobilitat, & inducit quietem, cũ sit planeta frigidus, & sic ideo si moueatur, cõtra inclinationẽ orbis mouetur, & uidetur motus symptomaticus non naturalis, quare uiuere nõ potest. In ix. autẽ incipit regnare Iupiter, qui est planeta beneuol⁹, ideo uiuere potest, cum etiã sit fortificatus &c. Tertio intelligendum, quòd baccalarius nouiter natus statim flet, & clamat propter subitam mutationem ad aërem frigidũ, & si sternutet, bonum est, quia fortitudo uirtutis significatur. Quarto notãdum, quòd mulieres quæ cõsueuerũt parere, facilius pariũt quàm quæ non consueuerunt. Iuxta illud: Assueti assuetos ferre labores &c. Et propter aliquod, scilicet propter latitudinem meatuum, nisi forte aliquod superuenerit impedimentum, sicut est strictura meatuum, propter aliquas occasiones, aut nimia fœtus magnitudo, & similia. Quinto notandũ, quòd licet aromatica naribus apposita attrahãt matricem ad superiora, tamen quando est ibi fœtus nõ potest, sed confortant aromatica naribus apposita, reddunt partũ facilem uirtutem confortando. Vltimo notandum, quòd si quæratur in quo tempore partus sit facilior. Dico, quòd in uere, propter fortitudinẽ uirtutis, & si diceretur, quòd in æstate partus est facilior propter raritatem, & meatuum latitudinem, dico quòd non sufficit, quia uirtus deficit exhalando, &c.

Apho. 49. particu. 2.

De retentione secundinæ.

CAP. XVII.

Retentio secundinæ inducit multa nocumenta propter uapores, & fumos retentos, qui aliquãdo ascẽdunt ca-

Secundinas appellant

anatomici mẽbranas tres fœtum inuoluentes in utero.

put, aliquando ad cor, aliquando inducũt dolorem in toto uentre. Retinetur autem propter debilitatem uirtutis expulsiuæ. Aut quia san. menstruus retinetur in multa quantitate, aut quia pecus generatum est in matrice, quod appellatur frater lombardorum, de quo faciemus mentionem.

In primis igitur prouocetur uomitus: secũdo sternutatio: tertio retineatur anhelitus: quarto potetur succus porri, & diureti. sicut est anisum, cimi. & similia: quinto suffumigetur cũ semine porri, aut arthemisia, sauina, origa. herba perforata, sinapi, stercore bouino sicco, stercore columbino, aut cum oculo piscis salsi, aut ungul. equorũ, aut ruta, & absint. aut cum spolio serpentis, & quòd circumcingatur cum aristol. aut cũ nasturcio, & ficubus sic. Et ex nominatis potest fieri bal. aut emplastrum, & quòd emplastrum ligetur supra coxas. Sexto obstetrix inungat manum suam in oleo de lilio, & intromittat in matricem si manus est parua, & paulatinè sine uiolentia extrahatur. Septimo supponãtur ea, quæ faciunt aborsum. Octauo si ex his omnibus haberi non potest, dimittatur, quia post aliquos dies natura cõfortabitur, & expellet eam, aut quasi integram, aut quia conuersam in aquositatem. Vltimo confortemus matricem, cum cibis laudabilibus, & cum electuariis aromaticis, sicut est dianthos cum musco, potio muscata & similia.

Curatio. Intelligendum, quòd uomitus ualet in expulsione secundinæ, licet moueatur ad superiora, pro tanto quia est angustiosus, & quia suscitat uirtutem expulsiuam partium inferiorum, qua suscitata expellit nociua.

Secundo intelligendum secundum Constantinum, quòd secundina & alij panniculi generati sunt antequam ibi ueniat san. menstruus. Ex seminibus igitur generatur secundina, & licet caro generetur ex sanguine, quæ magis est necessaria conseruationi fœtus, ideo natura uoluit secũdinam ex seminibus fabricare.

Tertio notandũ, quòd sapientes anatomici ponũt quòd fœtus inuoluitur quodã panniculo, ubi recipiũtur superfluitates secundæ digestionis, sicut est urina: & est alter pãniculus qui recipit superfluitates tertiæ, sicut est sudor, tũc quæritur quare nõ est alter, qui recipiat superfluitates primæ digestiuę, quę sunt stercora, cũ digestiua prima pręcedat. Dico quòd in hoc casu nõ præcedit, quia fœtus non recipit nutrimen

mentum per stomachum, sed per umbilicũ, unde ab hepate matris delegatur san. purus usque ad hepar fœtus mediante umbilico fœtus, & inde nutritur. Et quia san. purus nõ habet superfluitates grossas, ideo nõ sunt ibi feces, quare non fuit ibi tertius pãniculus. Aliæ autẽ superfluitates sunt ualde paruę, ideo bene possunt cõseruari usq; ad tempus natiuitatis.

Vltimo notãdũ, quòd sternutatio, uomitus, applicatio odorũ & similiũ iuuat ad expellẽdũ secundinã, & si aliquo modo faciunt descendere matricẽ, tamẽ maius est iuuamentũ.

De mola matricis. CAP. XVIII.

MOla est quoddam frustum carnis enorme, & quasi sine figura, & uocatur apud quosdam pecus. Alij autẽ uocant fratrem lumbardorum. Alij autem arpiam, de nominibus tamen nulla est contentio.

Mola inquit Galenus, est caro informis in utero generata, sic dicta à motus difficultate & grauitate quã sentiũt qua hoc malo mulieres afficiuntur.

Generatur autem mola cum multitudo seminis calidi currit ad matricem cum carẽtia seminis uirilis, ideo non potest generari embryo, sed generatur quidam globus enormis, & credunt mulieres esse impregnatæ cum non sint.

Mola autẽ assimilatur imprægnationi propter multa. Primo, quia mẽstrua retinentur. Secũdo, quia uẽter est tumidus sicut si esset embryo: mamillæ indurantur, cadit appetitus, & discoloratur mulier. Signa autem distinctiua sunt ista, quoniam motus nõ est ordinatus, nec periodalis in mola, nec mouetur de latere ad latus, nisi cum cõpressione, uenter est durior quàm in cõceptu naturali, pedes sunt molles ualde. In conceptu autem embryonis nullum istorum est.

Prognostic.

Mola uniuersaliter est difficilis curationis: aliquando autem stabilis per 4. annos: Aliquando autem usque ad finem uitę, & non recipit curationem: aliquando autem egreditur quoddam frustum carnis enorme, aliquando san. multus, aliquando uentositas multa.

Cura.

In primis uitet exercitium, dormiat supra dorsum cũ eleuatione crurum & coxarum, prouocet uomitum. Deinde si particularia conueniant, fiat phlebotomia, deinde pharmacia, postea utatur diure. & apponãtur ea quę prouocãt abor sum. Vitet omnia indigestibilia & omnia quæ generant uentositatem: balneetur & stuphetur in aqua decoctiõis maluarum & similium mollificantium. Si ex his nõ curetur, utatur tali syr. ℞. arthemisiæ, sauinæ, utriusq; calamenti, leuisti. betoni. germandreæ, an. ℥. 2. anisi, mara. squinan. spicæ nar.

Syrupus.

ſpicę celticę, calami aromati. cyperi. an. ℥. 1. aceti al. ℥. 4. mel. ro. lib. 1. &. ß. fiat ſyrup. Et purget cũ theodorico emperiſto.

Deinde fiat ſtupha, & ponantur ibi ea quę ponuntur in ſyrup. & balneetur in eiſdem. Deinde ſi iſta non ualẽt, inungat obſtetrix digitum in oleo petroleo, & concutiat hoſtiũ matricis. Deinde ſuffumigetur cum myrrha, caſtoreo, & elleboro, & ſi ex his nõ curetur, teneatur totus ordo procurãdi aborſum: & ſi iſta non ualeant, requieſcat in pace.

Clarificatio.

Intelligendum, quòd uermes, reptilia, arpia, & frater lumbardorũ poſſunt generari in matrice, ſed uermes rarò, quia in inteſtinis generantur ex ſuperfluitate multum immunda, rariſſimè autem in matrice. Sed aliquod enorme quod poteſt appellari mola ſeu arpia bene poteſt generari ex ſemine mulieris corrupto & ex carentia ſpermatis uiri, & ex cal. innaturali, naturale tamen corpori generato, & frequentius ut dicitur generatur in mulieribus Lombardiæ, aut quia magis laborãt quia magis ſunt ſubiectæ, aut propter corruptionem nutrimenti ſicut in Apulia, quia dicitur communiter quòd Italicæ peſſimè uiuunt, ſicut ex fructibus & herbis, ſed bene induuntur &c. De augmento autem umbilici, uaricibus, gibboſitate, & ſimilibus non curo hic apponere, aut quia rarò accidit, aut quia forte non recipiunt curationem, aut quia reſtauratoribus derelinquo, & forte de omnibus iſtis faciam unum capitulum breue.

De podagra, ſciatica & arthetica.

CAP. XIX.

Gutta uulgo capitur pro fluxione humoris in iũcturas.

GVtta arthetica, ſciatica & podagra & chiragra, magnam habent amicitiam ad inuicem, ſed gutta poteſt locum generis obtinere: quia ut plurimum omnes iſtæ paſ. generãtur per uiam rheumatiſmi, & quia rheuma ſtillat ſicut gutta aquę: ita omnes iſtę paſſiones poſſunt dici generali nomine guttæ, gutta igitur obtinet locum generis. Aliæ autem quatuor ſunt ſpecies eius.

Arthetica autem poteſt dici cũ currit materia ad iũcturas digitorum, pedum & manuũ, & eſt ibi tumor aliquãdo, ideo arthetica ab artubus nomen ſumpſit. Sciatica autẽ appellatur cum materia currit ad ligamentum ancharum in loco qui appellatur uertebrum & ſcia. Ideo quando materia comprehenſa eſt in ligamento illo, quod ligat os cũ oſſe, tunc dicitur

citur sciatica passio, licet posset fieri ex mala complexione.

Chiragra autem appellatur, cum materia comprehensa est in ligamentis, & lacertis manuũ. Podagra quando materia comprehensa est in ligamentis, & lacertis pedum: non esset magna uis si arthetica obtineret nomen generis sicut gutta, & secundum hunc modum loquendi essent tres species, & duo genera loco unius. De nominibus tamen nulla est contentio, pro tanto quia magnam conuenientiam habẽt omnia ista in causis & curis: quare ista omnia possumus sub uno capitulo comprehendere.

Causæ. Causa autem omnium istorũ, aut est exterior, aut interior. Si exterior, sicut nimia caliditas dissoluens, aut nimia frigiditas cõdensans, aut ocium nimium, aut retentio alicuius quod consueuit fluere, aut exercitium nimiũ potissimè post satietatem, aut coitus nimius potissimè post repletionem. Crapula autem est causa huius, & nimia repletio cibi, & potus. Vinum sumptum in ieiunio, & uinum forte sumptũ post repletionem cibi, & potus. Euenit autẽ ista pas. senibus conualescentibus, & illis qui patiuntur chronicas ægritudines: & euenit in uere propter repletionem, æstate propter dissolutionem, & autumno propter raritatem. Si autem fuerit causa interior, tunc est triplex: aut enim euenit ex parte humoris, aut membri, aut uirtutis. Si humoris, sicut est sanguinis abundantia, aut chol. aut phlegmatis, aut melancholiæ, siue sint simplicia, siue cõposita. Si ex parte membri, quia rarum, laxũ, amplum, & dilatatum in suis uiis, & foraminibus. Si ex parte uirtutis, aut quia membrum debile, siue à natura, ut quia filius podagrici, aut quia debilitatum est per accidens, & ita debilitas particulæ patientis, est fortissima causa, & fortitudo uirtutis impellentis aliorum membrorum.

Et est intelligẽdum, quòd tanta humiditas currit aliquãdo ad iuncturã, quòd uertebrũ resilit sciaticis, & claudicant nisi urantur. Materia sciaticæ, ut plurimum continetur in iunctura, deinde uadit ad neruum latum, deinde à toto corpore currit materia ad locum, præter materiam primam.

Signa. Intelligendum, quòd in cogitione causæ frequẽter decipimur, ut uerbi gratia, pas. iũcturarum erit aliquãdo de causa frigida, & nos opinamur, quòd sit de causa ca. & applicamus frigida, & talia frigida iuuant, aliquãdo narcotizando, stupefaciẽdo enim sedant dolorem. Ideo quia frigida iuuãt,

credimus, quòd materia ſit ca.licet frigida, & ita ſumus decepti.

Præterea, materia erit aliquando cal. & nos credimus, quòd ſit frigida, applicamus cal.& iuuãt materiã exhalãdo, ſi corpus non fuerit pletoricum,& quia ca.iuuant,credimus quòd materia ſit frigida, & tamen eſt cal.& ita ſumus decepti. Etiam aliquãdo materia multa frigida mouetur paroxyſmaliter ad iunctùras, & inducit magnum dolorem, quia chol.eſt de facili mobilis, ideo chol.cõcomitatur & fluit,ita ratione doloris totum membrum eſt cal.rubeum, aliquãdo cum fe.& urina colorata intenſa,cum uelocitate pulſus, inſomnietate,& ſiti,tunc manifeſtè uidetur nobis,quòd cauſa principalis ſit cal. & tamen eſt frigida. Sed furia paroxyſmi inducit talia ſymptomata. His igitur modis,& aliis multis decipimur in paſſionibus artheticis, quia materia cõtinetur interius in neruis,lacertis & ligamẽtis, & nõ apparet nobis interius. Conſideremus igitur in primis locum tactu,ſi eſt cal.& ſi complexio,conſuetudo,ætas,& aër,& tempus anni cõueniunt in caliditate,& ita de aliis particularibus: & ſi ſic, probabile uidetur, quòd materia ſit cal. ſi locus inueniatur frequenter tactu frigidus, & alia omnia ſeu plurima particularia conueniant in frigiditate,ſatis eſt rationabile,quòd materia ſit frigida. Cõſiderentur igitur particularia diligenter in paroxyſmo, & ante,& poſt. Deinde ad ſigna magis particularia ueniamus. Si autem dolor artheticus fuerit ſine grauedine, ſolum eſt ibi mala complexio ſine materia in cauſa: Si autẽ cum grauedine, nõ ſolum eſt ibi mala complexio,ſed etiam materia:unde materia aliquando eſt ſimplex, aliquando compoſita:quòd ſi modicus fuerit diligens, & in applicatione medicaminum non conferunt,nec calida, nec frigida, materia uidetur compoſita: & ſi ex calefacientibus temperatè dolor augmentetur, corpus uidetur eſſe plethoricũ,quare eſt aliter operandum. Deinde ad magis particularia ueniamus. Si dolor eſt magnus, color eſt rubeus, & dolor eſt exterius,uel interius,extẽſiuus,pulſatiuus,& urina eſt ru.ſpiſſa,pulſus plenus, & quòd magis affligatur in hora matutinali,& complexio eſt ſanguinea,ætas adoleſcẽtiæ,uitæ ſuauitas, tempus uernale, & præceſſit gaudiũ, & multiplicauit cibaria quæ generãt ſang.ſatis eſt rationabile quòd cauſa huius paſ.ſit ſanguis. Tamen intelligendum quòd debile

Particularia ſigna.

bile ſignũ ſumitur à calore uel à colore, quia materia eſt in interioribus profunda. Si autem dolor eſt acutus, pungitiuus, multum intẽſus, & color eſt citrinus, urina colorata & tenuis, egeſtiones cholericæ, pulſus eſt uelox, corpus calidũ, & potiſſimè particula patiens, & ipſe cholericus, iuuenis qui cucurrit & laborauit, tẽpus eſt cal. ſicut æſtas, & præceſſerũt ea quæ multiplicant cho. & ita de aliis particularibus certè ſatis uidetur eſſe rationabile quòd cauſa huius paſ. ſit cho.

Si autem dolor eſt modicus, & color non eſt immutatus, de quo ſit curandũ, urina eſt remiſſa, ſpiſſa, egeſtiones ſunt muccilaginoſę, & eſt tactu frigidus, & ipſe eſt phlegmaticus, ſenex, tempus hyemale, multiplicauit cibaria quæ generant phlegma, & eſt homo mali regiminis, & diues, tunc bene uidetur rationabile quòd materia eſt phlegmatica, & hæc eſt materia quę frequentius inducit dolores artheticos & potiſſimè cũ eſt cruda. Si autẽ dolor eſt modicus, & patiẽs extenuatus, urina remiſſa, tenuis, & cũ hoc eſt melancholicus, de complexione, tempus autumnale, & præceſſit regimen multiplicatiuum melancholiæ, & ita de aliis particularibus, tunc materia uidetur melancholica, licet rarò accidat iſta paſ. de materia melancholica. Si autem dolor fuerit extẽſiuus ſine grauedine, & præceſsit regimen multiplicatiuum uentoſitatis, tunc uidetur de materia uentoſa.

Magiſter primus Hipp. docuit prognoſticare: Eunuchi non podagrizant, neque calui fiunt. & eſt uerum quantum eſt ex parte coitus, ſed hodie uadit aliter negocium, quia eunuchi, mulieres omnis ſexus & omnis ætas multiplicant malum regimen, ideo incurrunt podagram. *6. Aph. 28.*

Secundo poſſumus prognoſticare, quòd omnes iſtæ paſ. ſunt hæreditariæ, ut plurimũ, & potiſſimè podagra, ſperma enim maculatum eſt cum ſequitur corporis cõplexionem, ideo ſicut lepra eſt morbus hæreditarius, ita & podagra. *Prognoſtic.*

Tertio poſſumus prognoſticare, quòd dolores arthetici inducunt maciem in mẽbro & tenuitatem. Quarto quòd arthetica confirmata non recipit curationẽ, potiſſimè quãdo eſt ex humoribus diuerſis. Quinto ſic, arthetica de materia cholerica in homine qui multum ſe replet, & mortem ſubitam inducit. Sexto ſic, ſciatica & podagra cum ſunt curata de facili propter modicam occaſionem, reuertuntur propter ſitum membri & latitudinem meatuum: in *Arthritis periculoſa.*

aliis autẽ iuncturis non fit ita de facili recidiua. Septimo sic, inter omnes dolores guttarũ, sciaticus dolor maior est. Octauo, dolor artheticus non inducit spasmum, quia nõ est in chordis & neruis, sed in ligamẽtis secũdũ Gal. Nono sic, in podagra bursa testiculorũ prolõgatur. Decimo possumus ꝓgnosticare sic, quãdo dolorib⁹ iũcturarũ superuenit urina spissa, multa uel subiugaliũ, aut uarices, curatio fit ægritudinis. Vndecimo sic, si à principio succurramus passionibus iũcturarũ, de facili fit curatio. Duodecimo sic, aliq̃do febris curat dolores iũcturarũ, & aliq̃do facit euenire.

Cura. Circa materiam istam multa sunt cõsideranda, quoniam si materia est solum ex mala cõplexione, quòd apponantur solũ alterantia. Si est cum materia, quòd digeratur & euacuetur, & si materia est simplex, apponantur simplicia: si cõposita, quòd medicamina componantur, & diuersimodè secundum diuersitatem componentium. Deinde consideremus si materia est frigida, tunc non apponamus medicinas cal. nimis, quoniã traheretur materia ad locũ, dato quòd corpus non esset plethoricum: etiã consideremus si materia est cal. tunc non apponamus medicinas nimis frigidas, quia nimis condensarent materiã, nisi cogeret nos uehemẽtia doloris, tunc ponantur repressa, & quòd parũ morẽtur iuxta conuenientiã particulariũ. Deinde debemus cõsiderare de phlebotomia quòd non fiat in principio, quoniã reddit hu. cursibiles, nisi materia esset sanguinea, & quòd alia particularia cõuenirent. Deinde consideremus medicinas laxatiuas, quòd non dentur fortes, & potissimè à principio, & si dẽtur, quòd saltem dentur in parua quantitate. Et consideremus quòd bal. nullo modo fiant aquæ dul. sed in declinatione possunt fieri sulphurea & marina. Deinde cõsideremus cauteria, unguenta, & emplastra, quòd nullum locale remediũ fiat, nisi corpore mundificato & bono regimine supposito, nisi malitia symptomatũ coëgerit ad hoc, quoniã superfaciẽtia apponuntur tunc. Pręterea confortemus membrum mandans ut non mittat, deinde membrũ cui mãdatur ut non recipiat. Diur. enim competunt in princ. quoniã adurũt sanguinẽ & faciunt materiam fluere ad locum, & si esset possibile, bonũ esset quòd uinũ omnino auferretur, & quòd loco eius uteretur hydro. multę commixtionis. Repercussiua non apponãtur corpore multum plethorico existẽte. Theriaca multum

Balnea morborum articularium.

Diuretica in principio non conueniunt.

com

competit in istis passionibus, corpore tamen mūdificato,& dicit Aui. ꝙ medicamina debēt immutari,quoniam aliquādo iuuant una hora,& alia nocent.Et est intelligendū quòd uomitus mirabiliter confert in paſ.iuncturarū , ante cibū,& post intelligendū quòd cibaria debent uergere ad grossitiē ne humor de facili currat ad locum,non tamen debent esse tantæ grossitiei quòd causent cruditatem & indigestionem.

Aduertendum est circa istam materiam,quòd suspecti ad istas paſ.debent facere phlebotomiā in uere, primo de basilica.Deinde si particularia conueniant ex uena quæ est subtus cauillam de parte exteriori : postea fiat uomitus,deinde detur medicina laxatiua , hoc idem fiat in autumno si uidetur expediens. Vitet omnia nimis cal.quia generant chol.& uitet nimis frigida, quia generant phlegma. Et illa quæ generant melancholiam , & cum paroxysmus approximatur, utatur diæta ualde tenui , uitet etiam omnia quæ generant hanc paſ.quæ superius posita sunt.His generalibus uisis ad particularia accedamus.

Phlebotomia.

De curatione cùm materia est sanguinea.

IN primis fiat fortis abstinentia. Vtatur igitur portu.cucu.& melo.hordeato,auenato,auibus campestribus & uino multum lymphato cum aqua hor.Deinde fiat phlebotomia de superioribus & inferioribus,ut dictum est, & utatur manna,cassiafi.& tamarind. deinde infrigidetur locus aqua ro. & sanda. Postea mitigetur dolor cum muccilagine psylij facta in aceto:uel sic, decoquantur folia hyoscyami inter prunas,& supra locum dolorosum applicentur.

De curatione cùm materia est cholerica.

Detur cibus grossus , ideo lentes competunt prima aqua abiecta,& caules prima aqua abiecta,faba fracta , & ea quæ dicta sunt in paſ.sanguinea.Deinde fiat uomitus,utatur isto syru.℞.portu.lenti. aqua fon.an.℥.ʒ.succ.cucur.lib.ß. omniū sand.ana.ʒ.1.florū uiol.florū nenu.an.℥. ʒ.aquæ ro.lib.ß.panis zuc.lib.1.fiat syru. postea purgetur cū electuario de suc. ro.quoniam istud medicamē fuit spiritualiter iuuentum propter guttas cal.aut purgetur cum myrob.citri.paratis sicut oportet,& cassiafi.manna,& tamarin.deinde mitiget̃ dolor sicut dictū est in paſ.san. Vel sic.℞.summiratum papa.al.& si nō inueniatur,sumatur semen eius usque ad ℥.1. hyoscyami, pomorum mandrago.summitatū lactu.an.℥. ß.opij.℈.2.bu-

Emplastrū leniens dolorem.

tyri uaccini sine sale, farinæ siliginis, & aquæ ro. q. s. fiat emplastrum, & tepidum apponatur loco iuncturæ. Vel fiat emplastrum de pane siliginis infuso in lacte uaccarum cum modico opio, & desuper applicetur. Deinde confortetur membrum mandans sic. Recipe acaciæ, terræ sigil. boli. arme. psidiæ, balaustiæ, sumach, myrtillorum, omnium sand. ana. ℥. duas, conficiantur cum oleo myrtino & cera q. s. fiat emplastrum, extendatur supra alutam & supra particulam patientem applicetur, ut materia antecedens non fluat ad locum. Deinde euaporetur materia coniuncta, & fomentetur particula patiens per hunc modum. ℞. chamomil. melilo. uio. ro. ana. li. ß. amygdal. amar. fenu. se. lini. ana. ℥. 1. aceti al. ℥. 3. & decoquatur in aqua. q. s. fiat fomentatio, & fiat ter in die, deinde ultimo fiant uentosæ, setones, cauteria, sanguisugæ, & similia.

Fomẽtum.

Cura cùm materia est phlegmatica.

IN primis utatur uomitu ante cibum & post repletionem cibi & potus in die, & nocte non. Decoquatur igitur raphanus in aqua ubi sit acetum & oleum sisaminũ, sorbeat aquã & prouocet uomitũ cum penna. Deinde fiat clystere. ℞. utriusque centaureæ. ana. M. 2. suc. bletæ li. ß. maluæ, bismal. uio. mercurial. ana. M. 1. sal. mel. ana. ℥. ß. furfuris plenam manum, olei uio. ℥. 3. fiat decoctio lib. 1. & fiat clystere. Postea digeratur materia per hunc modum. ℞. chamædreos, chamæpiteos, gẽtia. rutæ siccæ, rad. arist. an. lib. ß. gar. cinamo. peoniæ, anisi, mara. ana. ℥. 1. mel. ro. lib. 2. fiat syru. Vel posset digeri materia cum his electuariis, potissimè in tempore hyemali. ℞. diatrionpipe. dianison, diacimin. diãthos cũ musco. ana. lib. ß. misceantur, deinde purgetur sic. ℞. benedictæ, hermo. an. ʒ. ß. hieralogo dion. ʒ. 3. misceantur. uel sic. ℞. hermod. ʒ. 1. aloës, agari. pedis coruini, medullę cartami, turbit. an. ʒ. 2. pulpæ col. ʒ. 1. trium generum pipe. zinz. cinamomi, gario. anisi, bdellij, masti. ana. ℈. 2. fo. absint. fol. menthæ, suc. caulium. ana. ʒ. 3. conficiantur cũ hydromel. q. s. fiat massa, & cum uti uoluerit, accipiat ʒ. ß. aut plus, aut minus secundum conuenientiam particularium, fiant pil. & exhibeantur eunti dormitum. Corpore sufficienter mũdificato, euaporetur materia coniuncta propter emplastra. ℞. armoniaci, opo. galb. eupho. ana. ℥. ß. temperẽtur in aceto fortissimo. Postea acc. ceram, oleum de lilio, & picem naualem q. s. fiat emplastrum

Vomitoriũ pituita.

Emplastrũ.

ſtrum, uel poteſt reſolui materia cũ iſto oleo. ℞. caſto. ſinapis, nucis romanæ, colocynth. aſſæ. ana. ʒ.3. deinde ℞. uiperam unam, & ueſpertiliones x. deinde ℞. ariſtol. coſti, radic. lilij. ana. ℥.1. omnia iſta bene contrita bulliant in oleo antiquo, & cum iſto oleo patiens inungatur. Poſtea ad reſoluendum materiam, fiat fomentatio. ℞. maioranæ, fo. ru. fo. lauri. ana. M.1. aniſi, mara. ſe. rutæ. ana. ℥.2. fecis aceti. libr.1. aquæ q. ſ. bulliant ſimul, & fiant fomẽtationes. Deinde mitigetur dolor ſic. ℞. muccil. fœnug. & ſe. lini, cauliũ recentiũ. ana. ℥.2. olei ro. olei ſiſami. ana. ʒ.1. ceræ q. ſ. fiat unguentum, uel fiat emplaſtrum, &c. Poſtea fomentetur membrũ mandans, & membrum cui mãdatur. ℞. ſauinæ, nuc. cypreſſi, oſſium aduſtorum. an. ℥.1. draga. gum. arabi. maſti. thuris. ana. ʒ.3. glutinis piſcium q. ſ. fiat emplaſtrũ, deinde fiãt baln. ſulphurea, aut aluminoſa, aut ſalſa, & fricetur particula patiens cum ſale, & alumine, puluerizatis in ſacculo poſitis, deinde fiãt cauteria ſicut oportet, & ubi oportet. Diæta ſit tenuis quo ad quãtitatẽ. Vtatur igitur frixis & aſſis, auibus cãpeſtribus, riſo, uino groſſo antiquo cum multa aqua, & ſimilibus groſſis, non tamen in tantum quòd corrumpatur digeſtiua.

Victus ratio.

Curatio materiæ melancholicæ.

RECIPE ſuc. bora. ſuc. fumi ter. ſuc. bugloſ. ſuc. ſcabio. ſuc. meliſſę, ſuc. lapatij acuti. an. ℥.2. chamędreos, chamępitheos, beto. ſaluię, origa. cala. ana. ℥.1. mel. roſ. lib.1. fiat ſyru. Deinde purgetur cũ hieraruſ. aut cum myrob. indis, bellericis, & emblicis, & fiant ea quæ dicta ſunt in materia phlegmatica.

Curatio materiæ uentoſæ.

ISTA autem ſunt materialia, quæ curant materiam uentoſam, rad. ariſto. gentia. ru. caſto. origanum, calamentum, aniſum, marathrum, & ſimilia: ex iſtis fiat fomentatio, aut unguentum, aut emplaſtrum, aut oleum. Intelligendum, quòd theriaca ualet in omnibus paſ. ut dictum eſt, corpore tamen mundificato.

Intelligendum, quòd ſciatica paſſio inter omnes humores plus generatur, & frequẽtius ex phlegmate, & quia multum abundat, & quia fluit ratione ſuæ humiditatis, & liquiditatis, & quia natura ordinauit phlegma, ut iret ad iũcturas ut humectaret eas ratione ſuorum motuum, humor autem calidus, & licet eſſet magis fluxibilis, nihilominꝰ nõ fluit ad iuncturas, ſed magis diſpergitur, aut euaporatur, hum. autẽ

Clarificatio.

melanc

melancholicus non fluit cum ſit humor groſſus, & ſi cauſet dolorem ſciaticum, hoc eſt ratione congeſtionis. Secundo notandum, quòd licet oſſa non ſentiant nec ligaméta, & ita in ſciatica non deberet eſſe dolor, tamen ſentiũt ratione mẽbrorum multum ſenſibilium cum quibus coniungũtur, ita in ſciatica eſt dolor magnus ualde, & potiſſimè in tempore paroxyſmi, ita quòd locus calet & rubet, ubi multi decipiuntur credentes quòd ſit materia cal. cum ſit poſſibile quòd ſit frigida, ſed ratione doloris hu. ca. mittuntur ad locum. Tertio notandum, quòd frequentius incurrũt ſciaticam & podagram iuuenes non caſtrati, quàm caſtrati, quia caſtrati tardè incurrunt huiuſmodi paſſionẽ, iuxta illud Hipp. ut dictũ eſt, Eunuchi non podagrizant &c. quoniam licet iſti omnes abundent in ſuperfluitatibus, & uirtus ſit debilior, nihilominus deficit calor & uirtus quæ mouebant materiam. & cum hoc nõ errant iſti tantum in regimine, & potiſſimè in coitu, qui eſt fortiſſima cauſa paſſionum iũcturalium, & potiſſimè immediatè poſt cibum. Nunc autem mulieres non laborant in coitu, nec eunuchi coẽunt, ideo raro incurrũt paſ. iuncturalium. Iuuenes autem non caſtrati ſunt fortes & calidi, & acquirunt ſuperfluitates ratione mali regiminis, & ideo dicebat Gal. ſupra illum aphoriſmum, Eunuchi &c. filij huius temporis uiuunt in ſuauitate, luxuria & guloſitate, ideo fiunt podagrici, ſemen enim coinquinatum eſt culpa parentũ. Quarto notandum, quòd arthetica de materia fri. licet materia ſit magis groſſa & compacta, & quantum eſt ex hoc reddatur curæ difficilioris, quàm ſi eſſet de materia ca. cùm calida ſit magis exhalabilis, & citius digeſtibilis, nihilominus aliud eſt quòd reddit ſciaticam de materia cal. difficiliorem ad curandum, quorum unum eſt malitia ſymptomatum, & quia humor eſt curſibilis, de facili currit ad locũ ratione dol. & quia econtra curſum particularium, ideo cauſa eſt fortis ualde, aliter non eſſet generata de materia cal. Quinto aduertendũ, quòd ſciatica paſ. largo modo accipiendo, poteſt cauſari de mala complexione ſine materia, tunc nõ eſt tumor aliquis, nec intus nec extra, tamen hoc eſt de raro contingentibus, propriè autem loquendo de ſciatica ſemper eſt cũ materia, cum iſta paſ. de genere apoſtematum ſentiatur, &c.

Aphor. 28. lib. 6.

Sexto intelligendum, quòd mẽbrum quod eſt ſubiectũ, harum paſ. ſcilicet podagra, chiragra, arthetica, ſciatica, non eſt

est neruus, sed ligamétum. Et si dicatur quomodo est ibi tã-
tus dolor. Dico quòd non est ibi per proprietatem, sed per
compassionem membrorũ cum quibus habent colligãtiam.

Septimo notandum, quoniam licet plures nerui ueniant
ad sciaticam, tamen maior dolor est in podagra, licet nõ sint
tot nerui, quia fluxus humorum est ibi maior, & coarctatio,
& compressio maior: quare &c.

Octauo aduertédum, quòd pas. iuncturalium frequẽtius,
& plus accidit in uere propter hu. qui tunc mouentur, qui in
hyeme aggregati erant: secundo in autumno propter inor-
dinationem temporis & multitudinem fructuum.

Nono considerandum, quòd cum huiusmodi ægritudo
sit de genere apostematum, & apostemata terminentur, aut
per insensibilem euacuationem, aut per saniem, aut per scli-
rosim: quæro qua istarum terminationũ ista apostemata ma
gis terminentur. Dico quòd magis per insensibilem euacua-
tionem, & ad hoc laborant omnes, non per saniem, quia uir
tus est debilis, & calor qui non generat saniem, cum sint mẽ
bra ossuosa, ligamenta frigida & insensibilia.

Decimo notandum, quòd lapis potest in iũcturalibus ge
nerari, & ratione materiæ phlegmaticæ, & ratione stricturæ
meatuum, licet calor fortis deficiat qui est necessarius ad ge
nerationem lapidis, acquiritur tamẽ calor extraneus sibi suf
ficiens ratione coarctationis, & ita generatur lapis in uesica,
licet sit membrum frigidum. Vndecimo notandum, quòd
licet in ægritudinibus chronicis sit inchoandum à debili me
dicamine, in acutis à forti, tum quia in hoc casu materia est
profundata in membro, & remota etiam, cõuenit medicina
de se fortis, sicut sunt hieræ magnæ: quia cassiafi. & myroba.
parum ualẽt, nisi quòd à principio detur fortis debil. hoc est
dictu quòd medicina de se sit fortis, sed detur in parua quan
titate. Duodecimo aduertendum utrum uinum competat
cum sit cal. & sicc. & confortatiuum & consumptiuum, dico
quòd à principio corpore existente plethorico nullo modo
competit uinum, quia facit humores currere ad locum, &
cum hoc ratione indigestionis conuertitur in acetũ, ita per-
cutit neruos: in declinatione autẽ corpore mundificato be-
ne potest competere in parua quantitate, ideo uolũt auto-
res ꝙ in omni ęgritudine neruali abstineãt patiẽtes à uino à
principio ad minus per xl. dies, imò etiã suspecti omnino ab
stinere

Lapidis in iũcturis interdum generatio.

ſtinere debent, & hoc intelligitur in morbo complexionali, quia in morbo communi non haberet locum.

Decimotertio aduertendum, quòd oxymel poteſt cõpetere in iſtis paſ. dum tamen materia non ſit rheumatica, nec nocet acetũ, quia ſunt in radice cal. ut mel, & quia penetrat & ſubtiliat, ideo poteſt cõpetere. Et iuxta hoc intelligendũ, quòd in paſ. iuncturalium propriè loquendo non eſt tumor de quo ſit curandũ, ſed quia materia conuertit ſe ad neruos, & loca proxima, tũc apparet ibi tumor, & tunc arthetica poſſet appellari gutta, ita genus habet duo nomina, ut dictũ eſt.

Phleboto-mia & balneũ quando cõueniant.

Decimoquarto intelligẽdum, quòd phlebotomia, & bal. non competunt directè in artheticis paſ. quoniã reddũt humores curſibiles, ideo tardemus quãtum poterimus, & permittamus materiam maturare. Si autem competat phlebotomia, hoc eſt quando corpus plethoricum eſt, & paſ. eſt de ſanguinea, uirtus eſt fortis, & ita de aliis particularibus. Baln. autem non competit niſi in declinatione, & quòd corpus ſit mundificatum, & quòd baln. ſint cal. & ſicca, ut dictum eſt. Et iuxta hoc intelligendum, quòd coitus non competit cum reddat hum. curſibiles &c.

Vltimo intelligendum, quòd in iſtis paſ. propriè non eſt tumor, quia membra in quibus fundatur iſta paſſio, nõ ſunt bene dilatabilia, & ſi accidat, hoc eſt, quia humores currunt ad loca uicina, quæ ſunt magis dilatabilia, ſicut eſt caro, &c.

De exitu umbilici, diſlocatione, uaricibus & dolore dorſi.

CAPVT XX.

Vmbilici prominẽtia Græcè exõphalon dicitur, fit multis de cauſis quæ fusè apud Paulũ recitantur lib. 6.

VMbilicus augmẽtatur propter multas cauſas aut propter apoſtema, quod eſt ſub cute, aut propter rupturã panniculi, aut quia caro eſt augmentata ſubtus umbilicum, aut quia ibi eſt humiditas aut uentoſitas, aut propter hydropiſim, & omnes iſti modi aut non recipiunt curationem, aut manu chirurgica curãtur, ideo reſtauratoribus derelinquo.

De dislocatione.

DISLOCATIO fit aliquando propter ſpaſmum de inanitione, & curetur ſicut illud: aliquãdo fit propter apoſtema, curetur ſicut illud: & cauſatur ex humiditate lubricante, hoc eſt ut plurimùm, & tunc accipiatur ruta, caſtoreũ, euphorb. pyrethrum, nux cypreſ. ani. cimi. bulliant in oleo, & cum illo oleo inungatur frequenter.

De

De uaricibus.

VARICES non recipiunt curationem. Et ſi curantur in principio fiat phlebotomia, uomitus, & euacuetur humor cholericus cum fortitudine, fiant cauteria, inciſiones, quæ ſunt periculoſæ, &c.

De dolore dorſi.

SI uenerit ex aliis paſſionibus curentur illæ prius, & ſi non, fricetur dorſum fortiter. Deinde inungatur cum oleo de lilio: habet enim oleum de lilio hanc proprietatem, quoniam dol. antiquos dorſi & capitis curat, & ſi corpus eſſet mundificatum, tanto melius.

Proprietas olei de lilio.

De antidotis & medicaminibus, quæ ualent in paßionibus à capite uſque ad pedes. CAP. XXI.

DIgeſtiuum in paſſ. frigidis capitis. ℞. utriuſque ſaluiæ, utriuſque calamenthi, maioranæ, baſiliconis, peoniæ, ana. ℥.3. ſem. maioranæ, ſem. baſiliconis, aniſi, marathri, ana. ℥.1. fiat ſyrup.

Medicamen purgans hum. frigidos. ℞. agarici, turbith. an. ʒ.3. pulpæ coloc. ʒ.1. maſticis, zinzibe. aniſi, cinamomi, bdellij, ſalis gemmæ. ana. ℈.2. conficiantur cum oxymel. diur. & cum uti uolueris fiant pil. & accipiat à ʒ.2. uſque ad 3. ſecundum conuenientiam particularium, quoniam pulpa col. eſt forte medicamen ualde.

Caputpurgium. Purgetur corpus, deinde caput ſic. Iniiciatur in naribus ſuccus maioranæ tepidus, uel ſuccus mediani corticis ſambuci uſque ad duas guttas uel tres. Vel fiat iſtud compoſitum. ℞. myrrhę, nucis muſc. nigellæ. ana. ʒ.3. ſalis armoniaci, pulpæ colocyn. ana. ʒ.1. puluerizentur & conficiantur cum oleo roſ. fiant trochiſci, & cum uti uolueris, diſtemperetur una modica portio cum lacte mulieris puellam nutrientis, & in naribus iniiciatur.

Si autem uolumus directius operari, bulliat zinziber in uino albo puro, forti, & iſtud uinum mane quotidie frequenter per nares ſuperius attrahatur, & ſi ita facere nequiuerit, ſtet reſupinus, & alter de iſto uino tepido proiiciat per nares, ſi teneat os plenum aqua, tanto melius, &c.

Contra paß. capitis calidas.

ODORET ro. ſandal. camphoram, nenuph. aquam roſa. quia materia exiſtens in capite bene digeritur per odores.

Deinde

Deinde utatur isto syrupo. Recipe syru.ro.uiola.nenupha. syrup.acetosi.ana.lib.ß.misceãtur. Deinde pur.cum electuario suc.ro. Postea si caput est calidum & non possit dormire, distemperetur farina papa.cum oleo ros.oleo salic.nenupha.aqua ros.lacte mulieris & modico aceti, & pannus duplicatus imponatur fronti & temporibus, de isto medicamine ponatur in foraminibus narium, & odoret istud medicamen & attrahat anhelitum per nares, quoniam istud facit mirabiliter ad infrigidationem capitis interius in profundo.

Deinde si uolumus purgare caput, resoluatur camphora, sandal.in acc.scil.& oleo ros.& una gutta uel duæ in naribus instilletur.

Pilulæ ad caput.

Pilulæ capitales & uehementes.

PILVLAE suauiter purgantes caput quasi ab omnibus hu.sed de phlegmate plus. ℞.turbith.alo.ana.℥.ß.pulpæ col. diagrydij.ana.ʒ.1.masti.zinzib. ani.bdellij, cinamo.foliorũ absinthij, foliorum menthæ. ana.℈.2. conficiantur cum hydromel.& dẽtur ʒ.2. uel 3. iuxta cõuenientiam particulariũ.

Ad melancholiam purgandam.

RECIPE agari.epithy.fol.senæ, cortic.myr obala. indorum, bene gummosorum.ana.ʒ.ß.lapi.armeni. nouies abluti.ʒ.2.spicæ nard.marath. masti. cinamo. fol. absinthij, salis gemmæ.ana.℈.1. conficiantur cum oxymel.scil.& exhibeatur ab ʒ.ß.usque ad ʒ.1.

Medicamen ad omnes humores.

RECIPE borag.fumi terr.absint.liqui.mund. uuarũ pas. mund.ab aril.ana.℥.1.fiat decoctio, & in decoctione distemperentur corti.omnium myrob. bene gũmosorum. ana.℥.3. fricentur lento igni, & colẽtur, colatura detur in aurora usq; ℥.4.& si uolumus plus euacuare de cholera, addamus cassiafi. & tamarind.& si plus phlegma, addamus turbith, & aloën, si plus de melancholia, addamus agaricũ, & lapidem lazuli, reprimantur iuxta naturas suas, sicut docet Heben Mesue.

Ad dolorem capitis antiquum.

Curatio.

IN dolore capitis antiquo, corpore mũdificato, & bono regimine supposito, multum ualet oleum de lilio, si caput inungatur.

Medicamen in paß.oculorum.

IN passionibus oculorum, sicut est ophthalmia de materia cal.cum magno dol.℞.memit.draga.gummi ara.infuso-

rum

rum, olei ro. olei mãdrag. albuminis ouorum. ana. ʒ. 1. conficiantur cum aqua ro. aut aqua papa. aut cum aqua coriand. & una gutta oculis instilletur, corpore tamen mundificato.

Medicamen ophthalmiæ.

IN ophthalmia antiquata, cum ulceribus, difficilis consolidationis. ℞. alo. ablut. thutiæ pręparatæ, sarcocol. nutritæ, cerusæ ablutæ. ana. ʒ. 1. nitri combusti, myrrhæ, dragag. combusti. ana. ʒ. ß. conficiantur, cum al. ouorum, & aqua ro. fiat collyrium, & una modica gutta oculis instilletur

Medicamen in doloribus antiquis oculorum.

IN doloribus antiquis oculorũ. ℞. climiæ lotæ, æris usti, cerusæ lotæ, acaciæ lotæ. ana. ʒ. 1. opij, lycij, castorei, croci, alo. ana. ℈. 1. conficiantur, cum muccilagine gummi arab. & aqua rosa. fiat collyrium, & una modica gutta in oculis distilletur.

Climia Barbarorũ est cadmia Gale.

In constrictione lacrymarum.

MEDICAMEN constringens lacrymas, & acuens uisum quando causa est calid. & corpus mundificatum. ℞. tuthiæ præparatæ sicut oportet, antimo. myrrhæ, cadmiæ, auri, & argen. coral. marg. perfora. corti. æris. ana. ℈. 2. puluerizentur in ultimo, deinde apponãtur camphoræ. ʒ. ß. musci. gra. 6. conficiãtur cum aqua pluuiali, ubi temperati fuerint myrtilli, & sumach.

In albugine.

MEDICAMEN quod ualet contra albugines, maculas, & albedines. ℞. cancri marini adusti, pulpæ colocynth. zinzib. ossis sepiæ, nitri, salis gemmę, piperis, spumę maris, corti. ouorum à quibus exiuerunt pulli, stercoris lacertæ uiridis, marg. ana. ʒ. 1. fiat puluis subtilissimus, & modica quantitas oculis instilletur, curat omnem maculam curabilem, si corpus fuerit mundificatum.

Ad corrosionem palpebrarum.

MEDICAMEN contra corrosiones palpe. ℞. climiæ, arg. ʒ. 1. uitrioli. ℈. 1. conficiantur cum aqua pluui. & modica gutta corrosioni applicetur.

De illis qui uident de longè, & non de propè.

MEDICAMEN quod ualet illis, qui uident de longè, & non de propè. ℞. fellis corui, accipitris, perdicis, gruis, mellis colati. ana. ʒ. 1. olei de balsamo. ʒ. 2. misceantur, & quotidie oculis instilletur.

Medicamen acuens uisum.

Collyrium ad uisum clarificandum.

MEDICAMEN quod ualet medicis, ut poſſint uidere cõtenta in urina, & quòd ſciant bene diſcernere de coloribus, & ualet barbitonſoribus, ut poſſint percutere in medio uenæ, & ualet lectoribus & monachis, ut ſciant legere literas minutas. ℞. thutiæ præparatæ ſicut oportet, climiæ auri, & argenti, æris uſti, cerusſæ lotæ, ſpumæ maris, ſalis gemmæ, ſalis armon. trium generum piperis, gario. ana. ℥. I. camphoræ, ℈. I. conficiantur cum aqua euphragiæ montanæ, & quotidie mane, & ſero oculis inſtilletur, & facit mirabilia in homine boni regiminis, aliter totum gaudium tranſit.

In dolore aurium.

MEDICAMEN contra dol. aurium ex ſanie, & ulcere. ℞. myrrhę, olibani tri. galb. ana. ℥. 2. ſuc. papa. al. amyg. ama. excor. ana. ℥. I. conficiantur cum ace. fiant trochiſci, & ſi dolor fuerit uehemẽs, clamoſus, diſtemperetur cum oleo ro. lacte mulieris, modico opio, & auribus inſtilletur. Et ſi non eſt tãtus dolor, diſtemperetur cum aceto albo, & infundatur.

Ad dolores aurium antiquos.

MEDICAMEN contra dolores antiquos aurium, cum eſt ibi ſanies. ℞. capitum mal. gra. & corti. eorum, ariſto. uitrioli, gall. corti. æris, myrrhæ, oliba. aluminis. ana. ℥. 2. conficiantur cum ace. fiant trochiſ.

Ad tinnitum auris.

MEDICAMEN contra tinnitum, & contra paſ. antiquas aurium. ℞. utriuſque ellebori, caſtorei, myrrhæ, ſe. tutæ, ani. marathri, maſtic. thuris, conficiantur cum aceto, & auribus inſtilletur.

Contra humiditates aurium.

MEDICAMEN contra humiditates ſuperfluas aurium. ℞. ſcoriam ferri, abluatur cum ace. Deinde deſiccetur, & fortiter cõteratur, & per hunc modum fiat nouies, deinde bulliatur in ace. donec uenerit ad ſpiſſitudinem mellis, & una gutta auribus inſtilletur.

Ad eradicandum uerrucas.

MEDICAMEN ad eradicandum uerrucas, & excreſcentias, ubicunq; fuerint in toto corpore. ℞. ſalis armon. uitrioli uſti, corti. æris, myrrhæ. ana. ℥. I. fiat pul. & cum aceto fiant trochiſ. & cũ uti uoluerimus, fricentur excreſcentię fortiter, & par

& parum de isto medicamine desuper apponatur, ista tamē operatio fiat post euacuationem ratione doloris.

Contra corrosiones dentium.

MEDICAMEN contra corrosiones dētium, & do. ℞. piperis, pyrethri, lactis tithymalli, galbani, styrac. calamitæ, ana. & fiat confectio, & dens illiniatur.

Ad dolorem dentium.

MEDICAMEN contra dolo. dētium pulsantium. ℞. pulpæ colocynth. aloës, bulliāt diu in oleo, & aceto in uase ferreo, & una gutta instilletur in aure quæ est ex parte doloris.

Cauterium in dolore dentium.

CAVTERIVM quod ualet in dolore dentium, quādo omnia medicamina deficiūt, accipe duas acus lōgas de ferro seu chalybe & igniātur, & applicentur denti dolenti per cōcauitatem alicuius calami, & postea aliam, sic, & deinceps.

Ad firmandum, & dealbandum gingiuas.

MEDICAMEN dealbans, & confortans gingiuas. Recipe salis gemmæ, misceatur cum melle, & ligetur in charta, & proiiciatur supra prunas, & igniatur sicut carbo. Deinde extinguatur in uino, & desiccetur & puluerizetur. Recipe huius salis sic parati. ℥. ß. myrrhæ, spumæ maris, cinamomi, nucis cypressi, florum squinanti, ligni aloës. ana. ʒ. 2. fiat puluis, & ponatur in sacculo, fricenter dentes, uel conficiātur cum melle, & illiniantur, &c.

De confortatione dentium.

MEDICAMEN cōfortans dentes. ℞. masti. thuris, cornu cerui adusti, nucis cypressi, radi. centaureæ, capil. ue. adustorum, puluerizentur, misceātur, cum mell. cera & oleo, & fiat confectio ad modum unguenti, & illiniantur dentes.

De antidotis, quæ ualent contra pas. spiritualium.

CAP. XXII.

MEdicamen digerens materiam fri. in cōcauitate pectoris contentam. ℞. radi. ireos, lilij, hyssopi. ana. ℥. 2. passij. ℥. ß. fœnigr. liquir. mund. uuarum pas. mund. ab arillis, caricarum dactyl. ana. ℥. 1. mell. lib. 1. fiat syrup.

Materia digesta, purgetur sic. ℞. turbith. ʒ. 2. agari. alo. an. ℥. ß. liquir. mund. zinzib. al. masti. salis gemmæ, uuarum pas. mund. ab arillis. ana. ℈. 1. conficiantur cum hydromel. fiant pilu. & exhibeantur eunti dormitum stomacho uacuo.

Purgatio materiæ cõtētæ in thorace.

Si autem materia cal. dominetur in ſpiritualibus, digeratur ſic. ℞. capil. uene. re. lib. ß. 4. ſe. fri. ana. ℥. 1. florũ nenuph. florum uio. ana. ℥. 3. panis zucca. lib. 1. fiat ſyru.

Deinde purgetur ſic, florum bora. florũ uiol. liquir. mundæ, uuarum paſ. munda. ab arillis. an. ℥. 1. fiat decoctio, & in decoctione diſtemperentur corti. myroba. citri. bene gummoſorum. ℥. 1. ſtricentur, & colentur, colaturæ addatur caſſiæ fi. mund. ℥. 1. detur in aurora. Vel purgetur ſic, in tempore hyemali. ℞. reub. alo. ana. ʒ. 1. diagrydij. ℈. 1. maſti. ſpicæ nar. liquiri. mund. iuiubarum. ana. ℈. 1. cõficiantur cum ſyru. uiol. fiant pil. & exhibeantur in principio noctis.

In principio ſquinantiæ.

Ad anginã morbũ gutturis.

MEDICAMEN quod ualet in principio ſquinantiæ relaxatione uuæ, & duarum amygd. ſi cauſa fuerit cal. ℞. gallarũ uiridium, ſumach, myrtil. pſidiæ, balau. liquir. mund. uuarum paſ. ana. ℥. 1. conquaſſentur, & bulliant in aqua pluuiali, & fiat gargariſma. Si autem fuerit cauſa frig. ℞. maſti. thuris, lada. myrrhę, liquir. mund. uuarum paſ. caricarum. ana. ℥. 2. fiat decoctio in aqua, & fiat gargariſma.

Ad ſtringendum fluxum humorum.

MEDICAMEN quod ualet ad reſtringẽdum fluxum hu. cal. à capite ad pectus, & membra ſubiecta. ℞. ſe. papaue. al. coriandri, dragag. infuſi, amygd. ſuc. liquir. ana. ʒ. 1. cõficiantur cum ſyru. myrti. fiant pil. & teneantur in faucibus hinc-inde, potiſſimè quando dormiet, cum tũc magis fluat rheuma. Et ſi materia eſſet fri. ℞. maſti. thuris, myrrhæ, nucis cypreſ. ſtyra. calamitæ, liquiri. mund. uuarum paſ. iuiubarum. ana. ʒ. 1. conficiantur cum hydromel. fiant pil. & teneantur in ore, ut dictum eſt.

Contra aſperitatem gutturis.

MEDICAMEN contra aſperitatem gutturis. ℞. draga. gummi arab. infuſorum, liquir. mũd. & ſuc. eius, uuarum paſ. mund. ab arillis, iuiubarum. ana. ʒ. 3. ſe. papa. al. ʒ. ß. dactyl. myrrhæ, maſt. thuris. ana. ℥. 1. conficiantur cum hydromel. fiant pil. & teneantur in faucibus.

Contra ſputum ſanguinis.

MEDICAMEN contra ſputum ſan. ℞. ſe. portul. ſe. papa. al. roſ. ſpodij, coriãd. pręparati, ſumac, berberis, acacię, myrtill. ſuc. liquir. iuiubarum, uuarum paſ. munda. ab aril. an. ʒ. 1.

con

conficiantur cum muccil.dragag. facta in aqua ro. fiant pil. & teneantur ſub lingua, aut ſub faucibus.

Hæ pilulæ tenẽdæ ſunt in ore & interea ſaliua deglutiẽda, nõ ſpuẽda, & tandem glutiẽdæ ſunt.

Contra tuſsim ſiccam.

MEDICAMEN contra tuſſim ex ſicci.℞. amyg.dul.dragag.gummi ara.candi,penidij,ſuc.liquiri.dactyl.iuiubarum, uuarum paſ.mũda.ab arillis.ſe.papa.al.ſe.lini torrefacti.ana. ʒ.1.conficiantur cum hydromel.& fiant pilulæ.

Contra tuſsim humidam.

MEDICAMEN contra tuſſim de cauſa fri.℞.hyſſo.ireos, cinamomi,marathri,fiſticorum,amyg.dul.ana.ʒ.2.ſtyra.calamitæ,olibani.ana.ʒ.2.conficiantur cum hydromel.& fiant pil.hoc etiam poſſunt glutire.

Ad ulcera pulmonis.

MEDICAMEN contra ulcera pulmonis,ſaniem,& ſputũ ſang.℞.cinamo.coſti,galbani,caſto.melanopiperis, macro piper.an.ʒ.3.ſtyra.calamitæ,liquir.mundæ, dragagã.an.ʒ.1. opij,croci.an.ʒ.ß.conficiantur cũ hydromel. & fiant pilulæ.

Pro ſanguine congelato in pectore.

MEDICAMEN contra ſanguinem congelatum in pectore.℞.ireos,hyſſopi,liquir.mundæ,ariſtol. fœnigræ.an.ʒ. 2.piperis, myrrhæ.ana.℈. 1. conficiantur cum hydromel. & fiant pilulæ.

Contra tremorem cordis.

MEDICAMEN contra tremorem cordis.℞. florum borag.florum bugloſ.an.℥.2.cinamo.ſpicę nar.gariofi.doronici,nucis muſ.an.ʒ.1.conſeruæ citrangulorum.℥.ß.panis zuc. q.ſ.fiat electuarium,&c.

De antidotis,quæ ualent in paſsionibus ſtomachi,hepatis, & ſplenis,& ſimilium. CAP. XXIII.

MEdicamen digerens materiam frigidam in ſtomacho. ℞.radicis bruſ.aſparagi,graminis.ana.℥.2. ſuc.mẽthæ, ſuc.abſin.ana.quar.1.maioranę, baſiliconis.ana.℥.1.mell.ro. lib.1.fiat ſyrup.Materia digeſta,purgetur ſic.℞. uuarum.paſ. mund.ab arillis,florum bora.florum uiol. polypodij, liquir. an.℥.1. turbith.ʒ. 2. aniſi.ʒ. ß. fiat decoctio,& in decoctione tẽperẽtur cortices myroba.chebu.℥.1.ß. fricẽtur, lento igni, coletur,& colatura detur in aurora. Si autem materia eſſet cal.digeratur ſic.℞.acetoſæ, portu.lactu. ana.℥.2. ſuc.cucur. quart.1.omnium ſandal.ʒ. 2. uini malorũ gra.℥.2. panis zuc. lib.1.fiat ſyrupus.

Materia digesta, purgetur sic. ℞. liquir. mund. uuarum pas. mund. ab arillis, florum boragi. florum uiol. ana. ℥. I. prunorum xxx. fiat decoctio, & in decoctione temperentur corti. myrob. citri. gummosurum. ℥. I. fricentur lento igni, colĕtur, & colaturæ addatur casiæfi. mund. ℥. I. & detur in aurora.

Si uis habere decoctionẽ liquidiorẽ, pone pauciora pruna, utpote, portio saccharidebet esse tripla, aut quadrupla ad omnia simul.

In paßionibus stomachi de causa frigida.

MEDICAMEN contra pas. stomachi, & uenarum mesaraicarum de causa fri. ℞. galangæ, nucis mus. cinamo. trium generum piperis, zinzi. gariof. an. ʒ. 2. anisi, marathri, siseleos, carui, cimini. ana. ʒ. I. conseruę citrangul. ℥. ß. panis zuc. q. s. fiat electuarium.

Contra uomitum & singultum.

MEDICAMEN contra uomitum & singultum. ℞. costi, menthæ, absinth. ro. spicæ nar. squinanti, masticis, foliorum ro. croci, xylobal. casiæl. asari. an. ʒ. I. & ß. aloës, agari. an. ʒ. 3. fiat pul. subtilis. Tunc ℞. uini optimi odoriferi, lib. 6. mel. li. I. decoquatur donec medietas sit consumpta, & pulueres prædicti conficiantur cum ista decoctione, addatur panis zuc. q. s. & condiatur ad modum electuarij.

Contra materias frigidas & uentosas.

MEDICAMEN quod digerit materias frigidas uentosas contentas in stomacho, hepate, splene, & intestinis. ℞. trium generum piperis. an. ʒ. 2. zinzi. spicæ nar. xyloba. apij, petro. ameos, marathri, anethi, liquir. absinth. casiæl. cardamomi, gariof. cinamomi, croci, cyperi, anisi, siseleos, aristo. longę & rot. masticis, asari. ana. ʒ. ß. panis zuccar. q. s. fiat electuarium, & potest appellari diatrionpipereon.

Contra oppilationes hepatis & splenis.

MEDICAMEN quod potest appellari diareub. & ualet contra oppilationem splenis, hepatis, & uĕtositatem. ℞. capil. ue. re. ℥. ß. costi, croci, cinamomi, spicæ na. casiæl. asari, myrrhæ, squinanti, aristol. long. & rotun. ana. ℈. I. mellis q. s. condiatur, potest dari ʒ. I. uel 2.

Contra oppilationem eorundem.

MEDICAMEN quod deoppilat hepar & splenem, & potest appellari dialacca. ℞. laccæ. ʒ. 6. costi, spicæ nar. reub. xylob. casiæl. asari, cinamomi, croci, squinãti, masticis, aristol. lon.

lon.& ro.gẽtianę,marathri,apij,anisi,boli,gariofi.cimini,eupatorij,absinthij,nucis musc.cardamomi,cubebę.an.ʒ.ß.fiat pul.& condiatur cum pane de zuc.q.s.quoniam confectiones quæ sunt cum mel.sunt inepti saporis, liquefiunt,& sunt abominabiles,ideo conficimus ut plurimum cum zuc.

Pro hepate.

MEDICAMEN quod purgat hu.ca.ab hepate.℞. reubar. ℥.ß.laccæ.ro.spo.absint. eupa. squinan.ana.ʒ.1.conficiantur cum suc.end.fiant trochis.& cum uti uolueris,détur cũ aqua decoctionis end.& scar. Et est intelligendum, quòd trifera sarra.reubar.multum ualet in hoc casu &c.

Contra dolores stomachi.

MEDICAMEN quod ualet cõtra pas.uentositates & dolores stomachi, hepatis & uiscerum. ℞. absinth. marat.ani. ros.amygdal.amararum . ana.ʒ.3.asari, spicæ nar.squinanti, se.apij , se.endi.se.scar.reub.ana.ʒ.2.fiant trochis.cum succo eupatorij,&c.

In febribus phlegmaticis.

MEDICAMEN quod ualet cõtra periodos fe.phlegmaticarum.℞.absinth.squinan.suc.eupatorij,ro.mararri,masti. ana.ʒ.3.ani.dragag.sandal.ci.spodij.ana.ʒ. 1.& ß.conficiantur cum suc.endi.& fiant trochis.

In febribus cholericis.

MEDICAMEN quod ualet in acutis.feb.calore hepatis & siti.℞.ro.ʒ.6.spo.se.port.4.se.frig.mund.suc.liquir.ana.ʒ. 2.ami.drag.an.℥. 1. zuc. ʒ. ß. camph. ʒ. ß. fiant trochis. cum muccilagine psyllij.

In feb. chronicis.

MEDICAMEN laxatiuũ delens feb.chronicas.℞.pul.receptę hierępi.ʒ.3.reubari.℥.ß.aloës,myrob.citri.ana.ʒ.2.fol. absinth.fol.eupa.fol.menthæ,laccę,spicę nar.squinanti.ana. ʒ.ß.mel.ro.q.s.condiatur, & detur à ʒ.2.usque ad 3.

In hydropisi.

MEDICAMEN euacuans aquam citri.hydropicorum.℞. euphor.for.tithymalli,turbith,suc.cucu.asi.an.ʒ.2.armonia. serap.opopa.bledij, ana.ʒ.1.marathri.se.apij , spicæ nar.cassiæl.ani.masti. ana.℈. 2. conficiantur cum suc. calamenti , & mel. q. s. fiant pillu. & possumus uti ℈. 1. & ß. usque ad ʒ.1. iuxta cõuenientiam particularium. Intelligendum, quòd ista sunt medicamina quæ competunt hepati , lacca , scolo

Huius temporis medici utuntur succo mediani corticis sambuci idque probè cum Gal.

pendria, absinthi.spica na.end.scari. Sed spleni cōpetunt cappares, tamarif.squinan.corti.mediani fraxini, & genestę. Cappares autem cum mel. & ace.ita quòd sit minus de mel. quàm de ace.cōpetunt utrisque, nisi quòd quantitas debet esse maior in splene quàm in hepate, cũ cibus splenis sit grossior quàm hepatis, ideo fortiori medicamine indiget. Hæc sunt quæ dicit Gal.4.de inge.sani.ca.6.uersus fi. Ad rectificationem autem prædictorum possumus addere rad.fœni.petro.ireos, apij, brusci, asparagi, graminis, ualet etiam asarũ, prassium, origa.calamentũ, cap.ue.re. marathrum, anisum, spica cel.calamus aro.4.se.fri.ma.& mi.cuscutæ, costus, chamædræos, cinamo.piper lon.liquir.reub.& similia. Medicus igitur diligens poterit ex istis materialibus, ex uno, aut ex multis facere syrup.electuarium, conditum, tro.pul.unguentum, olea, emplastra, & similia.

In fluxu uentris.

MEDICAMEN quod restringit omnem fluxum uentris, dum tamẽ nõ sit ex oppilatiõe, nec rheumate, & quòd corpus sit mundificatum: & si dolor sit in superioribus, quòd administretur per superiora: & si est in inferiorib⁹, quòd iniiciatur per clystere: si est in medio, quòd fiat utroque modo, & cum hoc potest fieri oleum, emplastrum, ante & post. ℞. ossium myrob.assorũ, spodij, carabbæ, & nastur.syluestris, psidiæ, balau.glandium, sumac, gra.myrti.gall.passu.xylocaractæ, an.ʒ.2.torrefiant omnia, & temperentur in aceto fortissi. Deinde exiccentur in umbra. Tunc ℞. hypocisti. suc.barbæ hircię, ana drachmas tres, galliæ mus.mast.ani.asi, nucis cypressi, capitum granatorum dul.fructus tamari. ana.℥.ß. conficiantur cum syrup. myr. fiant trochis.& cum uti uolueris distemperetur unus cum lacte cocto, & exhibeatur. Et si uolumus proiicere per clystere, decoquatur succus plãtagi. in lacte cum adipe renum caprarum, & butyro, distemperetur unus, & iniiciatur per clystere. Vel in istis inuoluatur lana, & applicetur supra totum uẽtrem, ita de aliis ingeniis applicandi postquam habemus materialia. Vel fiat istud quod ualet in omni fluxu, dum tamen non sit ex oppilatione. ℞. reub.assi.℥.ß.omnium myrob.carabæ, coral.al.& rub.spodij, sandar.sandal.al.& ru.margaritarum, se.canabis, se.acetosæ, aluminis, acaciæ, boli arme.se.portu.ana.ʒ.2.conficiantur cum muccilagine dragag.& gummi arab. fiant trochisci

Xylocaractas uocant siliquas Arabes, quas Græci ξυλοκεράτια & uulgus carrobeas.

medio

mediocres in quantitate. Distemperetur igitur unus cum lacte cocto, & exhibeatur.

De antidotis ualentibus in paßionibus ren. & uesicæ.

CAPVT XXIII.

MEdicamen quod frangit lapidem renũ. ℞. scorpiones, ponantur in olla noua uitreata, cooperiatur & lutetur luto sapientiæ, ponatur in furno, & pul. reseruetur, potest dari à ℈.1. usque ad ʒ.ß. & detur cum uino al. Oleum etiam de scorpione si inũgatur renes, sedat dolorem. Et est intelligendum, quòd illud quod frangit lapidem uesicæ, frangit lapidem renum, sed non econuerso &c.

In distillatione urinæ.

MEDICAMEN contra distillationem urinæ. ℞. myrrhæ, masti. thuris, sauinæ, castorei, nucis cypressi, cimini assi. an. ʒ. 2. cupularum glandium, hypocisti. boli. ar. an. ʒ.1. ceræ q.s. & olei myrtini, fiat emplastrum.

Medicamen quod facit hominem fœcundum. ℞. se. rutæ, se. squil. se. cæparum, se. bauciæ, se. napi, caudę stincorum, an. ʒ.1. zinzib. trium generum piperis, & cinamo. nucis muſ. an. ʒ.2. panis zucca. quantum sufficit, fiat electuarium.

Medicamen quod ualet contra apostema durum matricis. ℞. medul. cerui & uituli, adip. galli. styr. liquidæ diaquil. ana. ʒ.2. conficiantur cum oleo sisa. aut cum oleo amyg. dul. & fiant pessaria.

Pro iuncturis.

MEDICAMEN contra pas. iunctura. ℞. corti. omnium myrob. ana. ℥.ß. temperentur in lacte per diem & noctem. Deinde ℞. aloës, agari. turbit. ana. ʒ.3. liquir. mund. piperis lon. ani. cinamo. salis indi. rad. capparis, bdellij, masti. an. ʒ.1. hermod. quantum omnium, conficiantur cum hydromel. cum uti uolueris accipias à ʒ.ß. usque ad 1. iuxta conuenientiam particularium.

Medicamen sedans doloresiuncturalium. ℞. radic. lilij, se. hyoscya. ana. ʒ.3. cerusę. ℥.1. medul. cerui & uituli. ana. ℥.2. olei antiqui, & ceræ q.s. fiat unguentum.

Pro decoratione.

MEDICAMEN ad decorandum mulieres, & si fiat gratia uirorum tolerabile est. ℞. radi. lilij, radi. serpentariæ, iari, cicerum excorticatorũ, risi, amydi, cerusæ lotæ, saponis gal.

lici.an.ʒ.2.ponantur in olla noua cooperta,decoquantur in furno,deinde pulucrizentur , tunc ℞. dragag.gummi arab. an.ʒ.1.infundantur in aqua de floribus fabarum,tunc ℞.por cellanas temperentur in aqua limonum donec poſsit malaxari.℞.boracis.ʒ.ß.pulucrizentur, omnia iſta cum ualde modica quantitate axungiæ porci , miſceantur cum aqua fabarum,fiat quaſi unguentum,& cum uti uolueris,illiniatur tota facies de ſero & mane,lauetur cum aqua tepida colaturæ furfuris, & iſtud medicamen abſtergit,mundificat,dealbat, ſummè & mirificè pulchrificat faciem,reddit ipſam planam, æqualem & gratioſam cuilibet intuenti. Cauendum tamen eſt,quòd iſtud fiat gratia uirtutis,quoniam aliter punirentur cum inimico.

Medicamẽ ad decorãdũ.℞.limones,ſcĩdãt in tres partes uel plures,& decoq̃tur in uino al.cũ uino illo faciés abluat.

Medicamen aliud ad decorãdum. ℞.limacias nouas ſine teſta.ponantur in uaſe uitreo , & aſpergantur pulueres ſalis gemmæ,& aqua limonũ cooperiãtur,& ſtent in ſole donec fit quaſi unguentum,illiniatur facies,quia mirificè mundificat.Deinde abluatur cum aqua de floribus fabarum.

Medicamen ad rubificandum poma maxil. ℞. aluminis, braſilij,granorum ex quibus fit perſicum rubeum , pulucrizentur cum aqua uini diſtillata,& cum eo plurimùm illiniatur locus quem uolumus rubificare: ſi adderetur ualde modica portio aquæ ſalis armo. diſtillati , color eſſet magis fixus & permanens. Caueatur tamen iſta aqua , quia omne corpus corridit , ideo apponatur in paruiſſima quantitate, quoniam aliter medicamen iſtud corrumperet , quare ratione proportionis melius eſt primo.

Intelligendum eſt hic , quòd nos ordinauimus per Dei gratiam capitula, diu eſt,propter iſtud opus, ſi adderentur, hic eſſet opus perfecti magiſterij, ſcilicet libellus de regimine acutorum morb. libellus de criſi, de citricis diebus,& libellus qui intitulatur tabula ingeniorum , ſine iſtis factum eſt nihil,& libellus de graduatione &c.

FINIS HVIVS OPERIS PRACTICI, QVOD LILIVM MEDICINAE HODIE VVLGO APPELLATVR.

BER

BERNARDI GORDONII AFFECTVS *præter naturam curandi Methodus, in qua indicationes, quæ à Medico sunt obseruandæ, dilucidè enucleantur.*

*

INGENIA curationis morborum, quantum est de præsenti, sunt decem.

Ingenia uocat inuẽtionem eã quæ fit per discursum indicationum.

PRIMVM sumitur ex morbo, iuxta illud Gal. quinto de ingenio, Semper ante mentis aciem ægritudinis cognitionem habeas. Prima consideratio sumpta à morbo, fortis est & ualida, quoniam si consideratio morbi, & aliorum particularium contradicant, fortior est consideratio sumpta ex morbo, potissimè si morbus fuerit intensus. Docet igitur per contrarium fieri curationem, cęteras igitur significationes distrahit & abscindit, & suam declarat significationem, sicut hic uerba possunt colligi ex dictis Gale. 8. de inge. cap. finali. Quantum igitur de præsenti, ingenia curandi morbos sumpta ex morborum essentia, sunt undecim.

Indicationes à morbi essentia sunt undecim.

Primum sumitur ex morbi essentia, scilicet si simplex sit, uel composita, quod continet tria ingenia. In primis igitur consideremus, si morbus est simplex uel compositus: si simplex, aut intẽsus, aut remissus: si remissus, debile medicamen sufficit in reducendo: si intensus, forte medicamen intensum per contrarium est applicandum. Si autem compositus est morbus, considerandum est ex quot, & ex quantis sua conficitur compositio, & secundum diuersitatem compositionis sunt diuersificanda medicamina, considerandum igitur est, quod istorum sit molestius, & molestiori ipsius debemus succurrere, aliud non negligendo.

Secun

Secundum ingeniũ dependet ex primo, ſcilicet quòd conſideremus ſi unũ eſt cauſa alterius: ſi ſic, prius ſuccurrendum eſt cauſæ. Et tertium adhuc ingenium, quod cõtinetur ſub primo eſt, quòd cõſideremus ſi unum non poteſt curari niſi aliud prius curetur: ita prius ſuccurrendũ eſt ei ſine quo aliud curari nõ poteſt: ſi autẽ æqualiter eſt conſideratio, ęqualiter utrunq; curetur: à morbi eſſentia eſt ſumendum exordium.

Indicatio ſumpta à dolore.

Secundum ingenium eſt, quòd conſideremus, ſi dolor eſt iunctus ægritudini, quòd cauſam doloris remoueamus, dolorem autẽ mitigemus: & ſi non eſt nobis alia uia, quòd ſtuporem inducamus, & hoc fiat cum cautela, quòd in ſtupefaciendo nõ tranſeamus papauer. ſuo enim ſtupore domeſticũ eſt, ſecundum Auicen. Tertium ingenium ſumitur ex tempore, ſcilicet quòd extrema tempora, ſicut æſtatem & hyemem timeamus, ſcilicet in medicinis laxatiuis & uomitiuis, & incidendo, aperiendo, & in omni forti medicatione: ſi igitur indiguerint, quantum erit poſſibile, moderentur.

A tempore.

Ab animæ accidẽtibus.

Quartum ingeniũ ſumitur ex accidentibus animæ, ſcilicet quòd regimen declinet ad lætitiam & gaudiũ, moretur cum dilectis, & cũ illis quos timet, ut prohibeant eũ à nocitiuis.

Ab aëris & loci mutatione.

Quintum ingeniũ ſumitur ex motibus & mutationibus, ſcilicet ut mutetur de domo ad domum, de camera ad cameram, de magnis uillis ad paruas, & quod mutetur ad media, ad montes, ad ualles, aquas, aërem, & quòd omnia declinẽt ad delectationem, & ad maiorem aëris puritatem, ita mutetur forma, & ſit ordo, modus. breuiter omnia cõſideret medicus, quæ lętitiẽ inducere poſſint, aut curationẽ, aut appetitum, & ſimilia. Sextum ſumitur ex natura ægritudinis, ſcilicet ſi eſt breuis terminationis uel tardæ. Si breuis, quòd cibus minuatur: & ſi fuerit acuta, aut furioſa, quòd prius euacuetur non expectando digeſtionem, ſi corpus fuerit plethoricum, aut materia uenenoſa, & ſic de aliis: ſi eſt tardæ terminationis, quòd euacuemus poſt digeſtionẽ, & confortemus uirtutem infirmi cum cibis & potibus, ſimus etiam magis liberales in dando, quàm in ſubtrahendo.

A natura ægritudinis.

A morborũ cõplicatione.

Septimum eſt ut conſideremus ſi eſt cum apoſtemate, in primis utatur repercuſſiuis niſi talia fuerint, quæ non impediãt, ſicut eſt corporis plenitudo, aut furia, aut uenenoſitas, aut dolor nimius, aut quòd non eſſet in emunctorio membri nobilis, & ſimilia. Et quòd in augmẽto ponamus partim

reperc

repercuſſiua,& partim maturatiua, mūdificatiua, abſterſiua, & ſic de aliis, iuxta conſiderationem particularium.

Ab aëre.

Octauum ſumitur ex aëre, ſcilicet quòd ſemper ægritudini contrarietur, & quòd ſit medius elongatus à locis corruptis: ideo oportet, quòd non ſit nimis coarctatus, nec nimis uentoſus, ſed mediocriter. Conſpicere debet igitur medicus diſpoſitionem ciuitatis & domus: ſi fuerit in parte decliuiori ciuitatis, quòd ipſum faciat mutari ad ſuperiorem partē uillæ, cum cautela, quòd ſit cautus in portando. A labore debet aduertere medicus, ſi eſt officium maximè patientis contriſtans ipſum, ſicut ſūt fabri, macellatores, paratores coriorū, fundentes ſepum, & qui operantur de ſulfure & ſimilibus, & cuilibet debet reſpicere domum, & quòd intret cameram, ſi eſt iuxta terrā, quòd non ſit rheumatica: ſi eſt ſuperius, quòd nō ſit nimis uentoſa: ſi eſt de lapidibus, aut poſtibus, aut tegulis, aut terra, aut quòd medico occurrat, obſeruetur, & in omnibus iuxta naturā ægritudinis, & aliorum particulariū.

Ab aßiſtentibus.

Nonum ſumitur ex miniſtris neceſſariis medico & coquo. De miniſtris, quòd ſint boni, & patientē diligentes. Et quòd appetant ſalutem patientis, & quòd non nuntient ei aliqua de ſiniſtris, & non permittant intrare niſi paucos, & diligentia miniſtrorum aduertantur ad omnia quæ dicta ſunt, intrinſecus, ſcilicet ad latratum canum, ne impediatur ſomnus, caſum & ruinam: ſi ueniat ſudor, ne ſit diſcoopertus, neque nimis coopertus, & potiſſimè, quòd non arctent ipſum, quia multi ex hoc ſuffocantur. aduertat ad multa alia ſigna ſimilia, ad quæ narrandum non ſufficeret præſens dies.

Coquus qualis eßе debeat.

Et aduertere debet potiſſimè ad coquinam, quòd coquus ſit temperatus: ſi enim eſſet phlegmaticus, res multum ſalſæ iudicarentur ab eo inſipidæ, & ſic de aliis. In mortario quòd nihil teratur niſi ad opus infirmi, & quòd uaſa ſint uitriata, terrea, uel ſtannea, aut cuprata, & ſic de aliis per ordinem, quòd medici induſtria relinquatur.

Medici conditiones.

Et cum hoc attendendum eſt ad medicum, & præter conditiones quas ponit Haliabb. ſcilicet quòd ſit bonæ uiſionis in 5. ſenſibus, uelocis ſolentiæ, bonæ rememorationis, boni iudicij, & ſani intellectus, oportet quòd habeat in ſe tria, ꝙ ſcilicet ſit ſapiens, diligēs, & quòd operetur ſecundum artē. Prima iſtarum eſt ſummè neceſſaria, ex hoc quòd ſit potens interpretari dicta Hippoc. Gal. uniuerſalia & particularia diſcern

ſcernere. Vniuerſalia particularibus applicare, quare oportet quòd ſit ſciens.

Medici officium.

Secundo, quòd ſit diligens, ſcilicet quòd de mane uiſitet patientem, & potiſſimè propter urinam & reſidentiam, ut uideat colorem & ſubſtantiam antequam corrumpatur, ordinet de cibo infirmi, & aliis particularibus, obuiet periculis futuris, & reprimat præcedentia. Secundo debet uiſitare in meridie, ut poſſit bene uidere naturam, actum, terminum, compoſitiones morborum, & accidentia eorum, & ut ordinet ſomnifera medicamina, cibos in craſtinũ, & alia quę poteſt cõſiderare circa infirmum, quòd reddat ipſum obedientem, aſſiſtentes diligẽtes, & omnia quæ intrinſecus eius ſunt ad utilitatem infirmi.

Medicus rationalis debet eſſe.

Tertio quòd medicus operetur ſecũdum artẽ, ſcilicet per canonẽ Gal. Hip. & aliorũ ſapientum, & in hoc cõdemnatur omnis ars augurãdi, ſicut eſt ars geometrica, ſuſpendẽdi herbas ad collũ, omnia empirica, ſorticinia, faſcina, & alia quàm plurima quæ nõ eſt bonũ reuelare propter abutẽtes, qui cõſciẽtia neglecta, utuntur magicis, & quibuſdam ingeniis fatuis, & cum omni ſolertia peſſima, mala lege, & multa ſimilia quæ nõ eſt bonum narrare, ut quòd calumnioſum puniatur, & teſtor Deum, & nimirum, quòd nunquam uidi hominem malitioſum in medicina, qui diu duraret dies ſuos, quia

Non habet euentus ſordida præda bonos.

Indicatio ſumpta ab effectu medicaminis.

Decimum ingenium ſumitur ex effectu medicaminis. nam uides, & in proceſſu cognoſcis, quòd non bene operatur, nullo modo moreris in errore, ſed corrige ipſum: ſi autem rectè operetur, non mutes medicamen, ſed mutes modum, quia à conſuetis non fit paſſio:

Nam durum lapidem gutta cadendo cauat.

Si autem aliquis agat diminutè, dicit Auicen. quòd tunc natura curabit, aut manifeſtabit. Si autẽ timeas ignominiam, da quæ non poſſunt iuuare, nec nocere, de quo ſit curandũ, ſicut eſt ſimplex iulep & ſimilia: & intantum inſiſte libris die ac nocte: conſidera tumorem, dolorem, læſionẽ, operationem, anatomiam, & quæ egrediuntur à corpore, iuuantia & lædentia, qui ad iſta diligenter conſiderauit, eſt poſſibile, ꝙ cognoſcat, aut ſecundum ueritatẽ, aut coniecturã proximã ueritati, ſi non eſt lapis molendini, & talibus non ſcribo.

Vndecimum ingenium ſumitur ex modo medicandi, & dicit

dicit Auicē. Amplius ſcire debes, quòd non omnis repletio, nec omnis malitia cōplexionis, ſuo medicatur contrario, ſed ſufficit adminiſtratio bonitatis regiminis, medicus igitur melior eſt, qui ægritudinem cum cibis & potibus curare poterit uel ſciuerit. Inſiſtamus igitur primo in curationib⁹ morborum in potibus alteratiuis, medicinis alterantibus & digerentibus, & ſi non cum manuali operatione, quæ chirurgia appellatur, ſunt iſta ingenia, quę ſumūtur ex morbi eſſentia.

Galen.

SECVNDVM ingenium principale ſumitur à complexione, cōplexio enim debet cognoſci à medico totius & partis per ea quę docet Gal. in techni. Circa complexioné cadūt 6. regulæ. Prima eſt, quòd debet attēdere complexioné, quia tunc circa illam uerſantur operationes, non circa alia, ſicut docet Galenus II. de ingen. ſanita. capitulo I. uerſus finem, ſcientia coniecturans, & proxima ueritati eſt eleuatio in diſcraſia ſua, & per cōſequens naturam medicaminis, naturam graduationis, in quo gradu, & meta eleuetur medicamen, ita ſecundum qualitatem, quantitatem & modum, & ſi non exquiſitè, ſaltem in aliis medicaminibus per uiam rationis, & experimenti appropinquabo ad ueritatem, quantum eſt poſſibile ex arte, & fortiſſimum capitulum eſt, & indiget ſolerti ingenio. Secunda regula eſt, quando complexionem ſcio, ſcio terminum reductionis, & quando debeo ceſſare ab alterationibus: eſt enim complexio in alterando & reducendo, ſicut ſignum ad ſagittam, ipſa enim ignorata inanis uel caſualis eſt operatio. Tertia regula eſt, quòd omnis diſcraſia ſimilis complexioni facilioris eſt reductionis. Iuxta illud: In morbis minus periclitantur ægrotātes, &c. quia ſimile de facili patitur à ſuo ſimili, & in cauſa præſumitur debilis, ita ſi cholericus & phlegmaticus incurrant tertianam, minori reductione indiget cholericus quàm phlegmaticus, qa diſcraſia eſſet in ſuo ſimili. Quarta regula eſt, quòd omnis diſcraſia in contraria complexione difficilioris reductionis eſt, & fortioribus indiget medicinis, quoniam natura terretur fortius poſtquā diſcraſia eſt introducta non obſtante cōtrarietate particulariū: fortis enim eſt ignis, qui in aqua non extinguitur, & ita phlegmaticus, qui incurrit tertianam, fortiori indiget reductione: & iſta ſunt uera ut plurimum inquantum eſt de natura rei, tamen aliquę conditiones debent apponi, quæ prædicta impediunt, ſed ſunt de rarò contingentibus,

Indicatio à tēperamēto.

Aphor. 24. partic. 2.

Hypothesis. circa hæc ponamus talem casum. Ponatur cholericus aliquis in æstate, qui utatur cibis calid. aggregabit multitudinē cholerę, possibile est, quòd illa chol. licet multa non putrefiat, ut pote quia boni regiminis in aliis, ut exercitio in balneo, fricationibus & aliis. Tūc ponatur phlegmaticus in æstate uel hyeme in quo dominetur drach. 1. chol. possibile est, ꝙ balneetur in balneis aluminosis, aut quia subito exponit se aëri frigido, quòd in illo est putrefacta. 3. 1. & in alio cholerico, quod putrefiat, lib. 1. peior erit etiā chol. in cholerico non est dubium, quia materia est maior. Ita cum diximus de conuenientia particularium, intelligimus, quòd omnia sint paria, & nō diuersa nisi in complexione, tunc manifestatur canon prædictus, medicamen uerò posset iudicium impedire.

Quinta regula est, quòd omnis complexio siue lapsa, siue non, in tēpore morbi conseruanda est, nisi ante ægritudinē lapsam cōplexionem incepisset reducere, sicut testatur Gal. 7. de ingen. sanitatis, ubi æquale ponit tēpus esse reducendi cal. & frig. sed modus est ęqualis: in eodem enim tempore in quo cal. reducit frig. in eo frig. cal. cum sint qualitates actiuæ, modus tamen non est æqualis, quia si membrum frig. alteretur, & cal. membrum uicinū læderetur à medicamine frigid. multum lædetur, quia frigid. est naturæ inimicum occidens & mortificans: totum contrarium est de hu. & sic. quoniam modus reducendi est æqualis, sed tempus nō æquale, humidum enim de facili reducitur à sicc. sed sicc. tardè ab humido: pro tanto dicebat Galen. facilius rem humidam desiccare, quàm siccā humectare: modus tamen est ęqualis, quoniam membrum sanum uicinum non alteratur. de quo sit curandum, & sicc. nec ab humid. &c.

Gal. 7. Methodi.

Indicatio à uiribus. TERTIVM ingenium principale sumitur à uirtute siue actione, siue operatione membrorū. Virtus enim in primis consideranda est, quoniam sublimior omnium cōsiderationum, uel intētionum, est intentio sumpta ex uirtute, sicut dicit Gal. in fine primæ particulæ regiminis acuto. supra illam partem, Quòd si antiquus cibus, &c. uirtus enim in tempore morbi custodienda est, sicut Gal. testatur 12. de ingenio sanitatis, cap. 5. uersus principium. Virtus enim custoditur secundum Gal. ibidem ex custodia spirituum, & fundamenti membrorum, sicut est cerebrum, cor & hepar, ideo omnia illa quę corpus dissoluunt, ad debilitatem faciūt, sicut potest colligi ex

ex dictis Ga. in regimine acuto. prima particula, supra illam partẽ, Quo sumpto si dolor, &c. ideo in talibus partibus de facili uirtus dissoluitur. Si igitur aliquis fuerit cholericus, iuuenis in ęstate qui laborauerit, abstinuerit & incurrat fe. certè si iniungatur sibi abstinentia, cito uenit ad illã terribilẽ faciẽ Hipp. & ideo ilico cibus dandus est, sicut testatur Gal. in prognosticis, supra illã partem, Quòd si sic fuerit, &c. ad unã columnam, cum dimidia uersus principium quinti. & si ista dissoluunt uirtutem, contraria custodire intendamus, unde in custodia uirtutis, tanquã magistra omnium ingeniorũ curandorum morborum est insistẽdum. Circa igitur uirtutis actionem, & operationem, quoniam operatio arguit uirtutem, cadunt duæ considerationes. Prima talis est, in uirtute, & actione membrorũ, debemus intẽdere: quoniã actiones quorũdam membrorũ sunt nobis necessariæ multũ in curationib⁹ morborũ, & quædã modicum: uerbi gratia actio motiua cerebri, est modicũ nobis necessaria in curatiõib⁹ morborum, quoniã nõ est necessariũ in morbis, quòd patiẽs sit uiator, nec ambulator: sed tamẽ actio hepatis est multũ necessaria, quia uirtus naturalis est, quæ curat morbos secũdũ Gal. in de crisi, & pro tãto in pas. cerebri audemus apponere fortiter dissolutiua, in pas. hepatis cum dissolutiuis debemus apponere aliqua styptica. Et Gale. docuit cuidã, ut in quodã infirmo sibi apponeret aliqua styptica ad cõfortationẽ eius, & noluit sibi credere, & cũ uisitaret eum, inuenit eum mortuum, & laudabatur cum ille medicus iret ad eum, & ita patet ingenium, quod debet sumi ex uirtute ad bonum.

Gal. 13. Methodi.

Veruntamen & secunda cõsideratio circa istam mareriã, sumitur ex uirtute, & cõsideratio sumpta ex uirtute, est causa considerationis uirtutis & potentiæ, & omnia instrumẽta ex quibus medicus operatur, regulat & informat, diætã, potionem, & manualem, scilicet, cõpositionem ad totũ morbũ scilicet. si enim uirt⁹ fortis est, & potest tolerare usq; ad crisim, nihil dabitur forte nisi hydromel. & similia, de quib⁹ nõ est curãdum, cũ uirtus sit debilis per uiam inanitionis, & dissolutionis, & nõ per uiã prosternationis, & repletionis, sicut ista legũtur à Ga. super illũ aphorismũ primæ particulæ, Cõtemplari autẽ oportet, &c. Si autem detur cibus per comparationem ad unã exhibitionem, & uirtus est fortis, multum dabitur, quia uirtus fortis multũ potest digerere, & rarò. Si

Apho. 9. libri 1.

uirtus est debilis, parum dabitur & frequẽter: & parum, quia nõ posset una uice multum digerere: frequenter, quia non posset tolerare ex illo aphoris. Et quibus semel, aut bis &c. & ita patet quomodo regulat exhibitionẽ cibi. Et etiam regulat potum, hoc patet, quia cũ aqua frigida competit in febr. cũ cõditionibus obseruatis, inter omnes potẽtissima est uirtus, ꝙ sit fortis, sicut potest colligi ex dictis Gal. in regimẽto, Et iis q pleuretici sunt &c. Quòd autẽ informet potionẽ, patet in digestiuis, & euacuatiuis. In digestiuis patet de oxymel. multæ acetositatis, quod nõ debet dari nisi uirtute forti, sicut habemus ab Hipp. & Gale. in tertia parte regimenti acut. cũ loquitur de hydromelle acidissimo, & specialiter in illa parte, Quòd si fuerint uires infirmę. Et de euacuatiuis est planum, quoniã clysteria non audemus facere nisi uirtus sit fortis, sicut dicit Hipp. in regimẽto, Quòd si antiquus, si uirtus, & eius ætas permiserit, clysteri opus est &c. quòd multò minus audemus, dabimus medicinã uomicam, aut secessiuam, nisi uirtus sit fortis, cũ omnes medicinæ laxatiuæ sint nocitiuæ stomacho, & propriè ori eius, sicut dicit Gal. in regimento super illam partem, Porro si pas. &c. De manuali operatione patet incidendo, urendo, & phlebotomãdo, de quo Gal. specialiter docet cõsiderare uirtutem, sicut ipse dicit in regimento supra illam partem, Quando dolor ascendendo, &c. & rectè in fine quinti. Quare discurrendo particulariter per omnia instrumenta, cũ quibus medicus operatur, uirtus omnia regulat, dirigit, & informat. ad ingenium igitur sumptum mirabiliter cum diligẽtia est aduertendum. Bene igitur est dictũ, quòd sublimior omnium intentionum est intẽtio sumpta à uirtute. Virtutem igitur oportet custodire, quia uim digerit putridam & coniunctam cum feb. refrigerat, sicut dicit Gal. 11. parte de ingenio, cap. 6. in fine.

2. aph. 17.

Indicatio à mẽbri præstantia.

QVARTVM ingeniũ principale sumitur à principalitate, & nobilitate membrorũ. Gal. & Auic. & omnes concordant in hoc, quòd cor est nobilius membrum, quod sit in corpore, & cõseruatur cum nobilitate anhelitus, & sanguinis, sicut docet Gal. 12. de ingenio. Aduertendũ igitur diligẽter quòd aër, qui attrahitur nõ sit corruptus modo aliquo, & quòd cibus sit in tali qualitate, quãtitate & ordine, quòd digeratur in stomacho, & hepate, & ita spiritus qui generatur in corde erit subtilis, clarus & mũdus: si autẽ aër sit corruptus, pestilen

lentialis, aut hu.corruptio rectificetur, & confortetur cor cũ medicinis cordialibus, ideo ualét in rectificando alterationes, mundificationes, & similia, & ideo iuxta cõuenientiam particulariũ, ualent ista, acetum, camphora, muscus, buglossa, auri puri folia, os de corde cerui, margar. hyacinthi, blatta bizantia, corallus, & similia. Secundo debemus cerebrum considerare, quoniam si centesima pars diminuatur, uel in hepate, uel etiam in cerebro, uel in corde, cito fieret mors: ideo debemus purgare, mundificare, confortare, & ea quæ potissimè sunt boni odoris exhibere, sicut habetur 12. de ingenio. Et pro tanto ualent poma rub. potissimè inuenta in Montepessulano, ambra, sand. & multa similia, iuxta conuenientiam particularium.

Tertio debemus considerare hepar, quòd nõ dentur cibi oppilatiui, sicut est triticũ coctum, fabæ, & similia, potissimè in casu, ubi non cõpeterent de natura rei: sed dẽtur cibi temperati in qualitate, quãtitate & ordine, & quòd prima digestio sit perfecta: & ita à duobus summè cauere debemus, à nimis dissoluentibus & oppilatiuis. Quarto debemus considerare stomachum, si debilis, quòd aquam frigidam nullo modo tribuamus, sed cõfortemus modo cum melle, modo cum ro. modo cum zedoar. modo cum mẽtha, & similibus, quæ iuxta differentiam particularium competunt, tamen si stomachus non esset debilis, dare non audemus. Quinto consideremus complexionẽ, ne nimis calefiat, aut infrigidetur, aut repleatur, aut coarctetur, & potissimè, quòd à rheumate, uel sanguine non grauetur: in talibus debemus adiuuare & alleuiare, cum iis quæ habent aspectum ad complexionem, sicut est ireos, hyssopus, capillus uene. iuxta tamen conuenientiam particulariũ. Sexto consideremus complexionẽ splenis, potissimè in oppilationibꝰ eius, & duritiẽ, & ꝙ administremus ea quæ habent aspectum ad splenem cũ deoppilãtibus, & dicit Gale. 12. de ingenio, cap. 6. uersus finem, quòd radix capparis, acetum, & mel competunt spleni, sicut absinthium, squinant. & spicanardi, hepati: splen tamen generaliter fortioribus indiget. Septimo consideremus renes & uesicam, & matricem, aperiantur & mundificentur, cũm iis quæ habent aspectum, sicut est milium, sol. cantharides, sauina, & similia iuxta differentiam particularium.

QVINTVM ingenium principale sumitur à cõsidetatio-

Indicatio à partis compositione.

ne membrorum, & fabrica eorũ patet sic: si enim cerebrum purgare uolumus sensibiliter per palatum, & nares, & si insensibiliter potissimè commissuram anteriorem, alia enim emunctoria nõ habent sensibilia, nec manifesta. Si autem pectus purgare uolumus per cannam, purgabitur cum tussi. Si autem stomachum purgare uolumus, duobus modis poterimus, superius per uomitum, inferius per secessum. Si autem hepar, cum habeat suam fabricam uersus uenã profundam, ideo duobus modis poterimus purgare per uias urinales, & per uentrẽ. Si autem intestina, per inferiora tantũ. Si autem renes, uesicam, & matricem, per inferiora tantum. Locus autem qui est inter siphac, & mirach, nullum habet emunctorium, ideo de difficili euacuãtur uẽtositates & aquositates, quæ ibi continentur, nisi cũ diuretic. aperitiuis, dissolutiuis, & paruitate cibi & potus, & cum his quæ à tota specie euacuant aquam hydropicorum, sicut est ireos, & electuarium de succo mẽthæ agrestis, & similia. Si autem iuncturas purgare uolumus, de difficili purgabimus, potissimè materiam coniunctam, ideo corpore mũdificato, uel cauterium, uentosæ, emplastra, unguenta, & similia, apponemus, & ea quæ à tota specie euacuãt à iuncturis, sicut est electuariũ de succo. hermod. turbith, & similia, iuxta conuenientiã particulariũ. Et si uolumus purgare oppilationes nerui optici, aut materiam cõtentam in eis neruis, & à profunditatibus mẽbrorum & uenarum, de difficili possunt expelli, & hic oportet, quòd medicus sit multum expertus, talia possunt esse sicut pulpa col. quæ materiam ducit à profunditatibus uenarum, & hoc consideret medicus, quæ medicinæ competant in lepra cõfirmata, & non confirmata. Et de ista materia per Dei gratiam singularem tractatũ sumus facturi, ideo aduertat, & ad paralysim, spasmum, cataractam & similes ægritudines. Patet igitur ex dictis quomodo, & qualiter ingenia curandi diuersificantur per diuersitates curationis morborũ.

Loca cõuenientia per quæ humores à partibus educuntur.

Indicatio sumpta à partis substantia.

SEXTVM ingenium principale sumitur à compositione membri, quoniam quædam membra sunt naturaliter solida & dura, sicut nerui, ideo fortioribus indigẽt medicinis, & in meliori quantitate, sicut dictum est in capitulo præcedenti: quędã mollia naturaliter, sicut caro, ideo debilis sufficit medicina, & sicut est in naturalibus, sic est in artificialibus & acquisitis, firmiter opinantur. aliqui aurẽ habent musculos totius

tius corporis duros & solidos, ideo indigēt fortiorib⁹ medicinis, sicut sunt illi, quorū consuetudo est multum laborare, & diu nō iacere, sicut sunt marinarij, & homines armorum, agricolæ, pastores & consimiles: illis uerò quibus tota caro est rara, & mollis, sicut sunt mulieres, &c. debilis medicina competit, & sicut omnium eorum qui consueuerunt esse in umbra, & quiete corporali, sicut scholares, studentes, religiosi & mercatores, quidā sunt draparij, & tapesatarij, & cōsimiles, qui quotidie sedēt in operatoriis. In his enim omnibus, cautela maxima est operāda. Patet igitur quomodo cōsideratio sumpta à consideratione membrorum docet considerare diuersitatem ingenij curationis morborum.

Indicatio sumpta à uitæ consuetudine.

SEPTIMVM ingenium principale sumitur à colligantia membrorum. scimus enim ex anatomia membrorum, quòd cerebrum colligatur cum stomacho, per duos magnos neruos descēdentes à cerebro ad stomachū. Patet igitur, quòd materia rheumatica de facili potest descēdere à cerebro ad stomachū, & cum hoc possunt fumositates ascendere à stomacho ad cerebrū: uerbi gratia, si aliquis habet oculos debiles, aut cap. caueat ab alliis, uino forti, cæpis, piscibus, & similibus fumosis: similiter qui habet stomachū debilem, caueat rheuma: & si fuerit ca. materia, odoret camphoram, rosas, & sandal., & si materia fuerit frigida, odoret ambrā, styracem, ladanum, & similia. Scimus enim per anatomiam, quòd mamillæ habent conuenientiam cū matrice: si igitur uolumus mēstrua retinere, apponamus uētosas supra uenas, quę sunt sub mamillis: si uolumus postmodum prouocare, fiat minutio de saphenis: scimus etiam per anatomiam quòd in pass. hepatis competit phlebotomia dextrę partis, & in passionibus splenis de basilica sinistræ partis, & propter hāc societatē debemus scire, quòd in pluribus corporibus operationes sunt seruandæ dextri ad sinistrum, & econuerso, sicut potest colligi ex dictis Gale. in Aphoris. Posteriora capitis dolētia uersus finem quintæ particulæ. scimus enim quòd intestina habent colligantiam cum hepate mediantibus uenis meseraicis, fluxus igitur uentris aliter curabitur cum est ex meseraicis, aliter cum est ab hepate, aliter cum à uenis, & à toto corpore, & sic de aliis. Patet igitur quòd ingenia curandi diuersificantur secundum membrorum colligantiam.

Indicatio sumpta à cōnexiōe mēbrorum.

Aphor. 68. particu. 5.

OCTAVVM ingenium principale sumitur à uicinitate

Indicatio sumpta à uicinitate.

membrorum, cũ enim nerui retro transeāt per dorsum, approximātur cordi, & ideo stomachus cũ uicinitatem habeat cum corde & potissimè uersus orificium suum, & stomachus patiatur, cõpatitur sibi cor uicinitate: ideo à stomacho aliquando uenit syncopis ualde fortis. quare stomachus est purgandus. similiter matrix est uicina diaphragmati, ideo in suffocatione matricis accidit syncopis, quare oportet matricem mũdificare à corruptis humoribus, & apponere fœtida naribus. Patet igitur quòd ingenia curādi diuersificantur secundum membrorum diuersitatem.

Indicatio sumpta à situ partium.

NONVM ingenium principale, sumitur à positione membrorum in superficie, uel in profundo positorum: quoniam cũ est membrũ in superficie, modica quantitas medicaminis sufficit, quia de facili ueniet ad particulam patienté cum uirtute sua: si auté fuerit in profundo, oportet duplicare, uel triplicare medicinam. exemplum de primo, posset esse stomachus, de secũdo pulmo, matrix, renes, uesica, iuncturalia, & extrema, materia coniuncta existens in extremis, digeratur modicum per potionem sumptam per os, quoniā iam aperit uirtus antequā sit illo loco, & ita patet quo modo membrorum positio diuersifica fiat ingenia curandi, &c.

Indicatio sumpta à partis sensu.

DECIMVM ingenium, & ultimum sumitur ex sensu, quędam enim membra habēt fortem sensum, sicut stomachus, & in talibus nõ audem⁹ apponere mordicatiua medicamina, quoniam propter sensum nimium induceret nimium dolorem, & ita syncopim: quædam auté membra sunt debilis sensus, sicut ligaméta: aut nullius, & in talibus audemus fortissima medicamina apponere, & ista omnia sunt ex dictis Ga.7. de ingenio sanitatis, & potissimè ex septima parte, capitulo finali, & ex dictis Auic. primo canõ. Fen. 4. c. 1. Statuta fuit hæc ordinatio in pręclaro studio Mõtispessulani, anno domini 1296. Mense Iulio, Die mercurij post festũ beati Martialis, & quia aliqui ex sociis uolunt scire, dandum est.

Intelligendũ, quòd lõga sunt tempora, quòd nos abbreuiauimus regimentum acutorum, & uenit ad manus multorum, postea compilauimus opus totum de crisi, & de criticis diebus breuiter, &c.

EXPLICIVNT DECEM INGENIA CVRANDORVM MORBORVM.

IAM SEQVITVR REGIMEN ACVTARUM *ægritudinum, quod continet tres particulas.*

DE REGIMINE CIBI & POTUS.

PARTICVLA I.

REGIMEN acutarum ægritudinum consistit in tribus, in diæta, potionibus, & potibus alteratiuis: & secundum hoc, opus nostrum diuiditur in tres particulas. Prima continet diætam cibi & potus: Secunda medicinas euacuatiuas: Tertia alteratiuas, seu digestiuas, seu mundificatiuas.

Ptisana cōmēdatur in morbis acutis cū Hip.

De primo agitur sic. Cibus enim ille qui super omnē cibum couenit in morbis acutis, ut in pleuresi & peripneumonia, est cibus factus de hordeo & aqua, pro tanto, quia hordeum est frigidum & siccum, aqua autem est frigida & hu.

Nunc autē si cōmisceātur, mixtū erit frigidum & temperatè humidū frigidū erit, quia aqua & hordeū cōueniunt in frigiditate, & ita frigidum totius fortificabitur. Sed in passiuis qualitatibus discōueniunt, quoniam hordeum est siccū, & aqua humida: ita humiditas aquæ temperatur per siccitatem hordei, & siccitas hordei temperatur per humiditatem aquæ, ita totū est temperatum: pura aqua est passibilis, alterabilis, conuertibilis, & in fumositatem pro modico trāsmutabilis. Nunc autem hordeum ratione cōplexionis, & substātiæ, præseruat aquam à tali conuertibilitate: hordeū autem generat sanguinem melancholicum, ideo non competit uolentibus nutricare corpus, nūc autem aqua præseruat ipsum à tali nutritione & cōuersione propter suam humiditatem, ideo ex eis conflatur nutribilis mixtura, ita quòd hæc mixtio acquirit formam nouam ex simplicibus propter boni-

Hordei facultates.

 tatem

tatem suæ commixtionis & benæ decoctionis, scilicet propter quam est cibus, & medicina abstergit & mundificat, laxat, lenit, digerit, subtiliat, nutrit, iuuat anhelitum, ualet ad screatũ, ideo cibus est excellẽtissimus in acutis passionibus.

Præparatio ptisanæ, quæ duplex est colata, & non colata.

Modus autem conficiendi ptisanam est iste. Aut enim uolumus dare ptisanam colatam aut non colatam: si colatam, tunc enim conuenit magis in ratione medicaminis quàm cibi. accipiatur hordeum bene maturum, plenum, ponderosum non rugatum, & aqua fontis mũda, clara, ita quòd aqua currat uersus orientem & currat supra lapides mundos aut arenam mundam, & ex riuo accipiãtur 20. scutellæ aquæ & una hordei, hordeum conquassetur & ponatur simul in uase mundo, tunc accipiatur cacabus magnus plenus aqua & prędictum uas in cacabo ponatur, & fiat ignis lẽtus de lignis siccis fere per 12. horas donec coloretur aqua ab hordeo quasi colore citrino, tunc quiescat, infrigidetur, coletur & usui reseruetur. Si autẽ nõ colatam dare uoluerimus, tũc remoueamus corticem, quia tunc magis damus in ratione cibi quàm medicaminis, & tunc fit cibus qui appellatur hordeatum, & paratur sicut auenatum aut amydum, tunc igitur hordeum fortiter conteratur & sine cortice, & cum aqua lento igni fortiter decoquatur, ita tamẽ quòd ueniat ad multam spissitudinem, immo fluat ad modum mellis, quia quando uergit ad spissitudinem, acquirit grossitiem & uiscositatem, & ita exhibetur cũ modico panis zuccari magis in ratiõe cibi.

Hordeatũ uulgo siue ptisanã nõ colatam parandi modus.

Multi autem sunt alij modi conficiendi, sed isti sufficiant propter breuitatem.

Nunc autem ægritudo in qua exhibetur, aut est breuis terminationis, aut non. Si breuis, aut uirtus est fortis aut debilis. Si fortis, tũc dico quòd ptisana & omnis cibus est auferendus, nisi forte mellicratum, quia postquam ægritudo est breuis terminatiõis, & uirtus fortis, nõ indiget aliquo cibo, ideo nullus cibus est dandus, nisi quòd modicum ualde nutrit, ut aqua, aut aqua hordei colata, aut aqua bullita, aut aqua ubi modicũ fuerit infusum de pane infuso & solũ made facto. Si autẽ uirtus est debilis, & ægritudo est breuis terminationis, tũc distinguo: aut enim est debilis propter inanitionem, aliquam sensibilem euacuationem: & quia corpus consumitur & liquefit, tunc quacunque hora & tempore cibus est dandus, ut hordeatum, aut auenatum, aut amydum, aut bro

Victus tenuis quando cõuenit.

Victus ratio uariat pro natura

bro

brodium pullæ, aut lac amigd. aut ſpinachia, ſecūdum quod particularia conueniant. Si autem eſt debilis propter malitiam ſymptomatum, aut propter dolorem, repletionem & ſimilia uirtutem proſternentia, propriè tunc omnis cibus eſt auferendus.

morbi ſymptomatū, et ægrotantiū uiribus.

Si autem ægritudo eſt longæ terminationis, tunc aut adſunt mala accidentia, aut non. Si non, tūc à principio uſque ad finem debet dari hordeatum, aut cōſimilis cibus. Si autē ſint mala accidentia & conſimilia cibum prohibentia, tunc non debet cibus prohiberi ſaltem ptiſana in ratione medicinæ. Ea autem quę impediunt ſunt, ut uerbi gratia, qui nō poteſt expuere cum materia eſt indigeſta, tunc non competit ptiſana: uerum eſt in ratione medicinæ, ſed bene competit ratione cibi. Sed ratione medicinæ cōpetit fortius, ut aqua mellis, aut oxymel, aut ſyrupus aliquis habens uirtutem incidendi, ſubtiliandi, aperiendi, ſicut forte ſyrupus factus de capil. ue. end. & ſe. melonū & liquir. hordeato, & ſimilibus, & cum hæc impediant ſi eſſet cōſtipatus, quia tunc deberet præcedere ſuppoſitoriū, aut clyſtere, aut aliquod mollificatiuū, aut niſi cibus pręcedens deſcendiſſet in ſtomachum, inteſtina & uenas meſeraicas, quia tunc competit abſtinentia, aut fricatio leuis, & ſimilia, donec cibus tranſiuerit hepar: aut quia corpus eſt plethoricum, tunc debet præcedere phlebotomia: aut dolor fortis, tunc debent præcedere calefactoria: aut aliquod accidēs cōſimile in quo cōpetit pharmacia, aut cōſimilia, aut quia inſtat criſis. Si autē multum expuat, multum eſt dādum, & ratione cibi & ratione medicamnis. In omni igitur ægritudine trāquilla ſine moleſtatione accidentium, aliter & aliter eſt operandum. Hunc autem modū particularem operandi ſcire non poſſumus, niſi ſciuerimus formam regiminis, & quo modo ſubita mutario eſt faciēda uel non, hæc autem forma elicitur per hunc modum. Prima cōſideratio ſumitur ex parte medici, ſcilicet ut ſit diſpoſitus ad eliciendum formā quòd ſit ſolers, diligens, expertus, & memorans, tūc talis debet procedere per hūc modū, ſubita mutatio nō debet fieri nec forma regiminis trāſmutari, niſi ſecundum quòd corpus tranſmutatur à diſpoſitione in diſpoſitionē. Diſpoſitiones autem corporis humani non ſunt niſi ſanitas, & principium ægritudinis, ſtatus ipſe & declinatio: aliud igitur regimen cōpetit in ſanitate, aliud in prin-

cipio morbi usque ad statum, & ita de aliis. Subita igitur mutatio in regimine non debet fieri, nisi secundum quòd corpus mutatur, & si subito mutatur, subita erit mutatio. Vnde si in sanitate competant carnes, in ægritudine dabo prisanã, & ita sicut corpus subito mutatur, & forma regiminis subito immutatur. Quæ autem est ista forma regiminis particularis, non possumus hoc scire nisi secundum cõsiderationem particularium, scilicet quòd cognoscant complexionẽ patientis, habitudinem, consuetudinem, ætatẽ, fortitudinẽ, debilitatem uirtutis & naturam stomachi, regionem, aërẽ, tẽpora anni, tẽpora morbi, naturã, causam morbi, & accidẽtia morbi & alia consimilia, & iuxta naturã istorũ particularium, solers medicus conflabit formam regiminis: ut uerbi gratia, ponamus aliquem cholericum, iuuenem, in æstate & tempore calido qui consueuit multum comedere & modo ex propinquo abstinuit, laborauit & fatigauit corpus suum, & habet orificium stomachi debile, & est multum rarus, extenuatus, & quòd per Dei gratiam incurrat feb. fortem liquefacientem corpus, cuius egestio est spuma & urina unctuosa, certè in isto clamant omnia particularia, quòd statim cibus offerendus est, quoniam iste est qui non potest ieiunium tolerare, & si sibi cibum subtrahis, in breui ipsum interficis. Tunc ponamus alium phlegmaticum senem, non à senio, qui cõsueuit parum comedere & modo parum comedit, fuit in ocio, est multũ repletus, & habet orificium stomachi forte, est musculosus, & est in hyeme & regione frigida, tunc subito incurrit feb. & feb. non est longa: tunc dico quòd iste est qui potest à principio usque ad crisim esse sine cibo, præcipuè si ægritudo est breuis terminationis, quia omnia particularia clamãt fortiter nihil dare. Si igitur istic cibus detur, suffocatus uelociter morietur. Patet igitur quomodo prudens medicus ex cõcursu particularium elicit formam regiminis. In omni morbo tam chronico quàm acuto, tam cum apostemate, quàm sine apostemate, tam cum malitiis symptomatum, quàm cum tranquillitate eorũdem. Ad hanc autem formam adhuc indigemus, ut sciamus quæ cibaria declinãt ad subtilitatẽ, & quæ ad grossitiẽ, & quæ ad mediocritatem, ut utatur his uel illis secundũ cõuenientiã particularium. Iste ergo est ordo & modus incipiendi à subtili per medium usque ad grossum. Primum igitur quod est

Regimen particulare.

est in ultimo subtilitatis est nihil dare: Secundo aquam bullitam: Tertio succum malorum granat. cum multitudine aquæ: Quarto syrupum, iulep: Quinto syrupum uiol. & ros. Sexto hydromel, cũ multitudine aquæ: Septimo lac amygd. cola. Octauo aquam hordei colatam: Nono brodium cicerum cola. cum multitudine aquæ: Decimo aquam dare ubi panis fuerit infusus: Vndecimo amygd. non colatum: Duodecimo spinachiam & lactucas, & consimilia: Decimotertio poma, pira, & cõsimilia: Decimoquarto hordeatum, auenatum, amygd. & cibum, qui fit de colatura furfuris, & similia: Decimoquinto brodium paruæ pullæ nigræ: Decimosexto micam panis ter lotam in aqua frigida: Decimoseptimo extremitates pullorum: Decimooctauo extremitates galli parui: Decimonono accipe paruas pullas albas, aut nigras, aut gallos paruos, & similia: Vigesimo carnes hœdi lactantis: Vigesimoprimo extremitates porcorum, & consimilium: Vigesimosecundo gallinas, perdices, fasianos, pullos columbinos, turtures, merulas, & cõsimilia: Vigesimotertio uitulum lactantem, & ita de aliis cõsimilibus. Ita quòd ex istis omnibus sapiens medicus conflauit formam regiminis, quæ cum morbo est conueniens, & si aliqua deficiunt, possunt intelligi in prædictis, & in hoc terminatur prima pars, quæ consistit in recta administratione diętæ, quantum est ex parte cibi in quantitate, qualitate & ordine iuxta arbitrium medici prędicti, in cuius industria fere omnia relinquantur.

De regimine medicinarum solutiuarum.

PARTICVLA II.

SEcundum opus huius præsentis capituli, continet medicinas euacuatiuas. Euacuatio autem quædam est sensibilis, quædam insensibilis. Sensibilis sicut phlebotomia, pharmacia, & similia. Insensibilis, sicut calefactorium, quantum est de præsenti.

Euacuatio duplex

Nunc autem pleuresis, aut est de plenitudine corporis, aut sine plenitudine: si cũ plenitudine, aut dolor ascẽdit, aut descẽdit. Si ascẽdit, aut ęgritudo est cõfirmata, aut nõ. Si dolor ascendit, & corpus est plethoricũ, & ægritudo non est confirmata, fiat phlebotomia de basilica, utrũ autẽ de dextra, uel de sinistra, pleuresi existẽte in altera parte tantũ non est dif-

Venæ sectio in pleritide.

feren

ferentia, quoniam uena dextra, ſcilicet & ſiniſtra æqualiter recedunt à trunco uenæ à quo ramificãtur, ſicut innuit Gal. ſuper illa parte, Quãdo dolor. unde nõ eſt uena quæ nutriat coſtas ſuperiores, & inferiores, quæ terminetur ad brachiũ. Sed poſtquam Galenus docuit anatomiam uenarum quæ nutriunt coſtas ſuperiores & inferiores, tũc ponit anatomiam uenarum quæ à nigra uena procedũt & per titillicum uadunt ad brachium. Vnde quædam uena magna pure procedit ab hepate per medium cordis fere uſque ad furculam, tunc oriuntur duæ uenæ in dextrum & ſiniſtrum antequam oriãtur duæ guidegi, quæ cuſtodiunt baſilicam in utroq; brachio, & iſtæ duæ, ut dictum eſt, oriuntur ex puteo poſtquàm ramificatæ ſunt uenæ quæ nutriunt coſtas omnes, quia in nulla ex eis protenditur ad brachium. Si igitur uena magna ad modum putei per medium pectoris aſcendit, dextra & ſiniſtra baſilica æqualiter à puteo diſtabit. Si ergo æqualiter & nulla baſilicarum haurit ex minera, ſed ex puteo medij pectoris, tunc reſtat quòd corpore plethorico dolore aſcendente nondum confirmata, æquale eſt pleureſi exiſtente in altera parte, ſi fiat de dextra uel de ſiniſtra.

Morborum acutorũ II. lib. 2.

Si autẽ ægritudo eſt cõfirmata, tũc neceſſariò debet fieri de eadem parte. Cognoſcitur autem quòd eſt cõfirmata, & materia fluxa, quia dolor aſcendit uſque ad brachium, & talis dolor ita aſcendẽs, ſignificat quòd tota iſta pars alterata & ſupercalefacta eſt, & ſan. quaſi corruptus totus. Pars autem oppoſita ſecundum latitudinem non eſt doloroſa, ideo nec ſan. corruptus, tunc igitur cõuenit quòd ſi fieret phlebotomia de parte oppoſita ſecundum latitudinem, tũc euacuaretur primo bonus ſan. qui non eſt alteratus, & poſtea attraheretur ſan. partis oppoſitæ ad puteum, & per cõſequens ad partem ſanam, ita erit duplex nocumentum. Primo ſanguinem bonum euacuare: ſecũdo malum ad partes ſanas attrahere. Si autem fiat ex eadem parte, tunc nullum ſequitur nocumentum, quòd euacuatur primo ſan. alteratur, ſecũdo alteratur magis, & tunc non fit attractio ad mineram pro tanto, quia baſilica non tranſit per aliquam coſtarum ſuperiorum nec inferiorum, ſed procedit à puteo ſupra uenas quæ coſtas omnes nutriunt, & antequam diuidatur puteus in duas uenas, ſcilicet duæ guidegi, patet igitur quòd ſecundum anatomiam Gale. quòd in omni pleureſi confirmata debet fieri

Acutorum morb. II. lib. 2.

fieri phlebotomia de basilica eiusdem lateris, & si corpus non est mundificatum, secundo aut tertio, aut pluries si expedit ex eadem uena. In hoc autem omnes sunt decepti, qui credunt, quòd uenæ, quæ nutriunt costas, constituant uenas in brachio, quòd nusquam reperitur inspicienti anatomiam cum amicitia, & si corpus omnino non est plethoricum, competit phlebotomia etiam de eadem parte, competit etiam de eadem uena.

Si autem descendit & corpus plethoricum, tunc debet fieri de saphena eiusdem lateris: quoniam si fieret de parte superiori cum san. inferior sit alteratus, & materia declinat uersus inferiora, tunc sang. traheretur corruptus ad superiora & membra nobilia: Si autem fiat per partem inferiorem, tunc traheretur sang. corruptus uersus inferiora, & ad membra uilia, & quia natura declinat eum inferius, tunc facilior fiet euacuatio, & si per artem oppositam, sicut superius & inferius, tamen una oppositionum in phlebotomia debet obseruari, ideo cum dolor ad superiora ascendit, ibi tantum una est oppositio, cum sit phlebotomia ex eodem latere, quoniã latus se habet per modum partis inferioris, & brachium per modum partis superioris, quia cum fit phlebotomia ex eodem latere, seruatur oppositio quę est secundum inferius & superius: corpore autem multũ plethorico existente & sang. dominante, secundum quòd humor declinat superius & inferius, secundum hic fiet de eodem latere ægritudine confirmata uel de superioribus, uel de inferioribus.

Si autem adest plenitudo uel abundantia citra tamen ultimitatem, tunc aut pleuresis est de chol. aut de phlegmate, aut de melãcholia. Illa autem quæ fit de sanguine, notata est in cura prædicta. Si igitur sit de chol. quæ utplurimũ accidit in principio ante digestioné medicinæ: si timemus molestiã accidentiũ, & ut natura sit magis potés in statu, euacuemus in principio, cum carthamo, polypod. turbith, & similibus.

Si autem abundauerit melancholia & fuerit pastor, aut marinianus, & fortis, musculosus, & orificium stomachi forte & consimilia, tunc competit elleborus niger cum aniso, aut hieraruffi, in parua quãtitate, & quòd medicus exquisitè noscat naturam patientis & medicaminis. Si autem particularia non conueniant, tunc securius est dare senam, epithymum, lap. arme. bora. buglossam, & consimilia. Et est mirabi liter

liter aduertendum, cum omnis medicina laxatiua sit utplurimũ cal. & sit uenenosa, corpori odiosa, malitiosa, corporis destructiua, unde & si purgat, etiã inueterat: ideo expedit in omni casu potissimè nouis, dare diaprunis oxylaxatiuum, & similia, in quibus penitus error nô cadit. Et post acceptionẽ medicaminis, tũc modicum debet accipere de aqua hordei, ut non remaneat aliquid de medicamine in uia, & coadunetur in fundo stomachi: toto autem tempore solutionis nihil est accipiendum, sed postquam solutio cessauerit, minus de cibo, quàm consueuerit accipere debet. Si autem plenitudo cessauerit, & uniuersalis & citra uniuersalitatem, tunc corpore mundificato ad euaporandum materiam coniunctam, competunt calefactoria, unde calefactoria competunt duobus modis, unde curant si corpus plenum non est: aut digerunt, si plenum est. Vnde si corpus est plenum, calefactoria dolorem augmentant, quia materiam attrahunt, & ita non digerunt: quare uniuersalia præcedere debent, utpote phlebotomia uel pharmacia. Si autem corpus est mũdificatum, tunc calefactorium curat. Tunc igitur aut materia est cholerica, aut aquosa, humida, aut melancholica. Si igitur sang. fuerit uergens ad choleram, tunc accipiatur spongia, & intingatur in aqua, exprimatur, & lateri quãtum calidius sustinere poterit applicetur, & cum incipit infrigidari, statim remoueatur, & iterum calidum renouetur & cõtinuetur. Si autem sanguis uergat ad aquositatem, humiditatem, & uentositatem, tunc accipiatur milium & sal. torrefiãt igni sine liquore, & lateri applicetur, & cum infrigidabitur iterũ calefiat, & ita continuetur. Vnde aduertẽdum est, quòd nullo modo debent applicari saniem generantia, ideo competunt semper resolutiua, & non maturatiua: tamen didici à uetulis magis per uiam experimenti, quòd maluæ, bismaluæ bullitæ, & pistatæ cum axungia porci re. & oleo uiol. soluunt dolorem in pleuresi. moretur enim emplastrum una uice modico tempore, & in hoc terminatur regimen euacuationis.

Calefactoria, ubi conueniunt.

Errant hodie, qui suppurantibus huic morbo subueniũt.

De medicinis alteratiuis & digestiuis.

PARTICVLA III.

TErtium opus nostrum consistit in alteratione & digestione medicinæ. Digestiua quæ ponit Hippocr. sunt 5. uinum, hydromel. oxymel, aqua, & balnea.

Digerentia in pleuritide Hippo. 5.

Primo docet digerere materiam cum uino. Vinum autem est quoddam forte, quoddã debile, quoddã grossum, quoddam subtile, quoddã mediocre, & est quoddã album, quoddam nigrum, quoddã medium, quoddam stypticũ, & quoddam non. Nunc autẽ istud uinum, quod magis absolute cõpetit in morbis acutis, est uinum album in colore, subtile in substantia, sine odore & fortitudine, quòd assimilatur aquæ in omnibus considerationibus, prout est magis possibile: uinum autẽ grossum, stipticum, cõpetit in fluxu uẽtris. Vinum autem forte, cõpetit in declinatione, cũ materia est grossa, uiscosa & adhærens, quæ non habet exitum, cum tamen nõ timemus de febr. nec dolore capitis, nec de cõuersione eius in choleram, nec de siti. Vinum autẽ debile sine odore, competit, cum de istis timemus. Vinum autem dulce, cõpetit in spiritualibus, magis timetur autẽ, cum adest sitis, oppilatio, apostema in matrice, & nimia cho: in stomacho, & similibus. *Vinum.*

Secundo igitur docet digerere materiam cum hydromelle. Nunc autem intelligendum, quòd hydromel est syrupus, seu potio facta ex aqua & melle: & hydromel duplex est, quoddam ubi ponuntur decem partes aquæ, & una mellis decoquatur ad perfectionem, si mel tamen est purum, non oportet decoquere per se, sed si cum aqua, melior est commixtio: est autẽ aliud hydromel, in quo sunt quatuor partes aquæ, & una mellis. Hydromel autẽ ubi est multũ de aqua, competit in morbis spiritualium, in ratione cibi, si uirtus est fortis, & ægritudo breuis terminationis: in uia autem medicaminis competit cum materia, non est multum grossa, nec uiscosa, sed mediocris uel quasi in grossitie, quia uirtutẽ incidẽdi habet. Ea autem quæ impediunt eius exhibitionẽ sunt, quòd ægritudo sit liquefactiua, aut materia grossa, uiscosa, aut dominium chol. in stomacho, aut sitis, aut apostema matricis, aut fluxus uentris, aut oppilationes nutritiuorum. Si autem hydromel est cum paruitate aquæ, tũc si calor est debilis, & materia multum grossa cõpetit, quia fortius nutrit, & fortioris est uirtutis in incidendo. In aliis autem casibus in quibus nõ competit, cum est multitudo aquę, multo minus, & istud, quia citius conuertitur in choleram, oppilationem, inflationem, & citius induceret sitim. *Hydromel.*

Tertium digestiuum est oxymel, & est syrupus factus de aqua, melle, & aceto. Duplex tamen est oxymel, quod- *Oxymel.*

dam

dam ubi eſt multum de aceto, & quoddam ubi eſt parum, quando eſt multum de aceto, tunc non competit niſi uirtus ſit fortis, & materia multum groſſa, & ægritudo breuis terminationis. Si autem parum ſit de aceto, tunc competit in ægritudine breuis terminationis. Sed in longa, uirtute exiſtente debili, & materia parum groſſa. Si autem materia eſt groſſa, & uirtus debilis, debet exhiberi oxymel paruæ commixtionis: ſi materia eſt parum groſſa, & uirtus fortis, tunc competit fortis commixtionis in parua quantitate, & cum multitudine aquæ. In omni autẽ ægritudine chronica, prius debet præcedere oxymel paruæ cõmixtionis, deinde fortis, ut inde magis particulariter procedamus. Nullum oxymel competit in paſ. ſpiritualium, ſi pectus eſt ſtrictum, & ſi adeſt fortis tuſſis. Si autem tuſſis eſt modica, & ſpiritualia ſalua, & forte, quòd ægritudo ſit in declinatione, tũc debet dari oxymel cum decoctione liquiritiæ, & hordei tria cochlearia, & 12. de aqua. Sũmo tamen operę cauendum eſt, quòd in paſ. ſpiritualium non prouocetur tuſſis, acetoſa autem prouocant, & in hoc ſunt multi decepti. Si autem ægritudo eſt in nutritiuis, debemus ſemper apponere, quæ cõſeruant & defendunt nutritiua, ſecundum diuerſitatem membrorum læſorum, ut zuccarum, aut ſandalos, aut roſas, aut modicum de mentha, aut de ſcolopendria, ſpodio, & multis ſimilibus.

Non eſt temere dandũ oxymel, in morbu pectoris.

Quartum digeſtiuum eſt aqua, aqua autem in morbis acutis, quantũ eſt in uia medicinæ, niſi forte in ratione potus, tantum non competit, niſi cum omnibus iſtis cõditionibus, quòd materia ſit digeſta, ægritudo in declinatione, quòd nõ cum apoſtemate, & quòd non ſit oppilatio, & quòd conſueuerit potare aquã, & ſit iuuenis, uirtus fortis, tempus calidũ, quòd multum ſitiat, & aqua ſit bona & bene frigida, & accipiat cum uno magno uitreo, in magna quantitate quantum uno hauſtu poterit accipere, ſine attractione anhelitus.

Aqua in morbis acutis quando cõuenit, quã do non.

Quintum capitulum de balneis, balnea autem adminiſtrantur in febribus, quæ ſunt cum apoſtemate: & nunquam in aliquo caſu cõpetit bal. corp. exiſtẽte plethorico, niſi apoſtemate rupto, materia digeſta, feb. exiſtẽte in declinatione, & corpore mundificato, materia exiſtente homogenea.

Balneum.

Bal. autem eſt triplex, quoddam quod uocatur ſolium, quoddam quod uocatur ſtupha, & quoddam quod uocatur empima. Solium eſt illud, quod fit in tina cum aqua cal. dul.

Nonempima

dul. in quo mundificatur cutis, & ea quæ uicinãtur cuti, & est illud quod cõpetit conualescẽtibus, & de isto uidebatur loqui Hipp. cum dicebat quòd patiẽs debet esse quietus & tacitus, nihil agẽs, tutus à fumo, & quòd postea parietis tinæ nõ fuerint magis eleuatæ, uia sit breuis ad lectum, & quòd locus ubi reponitur sit calidus, & suauiter à multis manibus pertractetur diligenter, & leuiter fascietur, ita quòd nõ laboret, nec in aliquo cadat error, sit tractatus uacuus cũ intrabit, nec comedat, nec potet in balneo, postea cũ calor acquisitus per balneum abiuerit, quòd sumat cibum temperatè.

ma, sed enim pyreuma propriè dicitur, id est, incensio.

Secundum bal. est stupha, ubi debent esse tres domus lapideæ, ita quòd in prima debet esse aër temperatus, aut parum excedens, in secunda magis calidus manifestè, in tertia multum cal. & hoc bal. magis competit in uia præseruatiua, quia etiam ab interioribus mundificat: si non sit plethoricũ, debet fieri post exercitium, & cum fricatione forti, ut non fiat subita mutatio, debet parum morari in prima domo, in secunda magis, in tertia quantum indiget, & seruentur regulæ dictæ in primo balneo.

Tertium bal. est parria, & potest fieri quatuor modis. Primus est, quòd corpus plenum aquositatibus infrigidatũ, corpore tamen mũdificato, in diebus canicularibus debet sepeliri, usq; ad os in arena maris in meridie, & cooperiatur caput eius, ut nõ incurrat ephimerã. Secũdo modo potest fieri in casu prædicto cũ cõditionibus prædictis in paupere, lẽto, phlegmatico, corpore mũdificato, quòd ponatur in furno cali. & diutius immoretur. Tertius modus in casibus, & cõditionibus prædictis, quòd fiat fouea in terra, & ponãtur in fouea carbones igniti de iunipero, & constituatur crater ferreus supra foueam, & supra craterem ponatur multitudo ebulorum, & patiens nudus iaceat supra craterem, & ex illis sic paratis ebulis undique totaliter inuoluatur. Quartus modus cũ cõditionib⁹ prædictis est, ꝙ fiãt duo ignes cõparati, & patiens ponatur in medio, & uoluatur undiq; donec incipiat fumare, fricetur fortiter, & ita curabitur, si De⁹ uoluerit.

Pyra debet potius dici.

Aliqua tamen possumus addere ad prædicta.

Pleuresis autẽ fit de sanguine uergente ad chol. cuius signũ est, quia iuuenis, cholericus, quia laborauit, est urina rubea, tenuis, cum siti & amaritudine oris, sputo citrino, & cũ dolore acuto, pungitiuo, intolerabili, in tali casu digeratur

Signa pleuritidis à sanguine biliosо.

materia sic. ℞. end. scario. lact. hepaticæ, radi. ungulæ caballinæ, capil. ue. re. ana. ℥. 2. quatuor se. fri. florum nenuf. liquir. mũd. an. ℥. 1. hordei cum cortice, lib. ß. panis zuc. li. 1. fiat syrup. clarificatus. Si autem pleuresis fuerit de san. uergẽte ad naturã phlegmatis, quod cognoscitur, quia phlegmaticus de cõplexione, cũ uenis strictis, & quia senex, uixit in ocio, & cũ plenitudine cibi & potus, eructuatione acetosa, urina remissa, sputo albo, globoso & modico dolore, tunc cũ talibus conditionibus digeratur materia sic. ℞. rad. brusci. asparagi. se. brusci. se. asparagi. ana. ℥. ß. capil. uene. re. ℥. 2. end. scar. ana. ℥. 1. se. melonis. se. end. se. scar. ana. ℥. 2. liqui. ℥. i. & hordei. ℥. 4. mel. ℥. 1. zuccari. li. 1. fiat syrup. li. 1. & ß. Si autem san. uergat ad melancholiam, quod cognoscitur, quia melancholicus, & qa habet uenas strictas, angustas, est extenuatus, plẽnus cogitationibus, & cũ acetositate trahẽte ad siccitatem, urina tenui, & remissa, sputo liuido, aut nigro, dolore non multo, sed cũ graui & põderoso. Digeratur materia sic. ℞. radi. apij. buglossæ, borag. capil. ue. re. cichoreæ, end. scar. ana. ℥. ℥. 2. se. end. semi. melonũ, se. scar. se. brusci. se. asparagi. ana. ℥. 1. liquir. hordei. ana. ℥. 2. panis zucc. lib. 1. fiat syrup. clarificatus usq; ad lib. 1. & ß. Si autẽ materia fuerit grossa, uiscosa, adhærens, cum strictura pectoris, & quæ nõ habet exitum, nisi cum tussi laboriosa, & cum difficultate magna, tunc compe- tit gargarisma, ita tamen, quòd nõ transglutiatur. ℞. hyssopi, ireos. an. ℥. 4. capil. ue. re. fœnugræ. orobi, se. melonum, liquir. uuarũ pas. mũd. caricarũ, iuiubarũ, hordei. ana. ℥. 1 mel. lib. ß. aceti al. ℥. ß. fiat decoctio usq; ad lib. 3. & de hac decoctione gargarizet sæpius in die, & nocte tenendo in ore quandiu poterit. Vlterius intelligendum, quòd in omni pas. tussi, & labore spiritualium de materia cali. aut cum discrasia cali. fiat tale conditum. ℞. capil. ue. re. ℥. 3. quatuor se. frigid. ana. ℥. 1. uuarum pas. mund. à cortice, & arill. caricarum, suc. liquir. hordei mund. an. ʒ. 2. candi. penidi. dragaganti, gummi arab. ana. ℈. ß. zucca. lib. ß. omnia simul cum toto in ultimo conterantur, misceantur, fiat conditum, & ponatur in sole, & similibus calidis, donec fuerit fermentatum, postea die ac nocte, continuè accipiatur lambendo.

Si autem materia fuerit grossa, siue uiscosa, tunc. ℞. radi. ireos, hyssopi, summitatum origani, calamenti, fol. satureiæ, capi. uene. re. ana. ℥. 2. fœnigrę. liquir. hordei. ana. ʒ. 1. mel. lib. ß. cont

A sanguine pituitoso.

A sanguine melancholico signa.

Si semini singulorum ponatur ℥. 1. satis erit ad sanguinẽ pituitosum digerẽdũ cũ aliis rebus adscriptis.

Conditum ad omnem tussim, & morbum pectoris.

ß.conterantur, in ultimo fermentetur in sole, aut similibus, & sumatur, lambendo diutissime in ore tenendo.

DE RECAPITVLATIONE.

Cvm omnis prolixitas nouerca sit ueritatis, ideo ego uidens librum regiměti diffusè traditum, fui motus amore socij mei magistri Ioannis de confluento hunc librum à capite breuiter sub quodam epilogo pertractare.

Acutarum ægritudinũ regimen in tribus consistit.

Regimen acutarum ægritudinũ in tribus consistit, in diæta, potibus alteratiuis, & medicina. Ideo primo propono contradictiones medicorum ponere, secũdo rectam administrationem diætę in cibo scribere, tertio de potibus alteratiuis determinare, quarto de medicinis tam sensibilibus, quàm insensibilib⁹ discurrere, quinto de bal. cõsummare, & si secunda successerit fortuna, postea medicinas ad alia præparabo. Extirpanda sunt uitia antequam seminentur uirtutes, ideo de contradictione medicorum uideamus.

Quorundã in acutis mẽdosa procedendi ratio.

Quidam in principio ægritudinis inaniebãt patientem, & in statu eum replebant, in replendo diuersificabãtur, quia quidam dabant ptisanam non colatam, quidam colatam, quidam potum aquæ tantum. Alij erant qui primò dabant, & postea inaniebant, postea dabant. Alij erant, qui in toto tempore ægritudinis nihil dabant, cum deberent dare. Alij dabant grossum ptisanæ in qualibet ægritudine. Alij ptisanam colatam, alij semper potum tantum.

Error omnium istorum patens est. Primi errrabant cum subito inanirent.

Vnde omnis subita mutatio nocet, & in sanis, & ægris. Errabant igitur ipsum inaniendo, necnõ errabãt replendo, qa nihil debet dari in statu, quod in principio prohibeatur. Nũc autẽ cib⁹ prohibetur in principio per eos, quare in statu dari nõ deberet; sed isti qui dabãt in statu errabãt, quidã minus, & quidã magis. Illi qui dabant ptisanam nõ colatam magis errabant, & illi qui colatam, minus. Secundus error principalis manifestus est, cum ipsi facerent subitas mutationes, in eo ꝙ dabant in principio ægritudinis non errabant, sed in eo, ꝙ postea subito inaniebant, & iterũ postea subito replebant. Errores autem omnium aliorum aperti sunt, quia replere non replendum, inanire non inaniendum, malum est, ipsi errant huiusmodi, quare &c. Dare ptisanam nõ

colatam cum non deberent dare, & colatam cum deberent dare, grossum, & potum cum nihil deberent dare, satis manifestum est quòd errabant.

Cibum in acutis exhibēdi ratio, uariat multis de causis.

Viso de primo, uidendũ est de secundo, uidelicet de recta administratione cibi, quia cibus exhibetur per comparationẽ ad uirtutem, ideo de uirtute distinguamus. Virtus acutè febricitantis, aut est fortis, aut debilis: si fortis, aut est fortis absolutè, aut cõparatè. Si absolutè fortis est, tũc demus ptisanam colatam, & hic secũdum sufficientiam. Si uirtus sit debilis, aut est debilis in se, aut per cõparationem ad morbũ. Si per cõparationem ad morbum, tũc in toto tẽpore ægritudinis, nihil dari debet, donec post crisim, nisi ægritudo esset liquefactiua, & corporis cõsumptiua, quod cognoscitur, quia egestiones spumosæ sunt, & tũc ptisana nõ colata debet dari. Si sit debilis in se, tunc à principio ægritudinis usq; ad finem da ptisanam non colatam, nisi ita esset quòd esset constipatus, quia tunc non debet dari, sed potius debet fieri clystere, uel suppositorium, & hoc secundũ uirtutem, & nisi feces sanitatis adhuc essent inuẽtæ. Vnde permittẽdum est, quòd descẽdant per se, uel per artificium, nisi posset excreare, quia tunc magis competit oxymel, nisi fuerit crisis prouentura, & nisi fuerit timendum de malis symptomatibus. Si ergo aliquod istorum nõ affuerit, ptisana est cõtinuanda.

Ptisanæ exhibitio.

Modus autem dandi diuersificatur penes consuetudinem. In sanitate si bis cõsueuit comedere, bis in ægritudine: si semel, semel in ægritudine, postea muta eum ad bis. Quantitas debet esse non multa, non parua, sed mediocris. Item si sit ualde debilis propter se, uel propter feb. liquefactam, ptisanam non colatam da. Si adhuc magis, aliquãtulum fortis, colatam da. Si adhuc magis potens, aquam in qua fuerit panis infusus da. Item si uis dare ptisanã magis uia cibi quàm medicinæ, ptisanam tunc non colatam da. Si magis uia medicinæ quàm cibi, tunc colatam da.

Ciborum quantitas.

Item si uis dare ptisanam in uia medicinæ, pone 20. libr. aquæ, & unã hordei nõ excorticati, & bulliat usq; ad libr. 1.

Item eligas hordeum maturum, inflatum, ponderosum.

Item semper in ægritudinibus acutis, da grossiorem cibũ in mane, subtiliorem in sero: in chronicis econuerso.

Itẽ in una comestione, cib⁹ subtilior præcedat grossiorẽ.

Item non dormiat immediatè post cibum.

Hoc

Hoc uiſo uideamus de tertio, tamē quia digeſta medicari oportet & mouere non cruda, ideo de digeſtiuis, poſtea de euacuatiuis uideamus. Digeſtiua ſunt quatuor, uinū, hydromel, oxymel, & aqua frigida. Primo uideam⁹ de uino. Vinū, aliud dul. aliud ponticū, aliud odoriferum, aliud non, aliud groſſum, aliud ſubtile, aliud forte, aliud debile, aliud al. aliud nigrum. Vinum dulce cōpetit in apoſtematibus ſpiritualiū, & adiuuat ad ſcreandum, niſi apoſtema fuerit in nutritiuis, uel ipſe fuerit cholericus, & apoſtema fuerit ruptum, & feb. fuerit in declinatione, uentrem enim laxat: ponticum ſolum competit in diarrhœa: odoriferum competit ubi timemus de repletione cerebri & debilitate eiuſdem: non odoriferū competit, quando caput eſt debile: groſſum cōpetit, quādo uentris fluxus eſt & timemus de dolore capitis. Subtile cōpetit, quando materia groſſa eſt, & uolumus eam incidere. Forte competit, quando non timemus de capite & indigemus magna inciſione. Vniuerſaliter aut uinum album, aquoſum, ſubtibile, debile, magis competit in digeſtione feb. non enim facit dolorem capitis, nec conuertitur in chol. & facit multa iuuamēta. Nunc uideamus de hydromele. hydromel enim eſt ſyrupus cōpoſitus ex aqua & melle, & mel non debet decoqui ſi bonum & purum inueniatur. Feb. autem in qua competit, aut eſt cum apoſtemate, aut ſine. Si cum apoſtemate, aut eſt in ſpiritualibus, aut in nutritiuis. Si in ſpiritualibus, tūc competit in æſtate cum aqua frigida, in hyeme cum aqua cal. Si apoſtema ſit in nutritiuis, nullo modo competit. Si uero eſt liquefactiua, hoc dupliciter, aut igitur eſt breuis terminationis, aut longæ. Si longæ, non competit: ſi breuis, aut habet uentrem laxum, aut nō. Si ſic, quòd ſit nimis laxus, non competit, laxat etiam habentibus chol. in inteſtinis: ſi non eſt laxus & ſit breuis terminationis, & feb. nō ſit liquefactiua, & apoſtema non fuerit in inteſtinis, tunc hydromel competit. hydromel calidæ complexionis eſt.

Aphor. 23. partic. 1.

Digerentia 4.

Vini differentia.

Hydromelitis uſus.

Vnde uideamus de oximel. oxymel & ſecaniabin ſunt idē, fit ex aceto, melle & aqua. frigidæ complexionis eſt. Duplex eſt oxymel, multæ commixtionis, aut paruæ. Si multæ commixtionis, & morbus eſt cum apoſtemate in ſpiritualibus, & uirtus fortis, tunc competit, tamen in parua quātitate. Si ſit oxymel paruæ commixtionis, uirtus debilis & materia parū groſſa, uiſcoſa, tunc cōpetit in moderata quātitate: ſi parum

Oxymelitis uſus.

grossa & uirtus fortis, tunc nõ competit multæ commixtionis, nisi forte in ualde parua quãtitate, proportio debet esse recta utrobiq;, uirtus fortis & materia grossa, oxymel multæ commixtionis, & econuerso. Si parũ grossa, & uirtus debilis, oxymel debet esse paruæ mixtionis. Si apostema fuerit in uentre, tunc uirtus aut est fortis, aut debilis. Si fortis, tunc competit, si debilis non competit. Si apostema fuerit in hepate, aut in splene, non competit, nisi aliqua confortatiua membri ponantur, ut triasand. uel zucca. In hepate, & in splene ægritudo sit sine apostemate, aut erit chronica, aut acuta. Si acuta, aut uirtus fortis, aut debilis. Si fortis, tunc competit, & multæ commixtionis. Si debilis, tunc oxymel paruæ commixtionis competit. Si ægritudo sit chronica, tũc semper conuenit paruæ acetositatis.

Aqua quãdo utẽdum in febribus, ex Gal. lib. 9. Meth.

Quarto notandum est de aqua, aqua enim frigida competit in feb. acuta his conditionibus obseruatis, quòd sit iuuenis, & uirtus fortis, & consuetus potare aquam, & materia sit digesta, & non fuerit apostema, nec fuerit oppilatus, nec fuerit in media ætate, & aqua sit frigidissima, hauriat in multa quantitate subito, & quòd multum appetat potare, & ipse sit cholericus, & ægritudo sit cholerica, his conditionibus obseruatis, & non aliter debet dari.

Viso de digestiuis, postea uideamus de euacuatiuis, cum euacuatiua sint duplicia, quædam sunt sensibilia, quædam insensibilia. Primo autem de euacuatiuis insensibilibus uideamus. Ista autem sunt calefactoria. Calefactoria sunt triplicia. Primum est humidum, & fit ex aquæ positione in uase æneo, seu in uitreo, seu terreo. Secundũ est partim humidum, partim siccum, partim mordicatiuum, incisiuum, & fit ex hordeo, & orobo torrefactis, & in sacculo positis. Tertium est siccum, acutum, mordicatiuum, & fit ex sale, & milio. Ista autem competunt secundum diuersitatem materierum. Quandoq; est apostema cholericum, & in tali competit calefactorium primum, quod est humidum. Si materia fuerit uiscosa, grossa, tunc competit secundum calefactorium, quod est partim siccum, & partim humidum: quãdam est materia sanguinea, aquosa, subtilis, tunc competit tertium calefactorium, quod est siccum, & mordicatiuum. Sed ante applicationem istorũ, debemus cõsiderare utrum corpus sit plethoricum, aut nõ: si non, tunc in principio de-

Calefactoriorũ usus.

bemus

bemus calefactorium applicare, & si materiam peccantem non cognoscimus, apponamus primo calefactoriũ, si nõ iuuat, apponamus frigidum, & in applicando debet esse cautela, quia inter calefactorium & latus, debemus pãnos lineos apponere, & calefactorium undique circuire, & cauere ne fumus uadat ad nares, nisi materia expeteret.

Si corpus fuerit plethoricum, quod cognoscimus, quòd per calefactorium non iuuatur, tunc aut dolor uadit uersus superiora, uat uersus inferiora. Si uadat dolor ad superiora, tunc competit phlebotomia, & hic si materia sit in fluxu, de basilica eiusdem partis. Si materia sit fluxa, tunc competit de mediana eiusdem partis, & hoc tantum extrahendo, donec color sanguinis permutetur. Si materia uadit ad inferiora, tunc competit secundum Galen. phlebotomia quantum est de securitate, secundum Hippoc. competit pharmacia, ut elleborus niger repressus cum cathartico, uel fellichimum cum asa, & illud dabatur in tempore Hippo. Nos uerò qui sumus in alio climate, non utimur illis medicinis, sed uentrem lenimus cum cassiasi. & similibus. Post receptionem medicinæ, debemus eum nutrire cum aqua hordei moderatè.

Venæsectio.

Fellichimũ uocat pepliũ quo cũ succo silphij utebatur Hipp. 2. de rat. uict. acutorum.

Hoc uiso uideamus de bal. Febris autem, aut est cum apostemate, aut sine. Si cum apostemate, tunc nõ competit nisi materia digesta, apostemate rupto, & febre existente in declinatione. Si sine apostemate fuerit, aut corpus est plethoricum, aut non. Si plethoricum, non competit balneum. Si non est plethoricum, hoc dupliciter, aut materia est homogenea, ut est in cholera citrina, & tunc competit: aut est heterogenea, & tunc non competit balneum, & hoc potissimè materia existente pauca, quia resolueretur subtile & remaneret grossum.

Nunc autem ipse non debet intrare bal. & hoc immediatè post comestionẽ, nec comedere in balneo, & debet esse tutus à fumo, & loquela, & lectus ubi iacebit sit calidior quàm consueuit, non multum crebrè proiiciatur aqua, permutetur suauiter, & desiccetur cum mantilibus, & uia sit breuis à lecto ad tinam, parietes tinæ non sint multum eleuatæ, habeat aptos ministros, & sic per Dei gratiam in acutè febricitantibus completum est regimen. Et tu per uiam exempli secũdum magis & minus potes idem intelligere in

chronicis, & si completè dicta Hippocratis non aggregaui, peto ueniam de omissis &c.

Explicit tractatus de regimine acutorum.

Sequitur tractatus de prognosticis, qui quinque continet partes.

SENECTVS domina obliuionis est. nota autem, cùm scientia prædicēdi sit ardua & difficilis, nec nō multum utilis, ideo signa prognostica & dies criticos intendo sub quodā epilogo pertractare, ut meæ sit solatiū senectutis, non confidens in aliquo de meis uiribus, sed de ubertate gratiæ Saluatoris. Si autē in hoc opere aliquod dictum fuerit retractabile, ex me illud fateor esse: si autem aliquid boni fuerit ibi, non à me fuit, sed ab illo,

Qui siccam rupem fundere iussit aquas.

Commoda prouenīetia à facultate præsagiēdi, quæ eadem tradit Hippo. in principio prædictionum.

Scientia autem prædicendi est utilis ad multa, quia audita prognosticatione uera patiens redditur obediēs, & imaginantur quòd medicus potens est ipsum curare. Subuenit etiam futuris periculis, & præseruat medicum ab infamia & dehonestate, & per consequens cum cognoscit, statim scit diętare, cibare, syrupum & medicamina applicare, & particularia etiam remedia adhibere, sicut uidebitur suo loco.

Præcipua uis prædictionis unde pēdeat.

Clauis autem totius prognosticationis consistit in comparatione uirtutis & morbi, quia si uirtus superet morbum, curabitur proculdubio, quia ex aliquo non fit sanitas, nisi ex completo dominio uirtutis supra materiam morbi. Si autem morbus dominetur naturæ, morietur, quia nihil aliud est mors quàm completum dominium morbi supra naturam.

Virtutis robur sumitur à facultatibus nostrū corpus dispēsantibus.

Fortitudo autem uirtutis cognoscitur ex fortitudine operationis, cum operatio arguat uirtutem. Si igitur ratio sit salua & imaginatio, & inde memoria, sensus bonus, motus, somnus, uigilia, & operatiōes ubiq; sensuū sunt perfectæ, decubitus & motus totius corporis, tunc prima basis est salua, & per consequens una uirtute salua, reliqua remanēt in sua dispositione. Si autem anhelitus est laudabilis, pulsus æqualis & ordinatus, tunc uirtus cordis est salua, & per consequens

quens totum corpus, quia una uirtute læſa, reliquę non poſ ſunt penitus eſſe ſaluæ. Si autem egeſtio, appetitus, & urina fuerint laudabiles, tunc uirtus naturalis eſt ſalua, & per con ſequens totum corpus, quia ſi una uirtus multum patiatur, & omnes patientur, aut ratione uicinitatis, aut ratione colligantiæ.

Ex his omnibus igitur fortitudo totius ſignificatur, & ſecundum quòd magis & minus reſident ab aliis, ſed hæ uirtutes erunt debiliores ſecundum plus, aut minus.

Morbi magnitudo ex quibus cognoſcitur.

Fortitudo autem morbi cognoſcitur potiſſimè ex uirtutis proſtratione, & ex nimio dolore, calore multum intenſo, ex inquietudine, & impotétia tolerandi, alienatione, ſiti intolerabili, inſomnietate, & quòd applicatio medicaminũ non conferat, ex magnitudine apoſtematum, & nobilitate membri, & multitudine materiæ & furia eius, & ex reliquis accidentibus pernecabilibus. Ex his omnibus, uehemens morbi malitia ſignificatur, & ſecundum quod iſta ſymptomata remittuntur, plus aut minus morbi malitia eſt minor ſecundum plus & minus, & potiſſimè cum dolor eſt modicus, aut nullus, quia dolores proſternũt uirtutes, cum dolor eſt lentus, quietus, non pungitiuus, non creſcens in tactu, & etiam cum tolerat ægritudinem cum patientia & leuitate, potiſſimè cum fuerit delicatus per naturam. Ex his igitur morbi malicia maior, uel minor ſignificatur, qui igitur in his baſibus ſe appodiauerit, & perfectè ſine mentis caligine inter iſta comparauerit, in prognoſticatione nunquam decipietur, nec & in opere, quia ſcientia prædicendi & operandi ſunt annexa adinuicem, ſic ergo conſideres ſempiternaliter ſimul erit indelebile nomen.

Hoc igitur opus in quinque diuiditur partes. In quarum prima docebimus prædicere naturam morborum. Secunda naturam temporum. Tertia naturam paroxyſmorum. Quarta naturam accidentium. Quinta naturam dierum criticorum.

INCIPIT PRIMA PARTICVLA, QVAE *docet prædicere naturam morborum, & continet quinque capitula.*

*

PROGNOSTICATIO IN tertiana interpolata simplici singulari, & correlatiua eius.

*

CAPVT I.

Febris putrida triplex.

IN MORBIS prognosticare nõ possumus, nisi morbum cognoscamus, ideo morbi cognitio præcedere debet. Feb. enim putrida sola simplex singularis non est nisi triplex, sicut est fe. chol. phlegmatis, & melancholiæ. Sanguis autem si putrefiat in fieri propter suum tẽperamẽtum putrefactione perfecta sub forma propria manere non potest, quoniam altera pars conuertitur in chol. & altera in melancholiam, ideo non facit fe. simplicem, sed semper cõpositam, ideo fe. nõ sunt simplices nisi tres, in quibus in primis animus exercitandus est, ut melius compositæ cognoscãtur. Feb. autẽ tertiana cognoscitur per res naturales, non naturales & contra naturam. Intelligendũ enim est, quòd cum materia putrefit intra uenas, fe. cõtinuam generat. Si autem extra, interpolatam. Ponamus igitur, quòd aliquis patiatur fe. interpolatã, tunc poterimus scire utrum sit tertiana uera uel notha. Si fuerit cholericus, musculosus, pilosus, uenas habẽs latas, audax, animos⁹, somniãs se uidere ignẽ, & uolare de mõte in mõtẽ, & uidere bella, & aër sit calidus, regio cal. & quia cõsueuit laborare, solli-

Febris tertianæ cognitio.

lici

licitus esse, comedere cal. & parum, & febris incipit cũ rigore, quia rigor est tanquam si cum acubus pungeretur, & durauit accessio xij. horas, uel maius, & urina est rubea, tenuis, pulsus à principio tardus, postea uelox, postea frequẽs, semper tamẽ ęqualis, & terminatus est paroxysmus per uomitũ chol. aut secessum, aut sudorem citrinum uaporosum. Certè cum omnia ista particularia cõueniunt cum tertiana uera sola simplex singularis, tũc his coniunctis exquisitè in actu prognosticandi consurgere debet, & per consequens operãdi.

(Maius) legendum potius (Minus) secundũ doctrinã Gal.

Prognosticatio igitur erit talis, ægritudo hęc terminabitur in vij. periodos, cuius prima accessio erit debilis, secunda fortior, tertia magis fortis, quarta fortissima, & ibi erir status: quinta autẽ magis debilitabitur, sexta magis debilis, septima debilissima, aut nulla. Prognosticabit etiã quòd infra xiiij. dies terminabitur, & quòd cum aliqua euacuatione manifesta, cum uomitu ut plurimum, sudore, secessu, aut fluxu sang. narium: prognosticabunt dol. capitis, uigilias fortes, sitim intolerabilem. Ista autem omnia contingunt, quia materia est cholerica, pauca quãtum est de se, subtilis, calida, mobilis, furiosa, ideo ista arguunt uelocem motum & fortem, quæ quia calida, subtilis, penetratiua, pũgitiua, mordicat, dolorem inducit, uigilias, & sitim potissimam, cum alia particularia conueniunt. Præcognoscit igitur medicus, quòd status erit in die septima, & terminatio in quartadecima, aut infra.

Tertianæ febris terminatio.

Et quia scientia prædicendi non est finis medicinæ, ideo his cognitis animus nõ quiescit, ideo materia cognita & elõgatione status, & modo affligendi, & quomodo medicus scit diętare & medicamina applicare, quia igitur status est in die septima, subtiliatiua diæta non competit ei, & quia interpolata & præcauebitur paroxysmus, & potissimè quartus.

Tunc igitur in die accessionis si uirtus posset tolerare, nõ detur aliquis cibus, nec potus donec in declinatione paroxysmi: & si nõ possit tolerare ex hoc, quòd tardè incipit paroxysmus, & cibus detur ante paroxysmũ per tres horas, lac amygda. aut mica panis ter lota in aqua frigida dul. In toto autem paroxysmo potissimè in principio, nõ accipiat cibum neque potum, nec dormiat. In declinatione autem potest cibari cum lacte, aut brodio pullæ al. coctę cum seminibus fri. aut cum hordeato, aut cum auenato, potus sit aqua hordei. In die autem interpolationis, potest uti parua pulla cocta

cum lactucis sine sale, & uino debilissimo, cum magna mul-
titudine aquæ. Et quia in diæta non est finis, ideo oportet
medicamina adhibere. Medicamen igitur erit tale. ℞. succi
cucurbitæ, succi portulacæ.ana.lib.ß.lēticulæ aquæ.℥.3.qua-

Purgatio.

tuor se.frig.munda.℥.2.panis zucc.li.2.fiat syrupus.Purgetur
sic.℞.uiol.M.3.florum bora.℥.2.fiat decoctio, & in decoctio-
ne resoluatur cassiæ fi.mund.℥.2.detur in aurora.

Fomentum.

Fomentatio fiat talis.℞.folia uitis al.folia salicis, folia cu-
curbi. foliorum rosf.uiol. ana. lib.1. decoquantur in aqua, &
cum tepida fuerit, fomētentur pedes, genua, brachia, collū,
& facies, & domus sit subterranea, tota aspersa aceto, aqua
rosf.nenuphare, sandal.& camphora, & sic curabitur, si Deus
uoluerit. Cum autē sufficienter reductus fuerit, cōseruabitur
sicut sanus, & ibi est finis, quia sanitas est finis. Tertiana au

De febre tertiana notha.

tem notha appellatur, cum non est uera, id est, materia cho-
lerica non est pura, sed est ibi aliqua portio phlegmatis ad-
mixta, & quia particularia non conueniunt, utpote, quia se-
nex, cum hyeme, & ita de aliis, & secundum quòd plus & mi
nus particularia conueniunt. Prognosticatio est, de elonga-
tione status, plus quàm in tertiana uera, & ita de accidenti-
bus, & est generalior, & medicamina magis subtiliatiua, &
aliis omnibus, secundum naturam particularium adiuncto-
rum: & si uellem hic particularia pertractare, multū prolon-
garetur opus, & esset dehonestare, cum non euadat liber à
uituperatione uituperantis. Sua autem relatiua, scilicet ter

Tertiana continua.

tiana continua, de eadem materia est cum tertiana interpo-
lata, nisi quòd materia tertianæ continuæ est in uenis, cum
sanguine. Est ergo tertiana continua, de materia chol. intra

Interpolata.

uenas conclusa, per totum expansa. In interpolata tamen,
materia est extra uenas, loco uno coarctata. Tertiana autē
continua, non separatur, nisi cum separatione perfecta, quæ
non reuertitur: calor autē est tactu intensus, pungitiuus, uri
tiuus, lædens tactum, quod non est in tertiana interpolata.
In hac autem, prognosticatio est alia, & alia, operatio par-
ticularis, & longatio status alia & alia, secundum quòd par-
ticularia cōueniunt, plus uel minus. Sapiens ergo medicus,
qui nouit prognosticare, & operari in simplici interpolata,
scit omnino agere in sua relatiua continua, non audeo tamē
nimis pertractare, timens prolixitatem. Vnum tamen est
intelligendum, quòd una & eadem materia, diuersas facit

ægri

ęgritudines, ſecundũ quòd in diuerſis locis eſt ſituata. Chol. ergo aut eſt putrefacta, aut non. Si putrefacta, aut intra uenas, aut extra: ſi intra, aut in uenis proximis cordi, tunc generatur cauſon: aut in uenis remotis, & tunc generat continuã tertianam. Si autẽ extra uenas putrefiat, aut in uno loco per uiam apoſtematis, aut in diuerſis: ſi in diuerſis locis extra uenas, ut per uiam collectionis putrefiat chol. tũc creabit duas tertianas, quæ in uno die duos ſcilicet faciunt paroxyſmos: Si autẽ in uno, aut eſt multa, aut parua: ſi multa tunc generat duplicem tertianam interpolatam: ſi pauca, ſimplicem. Si autem materia colligatur in loco, & coadunatur ad apoſtema, tunc aut eſt aduſta, aut non: ſi aduſta, generat heryſipelam, quod interpretatur ſacer ignis: ſi nõ eſt aduſta, tunc generat apoſtema cholericum cum duritie, dolore & rubore.

Bilis putrefactę morbi.

Tertianæ duplices.

Morbi à materia cholerica in aliquam partẽ transmiſſa.

Si autem materia non eſt putrefacta, tunc aut eſt in toto corpore, aut in parte corporis. Si in toto corpore, aut eſt in carne, aut in cute: ſi in carne, generat lepram. Si in cute, aut uniuerſaliter, aut non: ſi uniuerſaliter, tunc generat ictericiã citrinam: ſi non, morpheam ru. quia morphea eſt defœdatio cutis maculoſa. Si autem ſit in parte corporis, tunc diuerſa generat, ſicut eſt ſcabies, aut pruritus, aut puſtulæ paruę, aut impetigo, aut aliqua infectio, aut ulceratio, aut uomitus, aut egeſtio eſt chol. aut ſudor, & conſimilia.

Lepra.

Ictericus.

Scabies.

De prognoſticatione in febre quotidiana.

CAPVT II.

SIcut prognoſticatio præcedit operationem, ita cognitio prognoſticationem, & ita qui uult in febre phlegmatica prognoſticare, prius oportet eam cognoſcere.

Cognoſcitur autem ſic, ponamus aliquem febricitantem interpolatè, & ſit phlegmaticus, cum uenis ſtrictis plenis, & ſit piger, timidus, humiditatibus plenus, & quòd ſomniat ſe natare in aquis, & ſubmergi in eis, & quòd ſit in hyeme tempore frigido, & ciuitas ſit ſituata inter ualles circa aquas, & quòd uixerit in otio, cum multitudine cibi, & quòd febr. incipiat cum modica frigiditate in extremitatibus tantum, calor non ſit nimis intenſus, inflammatus, non ſitiat, & quòd urina ſit remiſſa, pulſus paruus, imò tardus, inordinatus, nõ accedens, & in iuuene ad multã uelocitatem & frequẽtiam, & quòd paroxyſmus extẽdat ſe circiter xviij. horas, & quòd terminetur per ſudorem, aut per aliquam euacuationem manifeſtam,

Hypotheſis.

nifestam, tunc dico, quòd omnia ista declarant, quòd hæc feb. est quotidiana, interpolata, simplex, singularis cũ conuenientia particularium. Tunc cognita ægritudine, poterit prognosticare, quòd ægritudo erit longa ualde, & quòd status erit remotus à principio, symptomatica non erunt maliciosa, & interpolatio erit modica, accidentia erunt longa, & sine magno impetu, in longo tempore terminabitur paulatinè, & erit parua sitis, somnus profundus, pigritia multa, & consimilia. Et quia finis non est hic, ideo quòd nõdum est animus satiatus. Diæta ergo accedat ad grossitiem, sicut est brodium cicerũ, carnes hœdinæ, uinum lymphatum mediocriter cum aqua petroselini, boragi. & similia. Materia igitur digeratur in primis cum oxymel. diure. & purgetur cum hierapi. & fomentabitur cum aqua decoctionis chamomillæ, & meliloti. Et intelligendum, quòd quotidiana notha differt per aliqualẽ choleræ admixtionem, & quia non conueniunt particularia, ideo diuersificabitur ꝓgnosticatio & operatio, secundum quòd particularia conueniunt plus uel minus.

Victus ratio.

Sed eius relatiua, scilicet quotidiana continua, cõsistit de materia inter uenas cõclusa, ubi nõ est interpolatio manifesta: prognosticatio autẽ & operatio proportionãtur inquantum huiusmodi suæ relatiuæ, ideo particularia medici industriæ relinquantur. Tunc intelligendum est, quòd materia phlegmatica, aut putrefit, aut non: si putrefit, aut intus, aut extra: si intus, tunc generat feb. conti. de phlegmate putrefacto intra uasa. si extra, aut per uiam collectionis, aut non: si non, tunc generat febr. interpo. de phlegmate putrefacto extra uasa: si putrefiat per modum collectionis, aut materia aduritur, aut non: si autem aduritur, generat fistulam: si non, ziniam, id est apostema molle sine dolore. Si autem non putrefiat, aut spargitur ad totum, aut ad partẽ: si ad totum, aut ad cutem, aut ad carnem. Si ad carnem, generat lepram. Si ad cutem, aut ad totum, aut ad partem: si ad totũ, & per totum corpus, tunc generat hydropisim carnosam: si ad partẽ cutis, tunc generat morpheam albam: si ad partem mittitur, tunc generat diuersa, secũdum diuersitatem loci, & specierũ phlegmatis adustionis, & cõpositionis, sicut sunt scrophulę, canicies, materiales infectiones maculosæ, pruritus, pustulę, apostemata parua, desudationes, uerrucæ, acrochordones, bociũ gulæ, polypus, caligines, tinnitus, uomitus, sudor, fluxus, stup

Quotidiana continua.

Pituita putrescentis morbi.

Oedema.

Lepra.

Morphea.

xus, ſtupor, cōgelatio, ſubet, apoplexia, epilepſia, paralyſis, tremor, colica, uermes, ſerpētes, ſcarabiæ, arpia, frater lōbardorū, artetica, pori, nauſea, mollificatio mēbrorum, dormitatio, grappa, oſcitatiōes, halitationes, rugitus, gurgulationes, & multa alia cōſimilia, quę oīa generātur ex phlegmate, uel ex aliqua potatione humida aquoſa admixta, &c.

De prognoſticatione in febre quartana ſimplici, ſingulari, & correlatiua. CAP. III.

COgnitio propter quid in cognitione cauſæ exiſtit. Si ergo de quartana aliquid prædicere uolumus, cauſas & ſigna cognoſcere debemus. Si igitur in cognitione ſtatus uenire uolumus, per naturam ægritudinum uenire debemus, ſigna igitur certa determinata huic habere debem⁹, per quæ ægritudinem cognoſcere debemus, non per naturam paroxyſmorum. Paroxyſmi enim non indicant exquiſitè ægritudinem, nec per conſequens elongationem ſtatus, quia duæ tertianæ affligunt quotidie, ergo quotidiana falſa eſt: aliter duæ quartanæ affligunt, de tertio in tertiū, ergo tertiana falſa eſt. decipitur ergo qui uult cognoſcere ægritudinem per paroxyſmum. ſi ergo quartanā uolumus cognoſcere, quod uolumus, ut ſciamus prognoſticare, tūc oportet nos ad alia ſigna confugere. Ponamus ergo aliquē febricitātem febr. interpolata, & fuerit extenuati corporis, uenis uacuis, ſtrictis, & ſit nudus pil. nigris, turpis aſpectu, timidus, melancholicus, inuidioſus, ſine oīi charitate, & ſomniet ſe uidere diabolos, & monachos nigros, & tranſire per loca anguſta, uidere terribilia, tempus ſit autumnus, & uix erit longo tempore in ſolicitudine, & comederit longo tempore cibaria melāncholica, ut legumina, & ſimilia, & habet ſplenem durū, oppilatum, & paroxyſmus incipit cū frigiditate tanta, quòd uidentur cōtundi medullæ oſſium, & paroxyſmus fuerit longus, interpolatio uerò longior, tamen urina fuerit remiſſa, pulſus paruus, tardiſſimus, in principio paroxyſmi, ſicut pulſus hominis decrepiti, inordinatus, & febris ceſſauerit cum ſudore, & ſimilibus. Verè non oportet expectare ſecundam acceſſionē, quaſi dicam in prima uiſitatione, cum hic particularia cōueniunt, quòd iſte bonus homo patitur quartanam interpolatam ſolum ſimplicem ſingularem.

Cauſæ & ſigna quartanæ.

Hypotheſis.

Iſte ergo beatus animus ſurgat, & notata tota uicinia prognoſt

gnosticet per hunc modum, iste patitur quartanam nimiam, cuius status erit remotissimus, & ægritudo erit longissima, expectabis fere totam solutionem, solum in signifero, cuius primi paroxysmi, erunt multi incipientes, in eodem tempore, & non diuersificabuntur, & cum frigore uenient extermi nabili, dentium stridore, grauitate capitis, & ponderositate totius corporis, quies fit cum sudore plurimo, & post multas horas iterum reuertitur paroxysmus, & semper ut plurimum post hanc ægritudinem uel passionem in aliquo mẽbro aliqua remanet corruptela.

Quartana simplex. Quartana autem simplex, &c. non est per admixtionem alicuius hum. sed quia choler. aduritur, aut phlegma salsum, aut sang. aut quia particularia non conueniunt, prognosticatio & operatio est, secundum quòd magis, aut minus elon gatur à uera.

Quartana continua. Quartana autem continua, de materia est melancholica putrefacta intra scilicet uasa, cuius prognosticatio & operatio erit, secundum quòd particularia conueniunt plus aut minus, quare non possumus tangere propter breuitatem.

Ratio uictus in quartana simplici. In uera autem quartana, operatio talis debet esse, cibus perdices, gallinæ, phasiani, uinum, brodiũ cicerum, boragin. & consimilia. Et hoc in diebus interpolationis: in die autem paroxysmi, aut modicum aut nihil, si uirtus tolerare queat. Primum digestiuum sit oxymel, & scil. Euacuetur autem in principio paulatinè cum diasene, diabo. myrob. indis, lapide armeno. & similibus, postea cum fortioribus, sicut est hiera ruf. & cõsimilia. In principio autem horripilationis ponatur fuligo cũ urticis in arteriis manuũ, & totus interdũ in aqua cal. reponatur, & hæc consimilia. Hæc autem de his breuiter pertransimus, quia per intentionem cum auxilio Dei, alibi intendimus pertractare. Intelligendũ tamen est, quòd melãcholica materia, aut est putrida aut non. Si putrefacta, aut intra uenas aut extra. Si intra, tunc causat quartanam continuam: si extra, tunc secundũ quòd materia est multa uel parua, in uno loco, aut in diuersis, generat interpolatam simplicem, aut duas quartanas, aut quintanã, aut sextanam. Si autem materia collectionem faciat, tunc aut uritur aut non: si aduritur, tunc generat cancrũ: si non, apostema, quòd sclirosis appellatur, cum duritie, & sine dolore. Si autẽ materia non putrefiat, tunc aut mittitur ad totum, aut ad partẽ: si ad totum,

totum, aut ad cutem, aut ad carnem: si ad carnem, generat lepram: si ad cutem, aut ad totum, aut ad partem: si ad totum, generat ictericiam nigram: si ad partẽ, generat morpheam. Si autem materia melancholica ad totum non transmittatur corpus, tunc diuersas generabit ægritudines, secundum diuersitatem membrorum, & materiæ situs, sicut melancholia, impetiginem, serpiginem, nigrorem, tusses, infectiones, pustulas paruas, nodos & similia, &c.

De prognosticatione in morbis compositis, & primo in febribus. CAP. IIII.

COmpositiones febrium, sunt multiplices, & diuersæ. Cõpositio autẽ, aliquando est unius generis, aliquãdo diuersorum: si unius, sunt sicut duæ tertianæ, duæ quartanæ, & tres, & ita de aliis multis: cum enim humores sint diuersi, & diuersarũ cõplexionũ, quilibet habet propriũ motũ, & proprium regimen, & proprium temperamentũ, unus est aliud à temperamẽto alterius, ideo unus minus potest putrefieri præter hoc, ꝙ alter putrefiat, ita similiter unus humor potest putrefieri, & destitui à regimine naturæ, ita quòd in aliqua parte corporis accidãt hæ dictæ causæ, & accidat putrefactio. possibile est ergo cho. putrefieri intra uasa, & ita faciet feb. continuã, possibile est quòd altera pars choleræ exeat uenas, & quòd putrefiat in foraminibus membrorũ, & quia materia cum putrefit extra, generat interpolatã, ideo simul erit possibile, ꝙ patiatur feb. tertianam interpolatam, & cõtinuam, & ista compositio erit generis unius. Similiter est possibile, ꝙ extra uenas in diuersis locis, in uno tẽpore cholera putrefiat, & secũdum diuersitatem putrefactionum fiẽt diuersæ febres: secũdũ hoc igitur erit possibile simul esse duas tertianas, aut tres, aut plures, sicut dico de cholera, ita possumus pari ratiõe intelligere de quolibet alio humo.

Febres composita multiplices.

Si autẽ compositio sit diuersorum generum, tunc hoc accidit multipliciter, sicut aliquando componitur feb. hectica cum putrida, putrida cum ephimera, & ephimera cũ hectica. Feb. enim denominationem habẽt ex subiecto: si spiritus primo ac principaliter, per se, & subiectiuè calefiat, ephimera erit, licet humo. & mẽbra sint supercalefacta: si autem humiditates, aut mẽbra supercalefiant primo erit hectica, licet alia sint supercalefacta, tunc igitur possibile est humores pu-

trefieri,& feb.generari, & quòd patiens uadat ad solem, & fortiter irascatur,& quòd supercalefiat spiritus animalis uitalis & naturalis,ita erunt simul putrida,& ephimera. Et ita intelligamus de ephimera,hectica,& putrida.

Compositio igitur diuersorum generũ, aut erit per uiam uicinitatis,aut commixtionis: per uiam commixtionis,sicut sunt feb.generatæ de phlegmate salso,aut cho.adusta,& ita de omnibus aliis generatis,de uno humore innaturali adusto. Si autem per uiam uicinitatis, aut erit quo ad materiam tãtum,aut erit quo ad materiam,& formam:si quo ad materiam, sic erit epiala, lipiria, ubi alia pars phlegmatis putrefit in exterioribus,& altera, propter sui grossitiem putrefieri non potest, sed pars putrefacta calorem inducit in toto corpore,& altera pars dissoluitur,& sentitur calor, & frigus in toto corpore, in altera tamen calor est magis manifestus exterius,& frigiditas interius magis:In altera uerò calor est magis manifestus interius, & frigiditas exterius magis. Et hæ species magis cognoscuntur.

Febres ex sola uicinia humorum.

Si autem sit compositio,quo ad materiam, & formã,erit multiplex,& diuersa ualde,secundũ quòd diuersimodè possunt putrefieri in diuersis locis, & secũdum quòd unus cum quolibet,& quilibet cũ quolibet coniungi possunt per uiam uicinitatis:tunc nõ oportet nisi discurrere,& quodlibet cum quolibet cõiungere.Incipiamus à sanguine.licet enim sang. feb.simplicem singularem facere non possit, pro tanto quia temperatus est,cũ putrefit, amittit formã,& altera eius pars conuertitur in chol. & altera in melancholiam,nihilominus tamen quantum est ad fieri putrefactionis,secundum se putrefieri potest, & solus in facto esse non sang.aut igitur putrefit,aut non:si non,tunc generat feb.san.de sanguine non putrefacto,propter dominiũ quantitatiuum sanguinis intra uenas,quæ quidẽ ephimeræ proportionatur : si autẽ putrefiat,tũc si plus dissoluitur, generat homotonon sanguineã, quæ aliquando componitur cum cho. & si plus est de cho. appellabitur causonides:si pl⁹ de san.synochides:& si æqualiter,alio nomine appellabitur:nunc autẽ si aliud est temperamentũ san.& aliud phlegmatis, potest unũ putrefieri sine alio,qua igitur ratione separatim, ita coniunctim,& ita potest,ut uidetur se.cõponi per uiam uicinitatis ex san.& phlegmate,aliquãdo plus de isto,aliquando plus de illo,aliquãdo

Febris homotonos.
Causus.
Synochus.

do æqualiter. Et intellige ita de melancholia, de humoribus naturalibus, & innaturalibus, ut phlegma salsum, & ita de omnibus aliis. Tunc ergo uidetur, quòd san. potest cōiungi cum cho. & cum qualibet specie eius, & cum phlegmate, & cum qualibet specie eius.

Nunc loquamur de cholera, igitur cum phlegmate coniungi potest, quoniā quilibet potest putrefieri intra uenas, & ita erit cōposita ex tertiana cōtinua, & quotidiana continua: si uterque putrefiat extra, tunc erit feb. cōposita ex tertiana interpolata, & quotidiana interpolata. Si autem cho. putrefiat intra, & phlegma extra, tunc erit composita febris ex tertiana cōtinua, & quotidiana interpolata. Si autē phlegma putrefiat intra, & cho. extra, tunc erit feb. composita ex quotidiana continua, & tertiana interpolata. Et hæc uocantur quatuor species hemitritæorum, quia medietas est tritæi, id est tertianæ, & sicut cho. naturalis, & phlegma naturale possunt putrefieri per uiam uicinitatis, ita omnes species cho. innaturalis, & phlegmatis innaturalis, aliquando plus de isto, aliquando plus de illo, aliquādo æqualiter: aliquando intra, aliquando extra, & tunc non oportet nisi cōbinare, & quolibet per quodlibet discernere. Et sic cholerica materia potest coniungi cum melancholica naturali, & innaturali. Et naturale cum naturali, innaturale cum innaturali. Tunc igitur potest putrefieri cho. & melancholia intus, & utraque extra: & alterum intus, & alterum extra, ecōuerso, & est exemplificatum in cho. & phlegmate.

Quatuor species hemitritei.

Febrium ad inuicem cōplicatio.

Tunc uadamus ad phlegma, ut phlegma naturale potest coniungi, cum melancholia naturali per uiam uicinitatis, & utrunq; putrefieri intra uenas, & erit feb. composita ex quotidiana cōtinua, & quartana continua: si utrunq; extra, erit feb. cōposita ex quotidiana interpolata, & quartana interpolata: si autem phlegma intus, & melancholia extra, erit feb. composita ex quotidiana continua, & quartana interpolata. Si autē species phlegmatis innaturalis cōiungantur cum speciebus melancholiæ innaturalis, tunc diuersitas erit magna ualde, secūdum quòd hu. abundant plus, uel minus intus, uel extra, & non oportet nisi discurrere, & quodlibet cū quolibet comparare secundum exempla dicta.

Signa.

Signa autē omnium istarum compositionum, per simplicia habentur, qui ergo cognoscit exquisitè feb. solas simpli-

ces singulares, cognoscit & compositas. & in prima die simplices debent cognosci, compositæ autem non, nisi tunc cum motus eorum omnium, quæ in compositione intrant transeunt, & tunc per modum affligēdi maiorem, uel minorem diuersitatem symptomatum, pulsuum, urinæ, & alia accidentia, diligenter aduertendo ad res naturales, & nō naturales, contra naturam, & quantum uirtus minus minuat suam operationem alterius, considerando complexionem, uirtutem, delicationem, consuetudinem, & alia omnia dicta in coniunctione simplicium. Cognoscūtur quædam subito, & cito, quædam cum difficultate potissimè, cum duæ materiæ simul, & æqualiter putrefiūt intra uasa, sicut est feb. composita ex tertiana continua, & quotidiana continua, ita de aliis similibus, & in aliquibus tamen possumus exemplificare, ut idem in similibus uideatur.

Hypothesis.

Ponamus aliquam febrem, quæ incipit cum rigore, quasi cum puncturis acuum, & uomitu cho. cum pulsu occulto in principio accessionis, ueloci, & frequenti in augmento, fieri in sexta hora noctis, & fit in secūda hora diei alter sibi consimilis, in nona hora alter consimilis, tunc nō oportet dubitare, quòd hæc feb. est cōposita ex tribus tertianis interpolatis, de materia in triplici loco putrefacta. Si autē in prima hora diei incipit cū frigiditate modica, & inordinatione pulsus, calore in tactu non multū acuto, uomitu phlegmatico, & in hora sexta incipiat paroxysmus alter cōsimilis, in octaua noctis alter consimilis, non oportet dubitare quòd hic est feb. cōposita ex trib⁹ quotidianis. Si autem paroxysmus incipit in 4. die cū frigiditate extendēte medullas ossium, & pulsus sit in ultimo occultus, & tardus in principio paroxysmi, & cōsimilis incipit in 12. hora, nō oportet dubitare, quòd hæc feb. est composita ex duabus quartanis, ita intelligamus de multis consimilibus. Si autem paroxysmus incipit cū frigore intēso, pulsu inordinato, tardo, & occulto in principio paroxysmi, & durauerit in lōgo tēpore, & cesset cum sudore, & similibus, postea insurgat paroxysmus cū frigore tanquam cū puncturis acuum, & uelocitate pul. cū est in augmento, frequentia, & calore intēso, & terminetur cum uomitu cho. tūc hæc feb. est cōposita ex quartana interpolata, & tertiana interpolata. Et ita intelligamus de phlegmate, & aliis cōbinationibus, seu extra, seu intus. Ita quòd cho. facit calorem inten

tensum maiorem de tertio in tertium. Phlegma autem facit cal. lētum, uaporosum, pul. inordinatum, urinam remissam, & affligit plus per dies pares, & accessio est longa, interpolatio est modica. Melancholia autem in principio facit pulsum occultum in ultimo, & tardè, urinam remissam, interpolationem magnam, & post frigus intēsum, & affligit in diebus paribus magis. Ex his ergo solers medicus poterit omnes compositiones cognoscere, simplicibus bene cognitis, & non possum omnia signa particularia tangere, quia ad narrandum non sufficeret præsens dies.

Prognosticabit enim medicus esse feb. compositam malitiosam, & de difficili terminabilem, cum errore, & terribilitate accidentium, & tolerantia mala patientis, propter diuersitatem symptomatum, & reiterationé eorundem. Hanc autem malitiam iudicabit plus, aut minus secundum duersitatem materiæ, uel multitudinem eius, & secundum hoc, oppositiones particulares diuersificãtur, quæ omnia in simplicibus imbibunt, & hæc omnia propter breuitatem industriæ medici relinquantur.

De prognosticis in apostematibus.

Quatuor species tumorũ præter naturam, Phlegmone, Erysipelas, Oedema, Scirrhus.

APOSTEMA est morbus cõpositus, in quo sunt omnia genera morborũ, sicut est morbus consimilis, officialis, & cõmunis. Quis aũt horũ sit morbus per se, uel omnes, simul alibi habet locũ. Apostematum autem quædam generantur ex sanguine, & appellatur phlegmon, quædã de cho. & appellatur erysipela, quædam de phlegmate, & appellantur ziniæ, quædam de melancholia, & appellatur sclirosis.

Modus autem generationis apostematum est iste, cũ magnæ uenæ sunt plenæ, deinde paruæ, & capillares: tunc quia san. in uenis contineri nõ potest, aperiuntur uiolenter orificia uenarũ, tunc sang. exit, & resudat ad porositates mẽbrorum, & loca debilia, tunc si san. tẽperatus est in qualitate, & quantitas eius est pauca, & uirtus eius est fortis, tunc potest rectificari, aut quãdoq; assimilando, & euaporãdo sic, quòd nõ generabit apostema. Si autem sit nimiæ quantitatis, aut malæ qualitatis, tunc nõ potest corrigi, sed cõgregatur materia in loco debili, & causat apostema. Si autẽ sit in interioribus, & quantitas magna, ita quòd fumus resolutus ex interiori possit penetrare cõtinuè ad cor, aut cõtinuè possit calefacere partẽ, & partẽ, donec ueniat ad cor, tũc fe. cõtinuã

generabit. Si autem sit in exterioribus & membris remotis & in parua quãtitate, tunc causabit phlegmonem. Si autem sit quasi in dispositione media, ita quòd calefactio aliquãdo potest uenire ad cor, & aliquãdo non, tunc possibile est nec uidetur inconueniẽs quòd feb. interpolata possit ex apostemate san. generari, licet sit hoc de rarò contingentibus. Si autem san. aduratur, transit in naturam uenenosam, corrodit, ulcerat, & generat carbunculum.

Signa phlegmones.

Et cognoscitur apostema sang. cũ est in exterioribus per calorem, duriciem, ruborem, & dolorem, & pulsationem. Si autem sit in interioribus, tunc cognoscitur quadam coniectura proxima ueritati, quia urina rubea, spissa, pulsus plenus, undosus, sputum rubeum, & quia iuuenis, & habet uenas latas plenas, in tempore uernali, & similibus.

Signa erysipelatis.

Modus autẽ generationis apostematis cholerici est sicut de sanguine, & ita de aliis humoribus. Cognoscitur autẽ apostema cholericũ, quia color est citrinus, locus est durus, cal. & dolorosus. Si autẽ sit in interioribus, cognoscitur per urinam citri. & tenuem, & per pulsus uelocitatem, sputum citri. & quia cholericus, tempus est æstiuũ, & similibus. Si autem inflammetur cholera, generat pessima scandala, quia scindit membra ut gladius, & tunc causatur sacer ignis.

Ignis sacer.

Oedema.

Materia autem phlegmatica cognoscitur per albedinem, grossiciem, modicum calorem & dolorem: & si aduratur, generat fistulam. Si autem sit in interioribus, cognoscitur per urinam remissam, spissam, pulsus mollitiem, & inordinationem, per sputum al. globosum, quia phlegmaticus, tempus hyemale, & similibus.

Signa scirrhi.

Materia autem melancholica cognoscitur pe duriciem & liuorem, & per parum de dolore & calore. Si autem sit in interioribus, cognoscitur per urinam remissam, tenuẽ, pulsum paruum, strictum, sputum liuidum, & quia melancholicus, & tempus autumnale.

Apostematum autem quædam habent figuram acutam, & ista sunt melioris terminationis, quia significatur uirtus fortis & materia obediens & membrum dispositum.

Si autem figura sit obtusa, tunc est malum, quia significatur materia grossa & uirtus debilis, quæ non potuit expellere, & membrum solidum per quod non poterat fieri transitus.

Apoſtematum autem quædam rumpuntur exterius, quędam interius, & quædam utroque modo. Illud autem quod rumpitur extra, melius eſt pro tanto, quia uirtus ſignificatur eſſe fortis, potens expellere exterius, & nō corrumpitur aliquod membrum ex hoc, quia delegatio eſt ad exterius: ſi autem ruptura ſit ad interius, tunc eſt malum propter hoc, quia corrumpi poſſunt membra nobilia. Si autem rumpitur exterius & interius, tunc eſt deterius, quia non inuenit natura locum ſolidum ubi ſe appodiet in generatione carnis, ſicut uidemus in generatione plātarum, ubi eſt generatio earum in confinio trium elementorum in ſolido, præterquam in lenticula aquæ, quia non appodiat radicē in terra, & quia non inuenit cētrum, ut ſolidum uel corum materia. Terminatio apoſtematum uenenoſorum ſicut eſt eryſipela, anthrax, carbunculus, & ſimilia apoſtemata uenenoſa, cum apparent exterius, ſi ſubito ſe proiicerent interius, & locus appareat exiccatus, & fuerit liuidus color aut uiridis, aut niger, tunc mortem ſignificat ex materia malitioſa, & ueneno ſitate eius, ſymptomaticè materia mittitur ad interiora, & quia uadit ad membrū nobilius, ideo ſubito interficit, & ita mortem ſignificat. Apoſtemata autem cōponuntur multipliciter & ſigna compoſitorum per ſimplicia diſcernuntur. Si autem ſan. facit apoſtema, & aduratur, generat carbunculum. Si autem ſan. aduſtus miſceatur cum cho. generat apoſtema, impetiginem, anthracem, & carbunculum. Si autem cho. inflammetur, generat eryſipelam, id eſt ſacrum ignem. S aduratur, generat herpeſtiomenum, id eſt lupū. Si autem phlegma aduratur, fiſtulam generat. Et ſi melancholia aduratur, generat cancrum.

Apoſtematum terminatio.

Venenoſorū apoſtematū terminatio.

Carbunculus.

Anthrax.

Eryſipelas.

Cancer.

Apoſtemata autem partis dextræ ſunt peiora, quia uirtus eſt fortior, & ideo cauſa maior. Apoſtemata autem ſiniſtræ partis, minorem habent malitiam, quia uirtus debilior, ideo cauſa minor. A diaphragmate inferius propter hepar, quod eſt in parte dextra, malitia maior. Splen autē in parte ſiniſtra eſt, ideo malitia minor.

Et cum uniuerſalium inſufficiens ſumatur doctrina, niſi ad particularia expandantur: ideo particulariter de apoſtematibus eſt loquendum: & quia cognitio particulæ magna pars curationis eſt, ideo de his particulariter eſt determinandum ſecundum naturam particulæ patientis.

Nunc autem regiones corporis humani ſunt tres, ut regio animatorum, regio ſpiritualium, & regio nutritiuorũ, ideo primo agendũ eſt de apoſtematibus magnis, periculoſis in regione animatorum. Apoſtemata autẽ magis periculoſa in parte animata quantum eſt de præſenti ſunt tria. Primum eſt apoſtema de chol. in parte anteriori cerebri, & appellatur phreneſis, cum fe. continua, alienatione, ſaltu, clamore, & terribilibus accidentibus, quia feb. pernecabilis eſt in omni genere ſuo, cuius ſi urina ſit alba, ſpiſſa, & ſi perſeuerauerit, mortem proculdubio ſignificat, quia mortificationẽ uirtutis naturalis ſignificat in minera. Secundum apoſtema eſt in parte poſteriori de materia phlegmatica in plus, quòd appellatur letargia, quod obliuio interpretatur, cuius ſigna mortalia ſunt tremor capitis, liuor faciei, & quòd ſanguiſuga appoſita non adhæret. Tertium autem apoſtema eſt apoſtema aurium cum dolore acutiſsimo, ideo iuuenes propter ſenſum citiùs moriũtur. Et intelligendũ eſt quòd omne apoſtema in capite cũ dolore acutiſsimo, intenſiſſimo, & feb. continua, mortem ſignificat. Senes tamẽ tardius moriuntur, cũ non habeant tantum ſenſum. Nunc ueniamus ad apoſtemata ſpiritualium, quæ ſunt 5. ut apoſtemata uuæ, ſquinantia, peripneumonia, pleureſis, & apoſtemata diaphragmatis. Apoſtema uuę periculoſum eſt propter fe. tumorem, & dolorẽ, quia impedit duas operationes nobiles, ut anhelitus, & cibi deſcenſus: eius inciſio eſt multũ timoroſa, ita ut in ſanitate rariſſimè accidat quin cadant in phthiſim qui uuam incidũt ſibi, ideo purgato corpore ſi nimis in radice graciletur, incidenda eſt. Secundum apoſtema eſt ſquinantia, & habet ſpecies quatuor: Vna nõque apparet omnino extra in collo: Alia quæ omnino intus in uia anhelitus, & non apparet: Tertia quæ partim eſt intus, & partim extra: Quarta quæ apparet in gutture ore bene aperto: quę igitur tantum apparet extra, minus malum, ideo quia ad exteriora erumpi poteſt & non corrumpit membra nobilia, non impedit nobiles operationes. Secunda eſt in maiori malitia quę apparet in gutture, quia non poteſt ita bene mundificari, & ad exteriora erumpi. Tertia eſt in gradu peiori, quæ tantum eſt interius & non apparet, quia medicinalia non poſſunt applicari. Et ſi rumpatur, fluit ad interiora. Quarta eſt in minori malitia, quia apparet intus & extra, & quia uadit

Phreneſis, phlegmone menyngũ.

Lethargus apoſtema pituitoſum in parte cerebri poſteriori.

Apoſtemata ſpiritualium.

Periculum eſt incidere uuulam.

Anginæ quatuor ſpecies.

ad

ad pulmonẽ altera pars,& quia in medio perforat,& natura non inuenit uiam ubi appodiet se, & quia materia est multa ualde,postquam est exterius & interius.Et quæ ducit ad uocem catulinam & summã difficultatem anhelitus, mortem proculdubio significat,nisi ei succurratur cum omni genere phlebotomiæ & euacuationum. Tertium apostema est peripneumonia, quod est apostema ut plurimum phlegmaticum in panniculo pulmonis uel pennis eius, & cognoscitur ex dol.spatularum, rubore maxillarum, feb.cõtinua,& cum malitiosis symptomatibus. Quartum & quintum apostema quod est in panniculis costarum interioribus uel in diaphragmate, quod utplurimum ex cho. generatur penetratiua ad panniculos.Et habet quatuor symptomata inseparabilia.Primum accidẽs est dolor admirabilis, intolerabilis,pũgitiuus,malitiosus pro tanto, quia ibi est quadruplex causa doloris,scilicet materia quę abũdat interius in uenis,& mala complexio diuersa dolorem inducẽs,& multitudo humorum à circunferentia ad cẽtrum descendentium,solutionem continuitatis inducẽs, præterea in forma membri est dolor propter malitiam complexionis diuersæ, & materia influxa existente,& cum est dolor propter illam eandem materiam solutionem continuitatis inducentem,mouendo à cẽtro ad circunferentiam, inest ibi dolor inæstimabilis propter duas causas doloris duplicatas.Secũdum accidẽs inseparabile est feb.continua,fortissima cũ calore fortissimo,pro tãto,quia est ebullitio mineræ sic prope cor,ideo fumus tãtę fornacis cõtinuè uadit ad cor,& quia ebullitio cõtinua,ideo feb.fortissima, ualida. Tertium accidens inseparabile est difficultas anhelitus, cum propter materiam comprimatur diaphragma,& oppilentur uię anhelitus. Quartum est tussis, quoniam cum aliquid resudet ad caput cannæ, sentit nocumẽtum uirtus animalis sensibilis, & excitat uirtutem naturalem & expulsiuam, nititur expellere illud nocumentum, & talis motus appellatur tussis.

Peripneumonia.

Pleuritis.

Quatuor accidentia inseparabilia pleuritidis.

Nunc autem si in apostematibus spiritualium à principio infra tres dies appareat sputum al.digestum, & exeat cũ uelocitate, & cum tussi modica, curabitur in breui proculdubio.Si autem tardè appareat, tardè curabitur. Si autẽ à principio appareant mala signa, ut sputum citrinum, au ru.nigrum, liuidum, aut uiride, mortem proximam significat: si

Indicia in apostematibus pectoris sumũtur ex sputo.

tardè appareant, tardè morietur. Et si signa mediocria apparent, mediocris erit dispositio morbi. Ista tamen inferius magis particulariter pertractabuntur.

Apostemata membrorum nutritiuorum.

In regione autem nutritiuorum, quantum est de præsenti, octo accidunt apostemata, ut apostema meri, stomachi, hepatis, hypochondriorũ, splenis, renum, uesicæ, & pectinis, quia nos non loquimur nisi de apostematibus magis periculosis, & sicut aliqua alia intelligũtur in his dictis aut sub canonibus generalibus antedictis. In meri quadruplex apostema potest generari, aut omnino intus, aut omnino extra, aut simul intus & extra, aut in capite meri, quia uidetur ore aperto. Ista apostemata aut sunt periculosa propter nobiles operationes quas impediunt, aut quia intus spondilia dorsi contrahuntur, aliquando propter spasmum & propter omnia alia quæ dicta sunt in squinantia.

Apostema stomachi periculosum.

Apostema stomachi & potissimè orificij, est multum periculosum, propter dolorem syncopalem, qui ibi accidit propter nimium sensum & approximationem ad cor, & est cum nausea, uomitu, & ablatione cibi.

Signa apostematis in iecore.

Apostema autem hepatis, cognoscitur ex dolore à parte dextra subtus costas, & quia figura est nouacularis, & egestio ad modum loturæ carnis, est periculosum, quia membrum nobile: in eius operatione fit error frequenter sicut dissolutionis, si styptica non apponantur, ut uirtus membri confortetur, & quia sequitur feb. fortissima propter nobilitatem membri, & aliquando hydropisis propter corruptionem digestionis.

Et hęc, duo habet signa, cõstipationem uentris, & tussim, apostema hypochondriorum, seu ieiunij, seu uenarum meseraicarum, propter approximationem ad membrum nobile, & quia cibus non potest penetrare ad hepar, quare sequitur feb. & hydropi. aut eius signum fluxus uentris.

Apostemata autem splenis & renum sunt multum periculosa, quia hu. hepatis & humiditas non potest bene mundificari. Sunt igitur periculosa propter materiæ multitudinẽ & membri nobilitatem. Idem dico de apostemate uersus umbilicum & pectinem.

Pueri sunt obnoxij uitijs uesicæ.

Apostema autem uesicæ est periculosum magis propter maiorem excessum, cuius malitia cognoscitur in fortitudine feb. retentione urinæ & egestionis: accidit plus pueris

ris, cum nulli ex rebus intendant, nisi soli comestioni.

Apostematum autem uentris, quædã sunt calida, & quædam frig. In his autẽ apostematibus, si pulsatio fortis, & magna apparuerit angustia, alienationem significat: & si cum hoc oculi sunt tremuli, maniam significat. Ista autem apostemata dura, dolorosa, cum terribilibus accidentibus apparentia in principio mortem inferunt, & si non, & fuerit iuuenis, & dolor fuerit in fronte, & corpora appareant rubea, fluxum sang. infra diem vij. significat. Si autem non sit, & æger prætenditur usque ad diem xx. terminabitur per saniem. Apostemata autem frigida in frigidis locis tardius per fluxum sang. terminantur, & cum per saniem tardius, quia diẽ xl. oportet expectare. In omnibus apostematibus, quanto plus descendunt inferius, tanto minus de sanie generant. In superioribus autem plus, propter caloris fortitudinem, & uirtutis. Sanies autem laudabilis cognoscitur, quia alba, & æqualiter per totum, & non mali odoris. Contrarium autem cognoscitur per contrarium. Præterea intelligendum est, quòd apostemata spiritualium, duobus modis terminantur. Aut enim fit terminatio per saniem quando generatur ante diem vij. aut post. Si autem in die vij. uel ante, procul-dubio mortem significant, cum sanies & putredo est cholerica, quia in tam breui tempore, natura non deberet saniem generare, quare morietur in xiiij. Tamẽ tot bona signa possunt apparere, quòd mors retardaretur. Finaliter tamen euadere non potest. Si autem apostematis terminatio fiat per aliud apostema, tunc aut est in superioribus, aut in inferioribus. Si in superioribus, cognoscitur per difficultatem anhelitus, & quia hypochõdria non dolorosa nec tensa. Si autem dolor est in hypochondriis, materiam significat inferius delegari. Nunc autem delegatio, aut est post digestionem materiæ, aut ante. Si post, salutem significat, & totius membri. Si autem materia fuerit indigesta, periculũ est de membro, licet totum saluetur, ut si hic materia, quæ ante digestionem delegata fuit, ad extrema iterum reuertatur ad mineram, mortem significat. Apostema autem, quod generatur in hyeme plus durat, & tardius accidit resolutio. Apostemata, quæ per saniem terminantur, quædam sunt cal. quædam frig. & quædã mediocria. Apostemata cal. rumpuntur & terminantur in die. xx. frig. in lx. mediocria in xl. & non debemus

Signa salubria & insalubria apostematum uentris.

Notæ saniei laudabilis.

Apostemata spiritualiũ duobus modis terminantur.

Apostematũ terminatio.

mus computare à principio totius morbi,ſed à principio ge
nerationis ſaniei,quod cognoſcitur ex punctura,dolore,ma
iori inflammatione,& cal.& ex tunc rupturam expectemus.
Apoſtemata autem, quædam generantur de uentoſitate,
quædam de aquoſitate.

Hic docet prognoſticare de febrium differentia.

CAPVT V.

Triplex genus febriũ. Ephimera. Putrida. Hectica.

TRiplex eſt feb.in genere,ut ephimera, cuius ſubiectum
eſt ſpiritus : putrida , cuius ſubiectum ſunt humores :
hectica,cuius ſubiectum ſunt membra ſolida , licet in altero
tamen principaliter alterum : uerbi gratia , amphora poteſt
eſſe frigida, & quòd uinum frigidũ intus reponatur , tamen
calefiet uinum calefactione amphoræ,& hęc aſſimilatur he-
cticæ,ubi membra ſolida primo,& principaliter ſunt calefa-
cta,& per cõſequens alia. Aliquando eſt uinum calidum,am
phora frigida , calefit inde amphora ex uino , & aſſimilatur
putridæ,ubi hum.primo putrefiunt,& per conſequens totũ.
Aliquando etiam aër calidus ſubintrat domum , ut patet in
æſtate in ſtatu uenti meridionalis,& ex calefactione aëris ca
leſit tota domus,& hoc aſſimilatur ephimeræ , ubi calefiunt
ſpiritus,& per conſequens tota domus corporis humani.

Ephimera appellatur febris , quæ principaliter in ſpiriti-
bus radicatur,& dicitur ephimera ab enfiron piſce, qui eadẽ
die,qua oritur moritur. Generatur autem hæc febr.ex cauſis
multis tam exterioribus,quàm interioribus , & ex rebus ſex
innaturalibus indebitè corpori applicatis,ſicut eſt aër nimis
calid.frig. & peſtilentialis , exercitium nimium,coitus,baln.
cibus, potus calid. & uenenum exhibitum , medicamina ni-
mis calid.uigiliæ nimiæ,inanitio,nimia expulſio,& retentio
ſuperfluitatũ,accidentia animæ,ſicut eſt ira,triſtitia, & con-
ſimilia,& proueniunt ex apoſtematibus,quæ proueniunt in
emunctoriis membrorum nobilium,ſicut bubones,& conſi
milia. Cauſas autem reddere omnium longum eſſet,& ſigna
diſtinctiua habentur indicio patientis.

Cauſæ feb. ephimeræ.

Notæ febris ephimeræ.

Diſtinguitur ſpecialiter hæc febr.ab omni alia , quia calor
eſt æqualis in principio & in ſtatu,non pungitiuus,uritiuus,
nunquam uenit niſi ex cauſa manifeſta , urina eſt naturalis,
aut modicum diſtat , pulſus æqualis accedens ad uelocitatẽ,
& frequentiam , & modicum diſtat à naturali , terminatur
cum

cum sudore uaporoso, & nõ durat naturaliter, nisi per unam diem. Sed si corpus est oppilatum, & similia, extendit se ad longius usque ad quartam diem. Et si uadit ulterius, iam nõ est ephimera, sed putrida.

Præsagium febris ephimeræ.

Sed prognosticatio erit talis. Febris hæc erit breuis terminationis & bonæ, calor lentus sine malitiis symptomatũ, & medicabit corpus diæta, & erit tenuis seruata ne fiat casus in putridam, & nõ nimis tenuis ne fiat casus in hecticam. Ergo diligens cautela sit in regimine, ne in aliam ruat febrem.

Causæ febr. putridæ.

Febris autem putrida in hunc modum fit. Putrefiunt humores cum destituunt, cum carent euentatione, cum conculcantur, cũ magnificantur. Cum igitur pori clauduntur, quod fit cum humores augmentantur aut cõculcantur, & constringuntur propter frigiditatem & similia. Tunc fit quædã ebullitio, & fumi capniosi, resolutio & permixtio subtilis cum grosso, quia putrefactio est in corporib⁹ calidis, & humores cum dissolutione rara erunt. Est igitur putrefactio liquidorum & fluidorum, cum ergo materia conculcatur, resoluitur fumus siccus, ut apparet in stercorib⁹ putrefactis in campis, ubi resoluitur fumus urens, & pungens faciem, sicut fumus resolutus ex minera acutus, capniosus, pungitiuus petit cor, & superinflammatur calor, spiritus cordis, ipsum cor, & per consequens totum corpus, & tunc est febr. formaliter.

Notæ febris putridæ.

Distinguitur autẽ sic febris putrida ab aliis febribus, quia uniuersaliter calor in tactu est pungitiuus & uritiuus, tactui inferens nocumentum. Et uenit utplurimum sine causa manifesta, urina est in principio indigesta, pulsus in principio paruus, uelox, & in statu magnus & uelox, in principio calor debilis, in statu fortis. Et si materia est intra uenas, tunc utplurimùm est sine rigore. Si est extra, est utplurimum cum rigore, & contortio maior propter fumosarum superfluitatum expulsionem.

Præsagium feb. putridæ.

Prognosticatio erit talis, omnis continua putrida, periculosa, & cum malitiosis, & pernecabilibus accidentibus, calore, forti inquietudine, & mala tolerantia patientis.

Regimen & medicamina debent esse magnæ prospicacitatis, cautela mirabilis, solertia & diligens solicitudo. Debẽt igitur medicamina applicari & regimen, quòd habeant aspectum ad oppilationem, pororum clausionem, quantitatem putredinis, eleuationem discrasiæ, naturam materiæ, & ad

parti

particulam pa. Et ſecundum, quòd competunt plus illi uel illi, ſecundum hoc oportet componere medicamen, & inde euidenter medici peritia experitur.

Cauſa feb. hectica. *Galen. in libello de inæquali intemperie.*

Febris autem hectica in mẽbris ſolidis radicatur, & creatur duobus modis. Vnus eſt euidens & manifeſtus, & cum caliditate, & ex febr. ualida præcedente generatur. Alter eſt, ꝙ magis occultè, & magis paulatinè fit, ſcilicet cum cauſatur cum triſtitia, labore, & ſimilibus angoniis. In febre autem hectica, cuius ſubiectum ſunt mẽbra ſolida, omnes partes corporis, ſecundum rerum naturas, alteratæ ſunt æqualiter, & in toto corpore complexio naturalis eſt mutata, & facta eſt ſimilis tranſmutanti. Et non eſt pars, quæ poſſit reſiſtere ſenſibiliter alteranti, & in principio, quia mala complexio eſt æqualis. Ideo non eſt dolor, quia contrarium non ſentitur cum ſit idem & habituatum.

Diſcernitur autem ab omni febre, quia pulſus eſt durus, quod non eſt directè in aliqua alia febre, niſi per accidens. Quia quando corpus eſt infrigidatum ex aëre uel ex aqua frigida, uel ex apoſtemate & ſimilibus, urina eſt indigeſta, unctuoſa, & ſi fuerit introducta hectica propter febr. ualidas pręcedẽtes, cognoſcitur ex tenſione cutis, profunditate oculorum, & notabiliſſima conſumptione, quia humidum radicale conſumptum eſt, exhauſtum, & deſiccatum, fractione, & pulverizatione, & ultimata immutatione, cuius rectificatio eſt penitus impoſſibilis, ut uidemus in elychnio cum caret oleo, totus inflammatur, incineratur, comburitur, & ſubito extinguitur cum quadam inflammatione ſubita. Et uaſtatur humidum elychnij ad tantam contractionem, quòd ſi etiam apponatur oleum, nõ ſaluabitur flamma, quia incineratum eſt, ſed ſubito cum quodam inflãmato impetu extinguitur. Sic eſt in corpore noſtro humidum radicale. Primum eſt cal. feb. exhauſtum eſt & conſumptum, ſic quòd aliquo humido nutrimentali adueniente, calor naturalis ſaluari non poteſt, & perit harmonia corporis & animæ, ſicut in decrepitis humido naturali conſumpto ſine pœna & fatigatione efficitur mors dulcis. Cum autem prouenit paulatinè, aut aliis proueniti cauſis, cognoſcitur ex diuerſa cibatione, quia poſt cibum magis affligitur: quod patet, quia ſi diuerſis horis cibatur, diuerſimodè plus uel minus affligetur. Et hoc etiam in omni ſpecie eſt uerum, & ex quacunque cauſa prouenit.

Indicia feb. hectica.

Hectica igitur quando prouenit propter causonẽ, & feb. præcedentes, facilis cognitionis est, quoniam hypochõdria, & uenter uidentur tangere dorsum, totum corpus est aridũ, & siccum, pellis in toto ossibus uidetur cõiungi subito. Cum pinguibus, & humidis ista uenire non possint, sed gracilibus & eis qui uixerunt in labore. Discernitur, quia in primo tactu calor uidetur debilis, si cõtinuetur erit acutus, pungitiuus, pul. autem omnium hecticorum est debilis, paruus, spissus, & durus.

Hectica febris, quãdo facilis est cognitionis. Hecticæ febri qui magis obnoxij.

Si autem prouenit hectica sine febribus præcedentibus, tunc est difficilis cognitionis in principio antequã appareat manifesta consumptio, quoniam in principio similitudinem habet cum ephimera, febre sanguinea, & aliis febr. putridis. Et si hectica fuerit simul cum putrida, de difficili cognoscitur. Si autem præsumatur, quòd sit ephimera ex hoc, quia calor naturalis non uariatur in prima die, secunda, tertia, & nõ est facta aliqualis transmutatio, nec caloris inæqualitas, tũc si fuerit cum quadam corporis ariditate, & sic cum quadam consumptione, tunc proculdubio in hecticam est uenturus. Quoniam etiam si humiditas cordis, & membrorum radicalium nondum est consumpta, tamen egressus est super calefactionem & ebullitionem. Si autem de synocha dubitetur, propter æqualem afflictionem, tunc distinguitur, quia in synocha est calor fortis, & inflammatus lędens manum, & pul. magnus, uelox & frequens. In hectica autem omnia ista minorantur, secundum minorationem caloris hecticæ comparando ad synocham. Febr. igitur est imbecillis, pul. paruus, & debilis. Si autẽ dubitetur de aliis febr. putridis, hoc est, quod distinguit, quia omnes putridæ inęqualiter affligunt, aut secundum dies pares, aut secundũ paroxysmos interpolatos, aut secundũ maiores, uel minores afflictiones continuas. In hecticis autem quantũ est de se, sunt æqualis afflictionis, nisi sit propter cibum. Hoc enim maximè proprium est omnibus hecticis post cibum inflammari, pulsus augeri, & postea uenit ad primam dispositionem, quoniam est calor sic situatus in sicco, humido nutrimentali adueniente, inflammatur & intenditur calor, sicut uidemus lapides ignitos fumare, & calcem uiuam, si aqua frigida super apponatur. Hoc enim est commune omni hecticæ, quoniam calor est fortior in arteriis, quàm in partibus uicinis.

Hectica febris difficilis cognitionis quando.

Præsagiẽdi modus in febre hectica.

Prognosticatio igitur erit talis, si fuerit in principio cum nondum humidum cordis est consumptum, corpus desiccatum & aridum factum, tunc possibilis est curatio: sed si fuerit in fine iam humido cordis consumpto, corpore exiccato, & arido facto, tunc impossibilis est curatio, sicut est ostensum in elychnio. Si autem fuerit dispositionis mediæ inter consumptionem, tunc curatio erit media inter curabilem omnino, & omnino incurabilem.

Curatio febris hectica.

Curatio igitur erit cum humidis, & temperatè calidis, ita super omnia ualet lac: quia de facili per membra disseminatur, nutrit & assimilatur: & primo ualet lac mulieris plus iuuenis bene complexionatæ: deinde asinæ: postea caprarum: deinde uaccarum grossum, caprarum mediocre. Elige igitur montem excelsum in quo inhabita, & elige de lacte, quo indiguerit, & curabuntur multi, quorum nullus euaderet.

*

FINIS PRIMAE PARTICVLAE DE PROGNOSTICIS.

*

DE

DE PROGNOSTICATIONE AEGRITVDINVM SECVNDVM TEMPORA ANNI.

*

De prognosticatione ægritudinum uernalium.

CAPVT I.

TEMPVS autem utile ſecundum intẽtionem Aſtrologorum incipit à principio Arietis, & durat uſq; in finẽ Geminorum, & continet tria ſigna, & tres mẽſes, ſicut eſt Aries, Taurus, Gemini. Incipit fere à medio Martij, & durat, quaſi ad medium Iunij, ſecundum tamen intentionem medicorum illud totum tempus eſt uernale in quo arbores incipiũt pullulare, florere, & terra germinare, & ita habet ſtricturam, & latitudinem ſecundum diuerſitatẽ climatum. Hoc autem totum tempus temperatum eſt, quia ſole aſcendente æqualis eſt aſpectus. Vnde in Aeſtate eſt calor nimius propter directum aſpectum, & approximationem ſolis ad nos. In Hyeme, eſt tempus frigidum propter elongationem ſolis à nobis. In uere autem, aſpectus eſt mediocris, & ideo non eſt in Vere tantus calor, ſicut in Aeſtate, nec tanta humiditas, ſicut in Hyeme: ideo tempus uernale temperatũ eſt in ſe, & temperatum per comparationem ad tempora extrema, & per cõparationem ad affectum eorum, quæ introducit in corpore humano; quoniam ſi ipſum temperatum inuenerit, cõſeruabit illud; ſi diſtemperatũ, diuerſas cauſabit ægritudines ſecundum diuerſitates diſtemperantiarũ. Hoc tamen non eſt ex ſui malitia; ſed eſt ex fortitudine uirtutis corpus mundificantis. Secundum

Tẽporis uerni deſcriptio.

Veris tempus temperatum.

dum tamen temperamentum latitudinē habet, quia in principio assimilatur Hyemi, & in fine Aestati. In medio autem est maius temperamentum.

Si autem uer suam naturam nō seruauerit, diuersas ægritudines causabit, secundum quòd distēperantia est diuersa. Nunc autem sua distemperantia, aut est in qualitatibus, aut in substantia. Si in qualitatibus, aut in actiuis, aut in passiuis, aut in utrisque, aut in simplicibus, aut in compositis, secundum hæc ægritudines generabuntur, quæ complexioni eleuatæ assimilantur: aut est alteratio facta in substantia, non quòd aëris substātia cum sit simplex, corrumptaur, sed propter uapores admixtos, qui effectiuè ex superiorib⁹ procedunt materialiter ex inferiorib⁹ in aëre causant epidimiam. Corpora tamen ex hoc non lædūtur, nisi fuerint apta, propterea aliæ & aliæ ægritudines generantur, secundum quòd est complexio temporum præcedetium unius, uel plurium, quæ præcessit eadem aut diuersa, in quorum cognitione sola sufficit exercitatio.

Morbi uerni.

His autem omnibus bene cognitis, & in se cōsideratis, prognosticatio erit talis, cū uidebit medicus aërem temperatum, & tempora prȩterita fuerint temperata, ægritudines huius temporis erunt breues, & bonæ terminationis, & sanguineæ, salubres, quantum est ex proprietate temporis. De ægritudinibus autem generatis per attributionem, quæ est ex materia in hyeme aggregata, generabuntur apostemata, epilepsia, & similes morbi, feb. & huiusmodi. Quantum autem est de materia aggregata in Autumno, generabuntur lepra, melancholia, infectiones, & similia generata de materia melancholica. Quantum est autem de materia generata in æstate, generabūtur mania, tertianæ, causon, & ægritudines, quæ generantur, ex chol. adusta.

Aegritudines istæ diuersæ à uictus ratione præcedēte generari solent.

Facienda tēpore ueris.

De ægritudinibus autem, quæ generantur in uere distemperato, dico, quòd sunt aliæ & aliæ, secūdum distemperantias, & corruptiones diuersas, quod esset longum enarrare, sed iudica secundum, quòd erunt similes discrasiæ, quia omne agens similem affectum inducit in passo.

Medicatio igitur erit talis. In principio ueris medicatur corpus mūdificatur cū tēperatis & leuibus. In fine fiat phlebotomia, balnea, fricationes, & exercitia tēperata. Diȩta sit mediocris per totū, & ita nihil nociuum poterit præualere.

De prognosticatione ægritudinum æstiualium.

CAP. II.

AEstas est totum illud tēpus, quod est à principio Cancri usq; ad finē Virginis, & continet tria signa, sicut est Cancer, Leo, Virgo, & incipit fere à medio Iunij, & terminatur quasi in medio Septembris. Vel æstas est totū illud tempus in quo grana uenerunt ad perfectam maturitatem. Et hæc diuersitas est magna ualde secundum diuersitatem climatum. Aestas est cal. & sicc; cōplexionis, in qua excedit caliditas magna ualde propter approximationē solis ad nos. & propter aspectum directum, & quia radius fere est perpendicularis, ideo magna, & fortis reflexio, tum etiam propter conformitatem, tum etiā propter caniculam, quæ est in ore leonis, cuius ortus est in xx. die Iunij, & durat fere xl. dieb⁹, & habet fortissimā uirtutem immutādo aërem, ideo transmutat corpus ad cal. & sic. Hoc tamē est suum temperamētum, cum sunt aliquæ pluuiæ, & uentus boreas incipit flare in principio dierum canicularium, quare tunc aër sanus, & homines uiuunt sanatiui.

Descriptio æstatis.

Distemperatur autem aër in æstate quadrupliciter, aut quia intenditur in eisdem qualitatibus, ut quia nimis cal. & sic. & tunc causat minorem epidimiam, aut transmutatur in oppositis, ut quia æstas est frigida, & humida, tunc causat maiorem epidimiam, aut corrūpitur in se propter uapores resolutos, corruptos, mixtos cum aëre, tunc causat maiorem epidimiam. Quarto modo alteratur natura æstatis propter complexiones temporum præcedentes cum suam naturam non seruauerint, tunc generantur ægritudines aliæ & aliæ. quodlibet tamen effectum consimilem introducit.

Aëris in æstate distēperatio quadruplex.

Medicus autem cum ista cognouerit, prognosticare incipiet per hunc modum. Si æstas suam naturam seruauerit, ægritudines erūt bonæ, bonæ determinationes & salubres, sine pernecabilibus accidentibus. Vnde ægritudines generatæ per uiam proprietatis erunt tertianæ, causon, phrenesis, & consimilia. Illæ autem, quæ sunt per attributionem, sunt quantum est de Vere synochus, & similes morbi de sanguine. Si ex Hyeme, apoplexia, arthetica, & similia. Si ex Autumno, quartanæ, erraticæ, melancholiæ, & similia, ex malo regimine. Omnes tamen morbi possunt generari, & quo ad fieri, & quo ad factum esse.

Ratio prognosticādi ægritudines æstiuales.

De ægritudinibus autem generatis in æstate distemperata, prognosticabit perniciem, & malam terminationem, & crisim suspectam semper in naturam residuam. Hæc tamen erunt alia, & alia secundum naturam discrasiarum, & naturam corporum suscipientium.

Rectificatio aëris in ægritudinibus æstiualibus.

Medicatio erit talis, habitatio sit marmorea, discooperta à parte flatus borealis, & pauimētū sit infrigidatū, cum aqua ros. aceto al. sandal. cāphora, multitudine nenufaris, & similibus. Vtatur rob. malorum gra. cum uno bolo cassiæ fistulæ in hebdomada semel. Vtatur cibis facilis digestiōis, dimittat coitū, exercitium, sollicitudinē, & omnia quę sunt in excessu uersus caliditatem potissimè, & sanabitur si Deus uoluerit.

De prognosticatione ægritudinum autumnalium.

CAP. III.

Autūni descriptio.

AVtumnus est totum illud tempus, quod est à principio Libræ usq; ad finē Sagittarij: Et continet tria signa, sicut est Libra, Scorpio, Sagittarius, & continet tres menses, incipit fere in medio Septembris, & terminatur quasi in medio Decēbris. Vel Autumnus est illud tēpus, in quo folia incipiunt cadere de arboribus, donec perfectè ceciderint, & terræ nascentia marcescunt. Nunc autē complexio sua est frigida, & sicca. Et uerū est, quòd sicut ex ascēsu solis per zodiacū Ver redditur temperatum, ita ex æquali descensu Autumnus erit temperatus. Sed aliud est, quod facit illud distemperamentum. Aër autumnalis est frigidissimus, siccissimus, quia cū aër sit subtiliatus, & summè desiccatus propter æstatem præcedentem, cum in Autumno ueniente nihil sit quod humectet, ideo remanet illa siccitas, & subtilitas, & qa aër incipit infrigidari propter elongationem solis, ideo aër Autumnalis alteratur, & transmutatur à quolibet alterante siue uenti, siue uapores, siue influētia orbiū, seu alteratio calida, seu frigida, & cū sit subtilis, fit de facili impressio, & aër fit subtilis. Ideo in Autūno modo calida, modo frigida, uersus omnia lata transmutātur. Vnde non est tanta caliditas, sicut in Aestate, nec tanta humiditas, sicut in Hyeme: tota igitur natura eius declinabit ad frigidum, & siccum.

Autumni tēperatura est frigida, & sicca, & inæqualis, teste Gal.

Temperamentū corporis sequitur temperamentum aëris.

Cum ergo complexio corporis sequatur complexionem aëris, ideo multipliciter corpus humanū trāsmutatur, & hu. uarij, & diuersi generātur, modo cal. modo fri. uirt⁹ debilitatur propter subitas trāsmutationes, ideo uarij morbi, & diuersi

uersi quasi pestilẽtiales generantur in Autumno, tũ propter naturam eius, quia conseruat malitiã Aestatis, tum propter fructus comestos in Aestate. Ista autẽ omnia accidũt in Autumno, cũ seruauerint suam naturã. Nunc autẽ tempus autumnale quadrupliciter uariatur, cũ suam exiuerit naturam: aut enim intẽditur in eisdem qualitatibus, tũc causat minorem epidimiam, & tunc multiplicãtur morbi frigidi, & sicci, sicut est melancholia, desipientia, & consimiles morbi. Si autem transmutetur ad oppositas qualitates, tunc causat mediam epidimiam, & multiplicãtur morbi cal. & hu. sicut apostemata, uirulentia, sanies, rubigines, & ægritudines corruptiuæ, corrosiuæ, & cõsimilia. Si autem corrumpatur in substantia propter uapores admixtos, tunc causat maiorẽ epidi. & generantur feb. pestiferæ corruptiuæ, in quibus est incerta prognosticatio, propter uirtutum signorum particularium. Si autem transmutatur Autumnus propter præcedentia, ut quia in eisdem qualitatibus fuerunt transmutata, tunc diuersi morbi causabuntur secundum diuersitatem illarum transmutationũ, quod enarrare esset longũ. Et non oportet nisi quòd intelligamus, quòd quælibet causa effectum sibi similem introducit. Qui igitur omnia ista cognouit, surgat & prognosticet per hunc modũ. Autumnus si suã naturã seruauerit, generabũtur ægritudines longæ, & malæ terminationis, erraticę, multæ, & quartanæ innumerabiles, desipientię infinitæ, lepra, infectiões uarię, & diuersę, & cõsimiles morbi causati per uiã proprietatis. Si autem generãtur per uiam attributionis, tũc quantũ est de materia generata in Aestate cõseruata, & retẽta in Autũno ꝑpter frigiditatẽ eius generabuntur tertianæ, causon, fluxus uentris cholericus, mania, & morbi cõsimiles. Si aũt generatur materia in Vere, & forma introducatur in Autumno, tunc generantur feb. sanguineæ, apostemata sanguinea, & cõsimilia. Si autẽ materia generatur in Hyeme, & fuerit conseruata usq; ad Autumnũ, tũc causabuntur apostemata, epilepsia, & similes morbi generati de materia fri. & hu. Si autem suam naturam serueuauerit, generabũtur consimiles morbi secundum naturam discrasiarum, quod esset lõgum narrare, sed studioso medico remittatur.

Morbi autumnales.

Medicatio erit talis, summè caueat repletionem, coitum, exercitium immoderatum, solicitudinem, cibaria frigida, & sicca, & fructus potissimè, utatur sene, cassiafi. & mũdifican-

Præcautio à morbis autũnalibus.

tibus, bal. gaudio, & rob. de pomis maturis, diambra, & lætitia Gal. & quia inter omnia ſubita mutatio aëris cal. & frigi. plus nocet, ideo non alienet ueſtes, ut rarefactum ſubita frigiditas nō ſubintret, & cum hoc non potare uinum nouum, quia malum germen in corpore introducit, ſed uinum anni citrinum in colore, deinde uulgare. Prouincialium, caſtagnin, mediocre in ſubſtātia odoriferum, hoc enim ſi temperatè ſumatur, theriaca erit tantæ nobilitatis, quòd nihil malignum corpus poterit affligere.

De prognoſticatione ægritudinum hyemalium.

CAP. IIII.

Hyberni tēporis deſcriptio.

HYems eſt totum illud tempus quod eſt à principio Capricorni uſq; ad finem Piſcium, & continet tria ſigna, ſicut ſunt Capricornus, Aquarius, Piſces, & cōtinet tres mēſes, incipit fere in medio Decembris, & durat uſq; ad mediū Martij. Et dico notabiliter fere, quia hæc computatio nō eſt aliquo ad motū unum, quia aliquādo habet plus de menſe, aliquādo minus, ideo cōputatio medij mēſis eſt groſſa cōputatio, quaſi ad medium motum quantum ſufficiat medico. uel, Hyems totum illud tēpus eſt, quod eſt à caſu foliorum uſq; ad tempus pullulationis, germinatiōis, & productionis foliorum, & eſt tempus frigidum & humidum. Latitudinem tamen habet ſecundum quòd fini, uel principio aſſimilatur, & etiam diuerſificatur, ſecūdum climatum diuiſionem. Cum enim ſol in prædictis ſignis excedēs approximetur ad polū antarcticū, & elongetur ab arctico, ideo aſpectus obliquus & reflectio modica, quare & apud nos frigiditas magna, & quāto clima magis approximatur ad polum arcticum, tanto frigiditas maior, & quia frigidum aggregat humidum, & aſpectus ſigna, & orbes conueniunt, ideo hu. & fri. & cū hoc frigi. & hu. niſi multum excedant, eſt ſuum temperamētum.

Intelligendū eſt enim, quòd corpori humano melius eſſet lōgè ſi totus annus eſſet tēperatus & cōſimilis, quàm quando ſequitur in oppoſitis, & cōtrariis qualitatibus, cū tempora diſtemperata alterent corpus, & corrūpant, tamen uiuentibus, & cōſuetis climatibus diſtemperatis, æquale diſtemperamentum eſt eis temperamentum propter duo. Vnum eſt conſuetudo, quia eſt altera natura. Secūdum tempus ſubſequens, quod eſt diſtemperamentū in oppoſito, ita unū quodammodo temperat malitiā alterius, unde poſtquā ita eſt, quòd

Gale. facultatum natural. & de ſani. tuēda.

quòd secundum diuersitatẽ climatum tempora sunt distem perata, melius tamen est, quod distemperentur in oppositis qualitatibus quàm si remanerẽt in eadẽ distemperãtia. Vnde melius est modo, quòd Autumnus frigidus subsequatur Aestati, quàm si totus ann⁹ esset Aestas. & melius ꝙ Hyems humida subsequatur Autumno sicco, quàm si totus annus esset Autumnus. A tali autem temperamento contingit Hyemem multipliciter prolõgari, quoniam aut excedit in eisdẽ qualitatibus, aut quia Hyẽs nimis fri. & hu. est, aut trãsmutatur ad oppositas qualitates, ut quia ca. & sic. ad naturam propriam comparãdo, non ad naturam Aestatis, quia ad caliditatẽ & siccitatẽ Aestatis uenire non potest, aut quia propter uapores aër corrumpitur, aut propter distemperantiã temporum præcedentium, & secundũ diuersitatem discrasiarum aliæ & aliæ ægritudines causabũtur. Qui igitur cognouerit, audacter prognosticabit. Si ergo Hyems & alia tempora seruauerint suum temperamentũ quantum est de proprietate temporis, cum quodlibet tempus multiplicet ægritudinem proportionalem, generabũtur ægritudines frigidæ & humidæ, ut apoplexia, epilepsia, lethargia, paralysis, & similia, & erunt ægritudines longæ, & apostemata plurima tardæ determinationis, & similia. Quantum est autem de ægitudinibus generatis per uiam attributionis, & diuersæ generabũtur per uiam attributionis, quantum est de Autumno melancholiæ, quartanæ & similia: quantum est de Aestate tertianæ, maniæ, & consimilia: quantum est de Vere, ægritudines sanguineæ. Si autem Hyems fuerit distẽperata, & alia tẽpora temperata, tunc ægritudines diuersæ causabũtur, secundũ diuersitates discrasiarum, quæ omnia industriæ medici relinquantur.

Ratio prognosticandi ægritudines hyemales.

Medicatio erit talis, summopere præcauere à rheumate, & quia secundæ digestiuæ operatio hepatis est: san. cali. & hu. multiplicatur in animalibus fortibus, quorum corpus non est nimis rarum, aut debile, tamen de secunda generatione humorum in uenis propter frigiditatem aëris & densitatem cutis, hu. frigi. multiplicantur, ideo competunt exercitia, bal. fricationes, uinum forte, & cibaria calida, fortis digestionis, cooperimenta plurima, ignes, ablutio capitis, fortis fricatio eius, semel multum comedere & non frequenter, & quia caput incurrrit nocumentum, competunt suffumigationes factæ de ladano, myrrha,

Præcautio à morbis hyemalibus.

Suffumigia in hyeme cur necessaria interdum.

& styrace calamita, quantum est de nocumēto corporis propter nocumenta eius & rheumata, competunt hyssopus & prassium, liquir. & ita de aliis, & sic præseruabitur Deo dāte.

De prognosticatione secundum naturam consuetudinis.

CAPVT V.

Consuetudinis tanta uis ut corpori & animæ imperet.

Consuetudo est altera natura, & res consueta naturā alterat & transmutat, quòd autem consuetudo alteret & transmutet, hoc est uerum, non solum in corpore, immo animam ligat. Quòd autem res consueta liget animam, hoc patet in uiuentibus sub diuersitate sectarum, quoniam quilibet exponet se morti ad defendendum assueta in secta, ideo fortis consuetudo incarcerat & ligat animam ad consuetum. Ideo qui uoluerit accquirere bonos mores, assuescat in pueritia. Hoc enim totū est quia mores puerorum immutantur propter audita, inspecta, & malas musicas: quare puellæ assuescendæ in bonis moribus potissimè uersus tēpus eruptionis menstruorum, quia si sit disposita ad luxuriam, & assuescat in illo, tunc uix, aut nunquam corrigetur. Similiter dico de masculis tempore pubescentiæ.

Consuetudo uitæ dili gēter à medico obseruanda.

Consuetudo & animā sibi assimilat ipsam & continet irascibilitatem. Et sicut consuetudo allicit animā, ita & corpus, ut uidemus in toto corpore & parte corporis. In toto apparet, si quis cōsueuit esse in æstate in sole, melius tolerat nocumentum caloris, quàm insuetus: & qui cōsueuit esse in tempore frigido cum paucis uestimentis, melius tolerat quàm ille qui non consueuit, & propter hoc dicit prouer. Secūdum uestes Deus frigus dat. Insuper qui consueuit comedere mala cibaria corrupta & grossa, aut etiam uenenosa, melius digerit quàm ille qui nō consueuit, quoniam cibus malus, aut uenenum cum à principio paulatinè accipiuntur, alterant corpus, & sibi assimilant, & quia simile inquantum huiusmodi non alterat, nec transmutat, & corpus factum est simile malo cibo, ideo ex malo cibo tanquam simili non læditur. Assuetum igitur non transmutat, & in curatione morborum qui longo tempore usus est uno medicamine non alteratur, quare oportet mutare medicamen, aut modum. Particulariter patet, quia ille qui consueuit audire campanam de propè, aut uocem tympani, aut tubæ, aut molendini, aut tonitrui magni, minus læditur, quàm ille qui non consueuit, ita de aliis sensibus.

bus.Hoc autem patet in sensu & motu. Nónne uidemus in motibus manuum, quod est mirabile in illis qui tangunt instrumenta, quoniam ex consuetudine digitus aliquãdo mouetur in melodia ad chordam & locum præter hoc quòd intelligat ille: quod patet, quia aliquando rectè melodiabit, & cum aliquo loquetur. Ecce igitur quo modo digitus mouetur ex consuetudine ex se ad locum tanquã si haberet intellectum. Idem dico de pedibus in textoribus. Res igitur assueta alterat corpus, transmutat & facit à consueto minus pati, siue fuerit cal. siue frigi. siue sic. siue humi. siue motus, aut quies, & ita de omnibus aliis. Qui igitur naturam consuetudinis sciunt, prognosticare poterunt per hunc modũ: ęgritudines quæ generãtur cum natura consuetudinis sunt: egritudines bonæ terminationis, quia paruã habẽt causam, cùm unum quodque discrasiatum lædatur à suo simili, & si infirmetur cum his quæ sunt contra consuetudinem, tunc est deterius, quia causa uidetur fortis. Vnde uelocius pateretur faber quãtũ est ex hoc ægritudines cali. quàm frigidas, & piscator frigi. quàm cali. Res igitur consuetæ non sunt molestæ, ideo citius curabitur assuetus habere feb. quàm nõ assuetus.

Medicatio erit talis. Res enim consuetudinis obseruandæ sunt. Et si fuerint extra consuetudinem, reducendæ ad consuetum, conualescentes ad consuetum reducendi. Si autem consuetudo mala fuerit, ut in illo qui diu comedit mala cibaria, aut incarceratus, aut qui nutritus fuit de ueneno: primo debet modicum de bono cibo sumere, & multum de malo, secũdo die plus de bono & minus de malo, postea plus, & postea paulatim bonum addere & malum diminuere, donec ad bonum totaliter fuerit assuetus. Ita dico de motu, quiete, somno, uigilia & sex rebus non naturalibus. Semper enim sunt ad melius reducendi paulatinè. uide igitur quantum minus habet consuetudo.

Consuetudo mala.

De prognosticatione secundum naturam ætatis.

CAPVT VI.

AEtates sunt multiplices, sicut ætas nouiter genitorum usque ad sex menses, in qua corpus est in ultimo humiditatis, & ossa secũdũ genus suũ, quod patet, quia figuræ sunt rectificabiles propter molliciẽ ossium, in qua multa accidunt particularia cum subito transmutatur ad aërem frigidum, & propter umbilici incisionem, & propter lactis calidi-

Prima ætas.

Secunda ætas. tatem, labia ulcerantur, & multa consimilia. Secunda ętas est dentium plantatiua, & durat fere usque ad sex annos, in qua humores incipiunt aliqualiter desiccari, ideo incipiũt loqui, ambulare, & propter dentes incurrunt ægritudines diuersas, & multas, sicut est feb. fluxus uentris, uigilię, dolores intolerabiles, & consimilia.

Tertia ætas. Tertia ætas est concussionis, & durat fere usque ad 14. annum, in qua plus humidũ desiccatur, ideo motus fortior in principio huius ætatis cum membra incipiunt consolidari, & cum sint parati ad receptioné, debét poni ad officium, quia intendunt uel declinant, ut ad literas, uel ad militiam & consimilia, sicut melius dicemus in libro de regimine sanitatis, cum regimen principaliter tractabimus, & quia in hac ætate incipiunt currere, saltare, & se adinuicem percutere, ideo incurrunt multas malas ægritudines, sicut est lapis, apostemata, epilepsia, & consimilia.

Quarta ætas. Quarta ætas est pollutionis siue pubescentiæ, incipit in anno 14. & terminatur in 20. seu 24. ubi licet humidum sit consumptum, æqualis tamen est cali. in hac ætate & subsequentibus quantum ad radicem, quia adhuc est tantum humidum, quòd potest saluare calidum: ideo licet in hac ætate calidum sit magis intensum, æqualis tamen est in radice. Licet etiam sit in hac ætate magis extensum quantum est de subiecto humidi infusi nõ humidi primi: quòd autem aliquo tempore eadem saluetur in humido diuersificato secundum plus & minus, sicut patet in elychnio candelæ, ideo propter coitum, & similia incurrunt in hac ætate artheticas, podagram, & alias ægritudines innumerabiles. Quinta ætas est adolescentia, seu iuuentus, seu pulchritudinis, & durat ab anno uigesimo, uel uigesimoquinto usque ad trigesimumquintum, in qua augmentatur corpus & uires diuersimodè secũdum diuersitatem complexionum, climatum & similiũ. Vnde licet in pueritia sit magis augmentum naturaliter, tamen apparenter & uiolenter in iuuentute magis propter coitum & motum, quia in hac ætate homines confidunt de uirtutibus, & sunt mali regiminis, ideo multas paſ. incurrunt, sicut sunt feb. acutæ, phrenesis & causum, & similia.

Quinta ætas

Sexta ætas. Sexta ætas est senectus seu consistentiæ, durat à 35. fere usque ad 60. In hac enim ætate calor diminuitur & infrigidatur corpus propter humidi radicalis consumptionem, in prin

in principio autem non multũ sensibiliter apparet, licet in radice sit diminutio. In hac eñ ætate uirtus satis tolerat, caro, nerui, & ossa sunt solida, & non est multa resolutio, ideo potest pati famẽ, cal. frigiditatẽ, uigilias, & sunt prõpti ad omes angonias, ideo in hac ætate sunt meliores milites. Illi enim sunt meliores, qui labores plurimos possunt tolerare, & qa de uiribus confidunt, sicut in ætate præcedẽti, ideo propter malũ regimen multas pas. incurrũt, sicut sunt feb. longæ, fluxus sang. & cõsimilia. Septima ætas est decrepitorũ, in qua terminatur uita, & est frigida & sicca connaturaliter, & accidẽtaliter propter indigestionem sicci generantur humores. Est enim in hac ætate calor, sicut lucerna parata extinctioni. Vnde nihil aliud est senectus, quàm semita ad mortẽ. In hac ætate multas ægritudines, & pas. incurrũt, ut est epilepsia, lithargia, stupor, & consimilia. Quoniã tunc humidũ factũ est aquosum, & nõ potest saluari cal. & aduenit mors quæ talib9 destinata est per naturã, cũ quodlibet naturale certa periodo mẽsuretur. Qui igitur ista cognouerit, poterit ꝓgnosticare.

Septima ætas.

Aegritudines igitur quæ generãtur ex proprietate ętatis, erunt similes ætati, & quòd per attributionem erunt omnes. Vnde sicut in Aestate multiplicantur tertianæ, in Autumno quartanæ, & in cõsueto cibariis cal. generantur ægritudines cal. sic in ætatibus generantur secundum similitudinẽ ętatis. In pueritiæ ætate ægritudines sanguineæ generabuntur, in iuuentute cholericæ, in senectute phlegmaticæ, & in decrepita ætate melãcholicæ. Ex malo autẽ regimine, ęgritudines possunt uenire. Medicatio nimis esset longa, alibi per Dei gratiam pertractabitur. Consistit totũ regimen in hoc, quoniam quilibet erit in ætate qualibet sanatiuus, dum tamen sit boni regiminis, hoc enim continet totum, &c.

Ad prognosticandum secundum naturam regionum.

CAPVT VII.

Regionum quædam sunt Orientales, quæ uergunt ad caliditatem & siccitatem uersus tẽperiem, pro tanto, quia Sol mundificat aërem, & cõsumit uapores. Vnde ibi sunt homines satis boni in moribus, quorum facies sunt uitulinę, & arbores sunt longę multorum fructuum, herbæ sunt multæ, quorum equi & animalia secundum suum modum figuris assimilantur, aquæ sunt ibi mundæ, uenti subtiles, homines sanatiui, & de facili inclinant ad pietatem.

Regionum diuisio.

Regiones Occidentales.

Quædam Occidentales quæ uergunt ad frigiditatem, & humiditatem, ſicut Orientalis ad cal. & ſicc. pro tanto, quia Sol modico tempore ibi moratur, & non potuit mūdificare aërem, & ubi multi uapores ſunt, ibi homines non ſunt ſanatiui, ſed in Autumno rheumatici, in quibus multiplicātur hydropiſis, apoſtemata aquoſa, & ægritudines humidæ. In parte tamen occidentali quæ declinat uerſus meridiem uerſus Aphricam, homines ſunt ut plurimū cholerici, mobiles, ueloces in motu, cum faucibus oblongis, ſicut melācholici, & Orientales habent obtuſas, ita uituli & equi eorum aſſimilantur eis, quoniam ſunt macilenti, robuſtiſſimi, & facies eorum eſt macilenta oblonga, ſicut patet ad ſenſus in gente Hiſpaniȩ quȩ approximatur ex uno latere uerſus meridiem maris cornu & altero Oceano, ut patet in gente Arabum dicta uulgariter Genet.

Regiones Meridionales.

Quædam ſunt meridionales, & ſunt cal. propter approximationem ad torridam zonam, humidæ propter uicinitatē ad maria, quoniam licet in Septentrionali elementa grauia multiplicentur, & ſecundum hoc ibi ſit aquarum generatio, tamen elementa leuia multiplicantur in meridie, & grauia diminuuntur, ideo propter depreſſionem elemētorum grauium, non currunt aquæ uerſus meridiem & multiplicantur maria, potiſſimè tamē aquæ ſalſæ currentes ſuper terram, & rariſſimè accidit in aliis regionibus: homines autē ſunt bonorum morum, pacifici, quieti, & obediētes ſuæ legi & regi, propter debilitatem caloris in corde eorum, & decurrunt de facili nocumenta, & fluxum uentris & ægritudines quæ generantur de phlegmate ſalſo. In Iudæa autem in terra nigrorū, homines ſunt ſenes in triceſimo anno, ultra autē regionem ubi colligitur piper, accidunt multa monſtra & peccata, ſicut ſunt Pigmæi, qui non ſunt niſi ad longitudinē unius palmæ, ſicut ego uidi. Et multa monſtra quæ non debemus hic ponere, nec ad nos pertinet. Aegritudines autem quæ his accidunt, ſunt feb. longæ, epilepſia, paralyſis, fluxus hæmorr. fluxus menſtruorum, & multa ſimilia.

Mores hominum Septētrionaliū.

Quædam ſunt ſeptētrionales, & ſunt frig. & ſic. Homines autem habent bonam digeſtionem & magnum appetitum, abundant in ſanguine & calore. Sunt autem boni in naturalibus, mali autem in moribus, quoniā bellicoſi, iraſcibiles, indomabiles, furioſi, parati ad bella, inobediētes regi & legi,

&

& quia digestio uenarum propter frigiditatem aëris corrumpitur, ideo pingues, albi. Et cum hoc natura fecit equos similes figuris eorũ, pingues & rotundos, ut patet in equis Alamanorum, & propter malum regimen, quia confidunt de digestiua, & quia aër frigidus, ideo ægritudines frigidas incurrunt. Partus sunt difficiles, & phthises incurrunt.

Regiones temperatæ cognoscuntur ex effectibus temperatis. Vnde illa regio uniuersaliter est temperata, in qua inueniuntur homines temperati, iusti, electæ formæ, magnæ prudentiæ, & equi sunt secundum naturam eorum eis similes, & est ibi copia multa bor. buglossæ, oliuarum, gallinarum, phasianorum, perdicum, & similium.

Regiones temperatæ.

Regiones autem aliæ & aliæ diuersificãtur, quia quædam sunt petrosæ, & sunt multum calid. in æstate, & multum frigidæ in hyeme, & habitantes habent corpora solida, & sunt uigilantes, & armorũ homines, & solertiã magnã in artibus, & acuitatem habent. Regiones autem quędam sunt petrosæ, quædam lutosæ, quædam arenosæ, quædam pingues. Et secundũ hoc diuersificantur complexiones, quod industriæ medici relinquamus. Regiones quædam sunt humidæ, & sunt homines pulchræ formæ, sed incurrunt fluxum uentris.

Regionum tẽperaturæ secundũ loci diuersitatẽ.

Regiones quædam sunt eleuatæ in mõtibus, & tales sunt frigidæ, & incurrũt tusses, catarrhos, & consimilia. Sunt autẽ sani, & fortes, & diu uiuunt. Regiones quæ sunt in uallib⁹, habẽt malum aërem, homines non sunt sanatiui, & incurrũt humiditates multas. Qui igitur uult struere ciuitatem, eligat locum non nimis depressum, & sint mõtes, & regio detecta à parte meridiei, & sit tecta à parte Occidentis propter uentum Austrinum, sit detecta ex parte Orientis, ut Sol possit ipsam mũdificare, & detecta ex parte Septentrionali, ut uentus Borealis possit perflare, & ꝙ sit in regione copia buglossæ, & multitudo auiũ. Et nõ sit ibi arbor nucis, nec ficus, nec auellanæ, nec sinapis, nec lacus, sed approximetur mari mũdo, & non sit in decursũ multarum superfluitatum, quòd indignæ sunt saluti, & carreriæ sint latæ, altitudo, fabrica murorũ & domorũ non sit nimis eleuata: in domo sint quatuor fenestræ uersus quatuor partes mundi, & claudantur & aperiantur secundum quòd indiguerint secũdum diuersitatem uentorũ. Aquæ sint claræ, dulces, mundæ, currẽtes supra terram mundam. Fons sit taliter dispositus, quòd currat uersus Orien

Electio loci apti ad ciuitatem condendam.

Fontiũ situs cõmodior, et salubrior.

Orientem. Et Sol de mane percutiat hostiũ fontis, & currat per loca mũda, hauriatur lõge ab hostio fontis, ut sit depurata ex uirtute stellarũ. Orobũ, & frumentũ quo utantur homines ciuitatis, sit collectum de terra leui, non de terra pingui, nec argillosa. Carnes quibus utũtur sint nutritæ in mõtibus rupẽsibus. Ligna sunt de iunipero. Vinum sit natũ in collibus montium, quòd Sol tangat quotidie. Qui igitur nouerit ista in regionibus, poterit prognosticare, poterit & curare.

Legumina. *Carnes.* *Vinum.*

Aegritudines igitur sunt triplices, quædã regionales, quędam pestilentiales, & quædã diuersæ. Aegritudines regionales secundum naturam climatum, montium & uallium, ut dictum est, fiunt. Vnde in montibus generantur tusses, phthisis, bocium gulæ, & similia. In uallibus, hydropisis, & similia. Et intelligamus de uirtute regionum, ut dictum est. Aegritudines pestilẽtiales, sunt ex corruptione aëris, quę om̃es sunt pestiferæ, mortales, de quibus facta est superius mẽtio. Aegritudines diuersæ sunt, quæ ex malo regimine proueniunt, & sunt infinitæ. Curatio igitur esset nimis longa propter longitudinem uerborum, nisi sicut conseruatio fit per simile, sic curatio per contrariũ. Aduertat igitur quilibet ad discrasiam regionis, & omnes res non naturales eleuentur in gradu opposito, donec fiat appositio discrasiæ regionis, ita fiat reductio ad tẽperamentũ. Septẽtrionales igitur utãtur cal. Meridionales fri. Occidẽtales siccis, Oriẽtales humidis tẽperatè.

Aegritudines regiõn. *Curatio præseruatiua.*

De prognosticatione morborum secundum naturam uentorum.

CAPVT VIII.

Ventus quantũ est de se est uapor frig. & sicc. ex inferioribus resolutus, ideo cum uapor est affixus scilicet uapori, acquirit naturam leuem, & ascendit ad superiora. Cum autẽ uenerit ad mediam regionẽ aëris ubi est regio Septentrionis frigoris, tũc separatur sic. ab humido. Et portio sicci, quæ ultra medium eleuatur, est materia cum qua inflãmantur stellæ comatæ, caudæ rotundæ, stellæ cadentes, assub. & aliarum impressionum multarum, & inflammatorum apparentium tempore calido & sicco, tunc fontes & flumina desiccantur, tunc prognosticantur ingẽtes guerras, & mortem regum, quod posset esse propter multiplicationem choleræ anno illo quæ mouet ad iram & impetum. Vapor autem humidus, qui remansit in media regione, est materia multarum impressionũ, sicut est pluuiarum magnarũ, aut paruarũ guttarum,

De uentorũ generatione, differentia & nominibus, uide Arist. lib. 3. Meteo. Pli. lib. 2. ca. 49 & Gell. lib. 2. cap. 22.

tarum, aut nix, aut grando, aut lapides, & cõsimilia, secundũ quòd plus uel minus condensantur. Et fortè aliquãdo ꝓpter aspectum orbium, & Solis luciditatẽ, nubis, & reflexionẽ radiorum, generantur aurũ, rana, uitulus, & consimilia. Altera autem pars uaporis sicci, quæ remansit cõpressa propter frigidum, est materia uentorũ. & mouetur uersus nos, sicut pellis extensa. Nunc autẽ aliquando prę ualet motus calidi infixi facientis ascẽdere, modo præualet motus frig. cõprimentis faciẽtis descẽdere. Et ideo motus uẽtorũ est sicut motus inundationis, sicut præualet ille motus, uel ille qui ex se mouetur secundũ rectitudinẽ propter cal. affixũ, potissimè secũdum rectitudinẽ actus, & secundũ gibbositatẽ terræ. Ventus igitur de natura sua est uapor frig. & sic. sed facit diuersas transmutationes secundũ diuersitatẽ locorũ per quæ trãsit. Igitur sunt quatuor principales. Vnus est qui uenit ab Oriente, & uocatur subsolanus, & habet alterũ ex latere Septẽtrionali. Eurus ex parte meridionali, & trahunt ad cal. & sic. sunt subtiles, & nõ mutãt corpus notabiliter de quo sit curandũ. Secũdus uentus principalis est Auster, habet ortum ex parte Orientis, & declinat ad calid. & hum. Ille enim uentus transit per torridã zonam, & loca cõbusta, adusta, & per multitudinem mariũ, ideo quia cal. & hum. in excessu corrũpit corpus humanum inducẽdo uertigines, surditates, debilitatem neruorum, & totius corporis, & om̃ia mala in corpore adducit, & nullũ bonum facit, nisi quòd uentrẽ laxat. Tertius uentus principalis est Fauonius, cõtinet ex parte meridiei Zephirũ, & ex parte Septentrionis Eurum, ad frig. & hum. declinãt, & non immutant, de quo sit curandum. Quartus uentus principalis est Boreas, & habet Aquilonẽ ex parte Orientis, & Circium ex parte Occidentis, quorum natura est frig. & sic. quia trãsit per loca uallosa, mõtuosa, inculta, & per maria cõgelata, facit multa bona, quia corroborat uirtutẽ animalẽ, uitalẽ & naturalem. Mala facit, quia inducit tussim, catarrhum, & consimilia. Qui igitur ista cognouerit, prognosticare poterit in flatu uenti borealis stricturam uentris & pectoris, & cõsimilia. Si igitur uiguerit uentus meridionalis, surditates, caligines, & cõsimilia. Ad hoc igitur cõfert scire, & ponamus aliquẽ qui febricitet & uigeat uentus australis, & quòd patiatur caliginẽ & surditatem. Tunc diceret medicus, quòd talia accidentia superuenientia mortem significarent, & nõ esset uerum,

Materia pluuiarum.

Venti temperatura.

Quatuor uẽti principales à quatuor partibus mundi.

Fauonius.

Boreas.

Ventus Meridionalis.

uerum, quoniam ista eueniunt propter naturam uentorum, & non ueniunt propter naturam morborum.

Præcautio. Medicatio erit talis, cũ uiguerit uentus Meridionalis, claudantur sibi fenestræ, & aperiantur illæ, quæ sunt ex parte Septentrionis. Si flauerit uentus Borealis, claudantur fenestræ undique, & aperiantur illæ quæ sunt ex parte Meridiei.

De prognosticatione ægritudinum secundum complexiones.

CAPVT IX.

Eadem habet Gal. lib. 1. de elemẽ. & lib. 1. de temp. CVm elementa confracta sint in mixto, & minimũ unius tangit minimum alterius, idcirco elementa sunt cum spiritualibus necessario admixta. Et tũc ex nimia actione calid. cum frigido resultat quędam qualitas, & ex actione sicci, cũ humido resultat alia proportionalis. Qualitas igitur quæ resultat ex proportione actiuarum & passiuarum, nominatur complexio. Et quia hæc confractio est multiplex, ideo complexio est multiplex.

Nouem sunt tẽperamẽta. Nouem igitur complexiones erunt, una temperata sola, & aliæ omnes distemperatæ. Complexio autem temperata, appellatur, nõ quo ad pondus quãtitatis materiæ, hoc enim penitus est impossibile. Cum enim ignis sit maximè actiuus, si esset in tota quantitate, quo ad materiam, omnia ad se cõuerteret, & parum aut nihil duraret mixtum. Si autem nos loquimur de quantitate uirtutis, tunc est possibile. Vnde in aliquo mixto, possibile est, quòd in uirtute tantum possit resistere portio frigidi, sicut calidi agere. Et etiam ita intelligo de sicco & humido.

Temperamẽtũ duplex. Illud igitur corpus est temperatum, quod habet in uirtute unam portionem integram calid. & aliam frigid. & unam sic. & aliam hum. tale corpus est propriè temperatum.

Alio modo dicitur corpus temperatum quo ad iustitiam, scilicet cum melius potest in operationes, quæ debẽtur speciei, ita in unaquaq; specie est dare unũ corpus temperatum. Vnde iste homo est temperatus, qui est in ultimo elegantię, & bonitatis naturæ, & est prudẽtissimus, sapiẽtissimus: & ille canis est tẽperatissimus in suo genere canum, qui melius uenatur, & cognoscit domum suam: & ille tirogillus est melius temperatus, qui melius scit fugere, se abscondere, & sic de quolibet secundum operationem, quæ debetur speciei.

Gale. lib. 2. de temperamentis. Nunc autem temperamẽtum corporis humani, uicinatur tẽperamento ad pondus. Corpus enim humanum temperatissimum

tissimum est in uniuersa substantia, ita quòd nihil est quod istud tẽperamentũ attingere potest. Si enim inueniatur eadem forma, meretur decorari. Hoc autẽ penitus est impossibile. Complexiones autẽ distemperatæ sunt quatuor simplices, ut cali. frigi. sic. humi. cum excedunt, & quatuor compositæ, ut cali. & sic. cali. & hu. frigi. & sic. frigi. & humid. & sic habemus octo, & cum hoc octo cũ materia, & octo sine materia. Cõplexiones igitur humani corporis erũt quinque: una temperata, quæ cognoscitur ex effectibus, & operationibus, ut dictũ est: & quatuor distẽperatæ: ex quibus quædam est cali. & siç. quæ cognoscitur, q̃a uenæ sunt latæ, & quasi uacuæ, pulsus dur⁹, uelox, pilosus, iracũdus, uelocissim⁹. Quędã est cali. & humida, quæ cognoscitur, q̃a uenæ latæ & plenæ, multæ carnis, color mixtus ex albo, & rub. & ita de aliis. Quędã est frigida, & humida, quæ cognoscitur, quia uenæ, strictæ, & plenæ, albus, mollis, & pinguis cum paucitate pilorũ. Quædam frigida, & sicca, cognoscitur, quia uenæ strictæ, quia symptomatic⁹, timidus cum pulso paruo, & ita de aliis. Qui igitur ista cognouerit, prognosticare poterit. Cũ enim unumquodq; ut tempus, ætas, complexio, & consimilia, generent ægritudinem proportionalem, si uidemus aliquem cholericum febricitare, dicemus quòd ex cholera est quantum est ex hoc: & si cali. & hum. quòd ægritudo est de san. & si frigi. & humi. quòd est de phlegmate: & si fri. & sic. quòd est de melãcholia. Aegritudines igitur de cho. & sang. erunt breues cum terribilibus accidẽtibus. Aegritudines de phlegmate, & melancholia erunt longæ, & malæ terminationis sine timorositate accidentium, & sicut dico de complexione quantum est ex hoc, idem possumus intelligere de tempore, ætate, regione, cõsuetudine, ita de omnibus aliis.

Temperaturæ distẽperatæ quatuor.

Signa temperaturæ calidæ, et hu.

Signa frigidæ. & hu.

Signa frigidæ, & siccæ.

Medicatio igitur est talis. Omnis mala complexio paulatinè, cum suo cõtrario reducenda est ad suum temperamentum, nisi uitæ necessaria impediãt. Vitæ autẽ necessaria impediunt. Vnde melius esset fabro, q͛ sit phlegmaticus quàm si haberet corpus temperatum ratione operis, quòd nõ potest effugere propter uitæ necessaria: & melius piscatori, quòd sit cholericus, quàm si haberet corpus temperatum. Si igitur uolumus conseruare per similia, cõseruemus in tempore, & natura. Si autem reducere per contraria, paulatinè.

Finis secundæ particulæ de prognosticis.

INCIPIT TERTIA PARTICVLA QVAE *docet prognosticare secundum naturam paroxysmorum.*

*

PROGNOSTICATIO SEcundum naturam continuationis primi paroxysmi, & durationis eiusdem.

*

CAPVT I.

Febriũ differentiæ.

FEBRIVM quædam sunt continuæ, quædã interpolatæ. Quædam affligunt plus per dies pares, ut ægritudines quarum motus est tardus, ut phlegmaticæ, & melancholicæ. Quædam affligunt per dies impares, ut ægritudines cholericæ, quarum motus est uelox, & quædam æqualiter per pares & impares, ut ægritudines sanguineę. Quædam sunt interpolatæ, & sunt triplices, & habet quælibet suum proprium typum. Vnde rigor est in tertiana, frigus in quotidiana, & horripilatio in quartana.

Prognosticandi ratio in febribus.

Prognosticatio igitur erit talis, quãdocunq; secunda exacerbatio penitus incipit in hora in qua prima ægritudo est in principio, & si multũ cõtinuauerit, ægritudo est longa: & ratio dictorum est, quoniam postquã exacerbatio penitus nõ anticipat, nec suboccupat, materia uidetur multa, & grossa, ita ꝙ natura non potest mouere, nec in ea potest præualere, nec potest calor profundari in materia, sicut sol nõ potest profundari in aqua profunda ualde: pro tanto parũ uenit de materia ad minerã. Materia autẽ multa & grossa, longum facit morbũ, cum in modico tempore digeri nõ possit.

Quare

Quare si secũdus paroxysmus in eadem hora incipiat sicut primus, lõgum morbum significat, & significat quòd morbus est in principio, quia adhuc natura nihil digessit, de quo sit curandũ. Et hoc modo potest significari sic in cõtinua, sicut in interpolata: quoniam in tertiana cõtinua, si exacerbatio nõ incipit in die tertia, nisi fuerit sicut prima, uirtutis debilitas, materiæ multitudo significatur. Idem intelligendum est de his, quæ mouentur per dies pares, & quæ dicũtur aut dicentur de interpolatis, intelligendum est de cõtinuis suo modo. Medicatio erit talis, detur multus cibus in tali casu, cum status multum distat à principio, & medicamina dentur subtiliatiua, aperitiua oppilationum, euacuatiua repletionũ, & per hunc modum morbus longus abbreuiatur.

Præcautio.

Docet prognosticare secundum naturam anticipationis paroxysmi. CAP. II.

ANticipatio paroxysmorum prouenit ex causis multis ualde: & ideo naturaliter, nisi aliud impediat, secunda accessio debet anticipare. Pro tanto quia membrum ubi est minera debilitatum est, ideo materiam aduenientem citius recipiet cum resistere non possit, supercalefactum est plusquam prius, ideo plus attrahunt uenæ, & foramina sunt magis dilatata, ideo citius fit transitus, materia magis est mota, & calefacta, ideo currit uelocius.

Et prognosticatio igitur erit talis. Omnis ægritudo cuius secundus paroxysmus anticipat, erit breuis, quoniam ægritudo uidetur in augmento: & ratio est, quoniam anticipatio significat fortitudinem uirtutis mouere materiam. Quanto igitur materia est obedientior, & uirtus fortior, tanto ægritudo breuior, hoc autem signatur ex anticipatione. Quare anticipatio est signum breuitatis, sicut perseuerantia longitudinis. Et ita signum augmenti cum sit augment. quoniam natura materiam digerit manifestè, & ubicunque & quãdocunque hæc anticipatio incipit, signum est breuitatis ægritudinis relatiuè.

Paroxysmus anticipans significat morbũ breuẽ, tardans uerò longum.

Medicatio erit talis. Parum detur de cibo, quia status non distat à principio, & medicina sit debilissima, quia natura est satis potens per se, cum modico auxilio præualebit.

Docet prognosticare secundum longitudinem paroxysmi.
CAP. III.

Causa morbi longitudinis.

SIcut inceptio secundi paroxysmi cum est eadem sicut primi, significat morbi lõgitudinem propter grossitiẽ, multitudinem, & uiscositatem materiæ, & quia uirtus præualere non potest, etiam si sicut sequẽs paroxysmus duret æqualiter, uel propè cum suo præcedenti, grossities & uiscositas, materiæ significatur, & quia non completè naturam mouere potest. Sic & quòd paroxysmus duret longius quàm consueuerit fortitudo uirtutis potentis mouere materiã, & mittere ad mineram significatur, & sic de aliis particularibus.

Cum ergo uidebit medicus aliquam ægritudinem, cuius duratio secundi paroxysmi est æqualis, primo prognosticabit ægritudinem lõgam, cuius status est remotus. & ita plus dandum est de cibo. Et quia materia est grossa, indiget medicamine subtiliatiuo: & quia multa, euacuatione. Si autem uiderit ægritudinem cuius sequentes paroxysmi sunt longiores quàm primi, prognosticabit ægritudinem breuem, cuius status est propinquus, cum sit in augmento quod significatur ex forti actione naturæ supra materiam, cum natura materiam moueat undique, & fere tangit profundum eius. Cibus igitur dabitur paucus, & medicina debilissima & in parua quantitate.

Docet prognosticare secundum naturam fortitudinis. paroxysmi. CAP. IIII.

Causæ paroxysmi uehementis, uel debilis.

FOrtitudo & debilitas paroxysmi accidunt secundum naturam maioris, uel minoris inflammatiõis. Inflammatio igitur maior, uel minor accidit secundum quòd natura plus uel minus mouet materiam. Commouet autem materiam secundum quòd plus, uel minus eam digerit, quoniam quãto plus agit in eam, & quãto plus se profundat, & plus eam circuncingit undiq;, tanto magis inflammatur: ideo bene se compatiuntur, quòd paroxysmus erit fortior, & materia erit magis digesta.

Prognosticãdi ratio.

Prognosticatio igitur erit talis, cum uidebit sequentẽ paroxysmũ æqualem cũ præcedenti, pręter hoc quòd ægritudo est in statu, quod cognoscitur, qa paroxysmus nõ anticipauit, tunc ægritudo erit longa, cũ debilitatio, & potẽtia naturæ supra materiam significatur, ideo plus cõpetit de cibo, & medicamina fortiora. Si autem paroxysmus sit fortior, & plus affligat, & maiora nocumẽta inducit, ægritudo est breuior, & ita minus de cibo, & medicamina leuia debent esse.

Docet

Docet prognosticare secundum naturam incolumitatis. & malitiæ paroxysmi. CAP. V.

ALiquando paroxysmus est ita malitiosus quòd inducit quasi stuporem, syncopim, intolerãtiam, impatientiã, & febris malignitatem magnam, aliquando contrarium, & quanto adsunt ista signa peiora & fortiora, tanto ægritudo erit breuior. Tunc minus dãdum est de cibo. Sed medicamina si qua competant, cordialia debent esse. Quando autem sunt incolumiora, & cum minori malitia, tãto ægritudo erit longior. Et iam patet per ea quæ prius dicta sunt, plus igitur de cibo, & medicamina competunt fortiora.

Docet prognosticare secundum naturam postpositionis paroxysmi. CAP. VI.

SIcut enim anticipatio paroxysmi significat augmentũ, sic postpositio declinationẽ: postponitur autẽ paroxysmus, quia natura negligit materiam & paruipẽdit, quia minorata est in temporibus præcedẽtibus & digesta, ideo minus affligit, quia parum curat, idcirco suboccupat, cum natura cõtra materiam tardè moueatur. Quare cõsumptio & terminatio ægritudinis significatur, ideo regimen sicut in conualescentibus uel quasi debet esse, cum fere sit in conualescentia.

Victus ratio in declinatione qualis.

Docet prognosticare secundum naturam minoris durationis paroxysmi. CAP. VII.

SIcut longior afflictio significat augmentum, sic breuis afflictio significat declinationem, quia materia est pauca, ideo in breui spatio est cõsumpta. Breuitas autẽ paroxysmi plus quàm consueuit, breuem ægritudinem & ferè consumptam significat: quare diuersificabitur medicatio & diæta.

Docet prognosticare secundum naturam minoris afflictionis paroxysmi CAP. VIII.

SIicut fortis & magna afflictio significat augmentum, sic debilis & parua significat declinationem. Cum enim maior pars materiæ sit consumpta, minorata, & digesta, cessat actio naturæ supra materiam, ideo inflammatio non potest esse magna. Minor igitur inflammatio significat minorem

Tempora morborum cognoſcuntur ſecundũ naturã paroxyſmorũ.

afflictionem. Quare tunc eſt agendum, ſicut expedit declinationi. Intelligendũ tamen eſt breuiter, ut totam particulam comprehendamus, quòd tempora morborum cognoſcuntur per naturam paroxyſmorum. In quocunque morbo ſequens paroxyſmus, aut multi, aut plus incipit in eadē hora, qua primus, æqualiter affligit, æqualiter durat, & caliditas eadem. Tunc in tēpore illo toto, ægritudo eſt in principio.

Quomodo cognoſcitur ſtatus.

Quando autem paroxyſmus anticipat, & longius durat, & plus affligit, & magis terribiliter, tũc eſt augmētum. Quando autē omnia iſta inceperunt intēdi, & fortificari, ſi eodem modo maneant, tunc eſt ſtatus: aliquando tamen ſunt finis augmenti, & ſtatus in uno paroxyſmo, & tunc paroxyſmus fortior eſt ſtatus.

Quomodo cognoſcitur declinatio.

Quando autem paroxyſmus ſuboccupat, minus durat, & minus affligit, tunc eſt declinatio. Et eſt intelligendum non alterum iſtorum tantum, quia niſi omnia conueniant, aut pars maior, non ſignificarent exquiſitè naturam morborum, ideo ad omnia iſta attendendum eſt. Vnde quędam ſunt ægritudines, quarum materia eſt compoſita, & tunc à principio, uſque ad finem procedit anticipatio, & quædam quæ à principio, uſque ad finem procedit ſuboccupando. Medicus igitur in talibus eſſet deceptus, niſi iſta conſideraret. Materia autem in qua talia accidentia eueniunt, eſt compoſita ex ſubtili & groſſo, ita quòd contingit quòd groſſum aliquando primo putrefit, & poſtea ſubtile. Aliquando autem primo ſubtile, & poſtea groſſum. Si enim pars groſſa primo putrefiat quàm ſubtile, ſemper procedit anticipando, cum ſubtilis uelocius moueat. Si autem pars ſubtilis primo putrefiat, & poſtea groſſa ſemper præcedit ſuboccupatio, cũ materia groſſa, ſit tardi motus.

Natura paroxyſmorũ à medico cognoſcenda

Qui igitur naturam paroxyſmorum perfectè cognouerit, nũquam decipietur in cognoſcendo morbum longum, uel breuem, & in quo tempore morbi ſit quælibet ægritudo: cùm quælibet ægritudo, à qua quis conualeſcat, habeat quatuor tempora, & ſciet etiam diætare. Quare iſta multum conferunt in ſcientia prognoſticandi, & etiam prædicendi.

FINIS TERTIAE PARTICVLAE, DE PROGNOSTICIS.

INCIP

INCIPIT PARTICVLA QVARTA, *quæ docet prognosticare à uirtutibus.*

DE SIGNIS SVMPTIS à diſpoſitione uirtutis animalis regitiuæ, ſicut imaginatiua & memoratiua.

CAPVT I.

Tres cerebri cellulæ ſiue uentriculi.

INTELLIGENDVM eſt quòd in cerebro ſunt tres cellulæ, prima quæ eſt in parte anteriori: ſecunda quæ eſt in medio, tertia quæ eſt in poſtremo. In anteriori parte primæ cellulæ iacet ſenſus communis, cuius operatio eſt comprehendere omnes formas receptas in ſenſibus particularibus, & iudicare de eis. Vnde recipit colores, odores, & ita de omnibus aliis. In poſtrema autem parte primæ cellulæ iacet phantaſia, cuius operatio eſt conſeruare ſpecies receptas in ſenſu communi. Vnde phantaſia eſt theſaurus ſenſus communis.

Virtus imaginatiua.

In principio autem ſecundæ cellulæ, iacet imaginatiua, quæ in tota uita non quieſcit, nec in tempore ſomni, nec in tempore uigiliarum, immo inſtanti ſine imaginatione eſſe non poteſt, cuius operatio eſt componere. Præcedẽtes enim uirtutes nihil compoſuerũt, ſed receperunt & cõſeruauerunt. Præcedentes autẽ uirtutes neſciunt fabricare & cõponere unum certum ex diuerſis coloribus, odoribus & ſenſibilibus: ſed imaginatiua cum componit chimeram, tragelaphum, ycotrinum. Vnde imaginabitur hominem uolare, mõtem, & ſmarag. & poſtea componit, & dicit, homo uolat ſupra montes ſmaragdinos. Vnde hæc uirtus, duo ha-

bet nomina. Si enim uirtus obediens rationi, & imaginata sint uerè sensibus cōuenientia, tunc appellatur cogitatiua: si autē nō conueniāt sensibus & sit obediens æstimatiuę, tunc propriè uocatur imaginatiua, quoniā tūc imaginata sunt falsa, & forte de impossibilibus. In postremo autem mediæ cellulæ, iacet æstimatiua, cuius operatio est iudicare de formis sensus nō perceptis, sicut est amicitia. Per hanc enim agnus iudicat lupum, quem nunquam magis uidit, inimicum. Vnde sicut æstimatiua est in brutis propriè per quam reguntur, sic & homines reguntur per rationem. Vnde qui regunt se per æstimatiuam, contingit peccare in operibus, & tales homines sunt bestiales, quando enim reguntur per rationem, nō deficiunt. In postrema autem cellula, est memoria.

Tres uirtutes in tribus cellulis.

Nunc autem accipiens cogitatiuam pro ratione, dicamus quòd tres sunt uirtutes, imaginatio, cogitatio & memoria. Et omnes istæ uirtutes sunt naturales & corruptibiles, & sunt organorū. Supra autem omnes has uirtutes est alia uirtus incorruptibilis, quæ nō est uirtus in organo, licet nō operetur sine organo, cuius uirtutes prædictæ administrāt, sicut lapides & ligna lathomo administrantur. Hæc autem uirtus diuina, alta, incorruptibilis est. Iste felix intellectus est, qui (quantum est de præsenti) est duplex, agens, & possibilis, extrahit formas, & denudat à cōditionibus materialibus, quæ sunt hic & nunc, & illuminatis tanquam à forma luminis intellectus agentis. Et de hoc quod habet in potentia intelligibile, facit actu intelligibile. Vnde sicut lux est forma caloris, sic agens possibilis. Nunc autem contingit istas uirtutes deficere, & errare propter defectum instrumēti. Vnde aliquando deficit imaginatiua & aliæ sunt saluæ: aliquādo ecōtrario, imaginatiua est salua, & aliæ sunt læsæ, quod patet, quia inanimatus quidam percutiebat patrem suum, & pater dixit ei, en debétne pater percuti à filio? & ipse aduertēs flexis genibus petebat ei ueniam. In isto imaginatiua erat læsa & patrem ignorabat. Ratio tamen non fuit læsa, quia rectè patrem iudicauit non esse percutiendum. Sic accidit Galen. quòd ipse antequam sciret artem sanatiuam, infirmatus est ægritudine forti ualde, & imaginabatur muscas & cimices esse in lecto, & carpebat eas, & medici iudicauerūt eum esse moriturum, quòd uenerit ad signa prognosticorū, ipse hoc audiens rogauit eos dicens: O uos amici iuuetis me. & circa noctem

Intellectus duplex.

Interdū una facultatum harū, deficit alijs sanis & illæsis manētibus.

Gal li. 4. de locis affectis. cap. 1.

noctem epithimauerunt caput eius,& cum graui ſomno & terribilibus accidentibus curatus eſt, quæ curatio toti mundo fuit magna conſolatio. Galen. habuit imaginatiuam læſam,ſed ratio fuit ſalua,& propter hoc euaſit. Aliquando accidit econtrario,quoniam ratio eſt læſa & imaginatio eſt ſalua. Sicut accidit de quodam iuuene,qui ſtabat in feneſtra & tenebat uaſa uitrea in manu. Et uenerũt quidam, & dixit iuuenis,uultis iſta uaſa? Ita,dicebant tranſeuntes. Ipſe proiecit & fracta ſunt uaſa. Tunc nõ habuit imaginatiuã lęſam,quia bene cognoſcebat tranſeuntes, & nominabat nominibus ſuis,cognoſcebat uaſa, & quodlibet nomine ſuo nominabat. Sed ratio fuit læſa. Credebat enim uaſa eſſe infrãgibilia. Et Hippo.dicit de eodem,quòd tenebat unum puerũ,& dixit uultis iſtum? & dixerũt ſic,& proiecit,& fractus fuit puer, imaginatio nõ fuit læſa, quia bene cognoſcebat puerũ. Sed ratio fuit læſa,quia credebat ipſum impaſſibilem eſſe. Aliquando utræque corrumpuntur,ut in phreneſi, & in ſimilibus morbis. Aliquando imaginatio læditur,& memoria remanet ſalua. Vnde poſtea in ſanitate recordantur. Aliquãdo memoria corrumpitur,ſicut accidit in tempore peſtilentiali in ægritudinibus corruptis, in forti lethargia, & in ſimilibus,ubi fit tanta corruptio, quia poſt ſanitatem nihil ſciunt de eis quæ ſciuerunt,immo propria ignorant.

Memoria interdum læditur.

Sicut ergo nocumenta ſunt diuerſa,ſic indicabit nocumẽtum & læſionẽ in diuerſis cellulis,& prognoſticabit de morte,uita & nocumento. Et medicatio diuerſificabitur ſecundum diuerſitatem nocumentorum, unde remedia applicabuntur aliquando antè,aliquando pòſt, ſecundum nocumẽtum cellularum poſt epithimando,& ita de aliis.

De prognoſticatione ſumpta à facie & 5. ſenſibus.

CAPVT II.

Signorum apparentium in facie & in oculis, quædam ſunt quæ apparent uerſus primos tres dies, & quædam ſunt quæ apparent poſt: illorum autem quæ apparẽt in primis tribus diebus ſunt hæc,oculi concaui, tempora plana,frons arida,& extenſa,nares acutę,aures frigidæ & inuerſæ & contractæ,color liuidus,aut uiridis aut niger,& cõſimilia. Nunc autem omnia iſta aliquando proueniunt ratione morbi aut aliorum. Si ratione morbi,mortẽ ſignificant pro tanto quia uirtus ſignificatur debilis,quia non poteſt reſiſtere morbo.

Hip.1.praſagiorum.

Et feb.ualida consumens, liquefaciens corpus & hauriens substantiales corporis humiditates, ideo sunt aures inuersæ, quia spasmatæ propter humidi radicalis consumptionem, & oculi concaui & alia arida propter liquefactionem carnis & humiditatum faciei. Vnde ingens debilitas uirtutis significatur contentiuę. Si autē propter alia uenerint, nō propter malitiam feb. tunc nō significatur mors. Ista autem sunt uigiliæ, fluxus uentris, sanies, & consimilia: & si ex aliis proueniunt, non est tantum malum: quia exteriora non agunt sic in radicalibus & minera, sicut morbus. Vnde enim est hoc, quòd fluxus narium, menstruorum, & aliorum possent interficere, tamen nos non loquimur quòd exteriora agant sic in ultimo.

Hæc eadē tradit Gal. in commētario libri primi prædictionum.

Sicut quòd oculi sunt concaui, ita de aliis. Dico quòd ista non significāt mortem, quia adhuc stat uirtus in corde & in membris principalibus. Ista ergo non solū agunt in exterioribus, immo primo & principaliter in mineris, cum cali. & feb. sint in corde tanquam in fonte. Intelligendum est, quòd ista in principio morbi mortem significant, & non sic si apparuerint pòst, pro tanto quia postquam in principio ita cito consumitur corpus, uidendum quòd est ita malitiosus, quòd natura non potest sibi penitus resistere. Et pro tanto significatur mors.

Si ista initio morbi appareant lethale.

Intelligendum tamen, quòd talis consumptio non potest à principio euenire, nisi ista particularia cōueniāt, quòd sit iuuenis, cholericus, qui diu laborauerit, & est in æstate, & hu. subtiles, contentiua debilis, corpus rarum, & fe. ualida. Certè cum ista particularia conueniunt infra primos tres dies, quòd apparet talis consumptio, & facies ita horribilis, mortem exquisitè significat, potissimè si egestio est liquida & urina unctuosa, nisi succurratur ei cum iis quæ uirtutem confortant. Tunc enim competunt styptica, ut triasand.ro. camphora, & medicinæ cordiales, ut est aurum, hyacinthi, os de corde cerui, & consimilia. Qui enim talem non iuuerit, ipsum interficit. Et si omnia ista propter morbum ultra tres dies apparuerint, aut in processu morbi lōgi, tunc nō significant malum, quia si in longo tempore cum talibus particularibus talia apparuerint, non est mirabile, quia rationabile est quòd corpus consumatur, immo esset malum signū si non cōsumeretur. Sed de principio est mirabile, ideo uehemens

hemens debilitas uirtutis ſignatur, quare eſt mortale cũ iſta apparent in principio. Sed ſi poſtea apparent, nos tamen debemus ſcire quòd talia poſt principium apparentia cum debilitate uirtutis, poſſent ſignificare mortem, licet non tanta efficacia ſicut ſi apparent in principio.

Concludẽdum igitur eſt, ſi propter cauſas primitiuas nõ ita malum, uelut quia febr. longa, & patiens ſenex, aut quia fluxus, ita de aliis. Gal. ſolers medicus in hoc canone 4. conſiderauit, conſumptionem tanquam ſignum, morbum tanquam efficiens, conditiones eius & cauſas primitiuas, propter quas poteſt hoc euenire, & quando & propter quas cauſas ſignat, & quando poſt principium.

Signa à facie ſumpta certiſſima.

Intelligendum tamen, quòd ſigna ſumpta à facie ſunt ueridica in ultimo, quia non ſolum deſignant, imò atteſtantur ſupra diſpoſitionem membrorum principalium. Vnde ſi facies aſſimilatur ſano uel ſibi ſano, optimum eſt. Et ſic intelligendo, ſuppoſita conſumptione aliquali quæ debet fieri ſecundum naturam febr. & aliorum particularium. Hac enim conſumptione ſuppoſita, quãto plus aſſimilatur tãto melius, quia uirtus ſignificatur fortis, & ſignificatur priuatio malorum accidentiũ, quoniam in eadẽ diſpoſitione in qua erat ſanus, non debet eſſe in infirmitate penitus, quoniam multitudo, groſſities, uiſcoſitas materiæ ſignificatur. Sicut igitur optimum eſt, cum ſano ſeu ſibi ſano aſſimilatur, ſic peſſimũ eſt in ultimo elongationis à facie ſua naturali, quia ſignificatur morbi malitia & debilitas uirtutis. Iſta igitur quæ dicta ſunt, ſi ex morbi malitia proueniunt, in principio mortem proculdubio ſignificant, & in ſexto & ſeptimo: ita de aliis uirtute debili & aliis ſignis malis apparentibus, licet non ita exquiſitè ſicut in principio.

Hippoc. in prognoſticis & Gale. in commento.

Diſtinctio ſignorũ quæ à facie ſumuntur.

Nunc autem intelligendum, quòd ſignorũ quæ apparent in facie, quædam ſunt quæ apparent poſt principium, ut in quarta die, aut poſt, & ſunt iſta, quòd nõ poſſunt uidere lumen, & quòd emittant lachrymas præter uoluntatem, & quòd oculi appareant tortuoſi, aut alteratio maior fuerit & alba oculorum fuerint ru. ſang. & uenæ apparent nigræ, fuſcæ, aut pallidæ, & habeant lippitudinem, & fuerint mutabiles, aut tremuli, aut extra fuerint nimis eminentes, aut intus nimis ſubmerſi, & quòd tota facies ſit horribilis & turpis aſpectus. Iſta omnia inquã ſignificãt mortẽ, ſi appareant poſt:

quoniam si appareant in principio, non significant mortem utplurimum, quoniam aut nunquam apparent, aut apparent propter causas primitiuas, cuius ratio est. Ista accidétia dicta peiora sunt, quàm primo dicta. Peius enim est effugere lumen, & ita de aliis, quàm si oculi sint cõcaui, & ita de aliis. Ideo morbus bene potest facere prima nocumenta tãquam debilia, & respectiuè. Ista autem non, quoniam non est feb. quæ repente, & subito ueniat sicut fulgur. Et accidentia ista terribilia in morbi principio propter morbum uenire non possunt. Et credo quantum est de præsenti, quòd ista sunt uera utplurimum, & propter hoc, quòd inuenitur feb. ita malitiosa, quæ in prima die interficiat, quædam in secunda, quædam in tertia. Hoc enim non audemus negare, & ponamus ex alia parte uirtutem debilem, materiam multam, & malitiosam. Nónne iste qui moriturus est in tertia, potest esse ita uictus in secunda, quòd effugiat lumen, & lachrymæ appareant inuoluntariæ, postquam ubicunque appropiant, apparent propter debilitatem uirtutis, & malitiam morbi. Et ista sunt possibilia in ægritudine mortali in principio. Igitur in principio talia accidétia poterunt apparere, & ita mortale. Hoc tamé est de raró contingétibus. Et cum appareant post, propter morbi malitiam, semper significant mortem. Propter igitur alterum duorum dictum est, non apparent in principio, quoniã raró apparent, & si apparent, propter causas primitiuas apparent plus. Ista igitur apparentia post propter morté, sunt pessima, quia uirtus in ultimo debilis significatur, & specialiter contentiua, morbus est malitiosus, & apostema magnum, quare ista sunt mortalia. Et possumus igitur concludere, ut dicitur quandoque, & ubicunq; in principio, aut post, omnia ista apparent, quæ dicta sunt propter morbi furiam, & debilitatem uirtutis, mortem proculdubio significant. Et tota uirtus consistit in hoc, quòd nos sciamus utrum illa accidétia proueniunt propter morbum, aut propter causas primitiuas. Concludédo igitur in morbis acutis, ista sunt signa mortalia, aures frigidæ, inuersæ, & quòd non audiat, frons arida, tensa, tempora plana, oculi nimis concaui, aut nimis eminentes, lachrymæ apparentes, palpebrę inuersæ, alba oculorum in somnis apparentia, & quòd non uideat, ita de aliis. Et quod de saporibus nihil sentiat, & quòd cõsueuit sentire totaliter prohibeatur, & quòd nihil odoret,

Signa perniciosa.

Signa lethalia in morbis acutis.

& quòd appareant dentes sicci, sicut ligna. Ista & alia cõsimilia, proculdubio mortem significant: ita de tactu, & de aliis sensibus. Ista enim non solum significant mortem, sed mortem in ianuis. In talibus non competit medicatio, sed quantum est possibile fugere, &c.

De signis sumptis à motu, sensu, decubitu, somno & uigilia.

CAPVT III.

DEus benedictus in secula muniuit unamquanq; partẽ nostri corporis, potissimè exteriorẽ sensu tact⁹, ut nusquam pateretur ignorans. Nunc autẽ sensus & motus procedunt à cerebro ad totum corpus mediantibus neruis, per quorum diaphanitatẽ transit spiritus animalis præstans sensum & motum in toto corpore. Nunc autem nerui sensitiui procedunt plus à parte anteriori, motiui autẽ à parte posteriori, ita quòd sensus aliquãdo fit per neruum unum, motus per alium & aliquando per utrunque, ideo potest amitti sensus & nõ motus, sed si utrunq; fiat per unum neruum, tunc si amittatur sensus & motus, quia plures spiritus sunt necessarij ad motũ quàm ad sensum. Sed si amittatur motus & propter hæc nõ sensus, quia amisso fortiori, nõ propter hoc debilius, sed econuerso. Vnde ponamus, quòd duæ unciæ spirituum faciant motum, & una sensum, potest tunc amitti uncia & nõ erit motus. Et remanebit una & remanebit sensus tactus. Si igitur aliquis patiatur fortẽ causam doloris, uirtus tactiua fortiter est læsa: quòd si nõ sentiat, hoc nõ est ex alio nisi quòd neruus est oppilatus, aut sic angustatus, quòd spiritus penetrare non potest, aut quia spritius mortificatus, quòd amisit sensum, aut quia membrũ est mortificatum, aut ratio est amissa & cõsimilia. Vnumquodq; autẽ istorum est malum, igitur malum est quòd morbus sit tantus, & quòd patiens suum non sentiat nocumentum. Et ista accidunt in fortissimis febr. & morbis pessimis approximantur ad mortem, ut patet in apoplexia, paralysi, lethargia, & similibus.

Gal. de usu partiũ et de administratione anat.

Gal. de loc. aff. lib. 4. ca. 5.

Idem dico de motu, cũ non potest erigere caput, aut pedes, aut manus. Grauitas autem mẽbrorum est ex maioribus rebus significantibus debilitatem uirtutis animalis. Hæc autẽ cognoscuntur cum creditur tenere & non potest tenere, aut ambulare & non potest. Et pro tanto tales mutant se de cubitu ad cubitũ, & de situ ad situm, credẽtes ex mutatione situs meliorari. Virtus enim motiua corporis, est ita debilis,

bilis, quòd non poteſt corpus regere, nec etiam tolerare. Cum enim uirtus motiua eſt fortis, tunc motus eſt bonus, & bonus decubitus.

Decubitus naturalis.

Decubitus igitur eſt naturalis, qui eſt plus ſupra partem dextram. Ideo in principio noctis ſanus, & infirmus debet iacere ſupra partem dextram. Tunc enim fit melior digeſtio. Supponitur enim tũc hepar ſtomacho ſicut ignis lebeti. Poſt primum autem ſomnum, debet ſe uertere ſupra partem ſiniſtrã ut dextra melius nutriatur, quæ fuerat depreſſa propter decubitum: unde nutrimentum non poterat penetrare: & poſtquam ſufficienter in ſiniſtra fuerit, item debet ſe uertere ad dextram, & ibi iacere per totam noctem. Modus autẽ debet eſſe talis, quia nõ debet tenere pedes nimis extẽſos, nec nimis duplicatos. Sic de manibus, & de toto corpore, figura debet eſſe mediocris inter omnino curuum & extẽſum, hoc eſt, quòd figura corporis ſcilicet ſit aliquantulũ duplicabilis: & uidete de inſtinctu naturali apud uulgus, quoniã boni pictores in pingẽdo decubitum, ſeruant talem modum, unde uerſus genua faciunt quãdam duplicationem, & ſani iacent per hunc modũ. Si igitur infirmi aliquem alium decubitum ſeruauerint malum eſt, niſi ad illum ſint aſſueti.

Decubitus igitur naturalis eſt multiplex & diuerſus. Iacere ſupinum eſt peſſimum, quia uirtutis ſumma debilitas deſignatur, & cum hoc currunt ſuperfluitates ad interiora. Decubitus ſupra uentrẽ eſt malus, quia dolor ſignificatur nimius, aut alienatio, & eſt timendum de ſuffocatione propter coarctationem anhelitus. Et ſi iaceat brachiis nudis & pedibus, ſpaſmus ſignificatur. Si poſt ſomnum, & quocunq; modo ſubito, & inordinatè uertatur ſe à capite lecti uſq; ad pedes, alienatio, & uirtutis debilitatio ſignificatur. Si pedes ſunt diſcooperti ſiue cum motu & agitatione, anguſtiã ſignificat.

Decubitus illaudabilis.

Si iacuerit ore aperto, & pedibus tortis, ſpaſmus ſignificatur. Si ſubito cogatur ſurgere & ſtare, malum, quia ſignificatur ſuffocatio propter ſtricturã uiarum anhelitus. Omnia iſta dicta ſunt uera, niſi fuerint propter cõſuetudinem, ut apparet talis motus in principio feb. quartanę. Si fiat talis motus in morbis acutis, malũ, quia ſpaſmus ſignificatur, motus omnium lacertorum mouentium mandibulam inferiorem, claudendo, aperiendo ſeu tranſuerſaliter, peſſimum igitur eſt, & mortale.

Si

Si cum manibus festucas, aut pilos, & consimilia tentet de uestimẽtis, aut pariete remouere, potissimè si non fuerit læsa imaginatio, sic quòd nõ intelligat quid agat, ultimata adustio, & mortificatio significatur, cũ humores adusti corrupti ascendant cerebrum, oculos, & humiditates oculorum perturbant, & est peius, quàm alienari propter alia.

Imaginatio læsa.

Contractio igitur labiorum, aut manuum, aut uirgæ, aut sociorum, malum, quia significatur spasmus.

Sic etiam color niger, aut uiridis in unguibus cũ aliis malis signis, & ante signa digestionis, mortẽ significant. Si autẽ post signa digestionis apparuerint, salutem significant, nisi quia est timendum de membro ubi est ille color.

Similiter de somno dico, quòd somnus naturalis est de nocte, & non de die. Naturaliter enim loquendo, maior cibus debet sumi de sero, ut propter lõgum somnum cibus melius digeratur, cum hodie à cõsuetudine à multis fiat cõtrarium, ideo in quolibet consuetudo est seruanda, tamen nimius somnus quocunq; modo fiat, est malus, quia frigiditas, aut humiditas, aut utrũq; significatur. Intelligẽdum tamen, quòd humiditas mala, corrupta, pungitiua inducit aliquando uigilias, & est signũ distinctiuũ, quòd dolor capitis est tunc cum magna grauitate. Medicatio in somno, & uigilia erit talis. In somno igitur superfluo, qui propriè non est somnus, sed stupor, fiant confricationes extremitatum cum sale, & aceto tepido, postea clysteria, & ponatur in loco luminoso, fricetur occipitium, & finaliter fiat circa occipitium emplastrũ de euphorbio, sinapi, & fiant cõsimilia. Contra uigilias, si fiant propter cal. & sic. fiant ista. ℞. lactis mulieris, & aquæ rof. syrupi de papauere, & nenupharis q. s. intingatur ibi bombax, ponatur in naribus, & temporibus. Si autem uigiliæ fuerint propter hu. ℞. camphoræ, omnium sandalorum, aquæ rof. & aceti q. s. applicentur temporibus, & naribus, ita de aliis.

Somnus naturalis.

Præcautio.

Ad uigilias superfluas.

De signis sumptis ab anhelitu.

CAPVT IIII.

MOrs quatuor modis accidit, quantum est de præsenti. Primo enim & principaliter, & per se aduenit mors propter defectum humidi aërei unctuosi, quod inquã est pabulum calidi innati, quod patet in hecticis consumptis, macilentis, & decrepitis. Secundo aduenit mors propter abundantiam

Mors quatuor modis accidit.

dantiam humidi aquosi extinguentis & suffocantis calorem naturalē, ut est in pinguibus, phlegmaticis & repletis in ultimo. Tertio accidit mors propter calorē extinctiuū, quòd est in nimio excessu consumens humidum radicale & liquefaciens membra, sicut est calor febr. Quarto modo accidit mors propter malam & modicā & inordinatam euentationem caloris cordis & arteriarū, quæ euentatio seu nutritio fit per anhelitū & pulsum conuenientia inter pulsum & anhelitum. In anhelitu sunt duo motus, expulsionis & attractionis. Similiter est in pulsu motus dilatationis & cōstrictionis, qui motus assimilatur expulsioni. Anhelitus igitur est factus propter euentationē caloris cordis. Attractus igitur anhelitus fit propter euentationē caloris cordis, & constrictio siue expulsio fit ut superfluitates fumosæ aggregatæ circa cor expellantur, & ita est in motu cordis & arteriarum. Mouentur enim cor & arteriæ propter eandem uirtutem. Ideo cum cor & arteriæ dilatātur, attrahitur aër ut calor euentetur. Cum constringitur, fumosæ superfluitates expelluntur. Et ita motus cordis arteriarū & pectoris sunt propter eundē finem. Sed differunt, quoniā motus pectoris partim est uoluntarius & partim non. Et pro tanto anhelitum ad tempus retinere possumus. De motu autem cordis & arteriarū non est sic. Sine anhelitu igitur esse nō possumus, licet sine motu aliquarum arteriarum esse possumus, ut patet cum ligantur in aliquibus extremitatibus. Anhelitus igitur naturalis si nō diuersificabitur in qualitate, nec quantitate, nec ordine, certum signū est in omnibus febribus acutis: eius terminus est in xl. diebus. In feb. ergo acutis, est certū signū, sed in chronicis & aliis morbis posset mori, licet anhelitus esset bonus. Anhelitus igitur frigidus, aut paruus, magnus, aut frequēs, aut cum sonitu in pectore, est malum & signum mortale. Si igitur aliquis patiatur difficultatem anhelitus in attrahēdo, aut in expellēdo, aut in utroq;, pessimum est signum, & inter omnia alia signa signum sumptum ab anhelitu est fortissimum. Primo quia attestatur supra uirtutē animalem propter motū pectoris. Secūdo, quia attestatur supra uitalem, cum sit eius finis. Tertio supra naturalē propter compassionem, tamen si lædantur nocumento magno, ut stomachus, hepar, splen & matrix, compatitur diaphragma, & secūdum hoc anhelitus immutatur. Immutatur igitur anhelitus propter

Gal. de motu musculorum.

Motus cordis.

Signa ab anhelitu sunt certissima.

pter dispositiones animales, uitales, & naturales. Si igitur anhelitus sit laudabilis, & alia quoque sunt salubria, uel saltem sine magno nocumento.

Tria igitur sunt efficiētia anhelitū caloris cordis, necessitas, uirtus mouens, & instrumentū obediens. Si igitur calor cordis est ignitus, intēsus, anhelitus est magnus, uelox & frequens, secūdum quòd calor est maior uel minor: & si calor cordis est modicus, anhelitus erit paruus, tardus & rarus. Ita immutatur interim secūdum cordis dispositionē & necessitatē ad hoc uel illud. Secūdo immutatur anhelitus propter uirtutem: quoniam si uirtus est fortis potēs mouere, & dilatare pectus, anhelitus erit magnus, & attrahit una uice quātū indiget. Si autem uirtus est debilis, tunc nō potest extendere pectus, & redditur anhelitus paruus, debilis & frequēs.

Tres causæ respiratioenis.

Tertio immutatur anhelitus propter instrumentum, quoniam si nerui & lacerti pectoris, diaphragmatis, cannæ pulmonis, & pulmo ipse, & totum pectus sit sine morbo consimili, officiali, aut communi, tunc omnia instrumenta sunt obedientia uirtuti mouēti, tunc est anhelitus laudabilis, uel approximatur. Si autem fuerit mala complexio & consimilia, tunc non est anhelitus naturalis, & instrumentum non obedit uirtuti mouenti. Et est intelligendum, quòd anhelitus immutatur secundum primam fabricam, quòd accipit à cerebro, uel corde. Et consideretur anhelitus tota mente, quia non possum plus addere timens prolixitatem.

Ad prognosticandum secundum pulsum.

CAP. V.

PVlsus est motus cordis & arteriarum, qui secūdum diastolen & systolen fit ad euentationem caloris innati, & expulsionem fumosarū superfluitatū. Vnde dico, quòd pulsus est motus, quia in pulsu est motus dilatationis & motus cōstrictionis: & cū hoc sunt duę quietes, quies post dilatationem, & quies post constrictionē. Inter enim duos motus cōtrarios, necessario cadit quies media: ideo duo mot⁹ & duæ quietes constituunt pulsum, & sequitur cordis motū. Virtus enim animæ nō quia sensitiuum, nō quia uegetatiuum, non quia rationale. Sed quia forma & complexio complet hunc motum, primo & principaliter in corde, & à corde procedit uirtus omnis in arterias complens hunc motum, qui pulsus appellatur, & sequitur motum arteriarum: & dicitur arteria-

Pulsus diffinitio.

Gal. de usu partium. rum, quia sicut in motu cordis sunt duo motus & duæ quietes, sic in motu arteriarum. Ita quòd uirtus quæ ista cõplet in corde, cõplet in arteriis, unde corpore excedẽte in naturali dispositione, motus cordis & arteriarum est subitaneus. Vnde in eodem instãti in quo dilatatur cor, & omnes arteriæ: quod sensibiliter potest cognoscere qui tãgit pectus & arteriam simul. Et sentitur secundum diastolen, id est, dilatationem, quoniam dilatãtur cor & arteriæ, ut aër introducatur, quod si non fieret in instanti, uel quasi fieret, mors sequitur systolen, id est cõtractionem, ut fumosæ superfluitates expellantur. Cum enim ex uirtute animæ, & cõplexione cordis san. digeratur in corde & rarificetur, ex puriori uapore huius rarificationis generantur calor & spiritus. Et quia gratia arteriȩ non potest totum esse resolutum purum: ideo uapores multi immũdi remanẽt separati à calore, & spiritu: qui uapores si remanerent in corde & in arteriis, suffocarẽt calorem, & spiritum. Idcirco necessaria fuit cõstrictio, ut omnes isti uapores superflui expellerẽtur. Et sequitur ad euẽtationem, & bene dicitur, quia cor propriè nõ indiget infrigidatione, sed potissimè euẽtatione seu nutritione, quia euẽtatio seu nutritio suo modo loquẽdi per aërem fit. Videmus enim ad sensum, quòd si ignis cooperiatur sic, ꝙ omnimoda careat euentatione, quòd statim extinguitur. Ideo calor nostri corporis euẽtatione indiget. Vnde aër attractus euẽtat, nutrit, & refocillat suo modo loquendi, cum calor continuè fluat sicut flumen, & sequitur caloris innati euẽtatio.

Caloris & spiritus generatio.

Est intelligendum, quòd non solum calor innatus à primis parentibus contractus euẽtatur, sed etiam calor fluens generatus ex sanguine cum uirtute cordis ab anima proueniente, sequitur expulsionem fumosarum superfluitatum: quoniam sicut dictum est, necessarium est ut fumosæ superfluitates expellantur: quoniam si retinerentur, aut calor naturalis suffocaretur, aut putrefieret, aut hecticam generaret, & similia incommoda.

Differentia pulsuum.

Modus autem & sufficientia accipitur per hunc modum. Pulsus aut sunt principales, aut annexi. Si principales, tũc aut sumuntur à dispositione uirtutis, aut instrumẽti, aut necessitatis. Si uirtutis, sic eliciũtur tria genera pulsuum cõsiderando tempus, uelocitatem, & fortitudinẽ. Et sunt ista genera, scilicet magnus, paruus & mediocris, quæ constituunt primum

mum genus: uelox, tardus, mediocris, quę cõstituunt secundum genus: fortis, debilis, mediocris, quæ constituunt tertium genus: & ita habemus tria genera ex parte uirtutis. Si autem sumantur ex parte necessitatis, sic habemus unum genus tantum, sicut est frequens, rarus & medius. Si autem accipiantur ex parte organi, tunc aut accipiuntur ex parte contenti, uel cõtinentis. Si contenti, sic habemus unum genus, quod est plenum, uacuum, mediocre. Si autem ex parte cõtinentis, tunc aut sumitur à consideratione primarum qualitatum, aut secundarum. Si primarum, sic habemus sextum genus, quod est cal. fri. & mediocre. Si secundarum, sic habemus septimum genus, quod est molle, durum & mediocre, & sic habemus septem genera principalia. Si autem sint annexi, tunc considerantur à parte quietis, uel motus. Si quietis, sic habemus octauũ genus, quod est decidens & incidens. Si à parte motus, tũc aut cõsideratio est mediata supra alia genera, aut immediata. Si immediata, sicut est pulsus æqualis, & inæqualis. Si autem consideratio fuerit mediata, sic habemus decimũ genus, qđ est pulsus ordinatus & inordinatus. Si autem istam materiam prolõgaremus particulariter, nimis prolongaretur opus, quoniam alibi cum auxilio diuino intendimus pertractare per modum tabularum.

Signa ex pulsu sumpta.

Nunc autem pauca pertractemus quantum pertinet operi nostro. Vniuersale est enim in omni crisi, quòd pulsus sit diuersus, inordinatus potissimè in crisi timorosa. Pulsus fortis, signum est commune omnibus speciebus euacuationis. Pulsus undosus, significat crisim per sudorẽ. Pulsus magnus, significat crisim per fluxum sanguinis narium. Pulsus durus, significat crisim per uomitum: cum uero occultus, significat crisim per fluxum uentris.

Corporis cõsumptio in morbis multis de causis.

Præterea cum corpus consumatur propter causas multiplices, aut propter magnitudinẽ fe. aut propter fluxũ uẽtris, oportet ꝙ medicus habeat signa distinctiua. Si autem fuerit propter feb. pone manũ supra pectus, & si calor penetraret manũ uelut scintilla ignis, tũc est cõsumptio propter feb. Si autem palpebræ mouentur cum difficultate, & pulsus est durus, siccus, aridus, tunc dico ꝙ macies est propter uigilias. Si occultus, tunc est propter fluxũ uentris. Consumptio autem ex fame cognoscitur ex priuatione aliorum.

Signa crisis ad salutem uel mortẽ.

Et est intelligendum, quòd frequenter est dubitatio,

utrum crisis uenerit ad salutem uel ad mortem:& cognoscitur per hunc modum, si cōtinuè post crisim addit pulsus magnitudinem uel fortitudinem & ordinationē, tunc crisis fuit ad bonum, & significat perfectam salutem. Si autem pulsus addat paruitatem, debilitatem, occultationem & inordinationem, proculdubio crisis fuit ad malum, & significat mortem. De pulsibus dico totum: qui habet artem & exercitium longum, minus de pulsibus ignorabit. Excuso tamen me de prolixiori determinatione, quia per Dei gratiam longius tractaturus sum hanc materiam arduam.

De signis sumptis à sputo.

CAP VI.

SPutum indicat ægritudines, & tēpora morborū. Sputum sal. & uiscosum, indicat materiam phlegmaticam. Sputum liuidum, aut nigrum, indicat materiam melācholicam. Sputum citrinum, indicat materiam chol. Sputū rub. indicat materiam san. Tempora morborum, indicantur per sputum, aut quòd nō expuitur, aut quòd indigestum expuitur. & totum illud tempus in quo nihil expuitur, est morbi principiū: totum illud tempus in quo incipit expuere, est tamē indigestum, est augmentum. Et quando sputū est perfectè digestū, & expuitur cum uelocitate, illud est status. Ad statum autem sequitur declinatio in saluandis. Cadit ergo differentia inter screatum & sputū, quoniam screatio dicitur propriè quādo aliquis humor naturaliter est admixtus, aut cho. aut phlegma, aut san. aut melancholia. Nunc autē intelligendū est, ꝙ istius sputi, quoddā est quod significat ablationem digestionis, quoddā minorationē, & quoddam corruptionem. Ablatio dicitur in sputo, quando sputum penitus est indigestū, aut ita modicū, quòd non est curandum. Vnde totum illud tempus in quo nihil expuitur, ablatio digestionis significatur: aut si qđ expuitur est subtile, aquosum, aut grossum, uiscosum, totū hoc sub ablatione continetur, & ablatio uniuersaliter significat lōgum morbū. Si uirtus est fortis, saluari potest: si debilis, morietur. Minoratio digestiōis appellatur, quando sputum aliqualiter est digestum, sed nō manifestè, ut si aliqualiter est album, si expellitur cū difficultate. Vnde etiam minoratio significat morbum longum, sed non tantum sicut ablatio, & significat quòd adhuc ægritudo est in principio. Corruptio autem appellatur, quādo in aliam naturam

Corrupta digestio in sputo quando.

turam est mutatum, sicut est sputum saniosum, aut nimis citrinum, rub. liuidum, uiride, nigrum, aut grossum, uiscosum. Ista autem omnia mortem significant, secundum plus uel minus, quoniam nigrum est in ultimo perniciei. Sputum autem al. in colore, mediocre in substantia, & exit uelociter & cum modica tussi, digestionem perfectam, statum & salutem futuram proculdubio significat.

Vnde intelligendum est, quòd quando sputum apparet à principio uelociter, digestionem & ægritudinem breuem, & salutem significat. Si autem tardè appareat, tardè curabitur. Signa tamen digestionis semper bona, & ubicunque bona. Si autem signa corruptæ digestionis tardè appareant, tardè morietur: si cito, cito expedietur. Sputum auté quod secundum naturam suam non est nimis intensum, & est fortiter incorruptum cum screatu, bonum uniuersaliter est.

Signa sputi perniciosa.

Sputum digestum si retineatur, aut si expellatur cũ summa difficultate, & tussi laboriosa, pessimum. Peius tamen quando indigestum est: quoniam si indigestum, ulcerare & suffocare potest, & consimilia.

Signa salubria morborum spiritualium.

Signa ergo salutis in morbis spiritualium sunt, quòd sputum appareat à principio cum uelocitate, & cũ alleuiatione patientis, bonitate anhelitus, modica siti, egestione laudabili, & urina: & sputum mortiferum est, quod tardè spuitur, cum difficultate, aggrauatione, difficultate anhelitus, siti nimia, urina indigesta, & egestione maia.

De signis sumptis à fluxu sanguinis undecunque.

CAPVT VIII.

Crisis sæpe aduenit per fluxum sanguinis narium.

QVando corpus est plethoricum, aut san. dominatur, & spiritus uergit ad temperamẽtum, patiens est iuuenis, & uirtus fortis. Crisis ut plurimum est per fluxum sangui. narium: & huius signum est, quia apparent lampades, color rub. dolor in fronte, temporibus, & talia fluxum sangui. significant.

Fluxus sanguinis perniciosus.

Quando igitur sanguis aduenit paulatinè, & cum alleuiatione patientis ex parte eadẽ ubi est morbus, talis fluxus est bonus. Si autẽ uenerit ex parte diuersa & inordinatè, cum impetu, & aggrauatione patientis, malus est. Fluxus autem sangui. aut prouenit ab interiorib⁹, aut ab exteriorib⁹. Si ab interioribus, hoc est propter tria: aut propter uirtutem, aut

materiam, au membrum. Si propter uirtutem, & fuerit fortis ualde, tunc expellit ad longam distantiam, & ita expellit per fluxum narium. Si non est fortis, expellit per inferiora, ut per hæmorrhoidas, aut per menstrua. Si fiat gratia materiæ, aut quia multa, aut subtilis, quæ mouetur cum impetu, potissimè eum replet. Si propter membrũ, ut rarum, porosum, debile, apertum, ideo quando corpus est rarum & sanguis subtilis, apparent aliquando guttæ sudoris sanguineæ.

Si fluxus san. adueniat propter causas extrinsecas, multæ sunt & diuersæ ualde, quæ patientis iudicio relinquantur.

Si autem san. uenerit cum tussi, semper malum, quia à spiritualibus prouenit. Si cum rascatione, nõ ita malum, quia à gingiuis, aut à capite procedit. Si cũ uomitu, & affuerit feb. pessimum. Prouenit autem à stomacho & nutritiuis. Si autẽ fluat per inferiora, potissimè in melancholicis & cum alleuiatione patientis, bonum.

Fluxus criticus.

Fluxus autem san. criticus non debet intercipi, nisi excedat, nec symptomaticus, nisi corpus fuerit mundificatum, deinde tractus ad oppositum, & tunc argilla cum aceto fronti & temporibus apponatur, & testiculi fricentur fortiter in uiris, & mamillæ in mulieribus.

De signis sumptis à uomitu. CAP. VIII.

Signa sumpta à uomitu.

NAusea, singultus & uomitus, sunt passiones stomachi, ita quòd in nausea materia est imbibita in tunicis, ideo mouetur ad expellẽdum, sed non potest. In singultu, est materia cõtẽta, multo magis profundata. Ideo animalis uirtus excitat naturalẽ, fortiter expellere intẽdit, & est motus qui appellatur singultus. In uomitu autem materia in concauitate stomachi cõtinetur, ideo de facili materia ad exteriora expellitur. Tunc autem materia in stomacho adunatur de se propter malitiam suam aut cibi: aut quia mittitur à toto corpore mediante hepate & uenis meseraicis, & uenit à splene & chisti fellis. quod igitur in stomacho cõtinetur, aut est species cho. sicut est col. citri. aut uitel. aut pras. aut æru. Et cognoscũtur propriè cholerę, ut quia citrinę, aut similes uitellis ouorũ, aut similes prassio, aut uiridi ęris: aut cognoscũtur, quia inducunt sitim, amaritudinem, dolorem, puncturam, inquietudinẽ, & aliquãdo acutissimos dolores syncopales.

Si sint species phlegmatis, tũc sunt ut insipidũ, salsum, dulce, gypseum, uitreum, & cognoscuntur per colorem, per

substantias,& per effectum. Si autem fuerint species melancholiæ,tunc est quædam naturalis,& quædam etiam aduritur. Aliquando etiam ex phlegmate adustio , aliquando ex cho.aliquando ex san.& cognoscũtur ex colore , saporibus, effectibus,& similibus.

Vomitus sanguinis cum febre, mortale.

Aliquando aggregatur san.& attestatur semper super rupturam uenæ,aut splenis, aut hepatis, aut stomachi:& si fuerit à stomacho cũ febre, mortale est. Aliquando uentositates & aquositates , quæ omnia per saliuam cognoscuntur, eructuationes,sapores,colores, odores, & similia.Et quod emittitur,aliquando est fœtidissimum , aliquando uenenosum,aliquãdo sanies, & ex omnibus his malæ dispositiones stomachi cognoscuntur. Qui igitur omnia ista cognouerit,prognosticare poterit in apostematibus, feb. acutis , & morbis periculosis.Quoniam cũ apparet in principio uomitus niger,mortem proculdubio significat. Vomitus uiridis, aut liuidus,perniciem significat.Omnis uomitus singularis, purus,in quo dominium unius hu.manifestè fuerit,sine dominio alterius,pessimum est, quia nimia eius exuberantia significatur.Color igitur quasi compositus est melior,cum nimium dominium non significetur. Omnis uomitus cuiuscunque conditionis fuerit,dum tamen uenerit post signa digestionis & cum alleuiatione patientis,bonus & laudabilis, siue per uiam artis , aut per uiam naturæ uenerit post signa digestionis,& cum quo fit alleuiatio, non restringendus est nisi excederet:quoniam aliquando incipit à bono, & terminatur ad malum,& tunc debet natura iuuari: nec etiam uomitus symptomaticus,nisi cũ cautela & paulatinè. Non igitur prouocetur uomitus in cholerico,qui habet oculos debiles,aut cerebrum debile,aut pectus strictum. Cum igitur uolumus prouocare,ligétur oculi,& prouocetur cum aqua & oleo , aut cum oxymelle , aut se. atriplicis , & similibus. Carnes etiam quæ nauseam inducunt,sunt carnes pingues, si cõtinuentur.Et si uomitus esset superfluus & restringi non posset, fricentur extrema, & fiant clysteria , aut uniuersalis purgatio,fiat epithima cum ro.sandalis,sumach & similibus. Timor subitus curat singultum.

Vomitus species quæ bona et mala.

Vomitus laudabilis quando.

Vomitus quibus perniciosus.

De signis sumptis ab egestione. CAP. IX.

EGestiones sunt superfluitates primæ digestiuæ : & sicut stomachus habet naturam transmutandi ad chilum, ita

inteſtina habent uirtutem tranſmutandi ad ſtercus. Egeſtio igitur naturalis eſt quæ prouenit in hora ſolita, aut ſaltem iuxta: & quantitas ueniat iuxta naturã cibi aſſumpti, ut ſi cibus fuerit multus, egeſtio ſit multa: & ſi paucus, quòd ſua ſuperfluitas ſit pauca: quòd nõ ſit dura ſicut lapis, nec liquida ſicut aqua: ſed ſit continua, mediocris, uergens ad citrinitatem ſine uentoſitate, ſpuma, uiſcoſitate, colorũ multitudine, & ſimilibus, & quòd ſit ſine dolore, & aggrauatione, immo cum quadam delectatione & ſine fœtore nimio, quoniam aliqualiter grauem odorem debet habere.

Deiectiones nõ ſolũ denotant affectus uetriculi & inteſtinorũ, ſed etiam hepatis et totius corporis, propterea in omni ferè morbo ſunt obſeruãdæ.

Egeſtio igitur naturalis non ſolum atteſtatur ſupra ſanitatem ſtomachi & inteſtinorum, immo etiã hepatis & totius corporis. Si autem fuerit innaturalis, nõ propter hoc ſtomachus & inteſtina erunt præter naturam, quoniam ab hepate & à toto corpore uenire poteſt.

Egeſtio igitur naturalis multiplex deſignatur, ut ex parte coloris, odoris, ſubſtantiæ, hora exitus, modo egerendi, & eis quæ cum egeſtione mixta ſunt & ſimilibus.

Ex patte coloris per hunc modum: color unus dum tamẽ non excedat, melior eſt quàm multiplices, quia multiplices ſignificant materiam multam & diuerſam, unus autem unã. Nunc autem facilius eſt naturæ digerere unam materiam quàm diuerſam & multam: quare unus color melior quàm multi: unus tamen ſecundum ſe propter nimium exceſſum, poteſt male ſignificare. Color igitur naturalis debet trahere ad citrinitatem. Si igitur albus ſit, priuationẽ digeſtionis ſignificat: Si nimis citrinus, nimiam coctionem ſignificat: Si liuidus, mortificationem: Si uiridis, aut niger, aduſtionem, aut mortificationem ſignificat. Color autem unus, aut multiplex, aut per uiã artis, aut naturæ, dum tamẽ prouenit poſt ſignum digeſtionis & cum alleuiatione pat. bonũ ſignificat. Si autem ante ſigna digeſtionis apparuerint & cũ grauitate, malum ſignificat. Ex parte ſubſtantiæ ſignatur egeſtio, quia egeſtio ſignificat nimium calorem, nimiam deſiccationem, humidi conſumptionem, & hoc eſt malum. Egeſtio autem liquida, ſignificat quòd cibus ad membra penetrare non poteſt, aut quòd humores nimij ab hepate à toto corpore mittuntur ad inteſtina. & ſi miſſio fuerit per uiam mundificationis, bonum: ſi per uiam ſymptomatis, malum: bonum eſt igitur, quòd ſit in ſubſtantia mediocri.

Deiectio liquida.

Ex

Ex parte odoris significatur digestio, quoniam quãdo nihil fœtet, malũ, quia mala digestio significatur, & quòd natura nõ segregauit purum ab impuro: cum autẽ nimis est fœtida, corruptionem digestionis significat & malitiam humoris. Ex parte horę sui exitus significatur, quoniam si anticipatur in horis sanitatis, malum, quoniam expulsiua sequitur digestiuam. Nunc autem impossibile est, quòd digestio sit fortior in ægritudine quàm in sanitate. Ex ui igitur symptomatis est expulsio. Si autem nimis tardauerit, malum, quia tarda digestio significatur, aut quia calor hepatis trahit chylositatem, & quòd intestina sunt oppilata & similia. Aliquantulum igitur post horam solitam in sanitate uenire potest.

Ex sui quantitate, quæro si fuerit in pauca quãtitate comparando ad cibum sumptũ, significat quòd nimis humiditatẽ chylosam trahit ad se hepar. Si autẽ in nimia quãtitate, significatur quòd corpus nõ nutritur, cum humiditas chylosa non uadit ad hepar: debet igitur esse mediocris comparãdo ad cibum. Ex modo egerendi significatur, quoniam non debet esse spumosa, quia nimius calor, aut agitatio significatur: nec unctuosa, quia liquefactio adipis significatur: nec uiscosa, quia dissolutio mẽbrorũ significatur: nec uẽtosa, quia calor debilis significatur, qui potest uentũ generare, sed nõ consumere: si fuerit cũ sonitu, multitudo uaporis & strictura meatuum significatur: si sine sonitu, significatur contrarium.

Ex his quæ commixta sunt cognoscitur, quoniã uermes admiscẽtur aliquãdo: & si in principio apparuerint, aut sunt uiui, aut mortui. Si uiui, malum est, quia significatur quòd tanta est corruptio, quòd uermes nõ possunt tolerare & fugiunt. Si mortui, bonum est, quia uidetur quòd ueniunt per uiam mundificationis. In principio enim morbi, mortui propter malitiam esse non possunt. Si enim in fine apparuerint mortui, malum, quia ex malitia morbi significantur & uidẽtur esse mortui. Si uiui, bonum est, quia ex mundificatione uidentur exire. Aliquando ergo miscentur cum egestione multa alia, ut sanies, aut hu. aut alia contenta & consimilia. De quibus debet determinare. Sanguis igitur exiens per inferiora, aut uenit ab hepate, aut ab excoriatione intestinorũ, aut ab apertione uenarũ hæmorrhoidarũ. Si ab hepate hoc cõtingit, uidetur quòd uirtus hepatis est debilis, aut propter apostema, aut consimilia. Et sanguis hepatis nõ potest com-

Sanguinis deiectionis per inferiora causæ.

pletè digeri,tunc apparet egeſtio , ſicut lotura carnis uenit ſubito,& in multa quantitate.Aliquando eſt ſanguis multus & bene digeſtus,ſed hepar non indiget,tunc mittitur ad ſtomachum,aut ad inteſtina,& eſt multus in quantitate,clarus & ru.& atteſtatur ſupra rupturam in hepate cum dol. partis dextræ uerſus hypochondrium. Aliquãdo eſt ſan.multus & bene digeſtus cum propter aliquam cauſam infrigidatur. Aliquando aduritur. Aliquando etiam nõ bene mundificatur,ſed remanet aliqua portio melancholiæ.Et tunc ſan.uergit ad aliquam nigredinem, ſicut ſunt ſanguiſugæ,quia ſan. cum infrigidatur,denigratur,& cum aduritur,& cum melancholia non bene mundificatur,& eſt multus,non bene lucidus,quaſi coagulatus,& cum uirtutis debilitate:in quo decipiuntur qui anatomiam ignorant credẽtes eſſe ſubſtantiã hepatis propter coagulationem , quod ſi eſſet,nõ potuiſſet per meſeraicas penetrare.Aliquando uenit etiã propter excoriationem inteſtinorum , tunc uenit guttatim: aliquando cum pelliculis,& ſicut raſura pergameni,& ſi raſurę uenerint in dyſenteria propter inteſtina gracilia , quod cognoſcitur ex minutione raſurarũ,tũc eſt mortale.Si autẽ propter groſſum inteſtinum , quod cognoſcitur quia raſuræ ſunt groſſæ quaſi carnoſæ,tunc non eſt ita malũ.Aliquando etiam uenit propter hæmorrhoidas,& tũc niſi excedat,eſt bonum, quia à multis paſ.melancholicis liberat & præſeruat,& conſtringi non debet niſi una relinquatur,dum tamen fuerint aſſuetæ. Aliquando tamen uenit in his qui membra amiſerunt. Natura enim non indiget, tunc mittitur ad exteriora.

Deiectionis nigræ cauſa.

Intelligendum eſt, quòd egeſtio nigra ex multis cauſis & diuerſis uenire poteſt.Aliquando egeſtio nigra non eſt niſi propter duo,aut propter mortificationem,aut propter aduſtionem. Si propter mortificationẽ & infrigidationẽ, ut cum ſang.infrigidatur in hepate,& nõ poteſt trãſire ad membra, & fluit ad inteſtina, tunc eſt color ſicut ſanguiſugæ.Si propter aduſtionem,hoc eſt quia ſan.aduritur, & habet quandam modicam luciditatẽ: aut quia cho.aduritur, & habet luciditatẽ ſicut bitumẽ iudaicum:aut quia melancholia aduritur,tunc ſi proiiciatur ſuper terrã,ebullit ſicut acetum:aut ipſamet pura melancholia,tunc eſt ſicut fex uini groſſi : aut quia aliqua portio melãcholiæ mixta eſt cũ ſtercoribus, & cognoſcitur tunc,quia egeſtio coagulata eſt,alia autẽ non eſt coagulata.

Ali

Aliquando etiam ſanies apparet in egeſtionibus. Si apparet ante cibum, à groſſo inteſtino procedit. Si poſt, à gracilibus procedit. Si ſanies autem mixta eſt cum egeſtione, à mediis inteſtinis procedit. Intelligendũ tamen eſt, quòd saniei egeſtio eſt multa propter tria. Primo, quia accepit cibum in multa quantitate. Secũdo, quia chol. multa delegatur ad inteſtina pungens & mordicans. Tertio eſt uenter laxus naturaliter propter debilitatem contentiuæ. Venter autem eſt conſtrictus propter cauſas cõtrarias: ideo qui eſt laxus in iuuentute, erit ſtrictus in ſenectute: & nõ deficit niſi in uno caſu, quoniam contẽtiua debilitatur in iuuentute propter calſu, quoniam contẽtiua debilitatur in iuuentute propter cal. Et qui in iuuentute eſt conſtrictus, in ſenectute erit laxus: & non deficit niſi in uno caſu, cum uenter eſt ſtrictus propter priuationem chol. quia tunc erit ſtrictus in ſenectute, cum tunc minus de chol. generetur.

Saniei deiectio multa eſt propter tres cauſas.

Alui lubrica & cõſtricta cauſa.

De ſignis ſumptis ab urina. CAP. IX.

VRina ſecundum ueritatem nõ eſt niſi quædam ſpecies aquæ, ideo non eſt ei generatio niſi ex aliorum humorum ſegregatione. Cum enim humores in ſimo hepatis recipiunt generationẽ, & chol. ſuperflua fuerit attracta & melancholia, adhuc remaneat aquoſitas, quia ſang. nondũ receperat perfectam formam, quam recipit in gibbo, & remanſit aquoſitas, ut ipſum per uenas anguſtas hepatis faceret trãſire uel penetrare, tũc iuxta uenã chilim maior portio attrahitur à renibus, & alia portio uadit per uenas cũ ſanguine per totum corpus, iterum reuertitur ad chilim, & poſtquam fecit iuuamentum, attrahitur à renibus, & colatur in ueſica per foramen diagonale, quod eſt in collo ueſicæ, ubi una tunica ueſicæ diuiditur in duas ſecundum longum. Cum igitur corpus eſt ſecundũ naturam, cum hac aquoſitate aliquid de cho. una & humiditate permiſcetur. Et urina naturaliter in corpore optimo eſt citrina, aut ruffa aut ſubruffa, in cho. mediocris in ſubſtantia cũ modica hypoſtaſi reſidente, & talis perfectam naturæ actionem ſignificat: omnis alia (comparando ad corpus optimum) innaturalis eſt. Vrina autem de natura ſua ſupra diſpoſitionem hepatis, & uenarum atteſtatur, per accidens autem, id eſt, quod admixtum eſt, aut ratione febr. ſupra diſpoſitionem totius corporis. Vrina igitur, quæ eſt in ultimo bonitatis, quæ uergit ad ruffum, ſubtilem, ſeu ruffa, non inuenitur niſi in corpore optimo. Et omnes aliæ

Vrina quid.

Vrina ſuperfluitas primæ coctionis.

Vrina propriè indicat affectus hepatis & uenarum.

aliæ dicuntur tales in aliis corporibus per resolutionem adu stam. Vrina quędam significat ablationẽ digestionis, quędam minorationem, quædam corruptionẽ. Ablationem, sicut urina al. tenuis. Hæc enim uniuersaliter significat ablationem digestionis: si uirtus est fortis, salutẽ significat in longo tempore: si debilis, mortem. Minorationem significat urina pal. tenuis, quia initium digestionis occultum tantum significat ex parte coloris. Corruptionẽ digestionis significat urina liuida, aut uiridis, aut nigra, aut contentum crinoydale, aut petoloydale, aut furfureũ. Color liuidus uel niger uel uiridis mortificationem, adustionem, infrigidationẽ, aut utrũque significat. Contẽtum furfureum nimis in quantitate, & pingue in se, attestatur supra dissolutionem mẽbrorum solidorum, sicut est arteria, & neruus. Similiter urina unctuosa, oleaginosa, fœtida, corruptionem digestionis significat: & omnes urinæ quæ corruptionem significant, sunt pestiferæ, & mortales, nisi uenerint per uiã mundificationis, aut ex parte renũ, aut uesicæ, & consimilium. Vrinarum autem quædam sunt, quæ significant digestionem ablatã seu occultam, & quædam manifestam, quædam completam. Et secundum hanc diuisionem morborum tempora exquisitè, & secũdum ueritatem cognoscuntur: quoniam licet tempora distinguãtur ex parte paroxysmorum, uerius tamen & exquisitius, & per se ex parte digestionis: quoniã totũ illud tempus in quo nihil digeritur aut occultè digeritur, principium morbi est. Cum autẽ manifesta signa digestionis apparent, tunc est augmentum: quando autẽ apparent signa digestionis completa, tũc est status, at statum sequitur declinatio. Omnes igitur istæ urinæ, morbi principiũ significant, & sunt istæ, al. tenuis, spissa, subpalearis, pal. tenuis, citrina, subcitrina, & tenuis, sed diuersimodè tamen, quædam plus, & quædam minus. Al. igitur tenuis est in ultimo cruditatis, & si continuatur, longissimum morbum significat. Tunc igitur aut apparet cum febr. aut sine febr. Si cum febr. aut acuta aut chronica. Si acuta in principio, alienationem & mortem significat. Si in feb. chronica apparuerit, longum morbum significat. Si sine febr. aut propter crapulam, aut propter dispositionem stomachi, aut hepatis, aut renum, aut uesicæ, aut totius corporis, aut ætatis, aut lepra prouenit: & hoc pertractare particulariter, esset nimis longum. Post hanc autem uenit urina, quæ mingitur

tenuis

tenuis,& poſtea inſpiſſatur. Vnde modicam ebullitionem ſignificat,& longum morbũ,non tamen ſicut prima. Poſtea uenit urina quæ mingitur ſpiſſa, & remanet ſpiſſa,quæ maiorem ebullitionem in hepate ſignificat. Poſtea uenit urina quæ eſt ſpiſſa, & poſt attenuatur, iſta enim uicinatur decoctioni:in modico enim tempore ſi plus ſtetiſſet, uentoſitas eſſet conſumpta. Poſtea uenit urina, quæ æqualiter incipit colorari, & ſignificat maiorem digeſtionem. Iſta autem per ordinẽ ſic procedit. Primo urina glauca,quæ fit propter modicam portionẽ chol.admixtam. Et quia chol.eſt luminoſa, ideo quandã dat aquoſitati admixtæ luminoſitatẽ,& poſtea uenit ſubpalearis,deinde palearis, poſtea citr. ita quòd cum omnibus iſtis ſubſtantia ſit tenuis, tũc magis approximatur digeſtioni.Omnes autem iſtæ urinę principium ægritudinis ſignificant. Principiũ autem ægritudinis, terminat principiũ digeſtionis.Omnes autem prædictæ urinæ,ablationem coctionis ſignificant,aut principium digeſtionis occultũ. Cum autem manifeſta ſigna apparent,tunc incipit immediatè augmentum. Signum autẽ manifeſtæ digeſtionis,ſumitur ex parte coloris,& ſubſtantiæ. Si igitur color fuerit laudabilis, & ſubſtantia mediocris,tunc eſt ſignum manifeſtæ digeſtionis.Immediatè igitur cum apparet color citrinus,aut ſubruffus,aut ruf.aut ſubrubeus,aut rubea clara,cũ ſubſtantia mediocri,tunc uerè eſt augmentũ. Sicut enim color per ſe ſignificat digeſtionẽ occultam, ita ſubſtantia ſignificat digeſtionem manifeſtam. Ideóq; facilius eſt colorare, quàm ſubſtantiare. Quare natura primo dat colorem,quàm ſubſtantiã:dico ſubſtantiã,quæ digeſtionẽ ſignificat,quoniam ſubſtantia ſine colore digeſtionem non ſignificat, ſed quandam ebullitionem,humorum perturbationem, & naturæ impotẽtiam.

Signa manifeſtæ coctionis.

Cum autem ſigna completæ digeſtionis apparent,tũc eſt ſtatus. Signa autem cõpletæ digeſtionis ſumuntur ex colore laudabili,ſubſtantia mediocri,& hypoſtaſi al.ęquali reſidẽte cum ſuis conditionibus,& tunc uerè eſt ſtatus. In ægritudinibus autẽ à quibus accidit liberatio,ſequitur neceſſario declinatio. Patet igitur quomodo quatuor morbi tempora cognoſcũtur per urinã. Colores igit' urinæ ſunt xix.ut albus, lacteus,glaucus,ſubpal.pal.ſubci.citrin.ſubruf.ruf.ſubrube',rub.ſubrubi.rubi.charapos,cyanos,inopos, liuidus,uiridis, niger. Et ſubſtãtia eſt quadruplex,abſolutè tenuis,mediocriter

Vrinarum colores.

criter

criter tenuis, mediocriter ſpiſſa, abſolutè ſpiſſa. Qui igitur prognoſticare uoluerit, primo conſideret urinam naturalem, ſecundo elongationem à naturali, iudicabit à lapſu maiori uel minori. Omnis ergo urina ueniens poſt ſignum digeſtionis in die critica cum alleuiatione patientis, bona, quę contraria, contrariè.

De ſignis ſumptis à ſudore & menſtruis. CAP. XI.

SVdor naturaliter prouenit ex ſecũda digeſtiua, effectiuè: aut prouenit ex tertia, quantũ eſt ex materiali expulſiua. Vnde quidam eſt naturalis, quidam præter naturam. Naturalis ut in criſi, in exercitio temperato, in bal. & ſimilibus, ex quantitate & qualitate. Innaturalis ex membro, quoniam ſudor tantùm in uno loco, tũc materia ægritudinis, quantũ eſt ex hoc, eſt in uno membro: ſi in multis, tunc eſt in multis: potiſſimè uerificatur in tuſſi ſiue ſyncopi: quia in criſi licet in una parte ſit tantum materia, tamen in bona criſi expanditur ad totum corpus in ſyncopi, licet contineatur in toto, tamen tantum apparet in capite aut in pectore: ea propter debilitatem uirtutis expulſiuæ ex frequentia deſignatur. Si autem interpolatè, & modo plus & modo minus & inæqualiter, tunc talis eſt malus, quia diuerſitatẽ materiæ, & inęquale uirtutis dominium, & debilitatem ſignificat. Sudor enim deſignatur ſui quantitate: quantitas autem quædam multa, quædam pauca. Quantitas multa eſt duplex, quia ſudor multus aliquando prouenit ex conſumptione ſubſtantialis humiditatis propter calorem fortem corpus reſoluentem. Sudor multus eſt propter humiditates melãcholicas, & accidit hoc multipliciter: aliquãdo propter multitudinem hum. aut propter raritatem corporis, aut propter uires expulſiuæ: paruus autem fit propter cauſas contrarias.

Differentia ſudoris.

Ex ui qualitatis diſcernitur ſudor, & hoc multipliciter, ex calore, colore, odore, ſapore, & liquore. Ex calore quidã cal. quidam frig. unde caliditatem ſignificat cal. & frig. frigiditatem: calidus ſignificat ægritudinem breuem. Frigid. autem ſi appareat in morbo acuto, mortẽ ſignificat: ſi in longo, longitudinem morbi ſignificat. Ex ſui colore diſcernitur, quia quidam eſt albus, uiſcoſus, & atteſtatur ſupra dominiũ phlegmatis. Si citrinus, ſupra dominiũ chol. Si ru. ſupra dominiũ ſang. Si liuidus aut niger, ſupra dominium melancholiæ. Ex parte odoris diſcernitur, quia fœtidus, corruptionẽ & maliтiam

tiam humoris significat. Ex parte saporis, quia dulcis, attestatur supra sang. Amarus supra chol. Insipidus aut acetosus cum humiditate, attestatur supra phlegma. Ponticus & stypticus, supra dominium melancholiæ. Ex parte liquoris discernitur, quia quidam grossus, uiscosus, & attestatur supra hum. frig. grossos. Quidam subtilis est, & attestatur supra subtiles: & sicut significationes habentur ex sudore, ita ex sputo, & similibus.

Intelligendũ enim, quòd in omni eo, quod à corpore expellitur, siue fuerint menstrua, siue hæmorrhoid. uel urina, egestio, sudor, uomitus, aut sputũ, aut fluxus sang. narium, aut sordities, uirus, aquositas, uentositas, lachrymæ, quoniã omnia expelluntur, aut retinẽtur. Si retinentur, aut per exteriora, aut per interiora. Si expellũtur, aut per interiora, aut per exteriora. Si per exteriora expellũtur, exeunt post casus & contusiones. Si per exteriora retinentur, est quia aër frigidus claudit poros, aut balnea aluminosa, aut applicationes medicaminum stypticorum, & similia, poros claudentia, & constringentia, sicut sunt ligaturæ, & similia.

Retentorum & excretorum causæ.

Si autem ab interioribus expellãtur, hoc est propter tria: aut ex parte uirtutis, aut membri, aut materiæ. Si ex uirtute, ut quia uirtus contentiua est debilis, & expulsiua fortis. Si ex membro, ut quia rarum, laxum, molle cum uirtute debili. Si à materia, ut quia multa, aut acuta, aut mordicatiua, aut subtilis, & sic de aliis. Significationes in his omnibus sumuntur ex colore, odore, dolore, pũctura, mordicatione, & similibꝰ. Si autẽ retinentur propter intrinsecas, hoc erit propter tria, aut propter uirtutem, aut materiam, aut membrum: si propter uirtutem retinentur, aut quia expulsiua debilis & contentiua fortis: si propter membrum, quia solidum, densum, compactum: si propter hu. quia grossus, uiscosus, paucus, & ita de aliis. Et significationes in his omnibus accipiuntur ex qualitatibus, quantitatibus, & similibus, ut dictum est &c.

De prognosticatione ex signis, & significationibus.

CAPVT XII.

INtelligendum est, quòd signa quædam sunt, quæ sunt signa crisis tantum, ita quòd indicant, sed non faciunt: & quædam sunt quæ indicant, & faciunt: quædam sunt quæ nõ indicant, nec faciunt.

Signa quæ tantũ indicant, sunt duobus modis, aut demõstratiua,

Signa demõstratiua. stratiua, aut prognostica. Demonstratiua sunt multa, paraphrenesis, dolor capitis, apparitio lampadæ, scotomia, coruscationes, & multa alia similia. Ista enim omnia, & cõsimilia indicant crisim & bellum, quod est inter naturã & morbum, esse in præsentia, unde conflictum significant tantum: utrum autem iste conflictus terminetur ad bonũ uel ad malum, ex his signis non habetur. Sed si signa digestionis non apparuerint, & dies non fuerit critica, tunc terminatio est ad malum. De se igitur nihil significant certũ, quantum est de se iudicio mortis, & uitæ: imò incipit quandoq; iste motus, & nõ completur, tunc est malũ signum: quia cũ apparent signa demonstratiua crisis, & crisis non est in præsentia, mortẽ uel recidiuationem sunt indicãtia: crisis igitur bona, aliquando mala. Si signa digestionis præcesserint, nõ terreatur medicus: si nõ præcesserint, fugiat. Sed signa prognostica futuræ crisis sunt

Signa prognostica. signa digestionis, quæ si apparuerint in die quarta, crisim significant in septima. Et cum apparẽt in principio morbi, breuem morbum significant: si pòst tardè, longum morbũ significãt. Tempora autẽ morbi proportionata sunt adinuicem: quoniam si principium est longum, tota ægritudo erit lõga: si breue, tota ægritudo erit breuis: ideo Alexius de ciuitate Andriæ non potuit curari, nisi in longo tempore, quia signa manifesta non apparuerunt, nisi usq; ad diem xvij. Et ex hoc patet, quod dictũ est, quòd quantũ est à principio ægritudinis usq; ad manifesta digestionis signa, tantum est de manifestis signis digestionis usq; ad tempus crisis: & quia non maximè apparuerũt signa digestionis manifestæ, nisi in die xvij. ideo duplicatum fuit tempus crisis, & criticauit in die xxxiiij.

Differentia signorũ coctionis ab aliis signis. Differũt igitur signa digestionis ab omnib⁹ aliis signis: quia signa digestionis semper bona, ubicũq; bona, & non fallũt: & sicut signa digestionis sunt semp bona, ita signa digestionis corruptæ semper mala.

Signa crisim præsentem indicantia. Signa autem crisis quæ sunt signa, & causæ sunt, sicut sudor, uomitus, fluxus sang. narium, sputum multũ digestum, urina, menstrua, hæmorrhoid. Ista enim omnia crisim demonstrant in præsentia, & cũ hoc sunt causæ, quia materia ægritudinis per ea euacuatur. Ista enim signa de se non significãt nec bonã crisim, nec malam, quia quantũ est de se æqualiter habent ad utrunq;: sed specificantur: quia si signa digestionis præcesserint, & sit in die critica, cũ alleuiatione patiẽtis, tũc talis euacuatio est ad bonũ: si cõ-

trarium

trarium adueniat, malum. Signorum autem quædam sunt quæ non proportionantur ad crisim, ideo nõ sunt signa nec causæ. Ista auté sunt bonitas métis, appetitus, anhelit⁹, pulsus, motus, & similia, nihilominus sunt duorum generum in communi, quædam sunt bona semper, & quædã mala semper. Eorum quæ semper bona sunt, sunt sicut bonitas mētis, sensus, motus, & bonitas anhelitus, pulsus, appetitus, & similia. Ista enim semper bona, & uniuersaliter bona. Ad crisim igitur non omnino approximantur, nec omnino elongantur. Ex alio latere sunt quædam quæ sunt semper mala, sicut malitia mētis, sensus, motus, anhelitus, pulsus, appetitus, & similia. Ista em̃ semper mala, ideo si cũ mala crisi cõueniãt, peius est. Et si contraria cõueniãt cũ bona crisi, melius erit, & ita non omnino elongãtur, nec omnino approximantur.

Intelligendum tamen est, quòd differentia inter signũ, & significationem est: quoniam significatio dicitur de rebus crisis, quæ demonstratione habétur: Signum autem dicitur de rebus ueris utplurimum. Secunda differẽtia est, quòd significatio dicitur de iis, quæ ratione inuestigantur. Signum autem dicitur de iis, quæ experimento habentur. Tertia differentia est, quòd signum transmutat se ad oppositas differentias, sicut est clamor, dolor capitis, tensio hypochondriorum, eruptio menstruorum, hæmorrhoid. & similia. Significatio autem dicitur de rebus uniformibus semper ueris, quæ ad oppositas differentias transmutari non possunt, sicut sunt signa digestionis & contraria eius.

Docet prognosticare diem, & horam mortis.

CAP. XIII.

AD prædicendum diem & horam mortis, oportet primo cognoscere statum. Secundo oportet præcognoscere utrum terminatio sit ad bonum aut ad malum. Tertio utrum terminatio fiat cum crisi aut non. Quarto & ultimo concludatur dies & hora mortis.

Quæ medico necessaria ad præsagiendum diẽ & horã mortis.

De primo igitur fit sermo. De nobilioribus & altioribus rebus quę sunt in tota sciẽtia pręd icẽdi est cognoscere statũ. Tẽpore em̃ cognito, scitur dietæ ordinatio in toto morbo. Ad cognitioné status quatuor sunt necessaria. Primo ꝙ cognoscatur uirtus. Secũdo natura ægritudinis. Tertio maneries, incolumitas, & modus affligẽdi. Quarto conuenientia & d iscõueniẽtia particulariũ. Virtus em̃ est cõsiderãda utrũ

ſit fortis uel debilis quòd poſſit morbũ tolerare. Et eſt ſimi-le de portitore portãte onus uſq; ad terminũ. Nullus poteſt ſcire utrum portitor portet onus uſq; ad terminũ, niſi ſciat uirtutis quantitatẽ, portitoris fortitudinẽ, quantitatẽ ponderis, & longitudinẽ uiæ: uirtus eſt ſicut portitor, morbus ſicut onus, ſtatus eſt ſicut terminus. Igitur oportet primo uirtutem cõſiderare. Secũdo ægritudinẽ, materiã ægritudinis, & particulã patientem: quia materia cho. citius terminatur, melãcholica tardius, phlegma multũ tardè, & ſan. ſatis cito. Similiter cum ægritudo eſt in membro nobili, uelociter fit terminatio, in membro autẽ uili tardè: quare oportet ægritudines cõſiderare. Tertio cõſiderare maneriem, quia quędam ſunt ægritudines quæ mouẽtur motu uelociſſimo, impetuoſo, & quædã tardè, ubi nõ eſt inflammatio, & ſunt nihilominus malignæ, malæ, fraudulẽtæ, & ſunt quædam quæ ſunt cum uehemẽti inflammatione & intenſis ſymptomatibus, nihilominus ſalubres ualde. Quare oportet modum & maneriem ęgritudinis cõſiderare. Quarto oportet conſiderare cõuenientiam particularium, ut ſi ægritudo eſt de cho. quòd ſit iuuenis, cholericus, & in regione ca. in tempore ca. cõſueuit laborare, ita de aliis, & ita intelligimus de aliis particularibus. Iſta ergo oportet conſiderare. Ponamus igitur uerbi gratia, ꝙ aliquis infirmetur, cui⁹ ſit uirtus fortis, ægritudo de cho. & in mẽbro nobili, & quòd ægritudo moueatur motu ueloci, ſit iuuenis, cho. in æſtate, cũ aliis particularibus. Dico quòd in iſto poterimus prognoſticare quòd ſtatus erit propinquus. Dato etiã ꝙ aliquid erroris acciderit, & ponamus aliquem, cuius uirtus ſit debilis, & materia frigida multa, & quòd ægritudo motu tardo moueatur, & quòd cõueniant alia particularia in frigido, ut tempus, complexio, & ſimilia. Dico quòd ſtatus eſt remotiſſimus. Dato etiã quòd per medicamina adiuuetur, ſi medio modo ſe habeat, ſtatus ſe habebit mediocriter. Solers igitur medicus cõſideret maiorem uel minorem conuenientiã particulariũ, & ſecundum hoc iudicabis ſtatum remotum uel propinquũ, ſecundũ plus uel minus. Et per hũc modũ, & per omnia quæ dicta ſunt ſuperius cognoſcitur ſtatus. Secundo oportet cõſiderare circa iſtã materiam, utrũ terminatio ſit ad bonum uel ad malum. Oportet igitur ſcire alleuiationem, diem, & uirtutẽ: ſi ergo uirtus ſit fortis, potẽs tolerare morbũ uſq; ad criſim, euadet infir

Hypotheſis.

Signa criſis futura ad bonum.

infirmus: si multa signa digestionis & cōpleta præcesserint, necessario terminabitur ad bonū: cū crisis autē fit in die critica, fit melior terminatio, qa tūc uidetur crisis in motu materiæ, & in motu orbis, quia iuuatur à materia & orbe, ideo fit ad bonū. Impossibile igitur est aut summè difficile, si uirtus est fortis & materia digesta, & sit in die critica, quin terminetur ad bonū. Sed medic⁹ decipitur cū tēpus est pestilentiale, aut materia uenenosa quę occultatur, & moueť interdū in crisi, & decipitur ꝓpter orbis infortuniū in quo incipit infirmari, & etiā propter errorē, & cōsimilia: aliter prędictis apparētibus impossibile est quin termineť ad bonū: sed multipliciter possumus decipi, ideo oportet aliquod signū considerare, scilicet utrū post crisim alleuietur uel aggrauetur, & hoc est quod docet bonā crisim uel malam, quoniam calor remittitur & discrasia alleuiatur propter causas diuersas ualde. Ponamus igitur fuisse ad malū, & calorē feb. esse mitigatum propter mortificationē caloris naturalis, tunc propter remissionem caloris credit medicus quòd euaserit, & tamen surgit ad sedem & ad asellā, uel sudat, statim morietur: & in tali oportet cōsiderare pulsum, si addit indebilitatem & occultationem & inordinationē, & quòd ista cōtinuè intēdantur, proculdubio morietur. Si autē pulsus melioretur & fortificetur, & ordinatio augmētetur, & ista cōtinuè fortificentur, tūc crisis ad bonū terminabitur proculdubio. Quare ad cautelā, licet omnia sint præcognita, qa multipliciter posset decipi medicus, ideo oportet alleuiationē & aggrauationē cōsiderare post crisim. Hoc enim est de sublimioribus signis sempiternaliter ueris. In omni euacuatiōe facta siue per naturā uel artē, & per locū à sensu cōtrario, ægritudo mortalis cognoscitur, cū apparēt signa digestiōis corruptę, aut ablatæ cū uirtute debili, etiā cū sit crisis in die critica, & cū aggrauatione, intolerātia patientis, & similibus. Tertia cōsideratio quæ accidit circa istā materiā est, quòd nos sciamus utrū terminatio fit cū crisi aut sine crisi, & ad hoc cōsiderandum tria oportet scire. Primum est, utrū aliqualis digestio pręcesserit uel non. Secundū est, utrum uirtus sit fortis uel debilis. Tertiū est, utrū ægritudo moueatur motu ueloci uel tardo.

Aegritudinis mortalis signa.

Tria necessaria in præsagiēdo, an morbus cū crisi, uel sine crisi terminabitur.

Intelligendum est, quòd propriè non est crisis, nisi natura aliqualiter intendat resistere morbo, ideo cum nihil appareat de digestione, non poterit crisis fieri, cum nullo modo

moueatur cõtra materiam. Digeſtio igitur eſt cõſideranda. Secundo oportet cõſiderare uirtutem, cum uirtus eſt debilis, nunquã fit criſis: quia nullo modo poteſt reſiſtere. Tertio oportet conſiderare motum: quia ſi ægritudo moueatur motu tardo, nũquam fiet criſis, cum in criſi ſit motus uelox & fortis. Quando igitur iſta conueniunt, quòd uirtus eſt fortis, ægritudo eſt aliqualiter digeſta, & motus ægritudinis eſt uelox, tunc fit terminatio ęgritudinis cum criſi: ſi autem uirtus fuerit debilis, ægritudo indigeſta, & mouetur motu tardo, tunc fit terminatio ſine criſi. Vtrum iſta terminatio ſit ad bonum, uel ad malum, hoc ſcimus per prædicta.

Mors ſine criſi accidit tribus modis.

Tripliciter igitur cõtingit mori ſine criſi, in principio paroxyſmi, in ſtatu paroxyſmi, & in declinatione paroxyſmi. In principio, quãdo materia eſt multa ſubito ſuffocãs & interficiens, & pro tãto ſine criſi, qa natura nullo modo inuadit materiam, imò ſubitò ſuffocatur propter multitudinem materiæ. In ſtatu contingit mori ſine criſi propter multitudinem ægritudinis, & ultimatam intolerationem ubi accidentia ad ultimitatem deueniunt, quod interficit ſine reſiſtẽtia. In declinatione paroxyſmi moritur & ſine criſi, cũ uirtus eſt debilis, aut nullo modo poteſt reſiſtere morbo. Licet igitur aliquis moriatur in declinatione paroxyſmi, cũ uera totius morbi declinatione, non eſt poſſibile niſi ex errore, quoniã poſtquam natura potuit reſiſtere, quod plus eſt, & uerè poterit quod erit minus: ideo in declinatione morbi non moritur patiens, pro tanto, quia uera tẽpora morbi diſtinguuntur ſecundum digeſtionem, tempora autẽ paroxyſmi non: ideo natura tolerauit labores totius paroxyſmi, nihilominus moritur in declinatione, quia materia non erat digeſta. In declinatione tamen totius nõ eſt poſſibile, cum completè in ægritudinibus, in quibus eſt declinatio, materia in ſtatu fuit digeſta. Mors igitur ſine criſi accidit tribus modis: & ex alia parte cũ aliqualis digeſtio eſt, uirtus aliqualiter eſt fortis, & ægritudo mouetur motu ueloci, tunc fit criſis: utrum ad bonum uel ad malum, cognoſcitur per prædicta.

His autem tribus cognitis, ſcitur quartum, ſcilicet dies & hora mortis. Et ſicut contingit mori ſine criſi, ita cum criſi. Confortatur mens tua de morte, ut dictum eſt, quia ſi ſigna digeſtionis corruptæ pręceſſerint, ut urina nigra, hypoſtaſis nigra, & ſimilia, ſic cõtingit mori ſine criſi. Cum enim urina

eſt

est multa, cũ residétia multa, ægritudo mouetur motu tardo, & alia signa bona præcesserunt, tunc curabitur sine crisi per paulatinam materiæ euacuationem. Quartum quod est propriè istius intétionis, scilicet cognoscere diem & horam mortis. Cognoscitur per hũc modum. Sicut enim est in morbi principio quòd signa digestionis apparent, & cum hæc omnia aut bona signa, necessario fit terminatio in quarta aut infra, sicut cum in morbi principio signa corruptæ digestionis apparẽt, moritur in quarta aut infra. Et si motus morbi est uelocissimus cum aliis particularibus conueniẽtibus, terminabitur in tertia. Et si motus morbi nõ est ita uelox in quinta cõtinuus terminatur, in quarta uero ꝓpter inferiorẽ: sed suboccupat à tertia, aut anticipat à quinta. Qui igitur diẽ mortis uel euasionis scire uoluerit, uel cũ crisi uel sine crisi, consideret dies quartas: & si signa digestionis apparent in quarta, & motus morbi erit uelox, cũ omnibus aliis particularib⁹ cõuenientib⁹, morietur infra quartã sine crisi. Insuper si in prima quarta aut in quacunq; apparent signa corruptæ digestionis, & morbi motus est uelox, morietur in secunda quarta cum crisi. Si autem morbi motus est tardus, sine crisi in secunda quarta morietur. Et sicut dico hanc regulam de prima quarta & secunda, ita intelligendum est de qualibet subsequenti, nisi quia quartæ sequentes nõ sunt ita certæ sicut præcedentes, sicut determinabitur in sequenti parte huius. Et tamen intelligẽdum est, quòd terminatio ad malum nõ est ita certa, sicut terminatio ad bonum: quia motus naturæ sunt ordinati adhærentes uiæ uni & ordini uni. Motus autẽ morbi sunt inordinatissimi, ideo non ita certus mortis sicut uitæ. Si igitur signa mortis apparẽt, & motus morbi est uelox, mors erit in proximo. Si autẽ signa mortis appareãt, & motus est tardus, morietur, sed nõ ita in proximo. Si ergo uictoria morbi appareat supra naturam, mors erit uelox. Si autẽ non ita manifestè apparent, mors erit tarda. Ergo si sit dubitatio de duobus diebus in quo illorũ morietur, tũc considerandus est motus morbi, & in illa die in qua motus morbi est fortior, in illa die morietur, & non in alia. Si uelimus scire horam, tunc debemus considerare horas fortiores in quibus magis affligebatur, tunc in illa hora morietur. Si etiam moritur cum crisi, uel sine crisi, consideremus ea quæ dicta sunt: quia si materia multa, uiscosa, tũc in principio paroxysmi

Morbus sine crisi quãdo terminatur.

Morbi terminatio.

roxyſmi morietur. Si calor eſt intẽſiſſim⁹, in ſtatu morietur. Si uirtus eſt debilis, in declinatiõe morietur, ita cõſiderãdo ſtatũ paroxyſmi, ſcietur hora: per ea aũt quæ dicta ſunt, dies & hora mortis poterit cognoſci, ſicut ſuperius dictũ eſt &c.

Docet prognoſticare per quam regionem debet criſis fieri.

CAP. XIIII.

Terminatio morbi ſine criſi.

SIcut ſuperius dictũ eſt, cũ uirt⁹ eſt debilis, & motus morbi eſt tardus, & nõ apparuerunt ſigna digeſtionis, tũc fit terminatio ſine criſi. Et cũ urina eſt multũ ſpiſſa cũ hypoſtaſi bona reſidente, fit terminatio ad bonũ ſine criſi. Cum autẽ ſigna contraria apparent, terminatio fit cum criſi. Criſim igitur antecedũt motus difficiles in nocte, ſi criſim oportet eſſe in die. Iſta autem accidẽtia ſunt ſicut difficultas anhelitus, paraphreneſis, dolor capitis, inſomnietas, & conſimilia.

Criſis uarijs fit modis.

Criſis igitur fit per partem ad quam materia declinat: tũc ergo criſis aut fit per exituram, aut per euacuationẽ. Si per euacuationẽ, tũc ſi corpus eſt plethoricum, tempus eſt uernale, & apparent corpora rub. dolor eſt in tẽporibus, & tenſio in hypochondriis ſine dolore eſt citra xxxv. & pulſus eſt fortis & magnus, tunc ſignificatur quòd terminabitur ægritudo per fluxum ſang. narium. Si autẽ apparent corpora citrina, titillatio labij inferioris, pul. eſt durus, & cibi reiectio, & dolor prçcordiorum, ſignum eſt uomitus futuri. Si pulſus eſt undoſus, & ſuperficies corporis eſt humida, uaporoſa, & temperata, ſignum eſt ſudoris. Si autem pulſus eſt occultus, tardus, & mordicatio ſentitur circa inteſtina, ſignificat criſim per fluxum uentris. Si autem ſit dolor & mordicatio ſentitur circa uias urinales, & alia ſunt priuata, criſim per multitudinem urinæ ſignificat: utrum autem bonã uel malam, hæc ſcimus per ea quæ dicta ſunt, & quia materia ægritudinis euacuatur. Et ſi ægritudo eſt de phlegmate, euacuatur phlegma & non cho. ita de aliis. Si autem fiat criſis per exituram, hoc ſignificatur, quia apparẽt ſigna ablatæ digeſtionis, & quia elongatur ægritudo, & quia eſt ſalutifera: tũc igitur materia, aut mittitur inferius aut ſuperius. Si ſuperius, uerſus maxillam uel uerſus radicẽ auris, & carnem mollem, cognoſcitur per difficultatem anhelitus & dolo. capitis: hoc autem fit cum materia eſt ca. habens aliquid ſubtilitatis. Materia autem groſſa, mittitur uerſus inferiora, & cognoſcitur ex dolore & extenſione hypochondriorum &c.

INCIPIT V. PARTICVLA, QVE *docet naturam crisium.*

QVID SIT CRISIS.

CAPVT I.

CRISIS est uelox motus & uehemens morbi, ducens ad sanitatem uel ad mortem. Est autem, cum natura à bonis diuidit nociua, ut ad expellendum faciat apparata quandocunque fuerit necesse, & infirmus patitur angustiam, & morbus durescat. Verba posita in hac notificatione, indicant totam naturam crisis: quia secundum naturam crisis & uirtutem, nihil aliud est crisis, quàm subita immutatio accidentis morbi ad consumptionem: ideo in quocunque morbo non accidit mutatio subita & uelox, nullo modo potest fieri crisis. Et licet iste motus subitus propriè accidat in acutis, nihilominus attribui potest aliquando in chronicis: licet enim chronica moueatur motu tardo, tamen aliquando ex aliqua causa subita, tribulatio & angustia potest euenire, & quòd in illo motu subito terminetur morbus, ideo est crisis. Crisis igitur est mutatio subita & uelox accidens morbi: ideo in notificatione primo ponitur crisis, quæ nihil aliud est quàm iudicium, sicut declaraui in secundo cap. & postea sequitur uelox, ad declarandum quòd motus paulatinus morbi aut paulatina terminatio propriè non est crisis, nisi motus sit uelox: ideo notabiliter ponitur, uelox: & sequitur, uehemens, ad declarandum quòd motus uelox non sufficit ad declarandum quòd in crisi est motus localis & motus alteratiuus, cum materia alteratur assimilando, digerendo, calefaciendo, & sic de aliis motibus alteratiuis, & est ibi motus localis, quia motus est mutatio præexistentium. Nunc autem mutatur & mouetur materia partim interius, partim exterius, & partim ad membra sensibilia,

Gale. lib. 1. de crisi.

lia, ideo est ibi propter hunc motum localem, tãta angustia & tanta tribulatio quę sequitur morbũ. Et est intelligẽdum quòd iste motus aliquando est morbi actiuè, aliquando est morbi passiuè. Morbi actiuè, cum principaliter & symptomaticè mouetur morbus contra naturam, & succumbit natura & moritur, tunc iste motus est morbi actiuè. Aliquando passiuè, cum natura præualet morbo, mouet morbum & succumbit morbus, & inest motus morbi passiuè: ita hic excipitur hoc magis propriè motus morbi. Verum est passiuè, quia crisis plus pertinet sanitati quàm morbo, nisi in morbis pestilentialibus, ubi corrumpuntur principia uitæ. Vnde intelligendum est, quòd quæcunque fiat crisis finaliter ad malum nunquam est crisis, nisi natura aliqualiter intendat resistere morbo, ut dictum est, aut sequitur ducens ad sanitatem aut mortem, quia crisis non est nisi iudicium, ideo terminatur de se ad utrunque: & quando uirtus est fortior, terminus est ad salutem: & quando morbus est fortior, terminus est ad mortem: & ut indicaret quòd aspectus est ad utrunque, ideo posuit utrunque. Aliquando igitur est ad sanitatem, aliquando ad mortem. Et sequitur, est cum natura à bonis diuidit nocitiuũ, ut ad expellẽdum faciat apparatum: per ista uerba potissimè notificatur nobis crisis quæ fit ad bonum. Bona enim crisis & laudabilis non fit nisi ut nocitiuum segregetur à iuuatiuo. Si enim iuuatiuum expelleretur, tunc fieret ad malum & cum aggrauatione. Si autem nocitiuum, tunc fit ad bonum & cum alleuiatione. Primo fit diuisio, & postea amissio, non quòd diuisio sit alia uirtus, nec continetur sub digestiua, immo cõtinetur sub expulsiua, ex ea enim uirtute quæ expellit, ex ea separatur. In hac enim diuisione spargitur ut plurimum ad membra, ideo est dolor admirabilis, & pro tanto fit iniquior status horarum, & paratur tunc ut ad exterius expellatur. Si autem crisis fiat ad malum aliqualiter, & natura intẽdit resistere, separare & expellere, licet non possit completè. Et sequitur, quodcunque est necesse &c. In crisi autẽ propriè dicta in qua accidit propriè uelox & subita mutatio, necesse est statum esse nequiorem horarum, & ideo magna inflatio cum tota ambiatur undique, magnus dolor & angustia, cum transeat per membra sensibilia. Vnde igitur concluditur, quòd crisis est uelox & uehemens motus morbi &c.

Motus morbi passiuus, motus morbi actiuus.

Crisis laudabilis causa.

Symptomata quæ crisim propinquam sequi solent.

Vnde

Vnde dicitur crisis. CAP. II.

CRisis sumpsit nomen à iudiciis: sicut enim uir positus in iudicio sanguinis, totus expauescit, sic patiens in crisi coturbatur. Crisis enim iudicium interpretatur propter hãc similitudinem. In bona enim crisi & uero iudicio, quatuor sunt necessaria, scilicet actor, reus, testes, & iudex: Vnde bonus iudex licet sit de causa certificatus secundum se, tamen non debet aliquem condemnare, nec absoluere, nisi secundum naturam testium. Medicus autem est loco iudicis, iste bonus medicus ueluti bonus iudex undique certificat per naturam accidentium, sicut per pulsum & urinam, ita de aliis, bene naturam absoluere & morbum condemnare, & ita prognosticare ipsum euasurum. Si autem pulsus & alia bene testificantur pro morbo, debet morbum absoluere, & naturam condẽnare, & ita ipsum prognosticare moriturum.

Crisis unde nomen sumpsit.

Docet species crisis. CAP. III.

SPecies crisis sunt 6. Prima species, in qua pat. subito mouetur ad salutem. Secunda est, in qua pat. subito ad mortem mouetur. Tertia est, in qua pat. paulatinè ducitur ad salutẽ. Quarta est, in qua pat. paulatinè ducitur ad mortem. Quinta est, in qua pat. subito ducitur ad bonũ imperfectũ, & paulatinè ad perfectũ. Sexta est & ultima, in qua pat. duicitur subito ad malum imperfectum, & paulatinè ad perfectum. Et propriè non potest dici crisis, nisi de primis duabus speciebus, quoniam crisis est uelox & subita mutatio: & ista mutatio non fit nisi in istis duabus. Et si proprissimè uellemus loqui, non dicitur crisis, nisi de prima, cum crisis magis proueniat sanitati quàm morti: omnes autem aliæ species non dicuntur crisis, nisi quadam attributione. species igitur crisis non sunt nisi sex &c.

Species crisis sex.

Docet prognosticare conditiones necessarias ad ueram crisim.

CAPVT IIII.

IN uera autem crisi & perfecta, necessariæ sunt 6. conditiones. Prima, ut sit completa: Secunda, quòd sit certa. Tertia, quòd sit salua: Quarta, quòd sit manifesta: Quinta, quòd sit indicata: Sexta, quòd sit in die critica.

Sex necessaria ad crisim perfectam.

Vnde dico, quòd prima conditio est, quòd sit completa. In bona & perfecta crisi, requiritur quòd materia peccans euacuetur, & quòd tota euacuetur: ut in tertiana euacuetur chol. & tota materia peccãs: in quotidiana phlegma totum,

& sic de aliis. Si autem materia non peccans purgetur, non curabitur morbus, cum non euacuetur sua causa. Et sic requirit, quòd tota materia euacuetur, quoniã aliter aut morbus non cessabit, aut faciet recidiuam. Prima igitur conditio quæ requiritur in bona crisi & perfecta, est quòd sit completa. Secunda conditio est, quòd sit certa. Hæc secunda conditio dependet ex prima certa, id est, quòd nihil remaneat, ne deinde possit facere recidiuam. Tunc enim crisis est certa, cum completa morbi materia euacuatur.

Tertia conditio quæ requiritur est, quòd sit salua, id est, quòd non ueniat cum terribilibus accidentibus & pernecabilibus: quoniã aliquãdo eruitur oculus, & amittitur manus, aut remanet alienatũ, & sic de aliis: talis crisis est symptomatica, cuius materia est uenenosa, pernecabilis, & nõ omnino salubris: licet curetur primus morbus, tamen terribili cum crisi curatur, & ita requiritur tertia conditio, quod sit salua.

Quarta conditio quæ requiritur est, quòd sit manifesta, id est, quòd euacuet cum euacuatione sensibili, aut cum exitura. Intelligendum est, quòd impossibile est aliquem à morbo acuto euadere sine euacuatiõe sensibili, aut sine exitura. Vnde cum sine istis feb. cessat subito, tunc enim distinguo, aut enim feb. est ualida, aut lenta. Si fortis & ualida esset præter insensibilem euacuationem, aut exituram, tunc distinguo, aut enim regitur sicut conualescẽs & sanus, aut sicut infirmus. Si sicut cõualescens, necessario recidiuabitur. Si bene regatur sicut infirmus, recidiuabit, sed non ita male sicut prius. Si autem feb. fuerit lenta & cessauerit præter ista, tunc distinguo: aut regitur sicut sanus, aut sicut infirmus. Si sicut sanus, necessario recidiuabit. Si sicut infirmus, possibile est quòd non recidiuet, & in hoc solo casu & rarò possibile est quòd non recidiuet, id est febricitans febre continua, lenta, cuius feb. cessauit sine euacuatione manifesta, aut exitura. Cum autem utitur regimine sicut infirmus, uerum est, quod possibile est, quòd pat. sit cholericus & materia pauca, subtilis, & alia particularia conueniant, & quòd euacuetur materia insensibiliter, ita terminabitur morbus cum euacuatione insensibili, & sine exitura. Hoc tamen est de rarò contingentibus, ideo debet medico talis terminatio semper esse suspecta: propterea est possibile aliquem euadere à morbo acuto sine euacuatione sensibili, aut sine exitura. Euacua

cua

euatio sensibilis appellatur sicut fluxus san. nariũ, uomitus, & ita de aliis. Quarta igitur cõditio quæ in bona crisi & perfecta requiritur est, quòd sit manifesta.

Euacuationes sensibiles.

Quinta conditio est quòd sit indicata, & ista est de magis principalibus. Impossibile enim est crisim fieri ad bonũ, nisi signa digestionis præcesserint. postquam enim manifesta est & perfecta, signa digestionis apparuerunt in die indicatiua, & continuata sunt illa signa, impossibile est mori ex illa ægritudine, nisi error intercidat, & ita ista conditio est summè necessaria in bona & perfecta crisi, quòd sit indicata, id est, quòd signa digestionis præcesserint.

Crisis quæ ante digestionis signa apparet mala.

Sexta & ultima conditio est, quòd crisis sit in die critica. Virtus enim diei criticæ est fortis, quoniam si in ea apparuerint bona signa, meliora erunt, & si mala, peiora erunt: ratio autem inferius subiungetur.

Ista autem materia aliter consueuit perscrutari. In illa enim, crisis melior est quæ cum purgatione est, quàm illa quę est cum apostemate. Secunda conditio est, quòd illa crisis quæ purgat materiam nociuã, melior est, scilicet opposita.

Crisis quæ laudabilior.

Tertia conditio est, quòd illa crisis est melior quæ fit per emunctoria debita, quàm sibi opposita. Quarta cõditio est, quòd illa crisis melior est, quæ fit cum alleuiatione, quàm scilicet opposita. Quinta conditio, quòd illa crisis est melior quæ uenit post signa digestionis. Sexta, quæ fit in die critica. Ista enim omnia oportet in bona crisi & perfecta adesse.

Docet naturam dierum criticorum prognosticare uiam experimenti. CAP. V.

AD hoc ut aliquis ueniat in notitiam dierum criticorum per uiã experimenti, tria oportet scire. Primo, ut sciantur principia ægritudinis. Secundo, quòd sciat si error non intercedat. Tertio, quòd crisis si cõtinuauerit per tres dies, quòd sciatur cui illorum attribuetur.

Tria consideranda.

De primo est agendum. Intelligendum quòd de facilioribus rebus est scire principium morbi: & quòd principium morbi nõ est computandum à principio decubitus. Aliquis enim est fortis & magni cordis, & febricitauit per tres dies uel plus antequã uelit iacere, & ita esset medicus deceptus in decubitu. Aliquis etiã est delicatus, rarus & mollis per naturã, & incipiet iacere antequã febricitet ꝑ tres dies, ita mẽdicus

Morbi principiũ quando.

dicus decipietur. Non igitur à principio decubitus, morbi principiũ computabitur. Ex alio igitur oportet cõputare. Illud igitur est principium morbi, cum operationes manifestè læduntur. Dum igitur aliquis non comedit sicut consueuit, nec dormit, nec uigilat, nec sudat, nec ambulat, & sic de aliis. Hoc principium morbi computabitur, scilicet manifestè cessare ab operationibus consuetis: & quia sensibilia manifesta sunt, ideo de facilioribus rebus est scire principiũ morbi. Et principium igitur computabitur à manifesta læsione in operibus consuetis.

Ne error cõmittatur quatuor sunt necessaria.

Secundũ, quod oportet scire, est, quòd non intercedat error, ideo oportet hic quatuor considerare. Primum, quòd medicus sit sciens, si enim erret, nesciet diætare & medicamina applicare. Vnde oportet, quòd pereat uirtus dierum criticorum. Secundum est, quòd patiens sit obediens. Si enim recuset pharmaciam, phlebotomiã, localia remedia, prolongabitur morbus, aut uenient periculosa symptomata, ita perit uirtus dierum ciritcorum. Tertium est, quòd ministri sint diligentes, licet rarò inueniantur, & ponamus unũ grossum exemplum, tamen notum, cum patiẽs debeat iuxta præceptũ medici uti hordeato, aut contuso, sed tamen fuerit tritum piper, aut allia & similia in uase in quo parantur, & minister non auertit, aut parat ibi cibaria, aut cõtusum, immediatè illud destruit. Nõ igitur est dubium, si ministri inepti sunt, perit uirtus dierum citricum. Quartum est, quòd omnia quæ extrinsecus sunt, quæ fere innumerabilia sunt, sint ad uelle patiẽtis: uerbi gratia, ponam9 quòd in die vij. debet fieri crisis, & in nocte antecedẽte debeat pat. dormire & qescere, si angustiatur propter latratum canum, aut insultum latronum, aut malos rumores, & similia innumerabilia, certè peribit uirtus diei critici. Ergo ad hoc, quòd dies critica cognoscatur per uiã experimẽti, oportet quatuor scire, quòd Medicus sit sciens, patiens obediens, ministri diligẽtes, & omnia quæ extrinsecus sunt, sint ad uelle patientis.

Quatuor cõsiderãda in crisi, si prolongauerit.

Tertiũ quod oportet scire, est quòd si crisis cõtinuauerit se per tres dies, & non sciatur cui illorum attribuatur, ex cõsideratione dependent quatuor. Primum est, ut sciatur ægritudo: Secundum est, ut sciatur natura diei: Tertium est, ut sciatur principium circuitus: Quartum, quòd sciatur tempus durationis.

De primo est agendum. Ponamus quòd crisis cõtinuauerit

rit se per diem vj.uel vij. & medicus ignoret cui illorum illa crisis debeat attribui, tunc debet recurrere ad ægritudinem: & quòd sciatur utrum moueatur per numerum parem, uel imparem: si per imparem, crisis debet attribui vij.cũ sit impar, & ita oportet scire naturam ægritudinis. Secundum quod oportet scire, est, natura diei. Ponatur, quòd crisis cõtinuet se per diem viij.& ix.& medicus dubitet cui illorũ debeat attribuere: tunc debet considerare naturam diei, nunc autem viij.nullo modo est critica, ix est critica, quia intercadens, tunc ipse debet attribuere crisim nonæ, & nõ viij. quia non critica. Tertium quod oportet scire, est, quòd medicus non ignoret principium circuituum: & ad hoc oportet tria scire. Principium circuitus, principium rei, & cõsumptionẽ. Principium circuitus appellatur, cũ dolores, tensiones & uigiliæ incipiunt intendi. Principium rei appellatur, cum materia euacuatur per sudorem & similia. Consumptio appellatur, cum manifestè materia euacuata est. Nunc autem ponamus, quòd crisis continuauerit per quartam diem & quintã, ita quòd principium circuitus est in quarta, principiũ autem rei est in v. Modo dubitat Medicus cui debeat attribuere crisim, certè quintæ, quæ habuit duo, principium rei & consumptionem. & est intelligendum quòd si dies quarta habuisset principium circuitus & principium crisis, quartæ esset attribuenda, & ita illa dies erit critica. plurima istorum habebis.

Medicus ut diem crisis rectè præsagire poßet, hæc debet cõsiderare.

Quartum & ultimum quod oportet scire, est, tempus durationis: uerbi gratia, ponamus quòd crisis continuet se per tres dies, ita quòd principiũ circuitus est in quarta, & durauit per 6.horas, & principiũ rei fuit in quinta, & durauit per 7.horas, & consumptio fuit in 6.& durauit per 8.horas: tunc medicus nescit cui illorum debet attribuere: igitur medicus debet considerare quæ dies habuit plus de tempore, id est, quæ dies habuit plures horas: & illi quæ plures habuit horas, crisis est attribuenda. Quarta ergo non est critica, quia nõ habuit nisi 6.horas: nec sexta, quia nõ habuit nisi 8. Quinta uero quæ habuit 12.horas, erit critica, crisis igitur erit sibi attribuenda. Qui igitur naturam dierum criticorum scire uoluerit, primo oportet considerare, quòd error non introducatur, & quòd sciatur principium morbi: si crisis continuauerit se per tres dies, quòd sciatur cui illorum attribuatur: & ad hoc oportet quatuor scire, naturam ægritudinis,

tudinis, naturam diei, principium circuitus, & tempus durationis, in principio circuitus oportet scire principium circuitus rei, & consumptionem &c.

Docet inuestigare naturam dierum criticorum per causam sumptam à quadris Lunæ. CAP. VII.

NVmerus & sufficientia dierum criticorum habetur per hunc modum. Dierum criticorum quidam sunt critici, quidam indicatiui, & quidam intercidentes. Prima & secunda dies sunt non critici. Impossibile enim est crisim ibi uenire ad bonum, cum crisis bona non fiat nisi post signa digestionis, & tam in modico tempore materia non potest esse digesta. Tertia est intercidés. Possibile enim est crisim fieri ad bonum, cum materia moueatur per motum imparem, & morbi motus uelocissimus. Ideo per radicem inferiorem magis fit crisis quàm per superiorem in tertia. Dies autem quarta propriè loquendo est indicatiua, quæ est indicatiua primæ septimanæ, quicquid debet fieri in vij. & si in iiij. appareant signa bonæ digestionis, in vij. crisis fiet ad bonum. Si in iiij. appareant signa corruptæ digestionis, morietur in vij. Et si nullum istorum appareat, nihil innouabitur in vij.

Per radicẽ inferiorẽ intelligit uirtutẽ quæ sumitur à natura et morbo: per radicẽ uerò superiorẽ intelligit uim illam quæ à latione superiori influit corpori.

Quarta dies nõ est critica quantum est de radice inferiori, quia motus materiæ aut est per numerum parem, aut imparem. Si autem ægritudo per motum imparem moueatur, tunc non mouebitur in quarta, cum sit dies par. Si autẽ materia moueatur per motum parem, tunc in tam modico tempore non potest moueri ad bonum, & ita quantum ad radicem inferiorem, non potest fieri crisis in iiij. ad bonum. Verum est, quòd largo modo accipiendo crisim à quacunque die ægritudinis est possibile mori, ita erunt critici: euadere autem non nisi in tertiis diebus, ideo non omnis dies critica. Aliquando igitur est possibile crisim fieri in quarta quãtum est ex radice superiori, cum sit semiquadra ex aspectu orbis & motu materiæ. Et cum morbi motus est æqualis, ut in homotono, raró accidit: igitur dies quarta nõ est propriè critica, nec intercidens, licet indicatiua. Ergo ei propriè pertinet, quòd est indicatiua, & non quoquomodo indicatiua, sed fortissimè. Et quia uirtus est fortis adhuc, & quia Lunæ influẽtia uadit ad cõplementũ, ideo hypostasis al. pendens in urina apparẽs in quarta, sufficit ad proiiciẽdũ crisim in vij. quòd nõ esset sic in aliis quartis indicatiuis sequẽtibus.

Quartus dies est aliquando criticus.

Quin

Quinta autem dies propriè est intercidens, quoniam propter uelocē motū materiæ aliquādo anticipat à vij. aut suboccupat à tertia. Sexta aūt dies est propria non critica: nō enim in ea fit crisis cū omnibus suis cōditionibus bonis, sed est mala, aut facit recidiuam, & similia, pro tanto quia non semiquadra, nec finis quadræ, ideo non fit ibi crisis quantum est ex aspectu orbis: nec etiam ex motu materiæ: quia si motus materiæ est per imparem, tunc cum sexta non sit impar, ideo non mouebitur nisi symptomaticè, & ita ad malum. Si materia mouetur per dies pares, tunc ægritudo quæ naturaliter mouetur per motum parem, est chronica. Chronica autem ægritudo non potest esse digesta in tam modico tempore, ideo non est crisis ad bonum in vj. & hoc non est uerum nisi in febr. sanguinea, cum moueatur æqualiter, per parem & imparem potest terminari ad bonum in die vj. sed est de rarò contingentibus. Hoc igitur est de natura diei vj. Dies autem vij. est critica, hoc est dies beata: & habet priuilegia multa ualde. Ibi enim concurrit radix inferior, & est ibi motus materiæ, quia impar: concurrit ibi radix superior, quia est finis quadræ, & ita influentia magna ex orbe, igitur in vij. ut plurimum crisis ad bonum fortior est inter omnes: primo quia uirtus est fortis, & in tā modico tempore non posset esse debilitata, & quia motus materiæ cum sit impar, & quia finis quadræ: vij. enim ex beneficio orbis est fortissima. Cumq; Luna sit in directo aspectu, ponamus quòd Luna sit in principio ægritudinis, in principio Arietis, tunc est in signo calid. & sicc. tunc cum Luna est in vij. est in principio Cancri, quæ habet influentiam oppositā, quod est frigidum & humidum, quia igitur cōfortatur morbus ex simili, & curatur ex contrario. & quotiens in quocunque signo Luna fuerit, cum est vij. tunc est in signo contrariæ qualitatis, aut quo ad utrasque qualitates, aut quo ad alteram, & ista influit influentiam oppositam: quare vij. à principio in quocunque fuerit signo Lunæ, erit fortissima, cum sit transmutatio facta ad oppositam influentiam, sicut melius uidebitur inferius. Est igitur septima finis primæ septimanæ. Octaua autem est principium ij. septimanæ, & est dies par, & non est critica. Imposibile enim est fieri crisim ibi ad bonum, cum non participet aliquid de radice superiori, nec inferiori. Nona autem dies est intercı

Sextus dies nunquā bene iudicat.

Quare crisis quæ fit septimo die ut plurimū bona est.

Octauus dies nō potest iudicare ad bonum.

tercidens, unde propter aliquas causas intrinsecas uel extrinsecas, crisis suboccupat à 7. aut anticipat ab 11. Dies 10. est non critica. Dies autem 11. est dies indicatiua, est enim media secundæ septimanæ, unde sicut 4. indicat 7. ita 11. 14. tamen oportet, quòd signa sint magis manifesta, cum uirtus magis sit debilitata. Dies 12. nullo modo est critica & non critica appellatur. Dies autem 13. quantum est ex radice inferiori debet esse critica. Sed quia uirtus est debilis ex se nō potest mouere materiam, ideo expectat beneficium orbis, sed ad 14. 13. intercidens appellatur. Decimaquarta indicatiua appellatur, ibi enim est uerè iudicium cum sit luna plena, & si non conuenit morbus cum lunatione, saltem est in orbe signorum cum critica oppositione & opposita influentia, sicut Aries, Libra, Taurus, Scorpio, & sic de aliis. 14. ergo est indicatiua, & finis 2. septimanę, & principiū tertiæ. Decimaquinta dies est intercidens, quoniā ibi est crisis suboccupando propter aliquas causas à 14. aut anticipando à 17. Decimasexta nullo modo est critica. Decimaseptima autē est proprie indicatiua, & est medium 3. septimanæ. Vnde sicut quarta indicat 7. & 11. 14. ita 17. 20. Decima autē octaua secundum omnem modum est non critica. Decimanona est intercidens. Vicesima autē dies propriè est indicatiua, & est finis tertiæ septimanæ. Et ita 6. periodi particulares procedendo de quarto in quartum includuntur in hoc periodo uniuersali, & sic in his primis 20. diebus 3. septimanæ computantur: ita per ordinem in aliis 20. diebus aliæ tres septimanæ computabuntur. Et ita secunda periodus uniuersalis terminabitur in 40. & tertia 60. & ita de aliis. Sed aduertendū, quòd post 20. diē, dies medij nō sunt ita critici in medio, sicut in prima periodo uniuersali, cū uirtus procedat cōtinuè debilitando. Dies enim critici post uiginti, sunt illi qui non proportionantur particulariter. Primi dies igitur non critici post 20. sunt, 22. 23. 24. 25. 26. 29. 30. & 32. & 33. & 35. 38. & 39. Post dies autem 40. raro accidit crisis, nisi per exituram aut per paulatinam materiæ digestionem, ideo computamus per septimanas, menses, annos, & ætates.

Dies undecimus propriè est indicatiuus & nō creticus.

Post quadragesimū propriè non accidit crisis.

De natura & complexione superiorum quantum pertinet medico. CAPVT VII.

Circa istam materiam est intelligēdum, quòd natura dierum criticorum sumitur à duplici indicatione: quarum una

una est inferior sumpta à materia morbi, quæ quidẽ est agitabilis & uariabilis nõ habẽs inhęrere uię: nec ordini uni unquam. Alia autẽ est sumpta à radice superiori, quæ quidẽ nõ est agitabilis, nec uariabilis, adhærẽs uiæ uni, & ordini uni: unde omne quod est pulchrum & honestum de sursum prouenit. Aegritudines autem duplices sunt, quædam acutæ, & quædã chronicę. Chronicæ autẽ reguntur per motum solis, cũ sol non peragret zodiacum nisi per annum, & ideo quòd mouetur motu tardo: acutæ regulantur per motum lunę, cũ luna peragret zodiacum totũ in mense uno. Vnde Luna his inferioribus dominatur, nõ propter uirtutem suam maiorẽ, sed quia magis approximatur ad nos, & recipit influentiam omniũ inferiorum, unde in humido dominatur, quod probant cõchilia, fluxus & refluxus maris: unde Luna assimilatur cõsuli, Sol autẽ regi magno: unde secundũ, quòd superficies Lunæ inferior plus, uel minus de lumine Solis recipit, secundũ hoc in his inferioribus Luna influit plus, uel minus: unde Sol est in medio stellarũ erraticarũ sicut rex in regno suo: unde nullo indiget, omnes uerò eo indigent: quod patet, quia Sole ascendente, nullo obstãte facit æstatem, Sole descendẽte, nullo obstãte facit hyemem. Luna autẽ in ascendendo duas habet quadras, & duas semiquadras, & ita habet 4. aspectus in ascẽdendo, licet inæquales, & 4. in descendẽdo. Primus aspectus Lunæ uocatur sextilis, pro tanto, qa 6. pars Lunæ est illuminata, & quia sexta pars signorũ zodiaci est inter Solem & Lunã, & sunt duo signa, & est dies quarta: & habet debiliter influere, cũ parum sit illuminata, & pro tanto raro accidit crisis in quarta die. Secũdus aspectus uocatur quartus, quia quarta pars Lunæ est illuminata, & quia quarta pars signorũ zodiaci est inter Solẽ & Lunã, & sunt signa tria, hoc est in septima die. Quãdo ista cõueniunt, quod est in 7. ęgritudinis & in 14. Luna cõmuniter est crisis fortior inter omnes. Septima em̃ de se est fortis, cũ sit in signo oppositæ cõplexionis, & satis sit illuminata. Tertius aspectus uocatur tertius, qa tertia pars Lunæ est illuminata, & qa zodiaci tertia pars sit inter Solem & Lunã. Et sunt quatuor signa, & est dies 11. licet ex orbe fortior sit influẽtia. Virtus tamen est debilitata, & est media secũdæ quadrę, sicut quarta primæ. Quartus autẽ aspectus uocatur oppositionis seu bederei, id est plenilunium, quia medietas signorũ zodiaci est

Morbi longi regũtur motu solis.

Luna consuli comparatur, Sol autem regi.

Aspectus Lunæ hexagonus.

Aspectus tetragonus.

Tertius aspectus trigonus.

Pleniluniũ.

inter Solem & Lunam, tota est illuminata, & est dies xiij. Et quantũ est de se influentia in ultimo fortitudinis, & est finis secũdæ quadræ. Istæ autẽ duæ quadræ, & duę semiquadræ, quæ sunt in ascẽdendo, sunt fortiores, quãtũ est de se, quàm illæ quæ sunt in descendendo: cũ in ascẽdendo Luna uadat ad complementum, & in descendendo continuè minuatur.

Alij aspectus quatuor. Luna autẽ in descẽdendo habet alios quatuor aspectus. Primus uocatur ternus, cum Luna sit in decrescentia in xvij. die. Secundus uocatur quartus, cum Luna est in xx. Tertius sextilis, cum sit Luna in xxiiij. Quartus est coniunctionis, cum est Luna in xxvij. die.

Vnde intelligendum, quòd alia est influẽtia in cõiunctione, alia in oppositione: quia in cõiunctione moratur utplurimùm tribus diebus: in oppositione autem uno instanti.

Hypothesis. Intelligendum etiam, quòd supra hanc influẽtiam oportet alia cõsiderare, scilicet eufortunium, & disfortuniũ: quia secũdum ista ægritudines aliter & aliter terminantur. Ponamus duos, quorum unus habet fortunium in Ariete, & alter habet fortuniũ in Tauro. Certè quotiens cõtingat primum infirmari in Ariete, aut in signis oppositis per quadraturam, ut in Cãcro & similibus, bene terminatur ab ęgritudine sua: & quotiens secundum contingit infirmari in Tauro, aut in signis oppositis per quadraturam, ut in Leone & similibus, pessimè tunc est ei in illa ægritudine. Ideo ponamus eos infirmari in eadem die, quorum unus incipit infirmari cũ eufortunio, & alter cum infortunio, licet ægritudo sit æqualis, nihilominus unus in vij. criticabit, qui erat cum eufortunio: & alter morietur, scilicet qui erat cum infortunio.

Et est intelligẽdum secundũ narrationem Aegyptiorum, quòd secundum naturã cõstellationis, & influẽtiæ omnium orbiũ in hora casus seminis in matrice accidit membrorum lineatio & figura, & secundũ naturã influentiæ in hora natiuitatis regulabitur tota uita in moribus, & à uultu, cũ uultus inferior sit subiectus uultui superiori. Ideo cũ orbes non influant secundum necessitatẽ, influunt tamen secundũ aptitudinem, & secũdum dispositionẽ: ita quòd si aliquis ad hoc sit dispositus quantũ est ex orbe, nunquã erit in cõtrario ita aptus: & de hoc sapientes Aegyptij narrãt exẽpla multa. Primum potest esse istud. Filius cuiusdã regis fuit aptꝰ quãtum est ex influẽtia superiorũ, quòd esset faber, & nunquam potuit

tuit esse in cõtrario, quia pater eius administrabat ei scutum & lanceam, & filius semper ibat ad fabros, & fuit optimus faber, in cõtrario autẽ officio fuit ineptissimus. Similiter narratur, ꝙ duo philosophi iacuerũt in domo cuiusdã textoris, & illa nocte natus est filius, & notauerunt ascendentem, & adæquauerunt planetas, & inuenerũt, quòd dispositus erat ad philosophiã, scripserũt nomẽ textoris, pueri, & uetulę. Et post multa tẽpora cũ pater ei⁹ uellet ponere eũ arti suę, ipse respuebat intantũ, ꝙ finaliter fugit ad manus prædictorum philosophorũ, & factus fuit philosophus. Hæc & alia multa possemus apponere, sed relinquuntur propter breuitatem.

Historia.

Aliud exẽplum.

Docet computare septimanam medicinalẽ & mensem.

CAPVT VIII.

Medicus uelit nolit, aut supponẽdo, aut quoquomodo contineatur, debet ad minus scire naturã, complexionem signorum, & complexionem stellarum erraticarum.

Quæ pars Astrologiæ medico cognoscenda est necessaria.

Nunc autẽ intelligendum est, quòd signa sunt 12. & stellæ erraticæ sunt 7. Primum signũ zodiaci est Aries: ab eo enim incipiuntur omnes operationes: est enim cal. & sic. complexionis: & est signum mobile, masculinum, cuius oppositum est Libra, & habet aspectum ad caput & ad collum. Secundum signum est Taurus, & est fri. & sic. complexionis, est signum stabile, fixum, cuius oppositum est Scorpio, & habet aspectum ad collum & spatulas. Tertium signũ est Gemini, & est cal. & hum. cõplexionis, mediocriter inter stabile & mobile, & est masculinum, cuius oppositum est Sagittarius, & habet aspectũ ad brachia. Quartum signum est Cancer, fri. & hu. complexiõis, est signum mobile, fœmineum, cuius oppositum est Capricornus, & habet aspectum ad pectus.

Aries.

Taurus.

Gemini.

Cancer.

Quintum signum est Leo, cal. & sic. complexiõis, signum stabile, masculinum, & habet aspectum ad cor, stomachũ & membra uicina cordi, cuius oppositum est Aquarius. Sextũ signum est Virgo, frigi. & sic. cõplexionis, est signũ mediocre inter mobile & stabile, & est fœmineum, cuius oppositũ est Piscis, & habet aspectum ad umbilicum & partes uicinas.

Leo.

Virgo.

Septimum signũ est Libra, cali. & hu. complexionis, & signum est mobile, masculinum, cuius oppositum est Aries, habet aspectum ad anchas, ad renes, & ad miniam naturæ.

Libra.

Octauũ signũ est Scorpio, frig. & hu. complexionis, & est signum stabile, fœmineum, cuius oppositum est Taurus, &

Scorpio.

habet aſpectũ ad matricem, uirgam, teſtes, & peritonæon.

Sagittarius. Nonum ſignũ eſt Sagittarius, cali.& ſic. complexionis, & eſt ſignũ mediocre inter ſtabile & mobile, & eſt maſculinũ, cuius cõpoſitũ eſt Gemini, habet aſpectũ ad muſculos coxę.

Capricornus. Decimũ ſignum eſt Capricornus, ſignũ frig.& ſic. complexionis, mobile, fœmineũ, cuius oppoſitũ eſt Cancer, & habet aſpectũ ad genua. *Aquarius.* Vndecimũ ſignũ eſt Aquarius, cal.& hu.cõplexionis, eſt ſignũ ſtabile, maſculinũ, & habet aſpectũ ad tibias, cuius oppoſitum eſt Leo. *Piſces.* Duodecimũ ſignum eſt Piſces, & eſt fri.& ſiccæ complexionis, mobile, fœmineũ, & aſpectum habet ad pedes, cuius oppoſitum eſt Virgo.

Et intelligendum, quòd quodlibet ſignum habet xxx. gradus, ita in toto zodiaco ſunt 360. gradus. Sunt autem planetæ erratici vij. *Saturnus.* Primus eſt Saturnus, uitæ contrarius, maleuolus, frigi.& ſic. complexionis, tardi motus, qui habet aſpectum ad uiros nigros, melancholicos, macilentos, triſtes, & qui libenter deturpant ueſtes ſuas, & ad uiros ponderoſos, maleuolos, habentes barbam raram: cuius prima domus eſt Capricornus, in quo gaudet ſicut anima in corpore: ſecunda domus eſt Aquarius.

Et eſt intelligendũ, quòd quilibet planeta habet duas domos præterquã Sol & Luna. Ita quòd prima domus eſt per ſe, in qua ſupremè gaudet planeta, ſicut rex in throno ſuo, quia ei ſimilis eſt, & in ea fuit creatus. Secunda domus non eſt ita principalis, & pro tanto nõ eſt ita uirtuoſa. *Iupiter.* Secundus planeta per ordinem eſt Iupiter, qui eſt beneuolus, calid.& hu.complexionis, tardus in motu ſuo, & eſt planeta uirorũ, qui ſunt benigni, gratioſi, religioſi, reuerẽdi, & habent barbam ſpiſſam, ſubruffam, nec ſunt calui: cuius prima domus eſt Sagittarius, & ſecunda Piſcis. *Mars.* Tertius planeta eſt Mars, qui eſt ca.& ſic. maleuolus, mediocris in motu ſuo, & eſt planeta iracundorum, rixãtium, furioſorum, & caluorum, maleuolorum, ſcriptorum ſuperborum, cuius prima domus eſt Scorpio, & ſecunda Aries. *Sol.* Sol eſt planeta beneuolus, qui eſt quartus, ca.& ſic.cõplexionis, influẽs lumen & uitam hominibus uiuentibus, in motu ſuo mediocris, & eſt planeta pulchrorũ & ſplẽdidorũ in facie, & in omnibus geſtibus, qui libenter cũ magiſtratibus, & nobilibus cõuerſantur, cuius domus unica eſt Leo. *Venus.* Quintus planeta eſt Venus, fri.& humidus, cõplexionis tẽperatæ, beneuol⁹, & motus ei⁹ fere ſicut

mot

motus Solis:habet aſpectum ad iuuenes laſciuos,cōptos,luxurioſos,& illos qui libenter agunt opera mulierū: cuius prima domus eſt Libra, & ſecunda eſt Taurus. Sextus planeta eſt Mercurius,temperatę complexionis,beneuolus,& eſt communicans diſpoſitionem ſuam ſecundum naturam eorum quibus adiungitur,ſiue in bono,ſiue in malo,& eſt ferè motus eius, ſicut motus Solis: habet aſpectū ad uiros bene doctrinatos,ſacerdotes, ſapientes, lenis moris , nec magni corporis,flaui coloris:cuius prima domus eſt uirgo,ſecunda Gemini. Septimus & ultimus,de quo magis intendimus, eſt Luna, frig.& humid. complexionis, beneuolus, & regit omne humidum:curſus eius uelociſſimus , quoniam fere in xxvij.diebus & viij.horis complet totum zodiacum:aſpectū habet ad uiros phlegmaticos , arthriticos : cuius domus eſt unica ſcilicet Cancer.

Mercurius.

Luna.

Sed quia forte medicus adæquationem omnium planetarum ſcire non potens,poteſt ſe excuſare,ideo medicus tenetur habere tabulam adæquationis Lunę,quo ad mediū motum,quā cōmuniter tenetur habere,& habeatur unum & rectum calendariū lunationis, ſine autem his nō eſt medicus.

Et eſt intelligendum,quòd fere Luna eſt in quolibet mēſe per duos dies occupata,computādo quo ad medium motum.Vnde aliqua pauca ſunt ſubiungenda hic.Si aliquis fuit uulneratus in capite,Luna exiſtente in Ariete,uix aut nūquā curabitur,eſto quòd uulnus ſit mediocre. Si quis fuerit uulneratus in collo,Luna exiſtente in Cancro, periculoſus erit morbus,& ſic de ſingulis.

Præterea nullus poteſt facere phlebotomiā Luna exiſtente in Geminis,quoniam aut nihil exibit de ſanguine,aut bis percutietur. Etiam medicus debet facere omnes cōfectiones ſuas in certis influentiis.uerbi gratia, uolo facere medicamen conſtrictiuū frigi.& ſic.ſicut eſt diacodion, certè confectio debet eſſe in ſimili influentia & conuerſione, quia cōuenient rad.inferior & ſuperior,fortiſſima erit influētia.Fiat igitur Luna exiſtente in Tauro, uel in Virgine,ita de multis ſimilibus intelligamus. Si igitur ordo & regimē eſt in medio,& uultus inferior ſubiectꝰ eſt uultui ſuperiori,bene erit. Iſta autem pauca poſui nō ad alia me extendēdo, niſi quòd quilibet poſſe ſuo ſcire conetur naturam ſuperiorum, aliter non eſſet perfectus in ſcientia prognoſticandi,nec operādi.

De mense Solari & Lunari.

Mensis duplex, Solaris & Lunaris.

DVPLEX est mensis, Solaris & Lunaris. Mensis Solaris continet spatium xxx.dierum:& quodlibet signorum habet tres facies, primam, secundam, tertiam:& quælibet facies habet x.gradus, ita in toto signo non sunt nisi xxx.gradus. Sol autem moratur per unam diem ad peragrãdum unum gradum, & ita moratur in quolibet signo per xxx.dies. Mẽsis ergo Solaris est xxx.dierum. Nunc autem Sol habet aspectum ad cor, ad uirtutem uitalem:& quia nos loquimur de mense per comparationem ad crisim, & crisis non fit per uirtutem uitalem, & per consequens non per uirtutem Solis, ideo de mense Solari nihil curat medicus. Nunc autem Luna habet aspectum ad uirtutẽ naturalem, ideo medicus tenetur mensurare mensem Lunarem. Mensis igitur Lunaris est triplex, primus scilicet consecutionis, secũdus propriæ peragrationis, tertius apparitionis. Mensis autem consecutionis appellatur totum illud tempus in quo Luna moratur attingere Solẽ, siue consequi. Vnde ponamus, quòd Sol & Luna nũc sint in primo puncto Arietis, tunc uterque mouetur uelocius, cum Luna uenerit ad primum pũctum Arietis, tũc non inueniet ibi Solem, moratur in consequendo per duos dies & quatuor horas, & ita tota Lunatio durat xxx. dieb9, & viij. horis, ita una Lunatio scribitur xxx.dierum, & altera xxx. dierum & octo horarum, & hæc computatio est Lunaris climatica. Hæc autẽ computatio est quo ad medium motum, & non est uera in puncto, nec fixa, ideo medicus de isto mense Lunari non curat. Secundus mensis uocatur peragrationis, & durat totum illud tempus in quo Luna mouetur de puncto ad punctum, ut cum incipit moueri de primo puncto Arietis, iterum cum est in principio Arietis, totũ illud tempus, uel spatium uocatur mẽsis propriæ peragrationis, & sunt xxvij. dies, & viij.horæ, & habet influere eufortunium & diffortunium. Tertius mensis uocatur apparitionis, totum illud tempus in quo Luna apparet nobis illuminata, & sunt xvj.dies, & xxij. horę, & iste habet uirtutem calefaciendi, infrigidandi, & ita de aliis. Nunc autem ad crisim sunt duo necessaria, eufortunium, diffortunium, calefactio, & ita de aliis. Ideo alter istorum mẽsium non potuit esse mensis medicinalis. Conflatur autẽ mẽsis medicinalis ex his duobus, quam mixtionem solus Deus cognouit. Modus autem

Mensis Lunaris triplex.

Secundus mensis.

Tertius mẽsis.

Ad crisim perfectam duo sunt necessaria.

autem conflandi mensem medicinalem ex mense apparitionis & mense peragrationis, est iste. Mensis igitur paragrationis excedit mensem apparitionis in xx. horis, quæ diuidantur per medium, tunc erunt x. horæ: dentur igitur istæ x. horæ mensis apparitionis qui habebat xxvj. dies, & xij. horas, fient xxvj. dies, & horæ xxij. Mensis igitur medicinalis rectè conflatus ex mense apparitionis & mense propriæ peragrationis continet xxvij. dies minus duabus horis. Nunc autem propter uulgares qui non credunt, quòd sit uera cōputatio nisi æqualis & integra, ideo oportet æqualiter computare. Licet sit intelligendum quòd annus non erit integer, nec mensis, nec septimana: tunc igitur si mensis medicinalis æqualiter diuidatur, quælibet septimana habebit vj. dies, & xvij. horas cum dimidia. Ad hoc igitur ut septimana sit integra, oportet addere primæ septimanæ vj. horas cum dimidia. Prima igitur septimana manu leuauit à secunda vj. horas cum dimidia, & xvij. cum dimidia, & vj. cum dimidia, sunt xxiiij. & ita completur dies naturalis. Prima igitur septimana medicinalis terminatur in die vij. Secunda incipit in die viij. huic autem septimanæ deficiunt xiij. horæ, uidelicet sex cum dimidia, quas accommodauit, & sex cum dimidia quæ deficiebant ei, & ita sunt xiij. horæ. Tunc uenit secunda septimana ad tertiam, & dixit quòd accommodaret ei xiij. horas, tunc accommodauit, & completa est secunda septimana, & terminatur in xiiij. Tunc uenit tertia septimana, & deficiunt xiij. horæ quas accommodauit, & de se sex cum dimidia, & ita sunt xix. cum dimidia. Tunc uidens tertia septimana, quòd nō poterat manu leuare à quarta, tunc reuersa est ad secundam, & fecerunt pactum, quòd haberent unam diem mediam, & ita xiiij. dies facta est media secundæ septimanæ, & media tertiæ xiiij. igitur dies est finis secundæ septimanæ, & principium tertiæ, ita tertia septimana terminatur in xx. die. Tunc uenit quarta septimana, & deficiebant ei vj. horæ, & non inuenit qui accommodaret ei, sed inuenit quòd iiij horæ superauerāt tertiæ, & accepit eas, & de se habebat sicut aliæ, vj. dies & xvij. horas cum dimidia, tunc adde quatuor cum dimidia, & fient xxij. Quarta igitur septimana continet vj. dies minus duabus horis. Patet ergo quo modo mensis medicinalis continet xxvij. dies minus duabus horis &c.

Septimanæ medicinalis.

Mensis medicinalis quot dies contineat.

De compendiosa recapitulatione signorum prognosticorum.

CAPVT II.

VT breuiter tota ars & prædicendi doctrina compræhẽdatur, quatuor sunt nobis necessaria: scilicet primo considerare figuram corporis & dispositionem: secundo membrorum operationes: tertio ea quæ à corpore egrediuntur: quarto naturam morborum.

Ad artem prædicendi comprehendendā quot sint necessaria.

De primo igitur sic. Supposita consumptione rationabili secundum naturam feb. & particularium, quanto facies & figura corporis magis approximatur faciei naturali, aut sibi ipsi sub dispositione naturali, tanto melius est: quoniam fortitudo uirtutis regitiuę corporis significatur potentis regere corpus & resistere morbo, ideo quòd oculi sunt concaui aut eminentes, tempora plana, tota facies horribilis, ita de omnibus aliis quæ ponuntur in libro prognosticorum, quandocunque omnia illa mala signa narrata in principio prognostic. apparentia in facie, quantum apparent propter malitiam morbi, & non propter causas extrinsecas, semper pessimum & mortale, siue in principio morbi siue post, in morbo acuto & chronico in quacunque ętate, regione, quòd facies ita horribilis sit, & ex morbi malitia prouenit sempiternaliter, pessimum & mortale, cum ultima uirtutis prostratio designetur non potẽtis defendere corpus malitia eius. Et intelligo semper quòd ueniat ratione morbi: quia si ueniret propter causas extrinsecas, nõ est ita malum, cum non ita lędatur uirtus in minera, nisi excedat in ultimo, ut fluxus ultimus, ita de aliis.

Hippocrates libro 4. aphoris. 62.

Debemus etiam considerare iuxta signum corporis dispositionem, utrum ictericia uenerit ante septimam diem, quoniam mirabiliter est malum, quia materia ictericiæ est grossa, & nõ potest uenire ad bonum nisi post digestionẽ. Nunc autem materia grossa non potest esse digesta in septem diebus, ideo ictericia ante vij. semper mala. Post autem vij. si materia fuerit digesta & die critica, semper bonum, potissimè cum alleuiatione patientis. Etiam cum huius figura considerandum est, utrum calor sit æqualis, uniformis in toto, & hoc est bonum. Si autem calor fuerit diuersus, ita quòd interiora sint multum calida & exteriora frigida, pessimum signum & mortale, cum magnitudo in apostematibus in interioribus significetur, unde caloris inæqualitas semper malum

lum. Et cum hoc circa corporis figuram & diſpoſitionem aduertendum. Si hypochondria fuerint mollia, æqualia, tractabilia, uniformia, hinc inde calore æquali non multum excedente, optimũ ſignum eſt. Si autem fuerint doloroſa, aſpera, inæqualia cum intenſo calore, peſſimum ſignum eſt. Et hoc eſt primum quod circa corporis figuram & diſpoſitionem conſideramus. Secunda autem cõſideratio cadit circa membrorum operationes. Operationes autẽ ſunt tres, ſicut animalis, uitalis, & naturalis. Animalis ſunt duæ, regitiuę & ſenſitiuę: Regitiuæ ut imaginatio, cogitatio, memoria: Sẽſitiuæ, ut ſenſus, motus in morbis acutis continuis, & ægritudinibus cerebri. Si uirtutes regitiuæ ſunt ſaluæ, bonũ ſignũ eſt, quòd uirtus animalis eſt ſalua, & quòd non eſt dubiũ de illo morbo. Si autem iſtæ uirtutes corrumpãtur, ſignum eſt mortale, quia corruptio uirtutis animalis ſignificatur in radice. Si autẽ in caſu dicto aliquis bene audiat, uideat, olfaciat, guſtet, moueatur, ſentiat, bene ſe habeat in decubitu, & bene dormiat, bonũ ſignũ eſt, quia in morbis prædictis mori non poteſt, cum uirtus animalis ſit ſalua in minera. Si autẽ in morbis prędictis propter malitiam morbi aliquis amittat auditum, & nullus iſtorũ uenerit propter criſim, & oculi caligent, amittit ſenſum & motum, non dormit, aut continuè dormit, aggrauatur poſt ſomnum, & decubitus eſt malus & innaturalis cum ſpaſmatione unius partis aut multarum, ſignum eſt peſſimum & mortale: & iſta habent ueritatem in morbis prædictis, quia in fluxu uentris & ſimilibus non habent ſignificationẽ. Secunda operatio eſt uirtutis uitalis in nullo aut modico, diuerſificatus pulſus, fortis & ordinatus, bonum. Aër cum difficultate magna attractus uel expulſus, pulſus debilis deficiẽs, ſerrinus, uermiculoſus, formicãs, peſſimum eſt & mortale. Tertia eſt operatio uirtutis naturalis, unde ſi appetitus bonus, & digeſtio, & approximatur ad horam ſolitam, & reliqua omnia ſigna apparent in operationibus uirtutis naturalis, ſignum eſt certum in morbo quantum eſt ex hoc ſalutis & euaſionis. Si autem appetitus proſternatur, digeſtiua corrumpatur, contentiua auferatur, & expulſiua ſimiliter, ſignum eſt peſtiferum in omni morbo.

Facultates tres corpus noſtrum diſpenſantes.

Secunda operatio.

Tertia.

Tertia conſideratio cadit ſuper ea quæ ex corpore expelluntur. Si aliquis apoſtema patiatur capitis, & ſanies aut aquoſitas expellatᶜ per nares, aures, palatũ, in die critica, & quod

Ab excretis.

expellitur uidetur esse digestum & cum alleuiatione, signum est exquisitæ salutis. Si autem aggrauetur, & sit indigestum, signum est contrarium.

Crisis per fluxum sanguinis è naribus.

Si autem in morbis capitis, aut hypochondriorum, aut in morbo de repletione, ubi sanguis cũ acumine dominatur, superueniat fluxus sang. in die critica, & guttatim ordinatè, & per eandem partem in qua est ægritudo, aut per alias sibi communicantes, signum est salutis certum. Si autem inordinatè uenerit fluxus cum aggrauatione, syncopi, & debilitate uirtutis, signum est mortale.

Sputum in affectibus thoracis cõsiderãdum.

Si autem sputum in ægritudine pectoris & pulmonis apparet facile, & cum modica tussi album coniunctum cum alleuiatione, signum est exquisitæ salutis. Si autem tardè uenerit aut nihil cum laboriosa tussi, & globosum, aquosum, nigrum, liuidum, uiride, fœtidum, cum molestia & aggrauatione, signum est pessimum & mortale.

Vomitus quando cõfert.

Si autem uomitus uenerit cum colore multiplici in die critica, & cum alleuiatione, signum est salutis. Si autem fuerit nimis citrinus, aut rub. aut alb. aut uiridis, aut liuidus, signum est pessimum & mortale, potissimè si in morbi principio apparuerit.

Egestiones.

Si autẽ egestio fuerit continua & æqualis, non dura, non aquosa, & hora solita, & quòd proportionetur ut decet cibo assumpto, cum alleuiatione, & in die critica uermes fuerint commixti, bonum signum est & laudabile. Si autem fuerit calida, aquosa, frequens & inordinatè manauerit cũ aggrauatione, & fuerit fœtida, coloris nigri, aut liuidi, sine præcedente digestione, signum est pessimum & mortale.

Vrinæ quãdo salutem præsagit.

Si autem urina uenerit in die critica multa, & cum signis completæ digestionis à parte coloris, & substãtiæ, & hypostasis, signum est salutis. Si autẽ retineatur aut minus expellatur, & fuerit nigra, aut hypostasis nigra aut aquosa cũ uirtute debili & cum aggrauatione, aut spissa remissa post diem criticam, signum est pessimum & mortale. Et est intelligendum quòd urina laudabilis, debile signum est salutis, nisi in ægritudinibus hepatis. Si autem fuerit mala, fortissimum signum est ad mortẽ, siue ægritudo fuerit extra uenas uel intra, cum uirtus digestiua deficiat in radice.

Si autem sudor fuerit uniuersalis in die critica, & post signa digestionis cum alleuiatione, signum est salutis. Si autẽ in altera parte tantum uenerit frigidus & nimius, cũ aggra-

uatione & syncopi, signum est mortis. Et est intelligendum quòd omne quod egreditur à corpore cuiuscunq; odoris, aut coloris, aut quantitatis, aut ordinis, cum uenerit in die critica & post signa digestionis & cum alleuiatione patiẽtis, signum est exquisitum salutis. Si autem cõtrario modo euenerit, signum est pessimum & mortale.

Quarta consideratio cadit circa naturam morborum: in casu igitur capillorum, tinea & similibus capitis infectionibus, si uarices innascantur, bonum, & si deficiant, malum.

In mania, melancholia, consimilibus &, speciebus desipientiæ, si hæmorrhoides aperiãtur, bonum: & si retineantur, malum.

In apostemate frigido, letargia, paralysi, si eueniat febr. efficitur bonum. In spasmo de repletione, febr. superueniens, bonum. In phrenesi, sternutatio superueniens sine rheumate, bonum. In apostematibus & dolore capitis, sanies auriũ, aut aquositas, aut narium, aut palati, aut fluxus sang. potissimè nariũ, bonũ cum alleuiatione pat. cũ aggrauatione pat. malũ. In ophthalmia, passione oculorũ, pas. aurium, & partiũ superiorũ, flux9 uẽtris ueniẽs cũ alleuiatiõe pat. bonũ. Si aũt uẽter retineatur & superiora aggrauẽtur, malũ.

Aphoris. 11. partic. 6.
Aphoris. 57. partic. 4.

In febr. tertianis continuis & aliis secũdum statum suum, fissura labiorum, narium & linguæ, & paruæ pustulæ cum appareant, signum est salutis, potissimè cum alleuiatione, si contraria, cõtrariè. Si in squinãtia appareat tumor, rubor, & deriuatur ad exteriora cum maturatione & alleuiatione, signum est salutis. Si autem uadat ad interiora, semper malum. In apostematibus pectoris & pulmonis, si sputum appareat digestum, & sanies mundificatur per exteriora, & in die rupturæ cesset febr. & bonificatur appetitus, bonum signũ. Si uero sputum est indigestum, feb. non cessat in die rupturæ, & alia mala signa apparent, signum est malum & transmutationis ad febr. hecticam. Si autem in ægritudinibus pectoris oriatur apostema in radice aurium & in pedibus ac corporis extremitatibus, bonum est. Si autẽ reuertatur materia ad interiora & currat ad pulmonem, pessimum est & mortale, imò in omni apostemate exteriori in quacunque parte corporis fuerit, potissimè de materia uenenosa, reuersio ad interiora, pessimum est & mortale. In singultu, sternutatio superueniens, bonum. In siti, modica tussis superueniens,

Aphori. 37. partic. 6.
Aphori. 12. particul. 1.

niens, bonum. Vomitus san. cum feb. continua pessimum signum & mortale. In ægritudinibus hepatis ut hydropisi, & similibus, fluxus uentris phlegmaticus aut aquosus aut uentus exiens per inferiora, bonū: ita de aliis secundū dispositionem humoris. In ægritudinibus splenis, hemorrhoides superuenientes, bonum. Breuiter intelligendum quòd omnis morbus qui mutatur à mēbro nobili, sensibili & periculoso interiori uersus membra exteriora minus nobilia & necessaria & minus sensibilia, semper bonum. Quādo autem fit mutatio ad membra nobilia periculosa, semper malum.

Aphor. 14. partic. 6.

Primo omnis mutatio morbi in morbum magis periculosum, malum: omnis etiā ægritudo in fortibus pueris & iuuenibus citius curatur, nisi fuerint in membro nimij sensus: ægritudo autem ueniens debilibus & senibus uniuersaliter tardius curatur. Et hæc sufficiant de prognosticatione &c.

FINIS QVINTAE PARTICVLAE DE PROGNOSTICIS.

*

BER

BERNARDI GORDONII DE VRINIS TRACTATVS,

*

IN QVO CONDITIONES *quæ obſeruandæ in urinæ iudicio, & modus præſagiendi ex urina, enucleantur.*

QVIA bona corporis diſpoſitio nō poteſt perfectè cognoſci ſine ſcientia urinarum, ideo utile eſt multum de urina aliquid aggregare. In primis dicemus quid eſt urina, & quomodo generetur. Deinde de coloribus urinarum, cum color primo ſe offerat. Deinde de ſubſtantia, de regionibus. Deinde de quibuſdam conditionibus particularibus, quæ debent obſeruari in iudicio urinæ. Poſtea de multitudine & paucitate, & de ſignificatis, reſultantibus ex colore cum ſubſtantia. Et hic addemus curationes & præſeruationes, & ſupplebimus ſi quæ omiſimus in libro cauſa breuitatis. Et ſpecialiter dicemus de hemitritæis, deinde de contentis, & in quolibet capitulo inſeremus aliquam dubitationem iuxta modulum noſtræ potentiæ. Et author ſalutis proſperet iter noſtrum.

Quid eſt urina, & quomodo generetur.

CAPVT I.

VRina eſt colamentum ſang. & cæterorum humorum de naturæ actionibus natum. Iſta pars ſcripta eſt ab Iſaac uerſus principium libri de urinis.

Circa iſtam materiam intelligendum eſt pro fundamēto, quòd urina in natura ſua propria non eſt aliud niſi quædam

ſpecies aquæ, ideo de natura ſua inquãtũ urina eſt alba, trãſparens, peruia, ſubtilis & clara ſicut aqua: igitur nulla ſubſtãtia actiua nec aliquis radius poteſt eam colorare, nec aliqua ſubſtãtia paſſiua uariare, niſi aliquid ſubſtantialitatis notabiliter cum ea miſceatur. Et iſtud fundamentum ualebit ad multa, licet multi dicant contrarium, iſtud tamen declarabitur ſuo loco. Modus autem per quem generatur urina, tangitur à principe medicorum Gal. 4. de iuuamẽtis membrorum uerſus principiũ. Sententia ergo Gal. eſt hæc: Verſus collum à parte poſteriori eſt quidã canalis magnus, qui oritur ab ore, & terminatur uſque ad orificiũ ſtomachi, & uocatur œſophagus, & per illã uiam tranſit cibus & potus uſque ad ſtomachum: tunc ceſſant duæ uirtutes, attractiua ſcilicet, & expulſiua: & duæ uigorantur, ſcilicet cõtentiua, & digeſtiua. Et cum cõpleuerit digeſtiua, tũc operatur pars inferior ſtomachi nullo iubente ſecundum Gal. 3. de uirtutibus naturalibus, & tunc tranſit maſſa ptiſanaria ad ieiunum, duodenum, & ad omnia inteſtina: & cũ omnibus inteſtinis ſint uenæ meſeraicæ alligatæ præterquàm longanoni ſecundũ Auic. tunc per uenas meſeraicas trahitur totum benignum uſq; ad hepar. Nihilominus ſecundũ Gal. in de uirtutibus naturalibus, inteſtina & uenæ meſeraicę uirtute hepatis, habent quandã uirtutem ſanguificam, ut natura in uia nõ remaneat ocioſa. Cum ergo cibus ſic paratus & diſpoſitus, uenit ad ſimã hepatis, tunc fit ibi bullitio, digeſtio & humorum generatio. Et exemplificat Gal. 4. de iuuamẽtis membrorũ, in muſto, ubi eſt ſpuma, fex, aquoſitas & uinum. Et ita eſt de humoribus, eſt aliquid ſpumoſum quod ſupernatat, & aliquid crudũ ſemicoctum ſang. in potentia, & eſt phlegma, & eſt quoddam feculentum groſſum, quod eſt melancholia, & ſang. purus. Aquoſitas autem, quæ eſt urina, nẽ uidetur generari niſi ex ſola ſegregatione aliorum humorum & longa, primo de criſi: aliquando appellant eum humorẽ ſubtilem, aquoſum, & aliquando aquam. Poſt autem humorum generationem, ſuperfluum choleræ trahitur à chiſti fellis, quæ rectè iacet ſupra ſubſtantiam hepatis: & ſuperfluum melancholiæ incarceratur cum ſplene in parte ſiniſtra. Et aliqua portio phlegmatis uadit ad pulmonem, nõ propter neceſſitatẽ, ſed propter iuuamentum ſecundum Iſaac. Aquoſitas autem penitus tota remanſit ut iuuet penetrare ſang. & humores per uenas an-

guſtas, quæ ſunt in gibbo hepatis, ubi ſang. recipit formã & naturam perfectiorem, cuius color aſſimilatur lumini cœleſti ſecundũ Galen. 4. de iuuamentis membrorum. Tunc ulterius uadunt omnia ſimul uſque ad chilim uenam, & ibi aliqua portio à renibus trahitur, & alia uadit cum ſan. uſque ad cor & totum corpus. Et cum aquoſitas compleuit iuuamẽtum, iterũ reuertitur ad uenam chilim, & in hac reuerſione cum ea miſcentur humores dominantes, & ſic iudicat, quoniam urina quantumcunque digeſta penitus non nutrit ſecundum doctrinam Gal. ſuper regimento acutorũ, in ſecunda parte, Multotiens accidit in capite & partibus &c. ad unã columnam. Deinde renes attrahunt hanc aquoſitatem cum aliqua portione ſang. & hum. ut inde nutriantur. Deinde uadit hæc urina per poros uretides ſeu meatus uſque ad collũ ueſicæ. Et licet non habeat niſi unam tunicam, ibi tamen eſt quaſi duplex, & appellatur à Gal. illud foramẽ diagonale. Et quia urina eſt mordicatiua, mordet pelliculam, & illa ſemipellicula quaſi dilatatur & deſcendit obliquè inferius uſque donec ſit intus urina, tunc aſcendit ſuperius & impletur tota uel quaſi. Et quoniam tunc grauatur, expellitur ad exteriora. Sed in ueſica extra nõ poteſt apparere illud foramen propter ſubtilitatem ſemipelliculæ, quoniam ſtatim incuruatur & coadunatur ad extra. Tamen in utentibus bono regimine non poteſt apparere urina talis qualis eſt ſecundum ſuam naturam, quin ſemper aliquid naturaliter & ſubſtãtialiter cum ea admiſceatur quod ipſam alio colore coloret: licet ſuus color naturalis non ſit propriè color, ſed quædam tranſparentia. Et ratio prædictorum patet, quoniam terminus urinæ naturalis & principium generationis ſuæ, eſt terminus ultimus complementi generationis humorum ſecundum Galen. primo de criſi. Cum ergo aliquis eſt boni regiminis ſicut oportet, tunc urina apparet digeſta. In debilibus ſenibus, pueris guloſis, & utentibus malo regimine & potiſſimè crapuloſo, apparet urina talis qualis eſt ſecundum naturam ſuam, ideo eſt alba, tenuis, tota nuda & expoliata totaliter à bonitate.

Ex his autem bene conſtanter ſatis patet, quòd urina non acquirit formam ſubſtantialem in corpore, ſed ſolum ex alia ſegregatione: ideo liquor qui ſupernatat ſanguini in phlebotomia, nihil aliud eſt quàm urina, ſicut diximus in tractatu

de

de phlebotomia. Nullus ergo debet mirari si per urinã primo & principaliter cognoscũtur dispositiones hepatis & uenarum, & per consequens totius corporis. Per urinam ergo poterimus cognoscere dispositioné sanitatis, ægritudinis, & neutralitatis. Ex his igitur patet arrogantia, & ignorantia quorundam, qui dedignantur iudicia urinarũ, & eam nauseant. Sed diligés urinæ inspectio manifestat qualiter homines dispositi sunt: secũdum Theophilum. Et ideo aduertens Isaac in diffinitione sua dicebat, quòd urina erat colamẽtũ: quasi dicat quòd in corpore de se nullam acquirit naturam nec transmutationem, sed solum ex colamento & separatione aliorũ. Et addit, sanguinis. Licet omnis hum. intédatur à natura, sanguis tamen primo & principaliter, & ibi abundat in maiori quãtitate, ideo dicit sanguinis. Sed quia urina nõ est colamentum solius san. sed etiã aliorũ hu. ideo subdit, & cæterorũ hu. Et quia hæc colatio nõ fit per artificiũ, sed uirtus regitiua est illa quæ hum. generat, separat, diuidit, ideo subiungebat Isaac, de naturæ quidem actionibus natum.

Theophilus tractatum scripsit de urinis.

Circa materiam de urinis posset quis dubitare, utrum de urina possit esse scientia. Et quæ possent aliqué mouere, duo sunt. Primum scilicet, de sensibilibus non est scientia, cum omnis scientia sit de uniuersali: urina est sensibilis, quare &c.

An de urina poßit esse scientia.

Secunda ratio, quoniã omnis scientia est de intransmutabili, cum uniuersale sit intransmutabile. Vrina est trasmutabilis, quia una & eadem & secundũ se nõ diuersificata, diuersa significat, ut patet in urina alba, & sic de aliis, quare &c.

Oppositum patet, quia causam habet, & principia, & de talibus est scientia, quare &c.

Solutio, dico quòd urina aut cõsideratur absolutè, aut relatiuè. Si absolutè, sic de ea nõ est scientia: si relatiuè, aut per comparationé ad causas aut ad sensata. Si per comparationem ad causas, hoc est duobus modis. Quoniam urina cõparatur ad suas causas prout ab eis contrahit essentiam, esse & quidditaté, & entitatem, & sic pertinet Metaphisico. Si auté urina comparetur ad suas causas prout ab eis contrahit esse transmutabile, motum & mutationem: sic pertinet naturali.

Si autem urina cõparetur quo ad significata, hoc est duobus modis, aut absolutè, & indeterminatè, & ita de urina nõ est scientia. Si autem determinetur cum determinatione, & certa limitatione, sic de ea est sciétia. Sicut, uerbi gratia, alba

& tenuis, poteſt ſignificare crapulam, hydropiſim, oppilationes, & ſimila. Et ſic abſolutè cõtinuando qui hoc nouit, modicum nouit. Si autem continuetur cũ ſignis digeſtionis, & ſpecificis certis & determinatis, utpote ſicut multa crapula, & ſit multa, frequens micta, diabetẽ, & ſic de aliis. Sic dico quòd de urina eſt ſcientia, & non quælibet, ſed medicinalis, ſicut uidebitur quæſtione ſecunda. Tunc ad primam dico, quòd eadem res ſenſibilis eſt, dum ſentitur: & intelligibilis, dum intelligitur: & ſic de ea eſt ſcientia, non ut eſt in ſenſu, ſed in intellectu. Ad ſecundum dico, quòd ſi urina fuerit bene determinata, ſpecificata, & diſpoſita, nõ eſt uariabilis, nec transmutabilis, nec diuerſa ſignificat, ſed quid certum & determinatum. Quare concluditur quòd nõ ſufficit habere ſcientiam de urinis uagam & cõfuſam, ſed certam, & determinatam, ſicut erit infra per totum Deo duce manifeſtum.

De coloribus urinarum. CAP. II.

Color urinæ quidam eſt qui ſignificat temperamẽtum, & quidam diſtemperamentum. Color qui ſignificat temperamentum abſolutum, eſt color ruffus iuxta dictum Aegidij.

Vrinarũ colores uarij.

In ruffum uergens puri color æmulus auri.

Et intelligo per iſtũ colorem, non colorẽ auri puri, quod eſt maſſa, quia talis color uergit ad rubeũ obſcurũ, ſi aſcendit ad 24. gradationes, ſed intelligo colorem auri prout eſt in auratura ſcyphorum argenteorũ politorum, terſorum, & talis color ſubruffus, ſplẽdidus, clarus, & multũ rutilans. Vel poſſumus intelligere nõ aurũ purum, cũ eſt in maſſa, ſed cũ eſt purum in aliquo artificio, cũ bene politum eſt, terſum & lucidum, talis color poteſt appellari ruffus. Vrina ergo ruffa in mediocri ſubſtantia, ſignificat temperamentũ optimum.

Color ruffus ſimilis colori auri.

Illum autẽ colorem ſignificantem temperamẽtum uocat Iſaac in urinis ſuis, capitulo de colore urinæ, uerſus prĩcipiũ, citrinũ, per hęc uerba, Iſte color eſt mediocris inter ſubcitrinũ, & igneũ. Et ſubiũgit poſt ad 7. lineas, ꝙ color naturalis, citrinus eſt & clarus. Et ſubiũgit in ſequẽti capitulo, in principio, Hanc complexionem habẽtes, urinã in colore, & liquore temperatam habent citrinã, claram, uel mediocrem inter citrinã & igneam. Quod ergo Aegidius uocat ruffum, Iſaac uocat citrinum, clarum, igneum. Illum autem colorẽ ſignificantem temperamentum, uocat Gal. primo de criſi citrinũ, tinctum

Gale. uocat flauũ, & ſub flauum.

tinctum aut rubeũ, clarum. Et est intelligendũ, quòd ille color diuersimodè appellatur secundũ diuersitatẽ linguarum, quod & aliqui appellãt citrinũ tinctum, aliquando Gale. appellat ruffum, subtilẽ, ita quòd unus, & idem color secundũ diuersitatem linguarũ, aliquãdo dicitur citrinus, aliquando ruffus tinctus, aliquãdo rubeus clarus. Et de colore citrino faciens mentionẽ Gal. primo de crisi cap. de urinis, ad duas columnas, dicit alia uerba, Et medici quidẽ nominant hunc colorẽ nomine q̃d significat in lingua Græca ruffum, quod tendit parum ad rubedinem. Et illud quod nominãt liuidũ, & nominãt eum etiã nomine citri, quod significat in lingua eorum tinctũ, subtile, simile citro & colore cholerę citrinæ, quem diximus. Et est color quẽ aliqui nominant ex nomine ipsius cholorae: & quãdoq; medici nominãt hãc cholerã his tribus nominibus, & rememorãt in libris suis eã. Patet igitur ex dictis, quòd medici appellãt aliquando unum, & eundem colorem citrinum clarum, aut citrinum subtilem, aut ruffum clarum, aut rubeum tinctum seu clarũ. Color ergo qui temperamentum significat absolutũ, potest dici citrinus intensus, aut ruffus tinctus. Iste ergo color qui uergit ad rubedinem purum, temperamẽtum significat absolutè acceptum.

Intelligendũ quòd urina temperata non inuenitur nisi in corpore tẽperato, & hoc est quod dicit Gale. primo de crisi, cap. de urina, uersus principiũ, per hæc uerba, Et nõ oportet quidem ut quęramus urinã, quæ est in summo bonitatis digestionis, nisi in illo qui est in ultimo sanitatis, & hæc urina declinat ad citrinum tinctum, & ad rubeum clarum. Sed tamen ad citrinũ tinctũ decliuior est quàm ad rubeum clarum &c. Hæc autẽ urina licet forte non inueniatur, nihilominus tamen præponẽda est sicut regula, & directio omnium urinarum: quoniam secũdum elõgationem aut propinquationem ad istam erit iudicãdum &c. Sed debemus ponere tanquam directiuam urinam, quę est naturalis, quælibet secundum naturam complexionis, ætatis, regionis & aliorũ particularium, & in animo informati debem⁹ iudicare de lapsu secũdum quod plus uel minus distat. Omne enim iudicium erit æstimatiuum. Colorum igitur quidam significant temperamentum, quidam distemperamentum. Colorum autem significantium distemperamentum, quidã sunt simplices, quidam cõpositi, secũdum quod dicit Isaac, capitulo de diuer

diuersitate colorum urinæ extra naturam. Quidam ergo est color albus, spissus, lacteus, & attestatur supra dominium phlegmatis. Quidã niger, & attestatur supra meláncholiam. Quidam rubeus clarus, & attestatur supra choleram. Quidam rubeus non clarus, & attestatur supra sanguinem. Color autem sanguinis secundum Gal. primo de crisi, non potest uenire ad claritatem choleræ.

Color lacteus.

Color niger.

Colorum auté compositorũ quidam significat æqualem compositionem, aut inæqualem. Si æqualem, sic sunt quatuor: sicut est color citrinus, qui significat æqualem commixtionem secundum uiam uicinitatis choleræ & phlegmatis. Et est color ruffus igneus, qui significat æqualem commixtionem choleræ & sanguinis, unde spissitudo datur ex parte sanguinis, & igneitas ex parte cholerę, ruffedo ex parte utriusque, & Isaac uocat istum colorem igneum. Color rubicundus significat æqualem mixtionem melancholiæ & sanguinis: ideo quia sanguis incipit aduri, & in melancholiam transmutari: & Isaac uocat istum colorẽ purpureum. Et est color charopos, quẽ Isaac uocat cineritiũ, quia significat æqualem cõmixtionem phlegmatis & melancholiæ. Omnes autem alij colores significãt inæqualem mixtionem, sicut est uitellinus, qui assimilatur uitellis ouorum, nõ propriè uitello, quia uitellus habet magis colorem rubeum, sed uitello mixto cum albumine suo, & talis color trahitur ad quandam albedinem. Et ita color uitellinus significat inæqualem mixtionem phlegmatis & choleræ: sed plus est ibi de phlegmate, & ita accipiunt colorem uitellinum illi, qui appellant eum subcitrinum. Sed illi qui magis propriè appellant colorem uitellinum simile uitello, intelligunt per colorem uitellinum colorem intensum. Et ita uidetur Gale. intelligere in prognosticis super illã partem, Laudabilis est uomitus &c. ubi dicit sic, Multotiés enim uides cholerã expelli uomitu, & procedere inferius, & est rubea, clara, grossa, & est illa quam quidã hominũ nominant similem uitellis ouorum. Ita accipit hæc pro colore intenso. Color auté intensus, æqualis citrinitatis, significat sanitaté: sicut dicit Gal. in prognosticis super illam parté, Cum urina clara, & citrina fuerit &c. Et dicit, Color urinæ naturalis est æqualis citrinitatis, quod est, quia aduentus eius est à potibus, qui bibũtur postquam admiscetur eis de cholera quãtitas parua. Si au-

Colores quatuor caliditatem significantes.

Hippo. prognostico 39. lib. 2.

Progno. 31. lib. 2.

tem plus fuerit de cholera quàm de phlegmate, tunc erit citrinus intensus. Colores etiã qui fiunt significãtes inæqualem mixtionẽ sunt cyanos, charopos, œnopos, liuidus & uiridis. Colores autem qui possunt multiplicari ex albo & nigro, possunt esse quasi infiniti, sicut numeri, figuræ & successiones intellectuum ad intellectum: sed ars reducitur ad cõpendiũ, ideo cõmuniter loquẽtes reducũt ad 19. Primus ergo erit albus, clarus, subtilis, diaphanus, sicut aqua, & nõ est ꝓpriè color, sed suscipit omnes. Prim⁹ ergo color est lacte⁹.

Colorũ multiplicatio ex albo, & nigro.

Deinde glaucus ex modica admixtione choleræ cũ aquositate. Nõ causatur ergo iste color ex aliquo radio melãcholiç uel aliqua eius alteratiõe, sicut opinatur Aegidius. Quod patet, quia si modicũ choleræ quæ est in aure, misceatur in aqua fontis in urinali, causabitur color glaucus. Color ergo glaucus causatur ex modica admixtiõe choleræ cum aquositate, sicut dicit Gal. primo de crisi, capitulo de urina: ideo color glaucus nõ attestatur supra melãcholiã, nisi ualde per accidens, inquantum indigestio, & oppilatio significãtur: & quia melancholia posset oppilare, & indigestionem facere, ideo per accidẽs posset supra melancholiã attestari. Deinde sequit͛ color subalbidus, & pòst pallidus, deinde subcitrinus: & omnes isti colores significant indigestionẽ, & significant quòd ægritudo est in principio. Intẽtio autem Gale. in libro suo de crisi est, quòd totũ illud tẽpus in quo digeritur de materia, aut occultè digeritur, est ægritudo in principio: & quãdo manifestè, est in augmẽto: & quãdo cõpletè, tunc est in statu. Signa autem ablatæ digestionis ex parte urinæ, sunt urina alba & tenuis: occultæ autẽ, sunt lacteus, glaucus, pallidus, subpallidus, & subcitrinus, & omnis substantialis quæ fit à colore remisso. Si ergo ista apparuerint lõgo tempore, longum morbum significant, si modico, breuem. Quoniam tempora ægritudinis secũdum Gal. sunt proportionalia adinuicem. Si enim principiũ ægritudinis est longũ, tota ægritudo erit longa: si est breue, tota ægritudo erit breuis.

Signa manifestæ coctionis quando apparent.

Signa enim manifestæ digestionis significant augmentũ, & hoc, cum apparet color laudabilis: status autem significatur ex signo completo, hoc quãdo cum colore & substantia laudabili apparet hypostasis laudabilis. Et hoc patet, quia natura nõ ꝓcedit ordinatè nisi primo det colorẽ, deinde substantiã, deinde hypostasim, ideo nulla hypostasis nec aliqua

sub

substantia cũ coloribus remissis potest significare augmentum & minus statũ. De ista tamẽ materia uidebimus in quibusdam quæstionibus. Postea ueniũt colores qui significãt caliditatẽ uehementem, tamen secundũ plus & minus, sicut est color citrinus, subruffus, ruffus, subrubeus, & rubeus.

Deinde ueniunt colores qui significant adustionem inchoatam, sicut subrubicundus & rubicundus.

Præterea ueniunt colores qui significant adustionẽ mediatam, sicut cyanos, œnopos, liuidus, uiridis & charopos, tamen diuersimodè significant secundũ quòd approximantur albo uel nigro.

Deinde uenit color qui significat adustionem completã, & est niger, sicut in albo est multitudo luminis, ita in nigro est paruitas luminositatis. Ita diuersi colores generãtur, secundum quòd lumen diuersimodè irradiat diaphanum, aut opacum.

Circa materiã præcedẽtẽ dictũ fuit, si de urinis potest esse sciẽtia. Hoc autem dubitabitur, supposito quòd sit scientia, utrũ sit medicinalis, & utrum liber separatus posset fieri de urinis. De primo uidetur, quòd nõ sit scientia medicinalis: quia tunc aut erit res naturalis, sicut elementũ, uel econuerso, & sic de aliis: aut erit res nõ naturalis, sicut aẽr, cibus, & sic de aliis: aut erit morbus, aut causa morbi: tamen nullum illorũ est: quare uidetur ꝙ scientia de urinis nõ sit medicinalis. Oppositũ patet per omnes medicos. Dico quòd de urinis tractãt diuersi artifices, & diuersimodè, sicut uisum est. Sed de urina hoc tractat medicus inquãtum est declaratiua sanitatis, ægritudinis & neutralitatis. De urina autẽ quadrupedũ nõ tractat medicus: sed deceptores apportant aliquãdo, ut illudantꝫ medicũ. Et docet cautela quòd non decipiatur, quia urina hominis apparet magis spissa de propè quàm de longè, & quanto magis elongatur, apparet magis clara; de urinis aliorum animalium non est ita. Vnde,

Cautela qua medici uulgariũ imposturas poßint deprąhẽdere.

De propè spißa magis hominis tibi micta uidetur.
Non liquor alter ineſt, cui talis regula detur.

De urina ergo hominis potest esse scientia medicinalis: si enim significat sanitatẽ, cõtinebitur sub rebus naturalibus: si autẽ significat ægritudinẽ, continebitur sub rebus contra naturam: & si neutrũ, sub rebus non naturalibus. Quoniam signum secundũ Gal. in Techni, nõ solũ dicitur de corpore,

 sed

sed de causa & signo: tunc licet non sit res non naturalis, aut
naturalis, aut contra naturam principaliter, tamẽ inquantũ
dispositio rerum naturalium & non naturalium, & cõtra na
turam, dignoscitur per urinã. Et iuxta hoc quęritur, si de uti-
nis potest fieri liber separat⁹. Videtur quòd nõ, quia de aliis
superfluitatibus non est liber separatus, quare &c. Dico
quòd de urina possumus loqui tripliciter: aut in generali, &
ita sciẽtia de urinis nõ separatur à sciẽtia aliorũ signorũ: aut
specialiter, & sic nõ separatur ab eo quod significat: aut spe-
cialissimè, tunc hæc scientia considerat genera, species & dif
ferẽtias. Et si sic, aut tũc determinatur de tota urina, & sic tra
ditur scientia de urina per modum capituli: ita determinauit
Auic. & quidam alij. Aut non determinatur de toto, sed solũ
de urina hominis cum quibusdam aliis: tũc potest fieri libel
lus particularis, & sic determinauit Theophilus, Aegidius &
quidam alij: & non est simile de aliis superfluitatibus. Quo-
niam urina attestatur supra membrum principale, quod est
hepar, & per consequens supra totum corpus, & potissimè
quando est feb. sicut dicit Gal. quare libellus separatus po-
test fieri de urina, licet non sit de aliis superfluitatibus.

De substantia urinæ. CAP. III.

DE substantia urinæ pertractat Gale. primo de crisi. Sub-
stantiæ autem urinæ reducuntur ad quinque. Est enim
urina subtilis absolutè, spissa absolutè, & mediocriter spissa,
mediocriter tenuis, & est æqualis: & si substantia ęqualis fue
rit cum colore citrino, intenso, significat dispositionẽ natu-
ralem. Omnes autem aliæ significãt indigestionem secundũ
Gale. Nunc autem sicut dictum est, nec color nec substantia
dantur aquositati, nisi per illud quod substãtialiter admisce-
tur. Siccitas autem potest esse causa per accidens quòd nihil
admisceatur, & ita erit causa tenuitatis per accidens, quo-
niam etiã hu. sicci cõtinentur in hepate ratione hepatis, aut
aliorũ, tũc talis hu. grossus oppilat, itą nihil potest eliquari,
& remanet tenuis. Humiditas autẽ posset inspissare multipli
cando hu. qui multiplicati reddunt urinam spissam. Et ita ca
liditas per accidẽs posset inspissare multiplicãdo hu. qui mul
tiplicati reddunt urinam spissam: & ita caliditas per accidens
posset colorare multiplicãdo hu. calidos: & ita frigidũ remit
tere hu. frigidos multiplicãdo. Si ergo urina fuerit alba &
ten

Vrina alba, tenuis, aquosa.

tenuis, ablationem digeſtionis ſignificat & cruditatem in ultimo, & quòd natura eſt ita debilis, quòd nõ potuit aliquid permiſcere per quod poſſet colorare aut ſubſtantiare, ita ultimũ digeſtionis ſignificat. Aliquãdo autem eſt ita, quòd urina mingitur tenuis, poſtea cũ quieuerit, inſpiſſatur, & ſignificat aliqualẽ digeſtionẽ occultã. Natura enim aliquã ſubſtãtiã miſcuit cũ aquoſitate, & cũ hoc uẽtũ, & uẽtus impellit illam modicã ſubſtãtiã per totũ corpus urinæ, ideo apparebit tenuis. Sed uẽto exhalato, illa ſubſtãtia aliquo modo coadunatur, & nõ apparet aliquo modo ſubſtãtiata. Deinde uenit urina quæ mingitur ſpiſſa, & remanet ſpiſſa, ſignificat aliqualem maiorẽ digeſtionem, quoniã natura fuit potens perturbare, ſed non ſegregare, ideo uentũ & quandã perturbationem ſignificat. Deinde uenit urina quæ mingitur ſpiſſa, & poſtea cum quieuerit, facit aliquam reſidentiam, illa melior eſt omnibus ſupradictis: ſignificat quòd natura quaſi fuit potens digerere, ſegregare, & ſatis in modico tẽpore cõplebit. Omnes tamen iſtæ urinæ ſignificãt ægritudinẽ eſſe in principio, & potiſſimè quãdo ſunt cũ colore remiſſo, ſed tamen plus & minus. Quoniam urina quę mingitur ſpiſſa, & poſtea attenuatur, magis approximat ad augmentũ: urina quæ mingitur tenuis, & remanet tenuis, eſt magis elõgata: & aliæ medio modo ſe habent. Si ergo maneãt longo tempore, longũ morbum ſignificant. Signa autem ablatæ digeſtionis, non ſignificant, ſecundum Gal. nec ſalutem, nec perditionem, ſed morbi longitudinem: & ſi uirtus ſit fortis, ſaluari poteſt in longo tempore: & ſi debilis, morietur. Mediocritas uero in ſubſtantia cum colore laudabili, ſignificat augmentum, & quòd natura manifeſte incipit digerere: & talia ſignificãt ſtatum proximum, & ſalutem, ſi continuentur: quoniam ſecundum Gal. ſigna digeſtionis ubicunque bona. De ſignis autẽ criſis non eſt ſic: quòd ſi ueniãt ante ſigna digeſtionis, mala ſunt: ſi poſt, bona. Vrina ergo groſſa ſignificat hu. multitudinem, niſi uenerit per uiam liquefactionis. Vrina tenuis, paruitatem, aut groſſitiem, aut uiſcoſitatem, aut uirtutis debilitatem ſignificat. Medicus autẽ accipit groſſum & ſubtilem pro ſubſtantia, licet ſubſtautia ſit materia, & forma, aut compoſitum ex his. Et de hoc faciemus mẽtionẽ in quadã quæſtiõe.

Vrinæ ſubſtãtia multis modis uariat.

Criſis ante ſigna coctionis ſemper mala, pòſt uerò bona.

Poſſet aliquis dubitare, ſi certius ſignum ſumatur ab urina, aut ab egeſtione: uidetur quòd ab egeſtione, cum ſit certius,

tius,& magis ueridicum:quod patet,quia si fluxus fuerit coloratus colore intenso,significat morbũ, quia fluxus est causa morbi, quia cholera. Si fluxus est cũ colore remisso,significat morbum & causam,quia hu.frigidus. Dolor autem capitis per urinam non significatur nec conceptus,nec quartana,& sic de aliis multis,quare &c. Oppositũ uidetur,quòd urina supra dispositionem hepatis & uenarum attestatur secundum Gal.& supra totum corpus,cũ febris adest. Dico quòd signum sumptum ab urina est certius & magis generale:primo quia à membro principali deciditur, egestio uero nõ,& quia à purioribus uel à puritatibus eliquatur,sicut sunt humo.egestiones autem non,& quia ad totũ corpus mediãtibus uenis & arteriis:egestio autem non,quia per plura,per colorem,substantiam,aut per hypostasim, & alia contenta, egestio autem non.Ideo licet in uno particulari posset habere certitudinem maiorem, in multis tamen deficit,& sic nõ est de urina, quare &c. Dubitaret aliquis à quo accipitur certius signũ,uel à pulsu,uel ab urina. Et uidetur quòd à pulsu,quia supra nobilius mẽbrum,quòd sit in corpore, attestatur. Oppositum uidetur,quia urina super dispositioné totius attestatur,cum uadat ad totũ per uenas,ideo &c. Dico quòd cum quæritur de pulsu & urina, aut quærimus de his in generali, aut in speciali. Si in generali, nulla est quæstio,cũ cõparatio debeat cadere inter illa quæ sunt eiusdem speciei:sed ista sunt diuersarũ specierum,quare &c. Si autem quęrimus in speciali,hoc est tripliciter,quia aut nos quęrim⁹ quæ ista sciẽtiarũ sit medico magis utilis in cognitione, aut prognosticatiõe,aut operatione.Et tũc posset dici,quòd ad omnia ista, plus est utilis urina, quia nobilis,magis nota & magis certa,cũ liquidè uideamus colorem,substantiã & cõtenta.In pulsibus autem fortè sunt duo,quę nullus mortalis potuit cognoscere nisi solus Gal.Primum est cõstrictio pulsus,secundum est ordinatio pulsus. Cognoscere autem per tactum,quòd sit ita naturalis sicut in tonis diuersis, cum cõsequenter causatur una melodia:ita naturalis ex diuersis,percusionibus conuenientibus unus ordo:hoc est ualde difficile,aut forte impossibile, nisi soli Gal.quia habuit tactũ delicatissimũ cum ingenio claro.ideo sicut dicit Gale.primo de crisi,Hipp.nõ determinauit de pulsu, aut propter sui difficultatem, aut quia ignorauit. Patet igitur, scientiam de pulsu esse

Vrina ubi morbus intra uenas constiterit, uerax est.

In pulsu sunt duo nulli cognitã.

esse difficilem ualde. Sciētia autem de urina est ualde nobis domestica & familiaris, quare in omni agibili magis subtili, saltim ut consequēs, ut in plus loquēdo. Et si quæritur, quid est illud per quod melius deuenimus in cognitionem uirtutis naturalis, uel pulsus, uel urina: dico quòd urina, quia urina per se attestatur supra ipsam. Pulsus autem nō nisi per accidens: per urinam autem cognoscimus materiā, peccantē, formam introductā in illa materia, & cum hoc etiam particulam patientem. Per urinam etiam cognoscimus dispositionem ægritudinis, sanitatis & neutralitatis, quod bene patet intuenti scientiam urinarum. Per urinam enim exquisitè cognoscimus tempora morborum, scilicet principium, augmētum, statum & declinationem, & cum hoc cognoscimus longitudinem morbi, iudicium mortis & uitę. Et ratio dictorum est, quia uirtus naturalis est quæ curat morbos secundum Gale. in de crisi. Et quia urina attestatur supra dispositionē hepatis & uirtutis naturalis: ideo urina perfecti⁹ quàm pulsus attestatur supra dispositionē uirtutis naturalis. Et cū hoc si aliqua extrinseca immutent corpus hominis ab extra, citius, melius & facilius per urinam discernuntur quàm per pulsum, potissimè quia pulsus nō est ita sensibilis, nec habemus etiam cui comparemus secundum quod dicit Constantinus in theorica sua. Si autem quæramus ex quo melius ueniemus in cognitionē uirtutis uitalis, uel per pulsum, uel per urinam: Dico quòd per pulsum, cū pulsus immediatè attestetur supra dispositionē uirtutis uitalis, ideo de morte, uita & hora mortis melius & securius iudicatur per pulsum, quàm per urinā. Quia cor est membrū quod primo uiuit, & ultimo moritur, secundū Arist. In multis autē morbis sumus decepti per urinam. Ponamus quòd tempus sit pestilētiale, aut materia uenenosa, tunc natura nō audet inuadere materiam, & apparebit urina laudabilis quo ad omnia: & hoc eīn est, quia natura non egit supra materiam morbi, sed supra materiam cibi, tunc medicus iudicabit illum euasurum, & cum crisi subito morietur, & causa uirtutis debilitatæ in pulsu semper manifestabitur. Similiter accidit in quartana, cum aliquis est boni regiminis, à principio apparent signa digestionis, & aliquis iudicabit per hoc tempora morbi, cum tamen non sit ita. Similiter in hydropisi & in ægritudinibus, quæ sunt extra uenas, uidemus urinas laudabiles, & tamen

Vrina perfectius declarat naturalem uirtutē quàm pulsus.

Vrina quādo fallaces.

moriuntur. Pulsus autem indicat uirtutis constantiam in radice expulsis erroribus eorum quæ possent immutare pulsum. Et propter hoc dicitur,

Vrina fraudes aperit discretio pulsus &c.

quo ad quædam ergo pulsus est certior, & quo ad quædam, certior est urina &c.

De regionibus urinæ. CAP. IIII.

Regiones urinæ sunt quatuor. Prima regio est circulus, & attestatur supra dispositioné animatorum, sicut est caput. Secūda regio uocatur aërea, & est regio urinę, quę immediatè est sub circulo, & quasi ꝓportionabiliter loquédo durat à circulo uersus fundū quasi per duos digitos, & à parte latitudinis uersus mediū quasi ꝑ alios duos digitos: designatur supra dispositionem spiritualium seu uitalium, sicut est pectus & totum clibanum eius. Tertia regio, est regio personata, incipit à superficie urinæ, in medio constituendo quasi quendā circulum paruum, quasi imaginatiuum, & durat usque quasi aliquantulum ultra medium urinæ, ex ea attestatur supra regionem nutritiuorum, sicut est stomachus, Hepar, & similia uiscera. Quarta regio, est fundus urinæ, cum sit cum omni suo ambitu quasi à medio inferius usq; ad fundum, attestatur supra digestionem generatiuorum, sicut sunt renes, uesica, matrix, & similia membra inferius situata. Quando ergo aliqua apparēt in istis partibus, attestātur supra sibi similes regiones. Ideo illa sunt cū diligentia consideranda, non solum propter morbum, sed etiā propter particulam patienté, cum sit magna pars curationis habere notitiā particulæ patientis. Attamen ista uerba aliquando mihi uisa fuerunt fabulæ. Ideo frequēter fabulaui contra istū uersum,

Et similis simili seruit, regio regioni.

Quia secundum hunc modum, uidentur regiones ordinari secundum intellectū, quod est omnino impossibile. Attamen nunc uictus sum propter experientiā, & recordor de dicto Auic. Experimentum enim in hoc transit rationé, quòd malus cibus usitatus melior est bono cibo non usitato: & experimento magis credendum est, quàm rationi, cū contradicunt. Nunc autem ea quæ uidemus sensibiliter & sine defectu, sunt ista, uel saltim ut plurimum sunt uera.

Signa à contentis in urina.

Quando spuma, aut grana apparent in circulo, significant rheuma. Circulus grossus & niger, dolorem capitis signifi

gnificat. Licet nõ sit necessarium in quolibet rheumate, aut quolibet dolore ista apparere. Dicamus ergo sic: Spuma apparẽs in circulo, aut est spumosa, aut granosa, aut ampullosa, aut alba, aut crocea. Spuma grossa, uentositatẽ significat multam & grossitiem. Subtilis autem, significat ebullitionem. Ampullosa, significat dolorem renum. Crocea, calefactionem hepatis. Alba, frigiditatem hepatis. Granulosa, stillicidium rheumatismi. Dum tamen illa non ueniat ratione agitatiõis & motus. In epilepsia apparet circulus uiridis, aut plumbeus: niger, significat dolorẽ capitis. Ita per circulũ, & dispositionem circuli, deueniemus nos in cognitionẽ ægritudinis capitis. Et talis experientia longa facit credere quòd circulus deseruit dispositioni animatorum. Secunda regio est aërea, & deseruit uirtuti uitali, ubi manifestè possumus uidere experimento sensibili, quòd si sub circulo appareãt granula minuta, aut conglutinatio multa granorum in quadã nube, quasi si esset suo modo loquendi quædã stella comata cum quadam parua cauda, & appellatur nubecula spiritualis: aut descendendo, talis coadunatio granorũ uocatur nubecula spiritualis. Tale enim contentũ, exquisitè significat supra stricturam pectoris, tussim, & stillicidium rheumatis ad pectus: sed grana per se significant hoc dato, quòd nõ essent sic coadunata: quæ quidem granula per debilem motũ aliquando reuertuntur ad circulum, aliquando descendunt sub circulo, & tale experimentum docuit, quòd illa est regio spiritualium. Illa autem nubecula spiritualis rarò apparet, & si appareat, homines nõ curant, & si curent, statim mouetur circulando ad appositum. Quare oportet, quòd manus & urina sint in quiete qui uult apprehendere, tamẽ qui uult aduertere, bene est apprehẽsibilis, quia satis est magnæ quãtitatis. Tertia, est regio perforatorũ, ubi apparent duo, quæ sine errore significant uomitum, nauseam, & motum euomendi ex repletione stomachi, & sunt quædam grana quasi aurea scintillãtia, quasi se mouẽtia superius & inferius. Aliud signum est quædam unctuositas, uel rotunditas ad modum cuiusdam lineæ semicircularis, uergens ad quandam subalbedinem: & illis nõ est error, quia motus nauseatiuus ex mala dispositione stomachi prouocetur, & talia mouent hominem, quòd illa regio seruit stomacho & partibus uicinis. De inferiori autem regione nullus dubitat, & de contentis

in

in illis locis dicetur suo loco. Sed tamē ista dicta sunt ad manuducēdum, quòd possibile est quòd regiones sint in urina, & quòd seruiunt regionibus corporis. Ratio etiā aliquo modo posset assignari. Circulus enim non appropriatur urinæ inquantum urina, sed inquantū aquositas. Aqua enim, succi, & omnes liquores habent circulum, seu partem eminentem in lateribus. Hoc enim de proprietate aquæ, quòd procedit rotundando, & globosando, sicut & cuiuslibet generis. Sed alia quæ apparent in circulo sunt magis propria naturæ humanæ. Illæ autē regiones ordinantur aliquo modo propter duo, primo ratione nutrimēti, quia partes superiores nutriūtur ex leuiori, inferiores ex grauiori, & mediæ medio modo, Ideo partes hum. quæ ueniunt à cerebro, ascendunt altius, quæ à pectore post, quæ à stomacho & hepate post, & quæ à partibus inferioribus, situantur in fundo. Spiritus etiam & calor naturalis sunt quodammodo causa, ideo urina nō est boni iudicij nisi sit bene cooperta, ut spiritus exhalare non possit. Spiritus ergo aliquo modo ordinat partes, & hoc patet, quia postquā exhalauit calor, urina non est boni iudicij, ideo postquam transiuit hora una, non est boni iudicij secūdum Auicennam.

Vrina debet seruari cooperta ut bene iudicetur.

Quòd autē spiritus habeat aliquo modo regimen, hic patet, quia pes abscissus mouetur aliquo tempore. Et auditum est, quòd uerbum conceptū post abscissionem capitis proferebatur: spiritus alicuius uiri maleuoli lædit pueros, aues, menstruata inficit speculum, & lupus facit hominem raucū. Non est ergo inconueniens, si calor & spiritus qui sunt cum urina, cum ambo sint extra & simul, & sint bene cōseruati, si ad tempus habent regimen. experimentū ergo si ratio deficeret, uincit rationem, quòd cōtenta & apparentia in diuersis regionibus urinæ, supra diuersa attestantur. Quoniā quādo apparent talia quæ dicta sunt, talia habent significata, ut dictum est. Sed econuerso non est uerū, quòd quandocunq; insunt dispositiones, quòd appareant necessario talia signa. Quando ergo urina est omnino tenuis, tūc illa regio posset discerni quòd erit significatiua, & quando urina est omnino spissa, regionū non est significatiua, quia tanta est confusio, quòd regi & regulari nō potest, sed sicut ordinatio est confusa, supra cōfusionem totius attestatur. Tremorem autem circuli lectoris industriæ relinquo, magis enim arbitror tacendū

cendum quàm loquendum.

Quæritur utrũ urina sit nuncius fallax. Videtur quòd sic, quia aliquando in morituris apparet urina sicut sanorum,& ita una & eadem urina significat salutem &,mortem.

Quæstio.

Oppositum dicit Theophilus, scilicet quòd urina est nũcius non fallax. Dico quòd urina ad hoc quòd sit ueridica, requirit multas conditiones, quas oportet cum diligétia pertransire. Oportet enim discurrere per res naturales, nõ naturales,& cõtra naturam:& omnibus perfectè examinatis nullus cadet error. De conditionibus obseruandis fiet capitulũ singulare infrà. Et dico, quòd si in graui morbo appareat urina sanorum, pessimum est, quia significatur, quòd natura nõ agit in materiam morbi,& ita est signũ mortale: per adiuncta ergo omnis æquiuocatio aufertur. Vnde urina alba de se significat indigestionẽ, secundũ adiuncta, modo crapulam, modo laborem nimiũ,& ita de aliis,& ita in omni signo multum ualent indicia patientis, aut assistentiũ, iuxta illud Damasc. Super omnia non pudeat patientem interrogare &c.

Vrinæ albæ præsagia.

Quæritur utrum urina sit colamentũ. Videtur quòd non, quia sanguis, succi & similia possunt colari, & tamẽ nõ sunt urina, quare. Oppositum dicit Isaach. Dico quòd urina est substantia quædam: ideo licet sit colamentum, hoc tamẽ est substantiale, non accidentale,& est factum ab intus ordine naturæ. Est ergo urina quædam substantia aquosa, colata à sang. & aliis hum. in corpore humano actione naturæ. Ideo nõ ualet, quòd dicitur de sanguine,& succis qui colantur, quare &c. Vrina nõ est colamentũ accidentale, sed substantiale: ideo in diffinitione potest poni colamentum, quia hoc colamentum est quoddam quod urina nominatur.

Quæstio.

De conditionibus obseruandis in iudicio urinæ.

CAPVT V.

Conditiones quas debemus obseruare in iudicio urinarum, ut nullus error intercidat, sunt istæ.

Conditiones obseruandæ quæ sunt in urinæ iudicio.

Prima est, quòd urinale sit de uitro mundo, claro, aliter si uas esset immundum, aut color uitri croceus, aut urinale nimis grossum & materiale, impediret iudicium urinæ.

Secunda conditio, quòd accipiatur urina noctis,& quòd antè dormierit: quòd si multas fecerit, seruetur quælibet in suo uase. Tertia conditio est, quòd in domo patientis inspiciatur primo urina quando est facta, secũdo post aliquantulam

lam horam ad uidendum si faciat residentiam, & post aliam
horam iterum,propter diuisionem regionum & cōtentorũ,
& quòd omnia ista sint facta infra unam horã naturalẽ,scili-
cet ꝙ homo posset iuisse per unam leucã huius patriæ: quia
post unã horã,nullius est iudicij secũdũ Auic.ideo urina por
tata ad domũ medici nõ est boni iudicij propter residentiã,
nec de extra uillã,quia timendum est,quòd hora pertrãsiet.
Quarta cõditio,quòd nõ respiciatur in Sole, nec in loco
nimis luminoso, nec nimis obscuro , & si respiciatur cũ lumi
ne,cauendũ est,quòd radius rectus candelæ nõ cadat supra
urinale. Sit ergo locus bene luminosus : & secũdũ hoc opor
tet,quòd medicus sit bonæ uisionis,aliter deciperetur in co
lore,substantia,& contentis. Quinta cõditio,cadit in hoc,
quòd patiens in die præcedente non ieiunauerit in pane &
aqua,aut aqua tantum,quoniam immutaretur iudicium. In
his omnibus intendimus,quòd nulla res extrinseca immuta
uerit eam,& si fecerit , quòd nos sciamus quid fuit in causa.
Intendimus etiã quãtum possumus , ut nos sciamus naturã
illius cuius urinam uidemus,ut sciamus quantũ distat à natu
rali,& secundũ hoc scimus iudicare de lapsu. Sexta cõditio,
quòd sciatur complexio eius,cuius est urina,quia cholerici,
& sanguinei habent urinam magis intensam, phlegmatici &
melancholici magis remissam. Si ergo in frigidis de comple
xione appareat urina tincta,febr.posset significari quantum
est ex hoc,quia multum distat à naturali. In calidis autem de
complexione,nullus lapsus significaretur. Si autem in calido
de complexione febricitet,& sit urina remissa,longus mor-
bus significatur, ideo malum signum , quia multum distat à
naturali.Nullus ergo bene potest iudicare de urina,nisi sciat
cõplexionem,quoniã oportet scire quantũ distat à naturali,
ita oportet intelligere in omnibus aliis. Septima conditio,
quòd sciamus sexum,quia quantum est ex hoc, masculi natu
raliter habent magis intensam,& fœminæ remissiorẽ:opor-
tet ergo scire dispositionem naturalem. Octaua conditio
est,quòd nos sciamus ætatẽ.In pueris enim lactentibus,uri-
na non habet certitudinem,quia calor est immersus in humi
ditatibus multis.In adolescẽtia autem & potissimè in iuuen-
tute,sunt urinæ coloratæ propter acumen calorum.In sene-
ctute sunt ualde remissę. Sciamus ergo naturalia,& secundũ
hoc iudicemus de lapsu,qa in puero febricitãte,aquosa,ma-
la est

Tẽperatura illius cuius urina est, medico etiã cognoscẽda.

la est, cùm digestiua sit fortis: & in sene ignita, pessima, quia fortis est ignis qui in aqua non extinguitur. Nona cōditio, sumitur à temporibus anni, quia in æstate debent esse coloratæ, hyeme remissæ, & in aliis tēporibus mediocriter: modica ergo intēsio urinæ in hyeme potest significare fe. quod non erit in æstate. Decima consideratio sumitur à regionibus. Habitantes in regionibus calidis, habent urinas magis tinctas: & habitantes in regionibus frigidis, magis remissas: & secundum illa poterimus iudicare de lapsu. Vndecima cōditio sumitur ex diæta: aliqui enim comedunt cibaria calida, sicut allia, cæpæ, piper &c. ex talibus tingitur urina. Aliqui comedunt lactucas, & similia, & urina remittitur. Et est aduertendum etiam quòd quædam mutant urinam colorando, sicut est rheubarb. cassiafi. uinum grossum rubeum, & ita de aliis, & uinum album remittit, & sic de aliis. Quare ab omnibus talibus mutātibus ab extra, medicus debet cauere ut nō iudicet de interioribus quod est ab exterioribus.

Duodecima consideratio sumitur ab officio, ut ab arte quā homo exercet. Piscatores enim habent urinam remissam, & scriptores, sed faber & laboratores uinearum & agrorum habent intensam. Decimatertia consideratio sumitur ab accidentibus animæ: quia ira colorat urinam, gaudium temperatum urinam reddit temperatam, & tristitia distemperatam. Decimaquarta consideratio sumitur ab abstinentia: illi enim qui multum abstinent, & ieiunant, habent urinam coloratam: qui faciunt contrarium, remissam.

Decimaquinta consideratio sumitur à uigiliis. Vigiliæ intendunt urinam, sed somnus remittit. Decimasexta sumitur à labore, omnis labor immoderatus, coitus, & similia, multum intensam reddunt urinam. Et si ulterius nimis continuentur, remittunt propter ultimatam debilitatem uirtutis. Decimaseptima sumitur à balneo: frigidum si nimis continuetur, remittit: sed balneum aquæ calidæ à principio intendit, sed si nimis continuetur, remittit. Decimaoctaua sumitur ab habitudine corporis: extenuati habent urinā coloratam, pingues uerò remissam. Decimanona intelligendum, quòd quædam sunt passiones, in quibus urina debet esse remissa, & tunc est intensa: quædam in quibus debet esse intensa, & est remissa, & ita fallunt iudicia medici, nisi medicus aduertat diligenter. In complexione ergo

ergo cholerica, & ægritudine cholerica secūdum Auic.appa
ret urina remissa, cū deberet esse intēsa. Sicut uerbi gratia,
ponamus, quòd gibbus hepatis sit oppilatus, & partes quæ
sunt extra uenā chilim & renes, & ponamus quòd uia quæ
uadit ad intestina sit multū dilatata, tunc cholera quæ debet
ire ad uias uretides uel urinales, uadit ad tota intestina, &
inducit fluxū uentris, aut excoriationé intestinorū, & ita re-
manet urina remissa. Aut ista cholera uadit ad stomachū, &
inducit nauseam & uomitū: aut uadit ad totū corpus, & in-
ducit icteritiam: aut in feb. acuta rapitur ad cerebrum, & in-
ducit phrenesim. Licet ergo complexio sit calida, & morbus
sit calidus, nihilominus quotiescūq; cholera dimittit uias uri
nales, & uadit ad alias partes, urina est remissa. Diligēter er-
go aduertendum, & ecōuerso in cōplexione frigida & mor
bo frigido apparet urina multum colorata, cū debet esse re-
missa, sicut in debilitate hepatis. Quando em̄ uirtus segrega
tiua est debilis, tunc hu. eliquantur sine diuisione, & apparet
urina quasi lotura carnis secundū Auic. Et pro tanto in hy-
dropicis licet de causa frig. & sine febr. apparet aliquādo uri
na multum colorata: ideo non est arguendum propter hoc,
quòd talis hydropisis sit de causa calida. Coloratur etiā uri-
na propter nimium dolorem, potissimè quando dolor decli
nat uersus uias urinales, cum natura mittit sang. & hu. Et co-
loratur etiā in forti oppilatione pori, per quem cholera ua-
dit ad intestina, ideo in cholica & forti oppilatione, apparet
urina intensa. Ad ista ergo omnia debet Medicus aduerte-
re, ne decipiatur in iudicio urinarum. Pro tanto scriptū est,
diligens urinæ inspector aptus natus est fieri nuncius nō fal
lax. Talis ergo consideratio est diligens inspectio. Vige-
sima consideratio sumitur ab urinis prægnantium. Vrinæ
prægnantium sunt claræ, uariæ: & à principio apparet quasi
quædam lana carpinata, & etiam apparent quasi quædam
grana ascendentia, & descendentia, & in fine urinæ est quasi
atramentum & sordities sicut dicit Auicen. Vigesimaprima
consideratio sumitur ab urinis quadrupedum. Differētia est
inter urinam hominis & quadrupedum omnium & liquores
alios, succos, confectiones, hydromel & similia. Quoniā uri
nā hominis de propè est magis spissa, & si elongetur manus
cum urinali, uidebitur magis clara. In aliquo alio nō est ita,
& hoc fuit dictum suprà in quadam quæstione.

Affectus à cholera ad uarias corporis partes trāsmissa diuersi.

Vrinæ in quibusdam affectibus non semper fidendū: illa enim medicos interdum decipere solet.

Cautela, qua medici, quadrupedum animalium, aliorúmque urinas & liquores, ab urina hominis poßint discernere.

Quæri

Quæritur utrũ urina ſolum à ſan.eliquatur. Videtur quòd ſic,quia non eliquatur, nec ultra gibbum uerſus uenam chilim,tunc uerſus ſimam fuerunt omnes alij humo.à ſang.eliquati. Contrarium dicit Iſaach, quòd eliquatur à ſang. & aliis humoribus ſecundum quod dictum fuit ſuprà.

Quæſtio.

In ſententia dico,quòd urina eliquatur à ſang.& aliis hu. Hoc fit duobus modis. Primo in ſima,ſicut & alij humo.omnes ibidem generantur,& ſuperflua incarcerãtur, ita urina ab omnibus eliquatur,ſed nondum potuit ſeparari, quia adhuc fuit neceſſaria,ut iuuaret ſangui.ad penetrandum per anguſtas uenas hepatis, quæ in gibbo eius ſunt,& cum hoc uadit ad totum corpus,ut ſuperius fuit dictum. Sed notabiliter apparet eius eliquatio,cum à renibus attrahitur, & deſcendit ad ueſicã. Tunc reſpondeo & dico,quòd ita fuit urina eliquata à tota maſſa,ſed nondum apparuit, quia adhuc erat iuuatiua,& cum hoc alij humo.nõ fuerunt omnino eliquati, ſed tantum ſuperflui,nec tantum, quoniam & à tota maſſa ſeparãtur, quia neceſſitatem, & utilitatem habent ſecundum Auicen. Vrina autem ſolum iuuamentũ,quoniam penitus non nutrit,dato quòd ſit digeſta,ſicut dictum eſt ſuprà autoritate Gale.in regimento ſuper illam partem,Multotiens autem capite &c.

Vrinæ eliquatio à ſanguine,et alijs humoribus.

Hippo.47. morborum acutorũ li. 2.& Gale. in cõmẽto.

Et iuxta hoc notandum,quòd urina aliquando atteſtatur toti maſſæ:quando enim eſt ruffa, ſpiſſa & cõfuſa, ſupra dominium omnium humo.innaturalium atteſtatur. Quando autem ruffa,rutilans,aurea,ſupra omnes atteſtatur ſecundũ diſpoſitionem naturalium. Quando autem eſt lactea,ſupra omnes humo.atteſtatur ſecundario, ſed principaliter ſupra dominium phlegmatis, ſcilicet quòd phlegma dominetur in tota maſſa. Si autem fuerit color rubeus,ignitus,& tenuis in ſubſtantia,principaliter ſupra choleram,& ſecundario ſuper totam maſſam, & aliquando omnes ualde remiſſi. Si autem color niger cum ſubſtantia ſpiſſa apparuerit, ſignificatur dominium melancholiæ, & ita apparet quomodo una urina,& multa ſupra totam maſſam atteſtatur,& quomodo per ſe,& quomodo per accidens.

De multitudine,& paucitate urinæ.

CAP. VI.

VRina multiplicatur una ex ſeptẽ cauſis. Primo ex multitudine cibi & potus. Cibus enim & potus neceſſario

Vrinæ multiplicatio ſeptẽ de cauſis accidit.

habent multa superflua, quãdo in quantitate multa sumun-
tur. Illud autem superfluum oportet quod aliquo modo ex-
pellatur & cõsumatur. Et pro tãto sunt aliquãdo aliqui cho-
lerici ita calidi, quòd licet accipiant multũ cibum, nihilomi-
nus nõ habent multa superflua, quia calor fortis totum con
sumit, & si nõ sic, oportet quòd consumatur per lõgam ab-
stinentiam, & sic nõ oportet quòd euacuetur per uias urina-
les: & urina multa uno modo potest attestari supra multitu-
dinem cibi & potus, & si nõ sic, oportet quòd uapor super-
fluus resudãdo colligatur inter siphac & mirach, & ita cau-
satur hydropisis. Secũda causa potest esse multitudo humo-
rum in corpore. Quando enim multa aquositas & humores
sunt aggregati in uenis, & toto corpore, natura aliquando
fortificatur, & mittit illã multitudinẽ ad uesicam, & ita urina
multa potest attestari supra multitudinẽ humorũ in uenis,
& toto corpore. Tertia causa potest esse crisis, natura enim
per uiam crisis expellit hu. superfluos ad uesicã per motũ ue
locẽ, & subitũ, & ita multiplicatur urina. Quarta causa po-
test esse liquefactio totius corporis: quãdo enim fe. est fortis
liquefactina, & urina est multa, & nõ sequitur alleuiatio, sed
magis aggrauatio, tũc liquefactio significatur, & tunc est cũ
quadam unctuositate. Quinto apparet urina multa, ut in
diabetica passione. Aliquando enim renes sunt ita calidi, ꝙ
attrahunt totam aquositatem ab hepate, antequam urina
sit digesta, tunc est alba, tenuis & multa, sicut est in crapula.

Sexta causa potest esse usus diureticorũ, sicut est litontri-
pon, pimpinella, aut chelidonia agrestis, aut uinũ album, &
multa consimilia, quæ multiplicant urinam. Septima causa
potest esse paruitas expulsionis aliarum superfluitatum, iu-
xta illud quod dicitur, tria sunt quæ augmentata se dimi-
nuũt, diminuta se augmẽtãt, sicut est sudor, egestio & urina.

Vrinæ minutio septẽ de causis.

Etiam apparet pauca, propter septẽ causas. Vna propter
paruitatem cibi & potus. Secunda causa potest esse multi-
tudo euacuationis per alias regiones, sicut est egestio, su-
dor, & sic de aliis: ideo pauca & turbata, fluxũ uentris signi-
ficat. Tertia causa potest esse oppilatio uiarum urinalium,
ut in calculosis. Quarta causa potest esse nimius calor con-
sumens in fe. acutis, quod est signum mortale. Quinta cau-
sa potest esse mortificatio uirtutis expulsiuæ, ut in proximis
morti. Sexta causa potest esse nimium acumen humorum
causans

causans stranguriam. Aliquando etiam causatur stranguria ex paralysi uesicæ, & ita paruificatur urina, & ista constituit septimam causam.

Quæstio. Quæritur utrum urina sit superfluitas. Videtur quòd nõ, quia à natura intenditur, & natura nihil agit frustra.

Oppositũ uidetur, quòd nunquã nisi superfluũ expellitur.

Dico quòd sine dubio urina secundum se, quoddam superfluum est, sicut screatus, egestio, & sudor, ita & urina. Et pro tanto est superflua prorsus, quia nõ nutrit: & est superflua, quia postquam peregit iuuamentum, tanquam superfluum expellitur, nihilominus à natura intenditur. Sed primo, ut humo. mundentur, urina tanquam quoddam superfluũ ab eis separatur, non quòd generetur directè, ita quòd formam substantialem accipiat, ut dictum est, sed solum recipit quandam generationem per aliorum separationem. Deinde secũdo natura intendit, ut faciat hum. penetrare ad totum corpus, ideo nõ sequitur, quòd licet intendatur à natura, quòd propter hoc nõ sit superfluũ, quoniam nõ intenditur per se, sed per accidens, & ita nõ est in egestionibus.

Quæstio. Quæritur utrum urina sit corpus simplex. Videtur quòd sic, quia urina non nutrit, & nullum simplex nutrit, quare urina erit corpus simplex. Oppositum patet, quia ualet in hydropisi: sed aqua simplex non ualet in hydropisi, & cũ hoc non putrefieret, quoniam simplicia non putrefiunt, & cum hoc in auibus non generarentur plumæ ex ea. Dico quòd urina potest duobus modis considerari: aut in se, & simpliciter: & in natura sua, qualis apparet in crapulatis. Et tunc dico, quòd est corpus simplex sicut aqua, quæ apud nos inuenitur, & talis urina non ualet in hydropisi, nec talis putrefieret, uel tardè, sicut consimilis aqua, nec ex tali aqua: nec ex tali simpliciter generantur plumæ in auibus, ideo malum signum est, quòd urina stet multis diebus, quòd non putrefiat. Alio modo consideratur urina, prout eliquatur, post perfectam digestionem humorum, & talis nunquã est simplex quin humores cũ ea sint admixti, & talis habet illas tres proprietates prædictas. Prætereaintelligendum est, quòd aliquod est mixtum duobus modis. Vno modo, quòd ex mixtione resultat una forma, quæ non sit aliquid de componentibus, & sic urina non est corpus mixtum, etiam illa quę eliquatur post perfectam hum. digestionem.

Vrinæ cõsideratio duobus modis.

Secundo modo dicitur aliquid mixtum, quia aliqua aliena substantia est ei adiuncta. Et sic omnia elementa quæ uidemus, & palpamus sunt mixta: & ita urina posset esse mixta, quia talis mixtio non est uera mixtio per resultationem formæ ex miscibilibus. Vrina autem simplex est, aut quia nõ est mixta mixtione uera, sed mixtione associata, & talis urina posset habere proprietates prædictas.

De prognosticatione per urinam.

CAP. VII.

Apho. 69. partic. 4. PRimus magistrorum omnium Hippo. docuit prognosticari in aphorismis, & ex dictis suis talis canon potest resultare: Quandocunque ita est in febre, & sine febre, quòd urina apparet pauca, grossa & globosa, & postea uenit multa, mediocris in substãtia, bonum est. Si in principiis morborum urina appareat multa & tenuis, postea mediocris in colore, substantia & quantitate, bonũ est. Et ratio dictorum est, quoniam urina in principio significat indigestioné, multitudinem materiæ, oppilationem & modicam uictoriam naturæ supra materiam, sed quando fit talis mutatio uersus medium, hoc est bonum: quia uictoria naturæ significatur, & accessus ad dispositionem naturalem, & hoc est bonum.

Ideo regula generalis potest elici, quòd quandocunque mutatio fit ab extremis uersus mediũ, & à malo ad bonum, hoc est optimum. *Apho. 70. partic. 4.* Secundo possumus prognosticare per dicta Hippo. Vrina turbida, confusa, & spissa, dolorem capitis præsentem aut futurum significat utplurimum. Et ratio dictorum est, quia talis urina significat indigestionem, perturbationem, & ebullitionem, & ad istam sequitur fumi eleuatio ad caput, qui dolorem capitis causat. Attamé non est necesse, ubi est dolor capitis, quòd inde appareat talis urina, quia dolor capitis potest prouenire à causa extrinseca primitiua, & à causa priuata, & etiam à mala complexione sine materia, & potest uenire à stomacho, & econuerso.

Non est igitur necessarium, ubi quando apparet talis urina, quòd adsit dolor capitis. Primo, quia patiés habet forte caput, & non læditur à quolibet frigido. Secundo, quia possibile est, quòd in urina sit fumus consumptus. Tertio, quia talis perturbatio potest prouenire per uiam crisis & mundificationis, & ita non causaretur dolor capitis, sed potius auferretur. Ideo ponebatur in fine canonis, utplurimum.

Ter

Tertio sic, licet quandoque in urina feb. signum digestionis manifestæ appareat in quarta die, crisis fiet in septima, sicut dictum fuit superius autoritate Gal. Occulta signa digestionis significant principium, manifesta augmentum, & cõpleta statum, ut dictũ est. & quia tempora morbi sunt proportionalia, & cum hoc loquitur canon ille in euasuris, tunc quando manifesta signa digestionis apparent in quarta, utpote quia color laudabilis, & substantia laudabilis, non solum ista, sed etiam quædam de completis uel contentis, sicut est nubes rubea aut alba, tunc significatur crisis in septima, quia postquam in quarta die manifestè natura dominatur morbo, satis est rationabile, quòd in tãto tempore complete dominabitur, & hoc erit in septima.

Non erit necessarium, quòd ista signa appareãt, & potissimè in acutis morbis: quoniam ratione breuitatis morbi, signum occultum sufficeret, sicut est mutatio coloris, aut substantiæ, cum appareãt in quarta, & hoc quãdo materia subtilis, pauca, calida, uelocior motus, unde magis significatur hoc ex uelocitate motus, quàm ex signo digestionis. Quoniam solus color, aut substantia sola sunt signa occulta, sed quãdo cõueniunt, sunt manifesta. Magis ergo uidetur, ꝙ signa digestionis cõpletæ appareant in quarta, sicut est color laudabilis, & hypostasis laudabilis, quia tũc nõ retardabitur crisis usq; ad septimã, sed fiet in fine quartæ diei, uel in principio quintæ, propter hoc Hippo. non ponebat signa completa, sed approximãtia, sicut est nubes rubea. Tamen secũdum Gal. dies indicatiuæ sequẽtes sicut xj. & xvij. nõ sunt ita fortis uirtutis, quia natura procedit semper debilitãdo. Ideo oportet, quod antè longè appareant, ut si crisis debeat fieri in decimaquarta, oportet quòd signa digestionis manifestę appareant in septima: postea quòd uadant continuando & meliorando in nona uel undecima, & in diebus intercidentibus. Et si crisis debet fieri in uigesima, oportet quòd signa appareant in nona: quia semper oportet quòd sit tantum tempus secundum intentionem Gal. à principio morbi usq; ad signa manifestæ digestionis, quantum à principio apparitionis signorum manifestæ digestionis, usq; ad tempus crisis. Et ad hoc quòd illud uerificetur, oportet quòd signa cõtinuẽtur, & quòd nullus error intercidat, & ꝙ ille qui prognosticat continuè regat. Quoniam sciẽtia prognosticationis

Hippoc. 71. prog. lib. 4.

nis,& curationis sunt annexæ adinuicem secundum Galen. in prognosticis super illam partem, Vrina nimis rubea cum sua simili Hippo.&c.Et seruantur omnia illa, quoniam non solum sunt utilia in urina,sed in sputo. Quarto possumus prognosticare iuxta dicta Hippo. Quando aliquis patitur apostema ex uentositate,si superueniat urina multa,liberationem significat apostematis.Cuius ratio est,quoniam natura nititur uentositatem cum suo humore mittere ad uias urinales, quod ex multitudine significatur, ideo in omni morbo,quando superuenit urina multa,cũ alleuiatione patientis,bonum,quoniam bonitas,& fortitudo expulsiuæ significatur. Quinto urina multa, & spissa superueniens in febribus laboriosis, si appareat in die nunciatiua, significat liberationem apostematis, quod debet generari in extremitatibus,sed in longo tempore fieret: quoniam citius terminaretur, si fieret per fluxum sanguinis narium.

Hippo.28. prog. lib.2. & Gale.in commento.

Intelligendum,quòd in febre in qua agitatur homo,mouetur,inquietatur,& est mali decubitus,ratione motus,humores mouẽtur ad extrema,& faciũt ibi apostemata,sed tamẽ præseruari potest. Quoniam si materia est frigida,quòd purgetur per uias urinales: & si est calida, quòd purgetur per sanguinis euacuationẽ. Sexto sic,quãdo in urina apparet sanguis,aut contentũ grossum, trumbosum, quasi esset sanguis coagulat⁹,fillosus,aut si sanies appareat,ruptura uenæ aut ulceratio significatur, siue in renibus siue in uesica, siue in uiis urinalibus, & discernitur particula patiens, quia ibi est ægritudo,illud est ualde planũ. Septimo sic,quando in urina sana,cõtenta,carnosa appareant, ulceratio renũ significatur.Et si cõtenta sicut pili appareant,hu.grossi,& uiscosi in cõcauitate renũ significantur:si autem urina est innaturalis,à uenis procedit.istud comprehendit totam intentionẽ Hipp.& Gal.in sententia. Octauo sic,quando aliquis multum mingit,parum assellat, & econuerso, illud ualet ad hoc,quoniam ille qui parum assellat,& multum urinat, debet uitare diureti.sicut uinum album, petrosil. brodium cicerum,& sic de aliis,debet uti oleribus tritis, borag. spinachiis, mercuriali, maluis,& sic de aliis,& ficubus,porris,pipere grossiter confractis, cassiafi.in principio mẽsæ, prunis, & similibus lenientibus,& mollitiuis: ecõuerso qui multum assellat, uitet lubricatiua,& utatur diure.& similibus.

Apho.80. & 81.particul.4.

Nono

Nono ſic, Hippo. cum iam dictis docuit prognoſticare, 7. particula aphoriſmorum: Quando in feb. continuis apparēt contenta ad modum tritici groſſi confracti, mortem aut lōgum morbum ſignificat. Decimo ſic, Quando hypoſtaſis eſt lata inferius, acuta ſuperius & rubea, acutam ægritudinem ſignificat. Tenuitas enim ſeu acumē hypoſtaſis & color rebeus, materiā ſignificat cholericam abūdare. Vndecimo ſic, Quando urinæ ſunt diſtātes, ita quòd hodie apparēt unius diſpoſitionis, & cras alterius, & ita deinceps, hu. turbatio ſignificatur, quoniam natura non eſt potēs uniformiter agere propter diuerſitatem materiæ. Duodecimo, docuit Gale. prognoſticare per urinam, primo de criſi ad duo folia. Vrina nigra non eſt indigeſta tantum, ſed ſignificat perditionē. Vrina uero quæ eſt al. & ſubtilis, quam nominauimus aquoſam, non eſt indigeſta tātum. & ſequitur pòſt ad duas columnas cum dimidia, Et ſimiliter eſt res in urina. Nam cum urina eſt ſimilis urinæ ſanorum, ſignificat quòd eſt uirtus ſufficiens uenarum & inſtrumentorum, quæ ſunt de genere eorū: & quando eſt minus digeſta, ſignificat debilitatem eorum. Et illa quæ eſt in ultimo, Contrariæ urinæ ſanorum, ipſa tunc penitus non eſt digeſta, & ſignificat debilitatem plurimam uenarum & inſtrumentorū omnium homogeneorum eius. Et quādoque cum hoc eſt quòd ſignificat malitiam ægritudinis dominantis in illis locis, tūc ipſa ſignificat perniciem ſignificatione in ultimo fortitudinis. Et ſequitur, Sed urina ſignificat digeſtionem in uenis & in inſtrumētis quæ ſunt de genere earum. Et ſequitur, Sic uideo quòd in urina reperiuntur ſignificationes ſignificātes diſpoſitionem renum, ueſicæ & uiarum quæ ſunt inter eos & uirgam. Et ad rectificandum omnia iudicia urinarum dicebat Hippo. in prognoſticis, Cauendum eſt tamē ne ueſicæ uitio capiaris. & poſt ad duo folia ponit Gale. capitulū de urina, & dicit, Dico ergo quòd melior eſt urina quę ſimilior eſt urinæ ſanorum. Quæ uerò non eſt ita, aut ſignificat quòd digeſtio nō ſit tantū, aut ſignificat cum hoc perditionē. & ſequitur poſt ad unam columnam, Vrina uero quæ eſt in ultimo elongatiōis à digeſtione, eſt deterior omnibus ipſis. Et hæc quidē urina eſt ſimilis aquæ ſecundū uerificationem & perſcrutationem. & ſequitur pòſt ad mediam columnam, Vrina etiā quę ex ſubtilitate & albedine ſua cōſecuta eſt, ut ſit ſicut

Aphor. 31. particu. 7.

Aphor. 33. partic. 7.

Hippo. 33. Prognoſticorū lib. 2. & Gale. in commento.

Hipp. 38. prognoſt. lib. 2.

aqua, est mala superfluè. Et illud præterea quòd nocumentum in ea fit singulare, tamen significat debilitatem uirtutis in ultimo fine. Et sequitur pòst ad unam columnam, cum dicit, Terminus urinæ naturalis est principium horæ in qua san. secutus est finem digestionis confirmatæ in corporibus quæ sunt secundũ meliores dispositiones sanitatis. Et sequitur pòst quasi ad duas columnas, Et laudabilior omnibus speciebus urinarũ est illa quæ est boni coloris, in qua est nubes alba, leuis, æqualis, aut residẽs in fundo uasis, aut natãs in summo eius, aut pẽdens in medio ipsius. Et sequitur pòst, ad 6. lineas, Sed illa quæ significat perditionem, est illa in qua res est residens similis corticibus seminis tritici fracti à petalis, aut furfuris: & urina nigra, fusca, uiridis & fœtida. Et sequitur in linea duodecima, & dicit etiam, Deterior urinæ species in uiris & mulieribus est urina nigra, & deterior in pueris est aquæ similis. Et illud propterea, quòd puerorũ urina naturalis est spissior. Et urina complexionis naturalis est propinquior ad ruffedinem tinctam. Et omnis res contraria rei naturali significat perditionem. Decimotertio docet prognosticare Aui. per urinã in primo canone de urina, cap. 2. in fine. Maius autem aut plus quod urina significat oleagina est, quòd in die 4. indicat ægrũ, in 7. moriturum, in ægritudinibus ualet acutis. Et sequitur post cap. 7. Vrina mali coloris, malum significat, quantum plurima fuerit, tanto magis erit salutis nuncia. Et cum intrinsecata fuerit, plus malitiam significabit, sicut nigra & grossa. Vrina diuersarum dispositionum quæ quandoque mingitur pauca, quãdoque multa, & quandoque retinetur, est significatio pugnæ & laboris naturæ, & est significatio mala. Vrinæ multitudo in acutis ægritudinibus, cum non post ipsam aduenit requies, est significatio hecticæ & spasmi ex inflammatione.

Vrina omnium pessima est nigra, ut uult Hipp. 33. progno. lib. 2.

Auicẽna secunda primi.

Vrinæ multitudo in acutis præsagium.

Quæstio.

Quæritur utrum urina uadat ad singulas partes corporis. Videtur quòd non, quia aut iret ut sanguinẽ portaret ad penetrandũ, aut nutriret: sed nullo istorum. Non enim est necessarium, ut uadat propter penetrationẽ, quia cholera facit hoc: nec propter nutritionem, quia prorsus non nutrit, cum non sit corpus mixtũ, quare urina ad singulas partes corporis non penetrabit. Oppositum uidetur in ichore, in phlebotomia: cum ichor non sit aliud quàm urina, ut superius fuit dictum. Dico sicut superius fuit dictum in sentẽtia, quòd quan

quādo ſan.& hu.unà cũ aquoſitate uenerit ad uenã cauam, maior pars aquoſitatis uadit ad renes per uiã attracti,& altera portio uadit cũ ſanguine & hu.ad totum corpus ſecundũ intentionem Ga.4.de iuuamentis membrorũ.Modus autẽ eſt iſte,quoniam membra attrahunt ſan.& hu.ut nutriantur: & quoniam urina eſt cum illis,idéo ſecundario attrahitur illud quod cũ eis eſt,& hoc eſt aquoſitas : ſicut magnes attrahit rubiginem,quæ eſt in ferro,uel paleam,uel filum.Poteſt per ſe attrahi,quoniam natura non attrahit ſolum per ſe illud quod uult,ſed etiam illud ſine quo non poſſet fieri intẽtio.In medicatione quando natura attrahit ut alteret,& eadem etiam uirtus attractiua operans,nõ propter finem duo facit & quodlibet per ſe. Quoniã opus naturæ eſt opus intelligentiæ:& quia ſan.nõ poſſet ire ad mẽbra niſi prius ſubtiliaretur ab aquoſitate, ut inde reddat ipſum ſubtilem & liquidum,ideo ſecundum iſtum modũ loquẽdi, ſicut attrahitur ſan.per ſe,ideo aquoſitas gratia finis,quoniam aliter nõ fieret nutritio.Etiam poſſumus dicere quòd à uacuo attrahitur, ſicut & hu. Poſſet etiam dici quòd aliquo modo impellitur,cum quælibet pars impellat partem quæ iuxta ſe eſt tãquam ſibi ſuperfluum. Poſſumus etiam dicere, quòd aliquo modo per ſe mouetur nõ motu graui,ſed motu proprietatis quam acquirit à membris.Nos enim uidemus quòd ferrum acquiſita influẽtia magnetis per ſe mouetur ad magnetẽ:ita mouetur nutrimentũ ad membra , & ita urina cum operatio finalis nõ poſſet fieri ſine ea. Dicamus ergo, quòd urina aliquo modo uadit per uiam attracti & per ſe motu & impulſu. Et cum arguitur:Dico quòd cholera iuuat aperiẽdo & urina ſubtiliando.Et cum hoc licet cholera ſit ſubtilis nimis, tamen eſt calida. Ad ſecundum dico , quòd non uadit ut nutriat,ſed ut penetrare faciat. Quęre ab aliquibus de urina,utrum generetur in uenis aut in renibus,aut in gibbo hepatis,hoc eſt in parte ſua inferiori.Et dubitant nõ ſolum de loco,ſed de natura,utrum ſcilicet generetur ex chylo,uel ex chymo. Dico quòd omnia illa ſuperius in ſententia ſunt manifeſta per dicta Gal. ideo intelligendum quòd urina nõ recipit generationem,quia per formam nouam non acquiritur,ſed ſua generatio eſt aliorũ ſegregatio. Et ita largo modo loquendo de ſua generatione,urina generatur ex chylo tanquam ex materia antecedente , & generatur ex chymo

Sanguis ad quālibet corporis partẽ penetrat mediante aquoſitate urinali.

Argumentum.

Gal. de uſu partium.

tanquam ex materia coniuncta. Nunc autem locus suæ generationis est ubi hu. generantur in simo hepatis, quare & urina primo ibi generabitur, & primo ab aliis separabitur. Posset etiam dici, quòd in gibbo, cum ibi etiam ulterius fiat maior aliorum digestio, & per consequens in uenis, sed manifestatiuè magis in renibus. Vrina ergo primo & principaliter in simo hepatis generatur, sed manifestatiuè in renibus.

Vrina prima generatio.

De coloribus remissis cum substantia uergente ad spissitudinem, & de curatione materiæ phlegmaticæ.

CAPVT VIII.

Vrinæ color uariis modis mutatur.

Color uergens ad remissionem cum substantia uergente ad spissitudinem, dominium phlegmatis naturalis significat sine feb. Remissio est in ista urina, ratione indigestionis: indigestio, ratione frigiditatis: & spissitudo, ratione humiditatis substantialiter admixtæ cum aquositate. Ideo talis color uergit ad lacteum uel glaucum uel subpallidũ uel subcitrinum, secundum diuersitatem graduum indigestionis, & secundum diuersitatem admixtionis phlegmatis, & diuersitatem specierum eius, de se autem non significat nisi abundantiam phlegmatis. Possibile tamen esset quòd hæc esset feb. sed hoc non discernitur per urinam. Accidentia autẽ quæ communiter consueuerunt sequi indigestionem & abũdantiam phlegmatis sunt, grauedo stomachi, paruitas sitis, nausea & paucitas appetitus, fastidium, somnus grauis cum apparitione aquarum, grauitas oculorum, & capitis, ocium, pigritia, tardus pulsus, & mollis malitia memoriæ & intellectus, quoniam secundum Gale. in de interioribus, particula tertia, ad duo folia, Frigiditas est in confusione animę in primo gradu, humiditas in secundo, ideo tales animæ sunt hebetes & de facili conuertibiles.

Symptomata superuenientia in indigestione.

Curationi talium summè competit abstinentia: quia tales cibum & potum secum portant. Phlegma enim hora necessitatis conuertitur in sanguinem secundum Galen. Vitẽt ergo omnia humida, aquosa, omnes fructus, omnia olera, omnes pisces, brodia, uitella & offas. Vigilię competunt eis, exercitium, assa & frixa. Digeratur materia cum his quæ calefaciunt, desiccant, & ea quæ habent aspectum ad stomachum, cum sit particula pat. Consideremus igitur discrasiam & particulam pat. Vitent etiam potissimè à principio ea quæ multum sunt calida, ut materia non recipiat ebullitionem

Curatio. Humoris phlegmatici coctio.

nem

nem,& per cõſequens nec putrefactionem. In primis igitur ponatur hyſſopus, quoniã calefacit,& deſiccat in tertio gradu. Phlegma autẽ eſt frigidius,quod ſit in corpore,ideo cõpetit ex primis qualitatibus,& cũ hoc ſubtiliat, & quia phlegma eſt groſſum , uiſcoſum,& uentoſum, ideo competit ex ſecundis,& etiam cõpetit ex tertiis uirtutibus,quia euacuat hum.crudos.Cùm ergo multa ſint iuuamenta,& nullum nocumentum , faciamus de hyſſopo baſim. De talibus autem poſſumus ponere in magna quantitate ſecundum Heben Meſue.℞.hyſſopi.lib.ß. Secũdo loco ponatur menta,quoniam eſt cal.& ſic.in ſecundo gradu ſecundum Auic.& habet proprietatem confortandi ſtomachum,& prçſeruandi a putrefactione,ſedat nauſeam phlegmaticam, confortat appetitum,& ſubtiliat,ideo mirificè competit,cum humiditatem habet ſuperfluam ſecundum Auic. ideo minuitur quantitas eius,ponãtur ergo ℥.4. Tertio loco ponitur abſinthium.calidum enim eſt in primo gradu,ſiccum in ſecundo , & habet multas ſpecies. Sed ſubalbidus non cõpetit in hoc caſu,cum habeat uirtutes multũ remiſſas : abſinthium ergo ſtypticat, aperit , laxat , & confortat ratione ſtypticitatis , ſed laxat,& aperit ratione amaritudinis:ideo quod nõ eſt amarum,non competit hic,ſed quia ſtypticum ratione ſuæ terreſtreitatis, licet ſtypticitas conferat , multa tamen non , & potiſſimè quando illa fundatur in ſubſtantia terreſtri , minuitur igitur quãtitas,& quia eſt abominabile ratione amaritudinis,ideo iterum minuimus:ponantur igitur ℥.3. Quarto loco ponitur calamentum , eſt autem cal.& ſic. in tertio gradu,& quia non confortat , & eſt uirtutis exiguæ , ideo minuamus per comparationem ad baſim,& ponantur ℥.2.

Ratio medicamenti cõponendi.

Abſinthium ponticũ omniũ aliorum præſtantiſſimum.

Deinde poſſunt poni ſemina aromatica cal.& ſic. ſicut eſt ſe.fœniculi & aniſi, quia nimis aperiunt & ſubtiliãt per comparationem ad materiam exiſtentem in ſtomacho,ideo minuamus & ponamus cuiuslibet ʒ.ß.ſed quia omnia iſta ſunt cal.reprimamus cum roſis,& ponamus ℥.1.ratione repreſſionis,& quia confortant & aromatizant,addamus aliam ℥.1.& ita erunt duæ:& ſi tempus eſt æſtiuum,conficiantur cum pane de zuc. ſi eſt hyems,conficiantur cum melle. Recipe igitur hyſſopi lib.ß. menthæ hortenſis ℥.4. abſinthij habentis folia uiridia ℥.3.calamen.℥.2.aniſi,marathri.ana.℥.1.roſarum rub.electarum ℥.2.panis zucc.lib.1.fiat ſyrupus.

Semina aromatica.

Hic syrupus concoquit & roborat membra nutritiua.

Ex istis etiam posset fieri electuarium, aut conditum, aut oleum, aut emplastrum, aut decoctio cum modico mellis ad modum apozematis, si pauper fuerit: & si est indignantis naturæ, remoueatur absinthiũ, ponatur loco eius cortex citri. cortex enĩ citri est cal. in primo gradu, & sicc. in tertio. Odor etiam citri secundum Auic. rectificat corruptionem aëris, & pestilentiam, & ita in compositione medicaminũ debemus considerare materiam peccantem, discrasiam & particulam pat. Et quia secundũ eleuationẽ discrasiæ debet eleuari medicamen, ideo oportet quòd sciamus eleuationẽ medicaminis in quo gradu & in qua meta, & si nõ exquisitè, saltem aliqua cõiectura proxima ueritati. Et indigemus ad hæc quòd recurramus ad libellum nostrum de gradibus, ubi perfectè tradita est natura graduationis. Vt igitur aliquo modo approximetur, oportet per intellectum resoluere usque ad primas doses, & qualitates, quæ sunt unius generis, ponere in una acie, & alias in alia acie, tũc comparemus secundũ uiam duplic. iuxta canones dictos in libello de gradibus. Ponamus igitur, uerbi gratia, ꝙ prima dosis hyssopi in quinto climate sint ℥.3. tunc igitur cum sit in hac ℞. libr. ß. hyssopi, erunt duę primæ doses: ex prima igitur dosi habuit octo portiones caliditatis & unam frigiditatis, & ex secunda tantundem: habemus igitur sexdecim portiones caliditatis uincentes, & duas medietates frigiditatis. In secundo loco uenit mẽtha, ponamus igitur quòd 4. ℥. sint sua prima dosis, ad hoc ut primo suo incursu possit calefacere usque ad secundum gradum: habebit igitur quatuor partes caliditatis & unam frigiditatis: coniungamus cum prædictis, in acie calidorum sunt partes 20. sed in acie frigidorũ non sunt nisi partes tres. In tertio loco uenit absinth. ponamus quòd prima dosis sit ℥.3. tũc tenebit duas portiones calidi & unam frigidi, & si coniungamus cũ aliis, erunt 22. partes caliditatis, & 4. frigiditatis. In 4. loco uenit calamentum, ut supposito quòd ℥.2. sint sua prima dosis, habebimus 8. portiones caliditatis & unam frigiditatis, coniungamus, erũt portiones caliditatis 30. & frigiditatis 5. In 5. loco sunt semina, ponamus quòd dosis cuiuslibet sit ℥.1. tũc erunt duæ primæ doses, & ita ex marathro cum sit in secundo gradu, habebimus 4. partes caliditatis, & unam frigiditatis. Nunc autẽ anisum cũ sit in tertio gradu, supposito quòd ℥.1. sit sua prima dosis, reddet nobis octo portiões caliditatis &

Dosis medicinarũ tã simplicium quàm compositarum, uariat pro natura morbi, ætatis, habitudinis, climatis & huiusmodi aliorum.

& unam frigiditatis, si coniungamus, habebimus quadragintaduas portiones caliditatis, & septem frigiditatis. In sexto loco sunt rosæ, & supposito, quòd ℥.1. sit sua prima dosis, sic quòd sint ibi ℥.2. habebit quatuor portiones frigiditatis, & duas caliditatis: coniungamus, & ita erunt quadragintaquatuor portiones caliditatis, undecim frigiditatis. Sed ponamus, quòd conficiantur cum zuccaro, ponatur igitur zucca. libr.1. nunc autem zuccarum habet primum gradum in caliditate, ponamus igitur, quòd 4.℥. sint sua prima dosis, tunc erũt tres doses primæ, & ita habemus ex prima dosi duas partes caliditatis, & unam frigiditatis, de secunda tantũdem, de tertia similiter, & ita habebimus sex portiones caliditatis, & tres frigiditatis. Coniungamus, & erunt portiones caliditatis quinquaginta, & frigiditatis quatuordecim. Aqua autem licet sit frigida secundum Gale. primo de simplici medicina, non tamen graduabimus: compositiua enim est cibi, & medicinæ secundum Gale. in regimento. Et ita cum sit materia confectionis cum calid. erit calida, & cum frig. frigida. Relinquamus igitur eam quãtum est de præsenti. Ad hoc igitur ut uideamus gradum resultantem sequendo uiam duplicem, uideamus in qua portione sunt qualitates uincentes cũ uictis. Patet quòd plus sunt, quàm duplum, quia sic non essent nisi uiginti portiones caliditatis: tũc si ita esset, perfectè esset cal. in primo gradu: nec sunt quadruplũ, quia sic essent quinquagintasex, & tunc perfectè essent in secundo & tertio gradu. Quia igitur plus est quàm duplum, & minus quàm quadruplum, ideo erit medicamen calidum inter primum gradũ, & inter integritatem secundi gradus. Auic. autẽ si haberet plus quàm sex portiones, qualitas excedens esset perfecta in secundo gradu, quia proportio esset quadrupla. Diuidamus gradus uigintiocto in tres partes, & prima pars det primam metam, secunda secundam, & tertia tertiam. Quia quodam modo, licet non in toto deficit una portio, erit tamen medicamen cal. ultra secundam metam secundi gradus aliquantulum uersus principium tertiæ metæ, tũc tale medicamen erit bene proportionatum, quia dictum est, quòd non debebit esse nimis calidum, neque nimis frigidum.

Ista autem graduatio est satis grossa, & hæc sufficiet propter iuuenes, quoniam exquisite, & in puncto tradita est doctrina in libello de graduatione, ideo intelligẽdum est hæc, quòd

quòd primam dosim oportet minuere apud habitantes in quarto climate, & addere apud habitantes in sexto & septimo: nec dico quòd illæ sint propriæ doses, sed quodãmodo approximantur: nec dico quòd syrupus sit graduatus in ultimo perfectionis, sed per quandam approximationem, & est intelligendum, quòd si syrupus conficeretur cum melle, caliditas plus ascenderet.

Et est intelligendum, quòd sicut dictum est de graduatione qualitatum actiuarũ, ita graduatio passiuarum tacet locũ dupli & subdupli. Et ulterius intelligendũ, quod in sequentibus. ergo non intendo medicamen graduare, quia forte esset mihi multum onerosum, & uobis tædiosum. sed hoc quod dixi est sicut exemplũ positum, cùm doctrina graduationis in se nõ sufficit, iuxta tamen modum dictũ in libello. Breuior tamen & facilior modus graduãdi propter iuuenes est ille, quantumcunque recepta sit longa, excogitatur quędam coniectura primæ dosis, tunc uideamus de illa simplici medicina in quo gradu est: & tunc si est in magna quãtitate, resoluetur usq; ad suas primas doses: & si erit circa suam dosim, quòd uidemus si sint consimiles aliæ in illa recepta citra primã dosim, & coniungamus ista, & erũt loco unius dosis, tunc resoluemus per intellectũ, & ponamus omnes proportiones caliditatis in una acie, & frigiditatis in alia, siccitatis in alia, & humiditatis in alia, tũc cõparemus si proportiones caliditatis sint æquales integrè & frigiditatis, similiter tunc erit uerè temperata. Si autem una qualitas excedat aliam, uidemus si qualitas excedens excedat in secũda proportione, tunc erit uerè cal. in primo gradu: & post cõsideretur in alio, si qualitas excedens sit in secũda proportione, & si sit cal. integrè, est in secũdo gradu. Si autem caliditas excedens sit in dispositione media inter duplum & quadruplũ, tunc gradus potius erit inter primum & secundum: hoc est dictum, quòd non habet integritatẽ secundi gradus. desit igitur una meta uel minus, si erit possibile, & talis graduatio sufficeret, dato quòd exquisitè non haberetur meta graduum. Si autem fuerit in proportione ampla, tũc erit in tertio gradu, & si fuerit inter 4. & 8. erit citra integritatem tertij gradus, & idem dico de quarto. Si autẽ in proportione 16. tunc erit in quarto, & si erit inter 8. & 16. & erit citra integritatem 4. gradus. Et hoc sufficeret, qui plenius habere non posset.

Scien

Scientia autẽ graduationis eſt multum utilis. Vnde ponamus, quòd in medicãdo nõ habeo medicamen niſi in 4. gradu, tamẽ non indigeo illo gradu: tunc ſi parum uolumus remittere, addamus eiſdẽ, ſed citra gradum. Et ſi multum addam oppoſitæ ſpeciei, & citra gradum, quoniam ſi in eodem gradu aliquid apponetur, & eſſet oppoſitarum qualitatũ, & in eiſdem doſibus eſſet totum temperatum, & reducens ad hoc, ergo ſibi debet cauere. Materia digeſta purgetur ſic. ℞. benedictæ. ʒ. 2. hieræpic. ʒ. 3. eſulæ, maſticis, ana. ʒ. 1. fiant pil. & tribuantur ſtomacho ieiuno eunti dormitum. Intelligendum quòd illæ duæ medicinæ euacuant phlegma, ſed benedicta euacuat magis ab inferioribus, & hierapic. magis à ſuperioribus: & quia ſtomachus eſt quodammodo in medio, ideo ambæ fuerunt poſitæ. Sed quia hierapic. habet magis aſpectum ad ſtomachum, ideo fuit ibi plus ʒ. 1. ſed quia illæ medicinæ ſunt faciles, & per ſe parũ ducerent, idcirco fuit ibi eſula pro acumine, cum etiã euacuaretur phlegma, & maſtix fuit pro freno eſulæ. Et quia ea quæ ſunt in antidotario ſunt optimè compoſita, ideo circa laudes nõ inſiſto, & intelligo, quòd nullus audeat operari cũ bona conſciẽtia ſine Heben Meſue, quare me rationibꝰ reddẽdo in cõparatione medicinarũ, pauca dicã, qa ex illo poteſt optimè extrahi, quare &c.

Deiectorium pharmacũ. Hæc duo phlegmati euacuando dicata ſunt.

Quæritur utrum urina decidatur à cibo uel à potu: uidetur quòd à cibo, quia urina eſt colamentũ hu. humores generantur à cibis, quare & urina. Oppoſitum uidetur, quoniã ſimile à ſimili generatur, ſed potus eſt ſimilis urinæ, quare uidetur quòd à potu decidatur urina. Dico quòd ab utroq;. Materia enim unde generatur, uidetur eſſe uapor aquoſus: nunc autem in omni cibo eſt aliquid aquoſum, ideo eſt ibi urina in potentia: nihilominus quanto cibus eſt magis humidus, plus eſt ibi de aquoſo: & quanto magis eſt ſiccus, eſt minus de aquoſo. Nullus tamẽ eſt quin teneat aliqd aquoſum, ideo in hydropiſi damus oĩa ſic. cal. & aſſa, ut minus apprehendant de aquoſitate, & pro tãto poſſibile eſt urinam fieri in utentibus ſolo cibo, aut ratione potus præcedẽtis, cuius aquoſitas erat adhuc in uenis, quæ paulatinè eliquatur uſq; ad renes: aut ratione aquoſitatis uaporoſæ, quę erat in cibo.

Quæstio.

Hydropi quæ conueniunt.

Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. Dico ꝙ à cibo eliquatur, cum cibus ſit etiã homogeneus, & in cibo eſt aquoſitas, & ita à quocũque decidatur, ſiue à cibo, ſiue à potu, ſemper à ſuo

à ſuo ſimili eliquatur, cum urina non ſit niſi quædam ſpecies aquæ, ſicut frequenter dictum eſt ſuperius, &c.

De coloribus remiſsis ab albo uſque ad remiſſum citrinum cum ſubſtantia ſpiſſa, & feb. & de cura febr. phlegmaticæ.

CAPVT IX.

ISti colores remiſſi, cum ſubſtantia ſpiſſa, poſſunt ſignificare febr. de materia phlegmatica, ſignum eſt, quia pulſus eſt mollis, & inordinatus. Et ſi eſt interpolata, incipit cũ modica frigiditate, multa æſtuatione, & terminatur cum modico ſudore, & quadam falſa quiete, & forte modica aut nulla eſt interpolatio. Nunc autem ſpecies phlegmatis ſunt multæ, ſicut eſt phlegma naturale, & de iſto etiam agimus hic: & eſt phlegma dulce, phlegma ſalſum, phlegma uitreum, & ſic de aliis. Et de iſtis dicemus infrà.

Et ſecundum diuerſitatem ſpecierũ, diuerſificantur ſigna, accidentia & alia. Diuerſificantur etiam accidentia ſecũdum diuerſitatẽ loci, ubi putrefit materia. Aliquando enim materia phlegmatica, groſſa, uiſcoſa, multũ adhærens, putrefit in ſtomacho uerſus loca propinqua cordi, & eſt tãtę perniciei, quòd interficit inter 4. paroxyſmos. Et eſt feb. phlegmatica, quædã quæ uocatur diurna, quędã nocturna, & illa eſt ualde mala: & eſt quædam quæ affligit de quinto in quintũ diem, aliquando interpolat longiora tempora: & ſunt quædã cum calore & frigore, & quædam cõpoſitæ, ſicut patet in hæmitritæo, de hoc faciemus mentionem infrà, & ſecundũ diuerſitatem omniũ iſtorum, urina eſt colorata plus aut minus, & ſimiliter plus ſpiſſa aut minus, & diuerſificatur urina in febr. phlegmaticis ſecũdum diuerſitatẽ temporum ipſius morbi.

Symptomata uariant pro materia in diuerſis locis putrefacta.

Ingenium autem curandi morbos ſecũdum Gal. ſecundo de ingenio, ſumitur aliquando à morbo, aliquando à cauſa, aliquando ab accidentibus, & ſimiliter etiam ab omnibus. Oportet igitur conſiderare eleuationem diſcraſiæ, materiã peccantẽ, putredinem, & omnia ſimilia. Cum igitur materia fuerit uiſcoſa, ideo putrefactio eſt fortis, & oppilatio, tũc apparet plus inſiſtere in putredine, & remotione oppilationis, quàm in diſcraſia, cum feb. nõ ſit multũ intenſa, nec in remotione accidẽtium, cum non ſint communiter loquendo multum intenſa, cõparando ad cholericam uel ſanguineam. Apponamus ergo in primis ea quæ ſunt calida uerſus principiũ graduum, ſic. ℞. radic. bruſci, aſparagi, gramin. apij. ana. ℥. 2.

& ſi

& si est feb. temperétur in aceto fortissimo, si nõ esset feb. in uino al. & sint ibi per diem & noctẽ, deinde apponamus aliqua frigida, cum paucis cali. ℞. igitur end. scar. cicor. polit. capil. ue. ana. ℥. 4. deinde apponamus aliqua ca. ideo ℞. scolop. eupato. absinth. fol. menthæ, lupuli, ana. ℥. 1. deinde apponamus se. diure. & aperitiua, tũc ℞. se. endi. scar. se. melo. se. brusci, ana. ℥. 4. deinde ponamus aliqua confortantia. ℞. ro. rub. elect. rasuræ ebo. florum buglo. corticum citrang. coriãd. infusi in ace. ana. ʒ. 2. panis zuc. lib. 1. mell. ℥. 2. fiat syrupus lib. 1. & ß. apponãtur prædicti aceti. ℥. 3. nisi strictura pectoris, aut nimius sensus stomachi, aut nimia debilitas, & intestinorum uacuitas impedirẽt, & conseruetur ille syrupus mẽtaliter sicut pupilla oculi, quoniã paucis additis, aut subtractis potest competere in omni materia grossa, & in omni oppilàtione, & potissimè in feb. chronica, sit ergo pro thesauro.

Syrupus aperitiuus cõfortans.

Deinde purgetur sic. ℞. agari. aloës, acori, turbith, ana. ʒ. 1. esulæ. ℈. 1. pulpæ colocyn. pondus gran. 6. salis gem. & masticis, zinzi. fol. mẽthæ, fol. absint. bdellij, uuarum pas. mũd. ab arillis. ana. ʒ. ß. cõficiantur cum syrupo ro. fiat massa, & post 9. dies suæ cõfectionis, uel plus cõiecturauimus, quòd medicina fuerit fermentata, fiant pil. & dẽtur duæ partes, uel totũ iuxta conditionem pat. postquam tamen appræhẽdimus digestionẽ materiæ, uel ex parte paroxysmorũ: & est mirabiliter confidendũ in omni feb. phlegmatica, uel etiam sine feb. quoniã magnũ est iuuamentũ, & nullum est nocumẽtum: sicut uidemus in tertianis nothis, addamus prædictę cõfectioni reubarb. ʒ. 2. spi. nar. ʒ. ß. masti. diagrid. an. ʒ. 1. misceantur cũ prædictis, & potest dari. ℥. ß. de dicta cõfectione, uel plus iuxta conuenientiam patientis. Si autem fuerit pauper, digeratur materia cum oxysaccara composita, & cum oxymel. diur. purgetur cum succo mediani corti. sambuci, usque ad mediam testam oui. Si fuerit delicatus, detur sibi aqua distillata de floribus sambuci. Deinde ultimo cũ corpus fuerit bene purgatum, dentur sibi aureæ Alexan. ʒ. 2. cum uino decoctionis saluiæ, & hoc fiat multis uicibus.

Deiectoriũ phlegmatis.

Quæritur utrum urina, quæ fuit missa ad totum corpus, mittitur ad renes mediante hepate: quoniam aliqui opinantur ꝙ mediãte hepate, quoniã ipsum est mediũ inter uenas totius corporis & renes. Oppositũ uidetur, quia membra uilia nõ mittunt ad nobilia, sed hepar est nobile, quare &c.

Quæstio.

Dico quòd urina quæ missa est ad totum corpus, partim consumitur, partim in sudorem & uaporem conuertitur, aut si uirtus esset debilis, causaret uesicas, aut aliqua huiusmodi: aut pars postquam fecit iuuuamentum, uenit usque ad uenam cauam, quæ est supra hepar prope renes, tunc attrahitur. Vnde male imaginãtur qui credunt quòd mittatur mediante hepate, quia ad hepar nunquam reuertitur, sed ad uenam chilim. Et istę dubitationes non adueniũt nisi ex defectu anatomiæ.

De coloribus remißis, cum substantia mediocriter spißa, & de cura phlegmatis acetosi cum feb. siue sine feb.

CAPVT X.

Vrinæ remißæ, aquosæ, indigestæ.

VRina lactea, uel charopos, uel glauca, uel subpallida cũ substantia mediocriter tenui, phlegma acetosum significat, sine feb. Si autem uenerit ad subcitrinitatem, feb. significat, remissio est ratione frigiditatis, sed quia melancholia est admixta, ideo nõ potest uenire ad tantam spissitudinem, quia ratione siccitatis redditur mediocriter spissa.

Ista autẽ accidẽtia cõsueuerunt sequi, dolor capitis in occipitio, & parte sinistra, eructuatio acetosa, torsio uentris, & uentositas plurima, ubi est frigiditas cum sicco, ibi est uẽtus plurimus. Ista materia est multũ grossa, & cum hoc uiscosa.

Digestio materiæ phlegmaticæ, et melancholicæ.

Ideo digeratur materia, cum non est feb. sic. ratione autem phlegmatis ponitur oxymel. diureti. ratione melancholiæ syrupus de fumo ter. & ratione utriusque oxymel. scill. si esset ibi feb. addatur oxysaccha. composita. ℞. igitur omniũ istorum 4. ana. lib. ß. misce. Vel fac sic. ℞. radicum fœni. petrosi. brusci, asparagi, gramin. apij. ana. ℥. 2. conquassentur & temperẽtur in aceto fortissimo per diem & noctem, tunc ℞. suc. bora. suc. fumi ter. ana. quart. 1. summitatum fœnicu. menthæ, saluiæ, absinth. orig. calament. ana. ℥. 2. ani. mara. ana. ℥. 1. florum borag. florum buglo. florum uio. ana. ℥. 3. mell. ro. lib. 1. ß. fiat syrupus cum lib. 2. zuca. Si autem esset feb. remoueamus illas sex herbas, scilicet summitates fœnicu. &c. & addamus alias sex, scilicet end. scario. cichoream, cap. ue. scolo. politricum, & conficiatur totus syrupus cum pane de zuca. & omnia alia apponantur præter quàm mel, & præter illa sex nominata, cum sint nimis cal. Materia digesta purgetur sic. ℞. hieræpic. ℥. ß. diase. diabor. ana. ʒ. 2 hieræ ruf. ʒ. 1. misce, & fiant pilu. Vel sic, ℞. florum borag flo

flo.uio.fol.senæ,epit.liquir.mundæ,uuarũ passarum mũda. ab arillis.℥.ß.turbith, polypo.anisi, mara.ana.℥.ʒ. fiat decoctio,& in decoctione temperentur corticũ myrob. chebul. indorũ bene gummo.ana.℥.1. fricẽtur lento igne, colentur, & colatura detur in aurora. Et si cõficeretur tota decoctio, cũ sero capr.tanto melius: & ista sufficiant causa breuitatis.

Quæritur utrum renes attrahant urinam. Videtur quòd non, quia non attrahunt ratione frig. quia illud non est:nec calidi,quia sic traheretur à corde & hepate, cum sint membra calidiora:nec ratione proportionis, quã habet cum renibus,cum sit simplex,& non nutriat:quare &c. *Quæstio.*

Oppositum uidetur dicere Auicen.& alij omnes dicẽtes, quòd renes attrahunt urinam. Dico quòd renes attrahunt aquositatẽ.omnes enim conueniunt in hoc,quòd attractio uidetur esse à tota specie,sic enim chistis fellis attrahit superfluum cho.propter finem,ut mũdificetur tota massa sang.& splen attrahit melancholiam,ita renes: cũ aquositas ueniat à toto corpore uersus uenam chilim,attrahũt aquositatem, partim ut totum corpus mundificetur, partim ut nutriantur ab hu.aliqualiter adiunctis cũ aquositate. Non solũ nutriuntur renes,sed membra uicina.fit ergo attractio,partim à uacuo,cũ sint cõcaui renes,non quòd sit dare uacuum,sed natura quæ nõ permittit attrahi. Fit etiam partim à cal. cũ renes sint ca.cuius actio summè manifestatur in diabetica, fit etiam à tota specie,ut dictum est. Et cum tu dicis,quare ergo cor,& hepar, & alia nõ attrahunt,cũ sint calidiora: dico quòd ibi nõ est tota species, quoniam oportet quòd omnia cõueniant. Ad ultimũ dico, quòd imò ibi est conuenientia propter finẽ & ratione adiuncti, licet urina de se sit simplex. *Partes quæ superflua attrahunt.*

De urinis remissis cum substantia tenui, & residentia globosa,trumbosa,& euacuatione phlegmatis uitrei,& per consequens epialæ & lipariæ.

CAP. XI.

VRina alba,uel glauca,uel pallida cũ substantia tenui,& residẽtia globosa,trumbosa,phlegma uitreũ sine feb. significat,cuius symptomata sunt multum dolorosa.Si autẽ fuerit in intestinis,inducit tantũ dolorem,ꝙ uidebatur Gal. ꝙ intestina perforarentur terebello, inducit ergo torsiões, tenasmonẽ,& dolorẽ capitis. Aliquãdo etiã facit feb. cuius altera pars putrefit,& altera non, ideo calefiũt interiora,& *Gal. de locis affectis, lib. 2.*

frigeſcunt exteriora, ſicut in epiala & liparia. Vnde propter partem putrefactam eſt magnus calor, & propter non putrefactam eſt frigiditas, uel interius uel exterius, uel calor & frigus ſimul, ſecundum diuerſitatem ſitus materiæ.

Curatio. Iſta materia eſt ualde frigida, congelata, ideo Gal. aſſimilauit eã uitro liquefacto. indiget ergo calefaciẽtibus & ſubtiliantibus. In primis igitur fiat clyſtere. ℞. mercu. abrotani, orig. calamen. rutæ. ana. M.1. ſuc. bliti li.ß. ani. marat. cimi. ſe. ru. ana. ℥.1. olei laur. ℥.2. fiat decoctio, & in decoctione reſoluatur hieræpi. ℥.1. fiat clyſtere, & hoc fiat pluries, ſi neceſſe fuerit, quod declarat tenaſmon, & uehementia doloris. Deinde inungatur totus uenter cum oleo de ruta.

Poſtea digeratur materia cũ oxymelle ſcill. & cum decoctione aſari, & ualeri. Aſarum enim eſt ca. & ſic. in tertio. ualet in ictericia, & hydropiſi, eò quòd remouet oppilationes ſplenis & hepatis, & cũ hoc prouocat urinã. Vel digeratur materia ſicut docet Gale. digerere materias crudas in de regimine ſanita. cũ diatrionpipereon, & additur diagalanga, quoniam galanga habet aſpectum ad ſtomachũ, iuxta illud,

Gaudet hepar ſpodio, mace cor, ſtomachúsque galanga.

Pilula de ie ctoria. Et addatur diamentæ. ana. ℥.4. miſce. Deinde euacuetur materia per hunc modum. ℞. benedi. hermod. ʒ.2. hieræp. ʒ. 2. euphor. maſti. ſpi. nar. ana. pondus 6. gran. miſce, & fiant pil. Euphorbium competit pro tanto, quia ca. & ſic. in 4. gradu, & euacuat phlegma groſſum & uiſcoſum, ſed tamẽ groſſo modo debet conteri, & debet temperari per diem, & noctem in acetoſitate citri, & oleo amygda. dul. utatur aſſis, frixis, paruitate cibi & potus. Si autẽ eſſet ibi feb. quod declarat feb. epiala & liparia, utatur ſyrupo prædicto in capitulo immediate præcedente, etiam ſi cho. eſſet in compoſitione. Vitentur igitur iſta uehementer ca. quæ dicta ſunt in alio capitulo cum feb. adeſt, & fiat, ut dictum eſt gratia materiæ, cum calor & frigus uidentur ſimul eſſe, cum phlegma uitreum putrefit ad feb.

Quæſtio. Quæritur utrum calor, & frigus poſſint ſimul eſſe in toto corpore ſic, quòd quodlibet eſſet in ultimo, in tantum quòd utrunque læderet: uidetur ꝙ ſic. Illa contraria uidentur eſſe ſimul, quoniam quòd utrunque ſimul apprehẽdit, cum ſenſus decipiatur circa propriũ obiectũ, ſed in feb. epiala ſentiuntur iſta duo, quare ibi erunt contraria in ultimo ſimul,

poſt

postquam quodlibet nõ nocet.& modus posset esse, quoniã cum feb. sit morbus uniuersalis & corrumpens totũ corpus, tunc ratione coloris dissoluitur altera pars phlegmatis uitrei quæ nõ putruit, putrefit & uadit ad membra sensibilia, & infrigidat, ita sentitur utrunque ut contrariũ & nociuum. Quare relinquitur quòd possibile est duo contraria esse simul in eodẽ subiecto. Præter hoc uidemus sensibiliter in balneo, quòd si aliquis sit ita calefactus ex balneo quòd lædatur, nã si proiiciatur aqua frigida, ualde sentietur: ita duo contraria in tertio sentiẽtur in eodem subiecto. Oppositum dicit Ari. quòd contraria immediata actu simul esse non possunt.

Dico quòd contraria immediata actu simul in eodem susceptibili esse nõ possunt, sed in diuersis tẽporib⁹. Aut quòd unum sit actu, & aliud potentia, aut quòd unũ sit actu completo, & aliud diminuto, ita quòd unũ sit quasi materiale, & aliud quasi formale, & ratio dictorum est. Illud nõ est possibile quod nullo modo est factibile, hoc autẽ non est factibile aliquo modo quod implicat cõtradictionem, hoc autem implicat, quoniã ex hoc sequeretur quòd calidum esset frigidum, & econuerso. Sicut enim affirmatio & negatio respectu unius & eiusdem non possunt simul uerificari de uno, ita impossibile est quòd ca. & fri. sint simul, æqualiter & in actu: sic enim duæ formæ contrariæ essent simul, quod est omnino impossibile: sicut non est possibile quòd figura rotunda & figura formę triãgularis sint simul figuræ unius & eiusdẽ. Duo igitur contraria non sunt simul, quoniam duo contraria approximata agunt necessario: agit igitur unum in aliud, & ita impossibile est, quòd in actu in eodem sint simul, cum unũ corrũpat alterũ. Impossibile est igitur, ut uidetur, quòd duo contraria sint simul actu & in eodem subiecto confusè, tamen in potentia & in diuersis: & quòd unum dominetur alteri, & bene est possibile, ideo non potest aliquis simul de eadem re gaudere & tristari, & per hoc poterimus euadere.

Solutio.

Ad primum dico, quòd epiala & liparia nõ sunt simul, sed calor est exterius & frigiditas interius, aut ecõuerso. Sed ponamus, quòd ita esset, dico quòd utrunque nõ est in ultimo æqualiter, imò unum alteri præest, ita quòd unum est quasi formale, & aliud quasi materiale, quoniam dato quòd uirtutes essent æquales caliditatis & frigi. necessario cũ approximarentur, unum ageret in alterum, tunc temperarent se, &

quodlibet esset confusum, & nullũ esset in ultimo. Ad secũdum de balneo, dico quòd imò primo sui occursu temperabunt se, & confundent se, & non sentientur æqualiter, imò si supercalefacto superueniat aqua niuis, magis sentitur frigiditas præcedens, & magis nocebit, quia uenit subito. Similiter si aliquis esset infrigidatus in niue, si aspergeretur subito aqua feruenti, esset possibile quòd subito moreretur propter subitam mutationẽ, & notabiliter magnus dolor sentiretur ratione malæ cõplexionis diuersæ, sicut determinat Gal. in de mala complexione diuersa.

De coloribus remißis cum substantia tenui absolutè, & de curatione materiæ melancholicæ, & de quartana.

CAPVT XII.

Vrinæ albæ, crudæ, subalbidæ præsagium.

VRina alba uel glauca uel subalbida uel pallida absolutè tenuis, significare potest dominium melãcholiæ naturalis. & bene dicitur potest, pro tanto, quia melancholia cum sit hu. frigi. causat indigestionẽ, & quia grossus & siccus causat oppilationẽ, ita est color remissus, cũ nihil sit admixtum quod coloret: & est tenuis, quia nihil est quod substantiet: ita per accidens causat talem colorem cum tali substantia: quoniam si melancholia substantialiter misceretur, causaret colorem nigrum cum substantia spissa: tunc hæc talis dispositio potest causari in urina ex phlegmate grosso, & uiscoso, & cũ hoc ex crapula, & similibus. Ideo non est certum signum.

Symptomata.

Possibile tamen est, quòd significet quod dictum est cum talibus accidentibus, quoniam pulsus est tardus, & rarus, durities in regione splenis, grauitas, & indigestio, torsio, & dolor circa stomachum, grauitas in parte sinistrá capitis, grauitas in toto corpore uersus noctẽ, somnia falsa & terribilia. Cum talibus igitur, talis urina potest significare dominium melãcholiæ naturalis sine feb. Possibile etiã est, quòd quartana adesset interpolata, uel cõtinua, & potissimè tales urinæ à principio, quia postea colorantur, ut multum, & potissimè in die sequente immediatè post accessionem. Non iudicemus ergo per talem urinam nisi cum aliis signis.

Curatio.

Regula est, in curatione materiæ melancholicæ sine feb. siue cum fe. quòd à principio nõ dentur medicamina nimis fortia. In primis ergo digeratur materia cum oxymel. simplici, & puro cum decoctione florum borag. & folliculorum senæ,

senę,epithy.& cuscutę.Deinde digeratur cũ oxymel.diur.& postea purgetur cũ diasenæ,diabor.acuatis cũ lapide lazuli. Deinde digeratur cũ oxymel.scillitico,& purgetur cum hiera ruffi.& ita paulatinè debemus procedere ascendẽdo. Vel potest digeri materia per hunc modum. ℞. radicum fen.petrosi.brusci,asparagi,gramin.mediani corticis fraxini & genestæ,cort.tamarisci,cort.capparum,raphani,squillæ, ana.℥.2.& si nõ fuerit feb.temperentur per noctẽ in uino albo puro,& si esset fe.in aceto fortissimo , & si non sit fe.℞.bet.chamædreos,chamæpi.gentia.ana.℥.2.Ista enim 4.sunt ca.& sic. complexionis in tertio gradu. Si autẽ esset fe.remoueamus ista 4. & addamus ista , scilicet scolopen. eupatorii , lupuli, end.scar.cichoreæ,ca.uene.politrici,ana.℥.3. Deinde possumus addere ista & cum fe.& sine fe.℞.florum borag.florum buglo.anthos , florũ utriusque stœc.ana.℥.2.& si est sine feb. conficiantur cum melle,si cum fe.conficiantur cum pane de zuc.& addantur 4. se.fri.an.℥.2. Conficiantur igitur diuersimodè secundum quòd melancholia est cum fe.uel sine fe.

Deiectio humoris melã cholici.

Deinde pur.sic,si fuerit cum fe.siue sine fe. ℞. florum bora.uiol.folliculorũ senæ , epit.cusc.suc.fumi ter. liquir.mun. ana.℥.1.fiat decoc.cum sero capri.& in decoctione eius temperentur cortices myrob.indorum belliric.& emblico. an.℥.ß.fricentur lento igne & colentur,& colaturæ addatur lapidis arm.nouies abluti.ʒ.1.detur ante aurorã. Quartana autem proculdubio curatur à succo calamen.si continuè sumatur media testa oui in aurora,hoc idem facit theriaca,corpore tamẽ purgato.℞.theriacæ.℈.2.& myrrhæ.℈.ß. distemperentur cum succo menthæ,& detur de mane, & cõtinuetur. Et si est boni regiminis & corpus bene mundificatum,curat proculdubio, quoniam aliter nullum experimentum ualet.

Decoctio deiectoria humoris melã cholici.

Quæritur utrum urina decidatur à materia morbi. Videtur quòd sic,quia terminatur per urinam,& hoc non esset ni si urina decideretur à materia morbi.

Quæstio.

Contrarium uidetur, quoniam in tempore sanitatis mingimus & habemus urinam:tunc non est morbus:quare uidetur quòd non decidatur à materia morbi.

Dico quòd ab utroque deciditur: sed in tempore sanitatis tantum à cibo : in tempore autem ægritudinis distinguo ,quia aliquando morbus est pestilentialis , uirtus debilis,& materia morbi mala,uenenosa,in tali casu,natura non

audet inuadere morbum,ſed conuertit ſe ad materiam cibi. Ideo frequenter apparet urina laudabilis in colore, ſubſtantia & hypoſtaſi, tamen patiens moritur, ſicut uidimus frequenter: quoniam omnia illa decidebantur à cibo,& nihil à morbo. Aliquando tamẽ uirtus eſt fortis, & ægritudo acutiſſima, tunc quaſi non curat de cibo, & quaſi nihil datur, tunc totaliter uel quaſi conuertit ſe ſupra materiam morbi, erit magna malitia dare cibum, quia natura non poſſet utrunq; digerere: nec etiam debet grauari natura cũ frequenti adminiſtratione medicaminum, quoniam frequenter uidemus urinam indigeſtam, tunc noceret, & illo tempore deſiſtebã à ſyrup.& electuariis, & dabam modicum ualde de cibo,& in craſtinum urina melior apparebat. Si autem morbus & natura ſe habeat mediocriter, tunc ſupra utrunque agit, & ſic urina deciditur à cibo & à materia morbi. In tempore ergo ſanitatis, totum deciditur à cibo,& in tempore morbi peſtilentialis tota à cibo, in tempore magni morbi cum uirtute forti, quaſi tota à morbo. Et ita ubi diſpoſitiões ſunt mediocres, ab utroque. Et patet per iſta, reſponſio.

Vrina interdum in morbis fallax eſt nuntius.

De coloribus remißis cum ſubſtantia tenui & contentis arenoſis in fundo reſidentibus & de cura lapidis.

CAPVT XIII.

Vrina calculum in renibus indicans.

SI autem contenta rubea apparuerint multo tempore, & ſubito defecerint ſine medicamentis, cum urina al. & tenui, lapidem in renibus ſignificat cum dolore partis poſterioris. Si autem contenta fuerint alba cum prædictis cõditionibus, lapidem in ueſica ſignificat, & tunc patitur dolorem in pectine cum erectione uirgæ & pruritu,& quãdo appetit mingere, appetit & aſſellare. In primis ſummè competit uomitus cum ſucco mediani cor.ſamb.& cõpetit oxymel diure.& quòd purgetur cum benedicta, hermod.& eſula,& fiat hoc frequenter, ſed in parua quãtitate. Vomitus autem fit multis uicibus. Deinde frangatur lapis ſic. ℞.cretæ marinæ, creta enim marina præſeruat & curat, ideo ponatur lib.ß. Deinde ℞.ſaxifragiæ, pimpi.milij, ſol.petroſi.macedonici, ana.℥.3.ſquinan.caſsiæ li.calami aro.lapidis lincis, liquir.mund.uua paſ.mun.ab aril.ana.℥.1.conficiantur cum uino al.fiat decoctio aut apozema aut ſyrupus cum zucca. Et eſt intelligendũ, quòd non debemus nimis uti diur.ſed utatur iſto medicamine dicto duobus diebus corpore mundificato

Curatio.

Decoctio deiectoria.

cato & bona dieta ſuppoſita. in tertia die utatur diapru.& oxylaxatiuo.poſtea reuertatur ad medicamẽ, ita deinceps, & fiant reliqua quæ dicta ſunt in libro.

Quæſtio. Quæritur cuius complexionis ſit urina. Videtur quòd ſit ca.& ſic.quia curat hydropiſim.Secundo quia mordet,deſic cat & urit. Contrarium uidetur,quia urina eſt aquoſa,& ta lia ſunt frigida & hu. *Solutio.* Dico quòd urina de ſe eſt frigida & hu.cum enim ſit niſi quædam ſpecies aquæ,ſed per accidens ratione adiuncti, eſt omnium complexionum, quoniam ſi omnes hu.æqualiter commiſcerentur,eſſet temperata, & ſi ſan.eſſet ca.& hu. nulla autem ſuperfluitas de natura ſua eſ-ſet ca.& hu.tũc talia eſſent iuuatiua. Si autem miſceatur plus de chol.erit ca.& ſic.ſi plus de melancholia, erit frigi.& ſic.ſi plus de phlegmate, erit frigi.& hu. etiam plus. Et cum ar-guitur,dico quòd quælibet non curat hydropiſim,ſed urina iuuenis & ſani, utatur bono regimine, ut ſi uteretur ſpica nar.ſquinanto, uua al.petroſi.brodio cice. & omnium iſto-rum cum temperamento,tunc talis urina eſſet melior in cu-ra hydropiſis ſi potaretur, aut uenter ablueretur. Ad ſe-cundum dico, quòd Aegi.intellexit de urina naturali in ho-mine boni regiminis, & cũ faciat illa ratione chol.admixta: ita non omnis urina æqualiter mordet & deſiccat. *Aegidius tractatum ſcripſit de ur inis.*

De colore remiſſo cum ſubſtantia ſpiſſa & cum feb. & etiam de cura hydropiſis.

CAP. XIIII.

VRina remiſſa in colore,in ſubſtantia ſpiſſa,uel uergen-te ad ſpiſſitudinem cum colore obſcuro, fuſco, lento, phlegmaticam ſignificat.Hæc enim hydropiſis fit de diſtem perantia frigi.& hu.hepatis,quoniam talis color obſcurus,ſi gnificat dyſcraſiam in longo tempore duraſſe, quia paupe-riem caloris & ſpiritus ſignificat.

Curatio. Summa abſtinẽtia cibi & potus,& potiſsimè potus curat, & quòd nullo modo comedat panem, ſi erit poſſibile, uitet brodia & uitella, niſi in die in qua acceperit medicinam laxa tiuam,utatur aſsis & frixis, ſuccus med.cort.ſambuci curat pro tanto, quia ducit per uomitum & ſeceſſum. Accipiatur medianus cor.ſambuci & flores, diſtillẽtur per alembicum, & fiat aqua,tunc ℞.ſpicæ nar.ſquinan.calami aroma. caſſiæ li.aniſi,amara.ana.℥.i.fiat puluis, & una pars diſtemperetur cũ prędicta aqua,mane & ſero ſumatur.Deinde bene purge

tur cum benedicta, & stuphetur, ac in stupha sit multitudo ebulorum, & emplastretur cum ebulis, sudet fortiter, aut in furno, aut in fouea, aut inter duos ignes, aut in arena maris, aut in balneis naturalibus. Chelidonia agrestis cũ uino sumpta multũ ualet. Balneum aquæ marinæ multum cõpetit, & si non habeatur naturale, fiat artificiale. Idem de sulphure.

Quæstio. Quæritur utrũ aliqua urina sit innaturalis. Videtur quòd non. Illud est naturale, cuius principium est ab intra, cum natura sit principium motus & quietis, sed omnis urina est ab intus, ergo naturalis. Contrarium dicunt authores, hoc etiã patet, cũ uarios lãguores corporis significet.

Solutio. Dico quòd urina dicitur innaturalis, duobus modis, aut quo ad modũ generandi, & sic omnis est naturalis: quia à principio intrinseco & nunquam ab extrinseco generatur: si quo ad significatum, tunc quædam est naturalis, & quædam innaturalis: si causæ extrinsecæ fuerint secundum naturam, tunc est naturalis quo ad causam, & quo ad significatũ. Si autem res præter naturam, sicut calor innaturalis, tunc urina dicitur naturalis pro tanto, quia ab intus: sed dicitur innaturalis, quantum ad causam, quia calor innaturalis generauit eam, & quantum ad significatum, quia rem præter naturam significat. Et tunc cum arguitur, quòd ab extra generatur, dico quòd est naturalis, quo ad modum, sed quo ad rem, & quo ad significata, potest esse innaturalis.

De colore rubeo remisso cum substantia spissa, & cum feb. & de cura lethargiæ.

CAPVT XV.

VRina remissa in colore cum substantia spissa, & cum fe. continua, lethargiã significat, scilicet apostema in posteriori parte cerebri, cuius signum est, quia oculi sunt multum compressi & somnus grauis, ita quòd cum magna difficultate excitatur, & iacet supinus.

Curatio. In primis radatur caput, & ungatur sic. ℞. succi portulacæ. ℥. 1. aceti al. ℥. ß. olei ro. ℥. 2. ceræ quantum sufficit, fiat unguentum, quo inungatur occipitium, repercutiatur materia, & hoc fiat à principio, ut impediatur augmẽtum apostematis. Deinde fiat clystere & resoluatur in decoctione benedictæ. ℥. 1. ß. si necesse fuerit, fiat clystere multis uicibus, deinde fiant fricationes fortes & dolorosæ cum sale & aceto, & ista fiant sine intermissione quacunque die & nocte. Deinde

postquam trāsiuerint tres dies, inungatur occipitium sic. ℞. succi apij, suc. rutæ, an. ℥. 2. castorei puluerizati. ℥. 1. olei lauri. ceræ q. s. fiat unguentum, odoretur assa fœtida.

Inunctio occipitij in lethargia.

Deinde accipiatur tēta de panno lineo antiquo, & inuoluatur oleo antiquo rancido, inflammetur, & postea flamma extinguatur, deinde fumus naribus applicetur continué.

Vltimo ponamus ruptoria in occipitio. ℞. castorei, sinapis, ficuū sic. ana. ℥. 1. cantharid. ʒ. 1. incorporētur omnia cum fortissimo aceto, fiat emplastrum, & occipitio applicetur.

Ruptoriū.

Quęritur de diuisione substātię urinę. Dicitur enim quòd substantia urinæ diuiditur, quia quædam est grossa, quędam subtilis, & quædam mediocris. Ideo quæritur utrum illæ sint diuisiones substantiæ urinæ. Videtur quòd nō, quia pingue, grossum & subtile, sunt qualitates, & qualitas non est substātia, quare relinquitur quòd illæ non sunt diuisiones substantiæ urinæ. Dicendum quòd diuisiones substantiæ urinæ propriè loquendo, sunt materia, & subtiles, grossæ, possunt esse diuisiones substantiæ, quia sunt qualitates circa situm, siue positiones in medicina, sicut habemus in principiorum libro. Nunc autem illa adueniunt substantiæ, & sunt prope substantiam, sicut ex sex principijs, ideo ratione approximationis largo modo loquendo, possunt esse diuisiones substantiæ, & per hunc modum medici accipiunt substantiam.

Quæstio. Vrinæ substantia.

De urina alba in colore & in substantia tenui cum febre continua, & de cura phrenesis. CAP. XVI.

TAlis urina significat alienationem. Intelligendum quòd in febre continua de chol. potest urina apparere alba, & tenuis, ꝓpter tres causas. Aut quia hum. crudi dominantur circa hepar, & primas uenas: aut quia hepar est oppilatum potissimè uersus gibbum, ita quòd cholera nō potest delegari uersus partes urinales, aut quia materia rapitur ad cerebrum. Discernitur autem materia rapi, quando sunt uigiliæ, nigredo linguæ aut alienatio, frigiditas extremitatum, palpitatio manuum, & potissimè uersus caput, inflammatio uehemens in toto, & potissimè in capite.

Si autem fuerit propter hum. crudos, significatur quòd ægritudo est in principio, & quia crapula præcessit.

Si autem fuerit propter oppilationem, significatur quòd adest durities, grauitas in hepate, & egestiones sunt cholericæ, aut uomitus cholericus.

Si autem iſta non affuerint, & feb. eſt continua, inflammatiua, urina alba & tenuis, raptus materiæ ſignificatur.

Curatio.

In primis radatur caput, & ſupra commiſſuram coronalem ponatur pannus madefactus in ſucco lactucæ, ſemperuiuæ cum aceto & aqua roſ. hoc autẽ fit ad repercutiendum, deinde ad prouocandum ſomnum, accipiatur caſſiæ ligneæ, modicũ opij, farina papaueris albi, & requies fronti, & temporibus applicetur, deinde illiniátur nãres ab intus cũ oleo roſ. uio. & nenuph. fomententur extrema cũ aqua decoctionis ſalicis, foliis uitis albæ, cannæ & cucurbitæ. Deinde fiat clyſtere mollificatiuũ cum mercuriali, maluis, hordeo, oleo uiol. & caſſiafi. deinde poteſt addi ſal, mel & electuarium de ſucco roſ. Poſtea poſtquam tranſiuerint duo dies uel tres, ponatur catulus ſciſſus per medium dorſi, ſupra partem anteriorem cerebri, & cum incipiet refrigerari, ponatur alter, ita deinceps: deinde pulmo arietis calidus, deinde alter. Et ſi non inueniatur, tunc ponatur in aqua feruẽti: & ſi nihil iſtorum inueniatur, ponatur ſpongia intincta in aqua cal. ubi ſit chamomilla & melilotum, deinde apponatur caſtoreũ cum ſuc. apij. poſtea fiant fricationes extremitatum uiolẽter cum ſale & ace. deinde ligentur ſetæ porcinæ in baculo, & ſubito intromittatur per foramẽ nariũ, ut fluxus ſang. prouocetur.

Clyſtere mollificatiuum.

Quæſtio.

Quæritur utrum diuiſiones urinæ ſumptæ ex parte ſubſtantiæ, ſint tot, ſicut ſumptæ ex parte colorum. Et uidetur quòd ſic: quoniam colores non multiplicantur niſi per multiplicationem ſubſtantiæ, quare diuiſiones ſubſtantiæ erunt plures, uel ſaltem tot.

Oppoſitum uidetur, quia authores non ponunt niſi quinque ſubſtantias, ſcilicet abſolutè ſubtilem, abſolutè groſſam, mediocrem, uergentem ad tenuitatem, & uergentem ad ſpiſſitudinem.

Solutio.

Dico quòd diuiſiones ſubſtantiæ poſſunt eſſe tot, quot ſunt colores: ſed non ſunt bene diſtinguibiles, quoniam color eſt ſenſibilis per ſe, ſubſtantia per accidens. Prima diuiſio quæ fit ex parte materiæ, multiplicat numerum, ſed diuiſio quæ fit ex parte coloris, multiplicat ſpeciem. Nunc autem authores uolunt multiplicare urinam, quo ad ſui ſpecies, & non quo ad numerum, ideo multiplicant colorem, & non ſic multiplicant ſubſtantiam, ſed quantum indigent, quo ad relationem operis.

De co

De colore subcitrino aut citrino, aut ruffo, aut subruffo, & substantia mediocriter spißa, aut spißa, & cura omnium.

CAPVT XVII.

POstquam declaratum est de coloribus remissis, agẽdum est de coloribus intensis. Et isti colores, secundum quòd coniunguntur cũ alia & alia substantia, aliud & aliud significant, & etiam plus uel minus secundum quòd sunt accedentes ad subcitrinitatem & ruffedinem, etiam plus uel minus secundũ quòd sunt obumbratæ, etiam secundum quòd sunt liuentes, uel non liuentes. Si autem coniunguntur cum substantia mediocriter tenui, febr. de phlegmate acetoso significant: si uergant ad mediocritatem, chol. uitellinã significãt: si sint mediocres, choleram citri. significant: si uergãt ad spissitudinem, phlegma salsum significant: si sit spissa absolutè, phlegma dulce significãt. Obũbratio & liuor significãt febrẽ, remissio autẽ est ex parte phlegmatis: intensio ex parte choleræ, aut sang. aut feb. spissitudo autem ex parte phlegmatis: tenuitas ex parte chol. & melancholiæ. Diuersificãtur etiam secundum diuersitatem temporum morbi, ista autem iudicia sunt coniecturatiua, & uera ut plurimum. Ex istis ergo, sex canones eliciuntur. Primus canon est, urina subcitrina in colore, mediocriter tenuis in substãtia, dominium phlegmatis acetosi significat, & potest esse feb. & sine feb. si cum feb. incipit cum horripilatione, & frigore ratione melancholiæ, & est ibi calor lentus ratione phlegmatis. Curatio. Digeratur materia cum oxysaccara composita, & syrup. de fumoterræ, purgetur cum hierapic. diasenæ, & diaborraginato, acuatis cum esula, & lapide arme. Secundus canon, colores prædicti uergentes magis ad mediocritatem, quàm ad tenuitatẽ, choleram uitellinã significant. Cõponitur autẽ ista chol. ex phlegmate in plus, & chol. in minus ratione choleræ, & sedatur intẽsio. Sed ratione phlegmatis, spissitudo eadem habet symptomata, quę & feb. de chol. citrina, nisi ꝙ sunt remissiora. Ista enim cum aduritur, cõuertitur in cholerã prassinam, & prassina in æruginosam. Nunc autem raró, aut nunquam putrefiunt istæ duæ species. Sed tamẽ satis uidetur possibile, cum chol. adusta communiter patitur, & melãcholia adusta.

Colores intensi.

Curatio.

Cura chol. prassinæ & æruginosæ. Digeratur materia cum oxysaccara composita, syrupo uiol. & syrup. acet. euacuetur cum hierapic. & electuario de succo ros.

Digestio humoris cholerici praßini & æruginosi.

Tertius

Tertius canon. Vrina citrina in colore, & substãtia mediocri, dominiũ chol. citrinæ significat. Ista autem chol. causatur ex æquali mixtione per uiam uicinitatis chol. & phlegmatis. Et quando est febr. est calor magis intensus, est obumbrata, & habet accidẽtia omnia quæ habet tertiana uera. nisi quòd sunt remissiora, ideo appellatur tertiana notha. Cura chol. citrinæ & feb. tertianæ. Digeratur materia cum æquali portione oxysaccaræ compositæ, oxysaccaræ simplicis, & syrupi uio. euacuetur cum oxylaxatiuo, electuario de succo rosa. & hierapic. Et nullus miretur si maiorẽ aspectum habemus ad chol. quia feb. trahit portionẽ phlegmatis ad naturam chol.

Vrina phlegma salsum præsagiens.

Quartus canon. Vrina subcitr. aut citrina, aut subruffa, aut ruffa cũ substantia uergente ad spissitudinẽ, phlegma salsum significat. Ista autẽ materia causatur, aut qa altera pars phlegmatis aduritur, aut quia phlegma cholera inficitur. Intẽtio datur ex parte chol. & substãtia ex parte phlegmatis. Si autẽ talis substãtia ꝑueniret ex sang. color esset magis intẽsus : & si solũ ex phlegmate, color esset magis remissus, & substãtia magis spissa. Quãdo eñ est ibi feb. ascẽdit usq; ad ruffedinẽ, & est liuens obumbrata, & accidentia sunt, quia ructus sunt salsi, & est pruritus in toto corpore. Cura salsi phlegmatis. Digeratur ergo primo materia cum syrup. acet. syrup. uio. & syrup. de fumoterræ, æquis partibus, purgetur cũ oxymelle laxatiuo, hierap. addatur manna, & cassiafi. Istæ autẽ omnes materiæ grossæ possunt sic digeri, sicut diximus superius in cap. 9. nisi quòd in phlegmate salso addamus fumiterræ, florum borag. senæ, epithymi, & similia quæ mundificant chol.

Signa phlegmatis naturalis redundantis.

Quintus canon. Vrina ruffa in colore cum substantia spissa, phlegma dulce significat, & si est sine febr. est color magis remissus, & si cum febre, est liuens & obumbrata, ructus est fœtidus, putridus, & uehemens dolor capitis, & incipit affligere plus de nocte, ibi est uehemens putrefactio propter humiditatem sang. & propter humiditatem phlegmatis, & est iterum putrefactio propter calorem sang. ideo sudor est fœtidus, egestio & urina. Cura phlegmatis dulcis. In primis igitur fiat phlebotomia, & fortis abstinentia, digeratur cum oxysaccara composita, & syrup. de boragine, purgetur cum hierapic. manna, & tamarindis. Vel digeratur cum digestiuo posito superius in ix. cap. nisi quòd addatur succ. boraginis, flores boraginis, cassiafistula, & manna.

Cura.

Digestio.

Sextus canon. Vrina ruffa in colore, ſpiſſa in ſubſtantia, liuens à media regione ſupra, uel per totum, peripneumoniā ſignificat, quod eſt apoſtema pulmonis, cuius accidẽtia ſunt iſta, febr. continua, ſed minor quàm in pleureſi, difficultas anhelitus, ſed magis quàm in pleureſi, dolor pectoris, ſed magis in parte ſiniſtra, rubedo maxillarum, pulſus mollis.

Signa peripneumoniæ.

Cura peripneumo. In primis fiat phlebotomia de baſilica partis dextræ, deinde de baſilica partis ſiniſtræ, etiã ſi neceſſe fuerit de mediana partis ſiniſtræ, deinde utatur iſto ſyrupo. ℞. capil. ue. lib. ß. endiuię, ſcario. an. ℥. ʒ. quatuor ſem. frig. mundatorum, & non mund. ſe. endiuiæ, ſe. ſcariolæ, ſe. melonis, ſem. bruſci, ſem. aſparagi, an. ℥. 1. liquirit. mundæ, uuarum paſ. mund. ab arillis, hordei mundi, & non mundi. ana ℥. ß. panis zucc. lib. 1. mellis diſpumati. ℥. 2. fiat ſyrupus lib. 1. ß. ſumatur ille ſyrupus quaſi lambẽdo, & diu in ore tenendo, & paulatinè tranſglutiendo. Deinde inungatur pectus cum iſto unguẽto. ℞. fœn. græc. ſe. lini, radicis altheæ, foliorũ maluæ, foliorum brancæ urſi. conquaſſentur & bulliant in aqua, deinde terantur in ultimo, & addantur butyrũ ſine ſale, & axungia porci. recẽs, fiat quaſi unguentũ & ungatur totũ pectus.

Cura.

Syrupus inciſiuus, aperitiuus.

Vnctio.

Deinde cibetur ſic, paretur hordeum, aut auenatum, aut amygdalatum, aut colatura furfuris cum lacte amygdal. aut ſi eſſet nimis delicatus, aut debilis, condiantur iſta cum brodio paruæ pullæ albæ, ubi ſint ſemina frigida.

Diæta.

Quæritur utrum urina micta tenuis poſſit poſtea ingroſſari. uidetur quòd non, quoniam ingroſſatio nõ fit niſi propter tria. Aut propter calorem cõſumentem partes ſubtiliores, aut propter frigiditatem cõprimentem, aut propter alicuius rei cõmixtionem, ſed nullum iſtorum adeſt extra, quia ſic non ingroſſaretur in autumno, nec in hyeme, nec à frigido, quia ſic non ingroſſaretur in æſtate.

Quæſtio. Vrinæ incraſſatio.

Præterea quodlibet iſtorum faceret, quòd urina occuparet minus de loco, & hoc non uidemus.

Et quum nihil ſibi admiſcetur extra, quare nullo modo ingroſſabitur.

Oppoſitum dicit Galen. primo de criſi.

Dico quòd urina mingitur aliquãdo tenuis, poſtea inſpiſſatur, & ſignificatur principiũ digeſtionis occultum. Modus autem iſte eſt, aliqualis ſubſtantia mixta eſt cum aquoſitate, & cum hoc aliqualis uentus mixtus eſt cum illa ſubſtantia,

&

& cum eſt extra, impellit eam per totũ. Et quia modica eſt, & uentus clarus nõ apparet propter diſpoſitionem, ſed poſt moram, conſumitur uentus, & quælibet pars uadit ad ſuum locum ubi partes magis groſſæ inferius, & aliæ magis leues ſuperius, ita uidetur nobis ingroſſata, quia apparet quod nõ apparebat, licet ſecũdum ueritatem nihil accreuerint, & hoc cum ſignificatur principium digeſtionis, quando natura inchoauit ebullire & permiſcere, ſed tamen debiliter, quia uétum non potuit conſumere, tunc dico quòd neutro iſtorum modorum urina ingroſſatur, ſed per dictum modum, & ſi fieret, minorem locum occuparet, nobis tamen nõ erit cognoſcibile ratione paruitatis, ſicut nec in aqua bullita cognoſcimus minorationem propter paruitatem, &c.

De urinis ſignificantibus hemitritæos, & de curationibus eorundem. CAP. XVIII.

VRina ſubruffa, aut ruffa, mediocriter ſpiſſa, minorem hemitritæum ſignificat, ſi uergat ad minorem ſpiſſitudinem, ruborem & liuorem, medium ſignificat. Sed ſi ſit modo intenſa, & modo remiſſa, modo ſpiſſa, modo tenuis, maiorem hemitritæum ſignificat, uel ſignificare poteſt.

Intelligendum quòd de compoſitione feb. intelligit Gal. in de differentiis febr. & in ſecundo de criſi, & Auic. in quarto canone. Ponunt enim iſti ſolennes uiri inter alios compoſitiones quatuor ſpecierum hemitritæorum.

Prima cõpoſitio eſt ex quotidiana, & ex tertiana, quæ ſeparatur. Secunda ſpecies, ex quotidiana quæ nõ ſeparatur, & tertiana quæ nõ ſeparatur. Tertia ſpecies, ex quotidiana quæ non ſeparatur, & tertiana quæ ſeparatur. Quarta ſpecies, ex quotidiana quæ ſeparatur, & tertiana quæ non ſeparatur. Communiter tamen loquentes ponunt tres ſpecies.

Prima ſpecies eſt ex quotidiana, quæ non ſeparatur, & tertiana quæ ſeparatur. Secunda ſpecies eſt ex tertiana, quæ non ſeparatur, & ex quotidiana quæ ſeparatur. Tertia ſpecies, eſt ex quartana quæ non ſeparatur, & tertiana quæ ſeparatur. Vnde,

Paruus hemitriteus in uenis phlegma recondit.
Exterius choleram, medius conuertitur illi.
Peßimus humor ineſt maiori, fel coquit extra.

Mutationes magna tres. Iſtæ enim febr. compoſitæ cauſantur ex ſubita & magna mutatione. Magnæ autem mutationes ſunt tres, ſicut eſt mutatio

tatio regiminis, ſicut cum aliquis in eadem menſa comedit res multum calidas, & res multũ frigidas, ut ſunt melones, allia, & alia his ſimilia: uel aliquis comedit longo tẽpore res multum frigidas, & ſubito mutat ſe ad res multũ calidas, uel econtra. Vel cum aliquis exiſtẽs multum calidus, ſtatim mutat ſe ad aërem multum frigidum, uel aquam frigidam, uel ecõuerſo: ita de aliis ſubitis inordinationibus uitæ. Secũda mutatio eſt temporum anni, ut quãdo in eodẽ die eſt calor, & poſtea frigus, uel ecõuerſo: aut quando mutatur æſtas ad Autumnũ, & ſic de aliis. Tertia mutatio eſt ætatum, ut quãdo fit mutatio à pueritia ad iuuentutem, aut iuuẽtutis ad ſenectutẽ, & ſic de aliis. In omnibus enim ſubitis mutationibus, generãtur humores uarij, & diuerſi, alij & alij, ideo accidũt corruptiones uarię & diuerſæ. Cõpoſitiones igitur ſunt multæ ualde, plus quàm homo poſſet credere. Et quia quotidie multiplicatur malũ regimen, ideo nouæ ægritudines, & nouæ feb. & uariæ compoſitiones accidunt ualde, quæ omnia hic explicari nõ poſſunt. In cognitione autẽ iſtorũ, nõ eſt aliquid ita bonum, niſi quòd homo conſideret diligẽter naturã ſimpliciũ. Feb. autẽ ſimplices ſingulares, ſecũdũ Gal. ſecundo de criſi, nõ ſunt niſi tres, ſcilicet cholerica, phlegmatica, & melãcholica: quia opinatus eſt Gal. quòd feb. quę generatur ex ſanguine non eſt feb. ſola ſimplex. Febris igitur de cholera pura incipit cũ rigore, ſicut ſi cum acubus pũgerentur, & terminatur cum ſudore & uomitu, & cito uenit ad ſtatum: habet omnes motus ſuos uiolentos, & cum impetu.

Febris autẽ phlegmatica, incipit cum modico frigore in extremitatibus, & eſt febris lenta, & tardè uenit ad augmẽtum, & in fine modicũ, aut nihil ſudat: eſt grauis, aut ſomnolentus, aut cum modica & falſa quiete.

Febris phlegmatica acceßio.

Febris autem melãcholica, uenit cum magna horripilatione: eſt enim ibi tanta frigiditas, ꝙ uidetur homini quòd medullæ oſſium confundantur: tardè uenit ad augmentum, & terminatur cum plurimo ſudore. Quandoque enim multiplicantur humores, & quilibet affligit in ſua hora: uel quãdo unus humor facit multos paroxyſmos, facile poteſt cognoſci, quia acceſſio quælibet habet legem ſuæ materiæ, & paroxyſmi analogiam habent adinuicem.

Sed ſi ſimul eueniant, & in eodem tẽpore duo paroxyſmi diuerſarum materierum, difficile eſt cognoſcere ſecundum

Gale.in de differentiis febrium : quoniam tunc nõ apparet, nec iste, nec ille, sed est quidã paroxysmus confusus, ubi non est directè frigus neq; rigor, sed quidam horror, & quædam confusio: ideo propter resistentiam unius materiæ ad aliam, semper est quædã confusio. Accipiamus igitur, uerbi gratia, paruum hemitritæũ, ubi est phlegma intus, & cholera extra, tũc ratione phlegmatis est fe. mollis, lẽta, pulsus inordinatus, aggrauatio oculorum, & quidã sopor: & quoniam uenit paroxysmus chol. incipit cum rigore, postea sequitur uehemẽs, & inflãmatio, & uigiliæ, & sitis, & terminatur cũ sudore & uomitu, & tũc redit fe. lenta cũ quodam torpore, propter phlegmaticam materiam, quæ nõ deficiebat. Sed ponamus, quòd illæ materiæ putrefiãt intra uenas, tunc signa sunt ualde confusa, & potissimè si materiæ sint æquales, au sint inæquales. Si autẽ sunt inæquales materiæ, tũc dominã tur signa unius materiæ supra alterã secundũ dominiũ materiæ. Quãdo igitur uidemus aliquẽ cõtinuè febrientem, & modo est quasi feb. lenta, & somnolẽtus & grauis multũ, & potissimè uersus oculos, cũ paruitate sitis, & postea ueniũ uigiliç, sitis, calor & sudor: tunc homines uehemẽter admirantur propter tales mutationes: & non oportet admirari quoniã non mutãtur accidentia, nisi propter mutationẽ causæ. Tenendũ est igitur, quòd tales cõplicationes sunt propter mixtionẽ phlegmatis, & chol. per uiam uicinitatis putrefactæ intra uenas. Si autem ambæ putrefiãt extra uenas facile est cognoscere, nisi paroxysmi coincidant, tũc erit ualde cõfusus. Præterea ueniamus ad medium hemitritæum Dico quòd tũc chol. est intra uasa, & phlegma extra, tũc feb continua est cũ uigiliis & calore, siti, clamore, inquietudine & impatientia tolerandi, & post uenit paroxysmus fe. phlegmaticæ cum modica frigiditate, stupore, & similibus.

Symptomata febris cõtinua.

Et tunc ueniamus ad tertiũ: & est de difficili cognoscibilis ualde. Modo enim urinæ erũt remissæ propter melãcholiã, & timor, & solicitudo, & grauitas in tẽpore sinistro, falsomnia, & terribilia, inquietudo, uigiliæ, phãtasiæ multæ, sudor plurimus. Postea uenit paroxysmus cholerç, & est urina intẽsa, sitis, calor, uigilia maior, uomitus, & sudor. Nõ e igitur in bona uia, nisi quòd recurram⁹ ad simplicia: & si sint æqualia, totum erit cõfusum: si sint inæqualia, tunc apparebunt signa secundum dominium unius ad alterũ: & nõ po sun

sunt ista sciri sine studio, solicitudine, & frequenti infirmorum uisitatione.

De paruo hemitritæo possumus dicere, quòd libẽter conuertitur in lethargiam, nisi ei diligentissimè succurratur. *Prognostica.*

De medio possumus dicere, quòd libenter in phrenesim conuertitur. De maiori possumus dicere, quòd pede celeri uadat ad mortem, nisi pius & misericors Deus ipsum iuuet.

Illud quod est cõmune in curatione hemitritæorũ, est ꝙ in principio fiat clystere: & si plus abundat phlegma, ꝙ plus ponatur de hierap. & minus de cassiafi. Si chol. est in plus, ponatur de cassiafi. in plus, & hierap. in minus: si æqualiter, fiat æqualiter cũ aliis quæ in clysteri debẽt poni: deinde fiat uomitus cum decoctione raphani, syr. acetosi: & si plus abundet phlegma, plus ponatur de raphano: si de chol. plus ponatur de syr. acetoso: si æqualiter, æqualiter: deinde fiat phlebotomia. Et est intelligendũ, ꝙ in lib. de proprietatib⁹ rerũ scribitur, ꝙ smaragdus suspensus ad collũ, curat hemitritæũ. *Curatio.*

Deinde ueniamus ad primũ hemitritæũ: ibi enim est phlegma intus, & chol. extra. Nullus enĩ potest curare morbũ cõpositũ, nisi apponat medicamina cõposita: ideo indigemus propter fe. & cor frigidis, & indigemus calidis propter materiã: natura enim discernit inter ista: & utatur calidis in suo loco, & frigidis similiter. & ponit Auic. uerbũ notabile: quando enim uirtus est fortis, distinguit inter ista: si autẽ est debilis, non potest, & tunc mors significatur. In primo igitur plus est de phlegmate, ideo pluribus incisiuis indiget. ℞. radicis apij, brusci, asparagi, graminis. ana. ℥. 1. end. scariolæ. ana. ℥. 2. quatuor se. fri. ana. ℥. 1. liquir. mun. ℥. ß. absin. ℥. 1. ß. florum borag. florum uiol. nenupha. ana. ℥. 2. spodij. ʒ. 1. camphoræ, gra. 4. ro. ru. ℥. ß. corticũ citrãgulorũ. ʒ. 2. aceti albi. ℥. 1. panis zuc. lib. 1. ß. fiat syrup. Deinde euacuetur sic. ℞. florũ borag. uio. polypodij, turbith, anisi, agarici, ana. ℥. ß. fiat decoctio, & in decoctione resoluatur cassiæ fist. mund. ℥. 1. & reubarbari. ʒ. 1. spicæ nard. se. end. ana. ʒ. ß. detur in aurora. Item ℞. ro. rub. electarum, florum nenupharis, uiol. chamom. an. ℥. 1. corticum citrangulorũ minutim incisorum. ʒ. 3. camphoræ gra. vj. sandal. muscatellini, ʒ. 2. puluerizanda puluerizentur & conquassentur, in sacculo reponantur, sacculus aspergatur aqua ro. optima, & modico aceto odoretur, quoniam iste morbus est quasi pestilẽtialis propter diuersitatem ma- *Vomitus.* *Syrupus incisiuus, aperitiuus.* *Deiectoria decoctio.*

 teriæ

teriæ, & propter uehementẽ afflictionẽ, ideo indiget temperãtibus spiritus. Item ℞. foliorum absinthij, ro.ru. electarum, chamomillæ, an.℥.1. sandali muscatellini, puluerizati.ʒ.2. ponantur in sacculo, & aspergatur aqua ro. & aceto, & ponantur supra stomachum, deinde fomẽtentur extrema cum aqua deco. ro. uiol. nenupha. chamomillæ, & illa tria remedia in qualibet specie possunt applicari, nisi quòd si de chol. esset in plus, quòd plus de frigidis apponamus.

Syrupus mediocriter aperiens, incidens.

Cura medij hemitritęi, de medio hemitritęo: ibi eĩ chol. est in plus. ℞. radicis apij.℥.ß. endiuiæ, scariolæ, cichoreę, politrici, capil. ue. re. ana. M.2. quatuor se. frigidorum maiorũ, & minorum, se. brusci, se. asparagi. ana.℥.1. ro. ru. florũ nenupha. uio. ana.℥.1.ß. liquir. mũdę.℥.ß. spodij.ʒ.3. camphorę gra. vj. sandali muscatellini.ʒ.1. corticis citranguli. ʒ. 1. zuc. lib. ß. fiat syr. Deinde purgetur sic. ℞. florum boraginis, florũ uiolarũ. an.℥.1. turbith, agarici, an.ʒ.3. anisi.ʒ.1. se. endi. se. scariolæ, melonũ. ana.℥.ß. fiat decoctio, & in decoctione resoluatur cassiæfi. mundæ, tamarindorum, mannæ. ana.ʒ.6. detur in aurora. Alia autem remedia sunt quæ dicta sunt in paruo hemitritæo, nisi quòd aliquantulũ plus de frigidis addamus.

Decoctio deiectoria.

Curatio maioris hemitritæi.

De maiori hemitritęo, in primis studeamus flectere Iesum cum ieiuniis, eleemosynis, & orationib⁹: quia nisi Deus adiuuerit, mors est in ianuis. ℞. succi bor. succi bug. succi fumiter. ana. quar.1. quatuor se. frig. se. endi. se. scari. item se. melonũ, se. brusci, asparagi, se. acetosæ, berberis. an.℥.1. liquir. mund. spodij, ro. ru. electarum. ana.ʒ.3. sand. muscatellini.ʒ. 1. florũ borag. florum uio. nenuph. foliorum senæ. an.ʒ.2. panis zuc. quar. vj. fiat syr. Item materia digesta purgetur sic. ℞. florũ bora. florum uio. foliorum senæ, epithymi, cuscutæ. an.℥.1. fiat decoctio, & in decoctione resoluatur cassiæfi. mund.℥.1. lapidis arme. nouies abluti.ʒ.1. detur in aurora. Alia autem remedia fiant quæ dicta sunt in paruo hemitritæo.

Quæstio.

Quæritur utrum urina quæ mingitur tenuis, & postea ingrossatur, significet principium digestiõis. Videtur quòd nõ solum principium, sed etiã transiuit complementum. Vrina mediocris in substãtia, significat completam digestionem. Tũc arguo sic: Non est transitus de extremo ad extremum sine medio, tũc mediũ significat complemẽtum digestiõis: sed urina quæ mingitur tenuis, postea ingrossatur, transit per medium, quare talis urina nõ significabit tantum prin-

cip

cipiũ digeſtionis, ſed etiam cõplementum. Opp. dicit Gal. in de criſi. Dico quòd quando urina mingitur tenuis, poſtea ingroſſatur, ſignificat pirncipium digeſtionis pro tãto, quia in tenui ſignificabatur alteratio digeſtionis, ita quòd natura nihil agebat: ſed cum incipit ingroſſari, ſignificatur actio naturæ, quia natura incipit perturbare, ſegregare, & aliquid digerere, & ita ſignificat principium digeſtionis, non quòd ex hoc principio ſignificetur augmentum, ſed ſignificatur quòd accedit ad augmentum.

Modus autem eſt iſte: non enim eſt intelligendum, quòd urina ſit ſimpliciter tenuis: imò eſt ibi totum quod poſtea ineſt, ſed nõ apparebat propter uentum mixtum impellentem groſſum ſuperius, & groſſo impediẽte aſcenſum ſubtilis ſuperius, ſed in corpore uẽtus non potuit conſumi propter paruitatem digeſtionis, ſed extrà conſumitur: tunc uẽto conſumpto, groſſum deſcẽdit, & ſubtile quod reſidebat, aliquo modo aſcendit: tunc obuiãt aliquo modo ſibi adinuicem, & tunc urina uidetur quodammodo turbari ſeu aliquo modo inſpiſſari propter hoc, quia ante uenti conſumptionem propter diaphanitatem diſgregãtem, uiſui nõ apparebat, ſed modo apparet, & ita talis inſpiſſatio ſignificat principium digeſtionis, unde non eſt ſpiſſa abſolutè, ſed per comparationem ad ſe ipſam ſubtilem.

Et tunc cum arguitur, dico quòd non eſt tranſitus ſimpliciter ad groſſum, ſed ad groſſum relatũ, & ita nõ fit tranſitus per mediũ. Vel poſſum dicere, ꝙ dato quòd ita eſſet, tamen non fit mora in illo medio, ſed tranſit ad groſſum. Si enim urina tenuis ueniret ad groſſum, tranſiret per mediũ, & remaneret in medio: tunc talis ſubſtãtia mediocris, ſignificaret complementũ digeſtionis: ſed tranſitus per medium quod non eſt manifeſtum, non ſignificat digeſtionem.

De urina citrina in colore, & tenui in ſubſtantia, & de cura tertianæ. CAP. XIX.

Vrina choleram redũdantẽ ſignificans.

VRina citrina in colore, & tenuis in ſubſtantia, dominiũ choleræ ſignificat, & ſi eſt obumbrata, feb. ſignificat. Intelligendũ quòd quædam eſt tertiana uera, & quædam nõ uera. Tertiana uera cauſatur ex cho. ru. pura, cum cõcurſu aliorũ, ſcilicet quòd ſit iuuenis, cholericus, & tẽpus æſtas, & ſic de aliis. Non uera autẽ ſeu notha appellatur, quando

Febris tertiana exquiſita.

omnia non concurrunt:ideo licet esset cho.ru.dum tamē sit in sene,non erit tertiana uera.attamē illud quod magis est, quòd materia sit cho.ru.pura. Illud autem quod facit potissimè ad non ueram,est,cum est de cholera citrina,uitellina.

Materia autem cholerica quando putrefit intra uasa, causat continuam: & si extra,tertianam:& si putrefit in duobus locis,generat duas tertianas:si in multis,multas:si in uno loco,& materia est multa,generabit duplicem tertianam:ideo non est inuestiganda feb.ex hoc quòd affligit quotidie seu præter diem. Tertiana autem uera,incipit cum rigore, sicut si cum acubus pungeretur:citò uenit ad statum, & terminatur cum sudore uaporoso.

Curatio. In curatione autem tertianæ,debent quædam obseruari. Primum est,quòd nunquam fiat phlebotomia,nisi post tres uel quatuor accessiones:& quòd urina sit mutata ad aliqualem spissitudinem : & quòd signa digestionis appareant : & quòd uirtus sit fortis. Secūdo,quòd in principio tertianæ non dentur myrobalani:quia licet laxēt à principio , postea tamen relaxant. Tertio,quòd in principio non detur scammonea:quia mirabiliter est inflammabilis,ideo nō debet dari in principio tertianæ,nec etiam in tota æstate. Quarto, quòd in die accessionis non detur cibus nec potus,quātum erit possibile,nec dormiat aliquo modo,nec inungatur,nec phlebotometur, nec detur medicina uomitiua, nec secessiua.In principio tamē accessiōis,cōpetit uomitus leuis,& in fine accessionis somnus & sudor. Quinto,quòd nihil acetosum detur simul cum ptisana, quoniam nō habēt aspectū amicitiæ adinuicem:sed si competant, præcedat unum alterum in tanto tempore,quòd exiuerit stomachum. Sexto, quòd si timem⁹ de raptu materiæ, quòd in principio fiat clystere,si fuerit constipatus.℞. uiolarū,mercurial.an.M.2. olei uiol.℥.2.fiat decoctio, coletur , & colaturæ addatur casiæfi. mundæ,tamarindorum.ana.℥.1.fiat clystere.

Decoctio de iectoria. Vel detur ista decoctio.℞.florum bora.florum uiolarum, ana.℥.1.prunorum numero xxx.quatuor se.frigidorum,uuarum pas.mund.ab arillis, reubar.ana. ℥.ß. fiat decoctio,& in decoctione resoluatur casiæfi.mundæ, tamarindi, ana.℥.ß.

Si uero non timemus de raptu materiæ, digeratur materia sic.℞.endiuiæ,scariolæ,cichoreæ.ana.℥.4.quatuor se.frigid

gidorum.an.℥.1.florum boraginis, florum uiolarum, nenupharis, ana.℥.1.ro.ru.℥.ß.aceti al.ʒ. 2. panis zuc.lib.1. sed caueatur à zuc.& fiat syrupus.

Materia digesta, purgetur cũ prædicta colatura, sed quòd addatur reubarbari.ʒ.ß.sem.endiuiæ, spicæ nar.ana. ℈.ß.

Intelligẽdum, quòd materia debet diuersimodè purgari, secundũ quòd declinat uel ad stomachum, quia cũ uomitu: uel ad uias urinales, quia cum diureticis frigidis: uel ad intestina, quia cum clysteribus, uel medicinis laxatiuis: uel ad cutem, & tũc cum prouocãtibus sudorẽ. Accipiãtur igitur multa uasa plena aqua cal. ubi bullierint chamomilla, & melilotum, applicentur pedibus, manibus & lateribus, & hoc fiat quando materia est digesta, & pruritus multus sentitur circa cutem, & cutis est depressa, finis paroxysmi & tempus frigidum. In tempore autem uel in fine paroxysmi, cũ patiẽs est multũ fatigatus, apponãtur pedes in aqua fri. & statim cessabit paroxysmus, tũc prouocetur somnus, & dormiat. Deinde cibetur hordeato, uel fiat cibus de quatuor seminibus frigidis mundis, & coquãtur, & præparentur sicut hordeatũ, & condiantur cum lacte amygdalarum. Et si habeat magnam sitim, terantur quatuor se. frigida mund. & bulliant, postea terantur fortissimè, distemperentur cum aqua fontis bullita & colata, & in puteo infrigidata coletur, & colaturæ addatur modicum aceti, accipiatur unus bonus haustus. Si sitis fuerit ualida ualde, & materia digesta, & quòd non sit oppilatus, & uirtus fortis, tunc accipiat aquam fontis frigidam, quantum poterit sumere uno haustu sine attractione anhelitus, hoc autem fit, quoniã postea debet euomere & sudare. Si autem timemus de uirtute, detur aqua cal. sicut poterit accipi, & tantum quãtum poterit accipere uno haustu, postea sequatur uomitus, & sudor. Et est intelligẽdum, quòd in siti distẽperata in latitudine sanitatis propter phlegma salsum, non est ita bonum remedium sicut illud. Et quia iuuenes gaudent in experimentis, ideo aliqua ponamus. Semen urticæ cum sale, & positum supra arteriam in brachio, curat omnem tertianam. Idem facit chelidonia trita, & ibidem posita. Idem facit euphorbium tritum, & ibidem appositum: ista enim calorem attrahunt & ulcerant, ideo non fiat in delicatis. Succus plantaginis potatus ante accesſionẽ tribus uicibus, curat omnem tertianam, sed bonum est uitare

Sudorem prouocantia.

Victus ratio.

Quæ experiẽtia comprobata cẽsentur.

Plantaginis succus.

quòd non detur phlegmaticis, nec senibus, nec mulieribus, nec in tempore hyemali, quoniam curat congelando & materiam ingrossando. Morsus autem diaboli, curat omnem tertianam à uirtute specifica. In omnibus tamen istis securius erit incidere per uiam supradictam.

Morsus diaboli.

Si autem esset tertiana notha, ut quia cholera citrina, aut uitellina, aut quia est senex, ita de aliis, addamus syrupo radices apij, brusci, asparagi, graminis, & addamus euacuatiuo agaricum, & turbith. In istis autem febribus chronicis, ubi est magna portio phlegmatis, multum ualet ptisana cum radice apij, & duobus granis piperis, secundum intentionem Gale. secundum quod narrat Auicen. In tertiana autem uera, competit uinum in declinatione totius feb. Ita quòd uinum sit debile, & aqua multa competit, & balneum in declinatione post tres uel quatuor dies, ne partes calefiant iterum, ut dicit Franciscus.

Vinū quando concedi potest.

Quæstio. Quæritur utrum diuisiones quæ dantur de substantia urinæ sint sufficientes. Dicitur enim quòd urina quæ mingitur tenuis, aut remanet tenuis, aut mutatur ad spissitudinē, sed de grossa dicitur, quòd remanet grossa, aut mutatur ad tenuitatem: & sunt dicta Gale. in primo de crisi, cum in quolibet membro uidetur esse difficultas: quoniam non est transitus ab extremo in extremum sine medio. Cum igitur in quolibet membro dimittat urinam mediocrem, uidetur insufficiens, quoniā prius mutatur in mediam, quàm in extremam.

Solutio. Dico quòd medium relatum ad extremum efficitur alterum: & pro tanto quòd dicitur quòd urina subtilis ingrossatur, non est intelligendum, quòd ingrossetur ausolutè, sed aliqualem substantiam acquirit, quam à natura nō habebat, & pro tanto dicitur grossa, ita enim est de grossa. Cum enim dicitur quòd grossa subtiliatur, non est intelligendum quòd grossum transeat in subtile absolutè, sed aliquo modo remittitur grossities, & remissio appellatur subtiliatio, & ita tale medium appellatur extremum. Vel possumus dicere, quoniam licet fieret transitus ab extremo in extremum absolutè, non tamen transit per medium quod nobis aliquid significet, non est enim mansiuum. Nihil autem possumus appræhendere per urinam, nisi quòd est nobis mansiuum & notabile: illud autem medium non est huiusmodi, quare author non fuit insufficiens diuidendo.

De

De colore ru. & substantia spißa, & de cura febris sanguineæ.

CAPVT XX.

FEbris de sanguine habet duas species: unam scilicet de sang. non putrefacto, aliam de sanguine putrefacto. Prima uocatur synocha. Secũda synochus, iuxta illud, Synocha de multo, sed synochus de putrefacto.

Si uis habere huius rei certiorem doctrinam, lege 9. lib. metho. med. Gal.

Huius febris sunt tres species: augmastica, quæ semper augmentatur, quoniam plus de uapore dissoluitur quàm resoluatur. Secunda uocatur peraugmastica, quæ semper procedit diminuendo, quia magis resoluitur quàm dissoluitur. Tertia uocatur homotona, in qua febris est unius dispositionis, pro tanto, quia tantum resoluitur, & euaporatur extra, quantum dissoluitur ab intus. & istam materiam tractat Gal. in secũdo de crisi, in de differentiis feb. & nono de ingenio, & Auicenna in quarto. Causæ sunt, repletio, otium, multa comestio fructuum, crapula & dimissio exercitij soliti, phlebotomia, repletio sanguinis præter naturam, & præter solitum, oppilatio, & pororum clausio. Signa, urina ru. & spissa, pulsus plenus & mollis, feb. continua, sitis, dolor capitis, rubedo oculorum, tumor uenarum, strictura narium, ita ac si esset rheumaticus, nec propter hoc debet phlebotomia dimitti. Sed in synocha calor non est acutus, nec pungitiuus, sed est quasi calor ephimeræ, quia materia non est putrefacta, ideo media est inter ephimeram, & putridam, ideo Gal. proportionauit eam ephimeræ. In synocho autẽ, sudor, egestio, & urina sunt fœtida cum ariditate linguæ, & uehementi inquietudine, pulsu inordinato, & sic de aliis.

Signa.

Gale. de differentijs febrium.

Augmastica libenter terminatur ad mortem, & potissimè cũ urina cõuertitur ad œnopos, lingua est nigra, & oculi effugiunt lumen. Peraugmastica libẽter terminatur ad uitã, & potissimè quãdo lingua nõ est arida nec nigra. Homotona autem per indifferens se habet ad mortem, & ad uitã. Et tũc recurrendum est ad signa digestionis sumpta ex parte urinæ ad pulsum, & ad tolerantiam morbi. Secundo est notandum, quòd synocharum quædam facillimè terminantur aut ad lethargiam, & potissimè quando feb. fit ex humoribus crudis: cui⁹ signa, oscitatio multa, somnolẽtitas & grauedo oculorum. Aliquando autem terminantur ad phrenesim, quando est ebullitio multa. Cuius signum, uehemens & acutus dolor capitis, apparitio lampadis & coruscatio.

Prognostic.

Ad œnopa: id est, ad colorem uini nigri.

Aliquando autem terminatur ad uariolas, & ad apostemata faucium: cuius signum est quia ægritudo est fraudulenta cum summa inquietudine, & cum summa difficultate anhelitus: hæc enim est terminatio malarum ægritudinum, quare materia est uenenosa, quod patet per effectũ, ut quia uariola & morbillus. Qui ergo sic prognosticare scit, per consequens scit curare. obuietur ergo futuris periculis antequam ueniant, salubria remedia adhibendo.

Curatio. In primis fiat phlebotomia de basilica dextræ partis. Deinde mediana eiusdem partis, & si à principio phlebotomia fuerit neglecta, fiat etiam quocunque die, & quacunque hora medicus uenerit, secundum Gal. 7. de ingenio. etiam post septimum diem, uel nonum, uel amplius. Gal. faciebat phlebotomiam usque ad syncopim uirtute stante, & nullus debet syncopim, sicut dicit Gal. dubitare. Medici nostri temporis non faciunt usque ad syncopim: sed hodie fiat & cras, & ita paulatinè, donec sufficienter fuerit euacuata: & ille modus est securior. Et si non potest facere phlebotomiã, in magno periculo erit ualde, nisi iuuetur per fluxum sang. nariũ: & in tali casu ubi non possumus phlebotomare, fiant uétosæ inter spatulas. Deinde postquã directè non possumus agere contra causam, fiant contra dyscrasiam. ℞. endiuię, scariolæ, lactucæ, cichoreę, capil. ue. ceterac, politrici, adiãthos. ana. ℥. 3. quatuor sem. frigidorum maiorum & minorum. an. ℥. 2. florum boraginis, uiolarum, nenupharis. ana. ʒ. 3. hordei libr. ß. fiant decoctiones libr. 3. & ex una lib. cum ℥. 1. casiæfi. fiat clystere. secundam autem libram poterit potare cum aqua hordei & modico aceti. In tertia autem libra ponantur aceti. ℥. 2. & panis zuc. quar. ß. fiat syrupus, & post sumptionem istius syru. poterit reiterari: & distemperetur in prædicta aqua casiafi. mund. mannæ, tamarindo. ana. ℥. ß. & detur in aurora. Diæta sit ualde tenuis, cũ repletio sit quasi uiolé-

Diæta. ta, & feb. ualde fortis. Cõtrarietas uidetur esse inter Gale. & Auic. Gal. dicit secũdo de crisi, quòd febres solæ simplices singulares, nõ sunt nisi tres, scilicet cholerica, melãcholica, & phlegmatica. Sanguis auté cum putrefit, non facit febrẽ

Sanguis putrescens. solam singularem, sed cõpositam, pro tãto, quia sanguis est tẽperatus, quando putrefit & supercalefit, & aliqua pars eius conuertitur in choleram, & altera pars eius grossior in melancholiam. Auicen. autem in quarto canone, capitulo de febre

bre sanguinea, multum scandalizatur de uerbis Gal. & dicit quòd sang. potest facere febrem solam simplicē & singularē.

Auicennæ opinio falsa.

Ista quæstio determinatur à nobis cum solennitate supra librum Galeni de differentiis febrium: ideo breuiter dico, quòd si nos cōsideremus uaporem sang. putrefactum, tunc dico, quòd ille conuertitur in choleram: quantum autem ad causam antecedentem sang. solum putrefit, sed quantum ad coniunctam, non. Vel possumus dicere, quòd in fieri, sanguis facit febrem singularem, sed quantum ad factum esse non. Vno modo intellexit Gale. alio modo Auicenna, & ita non est contrarietas. Sed mirabile fuit de principe Galeno quòd talia dicat.

De colore citrino, subrusso, aut subrubicundo cum substantia tenui, & de cura causonis. CAP. XXI.

TAlis urina in iuuene cholerico, in æstate, uel circa principium autumni, cum uigilauit, uel cucurrit, laborauit, & sic de aliis, consueuit facere causonem. Causon autem incendium interpretatur. Est autem causon febr. continua, de cholera ru. putrefacta in uenis paruis cordi propinquis.

Causa uerò causonis, est chole. rub. non minus autem est phlegma salsum: quando autem ista putrefiunt in locis proximis cordi, tunc causant causonem. Causæ autem antecedentes sunt omnia quæ ista generant.

Causa.

Quando autem uidemus urinam ualde coloratam, pulsum uelocem, & feb. continuam, cum uehementi dolore capitis, instantia uigiliarum, inquietudine, malitia tolerandi, ariditate linguæ, & retentione superfluitatum, & uidetur homini, quòd totus incendatur, & sit in igne, tunc causon significatur. Sed si habeat saliuam multam & saliginosam in ore, & est somniculosus, significatur quòd est de phlegmate salso.

Signa.

Si autem fuerit in pueris, tunc est cum somno: si in senibus, signum est mortale. Si anhelitus sit fœtidus, & urina nigra, signum est mortis. Si aduenerit rigor ante signum digestionis, ualde malum est: & cū uenerit cū uirtute debili, mortale est. Si multi rigores uenerint, & nō alleuiētur, mortale. A causone habito, rigor superueniēs bonum: uerū est quādo uenit post signa digestionis, & ꝙ rigoré sequatur euacuatio. Lingua humida, non aspera, bonum signum est in causone. Quando urinæ remittuntur in causone, & euacuatio sensibilis

Prognostic.

bilis non est facta, signum est mortis. Causon si est de cholera, terminatur utplurimum per fluxum sang. narium, secundo per uomitum, tertio per sudorem. Si autē fuerit de phlegmate, terminabitur per fluxum uentris, secundo per uomitum, tertio per sudorem.

Curatio. In causone quantum est de ratione morbi, & in quantum causon de chol. ru. pu. non competit phlebotomia: tamen si hic habitudo esset repleta, urina uergeret ad spissitudinē, & uirtus esset fortis, tūc posset fieri phlebotomia: qa si in chol. pura, fieret aliter, acueretur chol. pura, & igniretur plus cum suum frenum auferretur, ut dicit Auic. Ista autem materia est ita furiosa, quòd magis timemus de accidentibus, quàm de morbo: ideo in primis fiat clystere cū aqua decoctionis maluæ, uio. endi. scario. lactu. quatuor sem. frigidorū, in qua ponantur cassiæ fi. tamarindorū. ana. ℥. 3. De siti est intelligendum, quòd non competit sibi nimia abstinētia, sed detur sibi aqua frigida cum syrupo, iuleb, aut syrupo uio. etiā syrup. de papa. & modico uini mali grana. cui detur bonus haustus, aliter erit timendum de furia, aut hectica: fiant alia quæ dicta sunt in libr. contra sitim. Contra uigilias, ponantur panni madefacti frōti, & temporibus cum oleo ros. aqua ros. aceto & lacte mulieris puellam nutrientis, & farina papauer. albi. Etiam utatur isto electuario. ℞. diapapau. zuc. ros. diadra. fri. ana. ʒ. 2. misceantur. Fluxus sang. nariū consueuit, ita quòd uix aut nunquam restringi potest, tunc si uirtus est fortis, fiat phlebotomia de saphena eiusdem naris, per quam partē exiuit, aut de ambabus: si de ambabus fluxerit, aut fiat de basilica eiusdem lateris, aut de ambabus, si de utraque nare fluxerit. Et si uirtus est debilis, fiat scarificatio fortis in extremitatibus, & apponantur frigida capiti.

Symptomata in causo habent ratione causæ, quare neglecto morbo, symptomati prospiciendum erit.

Causis alijs omnibus cōsentiētibus, utplurimū per fluxum sanguinis narium terminatur.

Isti autem ægritudini consueuerūt multa alia symptomata euenire, sicut est syncopis, dolor capitis, uigiliæ, sitis intolerabilis, prostratio appetitus, & fluxus uētris, sudor nimius, & similia. De istis omnibus dictū est in suis locis in hoc libro.

βύχιον Dio. ungula cabalina est, non autem radix nymphææ, ut putat Gordo.

Si autem materia non fuerit ita malitiosa, quòd possit expectare digestionē, tūc procedamus sic. Si materia est chol. rub. pura, indiget infrigidantibus & ingrossantibus. ℞. nymphęæ aquaticæ. Et nota quòd succus huius herbæ multū ualet ad castitatem. Nymphæa enim est quædam herba, cuius radix uocatur ungula cabalina, & flos eius nenuphar. ℞. igitur

tur huius herbæ, hepaticæ, lētiginis, aquæ fontis, portulacæ, lactucæ. ana.℥.3. ſucci cucurbitæ, ſucci melonis. ana.℥.2. quatuor ſem. frigidorum maiorū & minorum, nenupharis. ana ʒ.1. uuarum paſſarum mundatarum. ℥.1. iuiubæ, ſebeſten, papaueris albi. ana.℥.2. panis zuc. albi lib.1.ß. fiat ſyrupus.

Et eſt intelligendū, quòd iſta materia eſt adeo calida acuta, & ita ſubtilis, quòd quaſi ſtupefacientibus indiget. & hoc eſt, quod ſcribit Hippoc. libro epidemiarum, excitare, ſtupefacere: quādo enim materia eſt groſſa, exiccantibus indiget: quando eſt calida, ſubtilibus ſtupefaciētibus indiget. Et hoc uidi, quòd quidam febriens erat tātæ inquietudinis in manibus, pedibus, toto corpore, & in lingua, & oculis, quòd in uno ſitu in modico tēpore eſſe non poterat: & dedi ab extra ſtupefaciētia, tūc quieuit illa horribilis inquietudo, & dormiuit: deinde materia fuit digeſta, & curatus fuit: ideo ſi muccillago pſylij colata daretur, hoc bonum eſſet, aut ſyrupus de papauere, aut ſyrupus iuleb, aut ſyrupus uiol. quoniā in ſubtili materia, ingroſſantia competunt, ſecūdum Auic. quarto canone, capitulo de cura feb. putridæ in generali. aliquando conſideramus iſtam materiam cum deliberatione.

Hiſtoria.

Materia digeſta, purgetur ſic. ℞. florum boraginis, florum uiolarum. ana.℥.2. quatuor ſem. frigidorum. ana.ʒ.2. fiat decoctio in qua diſſoluatur caſſiæ fiſt. mund. tamarindorū. ana ʒ.6. detur in aurora, nec etiam aqua caſei, uel brodium cicerum rub. nec myrob. nec rheub. cōpetunt hic, & potiſſimè in principio. Pro cibo autem detur aqua hordei colata, ſi terminetur infra quatuor dies, ſi prolōgetur ulterius, detur hordeatum. Si autem materia fuerit phlegma ſalſum, tunc pro digeſtiuo detur ſyrup. factus de endiuia, ſcario. cichorea, politricho, capil. ue. re. & ſcolopendria, ſemina frigida, & hîc bene poſſunt competere, aqua caſei, rheub. & caſſia fiſt.

Medicamen deiectoriū.

Poſſet aliquis dubitare, quomodo eſt poſſibile, quòd phlegma ſalſum plus tingat urinam quàm chole. citrina, cum in cholera citrina ſit plus de cholera.

Dico ꝙ triplex eſt cauſa. Prima eſt, quia illa portio choleræ, quæ eſt in phlegmate ſalſo, eſt de ſe magna, ignita. Secūda cauſa eſt, quoniā phlegma ſalſum eſt magis groſſum, ideo diutius ibidem caliditas ſeruatur. Tertia cauſa ſpecialiter eſt hæc, quoniam phlegma ſalſum eſt putrefactum in locis proximis cordi, ideo magis ignitur, quare magis tingit urinam.

De colo

De colore cyanos, de contentis trumbosis, & de cura ulcerum uesicæ.

CAPVT XXII.

Color cyanus uel uenetus, est color mixtus æqualiter ex nigro & albo.

COlor cyanos, eſt color uarius, quaſi mixtus ex albo & nigro: talis urina cũ contentis trumboſis, ulcerationem ueſicæ ſignificat, ideo propter ulcus, eſt diuerſorũ colorum.

Signum auté ulceris eſt, ſtranguria, dolor circa pectinẽ & peritonæon, punctura, arſura, & mordicatio cũ mingit, &c.

Curatio.

Hic competit uomitus, & phlebotomia de ſaphenis, balneetur in aqua ubi ſint cupulæ glandium, & quòd fiat ex eis emplaſtrum & unguentum: ualet etiam diadragantum frigidum, lapis hæmatitis confricatus in cote cum ſucco plantaginis donec rubeat: multum ualet etiam diadragantum, lac, oua ſorbilia, farina papaueris, & ea quæ dicta ſunt in Lilio.

Quæstio.

Quæritur utrum qualitates actiuæ dent colorem. Videtur quòd non: quod aufert colorem, nõ dat colorem: ſed cal. eſt huiuſmodi, quod patet, quia cum uinum rubeum diſtillatur, efficitur album, quare &c.

Præterea primus effectus calidi eſt calefacere: ſed colorare, nullum iſtorum eſt, quare &c. Oppoſitum uult Iſaac, qui dicit, quòd qualitates actiuæ dant colorem.

Dico, quòd urina directè non coloratur à calido, nec remittitur à frigido, nec ab aliqua uirtute hepatis nec renum: cuius ratio eſt, quia color eſt extremum perſpicui terminati. Vrina autem non eſt corpus terminatum, quare uirtute alicuius radij uel luminis colorari non poteſt.

Præterea, color eſt corporum mixtorum, ſed urina nõ eſt corpus mixtũ: quòd ergo coloretur, hoc eſt per illud quod cum ea ſubſtantia admiſcetur: ideo cum uirtus attractiua renum attrahit choleram uel ſang. tũc urina coloratur: & cum phlegma, tunc remittitur: cum melancholia, denigratur. & melancholia dealbat per accidens cauſando indigeſtionem & oppilando, quia non permittit aliquid permiſceri.

Cum arguitur, quòd caliditas aufert colorem, dico quòd eſt per accidens, propter exceſſum tranſmutando ad aliam naturam, & ſic poſſet eſſe in corpore, quoniam talis minus remittit, ſicut patet in phreneſi. Ad ſecundum dico, quòd caliditas calefaciendo, digerendo, ſubtiliando, permiſcẽdo, poſſet colorare non per ſe nec per ſuum radium nec lumen, ſed cum hoc quòd procurat ſubſtantialem commixtionem.

De colo

De colore œnopos, & de cura apostematũ hepatis. CA. XXIII.

COlor œnopes cum substãtia spissa, & liuore manifesto, apostema hepatis significat.

Hic color à Græcis uocatur οἶνοψ, id est, uineus, quia ut antè dictũ est, uini nigri speciem refert.

Apostematur autem aliquando pars gibbosa exterior hepatis, aliquando lacerti longitudinales, aliquando uterque, aliquãdo sima hepatis, scilicet pars inferior siue interior, aliquando mirach, aliquando uenæ meseraicæ. Est autẽ in hoc apostemate triplex morbus, sicut in aliis apostematibus, scilicet consimilis, officialis, & communis.

Causa.

Causa istorum apostematum aut est extrinseca aut intrinseca. Extrinseca, sicut casus, percussio, & similia. Intrinseca, oppilatio, retentio superfluitatũ: & specialissima causa est multitudo humorum crudorũ. Causatur ergo ex sang. cholera, phlegmate, melancholia, & ex uentositate: si est cal. febr. sequitur: si frig. non oportet sicut in apostemate.

Signa.

Signa distinctiua apostematis hepatis & pleuresis sunt multiplicia ualde. Aliquãdo enim dubitamus utrum sit pleuresis uel apostema hepatis: & si est apostema hepatis, tunc pulsus est mollis, egestio quasi sanguinolenta, dolor grauatiuus nõ pungitiuus, discoloratio faciei trãsifica, decubitus bonus in parte sinistra, nullum istorum est in pleuresi.

Si autem fuerit in parte gibbosa hepatis, apparet figura nouaculæ: si in lacertis, figura oblonga: si in transuersalibus, figura transuersalis: si in utroque, apparet figura crucis.

Si autem fuerit in sima, tunc adest singultus, & prostratio appetitus, nausea & uomitus, dolor & grauitas circa hypochondria dextra uersus inferius.

Si autem apostema fuerit in mirach, discernetur quòd nõ est feb. nec difficultas in mingendo nec in assellando: nec est ibi dolor nec punctura, sed quædam grauitas sentitur, durities tamen tangitur interius.

Si fuerit in uenis meseraicis, tunc egestiones sunt duræ, albæ sine fœtore, & contractio saltem uersus umbilicum, prostratio appetitus, urina innaturalis, febr. lenta, somnus molestus, melius iacet supinus. Si autem illa apostemata fuerint de causa frigida, nõ est feb. nec sitis, sed debilitatur appetit⁹, & retinetur egestio, & circa illas partes sentitur grauedo, & durities, sicut in oppilationibus. Si autem apostema debet terminari per saniẽ, tunc fortificatur feb. adest dolor & rigor in peritonæo, iuxta illud quod Hippo. dicit, Circa generatio nem

nem saniei, fiunt dolores & febr. magis quàm facta sanie.

Si autem apostema fuerit ruptum, tunc accidit tremor, & anxietas: & si declinatur uersus uias urinales, quod fit, quā-do apostema est in gibbo, tūc est dolor renum & sanies appa-ret in urina: quādo est in sima, tūc adest dolor stomachi, nau-sea, uomitus, & aliquādo uadit materia saniosa inter siphac, & mirach: cognoscitur per priuationem aliorum. & est mala terminatio, quando sanies non potest exire: tunc aperiatur uenter, sicut in hydropisi: nam si remaneat, corrodit: & ista sunt pericula undique.

Prognostic. Ista apostemata terminantur aut per resolutionem, tunc est bona terminatio: aut per saniem, quæ est mala: aut per duritiem & sclirosim, quæ est pessima.

Et est hic notandum, quòd quando apostema durum cau-satur in hepate, à principio curari potest, si non sequitur hy-dropisis, & hoc infra 5. dies, & tunc non sentitur uel discerni-tur durities, & talis hydropisis non est curabilis.

Intelligendum etiam quòd apostema quod est in gibbo, utplurimum terminatur ad fluxum sang. narium. Secundo per sudorem. Tertio per uias urinales. Apostema autē quod est in sima, terminatur utplurimum per fluxum uentris: se-cundo per sudorem: tertio per uomitum.

Cura. In apostemate cal. in primis fiat phlebotomia de basilica dextræ partis: & si non inueniatur, fiat de basilica sinistræ: si non apparet, fiat de mediana: sin minus, de saphena: quoniā omnibus modis, & uiis competit phlebotomia. Deinde ca-ueamus, quòd uenter non sit constipatus, quia apostema au-gmentaretur, nec sit nimis laxus, quia uirtus debilitaretur. Si autem fuerit constipatus, fiat clystere. ℞. uuarum passarum mundatarum, iuiubæ, sebesten, liquiritiæ mundæ, quatuor se. frigidorum. ana. ℥. 1. prunorum numero 30. florum uiola-rum. ℥. 2. fiat decoctio, & in decoctione dissoluatur cassiæ fist. mundæ, mannæ, tamarindi. ana. ℥. ß. fiat clystere. Deinde intelligendum, quòd cauendum est quantum erit possibile, quòd apostema non mutetur in saniem: igitur fiant in princi-pio repercussiua. ℞. succi cucurbitæ, succi portulacæ, aquæ rosa. aceti alb. coriandri, ros. ana. ℥. 1. omnium sandalorum. ʒ. 2. masticis, & panni tepidi infusi supra hepar apponantur. In augmento autem addamus istis, dactylos bullitos & contri-tos, & folia absinthij. In statu, ponatur emplastrum de dacty-lis, fœnugr. & se. lini. In declinatione, mundificemus cū spica

nard

nar.ſquinanto, calamo aromatico, ſe.endiuiæ, ſcariolæ,iuiubæ,ſebeſten, liquir.mund.& ra.& iſta ultima poſſunt applicari ab intus & ab extra.

Deinde his nõ neglectis poſſumus in toto tẽpore morbi uti tali ſyrupo.℞.endiuiæ,ſcariolæ,capillorũ ue. recentium, an.℥.ß.4.ſe.frigidorũ,endiuiæ, ſe.ſcariolæ,item ſe. melonũ, ſe.apij,ſe.bruſci,ſe.aſparagi,ſe.portulacæ,ſe.lactucæ ſeu acetoſæ,ana.℥.2.ro.ru.electarũ.℥.1.ſpicæ nar.ſquinanti. ana.ʒ.1. omnium ſandal.ʒ.2.carniũ citoniorum non ſimplicium.℈.1. coriãdri præparati.℈.1.ſpodij.℈.1.panis zuc.lib.1.ß.aceti albi ℥.2.liquiritiæ mundæ, iuiubæ,uuarũ paſſarum mundatarum, ana.℥.ß.fiat ſyrupus. Materia digeſta purgetur cũ decoctione,de qua fit clyſtere. Abſinthiũ ualet ab intus & ab extra. *Syrupus.*

Si autẽ apoſtema fuerit frigidũ,durum, compactũ,in primis apponatur emplaſtrum quod diachylon appellatur: uel fiat tale emplaſtrum.℞.radicis maluæ,radicis lilij,pinearum mundatarum,caricarum,dactylorum,fœnigręci,ſemin.lini, uuarum paſſarum mũdatarũ ab arillis , foliorũ abſinthij,ro. ru.ana. ℥. 2. bulliant , conquaſſentur , & fiat emplaſtrum.

Item utatur tali ſyrupo.℞.chamædreos,chamæpiteos,eupatorij,ſtœchados,aſari,dauci,coſti.an.℥.2.ſpicæ nardi,ſquinanti,laccæ,liquiritiæ mundæ, uuarum paſſarũ mundatarũ. an.℥.ß.capparorum conditorum.℥. 1. mellis ro.lib.1. fiat ſyr.

Intelligendũ quòd ſecundũ Hali. in hoc caſu cõpetit dialacca,& inuenitur ℞.in illo cap.23.in apoſtematibus cauendũ eſt,quòd quando eſt in gibbo,quòd nõ purgetur per ſeceſſum:& quãdo eſt in ſima, quòd nõ purgetur per uias urinales. Materia digeſta purgetur ſic.℞.agarici , turbith,ana ʒ.1.aloës.ʒ.2.ſpicæ nardi,laccæ,foliorum abſinthij,maſticis, menthæ.ana.℈.ß.oxymellis diuretici quantum ſufficit, fiant pilulæ.Et ſi eſſet in gibbo,addamus aſarum, ſquinãtum, rubeam maiorem.ana.ʒ.ß. Apoſtema calidum dietetur cum hordeo & aqua hordei: frigidum , cum pulla parua & uino lymphato multum. Et etiam ſi fuerit apoſtema ex percuſſione,fiat phlebotomia:ſicut ſi ex uentoſitate , apponantur uentoſæ ſine ſcarificatione : & ſi fuerit in mirach, curetur ſicut illud quod eſt in gibbo : & ſi in meſeraicis , ſicut ſi eſſet in ſima. Clyſteria poſſunt fieri in apoſtematibus frigidis de pineis mundis,uuis paſſis,iuiubis,ſebeſten, & hierapicra. *Medicamen deiectoriũ.*

Quæritur à quo datur ſubſtantia in urina. Videtur quòd à *Quæſtio.*

qualitatibus actiuis. Facilius, secũdum Gale. & Isaac, est dare colorem, quàm substantiam: sed qualitates actiuæ sunt fortiores quàm passiuæ: quare substãtia ueniet ab actiuis. Substantia datur ex bona commixtione & digestione: sed actiuæ ista procurant, cum sint fortiores, quare &c.

Contrarium dicit Isaac: dicit enim, actiuæ dant colorem, & passiuæ substantiam.

Dico, quòd sicut urina non coloratur, nisi per hoc quod substantialiter sibi permiscetur: sed nec substãtia, nisi per hoc quod sibi substantialiter permiscetur: ideo possumus dicere, quòd caliditas substantiat tanquam causa remota, procurando bonam digestionem, & bonam mixtionem. Sed humidum uirtuale hoc facit magis, cum substãtia permiscetur cum urina. De humido est planum, cum sit semper cum materia. De sicco dico, quòd substantiat per accidens: aut quia parum permiscetur cum aquositate, dicitur quòd colorauit urinam & attenuauit: non secundum ueritatem attenuauit, ideo plus est de substantia quàm ante: sed pro tanto dicitur attenuare, quia notabiliter non substantiat. Et cum arguitur, dico quòd bene fit ab actiuis tanquam à causa remota, sed à passiuis fit tanquam à causa proxima. Vel posset dici, quòd licet passiuæ sint debiliores, in substantiando tamen nõ, imò fortiores cum humidis: sed si in materia notabili, & commixta, substantialiter reddit urinam substantiatam. Ad secundum dico, quòd uerum est tanquam à causa remota: sed passiuę plus, tanquam à causa proxima.

De colore liuido, uiridi, nigro, & de cura ictericiæ, &c.

CAPVT XXIIII.

Colores icterum significantes.

TAles colores apparentes in urina, fœdum colorem in toto corpore significant, & specialiter ictericiam, aut croceam, uel uiridem, aut nigram.

Liuoris causę sunt omnia illa, quę inficiunt spiritũ mortificando, quæ immediatè approximãt nigro: ideo accidit talis color in urina propter materiam capitis rheumatizãtem ad pectus: & aduenit propter phthisim, peripneumoniam & asthma. Accidit etiam propter uitia hepatis, sicut est apostema, hydropisis, & similia. aut etiam propter uitia intestinorum, sicut est fluxus uentris, & similia. Accidit etiam propter uitia uesicæ, renum & matricis. & etiam accidit in arthritica. talis ergo color mortificationem significat.

Color

Color autẽ uiridis ſicut in ictericia, prouenit à cauſis extrinſecis, aut intrinſecis. Si ab extrinſecis, ſicut eſt potio ueneni, morſus reptiliũ, aut animaliũ uenenoſorum: aut comeſtio nimia rerum calidarum, ſicut eſt piper, allium, ſinapis, & ſimilia: aut nimius labor animæ aut corporis, & ſimilia. Si autem prouenerit propter cauſas intrinſecas, hoc aliquando eſt, quia uenit per uiã criſis, mũdificationis, & cũ alleuiatiõne: uel prouenit propter nimiũ calorem hepatis, aut totius corporis: aut poteſt prouenire propter debilitatem hepatis nõ potẽtis mittere ad chiſtim fellis, aut quia chiſtis attrahere nõ poteſt, aut propter oppilationem meatus illius, per quem uadit cholera ab hepate ad chiſtim fellis, aut propter illius meatus oppilationẽ, per quẽ cholera mittitur ad inteſtina, aut propter aliũ, per quẽ uadit ad ſtomachũ, aut propter aliquã excreſcẽtiam ortã in lateribus iſtorũ pororũ, ſicut eſt caro ſuperflua, aut uerruca, & ſimilia. Similiter ſicut mutatur urina, & color corporis ad colorẽ uiridem propter cholerã uiridem, ita quoq; immutãtur urinæ, & colores totius corporis propter cholerã nigrã. Prouenit igitur iſte color ꝓpter cauſas extrinſecas, ſicut eſt caſus & percuſſio, uel propter calorem nimiũ, & frigus. Sicut enim mors eſt ultimũ terribiliũ, ita color niger eſt ultimus omniũ colorũ. Calor enim nimius, aut frigus nimiũ, inducunt colorẽ uiridem cum excedunt: & ulterius cũ excedunt, fit color liuidus: & quando ueniunt ad ultimum, adducunt colorem nigrum.

Color uiridis.

Color ergo niger proueniens ex cauſis intrinſecis, poteſt uenire per uiã mundificationis, ſicut in ſolutione feb. quartanæ, & in paſſionibus mulierũ, potiſſimè propter paſſionẽ matricis, & in ſolutiõe feb. aduſtarũ, peſſimarũ, peſtilẽtialiũ, & totũ diſcernitur ex alleuiatiõne patiẽtis. Poteſt etiã uenire propter uitia hepatis, & ſpecialiter ꝓpter uitia ſplenis, & illos tres meatus, quorũ unus uadit ab hepate ad ſplenẽ, alter uadit à ſplene ad ſtomachũ, & alter à ſplene ad inteſtina. Omne ergo quod multiplicat humorẽ melancholicũ, quod tamen nõ mundificat, eſt cauſa, quare urina eſt nigra, & color cutis niger. Quando enim iſti colores proueniũt ex cauſis extrinſecis, tũc cognoſcitur ex indicio patientis. Quãdo etiam ex intrinſecis, hoc eſt, ex paſſionibus notis membrorum intrinſecorũ, ſicut eſt apoſtema hepatis, aut ſplenis, aut durities, illa ſunt nota per notitiam illius membri, quia

Color niger & eius cauſa.

passio est notabilis, quãdo est ex defectu expulsiuæ hepatis.

Causa occulta. Causæ autẽ occultæ discernuntur sic. Si uenerit propter debilitatẽ hepatis non potentis expellere, nec mundificare, tunc discernitur, quia egestio est quasi sanguinolẽta, nec est sitis, nec amaritudo oris, & totum corpus est infectum quibusdã punctis minutis, aliquãdo nigris, aliquãdo rubeis, secundum diuersitatẽ materiæ: totum corpus uergit ad quandam aciem, & omnes superfluitates expelluntur cum quadam difficultate: à principio est urina remissa, & cum digeritur, intenditur, & postea fit lutosa. *Signa ictericiæ propter caliditatem totius.* Si prouenerit propter caliditatẽ totius corporis, tunc discernitur, quia magis macilentus, musculosus, pilosus, oculos habẽs citrinos in sanitate, & est calidus in toto cum pruritu totius corporis. Sed si oppilatio, aut apostema sunt in chisti fellis, tales colores apparẽt quasi subito, tũc est nausea, sitis, amaritudo oris, egestio non est colorata, nec urina, uẽter est cõstipatus & multum debilis. Si autẽ uenerit propter oppilationẽ pori, qui uadit ab hepate ad chistim fellis, licet totũ sit supra sima hepatis, nihilominus ibi est porus, quoniam ille porus oppilatur, & tunc est signum, quia urina est colorata, egestio non, tunc est grauedo in parte dextra, & non potest ibidem iacere, sed in sinistra potest. Si autem ille porus per quem uadit cholera ad stomachum fuerit oppilatus, tunc sentitur in stomacho pondus, aggrauatio, indigestio, & post cibũ pondus & sarcina, adest frigiditas in stomacho, & arsura ratione indigestionis: si delegaretur, tũc diuersa fiunt, sicut ad diuersa loca mittitur illa cholera, quæ deberet ire ad stomachum: & si delegaretur ad intestina, causabit fluxum: si ad uesicam, tinget urinam: si ad totum corpus, causabit ictericiam.

Si autem ille porus, per quem ad intestina mittitur, sit clausus, tunc egestio est alba, & alia muccilaginosa.

Si autem fuerit propter oppilationem & excrescentias, sentitur pondus, grauedo, & quædam durities.

Si uenerit propter splenem, cognoscitur suo modo per iam dicta in nigra ictericia. Quando procedit ab hepate, nõ est pure nigra, sed trahit ad quẽdam liuorem, tunc talia corpora uehementer extenuantur, & difficili digerunt cibum grossum, pondus & aggrauatio sentitur circa hepar. Si autem fuerit à splene, tunc circa regionem splenis est tumor, durities, frigiditas, intensio appetitus, & egestio est nigra.

In

In feb. acutis, ictericia ante septimum diem, & in septimo die cum duritie dextri hypochondrij, pessimum & mortale. Tumor & inflatio quę nõ resoluitur in ictericia, mortale signum est, quia contra naturam morbi est, nam icterici non ualde inflantur. Omnis ictericia, si ueniat subito, siue paulatinè, siue cũ febre, siue sine feb. cum duritie dextri hypochondrij, ualde malum. In omni ictericia, in qua nulla sequitur emẽdatio, & urina est remissa, malum est ualde. Ista autem signa sunt omnia mala, casus appetitus, loqui cũ difficultate, insomnietas. Bona tamen signa sunt, quando urina in principio est multum colorata, in tantum etiam quòd pannus intinctus ita inficitur, quòd uix remoueri potest: bonitas appetitus, loquelæ bonitas, pulsus & somni bonitas.

Prognostic. Apho. 63. partic. 4. Aphor. 71. particu. 5. Apho. 42. particu. 6.

De ictericia quæ uenit per uiam crisis, non debemus nos intromittere, nisi quantum ad causam cõmunicatam, sicut dicetur in fine. In ictericia propter apostema hepatis, curetur apostema sicut dictũ est. In ictericia propter uenenum, primo uomitus, deinde ictericia. In omni autem alia ictericia, si est corpus plethoricum, fiat phlebotomia de hepatica dextri brachij: si non inueniatur, de mediana: & si nõ potest fieri, fiat de saphenis: sin minus, fiant uentosæ cum scarificatione inter spatulas. In omni ictericia præterquam in apostemate hepatis, cõpetit uomitus cum succo mediani corticis sambuci, aut succo raphani, aut succo cucu. asinini, aut cũ se. atriplicis, & apponatur cum quolibet oxymel diureticũ, aut syrupus acetosus. Deinde ueniamus ad particularia: si enim causa est cal. apponantur medicamina frigida. In istis passionibus non sufficit unum medicamen, quoniam oportet aliqua apponere frigida, aliqua calida, aliqua subtiliãtia, & aliqua ingrossantia siue styptica. Fiat ergo in primis talis syrupus, siue ueniat propter caliditatem hepatis, aut chistis fellis, aut totius corporis. ℞. endi. scariolæ, portul. & syluestris lactucæ, scolopendriæ, uiol. capil. ue. re. hepaticæ, acetosæ, ungulæ cabalinæ. ana. ʒ. 2. quat. se. frigidorum, se. endi. scariolæ. item se. melonis, se. brusci, se. aspatagi, semin. acetosæ. ana. ℥. 1. ros. ru. electarum. ℥. ß. berberis, sumach, sandolorum muscatelinorum. ana. ʒ. 1. aceti al. ʒ. 3. camphoræ grana sex, panis zuc. lib. 1. ß. fiat syrupus.

Curatio.

Vomitus ubi cõpetit.

Materia autem digesta, purgetur cum diapapauere, oxymelle laxatiuo, aut trifera saracenica reubarbarata.

Si autem calefactio hepatis sit magna, & oppilatio modica, ponatur supra hepar, sicut est succus lactucæ, succus cucumeris, succus uermicularis, aqua ro. & acetum cum puluere sandalorum.

Si autẽ ictericia magna uenerit propter hepar, fiat primo phlebotomia de hepatica dextra, deinde de parte sinistra.

In omni ictericia de causa frigida, si fuerit oppilatio sine duritie, fiat tale medicamen, dũ tamen nõ sit feb. apostema durũ hepatis, sicut dictũ est, non recipit curationem, & si recipiat, hoc est in principio. ℞. capparorum, radicis gentianæ, ru. maioris, raphani, squillę, radicis fœniculi, petrosili, brusci, asparagi, & graminis. an. ℥. 1. cõquassentur & temperentur in aceto fortissimo per diem & noctẽ. tunc ℞. eupatorij, scolopendriæ. an. ℥. 2. spicæ nardi, squinanti, calami aromatici, anisi, maratri, liquiritiæ mundæ, laccę. an. ʒ. ß. ro. ru. spodij. ana ʒ. 2. omniũ sandalorũ. ʒ. 2. mellis lib. 1. ß. fiat syrup. dosis ʒ. 2.

Syrupus aperitiuus optimè obstructiones liberans.

Materia digesta, purgetur sic. ℞. diasenæ, diaborag. an. ʒ. 2. theodoricon emperisson. ʒ. 2. misce, & fiant pilulæ.

Curatio coloris fœdi in icteri.

Cõtra infectionẽ cutis, corpore mũdificato sudet in balneo, deinde fiat sic. ℞. succi raphani, utriusque chelidoniæ, an. ʒ. 1. conquassentur, & misceantur cum uino albo optimo apuro, & utatur de mane. uel accipiat ʒ. 2. de istis succis, & apponãtur uini al. ℥. 2. & curabitur, si tribus dieb[9] cõtinuauerit.

Deinde ℞. endi. scariolæ, acetosæ. an. lib. ß. cõquassentur, & bulliãtur in aqua, ubi est acetũ, suffumigetur facies, deinde abluatur facies cum aceto albo tepido, uel cum uino malorum granatorum, & una gutta oculis instilletur.

Quæstio.

Quæritur de cõtrarietate quæ uidetur Gal. & contra seipsum Gale. uidetur dicere, ꝙ color uiridis causetur à frigore, prima particula prognosticorum. Dicit enim in cõmento super illã partẽ, Si in ęgro corpore fuerit anthrax &c. quòd quãdo est uincẽs in corpore humano, humor melãcholicus est color liuidus aut uiridis. & subiũgit paulo pòst, Post nocumentũ uerò in corpore, quãdo est magnũ, facit euenire liuidũ colorẽ: quoniã hic color est propinquus colori nigro: & quãdo est paruũ, facit euenire colorem citrinũ, aut uiridem. Ex his uerbis eliciũtur tria, scilicet quòd color liuidus causatur à frigido, postquã causatur melancholia. Oppositum uidetur dicere Gal. secunda particula prognosticorum super illa parte, Vomitus sicut succus porri. in fine cõmenti loquẽs de

Prognostic. 16. lib. 1.

Prognostic. 40. lib. 2.

de colore uiridi, dicit quòd aliquotiens causatur à cibis, aliquãdo mittitur ad stomachũ & intestina, & significat illud caliditatẽ in corpore à natura egrediẽtẽ, & ita uidetur dicere, ꝙ color uiridis causatur à calore, ita uidetᷣ cõtrarius sibi ipsi.

Dico quòd color uiridis causatur à calido adurente & frigido mortificãte. Et Auicenna capitulo de urinis, color uiridis causatus à frigido, est color niger remissus, secundũ Auic. quoniam non participat tantum de lumine, sicut quãdo causatur à calido. Quòd autẽ talis color possit causari & à calido & à frigido, hoc patet, quoniam caliditas excedens & frigiditas excedens, in nigrum terminatur: nunc autem color liuidus est ante nigrum, sed cum agens ex se, transmutat ad extremum, transit per medium. Illi autẽ colores sunt medij, quare transibit per illos. Quòd autem calor faciat colorem uiridem, hoc patet sensibiliter, & scribitur ab Arist. in libello suo de coloribus. Nos uidemus in principio Veris, cũ calor solis incipit fortificari, omnes plantæ sunt uirides, quantum apparet supra terram: quod est sub terra, est alterius coloris: & melius etiã uidetur, quòd folium, quod est ex parte solis, est uiride magis, & quod est ab intus, est quasi subalbidum: uidemus etiã quòd aquæ conclusæ in lacubus in æstate sunt uirides, sed in hyeme non sic. Ideo uidens Gal. quòd color uiridis poterat causari & à calido & à frigido, dicebat primo quòd causabatur à frigido, postea dicebat à calido, & ita nulla est contrarietas. Intelligendũ quòd color causatur à luce & à diaphano, & opaco terminato. Si autẽ fuerit multitudo luciditatis cum diaphano, & paucitas opaci terminati, tunc causatur color albus. Si autẽ fuerit multitudo opaci terminati, paucitas luminis, & diaphani, tunc causatur color niger: & si mediocre se habeat, causantur colores medij: ita secundũ diuersitatẽ, diuersi colores generãtur, & ita colores quasi possunt multiplicari in infinitum, sicut numeri & figuræ.

Color uiridis.

Intelligendũ, quòd triplex est icteritia. Quædã est quę appellatur citrina seu crocea. Secunda est quæ uocatur uiridis, à mustella uiridi & agresti quæ uocatur pezazoleonis. Tertia est nigra, quæ uocatur melãthiõ, nomine cuiusdã fructus.

Icterus triplex.

Secundo est intelligendum, quòd urina est nigra propter tria, aliquando propter uehementem adustionem, sicut in feb. acutis, aliquando propter uehementem mortificationem, sicut in proximo morituris.

Vrinæ nigræ causa triplex.

Tertio apparet color niger, propter solutionem ægritudinum melancholicarum, sicut est feb. quartana, ægritudines splenetica, & spasmationes mulierum. Tertio intelligendum, quòd urina corrumpitur propter tria. Ex digestione materiæ uersus finem, & est bonum. Secundo ex perturbatione humorum, & est malum. Tertio propter aërem nimis cali. aut frigi. & hoc est signum, nec bonum nec malum.

Vrina corrumpitur tribus de causis.

Quarto notandum, quòd color ùiridis, ut dictum est, potest causari à calido & frigido: à cal. cum est in grossa substantia: à frigido, cum est in subtili. Et potest declarari. Color uiridis est medius inter citrinum & nigrum, sed citrinus causatur per uiam inflammationis, & niger per uiam adustionis. Ista ergo cõcurrunt in grossa substantia: sed caliditas partim inflammans, & caliditas partim adurens causabit coloré uiridem, ita significat digestionem incõpletam, & talis color est intensus, cum sit à caliditate: nunc autem cum frigiditas agit in substantiam subtilem humidam, non permittit humidum exhalare, sed ipsum remanet uersus superficiem, & ita causatur color uiridis remissus approximans ad liuorem, qui significat indigestionem & cruditatem.

Coloris nigri causa.

Quinto intelligédum, quòd color niger causatur à calido & frigido. Quando enim frigiditas excedit, tunc comprimit humidum uersus centrum, & priuat humidum uersus superficiem, & ita partes superiores remanent siccæ, terrę mortificatæ, & ita causatur color niger, quia uiridis remissus repellit. quãdo enim calidum est ita forte, ut premat humidum in superficie & in cétro, per uiam exhalationis, tũc ulterius aduritur, ideo causatur color niger, uiridi intenso præcedente.

Quæstio.

Quæritur de contrarietate quæ uidetur esse inter Aui. ex una parte & Theophilũ & Isaac ex altera parte, quòd detur primo urinæ aliquid signando super digestioné, coloré, aut substantiam. Dicit Aui. quòd primo datur substantia, cũ color non possit esse sine substantia. Oppositũ dicunt alij, quia primo datur, quod est facilius, sed facilius est dare colorem, quare uniuersaliter procedit. Circa istam materiam est intelligendũ, quòd quædã sunt signa digestionis occulta, quædam manifesta, secundum doctrinam Gal. in de crisi. Nunc signum sumptum à colore, tantũ est signum occultum: sed signum sumptum à substantia, & colore, est signũ manifestũ. Secundo est notãdum, quòd urina cum sit quædam species

aquæ

aquæ, ſicut dictum eſt ſuperius, non habet colorem, nec ſubſtantiam, niſi per illud quod ſibi ſubſtantialiter permiſcetur. Tertio eſt notandum, quòd ſubſtantia capitur hic pro quantitate: color autem ſub qualitate cõtinetur: quantitas ſeu poſitio magis approximatur ſubſtãtiæ, quàm qualitas: ideo ſequitur, quòd ſecundũ naturam ſubſtãtia præcedit colorem: ſed tamen tempore ſimul ſunt: quoniam non poteſt cauſari color, quin detur ſubſtantia: nec ſubſtãtia, quin detur color, ſuo modo loquendi. Sed quælibet ſubſtantia nõ eſt ita notabilis medico: quia ſubſtãtia nõ diuiditur niſi per 5. color autem per 19. ideo color eſt magis medico perceptibilis quàm ſubſtãtia, licet in ſe diuiſiones coincidẽtes poſſunt eſſe hinc inde. Tunc deſcendo ad quæſtionem, cum quæritur quid detur prius urinæ, uel color, uel ſubſtantia, dico quòd nos loquimur, aut in ægris, aut in ſanis. Si in ſanis, tunc æqualiter datur uterque, ſi fuerit homo boni regiminis, quoniam humores ſimul digerũtur in ſima hepatis & in gibbo, & æqualiter trahuntur à renibus, ita æqualiter, aut æquè cito ſubſtantiatur ſicut coloratur, & econuerſo, aliter natura non perfectè operaretur, quod eſt falſum. Si autem ſit in ægris, diſtinguo, quoniam natura aut agit ſuper humorem calidum, aut frigidũ: ſi ſupra ca. primus datur color, quia natura facit primum quod ſibi facilius eſt: nunc autem modica portio choleræ colorabit & non ſubſtantiabit, ſic quòd ſignificet digeſtionem, & ſic color præcedit: & non poſſumus dicere, quòd ueniant ſimul color & ſubſtantia, ſignificantia inquam digeſtionẽ: quia omnia natura inchoat ab indigeſto, ideo oportet quòd primũ fiat imperfectum quàm perfectum. In principio autẽ morbi, nõ poteſt perfectè manifeſtari ægritudo, cum principium ſecũdum Gal. ſit totũ illud tẽpus in quo nihil digeritur, aut occultè digeritur. Signum autem occultũ, uel à colore tantũ, uel à ſubſtãtia tantum eſt: & in principio morborum ſignum manifeſtum apparere nõ poteſt. Quod inquam ſumitur à colore & à ſubſtantia ſimul, quia tunc erit augmentum in morbis, ita talis natura ordinatè regulariter ſe habente, primo dat colorem, cum ſit facilius: poſtea dat ſubſtantiam, licet color non fundetur niſi in ſubſtantia, & ita color non poſſet dari ſine ſubſtãtia: tamẽ illa eſt modica, & non ſignificat digeſtionẽ propter ſuam occultationẽ. Color autem manifeſtat ſe notabiliter. Si autem ægritudo fuerit de

Gal. de morborum temporibus.

Signa ſumpta à colore urinæ & ſubſtantia.

materia frigida, tunc primo datur ſubſtantia, quàm color: quoniam natura dat primo quod facilius eſt: facilius autem eſt ebullire, perturbare & permiſcere, quàm ueram formam hu. introducere, cum materia repugnet digeſtioni: talis autem perturbatio & cõmotio, ſubſtantiat urinam, ideo prius eſt ſubſtantia, & ſignificat digeſtionem occultam: quia natura incipit aliquid agere, perturbare & permiſcere. Et ſi diceretur, nõne idem facit in calida materia? Dico quòd materia calida magis obediens eſt: ideo modica perturbatio ſufficit ad introducẽdum formam ſubito: ſubſtantia autem eſt ſicut materia, coloratio eſt ſicut forma. Nunc autem colorare, nõ ſolum ſignificat perturbationem præcisè, ſed quòd natura in materiam humorũ formam introducit: ideo laudabilius ſignum eſt color laudabilis ſine ſubſtantia, quàm ſubſtantia ſine colore laudabili: quoniam ſubſtantia ſine colore, tantum perturbationem ſignificat, ſed color ſignificat quod natura prius agit. Auicen. intellexit de ſubſtantia in materia frigida in ægris.

De urina fœtida. CAP. XXV.

Fœtoris in urinis cauſa.

VRina non fœtet de ſe propter duo: quia eſt corpus ſimplex, & quia eſt corpus humidum. nunc autẽ fœtor eſt paſsio corporis mixti, & odor eſt paſſio corporis ſicci. Nullũ autem iſtorũ competit urinæ: quare fœtor nõ erit in urina: quòd autem inueniatur fœtẽs, hoc eſt propter uapores corruptos admixtos cum urina: nunc autem egeſtio & urina debent habere odorem grauem naturaliter: ſi nihil habeant, debilitas uirtutis ſignificatur: & ſi nimis fœtẽt, malum, quia corruptio ſignificatur. Si autem urina multum fœteat, & ceſſet per uiam mũdificationis, bonum: ſi uerò ſubito ceſſet & ſine alleuiatione, malum: quoniam debilitas uirtutis ſignificatur non potentis agere in materiam. Circa materiã urinarũ eſt intelligendum, quòd poſſibile eſt inuenire unum colorem, aut multos qui atteſtentur ſupra ſanitatem. Quoniam ſi nos loquimur de ſanitate abſolutè, tunc eſt color rufus: ſi autem nos loquimur de ſanitate cum latitudine, ſic poteſt atteſtari color ſubrufus uel ſubrubeus & rubeus, ſecundũ diuerſitatẽ complexionum: & iſti colores proueniunt propter bonitatẽ digeſtionis in hepate & uenis, & propter bonitatem commixtionis hu. cum aquoſitate. Secundo notandum de aſſimilatione urinæ, in ſanis & in ægris: cum hoc intelligẽdum, quòd

quòd cum aliquis infirmatur, tunc debet medicus considerare qualis sit urina in sanitate sua, & qualis est nunc, quum ægrotat: & tunc talis datur regula, Quanto plus assimilatur urina ægritudinis urinæ suæ naturali, tãto melius, quoniam paruitas lapsus significatur: & quanto plus distat, tanto deterius, quoniam magnitudo dyscrasiæ significatur, sicut patet de facie Hippocr. 1. Prognosticorum. Si autem urina sanitatis, & ægritudinis sint omnino similes in principio, augmento, & statu, est pessimum signum & mortale: quoniam immutatio debet fieri necessariò ex morbo, cum factus sit patiens præter naturam. Quòd igitur nulla sit facta immutatio uenenositatis, significatur esse, quòd natura non audet inuadere materiam morbi, sed agit tantum supra cibum, ideo mortale. In declinatione autem possibile est, quòd assimiletur omnino in colore & substantia: licet in sano uirtus sit fortior, nihilominus tamen plus accipit de cibo, & in ægritudine minus: modo quantum potest uirtus fortis supra multum cibum, tantum potest debilis supra paucum, & sic eundem producet effectum. Sed cum à materia morbi sit decisa hypostasis, pro maiori parte in ægris non erit perfecta similitudo: quare cum sani sint boni regiminis, hypostasis, secundum Isaach, cum sit decisa à nutrimento, non erit similis. Tertio intelligendum, quòd cibus quantumcunque fuerit de se temperatus, aut excellenter calidus, aut cuiuscunque alterius conditionis, si tamen sumatur in nimia quantitate, urinam incrudat, & reddit albam & tenuem: quoniam cum uenit ad primam digestionem, aggrauat naturam, debilitat calorem naturalem, & ita non potest perfectè transmutari ad formam chyli. Et cum uenit ad hepar, debilitat similiter uirtutem hepatis, & sic non potest rectificare præcedentia, additur in indigestionem, & non potest transmutare ad formam hum. cum hoc oppilat, & non permittit aliquid eliquari, ita reddit urinam albam & tenuem, nec aliquis cibus dicitur talis, uel talis uirtutis, donec in fine, ita quòd fuerit sensibiliter, uel sufficienter actus, & passus à calore nostri corporis secundum Gal. in de complexionibus. Ideo nullus admiretur, si piper, allia, & uinum purum, habent infrigidare & patientem frigidum inducere, potissimè faciant hic calida, quia & se & alia cruda faciunt ad membra penetrare.

Prognost. 9. lib. 1.

Isaach.

Quarto notandum, quòd cibus subtilis & potus subtilis, si

quanti

quantitatẽ excedát, citius nocent, & forte plus quàm grossiora, quoniam citius penetrant, & alia penetrare faciunt, ideo inducunt paralysim & similia. Sed grossiora diu morantur in stomacho & hepate, & ratione longæ moræ, possunt digeri melius, aut ratione quietis, aut longi somni, & ita erit minoratum nocumentũ antequam ueniant ad membra. Et si dicatur quòd iam dicunt autores, quòd post medicinam potus est augmentandus: uerum est, sed non tantum quin in stomacho & hepate digeratur. Ideo talis additio potus non debet esse crapulosa. Quinto notandum, quòd si puer febriat, & habeat urinam albam & tenuem, hoc est ualde malum, quoniam ipsi sunt calidi & humidi, & habent fortem calorem in radice, ita bonam digestiuam, idcirco debent habere urinam tinctam & spissam, quòd autem aliter se habeat, significatur, aut quòd utitur crapula aut malo regimine, aut quòd uirtùs est ualde debilis, & utrunque est ualde malum. Sexto est notandum, quòd pueri habent calorem radicalem æqualem in radice calori iuuenũ, & hoc probauit Gal. in de complexiõibus per sensum tactus: quia sensus tactus est uera regula in cal. & frigido actuali, ideo multo cibo & potu indigent, scilicet subtili, & multo compartito per multas uices. Indigent enim subtili ut penetret, cum uenæ sint strictæ, & propter hoc etiam indigent multo potu, ut faciat penetrare cibum: sed multus debet esse, quia talis est fortis in radice, & cum hoc indiget nutrimento & augmento: sed in multis uicibus debet dari, quia talis est hebetat⁹ sub multo humido. Ideo dicit Gal. 6. de morbo, quòd iuuenes cultus in melius mutant, sic & pueri. humida nec strictura uenarum induxit fluxum uentris, sed fluxus uentris accidit propter oppilationem uenarum meseraicarum & apostemationem earum.

De contentis. CAPVT XXVI.

DE contentis breuiter uolo pertrãsire, tum quia aliquid diximus superius in capitulo de regionibus urinæ, tum quia uenerabilis Aegidius satis bene tractauit. Contenta autem urinæ sunt 20. quantum est de præsenti.

Circulus, uel corona urinæ ambitũ obtinet.

Primum cõtentũ est circulus iuxta istum modum loquẽdi, quia supereminet urinæ, licet propriè nõ sit contentum. Circulus ergo grossus, uel aquosus, significat quòd pars posterior capitis est phlegmate repleta: rubeus, significat sang. in par

in parte anteriori capitis: citrinus, significat cho. in parte dextra: pallidus, melancholiam in parte sinistra: liuidus, principium mortificationis significat, & consueuerunt apparere in epilepsia. Viridis autem, principium combustionis significat, sicut in acutis febr. sed niger istorum significat complementum, potissimè quando prædicti colores præcesserunt, sicut est liuidus & uiridis.

De circulo autem tremulo, non uidetur uerum, cum tremor sit motus compositus morbi & naturæ, secundum Gal. 6. de morbo. In urina autem non est motus, aliter morbus, nec natura, nec bellum, nec membrum: ideo talis motus nō uidetur possibilis, quare forte ab aliquo hoc uisum fuit.

Ampulla uel etiam bulla fit à circum extento humore spiritui flatuoso.

Secundum contentum est ampulla, est enim ampulla contentum magnum superueniēs toti urinæ. fit ex materia uentosa inclusa in humido uiscoso, & significat cruditatem, indigestionem, dolorē capitis, uentris, lateris, renum, & partium adiacentium: in illis partibus potissimè humores multiplicantur, & uapores ascendentes, dolorem capitis inducunt, & ampulla superius per uiolentiam est transmissa.

Tertium contentum.

Tertium contentum sunt grana. Ista autem grana causantur ex causa prædicta, ex humido uiscoso includēte uentum, sed causa non est ita fortis, significat rheuma. Nunc autem sicut aqua condensata in aëre cum cadit, rotundatur, & causat grandinem: ita materia rheumatica cum descendit à capite, in uia rotundatur, & generat grana minuta. Et si appareant in circulo, significant ut plurimum materiam rheumatizantem in cerebro existentem: si sub circulo, uidetur quòd cadat ad pectus, & rarò accidit contrarium.

Quartum contentum.

Quartum contentum est spuma, & fit ex eadem causa, & significat uniuersaliter cruditatem & uiscositatem materiæ, & est utplurimum alba: si est crocea, significat calefactionem hepatis: si est uiridis, adustionem: si lucet, mortificationem: si nigra, utrunque.

Quintum contentum.

Quintum contētum est obumbratio, si contentū debeat appellari. Aliquando enim uidetur urina à media parte superius obūbrata, obscura: sicut nebula cū ponit se inter nos & Solem, reddit umbrā: talis significat perturbationē hu. & febrē in fieri, aut in facto esse. Et rarissimè accidit quin febr. adsit uel sequatur: & rarius accidit, quòd sit fe. quin urina sit obūbrata, nisi aliquādo in principio, cum materia est cruda.

Sextum

Sextum contentum. Sextum contentum, quod appellatur nubecula spiritualis, est quædam glomeratio granorũ, & tenet se in quadam nube alba uel quasi alba, & est quasi sub circulo, ut plurimũ significat stricturam pectoris.

Septimum contentum. Septimum contentũ, est quædam unctuositas ad modum semicirculi, apparentis in regione perforata, quæ ut plurimũ apparet cum urina uergit ad rufedinem, & spissitudinem: & proculdubio significat nauseam, aut uomitũ, aut grauedinẽ stomachi, aut repletionem: & illud signum nunquam fallit.

Octauum. Octauum contentũ, sunt quædam contenta minuta quasi stillantia, ascendentia & descendentia, & apparent in regione perforata, significant supra stomachi repletionem & motum nauseatiuum, & non est fallacia.

Nonum. Nonum contentũ, est sanies & uirulentia, prout aliquando à pulmone, aliquando ab hepate propter rupturam apostematis, & similia, aliquãdo prouenit à renibus, aliquando à uesica, & utplurimũ uenit propter ulcera uesicæ, & uiarum urinalium: tunc urina est trumbosa in fundo, & fœtida: patiens dolet in istis partibus, & potissimè cum mingit, & maximè in capite uirgæ, licet ulceratio sit in radice: est cum stranguria, & de difficili aut nunquam curatur, nisi in principio. Si proueniat à renibus, est cum dolore circa illas partes: si ab hepate, est cũ grauedine partis dextræ: si à pulmone, est cum tussi, fœtore anhelitus, & dolore aliarum partium.

Decimum. Decimum contentum, est pinguedo, unctuositas: cum est sine feb. apparens in urina, à renibus prouenit: si est feb. à toto corpore procedit: si à renibus, urina tincta statim apparet superius, & in magna quãtitate: si in toto corpore, tardius apparet, & in minori quantitate. In prima autẽ specie hecticæ, sicut quædã guttæ: in secũda, sicut tela: & in tertia, sicut oleũ: & si proiiciatur super lapidẽ, sonat sicut si esset æs effusum.

Vndecimũ. Vndecimum contentum, est hum. crudus, habet similitudinem cum sanie & hypostasi: & in hoc casu debet urinale leuiter concuti, si dispergatur de facili, & de facili reuertitur ad suum locum, hypostasis est: & si fiat econtrario, hum. grauis crudus est, cum quo etiam nõ habet figuram acutam, nec pineatam, sed semper diuulsam. Sanies autem habet colorem quasi fuscum, & quasi liuidũ, & est semper globosa, uiscosa, cum magna difficultate separatur, facit quædam fila lata, & est semper cũ fœtore, & ille hu. crudus diuersa facit sympto-

mata,

mata, secundum quòd uadit ad loca diuersa: si uadit ad intestina inferiora, inducit tenasmonē, si ad uesicā, inducit stranguriam, & sic de aliis, & ista cognoscuntur per dolorē loci.

Duodecimum. Duodecimum contentum, est sang. sanguis enim quādoque prouenit ab hepate, uel à ruptura uenæ chilis, & discernitur per dolorē & grauitatē loci, tunc sang. est clarus, multus & mundus. Aliquando enim uenit à uesica, tunc est grossus, trumbosus, quasi fœtidus, & cognoscitur etiam per dolorem loci: quando autem sang. fluit à renibus, tunc medio modo se habet, & discernitur ex dolore loci.

Tertiumdecimum. Tertiumdecimum contentum, sunt arenæ, materia enim lapidis sunt arenæ. Lapis autē generatur in multis partibus corporis, licet potissimè in renib⁹ & uesica: si in uesica, arenæ sunt albę, & est dolor in partib⁹ uicinis: si in renibus, tūc sunt rubeæ, & dolor circa partes illas. Et quādo apparent arenæ, & subito deficiunt sine alleuiatione, lapidem confirmatum significant. Si autem acceperit mundificatiua, & subito cessauerit, & cum alleuiatione, fractionem lapidis, & mundificationem significat. Aliquando tamen arenæ sunt rubeæ, & uidetur quòd significent lapidem in renibus, tunc debet urina colari, & illa contenta in umbra siccari. Si sunt mollia, tractabilia, adustionem hum. in uenis significant. Si autem sint aspera, dura, supra renes attestātur. Si arenæ fuerint magnæ, tanto deterius materia mincta significatur.

Quartumdecimum. Quartumdecimū contentum, sunt pili, & attestātur supra hum. grossos inuiscatos in cōcauitate renū. Et hoc est quod dicit Gal. 4. partic. Aphoris. 27. Aphorismo, Quibus in urina pingui. Ibi dicit, ꝙ à uesica nō potest dissolui contentum ita longū, cum illa sint similia squāmis. A substantia renū dissolui est impossibile, cum talia cōtenta sint longa, rotūda, nec à uenis, nec à neruis: prius enim totū corpus esset dissolutum. Non attestantur ergo nisi supra hum. grossos, uiscosos, sicut testatur Gal. de illo qui comederat fabas fractas & caseum. ideo quiescant illi uersus Aegidij, Forma pili similis, &c.

Quintumdecimum. Quintumdecimum contentum, sunt furfurea contenta. Furfurea sunt quædam parua, quæ quidem dissoluuntur in superficie membrorum, quanto paruiora, tanto deteriora, secundum Galen. in prognost. super illa parte, Et si cuiusdam hypostasis furfurea fuerit. comparando tamen ad petaloidalia seu squamosa, quod idem est, siue ad crimnoidalia.

dalia. Et ita contenta furfurea, aut proueniunt à uesica, aut à toto corpore. Si à uesica, urina est naturalis, & sine feb. si à toto corpore, urina non est naturalis, & cum febr. & significat liquefactionem seu dissolutionem membrorum radicalium solidorum, sicut est uena. Ideo talia contẽta in feb. sunt pessi ma: quãdo autem ueniunt à uesica, non est ita malum. Et de hoc loquitur Hippo. uersus finem quartæ particulæ, Quibus urina pingui existente furfurea sedimina mingunt, his uesica scabit. Si autem uenerit à toto corpore, tunc de his loquitur Hippo. in prognosticis, & dicit, Et si eiusdem furfurea fuerit. & in fine dicit, peior tamen quæ dicta sunt furfurea.

Aphor. 77. partic. 4.

Sextumdecimum contentum, sunt cõtenta squamosa, seu petaloidalia, & sunt contenta lata, sed non spissa, de quo sit curandum: & significant quando sunt cum febr. principium liquefactionis membrorum. & litera Gal. in prognosticis allegata talis est, quod est, quia quod primum liquefit in huius modi febr. est adeps recens, nouus: deinde liquefit post illũ, qui est durior & antiquior, & post illum caro recens mollis: deinde post illam antiqua, dura: deinde post, membra dura ipsa. Et quando liquefiunt membra, uides in urina partes inæquales similes petalis.

Petaloidea, id est, laminea.

Decimumseptimum contentum, sunt contenta crimnoidalia. Ista autem sunt cõtenta grossa, ad modum tritici grossiter confracti: talia contenta, attestantur supra adustionem hu. aut carnis, & non attestantur supra membra solida, secũdum Galen. ideo inter ista tria grossa sunt minus mala, quia impossibile est, quòd à membris radicalibus dissoluãtur, sed adustionem hum. significant, secundum Gal. in prognosticis super illam partem, Et si eiusdem hypostasis furfurea fuerit. Et Hippocr. facit mentionem in 7. partic. Aphorismo. qui dicit, Quibuscunque in febr. in urinis hypostases crimnoides sunt superius non tenues, longam ægritudinem significant. Et Gale. dicit, quòd talia contenta in febr. mortem significant: hoc est dictum, quòd illi qui moriuntur, cito moriuntur: & qui euadunt, longo tempore euadunt; quia secũdum Gale. hum. fiunt crudissimi, ideo tandem digesti. sed nullibi dicit Gale. quòd contenta crimnoidalia deciderentur à mẽbris solidis. Ideo nõ possunt attestari supra tertiam speciem hecticæ, sicut opinatus est Aegidius, ideo dormiant illi uersus, Certa fides per crimnoides.

Contẽta dicũtur a Græcis crimnodea quæ crimna, id est grandiuscula hordei effracti in polentis habẽt partes uectas, quia nõ sunt exactè molita.

Decim

Decimumoctauum cõtentum, sunt contenta alba, minuta, rotũda, ad modũ loturæ amydi. & talia possunt attestari supra arteriam, & si attestantur supra cõceptum, iterũ apparent quædã cõtenta filosa quasi seminalia, & hoc potest esse in septẽ primis diebus: & de talibus melius est tacere, quàm loqui. Et cũ ista ab hu. resoluãtur in corporibus plenis, ideo ratione æquiuocationis, subclusis palpebris est transeundũ.

Decimumnonum contentum, sunt contenta spermatica, quæ consueuerũt apparere, aut propter coitum præcedentem, aut propter repletionem uasorum, aut propter paralysim uasorum & gonorrhœam, tunc emittitur insensibiliter, & inuoluntariè, & sine delectatione, & est passio, in qua oportet satis uelociter remedium adhibere.

Vigesimũ cõtentũ, sunt cõtenta cinerosa, pulueruléta, quæ attestãtur super malas dispositiones splenis, ani & matricis.

Quæritur utrum contenta crimnoidalia possint decidi à carne. Videtur quòd nõ, quia tale cõtentum est grossum, & tunc oportet quòd cũ caro sit extra uenas, ꝙ subintret uenam: tunc aut subintrat per latera, aut per orificia: per latera uenæ nõ, quia oportet quòd uena frangeretur, & ita exiret sang. nec per orificia, quia illa sunt capillaria: quare nõ uidetur possibile, quòd cõtenta crimnoidalia decidãtur à carne. *Quæstio.*

Iuxta hoc quæritur quę cõtenta sunt peiora. Videtur quòd crimnoidalia, quia illa sunt peiora quę maiorem dissolutionem significant, & causam fortiorem. Hæc sunt crimnoidalia, cũ habeant trinam diuisionẽ, & talia non possunt dissolui, nisi à fortissimo calore, quare &c. Contrariũ uult Hipp. quia furfurea sunt peiora. Dico quòd cõtenta crimnoidalia possunt dissolui à carne: calor enim excedens, dissoluit prius, quod est magis dissolubile: ideo magis & prius resoluit calorẽ & spiritũ: deinde hum. dissoluit pinguedinem, & adipem: deinde carnem nouiter generatã siue coagulatam: postea antiquã & solidam: deinde superficiem membrorum solidorũ: & tũc euenit mors, licet antea possit lõge euenire.

Intelligendum igitur, quòd orificiũ uenæ est dilatabile: quoniã uenæ capillares oculorũ cũ replentur sanguine, sunt uisibiles, cũ accidentia refugerẽt sensum, & cũ hoc caro est cõfigurabilis & tractabilis, eò ꝙ est mollis. Et illa caro quæ est dissoluta iuxta orificiũ uenę capillaris, impellitur à membro, in quo dissoluta est in orificio uenæ, tanquã superfluũ:

tunc orificiũ dilatatur,& caro ſiue contentũ crimnoidale iuxta naturã foraminis configuratur: & attrahitur ratione caloris uenæ,cũ calidi ſit attrahere:& ratione uacui, cũ ad uacuũ attrahat,& uena eſt inanita ratiõe feb. Et ita eſt poſſibile, ꝙ appareat,quoniã paulatinè poſtea ad ueſicã expellitur.

De primo quæſito dico, quòd ſi eſſet poſſibile quòd illa tertia cõtenta uenirent ab eodem membro,tunc quãto maiora,tanto minus mala,& quanto minora,tanto deteriora, cum maiorem conſumptionem ſignificent. Sed fortè nõ eſt poſſibile,quoniam ſi calor debilis agit in carnem,tũc liquefacit eam ſicut oleũ,ideo contentum furfureum à carne diſſolui nõ poteſt. Si autem calor ſit fortis, ſic quod adurat hu. poſtea agat in carnem, tunc reſoluit in cõtenta crimnoidalia,poſſunt diſſolui à uena,quia non habet talem trinam diſpoſitionem,ſicut habet crimnoid.nec à neruo poteſt diſſolui,quoniã cũ ner. ſit ſolidus antequã actione caloris poſſit diſſolui in talia cõtenta,prius adueniret mors, & ita ſecũdũ Gal.quãto minora,tanto deteriora,& quãto maiora,tanto minus mala,cũ ueniat ut plurimũ ex uſtione hu. Nihilominus talia cõtenta in feb.acutis,mortẽ ſignificant. Poſſibile eſt tamẽ euadere,& qui euadũt,longo tẽpore euadũt,ſicut dictũ eſt autoritate Gal. Et eſt intelligendũ,quòd cõtenta petaloidalia nõ ſolum poſſunt eſſe alba, ſed etiam rubea, & atteſtantur ſupra aduſtionem ſan.inchoatam:quoniam ſi eſſet quaſi completa,forte eſſent nigri colores.Et tunc poteſt quæri, quomodo lapis renum poteſt intrare ueſicam, cum in ueſica extrà nullum appareat foramen,imò etiam uentus ingroſſatus ingredi non poteſt. Dico,ſicut dictum fuit ſuperius,quòd ueſica habet quoddam foramen uerſus collũ, & illud non eſt rectum,imò oblongum, quaſi ſi una tunica diuideretur in duas, & appellatur apud Gale. foramen diagonale: & lapis renũ cum urina uadit uſq; ad illud foramen quod dilatatur,& ita ingreditur. Cum autẽ ueſica eſt extracta extra corpus, tũc illæ duæ pelliculæ incuruantur & coadunantur in tantum,quòd nec aqua, nec uẽtus exire poteſt.

De hypoſtaſi. CAP. XXVIII.

Color bonæ hypoſtaſis.

HYpoſtaſis debet habere quinq; cõditiones. Prima, ꝙ ſit albi coloris:mẽbra enim radicalia in natura ſua ſunt alba,& digeſtio procedit aſſimilãdo, ideo ſignificatur quòd hypoſtaſis mẽbris aſſimilata eſt: ſignificatur ergo bonitas ter

tertiæ digestiuę:& per consequens secunda:quoniam tertia supponit secundam, & per consequens primam, quia secũda primam præsupponit.nam bonitas coloris in hypostasi, significat bonitatem digestionum omnium: attamen aliquando apparet alterius coloris:quoniam aliquando est rubea,& significat longum morbum,sed salubrem:aliquando subrubea,& significat longiorem: aliquando est coloris uiridis & liuidi,tunc significat mortificationem: aliquãdo nigri,& illa significat sepulchrum.

Secũda hypostasis,debet habere substantiam cõtinuatam in suis partibus,tũc significatur quòd digestio est completa, & non remansit aliqua uentositas dirimens aut impellens.

Substãtia.

Tertia conditio est sumpta ex parte apostematis, scilicet quòd omnes suæ conditiones laudabiles continuæ & quotidie appareãt:& per hoc significatur, quòd materia est una homogenea & uniformis,& quòd natura agit uniformiter, & significatur etiam quòd patiens est boni regiminis. Quãdo autem hodie apparet,& cras non, tunc contrarium eorũ quæ dicta sunt,significatur.

Cõditiones sumptæ à contẽtis urinarum.

Quarta cõditio,est forma & figura. Figura enim hypostasis debet esse lata inferius,& acuta superius, cũ partes grossiores constituant basim, & leuiores acumen, sicut patet in flãma:quare sua forma debet esse ad modũ pyramidis, unde in sanis,aut est nulla aut pauxilla ad modum hypostasis aquæ ro.In infirmis autẽ debet esse maior,quoniam uirtus non est ita potens consumere,nisi forte quando materia est cholerica, corpus rarum, uirtus fortis, & tempus calidum.

Figura:

Quinta cõditio est locus,debet enim naturaliter esse basis in loco fundi,& acumen debet superius contineri, & per hoc significatur,ꝙ ibi non fuit aliqua uentositas impellens: sicut patet in enæoremate, ubi uentus impellit hypostasim usq; ad mediũ:& sicut nephili,ubi uẽtus impellit hypostasim usq; ad summũ urinæ.Quando autẽ residet,significatur perfectio digestionis, ita quòd uenti non remansit aliquid impellens de partibus hypostasis.Sed tamen nigra residẽs,deterior est, quàm supernatans: quoniam nigredo significat mortificationẽ:& quando supra natat, significatur quòd ibi est aliqualis caliditas resoluens materiam in uaporem.

Circa istam materiam sunt dubitationes siue notabilia: ideo quæritur,utrum hypostasis ueniat à tertia digestiua. Vi-

Quæstio,cuius conco-

ctionis excrementum sit hypostasis etiā naturalis.

detur quòd nõ:quia ſimile uidetur de ſanie, quæ atteſtatur & generatur ex hu. quare & de hypoſtaſi, & cũ hoc hypoſtaſis atteſtatur ſupra hu. & humores proueniunt à ſecunda digeſtiua & decidũtur. Oppoſitũ uolunt omnes. Dico quòd hypoſtaſis materialiter deciditur à ſecũda digeſtiua, ſed formaliter à tertia, ideo ſupra utrunque atteſtatur: & hoc patet, quia quãdo eſt ad inferiora, tunc nõ habebit talem figuram. Oppoſitũ uolũt omnes. Reſpõdeamus ad primũ, dicendo, ꝙ hypoſtaſis eſt naturaliter albi coloris, quia licet decidatur à materia uel maſſa humorali naturaliter, & ita à ſecũda digeſtiua: nihilominus tamen formaliter deciditur à tertia digeſtiua: ideo eſt alba, quia mẽbris radicalibus aſſimilata, quę naturaliter ſunt alba. Et per hoc patet, quia quo ad materiã aſſimilatur, nõ quo ad formã, quoniã digeritur ulteriori digeſtione, & ibi acquirit digeſtionẽ. Ad ſecundã quæſtionem dico, quòd in fundo debet reſidere: quoniã hypoſtaſis eſt ſuperfluitas impura, ideo habet multas partes terreſtres, quare reſidet: & ex hoc bonitas digeſtiõis, quę nõ dimiſit uentũ impellentẽ ſuper hypoſtaſim. Et cũ arguis, ꝙ oportet digeſta eſſe leuiora: dico quòd uerũ eſt per cõparationem ad ſeipſa indigeſta, ꝓpter admixtionẽ partiũ immũdarũ: & quòd indigeſtiora ſupernatant, hoc eſt ex uiolentia, propter uentũ impellentẽ. Ad tertiã quæſtionẽ, dico quòd figurã debet habere pineatã, pro tãto, quia nõ eſt omnino homogenea, imò ſunt ibi quædã partes terreſtres magis, & quædã magis aëreæ, & ratione partium terreſtriũ petit magis inferiora, ratione aërearum petit magis ſuperiora, & ita cauſatur figura acuta, ſicut apparet in flãma. Et cũ arguitur, quòd eſt grauis: dico ꝙ uerũ eſt, ſed ſecũdũ magis & minus, minus graue ſituatur ſuperius, magis graue inferius. Quæritur quæ hypoſtaſis ſit peior. Videtur ꝙ rubea ſit peior, quia ſimile uidetur de ſputo & hypoſtaſi. Sed ſputũ ſubrubeũ eſt melius rubeo, ſecundũ Hippo. & Gal. quare & hypoſtaſis. Probatur: hoc uidetur rationale, quia ſubrubeum magis approximatur albo quàm rubeũ, quare ſubrubeum erit melius. Oppoſitũ uult Theophilus, dicit enim quòd hypoſtaſis ru. eſt melior ſubru.

Hipp. 2. prognoſticorũ.

Dico ꝙ ſubru. eſt duplex: quędã antecedit rubeũ, & quædã eſt quę ſequitur: quę antecedit, eſt deterior, quoniam eſt aquoſa, & nondũ uenit ad digeſtionẽ: rubea magis accedit, ideo talis ru. eſt melior: nunc autẽ aliud eſt ſubrubeũ, & tale

cau

causatum est per ulteriorẽ digestionẽ, quod est melius, & de tali subrubeo loquitur Hipp. & Gal. & per hoc patet solutio, quoniã hoc secundũ subrubeum magis accedit albo, quàm primũ subrubeũ, nec etiã rubeũ, & ita dissoluitur cõtrarietas.

Quæritur, utrũ color uiridis possit in hypostasi apparere. *Quæstio.* Videtur quòd non, quia aut hoc ueniret ex parte materiæ, aut ex parte formæ: ex parte materiæ non, quia illa non est uiridis: nec ex parte formæ, quæ est caliditas, quoniã illa digerit. Probatur, capilli sunt ex actione tertiæ digestionis uel digestiuę, & illi non sunt uirides, quare nec hypostasis.

Oppositũ uolunt authores. Dico quòd hypostasis est multum humida: color autem aduenies potest inducere colorẽ uiridem, quoniam agit in humidũ: ideo quia partim adurit, & partim non: ideo causat talẽ colorem: sed si perfectè adurat, uel mortificat, uel causat colorem nigrũ in hypostasi. Color igitur uiridis præcedit nigrũ, & niger est in termino. Et cũ arguitur, dico ꝙ nõ fit ex parte materiæ, sed ex parte formæ seu caloris adurentis seu mortificantis. Ad aliud quod dicitur de capillis, dico quòd non est simile, quia capilli causantur ex materia melãcholica sicca, sed uirtꝰ est in humido. *Oppositio.*

Quæritur utrum enæorema nigrum prædicet crisim per rigorem: uidetur quòd non: quia nigredo causatur per uiam adustionis, rigor causatur à frigore, quare &c. Tale signum non significabit rigorem. Oppositum uult Theoph. Dico quòd enæorema subnigrũ in causone, potest significare rigorem, quia duo sunt quæ significãt quòd adhuc est ibi uirtus. Vnum est subnigredo. Secũdũ est locus hypostasis quæ est in medio: ideo possibile est quòd fiat crisis per rigorem, & sudorem per consequens. Et cum arguitur quòd ibi est frigiditas, dico quòd hoc est per accidens, quoniam materia pungitiua lædit neruos, & ita reuocatur calor ad interiora: quare potest causari frigus in extremitatibus. *Quæstio.*

*

EXPLICIT TRACTATVS DE VRINIS.

*

DE VRINARVM CAVTELIS
tractatus, medico futuro necessarius.

*

CVM VRINA tibi ad iudicandum fuerit præsentata, pete cuius est: si dicat, mulieris, dicas quòd habet magnã repletionẽ stomachi, quia sic sunt in sanitate, cũ sint semper in otio & multũ frigidæ, & multum comedentes, & male digerentes. Item potes dicere, quòd ipsa patitur dolorem capitis per interualla ratione stomachi. Itẽ semper dicas de matrice in urina mulieris. Videtur enim mulieribus quòd quicquid patiũtur, id patiuntur ratione matricis. Item potes dicere, quòd magnam habent humiditatem matricis, quæ sit cum fluxu mẽstruorum præsentium uel præteritorum. Item potest dici, quòd oppilata est interius, quòd uidetur esse natura morbi. Si uero portans dicat quòd est urina uiri, dicat medicus si est intensa, quòd patitur oppilationem hepatis, uel etiam quòd patitur dolorem capitis: si dicat quòd nõ, imò in pectore. Respondeat medicus, totum euenire à capite. Potest dicere, siue sit urina uiri siue mulieris, quòd plus excreat de mane quàm de uespere, cum sit facta tertia digestio. Item petat, utrum morbus diu durauerit: si sic, quòd concludat quòd patiens sit duræ ceruicis, quia ratione morbi, calor & spiritus sunt consumpti. Item si portans in faciẽ sit male coloratus, & male dispositus, dicat medicus quòd urina est sua.

Quo pacto occurrendũ sit impostoris, quæ fiunt ab eis qui urinas ad medicos deferunt.

Si uero portatur pro tentando, & medicus petat cuius est urina, & dicat alter, nescis? dicat ipse bene scio, sed expedit interrogare. Et ultra petat si portanti attinet, & cuius sit officij, ut inde sexũ noscat. Quod si nõ notificat, dicat medicus quòd significat oppilationẽ hepatis, uel splenis, propter caliditatẽ uel frigiditatem, secundum quòd fuerit intensa, uel remissa, & quòd diaphragma est cõiunctum costis, non determinando se ad morbum. Item si urinæ mediæ noctis & aurore

auroræ portentur ſimul, prima eſt minus intenſa uel digeſta, ſecunda autem magis. Item ſi habet concurrentem, qui prius uiderit urinam, petat ſi per alium uiſa ſit: nam prius nõ debet iudicare quàm ſciat quid alius dixerit de illa.

Item ſi patiẽs eſt in periculo, dicat medicus utique de mane ſibi afferatur, ut ſciat de morte eius. Item ſi portetur alter liquor, uide hypoſtaſim, quia non habet ut urina, licet aqua roſ. & decoctio ficuum faciat hypoſtaſim, mouetur tamen ad motum aquæ, quod ſic non eſt in urina. Item urinæ ſubiugalium, ſunt multum turbatæ, & etiam non habent circulum. Item urina hominis, prope oculos uidetur ſpiſſior, & remota ab oculis ſubtilior & clarior, quod nõ eſt de aliis liquoribus. Item ſi portetur in quantitate pauca, dicat quòd non eſt tota. Item aſpice diligenter portantem, quia ſi uelit te decipere, mutabitur color. Item pete cuius ætatis eſt patiens: quia ſi eſt ſenex, patitur in ſtomacho, quòd ſit frigidus, & ꝙ oppilatur, & propter hoc aliquod membrũ dolet, ſcilicet caput uel hepar. Item ſi times de aliquo, aſperge modicum ſupra digitum, & pone ad naſum. Item ſi eſt de fructibus, non eſt reſidẽtia, nec pineatur, ſed mouetur ad modum liquoris.

Vrina hominis quomodo à liquoribus animaliũ diſtinguẽda.

Si quæratur quem morbum patitur, dicat quòd non interroget morbum, ſed potius remediũ. Si dicat quod in ca. uidetur habere febrem, dico quòd neſcit diſtinguere febrẽ inter alios morbos.

Capitulum de regulis obſeruandis in ingreſſu domus infirmi.

CVm uadis ad infirmum, primo tange pulſum, loquere ei, & per animalem ſcilicet uirtutem eſt notificata urina. Item ſi eſt in periculo, non uadas ad eum, ſed mitte nuntium. Cum uadis ad patientem, ſemper fac aliquid de nouo, ne aſſiſtentes reputent te ignarum. Item ſi habes concurrentem, primo aſpice urinam. Item occupa portantem ſemper petendo ſexum, ætatem, officium, & quicquid poteris. Item nota bene, & diligenter differentiam inter urinam hominis, animalis & alterius liquoris. Quia in urina animalis, dum eſt calida, ſunt fumi aſcendentes inter latera uitri, & deſcendentes, & iſti ſunt ſpiritus: in aliis liquoribus non reperitur hoc. Etiam nota per odorem & per contenta.

Quæ medico faciẽda.

Item circulus uidetur, & inuenitur in urinis aliorum animalium eiuſdem coloris cum urina: ſed circulus

Circulus urinarũ a-

animaliū colore nō dissimilis urinæ hominum.

urinæ hominum est diuersarum dispositionum: quia prima est aquosa, quæ attestatur phlegmati: secunda rubea, quæ attestatur cho. tertia magis ru. quæ attestatur sanguini: quarta declinans ad nigredinem, quæ attestatur melancholiæ.

Item urina hominis est clara propter multos spiritus. Itē substantia urinæ hominis, magis declinat ad mediocritatē. Item hypos. urinæ hominis, est pineata uel saltem tēdens ad eam, & si agitatur, cito recedit, in aliis autem non. In urina hominis non est liuiditas notabilis sicut in aliis.

Conditiones quæ necessariæ in urinæ inspectione.

Nota aliquas conditiones. Primò. respice gratanter portantem, & in recessu eodem modo, quia tunc melius respōdebit ad quæsita, & plus laudabit te. Et pete de trib⁹, scilicet de sexu, ætate & tempore durationis. Si respōdeat quòd est mulier, responde quòd patitur in anchis propter confractionem, si prolem habuerit. Si uero non, tunc patitur propter aggrauationem superfluitatum in illo loco, quòd habet malum in stomacho, ꝙ multi fumi ascendunt ad caput, & quòd patitur oppilationem in lateribus. Si uideris alia signa, tunc consequenter iudica. Si uero uir, dic quòd patitur in renibus propter superfluitatem, & patitur tussim, abundat in stomacho phlegma, si sit iuuenis. Tertio pete quod artificium facit, & non dicas quis uel quæ, sed semper dicas personam.

Quarto incipe dicere multa de capite usque ad stomachū, & dicere statim, tunc forte appræhendit particularia, & particulam ægritudinum, & dicet. Quinto considera in quo tempore: uer pro phlebotomia, æstas pro fri. & ca. hepatis, autumnus pro quartana, & hyems pro catharro.

Capitulum de cautelis urinæ diuisim.

DEinde sunt cautelæ circa urinas, quibus possumus nos cauere à deceptionibus.

Prima. Prima itaque cautela sit, an sit urina hominis, an alterius animalis, uel sit alter liquor: & si hominis, quatuor modis cognoscitur.

Secunda. Secunda cautela sumitur à portante: tu enim debes eum fortissimè respicere, & tenere oculos fixos supra ipsum. si uelit te decipere, subridebit aut ridebit, aut color suæ faciei mutabitur, cui debes dare maledictionem perpetuam.

Tertia. Tertia cautela sumitur à portāte, socio uel socia: tu enim debes uidere, an portās sit discoloratus uel discolorata: & si non, uide de socio: & postquā certificatus es quòd hominis

est

est urina, ita dic, In ueritate ista urina similis est uobis, & etiã dicas de discolorato, quoniam patefiet tibi de ægritudine sua. & conuenit de hoc de pauperibus siue mediocribus, quia si fuit potissimè grauatiua, ducit ad medicum.

Quarta. Quarta cautela sumitur à diuisione sexus, cum uetula uult scire tunc cuius est: & dic tunc, Vetula, nomen scitis cuius. tunc respice ipsam oculo discooperto, & quære quid attinet sibi: & si non sit nimis falsa, dicet cognatus uel cognata, uel aliud per quod poteris discernere. Si dicat, non attinet mihi: quære tunc quid consueuit facere in sanitate, & ex actione poteris cognoscere sexum.

Quinta. Quinta cautela, debes quærere an sit senex, si dicat quòd sic, debes dicere quòd multũ patitur in stomacho, & quòd multũ sit frigidus, etiã quòd mane plusquã in alio tempore, nam senex naturaliter habet stomachum frigidum.

Sexta. Sexta cautela est, an sibi diu durauerit an nõ. si dicat quòd sic, dicas quòd totus est iracundus, & quòd nemo potest sibi seruire, & similia. Si dicat quòd sibi diu nõ durauerit, dic sibi quòd totus est aggrauatus, quia communiter in principiis morborum est multa materia aggrauans membrum.

Septima. Septima cautela est multum generalis, cum forte non cognoscis morbum: tunc dic sibi quòd habet oppilationem in hepate. si dicit, non domine, imò dolet caput, uel renes, uel alia membra, tunc debes respondere quòd procedit ab hepate uel stomacho, & poteris uti hoc nomine, oppilatio, quia nõ intelligunt quid significat, & multum expedit ut nõ intelligatur locutio ab eis.

Octaua. Octaua est de conceptione, quærit uetula, quare non potest imprægnari: forte tu ignorabis causam, sed dic, quòd causa est quòd non potest retinere semen mariti sui, quod bene faceret, si esset bene disposita.

Nona. Nona est de muliere, an sit senex, an iuuenis: & habebis hoc propter dicta: si sit uetula, antiqua, dic sibi quòd habet omnia illa mala quæ habent antiquæ, & cum hoc quòd habet multas superfluitates in matrice. Si uero sit iuuenis, dic sibi quòd dolet in stomacho, & quandoque inferius, & uenit à matrice uel à renibus: & quandoque in anteriori parte capitis, & uenit à stomacho: & quandoque in sinistra parte, & uenit à splene: & quandoque in dextra parte, tunc uenit ab hepate: imò quod plus est, impedit uisum quandoque, &

quod dolet seu sentit grauitatem in cruribus, & potissimè quando laborat, ideo debes te reddere multum occupatum in spuendo, frumigendo seu mundando nasum. Si uetula infestet te de urina, dic sibi eam negligendo, quid attinet tibi, aut quare infestas me tantum: & si dicat sic, tunc habebis sexum: & si dicat non, tunc dic, ut prius in quarta cautela.

Decima sumpta à uini colore.

Decima cautela sumitur à uino al. uel à citrino: si tu dubites de hoc per aliam cautelam, depone coopertorium urinalis, & effunde modicum, taliter quòd effundendo id uinum tangat digitum, & postea debes sibi dare urinale, & facere apparentiam quòd debes mucare nasum, & senties odorem uini: postea debes iterum capere urinale, & dare sibi cũ eo, & dicere, uade in confusione.

Vndecima à liquorib⁹ fictitijs.

Vndecima cautela sumit̃ ex liquore facto ex aqua & melle, sicut est hydromel. Considera ergo spumã, quia est citrina propter mel, quod est citrinum: & si non haberet spumã, debes concutere urinale, & ueniet spuma in superficie.

Duodecima.

Duodecima cautela sumitur ex liquore facto de ficubus, & etiam de urticis: quanuis hoc posset cognosci per primam cautelam, cum uidebis patenter residentiam iuxta circulum, tangendo urinale, cedit, nec facit rotũditatem nec pineam, sicut facit uera hypostasis.

Decimatertia sumitur à nuntij interrogatis.

Tertiadecima cautela est, quandoque quærit uetula, qua ægritudine laboret: tunc debes respondere, Vos nõ intelligetis me, si dicerem uobis: sed melius esset uobis, si quærere tis quid facietis: & tunc uidebit quòd habes rationem, & tacebit statim. sed forte dicet, domine, mihi uidetur quòd multum sum calida, quia uidetur quòd habeam feb. tunc debes dicere, ita uidetur uobis & aliis laicis, qui nescitis distinguere inter febres & alios morbos.

Decima quarta à faciendis circa ægrum.

Quartadecima cautela est, cũ fueris uocatus ad patientẽ, primo tangas pulsum, post respicias urinale, & fac eũ loqui, ut tibi appareat dispositio animalis uirtutis: quibus omnib⁹ cognitis, melius & certius poteris facere iudicium de urina.

Decimaquinta à periculis morbi ægrotantis.

Quintadecima cautela est, quòd si patiens fuerit in mala dispositione, sic quòd credis ipsum mori in crastinum, nõ uadas ad ipsum, sed mitte famulum, ut portet tibi urinã de bona hora, quia tu uis quòd parẽt pro prãdio. etiã uisa urina tu dices, quòd debet sibi administrari: & sic ex relatione portãtis, tu poteris iudicium habere super infirmo, utrũ sit in bona dis

na dispositione uel in mala.

Sextadecima cautela est, quòd quando uenis ad patientem, quòd specialiter uelis facere aliquid de nouo, ne dicãt quòd nil scis facere nisi cum libro.

Decimasexta.

Decimaseptima cautela est, quòd si per infortunium uenias ad domum infirmi, & inuenis eum mortuum, forte dicet aliquis, domine ad quid uenisti, dicas quòd non propter hoc, quia sciebam ipsum moriturum ista nocte, sed uolebam scire in qua hora mortuus est.

Decimaseptima.

Decimaoctaua cautela est, quòd si habueris sociũ cõcurrentem, quẽ credis esse deceptorẽ, sis solicitus quòd uadas ad domum patientis primo, quia fortè perturbabit tibi urinam, ex qua tunc non poteris habere perfectum iudicium.

Decimaoctaua.

Decimanona cautela est, quòd si præsentẽtur tibi duæ urinæ eiusdem patiẽtis, & uelis scire quæ sit prima, quære qua hora surrexit de nocte: quia si in aurora, inter secutum tempus digestionis, quæ magis est digesta & rubea, illa erit prima, si sit fæculẽta. Si uerò ante mediam noctem surrexit uel circa tempus digestionis, discernas quæ minus digesta est, & minus rubea est urina prima.

Decimanona ab inspectione diuersarum urinarum.

Aliæ deceptiones non possunt fieri, quando teneãtur ista in mente: & caueas tibi, quoniã magnus honor est Medico si sibi cauere sciat, quia multotiens interrogatur.

Nota etiam, quòd nunquam debes iudicare de duabus urinis simul: hoc est, si sint duo qui ueniunt ad te cũ duabus urinis diuersis, fac unum exire, & loquere cum alio, quia forsan dabis unam responsionem duobus, uidebitur eis quòd semper hoc dicis.

Nota.

Nota etiam quòd medicus debet esse in cognoscẽdo studiosus, in præcipiendo cautus & ordinatus, in respondendo circunspectus, & prouidus, in prognosticando ambiguus, in promittendo iustus, & non promittat sanitatem, quoniam extirparet tunc dictum officium, & faceret Deo iniuriã, sed promittat fideliter, & adhibeat diligentiam. Et sit in inuestigando discretus, & diligens, in sermone modestus, & etiam in aspectu beniuolus: patiens uero debet esse in omnibus obediens. Et sic est finis, Laus Deo.

EXPLICIVNT CAVTELAE DE VRINIS.

DE

DE COGNITIONE PVLSVVM,

Tractatus utilißimus.

Pulsus quid.

PVLSVS est nuntius qui non mentitur, præco qui occulta reserat, motibus contrariis dispositionem cordis, arteriarum, & totius corporis manifestans. In ista descriptione tangitur tota materia pulsualis. Primo enim dicitur, quòd est nuntius qui nõ mentitur: pulsus enim non potest mentiri propter ueritatem uel uirtutẽ eius, cui attestatur, & hoc est cor & arteriæ, cũ pulsus sit motus cordis, & arteriarum. Nunc anima primo & principaliter inquantum operatur, in corpore quiescit, principaliter sedit in corde, sicut dicit Aristot. uersus finem libri sui de motibus animalium, & dat exemplum in monarchia. Sicut enim monarchia est in qualibet parte ciuitatis, sed magis in illa, ubi rex regit totam ciuitatem: ita anima est substãtialiter in corde, & exinde regit totum corpus hominis, licet ita sit inquantum est principium sensus, motus, & nutritionis: inquantum tamen est forma & perfectio, tota est in toto, & in qualibet parte eius, secundum Augustinum. Sicut igitur anima quantum est de se, nullum est mendacium, ita nec in sermitore eius qui est pulsus. Probatur, non potest esse mendacium in pulsu propter nobilitatẽ eius à quo procedit, & hoc est cor. Et de hoc loquitur Auic. in can. Maiori autẽ philosophorum uidetur, quòd cor est principium omnium uirtutũ, & uirtutes mittuntur mediante pulsu propter calorem naturalem & spiritum, ideo in pulsu non potest esse mendacium. Probatur, cor est tantæ nobilitatis, quòd nullum membrorũ potest in suas operationes sine suo beneficio, secundũ intentionẽ Gal. interiorũ, particula quinta, uersus principium. Et pro tanto dicebat Auic. quòd spiritus uitalis cum est in cerebro, efficitur animalis: & cum est in hepate, efficitur naturalis: & cum est in singulis membris, disponit ea ad suspiciendũ sensum, motum, & nutritionẽ. Cum igitur pulsus sit nuntius motus cordis, & cor sit tantarum nobilitatum, sicut in tanto

Pulsus nuntius uerax quare.

principe

principe non est mendacium, sic nec in nuntio eius qui est pulsus. Probatur, Aluer edus scribit, q cor est uitæ domiciliũ, & uitam consulens, sicut ordinauit Deus. Postquam igitur cor est tantarum perfectionum, & pulsus est motus cordis, impossibile est quòd in pulsu sit mendacium: bene igitur dicebatur, quòd pulsus est nuntius qui non mentitur. Et sequitur postea, præco qui occulta reserat. Sicut enim præco stans in arce longinqua uidens & propinqua, occulta reserare potest, quæ in illo toto ambitu sunt, sic pulsus ab arce cordis prosiliẽs in toto corpore, occulta manifestat: per pulsum enim possumus iudicare de fortitudine, debilitate, uita, de die & de hora mortis, sicut in scientia de pulsu particulariter est declaratum. Pulsus enim incipit in principio uitæ, & nunquam desinit usque in hora mortis, & est signum indomabile, quod nunquam fallit, nec deficit postquam incipit, nec in tempore somni, nec in tempore uigiliarum: quoniam ille motus procedit ab anima, non inquantum potentia uegetatiua, quia sic esset in plantis: nec inquantũ sensitiua, quia sic esset cum quadam debilitatione: nec à potentia intellectiua, quia non habet organum: sed illa procedit ab anima, inquantum est forma & perfectio: ita motus cordis est motus specificus: qui igitur dedit formam, dedit & motum. Quia uita procedit ab anima mediante motu cordis, ideo manente uita, manet & motus, qui pulsus appellatur: ideo quando deficit ille motus, signum est quòd uita deficit. Pulsus ergo est præco, qui reserat occulta, quia uitam & mortem.

Motus pulsus ab anima.

Et sequitur, motibus contrariis, &c. Pulsus enim non est aliud quàm motus & quies: ibi enim dilatatio, & post cõstrictionem est quies, post quietẽ est constrictio, & post constrictionem quies. Cum igitur dilatatio & cõstrictio sint motus contrarij, & motus contrarij nõ possint esse sine quiete media: ideo necessariũ est, quòd sit quies post dilatationẽ. Cum igitur dilatatio cordis & arteriæ sunt, tunc aperitur foramen partis dextræ cordis, eleuantur pelliculæ, & repletur cõcauitas dextra cordis sanguine uenali, qui procedit ab hepate, & in eodem instanti subintrat aër, qui procedit à pulmone, ut infrigidetur cor quoq; in eodẽ instanti, dilatatur arteria magna, procedẽs à parte sinistra cordis, & repletur sang. uenali digesto in sinistra parte cordis, & in eodem instanti infrigidantur arteriæ per orificia sua capillaria terminata ad superficiem

ficiem corporis. Tria igitur foramina aperiūtur in dilatatione cordis, ſcilicet illud per quod ingreditur ſang. ad cor, & illud per quod uenit aër à pulmone ad cor, & illud per quod uadit ſang. arterialis ad arterias. Et quādo iſta dilatātur, alia tria claudunť, ſcilicet illud foramē, per quod exit ſan. à corde ad uenas nō pulſatiles, & illud per quod uadit ſanguis ſubtilis ſtillatæ rubedinis à corde ad pulmonē, & illud per quod uadit ſanguis à dextra parte cordis ad ſiniſtrā partē cordis, & in illo tēpore mittitur caliditas & ſpiritus ad ſingulas partes corporis, inquantū arteria repletur ſan. arteriali, calore & ſpiritu, & poſt illa omnia quieſcit omnino. Aliter enim non poſſet reuerti à circūferētia ad centrū, cū nō ſit motus circularis, tūc ſtatim incipit motus cōſtrictionis, & tunc claudunť tria foramina prædicta, & aperiūtur alia tria, ſcilicet illud per quod uadit ſan. à corde ad uenas non pulſatiles, & illud per quod uadit ſang. à parte dextra cordis uerſus ſiniſtrā, & illud per quod uadit ſan. ſubtilis ad nutriendū pulmonē, & poſtea quieſcit. Deinde inſurgit motus dilatationis, & ita deinceps, & ꝓpter hoc ſequitur, ꝙ motus cordis, & arteriarū in tēpore ſanitatis, corpore ſe habēte uniformiter, ſit ſubitaneꝰ. In eodē enim inſtanti in quo mouetur cor, mouentur omnes arteriæ corporis ſimul: & quādo cōſtringiť, omnes cōſtringunť. Et ad hoc credendū, inducit ſenſus, autoritas, & ratio. Sēſus declarat hoc, cū aliquis ſanus eſt in lecto, & ponit manū dextrā ſupra regionē cordis, & manū ſiniſtrā ſupra arteriā dextrā, ſentiet motū uniformē & æqualē ſenſu, ergo credēdum eſt. Autoritate patet Haliab. 7. Theoricæ lib. regū, qui ponit hunc motū uniformē, & æqualē. hoc uult etiā Ha. in techni. ſupra illa parte, Per Chirurg. 11. &c. Hoc idem dicit Gal. in de tactu pulſus. Rationabile etiā eſt, quoniā ubi eſt eadē cauſa, & idem finis, ibi erit idē motus: hoc autē eſt in corde, & arteriis, quoniam cauſa cōmunis eſt eadem & finis etiam, qui eſt infrigidatio, & fumoſarū ſuperfluitatum expulſio, quare &c.

Et eſt intelligendū, ꝙ licet ſimul tēpore moueatur cor, & arteriæ, nihilominus non eadē ſpecie motus: quoniā motus cordis eſt uelocior, & motus arteriarū tardior: quoniā extremū cordis magis diſtat à cētro, quàm extremū arteriȩ. Et qa magnitudo eſt maior, & motꝰ eſt in eodē tēpore, oportet ꝙ motus cordis ſit uelocior, nec foramina ſunt ita clauſa, quin in cōſtrictione ad clauſa aliquid poſſit mitti: prima mittūtur

ad foramina, quę tũc aperta sunt, ut uisum est. Istis igitur mo tib⁹ cõtrariis manifestatur dispositio cordis, arteriarũ, & per cõsequẽs totius corporis in tẽpore sanitatis, in tẽpore ægritudinis, & in tẽpore neutralitatis: nedũ etiam dispositio modorũ, sicut apparet exercitato in partibus pulsuũ. Sciẽtia igitur pulsualis est multũ utilis, quoniã per eam cognoscimus morbum, particulã pat. & similia accidẽtia. Si enim pulsus est serrinus, significatur apostema: si est durus, & tẽsus, significatur ꝙ est in membro panniculoso: si est magnus, uelox, & frequẽs, significatur ꝙ ibi est feb. & secundum intensionẽ & remissionẽ istorum, significatur intẽsio & remissio accidentiũ. Nihilominus sciẽtia pulsuum est difficillima. Primo, quia minimæ eius immutationes cognosci non possunt, secundum quod dicit Hali. 7. theoricę libri regũ. Secũdo, quia nõ habemus ita perfectè cui cõparemus, sicut habem⁹ in urinis, ideo deficiũt nobis exẽpla. Tertio, qa oportet quòd quasi in non perspecto tẽpore habeamus notitiã omniũ generũ, omniũ specierũ, & hoc quotiescũq; tãgamus pulsum. Quarto, quoniã cõstrictionẽ pulsus solus Deus nouit, & Gal. seruus eius, & quidã alij paucissimi. Et dicit Gal. ꝙ postquã habuit notitiã cõstrictionis, portæ pulsuũ fuerũt sibi patefactæ. Quinto, est difficilis ualde propter pulsum inordinatũ, uel ordinatũ. Ad hoc enim quòd notitia huius pulsus habeatur, oportet habere quatuor. Primũ est, ꝙ habeat intellectũ eleuatũ: secũdo, ꝙ habeat sensum tactus perfectissimũ: tertio, quod habeat longã experientiã in tãgẽdo pulsum: quarto, ꝙ habeat perfectè notitiã omniũ proportionũ musicaliũ. Et quia illa sunt ualde difficilia, ideo Deus & Gal. habuerũt notitiã huius pulsus ordinati. Nullus tamen desoletur propter ista, quia ars est finiti in infinitũ compendiũ: ideo tota ista multitudo reducitur ad tria, ad uirtutẽ scilicet mouentẽ, ad calorem scilicet & necessitatem, & ad arteriam, scilicet obedientem. Et secundum diuersitatem istorum, omnia genera pulsuum complentur.

Gal. de pulsibus.

Tota autem natura pulsualis, nõ est aliud quàm motus & quies. Ex parte autẽ motus accipiuntur illa tria genera. Magnum, paruum, & mediũ cum suis speciebus constituunt primum genus. Velox, tardus, & medius, constituunt secũdum genus. Fortis & debilis, constituunt tertium genus. Ex parte autẽ quietis, accipitur unũ genus, & est frequens, rarus, & ita nõ habemus nisi quatuor genera pulsuũ principalia. Sed tũc

Pulsus propriè quid.

uenit

uenit ratio, & incipit operari ista tria genera principalia, & referre unũ alteri: tunc eliciũtur tria genera pulsuũ reflecten do se supra principalia, & sunt, decidens, incidẽs: æqualis, inæqualis: ordinatus, & inordinatus. Et licet ista tria genera essent materialiter, fortè nunquã essent formaliter, nisi esset ratio: sicut nec tẽpus inquantũ est mẽsura, nõ esset formaliter, nisi esset ratio, licet esset subiectiuè seu materialiter. Deinde uenit arteria, & uidit ꝙ non poterat cõstituere pulsum, nec principaliter, nec annexè, sed rogauit quòd acciperetur per quandã largã acceptionem, uel attributionẽ, & totaliter de gratia, tũc ex consistẽtia, fuerũt elicita tria genera pulsuũ, scilicet, durus, mollis: plenus, uacuus: calidus, & frigidus. Et ita fuerunt decẽ genera pulsuũ: & fortè bene respicienti non erunt nisi nouẽ genera, quia ordinatus & inordinatus continentur sub æquali & inæquali. Species autẽ pulsus inæqualis sunt multæ, sicut est serrinus, fluctuãs, undosus, arcualis, martellinus, caprizãs, cauda soricina tortiua, & retornatiua, cordosus, ramosus, uermicularis, formicãs, & sic de aliis. Intelligendũ, ꝙ proprius pulsus omniũ febr. putridarũ est: quoniã cõstrictio est uelocior, quàm dilatatio, propter multitudinẽ fumorũ putridorũ expellendorũ. Et quies post cõstrictionẽ breuior est, quàm quies post dilatationem, potissimè quãdo uirtus incipit minorari. Intelligendũ, ꝙ post perfectã crisim, pulsus paulatinè incipit uigorari, & post malã crisim, cõtinuè incipit diminui. Ad particularia autẽ pulsuum nõ descẽdo, quoniã secundũ uirtutẽ meæ debilis potentiæ, aggregaui supra librũ uenerabilis Aegidij de pulsibus, & cui illud non sufficit, ad istud trãsuoluatur. Intelligendũ etiam circa istã materiã, ꝙ spiritus uitalis procedẽs à corde ad arterias, & ad singulas partes corporis, est causa sensus motus, & principiũ uitæ: quoniã omnia membra disponit ad suscipiendũ uitã. Sed dilatatio & constrictio cordis, est causa conseruationis, unde cor & arteriæ mouentur, & propter uirtutẽ communem existentem hic, & ibi propter uirtutem propriam cuiuslibet, scilicet cordis & arteriæ, & hoc huius particularis, quoniã uirtus specifica arteriæ alia est in brachio, & alia in crure, cum quodlibet membrũ habeat uirtutem propriam, per quã agit propriam operationẽ secundum Gal. Auicen. & alios &c.

Finis totius praxis D. Bernardi Gordonij, *quæ Lilium Medicinæ appellatur.*

PHARM

PHARMACORUM OMNIUM, QVAE IN COMMVNI *sunt practicantium uſu, tabulæ decem, Remaclo F. Lymburgenſi authore, quarum prima de Syrupis unumquemlibet humorem cõcoquentibus.*

- Præparant
  - Pituitam
    - Clementiora.
      - Mel roſ.
      - Oxymel.s.
      - Oxymel Compo.
      - Sy. Acetoſus.
    - Valentiora.
      - De duab radicibus
      - De quinque rad.
      - Oxymel Scilliticum
      - Sy. de ſtœchade
    - Aquæ
      - Fœniculi
      - Apii
      - Abſinthii
      - Saluiæ
      - Nepetæ
      - Aſparagi
      - Menthæ
      - Petroſelini
      - Decoc. rubiæ.
  - Bilẽ flauã
    - Clementiora.
      - Sy. uiolaceus
      - Sy. Roſ. ex infuſione
      - Sy. de ſucco Roſ.
      - Sy. de endiuia
      - Sy. de cichorio. s.
      - Sy. de cichorio cum Rhab.
      - Sy. de ſucco acetoſæ
      - Sy. de agreſta
      - Sy. de Nymphæa
    - Aquæ
      - Violarum
      - Endiuiæ
      - Acetoſæ
      - Cuſcutæ
      - Lactucæ
      - Portulacæ
      - Nymphææ
      - Cichorii
      - Plantagi.
      - Solani
    - Valentiora.
      - Oxyſaccarum
      - Sy. de granatis
      - Sy. de limonibus
      - Sy. de acetoſitate citri
      - Rob. de ribes

Bilem atram
- Clemētiora.
  - Mel rof.
  - Sy. de lupulis
  - Sy. de fumaria
  - Sy. de byſantiis
  - Oxymel. S.
  - Oxymel. compoſ.
  - Sy. de bugloſſa
- Valentiora.
  - Sy. de thymo
  - Sy. de epithymo
  - Sy. de pomis
  - Sy. de calamentho
  - Sy. de ſcolopendria

Aquæ
- Meliſſæ
- Baſiliconis
- Lupulorum
- Fumariæ
- Abſinthii
- Boraginis
- Bugloſſæ
- Scolopendriæ
- Maioranæ
- Florum ſambuci
- Florum geniſtæ

Syrupos hodie practici aquis diſtillatis commiſcere ſolent, & ita potandos præbent, obſeruantque ut ſit dupla aquarum menſura ad unam ſyruporum: Syruporum autem ac aquarum mixtionis quantitas non tranſcendere debet ℥.4. Exhibentur uerò omnes ſyrupi magna ex parte ſummo mane, interdum etiam ueſperi circa ingreſſum lecti, illi potiſſimùm qui ſomni conciliandi gratia ſumuntur.

DE

cuilibet membro appropriatis. Tab. II.

Syrupi concoquẽtes Pituitã in

Syrupi concoquẽtes Pituitã in	Syrupi	Aquæ
Capite.	Mel ros. Sy. de stœchade.	Saluiæ Betonicæ Maioranæ Rorismar.
Thorace.	Mel uiol. Sy. de hyssopo Sy. de prassio Sy. de calamentho.	Scabiosæ Capilli ue. Hyssopi Saluiæ Enulæ campa.
Ventriculo.	Mel ros. Sy. de mentha Sy. de absinthio.	Menthæ Absynthii Melissæ Fœniculi.
Iecore.	Sy. de absinthio Sy. de eupatorio Oxymel. s. Oxymel compos.	Cuscutæ Cichorii Absinthii Apii Eupatorii.
Liene.	Sy. de eupatorio. Sy. de thymo. Sy. de calamentho Oxymel. s. & compos.	Cuscutæ Genistæ Scolopend. Calamenthi. Buglossæ.
Renibus.	Sy. de duabus radi. Oxymel compos. Oxymel. s.	Asparagi Saxifragiæ Fœniculi.
Vtero.	Sy. de artemisia Sy. de rubea tinctorum Oxymel. s. & compos.	Arthemisiæ Matricariæ Melissæ Nepetæ Fœniculi.

- Cōcoquentes bilē flauā in
  - Capite.
    - De nymphæa
    - De papauere.
    - Aquæ
      - Lactucæ
      - Plantag.
      - Nenupha.
  - Thorace.
    - Sy. uiol.
    - De iuiubis
    - De liquiricia.
    - Iulep uiol.
    - De papa.
    - Aquæ
      - Hordei
      - Viol.
      - Capill. ue.
  - Ventriculo.
    - Acetosæ
    - Sy. myrtillorum
    - De cytoniis
    - De agresta
    - De succo acetosæ.
    - Aquæ
      - Lactucæ
      - Cichorii
      - Acetosæ
      - Plantag.
      - Ros.
  - Iecore.
    - Sy. de succo endiuiæ
    - De cychorea cũ rhaba.
    - Acetos. s.
    - De bysantiis.
    - Aquæ
      - Endiuiæ
      - Acetosæ
      - Cichorii
      - Portulacæ.
  - Liene.
    - Viol.
    - Acetos. s.
    - Sy. de duabus rad.
    - Aquæ
      - Endiuiæ
      - Buglossæ
      - Boragi.
      - Scolopend.
  - Renib⁹.
    - Sy. acetos. s.
    - Acetos. compo.
    - Endiuiæ.
    - Violarum.
    - Aquæ
      - Endiuiæ
      - Maluæ
      - Se. cōmunium fri.
      - Solatri.
- Atram bilem in
  - Capite.
    - De Lupulis
    - De fumoterr.
    - De pomis
    - Oxymel.
  - Ventriculo. Hepate, & Liene.
    - Mel ros.
    - De thymo.
    - De epithymo
    - Oxymel.
  - Aquæ
    - Melissæ
    - Basiliconis
    - Fumariæ
    - Boragi.
    - Buglossæ
    - Scolopend.
    - Maioranæ

DE

DE MEDICAMENTIS PVRGANTIBVS IN FORMA LIquidæ unumquemlibet humorem. Tab. III.

- Purgant
  - Pituitam.
    - Clementiora.
      - Hiera picra Gal.
      - Agaricus
      - Turbith
      - Diaphœnicon
    - Valentiora.
      - Electuarium elescoph
      - Electua. indum.
      - Diacytoniten
      - Diacarthami
      - Benedicta.
  - Bilem flauã.
    - Clementiora.
      - Cassia fistularis
      - Manna
      - Diaprunis sim.
      - Catholicon
      - Rhabarbarum.
    - Valentiora.
      - De succo rosarum
      - Diarhabarba. N.
      - Diaprunis soluti.
      - Stomachum laxati.
      - De psyllio.
      - Catharticum imperiale

- Atram bilem.
  - Clementiora.
    - Caſſia fiſtularis
    - Diacaſſia
    - Diaſennæ leni.
    - Catholicon.
  - Valentiora.
    - Confectio hamech
    - Electuarium de epithymo
    - Diacytoniten.

A mitioribus ſemper inchoandum erit, quæ aluum leuiter mouẽt atque ſine tumultu exonerant, quorum doſis erit ad ℥.ß. de paulò autem ualididioribus, drachmas ſex hodie, aut paulò plus minúſue, pro ætatis, ſexus, anniq́ue temporum ratione & pro ſumẽtis uiribus practici exhibere ſolent. Sumuntur autem omnia medicamenta purgantia, ſummo mane cum uentriculus ciborum copia non grauatur.

DE MEDICAMENTIS PVRgantibus ſolidis, ſiue in forma pilulari. Tab. IIII.

- Educentia
  - Pituitam.
    - Clementiora.
      - Aſſaiereth
      - De hiera.s.
      - Alephanginæ
      - Imperiales
      - De agarico
      - Stomachicæ.
    - Valentiora.
      - De hiera cum agarico
      - Cochiæ
      - Indæ
      - Arthriticæ
      - Fœtidæ
      - Lucis
      - De hermod.
      - De euphorbio.
  - Flauã bilẽ.
    - Clementiora.
      - De rhabarbaro
      - Sine quibus
      - Communes ſiue peſtilentiales.
    - Valentiora.
      - Aggregatiuæ
      - Aureæ
      - De aloẽ.

Atram bilem.	Clementiora.	Iudæ De fumoterræ.
	Valentiora.	De lapide lazuli. De lapide armeno.

Pilulæ quæ ad caput expurgandum hodie exhibentur, cæteris maiores esse debent: quo diutius uentriculo immorata, potentius ad se noxios humores trahāt & hæ uesperi duabus, aut tribus horis à cœna sumuntur. Quædam minori forma parantur, ut sunt alephanginæ & communes dictæ, ut statim in uentriculo dissoluantur, parum purgant, sed uentriculum magis confortant, & illæ solent exhiberi duabus horis ante cœnam. Quæ uero ad aluum deiiciendam, mediocri forma debent esse & diluculo summo exhibentur. Dosis autem pilularum, rarò drachmam unam excedere debet, nisi in corporibus expertis, uolutantur in puluere uel cinamomi, liquiritiæ, nonnunquam etiam aut obducuntur, ut minori molestia accipi possint.

DE

DE BOLO PVRGATORIO.

Bolus purgatorius, id est buccella, quantum bucca una uice capere potest, diuersis formatur modis: Aliquando ex simplicibus medicamentis, interdum ex antidotis purgantibus liquidis, quæ excipiuntur saccharo, nonnunquam etiam ex solidis antidotis adiectis pulueribus & speciebus ad uehementiam quorundam corrigendum, atque syrupo, uel alio liquore excipiuntur, & in formam boli reducuntur. Quantitas autem boli nunquam transire debet uncias duas, nam una uice deuoranda erit.

DE INFVSSIONIBVS DEcoctis, clysteribus & suppositoriis, Tab. V.

Infusio hodie dicitur liquor, in quo medicamenta parum trita, uel puluerizata, uel solida etiam integra macerantur absque ulla decoctione, per horas plures, noctem totam, biduum, uel triduum pro natura medicaméti, ut uirtus eius tota in liquoré trahatur & trãseat. Diuitibus & delicatis exhibentur, eo quòd gratiores sunt huiusmodi potiones purgatrices, quàm ipsa solidorum substantia, citius etiam distribuuntur liquida quàm crassa. Obseruandum est quoque diligenter, ut semper medicamentis purgantibus adiiciantur quæ uehementiam eorum corrigere possunt, & quanto tempore maceranda sint: hodie duodecim horas, nonnunquam integram noctem & diem macerantur, quæ macerata ualentius colando exprimuntur, aut per colum rarius, ut per manicam Hipp. transmittuntur: nonnunquã à nonnullis medicamenta purgantia liquida & syrupi, ut gratior fiat potio, iis commiscentur, alii alterant saccharo, aut cinamomo, ut patiens se medicamentum sumpsisse nesciat. Aliquando uice infusionis iusculo aliquo supradicta medicamenta nodulo ligata incoquimus. Quidam hodie iuxta humorum redundantiam, decoctum pro medicamentis purgãtibus parant, ut si pituita redundat, è seminibus atque radicibus quæ lentos & crassos humores incidunt & obstructiones liberant. si bilis flaua, è uiolis, lactuca, cichorio & eiusmodi quæ bilis acrimoniam refrenant, decocta faciunt. Primus modus est hodie magis in usu.

Medicamenta quæ infundűtur seu macerătur liquore aliquo sunt.

<table>
<tr><td>Agaricum, Dosis est ad ʒ.5.
Senna, Dosis ad ʒ.6.
Rhabarbarum, Dosis ad ʒ.4.5.aut sex.
Turbith ad ʒ.1.
Scammonium ℈.ß.uel grana 3.
Hermodactylus.
Myrobalani ad ʒ.3.
Tamarindi ad ʒ.2.
Psyllium ad ℥.1.sicut fumusterræ.
Aloë ad ʒ. 2.</td><td>Et alia permulta super cineres calidos temperătur aliquandiu humore siue liquore idoneo, ut uis uehemens corrigatur.</td></tr>
</table>

Agaricum, est familiaris medicina, ubi correcta fuerit: corrigitur autem cum oxymelite scillitico, aut sale gemma, uel zingibere, semper admiscendo tertiam partem, & quia uentriculo aduersatur sua leuitate, debet admisceri aliqua medicina stomachica, sicut cinamomum, caryophi. mastiche aut calamus aromati. dantur binæ drachmæ cum oxymelite, uel melle ros. macerati, dosis ad ʒ.5. potest dari in forma liquida, aut pilulari, uel pulueris.

Senna corrigitur cum zingibere, uel datur cum iure gallinæ, pulli, uel carnium absque trituratione.

Rhabarbarum corrigitur cum tertia parte spicæ nardi aut cinamomi, uel iunci odorati aut mastiches: datur cum sero lactis, aut succo cichorii, uel cum decoctione purgante bilem flauam. Maceratur in iisdem decoctis, aut in aquis distillatis, ídque in æstate: hyeme uerò in uino albo optimo, in substantia datur ad ʒ.4. usque.

Turbith corrigitur cum ſubdupla, aut tertia parte zingiberis. Datur cum melle roſ.aut Conſ.uiol.uel paſſularum decocto,pondere drachmæ unius,aut paulò plus, pro ſumentis uiribus,pituitam glutinoſam purgat,longis morbis medetur.

Scammonium, id eſt, diagrydium, corrigitur decoquendo in cytonio, admiſcentur ex iis quæ iucũdum ſpirant odorem & ſtomachum confortant ut aniſum, maſtiche, thymus aut pulegium &c.Datur per ſe cum melle aut ptiſanæ cremore,uel cũ aqua myrobal. citrinorum,cum ſaccharo uiol.uel ro.ſyrupo,alii macerant in oleo uiolato,tũc abſq; noxa deorſum uergit. Doſis eſt ad ℈.ß.

Myrobalani,quorũ genera ſunt quatuor, citrina, cepula, inda ſiue nigra & emblica:Citrina,bilem flauam:nigra,atram:cepula, pituitam detrahunt,uentriculum & inteſtina ſua adſtrictione roborant trita,uſta,aut elota,corriguntur cum ſaccharo,amygdalis dulcibus,paſſulis,ſemine aniſi, in forma potabili dantur cum decoctione communi uel ſero caprino: citrini dantur cum decoctione purgãte bilem flauam:nigri,cum iis quæ atram bilem:alii cum iis quæ pituitam.quorum doſis ad ʒ.3.aut 4.trita.

Tamarindus,noxas omnes à calore natas mitigat. datur ad febres ardentes cum rhabar.& caſſia.doſis eſt ℥.1.contunditur,contuſus in aliquo liquore miſcetur,ut in hepatis paſſ. aqua endiuiæ: uentriculi, menthæ: deinde colando exprimitur, ut aliquid ſubſtantiæ eius extrahatur.

Aloë datur iis qui capitis doloribus à uentriculo afficiuntur, nec non laborantibus oculorum ſuffuſionibus. Doſis eſt ad ʒ.2. ex aqua mulſa.

Polypo

Polypodium, eius radicis purgatæ, dantur ʒ.ij. ex aqua mulsa. Alii cum odoratis corrigunt eius uim, ut cum zingibere, se. anisi, cariophylis, cinamomo, & similibus. Aluũ deiicit citra molestiam in gallinaceo iure, tum in ptissanæ cremore radix cocta.

Epithymum datur adultis tusum & cribro excussum. ℈. v. aut ʒ.ij. cum passo, uel aceto mulso, adiecto pauxillo piperis, uel salis gemmæ, parum decoquitur.

Elleborus niger, corrigitur cum seminibus odoratis, datur ex passo, aut aceto mulso ad ℈ iij.

Hiera picra, multum de se debilis, per se enim data non operatur, nisi in debilibus: potest dari in potione, sed propter eius amaritudinem præstabit potius dare in forma pilulari, quamuis in potione potentius operetur, datur in potione securè ad ℥.ß.

Mezereon, Esula & huiusmodi, macerantur in aceto, ut deponant acrimoniam.

Armenius lapis, quo pictores utuntur, datur ad ℈.iiij.

DE DECOCTIS.

Decocta parantur ex seminibus, foliis, radicibus, & plantarum floribus, folia & flores Manipulis, fructus numero, radices & semina, pondere æstimentur. Radicum quantitas. ℥.iij. ad summum quinque: foliorum fasciculorum manualium quinque: seminum ʒ.iiij.

℥.iiij. aut ſex : florum manipulorum quatuor non excedat : aquæ menſura in qua decoquuntur ſupradicta , libras tres non debet tranſire. Cæterùm cuilibet libræ aquæ, libra ſemis ſaccari, & mellis admiſceatur. Si uerò decoctio paranda ſit, ut iucundior fiat, cuilibet libræ decocti. ℥.ij. odoramentorum commiſcendæ erunt.

DE CLYSTERIBVS.

Clyſterum uaria ſunt genera, ad quorum compoſitionem quatuor rebus opus eſt. Primum aliquo liquore, ut decocto piſorum, cicerum, pulli, gallinæ, capi, caſtratorum, uel aliarum carnium aut alio decocto, iuxta morbi naturam uariari ſolet : aliquando enim abſtergendum, adſtringendum, glutinandum, &c. Secundo, medicamenta purgantia requiruntur, quæ duplo pondere dantur ad ea quæ deuorantur. Tertio, ſunt olea & pinguedines, quæ etiam pro morbi diuerſitate uariantur. Quarto, ſalis genera, ut facultatem excretoriam excitent, præterea aliquando mel, aut ſaccarum aut butyrum, aut uitelli ouorum prout morbus poſtulat, adiiciuntur. Eſtq́ue communis regula, quod ad iuris decocti, uel alterius, libram unam , oleorum ℥.iiij. uel iij. pinguedinum, mellis, butyri, ſaccari. ℥.j. aut ß. uitelli ouorum duo aut tres. Salis uero ʒ.j. plus minúsue. Clyſterum, quidam ſunt debiles , quibus utimur in febribus, & in iis qui longo morbo debilitati, ſenibus, & inteſtinorum torminibus : uehementioribus, & acribus in morbis frigidis longis, & qui exitiale uenenum ſumpſerunt.

Herbæ

Herbæ quinque communes. { Malua, Althea, Mater uiol., Atriplex, Mercurialis } Singulorum quantitas potest esse M.j. decoquuntur ad tertias, & colo diffundantur, accipiatúrque iuris decocti lib.j. medullæ cassiæ. ℥.j. adiicitur interdum hieræ picræ. ℥.ß. cum mellis rosa. ℥.iij. olei. ℥.iij. & salis ℨ.j.

Clysteres iniici possunt omni tempore, modò duabus aut tribus horis uel longius à cibo adhibeantur.

DE SVPPOSITORIIS.

Suppositoriorum tria sunt genera. Quędam leuia, & ista nobis sunt familiaria: fiunt enim ex radice betæ, caulis uel mercurialis, lardo, caseo, stercore humano exiccato, melle perunctis, suillo adipe sali consperso, ficu inuersa & butyro, adiecto sale. Quædam uerò mediocria, & fiunt è uitello oui, croco additis melle & sale, uel quæ è sale, & melle componuntur. Quædam sunt uehementiora, ut quæ recipiunt Scammonium, Euphorbium, Elleborum & huiusmodi pulueres, quibus magna necessitate utimur in morbis magnis. Danda est opera ut drachmæ uni specierum, & salis ℥.j. mellis addatur, pulueres triti & cribrati, cum melle cocto aut cera & oleo donec in uno coëant, miscentur. Dum subiiciuntur, prius oleo, butyro aut alia pinguedine, illita esse oportet. Si uoluerit Medicus fortificare uirtutem expulsiuam, subiiciat suppositorium in signis Luna existente frigidis sicut in Cancro, Scorpione, & Piscibus. D E

DE SPECIEBVS AROMAticis siue confectionibus, unamquamlibet partem roborantibus.

Tab. V.

- **Respiciunt**
  - **Caput**
    - **Frig.**: Diarhodon abbatis; Diacoralli; Manus Christi — Ad cerebri passiones calidas.
    - **Cali.**: Diambræ; Mithridatum; Diamarg. calid.; Electua. pliris narcoticon — Apoplexiæ, epilepsiæ, & affectibus melancholicis medentur.
  - **Thoracem.**
    - **Frig.**: Tragacāthum frigid.; Diapapauer; Diapenidion — Distillationibus ad pectoralia calidis exhibentur.
    - **Cali.**: Tragacāthū ca.; Diacalamētum; Diaprassium; Diairis Salom. — Ad thoracis & pulmonū uitia, ut sputa, léta, crassa in pectoralibꝰ cōtenta.
  - **Ventriculum.**
    - **Cali.**: Rosata nouella; Aromaticū ros. d. G.; Aromatici Caryophil.; Diatrion piper.; Diagalanga; Dianisum; Diacyminum; Diacinamomū; Diagingiber; Confectio de xiloaloë — Ad prauam uentriculi coctionem, flatus acidósque ructus.
    - **Frig.**: Triasandali; Diarhodon abbatis; Diacytoniten — Aduersus uentriculi & iocinoris calorem.

- Respiciunt
  - Cor
    - Frigida
      - Manus Christi
      - Diamarg. frigid.
      - Diacoralli
      - Triasandali
      - → Deiectis uirib. & feb. ardētib⁹ medentur.
    - Calida
      - Diamarga. calidum
      - Cōfect. de musco dul.
      - Diambra
      - Diacameron
      - Elect. lætitiæ Gale.
      - Rosata nouella
      - Mithridatum
      - Theriaca
      - → Aduersus cordis palpitationē.
  - Hepar
    - Frigida
      - Diarhodon abbatis
      - Triasandali
      - → Aduersus iocinoris calores.
    - Calida
      - Dialacca
      - Diacucurma
      - → Ad iocinoris & lienis obstructiones ac Aquā inter cutē.

Componuntur magna ex parte hæ confectiones è speciebus multorum antidotorum, adiectis quibusdam nouis & recentibus, uocantur hodie à nostris practicis rotulæ seu tabulæ, quoniam formam orbicularem accipiunt. Quæ uerò forma sunt longa, morselli & lozengiæ dicuntur. Modus exhibitionis. ʒ.j.ß. aut ʒ.ij. pro sumentis habitu & affectu. Dantur diluculo & uesperi, tribus aut quatuor horis à cœna elapsis.

DE

DE CONSERVIS, SIVE HOdie conditis uocatis, necnon & trochiſcis atque eclegmatis,

TAB. VII.

		Conſerua		Uſus
Reſpiciunt	Caput	Anthos Acori Lauandulæ E' betonica E' peonia		Aduerſus comitialẽ morbum, apoplexiam & alia capitis & neruorum frigida mala.
	Frigi.	De nenuphare Roſarum Violarum	E' prunella.	Ad uapores in cerebrum irrepẽtes reprimendos.
	Thoracem.	Enulæ campanæ Capilli ueneris		Ad uiſcida & lenta ſputa in pectoralibus educẽda.
	Cor.	Boragi. Bugloſſæ Acetoſæ		Palpitationi melancholicis, & triſtibus auxiliãtur.
	Vẽtriculum.	Abſinthii Gingiber conditum Acorus conditus Saluiæ Citria condita		Ventriculum firmãt, concoctionem iuuant, oriſq́; ſuauitatem efficiunt.
		Roſarum Cichorii Acetoſæ Cotonea condita De nenuphare		Acrimoniam bilis obtũdunt, uehementioribus febribus ſubueniunt, doloribus quos bilis creat, & capitis dolores ſedant.

Nullus in iis ſumendis præſcriptus eſt modus: uſus hodie ſeruat, ut manè & ueſperi nucis iuglandis quantitate exhibeantur: nonnunquam his admiſcentur pulueres aromatici, & cum ſaccaro, uel ſyrupo appropriato mixtura, quam uocant, conficitur.

DE TROCHISCIS.

Trochisci,
- Aperitiui
  - De rhabarbaro
  - De eupatorio
  - De myrrha
  - → Ad hepatis obstructiones & febriũ horrores, quos pituita creat, necnon aquam intercutẽ.
- Constrictiui.
  - De spodio
  - De uesicaria
  - De terra lemnia
  - De caphura
  - De berberis
  - → Ad febres ardentes, iocinoris calefactionem, atq; uentris profluuium.

Trochisci cùm usus postulat, triti ex aqua aut uino, aut alio quouis liquore ebibendi exhibentur. Nonnunquam antidotis, saccaro, pilulis, clysteribus, unguentis, aliisque huiuscemodi commiscentur. Trochiscorum, qui sine aliorum medicamentorum mixtione sumuntur, dosis non debet transire ʒ.j. uel ʒ.j.ß. & ij. quorum compositionem opium ingreditur. ℈.j. aut ʒ.ß. dantur.

DE LOCH, SIVE ECLEGMATIS.

Loch
- Mitiora.
  - De pino Mes.
  - De pulmone uulpis Me.
  - De caulibus Gordonii
  - → Tussi diuturnæ, & asthmati medentur.
- Valentiora.
  - Sanum & expertum
  - De scilla
  - → Asthmati antiquæ à crassis & uiscidis humoribus auxiliantur.
- Frigi.
  - De papauere
  - → Tussi à caliditate & siccitate subuenit.

Possunt sumi omni hora præter loch de papauere, qui datur hora post cœnam.

DE STVPEFACIENTIBVS, Somnum prouocantibus, & de iis quæ uomitum prouocant,

TAB. VIII.

- Stupefacientia & somnum prouocantia Interiꝰ sumenda.
  - Mitiora
    - Sy. uiolaceus
    - Syrupus de papauere
    - Succi
      - Lactucæ
      - Semperuiui
      - Solatri
      - Portulacæ
      - Cicutæ
    - Conserua Violarum
    - Conserua Nympheæ
  - Valentiora
    - Philonis antidotum
    - Athanasia
    - Dialibanum
    - Diacodion
    - Micleta
    - Vehementioribus, non nisi maxima necessitate utẽdum est, neque continuis diebus, sed ex interuallis talia sũt danda. Dosis est à ℈.ij. usq; ad ℥.j. cum sy. ros.
- Exterius admouẽda.
  - Oleum uiolaceum
  - Oleum mandrago.
  - Vnguentum populeonis
  - Decoctũ corticis mãdrago.
  - Semen hyoscyami
  - Lac muliebre
  - Semen papaueris
  - Decoctum salicis
  - Opium
  - Anethũ uiride in oleo coctũ
  - Cõsultius est primo iis quæ extrinsecꝰ admouẽtur uti, scilicet temporibus illiniantur, quã quæ intra corpus sumantur.

Cauendum, ne unquam membris principalibus ut cerebro, cordi, iecori adhibeantur: Neque pueris, senioribus, grauidis, ac aliis imbecillioribus applicentur.

Mitiora ſimplicia uomitũ elicientia.	Aqua calida Hordei decoctum Ficuũ recentiũ longa comeſtio Oleum crudum digitis aut penna in os dimiſſum.	Sumuntur cum unctuoſis uel ſine.
Mediocria	Atriplicis ſemen & radix Semen { Raparum, Nauſturcii, Erucæ, Melonum } Cucumer aſininus Naſturcium Radix betonicæ	Iſta in aqua decoquũtur, & cũ oleo uel unctuoſis aſſumuntur.
Compoſita	Sy. acetoſus, ſimpl. & compoſ. Oxymeli	A' cibo ſumũtur ad ℥.iij.
Valentiora	Hydromeli Radix raphani & ſemen eius Cæpæ & ſemen eius Baurach Vterque elleborus Radix cucumeris ſylueſtris Flores ſparti Nux uomica	Sũpturis iſta ne uehemẽtiora conferat præſumere paucũ cibũ: neque hæc imperari debent, niſi ubi ſtrãgulatus ſuſpicio imminet.

Aduertendum, potiones, quæ uomitus ciendi gratia bibuntur, tepidas affatimque ſumendas eſſe.

DE

DE ERRHINIS, MASTICATORIIS, ODORAMENTIS, & SUFFUMIGATIONIBUS, Tab. X.

- Errhina
  - Mitiora
    - Aquæ distillatæ capitales
    - Anagallidis utriusque succus
    - Succus cæparum
    - Succus cyclaminis
    - Succus brassicæ
    - Succus foliorũ enulæ cãpanæ
    - Liquida naribus illinuntur aut iniiciũtur: interdũ oleis & speciebus aromaticis cal. admiscentur.
  - Valẽtiora
    - Succus struthii
    - Succus rad. nigellæ
    - Succus marrubii
    - Castoreum
    - Piper
    - Elleborum album
    - Quæ sicca sunt, calamo induntur naribus, uel aliquo liquore aut cera cõponũt, & filo naribus indũtur.

Liquorum ℥. ß. una uice infudisse sufficit, unicè tamen obseruandũ, ut qui sumũt, prius os aqua impleãt, ne è naribus per uias siue meatus defluant succi: ac caput in posteriora reclinandũ: neq; his utendũ, nisi corpus pri⁹ uacuatũ fuerit medicamẽto deiectorio aut phlebotomia, horũ usus est in longis capitis morbis, præsertim morbo comitiali, nariũ obstructiõibus, odorat⁹ difficultate, & oculorũ affectib⁹ antiquis.

DE MASTICATORIIS, SIVE APOphlegmatismis.

- Masticatoria
  - Mitiora
    - Hyssopus
    - Origanum
    - Thymum
    - Pulegium
    - Cappares
    - Sinapium
  - Valentiora
    - Mastiche
    - Radix acori
    - Zinziber
    - Piper
    - Pyrethrum
  - Retinentur in ore, & commanducantur, dentibusque confringuntur, aut contusa & liquore aliquo uel melle excipiuntur, & mansiles pastilli formantur.

Vtendum masticatoriis maximè matutino tempore, quum corpus expurgatum est à reliquis excrementis, atque post illorum usum os abluendum est aqua, uel melicrato aut ptissana.

DE ODORAMENTIS.

Calida odoramē ta.	Lignum aloës, Cinamomum, Macis, Mastiche, Moschus, Nigella, Iuniperus	Genista, Maiorana, Garyophil., Ladanum, Lauandula, Thus	Citra ignis accessionem fiunt, suo odore cerebrū alterant, oleo uel aliquo liquore, orbiculi ad usū formantur aut unguenta uel poma trita excipiuntur liquore.
Frigida.	Nenuphar, Oleum uiolarum, Oleū de papaue.	Rosæ, Viola, Santalli	Camphora, Vnguētū populeonis, Mandrag.

Vsus horum est ad iucundum odorem faciendum, ad pestilentiæ cōtagia arcenda, ad distillationes à capite ad pectoralia: túncque naribus admouentur.

DE SVFFVMIGATIONIBVS.

Saluia, Rosmarin., Macis, Cinamomum, Thus, Maiorana	Basilicon, Caryophylli, Lignum aloës, Myrrha, Mastiche	Trita ista excipiuntur liquore, incendūtur aut igni tis carbonibus in iiciuntur.

Vsus est ad odorem gratum comparandum, ad distillationes à capite ad pectoralia, ad pestilentiæ contagia arcenda, tunc naribus admouentur, conueniunt asthmaticis, ubi uapor per os recipiendus.

DE OLEIS, VNGVENTIS, Linimentis, Emplastris, & Cataplasmatis, Tab. X.

Repellentia frigida & adstringentia		Oleum rosatum, omphacinum Oleum myrtinum Violarum Nymphææ Papaueris Cytoniorum.	Refrigerant, adstringunt, incandescentibus inflãmationũ feruoribus medentur.
Digerẽtia siue rarefacientia.	Mitiora	Oleum chamæmeli Anethinum Rosatum cõpletum De nucibus Amygdal. dul.	Ista temperato calore rarefaciunt, ad longas maximè febres discutiẽdas accõmodãtur.
	Valentiora.	Oleũ de Iunipero Laurinum Costinum Rutaceum Mastichinum Absinthii Nardinum Vulpinum Amygd. amararum Scorpionum.	Calefaciunt, resiccãt, membra refrigerata, & imbecilla roborãt, neruorũ morbis medentur.

DE VNGVENTIS.

Vnguenta repellentia frigida	Populeon In frigid. Gale. Sandalinum De Bolo	Ad partes refrigerandas accõmodantur erysipelati aliisq; calidis inflammationibus medentur.
Calida ualenter rarefaciẽtia siue digerentia.	Aregon Martiatum Agrippa Dialthea De Meliloto Alabastrum	Aduersus frigida corporis mala, resolutionem, ischiadem, nephritim, febrium pituitosarum horrores maximè faciunt, emolliunt durities, &c.

Vnguenta componuntur ex ſpeciebus iuxta morbi naturam, oleis,& cera: interdum adhibentur adipes, medullæ,butyrum,& ſimilia, aliquando gummi commiſcentur,nonnunquam ſucci: ingredientia quædam ſeorſum debent puluerizari. De cera non datur præſcriptus modus, niſi ad conſiſtentiam unguenti adiicitur. Hodie in componēdis unguentis practici obſeruant ut unciæ uni oleorū uel alterius liquoris, ʒ.j.pulueris,& ℥.ij.ceræ adhibeamus, ſed præſtat arbitrio Medici ceræ quantitatem relinquere.

DE LINIMENTIS.

Linimenta ex eiſdem ferè rebus fiunt quibus unguenta, dempta ſola cera, conſiſtentiam paulò molliorem & liquidiorem accipere debent. Hora applicandi unguenta & linimenta laudabilior eſt poſt uniuerſales euacuationes.

DE EMPLASTRIS.

Emplaſtra fiunt ex herbis,floribus, radicibus, ſpeciebus groſſa arte contuſis cum oleis uel aliis liquoribus ſimul mixtis uel bullitis. Herbæ & flores per M. numerantur: Radices per uncias aut drach.ſimiliter pulueres & farinæ.Obſeruant hodie in componendis emplaſtris,ut cuilibet Manipulo, oleorum aut alterius liquoris ℥.j.aut j.℥.ß.cōmiſceatur. Præterea Emplaſtrum ex herbis uiridibus,& radicibus,ſi quando Medicus componere intendat,tantum bulliri iſta oportet, donec ad ſpiſſitudinem ueniant: deinde adduntur liquores ut uel oleum, adipes, butyrum, & huiuſmodi iuxta Medici arbitrium uolentis uel digerere,uel ſuppurare. Si uerò cum melle emplaſtrum ſit componendum, pro lib.j.mell. ſpecierum ℥.iiij.admiſcentur:compoſitum emplaſtrum linteolo affectæ parti adhuc calidum illitum admoueatur.

DE CATAPLASMATIS.

Cataplaſmata ab emplaſtris differunt,quæ fiunt tantum è plantis uiridibus contuſis uel iiſdem ad mollitudinem uſq; in aqua decoctis abſq; aliquo liquore pingui, hypochondriis adhiberi ſolēt, aliiſque partibus,quæ ſuſpecta ſemper ſunt,niſi prius corpore uacuato.

FINIS.

MORBORVM, AC *rerum, de quibus hoc toto uolumine tractatur, index copiosissimus.*

A

Aqua

L

M

FINIS.

Costa

Onde di fumo turbido non lava
Ne torto cor fa parlar dritto
E dove il fatto accusa ogni diffesa offende